Bibliografie van Katholieke
Nederlandse Periodieken

Deel 1
Dag- en weekbladpers

Bibliography of Catholic Dutch Periodicals

Compiled in assignment of the
Catholic Documentation Centre
by Otto S. Lankhorst and C.Th.H. Reul

Volume 1
Daily and weekly press

Edited by
Otto S. Lankhorst

Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken

Samengesteld in opdracht van het
Katholiek Documentatie Centrum
door Otto S. Lankhorst en C.Th.H. Reul

Deel 1
Dag- en weekbladpers

Onder eindredactie van
Otto S. Lankhorst

Valkhof Pers Nijmegen

KDC *Sleutels*
Bibliografieën, inventarissen en andere documentaire uitgaven van het Katholiek Documentatie Centrum

1. *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* Deel 1: *Dag- en weekbladpers*. Nijmegen 1999
2. J.P.A. van Vugt, B.M.L.M. van Son, *Nog eens: godsdienst en kerk in Nederland, 1945-1986. Een geannoteerde bibliografie van sociaal-wetenschappelijke en historische literatuur*. Hilversum 1988
3. *R. K. Staatspartij en Katholieke Volkspartij. Archiefinventarissen en bibliografie*. Nijmegen 1991

Deze publicatie kwam tot stand met ondersteuning van:
Katholieke Universiteit Nijmegen
Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO/NWO)
Stichting Sormanifonds
Universiteitsbibliotheek Nijmegen

Inhoud

6 Ten geleide
12 Het samenstellen van de Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken
36 Aanwijzingen voor het gebruik van de bibliografie
43 Lijst van bezochte bibliotheken, archieven en instellingen voor de beschrijvingen in deel 1
44 Gebruikte afkortingen

45 **Bibliografische beschrijvingen**
325 Systematisch overzicht
332 Chronologisch overzicht
336 Register van namen, titels en zaken

Contents

7 Foreword and Acknowledgements
13 The compilation of the Bibliography of Catholic Dutch Periodicals
37 Guide to the bibliography
43 List of libraries, archives and other institutions visited in view of the descriptions in volume 1
44 Abbreviations

45 **Bibliographical descriptions**
325 Systematic survey
332 Chronological survey
336 Index of names, titles and subjects

Ten geleide

Een van de eerste taken waarvoor het Katholiek Documentatie Centrum (KDC) bij zijn oprichting op 1 mei 1969 stond, was het verzamelen en bewaren van de periodieke publicaties die voor en door Nederlandse katholieken zijn uitgegeven. Om deze taak te kunnen uitvoeren was het nodig een overzicht te verkrijgen van de betreffende periodieken. Weldra bleek de ijzeren wet van de documentatie, dat namelijk de documenten die het meest zijn verspreid het minst zijn bewaard en dat de documenten die het minst zijn verspreid het meest zijn bewaard, a fortiori op te gaan voor de periodieken. In het bijzonder dag- en weekbladen bleken slechts schaars vertegenwoordigd te zijn, niet alleen in de Nijmeegse Universiteitsbibliotheek maar ook in de meeste andere wetenschappelijke bibliotheken. Zelfs van gerenommeerde bladen waren geen complete leggers aanwezig, en al evenmin waren de bibliotheken geabonneerd op alle lopende uitgaven. Regionale of locale bladen kwamen vaak in het geheel niet in de collectie voor; ten hoogste enkele verspreide afleveringen.

Behalve uit de zeer onvolledige collecties kwamen de tekortkomingen op het gebied van de periodieke publicaties vooral ook naar voren in de catalogisering van deze documenten. In vergelijking met de wetenschappelijke tijdschriften, die redelijk nauwgezet waren gecatalogiseerd, waren de niet-wetenschappelijke periodieken meestal uiterst summier ontsloten, met dien verstande dat gewoonlijk was volstaan met de vermelding van de hoofdtitel en de aanwezige jaargangen. Noch op onderwerp, noch op uitgever, noch op ondertitel kon een periodiek worden opgespoord. Om een uitgave te kunnen raadplegen, diende de onderzoeker al over de nodige vóórkennis te beschikken. Relevante informatie om na te gaan of, en zo ja welke periodieke publicaties op het te bestuderen gebied waren verschenen, en waar deze zich eventueel bevonden, was slechts aan specialisten bekend.

Het KDC heeft zich van meet af aan toegelegd zowel op het opsporen, verzamelen en bewaren van periodieke publicaties als op de systematische ontsluiting van deze buitengewoon waardevolle documentsoort. Meer dan de meeste andere documenten kunnen periodieken de onderzoeker over kortere of langere afstand langs wegen en paden van historische ontwikkelingen leiden. Juist door hun periodieke verschijning bieden zij bij uitstek seriële informatie over een veelheid van themagebieden en de daarbij behorende sociaal-culturele netwerken. Het gaat hier om een variatie die alle terreinen van het katholiek leven in Nederland omvat: niet enkel de specifiek godsdienstige periodieken, maar ook dag- en weekbladen, naast bladen van vak-, stands-, vrouwen- en jeugdorganisaties, alsmede almanakken, jaarboeken en jaarlijks verschijnende naamlijsten.

Medio jaren zeventig vatte de toenmalige Begeleidingscommissie van het KDC, onder voorzitterschap van prof. dr. A.F. Manning (†), het plan op voor een onderzoeksproject *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* (BKNP). Voor opzet, werkwijze en problemen van dit project kan worden verwezen naar de navolgende inleiding over 'Het samenstellen van de Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken'. Daarin wordt ook een uiteenzetting gegeven van de factoren die ertoe geleid hebben dat dit project qua planning schromelijk uit de hand gelopen is.

Met name de beslissing om de bibliografische beschrijvingen te baseren op *autopsie*, heeft gezorgd voor een schier onbeheersbare spanning tussen de eisen van enerzijds een wetenschappelijk verantwoord product en anderzijds een uitvoering die in overeenstemming was met de financiële en logistieke mogelijkheden, in het bijzonder met de beschikbare menskracht en expertise. Na explorerend onderzoek in tientallen bronnen zijn meer dan 5800 titels in behandeling genomen en vervolgens is een veelvoud aan jaargangen ook letterlijk ter hand genomen om te beoordelen of ze voor opneming in de bibliografie in aanmerking kwamen, en zo ja om deze grondig te beschouwen, te onderzoeken en te beschrijven. Uiteindelijk zullen ruim 3900 titels worden opgenomen in de vijf delen van de bibliografie. De uitvoerige beschrijvingen, samengesteld op basis van autopsie en mede gebaseerd op bestudering van de relevante literatuur, zullen in vijf delen worden gepubliceerd: 1. Dag- en weekbladpers, 2. Cultuur en ontspanning, 3. Godsdienstig en kerkelijk leven, 4. Opvoeding en onderwijs, 5. Politiek en sociale actie.

We zijn verheugd dat het KDC na jaren van grondige voorbereiding in de gelegenheid is het eerste deel van de BKNP te presenteren. Hierin zijn 314 titels van dag- en weekbladen beschreven en andere periodieken die met de pers in engere zin te maken hebben. Het betreft derhalve een deel dat een bijzondere collectie vertegenwoordigt binnen het geheel van de katholieke Nederlandse periodieken. De opkomst, groei, bloei en ondergang van de katholieke dag-, nieuws- en weekbladen is een afspiegelingvan de ontwikkeling die het Nederlands katholicisme in de negentiende en de twintigste eeuw heeft doorgemaakt, zo men wil van de processen van verzuiling en ontzuiling. De dag- en weekbladpers is in meer dan één opzicht te beschouwen als de expressie van het katholieke zelfverstaan en van de veranderingen die deze identiteit in de loop van de laatste twee eeuwen heeft ondergaan.

Vooral de dagbladen brengen zowel door hun bestaan als door hun inhoud de plaats van de katholie-

Foreword and Acknowledgements

When on May 1st, 1969, the Catholic Documentation Centre (KDC) was founded, one of the first tasks it undertook was to collect and preserve the periodicals issued by and published for Dutch Catholics. In order to be able to carry out that task, it was essential to acquire a survey of the periodicals in question. Very soon it turned out that the iron rule of documentation – documents circulated on a wide scale are hardly preserved at all, whereas those circulated on a moderate scale are preserved best – applied *a fortiori* to periodicals. Only a limited number was found, especially of the daily and weekly papers, not only in the University Library of Nijmegen but in most other scholarly libraries. There were no complete files, not even of well-established newspapers, nor did libraries have subscriptions to all current issues. Very often the collections did not include any regional or local papers at all; a few stray issues at the most.

Apart from incomplete collections, the inadequate preservation of the periodicals also manifested itself in the way in which these documents had been catalogued. Compared to scholarly periodicals, which had been catalogued reasonably accurately, access to the non-scholarly periodicals was mostly limited, generally it was confined to records of the main title and the volumes present. It was impossible to locate a periodical by subject, editor or subtitle. The researcher had to have quite a great deal of knowledge of the subject already in order to be able to refer to a publication. Relevant information about which periodicals, if any, had appeared on the subject, and where they were to be found, was only known to specialists.

From the very beginning the KDC applied itself to locating, collecting and preserving periodicals, as well as to improving the systematic access to this extremely valuable type of document. To a greater extent than most other documents, periodicals can lead the researcher, for a short or long period of time, along the paths of historical developments. It is precisely because they were published periodically that they offer serial information on a large number of subject areas and the accompanying socio-cultural systems. We are concerned here with a range embracing all areas of Catholic life in the Netherlands: not only the specifically religious periodicals, but also daily and weekly papers, pastoral publications, trade journals, journals of women's organisations and youth organisations, as well as almanacs, yearbooks and annual lists of names.

By the middle of the 1970s the Governing Board of the KDC at the time, under the chairmanship of the late Prof. Dr A. F. Manning, conceived the plan to start the research project *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* (Bibliography of Catholic Dutch Periodicals) (BKNP). The aim and method of this project and the problems that had to be solved, will be discussed in the following introduction on 'The compilation of the Bibliography of Catholic Dutch Periodicals'. The introduction also touches upon the factors that led to the project not developing according to plan at all. It was especially the decision to use *autopsy* as the basis for the descriptions that caused barely controllable tension between the requirements of a scholarly sound product on the one hand and a final product consistent with the financial and logistic possibilities, in particular with the manpower and expertise available, on the other. After the exploration and examination of dozens of sources, more than 5,800 titles were considered and subsequently a large number of volumes was – literally – taken in hand in order to assess whether they qualified for inclusion in the bibliography, and if they were, to examine and describe them. Finally more than 3,900 titles will be included in the 5 volumes of the bibliography. The detailed descriptions, based on *autopsy* and on the study of relevant literature, will be published in the following volumes: 1. Daily and weekly press; 2. Culture and entertainment; 3. Religious and ecclesiastical life; 4. Instruction and education; 5. Politics and social action.

The KDC is pleased to be able to present, after years of thorough preparation, the first volume of the BKNP. This volume comprises the decriptions of 314 titles of daily and weekly papers and other periodicals connected to the press in a more restricted sense. It is therefore a volume that represents a special collection within the whole of the Catholic Dutch periodicals. The origin, rise, flourishing and decline of the Catholic daily and weekly papers reflect the development of Dutch Catholicism in the 19th and 20th centuries, even the process of confessional segregation and its gradual disappearance. In more than one respect the daily and weekly press can be considered to express the Catholic identity and the changes this identity underwent in the course of the past two centuries.

Both through their existence and through their contents the daily papers in particular give expression to the place of the Catholics in Dutch society. The earliest initiatives go back to the first half of the 19th century, and were mainly taken by Le Sage ten Broek and, later, by Alberdingk Thijm. In a following phase the pioneering work of these two laymen was continued and gradually taken over by the clergy. In the last decades of the 19th century two factors were of vital importance to the development of the Catholic press; the first, a factor of great external importance, was the discontinuation of the special stamp for newspapers in 1869; the second was an internal factor: Catholics, too, started to

ken in de Nederlandse samenleving tot uitdrukking. De vroegste initiatieven dateren uit de eerste helft van de negentiende eeuw, vooral door toedoen van eerst Le Sage ten Broek en later Alberdingk Thijm. In een volgende fase is het pionierswerk van deze twee leken voortgezet en gaandeweg overgenomen door de clerus. Twee factoren hebben in de laatste decennia van de negentiende eeuw wezenlijk bijgedragen aan de ontwikkeling van de katholieke pers: van grote externe betekenis was de afschaffing van het dagbladzegel in 1869, en daarnaast was er het interne feit dat ook de katholieken steeds meer gingen lezen om op de hoogte te blijven van het nieuws en andere gebeurtenissen in de moderniserende samenleving.

De dynamische expansie van de katholieke pers aan het einde van de negentiende eeuw en de eerste decennia van de twintigste eeuw is gepaard gegaan met enkele kenmerken waarvan het voor de gebruikers van de bibliografie nuttig is op de hoogte te zijn. Otto Lankhorst heeft in zijn bijdrage 'Tussen commercie en apostolaat. De katholieke dag- en nieuwsbladen in Nederland tot 1940' voor de bundel *De gezegende pers: aspecten van de katholieke persgeschiedenis in Nederland tijdens de 19e en 20e eeuw* (Zeist 1989) gewezen op de paradoxale tendenzen van confessionalisering en commercialisering die zich gelijktijdig voordeden. Omdat katholieke ondernemers brood zagen in het bedienen van het eigen volksdeel met een eigen pers, gingen steeds meer uitgevers over tot het publiceren van katholieke nieuws- en dagbladen; deels voorzagen zij in deze behoefte door het oprichten van nieuwe bladen, deels door de omvorming van bestaande bladen in katholieke geest.

Dit laatste beantwoordde aan de eisen en verwachtingen van de kerkelijke hiërarchie in Nederland, die lange tijd argwanend en afwijzend had gereageerd op de groeiende 'leeswoede' van de gelovigen. Om deze behoefte in goede banen te leiden ging de clerus zich steeds nadrukkelijker met de pers bemoeien, zowel in controlerende als stimulerende zin. Dat de hoofdredactie van de grote katholieke kranten gedurende vele decennia in handen van priesters was, kan als een duidelijke indicatie van de confessionalisering van de katholieke pers worden gezien.

De expansiemogelijkheden waren echter beperkt; binnen de verzuilde kaders reikten ze namelijk niet verder dan de katholieke doelgroep. In de periode tussen de beide wereldoorlogen kwamen de grenzen van de groei steeds duidelijker aan het licht, hetgeen leidde tot een nieuw probleem: de katholieke uitgevers werden elkaars concurrenten. De belangenstrijd liep uit op diverse conflicten die slechts met pijn en moeite door de kerkelijke overheden konden worden beslecht. In diezelfde tijd werd de professionele en ideologische vorming van de katholieke journalisten en uitgevers bevorderd door de oprichting van beroepsorganisaties. De oorlogstijd betekende een nieuwe vuurproef. De katholieken leverden hun eigen bijdragen aan het genre van ondergrondse bladen.

Na de Tweede Wereldoorlog keerden de katholieke periodieken in volle omvang terug op de levensbeschouwelijke mediamarkt. Hoewel de dag- en weekbladpers zich na de bevrijding weer als de verdedigster van de katholieke zuil profileerde, veranderde zij toch van karakter. In de loop van de jaren vijftig verkregen de katholieke bladen een grotere zelfstandigheid ten opzichte van het kerkelijk gezag, al was het maar omdat de clerus niet langer de dienst uitmaakte in de redactie en de praktijk van de censoren allengs in onbruik geraakte. De ene krant vroeger dan de andere, maar als geheel kan men van de katholieke pers zeggen dat zij zich in de jaren zestig ontwikkelde tot de overtuigde spreekbuis van de kerkelijke en maatschappelijke vernieuwingen en als zodanig grote invloed heeft uitgeoefend op het proces van de 'omgekeerde zuilwerking'.

Als pleitbezorger van de vernieuwing werd zij echter weldra ook meegesleurd door de golven van de ontzuiling. De lotgevallen van de twee grote landelijke dagbladen – *de Volkskrant* en *De Tijd* – demonstreren de ingrijpende veranderingen die zich sinds het midden van de jaren zestig hebben voltrokken, een zodanig grote ommekeer dat in 1980 al niet meer van een 'katholieke pers' in Nederland gesproken kan worden. Ook de regionale pers, die een eeuw geleden was geconfessionaliseerd, bewoog zich in de jaren zeventig in omgekeerde richting, met uitzondering van enkele bladen, zoals de *Twentsche Courant* en *Het Binnenhof* die nog ruim tien jaar het katholieke vaandel hoog hielden. In het algemeen kan echter op goede gronden gezegd worden dat het jaar 1980, dat als *terminus ad quem* voor de BKNP is gekozen, zeker voor de dag- en weekbladen ook als de historische eindterm van de *katholieke* pers kan worden beschouwd.

Van verschillende zijden heeft het KDC financiële ondersteuning verkregen voor de realisering van het project. Behalve van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO/NWO) werd subsidie ontvangen van de Katholieke Universiteit Nijmegen in het kader van de 'Onderzoekpool'. Vooral ook het Sormanifonds heeft een substantiële bijdrage geleverd om dit specimen van modern monnikenwerk tot stand te brengen. Uiteraard past het deze geldschieters op deze plaats te danken voor hun genereuze medewerking. Tevens wil ik bij het verschijnen van het eerste deel de collega-leden van de begeleidingscommissie van het BKNP-project danken voor hun bijdrage aan de opzet en voortgang: mr. G.G.A.M. Pijnenborg, de toenmalige bibliothecaris van de Katho-

read more and more in order to keep themselves informed about the news and other developments in an increasingly modern society.

The dynamic expansion of the Catholic press at the end of the 19th century and in the first decade of the 20th century had a number of characteristics which the user of the bibliography might find it useful to be aware of. Otto Lankhorst, in his 'Between commerce and apostolate. The Catholic dailies and newspapers in the Netherlands until 1940', published in *The blessed press: aspects of the history of the Catholic press in the Netherlands during the 19th and 20th centuries* (Zeist 1989), pointed out the paradoxical, simultaneous tendencies towards confessionalisation and commerialisation. Since an increasing number of Catholic entrepreneurs saw money in providing their own part of the nation with a press of their own, an increasing number of publishers started to bring out Catholic (news)-papers; they met the existing need partly by establishing new papers and partly by converting existing periodicals in the spirit of Catholicism.

This conversion satisfied the demands and expectations of the Church Hierarchy in the Netherlands, who had, for a long time, distrusted and rejected the growing 'passion for reading' of the faithful. To steer this need in the right direction, the clergy increasingly interfered in matters of the press, both in a supervisory and in a stimulative sense. The fact that for many decades the chief editors were priests may be seen as a clear indication of the confessionalisation of the Catholic press.

However, expansion was only possible to a certain extent; within the segregated factions it did not extend beyond the Catholic target group. In the period between the Wars the limits to expansion became increasingly clear; this led to a new problem: the Catholic publishers became competitors. The clash of interests ended in various conflicts, which the Church authorities could only resolve with great effort. At the same time the professional and ideological training of the Catholic journalists was promoted through the formation of professional organisations. The wartime brought with it a new crucial test. The Catholics made their own contributions to the genre of underground periodicals.

After the Second World War the whole Catholic press was back on the ideological media market. In spite of the fact that after the liberation the daily and weekly press once more took up the position of defender of the Catholic faction, it nevertheless gradually changed. In the course of the 1950s the Catholic periodicals became more independent of the church authorities, if only because the clergy no longer laid down the law in editorial matters, and because the practice of censors was passing into disuse. As a whole the Catholic press – some papers sooner than others – can be said to have developed in the 1960s into the convincing mouthpiece of reforms, both within the church and in society, and as such to have exerted considerable influence on the process of 'segregation in reverse order'. As the advocate of this reform, however, the Catholic press was soon carried away by the waves of desegregation. The ups and downs of the two important national newspapers – *de Volkskrant* and *De Tijd* – demonstrate the radical changes that have taken place since the middle of the 1960s, changes so drastic that by 1980 one can no longer speak of a 'Catholic press' in the Netherlands. The regional press, too, which was confessionalised a century ago, moved in the opposite direction in the 1970s, with the exception of a few papers such as the *Twentsche Courant* and *Het Binnenhof*, which continued to uphold the Catholic banner for another ten years. In general, however, there are sound reasons for saying that the year 1980, chosen as *terminus ad quem* for the BKNP, also marks the historical final term of the *Catholic* press, certainly for the daily and weekly papers.

From various sides the KDC has received financial assistance to realise this project. Both the Dutch Organisation for Pure Research (ZWO) and the University of Nijmegen offered financial aid within the framework of the 'Onderzoekspool' (research pool). The Sormanifonds in particular also made a substantial contribution to the completion of this specimen of modern "monk's work", as the Dutch say. We wish to thank these financiers for their generous cooperation. I am very grateful to my fellow members of the governing board of the BKNP project, the chairman of the committee Mr G.G.A.M. Pijnenborg, former librarian of the Catholic University of Nijmegen, and the late Prof. Dr J.C.P.A. van Laarhoven, for their contributions. We are especially grateful to Dr A.H. Laeven, director of the Department of the University Library/KDC, for the assistance he offered in the publication of this volume as well as in the completion and publication of the volumes that are to follow.

We are most indebted, of course, to the staff of the BKNP who have worked with such inventiveness and perseverance on the realisation of this project. We are particularly grateful to Dr Otto S. Lankhorst and C.Th.H. Reul, M.A. who, in different phases, controlled and edited the project. For this reason their names are on the title pages of all the volumes of the BKNP. Each volume will mention the person responsible for the final editing of the volume in question. Dr Otto Lankhorst is the final editor of volume 1.

Special thanks are, of course, due to the large number of people who, each in his or her own way, contributed to the description and incorporation of the thousands of titles; some for a short period of time, others

lieke Universiteit Nijmegen die voorzitter van de commissie was, en prof.dr. J.C.P.A. van Laarhoven (†). Bijzondere erkentelijkheid zijn we in dit verband ook verschuldigd aan dr. A.H. Laeven, directeur van de Dienst Universiteisbibliotheek/KDC, voor de ondersteuning die hij heeft aangeboden zowel bij de publicatie van dit deel van de BKNP, als bij de voltooiing en uitgave van de volgende delen.

Uiteraard gaat onze dank vooral uit naar de medewerkers die met zoveel inventiviteit en doorzettingsvermogen aan de realisering van dit project hebben gewerkt . Dit geldt in de eerste plaats voor de twee hoofduitvoerders dr. Otto S. Lankhorst en drs. C.Th.H. Reul die als medewerkers van het KDC het project in verschillende fasen hebben gedirigeerd en geredigeerd. Hun namen staan dan ook vermeld op de titelpagina's van alle delen van de *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken*. Daarnaast wordt voor elk afzonderlijk deel vermeld wie verantwoordelijk is voor de eindredactie van het betreffende deel. Voor het eerste deel is dat dr. Otto S. Lankhorst.

Speciale woorden van dank richten wij uiteraard ook aan het adres van de vele medewerkers die elk op hun manier een bijdrage hebben geleverd aan het beschrijven en verwerken van de duizenden titels, sommigen voor kortere tijd, anderen gedurende vele jaren en zelfs tot op de dag van vandaag; in de oneerlijke eerzaamheid van het alfabet: mevr. E. Brok, mevr. drs. F.J. van der Glas, drs. G. Heuvelman, drs. J.J.M.M. Houben, mevr. drs. J. Jacobs, drs. K. Prent CM (†), mevr. drs. A.M.J. Perry-Schoot Uiterkamp, mevr. drs. D.A.M. Timmermann, dr. P. Willems, mevr. M. Witlox-Gulczynska. Tenslotte dank ik ook de twee wetenschappelijk medewerkers van het KDC, dr. P. Soetaert en dr. L.G.M. Winkeler, die door hun deskundige advisering en ondersteuning zich specifieke verdiensten hebben verworven voor de opslag en presentatie van de resultaten, hierbij geassisteerd door Willem Jan Roes.

Het kunnen smaken van bibliografische uitgaven is slechts voor fijnproevers weggelegd. De grafische vormgeving kan veel bijdragen aan het opwekken van de goede smaak. Om die reden is het ontwerp van binnen- en buitenwerk van de BKNP-banden toevertrouwd aan de grafische meesterhand van Gerrit Noordzij, die de moeite heeft willen nemen een eigen letterontwerp voor deze uitgave aan te passen. De uitvoering van de grafische werkzaamheden voor dit eerste deel was in handen van Gerrit Vroon, die zich met grote toewijding van deze gecompliceerde opdracht heeft gekweten. Tenslotte is een poging ondernomen om het licht van de BKNP niet exclusief onder de Nederlandse korenmaat te houden, maar ook het buitenland minstens een glimp ervan te laten opvangen. Voor dit doel is het toelichtend 'apparaat' van de bibliografie in het Engels vertaald door mevr. drs. Astrid van Hoek, met medewerking van dr. Odin Dekkers.

Aldus draagt het uiterlijk van de BKNP hopelijk bij aan het innerlijke doel: de bescherming en ontsluiting van een even waardevol als verwaarloosd erfgoed. De werkzaamheden voor deze bibliografie hebben namelijk eens te meer duidelijk gemaakt dat een groot deel van de periodieken een uitermate bedreigde documentsoort is; de tand des tijds (waarmee niet alleen de verzuring is bedoeld) heeft meer schade aangericht dan een bewaker van het cultureel erfgoed lief is. De ervaring leert dat het documenteren van het erfgoed een van de meest effectieve middelen is om verder verlies tegen te gaan. De verschijning van de BKNP (in de dubbele betekenis van het woord) is een heugelijk moment, niet alleen omdat het noeste onderzoekerswerk van vele jaren eindelijk het licht ziet, maar ook omdat hiermee een monument van de Nederlandse en van de katholieke cultuur aan het licht is gebracht, dat verdiende te worden opgespoord en beschreven, opdat het in lengte van eeuwen zal worden bewaard en geraadpleegd.

Jan Roes, directeur van het KDC
Nijmegen, lente 1999

for many years, even to this day. In (unfair) alphabetical order: Mrs E. Brok, Mrs F.J. van der Glas, M.A., G. Heuvelman, M.A., J.J.M.M. Houben, M.A., Mrs J. Jacobs, M.A., K. Prent, M.A. (†), Mrs A.M.J. Perry-Schoot Uiterkamp, M.A., Mrs D.A.M. Timmermann, M.A., P. Willems, M.A., Mrs M. Witlox-Gulczynska. Finally, I wish to thank the two academic members of staff of the KDC, Dr P. Soetaert and Dr L.G.M. Winkeler, whose expert advice and support have been of specific merit for filing and presenting the results, with the assistance of Willem Jan Roes.

Relishing bibliographical publications is reserved for connoisseurs only. Graphic design can enhance the flavour considerably. For that reason the 'interior and exterior' design of the BKNP volumes was put in the graphic master's hand of Gerrit Noordzij, who took great pains to adapt a letter design of his own hand to suit this publication. The graphic work was carried out by Gerrit Vroon, who performed this complicated task with great devotion. Finally an attempt has been made not to hide the BKNP light exclusively under the Dutch bushel, but to allow other countries to at least catch a glimpse of it. For that reason the explanatory framework of the bibliography has been translated into English by Mrs Astrid van Hoek, M.A., with the cooperation of Dr Odin Dekkers.

We trust that the 'exterior' of the BKNP will contribute to the 'interior' aim: the protection and accessibility of an inheritance as valuable as it is neglected. Work on this bibliography has made it particularly clear that a large number of periodicals is threatened with extinction. The ravages of time (and we not only refer to acid) have caused more damage than guardians of our cultural inheritance care for. Experience shows that documenting this inheritance is one of the most effective means to prevent further loss. The appearance of the BKNP (in the two senses of the word) is a memorable fact, not only because the unremitting research labour of many years finally sees the light of day, but also because a monument of Dutch and Catholic culture has been reveiled, a monument that deserves to be retrieved and described so that it may be preserved and consulted for centuries to come.

Jan Roes, director of the KDC
Nijmegen, spring 1999

Het samenstellen van de Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken[1]

1. Ontstaan van het project

Het totstandkomen van dit eerste deel van de *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* (BKNP) heeft een lange geschiedenis. Het begin van de werkzaamheden ligt in de jaren zeventig. In de *Nota betreffende de bibliografische ontsluiting van de catholica neerlandica uit de laatste eeuw*, die in juli 1973 is opgesteld door het Katholiek Documentatie Centrum (KDC), werd gewezen op de noodzaak om de bibliografische ontsluiting van de door en voor Nederlandse katholieken uitgegeven boeken, brochures, tijdschriften en reeksen ter hand te nemen. In de nota werd gerefereerd aan de *Bibliotheca Catholica Neerlandica Impressa* (BCNI)[2] voor de periode 1500-1727, maar, zo werd onmiddellijk daaraan toegevoegd, voor een bibliografisch werkinstrument betreffende de periode na 1853 kon de BCNI niet als voorbeeld dienen. Deze bibliografie beperkt zich tot de geestelijke literatuur en is chronologisch ingedeeld. Een nieuwe bibliografie zou tevens aandacht moeten besteden "aan werken betreffende oecumene, apologetiek, cultuur, maatschappelijk leven, onderwijs, opvoeding e.a.".[3] Gezien de overvloed aan publicaties die in de 19de en 20e eeuw zijn verschenen, zou een chronologische indeling ook niet erg zinvol zijn. Wijselijk werd uitgesproken dat een dergelijke bibliografie niet in zijn totaliteit moest worden opgezet; de kans zou dan immers al te groot zijn dat zo'n omvangrijk werk "voortijdig zou moeten worden gestaakt, vanwege praktische omstandigheden of vanwege een spoedig optredende ontmoediging".[4]

Te midden van het archief- en bibliotheekmateriaal dat gedurende de eerste jaren van het bestaan van het KDC – in 1969 opgericht – in dozen en zakken werd binnengebracht, bevond zich een grote hoeveelheid tijdschriften, weekbladen, verenigingsblaadjes, jaarverslagen. Kortom: een diversiteit aan periodiek verschijnende publicaties die moesten worden gecatalogiseerd en waarvan derhalve de uitgever, de plaats van uitgave en de eventuele relaties met voorlopers, opvolgers en neventitels moesten worden achterhaald. Dit catalogiseerwerk, dat in het KDC onder de verantwoordelijkheid van de bibliothecaris A. Maes werd uitgevoerd, ligt aan de basis van de BKNP. Niet alleen zou de tijdschriftencatalogus van het KDC[5] één van de bronnen worden voor de titellijst van de BKNP, maar juist door het catalogiseren der periodieken was duidelijk geworden hoe stiefmoederlijk deze tot dan toe waren behandeld in bibliotheken en bibliografische naslagwerken. Dat gaf de doorslag tot het besluit om bij de bibliografische ontsluiting van de katholieke publicaties de prioriteit te geven aan de periodiek verschijnende uitgaven.

Daarmee werd tevens het belang onderkend van een periodiek als tijdsdocument, te vergelijken met de betekenis van pamfletten uit vroeger eeuwen, maar dan in een geordende tijdreeks. In de inleiding van de in 1983 verschenen *Titellijst van de Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* werd dat belang als volgt omschreven: "In vergelijking met andere documenten hebben periodieken onmiskenbare voordelen; zij kunnen juist door hun periodieke karakter een met-de-tijd-veranderend inzicht verschaffen in ontwikkelingen op politiek, cultureel, maatschappelijk en kerkelijk gebied als weinig andere documenten. Voor een goed begrip van de historische veranderingen die zich sinds het begin van de 19e eeuw hebben voorgedaan is de bestudering van *tijd*schriften – juist als tijdsdocumenten – gewoonlijk onmisbaar".

Juist in de jaren rond 1970 werd ook op landelijk niveau de catalogisering van tijdschriften actiever aangepakt. In 1971 verscheen de eerste uitgave in twee delen van de *Centrale catalogus van periodieken en seriewerken in Nederlandse bibliotheken (CCP)*. Hoezeer het toen nog ging om een werkinstrument in opbouw, illustreert het feit dat in deze eerste uitgave slechts één titel te vinden was beginnend met 'katholiek' of 'katholieke': *de Katholiek*. In de derde uitgave

1 Herziene versie van Otto S. Lankhorst, 'Verborgen geschiedenis. Over het samenstellen van een bibliografie van katholieke Nederlandse periodieken', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 15-36. Ook verschenen in: *De gezegende pers. Aspecten van de katholieke persgeschiedenis in Nederland tijdens de 19de en 20ste eeuw* (Zeist 1989) en in: *Archief voor de geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland*, 31(1989), p. 15-36.

2 *Bibliotheca Catholica Neerlandica Impressa, 1500-1727*, 's-Gravenhage 1954. Sinds 1997 ook te raadplegen op Internet.

3 *Nota betreffende de bibliografische ontsluiting van de catholica neerlandica uit de laatste eeuw* (Nijmegen 1973), p. 1.

4 *Idem*, p. 2.

5 Aanvankelijk werd de tijdschriftencatalogus opgebouwd in de vorm van een kaartcatalogus. Vanaf 1976 werd deze catalogus geautomatiseerd, eerst in samenwerking met Oriel Computer Services te Oxford, later met het Universitair Rekencentrum van de Katholieke Universiteit te Nijmegen. Als resultaat daarvan kwam in 1978 in de cataloguszaal van het KDC de eerste uitdraai van het *Repertorium van periodieken* ter beschikking, bestaande uit een titelcatalogus, een trefwoordenregister, een geografisch register, een instellingenregister en een thesaurus op het instellingenregister. Vanaf 1985 benutte het KDC voor het catalogiseren naast het eigen Rapide-automatiseringssysteem het landelijke PICA-systeem.

The compilation of the Bibliography of Catholic Dutch Periodicals[1]

1. The origin of the project

The completion of the first part of the *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* (Bibliography of Catholic Dutch Periodicals) (BKNP) has taken many years. Work on the bibliography started in the 1970s. The *Nota betreffende de bibliografische ontsluiting van de catholica neerlandica uit de laatste eeuw* (Memorandum on the improvement of the bibliographical accessibility of the catholica neerlandica from the last century), drawn up by the Katholiek Documentatie Centrum (KDC) (Catholic Documentation Centre) in July 1973, pointed out that it was imperative to start improving the bibliographical access to the books, pamphlets, periodicals and serial publications issued by and published for Dutch Catholics. The Memorandum referred to the *Bibliotheca Catholica Neerlandica Impressa* (BCNI)[2] for the period 1500-1727, but immediately added that the BCNI could not serve as an example for a bibliographical instrument with regard to the period after 1853. This bibliography restricts itself to spiritual writings, and has been arranged chronologically. A new bibliography would also have to pay attention to 'works concerning ecumenism, apologetics, culture, society, instruction, education and other matters'.[3] Considering the profusion of publications in the 19th and 20th century, a chronological arrangement would not be very useful either. The wise decision was made not to start such a bibliography in its entirety: the odds would be that such a large-scale operation 'would have to be discontinued due to practical circumstances or due to the demoralisation that would soon arise'.[4]

Among the material from archives and libraries, which was delivered in boxes and bags during the first years of the KDC – founded in 1969 – there was a large number of periodicals, weekly magazines, magazines from societies, and annual reports. In short: a diversity of periodic publications which had to be catalogued and whose publisher, place of publication and relation to predecessors, successors and alternative publications had to be traced. Cataloguing these publications, which was done in the KDC under the supervision of the librarian A. Maes, was at the basis of the BKNP. Not only was the KDC catalogue of periodicals[5] to be one of the sources of the list of titles of the BKNP, the process of cataloguing the periodicals had also made very clear to which extent these periodicals had been neglected by libraries and bibliographical reference works. This was the deciding factor for giving priority to periodicals in improving access to Catholic publications.

This also meant that the importance of a periodical as a document of historical interest was recognised – an importance to be compared to that of pamphlets in earlier centuries – in a chronologically ordered sequence. In the preface to the *Titellijst van de Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* (List of titles of the Bibliography of Catholic Dutch Periodicals), published in 1983, the importance of periodicals was defined as follows: 'In comparison with other documents, periodicals have indisputable advantages, particularly because of their periodic character they can provide a "changing-with-the-times" insight into political, cultural and social developments and developments within the church in a way that few other documents can. For a clear understanding of the historical changes that have occurred since the beginning of the 19th century, it is generally essential to study periodicals – especially as documents of historical interest'.

Around the 1970s cataloguing periodicals was taken in hand more actively at a national level as well. In 1971 the first edition of the *Centrale catalogus van periodieken en seriewerken in Nederlandse bibliotheken (CCP)* (Central catalogue of periodicals and serial publications in Dutch libraries) appeared, in two volumes. The

1 Revised version of Otto S. Lankhorst, 'Verborgen geschiedenis. Over het samenstellen van een bibliografie van katholieke Nederlandse periodieken' (Secret history. On the compilation of a bibliography of Catholic Dutch periodicals), in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum* (Yearbook of the Catholic Documentation Centre), 18(1988), pp. 15-36. Also published in: *De gezegende pers. Aspecten van de katholieke persgeschiedenis in Nederland tijdens de 19de en 20ste eeuw* (The blessed press. Aspects of the history of the Catholic press in the Netherlands during the 19th and 20th centuries) (Zeist 1989) and in: *Archief voor de geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland* (Archives for the history of the Catholic Church in the Netherlands), 31(1989), pp. 15-36.

2 *Bibliotheca Catholica Neerlandica Impressa, 1500-1727*, The Hague 1954. As from 1997 to be consulted on Internet.

3 *Nota betreffende de bibliografische ontsluiting van de catholica neerlandica uit de laatste eeuw* (Memorandum on improving the bibliographical access to the catholica neerlandica from the last century) (Nijmegen 1973), p. 1.

4 *Idem*, p. 2.

5 The catalogue of periodicals was originally set up as a card catalogue. As from 1976 this catalogue has been computerized; at first in cooperation with Oriel Computer Services at Oxford, later together with the Computer Centre of the Catholic University of Nijmegen. As a result, the first print-out of the *Repertorium van periodieken* (Repertory of periodicals) became available in the catalogue room of the KDC in 1978, consisting of a title catalogue, a subject index, a geographical index, an index of institutions and a thesaurus of the index of institutions. As from 1985 the KDC used the PICA-system in addition to its own Rapide computer system.

van de CCP, verschenen in 1983 in veertien blauwe banden, was dit aantal gestegen tot 109. Voorts kan hier worden gewezen op de plannen die rond 1970 ontstonden om te komen tot een internationaal repertorium van tijdschriften op het gebied van de religieuze wetenschappen, de *Clavis periodicorum*. Het betreft een descriptieve bibliografie, waarin uitgebreide informatie zou worden opgenomen over de bibliografische en historische aspecten van de te beschrijven tijdschriften.[6]

De *Nota betreffende de bibliografische ontsluiting van de catholica neerlandica uit de laatste eeuw* werd in 1973 door het KDC omgewerkt tot een aanvraag voor subsidie bij de Nederlandse organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO) voor een project dat beoogde een bibliografie samen te stellen van alle nederlandstalige katholieke tijdschriften en periodieken van 1794 tot heden. Het doel van de bibliografie werd in de aanvraag als volgt omschreven: "een efficiënt werkinstrument te bieden, dat het mogelijk maakt om het onderzoek van tijdschriften te betrekken in de bestudering van de geschiedenis van Nederland in de 19e en 20e eeuw, meer in het bijzonder van het katholieke volksdeel".[7] ZWO honoreerde de aanvraag en op 16 juli 1974 kon de projectuitvoerder zijn werkzaamheden starten.[8]

2. Vier belangrijke beslissingen

In de subsidie-aanvraag was het aantal katholieke periodieken dat zou moeten worden beschreven, geschat op circa 4000 à 5000. Het was, zo werd gezegd, een voorzichtige raming, die, zo zou later blijken, redelijk klopte. Over de tijdsduur van het project lezen we de optimistische woorden, dat twee jaar nodig zullen zijn voor de opsporing, autopsie en beschrijving van de periodieken en een derde jaar voor de samenstelling en definitieve redactie van de bibliografie.[9] Al spoedig maakte de projectuitvoerder duidelijk dat de materie veel ingewikkelder was dan aanvankelijk gedacht.

Dat de begrote tijdsduur van drie jaren ruimschoots werd overschreden, was onder meer het gevolg van enkele beslissingen die in de beginfase van het onderzoek zijn genomen en waarvan op dat ogenblik de consequenties nauwelijks werden bevroed.[10] Enerzijds ging het hierbij om twee expliciete keuzes die werden gemaakt: de beslissing omtrent de op te nemen gegevens en omtrent de te volgen werkmethode. Daarnaast werden er twee impliciete beslissingen genomen. Er werd uitgegaan van een bibliografie die in één deel zou verschijnen en van een publicatie bovendien die op conventionele wijze zou worden voorbereid, gezet en gedrukt.

Voor de gegevens die in de bibliografie moesten worden opgenomen, viel de keuze op de volgende elementen: de "titelbeschrijving", de jaren van verschijnen, de plaats van verschijning, de uitgevende instantie, gegevens over de redactie. Daaraan worden toegevoegd: "gegevens over aard en inhoud van het tijdschrift (bijv. over het formaat, aantal pagina's per jaargang, illustraties, het aanwezig zijn van boekbespreking) en bovendien over de vindplaats". Uit deze opsomming is af te lezen dat nog al te zeer de bibliografische beschrijving van boeken als voorbeeld werd genomen. De vermelding in de bibliografie van formaat en omvang der jaargangen en van de aanwezigheid van afbeeldingen en/of boekbesprekingen is een overblijfsel van de keuze voor deze op het boek afgestemde bibliografische beschrijving. Hieruit is tevens het niet vermelden van gegevens over oplage en abonnementsprijs te verklaren.

Tegenover het statische karakter van een boek, dat daardoor relatief makkelijk is te beschrijven, staat het dynamische van een periodiek. Vrijwel geen enkel blad heeft een normaal, rustig leven geleid; hoe langer het bestaat, en vooral hoe frequenter het verschijnt, hoe vaker en hoe meer het aan veranderingen onderhevig blijkt te zijn: veranderingen van titel en ondertitel, van uitgever en plaats van uitgave, van formaat en frequentie, van redactie en directie, van aard en inhoud. De jaargang- en afleveringsnummeringen verspringen regelmatig; bijlages, kopbladen en edities komen en gaan.

De moeilijkheid van het samenstellen van een tijdschriftenbibliografie ligt in het volgens nauwgezette regels, in een gestructureerde beschrijving vastleggen

6 Voor de *Clavis periodicorum*, zie Wilhelm Schönartz, 'Clavis periodicorum' in: *Mitteilungsblatt / Arbeitsgemeinschaft katholisch-theologischer Bibliotheken*, 16(1969), p. 31-37. In 1994 verscheen: W. Audenaert, *Clavis foliorum periodicorum theologicorum. Benelux. CFPTh*, Leuven 1994 [*Instrumenta theologica*, 13].

7 *Subsidie-aanvrage voor bibliografisch project*. [Aanvrage bij de Nederlandse organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek door het Katholiek Documentatie Centrum, 1973], p. 1.

8 Als projectuitvoerder was C.Th.H. Reul werkzaam vanaf 16 juli 1974 tot 1 juli 1980. Van 1 juli 1980 tot en met 31 oktober 1987 was de uitvoering van het project toevertrouwd aan O.S. Lankhorst. Na die datum werd het werk aan de BKNP gecontinueerd door mevr. D.A.M. Timmermann.

9 *Subsidie-aanvrage*, p. 6.

10 Vgl. *Continueringsaanvrage voor bibliografisch project* [Aanvrage bij de Nederlandse organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek door het Katholiek Documentatie Centrum, 1975], p. 8: "Allereerst zij gewezen op een aantal moeilijkheden, waarvan op het tijdstip van de oorspronkelijke aanvrage wel het bestaan werd vermoed, maar onmogelijk de omvang kon worden getaxeerd".

fact that there was only one title to be found beginning with 'Catholic': *de Katholiek* (the Catholic), clearly illustrates that this catalogue was at that time still in its infancy as a bibliographic tool. In the third edition of the CCP, which appeared in 1983, in 14 blue bindings, the number had increased to 109. In addition to this, attention may be drawn to the plans that arose around 1970 for the compilation of an international repertory of periodicals in the field of religious studies, the *Clavis periodicorum*, a descriptive bibliography with extensive information on the bibliographical and historical aspects of the periodicals to be listed.[6]

The *Nota betreffende de bibliografische ontsluiting van de catholica neerlandica uit de laatste eeuw* (Memorandum on the improvement of bibliographical accessibility of the catholica neerlandica from the last century) was rewritten in 1973 and submitted to the Dutch organisation for Pure Research (ZWO) to obtain subsidy for a project aimed at compiling a bibliography of all Catholic periodicals in the Dutch language from 1794 to this day. The object of the bibliography was described as follows: 'to provide an efficient instrument which makes it possible to include research on periodicals in the study of the history of the Netherlands in the 19th and 20th century, in particular the history of the Dutch Catholics'.[7] ZWO accepted the application and on 16 July 1974 the project manager was ready to start work.[8]

2. Four important decisions

The application for financial aid estimated the number of Catholic periodicals to be described at about 4,000 to 5,000. It was called a cautious estimate, which turned out to be a reasonably correct one. With regard to the duration of the project, it was thought, optimistically, that it would take two years to locate, examine and describe the periodicals, and another year for the compilation and editing of the bibliography.[9] The project manager, however, soon made it clear that the subject matter was much more complicated than was assumed.

The fact that the estimated duration of three years was largely exceeded, was, among other things, the result of a number of decisions that were made at the early stages of the research, the consequences of which could at that moment hardly be realised.[10] On the one hand two explicit choices were made: the decision about the information to be included and the method to be used. Apart from these, two implicit decisions were made. The starting point was a bibliography to be published in one volume, and moreover, to be prepared, set up and printed in the conventional manner.

It was decided to include the following references in the bibliography: 'the description of the title', the years of publication, the place of publication, the issuing body, information on the editorial board. The following elements were added: 'information on the nature and contents of the periodical (for example, the format, the number of pages per volume, illustrations, the inclusion of book reviews) and the location'. This enumeration shows that the bibliographical description of books was still, to a large extent, used as a model. The reference to format and number of pages per volume, and the inclusion of illustrations and/or book reviews is a remnant of the choice in favour of a bibliographical description based on books. This choice also explains the reason why no references to circulation figures or subscription rates have been included.

Whereas books have a static character, and are for that reason comparatively easy to describe, periodicals are dynamic. Hardly any periodical has known a normal, quiet life; the longer the period in which it is published, and, especially, the higher its frequency of publication, the more it appears to be affected by changes: changes of title and subtitle, of publisher and place of publication, of format and frequency, of editorial board and management, of character and contents. Both volume and issue numbering vary regularly; supplements, independent additional papers and editions come and go.

The difficulty of compiling a bibliography of periodicals lies in providing a well-structured description of a dynamic, changeable object. The BKNP aims at listing a large number of data in each description; however, with regard to dynamic periodicals, in contrast to static books, this also implies the necessity to account for the

6 For the *Clavis periodicorum*, see Wilhelm Schönartz, 'Clavis periodicorum' in: *Mitteilungsblatt/Arbeitsgemeinschaft katholisch-theologischer Bibliotheken*, 16(1969), pp. 31-37. In 1994 appeared: W. Audenaert, *Clavis foliorum periodicorum theologicorum*. Benelux. CFPTh, Leuven 1994 [*Instrumenta theologica*, 13].

7 *Subsidie-aanvrage voor bibliografisch project*.[Application for financial aid submitted to the Dutch Organization for Pure Research by the Catholic Documentation Centre, 1973], p. 1.

8 C. Th.H. Reul worked as a project manager from 16 July 1974 until 1 July 1980. From 1 July 1980 until 1 November 1987 O. S. Lankhorst was project manager. After 1 November 1997 work on the BKNP was continued by Mrs. D.A.M. Timmermann.

9 *Subsidie-aanvrage* (Application for financial aid), p. 6

10 Cf. *Continueringsaanvrage voor bibliografisch project* (Application for prolongation of financial aid for bibliographical project) [Application submitted to the Dutch Organisation for Pure Research by the KDC, 1975], p.8: 'First of all a number of difficulties should be pointed out, the existence of which was suspected at the time when the original application was submitted, but the extent of which could not be assessed'.

van een dynamisch, sterk aan verandering onderhevig object. De BKNP beoogt in elke beschrijving een groot aantal gegevens op te nemen, maar waar het om dynamische tijdschriften handelt en niet om statische boeken, betekent dit ook de noodzaak om verantwoording af te leggen van de veranderingen en wijzigingen die gedurende het bestaan van een blad optreden.

Voor het verzamelen van alle gegevens dient de samensteller van de bibliografie noodzakelijkerwijs alle jaargangen van de betreffende bladen in te zien; verantwoording van bij voorbeeld de redactiewisselingen betekent immers op zijn minst het laatste nummer van elke jaargang opslaan om eventuele nieuwe redacteuren te kunnen signaleren. In de *Nota* was reeds uiteengezet dat de bibliografie tot stand moest komen op basis van autopsie. Als belangrijkste motief werd hier nog aangevoerd dat dit diende om te vermijden dat fouten zouden worden overgenomen uit catalogi, bibliografische naslagwerken of secundaire literatuur. Gedurende de afgelopen jaren is gebleken dat het besluit tot een bibliografie op basis van autopsie een zeer terechte beslissing is geweest, want enkel en alleen met deze aanpak geven de bladen een deel van hun geschiedenis prijs. Juist door met een scherp oog – pater Bonaventura Kruitwagen OFM sprak ooit over het "zesde zintuig, een soort bibliografische voelhorens"[11] – de beschikbare jaargangen te bekijken van een tijdschrift of krant, ontdekt de bibliograaf de eigenaardigheden van de betreffende periodiek: eventuele bijlages en rubrieken die beginnen en weer verdwijnen; wijzigingen in het formaat die vaak samengaan met een verandering in de opzet van het blad oftewel met een nieuwe uitgever of drukker. Een meegebonden prospectus, circulaire of omslag kan belangrijke aanvullende informatie geven en een eigentijdse handgeschreven aantekening op de laatst aanwezige aflevering kan het vermoeden bevestigen dat de betreffende aflevering ook inderdaad het laatst verschenen nummer is. Een precieze controle van de jaargang- en afleveringsnummering is nodig, ook al wordt de onderzoeker hierdoor soms tot wanhoop gedreven; juist bij een verspringing van de nummering blijkt zich immers dikwijls een wijziging in uitgever, redactie, formaat of frequentie te hebben voorgedaan.

Een bibliografie van tijdschriften en kranten op basis van autopsie heeft als onherroepelijke consequentie dat veel tijd wordt opgeëist voor een scala van bezigheden voorafgaand aan en volgend op de uren besteed aan het feitelijk beschrijven der bladen. Allereerst moet de samensteller de vindplaats van een periodiek localiseren. Daartoe staan hem de laatste jaren enkele werkinstrumenten ter beschikking die hij in de jaren zeventig echter nog node miste.[12] Voor belangrijke collecties, zoals die van het Nederlands Pers Museum (NPM), het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en het Sociaal Historisch Centrum (SHC) moest de tijdschriftencatalogus ter plekke integraal worden doorgenomen. Voor het opsporen van tijdschriften in archiefbewaarplaatsen en in de bibliotheken van orden en congregaties is in eerste instantie

11 B. Kruitwagen OFM, 'Iets over bibliografie', in: *de Katholiek*, 1913, dl. 143, p. 175. Over het belang voor de bibliograaf van dit zesde zintuig had pater Kruitwagen zich reeds eerder in de volgende bewoordingen uitgelaten: "Daarmede [met het zesde zintuig] moet hij [de bibliograaf] de algemeene waarde van een boek kunnen bepalen door er even in te bladeren, moet hij uit een massa boeken, die voor hem staan, juist die weten te pakken, welke van bijzonder belang zijn, moet hij zelfs in sommige gevallen van buiten aan den band kunnen zien, welk boek het is". Vgl. B. Kruitwagen OFM, *Over eene Bibliotheca catholica Neerlandica impressa* (Roermond 1910), p. 19.

12 Gewezen kan worden op de *Centrale catalogus van periodieken en seriewerken in Nederlandse bibliotheken (CCP)*, die in boekvorm in 1983 werd afgesloten met de veertien banden van de derde uitgave. Als verbeterd en aangevuld deelproduct van de *CCP* verscheen de *Centrale catalogus van dag-, nieuws- en weekbladen van algemene inhoud in Nederland verschenen (CCD)*, eerst in 1985 een voorlopige uitgave, vervolgens in 1989 de 'definitieve' uitgave. Voor een bespreking van de *CCD*, zie: Otto S. Lankhorst, '7400 titels in twee banden. Hoe voorlopig is de Centrale Catalogus van Dagbladen afgerond?', in: *de Negentiende Eeuw*, 15(1991), nr. 2, p. 70-80. In de jaren 1979-1992 verschenen veertien delen in de serie *Overzichten van de archieven en verzamelingen in de openbare archiefbewaarplaatsen in Nederland*, waarin – zij het met wisselende precisie – opgave wordt gedaan van het krantenbezit der archieven. Voor een deel van het tijdschriftenbezit van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis verscheen in 1985: Hansje Galesloot, Tom van der Meer, *De Nederlandse vakbondsperiodieken van het IISG: systematisch overzicht*, Amsterdam 1985. De Stichting Film en Wetenschap (Amsterdam) verzorgde in 1990: Mirande de Jong, *Gids voor Nederlandse filmtijdschriften. Van 1912 tot heden*; en in 1991: Bennie Pratasik, *Gids van Nederlandse radio- en televisietijdschriften. Van 1885 tot 1990*. Voorts verschenen in de afgelopen jaren: Claar Willems-Bierlaagh, *Nederlandse vrouwentijdschriften 1800-1945. Bibliografische lijst*, Amsterdam 1992; Joan Hemels en Renée Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland. Bron van kennis en vermaak, lust voor het oog. Bibliografie*. Deel 1: *1840-1945*; Deel 2: *1945-1995*, Amsterdam 1993-1997 en: Marjoke Rietveld-van Wingerden, *Jeugdtijdschriften in Nederland & Vlaanderen, 1757-1942. Bibliografie*, Leiden 1995. Hier moet ook vermeld worden dat het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme begonnen is aan een bibliografie van Nederlandse protestantse periodieken. Als eerste resultaat verscheen in 1990: J.G. van Everdingen, G. Harinck en J.F. Seijlhouwer, *Titellijst van de Bibliografie van Nederlandse Protestantse Periodieken*, Amsterdam 1990; en in 1995: G. Harinck, R. Huizenga, J.F. Seijlhouwer, *Eerste proeve van de Bibliografie van Nederlandse Protestantse Periodieken*, Amsterdam 1995.

changes and alterations that occur during its period of publication.

In order to collect all the data the compiler of the bibliography has to examine all the volumes of the periodicals concerned; in order to be able to account for changes of the editorial board, for instance, it is essential that at least the last issue of each volume is examined to detect any new editors. The *Nota* (Memorandum) had already stated that the bibliography had to be compiled on the basis of autopsy. The most important motive advanced then was that this method would prevent mistakes from being copied from catalogues, bibliographical reference books or secondary literature. The past years have shown that the decision to compile a bibliography on the basis of autopsy was a wise one: it is only through this approach that periodicals yield up part of their history. By examining the available volumes of a periodical or a newspaper with a sharp eye – Father Bonaventura Kruitwagen OFM once called it 'the sixth sense, a sort of bibliographical feelers'[11] – the bibliographer detects the particularities of the periodical in question: supplements and features which come and go; changes in format which often coincide with a new direction or with a new publisher or printer. Bound-in prospectuses, circulars or covers can yield important additional information, and a contemporary hand-written note in the last available issue can confirm the assumption that the issue in question is indeed the last issue. An accurate examination of the volume and issue numbering is necessary, even if it sometimes fills the researcher with despair; in particular changes in numbering appear to have coincided with changes of publisher, editorial board, format or frequency.

A bibliography of periodicals and newspapers on the basis of autopsy automatically leads to a range of time-consuming activities preceding and following the actual description of the periodicals. First of all, the compiler has to determine the location of a periodical. The last few years the compiler has had some tools at his disposal which he had to do without in the seventies.[12] For some important collections, such as the collection of the Nederlands Pers Museum (NPM) (Dutch Press Museum), the Internationaal Instituut voor

11 B. Kruitwagen OFM, 'Iets over bibliografie' (Something on bibliography), in: *de Katholiek* (The Catholic), 1913, pt 143, p. 175. Father Kruitwagen had already formulated the importance of this sixth sense for the bibliographer as follows: 'With this [with the sixth sense] he [the bibliographer] has to assess the general value of a book by leafing through it for a while, and select from the large number of books before him those books that are of special importance; he even has to be able to conclude from the cover what sort of book it is'. Cf. B. Kruitwagen OFM, *Over eene Bibliotheca catholica Neerlandica impressa* (On a Bibliotheca catholica Neerlandica impressa (Roermond 1910), p. 19.

12 Note the *Centrale catalogus van periodieken en seriewerken in Nederlandse bibliotheken (CCP)* (Central catalogue of periodicals and serial publications in Dutch libraries), which was concluded as a publication in book form in 1983, with the fourteen volumes of the third edition. The *Centrale catalogus van dag-, nieuws- en weekbladen van algemene inhoud in Nederland verschenen (CCD)* (The Central catalogue of daily papers, newspapers and weekly papers of a general nature published in the Netherlands) appeared as a revised and additional part of the *CCP*, a preliminary edition in 1985, subsequently the 'final' edition in 1989. For a review of the *CCD*, see: Otto S. Lankhorst, ' 7400 titels in twee banden. Hoe voorlopig is de Centrale Catalogus van Dagbladen afgerond?' (7400 titles in two volumes. How preliminary is the completion of the Central Catalogue of Newspapers?), in: *de Negentiende Eeuw* (the Nineteenth Century), 15(1991), nr 2, pp. 70-80. In the period between 1979 and 1992 fourteen volumes appeared in the series *Overzichten van de archieven en verzamelingen in de openbare archiefbewaarplaatsen in Nederland* (Surveys of the archives and collections in the public record offices in the Netherlands), which – with varying precision – records the archival newspaper collection. Part of the periodical collection of the International Institute of Social History is described in Hansje Galesloot's and Tom van der Meer's *De Nederlandse vakbondsperiodieken van het IISG: systematisch overzicht* (The Dutch trade union periodicals of the IISG: systematic survey), Amsterdam, 1985. De Stichting Film en Wetenschap (The Cinema and Science Foundation) (Amsterdam) issued Mirande de Jong's *Gids voor Nederlandse filmtijdschriften. Van 1912 tot heden* (Guide to Dutch cinema magazines. From 1912 until now) in 1990; and in 1991: Bennie Pratasik's *Gids van Nederlandse radio- en televisietijdschriften. Van 1885 tot 1990* (Dutch radio and television guides. From 1885 until 1900). Further publications were: Claar Willems-Bierlaagh, *Nederlandse vrouwentijdschriften 1800-1945. Bibliografische lijst* (Dutch women's magazines 1800-1945. Bibliographical list), Amsterdam 1992; Joan Hemels and Renée Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland. Bron van kennis en vermaak, lust voor het oog. Bibliografie.* Deel 1: *1840-1945*; Deel 2: *1945-1995* (The illustrated magazine in the Netherlands. Source of knowledge, feast for the eye. Bibliography. Part 1: 1840-1945; Part 2: 1945-1995), Amsterdam 1993-1997 and Marjoke Rietveld-van Wingerden, *Jeugdtijdschriften in Nederland en Vlaanderen, 1757-1942. Bibliografie* (Youth magazines in the Netherlands and Flanders, 1757-1942. Bibliography), Leiden 1995. It should also be mentioned that the Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (The Historical Documentation Centre for Dutch Protestantism) has begun the compilation of a bibliography of Dutch Protestant periodicals. The first publication was issued in 1990: J.G. van Everdingen, G. Harinck and J.F. Seijlhouwer, *Titellijst van de Bibliografie van Nederlandse Protestante Periodieken* (List of titles of the Bibliography of Dutch Protestant Periodicals), Amsterdam 1990. In 1995 appeared: G. Harinck, R. Huizenga, J. F. Seijlhouwer, *Eerste proeve van de Bibliografie van Nederlandse Protestante periodieken* (Trial issue of the Bibliography of Dutch Protestant Periodicals), Amsterdam 1995.

een schriftelijke enquête gehouden. Met behulp van inventiviteit, gezond verstand, brieven en telefoongesprekken kunnen jaargangen ontdekt worden die niet in bibliotheken of archieven aanwezig zijn.

Dit zoeken, corresponderen, telefoneren en administreren van wat alwaar moet worden ingezien, vraagt tijd. Daarbij moet worden bedacht dat de beschrijving van een boek meestal in één bibliotheek kan gebeuren, maar dat een periodiek vaak nergens compleet aanwezig is en de elementen van een volledige beschrijving vanuit verschillende plaatsen bij elkaar moeten worden vergaard. De verantwoording aan het slot van elke beschrijving in de BKNP van de bibliotheken en archieven waar de betreffende titels in autopsie zijn genomen, illustreert de verspreiding van het materiaal over het land. Daarbij is steeds grote oplettendheid geboden. Zo maakte in de collectie van de Koninklijke Bibliotheek (KB) de laatste jaargang (1929) van het satirische katholieke weekblad *De Roskam* met zijn 25 afleveringen de indruk van volledigheid. Raadpleging van het exemplaar van het SHC leverde echter een nummer 26 op, waarin het afscheid openlijk wordt uitgesproken. De aanduiding 'compleet aanwezig' op een catalogus-kaartje of op een terminalscherm is een relatief begrip. In het gunstige geval wil het zeggen, dat het tekstgedeelte compleet aanwezig is, maar over de volledigheid van de illustraties, de prospectussen, de registers, het advertentiegedeelte – om maar te zwijgen over de aanwezigheid van de omslagen – geeft zo'n aanduiding geen uitsluitsel. Veel meer dan oorspronkelijk verondersteld werd, is in de praktijk van het onderzoek gebleken dat de – terechte – keuze voor een bibliografie op basis van autopsie veel reizen betekende.

Een derde factor die heeft bijgedragen aan het ruimschoots overschrijden van de geplande tijdsduur alvorens de resultaten van het onderzoek konden worden gepubliceerd, ligt in de late beslissing tot het opsplitsen van het werk in deelbibliografieën. Aanvankelijk is steeds gedacht aan een éénmalige publicatie en uit de archiefstukken van het project valt niets anders af te lezen dan dat er van werd uitgegaan dat al het materiaal in één band zijn neerslag zou vinden. Deze oorspronkelijke gedachte van één deel tegenover de opzet van vijf delen waarin de publicatie van de BKNP thans is gepland, illustreert nogmaals dat bij de aanvang van het project de omvang ervan schromelijk is onderschat. Tot in januari 1983 werd aan de 'integrale' opzet vastgehouden. Een vroegere keuze voor deelbibliografieën zou de publicatie van het eerste deel hebben bespoedigd.

In de stukken voor de subsidie-aanvraag uit 1973 is één keer sprake van 'informatica', namelijk om te verantwoorden waarom er geen noodzaak bestaat tot samenwerking met het Nederlands Orgaan voor de Bevordering van de Informatieverzorging (NOBIN): het voornaamste werkterrein van deze organisatie bestaat immers, zo werd gesteld, uit 'pilot projects' op het gebied van de informatica. De BKNP voelde kennelijk geen behoefte zich als een dergelijk project te presenteren. De projectuitvoerder werkte met een bruine multoband als titellijst, met pen en potlood, met kladbeschrijvingen op dubbele foliovellen en definitieve beschrijvingen op gele kaarten, waarvan veiligheidshalve fotokopieën in de kluis van de Universiteitsbibliotheek van Nijmegen (UBN) werden gedeponeerd. Er werd toen nog van uitgegaan, dat op basis van deze kaarten het zetwerk door de drukker kon worden verricht.

De periode waarin het plan voor de BKNP vorm kreeg, waren de laatste jaren waarin over een omvangrijk bibliografisch project kon worden nagedacht zonder daarbij onmiddellijk te denken aan geautomatiseerde opslag van de gegevens. Naarmate de jaren verstreken en het geautomatiseerde informatiesysteem Rapide (Repertorium voor Automatische Prompte Informatie over de Documentatie-Eenheden van het KDC) zich in het KDC nestelde,[13] kreeg ook de BKNP haar plaats binnen het Rapide-systeem. Rapide bleek ook heel geschikt te zijn voor de verwerking van de diversiteit der beschrijvingen (voor elke titel wisselend aantal ondertitels, uitgevers, redacteuren en uiteenlopende lengte van bijzonderheden, noten, typering), maar het oorspronkelijk ontwerpen van de structuur der beschrijvingen – zonder rekening te houden met een geautomatiseerde verwerking ervan – heeft wel degelijk zijn consequenties gehad die vertragingen met zich meebrachten bij de invoer van de gegevens en het samenstellen der registers. In 1988, juist op het moment dat de projectuitvoerder vertrok, werd in het KDC Rapide 'gemoderniseerd' door de invoering van het Adlib-programma. De omzetting van het inmiddels loodzwaar geworden BKNP-bestand vereiste de nodige inventiviteit van de wetenschappelijk medewerker van het KDC, L.G.M. Winkeler. Deze hernieuwde aanpassing heeft de afronding van het lang verbeide deel 1 niet bespoedigd.

3. De titellijst en criteria voor opname in de bibliografie

In de bibliografie, zo was besloten, zouden beschrijvingen worden opgenomen van "alle tijdschriften die een uiting vormen van het katholiek leven in Nederland (...), zowel de wetenschappelijke tijdschriften als de

13 Vgl. Paul Soetaert, 'Rapide. Tussentijds verslag over de invoering van een geïntegreerd informatiesysteem in het Katholiek Documentatie Centrum', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 12(1982), p. 131-154.

Sociale Geschiedenis (IISG)(the International Institute for Social History) and the Sociaal Historisch Centrum (SHC) (the Centre of Social History) the catalogues of periodicals had to be examined at the actual location from beginning to end. In order to locate periodicals in the archives and libraries of orders and congregations, a written inquiry was held. Inventiveness, common sense, letters and telephone conversations made it possible to locate volumes which were not held at libraries or archives.

The search procedure, the correspondence, telephone conversations and recording of what had to be examined and where, are time-consuming activities. It has to be taken into consideration that in most cases it is possible to carry out the description of a book in one library, whereas a periodical can hardly ever be found in its entirety in one place. Therefore the elements of a complete description have to be collected from various places. The reference to the libraries and record offices where the titles in question have been examined, which is given at the end of each BKNP description, illustrates that the material had to be collected from all over the country. It was important to be very careful. For instance, the last volume (1929) of the satirical Catholic weekly magazine *De Roskam* (The Currycomb) with its 25 issues found in the Koninklijke Bibliotheek (Royal Library) collection gave the impression that the periodical was complete. Examination of the periodical at the SHC, however, yielded a number 26, in which the discontinuance was openly expressed. The indication 'available in its entirety' on an index card or a display is a relative notion. At best it means that the text is complete available, but it is no indication that the illustrations, the prospectuses, indexes, advertisement pages are complete – not to mention the presence of the covers. The actual practice of the research proved that the decision in favour of a bibliography on the basis of autopsy involved much more travelling than was assumed at first.

A third factor which contributed to the fact that it took considerably more time to publish the results of the research was the decision, taken rather late, to subdivide the work in sub-bibliographies. The original idea was a one-off publication and the records of the project make it clear that all the material was supposed to be published in one volume. This original idea of one volume, as opposed to the aim of five volumes planned for the publication of the BKNP, once more illustrates that the scope of the project was grossly underestimated at first. Until January 1983 the idea of a 'complete' edition was held on to. If the decision in favour of sub-bibliographies had been taken sooner, this would have speeded up the publication of the first part.

The 1973 records of the application for financial aid mention 'computer science' once, to account for the fact that there is no need for cooperation with the Nederlands Orgaan voor de Bevordering van de Informatieverzorging (NOBIN) (Dutch Organisation for the Promotion of Information Services): it was stated that this organisation mainly occupied itself with 'pilot projects' in the field of computer science. It was clear that the BKNP did not feel the need to present itself as such a project. The project manager used a brown ring binder as the list of titles, a pen and pencil, scribbled descriptions on double folio sheets and finished descriptions on yellow cards, photocopies of which were, for reasons of safety, deposited in the safe of the University Library of Nijmegen (UBN). The typesetting at the printers' was supposed to be carried out on the basis of these cards.

The period in which the plan for the BKNP was taking shape were the last years in which it was possible to consider a large-scale bibliographical project without thinking immediately of computerised filing of the data. As the years went by, and the computer system Rapide (Repertorium voor Automatische Prompte Informatie over de Documentatie-Eenheden van het KDC)(Repertory for Computerised Rapid Information on the KDC Document Units) had come to occupy an important place at the KDC[13], the BKNP was also included in the Rapide system. Rapide appeared to be very useful for incorporating such a variety of descriptions (for each title a varying number of undertitles, publishers, editors, and different special details, notes, characterisation), but the delay in incorporating the data and compiling the indexes was in actual fact the result of the original formulation of the structure of the descriptions. In 1988, at the exact moment when the project manager left, Rapide was modernised through the introduction of the Adlib programme. Conversion of the by then immense BKNP file required much inventivity from the KDC staff member L. G. M. Winkeler. This renewed adaptation has not accelerated the completion of the long-awaited volume 1.

3. The list of titles and criteria for inclusion in the bibligraphy

It was decided that the bibliography would include descriptions of 'all periodicals that are manifestations of Catholic life in the Netherlands (...), both the learned journals and the semi-learned and popular ones'.

13 Cf. Paul Soetaert, 'Rapide. Tussentijds verslag over de invoering van een geïntegreerd informatiesysteem in het Katholiek Documentatie Centrum' (Rapide. Interim report on the introduction of an integrated data system in the Catholic Documentation Centre), in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 12(1982), pp. 131-154.

semi-wetenschappelijke en populaire". "Katholiek leven" had niet uitsluitend betrekking op godsdienstige verschijnselen, maar evenzeer op "cultuur, maatschappij, politiek, wetenschap e.d.".[14] De projectuitvoerder zag zich in 1974 allereerst geconfronteerd met de vraag welke katholieke periodieken korte of langere tijd hebben bestaan (het opstellen van een titellijst) en vervolgens met de vraag of inderdaad alle titels moesten worden beschreven (het aanbrengen van een schifting in de lijst).

Een aantal bronnen was aanwezig om als uitgangspunt te nemen voor de op te stellen titellijst. In 1887 heeft Gomarius Mes *De katholieke pers van Nederland 1853-1887* gepubliceerd. Hij heeft daarin naast een opgave van boeken en brochures tevens een lijst opgenomen van 'Tijdschriften, maandboekjes en vervolgwerken' en nog weer apart een lijst van 'Dag- en weekbladen'.[15] Dit overzicht van Mes was ook reeds voor pater Kruitwagen de start bij de plannen voor zijn *Bibliografie van Nederlandsche katholieke tijdschriften*, waarover hij twee zeer lezenswaardige artikelen schreef in *de Katholiek*,[16] aangevuld met een derde waarin hij in algemene zin schreef over bibliografie en bibliografen.[17] Kruitwagen wees op het belang en het nut van een katholieke tijdschriftenbibliografie, maar ook op de moeilijkheden om zo'n overzicht samen te stellen. Hij bracht verslag uit over de wijze waarop zijn titellijst tot stand was gekomen en publiceerde tenslotte een 275 titels tellende 'Voorloopige titellijst van Nederlandsche katholieke tijdschriften'. De medewerking van anderen werd gevraagd om deze 275 titels te beschrijven, maar Kruitwagen voegde daar meteen aan toe, dat dit werk waarschijnlijk zou tegenvallen, omdat de meeste tijdschriften een ingewikkelde beschrijving eisen. Verder dan deze titellijst is het niet meer gekomen.[18]

Voor de titellijst van de BKNP werden behalve deze inventarisaties van Mes en Kruitwagen een aantal bibliografische overzichten en andersoortige bronnen uitgeplozen. Zo werden de gegevens die de *Pius-almanak* in de jaren 1902-1971 jaarlijks had verstrekt over de katholieke pers systematisch doorgenomen en verwerkt. Uit 1913 dateren de overzichten van A.J.A. Flament en A.C.A. van Vuuren,[19] uit 1924 een 'Lijst van katholieke nieuwsbladen, tijdschriften en verenigingsorganen in Nederland en koloniën'.[20] In 1936 schreef J.H. Matla onder het pseudoniem M. van Meerdervoort een waardevolle geschiedenis van de katholieke pers in Nederland – *Het bolwerk van den blinden pionier* – waarbij de titel betrekking heeft op de persoon van Le Sage ten Broek.[21] Deze publicatie bevat nuttige informatie over tal van titels.

Ook algemene overzichten werden doorgenomen op katholieke titels, zoals Lydia Winkels *De ondergrondse pers 1940-1945* en het 'Repertorium van de Nederlandse Pers 1848-1890', dat Joan Hemels op basis van de jaarlijkse adresboeken voor de Nederlandse boekhandel samenstelde.[22] Daarnaast is een omvangrijke hoeveelheid secundaire literatuur in de loop der jaren doorgenomen voor aanvullende informatie over de geschiedenis van tijdschriften en kranten met steeds een speurend oog voor eventuele nieuwe, nog onbekende titels. Daarbij moet worden gedacht aan biografieën, zoals die van Gorris over Le Sage ten Broek, aan plaatselijke persgeschiedenissen, zoals de *Persbiografie 80 jaar Kerkrade* van N.H. Bischoff, aan een groeiende stroom scripties en artikelen in lokaal-historische tijdschriften en aan bibliografische overzichten van een nauw omschreven groep tijdschriften, zoals de lijst van de nederlandstalige periodieken van de paters redemptoristen of de 'Bibliografie literaire tijdschriften, 1800-1839', gepubliceerd in *De Negentiende Eeuw*.[23]

14 *Subsidie-aanvrage*, p. 1.

15 Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887*, Maastricht 1887-1888.

16 B. Kruitwagen OFM, 'Over eene bibliografie van Nederlandsche katholieke tijdschriften', in: *de Katholiek*, 1912, dl. 142, p. 135-158 en in: 1913, dl. 144, p. 30-63.

17 Kruitwagen, 'Iets over bibliografie', p. 165-185.

18 Voor het samenstellen van zijn bibliografie van katholieke Nederlandse tijdschriften had Kruitwagen honderden aantekeningen gemaakt en bovendien veel gedrukte gegevens over de tijdschriften verzameld (prospectusssen, omslagen etc.). Dit materiaal ging samen met zijn hele bibliotheek verloren bij het bombardement op Rotterdam op 14 mei 1940. Vgl. 'Lijst van boeken op 14 mei 1940 in het bezit geweest van pater dr. F.J. Bonaventura Kruitwagen, O.F.M., destijds Weste Wagenstraat 55 te Rotterdam', in: *Het Boek*, 32(1955/57), p. 3-52, hier p. 45.

19 A.J.A. Flament, 'Een overzicht der voornaamste katholieke tijdschriften en almanakken met mengelwerk 1813-1913, ook jaar- en maandboekjes, behalve die van godgeleerden (ook ascetischen) aard', in: *Het Katholiek Nederland 1813-1913* (Nijmegen [1913]), dl. 2, p. 145-167. A.C.A. van Vuuren, 'De katholieke pers', *ibidem*, dl. 2, p. 229-261.

20 'Lijst van katholieke nieuwsbladen, tijdschriften en verenigingsorganen in Nederland en koloniën', in: *Voor studie en praktijk*, 3(1924), nr. 44, p. 1-36 en 'Eerste supplement', *ibidem*, 4(1925), nr. 7/8.

21 M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier*, Hilversum 1936.

22 L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk, [Utrecht] 1989. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 375-580: 'Repertorium van de Nederlandse pers 1848-1890'. Het ware te wensen dat in de nabije toekomst de gegevens uit de adresboeken voor de periode na 1890 op een zelfde wijze worden bewerkt in een aanvullend repertorium. Voor het BKNP-project is steeds de volledige serie adresboeken geraadpleegd in de Bibliotheek van de Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels (BVBBB).

'Catholic life' did not exclusively refer to religious phenomena, but also to 'culture, society, politics, science etc'.[14] In 1974 the project manager was first confronted with the question which Catholic periodicals had been published for a shorter or longer period (compiling a list of titles), and subsequently with the question whether in fact all the titles had to be described (making a selection).

There were a number of sources which served as a basis for the list of titles to be compiled. In 1887 Gomarius Mes published *De katholieke pers van Nederland 1853-1887* (The Dutch Catholic press 1853-1887). Apart from a survey of books and brochures this publication also included a list of 'Periodicals, monthly publications and serial works' and a separate list of 'Daily and weekly papers'.[15] This survey by Mes had also been the starting point for father Kruitwagen's plans for his *Bibliografie van Nederlandsche katholieke tijdschriften* (Bibliography of Dutch Catholic periodicals), about which he wrote two articles, well worth reading, in *de Katholiek* (the Catholic),[16] followed by a third article on bibliographies and bibliographers in general.[17] Kruitwagen drew attention to the importance and value of a bibliography of Catholic periodicals, but also pointed out the difficulties of composing such a survey. He gave an account of the way in which he had compiled his list of titles, and finally published a 'Voorloopige titellijst van Nederlandsche katholieke tijdschriften' (Provisional list of titles of Dutch Catholic periodicals), containing 275 titles. He asked other researchers to cooperate in describing these 275 titles, but immediately added that this would probably be very disappointing work, since most periodicals required a complicated description. Only this list of titles was published.[18]

Apart from these inventories by Mes and Kruitwagen, a number of bibliographical surveys and other kinds of sources were sifted through with a view to the BKNP list of titles. For instance, the information on the Catholic press, annually provided by the *Pius-almanak* (Pius almanac) in the years between 1902 and 1971, was systematically examined and incorporated. In 1913 A. J. A. Flament and A.C.A. van Vuuren published surveys,[19] and a 'Lijst van katholieke nieuwsbladen, tijdschriften en verenigingsorganen in Nederland en koloniën' (List of Catholic newspapers, periodicals and organs of societies in the Netherlands and colonies) was published in 1924.[20] In 1936, under the pseudonym of M. van Meerdervoort, J. H. Matla wrote a valuable history of the Dutch Catholic press – *Het bolwerk van den blinden pionier* (The stronghold of the blind pioneer), which title refers to Le Sage ten Broek.[21] This publication contains useful information on numerous titles.

In order to find Catholic titles, general surveys were examined as well. For instance, Lydia Winkel's *De ondergrondse pers 1940-1945* (The underground press 1940-1945), and the 'Repertorium van de Nederlandse Pers 1848-1890' (Repertory of the Dutch Press 1848-1890), which was compiled by Joan Hemels on the basis of the annual directories for the Dutch book trade.[22] Through the years a large amount of secondary litera-

14 *Application for financial aid*, p. 1

15 Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (The Dutch Catholic press, 1853-1887), Maastricht 1887-1888.

16 B. Kruitwagen OFM, 'Over eene bibliografie van Nederlandse katholieke tijdschriften' (About a bibliography of Dutch Catholic periodicals), in: *de Katholiek* (the Catholic), 1912, nr 142, pp. 135-158, and in: 1913, nr 144, pp. 30-63.

17 Kruitwagen, 'Iets over bibliografie' (Something on bibliographies), pp. 165-185.

18 In order to compile his bibliography of Dutch Catholic periodicals, Kruitwagen had made hundreds of notes and had collected a lot of printed information on the periodicals (prospectusus, covers etc.). All this material, together with his entire library, was lost when Rotterdam was bombed on 14 May 1940. Cf. 'Lijst van boeken op 14 mei 1940 in het bezit geweest van pater dr. F. J. Bonaventura Kruitwagen, O. F. M., destijds Weste Wagenstraat 55 te Rotterdam' (List of books, on 14 May 1940 in the possession of father Dr. F. J. Bonaventura Kruitwagen, O. F. M., then living at Weste Wagenstraat 55 at Rotterdam), in: *Het Boek* (The Book), 32(1955/57), pp. 3-52, here p. 45.

19 A. J. A. Flament, 'Een overzicht der voornaamste katholieke tijdschriften en almanakken met mengelwerk 1813-1913, ook jaar- en maandboekjes, behalve die van godgeleerden (ook ascetischen) aard' (Survey of the most important Catholic periodicals and almanacs with miscellanies, also annual and monthly publications, except those of a theological (or ascetic) nature', in: *Het Katholiek Nederland 1813-1913* (The Catholic Netherlands 1813-1913) (Nijmegen [1913]), nr 2, pp. 145-167. A. C. A. van Vuuren, 'De katholieke pers' (The Catholic press), *ibidem*, nr 2, pp. 229-261.

20 'Lijst van katholieke nieuwsbladen, tijdschriften en verenigingsorganen in Nederland en koloniën' (List of Catholic newspapers, periodicals and organs of associations in the Netherlands and colonies), in: *Voor studie en praktijk* (For study and practice), 3(1924), nr 44, pp. 1-36, and 'Eerste supplement' (First supplement), *ibidem*, 4(1925), nr 7/8.

21 M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (The stronghold of the blind pioneer), Hilversum 1936.

22 L. E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945* (The underground press 1940-1945). Third revised edition, [Utrecht] 1989. J. M. H. J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (The Dutch press before and after the discontinuation of the *dagbladzegel* in 1869) (Assen 1969), pp. 375-580: 'Repertorium van de Nederlandse pers 1848-1890' (Repertory of the Dutch press 1848-1890). A supplementary repertory incorporating the information from the directories for the period after 1890 would be gratefully received. For the BKNP project the complete series of directories was consulted at the library of the Koninklijke Vereniging ter Bevordering van de belangen van de Boekhandel (Royal Association for the Book Trade) (BVBBB).

Naast deze bronnen van bibliografische aard die de titels van de te beschrijven periodieken leverden, zijn ter aanvulling van de titellijst en bovenal ter localisering van de bladen de tijdschriftencatalogi van in aanmerking komende bibliotheken doorgenomen. Voor de hand lag om dicht bij huis te beginnen met die van het KDC, waarin eveneens de catholica van de Nijmeegse Universiteitsbibliotheek en van de instituutsbibliotheken waren opgenomen. In de beginperiode van het project werd tevens de catalogus van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) en de met veel zorg door pater J. Dercx OFM samengestelde catalogus van het franciscaans tijdschriftenbezit doorgenomen. In kaartvorm wordt in deze catalogus het tijdschriftenbezit van de studiekloosters van de Nederlandse Minderbroedersprovincie (te Venray, Alverna en Weert) geïnventariseerd. De bibliotheken van deze kloosters werden in 1971 verkocht aan de Universiteitsbibliotheek Utrecht en bevinden zich thans aldaar in de 'collectie-Thomaasse'.[24]

In de jaren 1981-1982 zijn systematisch de tijdschriftencatalogi verwerkt van de Bibliotheek van de Koninklijke Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels (BVBBB), van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG), van het Nederlands Letterkundig Museum (NLM), van het Nederlands Pers Museum (NPM), van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant (PGNB), van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHC), en vooral ook niet te vergeten de collecties van de Capucijnen en van het grootseminarie Haaren, die zijn ondergebracht bij de Stichting Theologische Faculteit Tilburg.

Na het verschijnen van de derde uitgave van de *Centrale catalogus van periodieken* zijn alle veertien banden nog eens systematisch doorgenomen op eventueel nog niet bekende titels. Vanzelfsprekend blijft de ware bibliograaf er steeds op bedacht om nieuwe titels te vinden. Hij zal elke gedrukte catalogus die hem in handen valt, verifiëren op de eventuele aanwezigheid van voor zijn bibliografie relevante titels en dan soms moeten constateren dat publicaties die een aantal jaren geleden nog beschreven werden, inmiddels zijn zoekgeraakt. Uit al de hierboven opgesomde bronnen is een titellijst gedistilleerd van periodieken, waarvan op grond van de titel werd aangenomen dat ze in aanmerking konden komen voor de BKNP. Na het eerste projectjaar telde deze lijst reeds zo'n 4200 titels. Dit aantal is uiteindelijk gestegen tot circa 5800. Voor zover het mogelijk was op zijn minst één aflevering van de betreffende titel te localiseren, zijn al deze periodieken ook ingezien. Een 'zuivering' van de lijst bleek nodig. Allereerst waren bepaalde bladen ten onrechte twee- of soms driemaal onder verschillende titels in de lijst binnengedrongen. Zo kwam de titel *Leo-almanak* driemaal in de lijst voor, waarbij echter twee misleidende titels bleken te zijn. De *Kalender... ten dienste der leden van de Aartsbroederschap der H. Familie in Nederland* heeft een aantal jaren *Leo-almanak* als omslagtitel gevoerd en de *Practische Leo-kalender* van de Gezusters Wijn uit Eindhoven uit 1895 vermeldt Leo-almanak als kopregel op elke pagina. Slechts één periodiek komt in aanmerking om onder de titel *Leo-almanak* te worden beschreven en wel de *Leo-almanak voor de Katholieke Sociale Actie in het Bisdom 's-Bosch* van 1905. Ook waren er 'spooktitels' opgenomen van bladen die in de bronnen zijn vermeld, maar waarvan bij nader onderzoek met de grootst denkbare zekerheid kon worden vastgesteld, dat ze in feite nooit zijn verschenen. Zo is in de *Pius-almanak* van 1925 tot en met 1929 bij de vakorganen van de R.K. middenstandsvakbonden het blad *Sint Reinoldus* (in 1925 verhaspeld tot *Sint Remuldusblad*) opgenomen. Hiermee is echter gedoeld op *Het Meubel en de stoffeering : Orgaan van Sint Reinoldus. R.K. Bond van Werkgevers in het meubelmakers-beeldhouwers-stoffeerders-behangers en beddenmakersbedrijf*. Andere bladen bleken bij nader inzien niet katholiek te zijn. Zo viel in *Sint Eloy, Tijdschrift gewijd aan de belangen van fabrikanten, grossiers en winkeliers in goud en zilver, juweliers, diamantwerkers en horlogemakers* niets rooms te bespeuren ondanks de heilige in de titel. *De Klok. Literair weekblad voor Nederland*, en *Nieuw Nederland. Weekblad voor eigen cultuur*, bleken daarentegen, hoewel de titels dat niet deden vermoeden, juist wel van katholieke huize te zijn en moesten derhalve in de lijst gehandhaafd blijven.

De niet-katholieke titels werden – om in BKNP-termen te spreken – 'afgevoerd', maar dit lot was ook beschoren aan een aantal katholieke bladen, hoewel hun katholieke identiteit onbetwistbaar was. Een bibliografie van *alle* katholieke Nederlandse periodieken bleek niet haalbaar en ook nauwelijks wenselijk.

23 G. Gorris SJ, *J.G. Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emancipatie der katholieken*, Amsterdam 1947-1949, 2 delen; N.H. Bischoff, *Persbiografie 80 jaar Kerkrade*, Sittard 1978; Maurice de Meulemeester CSSR, *Bibliographie générale des écrivains rédemptoristes* (Louvain 1939), tome 3, p. 147-168, 423-424: 'Périodiques neerlandais'; Marita Mathijsen, 'Bibliografie literaire tijdschriften', in: *De Negentiende Eeuw*, 1(1977), p. 13-25; 2(1978), p. 2-8; 4(1980), p. 2-13; 7(1983), p. 260-276.

24 *Catalogus van franciscaans tijdschriftenbezit*. Samengesteld door J. Dercx OFM (een fotokopie van de catalogus is aanwezig in het KDC). Over de 'collectie-Thomaasse', zie: P.N.G. Pesch (red.), *Bibliotheken van het Aartsbisdom en van de Franciscanen. De Collectie Thomaasse in de Utrechtse Universiteitsbibliotheek*, Utrecht 1992. [*Utrechtse bibliografische reeks*, nr. 3].

ture was examined as well, in order to find additional information on the history of periodicals and newspapers, and to search for any new, yet unknown titles. For instance, biographies, such as Gorris's biography of Le Sage ten Broek, histories of the local press, such as N.H. Bischoff's *Persbiografie 80 jaar Kerkrade* (The biography of the press 80 years Kerkrade), and an increasing flow of essays and articles in periodicals of local history and bibliographical surveys of a clearly defined group of periodicals, such as the list of Dutch periodicals of the Redemptorists or the 'Bibliografie literaire tijdschriften, 1800-1839' (Bibliography literary periodicals, 1800-1839), published in *De Negentiende Eeuw* (The Nineteenth Century).[23]

Apart from these sources of a bibliographical nature, which yielded the titles of the periodicals to be described, the catalogues of periodicals of appropriate libraries were examined in order to complement the list of titles and, above all, to locate the periodicals. The catalogue of the KDC, which also held the catholica of the University Library of Nijmegen and those of the departmental libraries, was the obvious place to start. In the early stages of the project the catalogue of the Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (Netherlands State Institute for War Documentation) (RIOD) and the catalogue of the Franciscan collection of periodicals, carefully compiled by father J. Dercx OFM, were examined. The latter surveys the collection of the monasteries of the province of the Dutch Friars Minor (at Venray, Alverna and Weert). The libraries of these monasteries were sold to the University Library of Utrecht in 1971 and are now held there as part of the 'Thomaasse collection'.[24]

In the years 1981-1982 the catalogues of periodicals of the library of de Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels (the Royal Association for the Book Trade), of the Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (the International Institute for Social History) (IISG), of the Nederlands Letterkundig Museum (the Dutch Museum of Literature) (NLM), of the Nederlands Pers Museum (the Dutch Press Museum)(NPM), of the Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant (the North Brabant Provincial Arts and Science Society (PGNB), of the Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (the Social Historical Centre for Limburg) (SHC), and last but not least the collections of the Capuchins and those of the Haaren seminary, which are held at the Faculty of Theology at Tilburg, were systematically worked through.

After the publication of the third edition of the *Centrale catalogus van periodieken* (Central catalogue of periodicals), all fourteen volumes were once more systematically examined to see whether any unknown titles could be found. Obviously the true bibliographer is always intent on finding new titles. He will check every printed catalogue he sets his eyes on to see whether it contains any titles relevant for his bibliography. Sometimes he will find that publications which were described a number of years ago have meanwhile been lost.

From the sources mentioned above, a list of titles of periodicals that might qualify for inclusion in the BKNP on the basis of their titles was distilled. After the first year of the project this list already contained about 4,200 titles. This number has finally increased to about 5,800. All these periodicals have been examined if it was possible to locate at least one issue. It proved necessary to 'purify' the list. In the first place a number of periodicals had erroneously found a place on the list twice or sometimes even three times under different titles. For instance, the title *Leo-almanak* (Leo almanac) was found three times on the list; in two cases, however, the titles proved to be misleading. The *Kalender... ten dienste der leden van de Aartsbroederschap der H. Familie in Nederland* (Calendar...for the members of the Archbrotherhood of the Holy Family in the Netherlands) used the title *Leo-almanak* as its title on the wrapper for a number of years and the *Practische Leo-kalender* (Practical Leo-calendar) of the Wijn sisters in Eindhoven, brought out in 1895, mentions Leo-almanak as running title on every page. Only one periodical qualifies for description under the title *Leo-almanak*: *the Leo-almanak voor de Katholieke Sociale Actie in het Bisdom 's-Bosch* (Leo almanac for Catholic Social Action in the Diocese of 's Hertogenbosch), which appeared in

23 G. Gorris SJ, *J. G. Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emancipatie der katholieken* (Le Sage ten Broek and the first phase of the emancipation of the catholics), Amsterdam 1947-1949, 2 volumes; N. H. Bischoff, *Persbiografie 80 jaar Kerkrade* (Biography of the press 80 years Kerkrade), Sittard 1978; Maurice de Meulemeester CSSR, *Bibliographie générale des écrivains rédemptoristes* (Louvain 1939), tome 3, pp. 147-168, 423-424: 'Périodiques neerlandais'; Marita Mathijsen, 'Bibliografie literaire tijdschriften' (Bibliography literary periodicals), in: *De Negentiende Eeuw* (The Nineteenth Century), 1(1977), pp. 13-25; 2(1978), pp. 2-8; 4(1980), pp. 2-13; 7(1983), pp. 260-276.

24 *Catalogus van franciscaans tijdschriftenbezit*. (Catalogue of the Franciscan collection of periodicals) Compiled by J. Dercx OFM (a photocopy of the catalogue is available at the KDC. About 'the Thomaasse collection', see: P. N. G. Pesch (ed.), *Bibliotheken van het Aartsbisdom en van de Franciscanen. De Collectie Thomaasse in de Utrechtse Universiteitsbibliotheek* (Libraries of the Archdiocese and of the Franciscans. The Thomaasse collection at the University Library of Utrecht). Utrecht 1992. [*Utrechtse bibliografische reeks* (Utrecht bibliographical series), number 3].

De overvloed van katholieke lokale en regionale bladen noodzaakte tot een inperking van het geografisch criterium 'Nederlandse periodieken'. Parochiebladen zouden niet worden opgenomen; evenmin de maandelijkse uitgaven van lokale verenigingen, zoals van de Katholieke Werkende Jongeren uit Wassenaar of de Katholieke Reclasserings Vereniging, afdeling Heerlen. Voor de bibliograaf was deze inperking van het geografisch criterium een welkome uitkomst, want juist dit soort bladen is zelden compleet aanwezig in een bibliotheek en bovendien lijken ze behept met een voorliefde om regelmatig van titel te veranderen en om veelal geen of een rommelige nummering te hanteren. Voor de beslissing of regionale bladen al dan niet zouden worden beschreven, is aanvankelijk gewerkt met het 'bibliotheekprincipe'. Er was een lijst samengesteld van ongeveer 150 bibliotheken, terwijl ook 85 beheerders van archiefbewaarplaatsen waren aangeschreven. Periodieken van regionale betekenis, die in deze bibliotheken of archieven bewaard zijn gebleven, zouden een plaats krijgen in de bibliografie. Bij nader inzien werd dit 'bibliotheekprincipe' toch als te willekeurig beoordeeld. De grens voor opneming werd gelegd bij de bisdommen en provincies. Hetgeen wil zeggen dat parochie-, dekenaats-, stedelijke en districtsbladen niet zijn opgenomen; diocesane en provinciale periodieken daarentegen wel. Een belangrijke uitzondering is gemaakt voor de nieuwsbladen: regionale en lokale nieuwsbladen zijn beschreven, indien ze tijdens een periode van hun bestaan minstens tweemaal per week verschenen. Voor schoolbladen is het 'bibliotheekprincipe' gehandhaafd: ze zijn opgenomen, indien ze in openbaar toegankelijke bewaarplaatsen aanwezig zijn met minstens vijf jaargangen.

Behalve de lokale en regionale bladen die niet werden opgenomen, waren er andere katholieke titels die uiteindelijk zijn afgevoerd, omdat de betreffende publicaties niet beantwoordden aan de criteria die werden geformuleerd om het werkterrein van de BKNP duidelijker af te bakenen. De drie woorden uit de titel van de bibliografie – katholieke, Nederlandse en periodieken – moesten een nauwkeurige omschrijving krijgen. Met betrekking tot het *katholieke* karakter van tijdschriften werd bepaald, dat dit moet blijken uit de uitgevende instantie of uit de inhoud. Dit betekent dat een blad uit Brabant of Limburg – ook al is het ongetwijfeld bijna uitsluitend gelezen door katholieken – niet per definitie is opgenomen. Zo zijn de voorlopers van het *Provinciaal dagblad voor Noord-Brabant en 's-Hertogenbossche courant*, waaronder de *'s-Hertogenbossche courant*, niet te beschouwen als principieel katholieke kranten en er zijn geen beschrijvingen van opgenomen in de BKNP. De bladen van katholieke organisaties zijn beschreven tot het ogenblik waarop zij zijn gefuseerd met de periodieken van niet-katholieke instanties. Zo is *Boek en zaak*, het orgaan van de Nederlandse Katholieke Boekverkopersbond (NKBB), vanzelfsprekend wel opgenomen. *De Boekverkoper*, het blad van de Nederlandse Boekverkopersbond, waartoe de NKBB in 1962 als sectie toetrad, is echter niet in de BKNP opgenomen, hoewel gedurende een aantal jaren de katholieke bond over één à twee eigen pagina's beschikte in het algemene blad.

Tijdschriften met een oecumenische redactie zijn niet opgenomen, wel daarentegen bladen van katholieke huize die zich op de oecumene richten, zoals *Kosmos en oecumene* van de Sint Willibrord Vereniging, de interdiocesane instantie voor het oecumenische werk van de katholieke kerk in Nederland. Periodieken die als katholiek blad van start zijn gegaan, worden in principe ten einde toe beschreven, ook als in latere jaren de katholieke signatuur langzamerhand wegvalt. Het weglaten van het woord 'katholiek' uit titel of ondertitel heeft meestal meer te maken met een poging om de lezersgroep uit te breiden dan met een radicale koerswending en het overboord zetten van de katholiciteit van een blad. *Het Binnenhof* schrapte in 1959 en *de Volkskrant* in 1965 het woord 'katholiek' in hun ondertitel, maar daarmee was het katholieke karakter van die kranten nog niet verdwenen. De bibliografie heeft betrekking op bladen van rooms-katholieke huize. De periodieken der oud-katholieken, zoals *De Oud-Katholiek* of de *Volksalmanak ter verspreiding van waarheid en deugd voor den Katholieken van Nederland* zijn derhalve niet opgenomen.

Met *Nederlandse* periodieken wordt bedoeld, dat de plaats van uitgave moet liggen binnen het huidige Europees territorium van het Koninkrijk der Nederlanden. Periodieken die in de voormalige koloniale gebieden of in de Nederlandse Antillen zijn uitgegeven, zijn derhalve niet opgenomen, evenmin als nederlandstalige bladen van emigranten in het buitenland, waardoor bijvoorbeeld *Het Kompas, Officieel orgaan van de Catholic Dutch Migrant Association in Australië* niet is beschreven. Voor de periode van het Verenigd Koninkrijk (1815-1830) zijn de in die jaren in het gebied van het latere België uitgegeven katholieke bladen niet opgenomen. Tijdschriften die na 1830 in Vlaanderen zijn uitgegeven, worden alleen beschreven, indien er Nederlandse redactieleden vermeld zijn of indien er tevens een Nederlandse plaats van uitgave of uitgevende instantie wordt genoemd.

Welbewust is gekozen voor de term *periodieken* om daarmee aan te geven dat alle publicaties die periodiek zijn uitgegeven, zijn opgenomen; dus niet alleen dag-, week-, maand- en kwartaalbladen, maar ook jaarlijks verschijnende almanakken, directoria, jaarboeken, naamlijsten en studiegidsen voor het hoger onderwijs. Verslagboeken en jaarverslagen zijn eveneens opgenomen, voorzover het verslagen betreft van organisaties

1905. 'Phantom titles' of periodicals were listed as well. These publications were mentioned in the sources, but closer examination quite definitely established that they had never actually been published. For instance, from 1925 up till and including 1929 the *Pius-almanak* (Pius almanac) included the periodical *Sint Reinoldus* (St. Reinoldus) (in 1925 the title was mangled to *Sint Remuldus* (St. Remuldus)) of the trade journals of the Roman Catholic trade unions. This title, however, refers to *Het Meubel en de stoffeering: Orgaan van Sint Reinoldus. R. K. Bond van Werkgevers in het meubelmakers-beeldhouwers-stoffeerders-behangers en beddenmakers-bedrijf* (Furniture and upholstery: Organ of St. Reinoldus. Roman Catholic Employers' Association of the furniture makers', woodcarvers', upholsterers', paperers' and bed builders' trade. On further consideration other periodicals appeared not to be Catholic ones. For instance, in *Sint Eloy, Tijdschrift gewijd aan de belangen van fabrikanten, grossiers en winkeliers in goud en zilver, juweliers, diamantwerkers en horlogemakers* (St. Eloy, periodical devoted to the interests of manufacturers, wholesalers and shopkeepers of gold and silver, jewellers, diamant cutters and watchmakers) there is nothing Catholic to be found in spite of the saint mentioned in the title. *De Klok, Literair weekblad voor Nederland* (The Clock, literary magazine for the Netherlands) and *Nieuw Nederland, weekblad voor eigen cultuur* (The New Netherlands, weekly magazine for our own culture), on the other hand, appeared to be Catholic periodicals, although this could not be deduced from the titles, and for that reason they had to be kept on the list.

The non-Catholic titles were – speaking in BKNP terms – removed, but such was also the fate of a number of Catholic periodicals, although their Catholic identity was unquestionable. A bibliography of *all* Catholic Dutch periodicals appeared not feasible and hardly desirable. The abundance of Catholic local and regional papers compelled the compilers to put a restriction of the geographical criterion 'Dutch periodicals'. It was decided not to include parochial papers or monthly publications of local associations, such as the Association of Katholieke Werkende Jongeren (Catholic Working Youngsters) of Wassenaar or the Katholieke Reclasserings Vereniging (the Catholic Probation and After-care Association), branch Heerlen. For the bibliographer this restrictive geographical criterion was a perfect godsend, because it is exactly this type of periodical that is rarely found in its entirety at a library, and, moreover, this type of publication appears to have a preference for regularly changing its title and using no numbering or an erratic one.

With regard to the decision whether or not to describe regional papers, at first the 'library principle' was applied. A list of about 150 libraries was drawn up and 85 keepers of archives were approached. Periodicals of regional importance, held at these libraries or archives, were to find a place in the bibliography. On second thoughts this 'library principle' was considered to be too arbitrary. The agreement was made to draw the line at dioceses and provinces. This meant that neither publications issued by parishes or deaneries nor local or district publications were included; diocesan and provincial periodicals on the other hand have been listed. An important exception was made for the newspapers: regional and local newspapers have been listed on the condition that they appeared at least twice a week during a period of their publication. The 'library principle' was applied for school magazines: they have been included if at least five volumes are held at a depository open to the public.

Apart from the local and regional papers that were not included, there were other Catholic titles which were removed because the publications in question did not meet the criteria formulated to define the scope of the BKNP more clearly. The three words from the title of the bibliography – Catholic, Dutch and periodic publication, had to be defined clearly.

With regard to the *Catholic* nature of periodic publications, it was stated that either the issuing body or the contents had to give evidence thereof. This means that a periodical from Brabant or Limburg – even if it was almost exclusively read by Catholics – has not by definition been included. The predecessors of the *Provinciaal dagblad voor Noord-Brabant en 's-Hertogenbossche courant* (Provincial daily paper for North Brabant and newspaper of 's-Hertogenbosch), for instance the *'s-Hertogenbossche courant* (Newspaper of 's-Hertogenbosch), cannot be considered to be basically Catholic papers, and are therefore not included in the BKNP. The papers of Catholic organisations have been described until the moment that they merged with periodicals of non-Catholic organisations. Thus *Boek en zaak* (Book and business), the organ of the *Nederlandse Katholieke Boekverkopersbond* (Dutch Catholic Booksellers' Association) (NKBB), has been included. *De Boekverkoper* (The Bookseller), the periodical of the *Nederlandse Boekverkopersbond* (Dutch Booksellers' Union), which the NKBB joined as a division in 1962, has not been listed in the BKNP, although for a number of years the Catholic Association had one or two pages at their disposal in the general periodical.

Periodicals with an ecumenical editorial board have not been included, but periodicals of Catholic origin which were guided by ecumenicalism, such as *Kosmos en oecumene* (Cosmos and ecumenicalism) of the Sint Willibrord Vereniging (St. Willibrord Association), the interdiocesan organisation for ecumenical work of the Dutch Catholic Church, have found a place. Periodicals which started as Catholic periodicals have basically been described until publication stopped, even if their

en instellingen van landelijke betekenis en de inhoud meer omvat dan financieel-organisatorische rekening en verantwoording. Niet opgenomen zijn congresgidsen, congresverslagboeken, gidsen met kerkelijke informatie voor bepaalde stad of streek en studiegidsen voor middelbare scholen. Ook reeksen zijn niet beschreven, waarbij de volgende definitie voor het begrip reeks is gebruikt: "Een groep publikaties die met elkaar verbonden zijn door het feit dat elke publikatie behalve haar eigen hoofdtitel ook een titel heeft die van toepassing is op de groep als geheel. Een reeks bestaat in beginsel uit een volgens de opzet onbegrensd aantal afzonderlijke publikaties. De reeks kan al of niet genummerd zijn."[25] Het onderscheid tussen een reeks en een tijdschrift is zeker voor de negentiende eeuw niet altijd volstrekt duidelijk. Een uitgever van een reeks maakt geregeld zelf gebruik van het woord 'tijdschrift' om zijn uitgave bekendheid te geven. Een prospectus uit 1868 voor de reeks *Van Belle's bibliotheek voor Nêerlands katholieken* begint aldus: "Alweder een nieuw Tijdschrift! zal menigeen uitroepen bij het ontvangen van dezen prospectus, wij worden toch al dagelijks door een stortvloed van boeken overstelpt!"[26]

De 'zuivering' van de lijst tengevolge van de gestelde criteria heeft geresulteerd in een aantal van ruim 3900 titels, waarvan een beschrijving in een der vijf delen van de BKNP zal worden opgenomen. In 1983 is de toenmalige *Titellijst* verspreid onder belanghebbenden als een eerste verantwoording van het project tegenover de subsidiënten, en als een hulpmiddel voor onderzoekers om hen op de hoogte te stellen van de reeds beschreven periodieken.[27] Elke titel was voorzien van een verwerkingscode die onder meer aangaf of het tijdschrift al dan niet volledig was ingezien. Bij de verspreiding van de titellijst werd in een begeleidend schrijven gevraagd de samenstellers van de bibliografie te attenderen op ontbrekende jaargangen of afleveringen of zelfs titels. Het feit dat er weinig reacties binnenkwamen, was weliswaar teleurstellend, maar tegelijkertijd geruststellend: het zoekwerk was door de samenstellers blijkbaar al redelijk uitputtend gebeurd.

4. Het localiseren van de periodieken en de 'zoektitels'

Hierboven is reeds het zoekwerk ter sprake gekomen dat is verricht om de periodieken waarvan de titels waren gevonden, te localiseren: het raadplegen van een diversiteit aan catalogi, het aanschrijven van archieven en van kloosters, de schriftelijke en telefonische contacten met bibliotheken. Met name voor de dag- en weekbladen is ook geprobeerd om jaargangen te achterhalen bij uitgevers. Bij hen zijn leggers van kranten ingezien die elders niet bewaard bleven. Zo is de *Twentsche courant* in de kelder van het huidige krantebedrijf in Hengelo ingezien, de *Nieuwe IJselbode* bij uitgeverij Waanders in Zwolle, *de Heldersche post* op zolder bij de dochter van de uitgever Angenent in Utrecht, en een aantal leggers uit de eerste jaren van het dagblad *Ons Noorden* bij Drukkerij Noordholland in Hoorn.[28] In een enkel geval zijn unieke jaargangen terecht gekomen in particuliere collecties. Dat geldt bij voorbeeld voor de oudste jaargangen van de *Nieuwe Schiedamsche courant*. Op de zolders of in de kelders bevond zich soms meer dan tevoren was bericht. Zo lag bij Drukkerij Vermeulen in Steenbergen verborgen op een kast een tiental jaargangen van *het District Zevenbergen*, kopblad van de *Steenbergsche courant* uit de periode rond 1900. Bij Drukkerij Crolla in Valkenburg werden enkele jaargangen van het *Valkenburgs nieuws- en advertentieblad* en van de opvolger, *de Limburger*, aangetroffen. Ze bevinden zich weliswaar in zeer slechte staat, maar ze zijn in elk geval (thans) nog bewaard.

De hoop om in Valkenburg ook het door Crolla uitgegeven zondagsblad *de Geluksbode* aan te treffen, bleek ijdel. Dientengevolge behoort *de Geluksbode* vooralsnog tot de categorie 'dode titels', oftewel 'zoektitels': periodieken waarvan vaststaat dat ze gedurende langere of kortere tijd zijn verschenen, maar waarvan geen enkele aflevering, laat staan een volledige jaargang, kon worden ingezien. Op het ogenblik telt de lijst van zoektitels 191 periodieken. Voor enkele daarvan zal mogelijk bij nader onderzoek tijdens de eindredactie voor de volgende BKNP-delen blijken, dat er sprake is van foutieve titelopgaven, maar feit blijft dat de sporen van een niet onaanzienlijk aantal periodieken zijn uit-

25 *Regels voor de titelbeschrijving*, deel 2: *Beschrijvingsregels voor seriële publikaties* ('s-Gravenhage 1978), p. 20-21.

26 *Prospectus. Van Belle's bibliotheek voor Nêerlands katholieken* (Rotterdam 1868), p. [2] (aanwezig in: BVBBB, map prospectussen 'Van Belle'). Met name de negentiende-eeuwse reeksen die veelal stichtelijke ontspanning wilden bieden, zijn onvolledig bewaard gebleven en het is daarom des te dringender dat ook deze categorie publicaties zo spoedig mogelijk bibliografisch wordt vastgelegd.

27 *Titellijst van de Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken. Samengesteld door het Katholiek Documentatie Centrum. Een oriëntatie over de stand van zaken met betrekking tot het BKNP onderzoeksproject*, Nijmegen 1983 [*KDC Cursor*, 0].

28 Inmiddels zijn de leggers van *Ons Noorden* uit Hoorn overgegaan naar het Gemeentearchief Groningen. Ook de betreffende leggers uit de UB Nijmegen berusten thans in Groningen. Aldus werden de banden die op wonderlijke wijze over drie plaatsen waren verspreid geraakt (Groningen, Hoorn en Nijmegen) bij elkaar gebracht tot één volledige set.

Catholic character gradually disappeared in later years. Omission of the word 'Catholic' from the title or subtitle of a periodical mostly is evidence of an attempt to increase readership rather than a radical change of policy or a rejection of Catholicity. *Het Binnenhof* (The Courtyard) removed the word 'Catholic' from its subtitle in 1959, and so did *de Volkskrant* (the People's Newspaper) in 1965, but this did not mean that the Catholic identity of these newspapers had disappeared. The bibliography refers to periodicals of Roman Catholic origin. The periodicals of the Old Catholics, such as *De Oud-Katholiek* (The Old Catholic) or the *Volksalmanak ter verspreiding van waarheid en deugd voor den Katholieken van Nederland* (The People's Almanac for the dissemination of truth and virtue for the Dutch Catholics) have therefore not been included.

By Dutch periodicals we mean that the place of publication has to be part of the present European territory of the Kingdom of the Netherlands. Periodicals issued in the former colonies or on the Dutch Antilles have for that reason not been included, and neither have periodicals in the Dutch language of migrants abroad, for which reason *Het Kompas, Officieel Orgaan van de Catholic Dutch Migrant Association in Australië* (The Compass, Official Organ of the Catholic Dutch Migrant Association in Australia) has not been described. With regard to the period of the United Kingdom (1815-1830), the Catholic periodicals published on the territory of what is now Belgium, have not been listed. Periodicals published after 1830 in Flanders have only been described when Dutch members of the editorial board were mentioned or when a Dutch place of publication or issuing body was mentioned.

The term 'periodicals' has been a well-considered choice, to indicate that all publications that were published periodically have been included: not only daily newpapers, weekly, monthly and quarterly periodicals, but also almanacs, directories, yearbooks, lists of names and higher education prospectuses. (Annual) reports have been included as well, in so far as the reports refer to organisations and institutions of national importance and on the condition that they contain more than financial and/or organisational accounts. Conference guides and proceedings of conferences, guides containing religious information for a certain town or district, and secondary education prospectuses have not been described. Series have not been listed either; the definition of the concept 'series' is as follows: a group of publications connected by the fact that each publication not only has a main title of its own, but also a title which applies to the group as a whole. In principle a series consists of an endless number of separate publications. The series may or may not be numbered.[25] There has not always been a clear distinction between a series and a periodical, certainly not before the 19th century. A publisher of a serial regularly uses the word 'periodical' in order to make his publication better-known . The first sentence of a 1868 prospectus for the series *Van Belle's bibliotheek voor Nêerlands katholieken* (Van Belle's library for Dutch Catholics) runs as follows: 'Another new periodical! many people will exclaim on receiving this prospectus, we are flooded with books every day!'[26]

The 'purification' of the list as a result of the criteria applied has resulted in over 3,900 titles a description of which will be included in one of the five volumes of the BKNP. In 1983 the list of titles of that moment was distributed among those concerned as a first account of the project to the subsidising organisation and as a tool for researchers in order to inform them about the periodicals already described.[27] Each title had been supplied with a processing code, which indicated, among other things, whether the periodical had or had not been examined in its entirety. In an accompanying letter readers were asked to draw the compilers' attention to missing volumes, issues or even titles. The fact that there were only few reactions was disappointing, but at the same time reassuring: obviously the compilers had conducted a reasonably exhaustive search.

4. Locating the periodicals and the 'search titles'

Above we mentioned the search that was conducted to locate the periodicals whose titles had been found: consulting various catalogues, writing letters to record offices, archives and monasteries, telephoning and writing letters to libraries. In particular with regard to daily and weekly papers, an attempt was made to retrieve volumes at the publishers' by examining the files of papers which were not held elsewhere. In this

25 *Regels voor de titelbeschrijving* (Rules for the description of titles), part 2: *Beschrijvingsregels voor seriële publikaties* (Rules for the description of serial publications) (The Hague 1978). pp. 20-21.

26 *Prospectus. Van Belle's bibliotheek voor Nêerlands katholieken* (Prospectus. Van Belle's library for Dutch Catholics) (Rotterdam 1868), p. [2] (kept in: BVBBB, file of 'Van Belle' prospectuses). Particularly the nineteenth-century serials which often aimed at offering edifying entertainment have not been preserved in their entirety, and therefore it is very urgent that this category of publications also be described in a bibliography.

27 *Titellijst van de Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken. Samengesteld door het Katholiek Documentatie Centrum. Een oriëntatie over de stand van zaken met betrekking tot het BKNP onderzoeksproject.* (List of titles of the Bibliography of Catholic Dutch Periodicals. Compiled by the Catholic Documentation Centre. Information on the state of affairs with regard to the BKNP project) Nijmegen 1983 [KDC Cursor, 0].

gewist. Enkele voorbeelden kunnen ter illustratie worden vermeld: van *Ideaal, Het kleine magazine*, weekblad van Boekdrukkerij Helmond in de jaren dertig, is geen enkele aflevering aangetroffen. En er is niets bewaard gebleven van het *Nieuwsblad van Woerden*, jarenlang kopblad van *De Stichtse post*, het katholieke nieuwsblad voor de provincie Utrecht, evenmin van *de Grensbode*, nieuws- en advertentieblad voor oostelijk Gelderland. Van andere bladen zijn slechts enkele nummers of de jaargangen uit recente tijd bewaard gebleven. Zo kon van het gedurende zeker zeven jaar verschenen weekblad *Voor iedereen, Boeiende katholieke lectuur*, enkel en alleen het eerste nummer uit 1913 en één aflevering uit 1918 worden opgespoord. Van *het Nieuwe dagblad*, kopblad van *De Maasbode* voor Rotterdam, zijn voor de periode 1908-1939 zegge en schrijve zes afleveringen bewaard in het Nederlands Pers Museum. Van de vooroorlogse periode van *de Westerbode*, het katholieke nieuwsblad voor het Westland, is helemaal niets terug te vinden.

Gelukkig komen er nog regelmatig unieke jaargangen en afleveringen in openbare bewaarplaatsen terecht. De rijke tijdschriftencollectie van catholica in het KDC is met uitzondering van de lopende abonnementen geheel tot stand gebracht uit schenkingen van instanties, particulieren, orden en congregaties. Uitgevers van dag- en nieuwsbladen hebben in een aantal gevallen hun leggers bij het plaatselijk archief gedeponeerd. In de jaren tachtig verwierf de Universiteitsbibliotheek van Nijmegen de elf eerste jaargangen (1883-1894) van het katholieke nieuwsblad voor Arnhem, *de Post*, en het Jan Cunencentrum in Oss een aantal nummers uit de beginjaren van *de Stad Oss*. De eerste jaargang van het nieuwsblad *Zelandia* uit 1902 is in januari 1988 door de Zeeuwse bibliotheek aangekocht voor 120 gulden bij een Middelburgs antiquariaat. Dank zij de oplettendheid van de heer Lemstra, bestuurslid van het Oudheidkundig Genootschap Oud-Quadyck, uit Kwadijk werden enkele jaren geleden de leggers van de *Nieuwe Purmerender courant* nog juist op tijd bij een oud-papieractie gered en overgebracht naar de plaatselijke oudheidkamer.

Helaas is er in het verre en nabije verleden veel uniek materiaal uit onachtzaamheid niet bewaard.[29] Boeken zijn de eeuwen door bewaar- en verzamelobject geweest, waarbij geldt dat naarmate de publicatie dikker en gewichtiger is, de kans op overlevering stijgt. Wat de periodieke publicaties betreft, zijn met name de wetenschappelijke tijdschriften met zorg ingebonden en bewaard. Voor de bladen die nieuwsvoorziening beogen in algemene (kranten, nieuwsbladen) of beperkte zin (bladen van politieke, kerkelijke, maatschappelijke groeperingen) is de actuele gebruikswaarde zó overheersend dat het tegen de aard van het materiaal in lijkt te gaan om het te bewaren. De Nederlandse pershistoricus 'avant-la-lettre' Rimmer Reinders van der Meulen wees hier een eeuw geleden al op: "Men heeft ten onzent veel te weinig waarde gehecht aan het verzamelen en bewaren van die documenten [= nieuwsbladen], niet alleen belangrijk voor de geschiedenis in 't algemeen, maar vooral kenmerkend voor maatschappelijke toestanden. De lotgevallen van de couranten zelve moeten dan ook uit enkele stukken en brokken en soms twijfelachtige gegevens worden te boek gesteld".[30] Wanneer een nieuwsblad, vakblad, kerkelijk of politiek orgaan de tand des tijds overleeft en in een bibliotheek of archiefbewaarplaats terecht komt, is het helaas niet uitgesloten dat het alsnog als oud papier verdwijnt, omdat de betreffende bibliothecaris al te weinig overtuigd is van het belang van het behoud van dit soort bladen en het als hinderlijk ervaart om een aantal mogelijk ongebonden en incomplete jaargangen in zijn magazijn te hebben staan. Vanzelfsprekend zijn de 'zoektitels' wel in de bibliografie opgenomen met de informatie die over het betreffende blad uit secundaire bronnen kon worden geput. Mogelijk komen juist door het uit de vergetelheid halen van deze titels alsnog jaargangen of afleveringen te voorschijn. In de meeste gevallen zal die hoop wel ijdel zijn, zoals bij de verschillende scheurkalenders, waarvan ongetwijfeld dag na dag een blaadje is afgescheurd.[31]

5. Het beschrijven van de periodieken

De periodieken die de samenstellers van de bibliografie wèl met succes konden localiseren en waarvan ze vaststelden, dat de betreffende titels aan de gestelde criteria voor opname in de bibliografie beantwoordden, moesten vervolgens worden beschreven. Zoals hierboven reeds werd gezegd, zou de bibliografische beschrijving van elk periodiek een groot aantal gegevens bevatten

29 Zo zijn een aantal leggers van *De Tijd* en zijn kopbladen na afloop van de Vaticaanse perstentoonstelling in 1937 bij het oud papier terechtgekomen. De heer Ahaus, correspondent van *De Maasbode* te Rome, zou in opdracht van W.A. Grollenberg, directeur van het advertentiebureau De la Mar, de leggers als oud papier hebben verkocht (vgl. brief J. Derks aan De Tijd (15 dec. 1937), in: *Archief De Tijd* (KDC), nr. 250).

30 R. van der Meulen, *De courant* (Leiden [1885]), p. 24.

31 In principe behoren deze scheurkalenders wel tot de periodieke publicaties die in aanmerking komen voor beschrijving in de BKNP, want ze boden niet alleen de gebruikelijke kalenderinformatie, maar ook teksten, getuige de volgende aankondiging in *De Morgenpost* van 31 oktober 1898: "De briefjes [van de scheurkalender] zijn weder aan twee zijden bedrukt. De tekst is bij afwisseling stemmig, leerrijk, humoristisch."

way the *Twentsche courant* (Paper of Twente) was examined in the basement of the present newspaper at Hengelo, the *Nieuwe IJselbode* (the New IJsel Post) at Waanders, the publishers in Zwolle, the *Heldersche post* (The Helder Post) in the publisher Angenent's daughter's attic in Utrecht and a number of files from the early years of the newspaper *Ons Noorden* (Our North) at the printers' Noordholland in Hoorn.[28] In a few cases unique volumes were found in private collections, for instance, the oldest volumes of the *Nieuwe Schiedamsche courant* (New Schiedam newspaper). Sometimes much more was found in attics and basements than was reported; for instance, about ten volumes of *het District Zevenbergen* (The Zevenbergen District) – around 1900 this was the independent additional paper to the *Steenbergsche courant* (Steenbergen newspaper) – were found hidden on a closet at the printers' Vermeulen in Steenbergen. Some volumes of the *Valkenburgs nieuws- en advertentieblad* (Newspaper and advertiser of Valkenburg) and its successor *de Limburger* (the Limburger) were found at the printers' Crolla in Valkenburg. Although they are in a bad shape, at least they have (for the moment) been preserved.

Our hope to find the Sunday paper *de Geluksbode* (Good Tidings), which was also published by Crolla, turned out to be in vain. Therefore *de Geluksbode* (Good Tidings) falls under the category of 'dead titles' or 'search titles' for the time being. Search titles are periodic publications that were definitely published during a longer or shorter period of time, but of which no issue, let alone a complete volume, could be examined. At the moment there are 191 periodic publications on the list of search titles. It is possible that closer examination during the process of editing the next volumes of the BKNP will show that in some cases it is a matter of incorrect reference to title, but the fact remains that the traces of a considerable number of periodic publications have been erased. To illustrate this fact a number of examples can be mentioned: not a single issue has been found of *Ideaal, Het kleine magazine* (Ideal, the little magazine), weekly paper of Helmond printers' in the 1930s. Nothing has been preserved of the *Nieuwsblad van Woerden* (Woerden Newspaper), for years the independent additional paper to *De Stichtse post* (The Sticht post), the Catholic newspaper for the province of Utrecht, nor of *de Grensbode* (Border Tidings), newspaper and advertiser for eastern Gelderland. With regard to other papers, only a few recent issues or volumes have been preserved. For instance, of the weekly magazine *Voor iedereen, Boeiende katholieke lectuur* (For everybody, Interesting Catholic reading matter), which was published for at least seven years, only the first issue from 1913 and one 1918 issue could be traced. For the period of 1908-1939 no more than six issues of *het Nieuwe dagblad* (the New daily paper), independent additional paper of *De Maasbode* (The Meuse Messenger) for Rotterdam, have been preserved in the Dutch Press Museum. Nothing at all can be recovered from the pre-war period of *de Westerbode* (Tidings from the West), the Catholic newspaper for the Westland.

Fortunately unique volumes and issues regularly find their way to public depositories. With the exception of current subscriptions the entire valuable collection of catholica periodicals at the KDC is the result of gifts from institutions, private persons, orders and congregations. In a number of cases publishers of daily papers and newspapers have deposited their files at the local records office. In the 1980s the University Library of Nijmegen acquired the first eleven volumes (1883-1894) of *de Post* (the Post), the Catholic newspaper for Arnhem. In that same period the Jan Cunencentrum (Jan Cunen Centre) in Oss acquired a number of early issues of *de Stad Oss* (the Town of Oss). In January 1988 the Zeeland library bought the first volume of the newspaper *Zelandia* from 1902 for 120 guiders from an antiquarian bookshop at Middelburg. Thanks to the perceptivity of Mr Lemstra, board member of the Antiquarian Society Oud-Quadyck from Kwadijk, the files of the *Nieuwe Purmerender courant* (New Purmerend Newspaper) were saved just in time during a waste-paper collection, and were transferred to the local antiquities' room.

Unfortunately, both in the distant and recent past, a lot of unique material was not preserved out of negligence.[29] Through the ages books have been collector's items and the thicker and weightier the publication, the better the chances of survival. With regard to periodic publications, the learned journals in particular have been carefully bound and preserved. As far as papers which aim at news service, either in a general sense (newspapers) or in a limited sense (magazines of political, religious or social groupings) are concerned, the predominant influence of their practical value is such that it appears to go against the nature of the

28 In the meantime the files of *Ons Noorden* (Our North) have been transferred from Hoorn to the Groningen municipal records office. The files in question from the University Library of Nijmegen are kept at Groningen as well. In this way the volumes, which had, strangely enough, been kept at three different places (Groningen, Hoorn and Nijmegen) were brought back together as one, complete set.

29 Thus a number of files of *De Tijd* (The Times) and its independent additional papers ended up in the waste-paper basket after the Vatican press exhibition in 1937. Mr Ahaus, the Rome correspondent of the *Maasbode* (Meuse Messenger) is said to have sold the files as waste-paper by order of W. A. Grollenberg, manager of the advertisement agency De la Mar (Cf. letter J. Derks to *De Tijd* (The Times) (15 December 1937), in: *Archief De Tijd* (The Times Archives)(KDC), nr 250).

en bovendien zouden de veranderingen die tijdens de bestaansperiode optraden, steeds worden verantwoord: bij een nieuwe ondertitel of uitgever, bij een ander formaat en een andere frequentie wordt opgegeven bij welk nummer die wijziging intrad, en bij de redacteuren de jaren van redacteurschap. Deze afspraak om de wijzigingen die zich tijdens de bestaansperiode van een blad voordeden, te dateren, dwingt de bibliograaf om steeds alle jaargangen in te zien op zoek naar de afleveringen waaruit de veranderingen – al dan niet uitgesproken – zijn af te lezen. Dit zorgde voor een tweetal problemen: allereerst de moeilijkheid om in bibliotheken en archieven de stapels banden en leggers in handen te krijgen, en ten tweede de hinderlijke omstandigheid, wanneer veranderingen niet exact kunnen worden gedateerd door het ontbreken van jaargangen, van afleveringen of van omslagen.

Het levert weinig moeilijkheden op om alle afleveringen van de *Zeeuwsche almanak voor roomsch-katholieken* ter inzage te krijgen, want het gaat hier om twee uitgaven voor de jaren 1857 en 1859. De 45 jaargangen van het *Dagblad van Noord-Brabant*, de banden van een eeuw *Katholieke illustratie* of de leggers van zeven decennia van *het Katholieke schoolblad* zijn echter niet op reguliere wijze via uitleenbriefjes in een studiezaal in te zien. Gelukkig lukte het vrijwel altijd na kortere of langere onderhandeling toestemming te krijgen om in de magazijnen van archieven en bibliotheken de tijdschriften en kranten te beschrijven. Voor het maken van goede bibliografische beschrijvingen is het nodig om het materiaal direct onder handbereik te hebben. Het is en blijft de enige manier om alle gegevens te verzamelen en met behulp van Kruitwagens zesde zintuig de momenten waarop een verandering plaatsvond, te achterhalen. Door het signaleren van een wijziging van formaat, van lay-out, van papier kon vaak een verandering van uitgave, van drukker of redacteur worden vastgesteld.

In de afgelopen jaren zijn in de bibliotheken en archieven een groot aantal leggers van kranten gemicroficheerd.[32] Dit is vaak bittere noodzaak. De toegenomen en nog steeds groeiende belangstelling voor de krant als historische bron, en de daaruit voortvloeiende veelvuldige raadpleging der leggers, betekent immers een zware aanslag op de broosheid van het krantepapier. Het maken van een bibliografische beschrijving van een krant aan de hand van microfiches of een microfilm levert echter moeilijkheden op. Een dergelijke beschrijving kan nooit zo volledig zijn als bij het inzien van de originele exemplaren. In de grijze massa der fiches springen wijzigingen in de titelkop en in het formaat, aanwezigheid van bijlages en extra-nummers niet in het oog en dreigen onopgemerkt te blijven. In dit opzicht hebben de beschrijvingswerkzaamheden voor de BKNP vaak juist op tijd – toen de leggers nog beschikbaar waren – plaatsgevonden.[33]

De veranderingen die optreden tijdens het bestaan van een tijdschrift of krant, zijn niet altijd exact te dateren. Dat is allereerst het geval als er jaargangen of afleveringen ontbreken en er juist in die periode wijzigingen moeten zijn opgetreden in ondertitel, uitgever of redactie. Ook het ontbreken van omslagen is echter voor de bibliograaf zeer hinderlijk. Hierboven werd reeds opgemerkt, dat bij periodieken die volgens de bibliotheekcatalogus compleet aanwezig zijn, vaak het een of ander ontbreekt: los toegevoegde illustraties of bijlages, prospectussen, jaarregisters, speciale afleveringen – vooral als die van een afwijkend formaat zijn – advertentiegedeeltes en omslagen. Juist op de omslagen staan vaak de gegevens die nodig zijn voor een bibliografische beschrijving: de verschijningsdatum, ondertitel, uitgever, redactieleden.

De aanwezigheid van omslagen kan bepalend zijn voor de reconstructie van de geschiedenis van een blad. Zo werd pas uit de omslagen van *Lectuur* bekend, dat de eerste afleveringen uit 1904 van dit boekenblad bij J.S. de Haas te Amsterdam waren uitgegeven en nog niet bij Van Alfen te Haarlem, wiens naam op de jaarbandpagina van het eerste deel prijkt. In de aan De Haas gewijde map van de Bibliotheek van de Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels (BVBBB) kon vervolgens een prospectus worden opgespoord, die interessante informatie verschaft over het ontstaan van het blad.[34]

Bij de beschrijving van de periodieken moest worden geconstateerd dat de omslagen van periodieken in heel wat gevallen ontbreken. Vaak weet men nauwelijks wat verloren is gegaan. Soms echter treft men een los nummer met omslag aan en dan wordt duidelijk, zoals in het geval van *Ons Kerkklokje, Weekblad voor*

32 Het ware te wensen dat een bibliothecaris of archivaris bij de beslissing tot microfichering van kranten zich het bestaan van verschillende edities realiseert. Wanneer er verschillende exemplaren van een krant zijn bewaard gebleven, zouden idealiter de per editie wisselende pagina's moeten worden vastgelegd. Op zijn minst moet erop worden gelet, dat de laatste – en dus meest volledige – editie op microfiche wordt gezet.

33 De Koninklijke Bibliotheek heeft in de zomer van 1988 besloten om de couranten die in een slechte staat verkeren, voortaan niet meer ter inzage te geven. Vgl. *Open*, 20(1988), p. 332.

34 In het archief van het Bisdom Haarlem berusten enkele brieven die licht werpen op het conflict binnen de oorspronkelijke redactie van *Lectuur* en tussen de uitgevers De Haas en Van Alfen. Vgl. *Archief van het R.K. bisdom Haarlem na 1853*, gedeponeerd in het Rijksarchief Haarlem, nr. 959.

material to preserve them. The Dutch press expert 'avant-la-lettre' Reinders van der Meulen already pointed this out: 'We have attached too little value to collecting and preserving these documents [=newspapers], not only of importance to history in general, but particularly characteristic of social conditions. The ups and downs of the newspapers themselves therefore have to be recorded from bits and pieces and sometimes questionable information'.[30] When a newspaper, trade journal, religious or political organ has survived the ravages of time, there is unfortunately still a possibility that it ends up in a waste-paper basket, because the librarian concerned is not convinced of the need to preserve this type of periodic publication and finds it annoying to have a number of possibly unbound and incomplete volumes in his repository.

Obviously the 'search titles' have been included in the bibliography with the information available from secondary sources. There is a possibility that by rescuing these titles from oblivion, volumes or issues may turn up. In most cases, such as the various tear-off calendars, this hope will be vain. Undoubtedly a leaf will have been torn off every day.[31]

5. The description of the periodic publications

When the compilers of the bibliography had been successful in localising a periodic publication, and had subsequently determined that the title concerned met the criteria for inclusion in the bibliography, this periodic publication had to be described. As was stated above, the bibliographical description of each periodic publication was to contain a great deal of information and, moreover, all the changes that had occurred during the period of publication were to be accounted for: when the subtitle or publisher, format or frequency changed, the number in which this change occurred was mentioned; when the editors changed, mention was made of the year(s) in which this happened. The decision to date the changes that occurred during the period of publication of a periodic publication forced the bibliographer to examine all the volumes, looking for those issues which provided evidence of major or minor changes. This created two problems: first of all the problem of having to examine the piles of volumes and files in libraries and records offices, and, secondly, the aggravation when it was not possible to date changes accurately because volumes, issues or covers were missing.

It is not difficult to peruse all the issues of the *Zeeuwse almanak voor roomsch-katholieken* (Almanac for Roman Catholics in Zeeland), since it was only issued twice, once in 1857 and the second time in 1859. The 45 volumes of the *Dagblad van Noord-Brabant* (North Brabant Daily paper), the volumes of a century of *Katholieke illustratie* (Catholic Illustration) or the files of seven decades of *het Katholieke schoolblad* (the Catholic Educational magazine), however, cannot be examined in the regular way, by handing in a reading room slip. Fortunately, in nearly all cases it was possible to get permission to describe the periodicals and newspapers in the repositories of records offices and libraries. In order to provide accurate bibliographical descriptions it is essential to have the material close at hand. It is and will remain the only way to collect all the information and to discover, through the help of Kruitwagen's sixth sense, the moments when a change took place. Spotting a change in format, lay-out or type of paper often resulted in discovering a change of edition, printers or editors.

The last few years libraries and records offices have stored a large number of newspaper files in microfiches,[32] often out of dire necessity. After all, the increasing interest for the paper as a historical source, and, as a result, the frequent consultation of the files, may cause damage to the vulnerable newsprint. Making a bibliographical description of a newspaper on the basis of microfiches or microfilms, however, presents a problem. Such a description can never be as complete as one made on the basis of examining the original copy. In the grey matter of fiches, changes in the mast head and format, the presence of supplements and special issues do not catch the eye and therefore there is a danger that they are overlooked. In this respect work for the descriptions in the BKNP was often carried out just in time – at a time when the files were still available.[33]

It is not always possible to date the changes that occurred during the period of publication of a periodical or newspaper accurately. In the first place this is the

30 R. van der Meulen, *De courant* (The newspaper)(Leiden [1885]), p. 24.

31 Generally these tear-off calendars belong to the periodic publications which qualify for description in the BKNP, since they provide not only the usual calendar information, but also contain text material, as is illustrated by the following announcement in *De Morgenpost* (The Morning Post) of 31 October 1898: 'The leaves [of the tear-off calendar] have been printed on two sides again. The text varies from solemn and instructive to humorous'.

32 It would be desirable if librarians or archivists, when they decide to store newspapers on microfiches, realized that there might be various editions. When various copies of a newspaper have been preserved, the ideal procedure would be to record the pages that changed in each edition. At least they would have to make sure that the last – and therefore most complete – edition be stored in microfiches.

33 In the summer of 1988 the Royal Library decided they would no longer allow access to those newspapers that are not well preserved. Cf. *Open* (Open), 20(1988), p. 332.

katholieke huisgezinnen, dat daarop niet alleen advertenties, maar ook een feuilletonverhaal werd afgedrukt. Bij het culturele weekblad *Opgang* (1921-1934) is in veel gebonden jaargangen het omslaggedeelte niet meegebonden. Dit romeins gepagineerde gedeelte bij elke aflevering bevatte een verhaal, de concert- en toneelkroniek, een boekenrubriek, een 'vrouwenhoekje', de prijsvraag 'Kent Gij Uw eigen land' en advertenties van onder meer het Centraal R.K. Betrekkingen-Secretariaat van de Vereeniging Blijvend Verband tusschen betrekkinggevenden en betrekkingzoekenden uit de niet-arbeidersklasse.

Het is ook in verband met de advertenties nodig dat de omslagen van tijdschriften bewaard blijven. G.W. Ovink wees hier al jaren geleden op, toen hij schreef: "Voor de perswetenschap, maar ook voor de economische geschiedenis, moet de reclame absoluut bewaard blijven en moet men die méé inbinden. Een sluitende geschiedenis van het advertentiewezen zal nú al heel moeilijk zijn te schrijven".[35] Veel is inderdaad verloren gegaan. De jaargangen van de *Katholieke Illustratie* zijn weliswaar in een aantal bibliotheken bewaard, en dan nog wel in de fraaie, door het tijdschrift geleverde banden, maar de omslagen met de advertenties zijn niet meegebonden. Toch moeten deze er zeker gedurende een aantal jaren wel zijn geweest. In het verslag van de eerste algemene vergadering van de NV Maatschappij de Katholieke Illustratie lezen we immers: "Op aanzoek van een der aandeelhouders zijn wij begonnen met advertentiën te plaatsen op den omslag der *Katholieke Illustratie*. Voor de Maatschappij werd dit een nieuwe bron van inkomsten, die ongetwijfeld nog steeds grooter zal worden, daar het voordeel van deze wijze van aankondiging onder zulk een aanzienlijk publiek, meer en meer zal worden gewaardeerd."[36]

Het ontbreken van omslagen, van afleveringen en van jaargangen, maakt het niet mogelijk om de wijzigingen die zich voordeden bij een periodiek, steeds exact te dateren. Daarom is in de BKNP de toevlucht genomen tot het gebruik van 'accoladehaken' {...}, die een 'voorlopige' datering geven; dat wil zeggen: de datering is *zeker* tot en met of vanaf de tussen 'accoladehaken' geplaatste datum, omdat zij niet kon worden gepreciseerd door het ontbreken van jaargangen, afleveringen of omslagen.

Het beschrijven van de periodieken is gebeurd volgens vastomlijnde richtlijnen binnen een vastgestelde structuur. Voor elke titel werden steeds dezelfde gegevens verzameld en op dezelfde wijze genoteerd. Men zou kunnen denken dat bij bibliografisch werk subjectiviteit kan worden uitgebannen of dat het mogelijk is, zoals in de oorspronkelijke subsidie-aanvraag voor het BKNP-project stond, te komen tot 'harde objectieve gegevens'. Weliswaar is de informatie in de beschrijvingen allereerst gebaseerd op de periodieken zelf, aangevuld met contemporain bronnenmateriaal en secundaire literatuur – en dus zijn de gegevens steeds verifieerbaar –, maar dat wil niet zeggen, dat bij het verzamelen subjectieve invloeden van de bibliograaf niet zouden zijn binnengedrongen: periodieken hebben immers een zo'n levendige geschiedenis, dat ze niet volledig te vangen zijn in een van te voren vastgestelde structuur.

6. De presentatie van de BKNP

Het oorspronkelijke plan voor een gedrukte uitgave van de bibliografie is nooit opgegeven. In januari 1983 werd besloten tot een uitgave in deelbibliografieën, waarbij prioriteit werd gegeven aan het deel betreffende de dag- en nieuwsbladpers.

Twee belangrijke factoren speelden mee bij de beslissing om voorrang te verlenen aan de dag- en nieuwsbladen. Allereerst is de belangstelling voor de persgeschiedenis de afgelopen decennia sterk toegenomen. Hiervoor kan gewezen worden op de werkzaamheden van de Commissie Bevordering Pershistorisch Onderzoek, opgericht in 1978 onder auspiciën van de Sociaal-Wetenschappelijke Raad van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.[37] De Commissie heeft het tot stand komen van de *Centrale catalogus van dag-, nieuws- en weekbladen (CCD)* bevorderd. Deze inventarisatie heeft op haar beurt als gunstig neveneffect gehad, dat zij tot een zorgvuldiger behandeling van deze periodieken in de bewaarplaatsen heeft bijgedragen.

Het pershistorisch onderzoek is sedert enige decennia opvallend toegenomen en heeft geresulteerd in een groot aantal werkstukken en scripties en in enkele dissertaties. De groeiende pershistorische belangstelling was in 1983 te bespeuren en heeft in belangrijke mate bijgedragen tot het besluit om het eerste deel van de BKNP aan de dag- en weekbladpers te wijden. Deze keuze werd tevens bepaald door de omstandigheid dat juist het beschrijven van de dag- en nieuwsbladen voor het grootste deel nog moest plaatsvinden. De beslissing om in het eerste deel juist die beschrijvingen op te nemen waarvoor nog het meeste werk moest worden

35 G.W. Ovink, *Familieleden als zedenvormers* ('s-Gravenhage 1959), p. 35.

36 *Het Huisgezin*, 8(1876-77), nr. 104 (3 mei 1877), p. 1.

37 René Vos, 'Bevordering van het pershistorisch onderzoek in Nederland', in: *Massacommunicatie*, 8(1980), p. 241-248. In 1989 is de Commissie Bevordering Pershistorisch Onderzoek opgegaan in de Werkgroep Mediageschiedenis. Het is overigens de vraag of het specifieke pershistorische onderzoek hiermee op de lange duur gediend zal zijn.

case when volumes or issues of the period during which the changes in undertitle, publisher or editorial board must have occurred, are missing. Missing covers can also cause a lot of inconvenience to a bibliographer. As already stated above, it is often the case that some element of a periodic publication, which is, according to the library catalogue, available in its entirety, is missing: annexed illustrations or supplements, prospectuses, annual indexes, special issues – particularly those of a different format – advertising sections and covers. The cover in particular yields the information that is needed for a bibliographical description: the date of publication, the subtitle, publisher and editorial board.

The availability of covers can be a decisive factor for the reconstruction of the history of a periodic publication. For instance, it was only the covers of *Lectuur* (Reading matter) that yielded the information that the first issues of this book magazine from 1904 were published by J. S. de Haas in Amsterdam, and not yet in Haarlem by Van Alfen, whose name is on the wrapper of the first volume. Subsequently a prospectus with interesting information on the origin of the periodical was traced in the file of De Haas at the library of de Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels (BVBBB)(Royal Association of the Book Trade).[34]

In the process of describing the periodic publications it appeared that in many cases the covers are missing. Very often it was not very clear what exactly is missing. Sometimes, however, a single issue with cover is found which shows that the prelims not only contained advertisements, but also serials. An example is *Ons Kerkklokje, Weekblad voor katholieke huisgezinnen* (Our Little Church Bell, Weekly magazine for Catholic families). In many of the bound volumes of the cultural weekly magazine *Opgang* (Rise) (1921-1934), the prelims were not bound in. This part of each issue, paginated in Roman numerals, contained a story, the concert and drama column, a literary column, a 'women's corner', the competition 'Kent Gij Uw eigen land' (Doest know thy own country) and advertisements of, among others, the Centraal R.K. Betrekkingen-Secretariaat van de Vereeniging Blijvend Verband tussen betrekkinggevenden en betrekkingzoekenden uit de niet-arbeidersklasse (The Central Roman Catholic Relations-Secretariat of the Association for a Permanent relationship between employers and non-working class unemployed).

It is essential that the covers of periodicals be preserved, also with a view to the advertisements. G. W. Ovink already pointed this out long ago when he wrote: 'For the benefit of the press research, but also for the history of economics it is absolutely essential that advertisements be preserved and bound up with the rest of the periodical. A conclusive history of advertising will be very difficult as it is'.[35] It is true that much material has been lost. The volumes of the *Katholieke Illustratie* (Catholic Illustration) are being held at a number of libraries – even in the splendid binders supplied by the periodical – but the covers have not been bound in. Still they must have been there for at least a number of years. After all, the minutes of the first general meeting of the NV Maatschappij de Katholieke Illustratie (The Catholic Illustration Ltd.) read: 'At the request of one of the shareholders, we have started to place advertisements on the cover of the *Catholic Illustration*. This is a new source of income for the Company, which will undoubtedly increase, since the advantages of this way of making announcements to such a substantial group of readers will be more and more appreciated'.[36]

Missing covers, issues and volumes of periodic publications make it impossible to always date changes accurately. Therefore the BKNP has resorted to the use of braces when a 'provisional' date is given; this means that the date is accurate up to and including the date between braces or from the date between braces onward, since it was not possible to give an exact date due to missing volumes, issues or covers.

The description of the periodic publications has been assembled according to well-defined rules within a specific structure. For each title the same information was collected and this information was recorded in the same manner. One might think that bibliographical work excludes the element of subjectivity, or that it is possible to arrive at – as it was put in the original application for financial aid for the BKNP project – concrete, objective information. It is true that the information of the descriptions was based mainly on the periodic publications themselves, supplemented by contemporary source material and secondary literature – which makes the information verifiable at all times – but this does not mean that the subjective influences of the bibliographer did not play a part in the process of collecting material: periodic publications have such a lively history that they cannot be captured completely in a previously fixed structure.

34 The archives of the Diocese of Haarlem holds a number of letters which shed light on the conflict between the original members of the board of editors of *Lectuur* (Reading matter) and between the publishers De Haas and Van Alfen. Cf. *Archief van het RK bisdom Haarlem na 1853* (Archives of the Roman Catholic diocese of Haarlem after 1853), deposited at the Public Records Office Haarlem, number 959.

35 G. W. Ovink, *Familieleden als zedenvormers* (Members of the family as moral educators (The Hague 1959), p. 35.

36 *Het Huisgezin* (The Family), nr 104 (3 May 1877), p. 1.

verricht, lijkt weliswaar enigszins paradoxaal, maar de materiële en persoonlijke omstandigheden rechtvaardigden in 1983 een dergelijke keuze.

De verdeling van de titelbeschrijvingen over de afzonderlijke deelbibliografieën is herhaaldelijk onderwerp van discussie geweest. Aan elke indeling kleven bezwaren en er blijven altijd twijfelgevallen. Uiteindelijk is besloten tot een uitgave in de volgende vijf delen:

1. *Dag- en weekbladpers*. Voor de weekbladen geldt, dat zij van algemene, opiniërende inhoud moeten zijn of als bijlage van een dag- of nieuwsblad moeten zijn verspreid.[38]

2. *Cultuur en ontspanning*. In dit deel worden alle culturele en op ontspanning gerichte tijdschriften opgenomen: de week- en maandbladen met een algemene, vooral culturele inhoud; almanakken; bladen gewijd aan toneel, film, sport, volksdans, muziek, radio en televisie.

3. *Godsdienstig en kerkelijk leven*. Binnen de criteria van dit deel vallen alle bladen die door instanties binnen de katholieke kerk zijn uitgegeven: de analecta, directoria en naamlijsten der priesters van de verschillende bisdommen en de bisdombladen; organen van kerkelijke commissies en instellingen voor de missie, apostolaat, kerkenbouw. Ook alle stichtelijke en informatieve tijdschriften uit de brede scala der Nederlandse orden en congregaties vinden in dit deel hun plaats, met uitzondering van de bladen die voor de jeugd werden uitgegeven, welke in het vierde deel worden opgenomen. De 'vroomheidsperiodieken' zijn uiteraard wel in het derde deel beschreven.

4. *Opvoeding en onderwijs*. Dit deel omvat alle bladen die voor de katholieke jeugd en jongeren – inclusief de studenten – zijn uitgegeven. Het gaat hierbij zowel om de tijdschriften die door jeugd en jongeren werden gelezen, als ook om de bladen die met het oog op hun opvoeding en ontspanning werden geschreven. Alle onderwijsbladen, van kleuterschool tot en met universiteit, zijn tevens in dit deel opgenomen.

5. *Politiek en sociale actie*. In dit deel staan de beschrijvingen van de bladen der stands- en vakorganisaties, van de politieke partijen, van de organisaties voor het maatschappelijk en charitatief werk.

Als over enkele jaren deze vijf delen, voorzien van registers, beschikbaar zijn, is daarmee een belangrijke voorwaarde voor de bestudering van de ontwikkeling van het katholieke volksdeel in de negentiende en twintigste eeuw gerealiseerd. Uit verborgen hoeken is in de BKNP veel informatie bij elkaar gehaald over uitgevers en drukkers, over directeuren en redacteuren. De tijdschriften en kranten, de almanakken en weekbladen zijn beter toegankelijk geworden en wachten om als geschikte tijdsdocumenten nader onderzocht te worden. Bovendien is het te wensen dat het vastleggen in de BKNP van de katholieke publicaties in Nederland ertoe bijdraagt dat het beschreven materiaal wordt bewaard en dat de aandacht voor het behoud van dit onderdeel van het cultureel erfgoed wordt aangescherpt.

38 De katholieke illegale pers uit de jaren 1940-1945 is selectief beschreven, aangezien dit reeds gebeurde door Lydia Winkel in haar werk *De ondergrondse pers*, 's-Gravenhage 1954.

6. The presentation of the BKNP

The original plan for a printed edition of the bibliography has never been given up. In January 1983 a decision was made to publish the bibliography in stages, giving priority to the part concerning the daily and newspaper press. Two important factors played a part in the decision to give precedence to the daily and newspaper press. First of all the interest in the history of the press has increased considerably during the last decades, shown by the activities of the Commissie Bevordering Pershistorisch Onderzoek (Committee for the Promotion of Research in the History of the Press), established in 1978 under the auspices of the Sociaal-Wetenschappelijke Raad van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen (Royal Dutch Academy of Arts and Science).[37] The Committee promoted the compilation of the *Centrale catalogus van dag-, nieuws- en weekbladen* (Central catalogue of daily papers, newspapers and weekly magazines)(CCD). This inventory has had the useful side-effect that it has contributed to a more careful treatment of the periodic publications in the repositories.

There has been a notable increase of research into the history of the press since the last few decades, which has resulted in a large number of papers and articles, and in some dissertations. This increase of interest was notable in 1983 and has played an important part in the decision to devote the first part of the BKNP to the daily and weekly press. This decision was also influenced by the fact that to a large extent the daily and weekly press still had to be described. The decision to include those descriptions for which most of the work had yet to be done, sounds somewhat paradoxical, but the material and personal circumstances of 1983 justified such a choice.

Dividing the descriptions of the titles into subbibliographies has repeatedly been the subject of discussion. There are disadvantages attached to every subdivision, and there will always be doubtful cases. Eventually a decision was made in favour of a publication in five volumes:

1. *Daily and weekly press*.[38] Weeklies qualified for inclusion if they were of a general, critical nature or if they were circulated as supplements of a daily paper or newspaper.
2. *Culture and entertainment*. This volume includes all periodicals aiming at culture and entertainment: the weekly and monthly magazines of a general, in particular cultural nature; almanacs; magazines devoted to drama, film, sports, folk dancing, music, radio and television.
3. *Religious and ecclesiastical life*. All magazines published by institutions of the Catholic church meet the criteria for inclusion in this volume: the analecta, directories and lists of names of priests of the various dioceses, and the diocesan magazines; organs of the church committees and institutions for missionary work or church building. Also all the devotional and informative periodicals from the wide range of Dutch orders and congregations will find a place in this volume with the exception of periodicals for youngsters, which will be included in volume 4. Obviously the 'piety periodicals' will be described in volume 3.
4. *Instruction and education*. This volume lists all the periodicals for Catholic youngsters, including students. They may include periodicals that were read by young people, but also periodicals that were written with a view to young people's education and entertainment. All educational magazines, from kindergarten to university, have been included as well.
5. *Politics and social action*. This volume contains the descriptions of the periodicals of pastoral councils and trade unions, of political parties, of organisations for social work and charity.

When these five volumes will be available in a few years' time, an important condition for the research on the development of the Catholic part of the nation during the 19th and 20th centuries will have been fulfilled. From 'nook and cranny' the BKNP retrieved a lot of information on publishers and printers, on managers and editors. Access to the periodicals and newspapers, the almanacs and weekly magazines has improved. These publications are waiting to be more closely examined as suitable historical documents. Moreover, it would be desirable if inclusion of the Catholic publications in the BKNP contributed to the preservation and appreciation of this part of our cultural inheritance.

37 René Vos, 'Bevordering van het pershistorisch onderzoek in Nederland' (Promotion of Research into the History of the Press in the Netherlands), in: *Massacommunicatie* (Mass Communications), 8(1980), pp. 241-248. In 1989 the Committee for the Promotion of Research into the History of the Press was absorbed by the Working party for the History of the Media. It is, however, highly doubtful whether in the long run this will be of much avail to the specific research into the history of the press.

38 The Catholic illegal press from the period 1940-1945 has been described selectively. This was already done by Lydia Winkel in her *De ondergrondse pers* (The underground press), The Hague 1954.

Aanwijzingen voor het gebruik van de bibliografie

De *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* (BKNP) beoogt beschrijvingen te geven van alle katholieke periodieken die tot 1980 in Nederland (dus niet in Vlaanderen en niet in de (voormalige) overzeese gebiedsdelen) zijn verschenen. Alle periodiek uitgegeven publicaties zijn opgenomen; dus niet alleen dag-, week-, maand- en kwartaalbladen, maar ook jaarlijks verschijnende almanakken, directoria, jaarboeken, naamlijsten. Verslagboeken en jaarverslagen zijn eveneens opgenomen, voorzover het verslagen betreft van organisaties en instellingen van landelijke betekenis en de inhoud meer omvat dan financieel-organisatorische rekening en verantwoording. Parochiële en dekenale bladen zijn niet opgenomen en evenmin districts- en stedelijke bladen van katholieke verenigingen; diocesane en provinciale periodieken daarentegen wel. Niet opgenomen zijn de bladen van de Oud-Katholieke Kerk.

De bibliografie zal in vijf thematische delen verschijnen:
deel 1: Dag- en weekbladpers
deel 2: Cultuur en ontspanning
deel 3: Godsdienstig en kerkelijk leven
deel 4: Opvoeding en onderwijs
deel 5: Politiek en sociale actie.

Opzet van deel 1
In dit eerste deel van de *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* zijn 314 beschrijvingen opgenomen van dag- en weekbladen die tot in 1980 zijn verschenen. Voor de regionale en lokale nieuwsbladen geldt het criterium dat alleen die bladen zijn opgenomen, die tijdens een periode van hun bestaan minstens tweemaal per week verschenen. Voor de weekbladen geldt, dat zij van algemene, opiniërende inhoud moeten zijn of als bijlage van een dag- of nieuwsblad zijn verspreid. De katholieke illegale pers uit de jaren 1940-1945 is selectief beschreven, aangezien Lydia Winkel de illegale pers reeds uitgebreid heeft behandeld in haar werk *De ondergrondse pers*, 's-Gravenhage 1954 (Derde herz. druk: [Utrecht] 1989). Ook zijn in dit eerste deel opgenomen de vakbladen voor dagbladuitgevers en journalisten en de uitgaven van het Katholiek Nederlands Persbureau.

De beschrijvingen
De beschrijvingen zijn in alfabetische volgorde opgenomen. Bij het alfabetiseren zijn lidwoorden en voorzetsels verwaarloosd. Voorzetsels tellen echter wel mee bij het alfabetiseren, indien zij het eerste woord van de titel vormen.
De beschrijvingen bevatten de volgende rubrieken:

titel (vet gedrukt), gevolgd door de verschijningsjaren. De titel wordt gegeven, zoals deze voorkomt in de titelkop (bij kranten) of op de titelpagina (bij tijdschriften). In titels die bestaan uit een generieke term (bulletin, mededelingen etc.) en een corporatieve auteur, worden deze twee elementen gescheiden door een schuine streep: bijv. *Nieuwsbladservice / Katholiek Nederlands Persbureau*. Een eventuele afwijkende titelvermelding op het omslag en kleine wijzigingen in de titel (gebruik van afkortingen, spellingswijzigingen) worden in een noot verantwoord. Bij alle andere titelwijzigingen wordt de nieuwe titel afzonderlijk beschreven; ook als de jaargangnummering van de voorloper wordt voortgezet.

Na de titel volgen de verschijningsjaren van het blad, waarbij in principe de twee jaartallen worden vermeld, waarin respectievelijk de eerste aflevering (eventueel proefnummer) en de laatste aflevering verscheen. Dubbele jaartallen (bijv.: 1918/19) kunnen hier slechts voorkomen bij jaarlijk verschijnende publicaties die niet parallel lopen met het kalenderjaar.

✦ *jaren*
Bij de jaren van verschijnen worden in principe het eerst- en het laatstverschenen nummer genoteerd. Eventuele prospectussen, proefnummers en nulnummers gaan aan de vermelding van het eerstverschenen nummer vooraf. Bij de periodieken waarvan de verschijning tijdens de Tweede Wereldoorlog werd stopgezet, worden het laatst uitgekomen nummer tijdens de oorlogsperiode en het eerste nummer na de bevrijding afzonderlijk vermeld. Indien een periodiek niet volledig in autopsie werd genomen, is de datering van eerste en/of laatste nummers afgeleid uit de jaargang- en afleveringnummering of gereconstrueerd uit informatie aangetroffen in archiefmateriaal of literatuur betreffende de periodiek.

✦ *ondertitel* (indien van toepassing)
Hier worden de ondertitel of eventueel de successievelijke ondertitels van de periodiek gegeven. De ondertitel wordt overgenomen, zoals deze in de afleveringen voorkomt. In tweede instantie worden ondertitels vermeld die op omslagen of op titelbandpagina's worden gebruikt. In enkele gevallen is een ondertitel binnen een korte tijdsspanne zo vaak veranderd, dat een volledige opgave van alle minieme mutaties in een noot is verantwoord. Opgave van kleine veranderingen in ondertitels tengevolge van spellingswijzigingen zijn niet verantwoord. In principe is de eerst voorkomende schrijfwijze (vóór de spellingswijziging) vermeld.

Guide to the bibliography

The *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* (Bibliography of Catholic Dutch Periodicals) (BKNP) aims at describing all the Catholic periodicals that appeared in the Netherlands (periodicals published in Flanders or in the (former) overseas territories have been excluded) until 1980. All periodic publications have been included: not only daily newspapers, weekly, monthly and quarterly periodicals, but also annually published almanacs, directories, yearbooks and lists of names. (Annual) reports have been listed on the condition that they refer to organisations and institutions of national importance, and contain more than financial and/or organisational accounts. Parochial publications and periodicals published by a deanery have been excluded, as well as regional and city papers of Catholic associations; diocesan and provincial periodicals, on the other hand, have been included. Periodicals of the Old-Catholic Church have not been listed.

The bibliography will appear in five thematic volumes:
volume 1: Daily and weekly press
volume 2: Culture and entertainment
volume 3: Religious and ecclesiastical life
volume 4: Instruction and education
volume 5: Politics and social action.

Scope of volume 1
This first volume of the *Bibliografie van Katholieke Nederlandse Periodieken* comprises 314 descriptions of daily newspapers and weekly magazines that were published until 1980. Only those regional and local newspapers have been included that appeared at least twice a week during a certain period. Weekly periodicals qualified for inclusion if they were of a general, critical nature or if they were circulated as a supplement to a daily paper or a newspaper. We have included a selective description of the Catholic underground press of the years between 1940 and 1945, in view of the fact that the illegal press was discussed in detail by Lydia Winkel in her *De ondergrondse pers* (The underground press), The Hague 1954 (Third revised edition: [Utrecht] 1989). This first volume also lists the professional journals for publishers of newspapers and journalists, and the publications of the Katholiek Nederlands Persbureau (Catholic Dutch Press Agency).

The descriptions
The descriptions have been arranged alphabetically. The alphabetical order ignores articles. Prepositions have been ignored as well, except when the opening word of the title is a preposition.
The descriptions contain the following entries:

titel = *title* (bold), followed by the years of publication
The title is listed as it occurs in the mast head (newspapers) or on the title page (periodicals). When the title consists of a statement as to its nature (bulletin, information, etc.) and a corporate author, these two elements are separated by a slash: *Nieuwsblad service/ Katholiek Nederlands Persbureau* (Newspaper service/ Catholic Dutch Press Agency), for instance. Variant titles on the cover, and minor changes in the title (use of abbreviations, spelling changes) are commented on in a note. All other changes in titles result in separate entries, regardless of evidence of continuity in volume numbering.

The years of publication are mentioned after the title; in general two dates are given: the year of publication of the first issue (or specimen copy, where appropriate), followed by the year of publication of the last issue. Double dates, (1918/1919, for instance), are only found when annual publications do not match the calendar year.

+ *jaren* = years of publication
In general the first and last issue are mentioned in this entry. Reference to prospectuses, specimen copies and trial issues, where appropriate, comes before the year of publication of the first issue. The descriptions of the periodicals whose publication was suspended because of the Second World War, list both the last issue that was published during the War period and the first issue brought out after the liberation. If it was not possible to examine a periodical in its entirety, the date of publication of the first and/or last issue was deduced either from the volume and issue numbering, or from information found in archival material or literature on the periodical.

+ *ondertitel* = subtitle (where appropriate)
This entry gives the subtitle or, where appropriate, the consecutive subtitles of the periodical. We use the subtitles as they occur in the issues. Subsequently, subtitles are mentioned that are used on covers or wrappers. In some cases an subtitle changed so many times within a short period of time, that all the minor changes are accounted for in a note. Minor changes in subtitles due to spelling changes are not mentioned. In general we refer to the initial spelling (before the spelling change). If a full name and its abbreviation alternately occur in an subtitle, the abbreviation is not listed.

Indien in een ondertitel afwisselend een volledige naam en zijn afkorting voorkomen, wordt het gebruik van de afkorting niet vermeld.

• *uitgever*
Hier wordt de uitgevende instantie vermeld die verantwoordelijk is voor de inhoud van de periodiek. Eventueel kan (ook) de commerciële uitgever die verantwoordelijk is voor de uitgave en verspreiding worden opgenomen. Daarnaast kan er, met name bij kranten, nog sprake zijn van eigenaars.

Spellingswijzigingen in de namen van de uitgevende instanties worden veronachtzaamd. In principe wordt de naam in zijn oorspronkelijke schrijfwijze overgenomen.

• *plaats*
Hier wordt de plaats (of eventueel de achtereenvolgende plaatsen) van uitgave vermeld. Indien nodig worden de plaats(en) waar de redactie en waar de administratie waren gevestigd, opgenomen.

• *frequentie*
Hier wordt de frequentie van verschijnen vermeld. De datering van de betreffende verschijningsfrequentie is steeds aangegeven, tenzij deze voor de gehele periode (of voorzover de periodiek kon worden ingezien) dezelfde is gebleven.

• *formaat*
Onder het formaat van de periodiek wordt de hoogte van de afleveringen verstaan. Deze wordt aangegeven met behulp van de volgende letters:
A = hoogte kleiner dan 20 cm
B = 20-30 cm
C = 30-40 cm
D = 40-50 cm
E = groter dan 50 cm.
Ook hier geldt dat de datering van de eventuele wijzigingen in het formaat is aangegeven, tenzij deze voor de gehele periode (of voorzover de periodiek kon worden ingezien) dezelfde is gebleven.

• *omvang*
Onder de omvang van de periodiek wordt het aantal pagina's per jaargang verstaan. Deze omvang wordt aangegeven met behulp van romeinse cijfers:
I = minder dan 101 pp.
II = 101-200 pp.
III = 201-300 pp.
IV = 301-400 pp.
V = 401-500 pp.
VI = meer dan 500 pp.
Ook hier geldt dat de datering van de eventuele wijzigingen in de omvang is aangegeven, tenzij deze voor de gehele periode (of voorzover de periodiek kon worden ingezien) dezelfde is gebleven.

Omslagen en eventuele reclamepagina's worden niet meegeteld, tenzij deze door het blad zelf in de paginanummering zijn opgenomen.

• *redactie*
De namen der redacteuren worden overgenomen, zoals deze in de periodiek zijn vermeld. In het register zijn deze namen echter onder een gestandaardiseerde vorm opgenomen. Daardoor is het mogelijk dat Jan Derks in het register is vermeld als 'Derks, Jan', terwijl in de beschrijving van bijvoorbeeld het dagblad *de Tijd* de naam is opgenomen als 'mr. J. Derks'. Indien de naam van een redacteur bekend is uit een andere bron dan de periodiek, wordt dit verantwoord. De namen van redacteuren zijn opgenomen, maar die der medewerkers in principe niet. Achter de naam kunnen eventueel functieaanduidingen zijn vermeld: hoofdred(acteur); dir(ecteur); plaatsverv(angend); waarn(emend); chef-red(acteur); geestelijk adv(iseur); penning-m(eeste)r., adj(unct) dir.; red(actie) secr(etaris).

• *speciale nummers* (indien van toepassing)
Hier worden opgenomen de afleveringen van een periodiek die geheel zijn gewijd aan een specifiek onderwerp of persoon. Indien de betreffende aflevering een eigen titel heeft, dan wordt deze vermeld. Bij afwezigheid van een eigen titel, wordt een korte aanduiding gegeven. Voor dag- en weekbladen was het nodig de beperking te stellen dat speciaalnummers en feestnummers uitsluitend zijn opgenomen, indien zij betrekking hebben op het dag- of weekblad of zijn uitgevende instantie. Ook bijlages gewijd aan een specifiek onderwerp zijn hier vermeld.

• *register* (indien van toepassing)
Hier worden opgenomen register(s), waarin de inhoud van meerdere jaren van een periodiek op auteur en/of onderwerp zijn ontsloten. Jaarlijkse inhoudsopgaven van tijdschriften worden vermeld in de rubriek bijzonderheden.

• *bijzonderheden* (indien van toepassing)
Hier is de mogelijkheid een aantal bijzonderheden van de periodiek te signaleren. Enkele bijzonderheden zijn, voor zover ze voorkomen, in een vaste volgorde geplaatst:
– vermelding van afbeeldingen, boekbesprekingen en jaarlijkse inhoudsopgaven van periodieken. Bij kranten is het voorkomen van boekbesprekingen en afbeeldingen (bijna) vanzelfsprekend en niet afzonderlijk gesignaleerd. Eventueel is wel vermeld, indien een krant de introductie van foto's uitdrukkelijk aankondigde. Voor jaarlijks verschijnende

• *uitgever* = publisher
This entry gives the issuing body responsible for the contents of the periodical. The commercial publisher, responsible for the publication and distribution may (also) be listed. In addition, especially with respect to newspapers, the names of the proprietors may be given.

Spelling changes in the names of the issuing bodies are ignored. Generally the original spelling of the name is used.

• *plaats* = place of publication
This entry gives the place (or consecutive places, where appropriate) of publication. If necessary, the place(s) where the editorial office and administrative office were located are added.

• *frequentie* = frequency
The frequency of publication is given in this entry. Relevant dates of frequency are given, unless the frequency remained the same during the whole period (or in so far as periodicals could be examined).

• *formaat* = format
By format is meant the height of the issues. It is specified by the following letters:
A = height smaller than 20 centimetres
B = 20-30 centimetres
C = 30-40 centimetres
D = 40-50 centimetres
E = height larger than 50 centimetres
In this entry as well, the date of format changes (where appropriate) has been indicated, unless the format remained the same during the whole period (or in so far as the periodicals could be examined).

• *omvang* = size
The size of the periodical is understood to mean the number of pages per volume. The size is indicated by means of Roman numerals:
I = less than 101 pp.
II = 101-200 pp.
III = 201-300 pp.
IV = 301-400 pp.
V = 401-500 pp.
VI = more than 500 pp.
In this item as well the date of changes in size (where appropriate) have been mentioned unless the size remained the same during the whole period (or in so far as the periodicals could be examined).
Covers and advertisement pages, where appropriate, are not listed, unless they were included in the pagination of the periodical itself.

• *redactie* = information on the editorial board
The names of the editors are given as they occur in the periodical. In the index, however, these names have been listed according to a standard model. That is why Jan Derks may be recorded in the index as 'Derks, Jan', whereas the description of the newspaper *de Tijd*, for instance, refers to 'Mr. J. Derks'. If the name of an editor is known from a source other than the periodical, this is accounted for. The names of the editors have been given a place, but those of contributors are generally not included. After the names you may find the positions: hoofdred (acteur) (general editor); dir(ecteur) (director); plaatsverv(angend)(deputy); waarn(emend) (temporary); chef-red(acteur) (editor-in-chief); geestelijk adv(iseur) (spiritual adviser); penningm(eeste)r. (treasurer); adj(unct) dir. (assistant manager); red(actie) secr(etaris) (editorial secretary).

• *speciale nummers* = special issues (where appropriate)
This entry lists the issues of a periodical that were entirely devoted to a specific subject or a specific person. If the issue in question has a title of its own, this title is mentioned. If it has no title of its own, some specification is given. Special issues and celebratory issues of daily and weekly papers have been listed only if they referred to the daily or weekly paper or its issuing body. Supplements devoted to a specific subject have been mentioned as well.

• *register* = index (where appropriate)
This entry mentions the author index and/or subject index(es) giving access to the contents of various years of a periodical. Annual tables of contents of periodicals are listed in the entry 'special details'.

• *bijzonderheden* = special details (where appropriate)
This entry provides the opportunity to point out a number of special details of the periodical. Some details, in so far as they occur, have been placed in a fixed order:
– reference to illustrations, book reviews and annual tables of contents of periodicals. Since book reviews and illustrations are (almost) obvious items in newspapers they have not been mentioned separately in descriptions of newspapers. Where appropriate, we mention the explicit announcement of the introduction of photographs in a newspaper. With regard to annual publications, the presence of a table of contents is not listed.
– erratic volume and issue numbering, skipped numbers, and remarks on the pagination. If the volume numbering does not match the calendar year, the start of the next volume is indicated. From these facts and from the information given in the 'years of publication' entry, it is generally possible to deduce the date of each individual number.

publicaties is de aanwezigheid van inhoudsopgaven niet vermeld.
– onregelmatigheden en verspringingen in de jaargang- en afleveringsnummering en opmerkingen over de paginering. Indien de jaargangnummering niet gelijk loopt met het kalenderjaar, wordt vermeld, wanneer de nieuwe jaargang ingaat. Uit deze gegevens en de informatie in de rubriek 'jaren van verschijnen' is in principe de datering van elk afzonderlijk nummer af te leiden.
– de eventuele kopbladen, nevenuitgaven en edities.
– de eventuele uitgave van zondags- en weekendbijlagen, van bijbladen (voor vrouwen, voor kinderen, voor sportliefhebbers), of van kerklijsten.

• *relaties* (indien van toepassing)
Hier worden de eventuele voorlopers, opvolgers en afsplitsingen van de betreffende periodiek vermeld. Indien de gesignaleerde titels niet in het betreffende BKNP-deel zijn opgenomen, wordt dit in een bijbehorende noot verantwoord.

• *literatuur* (indien van toepassing)
Hier wordt verwezen naar publicaties, waarin aanvullende informatie wordt verstrekt over de betreffende periodiek. In andere rubrieken van de beschrijving wordt in verkorte vorm verwezen naar de onder 'literatuur' opgenomen volledige titel.

• *autopsie*
Hier wordt verantwoord welke jaargangen en afleveringen konden worden ingezien, op basis waarvan de beschrijving werd gemaakt. Aansluitend is vermeld in welke bibliotheek of archiefbewaarplaats de autopsie heeft plaatsgevonden. Wanneer verschillende instellingen ten behoeve van de betreffende beschrijving werden bezocht, is vermeld welke jaargangen en/of afleveringen alwaar zijn beschreven.

Belangrijk is steeds voor ogen te houden dat de BKNP een bibliografie is en geen catalogus. Opgave wordt gedaan van de instelling waar de betreffende periodiek is beschreven. Voor een overzicht van eventuele andere bewaarplaatsen moet verwezen worden naar catalogi, zoals de *Centrale catalogus van periodieken en seriewerken in Nederlandse bibliotheken (CCP).* Derde uitgave. 's-Gravenhage, 1983, 14 dln. en de *Centrale Catalogus van dag-, nieuws- en weekbladen van algemene inhoud in Nederland verschenen (CCD).* 's-Gravenhage 1989, 2 dln. Voor de meest recente informatie kan het databestand van de Nederlandse Centrale Catalogus (NCC) worden geraadpleegd.

Een overzicht van de bezochte bibliotheken en archiefbewaarplaatsen (en de gebruikte afkortingen) is in het voorwerk van de bibliografie opgenomen.

• *typering*
Hier wordt een korte typering van de betreffende periodiek gegeven. Het gaat hierbij niet om een geschiedenis van het blad, maar om een korte karakterisering, waarbij met name ruimte is om de door de redactie geformuleerde doelstelling van het blad weer te geven.

• *noten* (indien van toepassing)
In de noten wordt in verkorte vorm verwezen naar de rubriek 'literatuur', alwaar de volledige titel is opgenomen.

• *bron* (alleen bij zoektitels)
Vermelding van de bron waar de betreffende titel is achterhaald (zie hierna bij 'Zoektitels').

Vermelding van de datering en de nummering
Indien de datering niet met volledige zekerheid kan worden vastgesteld, is gebruik gemaakt van twee verschillende soorten haken.

De datering tussen vierkante haken -[]- duidt erop dat deze vermoedelijk is en gebaseerd is op informatie in secundaire bronnen. De vermelding van deze bron gebeurt meestal in bijbehorende noten.

De datering vermeld tussen accolades -{}- is *zeker* vanaf, c.q. tot en met het vermelde jaar, maar strekt zich vermoedelijk ook uit over vroegere, c.q. latere jaren; de informatie is onvolledig wegens het ontbreken van jaargangen, afleveringen, omslagen of omdat de betreffende titel niet in zijn geheel in de BKNP is beschreven.

In de opgave van de nummering worden in principe achtereenvolgens gegeven: jaargangnummering, jaartal, afleveringsnummering, datering. Bijv.: 12(1923), nr. 11(nov.). Hierbij zijn de volgende afspraken gehanteerd:
– indien er geen jaargangnummering aanwezig is, wordt het jaartal gegeven zonder ronde haken. Bijv.: 1960, nr. 3(maart).
– dubbelnummers worden aangegeven met behulp van een schuine streep. Bijvoorbeeld: nr. 6/7(juni/juli). Daarentegen duidt de aanduiding: nrs. 6-7 op twee afzonderlijk verschenen nummers, 6 en 7.
– de aanduiding *deel* wordt niet vermeld, indien het wordt gebruikt in de zin van jaargang. Het wordt echter wel vermeld bij halfjaarlijkse delen. Bijvoorbeeld: 1840, dl. 1, nr. 1(jan.) – 1842, dl. 6, nr. 6(dec.).
– de datering bij het aangeven van wijzigingen in de verschillende rubrieken van de beschrijving bestaat uitsluitend uit jaargangnummering en jaartal, indien de wijzigingen zich voordoen bij het einde en begin van een jaargang. In die gevallen wordt dus de nummering (bijvoorbeeld nr. 1(jan.) en nr. 12(dec.)) weggelaten.

– the independent additional papers, additional publications and editions, where appropriate.
– the publication of Sunday and weekend supplements, or of supplements for women, children, or sports enthusiasts.

• *relaties* = relations (where appropriate)
Where appropriate, this entry gives the predecessor(s), successor(s) and separate publications of the periodical in question. If the titles found are not listed in the BKNP volume concerned, this is accounted for in an accompanying note.

• *literatuur* = references to literature (where appropriate)
This entry refers to publications which provide additional information on the periodical in question. Other entries of the description refer, in an abridged form, to the full title listed here under 'literature'.

• *autopsie* = autopsy
This entry mentions which volumes and issues it was possible to examine, on the basis of which examination the description was made. In addition the library or the archive where the autopsy took place is listed. When various institutions were visited in view of the descriptions in question, there is a reference to the place where the specific volumes and/or issues were described.

It is important to bear in mind that the BKNP is a bibliography and not a catalogue. Reference is made to the institution where the periodical in question was described. For a survey of other repositories, the reader is referred to catalogues, such as the *Centrale catalogus van periodieken en seriewerken in Nederlandse bibliotheken (CCP)* (Central catalogue of periodicals and serial publications in Dutch libraries). Third edition. The Hague, 1983, 14 vols, and *de Centrale Catalogus van dag-nieuws-en weekbladen van algemene inhoud in Nederland verschenen (CCD)* (the Central Catalogue of daily papers, newspapers and weekly magazines of a general nature published in The Netherlands) The Hague, 1989, 2 vols. The database of the Nederlandse Centrale Catalogus (Dutch Central Catalogue) can be consulted for the most recent information.

A survey of the libraries and archives (and the abbreviations used) is included in the preliminary matter of the bibliography.

• *typering* = characterisation
A short characterisation of the periodical in question is given in this entry. This characterisation does not imply a history of the periodical, but is especially aimed at reflecting the objectives of the periodical formulated by the editorial board.

• *noten* = notes (where appropriate)
The notes refer, in an abridged form, to the 'literature' entry, where the full title is listed.

• *bron* = source (only in the case of search titles)
Mention of the source where this title has been found (see below for 'Search titles')

Reference to dates and numbering
When it was not possible to determine the date with absolute certainty, two different types of brackets were used.

A date between square brackets -[]- indicates that this date is probably correct and is based on information from secondary sources. The reference to this source is generally made in an accompanying note.

A date between braces -{}- is *accurate*, as from, casu quo up to and including the year mentioned, but probably also extends over earlier, casu quo later years; the information is not complete because of missing volumes, issues, or covers, or because the title in question is not described in its entirety in the BKNP.

In general the reference to the numbering includes the following:
volume numbering, year of publication, issue numbering, date. For instance: 12(1923), nr 11(November). The following procedure was established:
– if there is no volume numbering, the date is given without brackets. For instance: 1960, nr 3(March).
– double issues are indicated by means of a slash. For instance: nr 6/7(June/July). The reference 'nrs 6-7' indicates two separately issued numbers, 6 and 7.
– the reference 'part' is not mentioned if it is used in the sense of volume. It is however mentioned for biannual publications. For instance: 1840, pt 1, nr 1(Jan.) – 1842, pt 6, nr 6(Dec.).
– when reference is made to changes in the various entries of the description, the date consists only of volume number and year of publication, if the changes occur at the end and at the beginning of a year of publication. In those cases the number (for instance number 1(January) and number 12(December)) is omitted.

If an entry of the description (the subtitle or the format, for instance) remains unchanged during the whole period of publication (or so far as the periodical could be examined), no date is given in that specific entry.

Search titles
Periodicals of which no copies could be found, and for which therefore no autopsy could take place, have yet been incorporated. Descriptions of these titles include the sources which mention the titles in question, and provide the available information on the publication.

Als er zich tijdens de gehele verschijningsperiode (of tijdens de periode waarvan afleveringen konden worden ingezien) geen wijziging voordoet in een rubriek van de beschrijving (bijvoorbeeld in de ondertitel of in het formaat), dan wordt er geen nadere datering gegeven in die betreffende rubriek.

Zoektitels

Periodieken waarvan geen enkel exemplaar achterhaald kon worden, en die derhalve niet in autopsie konden worden genomen, zijn wel opgenomen. De beschrijvingen van deze titels bevatten de bron waar de betreffende titel is vermeld en voorts de gegevens die over de uitgave bekend zijn.

Lijst van bezochte bibliotheken, archieven en andere instellingen voor de beschrijvingen in deel 1

List of libraries, archives and other institutions visited in view of the descriptions in volume 1

Aken	Internationales Zeitungsmuseum
Alkmaar	Regionaal archief
Amersfoort	Gemeentelijke archiefdienst
Amsterdam	Gemeentearchief
	Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
	Nederlands Pers Instituut
	Nederlands Pers Museum
	Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie
	Universiteitsbibliotheek
Arnhem	Bibliotheek Arnhem
	Gemeentearchief
Bergen op Zoom	Gemeentelijke archiefdienst
Beverwijk	Gemeentearchief
	Kennemer Kaartenuitgeverij
Bovenkerk	Pastorie St. Urbanuskerk
Breda	Gemeentearchief
Delft	Gemeentelijke archiefdienst
Dordrecht	Gemeentearchief
Druten	Drukkerij de Maas en Waler
Eindhoven	Streekarchief Zuid-Oost Brabant
Etten-Leur	Drukkerijmuseum
Gouda	Streekarchiefdienst Hollands Midden
Grave	Streekarchief Land van Cuyk
's-Gravenhage	Bibliotheek van de Tweede Kamer
	Gemeentearchief
	Koninklijke Bibliotheek
Groenlo	Gemeentearchief (thans Streekarchivariaat Regio Achterhoek)
Groningen	Gemeentearchief
Haarlem	Gemeentearchief
	Rijksarchief in Noord-Holland
Heerlen	Stadsarchief
Helmond	Gemeentearchief
Hengelo	Twentsche courant
's-Hertogenbosch	Stadsarchief
Hilversum	Streekarchief voor het Gooi en de Vechtstreek
Hoorn	Archiefdienst Westfriese Gemeenten
	Drukkerij Noordholland
Hulst	Gemeentearchief
	Oudheidkundig Museum
Kwadijk	Oudheidkundig Genootschap Oud-Quadyck
Leeuwarden	Provinciale Bibliotheek van Friesland
Leiden	Gemeentearchief
	Universiteitsbibliotheek
Maastricht	Rijksarchief in Limburg
	Sociaal Historisch Centrum voor Limburg
	Stadsbibliotheek
	Universiteitsbibliotheek
Middelburg	Zeeuwse Bibliotheek
Naaldwijk	Gemeentearchief
Nijmegen	Gemeentearchief
	Katholiek Documentatie Centrum
	Universiteitsbibliotheek
Oss	Jan Cunencentrum
	Streekarchivariaat Maasland
Oudenbosch	Streekarchivariaat de Markkant, depôt Oudenbosch
Purmerend	Streekarchief Waterland
Roermond	Gemeentelijke archiefdienst
Roosendaal	Gemeentearchief
Rotterdam	Gemeentebibliotheek
	Gemeentelijke archiefdienst
Schiedam	Collectie P.J.M. Meijer
	Gemeentearchief
Sittard	Gemeentelijke archiefdienst
Sneek	Fries Scheepvaartmuseum
Steenbergen	Drukkerij Vermeulen
	Gemeentearchief
Tiel	Streekarchivariaat Tiel-Buren-Culemborg
Tilburg	Gemeentearchief
	Provinciaal Genootschap Noord-Brabant (in: Universiteitsbibliotheek Brabant)
Ulft	Drukkerij de IJselstroom
Utrecht	Aartsbisschoppelijk Archief
	Collectie mevr. Knoth-Angenent
	Gemeentelijke archiefdienst
	Universiteitsbibliotheek
Valkenburg	Drukkerij Crolla
Venlo	Dagblad voor Noord-Limburg
	Gemeentearchief
Waalwijk	Gemeentearchief
Wageningen	Bibliotheek Landbouwuniversiteit
Weert	Gemeentearchief
Zwolle	Gemeentearchief
	Uitgeverij Waanders

Gebruikte afkortingen / Abbreviations

GA	Gemeentearchief of Gemeentelijke Archiefdienst
IISG	Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
KB	Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
KDC	Katholiek Documentatie Centrum, Nijmegen
NPM	Nederlands Pers Museum, Amsterdam
PGNB	Provinciaal Genootschap Noord-Brabant, Tilburg
RA	Rijksarchief
RIOD	Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam
SBM	Stadsbibliotheek Maastricht
SHC	Sociaal Historisch Centrum voor Limburg, Maastricht
UBA	Universiteitsbibliotheek Amsterdam
UBL	Universiteitsbibliotheek Leiden
UBM	Universiteitsbibliotheek Maastricht
UBN	Universiteitsbibliotheek Nijmegen
UBU	Universiteitsbibliotheek Utrecht

Bibliografische beschrijvingen **Bibliographical descriptions**

1

de Aabode 1944
◆ *jaren* 1944, nr. 1(26 sept.) – 1(1944), nr. 10(7 okt.)
◆ *ondertitel* Dagblad voor Helmond en Omstreken, waarin opgenomen Nieuws- en advertentieblad voor Helmond en omstreken
◆ *uitgever* Th. Roijakkers
◆ *plaats* Helmond
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* C ∞ 1944, nr. 1(26 sept.) – nr. 3(28 sept.); E ∞ nr. 4(30 sept.) – nr. 6(3 okt.); D ∞ nr. 7(4 okt.) – nr. 10(7 okt.)
◆ *omvang* I
◆ *redactie* 1944 Ed. van Ghert (hoofdred., later medewerker)[1]
1944 Paul Kuypers
1944 K. v. Lierop
1944 Th. Roijakkers, dir.-uitg.
1944 Jan de Vries (waarn. hoofdred., later hoofdred.)[1]
◆ *bijzonderheden* Jaargangnummering vanaf 1(1944), nr. 5(2 okt.).
– In de titelkop wordt vermeld: "Dit blad verschijnt in Helmond, Aarle-Rixtel, Beek en Donk, Lieshout, Gemert, Handel, de Mortel, Bakel, De Rips, Milheeze, Deurne, Liessel, Asten, Someren, Lierop, Mierlo en Stiphout".
◆ *relaties* Voortzetting van *Nieuws- en advertentieblad voor Helmond en omstreken*[2]
– Voortgezet als *Helmondsch dagblad*
◆ *autopsie* Volledig
– GA Helmond
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Helmond en omgeving, dat onmiddellijk na de bevrijding begon te verschijnen, maar na twee weken reeds zijn naam wijzigde. In het laatste nummer werd daarover gezegd: "Het is om verschillende redenen wenschelijk gebleken den naam van ons dagblad te veranderen. Vanaf Maandag 9 October a.s. zal onze courant voortaan verschijnen onder den kop *Het Helmondsche Dagblad*".
◆ *noten*
(1) In nr. 4(30 sept.) wordt meegedeeld, dat de heer Ed. P.C. van Ghert, oud directeur-hoofdredacteur van *de Nieuwe Soerabaiasche courant* (Ned. Oost-Indië) aan de redactie van het blad wordt verbonden. Hij zal overzichten schrijven en berichten uit de Engelse bladen bewerken. In de nummers 5-7 wordt hij als hoofdredacteur genoemd, vanaf nr. 8 als medewerker. Jan de Vries volgde hem op als hoofdredacteur.
(2) Het *Nieuws- en advertentieblad voor Helmond en omstreken* was een lokaal weekblad, waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen. Het verscheen als uitgave van Th.H. Roijakkers vanaf 1935 tot in 1941.

2

het Aambeeld 1945
◆ *jaren* [1945, nr. 1(maart)][1] – {nr. 5(14 april)}[2]
– 1(1945), nr. 1(28 april) – nr. 10(30 juni)[3]
◆ *ondertitel* Katholiek weekorgaan
◆ *plaats* Leeuwarden
◆ *frequentie* wekelijks (zaterdag)
◆ *formaat* B-formaat, m.u.v. C-formaat voor nr. 10(30 juni)
◆ *omvang* I
◆ *redactie* 1945 Geert Groothoff, hoofdred.
◆ *bijzonderheden* Gestencild.
◆ *autopsie* Van de illegaal verschenen afleveringen alleen nr. 5(14 april); van de afleveringen die na de bevrijding zijn verschenen de complete serie.
– RIOD
◆ *typering* Opinieblad voor katholiek Friesland, dat tijdens de oorlog illegaal verscheen en na de bevrijding nog twee maanden bleef voortbestaan. In het eerste nummer van 28 april 1945 wordt over het programma van het blad gezegd, dat *het Aambeeld* voor de redactie en de staf van medewerkers een middel is "om mede te werken aan de herrijzenis van ons land". Daarbij richt het blad zich geheel en al tot het katholieke milieu. Daarnaast wordt als voornaam doel van de periodiek gezien: "het meer bekendheid geven, zowel in Katholieke als niet-Katholieke kringen, aan de grote richtlijnen van de Pauselijke Encyclieken tot reconstructie van de maatschappelijke orde". De afleveringen bevatten onder meer de tekst van de brochure *Over de toekomst van Nederland en de houding der katholieken* van D.A. van Meegeren OESA. In het laatste nummer zegt de redactie, dat *het Aambeeld* zich steeds tot taak heeft gesteld: "het geven van voorlichting en meer in het bijzonder op sociaal-economisch terrein".
◆ *noten*
(1) Vgl. L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk ([Utrecht] 1989), p. 71, nr. 1.
(2) Van de afleveringen die verschenen tijdens de Duitse bezetting, kon slechts één aflevering worden ingezien. In nummer 1 van 28 april werd gezegd, dat het weekblad in de tijd van de bezetting was opgericht, "teneinde de aandacht van allen, die zich op natuurrechtelijk standpunt plaatsen m.b.t. de maatschappelijke structuur – derhalve zowel Katholieken als vele niet-Katholieken – te wijzen op de grote kenteringen in het geestelijke, het culturele en het sociaal-economische leven van thans".
(3) In nummer 10 van 30 juni deelt de redactie mee, dat wegens "de steeds toenemende technische moeilijkheden" de uitgave van *het Aambeeld* gestaakt moet worden.

3

Alkmaarsch dagblad [1937]-1941
+ *jaren* [1937, voorjaar][1] – 1941, ongen.(30 sept.)[2]
+ *ondertitel* Voor Alkmaar en omliggende gemeenten
+ *uitgever* NV Onze Courant
+ *plaats* Bureau: Alkmaar
+ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
+ *formaat* E
+ *omvang* VI
+ *redactie* [1937][3] – 1941 H.N. Smits, hoofdred.
{1941} Jos. v. Schaveren, plaatsverv. hoofdred. (vermeld vanaf 1 juli 1941)
+ *bijzonderheden* Kopblad van het *Westfriesch dagblad*.
+ *autopsie* 1937, 1 juli – 1941, 30 sept. m.u.v. 1940, april-juni
– Regionaal archief Alkmaar
+ *typering* Katholiek dagblad voor Alkmaar en omgeving. Het *Alkmaarsch dagblad* was een kopblad van het *Westfriesch dagblad* en de concurrent van het *Noord-Hollandsch dagblad* van het Spaarnestad-concern.
+ *noten*
(1) Volgens het jubileumnummer van het *Noord-Hollands dagblad* van juni 1955 had het *Westfriesch dagblad* in april 1937 een nieuwe pers in gebruik genomen, die als eerste produkten de kopbladen *Alkmaarsch dagblad* en *Schager dagblad* had afgeleverd. Volgens een brief van de directie der Spaarnestad van 7 maart 1938 aan mgr. J.P. Huibers, bisschop van Haarlem, verscheen het eerste nummer van het *Alkmaarsch dagblad* op 16 mei 1937 (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nr. 291).
(2) Vanaf 1 okt. 1941 was de uitgave van de kopbladen van het *Westfriesch Dagblad* niet langer mogelijk, aangezien hiervoor geen papier meer ter beschikking werd gesteld. Het *Westfriesch dagblad* kon nog blijven verschijnen tot en met 28 nov. 1941.
(3) Vgl. de beschrijving van het *Westfriesch dagblad*.

4

l'Ami des intérêts Limbourgeois 1864-1865
+ *jaren* 1864, spécimens(16 en 23 april)
– 1864, nr. 1(30 april) – 1865, nr. 260(30 dec.)
+ *ondertitel* Feuille politique, commerciale, artistique et littéraire
+ *uitgever* Uitgever-redacteur: Jos. Russel
– Het blad werd gedrukt achtereenvolgens bij Emile Roberts (tot en met 1864, nr. 39(30 juli)), in de drukkerij van L. de Thier en F. Lovinfosse te Luik[1] (1864, nr. 40(9 aug.) tot en met 1865, nr. 147(15 april)) en vanaf 1865, nr. 148(18 april) in Russels eigen drukkerij.
+ *plaats* Maastricht; van 9 aug. 1864 tot en met 15 april 1865 werd het blad gedrukt te Luik.
+ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)
+ *formaat* C
+ *omvang* V ∞ 1864; VI ∞ 1865
+ *redactie* 1864-1865 Jos. Russel, uitgever-redacteur
+ *relaties* Voortgezet als *l'Ami du Limbourg*
+ *autopsie* Volledig
– SBM
+ *typering* Katholieke courant voor Maastricht en omgeving, opgericht door Jos. Russel met geld van de Maastrichtse fabrikant Petrus Regout, nadat Russel zijn redacteurschap bij *le Courrier de la Meuse* na onenigheid had neergelegd. In *l'Ami* kon de groepering rond Regout haar politieke strijd met burgemeester Pijls uitvechten. De krant hield zich op godsdienstig gebied neutraal. In het 'spécimen' van 16 april 1864 werd daarover geschreven: "on nous demandera (...): "êtes-vous catholique ou libéral, progressiste ou conservateur, ministériel ou opposition?" – Nous sommes tout cela ensemble et rien de tout cela ensemble".
+ *noten*
(1) In het nummer van 9 aug. 1864 wordt meegedeeld, dat in Maastricht geen enkele drukker te vinden was, die het blad voortaan wilde drukken, zelfs niet bij vooruitbetaling: "Jusqu'ici nous avions cru que, dans la bonne ville de Maestricht, chacun était libre d'exprimer sa pensée; mais aujourd'hui nous sommes désabusés, et nous avons la preuve que, sous le règne d'autocrates bourgeois, tout doit plier, tout doit fléchir". Men moest uitwijken naar Luik, waar een drukker werd gevonden.

5

l'Ami du Limbourg 1866-[1876]
+ *jaren* 1866, nr. 261(2 jan.)-[1876, eind dec.][1]
+ *ondertitel* Feuille politique, commerciale, artistique et littéraire ∞ 1866 – 1867, nr. 532(28 sept.)
– Journal politique, commerciale, artistique et littéraire ∞ 1867, nr. 533(1 okt.) – {1874}
+ *uitgever* Drukkerij van Jos. Russel
+ *plaats* Maastricht
+ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 1866 – 1867, nr. 532(28 sept.)
zesmaal per week (niet op zondag)[2] ∞ 1867, nr. 533(1 okt.) – 1873, nr. 2433(1 okt.)
driemaal per week (woensdag, vrijdag, zondag) ∞ 1873, nr. 2434(3 okt.) – {1874}
+ *formaat* C ∞ 1866-1869; D ∞ 1870-{1874}
+ *omvang* VI
+ *redactie* [1866-1876 Jos. Russel, uitg.-red.]
+ *bijzonderheden* Vanaf 28 sept. 1873 verscheen de krant in het Nederlands. De redactie schreef die dag in de krant dat de strijd tegen het liberalisme bij de laatste verkiezingen was gewonnen en daarmee het doel bereikt waarvoor *l'Ami du Limbourg* had gevochten: "In dezen toestand vermeenen wij dat de taak van den Ami zoo verre voleind is. Twee in het fransch geschre-

ven en dagelijks verschijnende bladen, op dezelfde beginselen steunende, en hetzelfde doel beoogende, kunnen niet anders in onze provincien dan zich wederkeerig en ook de goede zaak nadeel berokkenen. Wij zullen daarom (...) ons dagblad voortaan driemaal per week in de Nederlandsche taal doen verschijnen, terwijl desniettemin van tijd tot tijd daarin fransche bijdragen, of moeijelijk in de Nederlandsche taal terug te geven stukken, zullen worden opgenomen".
◆ *relaties* Voortzetting van *l'Ami des intérêts Limbourgeois*
– Vanaf [9 mei 1878] gaf Jos Russel opnieuw een blad uit onder de titel *l'Ami du Limbourg*[3]. Het betrof een Franstalig weekblad met de ondertitel 'Journal politique, commercial et agricole', waarvan als lokaal weekblad geen afzonderlijke beschrijving in de BKNP is opgenomen. In het NPM is één aflevering aanwezig van 1880, nr. 118(12 aug.).
◆ *literatuur* A.J.Fr. Maenen, *Petrus Regout 1801-1878. Een bijdrage tot de sociaal-economische geschiedenis van Maastricht* (Nijmegen 1959. *Bijdragen tot de sociale en economische geschiedenis van het Zuiden van Nederland*, nr. 7), p. 106-109
◆ *autopsie* 1866-1874, nr. 2628(30 dec.)
– SBM
◆ *typering* Katholieke courant voor Maastricht en omgeving, die aanvankelijk als Franstalig dagblad verscheen en vanaf september 1873 als Nederlandstalig nieuwsblad. Volgens A.J.Fr. Maenen was het blad met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid eigendom van fabrikant en kamerlid Petrus Regout. De ultramontaanse *l'Ami du Limbourg* was van meet af aan gericht tegen de eveneens Franstalige *Courrier de la Meuse*, de spreekbuis van de katholiek-liberale opvattingen van W.H. Pijls, burgemeester van Maastricht. In 1869, nr. 1000(16 april) wordt in het hoofdartikel 'Notre passé' gezegd, dat *l'Ami du Limbourg* heeft gestreden tegen "un parti soi-disant libéral, qui en réalité n'est qu'une coterie exclusive" op landelijk terrein en tegen "une petite clique" rondom Pyls in de Maastrichtse politiek. Op 1 januari 1870 spreekt het blad zich duidelijk uit voor het 'libéralisme modéré', dat een ieder respecteert "dans ses convictions, dans ces croyances, et même dans ses incrédulités". Daar wordt aan toegevoegd: "la direction et la rédaction de *l'Ami du Limbourg* sont catholiques personellement, mais le journal est une feuille politique, qui n'a pas pour mission, comme certains autres journaux, de s'occuper de questions de dogme, ou religieuses. Cette position ne nous empèche pas de sauter parfois sur la brèche, lorsque la religion est attaquée". Op het moment dat de overgang van een Franstalig naar een Nederlandstalig blad wordt aangekondigd, op 28 sept. 1873, is de katholiciteit geprononceerder: "wij zijn en blijven een katholiek orgaan, geen previlegie [sic] eischende op binnenlandsch gebied, voor ons en onze geloofsgenooten, maar het volkomen gebruik van gemeen regt verlangende, dat is, van gemeene vrijheid".
◆ *noten*
(1) *De Limburger courier* van 6 jan. 1877 bericht: "De courant *l'Ami du Limbourg* heeft sedert 1 Januarij jl. opgehouden te verschijnen. De uitgever verklaart, door gebrek aan deelneming de uitgave te moeten staken".
(2) Het voortaan verschijnen als dagblad werd aangekondigd in een artikel, waarin de vreugde werd uitgesproken over "la régénération sous un gouvernement juste, équitable et libéral" et "la perspective de justice, d'équité et de liberté qui se présente pour l'avenir". Een anderdaagse courant is niet meer voldoende: "Avec la régénération des peuples, avec leur accroissement, avec le progrès qui chaque jour se développe, ses besoins augmentent, et il est impossible qu'un journal ne paraissant que trois fois par semaine satisfasse à ses besoins, le tienne au courant de tout ce qu'il lui faut apprendre chaque jour, puisse toujours et à toute heure défendre ses droits lésés et attaquer ses adversaires". Aanvankelijk, tot 2 april 1868 was het dagblad geantedateerd. Er verscheen sindsdien een gecombineerd maandag-dinsdagnummer.
(3) In *de Limburger courier* van 11 mei 1878 werd bericht, dat op 9 mei het eerste nummer was verschenen van *l'Ami du Limbourg*, een uitgave van Jos. Russel. De *Limburger courier* gaf daarbij het volgende commentaar: "In de aanbevelings-rede zegt het blad, dat het is: niet-Katholiek, niet-liberaal, niet-conservatief, enz. Wat mag 't dan wel wezen?! Enfin, de tijd zal 't ons moeten leeren".

6

de Amstelbode 1880-{1896}
◆ *jaren* 1880, nr. 1(2 okt.) – {16(1895/96), nr. 23(8 maart 1896)}[1]
◆ *ondertitel* Blad voor zondag ∞ 1880, nr. 1(2 okt.) – ?
– Zondagsblad ∞ {1880, nr. 10(4 dec.)}
◆ *uitgever* Uitg. J.S. de Haas[2] ∞ 1880-[1882][3]
– [Uitg. J.J.F. van Zeyl ∞ 1883-1884][3]
– Drukkerij L. Kervel en Co ∞ {3(1884), nr. 184(6 april)}-[1889][3]
– 'Druk en uitgave van J.A.H.A. Henkus' ∞ {11(1890/91), nr. 1(5 okt.)} – nr. 46(16 aug.)
– Drukkerij J.C.F. Veenman ∞ 11(1890/91), nr. 47(23 aug.) – {16(1895/96) , nr. 23(8 maart)}
◆ *plaats* Amsterdam ∞ 1880/81 – {3(1884), nr. 184(6 april)}; Nieuwer-Amstel ∞ {7(1886/87), nr. 10(5 dec.)} – 12(1891/92), nr. 5(1 nov.); Amsterdam ∞ 12(1891/92), nr. 6(8 nov.) – {16(1895/96), nr. 23(8 maart)}
◆ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1880 – [1884, eind maart][4]
tweemaal per week (donderdag en zondag)[4] ∞ 3(1884), nr. 184(6 april) – ?

wekelijks (zaterdag) ∞ {7(1886/87), nr. 10(5 dec.)} – {16(1895/96), nr. 23(8 maart)}
◆ *formaat* E
◆ *omvang* Ingeziene afln. tot en met 9(1888/89): 4 p.; III ∞ {11(1890/91)}-{16(1895/96)}
◆ *redactie* 1880-1893 pastoor J.W. Brouwers
[1881-1884 A. Nuijens, hoofdred.][5]
[?-? P.J. Raaymakers, red.][6]
◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering is gebruikt vanaf {3(1884), nr. 184(6 april)}. De jaargangen lopen vanaf {7(1886/87)} van oktober tot en met september.
– Aanvankelijk verscheen als bijblad, later als zelfstandige uitgave *de Wetenschappelijke Nederlander* (zie hiervoor de afzonderlijke beschrijving in een van de volgende delen van de BKNP).
– Vanaf oktober 1893 was het voor de lezers mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving). In 13(1892/93), nr. 52(24 sept.) was door de uitgever meegedeeld, dat hij "te beginnen met 1 October a.s. besloten heeft een Geïllustreerd zondagsblad aan *de Amstelbode* te verbinden, degelijk van inhoud en aantrekkelijk van vorm. Door eene overeenkomst met de uitgevers van de gunstig aangeschreven *Nederlandsche illustratie* is hij met opoffering van vele kosten in staat gesteld, met den aanvang van den nieuwen jaargang aan de geabonneerden des *Amstelbode*, tegen eene geringe tegemoetkoming, deze belangrijke uitgave als een Geïllustreerd zondagsblad aan te bieden". In het exemplaar van de Koninklijke Bibliotheek van *de Amstelbode* zijn enkele nummers uit 1893 van het geïllustreerd zondagsblad meegebonden en in het Nederlands Pers Museum is de aflevering van 15 april 1894 aanwezig.
◆ *relaties* Vanaf 1899 verscheen een nieuw katholiek nieuwsblad voor het Amstelland: *het Katholieke weekblad voor Haarlemmermeer, Amstelland en omstreken.*
– In 1909 werd het volksdagblad van *de Tijd* omgezet van ochtend- in avondblad en de titel *de Morgenpost* moest dientengevolge worden veranderd. Volgens Van Duinkerken werd toen ter nagedachtenis van J.W. Brouwers als nieuwe titel *de Amstelbode* gekozen.[6]
◆ *autopsie* 1880, nr. 1(2 okt.) en nr. 10(4 dec.); 3(1884), nr. 184(6 april); 7(1886/87), nr. 10(5 dec.) en ongen.(19 febr.); 8(1887/88), nr. 30(22 april); 9(1888/89), nr. 2(14 okt.) en nr. 8(25 nov.); 11(1890/91) – 16(1895/96), nr. 23(8 maart)
– NPM ∞ 1880, nrs. 1 en 10; 1884, nr. 184; 1886/87, nr. 10 en ongen.(19 febr.); 1888/89, nrs. 2 en 8
– GA Amsterdam ∞ 1887/88, nr. 30
– KB ∞ 1890/91-1895/96
◆ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Nieuwer-Amstel en omgeving, opgericht door pastoor Brouwers. Het blad diende ondermeer om de actie tegen annexatie van Nieuwer-Amstel door Amsterdam te ondersteunen. In het eerste nummer wordt de katholiciteit van het blad onderstreept met de woorden van R.C. Bakhuizen van den Brink: "Katholiek te zijn kan een eeretitel wezen, ook voor een Nederlander". Bij het begin van de veertiende jaargang noemt het blad zich weliswaar geen nieuwsblad, "(...) den abonnés het jongste nieuws van land en stad brengende, maar wat het van de oprichting af steeds geweest is, een voor de Katholieken van ons district onmisbaar orgaan, tot verdediging hunner belangen; tot handhaving hunner rechten, niet alleen op politiek maar ook op maatschappelijk gebied".
◆ *noten*
(1) Het is niet duidelijk tot wanneer *de Amstelbode* is blijven verschijnen. Het laatst ingeziene nummer is van maart 1896. In *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* is de titel voor het laatst opgenomen in de uitgave van 1889. Een nieuw katholiek weekblad voor Amstelland, *het Katholieke weekblad voor Haarlemmermeer, Amstelland en omstreken*, verscheen vanaf 1899.
(2) Tot en met {1880, nr. 10(4 dec.)} gedrukt bij C.L. van Langenhuysen.
(3) Informatie ontleend aan *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 406).
(4) In 3(1884), nr. 184(6 april) wordt meegedeeld, dat *de Amstelbode* voortaan tweemaal per week zal gaan verschijnen: "De overzichtskreits van ons blad wordt dus meer uitgebreid. Dit vooral, op staatkundig gebied en voor het politieke nieuws. Immers wat voor tal van lezers soms te veel behoorde tot het wetenschappelijk gebied, wordt behandeld in *De Wetenschappelijke Nederlander*: wat meer thuis behoort tot uitsluitend Roomsch Katholiek gebied, zal bij voorkeur en langzaam aan meer en meer op zijn plaats komen in het nieuwe orgaan, het vredelievend Paaslammetje, dat voor 13 April het eerst zijn stem zal laten hooren voor Vaderland en Moederkerk. Dientengevolge wordt *de Amstelbode* meer en meer een Nederlandsch politiek orgaan, nieuws- en advertentieblad. (...) Door *De Amstelbode* en door het aanst. Zondag verschijnend nieuwe blad, zal dan worden tegemoet gekomen aan het rechtmatig verlangen van zoo vele duizenden van Katholieken in Amsterdam, dien het niet gelegen komt elken dag groote bladen te lezen, die tusschen de 20 à 30 gulden kosten".
(5) Vgl. A. Nuijens, *Open brief aan de aandeelhouders in de N.V. tot het oprichten van een nieuwe Katholieke courant voor Alkmaar en omstreken* (Z.pl., z.j.), p. 22.
(6) Vgl. A[nton] v[an] D[uinkerken], 'Het oudste oordeel over Guido-Gezelle in Noord-Nederland. Jan Willem Brouwers in het Dagblad De Tijd', in: *de Tijd*, 1930, 4 mei.

7

de Amstelbode 1909-1932
✦ *jaren* 17(1909), nr. 5058(5 juli) – 40(1931/32), nr. 12635(2 april)
✦ *ondertitel* Dagblad voor het katholieke volk[1] ∞ 17(1908/09), nr. 5058(5 juli) – 30(1921/22), nr. 9018(4 juli)
– Populair[2] katholiek dagblad, met ochtend- en avondeditie ∞ 38(1929/30), nr. 11317(31 dec. 1929) – 40(1931/32)
✦ *uitgever* NV Dagblad en Drukkerij de Tijd
✦ *plaats* Amsterdam
✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag); vanaf 38(1929/30), nr. 11301(14 dec. 1929) dagelijks met een ochtend- en avondeditie[3]
✦ *formaat* E
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* [1909-1913 P.J.F. Vermeulen, dir. (tevens dir. van *de Tijd*)]
[1909-1932 F.J.A.M. Wierdels, dir. (tevens dir. van *de Tijd*)]
✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon rond 1 oktober.
– Vanaf 1924 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Kopblad van *de Tijd*.
– De abonnees ontvingen het *Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken* (zie de afzonderlijke beschrijving). Toen de uitgave van het *Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken* wegens de hoge kosten met ingang van 1930 werd opgeheven, protesteerden veel abonnees van *De Amstelbode*. Voor hen betrok NV de Tijd het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandse illustratie* van NV Neerlandia, dat echter na enkele jaren plaats moest maken voor *de Witte raaf* van NV De Spaarnestad.[4]
– De Amsterdamse abonnees ontvingen *de Officieele kerklijst van het dekenaat Amsterdam*.
– Aan het abonnement op *de Amstelbode* was een ongevallenverzekering verbonden.
– Vanaf {okt. 1929} verscheen een afzonderlijke editie voor de stad Amsterdam.
✦ *relaties* Voortzetting van *de Morgenpost*[5]
– Voortgezet als *de Nieuwe dag*
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1915, juli-sept.
– GA Amsterdam
✦ *typering* 'Volksblad' van *de Tijd*, vooral voor Amsterdam bedoeld, maar ook daarbuiten gelezen. Er waren 65 agentschappen in de voornaamste provincieplaatsen. In het nummer van 29 sept. 1917 werd bij de terugblik op het vijfentwintigjarig bestaan van de krant gezegd, dat *de Amstelbode* het roomse blad was "voor hen, die geen hoogen prijs voor hun dagelijkschen lectuur betalen kunnen en toch vlug en volledig willen weten, wat er in de wereld te koop is". Over de verspreiding van *de Amstelbode* werd meegedeeld, dat de krant het "dikste" zit in en vlak bij Amsterdam , maar "het gaat ook hooger en verderop en wel naar Alkmaar, Grootebroek, Bovenkarspel, Hoorn, Enkhuizen, Den Helder, Hillegom, Gouda, Delft, Dordrecht en dan naar Tiel, Kampen, Oldenzaal, Leeuwarden en Maastricht". Het nummer van 1 oktober 1929 bevat het verslag van "een eenvoudige, maar treffende plechtigheid" in het schaftlokaal van 't Kasteel van Aemstel, waarbij de directeur van *de Amstelbode*, de heer Wierdels, over het nut van de krant zei, dat het voor talloze gezinnen in Nederland "de weg, die tot de Hemel leidt", heeft vergemakkelijkt. Toen de krant tweemaal per dag ging verschijnen, werd erop gewezen, dat de lezers ook met betrekking tot hun zin voor humor aan hun trekken zouden komen. Naast de ernst mag ook de luim niet ontbreken, zo werd gesteld.
✦ *noten*
(1) Waaraan toegevoegd tot en met 21(1912/13), nr. 6085(20 nov.): "v/h de Morgenpost".
(2) Vanaf 40(1931/32), nr. 12539(2 jan.) vervalt: "Populair".
(3) Op 27 november 1929 werd als volgt bekend gemaakt, dat de krant voortaan met een ochtend- en avondeditie ging verschijnen: "Door een andere indeeling van de arbeidsuren werd het mogelijk – zij het niet vóór de dagtaak – dan toch tijdens de rusturen reeds een dagblad ter hand te nemen. De behoefte aan 'nieuws', vooral ontstaan in de dagen van den wereldoorlog, deed mede het verlangen groeien om aan zijn ontbijt of tenminste aan zijn tweeden maaltijd een ochtendblad te kunen lezen". De ochtend- en avondeditie hebben elk een afzonderlijk nummmer. Op zondag verscheen enkel een ochtend-, op maandag alleen een avondeditie. Dit was nodig, zoals in het nummer van 9 december werd uitgelegd, omdat de arbeidswet niet toelaat meer dan zesmaal per week 's nachts te arbeiden: "Ons is het meest geschikt voorgekomen, aan den Zondag voorkeur te geven boven den Maandag. De meeste ochtendbladen verschijnen des Zondags, omdat dien dag de lezers beschikken over den meesten tijd, omdat in den Zondagochtend de courant een zeer gewenschte afwisseling biedt in het gezin".
(4) Vgl. Nic Schrama, *Dagblad De Tijd. 1845-1974* (Nijmegen 1996), p. 259.
(5) In het nummer van 29 sept. 1917 werd in de terugblik bij het vijfentwintigjarig bestaan gezegd, dat het verplaatsen van de verschijningstijd naar de namiddag – de aanleiding tot de naamsverandering – voornamelijk gebeurde op verzoek van de geabonneerden, "die liever een kersversche courant ontvingen, als zij 's avonds huis [sic] kwamen van hun arbeid".

8

Arnhems dagblad[1] 1945-1971
◆ *jaren* 97(1945), nr. 1(1 mei) – 123(1971), nr. 290(9 dec.)
◆ *ondertitel* Dagblad voor stad en omgeving ∞ 105(1953), nr. 219(18 sept.) – 120(1968) , nr. 272(16 nov.)
– De Gelderlander ∞ 120(1968), nr. 273(18 nov.) – 123(1971)
◆ *uitgever* NV Uitgeversmaatschappij De Gelderlander
◆ *plaats* Nijmegen
– Kantoor: Arnhem[2]
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* Wisselend D- en E-formaat ∞ 97(1945) – 98(1946), nr. 253(30 okt.); E ∞ 98(1946), nr. 254(31 okt.) – 123(1971)
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* Zie voor de hoofdredactie en de directie de beschrijving van *de Gelderlander*.
1945-1947 H.F. Wehberg, chef-red. van *Arnhems dagblad*
1948-1951 J. Hetzler, chef-red. van *Arnhems dagblad*
1951-{1961} Martin Bruyns, chef-red. van *Arnhems dagblad* (vermeld tot en met dec. 1961)
{1970}[3] L. Kerkhoffs, chef-red. van *Arnhems dagblad*
◆ *speciale nummers* 122(1970), nr. 262(7 nov.): extranummer bij gelegenheid van de 100.000ste abonnee van *de Gelderlander/Arnhems dagblad*
◆ *bijzonderheden* Kopblad van *de Gelderlander*.
– Vanaf 120(1968), nr. 273(18 nov.) bestond de krant uit twee katernen: het eerste voor het nationale en internationale nieuws, het tweede voor het regionale en het sportnieuws.
– Vanaf 104(1952), nr. 231(4 okt.) verscheen op zaterdag het bijvoegsel 'Weekend'.
◆ *relaties* Voortzetting van het *Dagblad van Arnhem*
– Samengegaan met *het Vrije volk*, editie Arnhem en voortgezet als *de Nieuwe krant*
◆ *autopsie* 97(1945), nr. 1(1 mei) – nr. 5(5 mei), nr. 24(30 mei) – nr. 202(31 dec.) (met lacunes voor de maanden mei-aug.); 98(1946)-123(1971), m.u.v. 1951, jan.-15 april
– NPM ∞ 1945, nrs. 1-5
– GA Arnhem ∞ alle overige jaargangen
◆ *typering* Kopblad van *de Gelderlander* voor Arnhem en omgeving.
◆ *noten*
(1) Waaraan toegevoegd tot en met 105(1953), nr. 213(11 sept.): "waarin opgenomen het *Dagblad van Arnhem*".
(2) Tot en met {28 juli 1945} wordt er ook een kantoor in Apeldoorn vermeld. Het verschijningsgebied van het *Arnhems dagblad* was voorlopig naar de Veluwe verlegd met als middelpunt Apeldoorn in verband met de vele Arnhemse evacuees aldaar. (vgl. 'Ons kantoor in Arnhem bestaat kwart eeuw', in: 100(1948), nr. 307(31 dec.), p. 2).
(3) Vgl. 122(1970), nr. 262(7 nov.), extranummer.

9

de Avondster[1] 1895-1950
◆ *jaren* 1895, nr. 1(13 okt.) – 46(1940), nr. 13628(17 dec.)[2]
– [1944, 27 okt.][3] – 55(1949/50), nr. 14839(24 maart 1950)
◆ *ondertitel* Dagblad voor Nederland ∞ 1895/96 – 30(1924/25), nr. 8867(31 maart 1925) en 36(1930/31), nr. 10725(13 mei 1931) – 46(1940)
– Streekblad voor het markiezaat van Bergen op Zoom ∞ 50(1944/45), ongen.(18 nov.) – 55(1949/50)
◆ *uitgever* NV Stoomboekdrukkerij van Gebroeders Juten[4]
◆ *plaats* Bergen op Zoom
◆ *frequentie* zesmaal per week (aanvankelijk gecombineerd nummer voor zondag en maandag, vanaf dec. 1914 niet op zondag)
◆ *formaat* E ∞ 1895/96 – 2(1896/97), nr. 483(22 mei); D ∞ 2(1896/97), nr. 484(23 en 24 mei) – 30(1924/25), nr. 8867(31 maart); E ∞ 30(1924/25), nr. 8868(1 april) – 46(1940); B ∞ 1944, 30 okt.-17 nov.; C ∞ 1944, 18 nov. – 1945, 11 jan.; D ∞ 1945, 12 jan. – 52(1946/47), nr. 14436(9 juni); E ∞ 52(1946/47), nr. 14437(10 juni) – 55(1949/50)
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* 1895-1908 Jan A.G. Juten, dir.-uitg.
[1895-? Willem J.F. Juten, redacteur][5]
[1900-1903 Henri Hermans, medewerker][6]
1908-{1944} Adriaan G.G. Juten, dir. (in 1944 dir.-hoofdred.)
[1919][7]-1940 ir. A.J.L. Juten, hoofdred.
1944 H. Jacobi, red.
1944 C. Slootmans, red.
1944 Kees van de Watering, chef red.
1944-{1947} C. van de Broek, red. (vermeld t/m juni 1947)
1944-{1947} Th. Daane, red. (vermeld t/m juni 1947)
1944-1950 Ant. Juten, jr, technische en red. leiding
1945-1946 mevr. M. Nouwens, red.
1945-{1947} mr. W.L.A. Juten, red. (vermeld t/m juni 1947)
1947 W.A.M. van Eekeren, red. leiding
◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering wordt ingevoerd met ingang van 2(1896/97). De nieuwe jaargang begint elk jaar omstreeks 13 okt. Na de bevrijding werd vanaf 23 dec. 1944 als jaargangnummering vermeld: 1e jaargang na na de bevrijding, 50e jaargang (1944/45). Deze nummering bleef gehandhaafd tot en met 3e jaargang na de bevrijding (1946/47), nr. 804(3 juni 1947), waarop volgde: 52(1946/47), nr. 14432(4 juni). De nummering versprong van nr. 14564(24 dec. 1947) naar nr. 14595(27 dec. 1947); van nr. 14601(31 dec. 1947) naar nr. 14569(2 jan. 1948); van nr. 14835(15 nov. 1948) naar nr. 14386(16 nov. 1948); van nr. 14390(20 nov.) naar nr. 19341(22 nov.); van nr. 19518(5 maart) naar nr. 14518(7 maart 1949).

– Mogelijk verscheen van [1909] tot en met [1911] als kopblad de *Nieuwe Oosterhoutsche courant* (zie aldaar).
– Vanaf 1895 tot [mei 1916] en vanaf 15 okt. 1921 tot en met 1940 verscheen bij de zaterdagaflevering het *Zondagsblad van de Avondster*. In de jaren twintig luidde de titel hiervan enige tijd *Zondagsblad. Roman-bijvoegsel van het dagblad de Avondster*. Het zondagsblad is meegebonden in *de Avondster* op het Gemeentearchief te Bergen op Zoom tot en met 1898 en met veel lacunes in de jaren twintig en dertig.
– In het nummer van 13 okt. 1899 wordt in 'Weder een verbetering' meegedeeld, dat de nodige maatregelen zijn getroffen om ervoor te zorgen, "dat de lezers voortaan telegraphisch op de hoogte zullen gesteld worden van het meest belangrijke, wat zich voordoet in de wereld". Daaraan wordt toegevoegd: "Van de Katholieke bladen zijn wij het eerste en het eenige dat rechtstreeksche buitenlandsche telegrammen ontvangt".
– Vanaf {nov. 1923} werd blijkens informatie in de titelkop gratis *de Maandagmorgen* (zie de afzonderlijke beschrijving) aan de lezers verstrekt. *De Maandagmorgen* bleef verschijnen tot [1940].
✦ *relaties* Hierin opgenomen *de Scheldekoerier*[8]
– Opgegaan in *de Stem*[9]
✦ *literatuur* P.J. v.d. Gaag, *De krant in Bergen op Zoom*. Ongepubliceerd werkstuk, 1974, p. 49-61
– 'Herinneringen bij een journalistiek verscheiden. Oudste dagblad van het zuiden verdwijnt', in: *de Stem*, 6(1949/50), nr. 1647(25 maart 1950)
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1920, mei-okt.; 1923, mei-okt.; 1939, juli-sept.
– NPM ∞ 1940, nrs. 13627 en 13628
– GA Bergen op Zoom ∞ alle overige afleveringen
✦ *typering* Het eerste katholieke volksdagblad in Nederland. In het eerste nummer prijst de krant zichzelf aan als "het goedkoopste Katholiek Dagblad van Nederland" en "het eenige katholieke colportageblad". Het doel van *de Avondster* is, zo wordt gezegd, een katholiek dagblad te maken, "dat door zijn zeer geringen prijs onder het bereik van iedereen vallen kan; dat zelfs de armste zich kan aanschaffen, en waarin hij een aangename verpoozing vinden zal na zijn vermoeienden arbeid!". Het blad zal "flinke artikelen" trachten te leveren over de voornaamste gebeurtenissen van den dag, zijn lezers op de hoogte houden van wat er gebeurt in binnen- en buitenland en boeiende verhalen en aardige anecdotes. De bedoeling is in heel Nederland te worden gelezen: "(...) laat van Vlissingen tot Delfzijl en van Maastricht tot den Helder slechts één roep worden gehoord: Koopt *de Avondster*". Bij een terugblik in *de Stem* van 25 maart 1950 werd over de verspreiding van *de Avondster* geschreven: "Hij dwarrelde neer over heel Brabant. In Tilburg alleen waren drie bodes. Het kwam iedere dag in Nijmegen, Venlo, Roermond en Maastricht". De krant steunde de sociale hervormingsideeën uit de encycliek *Rerum novarum* en stelde zich achter de Ned. R.K. Volksbond en de katholieke boerenorganisatie.
✦ *noten*
(1) De naam *de Avondster* is gekozen, omdat, zoals in nr. 6 van 19 okt. 1895 wordt gezegd: "(...) wij een naam wilden hebben, die algemeen was. Ons blad zal niet locaal zijn, noch provinciaal, noch Bergen-op-Zoomsch, noch Noordbrabantsch, maar Nederlandsch, en boven alles Katholiek! En waar thans aan het hoofd van Gods Kerk als plaatsbekleeder van Christus op aarde, paus Leo XIII staat, onder wiens wapenschild met de staartster der Pecci's het devies staat Lumen in caelo, Licht aan den hemel, daar dacht ons *de Avondster* een gepaste naam, een wel gekozen symbool voor ons blad." Zoals de avondster in de schemering als eerste van de sterren aan het gewelf verschijnt, zo wil *de Avondster* licht brengen waar duisternis heerst.
(2) In het nummer van 10 oktober 1945 wordt verhaald, dat *de Avondster* op 17 december 1940 door de Sicherheitsdienst verboden werd. De aanleiding was een open brief van de hoofdredacteur ir. A.J.L. Jutten in de krant van 16 december aan de bezettingsautoriteiten aangaande een optocht van de Weerafdeling van de N.S.B. in Bergen op Zoom. In de open brief van 16 december wees Juten erop, dat 150 leden van de Weerafdeling Bergen op Zoom op stelten hadden gezet en daaraan voegde hij toe: "altijd is er nog geen gevolg gegeven aan mijn voorstel om mij commandant te maken van duizend boerenjongens, gewapend met dorsvlegels en essenstokkken om bij zulke straatschenderijen een flinke orde te handhaven". *De Avondster* werd verboden en Juten kreeg een gevangenisstraf van drie maanden opgelegd. Op zijn arrestatie volgde een algemene schoolstaking – Juten was leraar aan de Rijks HBS te Bergen op Zoom – die door een deel der leerlingen een aantal dagen werd volgehouden. De betrokkenen kregen voor elke stakingsdag 10 pagina's strafwerk (vgl. L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dl. 4: *Mei '40 – Maart '41* ('s-Gravenhage 1972. Wetenschappelijke editie), p. 640).
(3) Het eerste nummer uit 1944 dat kon worden ingezien, is van 30 okt. 1944, maar volgens de krant van 10 okt. 1945, was op 27 oktober reeds zonder enige toestemming, zich beroepend op het Persbesluit, met de uitgave van *de Avondster* begonnen, "zij het dan ook in verband met gebrek aan electrische stroom en papier op zeer bescheiden voet". De aflevering van 18 nov. 1944 is abusievelijk gedateerd op 18 okt.
(4) Op 24 jan. 1908 werd de NV Stoomboekdrukkerij van Gebroeders Juten opgericht, welke zich ten doel stelde "het uitoefenen van het boekdrukkers- en uitgeversbedrijf in den ruimsten omvang en alles wat daarmede in verband staat" (vgl. *Akten betreffende Naam-*

looze Vennootschappen. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1908, nr. 47(25 febr.), NV-nr. 168).
(5) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 81.
(6) Vgl. Els Hintzen, *Henri Hermans, een visie op het ontstaan en de ontwikkeling van de standsorganisatie-idee* (Doctoraalscriptie RU Utrecht, 1982), p. 10.
(7) Vgl. Gaag.
(8) Vanaf 54(1948/49), nr. 14687(23 sept. 1949) is aan de titel toegevoegd: "waarin opgenomen *de Scheldekoerier*".
(9) In het laatste nummer wordt over de opheffing van de krant het volgende geschreven: "De financiële en – mede door deviezennood geschapen – technische moeilijkheden tot vernieuwing van allerlei nodig materiaal, het gebrek aan technisch geschoold personeel als nasleep van de sluiting van ons bedrijf gedurende de oorlog, de in snel tempo stijgende lonen en de zware sociale lasten laten geen enkele kans op een rendabele exploitatie van een streekdagblad. Het is dus economisch nutteloos de exploitatie voort te zetten". De abonnementen zouden door *de Stem* worden overgenomen: "Dit blad heeft voortdurend intensieve interesse getoond voor de belangen van Bergen op Zoom en omgeving".

10

de Batavier 1784-{1787}
✦ *jaren* 1(1784), nr. 1(26 juli) – {4(1787), nr. 39(17 sept.)}
✦ *uitgever* Frans de Does
✦ *plaats* Leiden
✦ *frequentie* wekelijks
✦ *formaat* B
✦ *omvang* III ∞ 1(1784); V ∞ 2(1785)-3(1786); IV ∞ 4(1787)
✦ *redactie* 1784-{1787} François Bernard
✦ *bijzonderheden* Bevat jaarlijkse inhoudsopgaven voor de jaren 1784-1786.
– In het autopsie-exemplaar is in dl. 1(1784) meegebonden: *Vrije gedachten van een burger, onder den naam van den Batavier*, 1ste deel, IIde stuk, door F. Bernard, Leiden, F. de Does, 1785, 148 p. Le Francq van Berkheij verdedigde zich in het pamflet: *Vervolg op den Batavier, ter nadere opheldering van het geene in dit weekblad wegens J.S. Le Francq van Berckhey gevonden word. Met echte bewijzen betoogt*. Voor den autheur. En in alle patriotsche boekwinkels te bekoomen, 34 p. (vgl. R.P.L. Arpots, *Vrank en vry. Johannes le Francq van Berckheij (1729-1812)* (Nijmegen 1990), p. 232, nr. 219).
✦ *literatuur* P. Polman OFM, *Katholiek Nederland in de achttiende eeuw*, dl. 2: *De Hollandse zending, 1727-1795* (Hilversum 1968), p. 194-195
✦ *autopsie* Volledig tot en met 4(1787), nr. 39(17 sept.)
– UBA
✦ *typering* Patriots weekblad, geredigeerd door de katholiek François Bernard. In het eerste nummer wordt op pagina 4 meegedeeld: "Wij stellen ons (...) voor om de zulken onzer mede burgeren, die, weinig in de historie van hun Vaderland bedreven, (...) om die minbedrevenen den toorts van rede en ondervinding toe te houden; wij zullen onze Vaderlanders tot de ziel en het wezen onzer historie poogen in te leiden; wij zullen poogen hun onze ingewikkelde Constitutie te doen verstaan (...)".

11

de Batavier 1843-1845
✦ *jaren* 1843, proefblad(24 aug.)[1]
– 1(1843/44), nr. 1(4 okt.) – 3(1845), nr. 52(28 juni)[2]
✦ *ondertitel* Staat- en letterkundig weekblad
✦ *uitgever* C. Verwayen[3]
✦ *plaats* Nijmegen
✦ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
✦ *formaat* D
✦ *omvang* I ∞ 1843; III ∞ 1844; II ∞ 1845
✦ *redactie* [1843-1845 mr. Chr. Verwayen, oprichter en redacteur][4]
[1843-1845 dr. Jan Berends, medewerker][4]
✦ *bijzonderheden* De tweede jaargang begon op 2 okt. 1844 en liep door tot en met nr. 26 van 28 dec. De derde jaargang begon met nr. 1 op 1 jan. 1845.
✦ *relaties* Min of meer voortgezet als *de Gelderlander*
✦ *literatuur* Alard Beck, *De Batavier, Staat- en letterkundig weekblad 1843-1845. Een onderzoek*. Kandidaatsscriptie KU Nijmegen, Vakgroep Nieuwe Geschiedenis na 1870, 1978, 69 + III p.
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. een tweede proefnummer dat mogelijk in aug. 1843 is verschenen en van 2(1844), nr. 47(13 maart), waarin het artikel was opgenomen waarvoor Verwayen werd gedagvaard.
– GA Nijmegen
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad van mr. Chr. Verwayen met politiek commentaar en nieuws uit binnen- en buitenland. Het blad streed tegen de achterstelling der katholieken. In het 'proefblad' werd gezegd, dat *de Batavier* gelegenheid wil bieden om de stem tegen de onderdrukking te verheffen, "wanneer de regten der medeburgers worden aangerand, wanneer deze om hunne godsdienstige gezindheid van de voordeelen der maatschappij worden verstoken gehouden en zij te vergeefs de weldaden der wetten inroepen". In het nummer van 30 okt. 1844 werd in het hoofdartikel 'De politiek van den Batavier' het doel van het weekblad als volgt omschreven: "den Roomsch Katholijken hunne staatkundige belangen voor oogen te houden, hun hunne grondwettige regten te verklaren, met aanwijzing tevens der middelen, om dezelve te doen gelden. (...) Het belang der Roomsch-Katholijken vordert, dat

zij hunne regten leeren inzien, kennen en begrijpen, en dit kan niet geschieden, zonder te wijzen op de eed en wet schendende overheersching van het Protestantisme".

✦ *noten*

(1) In het 'proefblad' werd meegedeeld: "N.B. De dag, waarop na een voldoende getal inteekeningen, het weekblad geregeld zal verschijnen, zal nader worden bekend gemaakt". Volgens Beck zou mogelijk in augustus nog een tweede prospectus zijn verschenen.

(2) De titelkop van de aflevering van 28 juni 1845 bevatte het volgende bericht: "De redactie maakt aan H.H. Abonneerden bekend, dat van af het einde des loopenden quartaals de uitgave van *den Batavier* wordt geschorst". *De Batavier* is niet opnieuw verschenen. Zie hierover ook de beschrijving van *de Gelderlander*, noot 2.

(3) Naast zijn advocatenpraktijk begon Verwayen voor de uitgave van zijn krant met een eigen drukkerij, alwaar P. van de Valck drukker en letterzetter was. Toen Verwayen gedagvaard werd voor een artikel in de aflevering van 13 maart 1844, stelde hij dat Van de Valck het bewuste artikel had geschreven: een fel commentaar naar aanleiding van het feit dat de meerderheid der Tweede Kamer voor de aanneming van de leningswet van Hall had gestemd. Van de Valck werd vrij gesproken, omdat men niet bewezen achtte dat hij ondanks zijn eigen bekentenis de ware schrijver van het bewuste artikel was. Zie hierover uitgebreid Beck, p. 17-22.

(4) Vgl. Beck. S.P. Langendam, de latere uitgever van *de Gelderlander* zou volgens Beck nog niet bij de uitgave van *de Batavier* betrokken zijn geweest, ondanks hetgeen hierover in de geschiedschrijving van *de Gelderlander* wordt vermeld.

12

het Binnenhof 1945-{1980}

✦ *jaren* 1(1945/46), nr. 1(11 mei)[1] – {36(1980/81), nr. 10881(31 dec. 1980)}

✦ *ondertitel* Katholiek dagblad voor 's Gravenhage en omstreken ∞ 1(1945/46), nr. 1(11 mei) – nr. 92(28 aug.)

– Katholiek dagblad voor Zuid-Holland ∞ 2(1946/47), nr. 554(10 maart 1947) – 15(1959/60), nr. 4369(5 sept.)

– Dagblad voor Zuid-Holland ∞ 25(1969/70), nr. 7595(2 mei 1970) – {36(1980/81)}

✦ *uitgever* NV Dagblad het Binnenhof[2]

– Gedrukt werd de krant gedurende de eerste weken van haar bestaan tot en met 26 mei 1945 – bij Drukkerij Ten Hagen. Vervolgens kreeg men ruimte toegewezen in Drukkerij Onder den St. Jacob, een nieuwe naam voor de drukkerij van het opgeheven blad *de Residentiebode*. In de jaren vijftig kwam *het Binnenhof* in zijn nieuwe behuizing met eigen drukkerij

– Vanaf ongeveer 1948 redactionele samenwerking met aantal regionale bladen, aanvankelijk in Unitas, vanaf 1963 in Pers Unie[3]

– Vanaf 1965 samenwerking met *de Leidse courant* in de Westerpers NV.[4] Omstreeks 1 jan. 1971 werd de Westerpers NV opgekocht door de Sijthoff Pers,[5] uitgever van de *Haagsche courant*

✦ *plaats* 's-Gravenhage

✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)

✦ *formaat* E, m.u.v. C-formaat voor de periode tot en met 13 sept. 1946

✦ *omvang* VI

✦ *redactie* 1945-1946 F.I.M. Schneiders, hoofdred.
1945-1969 C.M. Drabbe (1945 waarn. dir.; vanaf 1946 dir. en van 1951-1953 tevens waarn. hoofdred.)
[1945-{1980} Wim Hugens, chef opmaak en eindred. van zaterdag- en speciale bijlagen][6]
1946-1947 J. Westerwoudt, waarn. hoofdred.
1947-1951 drs. A.H.M. Wijffels, hoofdred.
[1947-1965 Jos Panhuysen, chef kunstred.][7]
1952-1976 Frans Plug (1952 waarn. hoofdred.; vanaf 1953 hoofdred. en vanaf 1973 tevens dir.)
1953-1976 drs. G. van Lieshout, staatkundig red.
[1955-ca.1960 Ad Langebent, red.][8]
[? – ca. 1960 A.J.M.H. de Mug, chef stad en chef red.][9]
1968-1970 J.F.J.M. Koens, dir.
1969-1973 drs. J.H.M. Brader, dir.
1974-{1980} J.J. Hallewas (1974-1976 adj. hoofdred.; vanaf 1976 hoofdred.-dir.)

✦ *speciale nummers* 6(1950/51), nr. 1522(11 mei): feestnummer t.g.v. het 5-jarig bestaan van de krant

– 10(1954/55), nr. 2893(30 okt.): feestnummer t.g.v. de opening van het nieuwe gebouw van *het Binnenhof* aan de Prinsegracht

– 15(1959/60), nr. 4369(5 sept. 1959): feestnummer t.g.v. het ingebruiknemen van nieuwe 48-zijdige rotatiepers

– 25(1969/70), nr. 7595(2 mei 1970): feestnummer t.g.v. het 25-jarig bestaan van de krant

– 40(1984/85), nr. 12222(10 mei 1985): feestnummer t.g.v. het 40-jarig bestaan van de krant

✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint steeds medio mei.

– Vanaf 1965 was *de Leidse courant* kopblad van *het Binnenhof*.

– In het najaar van 1952 werd begonnen met een Delftse editie onder redactie van Jacques Grijpink met hulp van Jos Verhulst, oud-hoofdredacteur van de *Nieuwe Delftsche courant*.[7] In 1970 verschenen er vier edities: voor Den Haag, de Vlietstreek (de gemeenten rond Den Haag), Delft en Westland. In 1971 verdween de editie voor de Vlietstreek en in 1972 die voor Delft en Westland (vgl. 'Het Binnenhof heft eigen edities op', in: *de Journalist*, 23(1972), nr. 1/2(15 jan.), p. 16).

– Vanaf 22(1966/67), nr. 6667(4 maart) tot en met

{1980} verscheen op zaterdag *Finale*, tevens de weekendbijlage van *de Leidse courant*.
◆ *literatuur* Jan Wienema, 'Het Binnenhof mocht in 1945 als nieuwe krant verschijnen', in: *de Journalist*, 21(1970), nr. 10(15 juni), p. 20-21
– *Het Binnenhof adieu*. Den Haag [1993], 48 p.
◆ *autopsie* Volledig tot en met 36(1980/81), nr. 10881(31 dec.)
– KB
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Den Haag en omgeving, dat na de Tweede Wereldoorlog de plaats ging innemen van *de Residentiebode*. Laatstgenoemd blad mocht zich van de Nederlandsche bisschoppen vanaf juli 1944 wegens zijn Duitse propaganda niet langer katholiek noemen en mocht na de bevrijding niet opnieuw verschijnen. In het laatste oorlogsjaar werd de uitgave van *het Binnenhof* voorbereid vanuit het Comité Katholiek 's-Gravenhage. In het eerste nummer stelt *het Binnenhof* zich als volgt voor: "Een blad dat lezenswaardig wil zijn voor alle standen, eerbiedig jegens eerlijke overtuigingen, strevend naar toenadering tussen uiteenlopende volksgroepen, kampend voor een sterke volkséénheid, in alles trouw aan het Kerkelijk en Wereldlijk gezag, wil ons jonge blad zijn beste krachten wijden aan de opbouw ener in Christelijke geest vernieuwde maatschappij". De naam *het Binnenhof* is gekozen wegens de herinneringen "aan ons oudste voorgeslacht. De Rooms-Koning Willem II en Graaf Floris bouwden de Ridderzaal en stichtten de Kapel ten Hove, gewijd aan Onze Lieve Vrouw". De redactie voelt zich thuis op het Binnenhof, "omdat wij, als een opdracht van alle ontslapen Katholieke geslachten, in blijheid, de heilige plicht aanvaarden, om van de geringste plaats tot in de zetel van het landsbestuur, Christenwijsheid en Christenliefde te wijden aan het herstel van ons verscheurde vaderland!" Het woord "katholiek" verdween weliswaar reeds in 1959 uit de ondertitel, maar bij de oprichting van de Westerpers in 1965 worden *het Binnenhof* en *de Leidse courant* gepresenteerd als "katholieke bladen".
◆ *noten*
(1) In het feestnummer van 2 mei 1970 ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de krant verhaalt dr. Jos. P.Chr. de Boer over het werkcomité van Katholiek 's-Gravenhage, dat de oprichting van *het Binnenhof* voorbereidde. Van dit comité was De Boer voorzitter. De overige leden waren C.M. Drabbe, L.G. Kortenhorst, W. Dreesmann, Th.M. Dresmé, W.C. van Breda en burgemeester Elsen van Rijswijk.
(2) Op 8 juni 1945 werd de NV Dagblad Het Binnenhof opgericht, welke zich onder meer ten doel stelde: "a. het uitgeven en het drukken van een Katholiek dagblad, in het bijzonder voor 's-Gravenhage en omstreken, dat ten doel heeft de Katholieke beginselen op maatschappelijk, cultureel en politiek gebied te verspreiden; b. het uitgeven en het drukken van andere bladen, tijdschriften, boeken en vlugschriften, voor zoover deze niet in strijd zijn met de Katholieke beginselen" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1946, nr. 195(4 okt.), NV-nr. 468).
(3) In 1964 werd het samenwerkingsverband de Pers Unie opgericht. Bij de aanvang waren aangesloten: *het Binnenhof*, *het Centrum*, *de Leidsche courant*, *de Nieuwe Limburger*, het *Noordhollands dagblad*, *de Stem* en de *Twentsche courant*. In 1971 traden het *Dagblad voor Noord-Limburg* en *de Maas- en Roerbode* toe. Zie: '25 jaar Pers Unie', in: *de Journalist*, 40(1989), nr. 11(5 juni), p. 28.
(4) Op 27 augustus 1965 werd de Westerpers NV opgericht, welke zich ten doel stelde: "het uitgeven van twee of meer katholieke dagbladen, het uitgeven van andere bladen, periodieken en brochures, het exploiteren of doen exploiteren van andere publiciteitsmedia en het verzorgen van drukwerk" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1965, nr. 196(12 okt.), NV-nr. 4007).
(5) In de bibliotheek van het Gemeentearchief 's-Gravenhage bevindt zich een brochure *Bericht aan de houders van aandelen in N.V. Dagblad het Binnenhof en NV De Leidsche Courant, Dagblad voor Leiden en Omstreken*, 18 p., waarin voor de aandeelhouders de regeling wordt uiteengezet van de overname door Sijthoff Pers van alle aandelen van *het Binnenhof* en van *de Leidse courant*.
(6) Vgl. *de Journalist*, 23 sept. 1985.
(7) Vgl. Jan Ankoné, *Twentsche courant 1945-1959. Een dagblad tussen open en gesloten katholicisme* (Scriptie doctoraal bijvak 'Geschiedenis van de pers, propaganda en openbare mening', Universiteit van Amsterdam, 1988), p. 27.
(8) Vgl. Feestnummer t.g.v. het 25-jarig bestaan van de krant.
(9) Vgl. *Eindhovens dagblad*, 56(1968), nr. 307(31 dec.).

13

de Brabanter[1] 1944-1945
◆ *jaren* [1944, 13 jan.][2] – [eind jan. 1945][3]
◆ *ondertitel* Verscheen eerst ondergronds ∞ {1(1944/45), nr. 42(29 nov.)} – {2(1945), nr. 1(13 jan.)}
◆ *uitgever* Niet vermeld ∞ {1944/45, nr. 4(11 febr.)} – {nr. 20(9 juni)}
– H. Gianotten ∞ {1(1944/45), nr. 34[11 nov.]} – {nr. 39(25 nov.)}
– NV Zuid-Nederlandsche Drukkerij ∞ {1(1944/45), nr. 42(29 nov.)} – {2(1945), nr. 1(13 jan.)}
◆ *plaats* ['s-Hertogenbosch ∞ {1944/45, nr. 4(11 febr.)} – {nr. 20(9 juni)}][4]

– Tilburg ∞ {1(1944/45), nr. 34[11 nov.]} – {nr. 39(25 nov.)}
– 's-Hertogenbosch ∞ {1(1944/45), nr. 42(29 nov.)} – {2(1945), nr. 1(13 jan.)}
✦ *frequentie* [wekelijks ∞ {1944/45, nr. 4(11 febr.)} – {nr. 20(9 juni)}][4]
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ {1(1944/45), nr. 34[11 nov.]} – [nr. 39(25 nov.)][5]
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ [1(1944/45), nr. 40(27 nov.)][5] – [nr. 50(11 dec.)]
wekelijks ∞ 1(1944/45), nr. 51(16 dec.) – {2(1945), nr. 1(13 jan.)}
✦ *formaat* B ∞ {1944/45, nr. 4(11 febr.)} – {onged. bevrijdingsnummer}; E ∞ {1(1944/45), nr. 34[11 nov.)] – {2(1945), nr. 1(13 jan.)}
✦ *omvang* II ∞ 1(1944/45); I ∞ 2(1945)
✦ *redactie* [1944 P. Goossens][4]
1944-1945 H.A. Bevort, dir.-uitg.
1944-1945 Lieuwe Hansma, hoofdred.
1944-1945 drs. J. Pecasse, medewerker
✦ *bijzonderheden* Aanvankelijk gestencild, vanaf de bevrijding gedrukt.
– De jaargangnummering werd pas gebruikt na de bevrijding.
✦ *relaties* Hierin opgenomen *Voor koningin en vaderland, voor vrijheid, waarheid en recht*[6]
– Voortgezet als *Oost-Brabant*, 'editie voor 's-Hertogenbosch en omgeving'[3]
✦ *literatuur* L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945* ('s-Gravenhage 1954), p. 93-94, nrs. 76-77
– J.L.G. van Oudheusden, J.A.M. Verboom, *Herstel- en vernieuwingsbeweging in het bevrijde Zuiden. Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Waalwijk 1944-1945* (Tilburg 1977. *Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland*, nr. 38), p. 202-203
✦ *autopsie* 1944, nr. 4(11 febr.), nr. 5(18 febr.), nr. 6(3 maart), nr. 12(14 april), nr. 16(19 mei), nr. 20(9 juni), onged. bevrijdingsnummer; 1(1944/45), nr. 34[11 nov.] – nr. 52(2 jan.); 2(1945), nr. 1(13 jan.)
– RIOD ∞ 1944/45, nrs. 4-6, 12, 16, 20, bevrijdingsnr., 34-37
– GA 's-Hertogenbosch ∞ 1944/45, nrs. 38-39, 42-49, 51-52; 1945, nr. 1
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor 's-Hertogenbosch en omgeving. Tijdens de bezetting bestond het blad uit door H. Bevort en P. Goossens rondgezonden circulaires welke ten doel hadden de abonnees van de genazificeerde *Nieuwe Brabantsche courant* de ogen te openen. Na enkele weken gingen zij over tot de uitgave van een blad dat bonaanwijzingen en andere mededelingen betreffende het dagelijkse leven bevatte, opdat niemand een excuus zou hebben om toch de legale courant te blijven lezen: "Geen krant in huis en tóch de bonnen, daarom is met dit blad begonnen". In het nummer van 11 november 1944 schreef het blad: "Kon *de Brabanter* tijdens de bezetting slechts onder moeilijke omstandigheden en in beperkte oplaag in onze stad en wijde omgeving verschijnen, de vrijheid is nu teruggekomen, het getij is gekeerd. In samenwerking met *Voor Koningin en Vaderland*, periodieke uitgave die ons het wereldnieuws zoo volledig mogelijk bracht, is *De Brabanter* gedrukt, in grooter formaat en in grooter oplaag voor den dag gekomen". In januari 1945 ging *de Brabanter* op in *Oost-Brabant*.
✦ *noten*
(1) Tot en met {nr. 6(3 maart)} luidde de titel *Brabander!*.
(2) Het nummer van 13 jan. 1945 vermeldt: "Vandaag is het een jaar geleden dat het eerste nummer van *de Brabanter* verscheen. Slechts weinigen zullen zich dat eerste nummer nog herinneren. De oplage was toen nog klein en de moeilijkheden met drukken en verspreiden zooveel te grooter".
(3) Het eerste nummer van *Oost-Brabant*, 'Editie voor 's-Hertogenbosch en omgeving', waarin *de Brabanter* werd opgenomen, verscheen op 27 jan. 1945. Hierin werd gezegd in 'Een nieuwe koers. Aan de abonné's van De Brabanter': "Het is niet onze bedoeling om onze eigen 'Bossche Krant' eenzijdig ondergeschikt te maken aan een krant uit een andere stad en streek. Het is de bedoeling, dat wij, met behoud van onze eigen trekken, samenwerken met het oog op de groote gemeenschappelijke goederen, die er op het spel staan".
(4) Vgl. Winkel.
(5) In het nummer van 29 nov. 1944 werd gezegd, dat het blad sinds 27 nov. als dagblad verscheen. Op 16 dec. moest worden bericht, dat door storing in de stroomvoorziening het blad enige dagen niet kon verschijnen. Een week later werd meegedeeld, dat *de Brabanter* tijdelijk als weekblad moest uitkomen, maar de wens werd uitgesproken, dat het blad weer zo spoedig mogelijk dagelijks zou gaan verschijnen.
(6) *Voor koningin en vaderland, voor vrijheid, waarheid en recht* was een illegaal gestencild nieuwsbulletin, uitgegeven te 's-Hertogenbosch. Vgl. Winkel, p. 320, nr. 951.

14

Brabants dagblad 1959-{1980}
✦ *jaren* 188(1959), nr. 2(3 jan.) – {210(1980/81), nr. 155(31 dec.)}
✦ *ondertitel* Provinciale Noord-Brabantse courant – het Huisgezin ∞ 188(1959), nr. 2(3 jan.) – nr. 244(16 okt.)
– Vanaf 188(1959), nr. 245(17 okt.) wordt voor de verschillende edities onder de titel *Brabants dagblad* de regio aangegeven van de betreffende editie
✦ *uitgever* NV Brabants Dagblad[1]
– Drukker: NV C.N. Teulings Koninklijke Drukkerijen
– Eigenaar van de krant was de familie Teulings. Op 22

okt. 1960 richtte zij een naamloze vennootschap op, de NV Gemeenschappelijk bezit van aandelen CEBEMA.[2] In 1964 fuseerde de NV CEBEMA met NV de Spaarnestad tot de Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven (VNU)

– Vanaf 6 april 1964 werkte het *Brabants Dagblad* samen met het *Eindhovens Dagblad*, het *Helmonds Dagblad* en vanaf 1967 met het *Nieuwsblad van het Zuiden* in de Brabant Pers Combinatie[3]

– De Brabant Pers Combinatie werkte samen met de Gelderlander-Pers en twee bladen van de Stichting Limburgia-Pers (*Dagblad voor Noord-Limburg* en *Maas- en Roerbode*) in de Stichting Zuid-Oost-Pers[4]

- *plaats* 's-Hertogenbosch
- *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
- *formaat* E
- *omvang* VI
- *redactie* 1959-1963 mr. J.P. Miessen (1959 waarn. dir.; 1960-1963 dir.)
1959-1978 drs. Joep Naninck, hoofdred.
1959-1979 drs. J. Oyen, hoofdred.
1964-1967 drs. J.P.M. Vermeulen (1964-1965 waarn. dir.; 1965-1967 dir.)
1967-1969 mr. P.G. Sijpkens, waarn. dir.
1969-1974 en 1977-{1980} drs. J.A.M. van Tienen, dir.
1974-1977 J.W. Oltheten, dir.
1977-{1980} J. Scholten, dir.
1979-1980 A. van den Braak, waarn. hoofdred.
{1980} Ben H.M. Sies, hoofdred.
- *speciale nummers* 201(1971/72), nr. 74(25 sept. 1971): jubileumnummer t.g.v. het feit dat 200 jaar geleden de 's-*Hertogenbossche courant*, de vroegste voorloper van het *Brabants dagblad* verscheen.
- *bijzonderheden* De jaargangen liepen aanvankelijk gelijk met het kalenderjaar. Vanaf 1970 treedt er enige onregelmatigheid op: 200(1970/71) loopt van nr. 1(2 jan. 1970) – nr. 317(1 juli 1971); 201(1971/72) van nr. 1(2 juli 1971) – nr. 310(3 juli 1972); 202(1972/73) van nr. 2(4 juli 1972) – nr. 331(30 juli 1973); 203(1973/75) van nr. 26(31 juli 1973) – nr. 336(6 aug. 1974), nr. 237(7 aug. 1974) – nr. 334(10 dec. 1974), nr. 140(11 dec. 1974) – nr. 307(1 juli 1975). De 204e jaargang is niet verschenen. Vanaf 205(1975/76) lopen de jaargangen van begin juli tot eind juni.

– Het *Brabants dagblad* verscheen in verschillende edities, die in het exemplaar van het Gemeentearchief van Den Bosch aanwezig zijn. In de titelkop werden bij wijze van ondertitel de volgende edities vermeld: 1) ''s-Hertogenbosch, Vught en omgeving' (in aug. 1975 samengevoegd met 'Stadsgewest 's-Hertogenbosch' tot ''s-Hertogenbosch en omgeving'); 2) 'Dagblad voor Oss en omstreken' (op 1 febr. 1960 samengevoegd met de editie voor Oss van *Oost-Brabant*. Sindsdien luidt de editievermelding 'de Sirene'); 3) 'Oost-Brabant'; 4) 'Noord-Oost Brabant' (deze editie verdween op 2 jan. 1962); 5) 'Midden- en Oost-Brabant' (vanaf 30 sept. 1961: 'Midden-Brabant'); 6) 'Bommelerwaard'; 7) 'Waalwijk – de Langstraat'; 8) 'Land van Heusden en Altena' (vanaf 5 dec. 1968). Deze laatste twee edities werden op 2 sept. 1975 samengevoegd tot 'Langstraat / Heusden-Altena'; 9) 'Stadsgewest 's-Hertogenbosch' (vanaf 2 jan. 1969).

– Vanaf 3 sept. 1960 verscheen zaterdags een met Romeinse cijfers genummerde bijlage, die in 1963 als eigen titel kreeg *Week uit*.

– In {1968} werd bij het *Brabants dagblad* de Zuid-editie van *de Tijd* gedrukt (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(28 okt.).

- *relaties* Voortzetting van *Provinciale Noordbrabantsche courant – het Huisgezin*

– Per 1 februari 1960 werd de editie voor Oss van het *Brabants dagblad* samengevoegd met *de Sirene*, kopblad van *Oost-Brabant*. De Osse editie verscheen o.d.t. *Brabants dagblad – de Sirene*.

- *autopsie* Volledig tot en met 210(1980/81), nr. 155(31 dec.)

– GA 's-Hertogenbosch

- *typering* Katholiek dagblad voor 's-Hertogenbosch en omgeving.
- *noten*

(1) De NV Brabants Dagblad werd op 30 sept. 1959 opgericht en stelde zich ten doel: "de uitoefening van het drukkerij- en uitgeversbedrijf, in het bijzonder het drukken en uitgeven van het Brabants dagblad, een en ander met al wat daarmede in verband staat in de meest uitgebreide zin genomen, zomede het deelnemen in andere vennootschappen met soortgelijk of verwant doel" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1959, nr. 251(28 dec.), NV-nr. 2924).

(2) De NV Gemeenschappelijk bezit van aandelen CEBEMA stelde zich ten doel "het kopen, alsmede op andere wijze verkrijgen van aandelen in de Centrale Beleggingsmaatschappij NV, gevestigd te 's-Hertogenbosch, het administreren of verkopen van die aandelen en voorts het verrichten van al die handelingen, welke kunnen dienen tot het doen behouden van een doelmatig beheer en/of bestuur dier naamloze vennootschap" (vgl. *Akten betreffende Naamloze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1960, nr. 248(21 dec.) NV-nr. 3013).

(3) De samenwerking in de Brabant Pers Combinatie bestaat uit een gemeenschappelijke parlementaire en Haagse redactie, een Amsterdamse redactie en een reportagestaf. De technische samenwerking beperkt zich tot het gezamenlijk produceren van een deel der pagina's van de zaterdagse weekend-katerns, incidenteel ook van andere pagina's (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.), p. 415).

(4) De Stichting Zuid-Oost-Pers is sinds 1947 een

samenwerkingsverband voor een gemeenschappelijke buitenlandse nieuws-en informatiedienst. De bladen zijn onderling verbonden door een eigen telexnet en in 1968 waren er buitenlandse correspondenten in vaste dienst in Bonn, Brussel, Londen, Moskou, Parijs, Rome en Washington. In andere plaatsen zijn er vaste Nederlandse of buitenlandse medewerkers. Voor de Zuid-Oost-Pers, vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.), p. 414-415 en A.A.V. Tummers en S.H.A.M. Zoetmulder, *Een kwart eeuw Zuid-Oost-Pers. Toespraken bij de viering van het vijfentwintig jarig bestaan voor de bestuursleden, ereleden en correspondenten met hun dames in Hotel Quellenhof te Aken op 25 mei 1971*, z.pl. [1971].

15

Brabantsch nieuwsblad[1] 1941-{1980}
• *jaren* 1(1941/42), nr. 1(16 okt.) – {118(1980), nr. 308(31 dec.)}
• *ondertitel* Dagblad voor West-Brabant ∞ 96(1959), nr. 20(24 jan.) – {118(1980)}
• *uitgever* NV Uitgeversmaatschappij De Grondwet
– Drukkerij: NV Grafische Kunstinrichting J. van Poll Suykerbuyk (vermeld vanaf 4(1944/45), nr. 26(6 dec.))
– Volgens *de Journalist*, 35(1984), nr. 18(22 okt.), p. 24 werd in 1979 de Necomin, de houdstermaatschappij van De Grondwet BV overgenomen door Elsevier-NDU
– Het *Brabantsch nieuwsblad* was aangesloten bij de advertentiecombinatie van de Provinciale Pers-Combinatie. Daarnaast was de krant voor redactionele samenwerking aangesloten bij de Regionale Dagblad Pers en na de opheffing van deze groep per 1 maart 1968 bij de Vereniging De Grote Provinciale Dagbladen GPD (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.), p. 415)
• *plaats* Roosendaal
– Bureaus te Roosendaal en Bergen-op-Zoom, in 1949 en 1950 ook te Breda, vanaf 1950 te Oudenbosch en vanaf 1954 ook te Etten
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E ∞ 1(1941/42) – 3(1943/44), nr. 221(10 juli); afwisselend C-, D- en E-formaat ∞ 3(1943/44), nr. 222(11 juli) – 5(1945/46), nr. 12(29 okt.); E ∞ 5(1945/46), nr. 13(30 okt.) – {118(1980)}
• *omvang* VI
• *redactie* 1941-1942 H.J. Tazelaar, red. binnenland
1941-1944 J.J.Th. Bakker, hoofdred.
1941-1944 C. de Mooij, stadsred. Roosendaal en in 1944 tevens red. voor het gewestelijk nieuws
1941-1944 G.J. Spekman, red. binnenland, gewestelijk nieuws en kunst
1941-1945 J.G. Spekman, dir.
1941-{1947}[2] G. Timmermans (red. 'lichaamsoefeningen en sport', stadsred. Bergen-op-Zoom en vanaf 1944 ook red. voor het gewestelijk nieuws)
1941-1953 F.J. van der Pas, dir.
1941-1973 W. Assmann (1941-1945: waarn. hoofdred., red. buitenland en vanaf 1944 ook red. binnenland; 1945-1973 hoofdred.)
1944-1945 Ph. Stouthard, red.
1944-{1947}[2] J. Verdonck, red.
1945-{1947}[2] J. Verkade, red.
1945-1984 Cor Meerbach (1945-1965 red.; 1965-1984 hoofdred.)[3]
1946-1978 drs. Th.A.M. Heuts, dir.
1977-{1980} P.C. Hoogveld, dir.
1962-{1980} M. van den Hoogenhoff, kunstred.
Vanaf 12 juli 1945 tot en met 31 jan. 1956 worden als leden van de 'Commissie van Bijstand' vermeld:
1945-1946 dr. Jos. J. Gielen
1945-1956 mgr. dr. Ch. van Dam
1945-1956 R.J.G.M. van Hasselt
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon in principe in het midden van de maand oktober. De vierde jaargang begon echter pas op 6 nov. 1944. Met ingang van 94(1957), nr. 1(2 jan.) werd de jaargangnummering van de voorloper, *de Grondwet*, weer opgenomen. De nieuwe jaargang begon voortaan per 1 januari. De 98e jaargang telde slechts 19 nummers; na 98(1961), nr. 19(23 jan.) volgt 99(1961), nr. 20(24 jan.).
– In het autopsie-exemplaar zijn voor de maand oktober 1944 aanwezig: 3(1943/44), nr. 292(2 okt.) en twee nummers van zeer geringe omvang(13 en 20 oktober) onder de titel *Distributienieuws Roosendaal*. Daarna volgt 4(1944/45), nr. 1(6 nov.).
– Volgens het *Adresboek van de Nederlandse pers*, 1950 verschenen er in dat jaar drie edities, te weten: 1) Roosendaal; 2) Bergen-op-Zoom en 3) Breda. In 1968 waren er nog steeds drie edities; de editie 'Breda' was echter vervangen door de editie 'West-Brabant' (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.)).
– Vanaf 102(1964), nr. 228(3 okt.) verschijnt als zaterdagbijlage *Weekend*.
• *relaties* Samensmelting van *de Grondwet* en *de Zoom*[4]
• *autopsie* Volledig tot en met 118(1980), nr. 308(31 dec.) m.u.v. 1955, 15 okt.-31 dec.
– GA Roosendaal
• *typering* Katholiek dagblad voor West-Brabant (Bergen op Zoom en Roosendaal). Het blad ontstond uit de samensmelting van *de Grondwet* en *de Zoom*, die in de herfst van 1941 tot fusie besloten, toen de Duitse bezettingsautoriteiten dreigden met stopzetting van papiertoewijzing. De krant bleef tijdens de oorlog verschijnen. Volgens het Persbesluit van 4 sept. 1944 moest aan de kranten die na 1 januari 1943 hun uitgave hadden voortgezet, een verschijningsverbod worden opgelegd. Het *Brabantsch nieuwsblad* bleef echter na de bevrijding van Roosendaal op 30 oktober 1944 verschijnen. Vanaf 10 november werd de titel veranderd in *Mededeelingen blad, gedrukt op last van het Militair*

Gezag door de uitgevers van het Brabantsch nieuwsblad. Op 19 januari 1945 keerde de oude titel weer terug. In het hoofdartikel van die dag, 'n Verheugend bericht, werd gezegd dat het onderzoek door de Commissie Perszuivering had plaatsgevonden: "de uitslag daarvan is dat de door het *Brabantsch nieuwsblad* in de bezettingsjaren aangenomen houding een uitzondering op het Persbesluit rechtvaardigt en dat aan het voortbestaan van onze courant geen beletselen moeten worden in den weg gelegd".
• *noten*
(1) Vanaf 6(1946/47), nr. 165(1 mei) luidt de titel: *Brabants nieuwsblad*. Aan de titel is toegevoegd: "Waarin opgenomen dagblad *de Grondwet* en dagblad *de Zoom*" ∞ 1(1941/42) – 4(1944/45), nr. 3(9 nov.) en vervolgens "Waarin opgenomen dagblad *de Grondwet* en *de Zoom*" ∞ 4(1944/45), nr. 61(19 jan.) – 96(1959), nr. 19(23 jan.).
(2) De redactie wordt niet meer vermeld vanaf 1 mei 1947.
(3) Vgl. *de Journalist*, 35(1984), nr. 13(6 aug.), p. 23).
(4) In het laatste nummer van *de Grondwet* werd de fusie als volgt aangekondigd: "Te verwonderen is het dan ook niet dat, toen voor eenige weken de mare rondging dat onder de 53 dagbladen in Nederland, die door de tijdsomstandigheden gedwongen, per 1 October zouden moeten verdwijnen, zich ook *de Grondwet* bevond, dat dit groote onrust en verslagenheid in onze stad en omgeving ten gevolge had. (...) Een fusie met het Dagblad *de Zoom* te Bergen-op-Zoom, dat zich in eenzelfde moeilijke positie bevond als het Dagblad *de Grondwet* te Roosendaal, kwam onder goedkeuring van de autoriteiten tot stand, een fusie waaruit een streekblad geboren werd, aanzienlijk grooter van oplage met een uitgestrekt rayon, met veel grootere bestaansmogelijkheden dan de beide genoemde dagbladen afzonderlijk bezaten".

16

Brabantsche koerier 1904-[1907]
• *jaren* 1904/05, nr. 1(23 dec.) – [1907][1]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor de plaatsen gelegen tusschen: 's-Bosch, Bokstel, Eindhoven, Helmond, Boxmeer, Ravenstein en Osch
• *uitgever* [Gebr. de Goede ∞ 1904-1905][2]
– [W.P.I. de Goede-de Greeff ∞ 1906-1907][2]
• *plaats* Veghel
• *frequentie* tweemaal per week (aanvankelijk op dinsdag en vrijdag, volgens *Sythoff's adresboek* later op woensdag en zaterdag)
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* De *Brabantsche koerier* is vermoedelijk als kopblad te beschouwen van de *Veghelsche courant*, welke door dezelfde uitgever werd verzorgd.
• *autopsie* 1904/05, nr. 1(23 dec.), nr. 38(10 mei) en nr. 52(12 juli)
– NPM
• *typering* Nieuws- en advertentieblad voor de streek zoals in de ondertitel aangeduid. In het eerste nummer van 1904 wordt gezegd, dat het blad zal bevatten een "Hoofdartikel van Katholieke Strekking, landbouwartikelen, boeiende feuilletons en plaatselijk nieuws. Van de binnen- en buitenlandsche berichten zullen alleen de voor ons het meest belangrijkste genomen worden".
• *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1907 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) Informatie ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

17

de Bredanaar [1881]-1920
• *jaren* [1881][1] – 39(1920), nr. 143(30 juni)[2]
• *ondertitel* [Algemeen advertentie- en nieuwsblad voor het arrondissement Breda en de provincie Noord-Brabant ∞ 1886][3]
– Advertentie- en nieuwsblad ∞ {6(1887), nr. 58(24 mei)} – {7(1888), nr. 112(22 sept.)}
– Nieuws- en advertentieblad ∞ {11(1892), nr. 57(14 mei)} – 18(1899), nr. 102(4 sept.)
– Dagblad voor Noord-Brabant ∞ 18(1899), nr. 103(5 sept.) – 39(1920), nr. 143(30 juni)
• *uitgever* H. Engelbregt
• *plaats* Breda
• *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ [1881][1] – 18(1899), nr. 101(2 sept.)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 18(1899), nr. 102(4 sept.) – 39(1920), nr. 143(30 juni)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* Niet in de krant vermeld.
[1897-1899 Max van Poll, corrector en red.][4]
• *autopsie* 6(1887), nr. 58; 7(1888), nr. 112; 11(1892), nr. 57 en volledig ingezien vanaf 12(1893)
– NPM ∞ 1887, nr. 58; 1888, nr. 112; 1892, nr. 57
– GA Breda ∞ 1893-1920
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Breda en omgeving dat in 1899 werd omgezet tot dagblad.
• *noten*
(1) Vgl. Anton van Oirschot, *De kranten in Brabant* ('s-Hertogenbosch] 1963), p. 24.
(2) Het beëindigen van de uitgave van *de Bredanaar* werd in het nummer van 24 juni 1920 als volgt bekend gemaakt: "Door de hooge loonen welke contractueel in het drukkersbedrijf betaald moeten worden, gepaard gaande met de reusachtige verhooging der papierprij-

zen en van andere drukkersmaterialen zijn de exploitatiekosten van ons blad dermate gestegen, dat wij besloten hebben de uitgave van dit blad met ingang van 30 juni a.s. te staken".
(3) Vgl. *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1886 (vgl. J.M.J.H. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 416).
(4) Vgl. S. Bruijsten, 'Max van Poll', in: *de Katholieke pers*, 1937, nr. 138(15 okt.).

18

de Burcht 1945-1946
• *jaren* [1945, 19 juni][1] – 1946, nr. 263(3 mei)
• *ondertitel* Katholiek dagblad voor Leiden en omstreken
• *uitgever* Stichting de Burcht
• *plaats* Leiden
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* C
• *omvang* [V] ∞ 1945; V ∞ 1946
• *redactie* 1945-1946 prof. dr. W. Asselbergs (Anton van Duinkerken)
1945-1946 G.G. van Elburg, dir.
1945-1946 mr. dr. C.Ch.A. van Haren, hoofdred.
1945-1946 Joop Siebelt
1945-1946 rector H.L.J.M. Sondaal, hoofdred.
• *relaties* *De Burcht* is min of meer als voortzetting te beschouwen van *de Leidsche courant* en ze werd in 1946 ook weer voortgezet onder deze titel.
• *autopsie* 1945, nr. 6(25 juni), nr. 38(1 aug.) en nr. 86(1 okt.) – 1946, nr. 263(3 mei)
– RIOD ∞ 1945, nr. 6
– NPM ∞ 1945, nr. 38
– GA Leiden ∞ 1945, nr. 86 – 1946, nr. 263
• *typering* Katholiek dagblad voor Leiden en omgeving. Gedurende de gehele Tweede Wereldoorlog was *de Leidsche courant* – het laatste jaar onder de titel *Zuidhollandsch dagblad* – blijven verschijnen. Volgens het Persbesluit van 4 sept. 1944 moest aan de kranten die na 1 januari 1943 hun uitgave hadden voortgezet, een verschijningsverbod worden opgelegd. Daarom kon *de Leidsche courant* in mei 1945 niet opnieuw verschijnen. In het jubileumnummer van *de Leidsche courant* van 1 oktober 1959 wordt hierover gezegd: "In de onzekere toestand, vlak na de oorlog, is het op haar post blijven van *de Leidsche courant* niet gewaardeerd, maar een gelukkige omstandigheid was het, dat *de Burcht* met als hoofdredacteur rector H.L.J.M. Sondaal, haar voorlichtende taak tijdelijk overnam".
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.

19

Bijblad van den[1] **Zuid-Limburger**[2] 1898
• *jaren* 1898, ongen.(13 jan.[moet zijn 15 jan.]) – {ongen.(25 juni)}
• *uitgever* [Maastrichtsche Dagblad-Drukkerij][3]
• *plaats* [Maastricht][3]
• *frequentie* wekelijks (zaterdag)[4]
• *formaat* C ∞ 1898, ongen.(13 jan.[moet zijn 15 jan.]) – ongen.(26 febr.); E ∞ 1898, ongen.(5 maart) – ongen.(25 juni)
• *omvang* I
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* Het *Bijblad* werd gratis geleverd aan de abonnees van *de Zuid-Limburger* en de anderdaagse editie, o.d.t. *de Zuid-Limburger, Nieuws- en advertentieblad*, maar men kon ook een afzonderlijk abonnement alleen op het *Bijblad* nemen.
• *relaties* Voortgezet als *het Katholiek volksblad*
• *autopsie* Volledig tot en met 1898, 25 juni
– SBM (ingebonden bij *de Zuid-Limburger*)
• *typering* Het blad beoogde zich op sociaal gebied te bewegen en zich vooral te wijden "aan de belangen der katholieke werklieden en hunne vereenigingen" (vgl. *de Zuid-Limburger*, 4(1898), nr. 11(14 jan.)). Het blad bevat nieuws over vakorganisaties en berichten over de sociale quaestie in het algemeen.
• *noten*
(1) Vanaf 1898, ongen.(5 maart): "de".
(2) Waaraan toegevoegd: "Provinciaal en stedelijk dagblad van Maastricht en Anderdaagsche courant".
(3) Vgl. de beschrijving van *de Zuid-Limburger*.
(4) Aanvankelijk was het de bedoeling om tweemaal per week te verschijnen, op woensdag en zaterdag, maar in feite is er slechts één keer, op 19 jan., een nummer verschenen op woensdag.

20

Catholijke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde 1835-1852
• *jaren* 1(1835), nr. 1(3 jan.) – 18(1852), nr. 39(25 sept.)
• *uitgever* "Bureau van de Catholijke Nederlandsche Stemmen"
– Gedrukt tot en met juni 1840 bij de Firma Arkesteyn te 's-Hertogenbosch en daarna in de drukkerij van Josué Witz[1]
• *plaats* Grave ∞ 1(1835) – 16(1850), nr. 13(29 maart); Arnhem[2] ∞ 16(1850), nr 14(6 april) – 18(1852)
• *frequentie* wekelijks (zaterdag)[3]
• *formaat* B
• *omvang* IV ∞ 1(1835); V ∞ 2(1836)-17(1851); IV ∞ 18(1852)
• *redactie* [1835-1847 Le Sage ten Broek][4]
[1835-1852 Josué Witz][5]
[1847-1852 pastoor Th. Brouwer][6]

+ *bijzonderheden* Met jaarlijkse registers.
– Tot zeker in 1844 werden geregeld afleveringen en hele jaargangen herdrukt (vgl. Gorris, p. 102-103). De UBN bezit een 'Tweede druk' van het eerste nummer van 3 jan. 1835.
+ *relaties* Voortzetting van *de Correspondent of kerkelijk register*
– Voortgezet als *Katholieke Nederlandsche stemmen* (1852-1856)
+ *literatuur* G. Gorris SJ, *J.G. Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emancipatie der katholieken*, dl. 2 (Amsterdam 1949), p. 99-109
+ *autopsie* Volledig
– UBN
+ *typering* Weekblad, apologetisch van toon, dat volgens het openingsartikel, 'Aan onze protestantsche landgenooten', in het eerste nummer zijn stem wil laten horen "ten voordeele eener leer, die noch teruggang noch voortgang noodig had, of immer hebben kan, wijl zij goddelijk, dat is, waar, onveranderlijk en eeuwig is". Het blad streefde ernaar de "protestantsche broederen de leer der Catholijke Kerk, zoo als zij waarlijk is, te doen kennen en hunne vooroordeelen uit te roeijen". De inhoud van de afleveringen bestaat uit beschouwende artikelen, commentaren op gebeurtenissen in katholiek Europa en boekbesprekingen.
+ *noten*
(1) Vgl. Gorris, dl. 2, p. 187, 193. Le Sage kocht de drukpers tweedehands, maar nog ongebruikt – voor 2000 gulden, daartoe in staat gesteld door de collecte die voor hem was georganiseerd. De aflevering van 11 juli 1840 vermeldt voor het eerst 'Drukkerij van Josué Witz', maar uit het gebruikte zetsel is duidelijk, dat reeds de aflevering van 4 juli 1840 in Grave is gedrukt.
(2) In het nummer van 6 april 1850 werd bericht: "Op den 6. dezer zal het Bureau der Redactie, benevens de Drukkerij van *de Godsdienstvriend*, de *Catholijke Nederlandsche Stemmen*, de *Uitspannings-Lectuur* enz. overgeplaatst worden van Grave naar Arnhem".
(3) Omstreeks 1845 schijnt er sprake van te zijn geweest om de *Catholijke Nederlandsche stemmen* in een dagblad om te zetten. De vage gegevens hierover zijn te vinden bij J.H.J.M. Witlox, *De Katholieke Staatspartij in haar oorsprong en ontwikkeling geschetst*, dl. 2: *De Nederlandsche katholieken in de politiek onder Koning Willem II* ('s-Hertogenbosch 1927), p. 85.
(4) Vgl. Gorris.
(5) Vgl. *Katholieke encyclopedie*, aanvullings- en registerdeel (Amsterdam 1939), kol. 160.
(6) Vgl. *Kerkelijke courant*, maart 1873: "Toen in 1847 wijlen de verdienstvolle le Sage ten Broek onverwacht uit het leven werd weggerukt, was Mgr. Brouwer, toen pastoor te Pannerden, de man, die zijne geliefde *Catholijke Nederlandsche Stemmen* (...) geruimen tijd alleen en met den grootsten bijval voortzette en daarin later trouw zijne, immer geestige opstellen bleef leveren" (geciteerd naar *Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek*, dl. 6 (Leiden 1924), kolom 218).

21

Centraal-Brabant 1908-[1920]
+ *jaren* 1908, proefnr.(25 dec.)
– 1(1909), nr. 1(1 jan.)[1] – [1920][2]
+ *ondertitel* Nieuwsblad voor Boxtel en omstreken
+ *uitgever* [Van Moorsel en Van den Boogaart ∞ 1909 – 1913, juni][3]
– [NV Boek- en Handelsdrukkerij Helmond ∞ 1913, juni -1920][3]
+ *plaats* Boxtel
+ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
+ *formaat* E
+ *omvang* V
+ *redactie* [1909-? H.N. Ouwerling][4]
+ *bijzonderheden* Kopblad van *de Zuid-Willemsvaart*.
+ *autopsie* 1(1909)-8(1916)
– GA 's-Hertogenbosch ∞ Proefnummer en 1909
– GA Helmond ∞ 1910-1916
+ *typering* Tweemaal per week verschijnend katholiek nieuwsblad voor Boxtel en omstreken met nieuws uit binnen- en buitenland. In het proefnummer wordt gezegd, dat het blad steeds zal opkomen voor de eisen der boerenbeweging.
+ *noten*
(1) Het eerste nummer draagt abusievelijk het jaartal 1908.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1920 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Vgl. de beschrijving van *de Zuid-Willemsvaart*.
(4) In 1(1909), nr. 63(11 aug.) schrijft H.N. Ouwerling in 'Uit den droom', dat hij de hoofdredacteur is van *Centraal-Brabant*. Ouwerling is tevens tot 1922 hoofdredacteur van *de Zuid-Willemsvaart*.

22

het Centrum 1884-1941
+ *jaren* 1884, proefnr.(2 april)
– 1884, nr. 1(2 mei) – 58(1941), nr. 20283(30 sept.)[1]
+ *ondertitel* Dagblad voor stad en provincie Utrecht ∞ 1884, nr. 1(2 mei) – nr. 137(12 okt.)
– Dagblad voor Utrecht en Nederland ∞ 1884, nr. 138(13 okt.) – 1889, nr. 1713(31 dec.)
– Dagblad met ochtend- en avondeditie (in de plaatselijke editie) / Dagblad voor het katholieke volk (in de landelijke editie) ∞ 49(1932/33), nr. 14558(8 mei) – 58(1941)
+ *uitgever* [C.J. Langendam ∞ 1884, mei – okt.][2]

– Maatschappij tot Exploitatie van het Dagblad het Centrum[3] ∞ [1884, okt.] – [1898, okt.]
– Th.A. Koelman en Th.G.J. van Rossum[4] ∞ [1898, okt.] – [1907, dec.]
– Dagblad en Drukkerij Het Centrum ∞ [1907, dec.][2] – [1941]
– Op 1 jan. 1917 kwam deze NV in handen van de NV Drukkerij en en Uitgevers-Vennootschap Futura[6]
– Vanaf mei 1932 was het Centrum als NV Exploitatie Maatschappij Quod Bonum onderdeel van het Spaarnestad-concern en van de Vereenigde Katholieke Pers[7]
– Uitgever was vanaf 1 april 1885 de firma Wed. J.R. van Rossum (vgl. 1885, nr. 273(30 maart))
– Drukkers waren achtereenvolgens: C.J. Langendam (1884, mei – 12 okt.) Gebroeders Binger (1884, 13 okt.) – {18 nov.}), Stoomdrukkerij P.W. van de Weijer ({1885, 30 maart} – {27 juni}) en Stoomdrukkerij Holdert en Co ({1886, 27 nov.} – {1888, 1 okt.}). Vanaf 1889 beschikte de krant over haar eigen drukkerij
◆ *plaats* Utrecht ∞ 1884 – 1886, nr. 719(20 sept.); Amsterdam ∞ 1886, nr. 720(21 sept.) – [1897, jan][8]; Utrecht ∞ [1897, jan.][8] – 58(1941)
– Volgens de titelkop van de krant waren er bureaus gevestigd in Den Bosch (1886-1891), Amsterdam (1897-1934), Arnhem (1901-1925), Enschede (1934-1935), Hilversum (1934-1935), Amersfoort (1934-1941) en Gouda (vanaf 26 mei 1941)
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 1884 – 49(1932/33), nr. 14557(7 mei)
dagelijks ∞ 49(1932/33), nr. 14558(8 mei) – 58(1941)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* V ∞ 1884; VI ∞ 1886-1941
◆ *redactie* [1884-1885 F.M. Lurasco, dir. en hoofdred.]
[1884-1887 mr. H.L. Lindendaal Jacobs, dir. en hoofdred.][8]
[1884-1932 P.H.J. Steenhoff (1884-1902 red.; 1902-1929 hoofdred.; 1929-1932 medewerker)][8]
[1887-1890 mr. Eug. Gompertz, hoofdred.][8]
[1887-1903 H.J.A.M. Schaepman, medewerker]
[1889-{1929} mr. P.J.M. Aalberse (1889-1925 medewerker, aanvankelijk onder het pseud. Alphonse de Leythe; 1925-1929 hoofdred.; na 1929 medewerker)][9]
[1890-1916 Th.A. Koelman, dir.-hoofdred.][8]
[1896-1897 pastoor A.H.W. Kaag, mede hoofdred.][8]
[1897-1898 G. Bruggeman, dir.][8]
[1898-1902 dr. Gisbert Brom, mede hoofdred.][8]
[1898-1908 Th.G.J. van Rossum, dir.][8]
[1900-{1925} G. Bruna, red.][10]
[1908-1916 J.F.Th. van Rossum, dir.][8]
[1917-1925 Arnold Smits, dir.][8]
[{1924} G. Gunther, adj. dir.][11]
[1929-1938 G.H.J.L. Hol, lid van de hoofdredactie][12]
{1930}-1932 A.G. van Werkhoven, dir. van NV het Centrum[13]
1932-{1937} Th.F.M. Schaepman, politiek hoofdred.
{1941} H.C.J.A. baron van Lamsweerde, hoofdred.
{1941} F.J.M. Oremus, gewestelijk red.
{1941} W. Putman, red. binnenland
{1941} F. Seuter, gewestelijk red.
{1941} W. Severin, plaatsverv. hoofdred.
In de speciale nummers worden als redacteuren en medewerkers vermeld:
dr. Alphons Ariëns, mr. J.J.W. van den Biesen, mevr. Bongartz-Smeets; E. Bornewasser, Gerard Brom, Jan Claessen, Paulus J.Th. Dieges, Jan Engelman, Willem Galesloot, G.A.J.M. Knuvelder (red. editie Arnhem), mr. G.J.C.D. Kropman, Louis Kuitenbrouwer (Albert Kuyle), dr. Charles Lucas, Pieter van der Meer de Walcheren (correspondent in Parijs), Albert van Rooijen, Leo Tepe (red. vanaf 1885), pater H. van Schijndel SJ, dr. H.J. Verhagen, Bernard Verhoeven, S. Visser, J.F. Vlekke (1899-1903), pater W.P.A. Weijers OP en J. Zwetsloot.
◆ *speciale nummers* 1909: 'Het Centrum bij zijn vijf en twintigjarig bestaan, 1884-1909', 14 p.
– 41(1924/25), nr. 12103(1 mei): 'Feestnummer ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van *het Centrum* en het 40-jarig jubileum van den hoofdredacteur P.H.J. Steenhoff', 24 p.
– Bijlage bij 44(1927/28), nr. 13243(21 jan.): 'Herdenkingsnummer Mgr. Dr. H.J.A.M. Schaepman, 1903 – 21 januari – 1928', 16 p.
– 46(1929), nr. 13735(31 aug.), extra blad: 'Terug in het vaderhuis', 4 p.
– 1934, 'Feestnummmer bij de voltooiing van het tiende lustrum, 1884-1934', 28 p.
◆ *bijzonderheden* Jaargangnummering vanaf 10(1893/94), nr. 2746(6 juni). De jaargangen lopen van mei tot en met april. In de periode dat de krant verscheen met een ochtend- en avondeditie waren de beide edities afzonderlijk genummerd.
– Vanaf 49(1932/33), nr. 14558(8 mei) verscheen *het Centrum* met een ochtend- en avondeditie voor de stad Utrecht en omgeving. De landelijke editie, zoals die is bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag, bestond uit één aflevering per dag. De nummering is echter die van de plaatselijke editie, d.w.z. twee nummers per dag.
– In de titelkop wordt vermeld vanaf dec. 1925, dat voor de abonnees een collectieve ongevallenverzekering is afgesloten.
– Vanaf 1885, nr. 459(9 nov.) verscheen het *Zondagsblad van het Centrum*. In *het Centrum* van 26 sept. 1904 werd bericht, dat de krant vijf jaar geleden zijn eigen drukkerij had kunnen inrichten, de inhoud der bladen uitbreiden en aan het zondagsblad meer tijd en moeite besteden. De aankoop van nieuwe persen maakte, zo werd daaraan toegevoegd, het voortaan mogelijk de lezers een *Geïllustreerd zondagsblad* aan te bieden, "dat de feiten en personen van den dag op aanschouwelijke, artistieke wijze weergeeft". Op 3 oktober verscheen de

eerste aflevering van het *Geïllustreerd zondagsblad van het Centrum*,[14] maar bij het tweede nummer van 10 oktober was het woord 'geïllustreerd' reeds uit de titel verdwenen. Als het *Zondagsblad van het Centrum* bleef het bijvoegsel verschijnen tot en met 14 september 1918.[15] Vanaf 21 september 1918 luidde de titel *Geïllustreerd weekblad voor Nederland* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Vanaf december 1914 verscheen wekelijks in *het Centrum* en vanaf 1916 in het *Zondagsblad van het Centrum* de kinderrubriek 'Voor onze jeugd'. Deze rubriek met raadsels, verhalen, prijsvragen en gedichten had een eigen nummering vanaf 1917, nr. 1(17 febr.) tot en met 1920, nr. 164(29 mei).
– Als kopbladen van *het Centrum* verschenen *de Volkscourant* (1885-1897), *Dagblad van Arnhem* en *Dagblad van Twente*.
– Er verschenen verschillende streekedities. Reeds in 1886 zouden er drie edities zijn geweest: een Amsterdamse, een Arnhemse en een Twentse. Op 2 jan. 1920 berichtte de krant dat er "in meerdere plaatsen een gewestelijke editie bij het hoofdblad" zou worden gevoegd.
– Vanaf november 1916 beschikte de krant over een redacteur-tekenaar, "zodat wij in de toekomst het voornaamste nieuws terstond geïllustreerd aan onze lezers kunnen bieden".
✦ *relaties* Voortgezet als *Utrechtsch katholiek dagblad*
✦ *literatuur* M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 45, 50-51, 57-58, 61, 63
– W. v.d. Pas, 'Waarom het Centrum werd gesticht', in: *Utrechts katholiek dagblad*, 10(1954/55), nr. 3034(22 april 1955); 'Het Sociale Program van het Centrum', in: nr. 3035(23 april); 'Het blad van Schaepman', in: nr. 3037(26 april); 'Het Centrum, klankbeeld van de Klarenbeekse club', in: nr. 3039(28 april)
– '*Het Centrum* 1884-1959. Een krant met twee geboortedata', in: *het Centrum*, 75(1958/59), nr. 22438(28 maart), nr. 22439(1 april); 76(1959/60), nr. 22440(2 april) en nr. 22445(8 april); 'Geschiedenis van *het Centrum*', in: *de Gelderlander*, 123(1971), nr. 230(30 sept.), p. 3
– Peter Laken, '*Het Centrum* – na 87 jaar', in: *de Journalist*, 22(1971), nr. 19(1 okt.), p. 12-14
– Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. Geschiedenis van de Volkskrant* (Baarn 1981), passim
– P.J.A. van Meegeren, *Katholiek Utrecht in de tweede helft van de 19e eeuw* (= *Utrechtse historische cahiers*, 8(1987), nr. 3/4), p. 97-111
– Piet Hoens, 'Heilloos twistgeschrijf. De democratische richting van *Het Centrum*, 1884-1900', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 187-195
– R. van Breukelen, *Het Centrum tussen kromstaf en publiek schandaal 1884-1932. Een perskwestie in het centrum des lands met aanzienlijke verliezen én verliezers*, Baarn 1993, 200 p.
✦ *autopsie* Volledig
– GA Utrecht ∞ 1884-1894, 1910/11-1941 (stadseditie)
– KB ∞ 1895-1940 (landelijke editie)
✦ *typering* Vanaf 1 mei 1884 verscheen *het Centrum* als het tweede landelijke katholieke dagblad. Voor de titel van de krant liet drukker Langendam zich inspireren door de naam van de Duitse Zentrumspartei, welke als middenpartij de christen-democratische beginselen huldigde. In het proefnummer schreef Langendam: "De naam, dien wij kozen, moge min hollandsch klinken, toch heeft hij zich in onze harten een burgerrecht veroverd, is hij het symbool geworden van eendracht en macht voor ieder wiens oog de wereldgebeurtenissen der laatste jaren heeft gevolgd. Al gaf zelfs de geographische ligging onzer provincie ons geene aanleiding de naam van *Centrum* te kiezen, zooals *het Noorden*, *het Oosten* en *het Zuiden* reeds de namen zijn van bladen van verschillende richtingen, dan zou toch de faam van het Duitsche Centrum alleen reeds onze keuze hebben gewettigd als van een banier van eensgezindheid en volharding". In 1883 verliet H.J.A.M. Schaepman als redacteur *de Tijd*. Kort daarna begon hij in *het Centrum* te schrijven, in welke krant hij gelegenheid kreeg zijn vooruitstrevende politieke opvattingen te uiten. Tot 1900 verschenen zeer regelmatig de politieke beschouwingen van Schaepman in *het Centrum*. De krant was in deze jaren de spreekbuis van de democratische richting onder de katholieken. Na het vertrek van Schaepman en Gisbert Brom kwam de krant in 1902 onder hoofdredactie van P. Steenhoff in behoudender vaarwater terecht en verloor zij haar landelijke betekenis. Bij de overname door de Spaarnestad formuleerde de krant op 7 mei 1932 haar nieuwe program als volgt: "*Het Centrum* moet en zal worden het beste blad van het Aartsbisdom Utrecht en bij ons streven daarnaar zal met de eischen van dezen tijd ten volle rekening worden gehouden. (...) Het dagbladwezen heeft naast film en radio een verjongingskuur doorgemaakt. De snelheid der berichtgeving is tot het uiterste opgevoerd. (...) Ook uiterlijk en inhoud van de courant wijken diametraal van het voor-oorlogsche dagblad af. Als op een trilbeeld moeten de dagelijksche gebeurtenissen met groote en kleine opschriften, met sprekende letters en pakkende foto's, aan het oog van den lezer voorbijgaan. Hij wenscht geen zware artikelen meer in vele vervolgen; geen saaie opsommingen en dorre documentaties: wie wat te zeggen heeft doe het op korte, aangename wijze en in pakkenden vorm, anders praat hij voor doovenmansdeur. (...) *Het Centrum* zal, haar traditie getrouw, voorlichting blijven geven over godsdienstig-zedelijke, staatkundige, economische en sociale vraagstukken, en zoo aan breede kringen van onze bevolking de goede richting wijzen en leiding

geven. Het zal in het licht der Katholieke beginselen de kwesties behandelen, die ons katholieken interesseren".

✦ *noten*

(1) In de krant van 30 sept. 1941 werd meegedeeld dat de uitgave per 1 okt. moest worden gestaakt "op grond van de heerschende papierschaarste". De lezers werden aangespoord om de nog overblijvende katholieke kranten met nog grotere trouw te benutten: "Wanneer onze abonné's naar een ander Katholiek blad overgaan, zullen zij de bestaansmogelijkheid van dat blad versterken en tevens de beschikbaarstelling van papier voor dat blad bevorderen. Immers elk blad zal papier toegewezen krijgen overeenkomstig het aantal van zijn abonné's. Hoe meer abonné's een blad dus heeft, hoe méér papier het zal ontvangen".

(2) In de krant van 1884, nr. 138(13 okt.) werd gezegd: "Wij achten het wenschelijk onzen geachten abonné's mede te deelen, dat de exploitatie van 't Dagblad *Het Centrum* in andere handen overgegaan en de redactie van dezen dag af, zeer aanmerkelijk gewijzigd is, o.a. doordat degene, die laatstelijk geheel de hoofdredactie vertegenwoordigde, de heer Langendam, daaruit getreden is".

(3) Op 1 oktober 1884 werd de NV Maatschappij tot exploitatie van het dagblad Het Centrum opgericht door mr.H.L.L. Jacobs, advocaat en procureur, F.M. Lurasco, letterkundige, en A. van Rooijen, letterkundige. Het doel van de NV werd als volgt omschreven: "de uitgave en exploitatie van een dagblad, voorloopig onder den naam van Het Centrum en strekkende tot verdediging en verbreiding der Katholieke beginselen en tot bevordering der Katholieke belangen op sociaal en politiek gebied. Tot de uitgave eener mail-editie zal door de algemeene vergadering van aandeelhouders, op voordracht van directeuren en commissarissen, kunnen worden besloten" (vgl. *Nederlandsche staatscourant*, 1885, nr. 81(6 april), NV-nr. 38). Deze maatschapppij werd op 12 febr. 1887 geliquideerd. Op 25 februari 1887 werd een nieuwe Maatschappij opgericht onder dezelfde naam. De redding van *het Centrum* was te danken aan mr. J.J.W. van den Biesen (vgl. Van Meegeren, p. 109-110). De doelstelling van de NV luidde hetzelfde, behoudens de toevoeging dat thans ook de uitgave en exploitatie van "een Volkseditie, voorloopig onder den naam van *De Volkscourant*" tot het doel van de NV behoorde. Daarmee kwam de opmerking over een mail-editie te vervallen. De oprichters waren A.C.M. Koedijk en P.P. Wiegman, commissionnairs in effecten, mr. E.M. Gompertz, advocaat en procureur, jhr. W.M.G. Wittert van Hoogland, r.k. priester, en mr. H.L. Lindaal Jacobs, advocaat en procureur (vgl. *Nederlandsche staatscourant*, 1887, nr. 116(18 mei), NV-nr. 55). Deze maatschappij werd op 27 oktober 1898 failliet verklaard (vgl. ibidem, 1898, nr. 254(30 en 31 okt.)).

(4) Vgl. *Archief van de Firma Wed. J.R. van Rossum* (Gemeentearchief Utrecht), nr. 298: Stukken betreffende de overname van de NV Maatschappij tot Exploitatie van het Dagblad Het Centrum en De Volkscourant door Th.A. Koelman te Bussum en Th.G.J. van Rossum te Utrecht, 1898.

(5) Op 19 dec. 1907 werd de NV Dagblad en Drukkerij Het Centrum opgericht door hoofdredacteur Th.A. Koelman en de boekverkopers Th.G.J. van Rossum en J.F.Th. van Rossum. De NV stelde zich ten doel: "de exploitatie van het dagblad *het Centrum*, het geïllustreerd Zondagsblad, zoomede van andere bestaande of op te richten dag- en weekbladen en al of niet periodiek verschijnende uitgaven, benevens van eene courant-, boek-, muziek- en handelsdrukkerij en hetgeen daarmede in verband staat, alles in den ruimsten zin genomen". (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1908, nr. 17(21 jan.), NV-nr. 54). J.F.Th. van Rossum kocht in 1908 de aandelen van Th. A. Koelman (vgl. *Archief van de Firma Wed. J.R. van Rossum* (Gemeentearchief Utrecht), nr. 303-304).

(6) *Het Centrum* van 30 dec. 1916 bevat een verslag van de propagandavergadering georganiseerd door het Perscomité St. Paulus op 29 dec. Op deze vergadering werd door Aalberse meegedeeld, dat Futura de eenigste aandeelhoudster van NV Dagblad en Drukkerij Het Centrum was geworden. De krant werd overgenomen, zo verklaarde Aalberse, omdat Futura meende, dat er in Nederland nog plaats was "voor een algemeen en in alle Roomsche kringen gelezen katholiek dagblad, waarin voor ieder wat wils moest worden gegeven. Het moest een blad worden, dat kon concurreren tegen neutrale bladen als *De Courant*, ook tegen *Het Volk* e.a.". Zie over de overname door Futura, ook Hemels, p. 98. Toen het in 1924 financieel slecht ging met NV Futura, zijn er plannen geweest om samen te gaan met *de Amstelbode* (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nr. 4240).

(7) Begin mei 1932 kwam *het Centrum* in handen van de Vereenigde Katholieke Pers in Amsterdam, onderdeel van het Spaarnestad-concern. De exploitatie van *het Centrum*, het *Dagblad van Arnhem* en later ook van het *Dagblad voor Twente* berustte bij de NV Exploitatie Maatschappij Quod Bonum. De NV Exploitatie Maatschappij Quod Bonum (Alle Goeds) was als dochteronderneming van de NV de Spaarnestad op 29 januari 1932 opgericht te Utrecht door de uitgevers A.J.J.M. van der Marck (Amsterdam) en T.J.A.M. van der Marck (Roermond). Het doel van de NV was "de exploitatie van een uitgeversbedrijf, het optreden als vertegenwoordiger van uitgevers en auteurs, benevens alles wat daartoe dienstig kan zijn. Zij is bevoegd tot beheeren, financieren, oprichten van en deelnemen in ondernemingen met overeenkomstig doel" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel

van de *Nederlandsche staatscourant*, 1932, nr. 24 (4 febr.), NV-nr. 343). Eerste directeur van Quod Bonum was A.J.J.M. van der Marck, spoedig opgevolgd door J.V.L.M. Verbiest.
(8) Vgl. 'Beknopt overzicht geschiedenis het Centrum', in: *Archief De Tijd* (KDC), nr. 228 en Hemels, p. 28.
(9) Vgl. J.P. Gribling, 'Pieter Aalberse', in: *het Centrum*, 76(1959/60), nr. 22440(2 april).
(10) Vgl. herdenkingsoorkonde in map 'het Centrum' in NPM.
(11) Vgl. Feestnummer van 1 mei 1924.
(12) Vgl. I. Agasi, 'Bij het heengaan van G.H.J.L. Hol', in: *de Journalist*, 12(1961), nr. 22(18 nov.), p. 284.
(13) Vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nr. 26.
(14) In het eerste nummer van 3 okt. 1904 wordt gezegd, dat het zondagsblad niet slechts uitspanningslectuur wenst te geven, maar ook de actualiteit wil betrachten en "op aanschouwelijke wijze onze lezers in kennis brengen met de gebeurtenissen, die dag aan dag in binnen- en buitenland de aandacht van het publiek gespannen houden". De afbeeldingen "zijn niet, gelijk weleer, phantasieplaatjes. (...) Het zijn schetsen en opnamen 'naar het leven', heet van de naald, die natuurgetrouw de werkelijkheid weergeven". Het zondagsblad beoogt in woord en beeld getuigenis af te leggen van "zijn Roomschen geest en te spreken tot het katholiek gemoed".
(15) Het *Zondagsblad* is geregeld, maar niet altijd meegebonden in het exemplaar van *het Centrum* van de UBU, collectie Thomaasse. Bovendien zijn de afleveringen van 10 mei 1910 tot en met 6 juli 1918, afzonderlijk gebonden, aanwezig in de Gemeentebibliotheek van Rotterdam. Het *Zondagsblad* verscheen tot en met sept. 1904 in folioformaat; van okt. 1904 tot en met maart 1911 in quartoformaat; van april 1911 tot en met 10 febr. 1917 in octavoformaat. In de krant van 22 juli 1916 moest worden bericht, dat door de enorme stijging van de prijs van het zondagsbladpapier, "die de laatste maand tot 300 pct boven het normale is gestegen" het geïllustreerd zondagsblad vervangen werd door een zondagsblad op gewoon papier zonder foto's. Vanaf 17 febr. 1917 kon het *Zondagsblad* weer in quartoformaat verschijnen met illustraties. Het *Zondagsblad* heeft de jaargang- en afleveringsnummering van *het Centrum*.

23

het Centrum 1955-1971
- *jaren* 71(1955), nr. 21252(4 mei) – 87(1969/71), nr. 27248(30 sept.)[1]
- *uitgever* Stichting Utrechtsche Katholieke Pers ∞ 71(1955/56) – 77(1960/61), nr. 22789(3 juni)
– NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia[2] ∞ 77(1960/61), nr. 22790(4 juni) – 87(1969/71)
– Op 6 december 1967 werd de NV Audet opgericht (Associatie van Uitgevers van Dagbladen en Tijdschriften), een samenwerkingsverband tussen de NV Uitgeversmaatschappij De Gelderlander en NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia[3]
– Vanaf 1964 deelname in het samenwerkingsverband de Pers Unie[4]
- *plaats* Kantoren te Utrecht en te Amersfoort
- *frequentie* zesmaal per week
- *formaat* E
- *omvang* VI
- *redactie* 1955-1958 Paul de Waart, hoofdred.
1955-1963 J.P. van Vonderen, dir. (vanaf 1958 tevens waarn. hoofdred.)
1964-1968 A.J. Roetenberg, dir.
1964-1969 mr. S.P.M. Keesen, hoofdred.
1968-1971 Louis Frequin, hoofdred. (tevens hoofdred. van *de Gelderlander*)
1969 Frans Hulskorte, adj. hoofdred.
1970-1971 Hans Sars, adj. hoofdred.
- *bijzonderheden* Het jaargangverloop is onregelmatig. De 71e jaargang loopt tot en met 31 dec. 1955; de 72e en 73e jaargang beslaan respectievelijk 1956 en 1957. De 74e loopt van 1 jan. tot en met 23 juni 1958; de 75e van 24 juni 1958 tot en met 31 maart 1959. Vanaf de 76e tot en met de 85e beslaan de jaargangen steeds de periode april tot en met maart (m.u.v. de 77e, welke pas op 3 mei 1960 begint). De 85e loopt slechts van april tot en met eind juni 1968. De 86e jaargang begint op 29 juni 1968 en de 87e op 1 mei 1969. Bij nr. 25586(2 aug. 1969) verspringt de jaargangnummering onverhoeds van '87' naar '78', bij nr. 25660(28 okt. 1969) naar '86' en vanaf nr. 26789(1 april 1970) weer naar '87'.
– Als zaterdagbijvoegsels verschenen: *Zondag* ∞ 71(1955) – 73(1957), nr. 21834(30 maart); *Bij* ∞ 81(1964/65), nr. 24154(5 dec.) – 86(1968/69), nr. 25255(6 juli); *Weekend* ∞ 86(1968/69), nr. 25261(13 juli) – nr. 25450(22 febr.).
– In 80(1963/64), nr 23871(2 jan.) wordt in een artikel van de hand van mr. S.P.M. Keesen, de nieuwe hoofdredacteur, gezegd, dat op dat ogenblik *het Centrum* redactioneel samenwerkt met *de Stem*, *de Nieuwe Limburger* en *de Helmondse courant*, de andere uitgaven van NV Neerlandia.
– Nadat in 1967 *het Centrum* was opgenomen in het Audet-concern, kwam er in 1968 een redactionele en technische samenwerking met *de Gelderlander* tot stand. Deze samenwerking werd in 85(1968), nr. 25228(6 juni) als volgt aangekondigd: "Voor wat betreft nationaal en internationaal nieuws beschikt uw krant straks ook nog over de rijke bronnen van informatie van *de Gelderlander*. Met deze regionale krant, die echter door insiders op nationaal niveau wordt gewaardeerd, gaan wij zeer nauw samenwerken".
– Vanaf 86(1968/69), nr. 25452(25 febr.) bestond de krant uit twee katernen: één voor het landelijk nieuws,

de ander voor het lokale en regionale nieuws. De pagina's voor het eerste katern werden geleverd door de Gelderlander Pers in krimpmatrijzen in verband met het kleinere formaat van *het Centrum*. Het tweede katern heeft de ondertitel 'Gewestelijk dagblad', waarbij in een kadertje de vermelding 'Utrecht' is afgedrukt.
– *Het Centrum* verscheen in verschillende edities. In de UBU, collectie Thomaasse zijn zowel de stad- als de gewestelijke editie aanwezig. In *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(28 okt.), p. 387 worden de volgende edities genoemd: 1) Provincie-Zuid (Kromme Rijnstreek, Culemborg, Houten, Jutphaas en IJsselstein e.o.); 2) Provincie-Noord (lijn Schoonhoven, Oudewater, Woerden, Mijdrecht, Vinkeveen, Abcoude, Vechtstreek, Vleuten, De Meern en Montfoort); 3) Amersfoort e.o.; 4) Zeist e.o.; 5) Stad Utrecht e.o.
◆ *relaties* Samensmelting van *Amersfoorts katholiek dagblad* en *Utrechtsch katholiek dagblad*
– Opgegaan in *Utrechts nieuwsblad*[5] en voor de Amersfoortse editie in de *Amersfoortse courant*
◆ *literatuur* Pim van Bakel, *De Nederlandse kerkprovincie in Het Centrum, 1954-1971*. Doctoraalscriptie RU Utrecht, Vakgroep Contemporaine Geschiedenis, 1985, 103 p.
◆ *autopsie* Volledig
– GA Utrecht
◆ *typering* Katholiek dagblad voor de provincie Utrecht. Bij het 75-jarig bestaan van *het Centrum* werd op 2 april 1959 over het journalistiek beleid van de krant geschreven: "Wat wij nastreven is een dagblad met een moderne methode en een modern gezicht. Niet in een snobistisch streven naar moderniteit, maar in de stellige overtuiging, dat aldus de krant een doeltreffende bijdrage is tot de emancipatie van onze katholieke gemeenschap, maar bovendien – zakelijk en nuchter bekeken – op die manier de cliënt een product levert, dat hij nodig heeft en hebben wil. (...) Onze voorgangers maakten een dagblad, waarin het opiniërende karakter sterk overheerste. Het was de krant waarom hun tijd vroeg. Wij daarentegen, levend in een geheel andere en uitermate verwarrende wereld, proberen een dagblad te maken met een snelle, duidelijke berichtgeving, waar nodig vergezeld van een kort en helder commentaar. Dat is, zo menen wij in volle overtuiging, de krant, waarom onze tijd vraagt".
◆ *noten*
(1) Het einde van *het Centrum* werd als volgt in de krant aangekondigd: "Hoewel *het Centrum* sinds de totstandkoming van de NV Audet in 1967 een verheugende groei vertoonde aan abonnees, hebben conjuncturele en structurele ontwikkelingen – en met name het teruglopen van het advertentievolume zoals dit zich over de hele linie bij de Nederlandse Dagbladpers manifesteert – niet tot het begeerde doel kunnen leiden: de continuering van *het Centrum*" (vgl. 87(1969/71), nr. 27223(1 sept. 1971). In het hoofdartikel '*Het Centrum* voor de laatste keer', in het laatste nummer, nr. 27248(30 sept.), wordt gezegd, dat "de diepste grond" voor het tekort aan abonnees gezocht moet worden "in het feit, dat het emancipatieproces onder de katholieken de behoefte aan een krant van specifiek katholieke signatuur tanend heeft gemaakt". Vgl. ook 'Verkoop overrompelt redactie *Het Centrum*', in *de Journalist*, 22(1971), nr. 18(15 sept.), p. 9-10.
(2) De NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia was op 1 jan. 1908 opgericht ter voortzetting van de zaken der firma's P.W. van de Weijer, Gebrs. Oukoop, firma F.B. van Ditmar en firma Weijerhorst, gevestigd te Utrecht, Breda en Maastricht (vgl. de beschrijving van de *Utrechtsche courant*). Bij de oprichting was bepaald in de akte van oprichting, art. 45, dat "uitgaven door de vennootschap te exploiteeren of te ondernemen, als boeken, couranten, tijdschriften als anderszins, (...) nimmer strijdig [zullen] mogen zijn met de geloofs- of zedenleer der Roomsch-Katholieke kerk" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche Staatscourant*, 1908, nr. 26(31 jan.), NV-nr. 81. In 1960 werd de volgende wijziging aangebracht in art. 15: "Er zal zijn een Raad van Commissarissen, bestaande uit tenminste drie leden. Commissarissen moeten zijn Rooms-Katholiek" (vgl. *ibidem*, 1960, nr. 218(9 nov.), NV-nr. 2611, p. 2). Op 1 sept. 1972 werd de Drukkerij van NV Uitgeversmaatschappij Neerlandia – Het Centrum te Utrecht opgeheven. De handelsdrukkerij met de orderportefeuille werd overgedragen aan Drukkerij De Boer-Cuperus NV in Utrecht. De NV werd omgevormd tot een besloten vennootschap (vgl. *de Journalist*, 23(1972), nr. 17(1 sept.), p. 14).
(3) Voor de NV Audet, zie de beschrijving van *de Gelderlander*.
(4) Voor de Pers Unie, zie de beschrijving van *het Binnenhof*, noot 3.
(5) In het laatste nummer werd meegedeeld, dat met het *Utrechts nieuwsblad* is overeengekomen "dat het U.N. 1) voldoende informatie over katholieke zaken zal geven; 2) een staffunctie bij de redactie van het U.N. voor een bekwaam redacteur van *het Centrum* beschikbaar heeft gesteld; 3) een aantal redacteuren van *het Centrum* in de gelegenheid heeft gesteld tot de redactie van het U.N. toe te treden" en 4) dat er een katholieke columnist wekelijks een rubriek over Catholica en over onderwerpen vanuit de katholieke maatschappijvisie in het U.N. zal schrijven.

24

Christofoor 1942-1946
◆ *jaren* [1942, zomer][1] – 5(1946), nr. 18(14 sept.)
◆ *ondertitel* Voor God en Vaderland ∞ 2(1943/44) – 4(1945/46), nr. 7(8 juli)

– Voor God en Vaderland. Weekblad voor Katholieken[2] ∞ 4(1945/46), nr. 8(15 juli) – 5(1946), nr. 15(24 aug.)
– Nederlandsch weekblad voor God en Vaderland ∞ 5(1946), nr. 15(24 aug.) – nr. 18(14 sept.)
• *uitgever* Stichting Christofoor
• *plaats* [IJsselstein, Nijmegen, Amsterdam ∞ 1942 – 4(1945/46), nr. 1(24 mei)] [3]
– Amsterdam ∞ 4(1945/46), nr. 2(3 juni) – 5(1946), nr. 15(24 aug.)
– 's-Hertogenbosch ∞ 5(1946), nr. 16(31 aug.) – nr. 18 (14 sept.)
• *frequentie* [1 à 2 maal per twee maanden ∞ 1942 – 3(1945)][1]
wekelijks ∞ 4(1945/46) – 5(1946)
• *formaat* C ∞ 1942, nr. 4(dec.); B ∞ 2(1943/45) – 4(1945/46), nr. 1(24 mei); C ∞ 4(1945/46), nr. 2(3 juni) – 5(1946)
• *omvang* I ∞ 1942 – 3(1945); V ∞ 4(1945/46); III ∞ 5(1946)
• *redactie* Winkel noemt als redacteuren en medewerkers in de oorlogsjaren: L.F.W. Jansen, kapelaan Th. ten Hagen, J. Burger, Th. Oostendorp, G. Verheul, mr. C. ten Hagen, drs. W. van Kempen, dr. V.A.M. Beermann en drs. W.J. Schuijt.
In het blad worden in 1945 en 1946 als redacteuren genoemd: mr. C. Ten Hagen (1945 dir.), drs. W.J. Schuijt (1945-1946 dir.), E.K.M.L. Baumgarten, T. Elias, C. de Groot, H. Kemna en W. Vulink.
Dierick noemt als belangrijkste medewerkers: G. en J. Ruygers, prof. C. Pauwels OP, prof. W. Pompe, prof. A. Oldendorff, prof. F. Tellegen, prof. F. van der Ven, Anton van Duinkerken, Gabriël Smit, Bernard Verhoeven, A.J. van Domburg, L. Hanekroot, E. Brongersma, W. van Gent, D. van Meegeren OESA, A. Gerats MSC en R. Karmelk.
• *bijzonderheden* Jaargangnummering vanaf 2(1943/44), nr. 1(okt.). De derde jaargang wordt gevormd door nr. 1(maart 1945); de nrs. 2 en 3 (ook genummerd 67 en 68), gedateerd respectievelijk 20 en 28 april 1945 en het ongenummerde bevrijdingsnummer. De vierde jaargang start op 24 mei 1945; de vijfde op 11 mei 1946.
– Van meet af aan bestond er nauwe samenwerking tussen de redactie van *Christofoor* en van het illegale blad *Je Maintiendrai*. Van oktober tot Kerstmis 1944 gaven de twee bladen gezamenlijk uit: *Berichtenblad van Je Maintiendrai en Christofoor*, ook verschenen onder de titel *Berichtenblad van Christofoor en Je Maintiendrai*.[4] Volgens Winkel werden de verschenen nummers door Christofoor-aanhangers nog eens herstencild onder de titel *Christofoor. Berichtenblad* (vgl. Winkel, p. 91, nr. 107 en p. 127, nr. 274).
– Van Kerstmis 1944 tot en met mei 1945 verscheen een afzonderlijke editie voor Amsterdam, Haarlem en omgeving (vgl. Winkel, nr. 108). Rond de bevrijding werd in verschillende plaatsen samengewerkt met *Je Maintiendrai* en *Vrij Nederland* voor de uitgave van bulletins.
– In Deventer verscheen vanaf 5 mei tot en met {29 sept.} 1945: *Christofoor*, 'Wekelijkse editie voor Deventer en omgeving' (aanwezig in RIOD). Het blad stelde zich ten doel: "Vernieuwing en opbouw van ons dierbaar Nederland in trouw aan God, Kerk en Vaderland".
– *Christofoor* gaf twee brochures uit, waarin de oppositie van het blad tegen de wederoprichting van de R.K. Staatspartij werd belicht: Ph.J. Zuydewindt, *Katholieken en partijvorming. Bijdrage tot een beginselstudie* en Chr.J. Vrijwaert, *Een koekoeksei. Totale winkel in een glazen huis?* Beide namen waren pseudoniemen van mr. L.G.A. Schlichting. De brochures waren gericht tegen Junior (pseudoniem van mr. F.J.F.M. Duynstee), *Het glazen huis*.
– Van 28 okt. 1945 tot en met 30 maart 1946 was in elk nummer van *Christofoor* als bijblad opgenomen *de Patriot*.[5] Aanvankelijk was *de Patriot* opgenomen binnen de paginering van *Christofoor*. Op 5 jan. 1946 deelde de redactie mee: "Aangezien van overheidswege wordt verlangd dat de omvang der weekbladen wordt teruggebracht tot 8 pagina's zal *Christofoor* niet meer gecombineerd met *de Patriot* kunnen uitkomen". *De Patriot* kreeg nu een eigen nummering en paginering. De aflevering van 5 jan. wordt aangeduid als 2e jaargang, nr. 3; de daaropvolgende aflevering van 12 jan. als 3e jaargang, nr. 4. Nadien werd geen nummering meer vermeld. Wel bleef de eigen paginering in Romeinse cijfers gehandhaafd. De redactie van *de Patriot* werd gevormd door J.H. Breuer, Loe Maas en dr. J. Tans. In 1946 worden als medewerkers in het blad genoemd: Edm. Bellefroid, F. Erens, drs. A. van Galen, mr.dr. Th. Keulemans, H. Levigne, drs. J. van Meegeren, dr. Jac. Melsen, mag. P. Schuit OCarm. en dr. A. van der Wey OCarm. In *Christofoor* van 6 april 1946 werd meegedeeld, dat voortaan *de Patriot* niet meer was opgenomen: "De oorzaak hiervan is, dat onze Limburgse vrienden, met wie wij steeds op de hartelijkste wijze hebben samengewerkt, de wens te kennen hebben hebben gegeven *de Patriot* te maken tot een specifiek Limburgse uitgave, die zich in haar publicaties vooral zal richten tot Midden-Nederland". Het is niet bekend of er daadwerkelijk in Limburg een nieuw blad al dan niet onder de titel *de Patriot* is verschenen.
• *relaties* Na de opheffing van het blad beoogde de Stichting Christofoor vergeefs een maandblad uit te geven.[3]
• *literatuur* Gerard Dierick, 'De Christofoorgroep en het tijdschrift Te Elfder Ure in de jaren 1945-1953', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 13(1983), p. 35-90
– L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herziene druk. ([Utrecht] 1989), p. 91-92, nr. 109

✦ *autopsie* 1942, nr. 4(dec.); 2(1943/45) – 5(1946)
– RIOD ∞ 1942, nr. 4
– KDC ∞ 2(1943/45) – 5(1946)
✦ *typering* Katholiek verzetsblad, dat tijdens de oorlog uitgroeide tot een opinieblad van vooruitstrevende katholieke jongeren. Het blad wilde het isolement van de katholieken doorbreken. In het eerste nummer van de tweede jaargang (oktober 1943) schreef de redactie: "Dat wij ons een plaats hebben willen blijven verzekeren als Katholiek ondergrondsch blad naast zoovele andere illegale bladen, is niet geschied uit sectarische overwegingen – de inhoud getuigt hiervan duidelijk – doch alleen en speciaal omdat wij ons willen richten tot de Katholieke bevolkingsgroep van Nederland om dit volksdeel zich op zijn Nederlandsche taak in heden en toekomst voor te bereiden en te doen bezinnen". Na de bevrijding werd *Christofoor* voortgezet als politiek opiniërend blad, dat beoogde de scheidsmuren tussen de verschillende levensbeschouwelijke groeperingen te slechten. In de akte van oprichting van de Stichting Christofoor werd haar doel als volgt omschreven: "de versterking van het Nederlandsche Rijksbewustzijn en de bevordering van de Nederlandsche Volksgemeenschap, speciaal door de Katholieke bevolkingsgroep voor te bereiden tot en leiding te geven bij zijn taak, om – met prijsgeving van zijn vóóroorlogsche maatschappelijk en politiek isolement op alle gebieden waarop dit mogelijk is en niet strijdig met de beleving van het katholieke geloof, – tezamen met andere bevolkingsgroepen mee te werken aan een duurzame herrijzenis van het Nederlandsche volk door het scheppen van een bewust Christelijke personalistisch-sociale orde" (geciteerd naar Dierick, p. 39). Na de opheffing werd de doelstelling van het blad nog eens bondig verwoord in de prospectus ter aankondiging van het nieuwe maandblad, dat echter niet zou verschijnen: "(...) de taak die op de na oorlogsche generatie rust, niets meer en niets minder is dan te arbeiden aan een werkelijk nieuwe wereld, waarin de mens wezenlijk vrij zal zijn. Vrij van de banden, waarmee een verouderde economische structuur, in de excessen van het kapitalisme belichaamd, de mens omkneld hielden, vrij ook van maatschappelijke dictatuur, waaronder de mens zucht onder moderne collectivistische stromingen, die zich met zoveel machtsvertoon en geslepenheid aan de West-Europese mens opdringen. Als Christenen hebben wij niet alleen een individuele maar ook een maatschappelijke roeping te vervullen". Vgl. prospectus, 28 okt. 1946, bewaard in *Archief De Tijd* (KDC), nr. 810.
✦ *noten*
(1) Vgl. Winkel.
(2) In 4(1945/46), nr. 8(15 juli): "Nederlandsch weekblad voor katholieken".
(3) In een prospectus van de redactie Christofoor van 28 oktober 1946 wordt hierover gezegd: "Uitgever van het tijdelijk maandblad met de taak zo spoedig mogelijk weer tot weekblad over te gaan, is de Stichting i.o. 'Luctor et emergo', die de gehele zakelijke verantwoordelijkheid draagt voor het nieuwe maand- en weekblad. Om de ideologie van het blad veilig te stellen heeft deze Stichting de benoeming van de redactie in handen gelegd van de Stichting Christofoor (...). Het spreekt vanzelf dat wij zullen trachten het maandblad in dezelfde frisse sfeer te houden als het weekblad. Het zwaarwichtige en drukkende van vele maandbladen zullen wij vermijden, typografisch alsmede wat de omvang van het blad betreft zal er alle mogelijke zorg aan besteed worden". Vgl. prospectus bewaard in *Archief De Tijd* (KDC), nr. 810. De Stichting Christofoor bleef bestaan als Werkgemeenschap Christofoor en uit haar midden kwam in 1950 een nieuw tijdschrift tot stand: *Te elfder ure*.
(4) In het nummer van 24 mei 1945 van *Christofoor* werd in een terugblik op de geschiedenis van het blad gezegd, dat in augustus 1944 door verraad een aantal medewerkers was opgepakt. "Op het horen van deze slag dreigde ons de moed te ontzinken. Niettemin werd spoedig weer met alle kracht gewerkt om het apparaat weer op gang te brengen. Vanaf begin september werd eerst in samenwerking met *Je Maintiendrai* te Amsterdam een berichtenblad uitgegeven, in October verscheen het maandblad onder gewijzigde redactie. Van Kerstmis af verscheen *Christofoor* wederom zelfstandig, nu als weekblad en werd intensief verspreid in Amsterdam, Haarlem, Leiden, de Zaanstreek en het Gooi". Van het *Berichtenblad* verschenen 26 nummers, bewaard in het RIOD.
(5) In de aflevering van 28 okt. werd over de samenwerking met *de Patriot* geschreven, dat dit gebeurde "met dien verstande dat elk blad een afzonderlijke redactie heeft, welke voor haar eigen deel de verantwoordelijkheid draagt. Bindmiddel is de ééne leidende gedachte. De redactie van *Christofoor* verwacht van dezen vorm van taakverdeeling een krachtige bijdrage tot een zoo spoedig en volledig mogelijk rechtsherstel van de Provincies. Voornamelijk door omstandigheden van toevalligen en technischen aard is de redactie in het Westen des lands werkzaam. Zoolang normaal verkeer nog niet mogelijk is, is dit practisch geboden. Het verheugt de redactie van *Christofoor* daarom ten zeerste, dat deze eenzijdigheid door het samenwerken met *de Patriot* alvast gedeeltelijk wordt ondervangen. Het is wederom toevallig – maar een gelukkig toeval – dat dit provinciale contact het eerste werd gelegd in Limburg. Immers, Limburg is door zijn geheel eigen cultuursfeer onzes inziens geroepen in de toekomst een belangrijke rol te gaan spelen in het scheppende cultuurleven".

25

de Christophore 1933-1934
• *jaren* 1(1933/34), nr. 1(5 juli) – nr. 27(28 febr.)
• *uitgever* Uitgeverij 'de Christophore'
• *plaats* Red.: Amsterdam
– Adm.: Malden
• *frequentie* wekelijks[1]
• *formaat* C
• *omvang* II
• *redactie* 1933-1934 Henri Bruning
1933-1934 Ernest Michel
1933-1934 Ernst Voorhoeve
• *speciale nummers* 1(1933/34), nr. 19(8 nov.): "speciale editie nopens vele Studenten in Amsterdam en Utrecht", reactie op rede van pater Van Heugten SJ.
• *bijzonderheden* Bij 1(1933/34), nr. 9(30 aug.) zijn twee pamfletten gevoegd, 'Verklaring' en 'Zonder wederhoor', n.a.v. Ernest Michels excommunicatie door mgr. Diepen.
• *literatuur* L.M.H. Joosten, *Katholieken en fascisme in Nederland, 1920-1940* (Hilversum / Antwerpen 1964), p. 83-88, 118-122
• *autopsie* Volledig
– KDC
• *typering* Militant weekblad, dat de strijd aanbond tegen de 'kleinburgerlijkheid' van het katholieke leven in religieus, politiek en cultureel opzicht.
• *noten*
(1) Een bijvoegsel bij 1, nr. 26(27 dec. 1933) vermeldt: "Daar wegens de groote onkosten de weekblad-vorm niet kan worden gehandhaafd, wordt deze jaargang vanaf heden omgezet in een a-periodiek". Hierna verscheen enkel nog 1(1933/34), nr. 27(28 febr.) met als aankondiging op de titelpagina 'laatste nummer'. De opheffing werd daarin als volgt gemotiveerd: "De leider van het Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen verzocht ons, om redenen van innerlijke tucht en orde, de uitgave van ons weekblad definitief te staken. Zonder meer voldoen wij aan dit verzoek van onzen leider: Joris van Severen, omdat hij ons in leer, leven en wezen zijn Gezag bewees".

26

de Correspondent of kerkelijk register[1] 1833-1834
• *jaren* 1(1833), nr. 1[6 juli] – 2(1834), nr. 51 [eind dec.]
• *ondertitel* Godsdienstig weekblad
• *uitgever* "Bureau van den Correspondent"
– [Gedrukt bij de Firma Arkesteyn te 's-Hertogenbosch][2]
• *plaats* Grave
• *frequentie* wekelijks[3]
• *formaat* B
• *omvang* V ∞ 1(1833); VI ∞ 2(1834)
• *redactie* Niet in het tijdschrift vermeld.
[1833-1834 Josué Witz][4]
In een bericht bij de aanvang van de tweede jaargang wordt gezegd: "Hoogst aangenaam zal het ons en velen onzer lezers zijn, als de naam des opstellers, onder zoodanige vertoogen kon worden geplaatst, zoo als in de meeste Fransche dagbladen tegenwoordig plaats heeft".
• *relaties* Voortgezet als *Catholijke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde*
• *literatuur* G. Gorris SJ, *J.G. Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emancipatie der katholieken*, dl. 2 (Amsterdam 1949), p. 97-99
• *autopsie* Volledig
– UBN
• *typering* Het blad beoogde "de belangrijkste buitenlandsche gebeurtenissen en berigten, de Godsdienst betreffende over [te] nemen, met vermelding van het buitenlandsche Blad, waarin dezelve worden aangetroffen; alsmede zoodanige berigten, welke in particuliere brieven medegedeeld wordende, van algemeen belang zijn". Voorts zullen brieven en berichten van katholieke missionarissen worden geplaatst en belangrijke buitenlandse boeken worden aangekondigd. Met ingang van de tweede jaargang werd het werkterrein van het blad uitgebreid. In een 'Berigt' op de pagina's 17-19 van de tweede jaargang wordt gezegd, dat oorspronkelijk het eenigste doel van het tijdschrift was: "het mededeelen van berigten betrekkelijk de Missiën onder de Heidensche volken en in de meer en meer bloeijende Amerikaansche staten, als ook van inrigtingen, plegtigheden en gebeurtenissen, welke geschikt zijn om den ijver des geloofs te ontvonken". Het blad is reeds begonnen met van tijd tot tijd een overzicht van de dagbladen te geven en "kundige mannen" hebben het plan ontworpen "om in eenige der voornaamste steden kleine gezelschappen op te rigten, die ons alle dagbladen, waarin berispelijke artikelen tegen de gezonde leer des Christendoms, zoo wel in het politieke als in het godsdienstige voorkomen, met derzelver aanmerkingen geregeld aan de Redactie beloven te zenden". Daarnaast zullen nu en dan gewichtige politieke gebeurtenissen en berichten worden meegedeeld en vertogen geleverd worden, vooral geschikt "om de Oud-Nederlandsche Catholijken te waarschuwen tegen de listige pogingen van een valsch liberalismus, 't welk zich, onder het mom van onpartijdigheid, aanhangers onder de Catholijken tracht te verkrijgen". Plannen zijn er ook tot het opnemen van aankondigingen van goede boekwerken en andere advertentien, de prijs der effecten, marktprijzen etc.
• *noten*
(1) In *de Morgenstar der toekomst*, 1832, dl. 1 bevindt zich na p. 310 een vier pagina's tellende prospectus

betreffende een per 1 jan. 1833 uit te geven weekblad onder de titel *Kerkelijk register*. In de jaargang 1833 (dl. 2, nr. 1, p. 60) van hetzelfde tijdschrift wordt echter meegedeeld dat "uit hoofde eener pijnlijke ziekte des Redacteurs" de uitgave van het weekblad, het *Kerkelijk register* is uitgesteld. Het eerste nummer zou pas begin juli verschijnen. In het 'Voorberigt' van dit eerste nummer wordt vermeld: "Achtingswaardige Personen zijn van oordeel geweest, dat de titel van de Correspondent voegzamer voor ons blad ware dan dien van Kerkelijk register. Wij hebben het, om die reden, bij deszelfs geboorte, den naam willen geven van *de Correspondent of kerkelijk register*, zullende het in het vervolg dien van: *de Correspondent* voeren". Niettemin bleef ook in 1834 op de titelbladen de uitgebreide titel *de Correspondent of kerkelijk register* vermeld.
(2) Vgl. Gorris, dl. 2, p. 187.
(3) In het 'Voorberigt' van de eerste jaargang deelt de redactie mee, dat het aanvankelijk in de bedoeling had gelegen om het blad maandelijks en ongezegeld te laten verschijnen, maar hiervan moest worden afgezien "uit hoofde der uitlegging, die aan de wetten op het zegel zou kunnen gegeven worden, waardoor zij [= de redactie] zich in onaangenaamheden zou kunnen gewikkeld zien". Het blad zal derhalve gezegeld en wekelijks verschijnen. Bij toenemende belangstelling zou, zo werd in het voorbericht gezegd, het blad mogelijk zelfs meer dan eenmaal per week het licht zien, maar daarvan is het niet gekomen.
(4) Vgl. Gorris, dl. 2, p. 97.

27

Courrier du Limbourg 1886
+ *jaren* 1(1886), nr. 1(1 maart) – [eind sept.][1]
+ *ondertitel* Journal des Pays-Bas
+ *uitgever* 1886 H.F. van den Eerenbeemt, dir.-gérant
– In de titelkop worden genoemd als "agents pour la Province": "Ruremonde: Henri van der Marck; Venloo: Hubert Gambon; Sittard: Gerard Tholen"
+ *plaats* Maastricht
+ *frequentie* "dagelijks"
+ *formaat* E
+ *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
+ *redactie* Niet in het blad vermeld.
+ *relaties* Voortgezet als [*het Dagblad van Limburg*][1]
+ *autopsie* 1(1886), nr. 1(1 maart)
– NPM
+ *typering* Katholiek dagblad voor Limburg met berichtgeving in het Frans en het Nederlands. In het eerste nummer wordt de bedoeling van het blad als volgt omschreven: "Créer un journal indépendant, libre de tout esprit de parti, n'envisageant que le bien-être général, en défendant les grands principes de la religion et de l'ordre moral, voilà notre but". Daaraan wordt toegevoegd: "(...) tout en arborant le drapeau catholique, nous sommes bien résolus à nous abstenir de toute polémique, laissant à un chacun la responsabilité de ses opinions et de ses écrits". Het blad wil geen concurrent zijn voor andere katholieke kranten: "nous ne sommes qu'un simple compagnon d'armes". Van den Eerenbeemt begon met de uitgave van de *Courrier du Limbourg*, toen hij als 'gérant' de *Courrier de la Meuse* had verlaten.
+ *noten*
(1) Vgl. A.J. Flament, 'Maastrichter en andere Limburgsche kranten in de Stadsbibliotheek en op het Rijksarchief te Maastricht', in: *de Maasgouw*, 9(1887), nr. 44(3 sept.), p. 173. Volgens Flament zou *het Dagblad van Limburg* als uitgave van H.F. van Eerenbeemt verschenen zijn van 1 tot en met 5 okt. 1886. Hiervan kon geen enkele aflevering in autopsie worden genomen.

28

le Courrier de la Meuse 1851-1892
+ *jaren* 1851, prospectussen(27, 29 en 30 sept.)
– 1851, nr. 1(2 okt.) – 53(1892), nr. 305(31 dec.)
+ *ondertitel* Journal quotidien ∞ 1851, nr. 1(2 okt.) – nr. 50(29 nov.)
– Journal quotidien religieux, politique et littéraire ∞ 1851, nr. 51(30 nov.)
– Journal quotidien religieux, politique, commercial et littéraire ∞ 1851, nr. 52(1 et 2 dec.) – 1854, nr. 138(14 juni)
– Journal du Limbourg ∞ 1854, nr. 139(15 juni) – 53(1892)
+ *uitgever* A.J. van Osch-America et Co.[1] ∞ 1851, nr. 1 (2 okt.) – 1862, nr. 231(3 okt.).
– Chr. Hollman-Rutten ∞ 1862, nr. 232(4 okt.) – 1872, nr. 151(29 juni). Tot en met 1864, nr. 102(1 en 2 mei) wordt Adr. van der Hoeven als uitgever vermeld
– Henri Bogaerts ∞ 1872, nr. 152(30 juni en 1 juli) – 1883, nr. 245(20 okt.)
– "Imprimerie du Courrier de la Meuse", later: "Stoomdrukkerij van de Courrier de la Meuse-Marbaise" ∞ 1883, nr. 246(4 okt.) – 53(1892), nr. 279(30 nov.)
– Maastrichtsche Stoomdrukkerij[2] ∞ 53(1892), nr. 280(1 dec.) – nr. 305(31 dec.)
+ *plaats* Maastricht
+ *frequentie* zesmaal per week (tot en met 1860 verscheen een gecombineerd nummer voor maandag en dinsdag; vanaf 1861 voor zondag en maandag[3])
+ *formaat* C ∞ 1851, nr. 1(2 okt.) – nr. 50(29 nov.); D ∞ 1851, nr. 51(30 nov.) – 1882, nr. 163(14 juli); E ∞ 1882, nr. 164(15 juli) – 53(1892)
+ *omvang* IV ∞ 1851; VI ∞ 1852-53(1892)
+ *redactie* [1862-1864 Jos Russel, red.][4]
1883-1886 H.F. van den Eerenbeemt, 'gérant'
1886-1889 A. Nuyens, 'gérant'
+ *bijzonderheden* De jaargangaanduiding wordt pas

gebruikt met ingang van 50(1889/90), nr. 127(1 en 2 juni). De nieuwe jaargang begon vervolgens begin juli, maar de afleveringsnummering bleef lopen van januari tot en met december.
– *Le Courrier de la Meuse* gaf een Nederlandstalig weekblad uit, dat achtereenvolgens verscheen onder de titel *Weekblad voor Limburg* {1859}, *de Limburger* ([1867]-[1874]), *de Nieuwe Limburger* ([1874]-1883). Deze bladen zijn afzonderlijk beschreven. Vanaf april 1883 verscheen op zaterdag het tweede blad van *le Courrier* in het Nederlands onder de titel *Bijblad van de Courrier de la Meuse*. Dit bijblad is vrijwel volledig meegebonden in het exemplaar van *le Courrier de la Meuse* in de Stadsbibliotheek Maastricht. Het nummer van 7 juli 1883 vermeldt, dat "voor de gewone abonnés op de Dagelijksche courrier" het bijblad gratis is. Het is ook mogelijk zich alleen op het Zaterdagnummer van de krant, inclusief bijblad, te abonneren. Dit *Bijblad* verandert in juli 1889 zijn titel in *Supplément au Courrier de la Meuse* en de inhoud ervan is deels in het Nederlands, deels in het Frans gesteld. Vanaf juni 1890 geeft *le Courrier* ook weer een afzonderlijk Nederlandstalig weekblad uit, het *Limburgsch volksblad*. Zie hiervoor de eigen beschrijving van dit blad.
– Naast het Nederlandstalige bijblad verschijnt er vanaf 1886, nr. 55(6 maart) een Franstalig *Supplément littéraire et scientifique du Courrier de la Meuse*. Dit *Supplément* werd vanaf juli 1889 vervangen door het hierboven genoemde *Supplément au Courrier de la Meuse*.
– In de collectie Pijls in het Gemeentearchief Maastricht bevindt zich archiefmateriaal betreffende de uitgave van de krant.
✦ *relaties* Hierin opgenomen *Journal du Limbourg* (vanaf 15 juni 1854)
– Voortgezet als *Ons zuiden*
✦ *literatuur* D.J.J.M. Widdershoven, "*Qui n'est pas avec nous est contre nous". Maastrichtse pers rond 1848*. Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Vakgroep Nieuwe Geschiedenis, 1982, IV + 144 p.
✦ *autopsie* Volledig
– SBM
✦ *typering* Katholiek Franstalig dagblad voor Maastricht en omstreken. Het blad steunde de katholiek-liberale groepering rondom burgemeester Pijls. Toen in 1872 Henri Bogaerts de nieuwe eigenaar van de krant werd, veranderde echter de politieke koers van het blad en Pijls werd niet langer gesteund. De nieuwe redactie presenteerde zich in het nummer van 30 juni / 1 juli 1872 als volgt: "La nouvelle rédaction arbore franchement l'étendard catholique".
✦ *noten*
(1) De compagnon was Hollman. Voor de vennootschap onder firma Van Osch America en Co, zie: Widdershoven, p. 35-38.
(2) In de krant van 26/27 nov. 1892 werd bericht: "Les propriétaires du *Courrier de la Meuse* ont cédé le journal ainsi que la propriété de l'imprimerie à la Société anonyme Maastrichtsche Stoomdrukkerij à partir du 1er décembre prochain. La direction actuelle sera donc désormais complètement étrangère à tout ce qui paraîtra dans les colonnes du journal". De NV Maastrichtsche Stoomdrukkerij was op 29 nov. 1889 opgericht en stelde zich ten doel "het exploiteeren eener boek- en steendrukkerij, boekbinderij en daaraan verwante bedrijven" (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1890, nr. 39(15 febr.), NV-nr. 41). Op de vergadering van 8 dec. 1892 van de NV werd besloten tot het uitgeven van dag- en weekbladen, tijdschriften en boekwerken (vgl. ibidem, 1894, nr. 17(21/22 jan.), NV-nr. 7).
(3) In 1861, nr. 1(1 jan.) wordt gezegd: "Dorénavant le journal ne sera plus antidaté".
(4) Vgl. Jos. Habets, 'Joseph Russel', in: *Publications de la Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg*, 25(1888), p. 439-441.

29

Dagblad van Arnhem 1925-[1941]
✦ *jaren* 1(1925), nr. 1(29 sept.) – [1941, 30 sept.][1]
✦ *ondertitel* Nieuwsblad voor de provincie Gelderland ∞ 1(1925) – {3(1928), nr. 693(2 jan.)}
– Nieuwsblad voor Arnhem en omgeving ∞ {4(1929), nr. 1269(19 nov.) en nr. 1270(20 nov.)}
✦ *uitgever* NV Drukkers- en Uitgeverszaak voorheen Van Mastrigt en Verhoeven[2] ∞ 1(1925) – [4(1929)][3]
– [NV Dagblad en Drukkerij het Centrum ∞ 1929-1932][3]
– [Vereenigde Katholieke Pers / NV Exploitatie-Maatschappij Quod Bonum, Utrecht ∞ 1932-1941][3]
✦ *plaats* Arnhem
✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)[4]
✦ *formaat* E
✦ *omvang* [VI]
✦ *redactie* 1925-{1928} Bernard Verhoeven, hoofdred. (later voorzitter van de redactiecommissie)
1925-{1928} mr. P.J.M. Aalberse, vaste medew.
[?-1935 mr. W.A.M. van der Kallen, chef red.][5]
[1935-1937 Th. Bruna, red.][5]
[{1935}-1938 N. Verhaar, red.][5]
[1938-? M. van Eyk, red.][5]
[1938-? F.J.M. Oremus, chef red.][5]
[1938-1939 G.H.J.L. Hol, hoofdred.][5,6]
[?-1941 J. Vermeulen, chef red.][5]
[{1940}-1941 H. Kerkhoffs, red.][5]
✦ *bijzonderheden* Vanaf [1929][3] verscheen het *Dagblad van Arnhem* als kopblad van *het Centrum*.
– Als kopblad van het *Dagblad van Arnhem* verscheen het *Geldersch dagblad* (zie de afzonderlijke beschrijving).

– Na 10 mei 1940 is de krant gedurende acht dagen niet verschenen (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nr. 398).
• *relaties* Voortzetting van de Arnhemse editie van *het Centrum.*[7] Deze Arnhemse editie was aanzienlijk uitgebreid na de opheffing van de *Geldersche koerier* in 1915.
– Tijdens de Tweede Wereldoorlog kocht *de Gelderlander* de publicatierechten van het *Dagblad van Arnhem* van de Vereenigde Katholieke Pers en begon in 1945 met de uitgave van het *Arnhems dagblad.*[8]
• *autopsie* 1(1925), nr. 1(29 sept.); 3(1928), nr. 693(2 jan.); 4(1929), nr. 1269(19 nov.) en nr. 1270(20 nov.); 1933, feestnummer 700-jarig bestaan van Arnhem als stad; 13(1937/38), nr. 5232(sic)(5 okt.), nr. 2429(31 jan.) en nr. 2730(29 juli)
– NPM
• *typering* Katholiek dagblad voor Arnhem en omgeving, dat vermoedelijk vanaf 1929 kopblad van *het Centrum* was. In het eerste nummer presenteert de krant zich als "een principieel Katholiek Dagblad" met een stedelijk en provinciaal karakter. Het wil een plaats innemen naast *de Post*, welk blad van begin af aan een "specifiek provinciaal karakter" had, waarin aan Arnhem slechts beperkte aandacht werd besteed "niet meer dan als gelijkberechtigde met andere deelen der provincie".
• *noten*
(1) Vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 309.
(2) De NV Drukkers- en Uitgeverszaak voorheen Van Mastrigt en Verhoeven was in 1908 opgericht. Vgl. de beschrijving van *de Post*.
(3) Het *Dagblad van Arnhem* verloor in 1929 zijn zelfstandigheid en werd een kopblad van *het Centrum* (vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 61).
(4) Vanaf 5 juni 1932 verscheen de krant met een ochtend- en avondeditie (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nr. 228).
(5) Vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nrs. 302, 398, 3028, 4180, 4359.
(6) Vgl. J.J.M. Douwes. 'Collega Hol jubileert', in: *de Journalist*, 3(1952), nr. 3(maart), p. 17.
(7) In het eerste nummer van 29 sept. 1925 wordt hierover gezegd dat er aanvankelijk een te Arnhem samengestelde afdeling in *het Centrum* was opgenomen en dat er later, in 1918, een speciaal bijvoegsel voor Arnhem en naaste omgeving in de Gelderse hoofdstad werd geredigeerd en bij de drukkerij van v/h Van Mastrigt en Verhoeven werd gedrukt. Dit bijvoegsel werd aan de van Utrecht komende exemplaren van *het Centrum* toegevoegd.
(8) Vgl. J. Brinkhoff, *Een eeuw de Gelderlander-Pers* (Nijmegen 1948), p. 116.

30

Dagblad van Maastricht 1894-1897
• *jaren* 1894, proefnr.(1 dec.)
– [1895, begin jan.][1] – 3(1897), nr. 264[= 263](12 nov.)
• *ondertitel* Provinciale Limburgsche Courant
• *uitgever* Gebr. Crolla[2]
• *plaats* Maastricht
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* [1897 E. Indemans, red.][3]
[1897 M. de Ras, red. en eigenaar][3]
• *bijzonderheden* Als bijblad verscheen het *Limburgsch nieuwsblad*. De advertenties geplaatst in het *Dagblad van Maastricht* werden gratis overgenomen in het *Limburgsch nieuwsblad* (vgl. *Dagblad van Maastricht*, 2(1896), nr. 145(18 juni)).
– In 1895 werd de lezers bericht dat zij voor 30 cent per kwartaal een belangrijke premie konden ontvangen: "een groot Boekdeel, bevattende 416 pagina's *Geïllustreerd Zondagsblad*, met tal van belangwekkende gravures" en in 3(1897), nr. 101(19 mei) werd gezegd, dat de abonnees tegen gereduceerde prijs als bijvoegsel konden ontvangen de wekelijkse romanuitgave *de Gezellige huisvriend*, 'Lectuur voor iedereen' (zie de afzonderlijke beschrijving).
• *relaties* Het *Dagblad van Maastricht* is min of meer als voortzetting te beschouwen van *Ons Zuiden*
– Voortgezet als *de Zuid Limburger*[4]
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 1895, jan. en febr.
– NPM ∞ proefnummer
– SBM ∞ 1895-1897
• *typering* Katholiek dagblad voor Maastricht en omgeving. De nieuw aangetreden redactie schreef in het nummer van 16 sept. 1897 de katholieke belangen in het algemeen en de belangen van Maastricht in het bijzonder te willen verdedigen. Daar werd aan toegevoegd: "Dit echter zal van nu af in meer strijdbaren vorm geschieden. Dit geldt de zaak – niet de persoon".
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(2) Tot en met 3(1897), nr. 223(30 sept.) wordt in de krant A. Crolla als uitgever genoemd.
(3) Vgl. *de Tijd*, 1 nov. 1897.
(4) In 3(1897), nr. 210(16 sept.) wordt de naamsverandering al aangekondigd: "Het *Dagblad van Maastricht* zal herdoopt worden in *De Zuid-Limburger*. Het kwam ons voor dat de titel te beperkt en vooral te lokaal was".

31

Dagblad van Noord-Brabant[1] 1899-1937
• *jaren* 40(1899), nr. 4535(17 sept.) – 77(1937), nr. 15755 (23 jan.)
• *ondertitel* Voorheen Nieuwe Bredasche courant ∞ 40(1899) – 58(1917), nr. 9928(13 okt.)
• *uitgever* Firma Gebr. Oukoop[2] ∞ 40(1899), nr. 4535 (17 sept.) – 48(1908), nr. 6999(2 jan.)
– NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia, voorheen o.a. Gebr. Oukoop te Breda[3] ∞ 48(1908), nr. 7000(3 jan.) – 77(1937)
• *plaats* Breda
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* [1899-1919 Albert van der Kallen, hoofdred.][4]
[1919-{1925} A.J.M. Käller, hoofdred.][5]
[?-1929 mr. J. Dorbeck, hoofdred.][4]
[1929-1937 dr. Albert van de Poel, hoofdred.][4,6]
[1899-? Felix Herold, dir.][4]
[Gualzatta, dir.][4]
[Van Zutphen, dir.][4]
[Raven, dir.][4]
[Zoetmulder, dir.][4]
[1933-1937 L.M.J.A. van der Grinten, dir.][4]
• *speciale nummers* 66(1926), 20 okt.: 'Buitengewoon nummer' bij gelegenheid van de ingebruikname van een nieuwe rotatiepers
• *bijzonderheden* Vanaf 1914 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Vanaf 23 sept. 1899 tot in 1914 verscheen als bijlage bij het zaterdagnummer het *Zondagsblad van het Dagblad van Noord-Brabant*.
– De lezers konden zich abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Als gratis bijlage verscheen vanaf [sept. 1925] wekelijks *de Kandelaar*. De inhoud hiervan bestond zoals in de titelkop werd gezegd uit de voornaamste rubrieken van het onder de zelfde titel verschijnende zelfstandige blad *de Kandelaar*.[7] Redacteur van het blad was G. Huys pr. De bijlage bevatte het evangelie van de week, godsdienstige en stichtende artikelen, een rubriek voor zieken en gezinslectuur.
– Vanaf 1926 breidde zich het verspreidingsgebied van het *Dagblad van Noord-Brabant* geleidelijk uit. Er kwamen een aantal bijkantoren en afzonderlijke edities voor achtereenvolgens: Roosendaal in 1926 (red.: H.A. van Rijthoven), Hulst in 1927 (red.: P. Alberts), Bergen op Zoom in 1929 (red.: A.C. Veraart) en Waalwijk in 1931 (red.: Jan Goderie)[4].
– In 1934 werd de *Nieuwe Zeeuwsche courant* overgenomen en vanuit Goes werd de redactie gevoerd voor de Zeeuwsche editie, welke als kopblad ging verschijnen onder de titel *Dagblad van Zeeland*.
• *relaties* Voortzetting van *Nieuwe Bredasche courant*
– De Zeeuwsche editie, welke verscheen o.d.t. *Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland*, ging samen met de *Nieuwe Zeeuwsche courant* en werd voortgezet o.d.t. *Dagblad van Zeeland*.
– Voortgezet als *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*[8]
• *literatuur* Wim Kock, '120 jaar groeien tegen de verdrukking. Van Oosterhout naar 't Spinveld', in: *de Stem*, Nieuwbouwnummer, februari 1981, p. 7
– Loek Leijendekker, 'De Stem 1860-1985. De geschiedenis', in: *de Stem*, 1985, 21 september, jubileumnummer t.g.v. het 125-jarig bestaan, p. 3,5 en 9
• *autopsie* Volledig
– GA Breda
• *typering* Katholiek dagblad voor Breda en omgeving. In het openingsartikel in het eerste nummer, 'Het Dagblad', wordt gezegd, dat het doel, "een blad van den dag" te worden, bereikt is: een blad, "dat onmiddellijk met zijn lezers kan praten over de feiten van het heden, en door zijn veelvuldig verschijnen in de gezinnen een kennis van den dag wordt. (...) Zelf willen, zelf oordeelen, zelf streven, ziedaar het dagblad. Zelf het nieuws brengen uit Oost en West, en zijn oordeel werpen onder de lezers, vóór zij zelven nog tijd hebben gehad tot hooren of denken". Het *Dagblad van Noord-Brabant* was nadrukkelijker katholiek dan zijn voorganger. In het eerste nummer was daarover geschreven: "(...) het dagblad [mag] geen kaperschip zijn, dat op elken bodem aan den horizon zijn kanonnen richt; geen kefhond, die aanslaat als een voorbijganger, wat al te hard langs zijn huis gaat. Maar evenmin een zouteloos orgaan, geen visch noch vleesch zijnde, niet durvend een oordeel uit te spreken in zaken van het hoogste belang".
• *noten*
(1) Vanaf 58(1917), nr. 9929(15 okt.): *Dagblad van Noordbrabant*.
(2) De Firma Gebr. Oukoop was sinds 1882 onderdeel van het vennootschap onder de Firma's P.W. van de Weijer, Gebr. Oukoop te Breda, Firma F.B. van Ditmar te Utrecht (sinds 1893) en Firma Weyerhorst (sinds 1899).
(3) De NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia werd op 1 jan. 1908 opgericht (vgl. hiervoor de beschrijving van de *Utrechtsche courant*, noot 1). De vermelding 'voorheen o.a. Gebr. Oukoop te Breda' vervalt m.i.v. 70(1930), nr. 13835(3 okt.).
(4) Vgl. *de Stem*, 100(1960), 5 nov., p. 5.
(5) Vgl. *R.K. Wie is dat? Biografisch lexicon van bekende Nederlandsche roomsch-katholieke tijdgenooten* (Leiden z.j.), p. 70.
(6) Vgl. J.J. Brouwers, *Vraagtekens bij een geval van collaboratie. Albert van de Poel, hoofdredakteur van het Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland in 1940*. Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Vakgroep Nieuwe Geschiedenis na 1870, 1986.

(7) In het Gemeentearchief Tilburg is aanwezig: *de Kandelaar*, 'Katholiek weekblad voor Noord en Zuid', 3(1927/28), nr. 20(12 febr.) tot en met 5(1929/30), nr. 50(14 sept.). De nieuwe jaargang begon aan het eind van de maand september. De omvang van de afleveringen is acht pagina's. Het formaat is 42 centimeter hoog.
(8) Vóór 1937 zijn één of meer edities reeds onder de titel *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland* verschenen. Vgl. *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*, 77(1937), nr. 15756(25 jan.): "(...) onze courant, aanvankelijk een dagblad voor de Baronie van Breda, [zag] in den loop der jaren zijn lezerspubliek (...) uitgroeien tot over geheel Westelijk Noordbrabant, Zeeuwsch-Vlaanderen en, na de overname van de *Nieuwe Zeeuwsche courant* te Goes, ook over de Zeeuwsche eilanden Zuid Beveland en Walcheren. Toen ons blad behalve in Brabant nog in Zeeuwsch-Vlaanderen verspreid werd – dus binnen de grenzen van het Bredasche bisdom – gaven wij aan ons blad, voor zoover het in Brabant verspreid werd den naam *Dagblad van Noordbrabant* en aan het gedeelte der oplage, dat buiten Brabant werd verstrekt, eerst den naam *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*, later afgekort tot *Dagblad van Zeeland*".

32

Dagblad voor Noord-Limburg 1945-{1980}
✦ *jaren* 1(1945/46), nr. 1(18 april) – {118(1980), nr. 306(31 dec.)}
✦ *uitgever* NV Nieuwe Venlosche Courant; vanaf dec. 1949: NV Dagblad voor Noord-Limburg[1]
– Het *Dagblad voor Noord-Limburg* werkte van meet af aan met het *Limburgsch dagblad* en de *Maas- en Roerbode* samen in de Limburgia-Pers.[2]
– In maart 1972 werd het *Dagblad voor Noord-Limburg* opgenomen in het Audet-concern.[3]
– Het *Dagblad voor Noord-Limburg* nam deel in de Zuid-Oost Pers[4] en vanaf 1971 in de Pers Unie.[5]
– Vanaf 16 aug. 1977 werd de krant te Nijmegen gedrukt op de persen van *de Gelderlander*.
✦ *plaats* Venlo
– Bijkantoor vanaf okt. 1945 te Tegelen en Venray; vanaf nov. 1951 tot en met febr. 1967 te Blerick en vanaf juli 1954 tot en met 1955 ook te Horst. Na 1 juni 1967 zijn er geen bijkantoren meer vermeld.
✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
✦ *formaat* C ∞ 1(1945/46), nr. 1(18 april) – nr. 208(22 dec.); afwisselend C- en E-formaat ∞ 1(1945/46), nr. 209(24 dec.) – 2(1946/47), nr. 81(26 juli); E ∞ 2(1946/47), nr. 82(27 juli) – {118(1980)}
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* 1945-{1946} C.M. Dosker, waarn. dir. (vermeld tot en met 26 juli 1946)
[1945]-1968 G.J. Bertels, hoofdred. (vermeld vanaf 1 juni 1967)
[1945][6]-1971 P.J. Stroeken, dir. (vermeld vanaf 1 juni 1967)
1968-{1980} M. Plukker, hoofdred.
1970-1977 mr. E.F.M. Goossens, dir.
1978-{1980} drs. J.A.M. Gerits, dir.
Als redacteuren zijn vermeld in 1945 en 1946: mej. H. Schoenmakers en W. Reiné.
✦ *speciale nummers* 97(1959), nr. 234(2 okt.): bijlage b.g.v. ingebruikname van nieuwe rotatiepers
– 101(1963), 15 april: '100 jaar krant in Noord-Limburg'
– 110(1972), nr. 258(14 nov.): 'Dagblad voor Noord-Limburg 40.000 abonnees'
– Bijlage bij 117(1979), nr. 276(20 nov.): '50.000 abonnees zetten de kroon op hun dagblad'
✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon tot en met 1953 steeds rond 20 april. In februari 1954 versprong de nummering van 9(1953/54), nr. 256(17 febr.) naar 92(1954), nr. 41(18 febr.), waarbij de start in 1863 van het *Venloosch weekblad*, oudste voorloper van het *Dagblad*, als vertrekpunt is genomen. Voortaan liepen de jaargangen gelijk met het kalenderjaar.
– Vanaf 1971 verscheen de krant in verschillende edities.
– Vanaf 93(1955), nr. 247(22 okt.) tot en met 104(1966), nr. 244(15 okt.) verscheen op zaterdag de weekend-editie *Carillon*. Daarna bevatte de zaterdagse krant een aantal pagina's 'Weekeinde' of 'Weekend'. Vanaf 115(1977), nr. 194(20 aug.) tot en met {118(1980)} bevatte de krant op zaterdag het bijvoegsel *Plus*.
✦ *relaties* Voortzetting van *Nieuwe Venlosche courant*[7]
✦ *literatuur* 'Rechts binnen Audet. Links in de regio. Krant op zicht. 21. Serie-reportage dagbladen', in: *de Dagbladpers*, 32(1979), nr. 3, p. 8-13
– Ragdy van der Hoek, Adri Gorissen, *Dagblad voor Noord-Limburg: van nieuws tot krant. 125 jaar de papieren stem van de regio*, Venlo 1987, 48 p.
– Ragdy van der Hoek, Adri Gorissen, *De Venlose krant. 125 jaar in Noord-Limburg* (Venlo 1988), p. 142-167.
✦ *autopsie* Volledig tot en met 118(1980), nr. 306(31 dec.)
– GA Venlo
✦ *typering* Katholiek dagblad voor Venlo en omgeving. In het eerste nummer van 18 april 1945 schreef de redactie dat het als taak van de pers zag om de katholieke cultuur te herstellen en te bevorderen, maar ook de behartiging van de politieke, economische en sociale belangen van het volk. Een gewestelijk blad vond, zo oordeelde de redactie, zijn voornaamste bestaansreden in het staan voor de geestelijke en stoffelijke belangen der eigen streek, en dat was hetgeen op de eerste plaats van de krant verwacht kon worden. Daar werd nog aan toegevoegd: "Wat wij onder geestelijk herstel en stoffelijke wederopbouw verstaan is niet een pleistering van scheuren en een oplappen van wat reeds lang ondeugdelijk bleek, maar waar dit nodig is een volledige hervorming met behoud van het goede van voorheen". In de jaren zeventig verloor de krant langzamerhand haar

katholieke identiteit. De hoofdredacteur M. Plukker liet zich in 1979 over het *Dagblad voor Noord-Limburg* uit als "een neutrale krant (...) met heel eigen en ook kritische standpunten over kerkelijke zaken" (vgl. *de Dagbladpers*, 1979, maart).

• *noten*

(1) Op 1 december 1949 werd de NV Nieuwe Venlosche Courant officieel omgezet in de NV Dagblad voor Noord-Limburg, waarvan de doelstelling als volgt werd geformuleerd: "het drukken, uitgeven, verkopen en verspreiden van couranten, tijdschriften, boeken en andere drukwerken en voorts al hetgeen met het voormelde doel in verband staat, tot de bereiking er van wordt geëist of daaraan bevorderlijk kan zijn, het deelnemen in aanverwante bedrijven daaronder begrepen. De door haar uit te geven couranten zullen geredigeerd worden naar de zin der Rooms-Katholieke beginselen, terwijl haar verdere uitgaven daarmee niet in strijd mogen zijn" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, nr. 55(17 maart), NV-nr. 306.

(2) In het eerste nummer van 18 april 1945 werd de verklaring afgedrukt, die reeds eerder was verschenen in het *Limburgsch dagblad* en de *Maas- en Roerbode*, aangaande de Limburgia-Pers, welke daarin wordt omschreven als een maatschappij tot exploitatie van r.k. dagbladen in Limburg "met als doelstelling aan Limburg te geven een krachtige katholieke dagbladpers, in verscheidenheid afgestemd op de verschillende regionale belangen, doch vereend optrekkende waar het gaat om zaken van algemeen provinciaal en landelijk belang. (...) Uiteraard staat voor andere Limburgsche Roomsch-Katholieke dagbladen, die bovengenoemde doelstelling kunnen onderschrijven, de weg tot toetreding open. Dit ligt geheel in het karakter van deze combinatie, die vanwege haar diepe en wijdvertakte verankering in het Limburgsche gemeenschapsleven, hiervan een zuivere afspiegeling en een waardige vertegenwoordigster beoogt te zijn". In 1968 trad het *Limburgs dagblad* uit de Limburgia-Pers. Na de fusie in 1971 tussen *de Maas- en Roerbode* en *de Nieuwe Limburger* tot *de Limburger* werd het laatstgenoemde blad de partner van het *Dagblad voor Noord-Limburg* in de Limburgia-Pers. Bij het 35-jarig bestaan van de Limburgia-Pers verscheen *Limburgia Krant*, "een feestelijke bezinning op het instituut Limburgia-pers en daarin voorgevallen jubilea en belangrijke momenten in de persoonlijke sfeer"(aanwezig in fotokopie in KDC).

(3) Voor de NV Audet, zie de beschrijving van *de Gelderlander* en vgl. *de Journalist*, 23(1972), nr. 8(15 april), p. 18.

(4) Voor de Zuid-Oost-Pers, zie de beschrijving van het *Brabants dagblad*, noot 4.

(5) Voor de Pers Unie, zie de beschrijving van *het Binnenhof*, noot 3.

(6) Vgl. 109(1971), nr. 183(13 sept.).

(7) In het eerste nummer van 18 april 1945 schrijven P.A. Schrijnen, J. Scheepers en Eug. Goossens het volgende: "Spoedig na de bevrijding werd ons door Sectie XI van den Chef Staf Militair Gezag, de opdracht gegeven in Venlo een nieuw dagblad te doen verschijnen, dat tevens zijn verschijningsgebied zou vinden in N.-Limburg. *De Nieuwe Venlosche Courant* werd verboden, de bezittingen der NV werden gevorderd en dit apparaat werd ons ter beschikking gesteld om met behulp daarvan ten spoedigste een publicatie-orgaan het licht te doen zien".

33

Dagblad van Noordbrabant en Zeeland[1] 1937-1944

• *jaren* 77(1937), nr. 15756(25 jan.) – 84(1944), nr. 18120(27 okt.)

• *uitgever* NV Uitgeversmaatschappij Neerlandia

• *plaats* Breda

– Bijkantoren: Roosendaal, Bergen op Zoom, Waalwijk, Goes en Hulst

• *frequentie* zesmaal per week

• *formaat* E ∞ 77(1937) – 82(1942), nr. 17557(12 dec.); D ∞ 82(1942), nr. 17558(14 dec.) – 84(1944), nr. 18093(16 sept.); C ∞ 84(1944), nr. 18094(18 sept.) – nr. 18120(27 okt.)

• *omvang* VI

• *redactie* [1937-1941 dr. Albert van de Poel, hoofdred.][2] [1937-1944 E.H.B. Brader, waarn. chef de bureau, later chef de bureau][3]

1941 J.J.H.A. Bruna, waarn. hoofdred.

1941-1944 J.A.H.M. van Schijndel, waarn. hoofdred.

Vanaf 1941 worden ook de redacteuren in de krant genoemd:

1941 J.D.A. Schils, plv.hoofdred.

1941 J.F.A.M. Frencken

1941 G. Knepflé

1941 G. van Beek

1941-1942 H. Jonkers

1941-1944 P. Alberts, plv.hoofdred.

1941-1944 W. van Beek

1941-1944 E.J.L.M. Schul

1941-1944 W. v.d. Velden

1944 J. van Groenendael

1944 H. van den Broeck, hoofdred. Neerlandiapers

• *bijzonderheden* Als gratis bijlage verscheen tot en met 29 sept. 1939 wekelijks op vrijdag *de Kandelaar*. Zie bij de bijzonderheden in de beschrijving van het *Dagblad van Noordbrabant*. Vanaf 7 okt. 1939 bevatte de krant op vrijdag de rubriek 'Uit de Kandelaar', waarbij werd meegedeeld, dat de tekst hiervan ontleend werd aan "het U bekende apologetische weekblad van de zeereerw. Heer Rector G. Huys. *De Kandelaar* bevat een keur van belangwekkende beschouwingen over godsdienstige vragen van den dag."

– In een herderlijke brief van 7 juli 1944 namen de bisschoppen openlijk stelling tegen een viertal oorspronkelijk katholieke dagbladen die geheel in nationaal-socialistisch vaarwater waren geraakt: het betrof de volgende vier kranten: *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*, de *Limburger koerier*, *Utrechtsche courant* (uitgaven van NV Neerlandia Uitgeversmaatschappij) en *de Residentiebode* (vgl. S. Stokman OFM, *Het verzet van de Nederlandsche bisschoppen tegen nationaal-socialisme en Duitse tirannie* (Utrecht 1945), p. 290-292).
• *relaties* Voortzetting van *Dagblad van Noordbrabant*[4]
– Voortgezet als *de Stem*
• *literatuur* Wim Kock, '120 jaar groeien tegen de verdrukking. Van Oosterhout naar 't Spinveld', in: *de Stem*, Nieuwbouwnummer februari 1981, p. 7
– Loek Leijendekker, 'De Stem 1860-1985. De geschiedenis', in: *de Stem*, 1985, 21 september, jubileumnummer t.g.v. het 125-jarig bestaan, p. 3,5 en 9
– Jan Brouwers, 'De journalistieke charges van Albert van de Poel. Hoofdredacteur van het *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*, 1929 -1941', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 129-142
• *autopsie* Volledig
– GA Breda
• *typering* Katholieke krant voor Westelijk Brabant en Zeeland. In de oorlogsjaren verschenen – al of niet onder dwang – nogal wat "deutschfreundliche" commentatoren in het dagblad. In juli 1944 namen de bisschoppen openlijk stelling tegen nationaal-socialistische denkbeelden die door de krant werden geuit. Na de bevrijding moest de uitgave van het dagblad worden gestaakt.
• *noten*
(1) Tot en met 82(1942), nr. 17546(30 nov.) luidde de titel *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*. Daarna vermeldt de titelkop *Dagblad van Noordbrabant*. Tot en met 83(1943), nr. 17733(16 juli) is in de titelkop toegevoegd: "Brabantsche editie". Vermoedelijk verscheen er in deze periode een Brabantse en een Zeeuwse editie; in de krant zelf wordt hieromtrent geen informatie verstrekt.
(2) Vgl. Brouwers.
(3) Vgl. *de Stem*, 103(1963), nr. 24316(18 juni).
(4) Het *Dagblad van Noordbrabant* verscheen ook onder de titel *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland* en *Dagblad van Zeeland*. In 77(1937), nr. 15756(25 jan.) wordt hierover gezegd: "(...) Onwillekeurig vatte door die verschillende namen de ongegronde meening post, dat ons blad uit verschillende uitgaven bestond en dat er gesproken kon worden van 'andere couranten' buiten het *Dagblad van Noordbrabant* te Breda uitgegeven. Om nu de ongefundeerde opvatting uit den weg te ruimen, als zouden de verschillende edities niet eenzelfde uitgave zijn wat betreft de algemeene leiding, het algemeen nieuws en het geheele karakter van de courant, is besloten met ingang van heden den algemeenen naam voor ons blad in te voeren van *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*. Door dien éénen naam hopen wij te bereiken dat het eenheidskarakter onzer edities, ook in den naam van het blad, voor immer zo stellig mogelijk tot uiting zal zijn gebracht".

34

Dagblad voor Oss en omstreken[1] 1946-1959
• *jaren* 1946, 30 dec. – 1959, nr. 1(2 jan.)
• *uitgever* NV Noord-Brabants dagblad
• *plaats* Oss
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* Voor directie en hoofdredactie, zie de beschrijving van *Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin*
1946-1948 Ad van Grunsven, plaatselijk dir. en hoofdred.
1946-1959 G.J. van Balveren, plaatselijk leider
• *bijzonderheden* Kopblad van de *Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin*.
– Vanaf 28 febr. 1953 verscheen wekelijks op zaterdag de bijlage *de Week uit*.
• *relaties* Voortzetting van de editie voor Oss van de *Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin*
– Voortgezet als de editie voor Oss van het *Brabants dagblad*
• *autopsie* Volledig
– GA 's-Hertogenbosch
• *typering* Katholiek dagblad voor Oss en omstreken, kopblad van de *Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin*. In het nummer van 30 dec. 1946 schreven G.J. van Balveren en Ad van Grunsven in 'Aan onze lezers', dat het streven steeds was geweest voor Oss en omgeving een eigen dagblad uit te geven, "waarin vooral het plaatselijke en streekeigen volledig tot zijn recht zou komen". Het was nodig samenwerking te zoeken in een groter verband "daar een volledig zelfstandig streekblad voor Oss en omgeving voorlopig zeker niet de commercieele mogelijkheid biedt om op redactioneel gebied al die krachten aan te trekken, die voor een goede redactie nu eenmaal onontbeerlijk zijn". Daarom werd aansluiting gezocht bij *Oost-Brabant*, maar aangezien dit blad min of meer is teruggekomen op zijn verschijningsvorm in edities en anderzijds de *Provinciale Noord-Brabantsche Courant – het Huisgezin* weer verschijnt, is het algemeen belang, zo wordt door Van Balveren en Van Grunsven geschreven, het beste gediend door voortaan als aparte editie van laatstgenoemde krant te gaan verschijnen. De directie van *Oost-Brabant* ontkende dat ze de editie voor

Oss zou hebben willen opheffen. In *Oost-Brabant* van 30 dec. 1946 werd in een verklaring gesteld, dat op 15 december was besloten dat de editie voor Oss zou blijven voortbestaan, maar dat inmiddels Van Balveren en Van Grunsven in contact waren getreden met de *Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin*. Omdat zij daarmee *Oost-Brabant* en met name de editie voor Oss en omgeving aantastten, werden zij door de Stichting Oost-Brabant van de uitoefening van hun functie ontheven.

✦ *noten*

(1) Tot en met 18 jan. 1947 verschenen o.d.t. *de Sirene – Dagblad voor Oss en omgeving*. *Oost-Brabant* protesteerde tegen het gebruik van de naam *Sirene*. In *Oost-Brabant* van 18 januari 1947 berichtte het blad dat de president van de Rechtbank te 's-Hertogenbosch had besloten dat de Noord-Brabantsche Courant NV en de redacteuren Van Balveren en Van Grunsven zich voortaan moesten onthouden "van de uitgifte, de exploitatie, de verzorging, de expeditie, de verspreiding en het drukken van, kortom van het verleenen van eenige medewerking, hoe ook genaamd, aan eenig dagblad, voerende den naam of het merk *De Sirene*, alleen dan wel verbonden aan eenigen anderen naam".

35

Dagblad voor Twente [1933]-1941

✦ *jaren* [50(1933/34), nr. 15149(22 mei 1933)][1] – 58(1941), nr. [20282](30 sept.)[2]

✦ *ondertitel* het Centrum[3]

✦ *uitgever* NV Exploitatie Maatschapppij Quod Bonum (Alle Goeds), dochteronderneming van NV de Spaarnestad

✦ *plaats* Utrecht

– Kantoor te Enschede en vanaf 1935 bijkantoor te Hengelo

✦ *frequentie* dagelijks ∞ 50(1933/34) – 55(1938/39), nr. 18464(22 okt.)

zesmaal per week (niet op zondag)[4] ∞ 55(1938/39), nr. 18466(24 okt.) – 58(1941)

✦ *formaat* E

✦ *omvang* VI

✦ *redactie* Voor directie en redactie, zie de beschrijving van *het Centrum*

[1933-1934 Bosman, chef][5]

[1934][5]-1941 J.W.L. van Mastrigt, gewestelijk verantw. red.

[1938-1940 Carel Enkelaar, medewerker][6]

✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering is overgenomen van *het Centrum*. De jaargangen lopen van mei tot en met april.

– Kopblad van *het Centrum*.

– Volgens Vos werd het *Dagblad voor Twente* in juni 1940 "(tijdelijk?) stopgezet" (vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 503, nt. 102). Vanaf sept. 1940 is het blad in elk geval weer verschenen.

– Op zaterdag ontvingen de abonnees het zondagsblad van het Spaarnestad-concern, dat verschenen is onder de titels *Ons zondagsblad / de Spaarnestad*, *de Witte raaf* en *het Katholieke weekblad voor Nederland*. De krant van 30 dec. 1939 bevat de mededeling aan de lezers, dat *het Katholieke weekblad* niet langer gratis wordt verstrekt, maar dat daarvoor twee en halve cent per week moet worden berekend.

– Op zaterdag verscheen in de krant het 'Kerkbericht voor Twente'. Vanaf 21 dec. 1935 luidde de titel: 'Officieele kerklijst'.

– De abonnees van het *Dagblad voor Twente* in Hengelo ontvingen vanaf 1 sept. 1934 tot en met 1 sept. 1938 gratis het weekblad *de Twentsche post*. *Het Centrum* sloot daartoe een collectief abonnement af met het weekblad. *De Twentsche post* verdedigde zichzelf in het nummer van 29 sept. 1934 door te zeggen, dat het blad daarmee in geen enkel opzicht gebonden is aan *het Centrum*: "Wij staan vrij tegenover ieder ander blad. Wil een ander blad zijn lezers collectief abonneeren best! Wil het zulks niet, ook best. Maar men zal ons toch niet kwalijk nemen, dat wij een collectief abonnement van alle Centrumlezers hebben aangenomen?". De levering van *de Twentsche post* was vooral bedoeld om de lezers de officieele kerklijsten voor Hengelo te kunnen geven. Toen het weekblad niet meer werd geleverd, schreef het *Dagblad voor Twente*, dat een regeling was getroffen om voortaan de kerklijsten in het dagblad te kunnen publiceren (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nrs. 133 en 323).

✦ *literatuur* Carel Enkelaar, *Van onze speciale verslaggever. Een autobiografische reportage*, Utrecht 1981

✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1936, jan.; 1940, jan. en maart-aug.

– GB Rotterdam

✦ *typering* Katholiek dagblad voor Twente, kopblad van *het Centrum*.

✦ *noten*

(1) Vermoedelijk begon het *Dagblad voor Twente* op 22 mei 1933 te verschijnen. Zowel in de collectie van de Koninklijke Bibliotheek, als in die van de Gemeentebibliotheek Rotterdam is in het exemplaar van *het Centrum* vanaf 22 mei 1933 het *Dagblad voor Twente* meegebonden. Dat het *Dagblad voor Twente* in het voorjaar van 1933 begon te verschijnen, kan ook worden afgeleid uit de polemiek tussen het *Overijselsch dagblad* en het *Dagblad voor Twente* in mei en juni 1934 (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nr. 107).

(2) Het laatste nummer van 30 sept. 1941 heeft geen afleveringsnummering. Aan de abonnees wordt bericht, dat de krant moet verdwijnen op grond van de heersende papierschaarste. De lezers worden opgeroe-

pen zich te abonneren op een ander katholiek blad en aldus de bestaansmogelijkheid en de beschikbaarstelling van papier voor dat blad te bevorderen, "immers elk blad zal papier toegewezen krijgen overeenkomstig het aantal van zijn abonné's". Op de achterpagina van het laatste nummer worden de lezers opgeroepen zich te abonneren op *de Tijd*. Enkelaar schrijft (p. 59) abusievelijk, dat het *Dagblad voor Twente* reeds in juni 1940 zou zijn opgeheven.
(3) Gelet op de typografische presentatie zou men tot en met 19 mei 1934 feitelijk 'het Centrum' als titel en 'Dagblad voor Twente' als ondertitel moeten lezen.
(4) Op 18 oktober 1938 werden de lezers aldus op de hoogte gebracht van het verdwijnen van de zondagseditie: "De Zondagochtendeditie van het Dagblad v. Twente heeft van den aanvang van haar bestaan af met moeilijkheden te kampen gehad. De Collectieve Arbeids-Overeenkomst in de Grafische Bedrijven verhinderde, dat nieuwsberichten in deze editie werden opgenomen. Van verschillende zijden werden bezwaren gemaakt tegen de bezorging op Zondagmorgen, wat Zondagsarbeid met zich bracht. Mitsdien hebben wij besloten de in deze edities gebrachte lectuur hoofdzakelijk in den normalen inhoud van onze Vrijdag- en Zaterdagavondbladen op te nemen, waardoor deze eenige uitbreiding zullen ondergaan." Op zondag verscheen voortaan dus geen aflevering meer, hoewel de nummering dat wel doet vermoeden.
(5) Vgl. brief J.W.L. van Mastrigt aan J. Verbiest, 1-3-1934 (*Archief De Tijd* (KDC), nr. 133).
(6) Vgl. Enkelaar.

36

Dagblad van Zeeland[1] 1934-[1937]
- *jaren* 30(1934), nr. 123 (1 okt.) – [1937, 23 jan.][2]
- *uitgever* NV Uitgevers-Mij Neerlandia
- *plaats* Breda
– Kantoren te Goes en Hulst
- *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
- *formaat* E
- *omvang* Ingeziene afl.: 8 p.
- *redactie* Niet in de krant vermeld; zie bij de beschrijving van het *Dagblad van Noord-Brabant*.
- *bijzonderheden* Kopblad van *Dagblad van Noord-Brabant*.
- *relaties* Samensmelting van de *Nieuwe Zeeuwsche courant* en de Zeeuwsche editie van het *Dagblad van Noord-Brabant*, welke was verschenen o.d.t. *Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland*.
– Opgegaan in *Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland*
- *autopsie* 30(1934), nr. 123 (1 okt.)
– NPM
- *typering* De Zeeuwsche editie van het *Dagblad van Noord-Brabant*. In het *Dagblad van Noord-Brabant* werd op 2 okt. 1934 geschreven dat geheel katholiek Zeeland nu over een eigen dagblad beschikt: "De naam Dagblad van Zeeland wijst reeds dadelijk erop, dat het blad van en voor geheel Zeeland is, dat het speciaal op Zeeland ingesteld is en dus een algemeen gewestelijk karakter draagt, dat het blad het orgaan is van geheel katholiek Zeeland en dus de behartiging van de katholieke belangen van Zeeland en zijn bewoners als een speciale taak beschouwt".
- *noten*
(1) Waaraan toegevoegd: "voorheen *Nieuwe Zeeuwsche courant*" ∞ {30(1934), nr. 123(1 okt.)}.
(2) Met ingang van 25 jan. 1937 werd voor de verschillende edities van het *Dagblad van Noord-Brabant* één titel gebruikt: het *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*.

37

Dagblad van het Zuiden 1941-1944
- *jaren* 1941, ongen.(4 nov.) – 3(1944), nr. 258(15 sept.)[1]
- *ondertitel* Voor Eindhoven, Meierij, Peel en Kempenland ∞ 1941 – 84(1942), nr. 12(15 jan.)
- *uitgever* NV Drukkerij De Meierij[2]
- *plaats* Eindhoven
- *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
- *formaat* E, m.u.v. C-formaat gedurende de laatste dagen van verschijning van sept. 1944
- *omvang* VI
- *redactie* 1941-1942 Th. v. Dartel, red.
1941-1942 A.F.M. Raymakers, hoofdred.
1941-1942 H. v. Reuth, red.
1941-{1942} H. Vervoort, dir. (vermeld tot en met 23 mei 1942)
1941-1944 F. v. Griensven, red.
1941-1944 H.M. Wijnhoven, plaatsverv. hoofdred.
1942-1943 J.J.P. Creyghton, hoofdred. en later adv. hoofdred.
1942-1944 J.D.A. Schils, hoofdred.
1944 C. Beesems, red.
1944 G. Venema, Haagsch red.
- *bijzonderheden* Met ingang van 84(1941), nr. 280(2 dec.) werd de jaargangnummering van de *Eindhovensche en Meierijsche courant* voortgezet. Ook 1942 en 1943 werden als de 84ste jaargang genummerd. In 1944 heeft nr. 1(3 jan.) het jaargangnummer 84, terwijl nr. 2(4 jan.) tot en met nr. 6(8 jan.) het jaargangnummer 2 dragen. Daarop volgt 3(1944), nr. 58(10 jan.).
- *relaties* Voortzetting van *Eindhovensche en Meierijsche Courant*
- *literatuur* S.H.A.M. Zoetmulder, 'Dagbladconcentratie-kamp anno 1941 in Brabant', in: *Brabantia*, 30(1981), p. 213-221 en 'Welk doel heiligde welke middelen? Veertig jaar geleden in de Brabantse perswereld', *ibidem*, 31(1982), p. 49-58

– In het Streekarchief Zuid-Oost Brabant te Eindhoven is in manuscript aanwezig: S.H.A.M. Zoetmulder, *Spiegel ener samenleving. De dagbladen van Eindhoven tijdens de Duitse bezetting, 1940-1944*, 575 p.
✦ *autopsie* Volledig
– Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven
✦ *typering* Dagblad voor Eindhoven en omgeving dat tijdens de gehele oorlogsperiode bleef verschijnen. Het bestuur van de NV Drukkerij De Meierij stopte vanaf 1 april 1942 de exploitatie van de krant en de redactie staakte haar werkzaamheden. H. Vervoort zette de krant voort, welke volledig in de greep kwam van de Duitse persinstanties en opriep tot loyale medewerking aan het Derde Rijk.
✦ *noten*
(1) In het laatste nummer van 15 sept. wordt de abonnees meegedeeld, dat de aanvoer van rotatiepapier "door den huidigen toestand" onmogelijk is en dat derhalve de uitgave van de krant moet worden gestaakt.
(2) Na overleg met mgr. F.N.J. Hendrikx, vicaris-generaal van het bisdom, werd per 1 april 1942 het exploitatierecht van de krant overgedragen aan H. Vervoort. Wel bleef de krant gedrukt in de Drukkerij De Meierij (vgl. J.M.P. van Oorschot, *Eindhoven. Een samenleving in verandering* (Eindhoven 1982), p. 1001)). In het eerste nummer na de bevrijding van *Oost-Brabant* van 22 sept. 1944 werd daarover geschreven: "Daar inbeslagneming der persen anders onherroepelijk zou gevolgd zijn, is, om erger te voorkomen, speciaal dus tot behoud der persen bij wijze van industriële opdracht de drukorder van de door H. Vervoort Jr. voor eigen rekening en verantwoordelijkheid uitgegeven courant aanvaard".

38

Dagelijks bulletin[1] / **Katholiek Nederlands Persbureau** 1947-1973
✦ *jaren* 1947, ongen.(6 febr.) – 1973, ongen.(31 jan.)[2]
✦ *uitgever* Katholiek Nederlands Persbureau, KNP[3]
✦ *plaats* 's-Gravenhage
✦ *frequentie* dagelijks
✦ *formaat* C
✦ *omvang* VI ∞ 1947-1972; II ∞ 1973
✦ *redactie* 1947-1954 H.B.A.M. Kemna, hoofdred.
{1948}-1949 Paul de Waart, adviseur
[1948-1973 N. Adema, red.][4]
1954-1973 J.H. Hetzler, hoofdred.
✦ *bijzonderheden* Gestencild.
– Van 1952 tot en met 1967 verscheen er tevens een weekeditie o.d.t. *Nieuwsbladservice / Katholiek Nederlands Persbureau* (zie de afzonderlijke beschrijving).
✦ *relaties* Als voorloper kan worden beschouwd *de Katholieke wereldpers*[5]
– Voortgezet als *ANP – speciale dienst geestelijk leven*[6]
✦ *literatuur* J.H. Hetzler, *Het katholieke persbureauwezen en de plaats van het K.N.P.* Tekst van een lezing gehouden op 25 oktober 1954 voor de Katholieke Kring te Eindhoven, in: *Archief Katholiek Nederlands Persbureau*, (KDC), nr. 641
– Frans Oudejans, 'Het einde van het KNP. Verschraling in katholieke informatie', in: *Streven*, 27(1972/73), nr. 7(april 1973), p. 661-670. Duitstalige versie o.d.t. 'Geschichte und Ende des "Katholiek Nederlands Persbureau" (KNP)', in: *Communicatio socialis*, 6(1973), p. 144-151; ook in: *Katholische Publizistik in den Niederlanden*. Uitg. door J. Hemels en M. Schmolke. (Paderborn 1977), p. 82-89 [*Communicatio socialis. Beiheft*, 6]
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1947, juli – 1948, maart; 1949, 14 juni – dec.; 1963, sept.-dec. (onvolledig) en 1966, jan.-juni
– KDC
✦ *typering* Berichtendienst van het Katholiek Nederlands Persbureau, opgericht door de Vereniging de Katholieke Nederlandse Dagbladpers en de Katholieke Actie in Nederland. In een informatiefolder uit 1949 schreef het KNP over het doel van het persbureau: "het geven van berichten, correspondenties, inlichtingen en de verspreiding van katholiek wereldnieuws omtrent katholieke gebeurtenissen en zaken, (...) de interpretatie, aanvulling en verbetering van het algemeen nieuws in christelijke geest; (...) aandacht te besteden aan niet-katholieke stromingen, gebeurtenissen, ideeën en opvattingen, ook al hebben zij niet rechtstreeks op de Kerk en de katholieken betrekking. Toch dienen deze vaak tot het onvergankelijk christelijk erfdeel gerekend te worden omwille van hun betrekking tot de menselijke persoonlijkheid en waardigheid; tot recht en liefde; tot de zedelijke en godsdienstige beginselen van ons volk" (KDC, collectie druksels, map 'Katholiek Nederlands Persbureau').
✦ *noten*
(1) In de titelkop van de bulletins is altijd vermeld Katholiek Nederlands Persbureau. De generieke term *Dagelijks bulletin* verschijnt pas vanaf 1955, ongen.(29 april). Vóór dat tijdstip worden als aanduidingen gebruikt: *Nieuws-, informatie- en documentatiedienst* ∞ 6 febr. 1947 – {30 juni 1947}; *Nieuws- en informatiedienst* ∞ {1 april 1948}) – 6 febr. 1951; *Persdienst* ∞ 5 sept. 1952 – 3 sept. 1954.
(2) Op 15 dec. 1972 werd door de aandeelhouders van de NV Katholiek Nederlands Persbureau besloten tot opheffing. J.A. Baggerman en J. Hemels schrijven hierover: "Het KNP kampte in de laatste jaren van zijn bestaan met allerlei problemen. De belangen van grote en kleine KNP-dagbladen liepen steeds meer uiteen en daarmee nam de bereidheid af de kosten van het persbureau te dragen of zelfs te verhogen ter handhaving van de kwaliteit van de dienst, bijvoorbeeld door benoeming van een eigen correspondent in Rome". (vgl. J.A.

Baggerman en J.M.H.J. Hemels, *Verzorgd door het ANP. Vijftig jaar nieuwsvoorziening* (Utrecht/Antwerpen 1985), p. 99). Op 31 januari 1973 verscheen het laatste bulletin, waarin hoofdredacteur Hetzler zijn onbegrip uitte over de opheffing: "In 25 jaar hebben de redacteuren nooit het recht gehad hun commentaar op het nieuws te geven, zij hebben zich – omwille van de angstvallig bewaakte objectiviteit – ervan moeten onthouden. Vandaag behoeft dat niet, niemand kan ons iets meer doen, omdat we er niet meer zijn. Daarom mag gezegd worden dat geen der huidige, maar ook geen der vroegere redakteuren (...) het besluit tot liquidatie van het KNP heeft begrepen". Over de opheffing van het KNP, zie ook: Frans Oudejans, 'Vragen bij opheffing KNP; belangstelling voor Special beslissend', in: *de Journalist*, 24(1973), nr. 1/2(15 jan.), p. 8-9.
(3) Op 21 maart 1951 werd de Stichting Katholiek Nederlands Persbureau omgezet in de NV Katholiek Nederlands Persbureau. De NV werd door 18 katholieke dagbladbedrijven opgericht en stelde zich ten doel: "de exploitatie van een Roomsch-Katholiek bureau voor nieuwsvoorziening en persvoorlichting" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1951, nr. 219(9 nov.), NV-nr. 1509).
(4) Vgl. 1973, ongen.(31 jan.).
(5) Het persbureau 'De Katholieke Wereld-Pers' was in 1927 opgericht door dr. Hein Hoeben, die spoedig werd bijgestaan door kapelaan Arnold van Lierop (zie voor Hoeben en Van Lierop, J.J.H. Bruna, 'Twee namen om nooit te vergeten', in: *Onderweg*, 9(1965), nr. 17(1 mei)). Aanvankelijk verscheen een weekdienst met "novellen, wetenswaardigheden, mengelwerk, kerkelijk nieuws". In 1929 volgden: "Geïllustreerde weekpagina (Uit de wereld van historie en techniek), vrouwen- en kinderbijlagen, feuilletons, short-story's". In 1930 verscheen de artikelendienst vier maal per week en vanaf 1931 dagelijks. De KWP bracht veel nieuws over kerkvervolgingen in Duitsland en Rusland en waarschuwingen tegen het opkomend nationaal-socialisme. Van 1927 tot en met 1937 werden 70.000 berichten verstuurd. Voor de KWP, zie: *De Katholieke Wereldpers. Haar doel, haar inrichting, haar werkwijze*, Breda [1937] en Frank van Vree, 'Van kruistocht tot kruisgang. De bewogen geschiedenis van een katholiek persbureau', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 100-112.
(6) Op 19 februari 1973 verscheen het eerste bulletin *Speciale dienst geestelijk leven* van het ANP. Hiertoe trad KNP-redacteur N. Adema in dienst van het ANP. Ter verbreding van de journalistieke basis van de dienst werd nauwer dan voorheen samengewerkt met het persbureau van de Nederlandse Hervormde Kerk.

39

Delfts katholiek dagblad[1] 1955-1960
• *jaren* 10(1955), nr. 2942(3 jan.) – 15(1959/60), nr. 4542(31 maart)
• *uitgever* NV de Maasbode
• *plaats* Delft
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* Voor de redactie, zie de beschrijving van *het Nieuwe dagblad*
• *bijzonderheden* De jaargangen lopen van juli tot en met juni.
– Kopblad van *het Nieuwe dagblad*.
• *relaties* Voortzetting van *Toekomst*
– Opgegaan in *het Nieuwe dagblad*
• *autopsie* Volledig
– UBN
• *typering* Katholiek dagblad voor Delft en omstreken, kopblad van *het Nieuwe dagblad* en daarin opgegaan.
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd: "Voortzetting van het dagblad *Toekomst*".

40

Diaria catholica 1927-[1931]
• *jaren* 1(1927/28), nr. 1(nov.) – [1931][1]
• *ondertitel* Mededeelingen van de R.K. Vereeniging van Directeuren van R.K. dagbladen
• *uitgever* R.K. Vereeniging van Directeuren van R.K. Dagbladen[2]
• *plaats* Red.: 's-Gravenhage ∞ {1(1927/28), nr. 1(nov.)}; Rotterdam ∞ {1930, nr . 11(sept.)}
• *frequentie* onregelmatig[3]
• *formaat* C
• *omvang* Ingeziene afln.: 4 en 6 p.
• *redactie* ''Onder redactie van het Bestuur".
{1927} S. Bruijsten
{1930} mr. Alf. Pott
• *bijzonderheden* 1930, nr. 11(sept.) bevat een 'Overzicht van de Nederlandsche katholieke dagbladpers', t.g.v. het Katholiek Perscongres te Brussel.
• *relaties* Voortgezet als *Mededeelingen van de Katholieke Nederlandsche Dagbladpers*
• *autopsie* 1(1927/28), nr. 1(nov.) en 1930, nr. 11(sept.)
– NPM ∞ 1927/28, nr. 1
– KDC ∞ 1930, nr. 11 (fotokopie; origineel in bezit van J. Hemels, Malden)
• *typering* Mededelingenblad voor de leden van de R.K. Vereeniging van Directeuren van R.K. Dagbladen, waarin verenigings- en vaknieuws. In het eerste nummer wordt in het artikel 'Onze vereeniging en haar strijdmiddelen' gezegd: "Geen waar leven zonder

orgaan, dat de leden met het bestuur nauwer bindt, dat noodzakelijke mededelingen doet, dat op zijn tijd belangrijke kwesties kan bespreken en dat meteen kan stuwen tot gezond vereenigingsleven".
• *noten*
(1) In 1931 werd de naam van de vereniging veranderd in Katholieke Nederlandsche Dagbladpers, Vereeniging van Directeuren van R.K. Dagbladen (KNDP). Vermoedelijk werd op dat ogenblik de naam van het blad gewijzigd in *Mededeelingen van de Katholieke Nederlandsche Dagbladpers* (zie de afzonderlijke beschrijving).
(2) In 1919 werd het initiatief genomen tot oprichting van de R.K. Vereeniging van Directeuren van R.K. Dagbladen. De feitelijke oprichting duurde jaren. Pas in 1929 werden de statuten koninklijk goedgekeurd (vgl. *Bijvoegsel van de Nederlandsche staatscourant*, 1929, nr. 71(12 en 13 april), verenigingsnr. 300). Artikel 5 van de oprichtingsakte bepaalde: "Leden kunnen zijn de eigenaren en de directeuren van R.K. dagbladen en R.K. anderdaagsche couranten".
(3) In titelkop kondigt dit blad zich aan als verschijnend "op ongeregelde tijden, enkele malen per jaar".

41

het District Zevenbergen 1889-[1936]
• *jaren* 1(1889), nr. 1(2 jan.) – [1936][1]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad
• *uitgever* P.A. Vermeulen
• *plaats* Red.: Zevenbergen
– Adm.: Zevenbergen en Oudenbosch
– Drukkerij: Steenbergen
• *frequentie* wekelijks (woensdag) ∞ 1(1889) – 17(1905), nr. 858(7 juni)
tweemaal per week (dinsdag en zaterdag, aanvankelijk gedateerd op woensdag en zondag) ∞ 17(1905), nr. 859(11 juni) – [1934][2]
[driemaal per week (maandag, woensdag en zaterdag) ∞ 1935-1936][2]
• *formaat* D ∞ 1(1889)-6(1894); E ∞ 7(1895)-{[18](1906)}
• *omvang* III ∞ 1(1889)-16(1904); IV ∞ 17(1905); V ∞ {[18](1906)}
• *redactie* Het blad werd in 1889 opgericht door J.P.Th. van Nunen[3]
1889-{1906} L. Bartels, red.
• *bijzonderheden* De 17e jaargang beslaat abusievelijk twee kalenderjaren: 1905 en 1906.
– Kopblad van *de Steenbergsche courant*.
– Vanaf januari 1892 was het mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad*, dat elke zaterdag verscheen. Vgl. de beschrijving van de *Steenbergsche courant*.
• *autopsie* 1(1889)-[18](1906)
– Drukkerij Vermeulen, Steenbergen
• *typering* Nieuwsblad met nieuws uit binnen- en buitenland. Het blad werd opgericht door het kamerlid J.P.Th. van Nunen, politiek tegenstander van Schaepman. In het eerste nummer werd 'Aan onze Lezers' uiteengezet, dat er geen katholieke courant, speciaal voor het kiesdistrict Zevenbergen bestond. "Wij gelooven derhalve, dat de uitgave van *het District Zevenbergen*, Nieuws- en advertentieblad in een bepaalde behoefte voorziet en wij hopen dat het ons gegeven zal zijn om (...) nuttig werkzaam te zijn in het belang der Katholieke partij niet alleen, maar ook in het belang der ingezetenen van het District Zevenbergen. Met het oog op laatstgenoemde omstandigheid zullen wij bij voorkeur onze aandacht wijden aan de belangen van den landbouw en hetgeen daarmede in verband staat. Immers schier alle inwoners van ons District leven, hetzij direct, hetzij indirect, van de opbrengst van het landbouwbedrijf".
• *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1936 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) Informatie ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 81. Van Nunen was van 1888 tot en met 1892 lid van de Tweede Kamer voor het district Zevenbergen.

42

de Dommel- en Aabode [1889]-1920
• *jaren* [1889][1] – 32(1920), nr. 104(31 dec.)
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor St. Oedenrode, Vechel, Schijndel en omstreken ∞ [1889][1] – {1892, nr. 210(8 mei)}
– Nieuws- en advertentieblad ∞ {1893, nr. 245(8 jan.)}
– Nieuws- en advertentieblad voor Boxtel, St. Oedenrode, Vechel[2], Oisterwijk, Schijndel enz. ∞ {1894, nr. 342(18 nov.)} – 32(1920)
• *uitgever* Wilhelm van Eupen
• *plaats* St. Oedenrode ∞ [1889][1] – {1892, nr. 210(8 mei)}; Boxtel ∞ {1893, nr. 245(8 jan.)} – 32(1920)
• *frequentie* wekelijks ∞ {1892, nr. 209(1 mei)} – {1904, nr. 833(23 april)}
tweemaal per week ∞ {24(1912), nr. 67(29 aug.)} – 32(1920)
• *formaat* D ∞ {1892, nr. 209(1 mei)} – {1894, nr. 342(18 nov.)}; E ∞ {1898, nr. 553(11 dec.)} – 32(1920)
• *omvang* Ingeziene nrs.: 4 p.; 32(1920), nr. 104 echter 6 p.
• *redactie* Niet in het nieuwsblad vermeld.
• *bijzonderheden* Jaargangnummering vermeld vanaf {24(1912), nr. 67(29 aug.)}.
• *relaties* Opgegaan in *Meijerijsche courant*

• *autopsie* 1892, nr. 209(1 mei) en nr. 210(8 mei); 1893, nr. 245(8 jan.); 1894, nr. 342(18 nov.); 1898, nr. 553(11 dec.); 1904, nr. 833(23 april); 24(1912), nr. 67(29 aug.); 32(1920), nr. 104(31 dec.)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Boxtel en omgeving.
• *noten*
(1) Voor het eerst vermeld in *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* van 1889 (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 428).
(2) Vanaf {1898, nr. 553(11 dec.)}: "Veghel".

43

Dongensche courant 1905-[1910]
• *jaren* 1(1905), nr. 1(2 april) – [1910][1]
• *ondertitel* Nieuws-, markt- en advertentieblad voor Dongen en zijn industriëele omstreken
• *uitgever* [Stoomdrukkerij 't Slot Loevenstein, Zevenbergen ∞ 1905-1909][2]
– [H.F. van Noort, Dongen ∞ 1910][2]
• *plaats* Dongen
– Zevenbergen
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
• *formaat* D
• *omvang* 8 p.
• *redactie* Niet in de krant vermeld.
• *relaties* In 1910 verscheen opnieuw een nieuwsblad onder de titel *Dongensche courant*. Het betrof toen een kopblad van de *Oosterhoutsche courant* (vgl. de beschrijving van het *Nieuwsblad voor het kanton Oosterhout*, noot 8).
• *autopsie* 1(1905), nr. 1(2 april)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Dongen en omgeving. Het blad was een uitgave van de Stoomdrukkerij 't Slot Loevenstein, dat ook andere nieuwsbladen uitgaf. In het eerste nummer van 2 april 1905 wordt gezegd, dat "wij er [te Dongen] met twee zusterbladen [verschijnen], zoodat men niet zonder reden zegt, dat Dongen nu van het goede te veel krijgt". Vermoedelijk wordt gedoeld op *de Dongenaar* en het *Dagblad van Noord-Brabant*. Over het doel van het blad wordt in het eerste nummer geschreven, dat "door de daad zullen wij toonen, dat wij het Katholieke beginsel verdedigen, volledig en vlug nieuwsberichten geven, werken en schrijven voor de grootsche industrie dezer streken".
• *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1910 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) In *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* wordt in 1910 niet meer Slot Loevenstein vermeld, maar alleen 'Hoofdbureaux: H.F. van Noort'. In de uitgave van 1906 van het adresboek waren als 'hoofdbureaux' van het blad genoemd: H.F. van Noort te Dongen, C. Roestenberg te Kaatsheuvel en J. Vermeulen te Waspik. Alleen de naam van Van Noort figureert als uitgevende instantie in de titelkop van de ingeziene aflevering.

44

de Echo van het land van Cuyk[1] 1881-1944
• *jaren* 1(1881/82), nr. 1(4 dec.) – 63(1944), nr. 70(1 sept.)
• *ondertitel* Algemeen nieuws- en advertentieblad ∞ 1(1881/82) – 41(1922), nr. 19(15 maart)
– Nieuws- en advertentieblad ∞ 41(1922), nr. 20(18 maart) – 60(1941), nr. 95(16 dec.)
– Gewestelijk blad voor oostelijk Noord-Brabant en Noord-Limburg ∞ 60(1941), nr. 96(19 dec.) – {nr. 98(31 dec.)}
• *uitgever* Jos J. van Lindert, vanaf 1921 NV Jos J. van Lindert's Electrische Drukkerij[2]
• *plaats* Cuyk
– Bijkantoren: Gennep (vanaf 1928), Uden (vanaf 1929), Nijmegen en Oss (vanaf 19 dec. 1941)
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1(1881/82) – 14(1895), nr. 26(29 juni)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag, vanaf 1938 dinsdag en vrijdag) ∞ 14(1895), nr. 27(3 juli) – 63(1944)
• *formaat* De beschrijving is gemaakt door raadpleging van de krant op microfiches, waardoor het formaat niet kon worden vastgesteld
• *omvang* III ∞ 1(1881/82)-14(1895); IV ∞ 15(1896)-40(1921); V ∞ {41(1922)}; VI ∞ {43(1924)}-{60(1941)}; II ∞ {63(1944)}
• *redactie* {1937}-1944 B.Th. Roosenboom, dir.-hoofdred.
{1944} E. Felling, red. gewest en sport
{1944} H.M. Stegeman, Haags medewerker
• *speciale nummers* 1932, 1 jan.: 'Feestnummer ter gelegenheid van het Gouden Jubileum van de drukkerij en het weekblad De Echo van het land van Cuyk', 4 p.
• *bijzonderheden* De eerste jaargang loopt tot en met december 1882. Daarna lopen de jaargangen gelijk met het kalenderjaar.
– Vanaf 1928 bevat de krant foto's.
– Als kopbladen verschenen *de Noord-Limburger*, *Nieuwsblad voor Oost-Brabant* (zie de afzonderlijke beschrijvingen), de *Nieuwe Udensche courant*[3] en *de Reclame-bode*.[4]
– Vanaf 1892 was het mogelijk voor de lezers van *de Echo* zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving). In 11(1892), nr. 2(9 jan.) wordt over het

zondagsblad gezegd: "Onder de eischen des tijds, onder de behoeften van den ontwikkelden en beschaafden mensch, neemt de ILLUSTRATIE in den laatsten tijd eene voorname plaats in. (...) Naast de zakelijke vermelding, wenscht men de aanschouwelijke voorstelling van hetgeen in de wereld voorvalt". De Echo biedt haar lezers een geïllustreerd zondagsblad aan "fraai van vorm, net van druk, degelijk van inhoud, en door zijn fabelachtigen prijs, door zijn godsdienst noch zeden kwetsenden inhoud bestemd om een vriend des huizes te worden in ieder gezin, dat prijs stelt op ontwikkeling en beschaving".

– Tegen een gereduceerd tarief konden de lezers zich abonneren op *de Maandagmorgen* (zie de afzonderlijke beschrijving).

– Vanaf {april 1943} verscheen er een aparte editie voor Boxmeer en omstreken. In het Streekarchief te Cuyk is hiervan incompleet aanwezig: 62(1943), nr. 14B(9 april) – 63(1944), nr. 70B(1 sept.). De titel hiervan luidde tot en met {63(1944), nr. 15B(14 april)}: *de Echo van het kanton Boxmeer en omstreken* en vanaf {nr. 23B(9 juni 1944)}: *de Echo* met als ondertitel 'Weekblad voor het kanton Boxmeer en omstreken'.

✦ *relaties* Hierin opgenomen *de Noord-Limburger*, *Nieuwsblad voor Oost-Brabant*, *Nieuwe Udensche courant* en *de Reclame-bode*[5]

– Vanaf juli 1947 verscheen met een nieuwe jaargangnummering *de Echo*, 'Gewestelijk blad voor Oost-Brabant, Noord-Limburg en Zuid-Gelderland'.[6] Het blad was een uitgave van de Maaskantse Pers en werd gedrukt bij NV Van Lindert's Drukkerij en Boekhandel. Het betrof een lokaal weekblad, waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen.

✦ *autopsie* 1(1881/82) – 63(1944), m.u.v. 1897; 1914; 1917; 1923; 1935-1936; 1940-1941, sept.; 1942-1943, april. De maanden okt.-dec. 1941 zijn ingebonden in *de Noord-Limburger*, 1941.

– Streekarchief Land van Cuyk, Grave

✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Cuyk en omgeving. In het eerste nummer van 4 dec. 1881 wordt over het programma van het blad gezegd, dat ervoor zal worden gezorgd: "de nieuwstijdingen en andere berichten, zoowel buiten- als binnenlandsche, steeds uit de allerlaatste en beste bronnen te putten, zoodoende den lezer in staat stellende, hem een nauwkeurigen blik in het Europeesch Concert (...) te doen slaan, en dat wij de waarheid en rechtvaardigheid steeds zullen zoeken, en, waar het nodig is, met kalmte en waardigheid voorstaan en verdedigen". Daarnaast zal in elk nummer "een of ander onderhoudend en leerzaam verhaal" worden geplaatst en zo mogelijk "eenige wetenswaardigheden (...) die van belang kunnen zijn voor onze Landbouwers, en tevens aanwijzing doen, van maand tot maand, van de werkzaamheden in den bloemhof, boomgaard en moestuin. Pas in de laatste plaats wordt vermeld, dat het blad ook het plaatselijk nieuws zal bevatten. Toen in juni 1895 het blad tweemaal per week ging verschijnen, schreef de redactie in het nummer van 29 juni: "Onvermoeid zullen wij blijven ijveren om ons blad een welkome gast en een nuttige vriend te doen zijn in elk christelijk gezin. In de rij der geestverwanten, strijdend voor Geloof, de goede zeden en de Katholieke zaak hopen wij ons blad zijne plaats met eere te blijven zien innemen".

✦ *noten*

(1) Vanaf 60(1941), nr. 96(19 dec.) luidde de titel *de Echo*, omdat, zoals de krant schreef, de "uitgroei" van het blad buiten de grenzen van het eigenlijke Land van Cuyk "o.m. naar den beneden Maaskant, Oss en omgeving, in het Peelgebied en in Noordelijk Limburg" de naam van het blad het uitgebreide verspreidingsgebied niet meer dekte. In {1944} luidde de titel *de Echo van Oost-Brabant, Noord-Limburg en Zuid-Gelderland*.

(2) Tot en met 4(1885): J. van Lindert. Op 22 dec. 1921 werd de NV Jos J. van Lindert's Electrische Drukkerij opgericht, welke zich ten doel stelde "de uitoefening van het drukkers- en uitgeversbedrijf en den boek- en papierhandel in den meest uitgebreiden zin des woords" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1922, nr. 75(18 april), NV-nr. 791.

(3) Vanaf 1938 verscheen de *Nieuwe Udensche courant*, met als ondertitel 'Nieuws- en advertentieblad voor Uden, Volkel, Odiliapeel en omstreken'. Het betrof een lokaal weekblad, waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen. In het NPM is het eerste nummer van 3 september 1938 aanwezig, waarin naar aanleiding van de *Udensche courant* wordt gezegd: "laten we eerlijk zijn en erkennen, dat deze niet en zeker niet meer de Udensche belangen behartigt en de publiciteit verschaft, waarop we als sterk groeiende gemeente recht hebben. De *Nieuwe Udensche courant* wil dat wèl doen en kan dat ook. Zij is speciaal gewijd aan de belangen van de gemeente Uden, te weten de parochies Uden, Volkel en Odiliapeel".

(4) *De Reclame-bode* was een lokaal weekblad voor Oss, waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen.

(5) De titelkop vermeldt vanaf 60(1941), nr. 74(3 okt.): "waarin opgenomen *De Noord-Limburger*, *Nieuwsblad voor Oost-Brabant* en *De Nieuwe Udensche courant*"; vanaf nr. 84(7 nov.) is daaraan toegevoegd: "tevens omvattend het gebied van de voormalige *Graafsche courant*"; vanaf nr. 89(25 nov.) is deze toevoeging vervangen door "tevens omvattend het gebied van den beneden-Maaskant"; vanaf nr. 96(19 dec.) is vermeld dat ook *de Reclame-bode* uit Oss is opgenomen.

(6) Na de Tweede Wereldoorlog kreeg *de Echo van het land van Cuyk* wegens het blijven verschijnen gedurende de gehele oorlogsperiode door de Commissie voor de Perszuivering een naamsverbod opgelegd voor een

periode van tien jaar (vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 435).

45

de Echo van Limburg [1882]-[1883]
◆ *bron* Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-1888), p. 299 en *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1882-1883 (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 430)
Door Mes vermeld als: "Katholiek Nieuws- en Advertentieblad. Verschijnt Woensdags en Zaterdags. Sittard, A. Kusters, Uitgever. 18..-1887". In *Brinkman's adresboek* alleen vermeld in de uitgaven van 1882 en 1883
◆ *autopsie* Niet in autopsie kunnen nemen.

46

de Echo van de Maas [1878]-[1884]
◆ *jaren* [1878, jan.][1] – [1884][2]
◆ *ondertitel* Weekblad voor Oss en omstreken[3] ∞ {3(1880), nr. 30(25 juli)} – {4(1881), nr. 1(1 en 2 jan.)}
– Algemeen nieuws- en advertentieblad[4] ∞ {5(1882), nr. 27(2 april)}
◆ *uitgever* G.L. van Vugt
◆ *plaats* Oss
◆ *frequentie* wekelijks (zaterdag, gedateerd op zondag) ∞ {3(1880), nr. 30(25 juli)} – {4(1881), nr. 1(1 en 2 jan.)} tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ {5(1882), nr. 27(2 april)}
◆ *formaat* D ∞ {3(1880), nr. 30(25 juli)}; E ∞ {4(1881), nr. 1(1 en 2 jan.)} – {5(1882), nr. 27(2 april)}
◆ *omvang* Ingeziene afln.: 4 p. per afl.
◆ *redactie* Niet in het blad vermeld.
◆ *relaties* Voortgezet als *de Stad Oss*[2]
◆ *autopsie* 3(1880), nr. 30(25 juli); 4(1881), nr. 1(1 en 2 jan.) en 5(1882), nr. 27(2 april)
– NPM
◆ *typering* Nieuwsblad voor Oss en omstreken, dat binnen- en buitenlands nieuws bevat. In het nummer van 2 april 1882 wordt gezegd dat het blad tevens als orgaan van de kunstboterhandel wil gaan optreden. Van een katholieke signatuur is in de ingeziene nummers weinig te bespeuren. Als opvolger van *de Echo van de Maas* verscheen *de Stad Oss*.
◆ *noten*
(1) "Toen wij nu drie jaar geleden het eerste nummer van ons blad in het licht gaven (...)" (vgl. 4(1881), nr. 1(1 en 2 jan.).
(2) Jan Acket nam in 1884 *de Echo van de Maas* over en zette het blad om in *de Stad Oss* (vgl. John van Zuijlen, 'Helden van 't sleutelgat. Honderd jaar dagbladpers in Oss'. In: *Brabants dagblad*, 1984, 28 jan.).
(3) In het *Algemeen adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1879-1882 is aan deze ondertitel nog toegevoegd: "gewijd aan Landbouw, Handel en Nijverheid", (vgl. J.M.J.H. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 430).
(4) In *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1883-1885 is aan deze ondertitel nog toegevoegd: "Orgaan voor den handel in Boter, Butterine, Margarine en aanverwante artikelen" (vgl. ibidem).

47

l'Echo universel 1851-[1860]
◆ *jaren* 1(1851), nr. 70(28 juni) – [10(1860), dec.][1]
◆ *ondertitel* Journal des Pays-Bas
◆ *uitgever* J.W. ten Hagen ∞ 1(1851)
– T.C.B. ten Hagen ∞ 2(1852)-[10(1860)]
◆ *plaats* 's-Gravenhage
◆ *frequentie* zesmaal per week
◆ *formaat* D
◆ *omvang* IV ∞ 1(1851); VI ∞ 2(1852)-{9(1859)}
◆ *redactie* [G.H. van Soest, hoofdred.][2]
[baron K.F. Sirtema van Grovestins, medewerker][2]
Vanaf 9(1859), nr. 2556(30 juli) wordt F.-G. Wery als 'gérant' vermeld.
◆ *bijzonderheden* In het laatste nummer van de voorloper, *l'Echo universel de la presse catholiqiue*, werd meegedeeld: "Les abonnés actuels recevront gratis, en feuilles in octavo, les articles religieux comme ils ont paru dans l'édition semi-quotidienne de *l'Echo*. Ces feuilles paraîtront d'aprés l'importance des articles, et formeront, suivies d'une table de matières, à la fin de chaque année, deux volumes in octavo, sous le titre de *Revue de la presse catholique*. Les nouveaux abonnés pourront obtenir cette *Revue* à raison de 20 cents la feuille de 16 pag." Het is niet bekend of het plan tot uitgave van deze bijlage feitelijk is uitgevoerd; geen enkele aflevering van de *Revue de la presse catholique* kon in autopsie worden genomen.
– In elke aflevering gedurende de maand december 1851 (staatsgreep van Napoleon III) wordt in een 'Avis' meegedeeld: "Tous les jours nous publierons le matin à 9 heures un bulletin extraordinaire. Nous avons pris des mesures pour être au courant de tout ce qui se passe à Paris, avant que les journaux belges en apportent ici la nouvelle". Er kon geen enkele van deze bulletins in autopsie worden genomen.
– Vanaf 13 november 1855 tot en met 10 juli 1856 wordt om te protesteren tegen de heffing van zegelrecht op advertenties elk nummer geopend met de volgende tekst: "L'administration de l'enregistrement perçoit, de l'assentiment de M. le ministre des finances, des droits

de timbre d'avis insérés dans les colonnes de *l'Echo universel*, tandis qu'elle permet à la plupart sinon à tous les autres journaux la publication des mêmes avis ou d'avis analogues sans les astreindre au paiement des mêmes droits. Cette étrange anomalie a été expliquée au long dans nos numéros des vendredri 9, samedi 10 et dimanche 11 novembre dernier".
– In het Gemeentearchief 's-Gravenhage bevindt zich in het archief van de Drukkerij en Uitgeverij Ten Hagen, nr. 17: Grootboek van de drukkerij en uitgeverij over 1858, waarin gegevens zijn opgenomen over de exploitatie van *l'Echo universelle*. Uit de 'zegelrekening' (f. 6) kan worden opgemaakt, dat in 1858 de oplage van *l'Echo* schommelde rond de 360 exemplaren.
• *relaties* Voortzetting van *l'Echo universel de la presse catholique*
– Voortgezet als [*le Journal des Pays Bas*][1]
• *literatuur* G.A.M. Beekelaar, *Rond grondwetsherziening en herstel der hiërarchie. De Hollandse katholieke jongeren 1847-1852* (Hilversum/Antwerpen 1964), p. 143-144
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 1859, 1 jan.-21 febr. en 1860
– GA 's-Gravenhage ∞ 1851-1854, 1856-1857
– KB ∞ 1855, 1859, nr. 2423(22 febr.) – nr. 2687(31 dec.)
– UBM, oude collectie ∞ 1858
• *typering* Katholiek liberaal dagblad. In het 'Avis' in het eerste nummer wordt uiteengezet, dat het blad beoogt te geven: "les nouvelles intèrieures, politiques et commerciales de notre pays et de ses colonies, ainsi que de l'étranger".
• *noten*
(1) Volgens Mes verscheen vanaf jan. 1861 *le Journal des Pays Bas* als voortzetting van *l'Echo universel*. Vgl. Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-1888), p. 302.
(2) Vgl. Beekelaar, p. 144.

48

l'Echo universel de la presse catholique 1850-1851
• *jaren* 'Prospectus et spécimen', [sept. 1850][1]; circulaire met begeleidend schrijven, d.d. 28 nov. 1850
– 1(1851), nr. 1(14 jan.) – nr. 69(26 juni)
• *uitgever* J.W. ten Hagen
• *plaats* 's-Gravenhage
• *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)
• *formaat* C
• *omvang* III
• *redactie* [1851 G.H. van Soest, hoofdred.][2]
[1851 baron K.F. Sirtema van Grovestins, medewerker][2]
• *relaties* Voortzetting van *le Publiciste*[3]
– Voortgezet als *l'Echo universel*
• *literatuur* G.A.M. Beekelaar, *Rond grondwetsherziening en herstel der hiërarchie. De Hollandse katholieke jongeren 1847-1852* (Hilversum/Antwerpen 1964), p. 143-144
• *autopsie* Volledig
– NPM ∞ 'prospectus et spécimen' en circulaire, 28 nov. 1850
– GA 's-Gravenhage ∞ 'prospectus et spécimen' en 1851, nrs. 1-69
• *typering* Franstalig blad dat beoogde een selectie te brengen van belangrijke artikelen uit de katholieke buitenlandse en Nederlandse pers.
• *noten*
(1) In de 'prospectus et spécimen' werd aangekondigd: "Si le nombre des abonnés est suffisant pour couvrir les frais, le journal paraîtra dès le 1 octobre 1850". In feite zou het eerste nummer pas op 14 januari 1851 verschijnen.
(2) Vgl. Beekelaar, p. 144.
(3) De 'prospectus et spécimen' begint aldus: "Le journal *le Publiciste* ayant cessé de paraître, on a saisi l'à-propos qui se présentait et l'on a formé le projet de publier un journal qui serait également rédigé en français, mais qui répondrait à un besoin plus que jamais senti dans notre pays".

49

de Echo der waarheidsvriend 1881-[1884]
• *jaren* 1(1881), {ongen.(5 nov.)} – [1884][1]
• *uitgever* J.H. van Aelst[2]
• *plaats* Maastricht
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ {1(1881), ongen. (5 nov.)}
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ {3(1883), nr. 35(2 mei)} – {nr. 102(22 dec.)}
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
• *autopsie* 1(1881), ongen.(5 nov.); 3(1883), nr. 35(2 mei), nr. 36(5 mei) en nr. 102(22 dec.)
– SBM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Maastricht en omgeving, dat het liberalisme heftig bestreed.
• *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1884 van *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 430).
(2) In {1(1881), ongen.(5 nov.)} wordt als uitgever vermeld: "Druk J.H. van Aelst, firma E. Roberts".

50

de Echo van het Zuiden 1878-1970
• *jaren* 1(1878), nr. 1(1 jan.) – 64(1941), nr. 79(30 sept.)[1]
– 67(1944), nr. 1(4 nov.) – 93(1970), nr. 103(30 dec.)

◆ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Tilburg, Waalwijk, Kaatsheuvel en omstreken, toegewijd aan handel, industrie en gemeentebelangen ∞ 1(1878) – 11(1888), nr. 61(2 aug.)
– Waalwijksche en Langstraatsche courant, toegewijd aan handel, industrie en gemeentebelangen[2,3] ∞ 11(1888), nr. 62(5 aug.) – 64(1941)
– Waalwijksche en Langstraatsche courant[4] ∞ 67(1944/45) – 93(1970)
◆ *uitgever* Antoon Tielen (m.i.v. 34(1911): Waalwijksche Stoomdrukkerij Antoon Tielen)
– De eerste twee nummers uit 1878 werden gedrukt bij Lutkie en Cranenburg te 's-Hertogenbosch
◆ *plaats* Waalwijk
◆ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op donderdag en zondag), m.u.v. wekelijks in 67(1944/45)
◆ *formaat* C ∞ 1(1878); D ∞ {3(1880)} – 28(1905); E ∞ 29(1906) – 64(1941); D ∞ 67(1944) – 68(1945), nr. 44(16 juli); C ∞ 68(1945), nr. 45(20 juli) – 71(1948), nr. 103(23 dec.); E ∞ 72(1948/49) – 93(1970)
◆ *omvang* V ∞ 1(1878) – 19(1896); VI ∞ 20(1897) – 64(1941); I ∞ 67(1944); IV ∞ 68(1945); VI ∞ 69(1946) – 93(1970)
◆ *redactie* 1878[5] L.G. van der Donck, red.
1878-[1899][6] Antoon Tielen, hoofdred.
[1899][6]-1970 Jan Tielen, hoofdred.
1944-{1947} J.A.A. van den Dungen
1948-{1949} W. v.d. Mee jr., red.-verslaggever
[?-1970 Peter Gons, red.][6]
[1970 Nico de Gouw, red.-verslaggever][6]
In het jubileumnummer t.g.v. het 50-jarig bestaan van de krant worden ook nog genoemd "de vroegere verslaggever, de heer J. van Eijkelenburg" en de "medewerking van den heer Jos. M. Schellekens (...) en van den heer A.C. van der Heijden".
◆ *speciale nummers* Jan. 1928: 'De Echo van het Zuiden jubileert, 1 januari 1878-1928', 20 p. Op 4 jan. 1928 verscheen nog een aanvullend jubileumnummer van 6 p.
◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering loopt gelijk met het kalenderjaar. De 72e jaargang begon echter al in de laatste week van december 1948. In 1964 hebben de nrs. 1-25 abusievelijk het jaargangnummer '86' i.p.v. '85'.
– Vanaf 1925 bevat de krant foto's.
– Vanaf juli 1895 was het voor de lezers mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*.[7] In {1903} werden tevens *het Nieuwe modeblad* en de *Muzikale bloemlezing*, eveneens uitgaven van de Firma Van Ditmar, aan de lezers geleverd.
◆ *relaties* Hierin opgenomen de *Noordbrabantsche post* (1902-[1906])[8]
– Opgegaan in het *Brabants dagblad*, dat vanaf januari 1971 met een aparte editie voor Waalwijk en de Langstraat ging verschijnen.[9]
◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 2(1879); onvolledig ingezien: 6(1883) en 7(1884)
– GA Waalwijk
– NPM ∞ jubileumnummer t.g.v. het 50-jarig bestaan
◆ *typering* Nieuwsblad voor Waalwijk en omgeving. Aanvankelijk niet uitgesproken katholiek, hoewel in het eerste nummer was gezegd: "Wij willen hopen, werken en onder 's Hemels zegen en bijstand onze plannen ten uitvoer trachten te brengen" (geciteerd naar het jubileumnummer uit 1928). Over de koers van het blad werd in het nieuwjaarsnummer van 1882 gezegd: "Bij elke beschrijving echter zal 'onpartijdigheid' onze leuze blijven, en wanneer eventueel – par trop de zèle peut-être – wij in het beoordeelen van zaken wat streng zijn, vergeve men het ons, gedachtig er aan, dat de bereiking van ons doel: 'nuttig te zijn voor de algemeene welvaart' bij alles op den voorgrond staat". In de jaren rond 1900 kreeg het blad een duidelijker katholiek cachet.
◆ *noten*
(1) In het nummer van 27 sept. 1941 werd de lezers bericht, dat *de Echo* vanaf 1 oktober niet meer zou kunnen verschijnen ten gevolge van de maatregelen door de Duitse bezetter inzake de papierbeperking. In het laatste nummer van 30 september werd de aandacht gevestigd op het *Nieuwsblad voor Kaatsheuvel, Loon op Zand en omstreken*, welk blad nog niet door het verschijningsverbod was getroffen.
(2) Waaraan toegevoegd: "waarin opgenomen de *Noordbrabantsche post*" ∞ 29(1906), nr. 15(18 febr.) – nr. 103(30 dec.).
(3) In de ondertitel zijn de woorden "toegewijd aan handel, industrie en gemeentebelangen" niet opgenomen vanaf 40(1917), nr. 77(27 sept.) – 45(1922), nr. 30(12 april).
(4) Vanaf 72(1948/49): 'Waalwijkse en Langstraatse courant'.
(5) In het jubileumnummer uit 1928 wordt gezegd, dat Van der Donck redacteur zou zijn geweest tot en met 1880, maar in de titelkop van het blad is zijn naam als redacteur vermeld tot en met 23 juni 1878.
(6) Vgl. het laatste nummer uit 1970.
(7) Op 14 juli 1895 werd de lezers meegedeeld: "Wij zijn – dank zij een door ons gesloten overeenkomst met de firma F.B. van Ditmar te Utrecht, in staat, – aan onze onderneming de uitgaaf te verbinden van een geïllustreerd Zondagsblad". Dit weekblad, zo werd gezegd, wil voor elk gezin een vriendelijke, onderhoudende gast zijn, die, door jong en oud welkom geheten, elke week met steeds klimmend genoegen zal worden ontvangen.
(8) Op 11 febr. 1906 werd meegedeeld, dat het recht van uitgave van *de Noordbrabantsche post* was overgenomen.
(9) In het nummer van 23 dec. 1970 wordt over de

opheffing van het blad het volgende geschreven: "De laatste jaren is er in de perswereld heel wat veranderd, vooral in Brabant. Daar hebben twee grote combinaties hun acties verdeeld over de provincie en zo kwamen de dagbladen van het Oosten en Midden-Brabant in Den Bosch, Tilburg, Eindhoven en Helmond onder een concern, dat ook nog de nieuwsbladen in Heusden, Zaltbommel, Tiel, enz. aan zich trok. *De Echo van het Zuiden* echter bleef bestaan en kon geregelde vooruitgang constateren. Tot het bedoelde concern, in casu haar dochtermaatschappij Het Brabants Dagblad, besloot in de Langstraat en omgeving een gratis advertentieblad uit te geven, dat huis-aan-huis zou worden bezorgd". Daardoor kreeg *de Echo* veel minder advertenties aangeboden en zag zich gedwongen in te gaan op het aanbod tot overname door het *Brabants dagblad*: "Na rijp beraad hebben wij tot het laatste moeten besluiten, gezien ook de steeds stijgende lonen, belastingen, verzekeringen en onkosten, niet gepaard gaande met passende prijsstijgingen".

51

de Eembode[1] [1887]-[1941]
• *jaren* [1887, begin april][2] – 55(1941), nr. 25(26 sept.)[3]
• *ondertitel* Katholiek nieuws- en advertentieblad voor Amersfoort, Apeldoorn, Baarn, Barneveld, Blaricum, Bussum,Driebergen, Eemnes, Harderwijk, Hilversum, Hoogland, Laren, Leusden, Naarden, Nijkerk, Soest, Stoutenburg, Veenendaal en Zeist ∞ [1888][4] – 26(1912/13), nr. 26(28 sept.)
– Nieuws- en advertentieblad voor Amersfoort en omstreken ∞ 26(1912/13), nr. 27(2 okt.) – 28(1914/15), nr. 39(18 aug.)
– Katholiek nieuws- en advertentieblad voor Amersfoort en omstreken ∞ 28(1914/15), nr. 40(21 aug.) – 33(1919/20), nr. 62(31 okt.)
– Katholiek nieuwsblad voor Amersfoort en omstreken ∞ 33(1919/20), nr. 63(4 nov.)-{35(1921/22), nr. 80(30 dec.)}
– R.K. nieuwsblad voor Amersfoort en omstreken ∞ {36(1922/23), nr. 78(2 jan.)} – 40(1926/27), nr. 42(24 aug.)
– R.K. nieuws- en advertentieblad voor Amersfoort en omstreken ∞ 40(1926/27), nr. 43(27 aug.) – 42(1928/29), nr. 17(29 mei)
– Katholiek nieuws- en advertentieblad voor Amersfoort en omstreken ∞ 42(1928/29), nr. 18(1 juni) – {42(1928/29), nr. 102(22 maart)}
– Katholiek orgaan voor Amersfoort en omstreken ∞ {43(1929/30), nr. 1(2 april)} – 49(1935/36), nr. 102(20 maart)
– Katholiek nieuws- en advertentieblad voor Amersfoort, Hoogland en Hooglanderveen, Achterveld, Hamersveld, Leusden en Stoutenburg, Soest, Soesterberg, Baarn en Nijkerk ∞ 49(1935/36), nr. 103(24 maart) – {nr. 104(27 maart)}
– Katholiek nieuws- en advertentieblad voor het Dekenaat Amersfoort, alsmede voor Baarn e.o. ∞ {51(1937/38), nr. 10(4 mei)} – 55(1941)
• *uitgever* [P.S. de Groot ∞ 1888][4]
– Vereeniging de Eembode[5] ∞ [1887, begin april] – 45(1931/32), nr. 86(2 febr.)
– Katholieke Stichting de Eembode[6] ∞ 45(1931/32), nr. 87(5 febr.) – 49(1935/36), nr. 102(20 maart)
– Stichting de Eembode ∞ 49(1935/36), nr. 103(24 maart) – [1936][7]
– NV Uitgeversmaatschappij Neerlandia ∞ [1936][7] – 55(1941)
– *De Eembode* is in het begin gedurende korte tijd gedrukt te Maastricht[8], vervolgens vanaf {april 1890} bij A.J. Michielsen te Amersfoort en vanaf eind oktober 1906 in de eigen Stoomdrukkerij de Eembode
• *plaats* Amersfoort
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ [1888][4] – 26(1912/13), nr. 26(28 sept.)
tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ 26(1912/13), nr. 27(2 okt.) – 51(1937/38)
wekelijks[9] (tot en met 5 nov. 1938 op zaterdag, daarna op vrijdag) ∞ 52(1938/39)-55(1941)
• *formaat* E
• *omvang* III ∞ {4(1890/91)}-13(1899/1900); IV ∞ 14(1900/01)-25(1911/12); V ∞ 26(1912/13)-27(1913/14); VI ∞ 28(1914/15)-51(1937/38); V ∞ 52(1938/39)-53(1939/40); VI ∞ 54(1940/41); II ∞ 55(1941)
• *redactie* Niet in het nieuwsblad vermeld.
[1910-1936 J.J. Thien, dir. en hoofdred.][10]
{1941} J.J.H.A. Bruna, hoofdred. (vermeld vanaf 9 mei 1941)
{1941} J.A.H.M. van Schijndel, plaatsvervanger (vermeld vanaf 9 mei 1941)
• *speciale nummers* 26(1912/13), nr. 1(6 april 1912): 'Ons zilveren jubileum', 4 p.
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint steeds op 1 april.
– Vanaf 52(1938/39), nr. 1(2 april) verscheen op zaterdag de bijlage *de Kerkklokken van St. Joris. Kerkbericht bijlage van de Eembode*, waarin kerkberichten van het dekenaat Amersfoort en van de parochie Baarn, "apologetische artikelen, wetenswaardig allerlei op godsdienstig gebied, ontspanningslectuur".
• *relaties* Hierin opgenomen vanaf [1937] *het Weekblad voor Baarn*[1]
• *autopsie* 4(1890/91) – 55(1941), m.u.v. 1910, april – 1912, maart; 1922; 1926, okt.-dec.; 1929, eind maart; 1936, april – 1937, april
– GA Amersfoort
• *typering* Katholiek blad voor Amersfoort en omgeving. Bevat binnenlands, soms ook buitenlands, vooral echter regionaal nieuws. Ook godsdienstige beschouwingen, lijsten van kerkdiensten, feuilleton e.d.

◆ *noten*
(1) Aan de titel is toegevoegd vanaf {51(1937/38), nr. 10(4 mei)}: "Waarin opgenomen *het Weekblad voor Baarn*".
(2) Vgl. 26(1912/13), nr. 1(6 april 1912): "'t Is nu vijf en twintig jaar geleden, dat door eenige Katholieken hier ter stede het tevoren wèl overwogen plan tot stichting van een Katholiek Nieuws- en Advertentieblad voor Amersfoort en omstreken in een daad werd omgezet. (...) Onder leiding van de toenmalige Zeereerw. heeren pastoors der beide parochieën constitueerde zich de Vereeniging De Eembode, die, nu een kwart-eeuw geleden het eerste nummer van het orgaan der Katholieken van Amersfoort en omstreken De Eembode rond zond".
(3) In het nummer van 26 sept. 1941 wordt gezegd, dat er vanaf 1 okt. geen papier meer zal worden geleverd voor het drukken van *de Eembode* en de uitgave zal derhalve worden gestaakt. Daaraan wordt toegevoegd "dat de band tusschen lezers en redactie bewaard kan blijven. Immers de katholieke *Utrechtsche courant* heeft sedert bijna vijf jaren in ons gebouw zijn Amersfoortsch bureau gevestigd en genoemd blad zal, zoo goed in zijn vermogen is, de taak van *de Eembode* overnemen. Men zal er de rubrieken in aantreffen, welke het karakter van *de Eembode* bepaalden".
(4) Vgl. *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1888 (vgl. J.M.J.H. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 431).
(5) In het 'In Memoriam [Mattheus Henricus Pel]' in 26(1912/13), nr. 6(11 mei) wordt gezegd, dat in hoofdzaak aan zijn initiatief de Vereeniging De Eembode haar ontstaan dankt.
(6) Van 45(1931/32), nr. 87(5 febr.) – nr. 91(19 febr.): R.K. Stichting de Eembode.
(7) *De Eembode* zou in de jaren twintig in bezit zijn geweest van NV Futura. Na de dood van J.J. Thien in mei 1936 werd de krant verkocht aan NV Neerlandia. Bij de verkoop werd bepaald dat Neerlandia gedurende drie jaar recht had op de Amersfoortse kerkberichten. Toen Neerlandia er echter toe overging om de drukkerij de Eembode te verkopen aan een niet-katholiek, werden de kerkberichten voortaan niet meer afgestaan (mededeling van mevr. A. Thien, vraaggesprek 5 juni 1986).
(8) Vgl. 26(1912/13), nr. 6(11 mei), 'In Memoriam [Mattheus Henricus Pel]': "Met zijn helderen blik zag hij spoedig in, dat 't noodzakelijk was De Eembode, tot dan te Maastricht gedrukt, in Amersfoort ter perse te leggen".
(9) In 51(1937/38), nr. 104(29 maart), 'Aan onze lezers' wordt gezegd dat *de Eembode* "slechts tweemaal per week verschijnend, hoezeer als locaal blad populair, als algemeen nieuwsblad niet meer kan voldoen. Vandaar ook, dat uit den lezerskring nog al eens stemmen opgingen om *de Eembode* dagblad te doen worden. We hebben dat rijpelijk overwogen". Maar een verspilling van krachten is niet gewenst: "Waar echter de *Utrechtsche courant*, ook wat Amersfoortsch en Baarnsch nieuws betreft, kan wedijveren met andere ook plaatselijke – dagbladen en deze zeer zeker verre overtreft wat plaatselijke katholieke berichtgeving aangaat, zou het niet redelijk zijn daarnaast nòg een katholiek dagblad op te richten, dat uiteraard denzelfden inhoud zou hebben. Een en ander heeft ons ertoe gebracht om *de Eembode* voortaan 't karakter van 'algemeen' nieuwsblad te ontnemen, doch er uitsluitend een locaal blad van te maken, bestemd om als zoodanig gelezen te worden, niet in de plaats doch naast het bestaande dagblad".
(10) Vgl. *de Eembode*, 50(1936/37), nr. 12(13 mei), 'In memoriam J.J. Thien' (origineel in bezit van mevr. A. Thien, Amersfoort; fotokopie in KDC).

52

Eindhovensch dagblad[1] 1912-{1980}
◆ *jaren* 1(1912), [nr. 1(begin jan.)][2] – 27(1941), nr. 229(31 okt.)[3]
– [28(1944/45), 19 sept.][4], 28(1944/45), nr. 1(21 sept.) – {68(1980), nr. 308(31 dec.)}
◆ *ondertitel* Algemeen nieuws- en advertentieblad ∞ 6(1917), nr. 245(23 okt.) – 8(1919), nr. 75(31 maart)
– Dagblad Oost-Brabant ∞ 52(1964), nr. 82(6 april) – 55(1967), nr. 122(26 mei)
– Dagblad voor Oost-Brabant ∞ 55(1967), nr. 123(27 mei) – {68(1980), nr. 308(31 dec.)}
◆ *uitgever* NV Eindhovensch Dagblad (vermeld t/m {4(1915), nr. 3(5 jan.)})
– NV Drukkerij Hermes[5] ∞ 1915 – 52(1964), nr. 81(4 april)
– Eindhovense Dagbladen Combinatie NV[6] ∞ 52(1964), nr. 82(6 april) – {68(1980)}
– Het *Eindhovensch dagblad* nam vanaf 6 april 1964 deel in de Brabant Pers en in de Zuid-Oost-Pers[7]
◆ *plaats* Eindhoven
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* E, m.u.v. D-formaat ∞ 1944, sept. – 1948, medio sept.
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [1912 – ca. 1914 W. Schippers, red.][8]
[1912-{1937} F.A. van den Heuvel, red.][9]
1915-[ca. 1916][9] W. Küppers, dir.-hoofdred.
[? – ca. 1916 A. Rete, hoofdred.][9]
[ca. 1916][8]-1919 Frans Hoefnagels, dir.-hoofdred.[10]
1919-1923 L. Mokveld, hoofdred. (na het vertrek van Hoefnagels zou Mokveld ook de functie van directeur hebben waargenomen[9])
1923-1953 A. Jurriaan Zoetmulder, dir.-hoofdred.
[1925]-1968 Steph. Zoetmulder ([1925]-ca.1927, 1930-1941 red.; 1945-1953 chef-red.; 1953-1968 hoofdred.)
[?-1941 Ernest Michel, red.][11]
[?-1941 Jan de Vries][11]

?-{1945} Jos. L.M. Lodewijks, lid van de redactie (vermeld tot en met 27 nov. 1945)[11]
1944-1945 kolonel Highly, militair medewerker
{1944}-1945 Th. van Dartel, lid der redactie (vermeld vanaf 3 nov. 1944)
1945 T. Swart, lid der redactie
{1945} W. Vlijmincx, lid der redactie (vermeld tot en met 27 nov. 1945)
[1947]-{1980} Ton Brouwers (vanaf 1947 red. regio-ed., red. buitenland, parlementair red., vanaf 1953 hoofd-red.)
1953-1964 A.P. Moll, dir.
1964-1968 dr. Richard Mooren, hoofdred.
1964-1969 N.J.J. van Hussen, dir.
[1966]-1971 A. de Mug (vanaf 1966 chef-red., vanaf 1969 adj. hoofdred.) (vgl. 56(1968), nr. 307(31 dec.))
{1967}; 1970-1972 mr. P.G. Sijpkens (in 1967 vermeld als adj. dir.; 1970-1972 dir.)
1967-1969; 1972-1974;1977-{1980} drs. J.A.M. van Tienen (1967-1969 adj. dir.; 1972-1974 en 1977-{1980} dir.)
1974-1977 J.W. Oltheten, dir.
1977-{1980} J. Scholten, dir.

✦ *speciale nummers* 18(1928), nr. 256(2 nov.): speciaal nummer t.g.v. het ingebruiknemen van een nieuwe zestienzijdige rotatiepers, 36 p., waarin een bijdrage van Ravo [=F.A. van den Heuvel], 'Uit de kinderjaren van ons blad'

– 24(1934), nr. 35(10 febr.): 'Extra bijvoegsel van het *Eindhovensch dagblad* ter gelegenheid van het gereedkomen van het nieuwe E.D.gebouw' [aan de Keizersgracht]

– Bijlage bij 47(1957/58), nr. 296(13 sept.): 'Openingsnummer', t.g.v. de opening van het nieuwe gebouw op de Kleine Berg, 32 p.

– Bijlage bij 55(1967), nr. 123(27 mei): '*Eindhovens dagblad*. Nieuwbouw Pers 27 mei 1967', t.g.v. opening van nieuw gebouw van de krant en ingebruikneming van 96-zijdige rotatiepers, 48 p.

– Op 13 okt. 1978 verscheen een extra editie t.g.v. het 25-jarig hoofdredacteurschap van Ton Brouwers. In het Gemeentearchief Helmond wordt een exemplaar bewaard, waarop in potlood is genoteerd: "Deze krant is niet verspreid onder de abonnés en lezers". De extra editie kwam tot stand buiten medeweten en buiten verantwoordelijkheid van de jubilerende hoofdredacteur

– Bijlage bij 67(1979), nr. 274(20 nov): '*Eindhovens dagblad* 100.000', i.v.m. 100.000e abonnee, 40 p.

✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering verspringt van 14(1925) naar 16(1926). Zowel 1937 als 1938 hebben het jaargangnummer '27'. De 28e jaargang beslaat 1939, de 29e jaargang loopt van jan. tot aan het eind van de maand september 1940. Dan springt de jaargangnummering terug van 29 naar 27. De 27e jaargang loopt dan door tot en met 31 okt. 1941. De 28e jaargang begint met het bevrijdingsnummer, de 29e op 22 sept. 1945 en tot en met 1959 blijft dit de datum waarop de nieuwe jaargang begint. De jaargangnummering verspringt van 34(1951/52), nr. 309(20 sept.) naar 38(1952/53), nr. 1(22 sept.) en van 38(1952/53), nr. 306(19 sept.) naar 43(1953/54), nr. 1(21 sept.). De 49ste jaargang (1959/60) loopt door tot en met nr. 107(23 jan.), waarop volgt 48(1960), nr. 20(25 jan.). Voortaan is de jaargangnummering gelijk aan het kalenderjaar. Tot en met 52(1964), nr. 81(4 april) blijft in de titelkop ook vermeld staan de jaargangnummering "na de opheffing 1941".

– Vanaf 1924 bevat de krant foto's.[12]

– Als kopbladen verschenen *Helmondsch dagblad*, 1919-[1929], *de Peelbode*[13] en *Helmonds dagblad*, 1964-{1980} (vgl. *Eindhovens dagblad*, 87(1963), nr. 203(30 aug.)).

– Vanaf {aug. 1945} verscheen er een stad- en een streekeditie . In 1968 verscheen de krant met drie edities, te weten: 1) Stad Eindhoven; 2) Geldrop-Valkenswaard; 3) Veldhoven-Kempen (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.), p. 407).

– In de maand augustus 1917 werd door het Militair Gezag aan het *Eindhovensch dagblad* een verschijningsverbod van acht dagen opgelegd naar aanleiding van het hoofdartikel 'Hoe lang nog?' in de krant van 30 juli, waarin duidelijk stelling was genomen tegen de Duitsers. Het artikel begon met de zin: "De beul heeft zijn werk verricht". Het Militair Gezag achtte het ontoelaatbaar "met het oog op de strikte neutraliteit die Nederland gedurende den gansche oorlog heeft in acht genomen (...) een der strijdende partijen te betitelen met de namen als door U in uw dagblad van 30 juli werd gedaan". Na vier dagen werd de schorsing echter al weer opgeheven. Vgl. 6(1917), nr. 188(18 aug.): 'Extra nummer bij gelegenheid van de opheffing der schorsing van ons blad'.

– Vanaf 29 mei 1941 kreeg het *Eindhovensch dagblad* gedurende vier weken een verschijningsverbod opgelegd van de Duitse bezetters. Dit gebeurde als strafmaatregel op een sarcastisch artikel van redacteur S.H.A.M. Zoetmulder in de krant van 1 mei (vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 141-142). In het NPM is aanwezig een pamflet gedateerd 29 mei 1941: "Aan onze abonné's! Wij deelen U Ed. hierdoor mede, dat ons blad gedurende een maand niet mag verschijnen". Na 27(1941), nr. 124(28 mei) volgt nr. 125(30 juni).

– Vanaf 19(1929), nr. 289(13 dec.) tot en met juli 1931 verscheen op vrijdag de bijlage *Vrijdagavond*, waarin de rubrieken 'Letterkundige kroniek', 'Tooneel en film', 'Muziek' en 'Geschiedenis en folklore'. Bij het eerste nummer van dit letterkundig bijblad werd gezegd, "dat bij de groote toename van ons aantal abonné's en vooral met het oog op het gehalte en de ontwikkeling onzer lezers" de rubriek letteren en kunst "juist in ons aan kunst zoo arme stad, een behoorlijke verzorging meer

dan verdiende". Vanaf juli 1931 werden de kunstbijdragen niet meer afzonderlijk in een bijlage, maar in het hoofdgedeelte van de krant afgedrukt.
– De krant had op zaterdag achtereenvolgens de volgende bijlagen: *Zondagsblad. Bijvoegsel Eindhovensch dagblad* ∞ 8(1919), nr. 85(12 april) – 13(1924), nr. 268(15 nov.); *Zondagsblad. Bijvoegsel van: Eindhovensch dagblad, Helmondsch dagblad en Peelbode* ∞ 16(1926), nr. 31(6 febr.) – 21(1931), nr. 2(3 jan.) [vanaf 18(1928), nr. 23(28 jan.) vervallen de woorden "Helmondsch dagblad en Peelbode" uit de titel]; *E.D. bijvoegsel voor zaterdag* ∞ 21(1931), nr. 8(10 jan.) – 27(1937), nr. 55(6 maart); *Voor vandaag en morgen. Gratis zaterdagavond bijvoegsel van het Eindhovensch dagblad* ∞ 27(1937), nr. 61(13 maart) – 27(1940/41), nr. 116(17 mei 1941). Dit zaterdagbijvoegsel bood aanvankelijk vooral ontspanningslectuur, maar vanaf jan. 1931 bevatte het ook meer populair-wetenschappelijke en praktische onderwerpen, want, zo werd betoogd, "de krant [is] niet meer uitsluitend of in hoofdzaak een nieuwsbron met een bepaalde godsdienstige en politieke strekking, maar de krant heeft zich ook geleidelijk ontwikkeld tot een orgaan ter algemeene populaire voorlichting" (vgl. 21(1931), nr. 8(10 jan.)). Vanaf 45(1955/56), nr. 94(7 jan.) verscheen opnieuw als wekelijks zaterdagbijvoegsel *Voor vandaag en morgen*. Blijkbaar was reeds enkele jaren onder deze titel om de twee weken het bijvoegsel verschenen, maar zo werd in het nummer van 7 jan. 1956 gezegd: "De groeiende omvang van de Zaterdagse Krant gedurende de afgelopen jaren is er keer op keer oorzaak van geweest, dat het kleine bijvoegsel, om technische redenen op onze persen in de grote krant moest meedraaien. Het verloor daardoor zijn karakter van bijvoegsel en leverde bovendien voor de lezer de narigheid op, dat hij zelf het blaadje moest open snijden". Het bijvoegsel uit de jaren vóór 1956 kon niet in autopsie worden genomen. *Voor vandaag en morgen* verscheen tot en met 52(1964), nr. 81(4 april). Vanaf 6 april 1964 tot en met 27 aug. 1966 luidde de titel van het bijvoegsel *Week uit*.
– Naast dit eigen zaterdagbijvoegsel verscheen er vanaf [1927] tot en met [1937] ook een geïllustreerd zondagbijvoegsel, dat vermoedelijk door een andere uitgever werd geleverd. In de titelkop van het *Eindhovensch dagblad* is er vanaf 19 febr. 1927 sprake van *Ons bijblad*, later *Ons geïllustreerd bijblad*. Voor het laatst is dit bijblad vermeld in jan. 1937. In het Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven is het zondagbijvoegsel niet meegebonden. Wel is er in het NPM één aflevering: *Ons bijblad. Geïllustreerd bijvoegsel van het Eindhovensch dagblad*, 17 dec. 1932.
◆ *relaties* Voortzetting van *de Peel- en Kempenbode*
– Hierin opgenomen *Nieuwe Eindhovense krant* (vanaf 1964)
◆ *literatuur* Ravo [pseudoniem van F.A. van den Heuvel], 'Wandelingen door het heden en verleden', in: *Eindhovensch dagblad*, 27(1937), nr. 61(13 maart)
– S.H.A.M. Zoetmulder, 'Dagbladconcentratie-kamp anno 1941 in Brabant. Waarom het Eindhovensch dagblad veertig jaren geleden verdween', in: *Brabantia*, 30(1981), p. 213-221 en 'Welk doel heiligde welke middelen? Veertig jaar geleden in de Brabantse perswereld', *ibidem*, 31(1982), p. 49-58
– J.M.P. van Oorschot, *Eindhoven, een samenleving in verandering* (Eindhoven 1982), p. 994-1001
– J.L.G. van Oudheusden, J.A.M. Verboom, *Herstel- en vernieuwingsbeweging in het bevrijde Zuiden. Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Waalwijk 1944-1945* (Tilburg 1977. *Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland*, nr. 38), p. 60-65
– Xavier de Baar, 'De katholieke pers in Eindhoven, 1900-1920', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 251-258
– In het Streekarchief Zuid-Oost Brabant te Eindhoven is in manuscript aanwezig: S.H.A.M. Zoetmulder, *Spiegel ener samenleving. De dagbladen van Eindhoven tijdens de Duitse bezetting, 1940-1944*, 575 p.
◆ *autopsie* 1(1912), nr. 93(16 april), nr. 126(25 mei), nr. 276(21 nov.); 2(1913), nr. 109(13 mei) en nr. 115(20 mei); 3(1914), nr. 189(17 aug.) – 1980 (jan. 1915 met lacunes en 1948, sept. ontbreekt; 1915-1923, 1934-1936 , 1940-1945 en 1959-1961 op microfiches)
– NPM ∞ 1912, nr. 126 en 1915, nr. 6
– Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven ∞ alle overige afleveringen
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Eindhoven en omgeving, dat een vooruitstrevender standpunt innam dan de *Eindhovensche courant* en de *Meierijsche courant*. Toen in 1919 de nieuwe hoofdredacteur L. Mokveld zich tot de lezers richtte, schreef hij dat het *Eindhovensch dagblad* "op de eerste plaats principieel katholiek" zou trachten te zijn. Hoewel de krant uitgesproken katholiek was, wenste het geen censor in dienst te hebben. Daardoor werd de krant door de kerkelijke overheid enigszins wantrouwend in de gaten gehouden. In 1941 hief de krant zichzelf op, toen het werd gedwongen om met de *Eindhovensche en Meierijsche courant* samen te werken in een de Duitsers welgezinde richting (vgl. noot 3). Bij gelegenheid van de opening van het nieuwe gebouw op 13 sept. 1958 omschreef de hoofdredacteur Brouwers het redactioneel beleid als volgt: "Het gewetensvol verklaren van [het] nieuws en waar nodig het toetsen ervan aan de normen van waarheid en recht, zoals deze op godsdienstig terrein verankerd zijn in het Christendom, en voor ons meer speciaal in de geloofs- en zedenleer van de Katholieke Kerk, aan wier apostolaatstaak wij ons deelachtig weten, en op wereldlijk terrein in de democratische levensbeschouwing". Zes jaar later toen de krant ging samenwerken in de Brabant-Pers werd gesteld, dat er geen verandering zou komen in "de roep van onafhankelijkheid in

de berichtgeving en de beschouwing", welke het blad bij traditie heeft. Deze houding wordt immers gegarandeerd, zo verklaart de krant door "een door christelijke democratische beginselen gedragen journalistieke verantwoordelijkheid".

✦ *noten*

(1) Vanaf 30(1947/48), nr. 291(4 sept. 1948): *Eindhovens dagblad*. Vanaf 13 maart tot en met dec. 1937 was aan de titel toegevoegd: "waarin is opgenomen *de Peel- en Kempenbode*".

(2) Begindatum afgeleid van de afleveringsnummering.

(3) In de krant van 30 sept. 1941 werd de lezers bericht, dat ten gevolge van de reorganisatie van de Nederlandse dagbladpers het *Eindhovensch dagblad* dreigt te worden opgeheven. Er wordt nog uitstel verkregen van twee weken, vervolgens verlengd tot 1 november. In oktober worden met de *Eindhovensche en Meierijsche courant* fusiebesprekingen gevoerd, die voor het *Eindhovensch dagblad* negatief verlopen. In de krant van 30 okt. wordt gemeld, dat de "ons opgelegde fusieplannen met de NV Drukkerij de Meierij, uitgeefster van de *Eindhovensche en Meierijsche courant*, ten gevolge van ter elfder ure opgetreden complicaties geen voortgang hebben". Op 31 oktober schrijft Zoetmulder zijn afscheidsartikel, waarin hij spreekt over niet te aanvaarden consequenties, waardoor de fusie niet is doorgegaan. In het eerste nummer na de bevrijding kwam hij op de opheffing terug en schreef: "Want wij voorzagen, dat elk daadwerkelijk contact met het *Dagblad van het Zuiden* slechts kon beteekenen het verleenen van hand- en spandienst aan den Duitschen overweldiger en de landverradende N.S.B. omdat de eisch gesteld was, dat deze nieuwe krant geredigeerd zou moeten worden positief volgens 'de nieuwe orde'". Volgens Van Oorschot heeft Zoetmulder pas vanaf het moment dat hij zag zijn krant niet meer te kunnen redden, de door de Duitsers gestelde eis tot positieve gezindheid tegenover de bezetter als de reden gebruikt, waarom hij uitgave van zijn krant eigener beweging zou hebben gestaakt (vgl. Van Oorschot, p. 1001).

(4) In 'Bevrijdingsnummer' 1954, [18 sept.], p. 6 een zeer onduidelijke facsimilé van het eerste nummer na de bevrijding, 19 sept. 1944. In het nummer van 21 sept. 1944 wordt verteld dat dit feestelijke bevrijdingsnummer niet werd verspreid wegens het onverwachte offensief van de Duitsers.

(5) De NV Drukkerij Hermes was op 11 dec. 1914 opgericht door de sigarenfabrikant R.P.P.A.M. Mignot en advocaat mr. H.J. Passtoors. De NV stelde zich ten doel: "het maken van drukwerken, uitgaven van eene courant en al wat daarmede verder in verband staat" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1914, nr. 306(31 dec.), NV-nr. 1253).

(6) In september 1963 verkocht mevr. Mignot uit Wassenaar, eigenaresse van Drukkerij Hermes, alle aandelen aan de NV CEBEMA, opgericht door de familie Teulings (vgl. de beschrijving van het *Brabants dagblad*). De *Nieuwe Eindhovense Krant* was reeds in bezit van de familie Teulings en op 7 september 1963 werd in het *Eindhovens dagblad* meegedeeld, dat onderhandelingen tussen de twee Eindhovense kranten hadden geleid "tot het besluit in de toekomst nauw te gaan samenwerken". Deze samenwerking leidde tot een fusie tussen de beide dagbladen, welke inging op 6 april 1964 en in de krant van 28 maart werd aangekondigd. De naam van de NV Nieuwe Eindhovense Krant werd op 2 april 1964 gewijzigd in Eindhovense Dagbladen Combinatie NV (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1964, nr. 88(8 mei), NV-nr. 1937).

(7) Voor de Brabant Pers en de Zuid-Oost-Pers, zie de beschrijving van het *Brabants dagblad*.

(8) Vgl. S.H.A.M. Zoetmulder, 'Een opmerkelijk journalistenleven: W.A.A. Schippers, een Kempische dorpsjongen'. In: *Brabantia*, 28(1979), p. 84-86.

(9) Vgl. Ravo.

(10) Hoefnagels wordt in de titelkop als directeur vermeld van 1 april tot en met 24 nov. 1919. In de krant van 1 april 1919 schrijft Mokveld in zijn welkomstwoord, dat Hoefnagels de laatste jaren naast zijn redacteurschap ook de leiding der redactie heeft gevoerd.

(11) Vgl. S.H.A.M. Zoetmulder in *Brabantia*.

(12) In 13(1924), nr. 274(22 nov.) wordt de abonnees meegedeeld, dat voortaan op zaterdag een geïllustreerde weekkroniek wordt opgenomen met actuele foto's van de belangrijkste gebeurtenissen der afgelopen week. Het zondagsblad zal om technische redenen vervallen, maar de gewone rubrieken daarvan komen terug in het blad, waarin de fotopagina is opgenomen.

(13) Van *de Peelbode* kon geen enkele aflevering in autopsie worden genomen. In het *Eindhovens dagblad* van 30 aug. 1963 is vermeld, dat *de Peelbode* vanaf 1912 gedurende enkele jaren als 'speciale editie' van het *Eindhovensch dagblad* zou zijn verschenen. In M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 84 wordt *de Peelbode* een kopblad van het *Eindhovensch dagblad* genoemd.

53

Eindhovensche courant 1900-[1915]

✦ *jaren* 1900, proefnrs. (23 en 30 sept.)

– 1900, nr. 1(7 okt.) – [1915, eind juni][1]

✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor: Eindhoven, Gestel, Stratum, Strijp, Tongelre, Woensel, enz. enz. enz. ∞ 1900 – {1905, nr. 323(18 maart)}

– Volksblad voor Eindhoven en omstreken ∞ {1908, nr. 3(8 jan.)}

– R.K. Volksblad voor Eindhoven en omstreken ∞ {1910, nr. 40(5 april)} – {1913, nr. 129(4 nov.)}
• *uitgever* Van Nunen en Co ∞ 1900-[1905][2]
– Van Nunen en Vervoort ∞ [1906][2]-[1908][2]
– A.J.M. Vervoort ∞ [1909][2]-[1915]
• *plaats* Eindhoven
• *frequentie* wekelijks (zaterdag, gedateerd op zondag) ∞ 1900 – 1901, nr. 29(14 april)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag, waarvan het zaterdagnummer gedateerd op zondag) ∞ 1901, nr. 30(17 april) – nr. 66(1 sept.)
wekelijks (zaterdag, gedateerd op zondag) ∞ 1901, nr. 67(8 sept) – 1903, nr. 175(26 sept.)
tweemaal per week (dinsdag en zaterdag) ∞ 1903, nr. 175(sic)(3 okt.) – {1905, nr. 323(18 maart)}
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ [1907-1915][2]
• *formaat* E
• *omvang* II ∞ 1900; V ∞ 1901; IV ∞ 1902-{1903}
• *redactie* 1903-{1905} Willem Schippers, hoofdred. (vermeld vanaf 3 okt. 1903)
[ca. 1906-1915 A.J.M. Vervoort, hoofdred.][3]
• *bijzonderheden* In de titelkop wordt tot en met 1901, nr. 71(28 sept.) vermeld dat advertenties gratis worden opgenomen in de *De Dommel- en Aabode*, 'Nieuws- en Advertentieblad voor: Boxtel, St. Oedenrode, Veghel, Schijndel, Oisterwijk, enz. enz. enz.'.
– Vanaf oktober 1902 was het voor de lezers mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd weekblad*, dat uitgegeven werd door de Vennootschap Geïllustreerd Weekblad Roetemeijer, Witstijn & Co te Amsterdam (zie de afzonderlijke beschrijving).
• *relaties* Opgegaan in de *Meierijsche courant*
• *autopsie* 1900-1903; 1905, nr. 323(18 maart); 1908, nr. 3(8 jan.); 1910, nr. 40(5 april); 1913, nr. 56(15 mei) en nr. 129(4 nov.)
– NPM ∞ 1905, nr. 323
– Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven ∞ alle overige ingeziene afleveringen (op microfiche)
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Eindhoven en omgeving. Het nummer van 3 okt. 1903, waarin Willem Schippers voor het eerst als hoofdredacteur is vermeld, bevat een hoofdartikel 'Wat wij willen', waarin wordt gezegd, dat de krant wil zijn: "Een volksblad, in eenvoudigen en gemakkelijken trant geschreven, dat zal trachten zich tot een vriend te maken in het christelijk gezin, zoowel bij den werkman als bij den boer en den burger. (...) Hand aan hand met de R.K. Volksbonden en andere Katholieke Vereenigingen wenschen wij zooveel mogelijk werkzaam te zijn aan de stoffelijke en zedelijke verheffing van den werkmansstand, zonder te vergeten, dat de maatschappij ook andere klassen kent, wier belangen evenzeer behooren te worden behartigd". De Katholieke Kerk wordt erkend "als de ziel en de grondveste der waarheid".
• *noten*
(1) Het eerste nummer van de *Meierijsche courant*, waarin de *Eindhovensche courant* was opgenomen, is van 1 juli 1915.
(2) Gegeven ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 83.

54

Eindhovensche en Meierijsche courant 1930-1941
• *jaren* 74(1930), nr. 1(2 jan.) – 84(1941), nr. 255(31 okt.)
• *ondertitel* Dagblad voor Eindhoven en Noordbrabant ∞ 74(1930), nr. 1(2 jan.) – nr. 74(28 maart)
• *uitgever* NV Drukkerij De Meierij
• *plaats* Eindhoven
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* [1930][1]-1940 A.J.M. Vervoort, dir. en hoofdred.
1940-1941 Huub A.A.M. Vervoort, dir.
1940-1941 Adriaan J.Th.J.M. Vervoort jr., waarn. hoofdred.
[{1940}-1941 A.F.M. Raymakers, chef red.][2]
• *speciale nummers* 74(1930), nr. 75(29 maart): feestnummer bij gelegenheid van de ingebruikname van een nieuwe rotatiepers en nieuwe huisvesting
– 76(1932), nr. 96(23 april): 'Feestnummer bij gelegenheid van het 75-jarig bestaan van ons blad', 64 p.
• *bijzonderheden* Vanaf 74(1930), nr. 75(29 maart) tot en met 75(1931), nr. 101(30 april) verscheen op zaterdag, later op donderdag, het bijvoegsel *Pats* met humor, korte verhalen, raadsels.
– De krant kreeg tijdens de eerste dagen van de bezetting in mei 1940 een publikatieverbod opgelegd. Na 83(1940), nr. 111(11 mei) volgt nr. 112(17 mei). Ook in november van hetzelfde jaar mocht de krant gedurende enkele weken niet verschijnen naar aanleiding van een kritisch artikel over de onjuiste voorlichting door de Duitsers. Na nr. 259(5 nov.), in welke aflevering het gewraakte artikel was geplaatst, verscheen de krant pas opnieuw met nr. 260(2 dec.). De krant opent op 2 dec. met een 'Ten afscheid' van A.J.M. Vervoort, die aftreedt als directeur en hoofdredacteur. Hij roept in zijn afscheidswoord op tot een "onder alle omstandigheden werkelijke beleving van het Katholicisme, diep ervan overtuigd, dat het Katholicisme de eenige reddingsplank is voor onze, op een stormzee van dwaalbegrippen, ten ondergang bedreigde wereld!".
• *relaties* Voortzetting van de *Meierijsche courant*
– Voortgezet als *Dagblad van het Zuiden*[3]
• *literatuur* S.H.A.M. Zoetmulder, 'Dagbladconcentratie-kamp anno 1941 in Brabant. Waarom het Eindho-

vensch dagblad veertig jaar geleden verdween', in: *Brabantia*, 30(1981), p. 213-221 en 'Welk doel heiligde welke middelen? Veertig jaar geleden in de Brabantse perswereld', *ibidem*, 31(1982), p. 49-58
– J.M.P. van Oorschot, *Eindhoven, een samenleving in verandering* (Eindhoven 1982), p. 994-1001
– In het Streekarchief Zuid-Oost Brabant te Eindhoven is in manuscript aanwezig: S.H.A.M. Zoetmulder, *Spiegel ener samenleving. De dagbladen van Eindhoven tijdens de Duitse bezetting, 1940-1944*, 575 p.
• *autopsie* Volledig
– Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven
• *typering* Katholiek streekdagblad voor Eindhoven en de Meierij. Onder leiding van A.J.M. Vervoort – door Rogier één der laatste integralisten genoemd – voer de krant een principieel katholieke koers en keerde zich fel tegen de N.S.B. In december 1940 werd Vervoort opgevolgd door zijn zoon Huub, overtuigd aanhanger van de Nieuwe Orde. De krant kwam sindsdien steeds meer in Duits vaarwater terecht.
• *noten*
(1) Vgl. 76(1932), nr. 96(23 april), 'Feestnummer'.
(2) Vgl. 83(1940), nr. 261(3 dec.) en 84(1941), nr. 255(31 okt.).
(3) In het laatste nummer van 31 okt. 1941 wordt de titelwijziging aan de abonnees meegedeeld. Aan het betreffende bericht is toegevoegd: "Overigens zal er niets aan – en in ons blad veranderen".

55

de Elf provinciën 1904-[1906]
• *jaren* 1(1904/05), nr. 1(23 sept.) – [1906][1]
• *ondertitel* Weekblad voor het katholieke Nederland
• *uitgever* Uitg. Van Dam & Van der Marck
• *plaats* Culemborg
• *frequentie* wekelijks (vrijdag)
• *formaat* D
• *omvang* 4 p.
• *redactie* Niet in het tijdschrift vermeld.
• *relaties* Volgens *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1888-1889 verscheen reeds in deze jaren te Culemborg een blad onder de titel *de Elf provinciën* met als ondertitel 'Volksblad voor alle standen. Goedkoopst weekblad van Nederland' (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 432).
• *autopsie* 1(1904/05), nr. 1(23 sept.), nr. 2(1 okt.); 2(1905), nr. 40(7 okt.)
– NPM
• *typering* Weekblad met nieuws uit binnen- en buitenland. In het openingsartikel 'Aan de Katholieken van Nederland' wordt gezegd, dat er nog altijd grote behoefte bestaat "aan degelijke, goedkoope lectuur voor het Katholieke Volk van Nederland". De grote katholieke bladen zijn immers voor menigeen te duur, "en ze met tweeën of drieën lezen heeft zijn bezwaren". De kleine katholieke bladen "vullen zich over het algemeen te veel met onbeduidende nieuwtjes, dan dat zij een ernstige strekking met kracht op den voorgrond kunnen stellen". Bovendien heeft niet ieder tijd dagelijks een blad te lezen: "Een tijdlang houdt men het vol, maar het gaat op den duur niet, en het einde is, dat men niet meer leest, of al zoekende zijn keus vestigt op gevaarlijke lectuur". Het blijft nodig en *de Elf provinciën* wil daaraan bijdragen "om in alle lagen der maatschappij mede te werken tot de vervulling van den wensch des H. Vaders: Alles hernieuwen in Christus".
• *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1906 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. In de *Pius-almanak* blijft de titel opgenomen tot en met de uitgave van 1919.

56

Gastelsche courant {1919}-{1924}
• *jaren* {13(1918/19), nr. 1249(30 maart 1919)} – {19(1924/25), nr. 1921(22 nov.)}
• *uitgever* Firma M. Hopstaken
• *plaats* Oudenbosch
– Tevens een bureau van redactie en administratie te Oud-Gastel
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* [VI]
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* De jaargang- en afleveringsnummering zijn gelijk aan die van de *Oudenbossche courant*.
– Kopblad van de *Oudenbossche courant*.
• *autopsie* 13(1918/19), nr. 1249(30 maart) en nr. 1259(4 mei 1919), incidentele nummers van 15(1920/21) en 16(1921/22), en 19(1924/25), nr. 1921(22 nov.). De afleveringen zijn meegebonden in de *Oudenbossche courant*.
– Streekarchivariaat de Markkant, depôt Oudenbosch
• *typering* Kopblad van de *Oudenbossche courant* voor Gastel en omliggende dorpen.

57

Gazet van Limburg 1945-1955
• *jaren* 1(1945), nr. 152(15 maart) – 110(1955), nr. 227(30 sept.)
• *ondertitel* Provinciaal dagblad ∞ 5(1948), nr. 1267(2 aug.) – 110(1955), nr. 227(30 sept.)
• *uitgever* Stichting Veritas
– NV Uitgevers-Mij Neerlandia ∞ [1949, 1 dec.][1] – 110(1955)

◆ *plaats* Maastricht
– Vanaf 3 juli 1950 zijn bijkantoren vermeld te Heerlen, Kerkrade, Sittard, Roermond en Venlo
◆ *frequentie* zes maal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* D ∞ 1(1945) – 4(1947), nr. 711(18 jan.); E ∞ 4(1947), nr. 712(20 jan.) – 110(1955)
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* 1945 M. Duyzings
1945 Loe Maas
1945 R. Renckens
1945 J. van Term
1945 L. Veugen
1945 J. Wintraecken
1945-1946 W. Goldschmitz, waarn. hoofdred.
1945-1946 Stef Kleijn, dir.
1945-1946 Fons Tuinstra, hoofdred.
1947-1950 Chr. G. Matser, politiek hoofdred. (vermeld tot en met 1 juli 1950)
[1950-1955 A. Laudy, hoofdred.][2]
◆ *bijzonderheden* Jaargang 1 loopt tot en met 1(1945), nr. 348(6 nov); jaargang 2 van 2(1945), nr. 349(7 nov.) tot en met 2(1945), nr. 393(31 dec.). Daarna loopt de jaargangnummering gelijk met het kalenderjaar. Na 9(1952), nr. 2353(26 maart) volgt 107(1952), nr. 74(27 maart), waarmee de jaargangnummering werd voortgezet van de voorloper van vóór WO II, *de Limburger koerier*.
◆ *relaties* Voortzetting van *Veritas* (1944-1945)
– Voortgezet als *de Nieuwe Limburger* (1955-1971)[3]
◆ *literatuur* J. Brauer, J. Driever, 'Krantenstrijd in Maastricht, 1944-1949. Is er nog plaats voor Neerlandia?', in: *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg*, 28(1983), p. 64-91
◆ *autopsie* Volledig
– SHC
◆ *typering* Katholiek dagblad voor (voornamelijk Zuid-) Limburg. In het eerste nummer van 15 maart 1945 schreef de redactie dat de *Gazet* wilde zijn "een krant van Limburg, een afspiegeling van wat er leeft in ons gewest, en verdedigster van haar belangen". Fel werd uitgevallen naar de *Limburger koerier*: voor de *Gazet* staat winst niet op de eerste plaats. Reserves zullen worden gebruikt voor de modernisering van het bedrijf en "voor de kwalitatieve verheffing van de Limburgsche pers, die voor, en tijdens den oorlog door een wanstaltig product, dat uitsluitend bestond om het alleenzaligmakend dividend, een zoo bedenkelijke reputatie had".
◆ *noten*
(1) Op 1 dec. 1949 droeg de Stichting Veritas het recht van uitgave van de krant over aan Neerlandia. Zie voor de overname van de krant door Neerlandia en het vergeefse verzet van Veritas: Brauer, Driever, p. 78-87.
(2) Vgl. *Biografisch woordenboek van Nederland*, dl. 2 (Amsterdam 1985), p. 342-344, s.v. A. Laudy. Laudy was reeds 75 jaar, toen hij het hoofdredacteurschap op zich nam. In *de Nieuwe Limburger* van 20 jan. 1970 verhaalt Mathieu Berden: "Op 'n vroege morgen in januari 1950 stapte hij [= A. Laudy] de redactie in de Maastrichtse Wolfstraat binnen en ging aan het werk. Ik hoor hem nog zeggen: 'Och, ik heb me laten overhalen om hier zes maanden een beetje leiding te komen geven, maar dan moet het ook gedaan zijn, want ik ben een oud man'".
(3) In de krant van 1 september 1955 werd de naamswijziging reeds aangekondigd: "Het woord Gazet (...) appelleert niet voldoende aan het taalbesef van het gehele Limburgse volk. In een bepaald gedeelte van ons gewest begroet men het als een in het dagelijks spraakgebruik opgenomen woord, elders is het evenwel niet vergroeid met het taaleigen, vertolkt het niet zuiver het begrip dagblad".

58

Geïllustreerd weekblad 1902-{1903}
◆ *jaren* Prospectus (onged.)
– 1(1902/03), nr. 1[4 okt.] – {nr. 52(26 sept.)}
◆ *uitgever* Vennootschap Geïllustreerd weekblad Roetemeijer, Witstijn & Co
◆ *plaats* Amsterdam
◆ *frequentie* wekelijks
◆ *formaat* C
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* Niet in het blad vermeld.
◆ *bijzonderheden* Het eerste nummer is ongedateerd; het tweede nummer heeft als datum: 11 okt. 1902. De paginering loopt per halfjaar. In nummer 27 van 4 april 1903 begint de paginering opnieuw bij pagina 1.
– Het weekblad werd aan verschillende kranten geleverd. In de prospectus werd hierover gezegd: "Wij meenen dat ons blad ook bij uitstek geschikt is om als Zondagsblad aan couranten te worden verbonden. (...) De kosten door u te maken, om uwen abonnées dit blad gratis aan te bieden, kunnen ruimschoots bestreden worden uit de opbrengst der advertentiën die gij plaatsen kunt op een omslag, door u om het blad te maken, waarop dan tevens gedrukt kan worden Geïllustreerd Weekblad. Gratis bijvoegsel of Zondagsblad van ...". Het blad werd in elk geval geleverd aan de *Eindhovensche courant* en *de Nieuwe koerier*.
◆ *autopsie* prospectus en 1(1902/03)
– NPM ∞ prospectus en 1902, nr. 8 in map 'Geïllustreerd weekblad'; 1902, nr. 2 in map 'de Nieuwe koerier'; 1902, 8 nov. in map 'Eindhovensche courant'
– Bibliotheek Arnhem ∞ 1902/03
◆ *typering* Geïllustreerd weekblad, dat weliswaar niet van katholieke huize is, maar wel aan verschillende katholieke kranten werd geleverd. In de prospectus wordt het weekblad als volgt aangeprezen: "Niettegenstaande de ongeloofelijk lage prijs, zal de uitvoering

voor geen der bestaande bladen in dit genre onderdoen, integendeel, deze overtreffen, voornamelijk doordat voor ieder nummer steeds nieuwe cliché's, speciaal voor dit blad zullen vervaardigd worden. (...) Met de meeste zorg zullen wij waken voor Godsdienstige of Politieke onderwerpen, die aanstoot kunnen geven; de inhoud zal steeds zóó zijn, dat een ieder, er een onschuldige, aangename verpoozing in zal vinden". In *de Nieuwe koerier* van 25 sept. 1902 werd over het weekblad geschreven: "Hoewel dit blad fraai geïllustreerd wordt, zal het toch in hoofdzaak tekst bieden, wat ons bij de steeds toenemende behoefte aan lectuur het voornaamste toeschijnt". In vergelijking met andere geïllustreerde zondagsbladen bevat het *Geïllustreerd weekblad* inderdaad meer tekst en minder illustraties.

59

Geïllustreerd weekblad voor Nederland 1918-1932
+ *jaren* 1(1918/19), nr. 1(21 sept.) – 48(1931/32), nr. 14556(7 mei)
+ *uitgever* NV Dagblad en Drukkerij het Centrum[1]
+ *plaats* Utrecht
+ *frequentie* wekelijks
+ *formaat* D ∞ 1(1918/19) – 45(1928/29), nr. 13402(28 juli); B ∞ 45(1928/29), nr. 13408(4 aug.) – 48(1931/32)
+ *omvang* VI
+ *redactie* Niet in het blad vermeld.
+ *speciale nummers* 5(1923/24), nr. 40: 'De Katholieke Universiteit. Korte levensbeschrijving der nieuwbenoemde hoogleeraren en lectoren'
+ *bijzonderheden* Tot en met {5(1922/23)} kende het weekblad een eigen jaargangnummering, welke liep van september tot en met september. De ingeziene afleveringen uit de jaren na 1923 hebben het jaargangverloop en de -nummering van *het Centrum*, maar het is mogelijk dat het zondagsblad met zijn eigen jaargangnummering aan de lezers van andere kranten werd geleverd. De doorlopende paginanummering per jaargang begon tot en met december 1929 steeds in september; vanaf januari 1930 echter met het eerste nummer van het nieuwe kalenderjaar.
– Het *Geïllustreerd weekblad* werd ook aan andere bladen geleverd. In het eerste nummer uit 1918 werd gezegd, dat het zondagsblad ook aan andere door Futura uitgegeven bladen, zoals *de Voorhoede*, *de Volksbanier* en het *Algemeen land- en tuinbouwblad* zou worden verstrekt. Voor de lezers van *de Grondwet* was vanaf 1 oktober 1919, toen deze krant in bezit kwam van Futura, tot {juni 1921} een gereduceerd abonnement mogelijk op het weekblad.
+ *relaties* Voortzetting van het *Zondagsblad van het Centrum* (zie de beschrijving van *het Centrum*)
– Toen het Centrum in mei 1932 was overgegaan in handen van de Spaarnestad, werd voortaan het door dit concern uitgegeven Zondagsblad aan de lezers verstrekt. Zie de beschrijvingen van *Ons zondagsblad / de Spaarnestad* en de opvolgers.
+ *autopsie* 1(1918/19), nr. 1(21 sept.), nr. 2(28 sept.), nr. 5(18 okt.), 2(1919/20), nrs. 1, 3-7, 10-13, 15-16, 24-25, 29, 36, 39-41, 48; 3(1920/21), nrs. 2, 4, 9, 11-14, 17-19, 21-24, 26, 27, 31, 33, 5(1922/23), nrs. 1-4, 10, 12, 15, 17, 18, 22-25, 27, 28; 40(1923/24)-48(1931/32)
– UBU, collectie Thomaasse ∞ 1918/19, nrs. 1 en 2; 1922/23-1931/32 (meegebonden bij *het Centrum*, waarvan 1922/23 slechts incidenteel)
– NPM ∞ 1918/19, nr. 5
– KDC ∞ 1919/20-1920/21 en 1922/23 (met lacunes)
– KB ∞ 1923/24-1931/32 (meegebonden bij *het Centrum*)
– GB Rotterdam ∞ 1923/24-1931/32 (afzonderlijk gebonden)
+ *typering* Geïllustreerde uitgave van *het Centrum*, waarop de lezers van deze krant en van andere bladen van NV Futura zich konden abonneren. In het inleidend artikel in het eerste nummer wordt gezegd, dat de keuze der illustraties met uiterste zorg zal geschieden. Daaraan wordt toegevoegd: "En wij zullen onze lezers niet bij voorkeur vergasten op kiekjes van het gruwelijk oorlogsbedrijf, van brandende steden of in puin geschoten gebouwen, van al-vernielende tanks of van in den loopgravenstrijd afgemartelde soldaten. Het overgrootste deel van ons volk is het beschouwen van dergelijker lugubere voorstellingen oprecht beu geworden. (...); men wil weer eens andere koppen zien dan steeds weer vechtgeneraals; men zoekt in dezen gejaagden tijd meer zijn gemoedsrust te hervinden in de beschouwingen van het rustig schoone in natuur en kunst". In de eerste jaargang zullen afbeeldingen geplaatst worden van alle kerkgebouwen in Nederland. In het zondagsblad zullen worden opgenomen boeiende verhalen, "echte Roomsche volksverhalen van opbouwende strekking", een rubriek wetenswaardigheden met wenken op allerlei gebied en een puntdicht.
+ *noten*
(1) Tot en met december 1926 was ook NV Futura vermeld als uitgevende instantie.

60

Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken[1] 1898-1929
+ *jaren* 1(1898/99), nr. 1(3 juli) – 1929, nr. 52(31 dec.)[2]
+ *uitgever* NV Dagblad de Tijd
+ *plaats* Amsterdam
+ *frequentie* wekelijks (zondag)
+ *formaat* C
+ *omvang* V
+ *redactie* Niet in het blad vermeld.
[1898-{1909} F.A. van den Heuvel, hoofdred.][3]
+ *bijzonderheden* Na 4(1901/02) ontbreekt de jaargang-

nummering. De jaargangen lopen van juli tot en met juni. De jaargang 1924/25 loopt echter van nr. 1(29 juni 1924) tot en met nr. 28(4 jan. 1925), waarop nummer 1(11 jan.) van de nieuwe jaargang volgt. Voortaan begint de nieuwe jaargang steeds met het kalenderjaar.
– Dit zondagsblad van *de Tijd* werd ook aan andere kranten en tijdschriften geleverd, bijv. in de jaren 1900 en 1901 aan het jongerentijdschrift *Utile dulci*,[4] aan de *Nieuwe Haarlemsche courant* (1906-1907), aan *de Nieuwe Leidsche courant* en vermoedelijk ook aan haar opvolger *de Leidsche courant*.
– Het zondagsblad verscheen vanaf 1902 tevens onder de titel *Geïllustreerd weekblad voor Katholieken* en werd onder deze titel aan een aantal kranten buiten Amsterdam geleverd. In het NPM bevinden zich van dit *Geïllustreerd weekblad voor Katholieken* twee proefnummers van 22 en 29 dec. 1901 en de afleveringen: 1902, nr. 1(5 jan.), 1903/04, nr. 7(16 aug.) en 1918, nr. 6(10 febr.). De inhoud van deze afleveringen is identiek aan die van het *Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken*. In het NPM bevindt zich tevens een met de hand geschreven notitie, waarin wordt meegedeeld dat het *Geïllustreerd weekblad voor Katholieken* te Amsterdam wordt gedrukt aan de Drukkerij van het Dagblad De Tijd en dat het blad dient als zondagsblad van verschillende katholieke bladen, die buiten Amsterdam worden uitgegeven.
– De titelkop voor het blad werd in 1898 ontworpen door R.A. van de Pavert (vgl. 'Onze titel-versiering', in: 1(1898/99), nr. 1(3 juli)). Met ingang van 1925, nr. 1(11 jan.) werd een nieuwe strakke titelkop ingevoerd.
✦ *autopsie* Volledig
– UBN ∞ alle jaargangen, m.u.v. 1916/17
– UBU, collectie Thomaasse ∞ 1916/17
✦ *typering* Geïllustreerd zondagsblad van *de Tijd* en *de Morgenpost* dat ook aan andere bladen werd geleverd onder de titel *Geïllustreerd weekblad voor Katholieken*. In *de Morgenpost* van 21 mei 1898 werd het blad aangekondigd als een zondagsblad dat zal bevatten: "platen, portretten, kaarten en beknopte verhandelingen, betrekking hebbende op de gebeurtenissen van den dag in het buiten- en binnenland, wekelijks een politieksatirieke plaat, geïllustreerde novellen, tal van andere afbeeldingen met bijschrift, geïllustreerde en niet-geïllustreerde anecdoten, prijsraadsels, schaakrubriek enz. enz.". In het eerste nummer van 3 juli 1898 wordt over de 'roeping' van het blad gezegd, dat het ernaar wil streven "bij onze talrijke lezers, – terwijl wij met hen de belangrijke politieke en maatschappelijke gebeurtenissen van den dag bespreken en hun aandacht vestigen op hetgeen wetenschap en kunst groots en schoon opleveren, – tezelfder tijd den eerbied voor het heilige, den eerbied voor het wettige gezag, en daardoor als vanzelf de genegenheid voor onzen Heiligen Vader te Rome en voor ons Vorstenhuis en Vaderland aan te wakkeren en levendig te houden". Het blad wil een katholiek weekblad zijn, "gewijd aan letterkunde, wetenschap, politiek en gezonden humor". Met ingang van januari 1925 onderging het blad een 'gedaanteverandering'. Het accent kwam duidelijker op ontspanning te liggen. De directie presenteerde het blad als "een wekelijksch ontspanningsblad van den eersten rang: (...) Leuke, onderhoudende novellen, vaak geïllustreerd door geestige krabbels, boeiende grootere verhalen, bevattelijke artikelen over de nieuwste ontdekkingen of andere wetenschappelijke onderwerpen, kritische of humoristische beschouwingen over de feiten van den dag; merkwaardigheden over tooneel en goede films, gezellige rubrieken voor dames en huisvrouwen, de kinderrubriek 'Onze blaadjes' (...)".
✦ *noten*
(1) Met ingang van 1925 vervalt "voor Katholieken".
(2) In het nummer van 31 dec. 1929 wordt zowel in de vrouwen- als kinderrubriek 'Onze blaadjes' gezegd dat dit het laatste nummer van het zondagsblad is. De redactrice van de vrouwenpagina, C.M., werpt een tevreden terugblik. Zij heeft 15 à 16 jaar aan het zondagsblad gewerkt en in die tijd is "ook in katholieken kring (...) de overtuiging meer en meer zich gaan vestigen, dat het onverantwoordelijk is onze meisjes op te voeden uitsluitend voor een huishoudelijke taak, die haar wellicht in het leven niet eens op de schouders wordt gelegd. De kinderen op te voeden, "op zien komen", wachtend, gaat niet aan. Ook onze meisjes moeten een nuttige plaats in de maatschappij innemen. Haar eerste plaats is de plaats als vrouw in het gezin, liefst als moeder. Maar hoevelen komen niet daartoe. Hoeveler roeping is 't ook niet. Die moeten óók door de wereld. Onze vrouw kunnen we in ons katholiek sociaal maatschappelijk streven niet meer missen".
(3) Vgl. *Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken*, 1908/09, nr. 38(21 maart), p. 300.
(4) Vgl. N.H. Bischoff, *Persbiografie 80 jaar Kerkrade, 1894-1974* (Sittard 1978), p. 87-88.

61

Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie [1891]-[1942]
✦ *jaren* [1(1891/92), nr. 1(eind dec. 1891)][1] – [1942, juni][2]
✦ *ondertitel* Weekblad voor katholieke huisgezinnen[3]
✦ *uitgever* Firma F.B. van Ditmar ∞ [1(1891/92)] – [1907, dec.][4]
– NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia ∞ [1908, jan.][4] – [1942, juni]
✦ *plaats* Utrecht
✦ *frequentie* wekelijks
✦ *formaat* C
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* Niet in het blad vermeld.

◆ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon aanvankelijk in het midden of aan het eind van de maand december. Vanaf [1908] versprong de jaargangnummering, waarmee de nummering gelijk ging lopen met die van de *Nederlandsche illustratie*. Vanaf [31(1920)] liep de jaargang gelijk met het kalenderjaar.
– Het *Geïllustreerd zondagsblad* is een nevenuitgave van de *Nederlandsche illustratie*, 'Geïllustreerd nieuws van den dag'. De *Nederlandsche illustratie* begon te verschijnen op 16 nov. 1889 en beoogde volgens het eerste nummer: "(...) elke week een vraagstuk van het oogenblik te behandelen, de belangrijkste en nieuwste gebeurtenissen eenigszins uitvoerig te bespreken of kortelijk mede te deelen, onze mannen van beteekenis op het gebied van staatkunde, wetenschap, letteren en kunsten aan onze lezers voor te stellen. Wij willen aan alles, waarin de man en vrouw van beschaving belang kan en – naar den eisch van onzen tijd, die veelzijdigheid verlangt – moet stellen, eene plaats inruimen, zij het ook eene bescheidene, want wij mogen niet eenzijdig wezen en ons blad tot geen bepaald vakblad op een of ander gebied maken". Toen *de Nieuwe koerier* begon met het leveren van het *Geïllustreerd zondagsblad* werd nadrukkelijk verklaard, om alle misverstand te vermijden, daar gewaarschuwd werd tegen de *Nederlandsche Illustratie*: "Deze Illustratie heeft niets gemeens met de nieuwe onderneming van ons Zondagsblad". Het Zondagsblad zal een goede en nuttige lectuur verschaffen voor "onze katholieke Limburgsche huisgezinnen". De inhoud was echter wel degelijk identiek aan die van de *Nederlandsche illustratie*. Op het Nederlands Persmuseum te Amsterdam is met uitzondering van de meeste nummers van de eerste jaargang de *Nederlandsche Illustratie* volledig aanwezig: 1(1889/90), nr. 1(16 nov.) tot en met 53(1942), nr. 26(28 juni). In het laatste nummer is de mededeling geplakt: "Op order der Duitsche bezetting is in het oorlogsjaar 1942 de uitgave van De *Ned. Illustratie* gestaakt moeten worden. In 1942 zijn 26 nummers verschenen (is 1e halfjaar)".
– Het blad werd onder meer aan de volgende kranten en hun eventuele kopbladen geleverd: *de Amstelbode* (vanaf 1893), *de Echo van het land van Cuyk* (vanaf 1892), *de Echo van het Zuiden* (vanaf juli 1895), de *Graafsche courant* (vanaf 1892), vermoedelijk aan *de Grondwet* (vanaf 1898), aan *het Kanton Weert* (vanaf 1892), *de Leidsche courant* (vanaf 1892 tot en met 1902), de *Limburger koerier* (in 1892)[5], *de Limburgsche aankondiger* (vanaf 1892), de *Meierijsche courant* (vanaf 1892), de *Nieuwe Bredasche courant* (vanaf 1892) en zijn opvolger het *Dagblad van Noord-Brabant*, aan *de Nieuwe Delftsche courant* (vanaf 1893), *de Nieuwe koerier* (vanaf 1892), vermoedelijk aan de *Nieuwe Zeeuwsche courant* (van 1905-1908 en [1920-1923]), aan de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant* (vanaf 1912), *de Scheldebode* (vanaf {1893}), *de Stad Oss* (vanaf {1898}), de *Steenbergsche courant*, het *Venloosch weekblad* (vanaf 1892) en zijn opvolger het *Venloosch nieuwsblad*, aan *Zelandia* (vanaf 1901), *de Zoom* (vanaf 1898) en aan de *Zuid-Willemsvaart* (vanaf 1895). Het *Geïllustreerd zondagsblad* werd ook aan niet-katholieke kranten geleverd, onder meer aan: *de Aanwijzer*, het *Advertentieblad voor Hunsingo en omstreken*, het *Advertentieblad voor de provincie Friesland*, de *Amsterdamsche courant*, het *Dagelijksch nieuws- en advertentieblad*, 'Ochtendblad voor de Noordelijke provinciën', *de Familiebode*, de *Nieuwe Gorinchemsche courant*, de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche courant* en de *Veendammer courant*.
– De *Nederlandsche illustratie* is ook verschenen onder de titel *Geïllustreerd familieblad* en werd als zodanig als zondagsblad aan de lezers verstrekt van de *Utrechtsche courant* en van de *Hilversumsche courant* en haar kopbladen.[6] In het proefnummer van 7 jan. 1892 wordt gezegd, dat het blad zich zal beijveren, "steeds een welkome gast te zijn, die, zich niet inlatende met ernstige vraagpunten, de voornaamste gebeurtenissen van den dag in beeld en schrift zal brengen en zijnen lezers een uitgezochte keur van lectuur en gravuren zal aanbieden, belangwekkend voor ieder die belang stelt in hetgeen om hem heen geschiedt".
– De *Nederlandsche illustratie* is bovendien verschenen onder de titel *de Illustratie* en werd onder deze titel geleverd aan onder meer *de Limburger koerier* (vanaf okt. 1899) en de *Utrechtsche courant* (aanvankelijk verscheen het zondagsblad voor de *Utrechtsche courant* o.d.t. *Geïllustreerd familieblad* – zie hierboven) Van *de Illustratie* konden worden ingezien een aantal afleveringen uit 1899/1900 en uit 1905/06.[7] De afleveringen bestemd voor *de Limburger koerier* hebben als ondertitel 'Weekblad voor katholieke huisgezinnen'. De aflevering voor de *Utrechtsche courant* heeft op de omslag de ondertitel 'Geïllustreerd nieuws van den dag'.
– Er verscheen ook een beknoptere uitgave, waarin een deel van de tekst en de afbeeldingen werd overgenomen. Deze werd onder meer als *Geïllustreerd bijblad* aan *het Nieuwsblad van het Zuiden* geleverd en in 1908 tegen de afspraak in ook aan de *Nieuwe Zeeuwsche courant* (zie aldaar).
– De lezers van het *Geïllustreerd zondagsblad* werden ook geregeld uitgenodigd zich te abonneren op twee andere uitgaven van de Firma Van Ditmar en van Neerlandia: *Muzikale bloemlezing*,[8] en *het Nieuwe modeblad*.[9]
◆ *literatuur* Voor de *Nederlandse illustratie*, zie: J. Hemels, R. Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland. Bron van kennis en vermaak, lust voor het oog. Bibliografie*. Deel 1: *1840-1945* (Amsterdam 1993), p. 313-316.
◆ *autopsie* 1892, nr. 1 (*Venloosch weekblad*); 3(1893/94), 15 april (*de Amstelbode*) en 16 dec. (*de Nieuwe koerier*);

7(1897/98) (*Venloosch weekblad*); 8(1898/99) (*de Stad Oss*); 9(1899/1900) (*Venloosch nieuwsblad*); 15(1905/06) en 20(1908/09) (*de Zuid-Willemsvaart*); 28(1916/17) (*Steenbergsche courant*); 29(1917/18), nr. 7(10 febr.) – 30(1918/19), nr. 1(29 dec.) en 36(1925), nr. 1(4 jan.) – nr. 41(11 okt.) (*Provinciale Geldersche en Nijmeegsche courant*); 41(1930)-44(1933) en 47(1936) (*Nieuwe Delftsche courant*)
– Dagblad voor Noord-Limburg, Venlo ∞ 1892, nr. 1
– NPM ∞ 1893/94, 15 april (map 'de Amstelbode') en 16 dec. (map de 'Nieuwe koerier')
– UBN ∞ 1897/98; 1899/1900; 1905/06; 1908/09; 1917/18, nr. 7 – 1918/19, nr. 1; 1925, nrs. 1-41; 1930-1933; 1936
– Jan Cunencentrum, Oss ∞ 1898/99
– Drukkerij Vermeulen, Steenbergen ∞ 1916/17

◆ *typering* Geïllustreerd weekblad, dat weliswaar niet van katholieke huize is, maar wel aan verschillende katholieke kranten werd geleverd. De abonnees van de *Nieuwe Bredasche courant* werd op 1 jan. 1892 het nut en de noodzaak van het geïllustreerd zondagsblad als volgt uiteengezet: "Onder de eischen des tijds, onder de behoeften van den ontwikkelden en beschaafden mensch, neemt de illustratie in den laatsten tijd eene voorname plaats in. Niet genoeg dat telegraaf en telefoon in een oogwenk van het eene eind der wereld naar het andere tijding brengen van de meest belangrijke gebeurtenissen, die een oogenblik daarna door middel van de drukpers den volke worden bekend gemaakt; niet genoeg dat een heirleger van journalisten dag aan dag, niet zelden des nachts, bezig is om de nieuwsberichten spoedig en in den meest aantrekkelijken vorm voor de pers gereed te maken, neen in deze eeuw van stoom en electriciteit wenscht men nog iets anders. Naast de zakelijke vermelding, wenscht men de aanschouwelijke voorstelling van hetgeen in de wereld voorvalt. De geïllustreerde week- en maandschriften voorzien in deze behoefte". De lezers van de *Graafsche courant* werd op 2 jan. 1892 het zondagsblad aanbevolen als een blad "hetwelk even degelijk van inhoud als aantrekkelijk van vorm, alles in zich vereenigt, waardoor het aan de strengste eischen van een ontwikkelden smaak zal beantwoorden. (...) De hr. P.W. van de Weijer te Utrecht, een onzer voornaamste catholieke drukkers, (...) is deelgenoot van de Firma, die ons in de gelegenheid stelde, dit Zondagsblad aan onze Courant te verbinden, en deze verzekerde ons ten stelligste, dat het zondagsblad zou voldoen aan de door ons hooggestelde eischen". In *de Nieuwe koerier* werd gezegd: "De inhoud [van het zondagsblad] zal op onderhoudenden toon de meest merkwaardige zaken en vragen van den dag behandelen, terwijl de platen deze aanschouwelijk zullen voorstellen en bovendien de lezers de groote figuren op staat, letterkundig en kunstgebied zullen toonen" (vgl. *de Nieuwe koerier*, 5(1892), nr. 1(2 jan.)). Onder katholieken werd dit geïllustreerd zondagsblad echter ook als te neutraal bekritiseerd. Zo schreef *de Maasbode* op 13 dec. 1903: "Het is zoowat eisch des tijds, om de feiten van den dag ook in beeld te moeten aanschouwen. Daaraan wordt ook door kath. bladen voldaan, maar nu wordt in Utrecht een geïllustreerd Zondagsblad gedrukt, dat met verandering van hoofd, dient als uitspanningslectuur voor bladen van de meest uiteenloopende richting. Vandaar om allemans vriend te blijven, dat er met Christelijke feesten een stukje gefantaseerd wordt met een heel dun laagje Christelijk vernis en Christelijke zedenleer; dat er dikwijls plaatjes en aardigheden in voorkomen, die in een fatsoenlijk Katholiek gezin er niet door kunnen".

◆ *noten*

(1) Vermoedelijk werd de *Nederlandsche illustratie* vanaf eind dec. 1891 aan verschillende kranten geleverd, die het illustratieblad onder de titel *Geïllustreerd zondagsblad voor ... [titel van de krant]* aan hun lezers verstrekten. Deze datum is afgeleid uit de jaargangnummering en uit de omstandigheid dat zowel de *Graafsche courant*, *de Nieuwe koerier* als *de Echo van het land van Cuyk* vanaf dat ogenblik de mogelijkheid boden zich op het zondagsblad te abonneren.
(2) De nevenuitgave *Nederlandsche illustratie* bleef in elk geval verschijnen tot en met 28 juni 1942. Het is niet geheel zeker of dit ook gold voor de uitgave onder de titel *Geïllustreerd zondagsblad*.
(3) Deze ondertitel kwam vermoedelijk slechts voor op een deel van de oplage. Hij werd aangetroffen in het zondagsblad voor *de Zuid-Willemsvaart* (1905/06).
(4) Op 1 januari 1908 werd de NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia opgericht (vgl. de beschrijving van de *Utrechtsche courant*, noot 1).
(5) Op 15 dec. 1892 schreef *de Limburger koerier*: "Een jaar geleden stelden wij het *Geïllustreerd zondagsblad* voor onze lezers verkrijgbaar. Men kende het blad niet. Een paar proefnummers waren niettemin voldoende om ons circa 3500 abonné's op het blad te bezorgen. Nu heeft het *Geïllustreerd zondagsblad* naar veler mening niet beantwoord aan de verwachtingen, die men er aanvankelijk van mocht koesteren. Men vond het saai en onbeduidend. Het aantal abonné's slonk dan ook ontzaglijk en is thans maar gering meer (...). Het Zondagsblad is een Hollandsche, een neutrale onderneming". Vanaf okt. 1899 betrok de *Limburger koerier* echter opnieuw het zondagsblad, maar nu onder de titel *de Illustratie* (zie hieronder, noot 7).
(6) Van het *Geïllustreerd familieblad* konden in het NPM worden ingezien: 1892, proefnr. (7 jan.); 2(1893), nr. 36(3 sept.) (map 'Utrechtsche courant') en 1907, nr. 43(6 okt.) (map 'Hilversumsche courant'). Volgens de catalogus van de Zeeuwse Bibliotheek te Middelburg zou aldaar aanwezig zijn de derde jaargang van 1894, maar in juli 1987 was de betreffende jaargang zoek.
(7) In het SHC zijn aanwezig: 1899, nrs. 40 en 41; 1900,

nrs. 1-2, 14-45. De inhoud van deze afleveringen is aanvankelijk afgestemd op een katholiek publiek, maar al spoedig is de inhoud identiek aan de *Nederlandsche illustratie*. In de SBM zijn aanwezig: 15(1905/06) en in het NPM (map 'Utrechtsche courant'): 15(1905/06), nr. 43(7 okt.). De titelkop van *de Illustratie* voor *de Limburger koerier* en voor de *Utrechtsche courant* zijn verschillend, maar de inhoud is identiek.
(8) Van de *Muzikale bloemlezing* zijn in het NPM aanwezig: 1(1902/03), nrs. 1(1 okt.), nr. 2(15 okt.) en nr. 21(1 aug.). Het blad stond onder redactie van P.J.J. Vranken.
(9) *Het Nieuwe modeblad* is volledig aanwezig in het Nederlands Pers Instituut: 1900, okt. – 43(1943), nr. 6. Bij elk nummer werd volgens het titelblad een uitvoerig patronenblad gevoegd en een romanbijlage. Na de Tweede Wereldoorlog werd de titel veranderd in *Bella*.

62

Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad [1907]-1932
• *jaren* [1907, 5 okt.][1] – 1932, ongen.(20 aug.)
• *uitgever* NV Drukkerij de Spaarnestad
• *plaats* Haarlem
• *frequentie* wekelijks
• *formaat* C
• *omvang* V ∞ {1910}-1913; IV ∞ 1914;V ∞ 1915-1932
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* Het zondagsblad werd aan verschillende kranten geleverd. Van de ingeziene exemplaren waren de nummers uit 1907 en jaargang 1932 bestemd voor de *Nieuwe Haarlemsche courant*, jaargang 1910 voor *de Leidsche courant*; jaargangen 1911-1925 voor *de Maasbode* en de jaargangen 1926-1931 voor *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode*. Ook werd het blad in elk geval geleverd aan de *Nieuwe Dordtsche courant* (vanaf sept. 1917), de *Nieuwe Tilburgsche courant* ({1918}-1931), *Ons Noorden*, *de Residentiebode*, de *Stichtsche post* en aan de *Tilburgsche courant* (vanaf 1912). Vermoedelijk ook aan *de Kennemer* (vanaf 1923), *Ons blad* uit Alkmaar, *Onze courant* uit Hoorn, voorgezet als *Westfriesch dagblad*, en aan *Stad en land*.
– Het zondagsblad dat werd geleverd aan *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode* verscheen vanaf 1926, 11 sept. tot en met 1927, 31 dec. onder de titel *Limburgsch zondagsblad*.[2]
– Tot en met 1913 kent het blad een doorlopende paginering per jaargang. De paginering van jaargang 1915 zet die van 1914 voort en vervolgens is er een doorlopende paginering vanaf 1916, jan. tot en met 1918, 18 mei. Daarna is er slechts een paginering per aflevering.
– De titelkop verandert met ingang van 1915, 24 dec. Voor *Ons Noorden* werd reeds met ingang van okt. 1913 de nieuwe titelkop gebruikt. De titelkop van het *Geïllustreerd zondagsblad van de Residentiebode*, 1910 is afwijkend (vgl. aflevering van 9/10 okt. 1910 in NPM).
• *relaties* Voortgezet als *Ons zondagsblad / de Spaarnestad*
• *autopsie* 1907, nr. [3] [19 okt.] – nr. 13(29 dec.); 1910-1932
– GA Haarlem ∞ 1907, nrs. [3]-13 (meegebonden in de *Nieuwe Haarlemsche courant*)
– UBN ∞ 1910-1931
– KB ∞ 1932 (meegebonden in de *Nieuwe Haarlemsche courant*)
• *typering* Zondagsblad van NV Drukkerij de Spaarnestad, aanvankelijk uitsluitend bestemd voor de lezers van de *Nieuwe Haarlemsche courant*. Weldra werd het echter ook aan andere katholieke kranten geleverd. In het *Gedenkboek NV Drukkerij de Spaarnestad* [1906-1931] (Haarlem 1931), p. 11 wordt over het begin van het blad gezegd: "Aanvankelijk had *De Tijd* ons van een Zondagsblad voorzien, doch hoofdredacteur Schiphorst adviseerde zelf een Zondagsblad samen te stellen, dat niet alleen voor de *Nieuwe Haarlemsche Courant* bestemd behoefde te zijn, doch door verandering van kop ook aan andere bladen kon worden geleverd. Het advies werd dankbaar aanvaard en voortaan kwam er een Zondagsblad van de eigen pers. Het Zondagsblad werd binnen enkele jaren ook werkelijk aan een aantal bladen uitgezonden".
• *noten*
(1) In de *Nieuwe Haarlemsche courant* van 5 okt. 1907 wordt gezegd: "Met dit nummer ontvangen onze abonnees ook het eerste nummer van ons eigen *Geïllustreerd Zondagsblad*".
(2) Bij de presentatie van het nieuwe zondagsblad werd in *de Nieuwe Koerier – Maas- en Roerbode* geschreven dat het *Limburgsch zondagsblad* geregeld iedere week één of twee foto's uit Roermond of omgeving zou bevatten: "Zoo zal ook ons *Geïllustreerd Zondagsblad* ten deele een eigen Midden-Limburgsch cachet krijgen. Daardoor zal het bewaren en laten inbinden der Illustratie des te grooter genot schenken zelfs aan kinderen en kleinkinderen, nog over 25 en 50 jaar".

63

de Gelderlander[1] [1847]-{1980}
• *jaren* [1847, prospectus (april)][2]
– [1848, mei][3] – 94(1942), nr. 62(14 maart)
– 96(1944), nr. 1(22 sept.)[4] – {131(1980), nr. 309(31 dec.)}
• *ondertitel* Nieuwe Nijmeegsche courant. Staatkundig-, nieuws- en advertentieblad ∞ {11(1859), nr. 55(10 juli)} – {23(1875), nr. 85(23 okt.)}
– Nijmeegsch dagblad ∞ {32(1880), nr. 165(22 juli)} – {49(1897)}
– Nijmeegsch en provinciaal dagblad ∞ {63(1911), nr. 122(28 en 29 mei)} – 69(1917), nr. 48(27 febr.)
– Hoofdorgaan der provincie ∞ 72(1920), nr. 28(4 febr.) – 83(1931), nr. 169(22 juli) en 86(1934), nr. 88(14 april) –

{94(1942), nr. 62(14 maart)}
– Na de Tweede Wereldoorlog verscheen de krant in verschillende edities met elk hun eigen ondertitel. Zie hieronder in de rubriek 'Bijzonderheden'
• *uitgever* [S.P. Langendam[5] ∞ 1848 – 1889, 14 mei][3]
– [A.J.J.M. Langendam[6] ∞ 1889-1900][3]
– NV Maatschappij De Gelderlander[7] ∞ [1900, sept.] – {131(1980)}
– Op 6 december 1967 werd de NV Audet opgericht (Associatie van Uitgevers van dagbladen en Tijdschriften), een samenwerkingsverband tussen de NV Uitgeversmaatschappij De Gelderlander en NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia[8]
– *De Gelderlander* nam deel in de Zuid-Oost-Pers[9]
• *plaats* Nijmegen
• *frequentie* [wekelijks ∞ 1848-1852][10]
tweemaal per week (donderdag en zondag) ∞ [1852 – 1874, sept.][10]
zesmaal per week[11] ∞ [1874, 1 okt.][10] – {132(1980)}
• *formaat* D ∞ {11(1859), nr. 55(10 juli)} – {32(1880), nr. 165(22 juli)}; E ∞ {63(1911)}-{132(1980)}, m.u.v. wissellend D- en E-formaat in de eerste periode na de bevrijding
• *omvang* III ∞ {1859}-{1860}; V ∞ {1870}-{1880}; VI ∞ {1916}-{132(1980)}
• *redactie* [1848-1889 S.P. Langendam, dir.][3]
[1848-1913 dr. Jan Berends, red.][3]
[1850 J.V.H.Th. van den Gheyn, red.][12]
[1874-1898 J.W. Prins (vanaf 1892 hoofdred.)][3]
[1880-1883 mr. B.G.F. Oldenkott, medewerker][13]
[1889-1901 A.J.J.M. Langendam, dir.; vanaf 1900 technisch dir.][3]
[1898-1919 J.R. van der Lans, hoofdred., en vanaf 1900 tevens dir.][3]
[1902-ca.1905 J.B. Krekel, red.][3]
[1905-1907 Jac. P. van Term, red.][3]
[1908-1911 Max van Poll, politiek red., vanaf 1908 mede-hoofdred.] [3]
[1911-? L.J. Stolwijk, mede-hoofdred.][3]
[1919-1933 Alb. van der Kallen, dir. en hoofdred.][3]
[1928-{1948} J. Zwetsloot, red. binnenland][13]
[1933-1938 J.F. van den Broek, dir.][3]
[1933-1941 H.J. Vlooswijk, hoofdred.][3]
[1933][13]-1966 H.J. Schrievers (vanaf ? adj.-dir.)
[1938][13]-1954 G.H.J.B. Bodewes, dir.
[1941][13]-{1948} F.J. de Fraiture (waarn. hoofdred., vanaf 1945 chef-red.)
In 1944 en 1945 worden in *de Gelderlander* en het *Arnhemsch dagblad* de volgende redacteuren genoemd: H. Bartels, R.Th. van Berkel, P. Biesthorst, A.A.B. Leusink, H. Manders, J.M. Onstenk, J. Poelman, H.F. Wehberg, G.P. Wijers en J. Zegers
1944-1945 Uri Nooteboom, hoofdred.[14]
1945 drs. A.H.M. Wijffels, hoofdred.
1945-1977 Louis Frequin, hoofdred. (ook onder pseud. Willem de Wael)
1947-1950 prof. mr. F.J.F.M. Duynstee, staatkundig hoofdred.[15]
1953-1969 drs. A.A.V. Tummers (1953: adj. dir., vanaf 1954 dir., vanaf 1967 dir. van de NV Audet)
1958-[1969] C.A. van Hoeven, adj. dir. (vanaf 1966 mede-dir., vanaf 1967 dir. van NV de Gelderlander)
1962-? F.L. Lautenschlager, adj. dir. (sinds 1969 mede-dir.)
1970-{1980} drs. Jan Vgts (vanaf 1970 adj. dir.; vanaf 1975 dir.)
?-1979 H.C.J. Erkens, adj. hoofdred.
1977-{1980} Frans Hulsekorte, hoofdred.
1978-{1980} Adri Laan, adj. hoofdred.
1978-{1980} Frans van Mierlo, adj. hoofdred.
1978-{1980} Theo Weening, adj. hoofdred.
Als medewerkers aan de culturele rubrieken waren onder meer werkzaam: A. van Domburg, A. den Doolaard, Anton van Duinkerken, Jos. Panhuijsen, Johan Winkler en Johan van der Woude
• *speciale nummers* 84(1932), nr. 147(25 juni): feestnummer t.g.v. het ingebruiknemen van een nieuwe 48-zijdige rotatiepers
– 100(1948), nr. 307(31 dec): 'Een eeuw de Gelderlander-pers', 32 p.
– 105(1953), nr. 214(12 sept.): feestnummer t.g.v. het ingebruiknemen van een nieuwe rotatiepers
– 122(1970), nr. 262(7 nov.): feestnummer bij gelegenheid van de 100.000ste abonnee van *de Gelderlander/Arnhems dagblad*, 28 p. Hierin: H.W.J. Derksen, 'Van 1848 tot 1970'
– 125(1973), nr. 306(29 dec.): '125 de Gelderlander-stripkrant', 20 p. Ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan verscheen tevens: A. den Doolaard, *Pers en persvrijheid*, [Nijmegen 1973], 232 p. en *De proef*, [Nijmegen 1973], 60 p.
• *bijzonderheden* De jaargangnummering voor de periode 1848-1859 is niet geheel duidelijk. Mogelijk zijn de jaren 1848 en 1849 als één jaargang berekend.
– Vanaf 1924 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Vanaf 1898 tot en met [1909] verscheen als kopblad: *de Over-Betuwe*,[16] 'Nieuws- en advertentieblad voor Andelst, Angeren, Arnhem, Bemmel, Doornenburg, Driel, Elden, Elst, Gent, Heelsum, Herveld, Heteren, Huissen, Indoornik, Lent, Oosterbeek, Oosterhout, Pannerden, Randwijk, Renkum, Ressen, Slijk-Ewijk, Valburg, Wageningen en Zetten'. Van *de Over-Betuwe* is als lokaal weekblad geen afzonderlijke beschrijving in de BKNP opgenomen.
– Als neven-uitgave verscheen in {1903} een tweemaal per week verschijnend *Gratis advertentieblad*. Deze uitgave is bekend uit een advertentie in *de Over-Betuwe* van 7 maart 1903 met de volgende tekst: "Alom gelezen wordt in Nijmegen en omstreken *de Gelderlander* (...). Aan *de Gelderlander* is verbonden een tweemaal per week verschijnend *Gratis Advertentieblad*, dat in Nij-

megen, Lent, Beek, Ubbergen, Berg-en-Dal, Hees en Neerbosch overal gratis bezorgd wordt, waar *de Gelderlander* misschien niet komt. Alle advertentiën uit *de Gelderlander* worden zonder kosten overgedrukt in het *Gratis Advertentieblad*".

– Vanaf 1 dec. 1897 verscheen *de Gelderlander*, als eerste katholieke krant van Nederland, in een ochtend- en avondeditie. Hierover werd in de krant van 1 dec. 1897 gezegd, dat "door samenwerking van uitgevers, redactie en breeden lezerskring dit dagblad voortaan in twee editiën uitkomt, eene morgen- en een avond-editie, die een halven dag vroeger dan gewoonlijk de gebeurtenissen van den dag, het jongste nieuws mededeelt, en een uitgebreider avond-uitgave, die het eerste blad van dien dag vervolledigt en menige versche rubriek, welke tot het geacheveerde zal bijdragen, behelst".[17] Tot 6 maart 1905 verscheen de krant alle werkdagen tweemaal; op zondag verviel de avondeditie. Op 26 febr. 1905 schreef de krant dat de ochtendeditie zou vervallen: "om de redactie gelegenheid te geven de dagelijks uitgebreider wordende stof van plaatselijke, gewestelijke, binnenlandsch en buitenlandsch nieuws beter naar eisch te verwerken, zal het tot dusver uitgegeven ochtendblaadje, dat in evenredigheid van zijn belang teveel moeite en kosten vereischte, voortaan komen te vervallen, opdat alle aandacht kunne gewijd worden aan het vergroote avondblad" (geciteerd naar 100(1948), nr. 307(31 dec.), jubileumnummer).

– Vóór de Tweede Wereldoorlog verzorgde *de Gelderlander* reeds verschillende plaatselijke edities: vanaf 1924 een Arnhemse editie, vanaf 1935 een editie voor Apeldoorn en omgeving, vanaf 1939 tevens een editie voor de Achterhoek. Na de bevrijding verscheen vrijwel onmiddellijk een editie voor de stad Nijmegen (met de ondertitel 'Dagblad voor Nijmegen') en één voor het gewest (met de ondertitel 'Provinciaal dagblad' en vanaf {4 jan. 1946} 'Gewestelijk dagblad'). Daarnaast kwamen er vier kopbladen: *Arnhems dagblad*, *de Oost-Gelderlander*, *Veluwe- en IJsselbode* en *de Noord-Ooster* (zie de afzonderlijke beschrijvingen). Op 14 sept. 1953 werd het editiesysteem gewijzigd: voortaan verscheen *de Gelderlander* in acht verschillende edities en daarnaast het *Arnhems dagblad* als kopblad (vgl. 105(1953), nr. 215(14 sept.), p. 8). In 1968 waren dit zeven edities geworden (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.), p. 387). In 1971 fuseerde het kopblad *Arnhems dagblad* met de plaatselijke editie van *het Vrije volk* en werd als kopblad van *de Gelderlander* voortgezet onder de titel *de Nieuwe krant*.

– Vanaf 3 januari 1897 verscheen op zondag als wekelijks bijvoegsel *Voor de* huiskamer, waarin ontspanningslectuur, stichtende artikelen, gedichten en raadsels waren opgenomen. Vanaf febr. 1920 werd *Voor de huiskamer* opgenomen als rubriek binnen de krant en in {1940} veranderde de titel in *Voor den zondag*. Na de Tweede Wereldoorlog kwam er vanaf 104(1952), nr. 231(4 okt.) opnieuw een zaterdagbijvoegsel met als titel *Weekend*. In het eerste nummer werd gezegd, dat hiermee "in feite de vooroorlogse traditie van *De Huiskamer* wordt voortgezet. De lezer zal er wekelijks een keur van artikelen in aantreffen op allerlei gebied. Naast een verantwoorde moderubriek, deskundige voorlichting over film, toneel, litteratuur en nog vele andere onderwerpen vindt men er iedere week een boeiend verhaal en correspondenties van onze redacteuren in binnen- en buitenland, tezamen met prachtige foto's en tekeningen". Vanaf 125(1973), nr. 260(3 nov.) werd de titel van het zaterdagbijvoegsel veranderd in *Extra*.

– Van 4 juli 1897 tot en met 27 maart 1898 verscheen wekelijks een humoristisch bijvoegsel, het *Humoristisch weekblad*.[3]

– In de krant van 1 dec. 1897 werd als volgt het verschijnen van de rubriek 'Voor de dames' aangekondigd: "De intellectueele emancipatie der vrouw is een verschijnsel onzer dagen, waarmede wij rekening willen houden. En zoo zullen de lezeressen – en haar aantal stijgt, verhoudingsgewijze bij vroeger, enorm – vooral datgene wat de wereld der huisvrouwen en toekomstige huisvrouwen bijzonder interesseeren kan in een afzonderlijke rubriek vinden, waarin meer de gratie en de finesse aan het woord zijn".

– In de titelkop is vanaf {63(1911), nr. 148(1 juli)} tot en met 72(1920), nr. 26(2 febr.) sprake van een 'volksuitgave' van de krant. De formulering luidt in 1912 als volgt: "Abonnementsprijs per kwartaal f 2,-. Volksuitgave 10 ct. per week of f 1,60 per kwartaal bij vooruitbetaling".

– In de titelkop wordt vanaf {63(1911), nr. 148(1 juli)} tot en met 71(1919), nr. 176(17 juli) vermeld: "Er verschijnt ook een editie tweemaal per week, n.l. Zaterdag en Zondag". Vermoedelijk werd hiermee de mogelijkheid aangegeven zich te abonneren op uitsluitend de zaterdag- en zondaguitgave.

– De kinderrubriek, aanvankelijk getiteld 'Kinderkrant' en later 'Jeugdkrant', verscheen vanaf 108(1956), nr. 78(31 maart) als bijvoegsel *G.P.-Weekend-je*.

– Vanaf 1959 tot en met 1979 verscheen jaarlijks een selectie van artikelen en reportages uit *de Gelderlander* van het afgelopen jaar in boekvorm onder de titel *Uitge-le-zen uit De Gelderlander-pers*.

+ *relaties* Min of meer te beschouwen als voortzetting van *de Batavier*

+ *literatuur* G.H.J.B. Bodewes, *De Gelderlander in oorlogstijd*, [Nijmegen 1944]

– J. Brinkhoff, *Een eeuw de Gelderlander-Pers*, Nijmegen 1948

– Max van Gijn, '*De Gelderlander* haalde lezers uit geestelijk isolement', in: *de Journalist*, 21(1970), nr. 20(15 dec.), p. 26-29

– Louis Frequin, '*De Gelderlander* na 1945. Van ortho-

doxie naar pluriformiteit', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 283-302
– A. Triebels, 'Een geruchtmakend proces in 1852 en 1853: Landdeken Joannes Melchior Triebels tegen *de Gelderlander*', in: *Numaga*, 37(1990), p. 58-66
◆ *autopsie* 11(1859), nr. 55(10 juli); 12(1860), nr. 1(1 jan.) en nr. 63(5 aug.); 22(1870), nr. 83(20 okt.); 25(1873), nr. 85(23 okt.); 32(1880), nr. 165(22 juli); 63(1911), nr. 122(28 en 29 mei) – 132(1980)
– GA Nijmegen ∞ 1857-1911 (met lacunes, met name in de periode tot en met 1880; in 1990 wegens slechte staat niet beschikbaar voor raadpleging); 1940-1942, 1944-1980
– NPM ∞ 1859, nr. 55; 1860, nrs. 1 en 63; 1870, nr. 83; 1873, nr. 85 en 1880, nr. 165
– KB ∞ 1911, nr. 122 – 1916
– UBN ∞ 1917-1939
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Nijmegen en omstreken. Toen het blad vanaf 1 oktober 1874 als dagblad ging verschijnen, formuleerde de krant als volgt haar programma: "In het licht van de Kerk, de poolstar, die het onbedrieglijk licht verschaft, dat altijd in de zekere haven vaart, zal zij pal staan voor recht en billijkheid voor allen". In de jaren twintig begon de krant haar verspreidingsgebied uit te breiden. Na de Tweede Wereldoorlog werden lokale kopbladen en edities uitgegeven voor de lezers in Gelderland, Oost-Brabant en Noord-Limburg. Vanaf 1945 tot en met 1977 voerde Louis Frequin de hoofdredactie. Hij verwoordde in 1970 als volgt de veranderingen die zich onder zijn bewind hadden voltrokken: "We zijn (...) van een katholieke krant naar een krant voor katholieken en niet-katholieken geëvolueerd".
◆ *noten*
(1) De eerste jaargangen zijn vermoedelijk verschenen onder de titel *Nieuwe Nijmeegsche courant*. Onder deze titel is de krant opgenomen in de uitgaven 1850 tot en met 1855 van het *Algemeen adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 495). Triebels vermeldt een aflevering uit 1850 met de titel *Nieuwe Nijmeegsche courant* (bewaard in *Archief Ministerie van Justitie* (Algemeen Rijksarchief, 's-Gravenhage), nr. 1359). Vanaf de uitgave voor 1851 is de krant in het *Algemeen adresboek* vermeld met als ondertitel: 'Staatkundig nieuws- en advertentieblad'.
(2) *De Tijd* van 22 april 1847 berichtte: "Er is een prospectus verschenen van een te Nijmegen nieuw op te rigten blad onder den titel van : *De grondwetsgezinde Batavier: Geldersch Weekblad, over Staat-, Geschied- en Letterkunde*. Hetzelve zal den 15 Mei verschijnen bij de drukkers en uitgevers Langendam en Comp. te Nijmegen, en blijkens zijn titel, alle grondwettige vrijheid, en daarenboven grondwets-herziening verdedigen". Het is vermoedelijk deze prospectus welke Le Sage ten Broek in de laatste van hem bewaard gebleven brief deed schrijven naar aanleiding van een nieuw op te richten krant, door hem als *de Batavier* geciteerd: "De scherpe lijn, welke *De Batavier* tusschen Kerk en Staat wil getrokken hebben, beviel mij. Die weg moet het vroeger of later uit, wil het ooit goed worden" (vgl. G. Gorris SJ, *Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emancipatie der katholieken*, dl. 2 (Amsterdam 1949), p. 219).
(3) Vgl. Brinkhoff.
(4) Volgens het tweede nummer van 23 sept. verscheen het eerste nummer na de bevrijding in een oplage van 10.000: "Tienduizend gretige handen konden wij vanaf het kantoor van onzen chef der drukkerij met het kostbare nieuws vullen".
(5) In 1846 had S.P. Langendam de drukkerij overgenomen van zijn zwager Chr. Verwayen, uitgever van *de Batavier*.
(6) In oktober 1890 maakten A.J.J.M. Langendam en Aloys B. Jansen bekend dat zij optraden als eigenaars van de Firma Langendam & Co. Zij zetten de zaak voor eigen rekening voort "in haar gehele omvang, zowel wat betreft de hydraulische Snelpersdrukkerij als de uitgave van het dagblad *de Gelderlander*, en de verdere uitgaven der Firma" (vgl. circulaire, okt. 1890, in: BVBBB, map prospectussen Langendam).
(7) Op 1 sept. 1900 werd de NV Maatschappij De Gelderlander opgericht welke zich ten doel stelde: "het uitgeven van het Nijmeegsch dagblad *De Gelderlander* en van het weekblad *De Over-Betuwe* en eventueel van andere periodieke bladen en boekwerken, benevens daarmede het exploiteeren van eene boekdrukkerij en hetgeen daarmede in verband staat" (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1900, nr. 213(12 sept.), NV-nr. 383).
(8) Het doel van de NV Audet werd als volgt geformuleerd: "het deelnemen in en het beheer van vennootschappen welker activiteiten gelegen of mede gelegen zijn op het terrein van het uitgeven van en de handel in dagbladen, periodieken en boeken, van het drukkersbedrijf, van productie van of handel in goederen die in het uitgevers- of drukkersbedrijf worden aangewend, van het reclamebedrijf, alsmede het zelf uitoefenen van de bovengenoemde activiteiten, en alhetgeen daarmede in verband staat in de ruimste zin" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1968, nr. 27(7 febr.), NV-nr. 91).
(9) Voor de Zuid-Oost Pers, zie de beschrijving van het *Brabants dagblad*.
(10) Vgl. 122 (1970), nr. 262(7 nov.), feestnummer.
(11) Van {63(1911), nr. 149(2 en 3 juli)} tot en met 69(1917), nr. 53(4 en 5 maart) verscheen er een gecombineerd zondag- en maandagnummer. Het eerste afzonderlijke maandagnummer verscheen weer met 69(1917), nr. 54 (5 maart).

(12) Vgl. Triebels, p. 65 en p. 66, noot 57.
(13) Vgl. 100(1948), nr. 307(31 dec.), jubileumnummer. De 'Aanstippingen' die Oldenkott vanaf 26 maart 1880 in *de Gelderlander* publiceerde, werden in 1882-1884 in 14 afleveringen gebundeld uitgegeven bij W. van Gulick te Den Bosch onder de titel *Aanstippingen. Bijdrage tot de geschiedenis van gister*.
(14) Artikelen van Nooteboom uit *de Gelderlander* werden gebundeld in: *Tusschen vrijheid en vrede*, Nijmegen [1945], XV + 263 p. en in *Journalistieke opstellen*, Amsterdam 1946, 184 p. (hierin p. 5-12: 'In memoriam Uri Nooteboom' van F. van der Meer).
(15) In de krant van 1 dec. 1945 was reeds meegedeeld, dat er voortaan twee hoofdredacteuren zouden zijn, "van wie de een de algemeene leiding van onze dagbladen op zich neemt en de ander de verantwoordelijkheid voor de voorlichting op sociaal-economisch en staatkundig gebied zal dragen". In de eerstgenoemde functie werd L. Frequin benoemd en vanaf 1947 was F.J.F.M. Duynstee gedurende enkele jaren staatkundig hoofdredacteur. Op 30 dec. 1950 berichtte de krant dat deze zijn functie neerlegde: "Enerzijds nopen hiertoe zijn drukke bezigheden als Rector Magnificus van de R.K. Universiteit, anderzijds de bezwaren, die in de journalistieke wereld gerezen zijn tegen de figuur van staatkundige hoofdredacteur buiten de normale redactionele leiding".
(16) Van *de Over-Betuwe* zijn in het NPM vier afleveringen bewaard, waaronder het eerste nummer van 5 maart 1898. W.P. Tielen was de directeur-administrateur. In het eerste nummer wordt gezegd, dat *de Over-Betuwe* een blad wil zijn "voor iedereen, voor den gegoede zoowel als voor den minder gegoede; – een goedkoop katholiek weekblad van zuiver plaatselijken aard; een blad dat het voornaamste plaatselijk en gewestelijk nieuws behelst en dat voldoende rekening houdt met de toestanden, behoeften en belangen van deze streek". Met name wil het blad ook informeren over de ontwikkelingen op staatkundig en maatschappelijk gebied in de streek: "vooral tegenwoordig, nu de deur van het stembureau zooveel verder openstaat, nu ook de minder welgestelde, nu ook de werkman een woordje mag meespreken in de behartiging van 's lands zaken". Mogelijk doelde Van Meerdervoort op *de Over-Betuwe* toen hij in 1936 schreef over "een inmiddels opgeheven *Betuwsche courant*" waarin kapelaan H.B. Bodifée partij zou hebben gekozen voor Schaepman (vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 44).
(17) De lezers in Nijmegen kregen de krant 's ochtends en 's avonds bezorgd. Voor de postabonnees werden ochtend- en avondblad gelijktijdig "en wel 's middags omstreeks 12 uur verzonden". Voor toezending per post in twee zendingen moest een extra toeslag van 40 cent per drie maanden worden betaald. De krant was gepostdateerd: in nummer 273, gedateerd op dinsdag 30 nov. 1897 – maar verschenen op maandag 29 november – stond het volgende bericht: "Het nummer van heden is het laatste dat 's avonds naar buiten de stad wordt verzonden. Voortaan geschiedt de bezorging per post omstreeks 12 uur des middags. De courant, die morgen – (Dinsdag-) avond van de pers komt, wordt dus Woensdag-morgen 12 uur met het 2e blad ter post gedaan". De krant van zondag verscheen in slechts één editie, die op zaterdagavond werd verspreid.

64

Geldersch dagblad 1925-[1929]
• *jaren* [1925, 29 sept.][1] – [1929][2]
• *ondertitel* Provinciale editie Dagblad van Arnhem
• *uitgever* NV Drukkers- en Uitgeverszaak voorheen Van Mastrigt en Verhoeven[3]
• *plaats* Arnhem
• *frequentie* [zesmaal per week (niet op zondag)]
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afl.: 8 p.
• *redactie* Zie de beschrijving van het *Dagblad van Arnhem*
• *bijzonderheden* Kopblad van het *Dagblad van Arnhem*
• *autopsie* 2(1927), nr. 535(28 juni)
– NPM
• *typering* Kopblad van het *Dagblad van Arnhem* voor de provincie Gelderland.
• *noten*
(1) Gelet op de nummering van de enig ingeziene aflevering begon het *Geldersch dagblad* vermoedelijk te verschijnen tegelijk met het *Dagblad van Arnhem*.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1929 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. De uitgave van het *Geldersch dagblad* werd vermoedelijk gestaakt, toen het *Dagblad van Arnhem* kopblad van *het Centrum* werd.
(3) De NV Drukkers- en Uitgeverszaak voorheen Van Mastrigt en Verhoeven was in 1908 opgericht. Zie voor informatie over de NV, de beschrijving van *de Post*, noot 2.

65

Geldersch volksblad [1914]-[1936]
• *jaren* [1914, begin juli][1] – [1936, 31 dec.][2]
• *ondertitel* Meest gelezen nieuws- en advertentieblad voor Gelderland[3] ∞ {11(1924/25), nr. 14(3 okt.)} – {14(1927/28), nr. 26(23 dec.)}
– Nieuws-en advertentieblad voor Gelderland ∞ {16(1929/30), nr. 9(30 juli)}
• *uitgever* [Gebroeders Smeenk, eigenaren van stoomdrukkerij Phönicia ∞ 1914][4]
– Drukkerij Beekman ∞ [1914][4] – 1936

◆ *plaats* Gendringen
◆ *frequentie* wekelijks (vrijdag) ∞ {11(1924/25), nr. 14(3 okt.)} – {14(1927/28), nr. 26(23 dec.)}
tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ {16(1929/30), nr. 9(30 juli)} – [1936]
◆ *formaat* E
◆ *omvang* Ingeziene afln.: 8 p., m.u.v. 4 p. voor 16(1929/30), nr. 9(30 juli)
◆ *redactie* Niet in het nieuwsblad vermeld.
[1914-1932 pastoor Th. Chr. van Vilsteren, red.][4]
[L. Hendriks, medewerker en vanaf 1932 red.][4]
[Willem van Velthunten, pseudoniem van kapelaan A.W.M. van Welsem, medewerker][4]
◆ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon vermoedelijk steeds rond 1 juli.
◆ *relaties* In 1912 zou L.A.M. Bruggeman uit Oldenzaal reeds hebben geprobeerd een katholiek streekblad voor de Achterhoek te beginnen. Bruggeman gaf zijn plan op onder aandrang van de geestelijkheid in de Achterhoek, die liever zelf een blad wilde oprichten.[4]
– Opgegaan in de *Geldersche courant*[5]
◆ *literatuur* José Eijt, 'Geldersch volksblad – Geldersche courant. Strijd om het beheer van een katholiek streekblad', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 271-282, bewerking van scriptie Interstudie Nijmegen, studierichting geschiedenis, 1985, 53 p.
◆ *autopsie* 11(1924/25), nr. 14(3 okt.) en nr. 29(16 jan.); 12(1925/26), nr. 5(31 juli); 14(1927/28), nr. 26(23 dec.); 16(1929/30), nr. 9(30 juli) en een ongedateerde prospectus
– NPM
◆ *typering* Katholiek streekblad voor de Achterhoek.
◆ *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de jaargang- en afleveringsnummering.
(2) Volgens Eijt (scriptie) is deze laatste aflevering bewaard in het archief van de St. Antoniusparochie te Ulft.
(3) In een ongedateerde prospectus van vóór 1929 wordt als ondertitel vermeld: 'Meest gelezen wekelijksch nieuws- en advertentieblad voor den Gelderschen Achterhoek, Lijmers en Graafschap (Oostelijk Gelderland)'. In deze prospectus is sprake van minimaal acht pagina's per aflevering.
(4) Vgl. Eijt.
(5) Verschillende redenen brachten de geestelijkheid ertoe om hun steun aan het *Geldersch volksblad* op te zeggen. Allereerst waren in de loop der jaren alle aandelen van het blad, oorspronkelijk in bezit van de geestelijkheid, in handen gekomen van Beekman. En toen in 1932 pastoor Van Vilsteren zich als redacteur terugtrok had geen enkele geestelijke meer enige zeggenschap over het blad. Bovendien zegde Beekman in hetzelfde jaar zijn lidmaatschap van de R.K. Vereeniging van Nederlandsche Drukkerspatroons op. Voor de geestelijkheid was er nu reden genoeg om contact te zoeken met L.A.M. Bruggeman uit Oldenzaal ten einde een nieuw roomsch-katholiek streekblad uit te geven. Bruggeman opende daartoe een drukkerij in Ulft. Begin 1934 riep L.A.M. Bruggeman zijn zoon terug uit Ulft, waar deze zaakwaarnemer was geweest. De drukkerij in Ulft ging over in handen van A.J. Janssen en K.J. Hunting onder de naam De IJselstroom. Toen vanaf juli 1934 de *Geldersche courant* was gaan verschijnen (zie aldaar), brak er een hevige concurrentiestrijd uit tussen het *Geldersch volksblad* en de *Geldersche courant*, welke in het voordeel van de laatste eindigde. De NV Uitgeversmaatschappij Perscomité Achterhoek, uitgever van de *Geldersche courant*, onderhandelde met Beekman over de overname van het door hem uitgegeven *Geldersch volksblad*. Onder welke voorwaarden deze overname gebeurde is niet duidelijk en zou een nog jarenlang slepende kwestie blijven, waarbij het in 1947 zelfs nog kwam tot uitgave door Beekman van het *Nieuw Gelders volksblad*, een weekblad dat van 25 juli tot {11 okt.} is verschenen. Hoe de afspraak ook moge zijn geweest in elk geval deelde Beekman in het laatste nummer van het *Geldersch volksblad* van 31 dec. 1936 mee, dat zijn blad met ingang van 1 jan. 1937 ophield te verschijnen en hij verzocht zijn lezers een abonnement op de *Geldersche courant* te nemen (zie hierover de scriptie van J.M.A. Eijt).

66

de Geldersche bode[1] 1889-1930
◆ *jaren* 1(1889/90), nr. 1(1 nov.) – 41(1929/30), nr. 3393(7 febr.)
◆ *ondertitel* Nieuws-en advertentieblad voor het oostelijk deel van Gelderland
◆ *uitgever* Drukkerij Ferd. Banning, later: Ferd. Banning en zonen
◆ *plaats* Groenlo
◆ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1(1889/90) – 16(1903/04), nr. 12(31 dec.)
tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ 16(1903/04), nr. 13(4 jan.) – 41(1929/30)
◆ *formaat* D ∞ 1(1889/90) – 4(1892/93), nr. 21(18 maart); E ∞ 4(1892/93), nr. 22(25 maart) – 41(1929/30)
◆ *omvang* III ∞ 1(1889/90)-15(1902/03); IV ∞ 16(1903/04); VI ∞ 17(1904/05)-41(1929/30)
◆ *redactie* [1889-1925 Ferd. Banning, dir. en hoofred.][2]
[1925-1929 C.G. Banning, dir. en hoofdred.][2]
[1925-1930 F.J.H. Banning, dir. en hoofdred.][2]
◆ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon steeds in de aanvang van de maand november waarbij aanvankelijk ook de nummering der afleveringen opnieuw startte. Begin mei 1925, kort nadat de zonen Banning het bedrijf van hun vader hebben overgenomen, wordt

de afleveringsnummering ingevoerd uitgaande van het eerste nummer uit 1889: na 36(1924/25), nr. 53 (8 mei) volgt nr. 2901(12 mei).
– Als kopblad verscheen vanaf [1898]: *de Grensbode* (zie de afzonderlijke beschrijving).
• *relaties* Hierin opgenomen *de Grensbode* (vanaf 37(1925/26), nr. 3049(15 okt. 1926))
– Samengegaan met *de Geldersche Achterhoeker*[3] en voortgezet als *de Geldersche bode en Geldersche Achterhoeker*
• *autopsie* Volledig
– GA Groenlo
• *typering* Katholiek regionaal nieuwsblad. In het eerste nummer werd gezegd, dat het blad "het katholieke vaandel, en dat alleen ontplooit. De katholieke beginselen zullen het richtsnoer zijn van al onze handelingen; zij zijn ons heilig en onaantastbaar. Daarom dan ook verwachte men van ons geen schipperen, geen verstoppertje spelen; vrij en fier zal steeds de katholieke banier worden ontrold. (...) Wij kiezen dus partij, en wel met hart en ziel, voor de Katholieke beginselen. Die beginselen zullen wij verdedigen, zoo de gelegenheid zich voordoet; (...) de beginselen, die wij verderfelijk achten voor het welzijn van Kerk en Staat, zullen wij bestrijden. Evenwel, beginselen moeten gescheiden blijven van personen. En daarom aanvaarde men de eerlijke verzekering, dat het nooit of nimmer in onze bedoeling zal liggen, om de personen onzer tegenstanders, wie ze ook zijn, te treffen of te kwetsen".
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd vanaf 37(1925/26), nr. 3049(15 okt. 1926): "Waarin opgenomen *de Grensbode*".
(2) Vgl. J.A.W. Banning, *Genealogie van het geslacht Banning* (Groenlo 1934-1935), p. 25 en 157. Op 1 mei 1925 wordt in de krant bericht, dat Ferd. Banning het bedrijf heeft overgedragen aan zijn zonen F.J.H. Banning en C.G. Banning. De zonen brengen in het zelfde nummer dank aan hun vader "voor alle moeiten en beslommeringen, welke uit den aard der zaak in den loop der jaren het bedrijf, met name het voeren der redactie van *de Geldersche bode* met zich brachten".
(3) Van *de Geldersche Achterhoeker* kon geen enkele aflevering in autopsie worden genomen.

67

de Geldersche bode en Geldersche Achterhoeker[1]
1930-{1947}
• *jaren* 41(1930), nr. 3394(11 febr.) – 53(1941/42), nr. 93(29 sept.)[2]
– 56(1945), nr. 1(10 april) en nr. 2(13 juli)
– 58(1947), nr. 4941(4 april)[3] – {nr. 4963(20 juni)}[4]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor het oostelijk deel van Gelderland ∞ 41(1930)-56(1945)
– Streekblad voor den Gelderschen Achterhoek ∞ 58(1947)
• *uitgever* Drukkerij Ferd. Banning en zonen
– In 1947 was het blad een uitgave van de Stichting de Achterhoeker-Pers
• *plaats* Groenlo
• *frequentie* tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ 41(1930) – 43(1931/32), nr. 3589(31 dec.)
driemaal per week (maandag, woensdag en vrijdag) ∞ 43(1931/32), nr. 3590(5 jan.) – 48(1936/37), nr. 4401(30 juni)
tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ 48(1936/37), nr. 4402(3 juli) – 58(1947), nr. 4963(20 juni)
• *formaat* E-formaat, m.u.v. C-formaat in 1945
• *omvang* VI, m.u.v. I in 1945
• *redactie* [1930][5]-{1947} F.J.H. Banningh, vanaf juni 1942: F.J.H. Weyn Banningh, dir.-hoofdred. (vermeld vanaf 24 dec. 1941)
{1947} H.J.A. Lohuis, dir.
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang startte steeds begin november. De nummering der afleveringen loopt door tot en met 53(1941/42), nr. 4847(7 nov.). Daarna volgen de nummers 3 tot en met 93 van de 53ste jaargang en de nummers 1 en 2 in 1945. In 1947 wordt doorgeteld vanaf nr. 4941.
• *relaties* Samensmelting van *de Geldersche bode* en *de Geldersche Achterhoeker*[6]
• *autopsie* Volledig tot en met juni 1947
– GA Groenlo
• *typering* Katholiek regionaal nieuwsblad voor de Achterhoek.
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd vanaf 43(1931/32), nr. 3675(29 juli): "Waarin opgenomen *de Grensbode (Grolsche Courant)*".
(2) In het nummer van 29 sept. 1942 wordt de lezers bericht, dat in opdracht van de Rijkscommissaris het blad met ingang van 1 okt. dient te worden opgeheven. Na de oorlog wordt in het nummer van 4 april 1947 gezegd, dat het blad op 1 okt. 1942 werd opgeheven "niet wegens het schijnmotief van papierschaarste, doch als gevolg van het feit, dat onze Hoofdredacteur weigerde mede te werken aan een verplicht gestelde fusie van kranten".
(3) In het nummer van 4 april 1947 wordt gezegd dat wegens de trage uitvoering van het Persbesluit het blad nu pas weer kon verschijnen.
(4) In het nummer van 20 juni 1947 wordt gezegd, dat het blad voortaan als wekelijks huis-aan-huisblad voor de stad Groenlo en de omliggende buurtschappen Avest, Beltrum, Voor-Beltrum, Eefsele, Lievelde, Lindveld en Zwolle zal verschijnen. Als lokaal weekblad is het blad alhier niet verder beschreven. De leggers van het weekblad zijn aanwezig voor de jaren tot en met 1973 op het Gemeentearchief Groenlo en voor de jaren na 1973 bij Drukkerij Winkelaar te Winterswijk.
(5) Vgl. J.A.W. Banning, *Genealogie van het geslacht*

Banning (Groenlo 1934-1935), p. 157.
(6) Van *de Geldersche Achterhoeker* kon geen enkele aflevering in autopsie worden genomen.

68

Geldersche courant[1] 1934-1937
• *jaren* 1934, proefnrs.(1, 8, 15, 22 en 30 juni)
– 1934, nr. 1(3 juli) – 1937, nr. 103(31 dec.)
• *ondertitel* Nieuws en advertentieblad voor Oost-Gelderland ∞ 1934, nr. 1(3 juli) – nr. 48(19 dec.)
– Parochieblad voor het Dekenaat Terborgh ∞ 1934, nr. 49(22 dec.) – 1935, nr. 2(9 jan.)
• *uitgever* Uitgeversmaatschappij Perscomité Achterhoek NV[2]
– Drukker: Drukkerij De IJselstroom
• *plaats* Ulft
• *frequentie* tweemaal per week[3]
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* Niet in de krant vermeld.
[1934-? E.W. Meuleman, hoofdred.][4]
[1934-? kapelaan P.J.C. Krijnen, medewerker][4]
• *bijzonderheden* Kopblad van de *Twentsche courant*.[5]
– Vanaf 24 febr. 1935 verscheen als bijlage *Zondagsblad van de Geldersche courant*, waarin ontspannende en stichtelijke lectuur was opgenomen. De paginering van de afleveringen van het zondagsblad loopt door en begint jaarlijks opnieuw in het begin van de maand november.
• *relaties* Mogelijk voortzetting van een niet teruggevonden blad met als titel *de IJselstroom* of *Oost-Gelderland*[6]
– Hierin opgenomen het *Geldersch volksblad*[7]
– Voortgezet als *Geldersche krant*.
• *literatuur* José Eijt, 'Geldersch volksblad – Geldersche courant. Strijd om het beheer van een katholiek streekblad', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 271-282
• *autopsie* Volledig
– Twentsche courant, Hengelo ∞ 1934
– Drukkerij De IJselstroom, Ulft ∞ 1935-1937
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Oost-Gelderland, dat door de geestelijkheid werd gesteund in de poging om het *Geldersch volksblad* te beconcurreren.
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd in 1937: "en *Geldersch Volksblad*".
(2) In 1934 werden de aandelen geplaatst voor de Geldersche Courant NV in oprichting (vgl. Eijt, p. 275). Op 22 dec. 1936 werd de NV definitief opgericht onder de naam van Uitgeversmaatschappij Perscomité Achterhoek NV door de journalist E.W.M. Meuleman en de drukkers K.J. Hunting en A.J. Janssen. Als doel van het vennootschap werd gesteld: "het uitgeven van dag- en weekbladen in den ruimsten zin des woords, alsmede het deelnemen in en het geven van steun aan andere ondernemingen met een soortgelijk of aanverwant doel" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1937, nr. 22(3 febr.), NV-nr. 147).
(3) Tot en met 27 juni 1936 verscheen de krant op woensdag en zaterdag, vervolgens op dinsdag en vrijdag.
(4) Vgl. Eijt, p. 276.
(5) In de *Gelderse krant – Huispost*, 51(1984), nr. 12(21 maart) wordt hierover gezegd in 'Vijftig jaar drukkerij de IJselstroom': "De *Geldersche Krant* verscheen tweemaal in de week, nl. op dinsdag en vrijdag. Kopij, aangeleverd door correspondenten en geestelijken werd opgestuurd naar Oldenzaal, alwaar [in de drukkerij van Bruggeman] de binnenbladen van de krant gemaakt werden. In Oldenzaal zorgde men ook voor het buitenblad van de krant, daarop werd algemeen nieuws gepubliceerd. Later schafte de IJselstroom zelf een loodzetmachine aan en vervaardigde men de binnenpagina's in Ulft".
(6) Toen de katholieke geestelijkheid zich distantieerde van het *Geldersch volksblad* (vgl. noot 5 in de beschrijving van het *Geldersch volksblad*), zou zij in samenwerking met de drukkerij van Bruggeman in Oldenzaal begonnen zijn met een nieuw rooms-katholiek streekblad voor Oost-Gelderland: *de IJselstroom*, welk blad wekelijks op vrijdag in 1933 en 1934 zou zijn verschenen. Van het blad *de IJselstroom* kon geen enkele aflevering worden teruggevonden en de titel is niet vermeld in *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. Mogelijk luidde de titel van deze voorloper *Oost-Gelderland* (vgl. Eijt, p. 274).
(7) Vgl. noot 5 in de beschrijving van het *Geldersch volksblad*. In 1937 verscheen de krant onder de naam *Geldersche courant en Geldersch volksblad*. In 1938 werd de titel gewijzigd in *Geldersche krant*, waarbij de jaargangnummering die werd ingevoerd, verwees naar het ontstaan van het *Geldersch volksblad*.

69

Geldersche koerier [1911]-1915
• *jaren* [1911][1] – 5(1915), nr. 987(16 sept.)
• *uitgever* NV Courant- en Handelsdrukkerij De Geldersche Koerier[2]
• *plaats* Nijmegen
• *frequentie* driemaal per week (maandag, woensdag en zaterdag) ∞ {2(1912), nr. 145(2 dec.)} – nr. 144(30 nov.) zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 2(1912), nr. 145(2 dec.) – 5(1915)
• *formaat* E
• *omvang* [VI]
• *redactie* [1911-1915 Max van Poll, dir.-hoofdred.][3]

◆ *bijzonderheden* Als kopblad begon in [dec. 1911][1] te verschijnen: *de Koerier*. Vermoedelijk was deze neveneditie bedoeld voor de landelijke verspreiding.[4]
– De NV De Geldersche Koerier gaf eveneens het *Gratis advertentieblad voor Nijmegen en omstreken* uit, waarin de advertenties uit de *Geldersche koerier* gratis werden overgenomen (vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1914-1915).
◆ *relaties* Opgegaan in *het Centrum*[5]
◆ *autopsie* 2(1912), nr. 88(27 juli) – nr. 168(31 dec.) met lacunes en de meeste nummers incompleet; 5(1915), nr. 987(16 sept.)
– IISG ∞ 1912, 20-tal nummers, veelal incompleet
– NPM ∞ 1912, nr. 130 en 1915, nr. 987
◆ *typering* Katholiek dagblad. Bevat regionaal-, binnen- en buitenlands nieuws. Het blad werd opgericht door Max van Poll, toen deze wegens de door hem geuite kritiek op het gebrek aan gemeentelijke zorg voor de arbeiders zijn baan bij *de Gelderlander* had verloren.
◆ *noten*
(1) In *de Koerier* van 2 dec. 1912 wordt gezegd: "Het is nu 1 1/2 jaar geleden, dat het eerste nummer van de *Geldersche koerier* het licht zag. (...) In dien korten tijd van 1 1/2 jaar werd zoowel voor de *Geldersche koerier* als voor *de Koerier* welk laatste blad 1/2 jaar later werd opgericht, een verspreiding bereikt, die gezien mag worden".
(2) Op 11 juli 1911 werd de NV Courant-en Handelsdrukkerij De Geldersche Koerier opgericht, door F.B. Banning, M.J.M. van Poll en ing. B.J.W. Reuser. De NV stelde zich ten doel: "het uitgeven van couranten en tijdschriften en het exploiteeren eener drukkerij, met alles wat daarmede in verband staat" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen. Bijvoegsel van de Nederlandsche staatscourant*, 1911, nr. 173(26 juli), NV-nr. 908).
(3) Vgl. *Biografisch woordenboek van Nederland*, dl. 1 ('s-Gravenhage 1979), p. 462-465, hier p. 462.
(4) Van *de Koerier* konden worden ingezien: NPM ∞ 2(1912), nr. 145(2 dec.) – nr. 147(4 dec.); RA Noord-Holland, Haarlem (*Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853*, nr. 1383-23) ∞ 3(1913), nr. 195(3 febr.) en IISG ∞ 3(1913), nr. 284(22 mei) – nr. 461(18 dec.) met lacunes en de meeste nummers incompleet.
(5) In het laatste nummer van 16 sept. 1915 wordt aangekondigd, dat de *Koerier* en de *Geldersche koerier* zullen opgaan in het dagblad *het Centrum*: "*het Centrum* is een blad voor het geheele land en bevat al het algemeene nieuws uit binnenland en buitenland. Maar, wegens zijn zeer groote verspreiding in de stad Arnhem, geeft *het Centrum* een afzonderlijke Arnhemsche editie uit, waarin al het plaatselijke Arnhemsche nieuws voorkomt. Deze plaatselijke Arnhemsche editie zal nu worden uitgebreid. Het wordt een plaatselijke Arnhemsche en Nijmeegsche editie. Maar behalve dit zal er nog een plaatselijk Nijmeegsch bijvoegsel verschijnen, bestemd voor Nijmegen en omstreken". Over dit Nijmeegse bijvoegsel schreef Max van Poll op 18 sept. 1915 aan J.F.Th. van Rossum, directeur van *het Centrum*: "De NV Geld. Koerier heeft het recht op hare kosten een Nymeegsch byvoegsel in de couranten voor Nymegen en omstreken te leggen, waarvan de advertentie-opbrengst te haren bate komt doch waarin zonder voorafgaande inzage door de hoofdredactie van *het Centrum*, alleen nieuwsberichten, raadsverslagen, muziekverslagen, voetbalverslagen, e.d. mogen opgenomen worden. Alle stukken, berichten, verslagen enz. van eenige politieke of andere plaatselyke beteekenis moeten eerst ter inzage gestuurd worden aan den hoofdredacteur van *het Centrum*". Aan het eind van zijn brief schreef Van Poll: "De komst van *het Centrum* wordt in ons praatgraag stadje reeds druk besproken, dat is een goede reclame" (vgl. *Archief van de firma Wed. J.R. van Rossum* (GA Utrecht), nr. 299).

70

Geldersche krant[1] 1938-{1951}
◆ *jaren* 26(1938), nr. 1(4 jan.) – 29(1941), nr. 53(30 dec.)[2]
– 30(1945), nr. 1(11 mei) – {36(1951), nr. 98(21 dec.)}[3]
◆ *ondertitel* Tweemaal per week verschijnend nieuws- en advertentieblad voor Oost-Gelderland[4] ∞ 26(1938), nr. 1(4 jan.) – nr. 84(21 okt.)
– Nieuws- en advertentieblad voor Oost-Gelderland[5] ∞ 30(1945)-{36(1951)}
◆ *uitgever* Uitg.: Uitgeversmaatschappij Perscomité Achterhoek NV[6]
– Druk: Drukkerij De IJselstroom
– Omdat Drukkerij De IJselstroom door oorlogshandelingen was vernield, werd de krant van 11 mei 1945 tot en met 12 april 1946 gedrukt bij Drukkerij Beekman in Gendringen
◆ *plaats* Ulft
◆ *frequentie* tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ 26(1938) – 28(1940), nr. 37(7 mei)
wekelijks (vrijdag) ∞ 28(1940), nr. 38(24 mei) – 31(1946), nr. 9(14 juni)
tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ 31(1946), nr. 10(18 juni) – 36(1951)
◆ *formaat* E-formaat, m.u.v. C-formaat in 30(1945/46), nrs. 1-9 en 31(1946), nr. 51 – 32(1947), nr. 23
◆ *omvang* VI ∞ 29(1938)-29(1941); III ∞ 30(1945/46)-31(1946); V ∞ 32(1947)-{36(1951)}
◆ *redactie* 1945-{1947} J.W.H.M. Meijer, dir.-red. (vermeld tot en met 25 maart 1947)
1945-{1947} G. Scholten, mede-red. (vermeld tot en met 25 maart 1947)
◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd overgenomen van het *Geldersch volksblad*, welk blad was opgenomen in de voorloper, de *Geldersche courant*. De 30e jaargang loopt tot en met nr. 56(14 mei 1946); de 31e

van nr. 1(17 mei) tot en met nr. 62(31 dec. 1946). Daarna lopen de jaargangen gelijk met het kalenderjaar.
– Tot en met 1941 was de krant een kopblad van de *Twentsche courant*.
– Tot en met 14 aug. 1941 verscheen als bijvoegsel *Zondagsblad van de Geldersche krant*.
• *relaties* Voortzetting van *Geldersche courant*
• *autopsie* Volledig tot en met 36(1951), nr. 98(21 dec.)
– Drukkerij De IJselstroom, Ulft
• *typering* Katholiek regionaal nieuwsblad. In 30(1945), nr. 1(11 mei) werd de katholiciteit nog eens nadrukkelijk uitgesproken: "Wij houden niet van camouflage en willen het derhalve niet onder stoelen of banken steken, dat wij in de eerste plaats een Katholiek streekblad willen zijn, hetgeen dus beduidt, dat wij, dit zij dus voorop gesteld, geroepen zijn de Katholieke beginselen openlijk te belijden en waar dit noodig is te verdedigen".
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd vanaf 31(1946), nr. 44(18 okt.) tot en met 32(1947), nr. 23(25 maart): "waarin opgenomen *Geldersch volksblad*".
(2) Hoewel in nummer 53 van 30 dec. 1941 wordt gezegd, dat het volgende nummer op 9 januari a.s. zou verschijnen, is het weinig waarschijnlijk dat dit inderdaad is gebeurd. In het autopsie-exemplaar zijn er geen nummers uit 1942 aanwezig en bovendien loopt de jaargangnummering door van 29(1941) naar 30(1945).
(3) Na nr. 98 van 1951 verscheen de krant voortaan wekelijks. Als lokaal weekblad is het blad alhier niet verder beschreven.
(4) Vanaf 26(1938), nr. 80(7 okt.) zijn de woorden "voor Oost-Gelderland" in de ondertitel vervallen.
(5) In 31(1946), nrs. 8-49: 'Wekelijksch nieuws- en advertentieblad voor Oost-Gelderland'.
(6) Vgl. noot 2 in de beschrijving van de *Geldersche courant*.

71

de Geluksbode [1905]-[1908]
• *bron* *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1905-1908
Aldaar vermeld als uitgave van Jos. Crolla te Valkenburg. *De Geluksbode* werd als zondagsblad geleverd aan de lezers van het *Valkenburgs nieuws- en advertentieblad*. Het was tevens mogelijk een afzonderlijk abonnement op het weekblad te nemen.
• *autopsie* Niet in autopsie kunnen nemen.

72

de Gezellige huisvriend [1897]-[1904]
• *jaren* [1897, mei][1] – [1904][2]
• *uitgever* Drukker-uitgever: Jos. Crolla-Falise
• *plaats* Valkenburg
• *frequentie* wekelijks (zaterdag)
• *formaat* B ∞ {1898, ongenr.[15 okt.]}; C ∞ {zondagsblad, 15 okt. 1898}
• *omvang* De ingeziene romanbijlage telt 16 pagina's, het zondagsblad 4 pagina's.
• *relaties* Voortgezet als *de Geluksbode*
• *autopsie* 1898, ongenr.[15 okt.] met bijbehorend zondagsblad, dat als nummering draagt: 1(1898), nr. 1(15 okt.)
– NPM
• *typering* Aanvankelijk was *de Gezellige huisvriend* een romanbijlage bij het *Dagblad van Maastricht*. Vanaf oktober 1898 werd er een zondagsblad aan toegevoegd, dat zou gaan bevatten: "een schoon Feuilleton, vele kleine novellen, pittige anecdootjes en nu en dan grappige illustraties". Als zondagsblad werd het blad geleverd aan de lezers van het *Dagblad van Maastricht*, van het *Valkenburgs nieuws-en advertentieblad*, en vermoedelijk ook van het *Limburgsch nieuwsblad*, maar het was ongetwijfeld ook mogelijk een afzonderlijk abonnement op *de Gezellige huisvriend* te nemen.
• *noten*
(1) Vermoedelijk is het blad in mei 1897 begonnen te verschijnen. In het nummer van 14 mei 1897 wordt de abonnees van het *Dagblad van Maastricht* namelijk bericht, dat zij tegen gereduceerde prijs als bijvoegsel kunnen ontvangen een "nieuw werk", een wekelijkse romanuitgave *de Gezellige huisvriend*, 'Lectuur voor iedereen'. In het 'Zondagsblad van de Gezellige huisvriend' van 15 okt. 1898 wordt gezegd, dat *de Gezellige huisvriend* "in enkele jaren in den volle zin des woords de Huisvriend geworden is, de welkome gast aan de leestafel, de graaggeziene verteller aan den huiselijken haard". Deze uitlating zou er op kunnen wijzen, dat het blad reeds eerder dan mei 1897 verscheen.
(2) Vanaf {25 maart 1905} was er in de titelkop van het *Valkenburgs nieuws- en advertentieblad* niet langer sprake van *de Gezellige huisvriend*, maar van het zondagsblad *de Geluksbode*. In de uitgave van 1904 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* is de *de Gezellige huisvriend* nog vermeld, in die van 1905 *de Geluksbode*.

73

Gooische courant [1939]-[1952]
• *jaren* [1939, jan.][1] – [1941, 30 sept.][2]
– [1946, 19 jan.][1] – [1952][3]
• *uitgever* NV Drukkerij de Tijd
• *plaats* Amsterdam
– [Adm.adres: Hilversum. Kantoren: Bussum, Laren en Amsterdam][4]
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E

◆ *omvang* VI
◆ *redactie* Voor de directie en de redactie, zie de beschijving van *de Nieuwe dag* en *de Tijd*
◆ *bijzonderheden* Kopblad van de *Nieuwe dag*.
◆ *relaties* Er was vanaf 1932 een Gooise editie verschenen van *de Nieuwe dag* (zie de beschrijving van *de Nieuwe dag*).
◆ *autopsie* 1941, 29 sept. (onvolledig) en prospectus (febr. 1946)
– NPM
◆ *typering* Katholiek dagblad voor het Gooi. Kopblad van *de Nieuwe dag*. In een prospectus van februari 1946 wordt gezegd: "Sinds korten tijd verschijnt de *Gooische courant* weer onder den eigen naam en daarmede is een vertrouwde vriend in vele gezinnen teruggekeerd. Sinds jaren was de *Gooische courant* – totdat in 1941 de uitgave door den bezetter werd verboden – het vertrouwde dagblad der Gooische katholieken".
◆ *noten*
(1) Gegeven ontleend aan de *Pius-almanak*, 1946.
(2) De krant van 29 sept. 1941 bevatte de volgende mededeling: "Krachtens besluit van het Departement van Handel, Nijverheid en Schepenvaart SGV 197 (114) zal de *Gooische Courant* na 30 september niet meer mogen verschijnen. Abonneert U thans op *de Tijd*".
(3) De titel is voor het laatst opgenomen in de uitgave van 1951/52 van *Sythoff's adresboek voor de Nederlandse boekhandel*. In de *Pius-almanak* blijft de titel opgenomen tot in de uitgave van 1965/66. Vermoedelijk is de *Gooische courant* in deze jaren veeleer te beschouwen als een editie van *de Nieuwe dag* en figureerde de aanduiding 'Gooische courant' in de titelkop als een ondertitel.
(4) Gegeven ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

74

de Gooische post[1] [1906]-{1937}
◆ *jaren* [1906, 30 maart][2] – {32(1937), nr. 125(30 okt.)}[3]
◆ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Hilversum, Amersfoort, Ankeveen, Baarn, Blaricum, Bussum, Eemnes, 's-Graveland, Kortenhoef, Laren, Muiden, Naarden, Nederhorst den Berg, Soest, Weesp ∞ {4(1909), nr. 35(1 mei)}
◆ *uitgever* [Maatschappij tot exploitatie van een R.K. courant voor het Gooi en het Sticht ∞ 1906-1912][4]
– R.K. Persvereeniging De Gooische en Stichtsche post[5] ∞ [1913-1918][4]
– NV tot Courant- en Drukkerij Exploitatie Gooi en Sticht (vanaf juni 1933 NV Gooi en Sticht)[6] ∞ [1919][4]-{1937}
– Het blad is in de beginjaren gedrukt in de drukkerij van het anti-revolutionaire blad *de Hilver- en Vechtbode*[7] en vanaf mei 1917 in de drukkerij van NV de Tijd[8]. Vanaf [1919][4] kwam de krant in de eigen drukkerij van de pers
◆ *plaats* Hilversum
◆ *frequentie* [wekelijks (vrijdag) ∞ 1906-1908][4]
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1909][4] – 22(1927), nr. 22(19 maart)
driemaal per week (maandag, woensdag en zaterdag)[9] ∞ 22(1927), nr. 23(21 maart) – 24(1929/30), nr. 135(13 nov.)
viermaal per week (maandag, woensdag, vrijdag en zaterdag) ∞ 24(1929/30), [nr. 136(15 nov.)] – 32(1937)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* [II ∞ 1906-1908]; V ∞ [1909]-21(1926); VI ∞ 22(1927)-32(1937)
◆ *redactie* [1919-1932 Antoon Coolen, red.][10]
[{1929} Bernard Hulsman, red.][11]
[1928-ca. 1933 B.J.M. Bekman, red.][12]
◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering verliep aanvankelijk per kalenderjaar. De 24ste jaargang loopt echter door tot en met nr. 211(31 maart 1930) en voortaan begint de nieuwe jaargang op 1 april.
– Vanaf 1927 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Als nevenuitgaven verschenen *de Stichtsche post, het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden* en *het Weekblad voor Zeist, Rijsenburg, Driebergen en Soesterberg*.[13]
– De lezers konden zich abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Spaarnestad (zie aldaar).
– Vanaf {dec. 1917} verscheen op zaterdag als bijvoegsel *De Officieele R.K. Kerklijst*. Vanaf 22(1927), nr. 140(24 dec.) werd hieraan toegevoegd: *Zondagslectuur*, waarin bijdragen van godsdienstige aard waren opgenomen, zoals 'Apolegetisch praatje', 'Levenswijsheid' en de 'Vragenbus' met vragen op apologetisch terrein.
– Vanaf 19 maart 1927 verscheen het blad ook op maandag. Hierin zou veel aandacht aan sport worden besteed, want, zo werd gezegd: "Wij willen kinderen zijn van onzen tijd en dus de sport, de gezonde en goede sportbeoefening, het deel in de belangstelling onzer lezers geven, wat ze verdient en waard is. Niet het minst de katholieke sport. Die moet vooruit, die moet nog méér omhoog in 't Gooi. Dat zal ons Maandagnummer in de hand werken".
– Vanaf 22(1927), nr. 129(28 nov.) verscheen op maandag een *Roman-bijvoegsel*. Het verhaal zal niet zoals bij een feuilleton "op onmogelijke ogenblikken" worden afgebroken, "maar brengt telkens een belangrijk brokstuk van de lectuur, welke de lezer boeit". In het nummer van 4 februari 1929 wordt gezegd, dat het romanbijvoegsel aanvankelijk bedoeld was voor de wintermaanden, maar wegens het succes zal het een blijvend onderdeel van de krant worden. Vanaf oktober 1930 verscheen dit bijvoegsel voortaan op woensdag. Blijkens de titelkop werd het romanbijvoegsel ook aan de overige bladen van Gooi en Sticht geleverd: *de Stichtsche post, het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden,*

Weesp en Muiden en *het Weekblad voor Zeist, Rijsenburg, Driebergen en Soesterberg*.
◆ *relaties* Hierin opgenomen in 1921 *het Weekblad voor Laren en Blaricum*[14]
– *De Gooische post* en *het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden* werden voortgezet in drie weekbladen: *de Gooische post*, 'Algemeen katholiek weekblad', *het Weekblad voor Laren, Blaricum en Eemnes* en *het Weekblad voor Bussum, Naarden en Ankeveen*.[3]
◆ *autopsie* 4(1909), nr. 35(1 mei); 12(1917), nr. 40(23 mei) en nr. 102(29 dec.); 13(1918) – 32(1937), nr. 125(30 okt.), m.u.v. 1929, nr. 136
– NPM ∞ 1909. nr. 35; 1917, nrs. 40 en 102
– Streekarchief voor het Gooi en de Vechtstreek, Hilversum ∞ 1918-1937
◆ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Hilversum en omgeving. Aanvankelijk verscheen het blad wekelijks, vanaf 1909 tweemaal, vanaf 1927 driemaal en vanaf 1929 viermaal per week. Toen in 1928 *de Stichtsche post*, nevenuitgave van *de Gooische post*, tegen de wens van de kerkelijke overheid dagblad was geworden (zie hierover de beschrijving van *de Stichtsche post*), werden ook aan *de Gooische post* de kerkberichten en de status van katholiek blad onthouden. In november 1930 wist pastoor Beumer bij de aartsbisschop opnieuw kerkelijke erkenning voor het blad te verkrijgen.
◆ *noten*
(1) Aan de titel is toegevoegd vanaf 25(1930), nr. 90(8 sept.): "waarin opgenomen *Het Weekblad voor Laren, Blaricum en Eemnes*".
(2) Vgl. 'De Gooische Post. Bij het vijf en twintigjarig bestaan', in: 25(1930/31), nr. 204(30 maart).
(3) Vanaf 1 november 1937 veranderde *de Gooische post* van karakter. In 1932 was *de Nieuwe dag*, kopblad van *de Tijd*, begonnen met de uitgave van een Gooise editie. Hierop kwam kritiek van de bedreigde locale pers, met name van *de Gooische post*, gesteund door de plaatselijke geestelijkheid. Enkele jaren wist *de Gooische post* stand te houden tegenover de dagelijks verschijnende *Nieuwe dag*, waarin voortaan ook de Gooise kerklijsten waren opgenomen. Op 6 febr. 1937 werd in de krant een dringend pleidooi gehouden voor ordening van exploitatiegebied tussen de verschillende katholieke kranten, waarbij de Gooise editie van *de Nieuwe dag* – zonder deze bij naam te noemen – werd vergeleken met "een pénétration pacifique, een op vreedzame wijze binnendringen van den wolf in schaapskleren". In het najaar van 1937 kwam het echter tot een overeenstemming tussen de geestelijkheid, de Verenigde Katholieke Pers (uitgever van *de Nieuwe Dag*) en *de Gooische Post*, waarbij werd afgesproken, dat *de Gooische post* als wekelijks verschijnend dekenaatsblad zou gaan verschijnen, dat dan – om zijn bestaansrecht te verzekeren – het alleenrecht zou krijgen voor de publikatie van kerkberichten. In het nummer van 30 oktober werd hierover geschreven, dat *de Gooische post* en de nevenuitgave *het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden* voortaan niet langer de taak van nieuwsblad zouden vervullen, maar parochieel en kerkelijk nieuws gaan brengen en bovendien een apologetische bijdrage leveren. De twee nieuwsbladen werden gereorganiseerd tot een drietal weekbladen: *de Gooische post*, 'Algemeen katholiek weekblad' voor de parochies Hilversum en Kortenhoef, *het Weekblad voor Laren, Blaricum en Eemnes* en *het Weekblad voor Bussum, Naarden en Ankeveen*. Van deze drie lokale weekbladen zijn geen beschrijvingen in de BKNP opgenomen. In het eerste nummer van *de Gooische post*, dat als dekenaatsblad verscheen (nr. 126 van 6 nov.) werd over de omzetting tot weekblad gezegd dat een dagblad nodig was geworden om in de lectuurbehoefte te voorzien: "Wij zijn in een ander stadium aangeland. Velerlei oorzaken werken hiertoe mee (...). De eerste is de ontzaggelijke beteekenis van het nationaal en internationaal gebeuren, dat verre uitgaat boven de topspanningen van den grooten wereldoorlog; de tweede is de sterke bevolkingstoename door vestiging van forensen, die uit zich zelf reeds matig geïnteresseerd stonden tegenover het plaatselijk leven, terwijl dit bovendien in zijn beteekenis verbleekte en naar den achtergrond werd gedrongen door de felle sensaties en de schokkende rampen op het wereldtooneel".
(4) Vgl. C.M.J. Aleven, *Eenige mededeelingen over voorvallen rond het katholieke dagblad de Stichtsche post*, (Hilversum 1929), p. 3-4, in: *Archief Katholieke Nederlandsche Journalistenkring* (gedeponeerd in: KDC, Nijmegen), nr. 113. Tot de oprichters van de maatschappij hoorden onder meer de kapelaans H.F. van der Horst en B. Meeuwissen en de boekverkoper H.J. Campman.
(5) Het doel van de Persvereeniging werd als volgt omschreven: "door middel der pers, de Roomsch-Katholieke beginselen beter te doen kennen en haren invloed op het leven te versterken. Zij tracht dit doel te bereiken door uitgave van eens of meermalen per week verschijnende bladen" (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1913, nr. 106(8 mei)).
(6) Pas op 24 febr. 1921 vond de officiële oprichting plaats van de NV tot Courant- en Drukkerij Exploitatie Gooi en Sticht door onder meer C.M.J.A.L.V. Aleve, "zich noemende en schrijvende Aleven, journalist", en F.J.A.M. Wierdels, directeur van NV de Tijd. Het doel van de NV is "de uitgave van de *Gooische post*, *de Stichtsche post*, *het Nieuwsblad voor Bussum-Naarden, Weesp en Muiden*, en andere een of meermalen per week verschijnende nieuwsbladen en al dan niet periodiek verschijnende drukwerken, en de exploitatie van een courant-, boek- en handelsdrukkerij en alles, wat hiermede in verband staat. De nieuwsbladen zullen geschreven worden in Katholieken geest, ter verdedi-

ging en verspreiding van Katholieke beginselen". In artikel 23 werd over de rol van de geestelijk adviseur gezegd: "De geestelijk adviseur houdt toezicht op den inhoud van de door de vennootschap uit te geven nieuwsbladen en periodieken en heeft het recht de plaatsing te verbieden van alles wat hij in strijd acht met de Roomsch-Katholieke geloofs- en zedenleer of schadelijk oordeelt voor de Roomsch-Katholieke zaak" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1921, nr. 100(26 mei), NV-nr. 1396). Op 27 juni 1933 werd de naam van de NV gewijzigd in NV Gooi en Sticht. Aan de doelstelling van de NV werd toegevoegd: "de uitoefening van het uitgegeversbedrijf" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1933, nr. 142(24 juli), NV-nr. 1281).

(7) Vgl. 22(1927), nr. 24(28 maart).

(8) In het nummer van 23 mei 1917 wordt bericht, dat het zetten en drukken van de krant ongeveer vier en half jaar door "dezelfde firma" is gebeurd en dat "nu met een andere inrichting [=NV de Tijd] een overeenkomst is gesloten voor het afwerken der krant".

(9) Toen *de Gooische post* driemaal per week ging verschijnen, schreef de krant: "Het leven in ons gewest wordt nu eenmaal intensiever en sneller beleefd dan op de zandgronden van Brabant of in den achterhoek van Gelderland. Het Gooi is een cultureel middelpunt. De Gooische bevolking in haar eigenaardige dooreenmengeling van ingezetenen en vreemdelingen ondergaat den invloed van de vestiging der nieuwe elementen, van wier levensopvattingen en levensbeschouwingen de oude bevolkingsgroepen iets overnemen. Er is hier geestelijk leven; er bestaan naast materieele ook geestelijke behoeften, die toenemen en veranderen onder den invloed en de vestiging van personen, die hun leven slijten in de grootstad of hun levensgewoonten uit wereldcentra getrouw blijven óók al zoeken zij hier een in waarde genoten rust. Die wederzijdsche aanpassing in ons gewest tusschen de geboren en gewonnen Gooiers en de opgezetenen doet zijn terugslag op elk gebied gelden. En de pers ontkomt daar niet aan. 't Is die ontwikkelingsgroep van het Gooische leven, welke ten slotte de behoefte schiep tot vermeerdering van het aantal verschijndagen onzer bladen. Omdat het tijdsverloop tusschen het Zaterdagblad en het Woensdagnummer te lang was".

(10) Vgl. Piet Oomes, *Antoon Coolen* (Z.pl. 1959. *Ontmoetingen*, nr. 16), p. 8 en 11. Zie ook: Bernard Bekman, 'De journalist Coolen', in: *Roeping*, 32(1956/57), p. 634-636. *De Journalist* van 9 dec. 1961 citeerde in een 'In memoriam. Antoon Coolen als journalist' Wim.S.B. Klooster, volgens wie Coolen ruim 13 jaar redacteur van *de Gooische post* was geweest.

(11) Vgl. Anton van Duinkerken, *Antoon Coolen. Een inleiding tot zijn werk* ('s-Gravenhage 1949. Schrijvers van heden, nr. 1), p. 44.

(12) Vgl. Bernard Bekman, 'De journalist Coolen' (zie noot 10).

(13) Voor *de Stichtsche post* en *het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden*, zie de afzonderlijke beschrijvingen. *Het Weekblad voor Zeist, Rijsenburg, Driebergen en Soesterberg* kwam tot stand op initiatief van de katholieke voormannen uit deze plaatsen. Via onderhandelingen met de NV Gooi en Sticht kwam het tot uitgave van dit lokale weekblad, waarvan op 31 maart 1922 het eerste nummer verscheen (vgl. C.M.J. Aleven, *Eenige mededeelingen* (zie noot 4), p. 5). Het laatste nummer van het weekblad verscheen op 26 sept. 1930 (9e jaargang, nr. 24). Aleven stuurde dit nummer aan mgr. J.H.G. Jansen. In de laatste aflevering werd gezegd: "Thans houdt ons weekblad op te bestaan, omdat na de opheffing van het dagblad *De Stichtsche post* op 1 Juli l.l. (...) de exploitatie van het Zeister blad niet meer mogelijk is" (vgl. *Arch. aartsbisdom Utrecht*, pers I-I-dossier 2).

(14) Vgl. C.M.J. Aleven, *Verdere mededeelingen over voorvallen rond het dagblad de Stichtsche post* (Hilversum), p. 8, in: *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1378-138: "In April 1921 werd op dringend verzoek van de geestelijkheid van Laren in exploitatie overgenomen het neutrale weekblaadje: *Het Weekblad voor Laren en Blaricum*, dat niet zelfstandig kon bestaan. (...) Het *Weekblad voor Laren en Blaricum* bleek geen levensvatbaarheid te hebben en moest als zelfstandig orgaan worden opgeheven, om in een Katholiek blad omgezet, als specifiek Larensch bijblad van *De Gooische Post* te blijven voortbestaan". In het NPM is het eerste nummer van 14 dec. 1918 van dit weekblad aanwezig, waarin wordt gezegd, dat het blad wil voldoen "aan het rechtmatig en billijk verlangen van velen naar een flink en algemeen verspreid advertentieblad. Sedert lang werd door de zakenmenschen van Laren en Blaricum de behoefte aan zulk een blad gevoeld." Het *Weekblad* wil allereerst advertentieblad zijn, maar daarnaast ook een kleine plaatsruimte bestemmen "voor berichten omtrent plaatselijke gebeurtenissen en locale aangelegenheden".

75

Graafsche courant[1] 1877-[1941]

+ *jaren* 26(1877), nr. 20(19 mei) – [1941, okt.][2]
+ *ondertitel* Week- en advertentieblad ∞ 29(1880), nr. 44(30 okt.) – nr. 45(6 nov.)
– Nieuws- en advertentieblad ∞ 29(1880), nr. 46(13 nov.) – {83(1934)}
– Nieuws- en advertentieblad voor Peel en Maasland ∞ {85(1936)} – {88(1939)}
+ *uitgever* Firma A.F.G. van Dieren ∞ 26(1877) – 60(1911), nr. 83(4 nov.)

– Firma Gebrs. Verhaak, voorh. A.F.G. van Dieren[3] ∞ 60(1911), nr. 84(8 nov.) – {83(1934)}
– Graafsche Drukkerij Wed. A. Verhaak NV[4] ∞ {85(1936)} – {88(1939)}
• *plaats* Grave
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 26(1877) – 44(1895), nr. 26(29 juni)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 44(1895), nr. 27(3 juli) – {88(1939)}
• *formaat* De beschrijving is gemaakt door raadpleging van de krant op microfiches, waardoor het formaat niet kon worden vastgesteld.
• *omvang* III ∞ 26(1877)-43(1894); IV ∞ 44(1895); V ∞ 45(1896)-59(1910); VI ∞ 60(1911)-{88(1939)}
• *redactie* [1877-1893 A.F.G. van Dieren, red.-uitg.][5]
[1893-1910 Joseph van Dieren, red.-uitg.][5]
[1910-1933 Theodoor Verhaak, red.-uitg.]
[1910-1934 Antoon Verhaak, red.-uitg.]
[1934-1938 Chr. Verhaak-Van Haaren, weduwe Antoon Verhaak, red.-uitg.]
[1938-1941 Kees Verhaak, red.-uitg.]
• *speciale nummers* 75(1926), nr. 1(1 jan.): feestnummer ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de krant
• *bijzonderheden* Vanaf 1925 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Als kopbladen verschenen *de Ossche courant*, de *Udensche courant* en de *Wijchensche courant*.
– Vanaf januari 1892 was het voor de lezers van de *Graafsche courant* mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Vanaf 15 sept. 1894 tot en met 22 juni 1895 verscheen als bijlage het *Gratis bijblad van de Graafsche courant gewijd aan den landbouw, veeteelt en populaire wetenswaardigheden*. Dit bijblad presenteerde zich aldus: "Elke week zal (...) een bijblad gegeven worden, dat bij een aangename lectuur voor iedereen, geregeld de werkzaamheden van het seizoen in veld, tuin en boomgaard behandelen zal, en een leerzame school belooft te worden voor den veehouder, terwijl de liefhebbers van Flora's kinderen er van tijd tot tijd hun gading in zullen vinden".
– Toen de *Graafsche courant* in 1895 tweemaal per week ging verschijnen bleef het mogelijk tot en met 1912 om slechts eenmaal per week de krant te ontvangen.
– De anonimiteit van de ingezonden stukken werd door de uitgever gewaarborgd. Vgl. 'Gratis bijvoegsel van de Graafsche courant', 15 sept. 1894: "Voor de toezending van ingezonden stukken, voor zoover zij ons blijken vrij te zijn van lage bedoelingen, houden wij ons aanbevolen. De desbetreffende stukken zullen door den uitgever zelven steeds worden gecopieerd, zoodat nòch de medewerkers der redactie, nòch de zetters, aan het schrift of anderzins den schrijver kunnen kennen".
• *relaties* Voortzetting van *Weekblad voor de stad en het kanton Grave*[6]
– In oktober 1944 begon het blad opnieuw te verschijnen. Het was nu een lokaal weekblad geworden, waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen.
• *autopsie* 26(1877)-88(1939), m.u.v.: 1886, 1890, 1898-1899, 1901-1902, 1926, 1928 en 1935
– NPM ∞ 1886, nrs. 46 en 52
– GA Helmond ∞ 1926, nr. 1
– Streekarchief Land van Cuyk, Grave ∞ alle overige afleveringen
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Grave en omgeving. In het eerste nummer van het *Gratis bijblad* van 15 sept. 1894 werd de richting van de *Graafsche courant* als volgt omschreven: "Het zal wel geen betoog behoeven, dat wij, zooals steeds, een streng Katholieke kleur in ons vaandel voeren, en tegelijkertijd het woord van onzen eersten dichter Dr. Schaepman, behartigende, ons blad mede te doen kampen in den strijd voor het goede, want 'elke plaats aan het kwade ontrukt, is eene aanwinst voor het goede'". Daaraan werd toegevoegd dat de *Graafsche courant* een orgaan wil zijn "dat bij een gezelligen nieuwsbrenger tegelijk een degelijken raadgever zal zijn voor den landman en veehouder, en een krachtig wapen in den strijd tegen ongeloof en dwaalleer". Toen het blad tweemaal per week ging verschijnen stelde de redactie dat de pers "de eerste, de voorste, de voornaamste kampvechter moet zijn" om "te waken en te strijden voor de heilige rechten, de groote waarheden van het Roomsch-Katholiek Geloof".
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd vanaf 44(1895), nr. 27(3 juli) tot en met 62(1913), nr. 2(4 jan.): "Voormalig weekblad voor Grave en omstreken".
(2) Mogelijk verschenen tot en met eind okt. 1941. In de titelkop van *de Echo van het land van Cuyk* is vanaf 7 nov. 1941 toegevoegd: "tevens omvattend het gebied van de voormalige *Graafsche courant*".
(3) De Gebroeders Antoon en Theodoor Verhaak, drukkers in Uden, namen in juli 1910 de *Graafsche courant* over. Aanvankelijk bleef de firmanaam Van Dieren nog gehandhaafd.
(4) In 1933 verliet Theodoor Verhaak het bedrijf; in 1934 stierf Antoon Verhaak. De weduwe zette het bedrijf voort en richtte daartoe op 2 april 1935 op de Graafsche Drukkerij Wed. A. Verhaak NV, welke zich ten doel stelde: "(...) de fabricage van en handel in alle soorten drukwerk en aanverwante artikelen, het drukken en de uitgifte van couranten, dit alles in den ruimsten zin genomen" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1935, nr. 147(31 juli), NV-nr. 1675).
(5) In het *Gratis bijblad van de Graafsche courant* van 15 sept. 1894 schrijft Joseph van Dieren dat hij na de dood van zijn vader, die 42 jaar de *Graafsche courant* en de

voorloper daarvan, *het Weekblad voor de stad en het kanton Grave* had geredigeerd, aanvankelijk voorlopig de redactie had overgenomen, maar thans in staat is gesteld hem definitief op te volgen. Vgl. ook J.J.M. Heeren, 'Familie Van Dieren', in: *de Brabantse leeuw*, 13(1964), p. 33-38, 49-53, 65-68, 81-85 en 97-106.
(6) Van het *Weekblad voor de stad en het kanton Grave* is als lokaal weekblad geen beschrijving in de BKNP opgenomen. Het feestnummer bij gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de krant, 1 jan. 1926, bevat een overdruk van het eerste nummer van het *Weekblad*: 1(1852), nr. 1(3 jan.). Het *Weekblad* is vrijwel volledig aanwezig in de Archiefdienst van het Land van Cuyk te Grave.

76

de Grensbode 1890-1892
✦ *jaren* 1890, nr. [1(28 juni)][1] – 1892, [dec.][2]
✦ *ondertitel* Nieuwsblad[3] gewijd aan de belangen van Maastricht, van den nationalen arbeid en aan de sociale quaestie
✦ *uitgever* NV de Grensbode (vermeld vanaf {1892, nr. 269(1 okt.)}[4]
– Gedrukt bij de Maastrichtsche Stoomdrukkerij ∞ {1890, nr. 11(6 sept.)} – {1891, nr. 68(4 april)}; bij M. Schols ∞ vanaf {1892, nr. 269(1 okt.)}
✦ *plaats* Maastricht
✦ *frequentie* wekelijks ∞ {1890, nr. 11(6 sept.)} tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ {1891, nr. 68(4 april)} – {1892, nr. 281(15 nov.)}
✦ *formaat* C ∞ {1890, nr. 11(6 sept.)}; E ∞ {1891, nr. 68(4 april)} – {1892, nr. 281(15 nov.)}
✦ *omvang* Ingeziene afln.: 4 p. (m.u.v. 1890, nr. 11: 8 p.)
✦ *redactie* 1890-1892 A. Nuijens, dir.-red. (tot en met {1891, nr. 68(4 april)} vermeld als "verantwoordelijke redacteur")
✦ *relaties* Samengegaan met *le Courrier de la Meuse* en voortgezet als *Ons Zuiden*[5]
✦ *autopsie* 1890, nr. 11(6 sept.); 1891, nr. 68(4 april); 1892, nr. 269(1 okt.) – nr. 272(12 okt.) en nr. 281(15 nov.)
– NPM ∞ 1890, nr. 11; 1891, nr. 68; 1892, nrs. 272 en 281
– SBM ∞ 1892, nrs. 269-271
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Maastricht en omgeving.
✦ *noten*
(1) De datering van het eerste nummer is afgeleid van de datering van de eerst ingeziene aflevering.
(2) Het eerste nummer van de opvolger, *Ons Zuiden*, verscheen op 3 jan. 1893.
(3) In {1890, nr. 11(6 sept.)}: "Weekblad".
(4) Op 21 april 1891 werd de NV de Grensbode opgericht door onder meer Eugène Regout. Het doel van de NV werd aldus geformuleerd: "(...) het overnemen en exploiteeren van de thans te Maastricht verschijnende courant genaamd: *De Grensbode*, welke voorloopig minstens tweemaal per week zal blijven verschijnen". Tot directeur-redacteur werd benoemd "de heer André Nuijens, vroeger uitgever der *Grensbode* te Maastricht". (Vgl. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1891, nr. 202(29 aug.), NV-nr. 209).
(5) Nuijens schreef over de samenvoeging van de bladen, dat *de Grensbode* zeer de aandacht trok en dat het plan geopperd werd het tot dagblad uit te breiden: "De *Courrier de la Meuse* werd aangekocht en opgeheven, zijne drukkerij gevoegd bij de reeds bestaande NV Maastrichtsche Stoomdrukkerij, waarvan het kapitaal werd uitgebreid en besloten werd een Hollandsch dagblad op te richten, dat dan ook verscheen onder de titel *Ons Zuiden*, nadat men *de Grensbode* van mij had overgenomen" (vgl. A. Nuijens, *Open brief aan de aandeelhouders in de N.V. tot het oprichten van een nieuwe Katholieke Courant voor Alkmaar en omstreken* (Z.pl., z.j.), p. 24).

77

de Grensbode [1895]-[1925]
✦ *bron* *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1895-1896 en *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1897-1925
In de adresboeken van 1895-1897 vermeld als nieuws- en advertentieblad voor Oostelijk Gelderland, uitgegeven door J.Th. Smeenk te Gendringen; vanaf 1898 door Ferd. Banning te Groenlo. Aanvankelijk wekelijks verschijnend op zaterdag; vanaf 1906 tweemaal per week op dinsdag en vrijdag. In 1926 is *de Grensbode* opgegaan in *de Geldersche bode*. Vanaf [1898] verscheen *de Grensbode* al min of meer als kopblad van *de Geldersche bode*.
✦ *autopsie* Niet in autopsie kunnen nemen.

78

de Grensbode [1896]-[1907]
✦ *jaren* [1896, jan.][1] – [1907][2]
✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Roosendaal en omstreken ∞ {4(1899), nr. 18(2 maart)} – {10(1905), nr. 25(25 maart)}
– Nieuws- markt en advertentieblad voor Roosendaal en omstreken ∞ [1906-1907][2]
✦ *uitgever* E.H.B. van Helvert-Weijermans ∞ {4(1899), nr. 18(2 maart)} – {10(1905), nr. 25(25 maart)}
– Red. en adm.: Stoomdrukkerij 't Slot Loevenstein ∞ {11(1906), nr. 67(26 aug.)} – [1907][2]
– Hoofdbureau: Mar. Jos. van Loon te Roosendaal ∞ {11(1906), nr. 67(26 aug.)}; [S.J. Prins te Roosendaal ∞ 1906-1907][2]
✦ *plaats* Roosendaal ∞ {4(1899), nr. 18(2 maart)} – {10(1905), nr. 25(25 maart)}

– Zevenbergen ∞ {11(1906), nr. 67(26 aug.)} – [1907][2]
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
• *formaat* D ∞ {4(1899), nr. 18(2 maart)}; E ∞ {8(1903), nr. 48(14 juni)} – {11(1906), nr. 67(26 aug.)}
• *omvang* [VI]
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
[1903-1906 A.J. Prins, red.][3]
• *autopsie* 4(1899), nr. 18(2 maart); 8(1903), nr. 48(14 juni) en nr. 82(11 okt.); 10(1905), nr. 25(25 maart); 11(1906), nr. 67(26 aug.)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Roosendaal en omstreken.
• *noten*
(1) Datum van de eerste aflevering is afgeleid van de jaargangnummering.
(2) Gegevens ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. De titel is aldaar voor het laatst vermeld in de uitgave van 1907.
(3) Vgl. W.J. Pouwelse, F.J.M. van Puijenbroek, 'Kranten in Tilburg', in: *de Lindeboom*, 3/4(1979/80), p. 153.

79

de Grondwet[1] 1869-1941
• *jaren* 7(1869),[9 juni][2] – 79(1941), nr. 242(15 okt.)
• *ondertitel* Rosendaalsche[3]- en Nieuwe Zevenbergsche courant ∞ {7(1869), nr. 44(15 juni)} – 43(1905), nr. 89(9 nov.)
– Roosendaal's nieuws- en advertentieblad ∞ 43(1905), nr. 90(12 nov.) – 57(1919), nr. 115(30 sept.)
– Dagblad voor Roosendaal en omstreken ∞ 57(1919), nr. 116(1 okt.) – 58(1920), nr. 65(18 maart)
– Dagblad voor Westelijk Noord-Brabant ∞ 58(1920), nr. 66(20 maart) – 70(1932), nr. 306(31 dec.)
• *uitgever* Tot 30 september 1919 werd *de Grondwet* uitgegeven, geredigeerd en gedrukt door uitgeverij J. van Poll Suykerbuyk. Op 1 oktober 1919 werd de krant een uitgave van NV Dagblad de Grondwet[4], een dochtermaatschappij van NV Futura[5]. Het blad bleef gedrukt bij uitgeverij J. van Poll Suykerbuyk, waarvan in 1932 de naam veranderd werd in Grafische Kunstinrichting J. van Poll Suykerbuyk.[6]
• *plaats* Roosendaal
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op donderdag en zondag) ∞ {7(1869), nr. 44(15 juni)} – 44(1906)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag; tot en met jan. 1912 gedateerd op woensdag, vrijdag en zondag) ∞ 45(1907) – 57(1919), nr. 115(30 sept.)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 57(1919), nr. 116(1 okt.) – 79(1941) , nr. 242(15 okt.)
• *formaat* C ∞ 7(1869); D ∞ 8(1870) – 57(1919), nr. 115(30 sept.); E ∞ 57(1919), nr . 116(1 okt.) – 79(1941), nr. 242(15 okt.)
• *omvang* III ∞ 7(1869); V ∞ 8(1870) – 36(1898); VI ∞ 37(1899) – 79(1941)
• *redactie* [1869-1901 Jacq van Poll Suykerbuyk, dir. van de uitgeverij][7]
[1873-1876, 1887-1888 dr. H.J.A.M. Schaepman, medewerker][7]
[1901-{1938} Aug. van Poll Suykerbuyk, dir. van de uitgeverij][7]
[{1938} Jacq. van Poll Suykerbuyk, dir. van de uitgeverij][7]
[1919-1924 Arn. Smits, dir. van de NV Dagblad de Grondwet][7]
[1919-1941 J.G. Spekman (vanaf 1919 hoofdred. en plaatsverv. dir.; vanaf 1925 dir. van de NV Dagblad de Grondwet en hoofdred.)[7]
In het jubileumnummer t.g.v. het 75-jarig bestaan en in de afleveringen van 1941 worden als redacteuren genoemd:
{1938} G. van Meer, chef buitendienst
{1938} G.J. Spekman, red. provincie en stad
{1938}-1941 W. Assmann, red. buitenland
{1938}-1941 C. de Mooij, red. binnenland
{1938}-1941 H. Tazelaar, sportred.
In het jubileumnummer t.g.v. het 75-jarig bestaan worden als medewerkers genoemd: Ludwig, kapelaan Kersten, Alph. Laudy, pater Hendricx [= Hendrichs] SJ, pater Ermann SJ, prof. P. Aalberse en in het speciaalnummer uit 1929 ook nog Herman des Amorie van der Hoeven
• *speciale nummers* 67(1929), nr. 227(28 sept.): feestnummer bij gelegenheid van het 10-jarig bestaan als dagblad
– 1938: '75 jaar Grondwet, 1863-1938. Jubileumnummer bij gelegenheid van haar 75-jarig bestaan', 112 p.
• *bijzonderheden* Vanaf 1913 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– In het nummer van 29 december 1897 werd aangekondigd, dat vanaf januari 1898 aan de abonnees een geïllustreerd zondagsblad zou worden geleverd[8]. Vermoedelijk was dit het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving). Vanaf oktober 1919, toen *de Grondwet* in bezit kwam van NV Futura, tot en met {juni 1921} was het voor de lezers mogelijk tegen gereduceerde prijs een abonnement te nemen op het *Geïllustreerd weekblad voor Nederland*.
– Vanaf 18 maart 1921 gaf de krant een eigen zondagsblad uit o.d.t. *Zondagsblad. Gratis bijvoegsel van de Grondwet. R.K. Dagblad voor westelijk Noord-Brabant*. Alle jaargangen tot en met 30 aug. 1941, m.u.v. 1930, zijn hiervan aanwezig in het Gemeentearchief Roosendaal.
– In 1900 werd als bijlage een geïllustreerd landbouwbijvoegsel aan de abonnees verstrekt: *de Landbouwgids*, 'Weekblad gewijd aan landbouw, veeteelt, zuivelberei-

ding, tuinbouw, boom- en bloemencultuur, vogelfokkerij, bijenteelt, jacht, visscherij en kennis der natuur'.[9] In *de Grondwet* van 23 dec. 1900 werd medegedeeld: "De geringe deelname die dit bijblad gedurende zijn eerste levensjaar van de zijde der landbouwende abonné's op *de Grondwet* heeft mogen ondervinden, heeft den uitgever van *de Grondwet* doen besluiten na 1 januari 1901 dit blad niet meer als bijblad te laten verschijnen. De geabonneerden, die zulks wenschen, zullen 't wel rechtstreeks van den uitgever, den heer Misset te Doetinchem, kunnen bekomen".

– Vanaf 7 december 1913 verscheen als bijlage op zaterdag de *R.K. Kerkbode voor Roosendaal en Nispen*. Bij de presentatie van het eerste nummer werd gezegd, dat de kerkbode elke zaterdag "onze lezers zal komen opkloppen voor de heilige diensten en het innerlijk leven met God. Als bode van de kerk zal het blad niet enkel in de huizen der Katholieken de officieele opgaven bezorgen van de H.H. Missen, Lof en andere godsdienstoefeningen (...), maar ook alles bevatten wat op roomsch gebied voor onze bevolking van belang is". Daar werd aan toegevoegd: "Zonder aan den R.K. Kerkbode dadelijk een uitbreiding en inhoud te geven, als waarmede de bekende Fransche, Katholieke weekbladen onder den titel *Semaine Religieuse*, de geloovigen tot het parochiale leven aanmoedigen, achten wij een redactie in dien geest toch zooveel mogelijk gewenscht, om een werkzamer invloed op het godsdienstig bewustzijn van het katholieke Roosendaal en Nispen uit te oefenen". Deze kerkbode verscheen tot en met juli 1914 en vervolgens van februari 1916 tot en met {december 1917}.

– Vanaf september 1923 werd de abonnees als gratis bijblad geleverd: *Sancta Maria*, 'Kerkelijk weekblad voor het bisdom van Breda'.[10]

✦ *relaties* Samensmelting van *Rosendaalsche courant* en *Nieuwe Zevenbergsche courant*[11]

– Samengegaan met *de Zoom* en voortgezet als *Brabantsch nieuwsblad*

✦ *literatuur* R. van Osta, 'De visie van het dagblad *de Grondwet* op de Nederlandse Unie', in: *Jaarboek / Oudheidkundige Kring de Ghulden Roos, Roosendaal*, 44(1984), p. 111-131

✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 7(1869), nrs. 42 en 43

– GA Roosendaal

✦ *typering* Katholiek nieuws- en later dagblad voor Roosendaal en omgeving. In het 'Berigt' in de *Rosendaalsche courant* van 2 mei 1869, waarin het verschijnen van *de Grondwet* wordt aangekondigd, wordt gezegd, dat de redactie "in echt Katholieken geest" op het ingeslagen spoor zal voortgaan. *De Grondwet* steunde van meet af aan de opvattingen van dr. Schaepman.

✦ *noten*

(1) Volgens Anton van Oirschot, *De kranten in Brabant* ('s-Hertogenbosch] 1963), p. 45 gaf Van Poll Suykerbuyk zijn blad de titel *de Grondwet* "uit respect voor Thorbecke's nieuwe grondwet". M.i.v. 71(1933), nr. 1(2 jan.) luidde de volledige titel: *Dagblad de grondwet*.

(2) Vgl. *de Grondwet*, 67(1929), nr. 227(28 sept.).

(3) Tot en met 6 mei 1883: "Rosendaalsche", van 10 mei 1883 tot en met 7 mei 1893: "Rozendaalsche"; vanaf 11 mei 1893 tot en met 9 nov. 1905: "Roosendaalsche".

(4) Op 17 febr. 1920 werd door A.L. Smits, mr. A.L. Hermans, mr. M.P.J. van Gastel en J.J.A. Houben opgericht de NV Dagblad de Grondwet, welke zich ten doel stelde: "het exploiteeren van het dagblad *de Grondwet*, overeenkomstig de Katholieke beginselen" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel tot den *Nederlandschen staatscourant*, 1920, nr. 78(22 april), NV-nr. 499).

(5) In de krant van 30 sept. 1919 is een 'Afscheid' opgenomen, waarin wordt meegedeeld, dat de exploitatie en redactie wordt overgedragen "aan de wakkere NV Futura die langs het front der actueele lectuur en met name der dagbladpers zoo vaardig is toegerust voor het voeren van den principieelen Katholieken strijd". De directeur van NV Futura was tevens directeur van NV Dagblad de Grondwet. Van 1 oktober 1919 tot en met 1 januari 1920, de eerste maanden als dagblad, werd een gedeelte van *de Grondwet* te Utrecht gereed gemaakt als kopblad van *het Centrum*, terwijl een half blad, het Roosendaalse en West-Brabantse nieuws bevattende, op de persen van de firma Van Poll Suykerbuyk werd gedrukt (vgl. '75 jaar de Grondwet, 1863-1938', p. 8).

(6) Op 13 oktober 1932 werd de NV Grafische kunstinrichting J. van Poll Suykerbuyk opgericht door A.M.A. van Poll Suykerbuyk en diens vrouw S.M. Eich, en door J.P.A.M. van Poll Suykerbuyk. Het doel van de NV was "het uitoefenen van het drukkers- en uitgeversbedrijf, den handel in daarvoor benoodigde artikelen en in kantoor- en aanverwante artikelen; een en ander in den meest uitgebreiden zin en meer in het bijzonder de voortzetting van de tot dusver door den comparant sub 1 [= A.M.A. van Poll Suykerbuyk] voor eigen rekening gedreven onderneming van dien aard" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel tot den *Nederlandschen staatscourant*, 1932, nr. 212(1 nov.), NV-nr. 2032).

(7) Vgl. feestnummer t.g.v. het 10-jarig bestaan als dagblad, waarin een bijdrage is opgenomen over H.J.A.M. Schaepman en *de Grondwet* en het jubileumnummer t.g.v. het 75-jarig bestaan, p. 17-18 met een lijst van zijn artikelen.

(8) In *de Grondwet* van 29 dec. 1897 werd over het *Geïllustreerd zondagsblad* geschreven: "Wij zijn – zij het ook niet zonder krachtsinspanning en finantieele offers – in staat aan onze onderneming de uitgaaf te verbinden van Een Geïllustreerd Zondagsblad, hetwelk even degelijk van inhoud als aantrekkelijk van vorm, alles in zich vereenigt. (...) Zal de inhoud zijn gewijd,

deels aan de fraaie kunsten en schoone letteren, in niet mindere mate zullen de merkwaardigheden en gebeurtenissen van den dag, 't zij op maatschappelijk, 't zij op wetenschappelijk of industrieel gebied de aandacht vragen".
(9) In het Gemeentearchief Roosendaal is van *de Landbouwgids* aanwezig: 1(1900).
(10) Een beschrijving van *Sancta Maria* zal in een der volgende BKNP-delen worden opgenomen.
(11) Van de *Nieuwe Zevenbergsche courant* kon geen enkele aflevering worden ingezien. Volgens het *Algemeen adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1868-1869 was het blad een wekelijkse uitgave (op donderdag) van de Uitgeverij J. van Poll Suykerbuyk, alwaar ook de *Rosendaalsche courant* en *de Grondwet* van de pers kwamen (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 500).

80

Groot-Limburg 1949
+ *jaren* 3(1949), nr. 1(1 jan.) – {nr. 13(26 maart)}
+ *ondertitel* Weekblad
+ *uitgever* Uitg. Winants
+ *plaats* Heerlen
+ *frequentie* wekelijks
+ *formaat* E
+ *omvang* 4 p. per afl.
+ *redactie* 1949 Jean H.P. Jacobs
1949 Ch. Crolla, red.secr.
Als vaste medewerkers worden genoemd:
Fons Erens
mr. E. Franquinet
Gabriël Gorris
Paul Haimon
drs. J. Notermans
Hub. Schuh
+ *relaties* Voortzetting van *Katholiek leven*[1]
+ *autopsie* 3(1949), nrs. 1-13
– SBM
+ *typering* *Groot-Limburg* wil een weekblad zijn voor heel Limburg. De voorlichting over het godsdienstig leven wordt overgelaten aan *Credo*. *Groot-Limburg* wil aandacht schenken aan de "eigen belangen, zorgen, vreugden en prestaties van ons gewest". Het blad is weliswaar niet expliciet katholiek, maar draagt een duidelijke katholieke signatuur.
+ *noten*
(1) In het eerste nummer wordt gezegd: "Zoals men in de dagbladen heeft kunnen lezen, is het algemene kerkelijke blad voor Limburg, dat de naam van onze provincie droeg, met ingang van 1 Januari opgeheven [=*Limburg* (1947-1948)]. Een algemeen blad met godsdienstige inhoud voor het diocees zal *Credo* heten en vanwege het Bisdom worden uitgegeven. Voor ons bestond thans de gelegenheid om onze vroegere uitgave *Katholiek leven* te hervatten". Van *Katholiek leven* (1944-1947) zal als blad van het dekenaat Heerlen geen beschrijving in de BKNP worden opgenomen. De beschrijvingen van *Limburg* (1947-1948) en van *Credo* (1949-1967) zullen worden opgenomen in een van de volgende BKNP-delen.

81

de Haagsche morgenpost [1892]-[1896]
+ *jaren* [1892, okt.][1] – [5(1896), nr. 1235(31 okt.)][1]
+ *ondertitel* Katholiek dagblad voor Zuid-Holland
+ *uitgever* [Commanditair vennootschap Het Dagblad De Tijd, firma Vermeulen & Co, gedrukt bij Holdert en Co te Amsterdam][2]
+ *plaats* 's-Gravenhage
+ *frequentie* [zesmaal per week (niet op zondag)][2]
+ *formaat* E
+ *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
+ *redactie* Zie de beschrijving van *de Morgenpost*
+ *bijzonderheden* Kopblad van *de Morgenpost*.
– In het NPM bevindt zich een aflevering van de *Wekelijksche kerklijst voor 's-Gravenhage* (1(1894), nr. 41(8-14 okt.)), waarop in de titelkop is afgedrukt: "Gratis voor de Abonné's van de Haagsche Morgenpost".
+ *autopsie* 5(1896), nr. 1235(31 okt.)
– NPM
+ *typering* Katholiek dagblad voor Den Haag, kopblad van *de Morgenpost*, uitgave van *de Tijd*.
+ *noten*
(1) Van *de Morgenpost* verscheen het eerste nummer op 1 oktober 1892. Volgens Blok zou ook *de Haagsche morgenpost* in 1892 zijn begonnen. Vgl. B. Blok, 'De Haagsche dagbladpers in de 19e eeuw', in: *die Haghe*, 1904, p. 233. Op het nummer van 31 oktober 1896 in het NPM is met potlood genoteerd: "Laatste nummer". Ook volgens Blok is dit het laatst verschenen nummer.
(2) Vgl. de beschrijving van *de Morgenpost*.

82

de Heerlensche courant 1919-?
+ *jaren* 1(1919), nr. 1(16 aug.) – ?
+ *ondertitel* Provinciaal nieuws- en advertentieblad
+ *uitgever* Heerlensche Drukkerij J. Anten en Zonen[1]
+ *plaats* Heerlen
+ *frequentie* onbekend
+ *formaat* E
+ *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
+ *redactie* Niet in het blad vermeld.
+ *autopsie* 1(1919), nr. 1(16 aug.)
– NPM
+ *typering* Nieuwsblad voor Heerlen en omgeving.

Aangezien slechts het eerste nummer van het blad kon worden ingezien, is de signatuur van het blad onduidelijk en de frequentie van verschijnen onbekend.
+ *noten*
(1) In het najaar van 1919 werd door Jan Hubert Anten en Joseph Emonds de Firma Anten & Co opgericht, welke zich ten doel stelde: "het behalen van winst door het drijven van handel in het algemeen en meer speciaal door het exploiteeren eener boek- en handelsdrukkerij en het uitoefenen van het drukkers- en uitgeversbedrijf, met al wat daarmee in verband staat in den uitgebreidsten zin" (vgl. *Nederlandsche staatscourant*, 1919, nr. 268(22 dec.)).

83

de Heldersche post 1923-[1936]
+ *jaren* 1(1923), nr. 1(5 jan.)[1] – {17(1936), nr. 1[3 jan.]}[2]
+ *ondertitel* Weekblad voor Helder en omstreken[3] ∞ 1(1923), nr. 1(5 jan.) – nr. 27(6 juli)
– Weekblad voor Helder, Koegras, Anna-Paulowna, 't Zand, Wieringen en Texel ∞ 1(1923), nr. 28(13 juli) – nr. 52(28 dec.)
– Nieuws- en advertentieblad voor Helder, Koegras, Anna-Paulowna, 't Zand, Wieringen, Schagen en Texel ∞ 2(1924)-10(1929)
– Nieuws- en advertentieblad voor Den Helder en omstreken ∞ 11(1930) – {17(1936), nr. 1[3 jan.]}
+ *uitgever* Drukkerij en Uitgeverij de Heldersche Post
+ *plaats* Den Helder
+ *frequentie* wekelijks (vrijdag) ∞ 1(1923)
tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ 2(1924)-10(1929)
driemaal per week (maandag, woensdag en vrijdag) ∞ 11(1930) – {17(1936), nr. 1[3 jan.]}
+ *formaat* D ∞ 1(1923); E ∞ 2(1924) – {17(1936), nr. 1[3 jan.]}
+ *omvang* III ∞ 1(1923); V ∞ 2(1924)-10(1929); VI ∞ 11(1930)-16(1935)
+ *redactie* 1923-{1936} A.W.P. Angenent, hoofdred.-uitgever
In de aflevering van 24 dec. 1925 worden als medewerkers genoemd:
P.J.J. Haazevoet
mr. J. Bomans
Ch.L. v.d. Bilt
H. Burger
mr. Kropman
Jan v.d. Vaart
mr. Zurich
Jean Consten
H.J.M. Alink
F. Fleerakkers SJ
+ *speciale nummers* 13(1932), nr. 79(8 juni): 'Een Feestnummer', waarin een aantal artikelen naar aanleiding van het twaalfenhalfjarig bestaan van het blad zijn opgenomen
+ *bijzonderheden* Na 1(1923), 2(1924) en de ongenummerde jaargang 1925, volgt 7(1926), waarmee 1920, het jaar waarin *de Heldersche post* als kopblad van *Sint Christophorus* was gaan verschijnen, als startpunt voor de jaargangnummering werd genomen. De afleveringsnummering versprong van nr. 80(11 april 1924) naar nr. 238(18 april) en van nr. 340(21 april 1925) naar nr. 442(28 april). Na nr. 513(24 dec. 1925) begon elke jaargang met afleveringsnummering '1'.
– Vanaf 1925 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Nadat in de jaren 1920-1922 *de Heldersche post* kopblad was geweest van *Sint Christophorus*[1], werd vanaf 1923 *Sint Christophorus* min of meer kopblad van *de Heldersche post*.[4]
– Vanaf [1929] verschenen als kopbladen van *de Heldersche post*: *Noord-Hollandsch Noorderkwartier*, *de Schager post*, *de Texelsche post* en *de Wieringer post*. Van deze bladen kon geen enkele aflevering in autopsie worden genomen. De titels zijn vermeld als tweemaal per week verschijnende nieuwsbladen in de uitgave van 1929 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
– Vanaf 13(1932), nr. 76(1 juli) tot en met [juni 1935] verscheen op vrijdag *het Nieuwe diepertje*. *Populair bijvoegsel van de Heldersche post*. Dit bijvoegsel bedoelt "niets anders te geven dan wat ontspanningslectuur, 'n verhaaltje, een mop met een plaatje".
– Op 23 febr. 1935 verscheen het eerste nummer van *Ons parochieblad*, 'Weekblad voor de parochie's H.H. Petrus en Paulus, Kerkgracht. OL Vr. Onb. Ontvangen, Nieuwstraat, Den Helder'. Het parochieblad verscheen de eerste weken afzonderlijk, maar vanaf 22 maart als onderdeel van de vrijdagkrant van *de Heldersche post*.
– Vanaf 1930 tot en met {1934} was er voor de betalende abonnees van *de Heldersche post* en de kopbladen een gratis ongevallenverzekering afgesloten.
+ *relaties* Vanaf 1920 tot en met dec. 1922 verscheen reeds *de Heldersche post* als kopblad van *Sint Christophorus*.[1]
+ *autopsie* Volledig tot en met 17(1936), nr. 1[3 jan.]
– Collectie van mevr. Knoth-Angenent, Utrecht
+ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Den Helder en omgeving, dat voortkwam uit het marineblad *Sint Christophorus*. Toen de uitgever Angenent de uitgave van het blad bekend maakte schreef hij, dat *de Heldersche post* niet een of ander rooms-katholieke krant wilde vervangen of verdringen: "Naast Uw Roomsch dagblad dat ge ongetwijfeld lezen zult voor de algemeene Roomsche nieuws en leiding gevende artikelen staat *De Heldersche Post*" voor de speciaal Helderse aangelegenheden (vgl. prospectus, meegebonden achterin *Sint Christophorus*, 1922). In het eerste nummer van 5 jan. 1923 wordt geschreven dat de uitgave van het

blad een poging is "ook voor Heldersche Katholieken te geraken tot de zoo noodige innerlijke ontwikkeling, tot de niet minder noodige arbeid tot sterk making van de Katholieke zaak in Helder". Bij de uitbreiding tot nieuwsblad werd op 8 jan. 1924 gezegd, dat het blad de huisvriend wil zijn van alle katholieken van Den Helder, "om samen op te bouwen den tempel Christi in ons maatschappelijk leven".

◆ *noten*

(1) Vanaf 1920 tot en met dec. 1922 is *de Heldersche post* reeds als kopblad van *Sint Christophorus* verschenen. In het feestnummer van 8 juni 1932 van *de Heldersche post* werd hierover geschreven, dat *Sint Christophorus*, orgaan van de Nederlandse R.K. Vereeniging van Marine-Personeel, vanaf het begin in januari 1920 ook Helders nieuws bracht: "Reeds dadelijk bleek, dat wilde men aan de verlangens van de abonnees te Den Helder voldoen, het noodig was het Heldersche nieuws zoo uitvoerig mogelijk op te nemen. Daardoor ontstond al spoedig een speciaal Heldersche editie, d.w.z. nadat de oplaag voor het R.K. Marineweekblad [= *Sint Christophorus*] was afgedrukt, werd het zetsel gewijzigd en met uitvoerig Heldersch nieuws aangevuld, van een andere kop voorzien en onder de titel *De Heldersche Post* aan de katholieken te Den Helder thuisbezorgd".

(2) In een afschrift van een brief van Fr. Otten, red. van *de Noorderpost*, aan deken G. Kuys, wordt gezegd dat *de Heldersche post* in januari 1936 ophield te bestaan (vgl. *Archief de Tijd* (KDC), nr. 291, brief van 4 aug. 1938). Van Angenent moest de uitgave van zijn blad staken door de tegenwerking van de nieuwe vlootaalmoezenier H.J. Bangert, door wiens toedoen de parochiemededelingen niet meer aan *de Heldersche post* werden geleverd (mededeling van mevr. Knoth-Angenent aan O. Lankhorst (vraaggesprek, 26 april 1988)).

(3) Waaraan toegevoegd tot en met nr. 8(23 febr.): "(waarin opgenomen *St. Christophorus* 3e Jaargang)"

(4) In het feestnummer van 8 juni 1932 werd hierover gezegd: "Voor de R.K. Ver. van Marinepersoneel zou het niet mogelijk geweest zijn een weekblad in stand te houden. En waar er ook in Den Helder behoefte bestond aan een katholiek plaatselijk blad moest het ideële aan het practische gepaard gaan en moest worden getracht door middel van het plaatselijk nieuws zooveel abonnees te verkrijgen en daardoor adverteerders, dat het R.K. Marineweekblad feitelijk zonder kosten kon verschijnen". Uit het zetsel van *de Heldersche post* werd, aangevuld met speciaal vereenigingsnieuws, *Sint Christophorus* opgebouwd.

84

Helmonds dagblad 1964-{1980}

◆ *jaren* 19(1964), nr. 310(6 april) – {36(1980), nr. 308(31 dec.)}

◆ *ondertitel* Dagblad Oost-Brabant – Helmondse courant ∞ 19(1964), nr. 310(6 april) – 23(1967), nr. 46(26 mei)

– Dagblad voor Oost-Brabant ∞ 23(1967), nr. 47(27 mei) – {36(1980)}

◆ *uitgever* Eindhovense Dagbladen Combinatie NV[1]

– Samenwerking in Brabant-Pers en in de Stichting de Zuid-Oost-Pers[2]

◆ *plaats* Helmond

◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)

◆ *formaat* E

◆ *omvang* VI

◆ *redactie* 1964-1970 dr. H. van der Grinten, dir.
1964-1970 Jan Linders, chef-red.
1964-{1980} Ton Brouwers, hoofdred.
{1967}-1968 dr. R. Mooren, hoofdred.
{1967}-1968 S.H.A.M. Zoetmulder, hoofdred.
1969-1971 A. de Mug, adj. hoofdred.
1970-1972 mr. P.G. Sijpkens, dir.
1970-1973 F. Bijsterveld, chef-red.
1971-1974, 1977-{1980} drs. J.A.M. van Tienen, dir.
1974-1977 J.W. Oltheten, dir.
1977-{1980} J. Scholten, dir.

◆ *bijzonderheden* De jaargang- en afleveringsnummering van de *Helmondsche courant* werd doorgezet. Na 19(1964), nr. 310(6 april) en nr. 311(7 april) volgde 20(1964/65), nr. 3(8 april); op 6 april had men blijkbaar met een nieuwe jaargang willen beginnen. De 21e, 22e en 23e jaargangen begonnen respectievelijk 1 april 1965, 1966 en 1967. De 24e jaargang begon op 1 jan. 1968 en sindsdien loopt de jaargang gelijk aan het kalenderjaar.

– Kopblad van het *Eindhovens dagblad*.

– De zaterdagbijlage is van 20(1964/65), nr. 6(11 april) tot en met 22(1966/67), nr. 124(27 aug.) getiteld *Week uit*.

◆ *relaties* Samensmelting van *Helmondsche courant* en van *Nieuw Helmonds dagblad*

◆ *literatuur* Leo van Lieshout, 'Het roerige wereldje van de Helmondse pers', in: *Helmonds dagblad*, 'Nieuwbouwnummer', 1981, 6 mei, p. 9, 11

◆ *autopsie* Volledig tot en met 36(1980)

– GA Helmond

◆ *typering* Katholiek dagblad voor Helmond en omstreken. Kopblad van het *Eindhovens dagblad*.

◆ *noten*

(1) Voor de Eindhovensche Dagbladen Combinatie NV, zie: de beschrijving van het *Eindhovensch dagblad*, noot 6.

(2) Voor de Brabant-Pers en de Zuid-Oost-Pers, zie: de beschrijving van het *Brabants dagblad*, noten 3 en 4.

85

Helmondsch dagblad 1919-[1929]
+ *jaren* 1(1919/20), nr. 1(15 dec.) – [1929][1]
+ *uitgever* [NV Drukkerij Hermes][2]
+ *plaats* [Eindhoven][2]
– "Bureaux van Redactie en Administratie": Helmond
+ *frequentie* [zesmaal per week (niet op zondag)][2]
+ *formaat* E
+ *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
+ *redactie* Zie de beschrijving van het *Eindhovensch dagblad*
+ *bijzonderheden* Kopblad van het *Eindhovensch dagblad*.
+ *autopsie* 1(1919/20), nr. 1(15 dec.)
– GA Helmond
+ *typering* Katholiek dagblad, dat zich in 'Ons program' in het eerste nummer als volgt aan het publiek voorstelde: "We willen zijn: vóór alles Katholiek. De tijd is reeds lang voorbij, dat men een blad op z.g. neutrale grondslag dulden kon. De maatschappelijke ontwikkeling heeft er steeds méér toe geleid, dat de verhoudingen zich scherper afteekenden, dat duidelijker naar voren kwam, wie náást elkander behooren te staan, wie men tegenover zich vinden zal. Het liberalisme heeft afgedaan, maar het socialisme heeft zich sterker ontwikkeld en tusschen de aanhangers van die leer en het christendom moet de groote strijd gestreden worden".
+ *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1929 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) Vgl. de beschrijving van het *Eindhovensch dagblad*.

86

Helmondsch dagblad 1944-1945
+ *jaren* 1(1944/45), nr. 11(9 okt.) – 2(1945), nr. 327(31 okt.)
+ *ondertitel* Dagblad voor Helmond en omstreken[1]
+ *uitgever* Th. Roijakkers
+ *plaats* Helmond
+ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
+ *formaat* Afwisselend D en E
+ *omvang* VI ∞ 1(1944/45); I ∞ 2(1945)
+ *redactie* 1944 Paul Kuijpers
1944 K. van Lierop
1944-1945 Ed. van Ghert, medew.
1944-1945 Th. Nolens
1944-1945 Th. Roijakkers, dir.-uitg.
1944-1945 Jan de Vries, hoofdred.
+ *bijzonderheden* De tweede jaargang begint met nr. 297(26 sept. 1945).
+ *relaties* Voortzetting van *de Aabode*
– Opgegaan in *Oost-Brabant*[2]
+ *autopsie* Volledig
– GA Helmond
+ *typering* Katholiek regionaal dagblad.
+ *noten*
(1) Waaraan toegevoegd tot en met nr. 155(5 april): "Waarin opgenomen het *Nieuws-en advertentieblad voor Helmond en omstreken* en *de Aabode*".
(2) Er verscheen vanaf 2 nov 1945 een afzonderlijke editie van *Oost-Brabant* voor Helmond en omgeving met als ondertitel: 'Editie voor Helmond en omgeving: Helmonds dagblad'. Toen vanaf 3 april 1945 de *Helmondsche courant* was begonnen te verschijnen, had Roijakkers willen stoppen met de uitgave van het *Helmondsch dagblad*, maar protesten van lezers hadden hem van dit besluit doen afzien. Vgl.: *Oost-Brabant*, editie Helmond, 2(1945/46), nr. 1(2 nov.): "(...) toen redactie en directie bij het optreden van een technisch veel beter toegerust collega besloten, de deur maar te sluiten en het rijk van het Dagblad als een niet heelemaal onverdienstelijk interregnum te beschouwen, werden zij door tal van, zelfs woedende protesten, eenvoudig gedwongen, op hun besluit terug te komen".

87

Helmondsch nieuwsblad 1909-1910
+ *jaren* 1909, proefnrs.(4, 7, 11, 14, 16, 18, 21, 24 en 28 dec.)
– 1(1910), nr. 1(1 jan.) – nr. 141(31 dec.)
+ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Helmond en omstreken
+ *uitgever* W. Verhallen en Zn.
+ *plaats* Helmond
+ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)
+ *formaat* E
+ *omvang* VI
+ *redactie* 1910 Jan Zeegelaar
+ *relaties* Voortgezet als *Nieuwsblad van Helmond*
+ *autopsie* Volledig
– GA Helmond
+ *typering* Katholiek regionaal nieuwsblad. In het proefnummer van 4 dec. 1909 wordt door de redacteur uitgesproken, dat het *Helmondsch nieuwsblad* een blad zal zijn "in absoluut Katholieke richting".

88

Helmondsche courant[1] 1945-1964
+ *jaren* 1(1945/46), nr. 1(3 april) – 19(1963/64), nr. 308(4 april)
+ *ondertitel* Dagblad voor Helmond, Oost- en Zuid-Oost-Brabant
+ *uitgever* NV Boek- en Handelsdrukkerij Helmond[2]
– In de titelkop van de krant is er tot en met 29 okt. 1951 sprake van de Stichting Helmondsche Courant

– In januari 1964 werd het uitgaverecht van de *Helmondse courant* door de NV Boek-en Handelsdrukkerij Helmond verkocht aan de NV CEBEMA[3]
◆ *plaats* Helmond
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* E, m.u.v. D voor enkele nummers in april en mei 1945
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* 1945-1964 dr. H. van der Grinten, dir.
1945-1964 Paul Kuypers, hoofdred.
1945-{1946} A. Smits (vermeld tot en met 4 jan. 1946)
1945-{1946} J. Wasser (vermeld tot en met 4 jan. 1946)
[1945-1962 Thieu Vissers, red.][4]
Tot en met 4 jan. 1946 zijn als bestuursleden van de 'Raad van advies voor redactie' vermeld: dr. W. Beuken, H. van Ekert, W. Kalb en W. Keulen.
Bestuursleden van de Stichting Helmondsche courant waren blijkens nr. 1(3 april 1945): pater Henricus, H.A.C. van Keulen, P. de Kimpe en dr. H.H. Knippenberg.
◆ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint steeds rond 1 april.
– Vanaf 8(1952/53), nr. 133(6 sept.) tot en met 19(1963/64), nr. 6(6 april) verscheen op zaterdag het bijvoegsel *Week-end*.
◆ *relaties* Tot vlak voor de bevrijding van Helmond had de Boek- en Handelsdrukkerij Helmond *de Zuid-Willemsvaart* uitgegeven. Deze krant mocht er weliswaar niet opnieuw van de persen komen, maar wel het nieuwe dagblad, de *Helmondsche courant*
– Ten dele voortgezet als *Helmondsche koerier*[5]
– Samengegaan met *Nieuw Helmonds dagblad* en voortgezet als *Helmonds dagblad*
◆ *autopsie* Volledig
– GA Helmond
◆ *typering* Dagblad voor Helmond en omgeving, dat zich in het eerste nummer duidelijk als katholiek blad presenteert: "Helmond en Peelland zijn katholiek, ons blad is dus een krant voor katholieken. Voor wat het materieele en geestelijke heropbouwwerk betreft, zal ons, kort gezegd, het Pauselijke woord, neergelegd in *Quadragesimo Anno*, tot uitgangspunt en ideaal strekken. Dit beteekent in de practijk de verwezenlijking van een zoo ruim mogelijke samenwerking teneinde snel en succesvol den materieelen en geestelijken nood van Nederland afdoende te lenigen".
◆ *noten*
(1) Vanaf 3(1947/48), nr. 26(1 mei): *Helmondse courant*.
(2) De NV Boek- en Handelsdrukkerij Helmond was in 1913 opgericht. Vgl. de beschrijving van *de Zuid-Willemsvaart*, noot 6.
(3) Vgl. *Helmondse courant*, 19(1963/64), nr. 251(27 jan.), alwaar werd gezegd, dat het de bedoeling was, dat de *Helmondsche courant* zou blijven bestaan als dagblad voor Helmond en omstreken "met de huidige directie en redactie, terwijl op het gebied van de rubrieken buitenland, binnenland, parlement en grote sport een nauwe samenwerking zal ontworpen worden met de dagbladen van Eindhoven en 's-Hertogenbosch". In nr. 260(7 febr.) werd de verkoop van het uitgaverecht verantwoord met de mededeling, dat 'in de min of meer nabije toekomst het volkomen zelfstandig bestaan van een dagblad van minder dan twintigduizend abonnés tot de onmogelijkheden behoort". In nr. 303(28 maart) werd de lezers meegedeeld, dat de keuze is gemaakt "voor het opgaan in groter verband boven een voortgezette onafhankelijkheid, welke op den duur zowel ten opzichte van de lezer als ten opzichte van het eigen bedrijf onverantwoord zou blijken te zijn".
(4) Vgl. *Helmondse courant*, 18(1962/63), nr. 226(29 dec.).
(5) Paul Kuypers verzette zich in januari 1964 tegen de verkoop van de krant aan NV Cebema. Hij kon niet instemmen met het opgeven van de zelfstandigheid van de krant, hetgeen zijn ontslag tot gevolg had. Vanaf 29 januari is zijn naam niet meer als hoofdredacteur vermeld. Op 6 februari verscheen het eerste nummer van *Helmondse koerier*, 'Blad voor Helmond, Meierij en Peelland', een weekblad waarvan Paul Kuypers hoofdredacteur en directeur was. Op 30 dec. 1964 verscheen het laatste nummer; de uitgave was niet rendabel gebleken.

89

het Huisgezin[1] 1869-1910
◆ *jaren* 1869/70, nr. 1(18 juli) – 42(1910), 6278(30 sept.)
◆ *ondertitel* Bijblad van de Katholieke illustratie – het goedkoopste nieuwsblad van Nederland ∞ 1869/70 – 2(1870/71)
– Het goedkoopste nieuwsblad van Nederland ∞ 3(1871/72) – {12(1880/81), nr. 91(20 febr.)}
– De goedkoopste volkscourant in Nederland ∞ 18(1886/87), nr. 82(1 jan.) – 25(1893/94), nr. 75(21 sept.)
– Dagblad voor het Nederlandse katholieke volk[2] ∞ 36(1904/05), nr. 4557(1 jan.) – 39(1907/08), nr. 5263(12 mei)
◆ *uitgever* Henri Bogaerts ∞ 1869/70 – [1876, mei][3]
– [NV de Katholieke Illustratie ∞ 1876, juni – 1908, okt.][3]
– [NV Maatschappij Dagblad het Huisgezin ∞ 1908, okt. – 1910][4]
– Gedrukt in de drukkerij van Henri Bogaerts tot in 1883. Vanaf dat jaar bij de Firma Lutkie en Cranenburg[5]
◆ *plaats* 's-Hertogenbosch/Amsterdam ∞ 1869/70 – 15(1883/84), nr. 81(3 jan.); 's-Hertogenbosch ∞ 15(1883/84), nr. 82(6 jan.) – 42(1910)
◆ *frequentie* wekelijks(zondags) ∞ 1869/70 – 2(1870/71), nr. 3(17 juli)
tweemaal per week (zondag en donderdag)[6] ∞ 2(1870/71), nr. 4(21 juli) – nr. 18(8 sept.)

wekelijks (zondag) ∞ 2(1870/71), nr. 19(11 sept.) – nr. 52(7 mei)
tweemaal per week (zondag en donderdag)[7] ∞ 3(1871/72) – 18(1886/87), nr. 81(30 dec.)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)[8] ∞ 18(1886/87), nr. 82(1 jan.) – 36(1904/05), nr. 4556(30 dec.)
zesmaal per week[9] (niet op maandag; vanaf 20 aug. 1910 niet op zondag) ∞ 36(1904/05), nr. 4557(1 jan.) – 42(1910)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* III ∞ 1869/70 – 2(1870/71); V ∞ 3(1871/72) – 18(1886/87); VI ∞ 19(1887/88) – 42(1910)
◆ *redactie* [1869-? H.A. Banning, red.][10]
[1876-1881 J.A. Vesters, red.][10]
[1879-1898 J.R. van der Lans, vanaf ? hoofdred.][10]
[1889-1910 J.B. Vesters, vanaf 1898 hoofdred.][10]
[1908-1910 Eugène Lutkie, dir.][4]
◆ *bijzonderheden* De eerste jaargang had nog geen jaargangnummering. De tweede jaargang begon op 26 juni 1870; vanaf de derde jaargang begon de nieuwe jaargang medio mei; vanaf de tiende medio april en na enkele jaren begin april. In de periode dat de krant tweemaal per week verscheen, was er per jaar een nummering van 1-104 en daarnaast een afzonderlijke nummering van de zondagseditie. In 19(1887/88) was er een afzonderlijke nummering voor de uitgave in twee afleveringen per week (vgl. noot 7). Met ingang van de 31e jaargang werd een doorlopende nummering gebruikt; er werd begonnen met nr. 3658(5 april 1899).
– Vanaf het eerste nummer tot en met 8(1876/77), nr. 104(3 mei) presenteerde *het Huisgezin* zich in de titelkop als bijblad van *de Katholieke illustratie*; het blad was "uitsluitend verkrijgbaar voor de inteekenaren op *de Katholieke illustratie*". Toen *het Huisgezin* als zelfstandig blad ging verschijnen, konden de abonnees van *de Katholieke illustratie* er zich tegen een gereduceerd tarief op abonneren.
◆ *relaties* Samengegaan met *de Noordbrabanter – Noordbrabantsch dagblad* en voortgezet als *Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin*
◆ *literatuur* P. Hollenberg, ''s-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica Brabantica*, 4(1975), p. 197-205
– Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. De geschiedenis van de Volkskrant* (Baarn 1981), p. 118-119
– R.H.M. van Breukelen, '*Het huisgezin* en de maatschappij De Katholieke Illustratie, 1869-1910', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 26(1996), p. 24-48
◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 32(1900/01). Van 12(1880/81) ontbreken de nummers 82-89. Het betreft de afleveringen volgend op het overlijden van de redacteur J.A. Vesters, die op 18 jan. 1881 omkwam tijdens een hevige sneeuwstorm (vgl. *Katholieke illustratie*, 14(1880/81), nrs. 19, 20 en 23)
– UBM, oude collectie ∞ 1869/70-1879/80
– GA 's-Hertogenbosch ∞ 1880/81-1910, m.u.v. 1880/81, nrs. 82-89 en 1900/01
– KB ∞ 1910, nr. 6278(30 sept.)
◆ *typering* *Het Huisgezin* begon te verschijnen als bijblad van de *Katholieke illustratie* en omschreef in het eerste nummer de te volgen politieke koers aldus: "Wij zijn noch liberaal, noch conservatief". In het nummer van 12 juni 1870 werd over het doel van het blad gezegd: "Ons blad zal dus bestemd zijn om in den boezem van het huisgezin de slechte pers te bestrijden, die zoowel op godsdienstig als zedelijk en politiek gebied niets ontziet om de harten te vervormen naar de moderne begrippen, welke lijnrecht in strijd zijn met de christelijke begrippen van geloofs- en zedeleer". De krant ontwikkelde zich tot een dagblad, waarvan het verspreidingsgebied zich niet beperkte tot Brabant.
◆ *noten*
(1) Vanaf 39(1907/08), nr. 5264(14 mei): *R.K. dagblad het Huisgezin*.
(2) Door Hollenberg, p. 205, nt. 86 abusievelijk vermeld als 'Dagblad voor katholiek Nederland'.
(3) Op 1 juni 1876 werd de NV de Katholieke Illustratie opgericht, waarin Henri Bogaerts onder meer het recht van eigendom en uitgave van *het Huisgezin* inbracht. Vgl. *Nederlandsche staatscourant*, 1876, nr. 189(12 aug.).
(4) In 1908 kwam *het Huisgezin* in eigendom van de Firma Lutkie en Cranenburg, bij wie al gedurende 25 jaar de krant werd gedrukt (vgl. Louis van Bunge Sr., 'Krantenconcentraties in Noord-Brabant', in: *Brabantia*, 13(1964), p. 186). Door Lutkie werd op 30 okt. 1908 voor de uitgave van de krant een naamloze vennootschap opgericht, de NV Maatschappij Dagblad Het Huisgezin, welke zich ten doel stelde: "De uitgave en exploitatie van het blad *het Huisgezin*" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1908, nr. 294(15 dec.), NV-nr. 922).
(5) C.C. Lutkie, A.J.M. Lutkie, B.W.M. Lutkie en G.J. Vermeulen hadden op 14 dec. 1877 een vennootschap onder de Firma Lutkie & Cranenburg opgericht "tot het gemeenschappelijk handel drijven in alle soorten van Papier, Druk- en Bindwerk, Kantoor- en Schrijfbehoeften, Boekwerken en in daarmede verwante vakken, alsmede om de tot hunnen handel behoorende Voorwerpen te fabriceren, Druk- en Boekbinderij daarin begrepen" (vgl. *Nederlandsche staatscourant*, 1877, nr. 296(18 dec.)).
(6) Gedurende deze periode verscheen het blad tweemaal per week in verband met de Frans-Duitse oorlog. In nr. 3(17 juli) werd bericht: "Indien binnen weinige dagen gewichtige gebeurtenissen van het oorlogstooneel te vermelden mochten zijn, zal *het Huisgezin* even als in de aanvang van het Vaticaansch Concilie, tweemaal per week verschijnen".

(7) Toen *het Huisgezin* tweemaal per week ging verschijnen, bleef het mogelijk "zich echter ook alleen [te] verbinden voor het nommer dat des Zondags verschijnt" (vgl. 2(1870/71), nr. 52(7 mei)). Vanaf het ogenblik dat het blad driemaal per week ging verschijnen, werd het mogelijk om zich te abonneren voor één, twee- oftewel drie nummers per week.
(8) Het besluit om driemaal per week te gaan verschijnen, werd de lezers als volgt meegedeeld: "(...) tot onze verbazing vernamen wij dezer dagen, dat in de Katholieke pers nog altijd dezelfde leemte zou bestaan, welke men wil trachten aan te vullen, door een blad dat driemaal per week denkt te verschijnen. Wij wisten waarlijk niet, dat het noodig was elke week juist driemaal op te treden om eene katholieke volkscourant te mogen heeten. (...) te beginnen met het aanstaande Nieuwe Jaar, [zal] *het Huisgezin* driemaal per week het licht zien en wel op Dinsdag, Donderdag en Zaterdag. Wij hopen dat daardoor de 'hooggeachte mannen', die met zooveel nadruk gewezen hebben, op de behoefte, welke in dit opzicht in de katholieke pers bestaat, ten volle bevredigd zullen zijn"(vgl. 18(1886/87), nr. 81(30 dec.)).
(9) Het verschijnen als dagblad werd als volgt aangekondigd: "Wij leven snel in onze dagen. Gewichtige gebeurtenissen volgen elkaar op en verdringen elkander met nauw bij te houden spoed. De toegenomen en nog steeds toenemende belangstelling voor de openbare zaak in haar veelvuldige uitingen, het zich zoo machtig ontwikkelend veereenigingsleven, de zoo krachtige actie op verschillend gebied, deze en andere factoren hebben in ruimen kring de behoefte geschapen aan een dagblad, waar men vroeger met een eenmaal of enkele keren per week verschijnend blad zich tevreden stelde". Daarnaast, zo wordt gezegd, is het nodig om in de steeds heviger en vinniger strijd op godsdienstig, staatkundig en maatschappelijk terrein over gelijke wapenen als de vijand te beschikken; "daartoe moet men óók het dagblad als wapen rekenen" (vgl. 36(1904/1905), nr. 4553(6 nov.)).
(10) Vgl. Hollenberg.

90

het Hulsterblad 1865-{1949}
✦ *jaren* 1865, nr. 1(6 mei) – [1941][1]
– 77(1945), nr. 1(7 febr.)[2] – {81(1949), nr. 102(30 dec.)}[3]
✦ *uitgever* P.L. Verwilghen ∞ 1865 – 1873, nr. 431(2 aug.)
– Firma Gebrs. Verwilghen (vanaf april 1918 Drukkerij Verwilghen) ∞ 1873, nr. 432(9 aug.) – {76(1940/41), nr. 41(1 febr.)}
– L.J. Verwilghen ∞ 77(1945)-{81(1949)}
– Na de oorlog werd het blad gedrukt bij Drukkerij A. Pleunis-Buijsse (1945, febr.-juni), bij Drukkerij G. de Mul te Sas van Gent (1945, juli – 1949, 18 jan.) en bij Drukkerij De Zeeuwsche Koerier te Sas van Gent (1949, 21 jan.-30 dec.)
✦ *plaats* Hulst
✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1865-1927
tweemaal per week (dinsdag en zaterdag)[4] ∞ 1928 – 72(1936/37), [nr. 68(29 dec.)]
wekelijks (zaterdag) ∞ 72(1936/37), nr. 69(1 jan.) – {76(1940/41), nr. 41(1 febr.)}
tweemaal per week (dinsdag en vrijdag)[5] ∞ 77(1945) – {81(1949)}
✦ *formaat* Het formaat kon niet worden vastgesteld, aangezien het exemplaar van de Zeeuwse Bibliotheek op microfiches is vastgelegd.
✦ *omvang* III ∞ 1865/66 – 1927/28; V ∞ 1928/29 – 1936/37; III ∞ {1937/38}; V ∞ 1945-1949
✦ *redactie* [?-1884 J.J. Claassen, red.][6]
[1884-{1900} H.M.F. Verwilghen][6]
[1904-1912 pastoor F.A. Kerstens, hoofdred.][7]
[{1936} Honoré Verwilghen, red.][8]
{1945}-{1947} M.C. Geerts, red. (vermeld tot en met jan. 1947)
{1945}-{1949} L.J. Verwilghen, dir. uitg. en als red. vermeld tot en met jan. 1947
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd ingevoerd vanaf 64(1928/29), nr. 1(1 mei). De nieuwe jaargang begon sindsdien rond 1 mei. Vanaf 1945 liep de jaargangnummering gelijk met het kalenderjaar.
✦ *relaties* P.L. Verwilghen had in 1836 reeds geprobeerd een weekblad te beginnen: het *Hulster weekblad* waarvan slechts één aflevering verscheen. Dit nummer van 31 dec. 1836 is bewaard in de Oudheidkamer te Hulst.
✦ *literatuur* H.P. Abrahams, *De pers in Zeeland 1758-1900. Beschrijving van in Zeeland uitgegeven dag- en weekbladen en periodieke geschriften van 1758 tot ultimo december 1900* ('s-Gravenhage 1912), nr. 70, p. 301
✦ *autopsie* 1865-1877; 1878, nr. 713(28 dec.); 1882 – 73(1937/38), nr. 33(11 dec.); 75(1939/40), nr. 36(1 jan.); 76(1940/41), nr. 2(10 mei), nr. 3(18 mei), nr. 37(4 jan.), nr. 41(1 febr.); 77(1945)-81(1949)
– Zeeuwse Bibliotheek, Middelburg ∞ 1865-1877; 1878, nr. 713; 1882 1937/38, nr. 33; 1945-1949
– Oudheidkundig Museum, Hulst ∞ 1939/40, nr. 36; 1940/41, nrs. 2, 3, 37 en 41
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Hulst en omgeving. In het 'Inleidend woord tot den Lezer' wordt gezegd, dat het blad het algemene nieuws wil brengen – wellicht voor velen al bekend uit bladen die dagelijks uitkomen -, maar "het hoopt ook inzonderheid tot een kring door te dringen, wien die gelegenheid doorgaans ontbreekt, zich op de hoogte van den tijd te houden". Voor allen wenst het belangrijk te zijn, "door het mededeelen van al hetgeen er opmerkens- en wetenswaardig plaats grijpt in de naaste omgeving". *Het Hulsterblad* wil beantwoorden aan zijn zinnebeeldige benaming: "namelijk dat het voortdurend met onverwelk-

ten glans zijne frischheid van kleur behoude. De eenige afwijking, die wij ons opleggen, is: dat die stekeltjes en dorentjes moeten achterblijven, want – ons Hulsterblad mag niemand kwetsen". In de beginperiode is het blad niet uitgesproken katholiek, maar omstreeks 1900 treedt hierin verandering. Zo begint het nieuwjaarsnummer van 1903 met de woorden: "Zalig Nieuwjaar! U Katholieken van Nederland". Na de Tweede Wereldoorlog is de "hoofdbedoeling", zo wordt gezegd op 4 jan. 1946, "een blad te vormen, dat staat naast uw dagblad. Echter moeten wij rekening houden met een klein gedeelte abonné's, die geen groote krant lezen, en hen, zij het dan in groote trekken, met het wereldnieuws op de hoogte houden".

• *noten*

(1) In het eerste nummer na de bevrijding wordt gezegd dat *het Hulsterblad* in 1941 verboden werd. Het laatste nummer uit 1941, dat kon worden ingezien is van 1 februari.

(2) Na de bevrijding had *het Hulsterblad* onmiddellijk willen verschijnen, maar werd daarin tegengewerkt door de perscommissie die zelf overging tot uitgave van een blad: *de Vrije Zeeuw* (vgl. 77(1945), nr. 1(7 febr.)).

(3) In het nummer van 30 dec. 1949 wordt gezegd, dat het blad met ingang van 1 jan. 1950 een algehele reorganisatie zal ondergaan. De uitgave van het blad zal ter hand worden genomen door de Firma Heirman en Co. Daaraan wordt toegevoegd: "Door samenwerking hopen wij in het volgend jaar dit blad omhoog te brengen en aan Hulst en omgeving een eigen blad te geven, dat de streek waardig is". Het is niet bekend of *het Hulsterblad* in 1950 en volgende jaren is verschenen. Vermoedelijk niet: de titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1949/50 van *Sythoff's adresboek voor de Nederlandse pers*.

(4) In 1927, nr. 3282(10 dec.) wordt gezegd dat om verschillende redenen besloten is tweemaal per week te gaan verschijnen: "Wij hebben door de uitbreiding van het Katholiek Vereenigingsleven en door de stichting van onderwijsinrichtingen enz. in de laatste jaren meermalen veel plaatsruimte moeten afstaan aan verslagen of aankondigingen, waardoor dan veelal mooie nieuwsberichten moesten achterwege blijven (...). Wij zijn overtuigd dat wij, door twee maal per week uit te komen, voortaan in staat zullen zijn om meer artikelen op te nemen, die voor onze lezers van belang zijn. Een andere reden is, dat door het steeds uitbreiden der overige Katholieke bladen, deze voor vele menschen, die toch meer dan eenmaal in de week hun courant willen ontvangen, te duur gaan worden, terwijl de inhoud daaraan in het algemeen niet evenredig is". Voor "oude getrouwen" bleef het mogelijk zich te abonneren op uitsluitend de zaterdagcourant.

(5) Op 7 febr. 1945 wordt aangekondigd, dat het blad vooreerst tweemaal per week zal verschijnen, maar "zoodra de papierpositie het toelaat zal, het driemaal worden (Dit zal nog wel even duren)".

(6) Vgl. Abrahams.

(7) Gegeven ontleend aan *Pius-almanak*.

(8) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 66.

91

In den storm 1944-1945

• *jaren* 1944, nr. 1(16 okt.) – 1945, nr. 160(5 mei)

• *ondertitel* Naar de overwinning ∞ 1945, nr. 141(16 april) – nr. 160(5 mei)

• *plaats* Haarlem

• *frequentie* dagelijks

• *formaat* Afwisselend B- en C-formaat

• *omvang* I ∞ 1944; II ∞ 1945

• *redactie* [1944-1945 L.C. Theunis][1]

• *bijzonderheden* Om veiligheidsredenen kon het blad enkele maanden niet onder de eigen naam verschijnen. Vanaf omstreeks 1 febr. 1945 verscheen het onder de titel *Naar de overwinning*. Met ingang van 16 april 1945 keerde men terug naar de oude naam *In den storm*.

• *literatuur* L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk ([Utrecht] 1989), p. 121-122, nr. 251 en p. 158, nr. 440

• *autopsie* 1944, nr. 1(16 okt.) – nr. 55(30 dec.); 1945, ongen.(1 febr.) – ongen.(13 of 14 april) en nr. 141(16 april) – nr. 160(5 mei)

– RIOD

• *typering* Katholiek illegaal dagblad voor Haarlem, uitgegeven door L.C. Theunis, leraar aan het Triniteitslyceum te Haarlem. Het blad werd door de leerlingen van het lyceum verspreid. In het nummer van 16 april 1945 werd de taak van het blad als volgt omschreven: "het uitgeven van een blaadje, dat het nieuws vanuit katholiek standpunt zou belichten, en, voorzover het in het kader lag, door korte artikeltjes, beschouwingen e.d. wilde bijdragen tot het aankweeken van een geest van samenwerking op de Christelijke basis, waarop de meerderheid van ons volk staat, met volledig behoud van eigen – Katholieke – beginselen en wereldbeschouwing".

• *noten*

(1) Vgl. Winkel.

92

Journal du Limbourg 1839-1854

• *jaren* 1839, nr. 1(5 juli) – 1854, nr. 137(13 juni)

• *ondertitel* Feuille politique, commerciale, littéraire et administrative ∞ 1839, nr. 1(5 juli) – {1840, nr. 151(28 juni)}

– Feuille politique, commerciale et littéraire ∞ {1840, nr. 153(1 juli)} – 1851

– Feuille politique, commerciale et littéraire de Maestricht ∞ 1852 – 1854, nr. 137(13 juni)
• *uitgever* Bury-Lefèbvre ∞ 1839, nr. 1(5 juli) – 1851, nr. 200(29 aug.)
– H. Bury ∞ 1851, nr. 201(30 aug.) – 1854, nr. 137(13 juni)
• *plaats* Maastricht
• *frequentie* zesmaal per week (gecombineerd nummer voor maandag en dinsdag)[1] ∞ 1839-1851
zesmaal per week (gecombineerd nummer voor zaterdag en zondag) ∞ 1852-1854
• *formaat* C[2] ∞ 1839-1851; D ∞ 1852-1854
• *omvang* VI
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* In het autopsie-exemplaar zijn een aantal *Bulletins du Journal du Limbourg* meegebonden, verschenen in de maand december 1851. Het gaat hier om bulletins van klein formaat ter verspreiding van het laatste nieuws met name over de staatsgreep van Napoleon III.
• *relaties* Voortzetting van *Aankondigingsblad der provincie Limburg*[3]
– Opgegaan in *le Courrier de la Meuse*
• *literatuur* Th. Wingens, 'Het *Journal du Limbourg* in het eerste jaar na de traktaten van Londen van 19 april 1839', in: *de Maasgouw*, 83(1964), kolom 182-192
– J.P. Janssen, *Maastrichtse pers 1839-1848. Een bijdrage tot de persgeschiedenis van Nederland in de 19e eeuw* (Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Vakgroep Nieuwe geschiedenis, 1977), passim
• *autopsie* Vrijwel volledig; enkele nummers ontbreken, waaronder 1840, nr. 152
– SBM
• *typering* Franstalig dagblad voor Maastricht en omgeving met nieuws uit binnen- en buitenland en met gematigd liberale opvattingen.
• *noten*
(1) In 1851, nr. 303(29 dec.) wordt meegedeeld: "Le *Journal du Limbourg* n'est plus anti-daté".
(2) In 1840, nr. 131(4 juni) werd aangekondigd dat het formaat zou worden vergroot vanaf 1 juli tot het formaat van het *Handelsblad*. De abonnementsprijs zou dientengevolge worden verhoogd. In nr. 145(21 juni) werd echter bericht dat de meerderheid van de abonnees zich had uitgesproken tegen de vergroting van het blad en dat de krant voorlopig in hetzelfde formaat zou blijven verschijnen.
(3) In het eerste nummer van het *Journal du Limbourg* wordt gezegd: "L'*Aankondigingsblad* a cessé de paraître. Nous envoyons le premier numéro du *Journal du Limbourg* à tous les Abonnés à la feuille d'annonces. Seront consideré comme abonnés au nouveau Journal tous ceux qui n'auront pas renvoyé ce premier numéro dans les 24 heures". Het *Aankondigingsblad der provincie Limburg* was een niet specifiek katholiek blad, waarvan geen afzonderlijke beschrijving in de BKNP is opgenomen. Het *Aankondigingsblad* verscheen van 7 oktober 1834 tot en met juni 1839, aanvankelijk als uitgave van L.Th. Nypels, vanaf april 1836 van F. Bury Lefèbvre (vgl. Th. Wingens, 'Een en ander over en uit het *Aankondigingsblad der Provincie Limburg*, 1834-1837', in: *de Maasgouw*, 82(1963), kolom 149-152, 177-190 en G. Nypels, 'Nog iets over het *Aankondigingsblad*, de *Eclaireurs* en de drukkers Nypels', in: *ibidem*, 83(1964), kolom 21-26. In 1840 verscheen van 2 juli tot en met 13 september opnieuw een aankondigingsblad, nu onder de titel *Aankondigingsblad voor Limburg*, uitgegeven door de Gebrs. Ploem te Maastricht.

93

Journal des Pays-Bas [1861]-[1862]
• *jaren* [1861, jan.][1] – [1862, 30 juni][1]
• *uitgever* Theodore-C.-B. ten Hagen
• *plaats* 's-Gravenhage
• *frequentie* zesmaal per week
• *formaat* D
• *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
• *redactie* Niet in het dagblad vermeld.
• *relaties* Voortzetting van [l'Echo universel][1]
• *autopsie* 1861, nr. 69(22 maart), nr. 209(5 sept.), nr. 221(19 sept.), nr. 288(6 dec.)
– NPM ∞ 1861, nrs. 69 en 209
– GA 's-Gravenhage ∞ 1861, nrs. 221 en 288
• *typering* Katholiek liberaal dagblad.
• *noten*
(1) Vgl. Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-1888), p. 302.

94

het Kanton Weert[1] 1869-{1925}
• *jaren* 1869, proefnrs.(21 aug., 19 en 25 dec.)
– 1(1870), nr. 1(1 jan.) – {57(1925), nr. 23(5 juni)}[2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad[3] ∞ 1(1870), nr. 10(6 maart) – {57(1925)}
– Bovendien als tweede ondertitel: 'Orgaan van den Zuid-Nederlandschen Zuivelbond' ∞ 28(1896), nr. 18(2 mei) – 38(1906)
• *uitgever* Stoom-, Boek- en Steendrukkerij Emmanuel Smeets
• *plaats* Weert
• *frequentie* wekelijks (gedateerd op zondag, vanaf 1885 op zaterdag) ∞ 1(1870) – 28(1896), nr. 17(25 april)
tweemaal per week (dinsdag[4] en zaterdag, vanaf 18 juli 1919 vrijdag[5]) ∞ 28(1896), nr. 18(2 mei) – 57(1925), nr. 23(5 juni)
• *formaat* C ∞ 1(1870), nr. 1(1 jan.) – nr. 8(20 febr.); D ∞ 1(1870), nr. 9(27 febr.) – 12(1881); E ∞ 13(1882) – {57(1925)}
• *omvang* III ∞ 1(1870)-28(1896); [IV] ∞ 29(1897)-{57(1925)}

◆ *redactie* Niet in het blad vermeld.
[1896-1906 J.J.L. Ament, red. voor de Zuid-Nederlandsche Zuivelbond][6]
◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering versprong van 19(1888), nr. 33(18 aug.) naar 20(1888), nr. 33(25 aug.). De 21e jaargang begon in januari 1889.
– Vanaf 1885 was het feuilleton niet langer in de krant opgenomen, maar werd eens in de twee weken als bijvoegsel aan de lezers verstrekt.[7]
– Vanaf 1892 was het voor de lezers mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving). In het NPM is aanwezig nr. 1 van 1 jan. 1892 van dit *Geïllustreerd zondagsblad voor het Kanton Weert*.
– Vanaf 2 mei 1896 fungeerde *het Kanton Weert* als orgaan van de Zuid-Nederlandsche Zuivelbond. In de aflevering van 25 april 1896 had het bestuur van de bond meegedeeld, dat het daarmee beoogde: "1e De leden op de hoogte te houden van het belangrijkste nieuws op het gebied van Zuivelbereiding en aanverwante vakken; 2e Gedachtenwisselingen in 't leven te roepen tusschen de leden onderling; 3e Mededeelingen te doen van te houden – en verslagen op te nemen over gehouden vergaderingen van den Z.N. Zuivelbond; 4e Een overzicht te geven van boterpijzen op de voornaamste Markten van binnen- en buitenland". Voor de punten 1, 2 en 3 werd een afzonderlijke rubriek in het zaterdagnummer geopend, voor het vierde punt verscheen voortaan op dinsdag een extra-nummer.[4] Op 22 dec. 1906 werd meegedeeld, dat de Zuid-Nederlandsche Zuivelbond en de Limburgsche Landbouwbond vanaf 1 jan. 1907 een eigen weekblad zouden gaan uitgeven [*Land en vee*], zodat met die datum *het Kanton Weert* zou ophouden het officieel orgaan van de Zuid-Nederlandsche Zuivelbond te zijn.
◆ *relaties* Hierin opgenomen *het Land van Thorn* (vanaf 1 aug. 1919)[8]
◆ *autopsie* Tot en met 57(1925), nr. 23(5 juni). m.u.v. 1871, 1873, 1910-1914. Geen enkele aflevering van de dinsdagnummers kon worden ingezien.
– GA Weert
◆ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Weert en omgeving. In het proefnummer van 21 aug. 1869 werd in het hoofdartikel 'Programma' geschreven: "Sedert lang werd in onze stad de behoefte gevoeld aan een Nieuws- en Advertentieblad; door de afschaffing der zegelbelasting op de dagbladen, kan thans die behoefte worden bevredigd. Vanaf heden zullen wij dan ook met goed vertrouwen op welslagen, een blad doen verschijnen, onder den naam van *Nieuws- en Advertentieblad voor het Kanton Weert*. In de eerste plaats zullen wij als Katholiek, onafgebroken onze beste pogingen aanwenden, om op Godsdienstig Gebied het welzijn helpen te bevorderen. Het *Nieuws- en Advertentieblad voor het Kanton Weert* zal bijzonder gewijd zijn aan de belangen van landbouw, handel en nijverheid; al wat kan strekken tot opbeuring of ontwikkeling dier bronnen van volkswelvaart, zal steeds door ons worden behartigd. Wegens den minderen omvang van ons blad, zullen wij aan de algemeene politiek geene groote plaats kunnen inruimen; op het gebied der binnenlandsche staatkunde, zullen wij echter die vraagstukken wijdloopiger behandelen, welke onmiddellijk in het volksleven ingrijpen". De richting van het blad zal, zo wordt gezegd, 'constitutioneel' zijn. In het proefnummer van 19 dec. werd herhaald, dat het weekblad "van lokalen aard" zal zijn. De grote vraagstukken op staatkundig en godsdienstig gebied zullen in mindere mate behandeld worden "omdat eene oppervlakkige beschouwing ons niet bevalt en het groot nadeel heeft, dat zij door de zwakheid der verdediging de wederstrevers in hunne overtuiging bevestigt, terwijl de meer grondige behandeling eener enkele belangrijke kwestie stof genoeg zou opleveren om gedurende maanden onze kolommen te vullen, wat weder aan velen onzer lezers zou mishagen".
◆ *noten*
(1) De proefnummers en de eerste negen nummers verschenen o.d.t. *Nieuws- en advertentieblad voor het kanton Weert*.
(2) Op 5 juni 1925 is voor het laatst in de titelkop vermeld, dat het blad tweemaal per week verscheen. Sindsdien verscheen *het Kanton Weert* tot {1987} als lokaal weekblad, waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen.
(3) Waaraan toegevoegd vanaf 51(1919), nr. 31(1 aug.): "waarin opgenomen het weekblad *het Land van Thorn*".
(4) Van de dinsdagafleveringen kon geen enkel nummer worden ingezien. Volgens de aflevering van 25 april 1896, waarin werd aangekondigd dat *het Kanton Weert* voortaan het orgaan zou zijn van de Zuid-Nederlandsche Zuivelbond (zie hierboven bij bijzonderheden), zou op dinsdagmiddag voortaan eeen extra-nummer verschijnen met een overzicht van de boterprijzen op de voornaamste markten van binnen- en buitenland. Tevens zouden in spoedeisende gevallen berichten en mededelingen van andere aard worden opgenomen. Het dinsdagnummer zou worden toegezonden aan ieder lid van coöperatieve boterfabrieken, aangesloten bij de Zuid-Nederlandsche Zuivelbond. Aan abonnees in Weert zou het dinsdagnummer gratis bezorgd worden; abonnees van buiten Weert moesten de portokosten betalen. De redactie voegde daaraan toe: "Voor velen onzer abonnées echter, zoo binnen als buiten de stad, is dit nummer van geen belang, daarom zullen wij het hen slechts dan toezenden, als zij ons hun verlangen daartoe te kennen geven".
(5) De aflevering van 18 juli 1919 bevat het volgende bericht: "Aangezien vanaf heden op Zondag de weekbladen niet meer door de post besteld worden, zal *het*

Kanton Weert voortaan Vrijdagsavond verschijnen".
(6) Vgl. 38(1906), nr. 98(22 dec.).
(7) In de aflevering van 28 dec. 1884 werd bericht: "Wegens de groote toeneming der advertentiën zagen wij ons genoodzaakt dikwijls het nieuws te doen vervallen; om dit in 't vervolg te voorkomen zullen wij de feuilleton bij wijze van boekdeel met een toepasselijk plaatje uitgeven, hetwelk iedere 14 dagen den lezers van *het Kanton Weert* zal aangeboden worden".
(8) In het nummer van 1 aug. 1919 wordt meegedeeld dat van de firma Antoine Tonnaer-Adams te Thorn het recht van uitgaaf is aangekocht van het weekblad *het Land van Thorn*, dat op dat moment in zijn 12e jaargang was. Van *het Land van Thorn* is als lokaal weekblad geen beschrijving in de BKNP opgenomen.

95

Kanton Zevenbergen [1903]-[1910]
• *jaren* [1903][1]-[1910][2]
• *ondertitel* Nieuws-, markt- en advertentieblad voor Zevenbergen en de Westhelft van N.-Brabant ∞ {2(1904), nr. 90(16 okt.)} – {2(1905), nr. 13(12 febr.)}
– Nieuws-, markt- en advertentieblad voor de Westhelft van N.-Brabant, oostelijk tot Breda ∞ {2(1905), nr. 33(23 april)}-[1910][3]
• *uitgever* Arn. M. Greven ∞ [1903]-[1905][3]
– NV Boek-, courant- en handelsstoomdrukkerij 't Slot Loevenstein[4] ∞ [1906][3]-[1910][3]
• *plaats* Zevenbergen
– Bijkantoor: Steenbergen ∞ {2(1905), nr. 33(23 april)}
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)[5]
• *formaat* D
• *omvang* Ingeziene afln.: afwisselend 4 en 6 p.
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* Als kopblad verscheen *de Steenbergenaar*.
• *relaties* Voortgezet als [*Nieuwsblad voor Zevenbergen*][6]
• *autopsie* 2(1904), nr. 90(16 okt.) en nr. 98(13 nov.); 2[sic](1905), nr. 13(12 febr.) en nr. 33(23 april)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Zevenbergen en omgeving.
• *noten*
(1) Het beginjaar is afgeleid van de jaargangnummering.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1910 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Gegeven ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(4) Op 7 februari 1906 werd de NV Boek-, courant- en handelsstoomdrukkerij 't Slot Loevenstein opgericht, welke zich ten doel stelde "de voortzetting van de tot heden door den vennoot Petrus Johannes Marinus van Tetering, te Zevenbergen, gedreven boek-, courant- en handelsdrukkerij met alle daaraan verbonden handelszaken in den ruimsten zin". Tot directeur van de NV werd P.J.M. van Tetering benoemd. Van Tetering bracht in de NV in "het eigendom in de navolgende couranten: *Kanton Zevenbergen*, *de Steenbergenaar*, *de Grensbode*, *Oosterhoutsche courant*, *Dongensche courant*, *Geïllustreerd weekblad voor Katholieken* met de daaraan verbonden zaak van stoomdrukkerij, binderij, boek- en papierhandel en wat daarbij hoort of gewoonlijk daarbij wordt uitgeoefend" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1906, nr. 89(18 april), NV-nr. 192). In 1910 was de NV opgeheven (vgl. *Mrs. van Nierop & Baak's Naamlooze Vennootschappen*, 29(1910), p. 1899).
(5) In 2(1904), nrs. 90 en 98 wordt vermeld: "Dit blad verschijnt elken zaterdag als Nieuws- en des Woensdags als Marktblad".
(6) In 1924 verscheen de 12e jaargang van het *Nieuwsblad voor Zevenbergen* als wekelijkse uitgave van de Firma Arn. M. Greven, de eerste uitgever van het *Kanton Zevenbergen* (vgl. 'Lijst van katholieke nieuwsbladen, tijdschriften en verenigingsorganen in Nederland en koloniën', in: *Voor studie en praktijk*, 3(1924), nr. 44, p. 8, nr. 34). Zie ook de beschrijving van de *Zevenbergsche courant*, noot 5.

96

Katholiek Indisch weekblad 1927
• *jaren* 1(1927), nr. 1(18 maart) – {nr. 11(10 juni)}[1]
• *ondertitel* Het Kath. Indisch weekblad beoogt de behartiging der katholieke algem. belangen
• *uitgever* Katholiek Indisch Persagentschap
• *plaats* 's-Gravenhage
• *frequentie* veertiendaags ∞ 1(1927), nr. 1(18 maart) – nr. 3(14 april)
wekelijks ∞ 1(1927), nr. 4(20 april) – {nr. 11(10 juni)}
• *formaat* C
• *omvang* Ingeziene afln.: 8 p.
• *redactie* In de nrs. 1-3 worden geen redacteuren genoemd. In nr. 4(20 april) presenteren Frans Meeuwsen en Joh. Schnabel zich als de nieuwe redacteuren
• *bijzonderheden* In 1(1927), nr. 9(27 mei) wordt meegedeeld: "Aangezien het Katholiek Indisch weekblad eerst verschijnen kan, geruimen tijd, na aankomst der Indische Mail, hebben wij besloten een zoodanige regeling te treffen met de Uitgeefster der *Mailberichten van het Katholiek Indisch Persagentschap*, dat onze lezers deze kort na aankomst zullen ontvangen. Onze lezers betalen daarvoor niets extra".
• *autopsie* 1(1927), nr. 1(18 maart) – nr. 11(10 juni)
– UBL

◆ *typering* In het eerste nummer wordt gezegd, dat het weekblad het katholieke volk goed wil informeren op Indisch gebied: "Kortom, wij willen brengen, datgene wat ons Katholieke volk noodig heeft om mede te werken aan de juiste opheffing der inlanders, n.l. in christelijke richting".
◆ *noten*
(1) Het nummer van 10 juni is het laatste nummer dat kon worden ingezien. Vermoedelijk is het blad daarna niet verder verschenen, hoewel in de *Mailberichten van het Katholiek Indisch Persagentschap*, 1(1927), nr. 1(24 mei) was bericht, dat de uitgeefster "(N.V. in oprichting)" van het Katholiek Indisch Weekblad te 's-Gravenhage een "intense wijziging" zou brengen in de uitgifte van het weekblad. Deze wijziging zou bestaan uit een groter formaat, de toevoeging van de *Mailberichten*, en van lijsten met vacante betrekkingen en komende vacatures in Indië. Bovendien zou het weekblad worden verrijkt met artikelen van ervaren Indië-kenners, terwijl de oplage met enkele duizenden exemplaren zou worden uitgebreid.

97

Katholiek kompas 1944
◆ *jaren* 1944, ongen.(april) – ongen.(mei)[1]
◆ *plaats* [Arnhem/Nijmegen][2]
◆ *frequentie* maandelijks
◆ *formaat* B
◆ *omvang* I
◆ *redactie* [1944 Louis Frequin][2]
◆ *relaties* Voortzetting van *de Maasbode*[3]
◆ *literatuur* L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk ([Utrecht] 1989), p. 129, nr. 286 en p. 150, nr. 400
◆ *autopsie* Volledig
– RIOD
◆ *typering* Illegaal katholiek opinieblad. In het eerste nummer wordt gezegd, dat *Katholiek kompas* "een zuiver katholieke klank in ons illegale perswezen" wil laten horen. Daaraan wordt toegevoegd: "De titel van dit nieuwe blad spreekt voor zichzelf, wij willen richting aangeven in deze uitermate moeilijke tijd, een richting die gebaseerd is op trouw: trouw aan onze katholieke beginselen; trouw aan onze Bisschoppen; trouw aan Vorstenhuis en Vaderland".
◆ *noten*
(1) Door de arrestatie van de redacteur Louis Frequin werd de uitgave van het blad gestaakt. Volgens Winkel zou *Katholiek kompas* na de bevrijding opnieuw zijn verschenen, verzorgd door o.a. mej. C. Bolder en mr. H. Payens.
(2) Vgl. Winkel.
(3) Het betreft hier niet de Rotterdamse *Maasbode*, maar de illegaal te Nijmegen verschenen *Maasbode*. In een 'Verantwoording' in het nummer van april 1944 wordt gezegd: "Naar wij vernemen heeft het katholieke illegale blad *de Maasbode* om technische redenen haar uitgave moeten stopzetten".

98

't Katholiek volksblad[1] [1889]-[1898]
◆ *jaren* [1889][2]-[1898][3]
◆ *ondertitel* Goedkoopst nieuws- en advertentieblad voor Nederland ∞ {4(1892/93), nr. 3(18 april)} – {6(1896/97), nr. 89(13 febr.)}
– Goedkoopst nieuws- en advertentieblad ∞ {8(1896), nr. 21}
◆ *uitgever* Uitgeverij Th. Boonekamp ∞ [1889-1897][4]
– [A. Kusters ∞ 1898][4]
◆ *plaats* Beverwijk ∞ [1889-1897][4]
– [Alkmaar ∞ 1898][4]
◆ *frequentie* tweemaal per week[5] (woensdag en zaterdag – het zaterdagnummer is gedateerd op zondag)
◆ *formaat* D
◆ *omvang* Ingeziene afln.: resp. 8, 4 en 4 p.
◆ *redactie* Niet in het blad vermeld.
◆ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon vermoedelijk steeds rond 1 april.
– Als kopblad verscheen tot en met {1892} *de Westfries*, 'Katholiek weekblad voor het district Enkhuizen en omstreken'.[6]
◆ *autopsie* 4(1892/93), nr. 3(18 april); 6(1894/95), nr. 89(13 febr.); 8(1896/97), nr. 21(10 juni)
– NPM
◆ *typering* Lokaal nieuwsblad voor Beverwijk en omgeving met nieuws uit binnen- en buitenland, feuilleton, beschouwingen en boekaankondigingen.
◆ *noten*
(1) In {8(1896/97), nr. 21(10 juni)}: *Katholiek volksblad*.
(2) Het beginjaar is afgeleid van de jaargangnummering. De titel is voor het eerst vermeld in de uitgave van 1890 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1898 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(4) Gegeven ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(5) Het was ook mogelijk een abonnement te nemen, waarbij men slechts eenmaal per week het blad ontving.
(6) Van *de Westfries* zijn in het NPM twee afleveringen aanwezig: 1(1889/90), nr. 30(23 jan.) en 4(1892/93), nr. 5(28 juli). Op 3 juli 1889 schreef de uitgever Th. Boonekamp aan de bisschop van Haarlem, dat hij in de loop van de week het eerste nummer van *de Westfries* zou uitgeven: "Genoemd Weekblad zal wat inhoud betreft, volkomen gelijkluidend zijn aan het bij mij verschij-

nend *Katholiek volksblad*. (vgl. brief van Th. Boonekamp aan mgr. C.J.M. Bottemanne (3 juli 1868), in: *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1382-83).

99

het Katholiek volksblad 1898-1900
• *jaren* [1(1898), nr. 1(5 maart)][1] – 3(1900), nr. 10(10 maart)
• *ondertitel* Zondagsblad van de Zuid-Limburger, provinciaal en stedelijk dagblad van Maastricht en van de anderdaagsche courant
• *uitgever* Maastrichtsche Dagblad-Drukkerij
• *plaats* Maastricht
• *frequentie* wekelijks (zondag)
• *formaat* E
• *omvang* I ∞ 1(1898); III ∞ 2(1899); I ∞ 3(1899)
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *relaties* Voortzetting van *Bijblad van de Zuid-Limburger*[1]
– Voortgezet als *het Limburgsch volksblad* (1900-{1902})[2]
• *autopsie* vanaf 1(1898), nr. 18(2 juli); voor de nrs. 1-17 zie: *Bijblad van de Zuid-Limburger*
– SBM (ingebonden bij *de Zuid-Limburger*)
• *typering* Bijblad van *de Zuid-Limburger* met berichten over de sociale kwestie in het algemeen, vakorganisaties, drankbestrijding. Het blad, waarop men zich ook afzonderlijk kon abonneren, was vooral gericht op het zuiden van Nederland. Het blad adverteerde zichzelf als "speciaal gewijd aan de belangen der arbeiders en Katholieke Vakvereenigingen" (vgl. *de Zuid-Limburger*, 4(1898), nr. 144(31 aug.)).
• *noten*
(1) Met ingang van 5 maart 1898 droeg het *Bijblad van de Zuid-Limburger* voor degenen die een afzonderlijk abonnement op het *Bijblad* hadden, als titel *het Katholiek volksblad*, zoals werd meegedeeld in het nummer van het *Bijblad* van 5 maart. De inhoud van het *Bijblad* was identiek aan die van *het Katholiek volksblad*.
(2) Van *het Limburgsch volksblad*, orgaan van de Limburgse R.K. Volksbond, zal een beschrijving worden opgenomen in een der volgende delen van de BKNP.

100

de Katholieke Groninger 1897-1906
• *jaren* 1897/98, nr. 1(4 juli) – 9(1905/06), nr. 52(24 juni)
• *ondertitel* Weekblad voor stad en provincie
• *uitgever* W.R. Casparie
• *plaats* Groningen
• *frequentie* wekelijks (gedateerd op zondag, maar verspreid op zaterdag)
• *formaat* C ∞ 1897/98-6(1902/03); D ∞ 7(1903/04)-9(1905/06)
• *omvang* IV ∞ {1897/98}; V ∞ {3(1899/1900)}-6(1902/03); IV ∞ 7(1903/04)-9(1905/06)
• *redactie* 1897-1899 A.B.A. Derksen pr.
1897-1899 J.G. van Schaik pr.
In 3(1899/1900), nr. 27(31 dec.) wordt gezegd, dat redactiestukken voortaan niet meer naar J.G. van Schaik moeten worden gezonden. De redactie is niet meer persoonlijk, maar bestaat "in 't vervolg uit eenige Heeren Geestelijken"
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang startte in het begin van de maand juli. De jaargangnummering wordt gebruikt vanaf {3(1899/1900)}.
– Als bijlage verscheen *Kerkelijke diensten voor roomsch-katholieken in de gemeente Groningen*.
• *relaties* Voortzetting van *Aanwijzing der kerkelijke diensten voor roomsch-katholijken te Groningen*[1]
– Voortgezet als *Stemmen van het Noorden*[2]
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 2(1898/99)
– GA Groningen
• *typering* Blad voor de katholieken in de provincie Groningen met katholiek nieuws uit het Noorden, godsdienstige beschouwingen, historische verhalen, kroniek van het wereldnieuws en in een bijlage de kerkdiensten. In 'Een woord vooraf' in het eerste nummer werd geschreven: "Het Kerkbriefje, dat sinds 60 jaren getrouw aan de katholieken der stad Groningen de medeedeling bracht der kerkelijke Diensten, verschijnt thans in een ander gewaad. Een gewaad, dat, naar wij hopen, getuigenis zal afleggen van den vooruitgang en den bloei van het volle, katholieke leven in stad en provincie Groningen". Toen *de Katholieke Groninger* in juli 1903 zijn formaat uitbreidde, werd gesteld, dat het blad geen nieuwsblad zou worden. Er bestond volgens de redactie geen reden tot bestaan van een plaatselijk katholiek nieuwsblad. *De Katholieke Groninger* blijft "(...) onderhoudend en onderrichtend. Maar dit, zoover het ons nuttig schijnt, op elk gebied, dat het katholieke leven en de katholieke beginselen raakt".
• *noten*
(1) Vanaf 1 oktober 1837 waren wekelijks bij de drukker C. Kühn, met medewerking van de aartspriester B.A. Meddens, de kerkberichten van de stad Groningen verschenen onder de titel *Aanwijzing der kerkelijke diensten voor roomsch-katholijken te Groningen*. Zij bevatten de bekendmakingen betreffende de tijden der diensten, misintenties, collectanten, feestdagen etc. In het Gemeentearchief Groningen zijn deze *Aanwijzingen* bewaard gebleven over de jaren 1837-1854, 1856-1875 (vgl. *Archief van de parochie van de H. Martinus*, (GA Groningen), nrs. 69-106).
(2) De titelwijziging kwam, zoals het laatste nummer van de negende jaargang bericht, voort uit de intentie om de verdere groei van het blad te bevorderen door in geheel het Noorden van het land propaganda te maken.

101

de Katholieke journalist 1946-1949
• *jaren* 1(1946/47), nr. 1/2(okt.) – 4(1949), nr. 5(dec.)
• *ondertitel* Orgaan van den katholieken Nederlandschen Journalistenkring[1]
• *uitgever* Katholieke Nederlandse Journalistenkring
• *plaats* Utrecht ∞ 1(1946/47); Hilversum ∞ 2(1947/48)-4(1949)
• *frequentie* maandelijks
• *formaat* B
• *omvang* I ∞ 1(1946/47); II ∞ 2(1947/48)-3(1948/49); I ∞ 4(1949)
• *redactie* 1946-1947 Ad Bevers
1946-1949 A.L.G.M. van Oorschot
1946-1949 S.H.A.M. Zoetmulder
1948-1949 J.W.L. van Mastrigt
• *speciale nummers* 3(1948/49), nr.11(eind mei) verscheen als gezamenlijke uitgave met *de Journalist*. Dit nummer was "zo goed als geheel gewijd aan het wetsontwerp inzake de journalistieke verantwoordelijkheid en wat daarmee samenhangt, ter voorbereiding van het Federatiecongres op 28 mei 1949"
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon in augustus.
• *relaties* Voortzetting van *de Katholieke pers*
– Samengegaan met *de Journalist*, 'Orgaan van de Nederlandsche Journalistenkring' en met *de Christenjournalist* en voortgezet als *de Journalist*, 'Orgaan van de Federatie van Nederlandse journalisten'.[2]
• *autopsie* Volledig
– KDC
• *typering* Blad van en voor de katholieke journalisten met berichten uit de eigen Kring en uit de Federatie van Nederlandsche Journalisten, met vaknieuws en commentaren uit het journalistiek bedrijf. In het eerste nummer werd gezegd, dat het blad van en voor vakmensen is bestemd: "voorwaarde daarbij is, dat het den geest ademt, die de katholieke journalistiek dient te bezielen en het moet, waar noodig en mogelijk, dien geest stimuleeren".
• *noten*
(1) Nieuwe spelling m.i.v. 1(1946/47), nr. 7/8(mei/juni).
(2) In 1950 ging de Federatie van Nederlandse Journalisten ertoe over om een gemeenschappelijk orgaan uit te geven, *de Journalist*, waarin de drie aangesloten organisaties (Katholieke Nederlandse Journalisten Kring, Nederlandse Journalisten Kring en Protestants Christelijke Journalisten Vereniging) elk een eigen gedeelte behielden. Dit gedeelte stond onder de redactie en de verantwoordelijkheid van de betreffende vereniging en bevatte het eigen verenigingsnieuws en "al hetgeen voortvloeit uit de specifieke taak welke de vereniging zich gesteld heeft". (vgl. *de Journalist*, 1(1950), nr. 1(jan.), p. 1). Van de *Journalist* is geen afzonderlijke beschrijving in de BKNP opgenomen. Per 1 januari 1968 werd de Federatie van Nederlandse Journalisten omgezet in de Nederlandse Vereniging van Journalisten en de drie afzonderlijke organisaties werden opgeheven. Als bezinningscentrum voor katholieke journalisten werd het Katholiek Journalisten Centrum opgericht, maar dit leidde van meet af aan een kwijnend bestaan. Voor de opheffing van de KNJK, zie *de Journalist*, 18(1967), nr. 11(26 juni).

102

de Katholieke meerbode 1920-[1924]
• *jaren* 1(1920/21), nr. 1(31 dec.) – [1924, juli][1]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Haarlemmermeer en omstreken
• *uitgever* NV Drukkerij De Spaarnestad
• *plaats* Haarlem[2]
• *frequentie* tweemaal per week[3]
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *autopsie* 1(1920/21), nr. 1(31 dec.)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Haarlemmermeer en omstreken.
• *noten*
(1) Vgl. *Gedenkboek NV de Spaarnestad [1906-1931]*, p. 29. Aldaar vermeld als *de R.K. Meerbode*. In *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* blijft de titel vermeld tot en met de uitgave van 1926.
(2) Volgens *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* was de redactie gevestigd te Hoofddorp en de administratie in Haarlem en Hoofddorp.
(3) Volgens *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1924-1926 verscheen het blad driemaal per week.

103

Katholieke Nederlandsche stemmen[1] 1852-1856
• *jaren* Nieuwe volgreeks, 18(1852), nr. 40(2 okt.) – nieuwe serie, 22(1856), nr. 52(27 dec.)
• *ondertitel* Godsdienst, staat-, geschied-, letterkunde en schoone kunsten[1] ∞ nieuwe volgreeks, 18(1852) – nieuwe serie, 20(1854)
– Kerkelijke courant – godsdienst, staat-, geschied-, letterkunde en schoone kunsten ∞ nieuwe serie, 21(1855) – nieuwe serie, 22(1856)
• *uitgever* Boekdrukkerij van Josué Witz
• *plaats* Arnhem
• *frequentie* wekelijks
• *formaat* B
• *omvang* II ∞ 18(1852); V ∞ 19(1853) – 22(1856)
• *redactie* [pastoor Th. Brouwer][2]

• *bijzonderheden* Bevat jaarlijkse inhoudsopgaven.
• *relaties* Voortzetting van *Catholijke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde*
– Voortgezet als *Kerkelijke courant* (1857-{1871})
• *autopsie* Volledig
– UBU, collectie Thomaasse
• *typering* Kerkelijk nieuwsblad met nieuws, voorzien van commentaren, uit binnen- en buitenland en incidenteel ook stichtende artikelen.
• *noten*
(1) Op de titelbandpagina's lopen titel en ondertitel in elkaar over: *Katholieke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied-, letterkunde en schoone kunsten*.
(2) Vgl. noot 6 in de beschrijving van *Catholijke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat- en letterkunde*.

104

Katholieke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde 1872
• *jaren* 38(1872), nr. 786(3 febr.) – nr. 878(28 dec.)
• *ondertitel* Kerkelijke courant
• *uitgever* Boekdrukkerij van Josué Witz
• *plaats* Arnhem
• *frequentie* tweemaal per week
• *formaat* B
• *omvang* VI
• *redactie* Niet in het tijdschrift vermeld.
• *bijzonderheden* In november 1872 probeerde Witz het blad te laten overnemen door het Nederlands episcopaat. Hij schreef hierover aan de aartsbisschop: "Bij de tegenwoordige enorme concurrentie, maar vooral wegens de verzwakking mijner oogen is het mij niet mogelijk de *Stemmen* langer vol te houden, te meer nog, omdat ik niet bij magte ben geldelijke offers te brengen". Hij stelde voor dat de aartsbisschop het blad zou overnemen om er een pastoraal blad voor de Nederlandse kerkprovincie van te maken, "zooals die met groot succes in verschillende Diocesen van Duitschland en Frankrijk worden uitgegeven. Voor dien afstand zoude ik van de Hooged. Heeren Bisschoppen van Nederland collectief tot aan mijn dood, eene uitkeering verzoeken van p.m. f 1200 per jaar" (afschrift van brief J. Witz aan mgr. A.I. Schaepman, 10 nov. 1872, in: *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1383-46).
• *relaties* Voortzetting van *Kerkelijke courant* (1857-{1871})
– Voortgezet als *Kerkelijke courant* (1873-1874)[1]
• *autopsie* Volledig
– UBN
• *typering* Kerkelijk nieuwsblad met nieuws, voorzien van commentaren, uit binnen- en buitenland en incidenteel ook stichtende artikelen.
• *noten*
(1) In 38(1872), nr. 877(21 dec.), p. 1 werd de lezers bericht: "Gaarne voldoen wij aan den, ons van vele zijden uitgedrukten wensch, om de *Katholieke Nederlandsche stemmen (Kerkelijke courant)* weder, even als vroeger, in folio formaat, éénmaal per week te doen verschijnen (...). Ingevolge dat uitgedrukt verlangen zal de *Kerkelijke courant* met 1873 weder geregeld des Zaterdags verschijnen".

105

de Katholieke pers 1921-{1940}
• *jaren* 1921, nr. 1(19 april) – {1940, nr. 166(mei)}[1]
• *ondertitel* Orgaan van de Nederlandsche Roomsch-Katholieke Journalistenvereeniging ∞ 1921 – {1931, nr. 62(2 juni)}
– Maandorgaan van de Nederlandsche Roomsch-Katholieke Journalisten-Vereeniging ∞ {1931, nr. 64(15 aug.)} – {1940, nr. 166(mei)}
• *uitgever* Nederlandsche Roomsch-Katholieke Journalisten-Vereeniging[2]
• *plaats* Rotterdam[3] ∞ 1921 – 1924, nr. 28(10 juni); Leiden ∞ 1924, nr. 29(27 sept.) – 1930, nr. 60(15 nov.); niet vermeld ∞ 1931, nr. 61(4 april) – {nr. 62(2 juni)}; 's-Gravenhage ∞ {1931, nr. 64(15 aug.)} – {1933, nr. 86(15 juni)}; Groningen ∞ {1933, nr. 89(15 sept.)} – 1935, nr. 109(15 mei); 's-Gravenhage ∞ 1935, nr. 110(15 juni) 1938, nr. 142(15 febr.); Leiden ∞ 1938, nr. 143(15 maart) – {1940, nr. 166(mei)}
• *frequentie* maandelijks[4]
• *formaat* B ∞ 1921-1926; C ∞ 1927-{1940}
• *omvang* I
• *redactie* 1921 W. Nieuwenhuis
1921 S. Bruijsten
1921-1924 L.J. Stolwijk
1924-1930 Th. Wilmer
1931-1935 J. Hulsman
1935-1938 G.P. Bon
1938-{1940} Frans Schneiders
• *bijzonderheden* Bevat in 1932 een jaarregister.
– Aanvankelijk werden de ledenlijsten van de vereniging in *de Katholieke pers* afgedrukt: vgl. 1922, nr. 11(28 febr.); 1924, nr. 29(27 sept.) en 1926, nr. 37(1 febr.). Later werd de ledenlijst afzonderlijk uitgegeven en correcties werden in *de Katholieke pers* vermeld. In het KDC is aanwezig de *Ledenlijst* uit 1939.
• *relaties* Voortzetting van *Mededeelingen van de Nederlandsche Katholieke Journalisten-Vereeniging*
– Voortgezet als *de Katholieke journalist*
• *autopsie* Volledig, m.u.v. lacunes in de jaren 1927-1933 (niet ingezien de nrs. 42-44, 51, 58, 63, 68-70, 73, 75, 81-82, 87-88 en 91)[5]

– KDC ∞ 1921-1926, 1934-1940
– Nederlands Pers Instituut, Amsterdam ∞ 1927 – 1933, m.u.v. de nrs. 42-44, 51, 58, 63, 68-70, 73, 75, 81-82, 87-88 en 91
– Aartsbisschoppelijk Archief Utrecht, pers III, dossier 1 ∞ 1932, nr. 73
• *typering* Orgaan der Katholieke Nederlandse Journalistenvereniging, waarin de verenigingsmededelingen waren opgenomen, de verslagen van vergaderingen en nieuws over de jubilerende en gestorven leden. Daarnaast bevatte het blad ook informatie over gebeurtenissen in de binnen- en buitenlandse – met name katholieke – perswereld.
• *noten*
(1) In oktober 1940 ging de NRKJV op in het Verbond van Nederlandsche Journalisten (VNJ). Zie René Vos, *Niet voor publicatie. De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 92-105.
(2) In 1932 werden de statuten van de vereniging gewijzigd (zie voor de statuten, de beschrijving van de *Mededeelingen van de Nederlandsche Katholieke Journalisten-Vereeniging*, noot 2). Nadat de bisschoppen in 1931 hadden bepaald, dat de katholieke journalisten de Nederlandsche Journalisten-Kring moesten verlaten, werd aan de doelstelling van de vereniging toegevoegd: "het behartigen der belangen van de journalistiek en van het journalistenvak in het algemeen" (vgl. *de Katholieke Pers*, 1932, nr. 79(15 nov.)).
(3) Het redactie-adres was gevestigd: Amsterdam ∞ 1921, nr. 1(19 april) en 's-Gravenhage ∞ 1921, nr. 2(9 mei) – nr. 8(14 nov.).
(4) Tot en met 1926, nr. 40(30 sept.) vermeldde de titelkop weliswaar "maandelijks", maar in feite verschenen er minder afleveringen: 1921 – 9 afln.; 1922 – 10 afln.; 1923 – 7 afln.; 1924 – 4 afln.; 1925 – 6 afln.; 1926 – 5 afln. Vanaf 1926, nr. 41(27 sept.) tot en met 1929, nr. 54(27 sept.) is vermeld: "iedere zes weken"; in feite verschenen er in 1927 5 afln., in 1928 en in 1929 4 afln. per jaar. Vanaf 1929, nr. 55 is de vermelding "maandelijks", maar in 1930 en 1931 was de verschijningsfrequentie minder: 1930 – 6 afln. en 1931 – 8 afln.
(5) Volgens pater Bonaventura Kruitwagen OFM bezat hij als enige een volledig exemplaar van de *Mededeelingen van de Nederlandsche Katholieke Journalisten-Vereeniging* en van *de Katholieke pers*. Deze ging echter verloren op 14 mei 1940 bij het bombardement op Rotterdam (vgl. 'Lijst van boeken op 14 mei 1940 in het bezit geweest van pater dr. F.J. Bonaventura Kruitwagen, OFM, destijds Weste Wagenstraat 55 te Rotterdam', in: *het Boek*, 32(1955/57), p. 46).

106

het Katholieke weekblad voor Haarlemmermeer, Amstelland en omstreken [1899]-[1931]
• *jaren* [1899][1] – [1931][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Haarlemmermeer, Amstelland en omstreken[3] ∞ {2(1900), nr. 62(16 juni)}
– Nieuws- en advertentieblad voor Haarlemmermeer, Amstelland, Vecht-en Rijnstreek, omvattende de gemeenten in de omstreken van Amsterdam, Haarlem, Utrecht, Leiden, Gouda en Woerden ∞ {5(1903), nr. 362(22 aug.)} – {8(1907), nr. 794(18 dec.)}
– Nieuws- en advertentieblad voor Haarlemmermeer, Amstelland, Sloten, Vecht-en Rijnstreek[4] ∞ {11(1910), nr. 1071(24 aug.)} – {29(1928), nr. 3363(3 jan.)}
• *uitgever* Drukkerij P. Leguit Cz, Uithoorn ∞ {2(1900), nr. 62(16 juni)} – {5(1903) , nr. 362(22 aug.)}
– NV Het Nieuws- en Advertentieblad Het Katholieke Weekblad ∞ [1906][5] – ?
– Vanaf {11(1910), nr. 1071(24 aug.)}[6] werd het blad gedrukt in het Gebouw 't Kasteel van Aemstel te Amsterdam, op de persen van de NV Dagblad en Drukkerij de Tijd.
• *plaats* Red.: Bovenkerk ∞ {2(1900), nr. 62(16 juni)} – {5(1903), nr. 362(22 aug.)}
– Adm.: Amstelveen ∞ {2(1900), nr. 62(16 juni)} – {5(1903), nr. 362(22 aug.)}
– Red. en adm.: Amsterdam ∞ {8(1907), nr. 794(18 dec.)} – [1931][7]
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ {2(1900), nr. 62(16 juni)} – [1901][7]
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1902-1921][7]
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ [1922-1931][7]
• *formaat* D ∞ {2(1900), nr. 62(16 juni)} – {5(1903), nr. 362(22 aug.)}; E ∞ {8(1907), nr. 794(18 dec.)} – {1931, 3 jan.}
• *omvang* Ingeziene afln. omvang variërend van 4 tot 8 p.
• *redactie* {1900}-{1906}[5] kapelaan A.H.J. Verberne, red. {1906}[5] G. Röling
• *bijzonderheden* Vanaf [1910] kopblad van *de Amstelbode*.
– Vanaf {1910} was het voor de lezers mogelijk zich te abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. Het betrof ongetwijfeld het *Geïllustreerd zondagsblad voor katholieken* (zie aldaar), een uitgave van *de Tijd*.
• *autopsie* 2(1900), nr. 62(16 juni); 5(1903), nr. 362(22 aug.); 8(1907), nr. 733(18 mei) en nr. 794(18 dec.); 11(1910), nr. 1071(24 aug.); 15(1914), nr. 1440(18 maart); 24(1923), nr. 2560(13 maart); 29(1928), nr. 3363(3 jan.) en ook nog 1931, 3 jan. (onvolledig)

– NPM ∞ 1900, nr. 62; 1903, nr. 362; 1907, nrs. 733 en 794; 1928, nr. 3363
– Pastorie St. Urbanuskerk, Bovenkerk ∞ 1910, nr. 1071; 1914, nr. 1440; 1923, nr. 2560 en 1931, 3 jan.
◆ *typering* Katholiek nieuws- en advertentieblad voor Haarlemmermeer, Amstelland en omgeving. Aanvankelijk was het blad een zelfstandige uitgave, maar vanaf omstreeks 1910 werd het een kopblad van *de Amstelbode*.
◆ *noten*
(1) Het beginjaar is afgeleid van de jaargangnummering.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1931 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Waaraan toegevoegd: "omvattende o.a.: Hoofddorp, Nieuw Vennep, Abbenes, Burgerveen, Leimuiden, Alkemade, Lisse, Hillegom, Bennebroek, Heemstede, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Sloten, Osdorp, Aalsmeer, Buitenveldert, Amstelveen, Noorddam, Bovenkerk, Ouderkerk, Nes en Zwaluwenbuurt, Uithoorn, Kwakel, Mijdrecht, Nieuwerveen, Ter Aar'.
(4) Waaraan toegevoegd in {15(1914), nr. 1440(18 maart)}: "Dit blad is veel verspreid in: Aalsmeer, Aarlanderveen, Abbenes, Abcoude, Alfen a/d Rijn, Alkemade, Amstelveen, Amsterdam, Baambrugge, Bennebroek, Bovenkerk, Bullewijk, Diemerbrug, Duivendrecht, Gouda, Haarlem, Halfweg, Heemstede, Hillegom, Hoofddorp, Houtrakpolder, Korteraar, Kudelstaart, Kwakel, Langeraar, Leiden, Leimuiden, Lisse, Lisserbroek, Mijdrecht, Nederhorst den Berg, Nes a/d Amstel, Nichtevegt, Nieuwkoop, Nieuwveen, Nieuw Vennep, Noorddam, Noorden, Noordwijk, Noordwijkerhout, Oud Ade, Osdorp, Ouderkerk, Oude Wetering, Rondehoep, Rijnsaterwoude, Rijpwetering, Roelofarendsveen, Sloten, Sloterdijk, Ter Aar, Uithoorn, Vinkeveen, Vijfhuizen, Vrouwenakker, Waterveen, Weesperkarspel, Wilnis, Zevenhoven, Zilk en Zwarte Kat".
(5) Op 13 sept. 1906 werd de NV Het Nieuws- en Advertentieblad Het Katholieke Weekblad te Amstelveen opgericht door kapelaan A.H.J. Verberne en G. Röling, journalist. Het doel van de NV was "de uitgifte en exploitatie van het Nieuws-en Advertentieblad *Het Katholieke Weekblad*, met alles wat daartoe in den meest uitgebreiden zin kan behooren. Het blad zal worden geredigeerd op Katholieken grondslag". Röling werd tot directeur benoemd. Verberne bracht in de NV het hem toebehorend recht van uitgifte van *het Katholieke weekblad* met alle boeken en bescheiden daartoe behorend in (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1906, nr. 241(16 okt.), NV-nr. 632). In 1912 bestond de NV Het Nieuws- en Advertentieblad Het Katholieke Weekblad niet meer (vgl. *Mrs. Van Nierop & Baak's Naamlooze Vennootschappen*, 31(1912), p. 2339).
(6) Reeds in december 1907 is de redactie en administratie te Amsterdam gevestigd; alwaar is niet bekend. In de uitgave van 1910 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* is voor het eerst het adres van *de Tijd* opgegeven.
(7) Gegeven ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

107

het Katholieke weekblad voor Nederland 1935-[1941]
◆ *jaren* 1(1935/36), nr. 1(6 juli) – [7(1941), nr. 7(16 aug.)][1]
◆ *uitgever* NV Dagblad en Drukkerij de Tijd
◆ *plaats* Red. en adm.: Amsterdam
◆ *frequentie* wekelijks
◆ *formaat* D
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* Niet in het blad vermeld.
◆ *bijzonderheden* De jaargangen lopen van begin juli tot en met eind juni.
◆ *autopsie* Volledig
– KB (meegebonden in de *Nieuwe Haarlemsche courant*)
◆ *typering* Zondagsblad uitgegeven door NV de Tijd voor de lezers van zijn bladen. *Het Katholieke weekblad voor Nederland* moest uit bezuinigingsmaatregelen het blad *de Witte raaf* vervangen dat door de Tijd van NV de Spaarnestad werd betrokken, maar dat als te duur werd beschouwd. De Spaarnestad protesteerde tegen de uitgave van *het Katholieke weekblad voor Nederland*, dat NV de Tijd ook aan niet-abonnees wilde gaan verkopen. De Spaarnestad zag het nieuwe blad als concurrent van haar *Katholieke illustratie*. Blijkbaar is men tot een compromis gekomen: NV de Tijd zag af van verkoop van het weekblad aan niet-abonnees. (Vgl. Nic. Schrama, *Dagblad De Tijd. 1845-1974* (Nijmegen 1996). p. 259). NV de Tijd kondigde het verschijnen van het nieuwe weekblad als volgt aan: "*De Witte raaf*, welke het oude *Geïllustreerde zondagsblad* verving, heeft ons heel wat klachten van lezers en vooral van lezeressen bezorgd. Men miste de oude gezellige verhalen; men had het gevoel van verhuisd te zijn uit een woning met allerlei vertrouwde geluiden en dierbaar geworden voorwerpen naar een modern gemeubileerde etage, waar men niet wennen kon. [...] Wij hebben besloten onzen lezers en lezeressen nu voortaan weer een Zondagsblad te geven zooals de meesten dit blijkbaar wenschen, n.l. ontspanningslectuur voor het roomsche gezin. Wij hebben het daarom genoemd *Katholiek weekblad*, de naam van een vroeger tweemaal per week verschijnend orgaan, dat vier jaar geleden onder den druk der tijden moest bezwijken. De mooie naam kan nu op deze wijze blijven voortleven. Deze naam is tevens een program: het zal onzen lezers wekelijks eenige aangename uren bezorgen door boeiende verha-

len, historische wetenswaardigheden, stichtende lectuur, hersengymnastiek, een vrouwen- en een kinderpagina en door veel, wat onze dagbladen, nu zij door den nood der tijden worden ingekrompen, moeten missen" (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nr. 4290). Gedoeld werd op *het Katholieke weekblad voor Haarlemmermeer, Amstelland en omstreken*.
• *noten*
(1) Vermoedelijk niet verder verschenen wegens papierschaarste.

108

Katinpers[1] [1943]-1945
• *jaren* [1943, ongen.(zomer)][2] – 3(1945), nr. 192(23 nov.)
• *ondertitel* Tijdelijk dagblad voor Heemstede ∞ 3(1945), nr. 154(18 mei) – {nr. 184(17 juni)}
• *uitgever* Niet in het blad vermeld.
• *plaats* Heemstede
• *frequentie* dagelijks (niet op zondag) ∞ {1943, ongen.(7 okt.)} – {3(1945), nr. 184(17 juni)} wekelijks ∞ {3(1945), nr. 192(23 nov.)}
• *formaat* C
• *omvang* [IV]
• *redactie* [1943-1945 F. Armand Nieveen van Dijkum, hoofdred.]
• *bijzonderheden* De afleveringen zijn ongenummerd tot en met begin januari 1945. Daarna volgt 3e jaargang, nr. 10(9 jan.).
• *relaties* In het laatste nummer van 23 nov. 1945 wordt de lezers meegedeeld: "de dragers van de voormalige *Katinpers* zorgen in samenwerking met andere illegale krachten en een aantal heeren van de besten uit de burgerij, dat op korten termijn in Heemstede een eigen krant verschijnt".
• *literatuur* L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk ([Utrecht] 1989), p. 129, nr. 287
• *autopsie* 1943, ongen.(7 okt.) – 1945, ongen.(23 nov.), met enkele lacunes
– RIOD
• *typering* Katholiek illegaal blad, dat na de bevrijding legaal werd voortgezet. De bulletins bevatten aanvankelijk vooral informatie over de oorlogvoering, later ook uitvoeriger artikelen. In 'Een persoonlijk woord' in het laatste nummer schrijft Nieveen van Dijkum, dat evenals *Katinpers* ook het nieuwe blad niet neutraal, maar christelijk zal zijn: "Wij bouwen aan ons blad met God en onder zijn oogen. Hij moet onze geestelijke Leidsman zijn". Naast bijdragen van katholieken zouden ook artikelen van protestanten en joden welkom zijn.
• *noten*
(1) Volgens Winkel was *Katin* een afkorting voor Katholieke Informatiedienst.
(2) Vgl. Winkel.

109

het Kempenland 1903-[1906]
• *jaren* [1(1903), nr. 1(19 sept.)][1] – [1906][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Valkenswaard en omstreken
• *uitgever* Gebr. Berkers ∞ 1903 – [1904][3]
– [Berkers Verbunt ∞ 1905-1906][3]
• *plaats* Valkenswaard
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
• *formaat* D
• *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
• *redactie* Niet in het nieuwsblad vermeld.
• *bijzonderheden* Kopblad van *Nieuwsblad voor Peelland en Meierij*.
• *autopsie* 1(1903), nr. 20(25 nov.) (ingebonden in *Nieuwsblad voor Peelland en Meierij*)
– GA Helmond
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Valkenswaard en omgeving.
• *noten*
(1) Begindatum afgeleid uit afleveringsnummering.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* van 1906.
(3) Gegevens ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

110

de Kennemer 1914-{1952}
• *jaren* 1(1914/15), [nr. 1(28 febr.][1] – {29(1942), nr. 3390(4 juli)}[2]
– 32(1945/47), nr. 3391(8 mei) – {39(1952), nr. 4027(7 juni)}[3]
• *ondertitel* Gratis nieuws- en advertentieblad voor Beverwijk en omliggende gemeenten ∞ 1(1914/15), nr. 1(28 febr.) – nr. 42(22 juli)
– Nieuws- en advertentieblad voor Beverwijk en omstreken ∞ 1(1914/15), nr. 43(25 juli) – 3(1916/17), nr. 224(29 april 1916)
– R.K. Nieuws- en advertentieblad voor Beverwijk en omstreken ∞ 3(1916/17), nr. 225(3 mei 1916) – 28(1941/42), nr. 3338(31 dec. 1941)
– Nieuws- en advertentieblad voor Beverwijk en omstreken ∞ 28(1941/42), nr. 3339(3 jan.) – {39(1952), nr. 4027(7 juni)}
• *uitgever* Drukkerij de Kennemer, vanaf juli 1916 NV Drukkerij de Kennemer[4]
• *plaats* Beverwijk
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
• *formaat* E-formaat, m.u.v. D-formaat voor de periode mei 1945 – sept. 1946
• *omvang* VI

✦ *redactie* Niet in het blad vermeld.
[1919-1952 J.L.F. Post, dir.][5]
[Jan Tromp, red.][6]
[Herman Burger, red.][6]
✦ *speciale nummers* 1964, 13 febr.: jubileumnummer t.g.v. het 50-jarig bestaan van het blad
✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint wisselend in februari of in maart.[7]
– In de titelkop wordt aanvankelijk vermeld, dat het blad verspreid wordt in Beverwijk, Wijkeroog, Velsen, Velseroord, IJmuiden, Wijk aan Zee, Heemskerk, Heemskerk aan Duin, Castricum enz. Vanaf 25 juli 1944 zijn daaraan toegevoegd de plaatsnamen: Assendelft, Uitgeest, Limmen en Heilo.
– Als kopbladen van *de Kennemer* verschenen het *Nieuwsblad voor IJmuiden* (zie de afzonderlijke beschrijving) en het *Weekblad voor Castricum*. Van dit weekblad konden bij de Kennemer Kaartenuitgeverij te Beverwijk worden ingezien: 1(1919/20), nr. 38(3 jan.) – 4(1922/23), nr. 194(30 dec. 1922). In de titelkop van *de Kennemer* wordt gedurende enige tijd vanaf 10(1923/24), nr. 1048(5 april) vermeld: "In dit blad is opgenomen het *Weekblad voor Castricum*".[8]
– Vanaf 1(1914/15), nr. 16(22 april) wordt een feuilleton in de krant geplaatst met de opmerking: "Wij weten hoe in den regel een feuilleton den menschen, en vooral de dames, interesseert".
– Vanaf 8(1921/22), nr. 819(21 jan.) verschijnt er een zondagsbijlage *Zondagslectuur*. In het laatste nummer van 1922 wordt gezegd, dat de abonnees een proefexemplaar ontvangen van het *Geïllustreerd zondagsblad* en vermoedelijk was het dan ook vanaf 1923 voor de abonnees mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Vanaf 6 januari 1934 verscheen als zaterdagbijvoegsel: *Parochieblad voor de parochies van St. Agatha en O.L. Vrouw van Goeden Raad te Beverwijk*. In 'Een woord vooraf' in het eerste nummer wordt gezegd, dat met de uitgave van het parochieblad het verlangen is bevredigd van veel verenigingen "om een blad te hebben, dat in alle katholieke gezinnen komt". Er is een groot parochiebelang gediend. Voortaan hoeven alle mogelijke bekendmakingen niet meer vanaf de preekstoel te worden meegedeeld: "U kunt alles in uw parochieblad vinden en in de week nog eens naslaan. Het gesproken woord wordt zoo spoedig vergeten, doch het gedrukte blijft".
✦ *autopsie* tot en met 39(1952), m.u.v. 1914, nrs. 1-10; 1923; 1940
– GA Beverwijk ∞ 1942
– Kennemer Kaartenuitgeverij, Beverwijk ∞ alle overige jaren
✦ *typering* Nieuwsblad voor Beverwijk en omstreken dat begon als neutraal blad, maar eind april 1916 zich poneerde als rooms-katholiek orgaan. In het nummer van 29 april 1916 werd de lezers meegedeeld, dat besloten is "mede op aandringen van vele onzer abonné's, *de Kennemer* te beginnen met het volgend nummer, om te zetten in een R.K. blad voor Beverwijk en Omstreken. Wij kunnen dit des te gemakkelijker doen, daar bijna al onze lezers katholiek zijn". In het nummer van 3 mei werd daaraan toegevoegd: "*De Kennemer* heeft beslist: zij schaart zich rechts, zij sluit zich aan bij de strijdende Kerk, zij is pro-Christus, vóór God". Tot in de Tweede Wereldoorlog bleef *de Kennemer* een uitgesproken katholiek blad. Na de bevrijding verdween de katholieke signatuur.
✦ *noten*
(1) Het eerste nummer kon niet worden ingezien in Beverwijk, maar een facsimilé van de voorpagina van de eerste aflevering is afgedrukt in de jubileum-uitgave ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van Drukkerij en Uitgeverij de Kennemer.
(2) In het eerste nummer na de bevrijding wordt verhaald, dat *de Kennemer* in juli 1942 van het toneel moest verdwijnen. De redactie was reeds meerdere malen door de Duitse autoriteiten in Den Haag ter verantwoording geroepen wegens het niet opnemen van toegezonden artikelen van nationaal-socialistische strekking. In juni 1942 werd een zinsnede gepubliceerd in verband met de jodenkwestie en dit had tot gevolg, dat het blad niet langer mocht verschijnen. De gewraakte passage sprak over de joden in de Romeinse tijd en luidde: "Ook in die tijd was de wereld geladen van spanning. De Joden bleven allerminst kalm toezien bij de bezetting van hun land door de Romeinen, het gistte overal, allerwege waren haarden van verzet, die vaak op bloedige wijze werden opgeruimd". In 'Halve eeuw De Kennemer' in het jubileumnummer ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het blad, 13 febr. 1964, wordt ten onrechte gesteld, dat *de Kennemer* een van de eerste bladen zou zijn geweest in Nederland welke door de Duitsers werd verboden.
(3) In het nummer van 7 juni 1952 wordt gezegd, dat het blad voortaan als wekelijks huis-aan-huisblad zal gaan verschijnen en gratis zal worden verspreid in Beverwijk, Heemskerk, Wijk aan Zee en Velsen. Na de bevrijding is het blad niet meer uitgesproken katholiek en als lokaal weekblad is het in de BKNP niet beschreven.
(4) Op 22 juli 1916 werd de NV Drukkerij de Kennemer opgericht, welke zich ten doel stelde "de uitoefening van het drukkersbedrijf, het uitgeven van boeken, tijdschriften en couranten, alsmede van den daartoe betrekkelijken handel en wat verder tot dit vak behoort in den meest uitgebreiden zin". De NV werd opgericht door ondermeer de drukker J.L.F. Post, de drukker en boekhandelaar J. Vink Pieterszoon en de geestelijken J.Th. Boonekamp, H.J.Ch. Haver en H.J.G. van Baaren.

De heren Post en Vink werden tot directeuren van de NV benoemd (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1916, nr. 203(29 aug.), NV-nr. 1039).
(5) Gegevens ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(6) Informatie van Jan Burger te Beverwijk (mededeling van J. Burger aan O. Lankhorst, vraaggesprek 24 maart 1987).
(7) De 11e jrg. begon pas op 10 jan. 1925 en liep door tot 16 sept. van dat jaar; de 12e jrg. liep van 19 sept. tot en met febr. 1926. De 13e jrg. beslaat meer dan twee jaren: van febr. 1926 tot en met juni 1928. De 32e jrg. loopt van mei 1945 tot en met februari 1947.
(8) Blijkens een brief van *de Kennemer* van 19 mei 1919 aan de bisschop van Haarlem was het *Weekblad voor Castricum* een voortzetting van een niet nader te identificeren blad *Lux* (vgl. *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1382-118).

111

Kennemer dagblad {1954}-1965
+ *jaren* {77(1954), nr. 25877(2 jan)}[1] – 89(1965), nr. 32236(23 dec.)
+ *ondertitel* Nieuwe Haarlemsche courant ∞ {77(1954), nr. 25877(2 jan.)} – 88(1964/65) , nr. 31925(17 dec.)
+ *uitgever* NV Drukkerij De Tijd
+ *plaats* Kantoren te Beverwijk en Haarlem; bijkantoor te IJmuiden
+ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
+ *formaat* E
+ *omvang* VI
+ *redactie* Zie de beschrijving van de *Nieuwe Haarlemsche courant*
+ *bijzonderheden* De jaargang-en afleveringsnummering werd overgenomen van de *Nieuwe Haarlemsche courant*. De nieuwe jaargang begon steeds per 1 april.
– Kopblad van de *Nieuwe Haarlemsche courant*.
+ *relaties* Opgegaan in *de Nieuwe dag*. In de editie voor Beverwijk en omstreken van *de Nieuwe dag* bleef 'Kennemer dagblad' als ondertitel gehandhaafd.
+ *autopsie* 77(1954) – 89(1965), m.u.v. febr.-maart 1954
– GA Haarlem
+ *typering* Katholiek dagblad voor het Kennemerland. Kopblad van de *Nieuwe Haarlemsche courant*.
+ *noten*
(1) In de *Pius-almanak* voor het eerst vermeld in de almanak voor 1954.

112

Kerkelijke courant 1857-{1871}
+ *jaren* 23(1857), nr. 1(5 jan.) – [37(1871), nr. 781(30 dec.)][1]
+ *ondertitel* Katholieke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde
+ *uitgever* Boekdrukkerij van Josué Witz
+ *plaats* Arnhem
+ *frequentie* wekelijks
+ *formaat* D
+ *omvang* III
+ *redactie* [1856-? pastoor Th. Brouwer][2] [1866-1870 de eerw. heer J.G. Heeres, medewerker][3]
+ *speciale nummers* Ingebonden tussen 27(1861), nr. 224(13 april) en nr. 225(20 april): 'Dépèche van Z. Em. den Kardinaal Antonelli aan Mgr. Meglia, zaakgelastigde van den H. Stoel te Parijs' (3 p.) en: 'Lord John Russel en Mgr. Francesco Narde' [2 brieven] (3 p.)
+ *bijzonderheden* De afleveringen zijn niet gepagineerd.
+ *relaties* Voortzetting van *Katholieke Nederlandsche stemmen*
– Voortgezet als *Katholieke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde*
+ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1872, jan.[1]
– UBN
+ *typering* Nieuws uit binnen- en buitenland, voorzien van commentaar. Veel informatie uit de kerk. Ook stichtende bijdragen.
+ *noten*
(1) In 37(1871), nr. 781(30 dec.) wordt op p. 1 aangekondigd dat de *Kerkelijke courant* met ingang van 1 febr. 1872 een veranderde en verbeterde vorm zal krijgen. Deze verandering ging samen met de wijziging van de titel in *Katholieke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde*. Mogelijk zijn de nrs. 782 tot en met 785 die in jan. 1872 hadden moeten verschijnen nooit uitgekomen: ze konden tot op heden in elk geval niet in autopsie worden genomen.
(2) Vgl. noot 6 in de beschrijving van *Catholijke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat- en letterkunde*.
(3) Vgl. Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-1888), p. 298.

113

Kerkelijke courant 1873-1874
+ *jaren* 39(1873), nr. [879(4 jan.)] – 40(1874), nr. 943(28 maart)
+ *ondertitel* Katholieke Nederlandsche stemmen, over godsdienst, staat-, geschied– en letterkunde
+ *uitgever* Boekdrukkerij van Josué Witz
+ *plaats* Arnhem
+ *frequentie* wekelijks
+ *formaat* E
+ *omvang* III ∞ 39(1873); I ∞ 40(1874)
+ *redactie* Niet in het tijdschrift vermeld.
+ *relaties* Voortzetting van *Katholieke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde*

– Voortgezet als *Nederlandsche katholieke stemmen* (1879-1900)[1]
◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1873, nr. 879
– UBM, oude collectie
◆ *typering* Nieuwsblad met berichten uit binnen- en buitenland en kerkelijk nieuws.
◆ *noten*
(1) De opvolger, *Nederlandsche katholieke stemmen*, was vooral een kerkelijk weekblad. Vgl. 'Het program' in het eerste nummer van 4 januari 1879 van de *Nederlandsche katholieke stemmen*: "De *Nederlandsche katholieke stemmen* komen de plaats weder innemen, welke vijf jaar geleden openviel. Van zoovele zijden kwam de wensch tot de Thomas à Kempis-vereeniging, om weder een zuiver kerkelijk weekblad in 't leven te roepen, dat zij aan dien drang eindelijk meende te moeten toegeven". Van de *Nederlandsche katholieke stemmen* zal in een van de volgende BKNP-delen een beschrijving worden opgenomen.

114

Klein dagblad [1874]
◆ *bron* Brief van A.B. van den Heuvel aan mgr. G.P. Wilmer (26 nov. 1874) met twee circulaires (*Archief R.K. Bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1382-84)
De Haarlemse uitgever A.B. van den Heuvel wilde in 1874 beginnen met de uitgave van het *Klein dagblad* als katholiek dagblad. In een circulaire schreef hij, "dat de Katholieke partij nog niet die uitbreiding verkregen heeft, welke voor den bloei onzer Partij alleszins wenschelijk, ja noodzakelijk is". Het lag in de bedoeling dat het *Klein dagblad* "zich meer uitsluitend op zuiver politiek gebied zal bewegen en niettemin onze beginselen tot grondslag zijner beschouwingen heeft". Daaraan werd toegevoegd: "Wij stellen ons (...) voor ons blad in die kringen en op die plaatsen vooral te verspreiden, waar onze overige bladen, of door het standpunt, dat zij ingenomen hebben, geen toegang vinden, ofwel door de organen onzer tegenpartij, wegens hunne goedkoopheid, schijnbare neutraliteit als anderszins, verdrongen blijven. De gewone Redactie zal opgedragen worden aan jeugdige en practisch geoefende personen, terwijl mannen van rijper leeftijd, die èn door hunne kennis èn door hunne maatschappelijke positie volkomen vertrouwd zijn met den politieken toestand, de hoofdleiding op zich zullen nemen. Daarom voornamelijk meenen wij ons te mogen vleien, dat onze pogingen door alle Katholieken van invloed zullen ondersteund worden". In een tweede circulaire zette Van den Heuvel uiteen dat er een kapitaal van 20.000 gulden nodig was om het *Klein dagblad* te beginnen "in den vorm van het *Nieuws van de Dag*". Van een feitelijke uitgave van het *Klein dagblad* is het vermoedelijk niet gekomen.
◆ *autopsie* Niet in autopsie kunnen nemen.

115

Kleine koerier[1] 1909-{1912}
◆ *jaren* 1909, nr. 1(17 mei) – {1912, nr. 1288(5 juni)}
◆ *ondertitel* Nieuwsblad voor Tilburg en omstreken[2] ∞ 1909, nr. 2(19 mei) – {1910, nr. 46(26 febr.)}
– Tilburgsch nieuwsblad ∞ {1912, nr. 1287(1 juni)} – {nr. 1288(5 juni)}
◆ *uitgever* Drukker Jean Smits ∞ 1909, nr. 1(17 mei) – nr. 36(24 dec.)
– Drukker A. Scholberg-de Rheijdt ∞ 1909, nr. 37(31 dec.) – {1912, nr. 1288(5 juni)}
◆ *plaats* Tilburg
◆ *frequentie* "op ongeregelde tijden" (in feite vijf afleveringen in één week i.v.m. de verkiezingen) ∞ 1909, nr. 1(17 mei) – nr. 5(24 mei)
wekelijks (zaterdag) ∞ 1909, nr.6(29 mei) – {nr. 46(26 febr.)}
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ {1912, nr. 1287(1 juni)} – {nr. 1288(5 juni)}
◆ *formaat* C ∞ 1909 – {1910, nr. 46(26 febr.)}; E ∞ {1912, nr. 1287(l juni)} – {nr. 1288(5juni)}
◆ *omvang* II ∞ 1909; [V] ∞ 1910-{1912}
◆ *redactie* [1909-? Davo Vuysters, red.][3]
[1909-? Carl Sträter (onder pseud. de Zwarte Ridder)][4]
◆ *literatuur* W.J. Pouwelse, F.J.M. van Puijenbroek, 'Kranten in Tilburg', in: *de Lindeboom*, 3/4(1979/80), p. 174-180
◆ *autopsie* 1909, nr. 1(17 mei) – 1910, nr. 46(26 febr.); 1912, nr. 1287(1 juni) – nr. 1288(5 juni)
– GA Tilburg
◆ *typering* *De Kleine koerier* ontstond op initiatief van een groepering Tilburgse katholieken die bij de Tweede-Kamerverkiezingen van 1909 de kandidatuur van Jan Diepen steunden tegenover de journalist Antoine Arts. In 'Aan de lezer' in het eerste nummer stelde het blad zich als volgt voor: "*De Kleine koerier* (...) vraagt toegang tot uw woonkamer om des avonds indien ge vermoeid van den arbeid uitrust en gaarne iets verneemt van wat er omgaat in stad en land, met u te keuvelen over de nieuwtjes in de stad, over de belangen van uw stand, over hetgeen gesproken in den gemeenteraad, wat er geschiedt in 's lands vergaderzaal, de groote gebeurtenissen in het buitenland, hetgeen daar in Rome het middelpunt der katholieke wereld gesproken en geleeraard wordt". In de redactionele verklaring werd gesteld: "alleen beginselen van recht, waarheid en geloof [te] dienen en naar die beginselen de belangen te behartigen, niet van een enkele groep, maar van heel de gemeente".
◆ *noten*
(1) De titel van het eerste nummer luidt *Kleine koerier voor Tilburg en omstreken*.
(2) Vanaf 1910, nr. 38(8 jan.) luidt de ondertitel van het tweede blad: 'Advertentieblad voor de Brabantsche industrie'.

(3) Vgl. het nummer van 28 aug. 1909 waarin een brief is afgedrukt van de particulier secretaris van de Koningin aan de heer Davo Vuysters, redacteur van de *Kleine koerier* te Tilburg om dank te zeggen voor een exemplaar van de *Kleine koerier*, uitgegeven bij de verjaardag van de Koningin.
(4) Vgl. Pouwelse, Van Puijenbroek.

116

't Knuppeltje in het hoenderhok van godsdienst en politiek 1950-[1958]
+ *jaren* 1[1950/51], nr.1(onged.)[1] – [8][1957/58], nr. 152(onged.)[2]
+ *ondertitel* Afhankelijk weekblad voor iedereen, behalve voor domme of slechte mensen ∞ 1[1950/51], nr. 1 – nr. 2
– Afhankelijk weekblad voor iedereen van goede wil ∞ 1[1950/51], nr. 3 – nr. 9
– Polemisch weekblad voor iedereen van goede wil ∞ 1[1950/51], nr. 10 – nr. 21
– Onafhankelijk polemisch weekblad voor iedereen van goede wil ∞ 1[1950/1951], nr. 22 – 2[1951/52], nr. 76
– Onafhankelijk discussieblad voor iedereen van goede wil ∞ 2[1951/52], nr. 77 – 8[1957/58]
+ *uitgever* Niet in het blad vermeld.
+ *plaats* Amsterdam
+ *frequentie* wekelijks ∞ 1[1950/51] – 2[1951/52], nr. 76 onregelmatig ∞ 2[1951/52], nr. 77 – 8[1957/58]
Het aantal afleveringen bedroeg per jaargang: 1e jaargang: 52; 2e jrg.: 35; 3e jrg.: 12; 4e jrg.: 10; 5e jrg.: 9; 6e jrg.: 9; 7e jrg.: 11 en 8e jrg.: 14.
+ *formaat* C ∞ 1[1950/51] – 5[1954/55], nr. 114; B ∞ 5[1954/55], nr. 115 – 8[1957/58]
+ *omvang* II ∞ 1[1950/51]-2[1951/52]; I ∞ 3[1952/53]-8[1957/58]
+ *redactie* {1951}-1958 J. Siebel
+ *bijzonderheden* Gestencild.
+ *autopsie* Volledig, m.u.v. de nrs. 147-151
– KDC
+ *typering* Gratis verspreid onafhankelijk polemisch blad, dat los staat van iedere organisatie. Het heeft ten doel de katholieke geloofswaarheden op eenvoudige volkse wijze uiteen te zetten en actuele problemen te bezien vanuit een katholieke levensbeschouwing.
+ *noten*
(1) Slechts drie afleveringen (de nrs. 105-107) zijn gedateerd. De datering is afgeleid uit de inhoud.
(2) Nummer 152 bevat het volgende 'redactie-nieuws': "Met droefheid geven we kennis van de langzame dood van het Knuppelvarken. Het arme dier is aan ondervoeding gestorven. De weinige belangstelling voor Postgiro 13500-S. 4817 J.Siebel Amsterdam heeft zijn sterven verhaast. In zijn plaats hebben we nu een Knuppelbiggetje aangeschaft, die zal proberen het werk van ons apostolaat in stand te houden". Het is niet duidelijk of hiermee wordt bedoeld dat 't *Knuppeltje* op de een of andere wijze werd voortgezet.

117

de Langstraat 1902-[1906]
+ *jaren* 1(1902), nr. 1(2 febr.) – [1906][1]
+ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Waalwijk, Baardwijk, Besoijen, Capelle, Drunen, Geertruidenberg, Heusden, Kaatsheuvel, Loon op Zand, Nieuwkuik, Raamsdonk, Raamsdonksveer, Sprang, Vlijmen, Vrijhoeven-Cappel, Waspik en omliggende gemeenten
+ *uitgever* Marius Breuer[2] (vanaf 12 juni 1903: Firma Breuer)
+ *plaats* Waalwijk
+ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
+ *formaat* D
+ *omvang* IV
+ *redactie* Niet in het blad vermeld.
+ *autopsie* tot en met 3(1904), nr. 299(28 dec.)
– GA Waalwijk
+ *typering* Nieuwsblad voor de Langstraat. In het eerste nummer werd geschreven: "Ondanks de vele bezwaren en moeilijkheden aan de oprichting van een courant verbonden, hebben wij toch gemeend gevolg te moeten geven, aan het verlangen van velen, die een goedkoop lokaal Nieuws- en Advertentieblad wenschten en in de richting van het meerendeel der bevolking van de Langstraat". Het blad is niet uitgesproken katholiek.
+ *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1906 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) M.C.C. Breuer had zich op 1 aug. 1899 in Waalwijk gevestigd als boek-, muziek- en papierhandelaar (vgl. BVBBB, map personalia Breuer: circulaire juli 1899).

118

de Leidsche courant 1906-1909
+ *jaren* 1906, nr. 292(3 maart) – [1909, sept.][1]
+ *ondertitel* Voor stad en omstreken
+ *uitgever* [Uitgeverij G.F. Théonville][2]
+ *plaats* Leiden
+ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
+ *formaat* D
+ *omvang* VI
+ *redactie* Niet in de courant vermeld.
+ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd gebruikt vanaf 5(1907), nr. 429(26 juni). De 6e jaargang begon in januari 1908.

– Volgens de titelkop verscheen de zaterdagse courant met een geïllustreerd zondagsblad, waarvoor een verhoogde abonnementsprijs werd gevraagd. Het betrof hier het zondagsblad van *de Tijd*, dat ook door de voorloper, *de Nieuwe Leidsche courant*, aan de lezers werd geleverd (zie de beschrijving van het *Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken*) of het zondagsblad van het Spaarnestadbedrijf, dat door de opvolger, *de Leidsche courant* (1909-{1980}), werd verspreid (zie de beschrijving van het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad*).
• *relaties* Voortzetting van *de Nieuwe Leidsche courant*[3]
– Voortgezet als *de Leidsche courant* (1909-{1980})
• *autopsie* 1906-1908
– GA Leiden
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Leiden en omgeving, voorganger van het gelijknamige dagblad.
• *noten*
(1) De opvolger, het dagblad *de Leidsche courant*, verscheen vanaf 1 oktober 1909.
(2) Vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Over de naamsverandering werd in het nummer van 3 maart 1906 gezegd: "Meermalen, ja herhaaldelijk kwam het voor dat stukken en bescheiden, ons betreffende aankwamen niet onder den naam 'Nieuwe Leidsche Courant', doch onder dien van 'De Leidsche Courant'. Zelfs in gesprekken werd ons die naam gegeven. Deze volksuitingen teekenden. Zij wezen ons vanzelf den weg aan welken naam de Nieuwe Leidsche courant, kortheidshalve, moest dragen en wij hebben besloten van heden af het woordje 'Nieuwe' te doen vervallen en eenvoudig de titulatuur te dragen van *De Leidsche courant*".

119

de Leidsche[1] **courant** 1909-{1980}
• *jaren* 1(1909/10), nr. 1(1 okt.) – [35(1943/44), nr. 10774 (eind jan. 1944)][2]
– 36(1946), nr. 10775(6 mei) – {71(1980/81), nr. 21850(31 dec. 1980)}
• *ondertitel* Dagblad voor Leiden en omstreken ∞ 20(1928/29), nr. 6143(2 april 1929) – {35(1943), nr. 10749 (31 dec.)}
– Katholiek dagblad voor Leiden en omstreken ∞ 36(1946) – 60(1968/69), nr. 17859(23 sept.)
– Dagblad voor Leiden en omstreken ∞ 60(1968/69), nr. 17860(24 sept.) – 61(1969/70), nr. 18042(2 mei)
– Dagblad voor Zuid-Holland ∞ 61(1969/70), nr. 18043 (4 mei) – {71(1980/81)}
• *uitgever* NV de Leidsche courant[3]
– Gedrukt tot 1 okt. 1914 bij NV Futura, vanaf die dag op de eigen drukkerij der NV de Leidsche courant[4]. Toen de krant in 1965 kopblad werd van *het Binnenhof* werd het blad in Den Haag gedrukt.[5]
– Vanaf 1964 deelname in het samenwerkingsverband de Pers Unie.[6]
– Vanaf 1965 samenwerking met *het Binnenhof* in de Westerpers NV.[7]
• *plaats* Leiden
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* [1909-1910 Ch. Claessen, hoofdred.][8]
[1909-ca.1916 H. Klompé, dir. en 1910-ca.1915 waarn. hoofdred][4]
[ca. 1920-1950 Th.B.J. Wilmer, hoofdred.][9]
[ca.1916-ca.1929 B. Lans, dir.][4]
[ca.1929][5]-1959 C.M. van Hamersveld, dir.
{1941}-{1943} Fr. Schneiders, red. letteren en kunst (vermeld vanaf 1 juli 1941)
{1941}-{1946}[10] mr. H. Geise, red. buitenland (vermeld vanaf 1 juli 1941)
{1941}-{1946}[10] M. Zonderop, red. stad en sport (vermeld vanaf 1 juli 1941)
{1941}-1969 L.C.J. Roozen (vanaf 1 juli 1941 vermeld als red. omgeving, vanaf 1950 hoofdred.)
1959-1970 J.F.J.M. Koens, dir. (vanaf 1968 tevens dir. van *het Binnenhof*)
1968-1969 C.M. Drabbe, dir. (tevens dir. van *het Binnenhof*)
1969-1973 drs. J.H.M. Brader, dir. (tevens dir. van *het Binnenhof*)
1969-1974 H.P.M. Heruer, chef-red.
1969-1976 F.J. Plug, hoofdred. (tevens hoofdred. en vanaf 1973 ook dir. van *het Binnenhof*)
1974-1976 J.W.C. Leune, chef-red.
1974-{1980} J.J. Hallewas (1974-1976 adj. hoofdred.; vanaf 1976 hoofdred.-dir., tevens van *het Binnenhof*)
1976-{1980} Wim Buijteweg, chef-red.
Redacteuren in de jaren na 1945: Lex Bruinhof, Wim Korthout, Huub Schoondergang, Nico Schrama en Louis Sinner[10]
• *speciale nummers* 1921, ongen.: 'Feestnummer van de Leidsche courant ter gelegenheid van de inzegening van het nieuwe gebouw Rapenburg 10', 4 p.
– 25(1933/34), nr. 7927(29 sept. 1934): 'Jubileumnummer van de Leidsche courant, één October 1909-1934', 16 p.
– 51(1959/60), nr. 14828(1 okt.): jubileumnummer t.g.v. het 50-jarig bestaan van de krant
– 61(1969/70), nr. 17892(1 nov.): Bijlage 'De Leidse courant 60 jaar jong', t.g.v. het 60-jarig bestaan van de krant, 28 p.
– 69(1979), nr. 21304(22 maart), vierde katern: 'Een kranteleven in voor- en tegenspoed', t.g.v. de opening van de nieuwe behuizing van de krant
– 13 sept. 1983: jubileumnummer t.g.v. het 75-jarig bestaan van de krant, 44 p.
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint per 1 oktober.

– Vanaf 1925 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Vanaf 1965 kopblad van *het Binnenhof*.
– Voor de lezers was het mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad*. De voorloper, *de Nieuwe Leidsche courant* had het zondagsblad van *de Tijd* geleverd, maar *de Leidsche courant* betrok haar zondagsblad van de Spaarnestad (zie de beschrijving van *Geïllustreerd zondagsblad – de Spaarnestad*).
– Voor de lezers was een collectieve ongevallenverzekering afgesloten.
– Vanaf 58(1966/67), nr. 17081(4 maart 1967) tot en met {1980} verscheen op zaterdag 'Finale', tevens de weekendbijlage van *het Binnenhof*.
– In 1968 verscheen *de Leidse courant* in drie verschillende edities: 1. Bollenstreek; 2. Rijnstreek; 3.Stad (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(28 okt.), p. 401). Vanaf 1 januari 1971 verscheen er nog slechts de editie voor Leiden (vgl. *de Journalist*, 23(1972), nr. 1/2(15 jan.), p. 16).
• *relaties* Voortzetting van *de Leidsche courant* (1906-1909)
– Op 1 febr. 1944 samengegaan met de *Nieuwe Delftsche courant* en *de Westerbode* en voortgezet als *Zuidhollandsch dagblad*. Na de bevrijding in 1945 opnieuw verschenen onder de titel *de Leidsche courant*.
– Hierin opgenomen *de Burcht*[11]
• *literatuur* *De Leidsche Courant in haar dagelijksche wording*, Leiden [1929], 24 p.
• *autopsie* Volledig tot en met 71(1980/81), nr. 21850 (31 dec.), m.u.v. 1944, nrs. 10750-10774
– GA Leiden
• *typering* Katholiek dagblad voor Leiden en omgeving. In het eerste nummer van 1 okt. 1909 wordt gezegd, dat *de Leidsche courant* niet achteraan wil komen "met nieuwstijdingen, marktberichten en zoveel andere dingen meer. Maar *de Leidsche courant* wil bovendien stukken geven en bijdragen, waaruit voor den Katholiek te leeren valt op meer dan een gebied".
• *noten*
(1) Vanaf 37(1946/47), nr. 11076(1 mei 1947): *de Leidse courant*.
(2) Het laatst ingeziene nummer is: 35(1943/44), nr. 10749(31 dec.). Het *Zuidhollandsch dagblad* begon te verschijnen op 1 febr. 1944 en in de maand januari 1944 verschenen ongetwijfeld de nrs. 10750 tot en met 10774 van *de Leidsche courant*.
(3) Op 13 juli 1909 werd de NV de Leidsche courant, Dagblad voor Leiden en omstreken opgericht door A.A. van Gils, J. Bots en P.J. Perquin. De oprichting kwam tot stand op initiatief van de persvereeniging, voortgekomen uit het plaatselijk comité van de K.S.A. Het doel van de NV werd als volgt omschreven: "a. het uitgeven van een Katholiek dagblad genaamd *de Leidsche courant*, dagblad voor Leiden en omstreken, en daarmede verband houdende uitgaven, het adverteeren in couranten, benevens het handel drijven in alle artikelen die op de exploitatie der zaak betrekking hebben; b. het oprichten, in stand houden en exploiteeren eener drukkerij met al hetgeen daartoe behoort, in de eerste plaats ten behoeve der exploitatie van het sub a genoemde dagblad. *De Leidsche courant*, dagblad voor Leiden en omstreken, zal geredigeerd zijn overeenkomstig de Roomsch-Katholieke beginselen. Voor de toepassing op bepaalde gevallen, evenals voor de te volgen richting op politiek en sociaal gebied, heeft de hoofdredacteur overleg te plegen met de gedelegeerde commissarissen. In geval van meeningsverschil wordt het geval ter beslissing voorgelegd aan den raad van commissarissen" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*, Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1909, nr. 180(4 aug.), NV-nr. 526).
(4) Vgl. jubileumnummer t.g.v. het 25-jarig bestaan.
(5) Vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(28 okt.), p. 401: in {1968} werden de gewestelijke pagina's in Leiden gezet en als matrijzen naar de drukkerij in Den Haag gestuurd.
(6) Voor de Pers Unie, zie de beschrijving van *het Binnenhof*, noot 3.
(7) Voor de Westerpers NV, zie de beschrijving van *het Binnenhof*, noot 4.
(8) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 93-94.
(9) Vgl. In Memoriam Th.B.J. Wilmer, in: 41(1949/50), nr. 11910(21 febr.).
(10) Vgl. jubileumnummer t.g.v. het 75-jarig bestaan.
(11) *De Burcht* was het katholieke dagblad voor Leiden, dat onmiddellijk na de bevrijding begon te verschijnen (zie de afzonderlijke beschrijving). In *de Leidsche courant* van 6 mei 1946 werd over het samengaan van beide kranten het volgende geschreven: "Nu wij: *De Burcht* en *Leidsche courant* Zaterdagmiddag tot overeenstemming zijn gekomen en vandaag gezamenlijk en eensgezind optrekken, hopen wij, dat dit feit een krachtige steun kan zijn voor het openbare katholieke leven". In de titelkop van *de Leidsche courant* bleef tot en met 42(1950/51), nr. 12151(6 dec.) vermeld: "waarin opgenomen *De Burcht*".

120

Lichtstralen 1945
• *jaren* 1945, nr. 1(2 jan.) – nr. 132(5 juni)
• *uitgever* Niet in het blad vermeld.
• *plaats* Hillegom
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag); na 5 mei 1945 onregelmatiger
• *formaat* Afwisselend
• *omvang* IV
• *redactie* In nr. 114(7 mei) worden de namen van de redacteur en de medewerkers genoemd:
1945 Arie G. Scheepmaker, red.

1945 Monald Goemans OFM (= A.J. Goemans), medewerker
1945 Kees de Groot, medewerker
1945 mej. Annie Ruigrok, medewerker
1945 Eelco J.W. Schuuller, medewerker
◆ *bijzonderheden* Gestencild, na 5 mei 1945 gedrukt.
◆ *relaties* Voortzetting van een nieuwsbulletin zonder titel, dat eveneens door A.G. Scheepmaker was samengesteld.[1]
◆ *literatuur* L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk ([Utrecht] 1989), p. 146, nr. 372
◆ *autopsie* Bijna volledig
– RIOD
◆ *typering* Katholiek illegaal blad uit Hillegom, dat na de bevrijding nog korte tijd werd voortgezet. Het specifiek katholieke karakter valt af te leiden uit een aantal artikelen van Monald Goemans OFM, die een der belangrijkste medewerkers was. De in het RIOD aanwezige exemplaren van het blad, dat naast nieuwsberichten ook opbeurende, soms opiniërende artikelen en waarschuwingen bevatte, vormen volgens Winkel een bijna volledige set.
◆ *noten*
(1) Vgl. Winkel.

121

Limburg [1874]-1912
◆ *jaren* [1874][1] – 44(1912), [dec.][2]
◆ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor de provincie
◆ *uitgever* Drukker-uitgever: J.L.M. Jansen ∞ [1874-1883][3]
– Drukker-uitgever: J.H. Vroemen-Bormans ∞ [1884][3] – 44(1912)
◆ *plaats* Sittard
◆ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ [1874-1883][3]
tweemaal per week (woensdag en zaterdag; vanaf 1909 donderdag en zaterdag)[4] ∞ [1884][3]-44(1912)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* [III ∞ 1875-1883]; VI ∞ 1884-1912
◆ *redactie* Niet in het blad vermeld.
◆ *relaties* Voortzetting van *Sittardsche courant*
– Samengegaan met *de Limburgsche aankondiger* en voortgezet als de *Nieuwe Sittardsche courant*
– Naast deze Sittardse *Limburg* verscheen er te Maastricht bij Leiter-Nypels het *Advertentieblad voor Limburg*, dat na de Tweede Wereldoorlog ging verschijnen onder de titel *Limburg*. Van dit blad is als wekelijks verschijnend lokaal nieuwsblad geen beschrijving in de BKNP opgenomen.
◆ *literatuur* Jos Goltstein, 'De plaatselijke pers in Sittard', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 240-250
◆ *autopsie* 7(1875); 10(1878)-11(1879); 13(1881); 19(1887), nr. 100(17 dec.); 21(1889)-27(1895); 29(1897)-42(1910); 44(1912), nrs. 1-90
– GA Sittard ∞ 1875, 1878-1879, 1881, 1889, 1891-1892, 1894-1895, 1897-1909, 1912
– NPM ∞ 1887, nr. 100
– SHC ∞ 1890, 1893, 1910
◆ *typering* Nieuwsblad voor Sittard en omgeving. Evenals zijn voorloper, de *Sittardsche courant*, was het blad liberaal-katholiek van karakter.
◆ *noten*
(1) De titel is voor het eerst genoemd in de uitgave van 1874 van *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 470).
(2) Het eerste nummer van de opvolger, de *Nieuwe Sittardsche courant*, verscheen op 4 jan. 1913. Het laatste nummer van *Limburg* dat in autopsie kon worden genomen, is 44(1912), nr. 90(9 nov.).
(3) Gegeven ontleend aan *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(4) Het bleef volgens de titelkop ook mogelijk om een abonnement te nemen op alleen het zaterdagnummer van de krant.

122

de Limburger 1845-[1866]
◆ *jaren* 1845, nr. 1[4 okt.] – [1866][1]
◆ *ondertitel* Dagblad van Maastricht en van het Hertogdom, voor staatkunde, wetenschappen, handel en nijverheid ∞ 3(1848), nr. 37(21 maart) – 10(1854), nr. 144(28 juni)
– Dagblad van Maastricht en van het Hertogdom. Staatkunde, handel en nijverheid ∞ 10(1854), nr. 145(29 juni) – 12(1856), nr. 229(26 sept.)
– Staatkunde, handel en nijverheid ∞ 12(1856), nr. 230(27 sept.) – {20(1864)}
◆ *uitgever* A.H. Roberts ∞ 1845 – 10(1854), nr. 260(14 nov.)
– Wed. A.H. Roberts ∞ 10(1854), nr. 261(16 nov.) – {13(1857), nr. 150(2 juli)}
– Emile Roberts[2] ∞ {13(1857), nr. 152(4 juli)} – {20(1864)}
◆ *plaats* Maastricht
◆ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 1845, nr. 1[4 okt.] – 1846, nr. 42(27 mei)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag. Het zaterdagnummer is gedateerd op zondag) ∞ 1846, nr. 43(31 mei) – 3(1848), [nr. 41(30 maart)][3]
zesmaal per week[4] ∞ 3(1848), [nr. 42(1 april)][3] – 14(1858), nr. 94(30 april)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)[5] ∞ 14(1858), nr. 95(4 mei) – 15(1859), [nr. 10(29 jan.)]
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 15(1859), nr. 11

(1 febr.) – 16(1860) , nr. 100(30 april)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 16(1860), nr. 101(1 mei) – nr. 177(3 nov.)
wekelijks (zaterdag) ∞ 16(1860), nr. 178(10 nov.) – {20(1864)}
◆ *formaat* C ∞ 1845 – 8(1852), nr. 2(3 jan.); D ∞ 8(1852), nr. 3(4 jan.) – 11(1855) , nr. 17(21 jan.); C ∞ 11(1855), nr. 17[sic](22 jan.) – {20(1864)}
◆ *omvang* VI ∞ 1845-16(1860); III ∞ 17(1861)-{20(1864)}
◆ *redactie* Niet in de krant vermeld.
[1848 mr. Edmond van Wintershoven, red.][6]
◆ *bijzonderheden* Jaargangnummering vanaf 3(1848), nr. 35(16 maart). De 5e en 6e jaargang beslaan te zamen 1850. Na 5(1850), nr. 106(8 mei) volgt 6(1850), nr. 107 (9 mei).
– Vanaf eind dec. 1857 of begin jan. 1858 verscheen in plaats van *de Limburger* op zaterdag *het Weekblad voor Limburg*. Vanaf 22 jan. 1859 ontvingen de abonnees van *de Limburger* echter niet langer het weekblad. *De Limburger* deelde op die dag haar lezers mee: "Heeren geabonneerden op het *Weekblad voor Limburg*, ontvangen en heden en vervolgens, geregelt alle zaturdagen, *de Limburger* in hetzelfde formaat van eerstegenoemd blad, waaraan wij, om algemeen bekende redenen, onzen handen-arbeid geweigerd hebben, en dus niet meer verschijnt". Voor de moeilijkheden rond *het Weekblad voor Limburg*, zie de afzonderlijke beschrijving.
◆ *literatuur* J.P. Janssen, *Maastrichtse pers 1839-1848. Een bijdrage tot de persgeschiedenis van Nederland in de 19e eeuw* (Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Vakgroep Nieuwe geschiedenis, 1977), p. 107-110
◆ *autopsie* 1845, nr. 2(8 okt.), nr. 8(29 okt.), nr. 10(1 nov.); 1846-1858; 1859, nr. 1(4 jan.) – nr. 54(25 maart) en nr. 118(11 juni) – nr. 285(28 dec.); 1860-1862; 1863, nr. 30(1 aug.); 1864
– SBM ∞ 1845, nrs. 2, 8 en 10; 1846-1858; 1859, nrs. 1-54, 118-285; 1860-1861; 1863, nr. 30. Van sommige jaargangen ontbreken enkele nummers, waaronder 1848, nr. 42, 1857, nr. 151; 1859, nrs. 8-10.
– SHC ∞ 1862, 1864
◆ *typering* Katholiek nieuws- en later dagblad voor Maastricht en omstreken. Bij de omzetting tot dagblad schreef de uitgever op 21 maart 1848, dat hij het ogenblik daartoe zeer geschikt achtte: "Een nieuwe dageraad schijnt voor Nederland aan te breken. Het Rijk van behoud en achteruitgang is gevallen, om plaats te maken voor dat van verlichting, vooruitgang en hervorming". Twee dagen later voegde hij daar aan toe: "*De Limburger* is liberaal, maar hij is ook katholiek". Op 22 jan. 1859 werd in de krant over de doelstelling van het blad gezegd: "Ons streven zal zijn, om paal en perk te stellen aan eenige intriganten, die, hunne baatzuchtige bedoelingen verbergen, onder het masker der Godsdienst! Onze leus zal zijn en blijven: "Regt voor allen", geene onderdrukking van den bekwamen, eerlijken en braven burger, ten genoege van schijnheiligen. (...) Wij zullen, zooveel onze beperkte ruimte zulks toelaat, onze lezers onderhouden over de voornaamste gebeurtenissen op het gebied der staatkunde. Voor alles wat betrekking heeft op handel en nijverheid, akkerbouw en scheepvaart, stellen wij gaarne ons blad ten dienste, en zullen trachten met onze eeuw vooruit te gaan". *De Limburger* stond aan de zijde van de glas- en aardewerkfabricant P. Regout in diens conflict met de conservatief-liberale burgemeester van Maastricht, W.H. Pijls.
◆ *noten*
(1) In 1865 of 1866 moet de uitgave van *de Limburger* zijn gestaakt. Op 1 april 1865 zou in elk geval nog een aflevering zijn verschenen, welke bewaard werd in het Rijksarchief te Maastricht, maar in 1984 zoek was geraakt. De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1866 van *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. In [juli 1867]verscheen het eerste nummer van een nieuw blad onder de titel *de Limburger* (zie de afzonderlijke beschrijving: *de Limburger* ([1867]-[1874])).
(2) Tot en met 15(1859), nr. 54(25 maart) blijft in de krant vermeld: "Gedrukt bij de Wed. A.H. Roberts".
(3) In 3(1848), nr. 37(21 maart) wordt bericht, dat *de Limburger* m.i.v. 1 april dagelijks zal gaan verschijnen.
(4) Tot en met februari 1850 verscheen er een gecombineerd nummer voor maandag en dinsdag. Van maart 1850 tot en met januari 1855 was er geen aflevering op maandag, daarna niet op zondag.
(5) In 14(1858), nr. 94(30 april) werden de abonnees verwittigd, dat onvoorziene omstandigheden noodzaakten vanaf 1 mei de krant voorlopig slechts driemaal per week uit te geven.
(6) Vermoedelijk trad Van Wintershoven vanaf 1 april 1848 op als redacteur (vgl. 3(1848), nr. 37(21 maart)). In de krant van 12 aug. 1848 werd bericht, dat Van Wintershoven zich sinds enige tijd belast had met de redactionele leiding en dat hij door "allerlei geschrijf werd aangevallen": "Deze is dienende om bekend te maken, dat de advokaat Edm. van Wintershoven voor zijne hulp aan de redactie, door niemand beloond wordt en hoegenaamd geene belooning gevraagd heeft of zal vragen; terwijl voor het overige persoonlijke, lasterlijke of beleedigende aanvallen niet zullen worden beantwoord. Tegen dezen zal een verachtend stilzwijgen bewaard blijven". Twee weken later moest echter worden bericht, dat Van Wintershoven 'de directie' der courant had neergelegd (vgl. nr. 165(26 aug.)).

123

de Limburger [1867]-[1874]
✦ *jaren* [1867, specimen (11 juni)][1]
– [1867, 29 juni][2] – [1874, maart][3]
✦ *ondertitel* Weekblad
✦ *uitgever* Ch. Hollman ∞ [1867]-[1872, juni][4]
– Henri Bogaerts ∞ [1872, juli][4]-[1874]
✦ *plaats* Maastricht
✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag)
✦ *formaat* C
✦ *omvang* III
✦ *redactie* Niet in het weekblad vermeld.
✦ *bijzonderheden* *De Limburger* was een Nederlandstalig weekblad van *le Courrier de la Meuse*.
✦ *relaties* Voortzetting van [*Weekblad voor Limburg*]
– Voortgezet als *de Nieuwe Limburger* ([1874]-1883)
✦ *autopsie* 1868 en 1869
– SBM ∞ 1868
– SHC ∞ 1869
✦ *typering* Nederlandstalig weekblad van *le Courrier de la Meuse*.
✦ *noten*
(1) Flament maakt melding van dit 'specimen', uitgegeven door Ch. Hollman, dat echter niet in autopsie kon worden genomen (vgl. A.J. Flament, 'Maastrichter en andere Limburgsche kranten in de Stadsbibliotheek en op het Rijksarchief te Maastricht', in: *de Maasgouw*, 9(1887), p. 168).
(2) Blijkens een advertentie in *le Courrier de la Meuse* van 22 juni 1867 zou vanaf 29 juni het weekblad *de Limburger* regelmatig gaan verschijnen.
(3) Het eerste nummer van de opvolger, *de Nieuwe Limburger* verscheen op 4 april 1874.
(4) Met ingang van juli 1872 ging de uitgave van *le Courrier de la Meuse* en daarmee ongetwijfeld ook van *de Limburger* over aan Henri Bogaerts.

124

de Limburger 1912-[1920]
✦ *jaren* 1912, proefnrs.(21 en 28 dec.)
– 1(1912), nr. 1(31 dec.); 1(1913), nr. 1(4 jan.) – [1920][1]
✦ *uitgever* Electrische Drukkerij Joseph Crolla jr.
✦ *plaats* Valkenburg
✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1(1913) – 3(1915), nr. 15(26 maart)
driemaal per week (maandag, woensdag en vrijdag)[2] ∞ 3(1915), nr. 16(29 maart) – nr. 53(30 juni)
wekelijks (zaterdag) ∞ 3(1915), nr. 54(3 juli) – {23(1919)}
✦ *formaat* E ∞ 1(1913) – 22(1918), nr. 21(25 mei); D ∞ 22(1918), nr. 22(1 juni) – {23(1919)}
✦ *omvang* III ∞ 1(1913)-2(1914); IV ∞ 3(1915); III ∞ 4(1916)-{23(1919)}
✦ *redactie* Niet in het blad vermeld.
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering van de voorloper, het *Valkenburgs nieuws- en advertentieblad* werd voortgezet naast een nieuwe jaargangnummering. Zo vinden we in de titelkop: '1-17e Jaargang' tot en met '5-21e Jaargang, nr. 1(6 jan.)'. Vervolgens is er slechts sprake van 21e, 22e en 23e jaargang.
– Voor de lezers van de krant was het mogelijk zich te abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. Om welke van de geïllustreerde zondagsbladen het handelde, is niet bekend.
– In de Stadsbibliotheek Maastricht zijn een aantal extra-nummers van *de Limburger* aanwezig, 'Inhoudende de laatste telegrammen en wereldgebeurtenissen': 2(1914), nr. 60(22 okt.) – nr. 72-85[sic](22 dec.).
✦ *relaties* Voortzetting van *Valkenburgs nieuws- en advertentieblad*
✦ *autopsie* tot en met 23(1919), m.u.v. 1916, nrs. 4-52
– Drukkerij Crolla, Valkenburg ∞ proefnrs. 1912; 1913 – 1916, nr. 3 en 1918
– SBM ∞ 1914, extra-nummers; 1917 en 1919 (op microfiches; originelen in bezit van Drukkerij Crolla, Valkenburg)
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Valkenburg en omgeving. Op het moment dat Joseph Crolla de drukkerij van zijn vader overnam, werd het *Valkenburgs nieuws- en advertentieblad* voortgezet als *de Limburger*. In het proefnummer werd geschreven, dat tegelijkertijd een andere redactie zou gaan optreden, "die met den uitgever er naar streven zal *De Limburger* te maken tot een R.K. Volksblad bij uitnemendheid". Daaraan werd toegevoegd: "*De Limburger* zal bevatten: voor ieder begrijpelijke hoofdartikels, overzichten van binnen- en buitenlandsch nieuws, provinciaal nieuws, landbouwartikelen, boeiende feuilletons en verhalen, nuttige wenken enz. Ze zal geheel op Katholieken grondslag gevestigd zijn en zich krachtig toeleggen op de bevordering der Katholieke sociale actie in onze provincie".
✦ *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1920 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) De verhoging van de frequentie tot driemaal per week stond in verband met de vele berichten aangaande de oorlogssituatie. In het nummer van 26 maart 1915 werd gezegd, dat wat de oorlogstijdingen betreft, er voor was gezorgd door de telegrammendienst steeds snel op de hoogte te blijven: "Daar in dezen tijd aan de oorlogsrubriek wel de meeste aandacht gewijd wordt, zal ons streven zijn, zoolang de oorlog duurt, onze kolommen voornamelijk hiervoor open te stellen. Treedt de normale toestand weer in, dan zullen de andere rubrieken uitgebreid worden".

125

de Limburger 1921-1941
• *jaren* 1(1921/22), nr. 1(17 sept.) – 72(1941), nr. 230 (30 sept.)[1]
• *ondertitel* Provinciaal nieuwsblad[2] ∞ 1(1921/22)-8(1928/29)
– Dagblad voor de provincie Limburg[2] ∞ 9(1929/30) – {72(1941), nr. 230(30 sept.)}
• *uitgever* NV Courant de Limburger[3] ∞ 1(1921/22) – [67(1936), 31 aug.][4]
– [NV Maatschappij tot Exploitatie van het Limburgsch Dagblad ∞ 67(1936), 1 sept. – 72(1941)][4]
– Gedrukt bij Drukkerij Mercurius ∞ 1921-1923[5]
• *plaats* Sittard
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 1(1921/22)-3(1923/24)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 4(1924/25)-8(1928/29)
zesmaal per week (niet op zondag)[6] ∞ 9(1929/30) – 72(1941)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
Goltstein noemt als redacteur Jos. Beusmans en als medewerkers Jos. Colsen CM en Jac. Jacobs MSC.[5]
Voor directie en redactie van *de Limburger* in de jaren 1936-1941, zie de beschrijving van het *Limburgsch dagblad*.
• *bijzonderheden* De eerste tien jaargangen beginnen steeds medio september. De 11e jaargang beslaat de maanden september tot en met december 1931. De 12e jaargang begint in januari 1932 en voortaan lopen de jaargangen gelijk met het kalenderjaar. In april 1935 versprong de nummering van 15(1935), nr. 82(6 april) naar 66(1935), nr. 83(8 april), waarbij de start in 1869 van de *Sittardsche courant*, oudste voorloper van *de Limburger*, als vertrekpunt werd genomen.
– Vanaf 1928 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Vanaf sept. 1936 kopblad van het *Limburgsch dagblad*.
– Vanaf sept. 1929 bevat het blad op zaterdag *Kerkklok* met het kerknieuws van Sittard. De 'Kerkklok' heeft een eigen nummering die loopt vanaf 1(1929/30), nr. 1 (7 sept.).
• *relaties* [Voortzetting van de *Nieuwe Limburgsche aankondiger*][7]
– Hierin opgenomen *het Zuiden*[8]
• *literatuur* Henk van Denzen, Willy Heijmans, Cor Lommers, *Een bijzonder bedrijf in Limburg. Wel en wee van het Limburgs dagblad* (Heerlen 1986), p. 52-56
– Jos Goltstein, 'De plaatselijke pers in Sittard', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 240-250
• *autopsie* tot en met sept. 1941, maar 1(1921/22)-4 (1924/25) met veel lacunes
– NPM ∞ 1921/22, nr. 1
– GA Sittard ∞ alle overige afleveringen
• *typering* Katholiek nieuws-, later dagblad voor Sittard en omstreken. In het eerste nummer werd het standpunt van de krant als volgt verwoord: "Ik ben een Katholiek Limburger, die zijn Kerk eert en zijn Bisschop aanhangt en die het geweldige aanpassingsvermogen en de gezonde vooruitstrevendheid en het practische organisatie-talent der ééne Stichting van Christus met vreugde zie en met dankbare bewondering vereer, èn toejuich, èn bevorder, waar mijn zwakke krachten daartoe kunnen geroepen worden (...). Sociaal ben ik een vooruitstrever voor allen, voor boeren en middenstanders, arbeiders en werkgevers; in het katholiek systeem – dat nooit éénzijdig de belangen van ééne klasse kan voorstaan – dient men door de belangen van iederen stand te bevorderen, het algemeen belang te steunen en vooruit te helpen. Politiek sta ik geheel vrij buiten personenkwesties". Toen *het Zuiden* in *de Limburger* werd opgenomen, stelde het blad op 29 jan. 1927, dat het niet "als steektrompet voor eene of andere groep" mag worden beschouwd: "ieder vinde in zijne kolommen gelegenheid tot meeningsuiting. Enkel met dit voorbehoud dat men eerbiedige de beginselen op religieus en staatkundig gebied, die den stoot hebben gegeven tot oprichting; derhalve geene plaats voor daarmede strijdige bijdragen". In het volgende nummer werd daaraan toegevoegd: "Op staatkundig gebied huldigt *De Limburger* de beginselen der R.K. Staatspartij met de noodzakelijk daaruit voortvloeiende konsekwenties". In 1936 werd *de Limburger* kopblad van het *Limburgsch dagblad*.
• *noten*
(1) *De Limburger* kon na 30 sept. 1941 niet meer verschijnen ten gevolge van de door de Duitse bezetter aan de uitgevers opgelegde beperkingen bij het verspreiden van kranten en tijdschriften. De abonnees ontvingen vanaf 1 okt. het *Limburgsch dagblad*.
(2) Waaraan toegevoegd: "waarin opgenomen *Het Zuiden* e.a. (59e [etc. tot en met 66e] Jaargang)" ∞ 6(1926/27), nr. 56(1 febr.) – 15(1938), nr. 82(6 april).
(3) Op 22 dec. 1921 werd opgericht de NV Courant De Limburger, welke zich ten doel stelde "het uitgeven, drukken, doen drukken, verkoopen en verspreiden van Katholieke couranten, boeken, tijdschriften en andere drukwerken, het adverteeren in couranten en tijdschriften en voorts al, wat met het voormelde doel in verband staat, tot de bereiking daarvan wordt geëist en noodig geacht en daaraan bevorderlijk wezen kan; een en ander in den ruimsten zin genomen" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*, Bijvoegsel van de *Nederlandsche Staatscourant*, 1922, nr. 19(26 jan.), NV-nr. 205). Eigenaar van de krant was G.J. Beckers, directeur van de *Nieuwe koerier*. In 1936 werd de NV Courant de Limburger overgenomen door de NV

Maatschappij tot Exploitatie van het Limburgsch Dagblad, nadat al eerder door beide partijen een belangengemeenschap was gevormd.
(4) Vgl. Van Denzen, Heijmans, Lommers, p. 55.
(5) Vgl. Goltstein, p. 160.
(6) In *de Limburger* van 24 aug. 1929 deelde de Raad van Commissarissen van de NV Courant de Limburger mee, dat weldra "naast de Anderdaagsche Courant een Dagblad" zou worden uitgegeven: "Waar nagenoeg alle belangrijke centra van Limburg hun eigen Dagblad hebben, zooals Maastricht, Heerlen, Venlo en Roermond, daar mag het land van Sittard, dat een der belangrijkste industriëele streken gaat worden, zeker niet achterblijven". De mogelijkheid bleef bestaan om de krant in een "anderdaagsche editie" te ontvangen.
(7) Het laatst ingeziene nummer van de *Nieuwe Limburgsche aankondiger* is gedateerd op 10 sept. 1921. Gelet op de ondertitel, de uitgever en de redacteur Beusmans is het zeer waarschijnlijk dat de *Nieuwe Limburgsche aankondiger* zijn naam wijzigde in *de Limburger*.
(8) De krant van 29 jan. 1927 bevat de aankondiging, dat het de Raad van Commissarissen van de NV Courant de Limburger is gelukt om het nieuws- en advertentieblad *het Zuiden* over te nemen.

126

de Limburger 1971-{1980}
✦ *jaren* 1971, ongen.(1 okt.) – {1980}
✦ *ondertitel* Provinciaal dagblad[1]
✦ *uitgever* Limburgia Pers
✦ *plaats* Maastricht
– Kantoren te Geleen, Heerlen, Kerkrade, Roermond, Sittard, Valkenburg en Weert (tot in 1975 tevens te Echt en Venlo)
✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
✦ *formaat* E
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* 1971-1977 F.J.G. Hulskorte, hoofdred.
1971-1977 mr. F.M.J. Pompen, dir.
1971-1977 A.I.M. Thomassen, dir.
1971-1978 G.A. Knepflé, hoofdred.
1971-{1980} N. Bergkamp, hoofdred.
1977-{1980} mr. E.F.M. Goossens, dir.
1978-{1980} F. Wijnands, hoofdred.
✦ *bijzonderheden* De krant verscheen in een aantal verschillende regionale edities.
– Als zaterdagbijlage verscheen tot en met 3 nov. 1973 *Weekend* en vervolgens vanaf 10 nov. 1973 *Inkijk*. *Inkijk* werd gepresenteerd als "een eigentijdse zaterdagkrant waarin de consument nog meer dan voorheen het middelpunt vormt".
✦ *relaties* Samensmelting van *de Nieuwe Limburger (1955-1971)* en van *Maas- en Roerbode*[2]
✦ *autopsie* Volledig tot en met 1980, ongenr.(31 dec.)
– UBN ∞ 1971-1979
– GA Roermond ∞ 1971-1980, editie Roermond
✦ *typering* Dagblad dat ontstond uit het samengaan van de *Nieuwe Limburger* en *Maas- en Roerbode*. In 'Verenigd sterker' in het eerste nummer van 1 okt. 1971 wordt gezegd: "Vernieuwen wij het uiterlijk, wat het innerlijk betreft, de geest waarin de krant zal worden geredigeerd, knopen wij aan bij de beste tradities, die *de Nieuwe Limburger* en *Maas- en Roerbode* altijd hebben gehandhaafd. Dat wil zeggen, dat wij eerlijk en open willen berichten over alles wat de mensen in dit gewest interesseert; dat wij open oog zullen hebben voor alles wat in eigen omgeving geschiedt; dat wij vrij en onbevangen onze mening zullen geven en anderen in de gelegenheid zullen stellen de hunne te publiceren". Dezelfde koers wordt behouden voor wat de geestelijke instelling van de krant betreft. "Die blijft gericht op eerlijke informatie, rekening houdend met de aard, het geloof, het denken en het doen van de mensen in dit deel van Nederland".
✦ *noten*
(1) De editie Roermond heeft als ondertitel 'Maas- en Roerbode'.
(2) Over het samengaan van beide kranten wordt in het eerste nummer van 1 okt. 1971 gezegd, dat van provinciale bladen veel meer verlangd wordt dan vroeger: "Zij moeten zowel in algemene als in regionale berichtgeving aan hoge eisen van lezers in alle schakeringen kunnen voldoen en zij moeten fungeren als forum, waarin meningen op elkaar kunnen botsen (...). Zij moeten in redactioneel en technisch opzicht tegen die taak opgewassen zijn. Omdat dat in al te klein verband niet meer te verwezenlijken is hebben onze kranten tot het vormen van een hecht gefundeerde eenheid besloten, daarmee een sterke grondslag leggend op [sic] een solide, moderne opbouw van het dagbladwezen in Limburg. Vanaf vandaag gaan wij die eenheid ook naar buiten demonstreren door in geheel Limburg onder dezelfde kop te gaan verschijnen."

127

Limburger courier[1] 1847-1886
✦ *jaren* 1847, nr. 1(3 april) – 41(1886), nr. 38(30 maart)
✦ *ondertitel* Politisches-, Unterhaltungs- und Anzeige-Blatt[2] ∞ 1847, nr. 1(3 april) – 12(1857)
– Heerler wochenblatt ∞ 13(1858)-15(1860)
– Weekblad voor politiek, nieuws en advertentiën ∞ 24(1869), nr. 23(4 juni) – 25(1870), nr. 33(3 aug.)
– Courant voor politiek, nieuws en advertentien ∞ 25(1870), nr. 34(6 aug.) – 31(1876)
– Nieuws- en advertentieblad voor het arrondissement Maastricht ∞ 34(1879), nr. 18(15 febr.) – 36(1881), nr. 49(30 april)
– Nieuws- en advertentieblad voor de provincie Lim-

burg ∞ 36(1881), nr. 50(3 mei) – 38(1883), nr. 107(21 juli)
• *uitgever* Hermann Weyerhorst ∞ 1847, nr. 1(3 april) – {nr. 11(12 juni)}
– M. [=Margaretha] Weyerhorst (vanaf 20 aug. 1853 'Witwe Weyerhorst')[3] ∞ {1847, nr. 19(7 aug.)} – 13(1858), nr. 13(27 maart)
– Karl Weyerhorst ∞ 13(1858), nr. 14(3 april) – 41(1886)
• *plaats* Heerlen
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1847 – 25(1870), nr. 28(16 juli)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag)[4] ∞ 25(1870), nr. 29(20 juli) – 33(1878), nr. 100(28 sept.)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)[5] ∞ 33(1878), nr. 101(1 okt.) – 41(1886)
• *formaat* De beschrijving is gemaakt door raadpleging van de krant op microfiches, waardoor het formaat niet kon worden vastgesteld.
• *omvang* [II] ∞ 1847-1860; III ∞ 1861-1877; VI ∞ 1879-1886
• *redactie* [ca. 1850-? Adolph Jorden, red.][6]
[1880-1883 Frans Weyerhorst, red.][6]
[ca.1883-1886 pastoor Thissen, red][6]
• *bijzonderheden* Jaargangaanduiding vanaf 12(1857).
– Aanvankelijk Duitstalige krant. Vanaf 23(1868), nr. 42(16 okt.) verscheen het blad in het Nederlands; vanaf 3 sept. 1869 werd als wekelijks bijvoegsel *Heerler Zeitung* toegevoegd, welke aldus werd aangekondigd: "Den vielseitigen Wunsch, auch einiges Deutsche in die Spalten des Limburger Couriers aufzunehmen, erfüllen wir damit, und zwar passender, dass wir sämmtlichen 1026 Abonnementen des Limburger Couriers wöchentlich eine deutsche Beilage, unter dem Titel "Heerler Zeitung", gratis, ohne Erhöhung des Abonnementspreises beifügen".
• *relaties* Voortzetting van *Weekblad van Heerlen*[7]
– Voortgezet als *Limburger koerier*
• *literatuur* Gea Vermin, *De Limburger courier in de jaren 1845-1866*. Doctoraalscriptie Katholieke Universiteit Nijmegen, Vakgroep Nieuwste Geschiedenis, 1964 (vgl. G.J.B. Verbeet, 'De *Limburger courier* in de jaren 1845-1866. Scriptie van formaat van drs. Gea Vermin', in: *de Nieuwe Limburger*, 1964, 1 aug.)
– N. Eussen, 'Stichting en stichter van de *Limburger koerier* te Heerlen', in: *het Land van Herle*, 21(1971), p. 14-21 en 54-64
• *autopsie* 1847, nrs. 1, 3, 5-6, 9, 11, 19, 23, 27, 31 en 33; 1848, nrs. 5, 12, 21, 23, 27, 29, 32, 34, 36, 40, 47 en 53; 1849, nrs. 15, 17-18, 21, 49 en 51; 1850, nrs. 2, 4, 12, 14, 16, 26, 30, 33 en 36; 1851, nrs. 14, 19 en 39; 1852 – 41(1886)
– SBM (op microfiche; de originele exemplaren zijn deels bewaard in het RA Limburg te Maastricht, deels in het GA Heerlen en deels in de Stadsbibliotheek van Maastricht)
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Heerlen en omgeving, dat aanvankelijk als Duitstalig blad verscheen. De krant werd uitgebreid en kreeg meer bekendheid tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871, toen Weyerhorst evenals Nygh van de *Nieuwe Rotterdamsche courant* voor de nieuwsvoorziening gebruik maakte van postduiven.
• *noten*
(1) Tot en met 12(1857): *der Limburger courier*; vanaf 30(1875), nr. 101(11 dec.): *de Limburger courier*.
(2) Waaraan toegevoegd vanaf [1848, 20 mei] tot en met {1849, nr. 51(22 dec.)}: "Freiheit, Vaterland, Volk".
(3) In nr. 34 van 20 aug. 1853 is het overlijdensbericht opgenomen, dat Johann Bernhard Herrmann Weyerhorst op 2 juli in Noord-Amerika was gestorven.
(4) In het nummer van 20 juli 1870 werd gezegd: "Wegens de belangstelling, welke thans de Buitenlandsche bijdragen bezitten, hebben wij besloten, zoolang de oorlog zal duren, de *Limburger courier* iederen woensdag- en zaturdag uit te geven, ten einde onze lezers van het gebeurde op de hoogte te houden". Het blad zou echter ook na het einde van de oorlog tweemaal per week blijven verschijnen.
(5) Het nummer van 18 sept. 1878 bevat de mededeling: "Ingevolge onze vroeger gedane belofte om, wanneer ons blad 3000 abonnenten [sic] telde, dit dan driemaal per week uit te geven, zal *De Limburger courier* vanaf 1e October aanstaande wekelijks driemaal verschijnen".
(6) Vgl. Eussen.
(7) Van het *Weekblad van Heerlen* is als wekelijks verschijnend nieuwsblad met lokale reikwijdte geen beschrijving in de BKNP opgenomen. Hermann Weyerhorst was vermoedelijk in januari 1846 met de uitgave van het *Weekblad van Heerlen* begonnen. In de Stadsbibliotheek Maastricht zijn op microfiche aanwezig: 1846, nrs. 19, 22, 41-44, 47 en 53; 1847, nr. 4.

128

Limburger koerier 1886-1944
• *jaren* 41(1886), nr. 39(1 april) – {99(1944), nr. 206(4 sept.)}[1]
• *ondertitel* De ondertitel luidde 'Provinciaal dagblad' voor de dagbladeditie en 'Anderdaagsche courant' voor de anderdaagse editie
• *uitgever* Rotatiedrukkerij Karel Weyerhorst ∞ 41(1886) – 54(1899), nr. 37(14 febr.)
– Firma Weyerhorst[2] ∞ 54(1899), nr. 38(15 febr.) – 62(1907)
– NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia ∞ 63(1908)-99(1944)
• *plaats* Heerlen ∞ 41(1886) – 56(1901), nr. 88 van de 'anderdaagsche courant' (aug.)
– Maastricht ∞ 56(1901), nr. 89 van de 'anderdaagsche courant' (10 aug.) – 99(1944)
• *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 41(1886) – 47(1892) , nr. 203(10 dec.)

zesmaal per week (niet op zondag)[3] ∞ 47(1892), nr. 204 (12 dec.) – 99(1944)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [1886-ca.1904 pastoor F.H.J. Thissen, hoofdred.][4]
[1905-1911 mr. L.H.J. Smits, red.][5]
[1907-1934 Jac.P. van Term, hoofdred.][6]
[?-1923 Jos Verhulst, red.][7]
[?-1923 F.H.H. Herold, dir.][6]
[1928-1929 A. van de Poel][8]
◆ *speciale nummers* Bij 74(1919), nr. 255(6 nov.): 'Buitengewoon reclame-nummer' ter gelegenheid van het ingebruiknemen van een 16-zijdige rotatiepers, 4 p.
– 80(1925), okt.: 'Buitengewoon nummer', ter gelegenheid van het ingebruiknemen van een 32-zijdige rotatiepers', 16 p.
– 86(1931), nr. 254(29 okt.): 'Extra feestnummer. 50.000 Abonné's op ons blad. De uitbreiding van onze moderne drukkerij', 24 p.
◆ *bijzonderheden* De krant is van 10 tot en met 15 mei 1940 niet verschenen. In het nummer van 16 mei 1940 wordt de abonnees bericht: "Door het inslaan van een vliegtuigbom, gevolgd door brand, is een belangrijk deel van onze drukkerij op den eersten Pinksterdag [12 mei] vernield. Ons blad verschijnt hierdoor met zooveel vertraging en voorlopig nog in een zeer bescheiden omvang". Na nr. 109(9 mei) volgt nr. 110 (16 mei).
– Vanaf 22 mei tot en met 3 juni 1940 verscheen tevens een avondeditie.[9]
– In een herderlijke brief van 7 juli 1944 namen de bisschoppen openlijk stelling tegen een viertal oorspronkelijk katholieke dagbladen die geheel in nationaal-socialistisch vaarwater waren geraakt: het betrof de volgende vier kranten: *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*, de *Limburger koerier*, *Utrechtsche courant* (uitgaven van NV Neerlandia Uitgeversmaatschappij) en *de Residentiebode* (vgl. S. Stokman OFM, *Het verzet van de Nederlandsche bisschoppen tegen nationaal-socialisme en Duitse tirannie* (Utrecht 1945), p. 290-292).
– Vanaf 12 dec. 1892 verscheen de krant ook in een anderdaagse editie. Blijkens het nummer van 30 sept. 1899 kon men zich abonneren op oftewel het dagblad ("1e uitgaaf") oftewel de "2e uitgaaf" (levering van alle bladen van het dagblad, maar toezending driemaal per week) oftewel de anderdaagse courant ("3e uitgaaf"). Over deze anderdaagse editie werd gezegd: "De abonne's ontvangen 3 maal per week een courant, waarin het voornaamste nieuws voorkomt".
– Vanaf 1889 verscheen de krant op zaterdag in twee bladen. Elk blad had zijn eigen nummer.
– Toen de krant naar Maastricht was verhuisd, verscheen er voortaan een afzonderlijk bijblad voor Maastricht en omgeving. Het blijft onduidelijk op welk moment andere edities begonnen te verschijnen. De Mijnstreek had in elk geval vanaf juni 1917 een eigen editie. In het feestnummer van 29 okt. 1931 wordt gezegd, dat er dan drie edities zijn: 1) Midden- en Noord Limburg, 2) Mijnstreek, 3) Zuid-Limburg.
– Vanaf 5(1901), nr. 106(21 sept.) tot en met 12 mei 1916 verscheen als zondagsbijlage: 'Zondagsblad van de Limburger koerier'[10].
– In 1892 konden de lezers zich abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*. Op 15 dec. 1892 werd echter gemeld dat het zondagsblad niet aan de verwachtingen had voldaan: "Men vond het saai en onbeduidend. (...) Het Zondagsblad is een Hollandsche, een neutrale onderneming". Vanaf oktober 1899 konden de lezers zich echter abonneren op *de Illustratie*, 'Weekblad voor katholieke huisgezinnen'. Dit was eveneens een neven-uitgave van de *Nederlandsche illustratie*. *De Illustratie* werd als volgt aan de lezers voorgesteld: *De Illustratie* zal geven "tal van godsdienstige, leerrijke, onderhoudende verhalen, en een schat van boeiende vertellingen en novellen, populaire beschouwingen en beschrijvingen over de meest bekende of beroemde mannen en vrouwen van onzen tijd, verhandelingen over kunst, letteren, handel en industrie, in één woord eene lectuur die aan de meest uiteenlopende eischen en aan den fijnsten smaak voldoet. (...) Met zulk een gids die ons niet alleen voorlicht, waar onze kennis tekort schiet, maar die ons steunt in onze godsdienstige overtuiging en door zijn beslist katholieken inhoud ons godsdienstig leven opwekt, gaan wij veilig en blijde langs de wegen. (...) *De Illustratie* zal zijn voor de ouden een prettig verteller, voor de kinderen een leermeester en opvoeder, voor allen een genoegen, een door en door godsdienstig, katholieke vriend".
– Vanaf 19 november 1904 ontvingen de lezers gedurende enige tijd *de Tijdspiegel*, 'Letterkundig bijvoegsel. Gratis-bijblad van den Limburger koerier'.
◆ *relaties* Voortzetting van *Limburger courier*
– Voortgezet als *Veritas* (1944-1945)
◆ *literatuur* 'Uit de geschiedenis van de Limburger koerier', in: *Limburger koerier*, 86(1931), nr. 254(29 okt.), feestnummer t.g.v. de 50.000ste abonnée, p. 15. Vermeerderde versie van 'De Limburger koerier. Haar ontstaan en geschiedenis – haar opbloei en uitgroeiing', in: *Limburger koerier*, 80(1925), okt., feestnummer t.g.v. het ingebruiknemen van 32-zijdige rotatiepers. Dit artikel zou voor het eerst zijn verschenen in: *het Advertentiebureau*, okt. 1925
– J. Brauer, J. Driever, 'Krantenstrijd in Maastricht, 1944-1949. Is er nog plaats voor Neerlandia?', in: *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg*, 28(1983), p. 64-91
◆ *autopsie* Volledig
– UBN (op microfiches; de originele exemplaren zijn bewaard in de Stadsbibliotheek Maastricht)

✦ *typering* Katholiek nieuws- en later dagblad voor Zuid-Limburg. Toen het blad vanaf 12 dec. 1892 als dagblad ging verschijnen werd in het hoofdartikel 'Geloofsbelijdenis en doopbeloften' op 13 dec. uitgesproken: "Ik [= de *Limburger Koerier*] geloof in de ééne, heilige, katholieke en apostolische Kerk". In 'Ons verder program' werd gezegd, dat er naar verzoening en eendracht binnen de katholieke partij moest worden gestreefd: "In beide fractiën onzer katholieke partij vinden wij iets, wat ons als waar en gegrond voorkomt. In beide meenen wij ook iets te ontdekken, wat van overdrijving en hartstochtelijkheid niet is vrij te pleiten". Nadat in 1900 het Maastrichtse blad *de Zuid-Limburger* was opgeheven, verhuisde de *Limburger koerier* een jaar later van Heerlen naar Maastricht met de ambitie om provinciaal Limburgs dagblad te worden.

✦ *noten*

(1) Ongetwijfeld is er na 4 september 1944 geen aflevering meer verschenen. Zowel in de SBM als in de KB is dit het laatst aanwezige nummer.

(2) De Firma Weyerhorst werd in 1899 onderdeel van het vennootschap onder de firma's P.W. van de Weijer, Firma F.B. van Ditmar te Utrecht, Gebrs. Oukoop te Breda. Dit vennootschap werd in 1908 omgezet in de NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia (zie de beschrijving van de *Utrechtsche courant*). Volgens het *Limburgsch dagblad* van 26 sept. 1944 zouden "de Utrechtsche heeren [=de gebroeders Van de Weijer] de *Limburger koerier* voor meer dan een ton gouds van de firma Weyerhorst hebben gekocht".

(3) De *Limburger koerier* ging als dagblad verschijnen, toen *le Courrier de la Meuse* ophield te bestaan. In het nummer van 10 dec. 1892 stond 'Een lijkrede' afgedrukt, waarin de hoofdredacteur Thissen niet onder stoelen of banken stak, dat hij het verdwijnen van *le Courrier* niet betreurde. Hij sloot zijn artikel af met de woorden: "Als wij voor den ontslapene een grafschrift moesten stellen, dan zou dat ongeveer aldus luiden: Hier rust de *Courrier de la Meuse*. Hij was een Limburgsch dagblad. On-Limburgsch door zijn Waalsche taal; On-Limburgsch door zijn liberaal-katholieken geest; On-Limburgsch door zijn laffe, weifelende houding in de belangrijkste quaestie. Hij ruste in vrede en, zijn geest spoke niet meer in Maastricht en Limburg rond". In het nummer van 12 dec. 1892 in 'Een wiegepraatje' werd gezegd, dat de plannen om van de *Limburger koerier* een dagblad te maken al bestonden voordat er sprake van was dat de *Courrier* zijn "Waalsche livrei van den heer Pyls" zou afleggen.

(4) Vgl. *Limburger koerier*, 62(1907), nr. 204(2 sept.): 'In memoriam pastoor Thissen'.

(5) Vgl. *Een bijzonder bedrijf*, p. 75.

(6) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 69.

(7) Vgl. *Nieuwe Delftsche courant*, 67(1942), 15 april.

(8) Vgl. *Katholieke pers*, 1928, nr. 50(15 okt.) en Jan Brouwers, 'De journalistieke charges van Albert van de Poel. Hoofdredacteur *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*, 1929-1941', in: *Jaarboek van het Katholiek Documantatie Centrum*, 18(1988), p. 129-142.

(9) In de krant van 23 mei 1940 werd bericht: "Om onze lezers zoo spoedig mogelijk op de hoogte te brengen van het belangrijkste nieuws uit binnen- en buitenland en uit de provincie Limburg, zullen wij voortaan op elken werkdag een avondblad uitgeven. Dit avondblad wordt voorloopig alleen in enkele gemeenten, die 's avonds nog bereikbaar zijn, verkrijgbaar gesteld, tegen den prijs van drie cent. Onze abonné's krijgen den volgenden dag een volledig dagblad, waarin het avondblad van den vorigen dag geheel is opgenomen".

(10) Het zondagsblad werd als volgt in de krant aangekondigd: "De lange winteravonden staan weêr voor de deur. Dan komt de tijd van lezen, dan verlangt men na volbrachte dagtaak naar aangename en onderhoudende lectuur, dan ziet men met ongeduld uit naar wat de bladen en tijdschriften te genieten geven. Een courant alleen biedt geen afwisseling genoeg voor die lange avonden. Want uit den aard der zaak is de politiek geen onderwerp, waaraan oud en jong zich gezamenlijk kunnen vergasten, als zij aan den gezelligen haard gezeten zijn, en ook over het provinciale en stedelijke nieuws wil men geen uren achtereen het onderhoud blijven voortzetten. Wat men verlangt, nevens politiek en verder couranten-nieuws, 't is lectuur vol tintelenden humor, welke de lachspieren in beweging zet, 't zijn verhalen, die ons op de vleugelen der verbeelding het bestaan van andren doen medeleven, anecdoten, raadsels, strikvragen enz."

129

Limburgsch[1] dagblad 1918-{1980}

✦ *jaren* 1(1918), nr. 1(5 okt.)

– 1(1918), nr. 1(26 okt.) – {26(1943), nr. 6(9 jan.)}[2]

– 27(1944), nr. 1(20 sept.) – {62(1980), nr. 306(31 dec.)}

✦ *uitgever* NV Nieuwe Limburger Koerier v.h. Penners en Co[3]

– Financieel kon het slechts komen tot de uitgave van het dagblad met steun van kapitaal van de Firma Teulings uit Den Bosch. Daartoe werd op 17 april 1918 de NV Algemeene Exploitatie Maatschappij Zuid Limburg opgericht,[4] op 31 dec. 1926 omgezet in de NV Maatschappij tot Exploitatie van het Limburgsch Dagblad[5] en in 1969 tot de Uitgeversmaatschappij Limburgsch Dagblad NV.[6]

– Vanaf maart 1945 tot en met maart 1968 werkte het *Limburgsch dagblad* met het *Dagblad voor Noord-Limburg* en de *Maas- en Roerbode* samen in de Limburgia-Pers en vanaf 1946 tot en met maart 1968 in de Zuid-Oost-Pers, samenwerkingsverband van Limburgia-

Pers, Brabant-Pers en *de Gelderlander*.[7]
– Vanaf 1969 nam het *Limburgs dagblad* deel in het redactionele samenwerkingsverband Gemeenschappelijke Pers Dienst, GPD.[8]
• *plaats* Heerlen
– Tot en met 1940 worden er bijkantoren vermeld in Maastricht, Kerkrade en Sittard. Bovendien in 1918 en 1919 te Gennep, Venray en Weert; tot en met 1921 ook te Roermond en Venlo en vanaf 1930 tevens te Brunssum en Hoensbroek. De namen van Brunssum en Hoensbroek vervallen vanaf 6 febr. 1942. Vanaf 1944 worden er in de titelkop geen bijkantoren meer vermeld.
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E-formaat, m.u.v. C-formaat voor 27(1944), nr. 19(11 okt.) – 29(1946), nr. 298(21 dec.)
• *omvang* VI
• *redactie* [1918 en 1927-1933 Th. C. Vianen, hoofdred.][9]
[1918-1921 M.J.M. van Poll, hoofdred.][9]
[1918-1922 W. Cox, dir.][9]
[1919-1947 P. Reuser (1919-1924 corr. te Maastricht; 1926-1927 waarn. hoofdred,; 1927-1940 chef-red.; 1940-1943 hoofdred.; 1944-1946 chef-red.; 1946-1947 red. te Maastricht)][9]
[1921-1926 W. Goldschmitz, waarn. hoofdred.][9]
[1922-1923 Frans Weyers, waarn. dir.][9]
[1923][9]-1963 A. Hoefsmit, dir.
[1929-1957 Henk Gruwel, red., vanaf 1950 alg. sportred.][10]
[1930-1934 J.W. de Vries, red.][11]
[1933][9]-1940 en {1944} mr. L.H.J. Smits, hoofdred.
{1941}-1942 J.P. van Vonderen, red. stad en streek (vermeld vanaf 1 aug. 1941)
{1941}-{1946} J. Ferier, red. binnen- en buitenl. (vermeld vanaf 1 aug. 1941 tot en met 5 maart 1946)
1944-{1946} H. Hol, red. (vermeld tot en met 5 maart 1946)
1944-{1946} J. Kuypers, red. (vermeld tot en met 5 maart 1946)
1945-{1946} W.H. Lebens, red. (vermeld tot en met 5 maart 1946)
1946-1972 J. Groen (1946-1967 chef.-red.; 1967-1971 red.; 1972 waarn. hoofdred.)
[1947 C.M. Dosker, dir. ad interim][9]
1964-1972 drs. J.P.S. van Neerven, dir. (vanaf febr. 1966 dir.-hoofdred.; jan. en febr. 1972 alleen dir.)
[1967-1968 Frans Hulskorte, chef-red.][9]
[1970-1971 Joop van den Berg, adj.-hoofdred.][9]
1972-1975 Pierre Huyskens, hoofdred.
[1972-{1980} Jos Drehmanns, dir.][9]
1975-{1980} Ben Romijn, hoofdred.
1979-{1980} Winus de Rouw, hoofdred.
• *speciale nummers* 15(1932), nr. 106(3 mei): 'Bij de opening van ons nieuw gebouw' (Feestnummer b.g.v. verhuizing van het bedrijf)
– 42(1959), nr. 235(8 okt.): twee speciaalnummers t.g.v. het 40-jarig bestaan van de krant en de ingebruikneming van een nieuwe 64-zijdige rotatiepers: 1) aflevering van 56 p. met een overzicht van 40 jaar ontwikkeling van de Zuidlimburgse mijnstreek en over vijf dagbladen in het buitenland; 2) jubileumnummer van 8 p. over de geschiedenis van de krant (ingebonden in KB-exemplaar)
– Jubileumnummer oktober 1968: 'Deze krant in dit Limburg', 64 p.
• *bijzonderheden* De jaargangnummering liep gelijk aan het kalenderjaar. De 49e jaargang liep echter door vanaf januari 1966 tot en met oktober 1967, de 50e begon op 26 oktober 1967, de 51e op 26 oktober 1968 en de 52e op 1 januari 1970.
– Vanaf 1924 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Als kopbladen verschenen *de Nieuwe Limburger koerier* (1918-1941) en *de Limburger* (1935, sept. – 1941, sept.). Zie de afzonderlijke beschrijvingen.
– Als min of meer zelfstandige nevenuitgaven verschenen *Limburg aan Christus* (1918-1940) en *Overal*. Van beide bladen zullen in het aan gezinslectuur gewijde deel van de BKNP beschrijvingen worden opgenomen.
– Het *Limburgsch dagblad* verscheen in verschillende edities. Volgens *Een bijzonder bedrijf*, (p. 78) zouden deze streekedities vanaf 1934 zijn verschenen, maar in de Stadsbibliotheek Maastricht zijn reeds exemplaren van de krant uit 1920 aanwezig met in de titelkop de vermelding 'Maastrichtsche editie'. Na de Tweede Wereldoorlog verschenen drie edities: Heerlen, Sittard en Maastricht. In 1965 werden de edities tijdelijk opgeheven. Vanaf 21 april 1965 verscheen de krant in twee katernen: het eerste met het nieuws "op nationaal en internationaal niveau", het tweede met nieuws uit provincie, uit eigen stad en streek en dorp. Daarmee kregen "al onze lezers al het nieuws uit geheel ons verschijningsgebied onder ogen". Op 25 augustus 1965 kwamen de drie edities weer terug en vanaf 2 november 1971 verscheen er tevens een editie voor Roermond en omstreken.[12]
– Vanaf 5(1922), nr. 60(11 maart) verscheen in de zaterdagkrant *Zondagslectuur van het Limburgsch dagblad*. Deze bijlage van enkele pagina's verdween in 1929 en werd omgezet in een aantal afzonderlijke rubrieken.
– Vanaf [1926] verscheen op zaterdag als gratis bijlage voor de abonnees: *Kerkklok* voor de parochies van Heerlen en omgeving. De *Kerkklok* bleef verschijnen tot en met 13 september 1941 en werd als rubriek 'Kerkberichten' voortgezet in de zaterdagkrant.
– In de jaren dertig verscheen op vrijdag gedurende het wedvluchtseizoen als bijlage: *de Postduif. Duivenblad van het Limburgsch dagblad*. Hiervan is in het SHC aanwezig nr. 26(april 1940). Tijdens de Duitse bezetting werd deze bijlage vermoedelijk weldra gestopt. De krant van 23 mei 1940 berichtte in elk geval, dat het

voortaan streng verboden was postduiven te laten uitvliegen in de provincie Limburg tot de linie Dieteren en Heide.
– Vanaf 47(1964), nr. 210(5 sept.) verscheen als zaterdagbijlage *Extra*.
– In de krant van 8 maart 1973 werd aangekondigd, dat vanaf 22 maart als bijlage zou gaan verschijnen *Vrouw apart*, "een goed, aantrekkelijk en overzichtelijk weekblad, gericht op de Limburgse vrouw". In *de Journalist* van 1 april 1973 werd over de bijlage gezegd, dat deze veel informatie zou bevatten "over mode, schoonheidsverzorging, gezondheid, opvoeding en koken en daarnaast actueel nieuws, korte berichten, reportages, een discussierubriek, een horoscoop en culturele informatie".
– De abonnees waren vanaf 1918 gratis verzekerd tegen ongevallen, ook de arbeider "in de gevaarlijkste bedrijven, zelfs (..) de mijnwerker".
– De krant kon niet verschijnen op vrijdag 10 en zaterdag 11 mei 1940. Na nr. 109(9 mei) verscheen nr. 110(13 mei), waarin de burgemeester van Heerlen een dringend beroep deed om rust en kalmte te bewaren en eindigde met de leuze "Leve de Koningin! Leve ons Vaderland!".
✦ *relaties* Voortzetting van *de Nieuwe Limburger koerier*
✦ *literatuur* Servé Overhof, '50 jaar geleden eiste men in de Mijnstreek een eigen krant', in: *Limburgs dagblad*, oktober 1968, '50 jaar Limburgs dagblad', p. 9-13
– Henk van Denzen, Willy Heijmans, Cor Lommers, *Een bijzonder bedrijf in Limburg. Wel en wee van het Limburgs dagblad*, Heerlen 1986, XIX + 219 p.
✦ *autopsie* Volledig tot en met 62(1980), nr. 306(31 dec.)
– SBM ∞ 1918-1919, 1948-1966 (op microfiches)
– KB ∞ 1920-1939, 1967-1980
– SHC ∞ 1940-1947
– GA Sittard ∞ 1943, 2-9 jan.
✦ *typering* Katholiek dagblad voor Heerlen en Zuidelijk Limburg. Het blad werd mede opgericht door Henricus Poels, die op 30 januari 1918 tijdens een Sint Augustinus-bijeenkomst van Limburgse priesters had gesproken: "Er zal dit jaar, eer de boeren het hooi binnen halen, een dagblad komen voor de Mijnstreek, waar we naar verlangen als een hongerige naar een boterham met een stuk spek. Het zal heten en moeten zijn 'Ons Dagblad' (geciteerd in het jubileumnummer uit 1959). Bij het 40-jarig bestaan van de krant werden als de twee drijfveren die het verleden van de krant hadden bepaald, genoemd "levende katholiciteit en liefde tot Limburg": "Als wij zeggen levende katholiciteit, dan bedoelen we christendom, dat in het leven geïntegreerd is en dat tot christelijk handelen drijft. Limburg herkent deze levende katholiciteit intuïtief, want het wezenlijke van het Limburgse volk is juist, dat het katholicisme zijn leven doordrenkt heeft. Daarom moest de andere drijfveer zijn: liefde tot Limburg en dag voor dag attent zijn op dat edelste in het Limburgse volk: het in zijn natuur verweven katholicisme". Toen op 2 nov. 1971 de editie voor Roermond begon te verschijnen, herhaalde de krant haar katholieke identiteit: "Als katholieke krant is het primair onze taak een goede krant te zijn en al het nieuws zo volledig mogelijk te brengen". Het wordt als een plicht beschouwd "in onze krant ruim plaats te bieden aan al hetgeen er gebeurt in onze kerk, in Rome, elders ter wereld, in Nederland en in Limburg". In *de Dagbladpers* van januari 1978 sprak directeur J. Drehmanns als volgt over het verschil van het *Limburgs dagblad* en *de Limburger*: "We [= *Limburgs dagblad*] zijn geen preekkrant, maar een nieuwskrant. We geven wel opinie, maar geen belering. We zijn niet progressief katholiek, zomin als we over de hele linie progressief zijn in onze krant. *De Limburger* reageert op het katholieke gebeuren anders dan wij, je zou het progressiever kunnen noemen. (..) Wij zijn gematigd en positief kritisch, zoals de redactie het noemt, en alle negativismen worden zodoende bewust niet opgenomen".
✦ *noten*
(1) Vanaf 42(1959), nr. 235(8 okt.): *Limburgs dagblad*.
(2) De Sittardse editie verscheen tot en met 9 jan. 1943, terwijl van de Heerlense editie geen exemplaren van na 31 dec. 1942 bekend zijn. In *Een bijzonder bedrijf*, p. 88 is sprake van een verschijningsverbod dat aan de krant werd opgelegd: "Wat van het *Limburgs Dagblad* overbleef, was een z.g. raamkrantje, *de Mijnstreek* geheten, een onregelmatig verschijnend blaadje, waarin geldigheid van bonnen en andere openbare bekendmakingen verschenen".
(3) Voor de NV Nieuwe Limburger Koerier, voorheen Penners en Co, zie de beschrijving van *de Nieuwe Limburger koerier*. In juli 1920 werden de statuten van de NV gewijzigd. Er werd een commissie van toezicht op de redactie van de door de vennootschap uit te geven nieuwsbladen ingesteld. De benoeming van deze commissie, die het recht tot ontslag van de hoofdredacteur kreeg, zou geschieden door de gewone aandeelhouders van de Algemeene Exploitatie Maatschappij Zuid Limburg (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1920, nr. 171(3 en 4 sept.), NV-nr. 1485.
(4) Op 17 april 1918 werd opgericht de NV Algemeene Exploitatie Maatschappij Zuid Limburg, te Heerlen door G. Corten, drukker en uitgever, en F.J. Weijers. Het doel van de NV was: "het deelnemen in andere vennootschappen, welke de uitoefening van het drukkers- en uitgeversbedrijf, met al wat daarmede in verband staat, in den uitgebreidsten zin genomen, beoogen; het steunen dier vennootschappen in hare bedrijfsuitoefening en het zelf uitoefenen van genoemde bedrijven, eveneens in den uitgebreidsten zin genomen" (vgl.

Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1918, nr. 191(16 aug.), NV-nr. 959). In oktober 1924 werd de naam van de NV veranderd in NV Limburgsch dagblad (vgl. *ibidem*, 1925, nr. 22(2 febr.), NV-nr. 233). Op 12 april 1918 werd eveneens door G. Corten en F.J. Weijers de NV Drukkerij Corten opgericht met als doel "de uitoefening van het drukkersbedrijf met al wat daarmede in verband staat in den uitgebreidsten zin genomen en het deelnemen in andere vennootschappen met gelijk of verwant doel" (vgl. *ibidem*, 1918, nr. 191(16 aug.), NV-nr. 958). Het is niet geheel duidelijk wat de preciese rol is geweest van deze NV.
(5) De omzetting op 31 dec. 1926 in de NV Maatschappij tot Exploitatie van het Limburgsch Dagblad betekende, dat de krant niet langer afhankelijk was van kapitaal van de NV C.N. Teulings' Koninklijke Drukkerijen, maar nu geheel in Limburgse handen was. Het doel van de NV werd als volgt omschreven: "het drukken en uitgeven van het *Limburgsch dagblad*, en daarmede al of niet verband houdende couranten, tijdschriften, periodieken, boeken, platen, kaarten en alle drukwerken, het adverteeren in couranten, benevens het handeldrijven in alle artikelen, die op de exploitatie eener drukkerij in het algemeen betrekking hebben". Bepaald werd, dat het *Limburgsch dagblad* geredigeerd zou worden volgens de Roomsch-Katholieke beginselen (vgl. *ibidem*, 1927, nr. 20(28 en 29 jan.), NV-nr. 250).
(6) Op 5 sept. 1969 werd Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad NV opgericht, welke zich ten doel stelde "de exploitatie van een uitgeverij, drukkerij en clichéfabriek, een en ander te verstaan in de meest uitgebreide zin, daaronder begrepen het deelnemen in- en de samenwerking met ondernemingen, waarvan het doel gelijksoortig is of dienstbaar kan zijn aan dat van de vennootschap. De uitgave *Limburgs Dagblad* zal worden geredigeerd volgens de Katholieke beginselen" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1969, nr. 205(22 okt.), NV-nr. 4887. In september 1972 kwam de Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad NV in handen van NV Holding De Telegraaf. Voor de verwikkelingen hierover, zie *Een bijzonder bedrijf*, p. 159-175 en de artikelenserie 'Slag om Limburgs dagblad' van Louis Weltens en Jos Stijfs, in: *de Journalist*, 23(1972), nr. 5(1 maart) tot en met 24(1973), nr. 5(1 maart).
(7) Voor de Limburgia-Pers, zie de beschrijving van het *Dagblad voor Noord-Limburg* en voor de Zuid-Oost-Pers de beschrijving van het *Brabants dagblad*. Voor het uittreden van het *Limburgs dagblad* uit de Limburgia-Pers en de Zuid-Oost-Pers, zie: *de Journalist*, 19(1968), nr. 1(15 jan.), p. 7 en nr. 2(27 jan.), p. 41, 45.
(8) Voor de Gemeenschappelijke Pers Dienst, zie: Cor Meerbach, *... Zoodat niet bij de groote dagbladen wordt achtergeloopen. GPD 1936-1986*, S.l. [1986].
(9) Vgl. het jubileumnummer uit 1959 en *Een bijzonder bedrijf*.
(10) Vgl. *De Journalist*, 21(1970), nr. 16(15 okt.), p. 35.
(11) Vgl. *Nieuwe Delftsche courant*, 67(1942), 15 april.
(12) De Roermondse editie begon te verschijnen, toen de *Maas- en Roerbode* was samengegaan met *de Nieuwe Limburger*. In het eerste nummer van het *Limburgs dagblad voor Roermond en omstreken* van 2 november 1971 werd gezegd, dat was besloten tot de uitgave van de nieuwe editie voor Midden-Limburg "omdat wij van mening zijn, dat persvrijheid pas dan zinvol is, wanneer zij gepaard gaat met een reële keuzevrijheid voor de lezers tussen meerdere dagbladen".

130

Limburgsch nieuwsblad[1] [1876]-[1897]
◆*jaren* [1876][1] – [1897, eind dec.][2]
◆*ondertitel* De goedkoopste courant van Limburg ∞ {5(1880), nr. 60(28 juli)}
– De goedkoopste en meest verspreide courant van Limburg ∞ {10(1885), nr. 118(21 okt.)} – {11(1886), nr. [afgescheurd](30 okt.)}
◆*uitgever* A. Crolla[3] ∞ [1876][4] – {5(1880), nr. 60(28 juli)}
– Stoomdruk en uitgaaf van J. en M. Crolla[3] ∞ {10(1885), nr. 118(21 okt.)} – {11(1886), nr. [afgescheurd](30 okt.)}
– Stoomdruk en uitgaaf van M. Crolla[3] ∞ {15(1890)}, nr. 33(24 maart)} – {16(1891), nr. 10(26 jan.)}
– Gebr. Crolla[3] ∞ {17(1892), nr. 82(2 juli)} – [1897][2]
◆*plaats* Houthem ∞ [1876][4] – {16(1891), nr. 10(26 jan.)}; Wijk-Maastricht ∞ {17(1892), nr. 82(2 juli)} – [1897][2]
– In 1894 worden 'bureau's' vermeld te Houthem, Valkenburg en Heerlen
◆*frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1876][4] – {5(1880), nr. 60(28 juli)}
driemaal per week (maandag, woensdag en zaterdag) ∞ {10(1885), nr. 118(21 okt.)} – [1897][4]
◆*formaat* E
◆*omvang* Ingeziene afln.: {1880}-{1885} 2 p. per afl.; vanaf {1886} 4 of 6 p. en 8 p. op zaterdag
◆*redactie* Niet in het blad vermeld.
◆*bijzonderheden* In het NPM is aanwezig *Limburgsch advertentieblad*, *Bijblad van 't Limburgsch nieuwsblad*, 1883, ongenr.(3 febr.), waarin zoals de titel al doet vermoeden, uitsluitend advertenties zijn opgenomen.
– In 16(1891), nr. 10(26 jan.) wordt meegedeeld, dat voortaan zal worden toegevoegd "een extra-nummer, getiteld *Limburgia*, 'Zondagsblad van 't Limburgsch nieuwsblad', gewijd aan ernst en scherts. Reeds sedert lang werd de behoefte gevoeld (zoowel hier als elders) van een Zondagsblad, dat aan een spotprijs geleverd, toch degelijkheid zou voorstaan. Wijl nu de uitgever naar een redmiddel uitzag om den grooten toevloed van advertentiën te kunnen opnemen zonder den

inhoud te kort te doen, zag men naar geschikte personen uit, die gaarne medewerkten, om het volk in dorp en stad des Zondags eens eenige recht aangename uurtjes te bezorgen. De inhoud zal bestaan uit: een hoofdartikel, feuilleton, nieuwsberichten der week, verhalen voor 't volk, alsmede zooveel mogelijk eene gravure, allerlei, enz." Van *Limburgia* kon geen enkele aflevering worden ingezien. Mogelijk verscheen later als zondagsblad *de Gezellige huisvriend* (zie de afzonderlijke beschrijving), het zondagsblad van het *Dagblad van Maastricht*.
– Het *Limburgsch nieuwsblad* is vanaf 1895 als een kopblad te beschouwen van het *Dagblad van Maastricht* (1895-1897), voortgezet als *de Zuid-Limburger* (1897-1900).
• *relaties* Voortgezet als *de Zuid-Limburger*, anderdaagse editie[2]
• *autopsie* 5(1880), nr. 60(28 juli); 10(1885), nr. 118(21 okt.); 11(1886), nr. [afgescheurd](30 okt.); 15(1890), nr. 33(24 maart) en nr. 49(3 mei); 16(1891), nr. 10(26 jan.); 17(1892), nr. 82(2 juli) en 19(1894), nr. 178(17 dec.)
– SBM ∞ 1885, nr. 118(kopie; origineel in bezit van Drukkerij Crolla, Valkenburg)
– NPM ∞ overige ingeziene nummers
• *typering* Katholiek nieuwsblad van de Gebroeders Crolla. Het blad begon te verschijnen in Houthem, maar werd in 1891 of 1892 overgebracht naar Maastricht. Aldaar ging het vanaf 1895 verschijnen als kopblad van het eveneens door de Gebroeders Crolla uitgegeven *Dagblad van Maastricht*.
• *noten*
(1) Het blad is voor het eerst vermeld – onder de titel *het Nieuwsblad* – in de uitgave 1876 van het *Algemeen adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 503). In {1880} werd de titel veranderd in *het Limburgsch nieuwsblad*.
(2) In *de Zuid-Limburger*, 3(1897), nr. 345(29 dec.) wordt bericht dat met ingang van 1 jan. 1898 *het Limburgsch nieuwsblad* zal gaan verschijnen onder de titel: *de Zuid-Limburger*, 'Limburgsch nieuws- en advertentieblad. Anderdaagsche courant'. Deze anderdaagsche editie zal driemaal per week verschijnen (maandag, woensdag en zaterdag) en in hoofdzaak de inhoud weergeven van het dagblad *de Zuid-Limburger*.
(3) Leonard Crolla (1824-1867) was schoolmeester te Houthem en bezat een herberg, winkel en vanaf 1861 tevens een postagentschap. Na de dood van Leonard zette zijn weduwe met de zoons het bedrijf voort. Samen begonnen zij een drukkerij. De oudste zoon was Peter Alphons (= A. Crolla). Hij werd later opgevolgd door zijn jongere broers Joseph en Mathias. In 1887 vertrok Joseph naar Valkenburg en begon daar een eigen zaak. In 1891 of 1892 werd de drukkerij van Houthem naar Wijk-Maastricht verhuisd, alwaar vanaf 1895 het *Dagblad van Maastricht* door de Gebroeders Crolla werd uitgegeven (mededeling van C. Crolla aan O. Lankhorst, 16 september 1987).
(4) Vgl. *Algemeen adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

131

Limburgsch volksblad [1890]-[1892]
• *jaren* [1890, 21 juni][1] – [1892, eind dec.][2]
• *uitgever* Stoomdrukkerij van Le Courrier de la Meuse, vanaf 1 dec. 1892 onder de naam Maastrichtsche Stoomdrukkerij
• *plaats* Maastricht
• *frequentie* wekelijks (zaterdag, gedateerd op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* Het *Limburgsch volksblad* was een Nederlandstalig weekblad van *le Courrier de la Meuse*. In de titelkop wordt vermeld, dat alle advertenties uit het zaterdagnummer van *le Courrier de la Meuse* gratis worden geplaatst in het *Limburgsch volksblad*.
• *autopsie* 1890, ongen.(3 aug.) en 1892, nr. 1(3 jan.)
– NPM
• *typering* Nederlandstalig weekblad van *le Courrier de la Meuse*. Het blad is niet uitgesproken katholiek en bevat naast veel advertenties een politiek overzicht der week, gebeurtenissen uit binnen- en buitenland en anekdotes.
• *noten*
(1) In *le Courrier de la Meuse* van 19 juni 1890 is een paginagrote annonce opgenomen, waarin wordt meegedeeld, dat aanstaande zaterdag het proefnummer verschijnt van *het Limburgsch volksblad*. Daaraan wordt toegevoegd: "*Het Limburgsch volksblad* wordt o.a. aan meer dan 1000 [sic] koffiehuizen van Maastricht en omstreken kosteloos verzonden".
(2) Met ingang van 1 januari 1893 werd *le Courrier de la Meuse* omgezet in een Nederlandstalig dagblad, *Ons Zuiden*. Ongetwijfeld betekende dit tevens de opheffing van het *Limburgsch volksblad* als Nederlandstalig weekblad van *le Courrier*.

132

de Limburgsche aankondiger [1879]-[1912]
• *jaren* [1879, jan.][1] – [1912, dec.][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad ∞ {2(1880), nr. 30(24 juli)}
– Sittard's nieuws- en advertentieblad ∞ [1887][3]-{33(1911)}
• *uitgever* Drukker-uitgever: G. Tholen
• *plaats* Sittard

• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ {2(1880), nr. 30 (24 juli)} – {22(1900), nr. 27(30 juni)}
tweemaal per week (donderdag en zaterdag) ∞ {22(1900), nr. 45(31 okt.)} – {33(1911)}
• *formaat* E
• *omvang* III ∞ [1879]-21(1899); V ∞ 22(1900)-29(1907); VI ∞ 30(1908)-{33(1911)}
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
[1901-1911 Ernest Gadiot, red., onder het pseudoniem Mr. G][4]
• *bijzonderheden* In een aantal jaren begint de nieuwe jaargang reeds in de laatste week van december.
– In 14(1892), nr. 1(1 jan.) wordt aangekondigd, dat voortaan een geïllustreerd zondagsblad zal gaan verschijnen, dat per jaar "een boekdeel van 416 pagina's" zal vormen, "dat met zijn honderden met smaak uitgezochte, keurig uitgevoerde illustraties en met zijn talrijke met zorg gekozen artikelen en verhalen van blijvende waarde, een schat voor elke huiskamer zal wezen". Het betrof hier ongetwijfeld het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Firma Van Ditmar. Ook in 1911 is er in de titelkop sprake van de mogelijkheid om zich op het *Geïllustreerd zondagsblad* te abonneren.
– In de titelkop wordt het blad geadverteerd als "het meest verspreide blad van Sittard" vanaf 1900; als "het meest verspreide weekblad van Z. Limburg" van juli 1907 tot en met oktober 1908 en daarna als "het meest verspreide blad van Sittard en omstreken".
• *relaties* Samengegaan met *Limburg* en voortgezet als *Nieuwe Sittardsche courant*
– In 1913 begon de *Nieuwe Limburgsche aankondiger*, waarvan Ernest Gadiot, de oud-redacteur van *de Limburgsche aankondiger*, aanvankelijk redacteur was.
• *autopsie* 2(1880), nr. 30(24 juli); 14(1892), nr. 1(1 jan.) en nr. 18(30 april); 15(1893); 16(1894), nr. 50(15 dec.); 18(1896) – 20(1898), nr. 24(11 juni); 22(1900), met aantal lacunes; 23(1901)-30(1908); 32(1910), nr. 14(19 febr.) – 33(1911), nr. 104(30 dec.)
– NPM ∞ 1880, nr. 30; 1892, nrs. 1 en 18; 1893, nr. 1
– GA Sittard ∞ alle overige afleveringen
• *typering* Katholiek lokaal nieuwsblad, dat krachtige steun gaf aan de Katholieke Sociale Actie en de Sittardsche Katholieke Kiesvereniging.
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de jaargang- en afleveringsnummering en: Karl Drabbe, 'Een eigentijdse vorm van katholieke cultuurpropaganda. De lijn van De Vlaamse Linie (1948-1953)' in: *Trajecta*, 7(1998), pp. 70-87.
(2) Het eerste nummer van de opvolger, de *Nieuwe Sittardsche courant*, verscheen op 4 jan. 1913.
(3) Vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(4) Vgl. Jos Goltstein, *Limburg voor de Limburgers (?). Een krantenonderzoek naar het ontstaan van het Limburgs chauvinisme in Sittard in de periode 1890-1930*. Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Instituut voor Culturele en Sociale Antropologie, 1983, p. 157.

133

Limburgsche illustratie [1926]-[1930]
• *jaren* 1(1926/27), nr. 1[begin okt.][1] – [1930]
• *ondertitel* Zondagsblad voor den huiselijken haard
• *uitgever* [NV Nieuwe Venlosche Courant]
• *plaats* [Venlo]
• *frequentie* wekelijks
• *formaat* C
• *omvang* [VI]
• *redactie* Niet in het tijdschrift vermeld.
• *relaties* Voortgezet als *Mooi Limburg*
• *autopsie* 1(1926/27), nr. 30(23 april), nr. 32(7 mei) en nr. 38(17 juni); 2(1927/28), nr. 4(22 okt. 1927); 1928, nr. 277 (24 nov.)
– SHC ∞ 1926/27, nr. 30
– KDC ∞ 1926/27, nrs. 32 en 38
– SBM ∞ 1927/28, nr. 4
– Dagblad voor Noord-Limburg, Venlo ∞ 1928, nr. 277
• *typering* Zondagsblad van de *Nieuwe Venlosche courant*, waarin verhalen, wetenswaardigheden uit de streek, nieuwsberichten, vrouwenrubriek en kinderhoekje.
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.

134

de Linie 1946-1963
• *jaren* 1946, prospectus [maart]
– 1(1946), nr. 1(29 maart) – 18(1963), nr. 891(27 april)
• *ondertitel* Katholiek weekblad voor Nederland ∞ 7(1952), nr. 336(5 sept.) – 10(1955) , nr. 464(19 febr.)
• *uitgever* Stichting De Linie
– Gedrukt bij Drukkerij Holland te Amsterdam (1946-1951), Drukkerij Brouwer te Delft (1952-1958) en vanaf april 1958 bij NV De Gelderlander te Nijmegen
• *plaats* Amsterdam
• *frequentie* wekelijks
• *formaat* E
• *omvang* IV ∞ 1(1946); VI ∞ 2(1947)-17(1962); II ∞ 18(1963)
• *redactie* 1946 L.H. Paulussen SJ, waarn. hoofdred.
1946-1947 dr. P.C. Boeren
1946-1947 R. van Thiel SJ, ass. van de hoofdred.
1946-1948 C. Minderop SJ, ass. van de hoofdred.
1946-1949 P.W. Assmann
1946-1948, 1951 en 1957-1962 Henk Morel (tot en met 1951 onder het pseudoniem A. Campaert)
1946-1954 prof. dr. J.H.C. Creyghton SJ (1946-1950 hoofd-

red.-dir.; 1950-1954 medewerker)
1946-1952 en 1957-1962 mr. A.Th. Mertens (1946-1952 red.secr.)
1947-1948 Max van Poll
1947-1948 dr. E.F. Schröder, waarn. hoofdred.-dir.
1950-1953 dr. K. Verhofstad SJ, hoofdred.-dir.
1951 G.J. Adriaansen SJ
1951 dr. M.H. Jacobs
1952-1953 J.V.L.M. Verbiest, techn. hoofdred.
1953-1963 dr. S. Maas SJ, hoofdred.-dir. (vanaf 1962 alleen dir.)
1957-1960 K. Fens
1957-1962 dr. K.J. Hahn
1957-1962 N. van Hees SJ
1962-1963 drs. J. Arts SJ, hoofdred.
In de jaren 1946-1948 worden als 'rubrieksredacteuren' genoemd:
1946 dr. A. Oldendorff
1946 J. Smits van Waesberghe
1946-1947 dom A. Beekman OSB
1946-1947 dr. B. Knipping OFM
1946-1947 F. van Nimwegen CssR
1946-1947 P.M. Smedts
1946-1948 ir. W. de Bruyn
1946-1948 dr. Aug. Cuypers
1946-1948 mr. A. Diening
1946-1948 mr. A. Hernould
1946-1948 prof. mr. J. Jurgens
1946-1948 dr. H.H. Kreutzer
1946-1948 dr. J.L. Mey
1946-1948 prof. dr. D. Michels OP
1946-1948 prof. dr. J. Nota SJ
1946-1948 prof. J. Sleijffers SJ
1946-1948 dr. B.W. Spiekman
1946-1948 dr. A. Weijnen
1946-1948 dr. J. Witte SJ
1947-1948 dr. P. de Bruin SJ
1947-1948 H.L. Prenen
1947-1948 F. Sijbesma
1947-1948 W.Q. Verstegen
1947-1948 Jules Cuypers
• *speciale nummers* 3(1948), nr. 107(16 april): 'Rome of Moskou', speciaal nummer gewijd aan de aanstaande verkiezingen in Italie
– Bij 4(1949), nr. 149(4 febr.) en nr. 150(11 febr.) bijlages i.v.m. het proces tegen kardinaal Mindzenthy
– In 5(1950), nr. 214(5 mei) 'speciale uitgave' t.g.v. het bezoek van pater Riccardo Lombardi SJ aan Nederland
– Bij 8(1953), nr. 371(9 mei): feest-editie, 'Eeuwfeest der Hiërarchie 1853-1953', 16 p.
– 13(1958), nr. 641(12 juli): 'Extra Lourdes Nummer', n.a.v. het eeuwfeest van de verschijning van Maria in Lourdes
• *bijzonderheden* In het Archief van de Nederlandse Provincie van de Sociëteit van Jezus te Nijmegen bevindt zich het archief van *de Linie*. Zie voor een eerste overzicht: Boersema, p. 479-482.
– Vanaf het eerste nummer was er in het blad de rubriek 'Vlaanderen'. Hieruit kwam na korte tijd een eigen Vlaamse editie voort, welke vanaf 1 oktober 1948 begon te verschijnen o.d.t. *de Vlaamse linie*. *De Vlaamse linie* werd in 1963 voortgezet als *de Nieuwe*, uitgave van de NV de Nieuwe Pers[1].
• *relaties* Voortgezet als *de Nieuwe linie*
• *literatuur* B.R.C.A. Boersema, *De Linie, 1946-1963. Een weekblad in handen van Jezuïeten. Onderzoek naar de pers als middel tot apostolaat*, Amsterdam 1978, XV + 501 p. (*Publicaties van het Katholiek Documentatie Centrum*, 8)
• *autopsie* Volledig
– KDC (collectie druksels) ∞ prospectus (fotokopie)
– UBN ∞ 1946-1973
• *typering* Katholiek opinieweekblad opgericht door de Nederlandse jezuïetenprovincie. In de prospectus die de uitgave van het blad aankondigde, werd gezegd dat *de Linie* haar katholieke lezers wilde doordringen van liefde tot hun geloof en haar niet-katholieke lezers de betekenis van ditzelfde geloof duidelijk maken: "Naar dit doel zal worden gestreefd, niet zoozeer door directe uiteenzetting van den geloofsinhoud, als wel door demonstratie van het cultuurcritisch en cultuurscheppend vermogen van het christendom". Daaraan werd toegevoegd: "De Linie-redactie dient zich onverbloemd aan als Katholiek, maar zij zal zich beijveren om gehoor te vinden bij alle Nederlanders, in en buiten ons Rijksgebied, die voor solide denkbeelden en voor idealisme ontvankelijk zijn, zoo goed als zij ook medewerking van niet-Katholieken geenszins uitsluit". De eerste hoofdredacteur en directeur J.H.C. Creyghton zag als hoofddoel van zijn weekblad de strijd tegen de verregaande paganisering van het openbare leven in Nederland. Daarbij hield hij vast aan een morele boven een esthetische beoordeling van de literatuur en de beeldende kunst. Fel streed *de Linie* tegen het communisme, het humanisme en het kapitalisme. Ook na het aftreden van Creyghton bleef het blad zijn behoudend karakter behouden, hoewel er pogingen werden gedaan de maatschappelijke ontwikkelingen in Nederland te volgen.
• *noten*
(1) Over *de Vlaamse linie*, zie: Marc van de Voorde, *Het politieke opinieweekblad "de [Vlaamse] Linie" (1948-1964)*, Gent 1970. (licentiaatsverhandeling) en: Karl Drabbe, 'Een eigentijdse vorm van katholieke cultuurpropaganda. De lijn van De Vlaamse Linie (1948-1953)' in: *Trajecta*, 7(1998), pp. 70-87.

135

de Maandagmorgen 1923-[1940]
• *jaren* 1923, model-nummer (maart)
– 1(1923/24), nr. 1(14 mei) – [1940][1]
• *ondertitel* Geïllustreerde maandagochtend-uitgave v.h. Noordbrabantsch dagblad[2] ∞ 1(1923/24) – {5(1927/28), nr. 34(2 jan.)}
– Geïllustreerd weekblad ∞ {9(1930/31), nr. 20(21 sept.)} – {17(1939), nr. 20(11 sept.)}
• *uitgever* [Advertentiebureau A.L.T.A. ∞ 1923-1924][3]
– NV Noordbrabantsch Dagblad ∞ [1924][3]-[1940]
• *plaats* [Amsterdam ∞ 1923-1924][3]
– 's-Hertogenbosch ∞ [1924][3]-[1940]
• *frequentie* wekelijks
• *formaat* E ∞ Model-Nummer (maart 1923); 1(1923) – {5(1927/28), nr. 34(2 jan.)}; D ∞ {9(1931/32), nr. 20(21 sept.)} – {17(1939), nr. 20(11 sept.)}
• *omvang* [VI]
• *redactie* [1932-1938 Herman de Man, medewerker][4] [R. de Grood, hoofdred.][4]
• *bijzonderheden* *De Maandagmorgen* was van meet af aan de maandagochtend-uitgave van het *Noordbrabantsch dagblad*, maar werd al spoedig ook aan andere kranten geleverd. Dit gebeurde in elk geval vanaf november 1923 aan *de Avondster*.
• *literatuur* P. Hollenberg, ''s-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica brabantica*, 4(1975), p. 208
• *autopsie* Model-Nummer(maart 1923); 1(1923/24), nr. 1(14 mei); 4(1926), nrs. 9, 21; 5(1928), nr. 34; 9(1931), nr. 20; 11(1934), nr. 45; 12(1934), nrs. 4, 27, 48; 13(1935), nrs. 2, 3, 27, 32, 37, 48; 14(1936), nrs. 1, 27; 15(1937), nr. 1; 17(1939), nr. 20
– NPM
• *typering* Op roze papier gedrukte maandagochtendkrant met nieuws uit binnen- en buitenland, amusementslectuur en vooral sportnieuws. In het nummer van 12 mei 1923 van het *Noordbrabantsch dagblad-het Huisgezin* werd de inhoud van *de Maandagmorgen* als volgt omschreven: "Een vlot en aangenaam geschreven Weekkroniek, laatste Binnen- en Buitenlandse Nieuwsberichten, belangrijke Verslagen, Maandagfilm, Lied der week en uitgebreide Sportrubriek. Voorts actueele Foto's". In het eerste nummer wordt gezegd, dat *de Maandagmorgen* zich op katholiek standpunt zal stellen. Iedere week zal een hoofdartikel door een bekwaam katholiek publicist of een katholiek staatsman worden geplaatst.
• *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1940 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) Vanaf {4(1926/27), nr. 21(4 okt.)} vervalt "v.h. Noordbrabantsch Dagblad".
(3) *De Maandagmorgen* begon in 1923 voor rekening en risico van D.Y. Alta, die te Amsterdam een reclamebureau had en uitgever was. Reeds een jaar later was Alta zoveel ten achter met betaling dat hij afstand moest doen van de exploitatie ten gunste van de NV Noordbrabantsch Dagblad (vgl. Willibrord van der Kallen, *Uit de voorgeschiedenis van Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven* [interne publicatie], p.94).
(4) Vgl. Henri A. Ett, *Wie was Herman de Man* (Oudewater 1980. *Publikatie van de Vereniging Herman de Man*, nr. 2), p. 19 en Henk Povée, *Herman de Man* (Rotterdam 1986), p. 42. In 1938 werd De Man ontslagen, vermoedelijk mede in verband met zijn anti-Duitse artikelen.

136

Maandelijks bulletin / Katholieke Nederlandse Nieuwsblad Pers 1953
• *jaren* 1(1953), nr. 1(maart) – {nr. 10(dec.)}[1]
• *uitgever* Katholieke Nederlandse Nieuwsblad Pers, KNNP[2]
• *plaats* Adm.: Kerkrade ∞ 1(1953), nr. 1 – nr. 9(okt.)
– Brunssum ∞ 2[= 1](1953), nr. 10(dec.)
• *frequentie* maandelijks
• *formaat* C
• *omvang* I
• *redactie* 1953 J.J. Schaars
• *bijzonderheden* Gestencild.
– Nummer 10(dec.) draagt abusievelijk reeds het jaargangnummer '2'.
• *relaties* Min of meer voortgezet als *Nieuwsblad voor de katholieke nieuwsbladuitgever*
• *autopsie* 1(1953), nrs. 1-10, m.u.v. nr. 4
– KDC
• *typering* Orgaan van de katholieke nieuwsbladuitgevers. In *de Journalist* van mei 1953 werd bericht dat op de Collegiale Dag van katholieke nieuwsbladuitgevers besloten was tot uitgifte van een maandelijks bulletin als contactorgaan der katholieke nieuwsbladuitgevers. Dit bulletin zou voortaan de eerste dinsdag van iedere maand door het Katholiek Nederlands Persbureau worden verzonden. In het eerste nummer van het *Maandelijks bulletin* werd gezegd, dat het bulletin beoogt een band te onderhouden tussen de uitgevers: "Het staat open voor bijdragen van de uitgevers, mits zij interessante, bijzondere of grappige voorvallen tot onderwerp hebben, die betrekking hebben op de nieuwsbladen. Natuurlijk worden ook artikelen opgenomen, die ideeën opperen of suggesties geven voor een bepaalde gezamenlijke activiteit. Tevens zal in dit orgaan een overzicht worden gegeven van de activiteiten van de KNNP en van het werk der commissies".
• *noten*
(1) Op de Collegiale Dag van Katholieke Nieuwsbladuitgevers op 9 nov. 1953 werd besloten dat de KNNP in federatief verband samen zou gaan met de Nederland-

se Nieuwsblad Pers.(vgl. bericht van het Katholiek Nederlands Persbureau van 12 nov. 1953). In het decembernummer kondigde J.J. Schaars, de drijvende kracht achter de KNNP, zijn vertrek aan. Vermoedelijk is er na december 1953 geen aflevering van het *Maandelijks bulletin* meer verschenen. In *NNP*, het orgaan van de Nederlandse Nieuwsbladpers van okt/nov. 1954 werd bericht, dat er plannen bestonden tot oprichting van een organisatie van katholieke nieuwsbladuitgevers, "mogelijk een initiatief tot heroprichting (...), want er heeft immers een organisatie van Katholieke uitgevers bestaan, de KNNP, die echter maar weinig en de laatste tijd in het geheel niets meer van zich deed horen". In het *Jaarverslag* van de NNP over de periode juni 1954 – juni 1955 werd gezegd dat de KNU (Katholieke Nieuwsblad Uitgevers) zich had aangediend als opvolgster van de Katholieke Nederlandse Nieuwsbladpers, "die gedurende enige tijd geen blijken van activiteit meer had gegeven".
(2) Tijdens de Collegiale Dag van Katholieke Nieuwsbladuitgevers op 9 nov. 1953 werd de Katholieke Nederlandse Nieuwsblad Pers (KNNP) officieel opgericht. In de ontwerp-statuten, gevoegd bij 1(1953), nr. 9(okt.), werd het doel van de vereniging, "werkend op katholieke grondslag" als volgt omschreven: "de bevordering van de belangen der R.K. Nieuwsblad-uitgevers in het algemeen en in het bijzonder het bevorderen der geestelijke en stoffelijke belangen der aangesloten leden, een en ander in al of niet federatieve samenwerking met andere groepen en instellingen".

137

Maas- en Roerbode 1855-1904
✦ *jaren* [1855, prospectus(10 dec.)][1]
– 1856, nr. 1(5 jan.)[2] – 49(1904), nr. 111(29 sept.)
✦ *ondertitel* Nieuwsblad ∞ 1856, nr. 12(22 maart) – 14(1869), nr. 26(26 juni)
– Nieuws- en advertentieblad[3] ∞ 14(1869), nr. 27(3 juli) – 44(1899), nr. 139(9 dec.)
✦ *uitgever* J.J. Romen; vanaf 1866 Firma J.J. Romen; vanaf 6 mei 1876 Firma J.J. Romen en Zonen[4]
✦ *plaats* Roermond
✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1856-32(1887)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 33(1888) – 44(1899) , nr. 139(9 dec.)
zesmaal per week (niet op zondag)[5] ∞ 44(1899), nr. 140(11 dec.) – 46(1901), nr. 147(1 juli)
driemaal per week (maandag, woensdag en zaterdag)[6] ∞ 46(1901), nr. 148(2 juli) – 49(1904)
✦ *formaat* C ∞ 1856 – 14(1869), nr. 26(26 juni); D ∞ 14(1869), nr. 27(3 juli) – 22(1877); E ∞ 23(1878) – 28(1883); D ∞ 29(1884) – 44(1899), nr. 139(9 dec.); C ∞ 44(1899), nr. 140(11 dec.) – 46(1901), nr. 147(1 juli); D ∞ 46(1901), nr. 148(2 juli) – 49(1904)
✦ *omvang* III ∞ 1856 – 28(1883); IV ∞ 29(1884) – 32(1887); VI ∞ 33(1888) – 49(1904)
✦ *redactie* [1856-1881 H.A. Lom pr., hoofdred.][7]
[1881-1887 W.A. Notermans pr., hoofdred.][7]
[1887-1894 J.L.H. Vrancken pr., hoofdred.][7]
[1895-1903 P.J.H. Geurts pr., hoofdred.][7]
[1903-1904 P.H. Brounts pr., hoofdred.][7]
In de beginperiode was dr. Michaël Smiets vermoedelijk betrokken bij de redactie.[8]
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd gebruikt vanaf 2(1857), nr. 1(3 jan.).
✦ *relaties* In 1843 had J.J. Romen gedurende zes maanden een wekelijks verschijnend blad uitgegeven, het *Nieuws- en advertentieblad voor de stad en het arrondissement Roermond*. Het voornemen om het blad tot een meer algemeen politiek weekblad te maken, is niet uitgevoerd. Wel verscheen als een voortzetting in verkleinde vorm het *Roermonds markt- en aankondigingsblad*.[7] Van deze twee bladen zijn als lokale weekbladen geen afzonderlijke beschrijvingen in de BKNP opgenomen
– Samengegaan met *de Nieuwe koerier* en voortgezet als *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode*[9].
✦ *literatuur* M. Smeets, 'De levensloop van onze krant', in: *Maas- en Roerbode*, januari 1956, jubileumnr. t.g.v. het 100-jarig bestaan van de krant
✦ *autopsie* Volledig
– GA Roermond
✦ *typering* Katholieke courant voor Roermond en omgeving. In de prospectus uit 1855 werd gezegd, dat het blad "betrekkelijk godsdienst en staatkunde een beknopt overzigt [zal] leveren van de merkwaardigste gebeurtenissen, die in den loop der week zijn voorgevallen; de besluiten der Staten Generaal en der Provinciale Staten van ons Hertogdom mededeelen, en de lezers met de uitvindingen, verordeningen enz., welke voor koophandel, nijverheid of landbouw eenig belang opleveren, bekend maken". De uitgever hoopte dat hij in de behoefte kon voorzien van hen "die niet in de gelegenheid zijn, van [sic] een dagelijks verschijnend blad te lezen en toch met reden wenschen, met de merkwaardigste gebeurtenissen van den tijd niet geheel onbekend te blijven". (geciteerd naar Smeets in het jubileumnummer van de *Maas- en Roerbode*, jan. 1956).
Toen *de Maas- en Roerbode* werd omgezet in een dagblad, werd over de strekking van het blad geschreven: "Wij zullen in ons Dagblad in hoofdzaak datgene bespreken en vergaren, wat kan geacht worden den Katholiek, den Limburger, den Staats- en Wereldburger wezenlijk belang in te boezemen (...) Het Katholieke Limburg en de Limburgers zullen in de eerste plaats in ons Dagblad hun belangen behartigd en verdedigd vinden, met bezadigdheid en kracht". Het nieuwe dagblad wilde "een specifiek Limburgsche kleur, een Limburgsch cachet hebben".

◆ *noten*
(1) De prospectus kon niet in autopsie worden genomen, maar er wordt uit geciteerd door Smeets.
(2) De nummers 1 tot en met 11 verschenen onder de titel *Nieuwsblad van de stad en het distrikt Roermond*. Nummer 12 van 22 maart was het eerste nummer onder de titel *Maas- en Roerbode*.
(3) De toevoeging in de ondertitel van "advertentieblad" was een gevolg van de afschaffing van het zegel op de dagbladen en advertentiën. In het nummer van 26 juni 1869 wordt gezegd, dat met ingang van het volgende nummer het formaat van de krant "zeer aanmerkelijk" zal worden uitgebreid en het van rijkswege op elke advertentie geheven zegelrecht van 35 cent vervalt. Alleen de 'insertiekosten' voor de advertenties worden voortaan in rekening gebracht, waardoor iedereen in staat is "ten gerieve van zijn handel, bedrijf enz. aankondigingen te doen".
(4) Met ingang van 1 juli 1899 werd de drukkerij en de krant verkocht aan G.J. Beckers en H.J.W.F. Versterren.
(5) Op 5 dec. 1899 werd door de uitgevers als "een St. Nicolaas-verrassing" aan de lezers meegedeeld dat het blad vanaf 11 december als dagblad zou gaan verschijnen. Overigens zou het formaat van het blad kleiner worden; "het nieuwe Dagblad zal echter groot genoeg zijn, om van het belangrijke dagelijksche nieuws een volledig overzicht te geven. Immers, wanneer de lezer onzer groote dagbladen eens wil nagaan, hoeveel er van de hem daarin aangeboden lectuur overblijft als hij met zorg het kaf van het koren scheidt, dan zal hij toegeven dat de meeste dagbladen gerust wat kleiner konden zijn, zonder dat de lezers erbij zouden verliezen". De krant bleef ook verschijnen als anderdaagse courant.
(6) In 'Een zwanenzang' in het nummer van 1 juli 1901 moeten de uitgevers berichten dat de poging "om de dagelijksch verschijnende Katholieke courant te maken tot een volksblad" is mislukt. "Op de dorpen bleek de leeslust zoo zwak, dat maar enkelen naar dit goedkoope middel grepen om dien lust te bevredigen". En ook de lezers te Roermond stelden teleur: de helft der abonnees nam het dagblad; de helft bleef het doen met de anderdaagse editie.
(7) Vgl. *Maas- en Roerbode*, januari 1956, jubileumnr. t.g.v. het 100-jarig bestaan van de krant.
(8) Vgl. P.A.M. Geurts, 'Enkele minder bekende Limburgse vrienden van Jozef Albert Alberdingk Thijm', in: *Publications de la Société Historique dans le Limbourg*, 126(1990), p. 159, nt. 20
(9) In het laatste nummer van 29 sept. 1904 wordt gezegd, dat met ingang van 1 okt. de *Maas- en Roerbode* in eigendom overgaat aan de Roermondsche Stoomdrukkerij en verenigd met *de Nieuwe koerier* gaat verschijnen. Het is gekomen tot verkoop van de *Maas- en Roerbode* aan de Roermondsche Stoomdrukkerij en niet het tegenovergestelde: "En wel in hoofdzaak op grond van de overweging, dat de courantuitgave bij de Roermondsche Stoomdrukkerij meer dan bij de Firma J.J. Romen en Zonen hoofdtak van haar bedrijf is".

138

Maas- en Roerbode 1945-1971
◆ *jaren* 1(1945), nr. 1(15 jan.) – 1971, ongen.(30 sept.)
◆ *ondertitel* Dagblad voor Midden-Limburg ∞ 1(1945), nr. 107(22 mei) – 1971, ongen.(19 aug.)
◆ *uitgever* NV Courant de Nieuwe Koerier Maas- en Roerbode[1]
– Vanaf maart 1945 werkte de *Maas- en Roerbode* met het *Limburgsch dagblad* en vanaf april 1945 met het *Dagblad voor Noord-Limburg* samen in de Limburgia Pers.[2]
– In 1945 werd de krant aanvankelijk gedrukt te Helmond bij NV Boekdrukkerij Helmond, deels ook bij het *Limburgsch dagblad* te Heerlen en vanaf 22 mei weer in Roermond in de eigen drukkerij.[3]
– In de zomer van 1971 werd de *Maas- en Roerbode* opgenomen in het Audet-concern.[4]
– De *Maas- en Roerbode* werkte met andere bladen samen in de ZuidOost-Pers en in de Pers Unie.[5]
◆ *plaats* Weert ∞ 1(1945), nr. 1(15 jan.) – nr. 106(21 mei) en Heerlen ∞ 1(1945), nr. 46(8 maart) – nr. 106(21 mei)[3]
– Roermond ∞ 1(1945), nr. 107(22 mei) – 1971
– Bijkantoren te Echt en Weert
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* D ∞ 1(1945), nr. 1(15 jan.) – nr. 176(10 aug.); wisselend D- en E-formaat ∞ 1(1945), nr. 177(11 aug.) – 2(1946), nr. 184(9 aug.); E ∞ 2(1946), nr. 185(10 aug.) – 1971
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* 1945 J. Oijen, medewerker
1945 J. v.d. Velden
1945-{1946} A. Schreurs, red. (vermeld tot en met 31 dec. 1946)
1945-{1946} G. Sillen, red. (vermeld tot en met 31 dec. 1946)
1945-{1946} A. Tilken, red. (vermeld tot en met 31 dec. 1946)
1945-1952 H. Bresser, hoofdred. (tot en met 27 april 1945 onder het pseudoniem van J. de Haas)
1945-1964 C.M. Dosker, dir. (tot en met 27 april 1945 onder het pseudoniem van C. v.d. Berg)
1945-1970 E.J. Hoogenstraaten, chef-red. (vanaf 1952 hoofdred.)
{1946} J. de Valk, red. (vermeld tot en met 31 dec. 1946)
1964-1971 A.I.M. Thomassen, dir.
1971 N. Bergkamp, hoofdred.
◆ *speciale nummers* Januari 1956: 'Maas- en Roerbode 100 jaar', 8 p.
◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering versprong

van 12(1956), nr. 11(13 jan.) naar 101(1956), nr. 12(14 jan.). Daarmee werd verwezen naar het beginjaar 1856 van de *Maas- en Roerbode*, voorloper van *de Nieuwe koerier Maas- en Roerbode*. Na 116(1971), nr. 26(1 febr.) werd er geen jaargang- en afleveringsnummering meer gebruikt.

– Vanaf 10 sept. 1955 verscheen wekelijks op zaterdag de bijlage *Intermezzo*.[6] In 1969 verdween deze bijlage, nadat er eerst nog enkele pagina's opgenomen waren met in de regelkop de aanduiding 'Intermezzo'. Vanaf 21 aug. 1971 werd zaterdags als bijlage *Weekend* aan de krant toegevoegd, waarin, zoals twee dagen eerder was geschreven, "u een aantal reportages en achtergrondartikels aantreft. Ook zijn in deze bijlage de langbeloofde denksporten (dammen, bridge, schaken, puzzel) opgenomen".

✦ *relaties* Voortzetting van *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode*[7]

– Samengegaan met *de Nieuwe Limburger* en voortgezet als *de Limburger*[8]

✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1945, nrs. 9, 12-14, 16-23, 25-39

– NPM ∞ 1945, nr. 1

– SHC ∞ 1945, nrs. 2-8, 10-11, 15 en 24

– GA Roermond ∞ 1945, nr. 40 – 1971

✦ *typering* Katholiek dagblad voor Roermond en omgeving. Toen in 1945 Roermond nog door de Duitsers bezet was, begon de krant te verschijnen vanuit Weert. In het eerste nummer van 15 januari 1945 werd gezegd, dat krachten en arbeid gewijd zullen worden "aan de belangen van ons katholiek Geloof, van ons dierbaar Limburg en daarmede van heel ons geliefde vaderland". Bij de terugkomst op 22 mei 1945 in Roermond werd geschreven: "Verwacht van ons (...) geen 'program', maar eisch wel met recht en rede, dat wij open en onbevangen, principieel als katholiek en goed Nederlander staan tegenover de enorme vragen en nooden van deze tijd". In 1971 fuseerde de krant met *de Nieuwe Limburger* uit Maastricht.

✦ *noten*

(1) Voor de NV Courant de Nieuwe Koerier Maas- en Roerbode, zie de beschrijving van *Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode*, noot 1.

(2) Voor de Limburgia-Pers, zie de beschrijving van het *Dagblad voor Noord-Limburg*.

(3) In het jubileumnummer uit 1956 wordt verhaald dat vanaf 15 jan. 1945 de *Maas- en Roerbode* te Helmond werd gedrukt en in maart tevens te Heerlen: "Toen op 1 maart 1945 ook het gebied ten Oosten van de Maas bevrijd werd, maakten verkeers- en andere moeilijkheden het onmogelijk om de in Helmond gedrukte uitgave tijdig in deze streek te bezorgen. Daarom werd met de welwillende medewerking van het *Limburgsch dagblad* te Heerlen voor dit deel van het verspreidingsgebied een andere editie verzorgd". De krant van 22 mei 1945 meldt in 'Bij een mijlpaal': "En nu zitten we weer in een vertrouwde omgeving. We luisteren naar het regelmatig getik van de zetmachines, een geluid dat we in jaren niet meer hoorden".

(4) Vgl. *de Journalist*, 22(1971), nr. 15/16(1 aug.), p. 12 en nr. 17(1 sept.), p. 16.

(5) Voor de Zuid-Oost-Pers, zie de beschrijving van het *Brabants dagblad*, noot 4 en voor de Pers Unie de beschrijving van *het Binnenhof*, noot 3.

(6) Over *Intermezzo* werd in de krant gezegd, dat het "beurtelings ontspannende of ontwikkelende afleiding voor het weekend" zou brengen als een "adempauze (...) tussen de inspanningen van twee weken werken en ook afleiding tussen twee weken vaak hard nieuws van onze dagelijkse krant". De bijlage zou brengen een kort verhaal, "en een zo groot mogelijke hoeveelheid varia op elk gebied, zoals muziek, literatuur, kunst, humor enz." Bovendien zou aandacht besteed worden aan technisch nieuws, aan denksport (schaken, dammen, bridgen en kruisjassen) en 'Vrouwenkrans' en een kinderrubriek bevatten.

(7) Omdat Roermond nog door de Duitsers bezet was, begon de krant vanuit Weert te verschijnen. In het eerste nummer van 15 jan. 1945 werd daarover geschreven: "Om direct na de bevrijding van Weert in de directe behoefte van een publiciteitsmiddel te voorzien, nam de heer J. v.d. Velden te Weert in overleg met de overheid het initiatief tot het uitgeven van het blad *Mededeelingen*, typografisch verzorgd door de Fa. Douven-Weegels. Binnen het raam van het Persbesluit verschenen deze *Mededeelingen* als officieel orgaan der Gemeente Weert en bewezen aan overheid en publiek gedurende den overgangstijd naar meer normale omstandigheden noodzakelijke en goede diensten".

(8) De samenwerking ging in op 20 aug. 1971. De *Maas- en Roerbode* van 19 aug. berichtte de lezers: "Vanaf morgen gaat de *Maas- en Roerbode* samen met *De Nieuwe Limburger* over op een nieuwe stijl, tot 1 oktober onder eigen naam, daarna onder één vlag". Het voortbestaan als een zelfstandige *Maas- en Roerbode* werd te kwetsbaar geoordeeld: "Voor de (...) kleine zelfstandigheid komt nu een grote in de plaats. Want binnen het stevige verband van Audet en Midden-Limburg kunnen wij voortaan onze taak beter en onbezorgder vervullen". *De Limburger* zal een "moderne krant" worden: "een krant voor het televisie-tijdperk. Geen ellenlange, saaie stukken, waar moeilijk doorheen te komen is, maar op maat gesneden, bondige teksten, die 'zuinig' geschreven zijn en de lezers op de kortste manier proberen in te lichten".

139

de Maas en Waler [1907]-[1939]
✦ *jaren* [28(1907)][1] – [1939][2]
✦ *ondertitel* [Katholiek weekblad voor Zuid-Gelderland en Noord-Brabant ∞ 1913-1920][3]
✦ *uitgever* NV Stoomdrukkerij De Maas en Waler[4], vanaf okt. 1916 NV Electrische Drukkerij De Maas en Waler
✦ *plaats* Druten
✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ {28(1907), nr. 29(20 juli)}
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ {36(1915), nr. [1](1 jan.)} – nr. 36(5 mei)
wekelijks ∞ 36(1915), nr. 37(8 mei) – [1920][3]
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1921][3] – {51(1931), nr. 79(21 okt.)}
[wekelijks ∞ 1932-1939][3]
✦ *formaat* E
✦ *omvang* VI ∞ {36(1915)}; V ∞ {37(1916)}
✦ *redactie* [1911 Max van Poll, hoofdred.][5]
[{1917}-1927 Herman Linnebank OSC, medewerker][6]
✦ *bijzonderheden* Tot en met [1909] verscheen als kopblad de *Neder-Betuwe*[7] en vanaf [1910] tot en met [1923] de *Nieuwe Over-Betuwe* (zie de afzonderlijke beschrijving). In de *Pius-almanak* van 1934 worden als kopbladen vermeld: *de Leeuwensche courant*, het *Appelternsch nieuwsblad* en het *Dreumelsch nieuws- en advertentieblad*.
– Vanaf {1915} was het voor de lezers van *de Maas en Waler* mogelijk zich te abonneren op een *Geïllustreerd zondagsblad*. Het is niet bekend welke van de geïllustreerde zondagsbladen het hier betreft.
✦ *relaties* Voortzetting van de *Maas- en Waalbode*[8] en ten dele van de *Maas-en-Waalsche courant*.[9] De *Maas-en-Waalsche courant* werd ook voortgezet als de *Nieuwe Maas-en-Waalsche courant*.[10]
✦ *autopsie* 28(1907), nr. 29(20 juli); 36(1915)-37(1916); 40(1919), nr. 9(1 maart); 51(1931), nr. 79(21 okt.)
– NPM ∞ 1907, nr. 29; 1919, nr. 9 en 1931, nr. 79
– Drukkerij de Maas en Waler, Druten ∞ 1915-1916
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor het Land van Maas en Waal.
✦ *noten*
(1) De titel is voor het eerst vermeld in de uitgave van 1907 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1939 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Gegevens ontleend aan de betreffende afleveringen van de *Pius-almanak*. In de *Pius-almanak* wordt vanaf 1934 geen frequentie vermeld. In *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* is de titel alleen in 1922 vermeld als tweemaal per week verschijnend nieuwsblad. In de volgende jaren is het blad niet opgenomen; later wel weer, maar zonder frequentie.
(4) Op 4 augustus 1902 was door o.a. kapelaan H.W. Roes uit Deurne en J.H. Vermeulen, uitgever te Druten, de NV Roomsch-Katholieke Maas- en Waalsche Courant-en Boekdrukkerij opgericht. Het doel van de NV werd als volgt geformuleerd: "het uitgeven eener courant in Katholieken geest en het exploiteeren eener boekdrukkerij, met alles wat daarmede in verband staat". In artikel 10 werd bepaald, dat de boekhouder-directeur de inhoud van de courant bepaalt en regelt "binnen de grenzen door de Katholieke geloofs- en zedenleer aangewezen en met onvoorwaardelijke onderwerping aan de uitspraken van het kerkelijk gezag". Als boekhouder-directeur werd benoemd J.H. Vermeulen, die ongetwijfeld het recht van uitgifte van de *Maas- en Waalbode* en de drukkerij te Druten met de inventaris en de voorraad van papier en drukwerken had ingebracht (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1902, nr. 197(23 aug.), NV-nr. 507). Enkele jaren later werd het recht van uitgifte van *de Maas- en Waalsche courant* ook in de NV ingebracht (zie hieronder, noot 9). Naast de officiële naam van NV Roomsch-Katholieke Maas- en Waalsche Courant- en Boekdrukkerij is in de titelkop van de krant ook de naam Drukkerij de Maas en Waler afgedrukt.
(5) Vgl. J.M.G.M. Brinkhoff, *Een eeuw de Gelderlander-pers* (Nijmegen [1948]), p. 79).
(6) Vgl. D. Snijders OSC, *Herman Linnebank 1875-1927. Zijn werk als criticus en Vlamingen-vriend*, Antwerpen 1952. *Verhandeling / Katholieke Vlaamsche Hogeschool-uitbreiding*, 46e jrg., nr. 6, verhandeling 425.
(7) De *Neder-Betuwe* was een lokaal weekblad, waarvan geen afzonderlijke beschrijving in de BKNP is opgenomen. De titel is in *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* vermeld in de uitgaven 1904 tot en met 1909. In het NPM is één aflevering aanwezig: 4(1907), nr. 207(6 april). De ondertitel luidt aldaar: 'Nieuws- en advertentieblad voor Ackooij, Beesd, Buren, Enspijck, Geldermalsen, Gellicum, Gorinchem, Kuilenburg, Leerdam, Maurik, Rhenooy, Rumpt, Tiel, Varik, etc'.
(8) De *Maas- en Waalbode* was een lokaal weekblad, waarvan geen afzonderlijke beschrijving in de BKNP is opgenomen. In het NPM zijn twee afleveringen bewaard: 1903, nr. 250(27 juni) en 1904, nr. 325(3 dec.). Deze nummers hebben de ondertitel 'Nieuws- en advertentieblad voor Maas en Waal en aangrenzende streken' en werden gedrukt te Druten in de Drukkerij Maas- en Waalbode. Blijkens de nummering moet het blad medio 1898 zijn begonnen te verschijnen. Volgens Meerdervoort werd het blad in 1899 gesticht door Jac. Vermeulen met steun en medewerking der geestelijkheid. (vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 87).

(9) De *Maas-en-Waalsche courant* ([1887]-[1906]) en haar voorlopers, *Maas- en Waal's advertentieblad* ([1880]-[1881]) en *Maas- en Waal's nieuws- en advertentieblad* ([1882]-[1886]) waren wekelijks verschijnende nieuwsbladen, waarvan geen afzonderlijke beschrijvingen in de BKNP zijn opgenomen. Deze nieuwsbladen waren een uitgave van J.F. van Heereveld & Co te Druten. (Vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 474 en NPM, map 'de Maas-en-Waalsche courant'). Op 7 okt. 1906 werd in de aandeelhoudersvergadering van de NV Roomsch-Katholieke Maas- en Waalsche Courant- en Boekdrukkerij, waarvan G.W.M. Roes op dat ogenblik directeur was, besloten tot een wijziging der statuten van de NV. De heren J.G. Sengers en P.A. van de Pol werden mede-aandeelhouders en brachten in "het recht van uitgifte van het blad *De Maas- en Waalsche Courant*, uitgevers J.F. van Heereveld en Co (...) en de drukkerij met gehele inventaris en voorraad van papier- en drukwerken en de gestorte kasgelden". De weduwe van Heereveld trouwde met P.A. van de Pol en daarmee kwam ongetwijfeld de zaak van Van Heereveld bij de NV (mededeling van R. Bosman, vraaggesprek 19 sept. 1986). Pas op 28 dec. 1907 werd de koninklijke goedkeuring van de statutenwijziging verleend en op 1 febr. 1908 werd de akte geregistreerd (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1908, nr. 59(10 maart), NV-nr. 219).

(10) De *Nieuwe Maas-en-Waalsche courant* begon te verschijnen op 2 maart 1907. In het eerste nummer schreef de uitgever in 'Een woordje vooraf aan den goedgunstigen lezer', dat het nieuwe blad een voortzetting wil zijn van de *Maas-en-Waalsche courant*, welk blad "ruim 'n kwart eeuw de Maas- en Walers op de banen der gewestelijke politiek zoo trouw den weg wees. (...) De overstelpende chaos van nieuws werd steeds met zorg geschift en het belangrijkste en nuttigste met oordeel er uit gelezen, een eerste vereischte voor de degelijkheid van een weekblad; terwijl zij door wijze bezadigdheid en hoofsche vormen het vuur van den strijd voor de nieuwere sociaal politieke ideeën dat zoo dikwijls door te grooten ijver doet schrijnen en branden tot eene aangename en weldadige warmte wist te temperen. Het gemis van zulk eene Courant werd dan ook reeds kort na haar verdwijnen dermate gevoeld, dat wij van verschillende zijden werden aangezocht, om haar door een zooveel mogelijk gelijkvormige te doen vervangen". De *Nieuwe Maas-en-Waalsche courant*, een uitgave van J.F. van Heereveld & Co te Druten en Nijmegen, heeft vermoedelijk slechts korte tijd bestaan. In het NPM zijn aanwezig: 1(1907/08), nr. 1(2 maart) en nr. 3(16 maart).

140

de Maasbode 1868-1959

◆ *jaren* [1868, prospectus(sept.)][1]

– 1868/69, nr. 1(1 okt.) – 73(1940/41), nr. 29666(4 febr.)[2]

– [77(1945), nr. 29667(7 mei)][3] – 91(1958/59), nr. 33319(31 maart)

◆ *ondertitel* Dagblad voor Nederland[4] ∞ 41(1908/09), nr. 9718(15 dec.) – 72(1939/40) , nr. 29240(23 mei); 73(1940/41), nr. 29565(3 dec.) – nr. 29666(4 febr.); 78(1945/46), nr. 28828(20 nov.) – 91(1958/59)

◆ *uitgever* Eigenaren van *de Maasbode* waren bij de oprichting van de krant: mgr. J. Bos, G.W. van Belle en J.W. Thompson. In 1870 deed Van Belle zijn rechten als mede-eigenaar over aan P.W. van de Weijer (vgl. Nieuwenhuis, p. 140). Toen in volgende jaren Bos en Van de Weijer uit het eigenaars-driemanschap traden, bleef Thompson als enige over.[5] Op 26 februari 1887 werd het bedrijf omgezet in de NV De Courant de Maasbode,[6] vanaf 1955 NV de Maasbode.

– Uitgever van *de Maasbode* was gedurende 29 jaar G.W. van Belle. Als zodanig wordt zijn naam in de krant genoemd tot en met 29(1896/97), nr. 6324(21 sept.). Daarna fungeerde de Courant-en Handelsdrukkerij van de Maasbode als uitgever en als drukker.

– Drukker van *de Maasbode* was vanaf het begin P.W. van de Weijer te Utrecht, die in 1869 [bij Nieuwenhuis abusievelijk 1870] een nevenbedrijf te Rotterdam vestigde, dat aanvankelijk Van de Weijer en Van Belle heette. Na ruim twee maanden verdween per 5 sept. 1869 Van Belle uit de naam. Tot en met 16(1883/84), nr. 2390(29 juni) bleef de krant gedrukt bij Stoomdrukkerij P.W. van de Weijer te Rotterdam, vervolgens bij de Handelsdrukkerij van de firma Van Belle, Van Eyck en Ernst. In 1890 werd deze drukkerij door de NV De Courant de Maasbode overgenomen en de statuten van de NV werden dientengevolge gewijzigd.[7] Vanaf 23(1890/91), nr. 4301(1 jan.) wordt vermeld, dat de krant is gedrukt bij de Courant- en Handelsdrukkerij van de Maasbode.

– Op 14 mei 1940 werd het Maasbode-gebouw door het bombardement op Rotterdam vernield. Tot begin dec. 1940 werd *de Maasbode* bij de *Nieuwe Rotterdamsche courant* gedrukt. Op 3 dec. 1940 kon de krant weer onder "eigen dak" van de pers komen. Ook na de bevrijding werd de krant tot november 1952 bij de *Nieuwe Rotterdamsche courant* gedrukt (vgl. 85(1952/53), nr. 31362(5 nov.), 'Nieuwbouw-nummer', p. 9).

– In 1945 wordt tot en met 19 nov. in de titelkop vermeld: "Uitgave van de Maasbode Stichting". Hierover werd in nr. 29674 (16 mei) bericht: "Door de vroegere leiding van *de Maasbode* is onmiddellijk na de bevrijding van onze stad een stichting opgericht, welke de wederoprichting van *de Maasbode* ten doel heeft".

◆ *plaats* Rotterdam

✦ *frequentie* wekelijks (donderdag) ∞ 1868/69, nr. 1(1 okt.) – nr. 40(24 juni)
driemaal per week (zondag, dinsdag en donderdag) ∞ 1868/69, nr. 41(1 juli) – 16(1883/84), nr. 2390(29 juni)
viermaal per week (zondag, dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 16(1883/84), nr. 2391(1 juli) – nr. 2442 (30 sept.)
vijfmaal per week (niet op woensdag en niet op zondag) ∞ 17(1884/85), nr. 2443(2 okt.) – nr. 2567(31 maart)
zesmaal per week[8] ∞ 17(1884/85), nr. 2568(1 april) – 41(1908/09), nr. 9730(27 dec.)
dagelijks ∞ 41(1908/09), nr. 9731(29 dec.) – 73(1940/41)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 77(1945) – 91(1958/59)
✦ *formaat* D ∞ 1868/69 – 18(1885/86), nr. 2794(31 dec.); E ∞ 18(1885/86), nr. 2795(1 jan.) – 73(1940/41); D ∞ {77(1945), nr. 29673(15 mei)} – 79(1946/47), nr. 29238(18 maart); E ∞ 79(1946/47), nr. 29239(19 maart) – 91(1958/59)
✦ *omvang* I ∞ 1868; V ∞ 1869; VI ∞ 1870-1959 (m.u.v. V in 1945)
✦ *redactie* [1868-1889 mgr. J. Bos, hoofdred.][9]
[1868-1897 J.W. Thompson, red., later hoofdred.-dir.][10]
[1878-1912 rector M.A. Thompson, red., vanaf 1897 hoofdred.][11]
[1884-1905 Jac. P. van Term (begonnen als leerling-volontair, opgeklommen tot eerste red. en 1900-1903 techn. en adm. leiding)][12]
[1903][11]-1940 Henri Kuijpers, dir.
[1903]-1955 Leo J.M. Hazelzet (1912-13 en 1924-29 waarn. hoofdred.; 1950-1955 hoofdred.)[13]
[1914-1924 N. van Reijsen pr., hoofdred.][14]
[1919]-1959 Johan Kuijpers (1930-1940 adj. dir.; 1940-1955 dir.; 1955-1959 hoofdred.-dir.)[15]
1929-1940, 1945-1948 mgr. dr. J. Witlox, hoofdred.
[1940-1941 H. Peeperkorn, hoofdred.][16]
1945 (vermeld tot en met 20 juni) F. Wessels, chef der red.
1948-1950 prof. dr. S. Tesser OP, hoofdred.
[1955-1959 L.B.M. Wüst, adj.-hoofdred.][13]
In de speciale nummers en de geciteerde literatuur worden als redacteuren en medewerkers vermeld: M.J. van de Biggelaar (red. Amsterdam), S. Bruijsten, Vincent Cleerdin, prof.dr. J.H.C. Creyghton SJ (1936-1940), F. Duynstee (politiek red. vanaf 1945), C. de Groot (1926-1941), pater Hyacinth Hermans OP (1906-1940), Albert van der Kallen, Albert Leo (parlementair red.), C.A. Leyen (vanaf 1898 red.; vanaf 1917 stadsred. Den Haag), mr. B. Oldenkott (medewerker vanaf 1868), Max van Poll (corrector, verslaggever-red., red. buitenland), J. Schuurs (tot 1924 red.), H.N. Smits (1917-1920), mr. L.H.J. Smits (tot en met 1933 red. Limburg), Henri Thijssen (1890-1893), L.G. van der Velden-Vygh (medew. rubr. letterkunde), L.G.J. Verberne (1917 red. Amsterdam), Bernard Verhoeven, mr. T. Verschuur (parlementair red. vanaf 1910) en Louis M. Weterings (red. Amsterdam)
Als bestuursleden van de Maasbode-Stichting worden vanaf 15 mei tot en met 20 juni 1945 vermeld: mr. W.F.C. Baars, Henri Kuijpers en J.C.F. Margry
✦ *speciale nummers* 26(1893/94), nr. 5129(1 okt.): 'Het zilveren Jubilé van de Maasbode'. Als bijvoegsel bij dit nummer werd een facsimile-uitgave van het eerste nummer uit 1868 gevoegd, waarin tevens de prospectus uit 1868 werd afgedrukt.
– 51(1918/19), nr. 15908(1 okt.): 'Jubileum-nummer 1868-1918', 14 p.
– 53(1920/21), nr. 17602(1 juli), deels gewijd aan het 12 1/2-jarig bestaan van het ochtendblad
– 60(1927/28), nr. 22088(30 sept.), deels gewijd aan het zestigjarig bestaan van de krant
– Bij 61(1928/29), nr. 22557(6 juli): 'Extra Nummer' ter gelegenheid van het in gebruik nemen van twee nieuwe rotatiepersen
– 85(1952/53), nr. 31362(5 nov.): 'Nieuwbouw-nummer van de Maasbode-pers', t.g.v. de opening van de nieuwe drukkerij van de Maasbode, 16 p.
– 91(1958/59), nr. 33168(1 okt.): 'Adempauze', t.g.v. het 90-jarig bestaan van *de Maasbode*, 24 p.
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd gebruikt vanaf het begin van de tweede jaargang: 2(1869/70), nr. 81(3 okt.). De nieuwe jaargang begon steeds rond 1 oktober. In 1945 verliep de afleveringsnummering enigszins chaotisch. In mei 1945 versprong de nummering van nr. 29673 via nr. 26978 naar 29987. In juni werden de 300 nummers, die abusievelijk waren overgeslagen, weer in de nummering opgenomen; na nr. 30005(22 juni) volgt nr. 29706(23 juni). Na nr. 29750(15 aug.) werd de nummering met 1000 verminderd; de krant van 17 aug. heeft het nr. 28751.
– Volgens Witlox (p. 239) kreeg *de Maasbode* na het verschijnen van de prospectus aanstonds 200 abonnees. In de tweede week van zijn bestaan zou het aantal zijn gebracht op 800 en in de derde week op 1500. Op 14 januari 1869 berichtte de krant echter: "Van het tweede kwartaal, dat op 1000 exemplaren getrokken wordt, zijn nog eenige exemplaren over". Een week later werd dit bericht herhaald, "omdat in sommige ex. van het vorige nummer een fout [vermelding van 100 i.p.v. 1000] geslopen was".
– In 1870 en 1871 verschenen in verband met de Frans-Duitse oorlog en het Eerste Vaticaanse Concilie bulletins op de dagen dat *de Maasbode* niet uitkwam. Deze bulletins zijn genummerd: nr. 1(19 juli 1870) tot en met nr. 97(4 maart 1871). In dit laatste bulletin werd beloofd: "dat wij telkens als de tijdsomstandigheden het vorderen, tot dergelijke uitgave zullen bereid zijn en in elk geval geene opofferingen zullen ontzien om onze lezers volkomen op de hoogte te houden van eventuëele belangrijke gebeurtenissen, in zonderheid van

alles wat te Rome en in Frankrijk te verwachten, te vreezen is". In de UB Maastricht zijn de bulletins, in één band samengebonden, aanwezig.
– Vanaf 40(1907/08), nr. 9580(5 juli) tot en met 42(1909/10), nr. 10428(12 febr.) verscheen als zaterdagbijlage bij de krant *Zondagsblad voor kunst, letteren en ontspanning*. In het eerste nummer van het *Zondagsblad* werd gezegd: "En zoo zal dan van heden af een speciaal wekelijksch blad tot een vaste kroniek groeien van hetgeen in kunst- en letterwereld geschiedt". Het cultureel bijvoegsel diende ook ter stimulering. Bij de introductie van het blad werd namelijk geconstateerd: "Het kan niet ontkend worden, dat de geestdrift voor kunst en literatuur, die een korte poos onder de Katholieken is opgelaaid, weer aanmerkelijk aan het afzwakken gaat". Dit *Zondagsblad* werd vermoedelijk vervangen door het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Spaarnestad (zie de afzonderlijke beschrijving). In de UB Nijmegen en in het NPM is de aflevering van 19 febr. 1910 aanwezig van dit *Geïllustreerd zondagsblad* met de naam van *de Maasbode* in de titelkop.
– Vanaf 22 december 1908 werd gestart met de uitgave van een ochtendeditie. Op 5 juli 1908 werd in een hoofdartikel 'Het lang-verwachte' de verschijning van de ochtend-editie aangekondigd. Op 15 dec. werd de aankondiging herhaald en vanaf dit nummer werd in de ondertitel opgenomen: 'met ochtend- en avondeditie'. Het eerste ochtendnummer was nr. 9724(22 dec.).Tot en met 4 febr. 1941 verscheen de krant voortaan tweemaal per dag. Op zondag verscheen echter alleen een ochtend-, op maandag slechts een avondeditie. In nr. 9730 (27 dec. 1908) kon worden bericht, dat toestemming van de bisschop van Haarlem was verkregen om in de nacht voorafgaande aan de zon- en feestdagen "eenige uren te werken aan het uit te geven Ochtendblad". Binnen katholieke kring was er ook verzet tegen de uitgave van de ochtendeditie, welke als een te grote concurrentie werd beschouwd voor de provinciale katholieke pers. Vgl. *Één algemeen katholiek ochtendblad*. Toegelicht door een r.k. journalist. Amsterdam 1908, 10 p.
– Als kopblad van *de Maasbode* verscheen *het Nieuwe dagblad*, welk blad op zijn beurt een aantal kopbladen uitgaf. Zie de afzonderlijke beschrijving van *het Nieuwe dagblad*.
– In mei 1921 verscheen 'Proefnummer 1' van *Indische editie* van *de Maasbode* (aanwezig in: NPM). Daarna werden in elk geval twee nummers van deze *Indische editie* gepubliceerd: nr. 1 als bijlage bij 53(1920/21), nr. 17589(24 juni) en nr. 2 bij nr. 17657(3 aug.). Bij de introductie van het eerste nummer werd gezegd: "Het terrein, dat de Indische Editie zich voor hare werkzaamheid ziet aangewezen (...) omvat, in één woord, alle zaken gelegen op koloniaal gebied. (...) Wij vertrouwen, dat de uitgifte onzer *Indische Editie*, die voorloopig één maal per twee maanden, dus in totaal zes maal 's jaars verschijnt, zal bijdragen tot eene ruimere en diepere kennis onder onze Katholieken hier te lande over Indië en de Indische vraagstukken". De bijlage zou onder redactie staan van de vroegere Indische correspondent, ir. L.J.M. Feber.
– Vanaf 17 febr. 1924 verscheen *de Zondagscourant*. Zie de afzonderlijke beschrijving.
– In november 1929 begon *de Maasbode* met een propaganda-actie, 'Een kruistocht voor de Maasbode', om de krant "definitief op de plaats te brengen onder de Nederlandsche groote dagbladen". In 62(1929/30), nr. 22789(19 nov.) wordt gezegd, dat er geprobeerd zal worden om een grotere oplage te krijgen, maar "we gaan niet populariseeren in den zin van vereenvoudigen en vervlakken (...). Als we de menigte zoeken, dan is het om haar iets goeds te doen, om haar altijd wat beters te geven, dan is het om die menigte van de Nederlandsche katholieken op te trekken naar een levensvorm op alle gebied, die ons trouwe volk waardig is". Om het blad "voor de breedst-mogelijke kringen aantrekkelijk te maken" wordt niets prijgegeven van "de degelijke en ernstige voorlichting en grondige beschouwingen der verschijnselen in deze zware tijden", maar daarnaast zal de krant ook meer en meer iets gegeven worden van wat "een gezellig en onderhoudend huisvriend hebben moet". In het kader van de propaganda-actie werden de stadsrubrieken voor Amsterdam, Den Haag en Rotterdam en de financiële rubrieken uitgebreid en de abonnementsprijs werd verlaagd.
– Vanaf 31 oktober 1931 werd voor de Amsterdamse abonnees een eigen Amsterdamse editie en een zondagsbijlage, *de Drie St. Andries-kruisen*, uitgegeven. *De Drie St. Andries-kruisen* droeg als ondertitel 'Katholiek weekblad voor het dekenaat Amsterdam' en bevatte de Amsterdamse kerkberichten, nieuws uit katholiek Amsterdam en stichtelijke- en ontspanningslectuur. In het Gemeentearchief Amsterdam zijn aanwezig: de jaargangen 1932-1940.
– Na de inval van de Duitsers op 10 mei 1940 kon *de Maasbode* op de avond van 10 mei nog normaal verschijnen. Op 11 mei kwam 's ochtends een nooduitgave (nr. 29236) van de persen, gedrukt bij de *Nieuwe Rotterdamsche courant*. Het volgende nummer (nr. 29237) verscheen op 21 mei.
– In 1945 verscheen als ochtendeditie: *de Maasbode-bulletin*, voortgezet als *het Beurs-bulletin*. *De Maasbode-bulletin* verscheen met de ondertitel 'Handel-Financiën-Scheepvaart-Industrie' vanaf 1(1945/46), nr. 1(1 aug.) tot en met nr. 88(30 nov.). Vanaf nr. 89(1 dec.) tot en met 2(1946/47), nr. 501(28 juni 1947) luidde de titel *het Beurs-bulletin* met de ondertitel 'Nooduitgave van de Maasbode'. Het nummer van 28 juni 1947 bevat het bericht dat de uitgave van het bulletin werd gestaakt.[17]
– Vanaf 89(1956/57), nr. 32698(16 maart) verscheen als zaterdagbijlage *Week uit, week in – week in, week uit*.

– Tijdens het bombardement van Rotterdam in 1940 werd het Maasbode-gebouw (en -archief) geheel vernietigd. Het archief van M.A. Thompson kon na de Tweede Wereldoorlog nog door L.J. Rogier worden ingezien, maar is na 1952 mogelijk vernietigd (vgl. Rogier, 'Op- en neergang'. p. 325, noot 1).

✦ *relaties* In de zaterdagkrant van *de Maasbode* werd met ingang van 85(1952/53), nr. 31489(4 april) het blad *Karakter* opgenomen onder de titel 'Mensen van morgen. Wereld in wording'.

– Opgegaan in *de Tijd*[18]

✦ *literatuur* B. Kruitwagen OFM, 'Het eerste nummer van *de Maasbode*', in: *de Maasbode*, 65(1932/33), nr. 25000(24 juni 1933), p. 1-2

– Hyacinth Hermans, 'Vijf en twintig jaar ochtendblad', in: *de Maasbode*, 66(1933/34), nr. 25322(31 dec.), p. 5

– M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 37-42, 52-56

– J.H.J.M. Witlox, ' *De Maasbode*: stichting en uitgroei tot dagblad', in: Witlox, *Varia historica* ('s-Hertogenbosch 1936), p. 232-254

– L.J. Rogier en N. de Rooy, *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853-1953* ('s-Gravenhage 1953), p. 304-308

– J.H.J.M. Witlox, *De staatkundige emancipatie van Nederlands katholieken 1848-1870. Derde deel van De Katholieke Staatspartij in haar oorsprong en ontwikkeling geschetst* (Bussum 1969), p. 367-374; met daarbij correcties door L.J. Rogier en F. Pikkemaat-Meyer op p. 450-451, en in de noten op p. 472-479

– L.J. Rogier, 'Op en neergang van het integralisme', in: *Archief voor de geschiedenis van de katholieke Kerk in Nederland*, 12(1970), p. 257-357, hier p. 324-330

– Jan Nieuwenhuis, '*De Maasbode*: van weekblad tot anderdaagse krant', in: *Rotterdams jaarboekje*, 8ste reeks, 2(1974), p. 184-195 en '*De Maasbode*: van anderdaagse krant tot dagblad (1869-1885)', in: *Ibidem*, 8ste reeks, 4(1976), p. 124-145

– Jan Nieuwenhuis, *Opgang en ondergang van een krant: 'de Maasbode' 1868-1959*. Tekst van lezing uitgesproken op 23.1.1974, in: *Collectie Nieuwenhuis* (KDC), nr. 183

– Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. De geschiedenis van de Volkskrant* (Baarn 1981), p. 20-25

– Hans Vermeulen, '"Ik blijf *de Maasbode* trouw tot in de dood!". De mythe van een fusie', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 213-229

– Hans Vermeulen, *De Maasbode. De bewogen geschiedenis van 'De beste courant van Nederland'*, [Zwolle 1994], 432 p.

✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. mei 1945, nrs. 29667, 29669 en 29670

– GA Rotterdam ∞ 1868/69 – 1870/71 en 1945

– KB ∞ 1871/72-1959

✦ *typering* Landelijk katholiek dagblad. *De Maasbode* begon in 1868 te verschijnen als weekblad dat zich met name richtte tegen het liberale, anti-katholieke *Zondagsblad*. Het initiatief tot oprichting van het blad ging uit van de kring rondom de jezuïetenpater Erftemeijer. Tengevolge van de afschaffing van het dagbladzegel op 1 juli 1869 kon de krant driemaal per week uitkomen. Al spoedig wenste *de Maasbode* als dagblad te gaan verschijnen, maar de redactie van *de Tijd* had voldoende invloed bij de bisschoppen om gedaan te krijgen dat dezen aan de Rotterdamse concurrent geen toestemming gaven om dagblad te worden. De nieuwe bisschop van Haarlem, mgr. C.J.N. Bottemanne, had in 1884 niet langer bezwaren daartegen en vanaf 1 april 1885 kon *de Maasbode* als dagblad gaan verschjnen. Onder de hoofdredactie van achtereenvolgens vader en zoon Thompson werd *de Maasbode* het orgaan van de integralistische stroming binnen de Nederlandse Katholieke Kerk. In vergelijking met *de Tijd* bevatte *de Maasbode* meer handelsnieuws. De positie van *de Maasbode* was in 1929 zo sterk geworden en die van *de Tijd* zo zwak, dat de Rotterdamse krant overwoog de Amsterdamse collega over te nemen. Dit ging niet echter niet door. In 1932 werd *de Tijd* overgenomen door het Spaarnestadbedrijf. In 1959 waren uiteindelijk de rollen omgedraaid. Nadat op 1 oktober 1958 nog een speciaalnummer 'Adempauze' was uitgegeven ter gelegenheid van het negentigjarig bestaan, ging *de Maasbode* per 1 april 1959 op in *de Tijd*.

✦ *noten*

(1) Het origineel van deze prospectus kon niet in autopsie worden genomen. Ze werd echter opnieuw afgedrukt op de achterzijde van de fascimile-uitgave van het eerste nummer, gevoegd bij het jubileumnummer ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de krant. In de prospectus wordt de doelstelling van de krant als volgt geformuleerd: "Zooveel mogelijk zullen wij iedere week de algemeene katholieke belangen en inzonderheid de belangen van het kiesdistrikt Rotterdam met en zonder betrekking tot het Katholicisme bespreken, verder onze aandacht wijden aan de binnen- en buitenlandsche aangelegenheden en niet verzuimen te wijzen op het onjuiste en dikwijls valsche, waarop de moderne pers de gebeurtenissen beschouwt en de feiten voorstelt". De overdruk van de prospectus ontbreekt in het KB-exemplaar van het jubileumnummer, maar is wel aanwezig in het UBN-exemplaar.

(2) Op 4 februari 1941 werden de kantoren van de Maasbode door de Duitse 'Sicherheitsdienst' binnengevallen. *De Maasbode* mocht niet langer verschijnen. Dit verbod was het gevolg van de artikelen, welke, volgens de Duitsers, "einen illoyalen Character gegenüber der Besatzungsbehörde zum Ausdruck gebracht haben und ausserdem in versteckter Form eine pro-Englische Propaganda betrieben" (vgl. *de Maasbode*, 77(1945), nr. 29673(15 mei)).

(3) Van het nummer van 7 mei, het eerste nummer na de bevrijding, kon het origineel niet in autopsie worden genomen, maar een facsimile ervan werd opgenomen in *Uit de dagen der bevrijding. Wat de Maasbode toen te zeggen had*, 20 p. (aanwezig in NPM), waarin een aantal artikelen, "bevrijdingsartikelen in wat ruimen zin", uit de eerste twee maaanden na de bevrijding werden gebundeld. In het nummer van 8 mei wordt in het hoofdartikel 'Leve de Geallieerden' dank uitgesproken aan achtereenvolgens "het groote Russische volk, dat na wonden te hebben opgelopen als geen andere natie overleefd zou hebben, nog de kracht vond tot een zoo geweldige en succesvolle tegenactie, dat de wereld haar adem inhield en de vijand den zijnen verloor", aan Engeland en aan Amerika. In het nummer van 8 mei wordt meegedeeld dat tengevolge van de papierschaarste *de Maasbode* gedurende enige tijd in bulletin-vorm moet verschijnen en dat er aan particulieren geen exemplaren kunnen worden geleverd. In deze nooduitgave hoefde de krant slechts één week te verschijnen. Vanaf nr. 29673 (15 mei) is het woord 'Bulletinuitgave' in de titelkop vervallen.
(4) Waaraan toegevoegd tot en met 4 februari 1941: "met ochtend- en avondeditie".
(5) Vgl. Van Meerdervoort, p. 40. Aldaar wordt geen datum genoemd waarop Bos en Van de Weijer uit het eigenaars-driemanschap stapten. Vermoedelijk gebeurde dit omstreeks 1885. In de besprekingen over het dagelijks gaan verschijnen van de krant is tot in 1884 sprake van een veto van Bos tegenover Thompson en Van de Weijer (Vgl. Witlox, *De staatkundige emancipatie*, p. 374). Volgens Nieuwenhuis (p. 140) daarentegen was de band met Van de Weijer al in de jaren zeventig verbroken.
(6) De oprichters van de NV waren: J.W. Thompson, mr. B.M. Bahlmann, J.A. van Rooy, P.J. Weebers en H.A.T. de Bouter. Het doel van het vennootschap werd aldus geformuleerd: "het aankoopen van het thans in Rotterdam verschijnende dagblad *De Maasbode* en het uitgeven van deze courant in Katholieken geest tot verdediging en verspreiding van Katholieke beginselen op politiek gebied" (Vgl. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant*, 1887, nr. 127(2 juni), NV-nr. 63). In 1908 werd in de statuten van de NV vastgelegd, dat de hoofdredacteur r.k. priester moest zijn en dat hij deze functie slechts kon aanvaarden na machtiging door de bisschop van Haarlem (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen. Bijvoegsel tot de Nederlandsche Staatscourant*, 1908, nr. 258(3 nov.) NV-nr. 807). Bij de statutenwijziging in 1934 werd bepaald, dat van de hoofdredactie steeds een r.k. priester lid zal zijn, "in het bijzonder belast met de zaken, rakende geloof en zeden" (vgl. *Ibidem*, 1934, nr. 191(4 okt.), NV-nr. 1875). Vanaf 1955 hoeft er geen priester meer te zijn opgenomen binnen de redactie. Wel bleef gehandhaafd, dat "bij strijd over bijzondere katholieke vragen of belangen (...) men het gevoelen van de Bisschop van Haarlem [zal] voorstaan" (vgl. *Ibidem*, 1955, nr. 194(6 okt.), NV-nr. 1663).
(7) Bij de statutenwijziging op 27 nov. 1890 werd het doel van de vennootschap als volgt geformuleerd: "1. het thans te Rotterdam verschijnende dagblad *de Maasbode* aan te koopen, te drukken en uit te geven (...); 2. het verder exploiteeren harer drukkerij ten bate der vennootschap, mits dit niet geschiede in strijd met de Katholieke beginselen" (vgl. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1891, nr. 26(31 jan.), NV-nr. 32).
(8) Reeds vanaf 1871 was ernaar gestreefd om dagelijks te gaan verschijnen, maar deze pogingen stieten herhaaldelijk op verzet van de bisschoppen (vgl. J. Witlox, 'Een brok Maasbode-historie', in: 'Extra-nummer' van 6 juli 1929, p. 1-2; J. W[itlox], 'Uit de prilste jeugd van de Maasbode', in: 'Nieuwbouw-nummer' van 5 nov. 1952, p. 17 en Hemels).
(9) Algemeen wordt aangenomen, dat Bos in 1885 als hoofdredacteur is afgetreden. Volgens Nieuwenhuis is Bos echter tot 1889 aangebleven (vgl. Nieuwenhuis, p. 143).
(10) J.W. Thompson vervulde het redacteurschap naast hoofdredacteur Bos, wiens taak hij overnam, toen deze zich als hoofdredacteur terugtrok. In de geschiedschrijving over *de Maasbode* wordt door, met name Witlox, voorgesteld alsof Thompson van meet af aan hoofdredacteur was.
(11) Volgens Rogier, de Rooy (p. 306) was M.A. Thompson reeds vanaf 1878 op de redactie werkzaam. In 44(1911/12), nr. 11727(17 maart) kondigde Thompson zijn vertrek als volgt aan: "Na veertien jaar achtereen *de Maasbode* geredigeerd en geleid te hebben, en wel in een richting, welke ik naar eerlijk inzicht de beste achtte voor de Katholieke partij en de belangen van het gemeenschappelijke vaderland, meen ik, dat thans het oogenblik voor mij is aangebroken om het hoofdredacteurschap van dit blad neer te leggen". Tegelijkertijd kondigde hij aan een nieuw blad, *Rome*, te gaan uitgeven om de leemte op te vullen, welke, zoals hij schreef, in het roomse publicisme bij het neerleggen van zijn hoofdredacteurschap achterbleef: "Ik bedoel het principieele, volledige en actueele verweer tegen de moderne dwalingen, inzonderheid het modernisme en het liberaal-katholicisme". Van het blad *Rome* zal in een van de volgende BKNP-delen een beschrijving worden opgenomen.
(12) Vgl. Van Meerdervoort.
(13) Vgl. Vermeulen, *De Maasbode*.
(14) Vgl. In memoriam-artikel in 56(1923/24), nr. 19412(4 juni).
(15) Vgl. *de Katholieke werkgever*, 1964, p. 233.
(16) Vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 511, nt. 20.

(17) In nr. 89(1 dec.) van *het Beurs-bulletin* werd gezegd: "Het zakenleven brengt in deze dagen groote moeilijkheden met zich mede en vergt op het gebied van financiën, economie, scheepvaart, industrie en handel een ruimere informatie. Het is meer dan ooit noodzakelijk, dat dit nieuws op korten termijn ter algemeene kennis worde gebracht. Daarom namen wij reeds op 1 Augustus 1945 – als eerste courant in Nederland – het initiatief tot het uitgeven van ons Ochtend-Bulletin als voorziening in deze dringende behoefte, onze traditie indachtig "De Maasbode versaegt niet".
(18) In het hoofdartikel 'Nieuwe wegen' in *de Maasbode*, 91(1958/59), nr. 33302(11 maart) werd de samenvoeging als volgt toegelicht: "voor ogen stond (...) de noodzaak om vóór alles veilig te stellen, dat Nederland – en op de eerste plaats de katholieken van ons land – een gezaghebbend, aan geen belangengroep gebonden voorlichtingsorgaan op landelijk niveau zou behouden. Aan beide zijden werd de behoefte gevoeld om aan de groeiende concurrentie zowel als aan de chronische stijging van de exploitatiekosten op doeltreffender wijze het hoofd te bieden dan ieder op zich zou kunnen". Tot en met 24 december 1965 bleef *de Tijd* verschijnen onder de titel *de Tijd – Maasbode*. Deze titel bleef voor de Rotterdamse editie gehandhaafd tot in 1972, d.w.z. tot het moment dat de pers, waarop deze editie was gedrukt uit Rotterdam naar Amsterdam verhuisde. De NV De Maasbode bleef bestaan met als doel "het drukken en uitgeven van dagbladen en periodieken, welke uitgaven zullen worden geschreven in katholieke geest en tot verdediging en verspreiding der katholieke beginselen" (wijziging van de statuten op 6 nov. 1959. Vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen. Bijvoegsel van de Nederlandse Staatscourant*, 1959, nr. 236(4 dec.), NV-nr. 2812).

141

de Maasbode 1943-1944
- *jaren* 1943, dec. – 1944, maart
- *ondertitel* God en mijn Recht
- *plaats* [Arnhem/Nijmegen][1]
- *frequentie* maandelijks
- *formaat* B
- *redactie* [1943-1944 Louis Fréquin][1]
[1943-1944 W. Lagé][1]
[1943-1944 Chr. Deuss][1]
- *relaties* Louis Fréquin had al vanaf 1941 gestencilde mededelingen, berichten en artikelen uitgegeven, die zonder titel verschenen.[1]
– Voortgezet als *Katholiek kompas*[2]
- *literatuur* L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk ([Utrecht] 1989), p. 150, nr. 400
- *autopsie* 1943, dec. en extra nr.(Kerstmis); 1944, maart. Volgens Winkel zijn er niet meer afleveringen verschenen.
– RIOD
- *typering* Katholiek illegaal blad van opiniërende aard. In 'Ter inleiding' in het eerste nummer wordt herinnerd aan de Rotterdamse *Maasbode*, welk blad op last van de Duitse autoriteiten werd opgeheven: "Voor het Katholieke deel van ons volk is dit een groot gemis. Wel bestaat nog het Katholieke blad *De Tijd*, maar door censuur en dwang heeft het nagenoeg geheel haar Katholiek karakter verloren. Wij willen nu voorzien in de leemte, die ontstaan is door het wegvallen van een zuiver Katholieke stem uit het Nederlandse dagbladwezen. Naast enkele richtlijnen voor de toekomst is ons doel het geven van aanwijzingen voor het heden. (...) Overleg en overeenstemming met andere groepen is meer dan ooit noodzakelijk. Wij hebben gemeend enige artikelen beknopt te moeten overnemen uit het 2e nummer van *Christofoor*".
- *noten*
(1) Vgl. Winkel.
(2) De titel van het blad werd veranderd, omdat men represailles vreesde tegen de oud-redacteuren van het Rotterdamse blad *de Maasbode*, waarvan het verschijnen door de Duitse autoriteiten was verboden.

142

Mailberichten van het Katholiek Indisch Persagentschap 1927
- *jaren* 1(1927), nr. 1(24 mei) – {nr. 3(7 juni)}
- *uitgever* Katholiek Indisch Persagentschap
- *plaats* 's-Gravenhage
- *frequentie* wekelijks
- *formaat* C ∞ 1(1927), nr. 1(24 mei); B ∞ 1(1927), nr. 2 (31 mei) – {nr. 3(7 juni)}
- *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
- *redactie* 1927 Frans Meeuwsen
1927 Joh. Schnabel
- *bijzonderheden* Abonnées van het *Katholiek Indisch weekblad* ontvingen de *Mailberichten* gratis.
- *autopsie* 1(1927), nr. 1(24 mei) – nr. 3(7 juni)
– UBL
- *typering* Mailberichten met het nieuws uit Indië.

143

Mark- en Dintelbode 1912-{1917}
- *jaren* [1912, maart][1] – {11(1916/17), nr. 1110(25 nov.)}
- *ondertitel* Algemeen nieuws-en advertentieblad voor West-Noord-Brabant
- *uitgever* Firma M. Hopstaken
- *plaats* Oudenbosch
- *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op zondag)
- *formaat* E
- *omvang* [VI]

• *bijzonderheden* Kopblad van de *Oudenbossche courant*.
• *autopsie* 11(1916/17), nr. 1110(25 nov. 1917). De aflevering is meegebonden in de *Oudenbossche courant*.
– Streekarchivariaat de Markkant, depôt Oudenbosch
• *typering* Kopblad van de *Oudenbossche courant* voor West-Noord-Brabant.
• *noten*
(1) Vanaf 16 maart 1912 wordt in de titelkop van de *Oudenbossche courant* vermeld: "Advertentiën, ter plaatsing opgegeven in de *Oudenbossche Courant*, worden gratis geplaatst in de *Mark- en Dintelbode* en omgekeerd".

144

Mededeelingen van de Katholieke Nederlandsche Dagbladpers [1931]-[1940]
• *bron* Joan Hemels, *De krant in bedrijf. 75 jaar samenwerking en samenleving* (Baarn 1983), p. 85.
De *Mededeelingen* zijn een voortzetting van *Diaria catholica* (zie de afzonderlijke beschrijving). In 1931 veranderde de R.K. Vereeniging van Directeuren van R.K. dagbladen haar naam in Katholieke Nederlandsche Dagbladpers, Vereeniging van Directeuren van R.K. Dagbladen (KNDP). Vermoedelijk werd op dat ogenblik de naam van het blad *Diaria catholica* veranderd in *Mededeelingen van de Katholieke Nederlandsche Dagbladpers*. In 1945 werd de Katholieke Nederlandsche Dagbladpers opnieuw opgericht, maar nu niet langer als organisatie van personen, die een directeursfunctie vervulden bij een katholiek dagblad, maar als vereniging van katholieke dagbladondernemingen. De organisatie bleef voortbestaan tot juli 1969. Er werden circulaires verspreid onder de leden, achtereenvolgens getiteld *KNDP Mededeeling* (vanaf nr. 60(13 mei 1947): *KNDP Mededeling*) en vanaf 1953 *Aan de leden*. In totaal verschenen er 580 circulaires, die zijn bewaard in het *Archief van de Vereniging De Katholieke Nederlandse Dagbladpers* (KDC), nrs. 24-47. Elke circulaire behandelt één onderwerp. Onder inventarisnummer 48 is aanwezig een klapper op de in de circulaires behandelde onderwerpen. Voor de na-oorlogse KNDP, zie: Joan Hemels, *De krant in bedrijf. 75 jaar samenwerking en samenleving* (Baarn 1983), p. 227-233.
• *autopsie* Niet in autopsie kunnen nemen.

145

Mededeelingen van de Nederlandsche[1] Katholieke Journalisten-Vereeniging 1915-1921
• *jaren* 1915, nr. 1(aug.) – 1921, nieuwe reeks, nr. 4 (7 maart)
• *uitgever* Nederlandsche Roomsch-Katholieke Journalisten-Vereeniging[2]
• *plaats* 's-Gravenhage ∞ [1915]-1917; Hilversum ∞ 1918-1920; Amsterdam ∞ 1921
• *frequentie* onregelmatig: 1915: 3 afln.; 1916: 4 afln.; 1917: 2 afln.; 1918: 13 afln.; 1919: 7 afln.; 1920: 2 afln.; en 1921: 4 afln.
• *formaat* B
• *omvang* I
• *redactie* 1916-1917 mr. T.J. Verschuur
1918-1920 C.M.J. Aleven
1921 W. Nieuwenhuis
• *bijzonderheden* De afleveringen zijn doorlopend genummerd tot en met nr. 31(12 maart 1920). Daarna zijn de *Mededeelingen* vermoedelijk niet verschenen, totdat op 1 januari 1921 nummer 1 van de nieuwe reeks verscheen. In dat nummer wordt melding gemaakt van de moeilijkheden die er binnen de vereniging zijn geweest en die het verschijnen van de mededelingen hebben vertraagd.
• *relaties* Voortgezet als *de Katholieke pers*[3]
• *autopsie* Volledig
– KDC
• *typering* Verenigingsblad van de katholieke journalisten. Het blad bevat verslagen der vergaderingen, ledenlijsten, verenigings- en vaknieuws. Toen het blad in 1921 met een nieuwe reeks begon, werd het volgende gezegd "over den geest, waarin dit orgaan zal worden geleid": "Ons orgaan moet zijn des journalisten krant, waarin ook de journalist in het openbaar spreken kan over zijne taak, zijn werk, zijne belangen." De kolommen zullen openstaan "voor ieder, die iets heeft mede te deelen, dat voor de taak van den journalist in het algemeen, en voor die van den Roomschen journalist in het bijzonder, van belang kan zijn. Uit den aard der zaak zullen hier tal van belangen van min of meer materiëelen aard ter sprake komen. Doch ons streven zal 't zijn, om nooit uit het oog te verliezen, dat het beroep – wij spreken hier liever van de roeping – van den Roomschen journalist eene geestelijke waarde bezit, waartegen geen salarisschalen en geen verhoogingen van minima en maxima opwegen kunnen. De Roomsche journalist, die zich niet opwerken kan tot de lichtende hoogte, vanwaar hij de glanzende verten zijner roeping ziet, is een beklagenswaardig man, want hij mist in den vaak teleurstellenden arbeid van iederen dag die vonk van geestdrift en bezieling, die ook het moeilijkste en meest zorgelijke leven waard maakt om te worden geleefd".
• *noten*
(1) M.i.v. 1918, nr. 10(5 jan.) 'Nederl. Kath.'.
(2) In de statuten werd het doel van de vereniging als volgt omschreven: "a) de verheffing in geestelijk en maatschappelijk opzicht van de Nederlandsche Roomsch-Katholieke Pers in het algemeen en van de leden der vereeniging in het bijzonder; b) het behartigen der zedelijke en stoffelijke belangen van de leden

en der algemeene vakbelangen; c) het bevorderen van goede betrekkingen en van een kameraadschappelijken geest onder de leden; d) het vertegenwoordigen van de Nederlandsche Roomsch-Katholieke Pers". Bij het definitief opstellen van de statuten werd de aanvankelijke naam van Nederlandsche Katholieke Journalisten-Vereeniging alsnog veranderd in Nederlandsche Roomsch-Katholieke Jouurnalisten-Vereeniging (vgl. 1919, nr. 28(3 okt.), p. 176).
(3) In het eerste nummer van de nieuwe reeks (1 jan. 1921) werd gezegd: "Wel niemand zal bijzonder ingenomen zijn met den naam van ons orgaan. De naam "Mededeelingen" heeft tot eigenaardigheid, dat hij juist niets mededeelt. We schrijven nu een prijsvraag uit voor den naam van ons orgaan".

146

Meierijsche[1] **courant** 1857-1929
✦ *jaren* [1857, prospectus(onged.) en proefblad(25 febr.)][2]
– 1857, nr. 1(4 maart) – [ca. 1862][3]
– [1868][3] – 73(1929), nr. 305(31 dec.)
✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad van het arrondissement Eindhoven ∞ 1857, nr. 1(4 maart) – {nr. 47 (12 aug.)}
– Nieuws- en advertentieblad voor het arrondissement Eindhoven[4] ∞ {13(1871), nr. 11(18 maart)} – 73(1929)
✦ *uitgever* M.F. van Piere ∞ 1857 – [ca. 1859][3]
– [T. van der Heyden ∞ ca. 1859 – ca. 1862][3]
– M.F. van Piere (vanaf 34(1892) M.F. van Piere en Co.) ∞ [1868][3] – 57(1915), nr. 78(28 juni)
– NV Drukkerij de Meierij[5] ∞ 57(1915), nr. 79(1 juli) – 73(1929)
✦ *plaats* Eindhoven
✦ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 1857, nr. 1(4 maart) – {nr. 47(12 aug.)}
wekelijks (zaterdag, gedateerd op zondag) ∞ {1858, nr. 87(2 jan.)} – 15(1873)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 16(1874) – 41(1899), nr. 99(9 dec.)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 41(1899), nr. 100(12 dec.) – 61(1919), nr. 37(29 maart)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 61(1919), nr. 38 (1 april) – 79(1929)
✦ *formaat* C ∞ 1857 – {18(1876), nr. 31(5 april)}; E ∞ {21(1879), nr. 44(31 mei)} – 73(1929)
✦ *omvang* [IV] ∞ 1857; [III] ∞ 1858-1873; V ∞ 1874-1886; VI ∞ 1887-1929
✦ *redactie* [ca. 1890 – ca. 1899 Willem Schippers, red.][6] [1915-1929 A.J.M. Vervoort, dir.-hoofdred.][5] [J.B. Vesters, medewerker][7]
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd gebruikt vanaf {13(1871), nr. 11(18 maart)}, waarbij het jaar 1859, begin van het *Nieuws- en advertentieblad voor het arrondissement Eindhoven* (vgl. noot 3) als vertrekpunt werd genomen. In 1928 versprong de jaargangnummering van de 70e naar de 72e jaargang en werd er weer geteld vanaf 1857. Voor de 2e jaargang werd de afleveringsnummering van de 1e jaargang voortgezet.
– Vanaf 1925 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– In 34(1892), nr. 1(1 jan.) wordt de abonnees meegedeeld, dat zij tegen een verhoogde abonnementsprijs wekelijks kunnen ontvangen: "een rijk Geïllustreerd Zondagsblad, fraai van vorm, net van druk, degelijk van inhoud en door zijn fabelachtigen prijs, door zijn godsdienst noch zeden kwetsenden inhoud bestemd om een vriend des huizes te worden in ieder gezin, dat prijsstelt op ontwikkeling en beschaving". Immers in "deze eeuw van stoom en electriciteit" wenst men naast de zakelijke vermelding ook de aanschouwelijke voorstelling van hetgeen in de wereld voorvalt. Het betrof hier ongetwijfeld het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving).
✦ *relaties* Op 1 juli 1915 samengegaan met de *Eindhovensche courant*; m.i.v. jan. 1930 voortgezet als *Eindhovensche en Meierijsche courant*.[8]
– Hierin opgenomen *de Dommel- en Aabode* (m.i.v. jan. 1921)
✦ *literatuur* F.J.M. van Puijenbroek, *125 Jaar VAN PIEREmenten om de cultuur en om de krenten 1848-1973*. Eindhoven 1973, 80 p.
– J.M.P. van Oorschot, *Eindhoven, een samenleving in verandering* (Eindhoven 1982), p. 151 en p. 1083, nt. 421
✦ *autopsie* 1857, nr. 1(4 maart) – nr. 47(12 aug.); 1858, nr. 87(2[=3] jan.) en nr. 88(10 jan.); 13(1871), nr. 11(18 maart) – 18(1876), nr. 31(5 april), waarvan 1871-1873 en 1876 onvolledig; 21(1879), nr. 44(31 mei); 25(1883), nr. 71(5 sept.); 26(1884), 28(1886)-73(1929), m.u.v. 1889 en 1893
– NPM ∞ 1858, nrs. 87 en 88; 1879, nr. 44
– Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven ∞ alle overige jaargangen (op microfiches)
✦ *typering* Nieuwsblad – vanaf 1919 dagblad – voor Eindhoven en omgeving. Aanvankelijk nam de krant een neutraal standpunt in. In het proefblad van 25 febr. 1857 werd gezegd, dat tot de uitgave van het nieuwsblad is besloten "alleen om het nuttige met het aangename te vermengen, derhalve zal geene plaats worden vergund aan die schrijvers, die door hunne geschriften, zelfs maar uit de verte, Godsdienstige kwestiën van welken aard ook, willen behandelen of bestrijden". In 1892 wordt er echter gesproken in termen van "ons Katholieken". In de krant van 21 november 1919 wordt naar aanleiding van een nieuw katholiek dagblad voor Eindhoven, waarover geruchten de ronde doen, geschreven, dat de *Meierijsche courant* "een katholiek, bisschoppelijk goedgekeurd dagblad" is: "een katholiek blad, dat geen politiek partij-orgaan is, dat dus zoo objectief en zoo onbaatzuchtig mogelijk de katholieke belangen van Eindhoven dient".

◆ *noten*
(1) Tot en met 16(1874), nr. 9(31 jan.) luidde de titel *Meijerijsche courant*.
(2) Van het 'Proefblad' van 25 febr. 1857 werd een reproductie afgedrukt als bijlage bij de *Meierijsche courant*, 61(1919), nr. 38(1 april). Hierin is sprake van een prospectus die eveneens zou zijn verspreid. Deze 'Prospectus' is afgebeeld in Van Oorschot, p. 394.
(3) Korte tijd na de oprichting van de krant ontstond er een conflict tussen de uitgever Van Piere en de redacteur Louis Philippona wegens diens te liberale opvattingen. De ruzie had tot resultaat, dat Philippona met de *Meijerijsche courant* naar een nieuwe uitgever overging, T. van der Heyden, terwijl Van Piere met een nieuwe krant begon: het *Nieuws- en advertentieblad voor het arrondissement Eindhoven*, waarvan het eerste nummer op 4 maart 1859 zou zijn verschenen. Van dit blad, dat zaterdags verscheen, zijn in het Nederlands Persmuseum te Amsterdam bewaard: 3(1861), nr. 22(1 juni) en in het Streekarchief Zuid-Oost Brabant te Eindhoven: 4(1863), nr. 1(3 jan.) – nr. 44(31 okt.); 6[sic](1864), nr. 17(23 april) – nr. 52(24 dec.) en 9(1867), nr. 21(25 mei) en nr. 24(15 juni). In 1863 bestond de *Meijerijsche courant* van Philippona al niet meer en in 1868 ging Van Piere deze titel weer voeren voor zijn krant (vgl. Van Oorschot, dl. 1, p. 151 en p. 1083, nt. 421 en Puijenbroek, p. 18-20).
(4) Aan de ondertitel is toegevoegd vanaf 57(1915), nr. 79(1 juli): "waarin opgenomen de *Eindhovensche courant*" en vanaf 63(1921): "waarin opgenomen de *Eindhovensche courant* en *de Dommel- en Aabode*".
(5) Op 5 juni 1915 werd opgericht de NV Drukkerij de Meierij voorheen A.J.M. Vervoort en M.F. van Piere en Co, welke zich ten doel stelde: "de uitoefening van het drukkers- en uitgeversbedrijf en den boek- en papierhandel in den meest uitgebreiden zin des woords, en het uitgeven van eene katholieke courant voor Eindhoven en omgeving, tot verdediging en verspreiding van katholieke beginselen". In artikel 14 werd bepaald, dat de benoeming van de hoofdredacteur door de bisschop van 's-Hertogenbosch moest worden goedgekeurd (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1915, nr. 189(14 aug.), NV-nr. 574).
(6) Vgl. S.H.A.M. Zoetmulder, 'Een opmerkelijk journalistenleven: W.A.A. Schippers, een Kempische dorpsjongen'. In: *Brabantia*, 28(1979), p. 85.
(7) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 30.
(8) In het nummer van 31 dec. 1929 wordt gezegd, dat de "sterk gewijzigde Eindhovensche toestanden" de naamsuitbreiding vereisen. De nieuwe dubbele naam wijst "op de historische ontwikkeling van ons blad, dat sinds 1915 bestaat uit de samenvoeging van twee bladen n.l. de *Eindhovensche* en *Meierijsche Courant*, van welke beide bladen in genoemd jaar de N.V. Drukkerij De Meierij het uitgave-recht kocht. (...) Hebben bij de samenvoeging der beide bladen in 1915 redenen van practischen aard onze NV doen besluiten, om bij de naamsvoering van het door haar uitgegeven blad gebruik te maken slechts van één der beide krantnamen (...); redenen van een zelfden aard maken het nu voor haar raadszaam, ook den anderen naam te gaan plaatsen op het hoofd van het orgaan, dat zij uitgeeft". Op 4 jan. 1930 wordt in de *Eindhovensche en Meierijsche courant* gezegd, dat met de naamsuitbreiding niets anders is bedoeld "dan duidelijk te doen uitkomen, dat de Meierijsche courant een blad is met een echt Eindhovensch karakter, dat zij nu bijna 75 jaren bezit".

147

Mooi Limburg [1930]-[1941]
◆ *jaren* [1930][1] – [1941, dec.][2]
◆ *ondertitel* Geïllustreerd zondagsblad voor den huiselijken haard ∞ {5(1930/31), nr. 1(4 okt.)} – {nr. 52(3 okt.)}
– Eenigste Limburgsche illustratie ∞ {6(1931/32), nr. 36(11 juni)}
– De Limburgsche illustratie ∞ {9(1934/35), nr. 54(26 okt.)} – {12(1937/38), nr. 42(22 okt.)}
◆ *uitgever* NV Nieuwe Venlosche courant[3]
◆ *plaats* Venlo
◆ *frequentie* wekelijks
◆ *formaat* C
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [Frans J. Feron, medewerker][4]
◆ *relaties* Voortzetting van *Limburgsche illustratie*
◆ *literatuur*
J. Hemels, R. Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland. Bron van kennis en vermaak, lust voor het oog. Bibliografie*. Deel 1: *1840-1945* (Amsterdam 1993), p. 304-305; Deel 2: *1945-1995* (Amsterdam 1997), band A, p. 1220.
◆ *autopsie* 5(1930/31); 6(1931/32), nr. 36(11 juni); 8(1933/34); 9(1934/35), nr. 54(26 okt.); 10(1935/36); 11(1937)-12(1938); 1939/40, nrs. 4, 5, 26 en 32; 1941, nr. 43
– GA Venlo ∞ 1930/31, 1933/34, 1935/36, 1937-1938, 1939/40, nrs. 4 en 5
– NPM ∞ 1931/32, nr. 36 (map 'de Nieuwe koerier')
– SHC ∞ 1934/35, nr. 54
– Dagblad voor Noord-Limburg, Venlo ∞ 1939, nrs. 26 en 32; 1941, nr. 43
◆ *typering* Zondagsblad van de *Nieuwe Venlosche courant* en vanaf 1932 ook van *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode*. In het blad verhalen, wetenswaardigheden uit de streek, nieuwsberichten, vrouwenrubriek en kinderhoekje.
◆ *noten*
(1) Vgl. Hemels, Vegt, p. 1220. Het eerste nummer van *Mooi Limburg* dat werd ingezien is: 5(1930/31), nr. 1 (4 okt.).

(2) In de titelkop van *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode* wordt de uitgave van het bij de krant geleverde geïllustreerd zondagsblad vermeld tot en met 10 dec. 1941.
(3) Vanaf {juni 1932} was *Mooi Limburg* tevens het zondagsblad van *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode*. Foto's uit het blad waren voortaan bij de exploitanten van beide kranten te bestellen.
(4) Een aantal artikelen van Feron uit *Mooi Limburg* werden verzameld in *Uit "mijn hoekje"*, een uitgave van de *Nieuwe Venlosche courant*.

148

de Morgen 1924-1938
• *jaren* Propagandanummer, 1 juli[1924]
– 1(1924/25), nr. 1(6 sept.) – 15(1938), nr. 4293(30 sept.)[1]
• *ondertitel* Dagblad voor Nederland
• *uitgever* NV Boek- en Handelsdrukkerij Helmond
• *plaats* Helmond
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* [1924-1936 Max van Poll, hoofdred.][2]
[1924-? Thieu Vissers, red.][3]
[1936 Jan Bruna, hoofdred.][2]
[1924-1925 Gerard Bruning, red. voor kunst en letteren][4]
[1924-1925 Henri Bruning, red. voor kunst en letteren][4]
[1924-1925 Gerard Knuvelder, red. voor kunst en letteren][4]
[?-1930 Ton Kerssemakers, red. voor kunst en letteren][5]
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon steeds op 6 september, m.u.v. de 12de jaargang, welke op 26 sept. 1935 startte.
– Vanaf 4(1927/28), nr. 1090(23 maart) verscheen wekelijks, meestal op vrijdag, als bijvoegsel *de Limburgsche morgen*[6] en vanaf 5(1928/29), nr. 1392(21 maart) daarnaast eveneens als wekelijks bijvoegsel, meestal op donderdag, *de Brabantsche morgen*.[7]
– Op zaterdag verscheen een *Extra zaterdagnummer*, dat aanvankelijk een eigen nummering kende: tot en met nr. 424(19 dec. 1931). Daarna was de nummering van deze bijlage meestal gelijk aan die van de zaterdagaflevering.
– In 1926 werd de *Tilburgsche courant* opgekocht door Drukkerij Helmond en het niet-plaatselijke deel van de courant werd identiek aan dat van *de Morgen*.
• *relaties* *De Morgen* beschouwde zichzelf als een gedeeltelijke voortzetting van *de Nieuwe eeuw*.[8]
• *literatuur* Max van Poll, *Wat wil 'De Morgen'? Handleiding voor de leden der 'Morgen'-Liga en propagandisten voor het Dagblad 'De Morgen'*. [Helmond 1929], 16 p.
– Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. De geschiedenis van de Volkskrant* (Baarn 1981) p. 138-142
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 1938, jan. – maart en 1 juli – 29 sept.
– NPM ∞ Propagandanummer, 1 juli [1924] en 15(1938), nr. 4293(30 sept.)
– GA Helmond ∞ 1924/25-1929/30
– UBN ∞ 1930/31 – 1937/38, nr. 4216(30 juni)
• *typering* Landelijk katholiek dagblad, dat zich aandiende als democratisch-katholiek. In de krant werden de ideeën van de Michaëlsbeweging o.l.v. prof. J.A. Veraart uitgedragen. Het Michaëlisme wilde binnen de bestaande katholieke partij werken voor democratische hervormingen met meer aandacht voor de minder bevoorrechten en minder afhankelijkheid van de christelijke coalitie. In het hoofdartikel 'Na tien jaren' in het nummer van 6 sept. 1934 werd gezegd, dat *de Morgen* zich als doel stelde: "een positieve sociale reconstructie-politiek op te bouwen uit het katholiek beginsel". "Al wat progressief was in katholiek Nederland concentreerde zich (...) rond *de Morgen*", zo omschreef N. de Rooy het blad in *In vrijheid herboren* ('s-Gravenhage 1953), p. 645.
• *noten*
(1) Op 30 sept. 1938 werd de lezers in het artikel 'Ten afscheid' bericht, dat het blad zijn taak niet op behoorlijke wijze kan vervullen, "zoolang de economische malaise, welke reeds in vroegere jaren het einde van een groot aantal andere uitgaven in Nederland heeft veroorzaakt, nog geen teekenen van een wending vertoont. Onder die omstandigheden hebben wij moeten besluiten tot het opheffen van het blad".
(2) Vgl. Hemels, p. 142. In 1929 verscheen bij uitgeverij De Kempen te Tilburg een bloemlezing van artikelen van Van Poll uit *de Morgen* onder de titel *Herstel in Christus. Sociale en politieke studies*. Op 31 maart 1936 nam Van Poll afscheid van de krant. Hij schreef niet te vertrekken wegens meningsverschil met de directie, maar als 'crisisslachtoffer': "De crisis heeft (...) zoodanigen invloed gehad op de financieele resultaten van het blad en van de onderneming, welke het uitgeeft, dat tot de uiterste bezuiniging, ter wille van behoud van het blad zelf moet worden overgegaan". De dagelijkse en de algemene leiding kwam in handen van Jan Bruna, die echter reeds op 1 november 1936 naar de NV Neerlandia vertrok.
(3) Vgl. *Helmondse courant*, 18(1962/63), nr. 226(29 dec.).
(4) Volgens Knuvelder redigeerde hij samen met Gerard en Henri Bruning in de jaren 1924-1925 de rubriek kunst en letteren. Vgl. Gerard Knuvelder, 'Henri Bruning' in: *Kitty en de mandarijnen* ('s-Hertogenbosch 1964), p. 237.
(5) In *de Maasbode* van 4 maart 1930, p. 9 wordt naar aanleiding van het verschijnen van het eerste nummer van *de Paal*, waarvan Ton Kerssemakers redactiesecretaris was, vermeld dat deze tot dan de kunstrubriek van *de Morgen* had verzorgd.

(6) In het inleidend artikel 'Limburgs katholieke cultuur' in het eerste nummer van *de Limburgsche morgen* wordt uiteengezet, dat dit bijvoegsel wil meewerken aan de vervulling van "Limburgs providentieele taak bij uitnemendheid". Die taak bestaat eruit om "het brokje Katholieke Cultuur als een precieuse steen voor gansch Nederland te bewaren. Dat bewaren moet zeer zeker óók bestaan in eene afweren van alle bedekt of onbedekt pogen tot protestantisering, maar méér, véél meer nog in een uitdieping van de karakteristieke trekken dezer Katholieke Cultuur, opdat ze een model wordt voor geheel Nederland". De katholieke cultuur kon zich, zo wordt er aan toegevoegd, in Limburg, met name Zuid-Limburg, volledig handhaven: de katholieke maatschappelijke eenheid bleef er gaver en meer ongeschonden voortbestaan en een hoog wetenschappelijk peil van o.a. zijn clergé bleef bestaan.
(7) In het inleidend artikel 'Brabantia fare da se!' in het eerste nummer van *de Brabantsche morgen* wordt als taak voor deze bijlage geformuleerd: meewerken aan "de uitbouw eener katholieke en Brabantsche cultuur". Hiertoe is allereerst vereist behoud en verdieping van het godsdienstig leven. Vanuit de godsdienstige verdieping moet de Brabantse wetenschap- en kunstbeoefening groeien en het is nodig vanuit de katholieke levensopvatting de levensvormen te verfijnen.
(8) In het openingsartikel 'Van wal' in het eerste nummer werd geschreven: "Het schip werd op stapel gezet omdat *de Nieuwe eeuw* uit de vaart op de politieke zee werd genomen; de *Morgen* zal nu voortaan in haar oude zoglijn den geregelden dienst waarnemen en dus op hetzelfde doel aansturen: maatschappelijk herstel in Christus". In 'Na tien jaren' in het nummer van 6 sept. 1934 werd daarover geschreven, dat *de Nieuwe eeuw* gemaakt moest worden tot een algemeen cultureel weekblad voor alle Nederlandse katholieken, "wat o.m. zou nagestreefd worden door de medewerking van een aantal Nijmeegsche professoren, die uiteraard buiten de practische politiek wenschten te blijven". De politieke lijn van het weekblad werd doorgetrokken in het dagblad *de Morgen*.

149

de Morgenpost[1] 1892-1909
- *jaren* 1892/93, nr. 1(1 okt.) – 17(1908/09), nr. 5057(3 juli)
- *ondertitel* Dagblad voor het katholieke volk
- *uitgever* Eigendom van het Commanditair vennootschap Het Dagblad De Tijd, firma Vermeulen & Co (1892-1903), daarna van de NV Dagblad en Drukkerij de Tijd (1903, dec. – 1909)
– Gedrukt bij de firma Holdert & Co (1892 – 1904, sept.), daarna in de eigen drukkerij van de NV Dagblad en Drukkerij de Tijd, 't Kasteel van Aemstel (1904, okt. – 1909)
- *plaats* Amsterdam
- *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
- *formaat* D ∞ 1892/93 – [1893/94, 1 dec.][2]; E ∞ 2(1893/94), nr. 356(2 dec.) – 17(1908/09)
- *omvang* VI
- *redactie* [1892-1909 F.A. van den Heuvel (geregeld schrijvend onder het pseudoniem RAVO), hoofdred.][3]
[1892-1909 P.J.F. Vermeulen, dir. (tevens dir. van *de Tijd*)]
[1894-1909 F.J.A.M. Wierdels, dir. (tevens dir. van *de Tijd*)]
- *bijzonderheden* Jaargangnummering vanaf {2(1893/94), nr. 356(2 dec.)}. De nieuwe jaargang begon steeds rond 1 oktober.
– Kopblad van *de Tijd*.
– Als kopblad verscheen tot en met okt. 1896 *de Haagsche morgenpost* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– In 1892 en 1893 verscheen als bijlage bij het zondagsnummer het *Zondagsblad van de Morgenpost*. Hiervan konden worden ingezien in het NPM: 1892/93, nr. 1(1 okt.) en nr. 32(6 mei).
– Vanaf 22 okt. 1892 ontvingen de Amsterdamse abonnees van *de Morgenpost* en van *de Tijd* voortaan gratis de *Officieele kerklijst van het dekenaat Amsterdam* (zie hiervoor de beschrijving van *de Tijd*).
– *De Volksbanier*, orgaan van de R.K. Volksbond, werd gratis bezorgd aan de abonnees van *de Morgenpost* die lid waren van de R.K. Volksbond. Voor de overige abonnees werd één cent per aflevering berekend en voor niet-abonnees twee cent. In de krant van 1 maart 1895 werd *de Volksbanier* als volgt aangeprezen: "een orgaan waarin de belangen van den Werkenden Stand en de kleine neringdoenden worden besproken en behartigd, een blad, dat zijn lezers op de hoogte houdt van de sociale toestanden". Van *de Volksbanier* zal een beschrijving worden opgenomen in een van de volgende delen van de BKNP. In het exemplaar van *de Morgenpost* op het Gemeentearchief te Amsterdam is *de Volksbanier* meegebonden vanaf dec. 1893. Vanaf 9 nov. 1898 is in de titelkop van *de Morgenpost* niet langer sprake van *de Volksbanier*. Dit blad bleef voortbestaan tot en met 25 sept. 1919 en werd toen voortgezet als *de Volkskrant*.
– Vanaf 3 juli 1898 ontvingen de lezers op het einde van de week het *Geïllustreerd zondagsblad voor katholieken* (zie de afzonderlijke beschrijving). De abonnementsprijs werd daartoe verhoogd van tien tot twaalf en een halve cent per week en een abonnement zonder levering van het zondagsblad was niet mogelijk. De uitgave van het zondagsblad werd onder meer gemotiveerd door erop te wijzen dat daarmee een argument vóór het abonnement op anti-katholieke of neutrale volkscouranten, die reeds zo'n illustratieblad aan hun lezers leverden, kwam te vervallen. De directeur van *de Morgenpost*, F. Wierdels, herhaalde in 1902 nog eens,

dat "juist in de illustraties van die niet-katholieke bladen zoveel gevaar schuilt".[4]
– Vanaf 1 oktober 1902 werd een ongevallenverzekering verbonden aan een abonnement op *de Morgenpost* in navolging van andere volksbladen. En daarmee werd opnieuw, zoals de directeur Wierdels stelt "een zwaarwichtig voorwendsel voor het lezen van niet-katholieke volksbladen" onmogelijk gemaakt.[4] De voordelen van de ongevallen-verzekering werden in de krant breed uitgemeten[5] en in de krant van 28 november 1903 werd met ophef bekend gemaakt, dat in ruim een jaar al voor de vijfde keer de maximale premie van 600 gulden voor een dodelijk ongeval werd uitgereikt; deze keer aan de weduwe van treinpoetser Spiering, die door een trein was aangereden. Zie voor het verschijnsel van de gratis ongevallenverzekering voor dagbladabonnees: Joan Hemels, *Abonneeverzekering en oplagemarketing*. Gecompleteerde en geannoteerde tekst van de rede, uitgesproken bij de openbare aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de geschiedenis van de pers, propaganda en openbare mening aan de Universiteit van Amsterdam op maandag 25 mei 1987. Baarn 1987.
✦ *relaties* Voortgezet als *de Amstelbode* (1909-1932). De naamsverandering was nodig, omdat *de Morgenpost* avondblad werd. Aanvankelijk was als nieuwe titel voor de krant overwogen *het Dagblad voor het katholieke volk* (vgl. 17(1908/09), nr. 5057(3 juli)).
✦ *autopsie* 1892/93, nr. 1(1 okt.), nr. 2(3 okt.), nr. 79(3 jan.), nr. 182(6 mei) en nr. 254(3 aug.); 2(1893/94), nr. 356(2 dec. 1893) – 4(1895/96); 5(1896/97), nr. 1360(1 april 1897) – 8(1899/1900), nr. 2336(30 juni 1900); 9(1900/01), nr. 2462(28 nov.) en nr. 2489(2 jan.) – 12(1903/04), nr. 3394(31 dec.), nr. 3405(15 jan.) en nr. 3466(28 maart); 13(1904/05), nr. 3621(1 okt.), nr. 3698(2 jan.) – nr. 3846(30 juni) en nr. 3935(13 okt.); 14(1905/06), nr. 4000(2 jan.) – 17(1908/09), nr. 4906(31 dec. 1908) en nr. 5057(3 juli)
– NPM ∞ 1892, 1 en 3 okt.; 1893, 6 mei en 3 aug.; 1900, 28 nov.; 1904, 15 jan. en 28 maart; 1905, 13 okt.; 1909, 3 juli
– GA Amsterdam ∞ 1893, 3 jan.; 1893, dec. – 1896, sept.; 1897, april – 1900, juni; 1901-1903; 1904, 1 okt.; 1905, jan. – juni; 1906-1908
✦ *typering* *De Morgenpost* werd voorgesteld als "een goedkoop, dagelijks uitkomend blad, bepaaldelijk voor het katholieke arbeidersgezin geschreven en geredigeerd". In *de Tijd* van 21 sept. 1892 werd de uitgave van *de Morgenpost* aangekondigd met te zeggen, dat *de Tijd* niet de verscheidenheid van leesstof kan aanbieden om "aan alle klassen der maatschappij" te brengen wat zij begeren en nodig hebben. Een dagelijks verschijnend blad is nodig ook voor de arbeidende klasse, want "ook de werkman wil dagelijksch op de hoogte worden gehouden van hetgeen in de wereld omgaat". De uitgave van *de Morgenpost* wordt als volgt gemotiveerd: "al zou het slechts zijn door verderfelijke, socialistische of in het gunstigste geval volstrekt godsdienstlooze, neutrale lectuur uit de woning van den werkman verwijderd te houden". Na ruim een jaar bedroeg het aantal abonnees reeds tussen de 6500 en 7000, zoals in het nummer van 2 dec. 1893 werd bekendgemaakt. Bij die gelegenheid werd gezegd: "Bij het bestaan van zooveel goedkoope bladen, waarmede bij het volk, ook het katholieke volk, wordt gecolporteerd, mag ongetwijfeld zulk een cijfer binnen een zoo kort tijdsbestek verbazend heeten". Het succes wordt toegeschreven "aan het gelukken van onze pogingen, om aan den lezer te geven wat wij beloofden: een blad, dat zich er niet uitsluitend op zou toeleggen, hun aangename, boeiende lectuur en nieuwtjes te verschaffen, maar ook hun belangen, waar deze dit mochten behoeven, te behartigen en te verdedigen".
✦ *noten*
(1) Bij de keuze van de titel werd gememoreerd aan de oorspronkelijke naam van *de Tijd*: *de Avondpost*. Bij de presentatie van *de Morgenpost* in *de Tijd* van 21 sept. 1892 werd gezegd: "Evenals *De Tijd*, toen hij voor zes-en veertig jaren zijn intrede te Amsterdam hield onder den naam van *De Avondpost*, treedt ook met 1 October a.s. *De Morgenpost* met bescheidenheid en vertrouwen op voor de Katholieken van Nederland, zich in ieders welwillendheid aanbevelende".
(2) In het nummer van 2 dec. 1893 wordt gezegd: "Veel spoediger dan wij verwachtten, hebben de sympathie en de steun, welke *De Morgenpost* reeds terstond na zijn oprichting en in steeds toenemende mate mocht ondervinden, ons genoopt tot het doen van een belangrijken stap, door de korte kleeren bereids na het eerste jaar uit te trekken en in het gewaad van volwassenen te verschijnen".
(3) Vgl. *de Katholieke illustratie*, 43(1908/09), nr. 22 (13 maart), p. 264.
(4) Ferd.J.A.M. Wierdels aan de geestelijkheid van Amsterdam en plaatsen waar een agentschap van de Morgenpost is gevestigd, 12 sept. 1902 (*Archief De Tijd* (KDC), nr. 3962).
(5) *De Morgenpost* van 2 aug. 1902 bevatte de volgende uiteenzetting over de voordelen van de verzekering: "In onzen tijd stelt ieder zich onbewust bloot aan allerlei gevaren. Dagelijks hebben de couranten ongelukken te vermelden, die de meest ernstige gevolgen na zich sleepen. De een wordt verminkt voor altijd, zoodat hij of zij ongeschikt wordt om te arbeiden, de ander verliest het leven. Niemand kan zeggen dat hij op den algemeenen regel een uitzondering maakt. Zoowel de bouw-ondernemer en de aannemer zelven, als de werkman timmerman, metselaar, opperman, loodgieter – kunnen bij den bouw van een perceel door een vallend voorwerp worden getroffen of van een steiger of ladder nederstorten. De patroon is evenmin altijd tegen een ongeluk in de fabriek beveiligd als de arbeider. De win-

kelier en de winkelbediende, die zich vlug door het magazijn bewegen, in hoog gelegen laden en kasten de koopwaren bergen en te voorschijn halen, of hun uitstallingen gereed maken, loopen gevaar. En hoe vaak komt het voor, dat een persoon, die nooit in bijzonder gevaar zich bevindt, in huis of op straat een val doet, wordt overreden, verdrinkt, in een spoortrein, tram, boot, rijtuig door een ongeluk wordt getroffen, of, zonder dat hij daartoe eenige aanleiding gegeven heeft, wordt verminkt of gedood door een kwaadwillige".

150

Nederland 1845-1846
+ *jaren* 1845, proefnrs.(20 sept., 25 dec., 25 en 26 dec., 27 dec.)[3]
– 1846, nr. 1(1 jan. 1846) – {nr. 113(24 april)}
+ *ondertitel* Algemeen dag- en handelsblad
+ *uitgever* P.M. van Cleef Jz.
+ *plaats* Amsterdam
+ *frequentie* dagelijks
+ *formaat* D
+ *omvang* V
+ *redactie* De redacteuren worden niet in het blad vermeld. Sautijn Kluit noemt als redacteuren de namen van Jan Wap en van dr. J.W. Cramer en als medewerker N.S. Calish.
+ *bijzonderheden* Bij het oprichten van het blad werd de bekende zanger W.P. de Chavonnes Vrugt het land rondgezonden om abonnees aan te werven (vgl. Sautijn Kluit, p. 49).
+ *literatuur* W.P. Sautijn Kluit, "Het Algemeen handelsblad, van 1828 tot 1865', in: *Nagelaten geschriften van Mr. W.P. Sautijn Kluit* (Amsterdam 1896. *Bijdragen tot de geschiedenis van den Nederlandschen boekhandel*, dl. 7), p. 48-51
– J.H.J.M. Witlox, *De Katholieke Staatspartij in haar oorsprong en ontwikkeling geschetst*, dl. 2: *De Nederlandsche katholieken in de politiek onder Koning Willem II* ('s-Hertogenbosch 1927), p. 85-86
– L.J. Rogier, N. de Rooy, *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853-1953* ('s-Gravenhage 1953), p. 68-70
– G.A.M. Beekelaar, *Rond grondwetsherziening en herstel der hiërarchie. De Hollandse katholieke jongeren 1847-1852* (Hilversum/Antwerpen 1964), p. 28-29
+ *autopsie* tot en met 1846, nr. 113
– KB
+ *typering* Dagblad met nieuws uit binnen- en buitenland, over handel, kunst en wetenschappen. Het blad is niet uitgesproken katholiek. In het proefnummer van 20 sept. 1845 wordt meegedeeld dat *Nederland* zich zal onthouden "van alle Godsdienstige of Staatkundige strijdvoering". Een beschrijving van de krant is opgenomen, omdat geprobeerd is het blad een geprononceerd katholieke signatuur te geven. Door gebrek aan financiële middelen lukte dat echter niet en moest de uitgave van het blad worden gestaakt. Cramer schrijft in zijn 'Liber rationum', hfdst. V, p. 6: "Op den eersten Januari van het gezegde jaar [1846] was te Amsterdam het eerste nummer verschenen van het dagblad *Nederland*, onder de direktie van den mij wel bekenden Dr. Jan J.F. Wap. Het was kleurloos en à prendre door degenen die, nadat het kleine door Wap bijeengebrachte bedrijfskapitaal zou uitgeput zijn, in de eerste uitgaven zou willen voorzien". (vgl. *Collectie Cramer* (Archief van de Nederlandse Provincie der Jezuiëten, Nijmegen), nr. R 1).
+ *noten*
(1) Er verschenen twee verschillende 'Tweede proefnommers', respectievelijk gedateerd 25 dec. en 25 en 26 dec. Op 27 dec. verscheen een 'Derde proefnummer'.

151

Nederlandsche catholijke courant 1822
+ *jaren* 1(1822), nr. 27(3 april) – nr. 104(28 dec.)
+ *uitgever* [Gebroeders Langenhuysen][1]
+ *plaats* 's-Gravenhage
+ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
+ *formaat* C
+ *omvang* IV
+ *redactie* [1822 J.G. Le Sage ten Broek][1]
+ *relaties* Voortzetting van *Roomsch catholyke courant*
– Voortgezet als *Noord-Nederlandsche courant*[2]
+ *literatuur* B. Kruitwagen OFM, 'De oudste Nederlandsche katholieke courant', in: *de Maasbode*, 51(1918/19), nr. 15944(22 okt.), nr. 15946(23 okt.) en nr. 15948(24 okt.)
– G. Gorris SJ, *J.G. Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emancipatie der katholieken*, dl. 1(Amsterdam 1947), p. 306-320, 467
+ *autopsie* Volledig
– UBN
+ *typering* Opvolger van de *Roomsch catholijke courant*, de eerste katholieke krant in Nederland. Evenals zijn voorloper was de *Nederlandsche catholijke courant* sterk apologetisch van aard. In nr. 23 van 20 maart 1822 van de *Roomsch catholijke courant* was gezegd dat tot de titelwijziging was besloten, omdat "Roomsch en Catholyk synoniemen zijn", maar volgens Kruitwagen was de eigenlijke reden van de naamsverandering gelegen in het feit, dat de oude titel al te ultamontaans klonk (vgl. Kruitwagen, nr. 15944, kolom 3).
+ *noten*
(1) Vgl. noot 4 van de beschrijving van de *Rooomsch catholijke courant*.
(2) In het nummer van 4 dec. 1822 wordt aangekondigd, dat de titel gewijzigd zal worden in *Noord Nederlandsche courant* wegens de onverdraagzaamheid der protestanten, die een openlijke katholieke krant niet

dulden en wegens de vreesachtigheid der katholieken, die ervoor zorgt dat bijvoorbeeld in door katholieken gedreven koffiehuizen "de Courant met een Catholijk uithangbord, bij het binnentreden van eenen protestant [wordt weggemoffeld] evenals had men eene misdaad begaan".

152

de Nederlandsche katholiek [1881]-[1897]
• *jaren* [1881, circa 1 okt.][1] – [1897][2]
• *uitgever* [H. Wolters ∞ 1883-1884][3]
– [F.H.J. Bekker ∞ 1885][3]
– J.S. de Haas ∞ {6(1886/87), nr. 291(23 april)} – [1887][3]
– [Huberti en Co ∞ 1888-1890][3]
– J.A. Acket ∞ {11(1891/92), nr. 537(2 jan.)} – [1897][3]
• *plaats* [Amersfoort ∞ 1883-1884][3]
– Amsterdam ∞ [1885-1890][3]
– Oss ∞ {11(1891/92), nr. 537(2 jan.)} – [1897][3]
– De redactie en administratie waren tot en met {6(1886/87), nr. 291(23 april)} gevestigd te Weesp, woonplaats van pastoor G.G. Honig, directeur en eigenaar van het blad.[4]
• *frequentie* wekelijks (zaterdag)
• *formaat* D ∞ {1881/82, nr. 40} – {7(1887/88), nr. 327)}; C ∞ {11(1891/92), nr. 537} – {12(1892/93), nr. 1016}
• *omvang* Ingeziene afln. merendeels 4 p.
• *redactie* [1881-{1887} pastoor G. Honig, dir.][4]
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon vermoedelijk steeds rond 1 oktober.
• *autopsie* 1881/82, nr. 40(1 juli), 6(1886/87), nr. 291(23 april), 7(1887/88), nr. 327(31 dec.), 11(1891/92), nr. 537(2 jan.), 12(1892/93), nr. 1016(19 aug.)
– NPM
• *typering* Nieuwsblad voor katholieken met nieuws uit binnen- en buitenland, ontspannende lectuur en algemene informatie zoals marktberichten.
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de datering van het eerst ingeziene nummer.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1897 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Gegeven ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. De titel is aldaar niet vermeld in de uitgaven voor de jaren 1886-1887 en 1891-1892.
(4) Vgl. G. Mes, *De katholieke pers van Nederland 1853-1887* (Maastricht 1887-88), p. 304.

153

Nieuw Helmonds dagblad[1] 1961-1964
• *jaren* [1961, introductienr.(6mei)][2]
– 1(1961/62), nr. 1(15 mei) – 3(1963/64), nr. 269(4 april)
• *ondertitel* Editie voor Helmond en omgeving ∞ 1(1961/62), nr. 1(15 mei) – nr. 19(6 juni)
– Voor stad en omgeving ∞ 1(1961/62), nr. 20(7 juni) – 3(1963/64)
• *uitgever* [NV Nieuwe Eindhovense Krant]
• *plaats* Helmond
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* Niet in de krant vermeld.
[1961-1964 Jan Linders, chef-red.][3]
• *bijzonderheden* De tweede en derde jaargang begonnen respectievelijk op 15 mei 1962 en 20 mei 1963.
– Kopblad van de *Nieuwe Eindhovense krant*.
– Vanaf 24 maart 1962 verscheen op zaterdag het bijvoegsel *Tussenspel*.
• *relaties* Voortzetting van *Oost-Brabant*, editie Helmond
– Samengegaan met *Helmondse courant* en voortgezet als *Helmonds dagblad*[4]
• *autopsie* Volledig, m.u.v. het introductienummer, 6 mei 1961
– GA Helmond
• *typering* Katholiek dagblad voor Helmond en omgeving.
• *noten*
(1) Tot en met 1(1961/62), nr. 19(6 juni 1961) luidde de titel *Helmonds dagblad*. In het eerste nummer van 15 mei werd eraan herinnerd, dat reeds vroeger deze naam was gevoerd. De uitgeefster van de *Helmondse courant* maakte echter bezwaar tegen de titel *Helmonds dagblad* en omschreef de naamsverandering als "unfaire, deloyale concurrentie, met verwervingspractijken die neerkomen op een poging tot verwarring van het publiek" (vgl. *Helmondse courant*, 17(1961/62), nr. 34(13 mei)). In een kort geding voor de rechtbank van Den Bosch werd bepaald, dat de naam van de krant moest worden gewijzigd. De titel werd *Nieuw Helmonds dagblad*.
(2) In het eerste nummer van 15 mei wordt melding gemaakt van dit introductienummer, dat echter niet in autopsie kon worden genomen.
(3) Vgl. Leo van Lieshout, 'Het roerige wereldje van de Helmondse pers', in: *Helmonds dagblad*, nieuwbouwnummer, 6 mei 1981, p. 11.
(4) In 3(1963/64), nr. 264(28 maart) werd bericht, dat vanaf 6 april een nieuwe krant zou gaan verschijnen, het *Helmonds dagblad*. "In deze nieuwe krant zullen de huidige *Helmondse courant* en het *Nieuw Helmonds dagblad/Oost Brabant* samengaan en aldus de mogelijkheid scheppen om voor Helmond en omgeving een krant te gaan brengen, die in elk opzicht aan de verlangens van de lezers zal kunnen voldoen".

154

Nieuw Nederland 1924-{1925}
◆ *jaren* 1(1924), nr. 1(4 jan.) – {2(1925), nr. 50(Kerstmis)}[1]
◆ *ondertitel* Weekblad voor eigen cultuur[2]
◆ *uitgever* A.W.P. Angenent[3] ∞ 1(1924), nr. 1(4 jan.) nr. 42(17 okt.)
– NV Uitgevers-Maatschappij Nieuw Nederland[4] ∞ 1(1924), nr. 43(24 okt.) – {2(1925), nr. 50(Kerstmis)}
◆ *plaats* Amsterdam ∞ 1(1924) – 2(1925), nr. 26(26 juni); Haarlem ∞ 2(1925), nr. 27(3 juli) – {nr. 50(Kerstmis)}
◆ *frequentie* wekelijks
◆ *formaat* D
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* 1924 P. Geurts, voorzitter redactieraad
1924 Frans W.A. Brom, dir.
1924 mr. L. Janssens, red.secr.
1924 J.J. Rouma, dir.
Leden van de redactieraad:
1924 mgr. dr. Alph. Ariëns
1924 A.B.H. Gielen SJ
1924 H. Hermans
1924 J. Kronenburg CssR
1924 A.J. Kropholler
1924 Herman Moerkerk
1924 prof. dr. A.H.M.J. van Rooy
1924 prof. dr. Alph. Steger
1924 dr. J.F.M. Sterck
1924 J. Toorop
1924 mr. dr. P.J. Witteman
In 1925 wordt de redactie niet meer vermeld.
De 'Inleiding' in het eerste nummer is ondertekend door: Ed. Brom, Hub. Cuypers, Emile Erens, P. Geurts, Henri Hermans, J. Kronenburg CssR, A.J. Kropholler, Alph. Laudy, M. Molenaar, P. Lissone, P. Lissone-Wierdels, dr. Alph. Steger, Jan Toorop, R. Welschen OP, mr. dr. P.J. Witteman, H.J.M.M. Alink (vlootaalmoezenier), H. Andriessen, "Bethanië" (pseud. van broeder Ambrosius), F.C. van Beukering, L. van den Broeke, M. Bruna, J. van Buitenen, J. van Campen, pater Fabianus OFMCap (=W.E. van de Ven), F. Haye, A.J.A. Flament, F. Hendrichs SJ, Th. Kwakman, mr. C. Hüffer, H.A. Kaag, J.W. van Kampenhout, P.A. Kasteel, J. van Leer, Annie Meyer, C. van Moorsel, dr. J.C. Oldenboom, H. van Ruth SJ, mw. Sommer-de Voogd, J. Winkel OP, J.A.A. Verlinden, G. van Woesik SJ, J.J.F. van Zeijl, en "talrijke kerkelijke en kloosteroverheden, geestelijken en leeken".
◆ *bijzonderheden* In 1(1924), nr. 1 wordt meegedeeld dat een populaire uitgave van *Nieuw Nederland* zal verschijnen onder de titel *het Nieuwe volk*. Hiervan konden geen afleveringen in autopsie worden genomen. In *de Heldersche post* van 30 okt. 1925 werd *het Nieuwe Volk* in een advertentie als volgt aangeprezen: "*Het Nieuwe volk* is het beste geïllustreerde weekblad in Nederland, met leidende artikelen op religieus-, cultureel-, politiek-, wetenschappelijk-, sociaal- en industrieel gebied. Het is een weekblad dat de massa van ons volk bereikt en dat de Katholieke gedachte in haar vormende invloed vermenigvuldigt".
◆ *relaties* Hierin opgenomen m.i.v. 1(1924), nr. 43 (24 okt.) *Nieuwe tijden*.[5] Herman Moerkerk trad op dat ogenblik toe tot de redactie van *Nieuw Nederland*.
◆ *autopsie* 1(1924); 2(1925), nrs. 1-41 en 50
– UBU, collectie Thomaasse ∞ 1924
– UBM, oude collectie ∞ 1925
◆ *typering* Katholiek weekblad van allure, dat ruim aandacht besteedde aan de katholieke cultuur in al zijn uitingen. Daarnaast bevatte het blad apologetische, algemeen-vormende artikelen, een feuilleton en "de gezellige bladzijde". In de 'Inleiding' in het eerste nummer schrijft de redactie de genade en de verantwoordelijkheid te voelen voor de wederoprichting van de cultuur op haar Christelijke grondslagen: "In ons vaderland willen wij het Katholicisme (...) in zijn volle beschavingskracht verwezenlijken". De Christelijk-nationale cultuur zal worden opgegraven "uit den grond van Egmond, waar zij met de abdij onzer verleden grootheid behoort te worden herbouwd". In een terugblik op het blad schreef *de Heldersche post* in haar jubileumnummer van 8 juni 1932, dat aanvankelijk ook professoren van de Katholieke Universiteit te Nijmegen aan *Nieuw Nederland* zouden meewerken, maar dat zij zich een week voor de verschijning van het eerste nummer hadden teruggetrokken en hun diensten bij *de Nieuwe eeuw* gingen beschikbaar stellen. *De Tijd* schreef op 8 maart 1924 in waarderende woorden over *Nieuw Nederland*: "Elk nummer van dit interessante weekblad is een kleine R.K. Volksuniversiteit, waar onze beste denkers, kunstenaars, schrijvers en volksleiders het edelste van hun wetenschap op boeiende wijze mededeelen".
◆ *noten*
(1) Vermoedelijk na 1925 niet meer verschenen. De titel wordt althans niet vermeld in *Brinkman's catalogus van tijdschriften*, 1926-1930 en hij is in *Sijthoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* alleen opgenomen in de uitgave van 1924. In het feestnummer van *de Heldersche post* van 8 juni 1932 wordt over het einde van *Nieuw Nederland* geschreven: "Na twee jaar (begin 1926) verkeerde de N.V. welke dit weekblad exploiteerde in de onmogelijkheid om te betalen".
(2) Waaraan toegevoegd t/m 1(1924), nr. 12(21 maart): "met afzonderlijke uitgave het Nieuwe Volk".
(3) In het nummer van 17 okt. 1924 wordt A.W.P. Angenent bedankt als "de eenvoudige man van het veelvoudige initiatief (...) die onder allermoeilijkste omstandigheden het roer recht heeft gehouden en het schip veilig tot de haven heeft gebracht, waar het nu voor zijn nieuwen tocht zal uitzeilen".
(4) Op 19 aug. 1924 werd door F.W.A. Brom en A.W.P.

Angenent opgericht de NV Uitgeversmaatschappij Nieuw Nederland, welke zich ten doel stelde "de uitoefening van het uitgeversbedrijf door het uitgeven van het weekblad Nieuw Nederland en van andere Katholieke periodieken en Katholieke geschriften, met alles wat met een en ander in den ruimsten zin in verband staat". (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennnootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1924, nr. 204(20 okt.), NV-nr. 2164).
(5) Van *Nieuwe tijden*, een geïllustreerd cultureel maandblad uitgegeven door de NV Spaar- en beleggingskas voor Roomsch-Katholieken zal een beschrijving worden opgenomen in een van de volgende BKNP-delen. In *Nieuw Nederland* van 17 okt. 1924 wordt over *Nieuwe tijden* gezegd dat dit blad, "gewijd aan kunst, letteren, humor en de schoonheid van ons land" de ontwikkeling der eigen cultuur "vooral op artistisch [sic] gebied in den door ons nagestreefden zin" beijvert.

155

Nieuw Noord-Hollandsch dagblad[1] 1945-1952
• *jaren* 1945, ongen.(23 mei) – 48(1952), nr. 12586(24 sept.)
• *uitgever* NV Onze Courant
– Drukkerij Noordholland
• *plaats* Hoorn
– Vanaf 25 juni 1945 wordt er een kantoor vermeld te Alkmaar en vanaf 18 sept. 1945 tevens te Schagen en Den Helder
• *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 41(1945/46), ongen. (23 mei) – nr. 18661(23 juni)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 41(1945/46), nr. 18662(25 juni) – 48(1952)
• *formaat* C ∞ 41(1945/46) – 42(1946/47), nr. 11113(30 dec.); E ∞ 42(1946/47), nr. 11114(31 dec.) – 48(1952)
• *omvang* VI
• *redactie* 1945-1946, 1948-{1949} Frans Otten, gewestelijk red. (na 14 febr. 1949 niet meer vermeld)
1945-1952 H.N. Smits, hoofdred.
1945-1952 E.J.M. Stumpel, dir.
1946 P. Sigon, red. binnenland
1946-{1949} M.P. Janssen, rayonred. (na 14 febr. 1949 niet meer vermeld)
1948-{1949} J. Toes, rayonred. (na 14 febr. 1949 niet meer vermeld)
[1949-1952 J.M. Onstenk, chef van de Westfriese red.][2]
• *bijzonderheden* De jaargang- en afleveringsnummering wordt weer gebruikt vanaf 41(1945/46), nr. 18654(7 juni). De 42e jaargang begint op 2 aug. 1946. De 43e tot en met 46e jaargang beginnen steeds begin april, te weten 1 april 1947 tot en met 1 april 1950. De 46e jaargang beslaat meer dan twee jaar en loopt tot en met nr. 12550(12 aug. 1952). Daarop volgt 48(1952), nr. 12551(13 aug.). De afleveringsnummering verspringt in 1945 van nr. 18809(17 dec.) naar nr. 10810(18 dec.).
– De krant verscheen in verschillende edities. Vanaf 44(1948/49), nr. 11377(2 okt.) – 46(1950/52), nr. 12202(25 juni 1951) wordt in de titelkop vermeld: "Edities voor Alkmaar, Hoorn, Den Helder, Schagen".
• *relaties* Samensmelting van *Noord-Hollandsch dagblad* en van *Westfriesch dagblad*[3]
– Voortgezet als *Noordhollandsch dagblad*
• *autopsie* Volledig
– Archiefdienst Westfriese Gemeenten, Hoorn
• *typering* Katholiek dagblad voor Noord-Holland. Op last van het Militair Gezag was na de bevrijding in 1945 het woord 'Nieuw' aan de titel van de krant toegevoegd. In het jubileumnummer van het *Noord-Hollands dagblad* van 15 juni 1955 werd daarover gezegd: "Wij hadden echter aan deze naamstoevoeging geen behoefte, en zodra wij die toevoeging kwijt konden, is ze weer vervallen".
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd: "Voortzetting *Westfriesch Dagblad*" ∞ 1945, ongen.(23 mei) – 43(1947/48), nr. 11215(30 april); "voor West-Friesland" ∞ 43(1947/48), nr. 11216(1 mei) – 44(1948/49), nr. 11376(1 okt.).
(2) Vgl. *Noordhollands dagblad*, 75(1979/80), nr. 24046(1 maart).
(3) In het najaar van 1944 werden fusiebesprekingen gehouden tussen het *Noord-Hollandsch dagblad* en het *Westfriesch dagblad* (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nrs. 633 en 716). In het eerste nummer van 23 mei wordt over de fusie gezegd: "Zooals op nationaal terrein zijn in de voorbije jaren ook hier [= Noord-Holland] de verschillende groepen naar elkander toegegroeid. Er is eenheid gekomen. Nu geen afzonderlijk Katholiek dagblad voor Alkmaar, Den Helder, Hoorn en Schagen, zooals vóór vijf jaar toen de verschillende Katholieke bladen, ofschoon één in doel en streven, elkaar afbreuk deden, maar – nu die bladen verbonden zijn en hecht aaneengesmeed één dagblad voor de geheele Katholieke bevolking van Noordelijk Noord-Holland".

156

Nieuw[1] **Overijsels dagblad** 1946-1953
• *jaren* 1946, ongen.(2 jan.) – 48(1953), nr. 1168(24 maart)
• *ondertitel* Rooms katholiek dagblad voor Overijssel ∞ 1946 – 1947, nr. 509(19 sept.)
– Katholiek dagblad voor Overijssel ∞ 2(1947/48), nr. 510(20 sept.) – 48(1953)
• *uitgever* NV Dagblad Ons Noorden ∞ 1946 – 1947, nr. 509(19 sept.)
– Stichting Ons Noorden ∞ 2(1947/48), nr. 510(20 sept.) – 3(1948/49), nr. 333(12 febr.)
– NV Onze Courant ∞ 35(1949/50), nr. 115(14 febr. 1949)

– 48(1953)
– Het *Nieuw Overijsels dagblad* werd evenals *Ons Noorden* in de jaren 1946 tot en met 12 febr. 1949 gedrukt bij de Firma Spiering te Groningen. Vanaf febr. 1949 kwam de krant van de pers bij de Drukkerij Noordholland te Hoorn
• *plaats* Zwolle
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* C ∞ 1946, ongen.(2 jan.) – {nr. 123(28 mei)}; E ∞ {1946, nr. 127(1 juni)} – 48(1953)
• *omvang* VI
• *redactie* 1946-1947, 1948-{1951} J.B.H. Hulsman, hoofdred. (tot en met 12 febr. 1949 hoofdred.; vanaf 14 febr. 1949 tot en met 26 juni 1951 vermeld als red.; tevens (hoofd)red. van *Ons Noorden*)
1946-1953 H.J. Alferink, plaatselijk red.
1947-1948 G. Groothoff, fung. hoofdred. tijdens de afwezigheid van J.B.H. Hulsman
1947-1949 C.J.A. van Westerloo, dir. van de Stichting Ons Noorden
1949-1953 E. Evers, dir.
1949-1953 E.J.M. Stumpel, dir. (tevens dir. van *Noordhollands dagblad*)
1949-1953 H.N. Smits, red. (tevens hoofdred. van *Noordhollands dagblad*)
• *bijzonderheden* De afleveringsnummering begint met ingang van nr. 101(1 mei 1946). De jaargangnummering werd gebruikt met ingang van 2(1947/48), nr. 510(20 sept.). De derde jaargang begon op 11 maart 1948 met nr. 348. Na nr. 350(13 maart) volgde nr. 63(15 maart), waarmee vermoedelijk gepoogd werd om met terugwerkende kracht de jaargang op 2 januari te laten beginnen. Met de overgang naar de NV Onze Courant werd de jaargang- en afleveringsnummering gelijk aan die van *Ons Noorden*: na 3(1948/49), nr. 333(12 febr.) volgt 35(1949/50), nr. 115(14 febr.). De 36ste jaargang begon op 11 april 1950, de 37ste pas twee jaar later op 11 april 1952. Vanaf 10 sept. 1952 was de jaargang- en afleveringsnummering gelijk aan die van het *Nieuw Noord-Hollandsch dagblad*, voortgezet als *Noordhollands dagblad*: na 37(1952), nr. 1004(9 sept.) volgt 48(1952/53), nr. 12574(10 sept.).
– Kopblad van *Ons Noorden* en vanaf 14 febr. 1949 tevens van het *Nieuw Noord-Hollandsch dagblad*, voortgezet als *Noordhollands dagblad*.
• *relaties* Het *Nieuw Overijsels dagblad* is te beschouwen als de opvolger van het vooroorlogse *Overijselsch dagblad* en van de Overijsselse editie van *Ons Noorden* uit 1945.[2]
– Voortgezet als *Overijssels dagblad*
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 1946, nrs. 124-126
– GA Groningen ∞ 1946, jan.-maart (ingebonden in *Ons Noorden*)
– GA Zwolle ∞ 1946, april – 1953
• *typering* Katholiek dagblad voor Overijssel. De krant begon als kopblad van *Ons Noorden*. In 1949 kwam de krant in bezit van Drukkerij Noordholland te Hoorn.
• *noten*
(1) In 1949 verviel bij de overgang naar de NV Onze Courant te Hoorn gedurende drie dagen, 14, 15 en 16 februari, het woord 'Nieuw'. Met ingang van 35(1949/50), nr. 118(17 febr. 1949) kwam het woord 'Nieuw', hoewel in kleine letters, terug in de titel.
(2) Vanaf 32(1945), nr. 43(23 juni) – nr. 200(29 dec.) verscheen *Ons Noorden* met de ondertitel 'Dagblad voor Groningen, Friesland, Drente en Westelijk Overijssel'. In nr. 43 wordt meegedeeld dat "op veler verzoek uit de N.-W.-hoek van Overijssel (...) besloten [is], ook dit gebied binnen onze verschijningssfeer te trekken en wel het gebied van Wijhe over Raalte en verder het gehele Westen met Zwolle als hoofdcentrum". In *Ons Noorden*, 32(1945), nr. 199(28 dec.) wordt bericht: "Met ingang van 2 Januari a.s. wordt de Overijselse editie van *Ons Noorden* omgezet in een dagblad, dat speciaal voor Overijsel samengesteld wordt. Deze uitgave verschijnt dan onder de naaam *Nieuw Overijsels dagblad*".

157

Nieuwe Bredasche courant 1888-1899
• *jaren* 28(1888), nr. 2778(11 maart) – 40(1899), nr. 4534 (15 sept.)
• *ondertitel* Voorheen Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant
• *uitgever* Firma Gebr. Oukoop[1]
• *plaats* Breda
• *frequentie* driemaal per week
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* 1888-1898 Gebr. Oukoop, dir.-uitg. (vanaf 30 mei 1890: uitg.)
[1890-1897 Gerard Janssen, red.][2]
[1897-1899 Felix Herold, red. en plaatsverv. dir.][2]
• *bijzonderheden* Vanaf januari 1892 konden de lezers van de *Nieuwe Bredasche courant* zich abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. Het betrof hier blijkens annonces in de krant het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving).
• *relaties* Voortzetting van *Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant*
– Voortgezet als *Dagblad van Noord-Brabant*
• *literatuur* Wim Kock, '120 jaar groeien tegen de verdrukking. Van Oosterhout naar 't Spinveld', in: *de Stem*, Nieuwbouwnummer februari 1981, p. 7
– Loek Leijendekker, '*De Stem* 1860-1985. De geschiedenis', in: *de Stem*, 1985, 21 september, jubileumnummer t.g.v. het 125-jarig bestaan, p. 3, 5 en 9
• *autopsie* Volledig
– GA Breda

• *typering* Nieuwsblad met regionaal-, binnen- en buitenlands nieuws. Het blad had geen uitgesproken katholiek karakter. In het 'Buitengewoon nummer' van de opvolger (*Dagblad van Noord-Brabant* van 20 oktober 1926), werd hierover gezegd: "de *Nieuwe Bredasche* was een neutraal orgaan, dat wel sterk rekening hield met de gevoelens van de groote meerderheid der katholieke bevolking, maar niet zelden – onbewust wellicht – liberale tendenzen vertoonde van zeer bedenkelijken aard".
• *noten*
(1) De Firma Gebr. Oukoop was sinds 1882 onderdeel van het vennootschap onder de Firma's P.W. van de Weijer, Gebrs. Oukoop te Breda, Firma F.B. van Ditmar te Utrecht (sinds 1893) en Firma Weyerhorst (sinds 1899). De exploitatie van de *Nieuwe Bredasche courant* was aanvankelijk opgedragen aan Johan van de Weyer, vanaf 1893 aan zijn broer Ignace (vgl. *de Stem*, 100(1960), 5 nov., p. 5).
(2) Vgl. Wim Kock.

158

Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant 1863-1888
• *jaren* 4(1863/64), nr. [162(begin juli)][1] – 28(1887/88), nr. 2772(9 maart)
• *uitgever* K.G. Oukoop ∞ 4(1863/64) – 23(1882/83), nr. 2144(14 aug.)
– Firma Gebr. Oukoop[2] ∞ 23(1882/83), nr. 2145(17 aug.) – 28(1887/88)
• *plaats* Breda
– Redactieadres te Oosterhout blijft vermeld tot en met 6(1865/66), nr. 361(1 juni 1865)
• *frequentie* tweemaal per week ∞ 4(1863/64) – 27(1886/87), nr. 2626(3 april)
driemaal per week ∞ 27(1886/87), nr. 2627(6 april) – 28(1887/88)
• *formaat* C ∞ 4(1863/64) – 10(1869/70), nr. 810(30 sept.); D ∞ 10(1869/70), nr. 811(3 okt.) – 20(1879/80), nr. 1819(29 juni); E ∞ 20(1879/80), nr. 1820(3 juli) – 28(1887/88)
• *omvang* V ∞ 4(1863/64) – 18(1877/78); VI ∞ 19(1878/79) – 28(1887/88)
• *redactie* [1863-? M.A. Smeets, red. (en tot 1863 dir.)][3] 1863-1888 K.G. Oukoop (dir.-uitg., vanaf 1882 als Gebr. Oukoop)
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon in juni.
• *relaties* Voortzetting van *Weekblad voor Oosterhout en omstreken*[4]
– Voortgezet als *Nieuwe Bredasche courant*
• *literatuur* Wim Kock, '120 jaar groeien tegen de verdrukking. Van Oosterhout naar 't Spinveld', in: *de Stem*, Nieuwbouwnummer februari 1981, p. 7
– Loek Leijendekker, 'De Stem 1860-1985. De geschiedenis', in: *de Stem*, 1985, 21 september, jubileumnummer t.g.v. het 125-jarig bestaan, p. 3,5 en 9
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 4(1863/64), nrs. 162-164
– GA Breda
• *typering* Nieuwsblad met binnen-, buitenlands en in toenemende mate regionaal en plaatselijk nieuws. Geen uitgesproken katholiek blad. In *de Grondwet*, 26(1888), nr. 1(1 jan.) is een advertentie opgenomen van de *Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant*, waarin het blad zegt zorgvuldig alle artikelen of berichten te vermijden, "die geloof of zeden zouden kunnen kwetsen. (...) Het houdt zich niet op met twisten op staatkundig of godsdienstig gebied, waardoor het zoozeer gezocht en graag gelezen wordt".
• *noten*
(1) Nummer 161(28 juni) verscheen nog onder de titel *Weekblad voor Oosterhout en omstreken*.
(2) Op 15 augustus 1882 werd de zaak van Oukoop, inclusief de *Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant*, door de firma Van de Weyer gekocht voor 60.000 gulden. Voortaan werd het blad uitgegeven onder de naam der Firma Gebr. Oukoop (vgl. *Dagblad van Noordbrabant*, 66(1926), 20 okt., 'Buitengewoon nummer', p. 1). De Firma Van de Weyer was in 1880 opgericht ter voortzetting van de zaak van de broers P.W. en J. van de Weyer, sinds 1834 drukkers te Utrecht. De directie van de Firma Van de Weyer werd gevormd door de broers P.W. jr., J.H. en I.A.J. van de Weyer (vgl. Leijendekker, p. 3). In 1883 werd de exploitatie van de *Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant* opgedragen aan Johan van de Weyer (vgl. *de Stem*, 100(1960), 5 nov., p. 5).
(3) Vgl. Leijendekker.
(4) Van het *Weekblad voor Oosterhout en omstreken* is als wekelijks verschijnend lokaal nieuwsblad geen beschrijving in de BKNP opgenomen. Het *Weekblad* was een uitgave van K.G. Oukoop te Breda en aanvankelijk het eigendom van M.A. Smeets, adjunct-gemeentesecretaris van Oosterhout. In het 'Proefnommer' wordt in het 'Voorwoord' gezegd: "Reeds dikwerf werden wij door oordeelkundige mannen dezer Stad opmerkzaam gemaakt, dat alhier sinds lang behoefte bestaat aan een Nieuws- en Advertentieblad, hetwelk de Ingezetenen bekend maakt, met de beraadslagingen van den Gemeenteraad, welker openbaarheid wij onder vele andere voordeelen, ook aan de nieuwe orde van zaken te danken hebben; de bekendmakingen van het Gemeentebestuur opneemt; een overzigt levert van het in iedere week binnen deze Gemeente en omstreken voorgevallene; deszelfs kolommen openstelt, tot het doen van gepaste aanmerkingen of het geven van wenken, welke tot het algemeen belang zouden kunnen strekken en eindelijk de Advertentiën tegen billijke prijzen plaatst". Het blad zal, zo wordt gezegd, lectuur worden voor de burger, de koopman, de fabrikant en de landbouwer. In 1863 kocht Oukoop het *Weekblad* van Smeets (vgl. Leijendekker).

159

de[1] Nieuwe dag 1932-1967
✦ *jaren* 40(1932), nr. 12636(3 april) – 50(1941), nr. 18487(31 dec.)[2]
– 1945, ongen.(5 mei)[3] – 75(1966/67), nr. 25127(28 jan.)
✦ *ondertitel* Katholiek dagblad voor Amsterdam en omgeving ∞ 59(1950/51), nr. 20155(25 okt.) – nr. 20391(4 aug.)
– Amsterdam's dagblad[4] ∞ 59(1950/51), nr. 20392(6 aug.) – 75(1966/67)
– Na 23 dec. 1965 bleven de titels van de *Nieuwe Haarlemsche courant*, het *Kennemer dagblad* en *het Nieuwe dagblad* als ondertitel gehandhaafd in de respectievelijke edities van *de Nieuwe dag*, waarin ze waren opgegaan.
✦ *uitgever* NV Drukkerij de Tijd
– Ook wordt vermeld vanaf 40(1932), nr. 12775(12 juli): "Vereenigde Katholieke Pers"
✦ *plaats* Amsterdam
✦ *frequentie* dagelijks[5] ∞ 40(1932)-50(1941) zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 53(1945)-75(1966/67)
✦ *formaat* E ∞ 40(1932)-50(1941); D ∞ 1945, 5 – 7 mei; B ∞ 1945, 9 mei – 2 juni; D ∞ 1945, 3 juni – 55(1946/47), nr. 18944(2 nov.); E ∞ 55(1946/47), nr. 18945(3 nov.) – 75(1966/67)
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* [1936-1941][6] en 1950-1963 H.C.J.A. baron van Lamsweerde, hoofdred.
1945-1946 mr. L.G.A. Schlichting, waarn. hoofdred. (tevens hoofdred. van *de Tijd*)
1946-1963 W. Severin, hoofdred. (tot en met 1950 waarn. hoofdred.)
1963-1965 Paul Kropman, hoofdred.
1963-1965 Albert Welling, hoofdred.
1965-1967 J.M. Lücker, hoofdred.
1965-1967 drs. A.J. Cuppen, hoofdred.
De directeuren van *de Tijd* voerden tegelijkertijd de directie van *de Nieuwe dag*.
✦ *bijzonderheden* De jaargang- en afleveringsnummering van *de Amstelbode* werd voortgezet. De nieuwe jaargang begon steeds rond 1 oktober. De jaargangnummering werd in 1945 weer opgenomen m.i.v. 53e jaargang, nr. 18522 op 14 juni. De 54e jaargang begon bij nr. 18650 op 15 nov. 1945 en daarna begon de nieuwe jaargang als vanouds weer in het begin van de maand oktober. De edities voor Zuid-Holland, voor Haarlem en voor Beverwijk en omgeving hebben in 1965 de jaargang- en afleveringsnummering voortgezet van respectievelijk *het Nieuwe dagblad*, de *Nieuwe Haarlemsche courant* en het *Kennemer dagblad*.
– Kopblad van *de Tijd*.
– Vanaf 1932 verscheen er een Gooise editie van *de Nieuwe dag*.[7] In [1939] kreeg deze editie een eigen titel en werd een kopblad onder de titel de *Gooische courant* (zie de afzonderlijke beschrijving). In [1952] verdween het kopblad en werd 'Gooische courant' ondertitel voor de Gooise editie (vgl. noot 4).
– In de jaren 1934 tot en met 1936 verscheen er een Brabantse editie van *de Nieuwe dag*. Het *Eindhovensch dagblad* schreef in 1934 dat de Spaarnestad sinds enkele maanden poogt *de Nieuwe dag* met ochtend- en avondeditie "in de voornaamste plaatsen van Noord-Brabant ingang te doen vinden" en voegt daaraan toe, dat er "geen enkele behoefte in onze provincie bestaat aan nog méér dagbladlectuur en de voortreffelijk geredigeerde en technisch verzorgde *Maasbode* onze Katholieken op dit gebied alles verschaft, wat zij in hun overigens hoe langer hoe beter verzorgde provinciale pers nog missen" (geciteerd in *Overijselsch dagblad* van 9 juni 1934). In het NPM bevindt zich een aflevering van 45(1936/37), nr. 15491(31 dec.), met de ondertitel 'Dagblad voor Nederland', waarin wordt meegedeeld dat op 1 januari a.s. het blad *de Nieuwe dag* zal ophouden te verschijnen. Op het NPM-exemplaar is in potlood genoteerd: "laatste Brabantnummer".
– Vanaf 1959 werd *het Nieuwe dagblad* min of meer tot kopblad van *de Nieuwe dag*. Toen in december 1965 de *Nieuwe Haarlemsche courant*, het *Kennemer dagblad* en *het Nieuwe dagblad* opgingen in *de Nieuwe dag* verscheen deze krant voortaan met afzonderlijke edities voor respectievelijk Haarlem e.o., Beverwijk e.o. en diverse plaatsen in Zuid-Holland.
– De lezers van *de Nieuwe dag* ontvingen als zondagsbijlage achtereenvolgens: *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad* (in 1932), *Ons zondagsblad / de Spaarnestad* (1932-1934), *de Witte raaf* (1935) en het *Katholieke weekblad voor Nederland* (1936-1941).
– De Amsterdamse abonnees ontvingen als bijlage bij de krant van zaterdag de *Officieele kerklijst van het dekenaat Amsterdam*, voortgezet als *de Heilige stede* (zie voor deze bladen, de beschrijving van *de Tijd*).
– Vanaf 55(1946/47), nr. 18956(16 nov. 1946) verscheen op zaterdag *Onze jeugdkrant*, later *Jeugdkrant*. Deze bijlage voor de jeugd van 8 tot 15 jaar had een eigen jaargang- en afleveringsnummering.
– Vanaf 20 maart 1964 tot en met 10 sept. 1966 verscheen – aanvankelijk op vrijdag, later op zaterdag – als bijvoegsel: 'Plus', "weekend-bijvoegsel van *de Nieuwe dag*, *het Nieuwe dagblad*, de *Nieuwe Haarlemsche courant* en het *Kennemer dagblad*.[8]
✦ *relaties* Voortzetting van *de Amstelbode*
– Hierin opgenomen vanaf 24 dec. 1965 *Nieuwe Haarlemsche courant*, het *Kennemer dagblad* en *het Nieuwe dagblad*[9]
– Opgegaan in *de Tijd*[10]
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1936, april-juni en 1948, juli-sept.
– KB ∞ 1932, 3 april – 14 okt.

– GA Amsterdam ∞ 1932, 1 okt. – 1967 (m.u.v. 1936, april-juni; 1945, 5 mei en 1948, juli-sept.)
– NPM ∞ 1945, 5 mei
✦ *typering* Kopblad van *de Tijd*, op Amsterdam gericht, maar ook daarbuiten gelezen. In het laatste nummer van *de Amstelbode* wordt over *de Nieuwe dag* gezegd, dat het zal zijn "het plaatselijke katholieke blad van de hoofdstad, maar tevens zullen de andere rubrieken op zulk een peil worden gebracht, dat de verjongde *Amstelbode* voortaan met de beste Nederlandsche dagbladen zal kunnen wedijveren. In het eerste nummer van 3 april 1932 wordt gezegd, dat met de nieuwe naam wordt uitgedrukt, dat "met een vernieuwd, vergroot en verfraaid dagblad een nieuw tijdperk voor de katholieke pers in de hoofdstad" wordt ingeluid. Het dagbladwezen is veranderd en daaraan moet de krant worden aangepast: "De snelheid der berichtgeving is tot het uiterste opgevoerd. Onze tijd kent geen afstanden meer; dus dient de verspreiding van het nieuws van den dag ook à la minute te zijn. Doch ook uiterlijk en inhoud van de courant wijken diametraal van het vooroorlogsche dagblad af. Als op een trilbeeld moeten de dagelijksche gebeurtenissen met groote en kleinere opschriften, met sprekende letters en pakkende foto's, aan het oog van den lezer voorbijgaan. Hij wenscht geen zware artikelen meer in vele vervolgen; geen saaie opsommingen en dorre documentaties: wie wat te zeggen heeft, doe het op korte, aangename wijze en in pakkenden vorm, anders praat hij voor doovemansoren". Na 1945 werd het blad meer en meer een Amsterdamse krant. In het nummer van 6 augustus 1951 bij de presentatie van de nieuwe typografische vormgeving werd daarover gezegd: "Nog meer dan voorheen zullen wij onze aandacht besteden aan alles wat er in en rond onze hoofdstad aan belangrijks en wetenswaardigs gebeurt".
✦ *noten*
(1) Vanaf 74(1965/66), nr. 24970(23 dec.): *Nieuwe dag*.
(2) In het nummer van 31 dec. 1941 wordt meegedeeld dat *de Nieuwe dag* niet langer zal kunnen verschijnen. De lezers wordt gevraagd zich te abonneren op *de Tijd*.
(3) De eerste afleveringen na de bevrijding verschenen op 5, 7 en 9 mei. Op 5 mei verscheen een summier bulletin met enkele berichten. Op 7 mei verscheen een eenzijdig bedrukte krant, waarin de herverschijning van *de Nieuwe dag* en de tijdelijke stopzetting van *de Tijd* werd bericht. In het nummer van 9 mei wordt meegedeeld: "Teneinde ons blad zoo mogelijk dagelijks te kunnen uitgeven, hetgeen onze abonné's ongetwijfeld op prijs zullen stellen, zijn wij genoodzaakt, zoolang de huidige technische omstandigheden voortduren, ons blad nog in verkleind formaat te laten verschijnen".
(4) Volgens *de Journalist*, 18(1967), nr. 5(15 maart) was de ondertitel voor de Gooische editie 'Gooische courant' en voor de editie Amsterdam en de Zaanstreek 'Amsterdams dagblad'. Met ingang van 23 dec. 1965 wordt 'Amsterdam's dagblad' veranderd in 'Amsterdams dagblad'.
(5) *De Nieuwe dag* verscheen tot en met september 1941 met een ochtend- en avondeditie. Op zondag verscheen alleen een ochtend-, op maandag slechts een avondeditie. Deze verschijning in twee edities gold niet in het hele land. Verbiest schreef in 1936: "Overal waar practisch mogelijk, verschijnt het met ochtend- en avondeditie, anders slechts ééns per dag als avondblad" (vgl. [J.V.L.M. Verbiest], *De R.K. Pers door Spaarnestadbril gezien* (Amsterdam 1936), p. 14 (*Spaarnestadiana*, 4)).
(6) Vgl. In memoriam H. baron van Lamsweerde, in: *de Journalist*, 16(1965), nr. 3(9 febr.).
(7) De geestelijkheid van het dekenaat Hilversum protesteerde bij de bisschop van Haarlem over het verschijnen van deze Gooise editie. Volgens hen werd de gewestelijke katholieke pers in en voor het Gooi daarmee in haar bestaan bedreigd (vgl. Brief van de Gooise geestelijkheid aan mgr. Aengenent (2 dec. 1932), in: *Archief R.K. Bisdom Haarlem* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1380-63. Vgl. ook *de Gooische post*, 31(1936/37), nr. 174(6 febr. 1937), waar de Gooise editie van *de Nieuwe dag* zonder de krant bij naam te noemen werd bekritiseerd: "Er is niemand geweest die aan de een of andere courantenonderneming heeft gevraagd naast de bestaande katholieke plaatselijke bladen te komen met een zoogenaamde Gooische editie. Daarentegen: toen hiermede een begin werd gemaakt, hebben toonaangevende katholieke kringen van het Gooi hiertegen verzet aangetekend en dit streven genoemd als te zijn, niet in het belang van het katholieke leven in ons gewest".
(8) Het bijvoegsel *Plus* werd in de krant van 19 maart 1964 als volgt aangekondigd: "Het [=*Plus*] richt zich tot het gehele gezin, besteedt aandacht zowel aan de vrijetijdsbesteding als aan de grote problemen van deze tijd. Het heeft oog voor bejaarden en tieners, voor het eigen leven van de vrouw en voor de liefhebberijen van de man voor zijn vrije zaterdag. Vandaar dan ook, dat wij als een van de eerste dagbladen in Nederland onze weekeindbijlage *Plus* op vrijdag doen verschijnen". Vanaf 17 september 1966 ontvingen de abonnees het zaterdagbijvoegsel van *de Tijd*: *Gun u de Tijd*. Volgens de redactie mochten de lezers in de naamsverandering een aansporing zien "om zich in het weekeind de tijd te gunnen voor een bijvoegsel van verbeterde kwaliteit".
(9) Het opgaan van deze drie kranten in *de Nieuwe dag* werd in de afleveringen van 23 dec. 1965 als volgt meegedeeld: "De reeds lang bestaande samenwerking tussen een viertal, tot één concern behorende katholieke dagbladen in het westen van het land – *Nieuwe Haarlemsche Courant*, *Kennemer Dagblad*, *Het Nieuwe Dagblad* en *De Nieuwe Dag* – krijgt nu ook in de naam duidelijker gestalte. Tot de uniforme naamgeving is beslo-

ten mede omdat het verspreidingsgebied van deze bladen steeds sterker uitgroeit tot één agglomeratie: de Randstad Holland".
(10) In het laatste nummer wordt in het hoofdartikel 'De Tijd in Amsterdam' gezegd, dat *de Tijd* de krant was, "die in het gehele land werd gelezen door degenen, die zorgvuldig wensten te worden ingelicht over de grote vraagstukken op het gebied van godsdienst, politiek en cultuur". Daarentegen was *de Nieuwe dag* "allereerst de krant van de Amsterdammers, de echte Amsterdammers met een interesse voor het leven rond Dam en Leidseplein en in de eigen buurt. Die scheiding in belangstellingssfeer was vroeger volkomen verantwoord. Maar de tijd is in beweging en een krantenbedrijf dat de vinger houdt op de pols van zijn tijd, ervaart de veranderingen niet alleen, maar geeft er ook vorm aan". *De Tijd* is "de krant van de zorgvuldige, objectieve en toch levendige berichtgeving. Een onafhankelijke krant, zonder binding aan een belangengroep". De lezers van *de Nieuwe dag* hebben geregeld gevraagd naar overname van méér rubrieken uit *de Tijd* in hun krant. Die wens stuitte jarenlang op problemen van technische en financiële aard, maar er zijn perspectieven geopend, "die krachtige impulsen hebben gegeven aan de uitbreiding van ons gehele krantenbedrijf. Er is een ruime uitbreiding gegeven aan talrijke rubrieken". *De Nieuwe dag* wordt gelijk aan *de Tijd* zonder verlies, want de stedelijke berichtgeving blijft niet alleen gehandhaafd op het oude niveau, maar ondergaat zelfs een krachtige uitbreiding.

160

het Nieuwe dagblad[1] [1908]-1965
✦ *jaren* [1908, 14 dec.][2] – 32(1939/40), [10 mei 1940][3]
– 32(1939/40), ongen.(10 juni)[4] – [1941, 3 febr.][5]
– [1945, 28 juli][6] – 57(1965), nr. 16244(23 dec.)
✦ *ondertitel* Toen per 1 jan. 1960 *de Westerbode* en vanaf 1 april van het zelfde jaar de vier overige kopbladen gingen verschijnen onder de titel *het Nieuwe dagblad*, bleven de vroegere titels tot en met 11 aug. 1962 als ondertitel vermeld in de verschillende edities: 'de Westerbode', 'Nieuwe Schiedamsche courant', etc. en voor de editie Rotterdam: 'Voor Rotterdam en omstreken'.[7]
✦ *uitgever* NV De Courant de Maasbode
✦ *plaats* Rotterdam
– Vanaf 1 april 1960 tevens kantoren te Delft, Dordrecht, Gouda en Schiedam en vanaf 25 sept. 1962 ook te Vlaardingen
✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
✦ *formaat* E (m.u.v. D-formaat vanaf 1945 tot en met 18 maart 1947)
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* [ca.1928-? L.J. Stolwijk, hoofdred.][8]
Als redacteuren en hoofdredacteuren van de voorloorgse kopbladen zijn bekend: pastoor A. Kokkelkoren, dr. P.A. Kasteel, J.B.T. Wilbrink en Everwijn[9]
[1937][9]-1963 H.A. Paalvast, hoofdred.
{1945}-1948 mgr. dr. J. Witlox, hoofdred. (tevens hoofdred. van *de Maasbode*)
{1945}-1964 Johan Kuijpers, dir. en vanaf {1955}[10] tevens hoofdred. (tevens dir. van *de Maasbode*)
1948-1950 prof. dr. S. Tesser OP, hoofdred. (tevens hoofdred. van *de Maasbode*)
1948-{1954}[10] Leo J.M. Hazelzet, hoofdred. (tevens hoofdred. van *de Maasbode*)
[{1956}-{1958} L. Wüst, hoofdred.][10]
{1962}-1963 mr. W.A.M. van der Kallen, dir.-hoofdred. (tevens dir.-hoofdred. van *de Tijd*)
1963-1965 Paul Kropman, adj.-hoofdred.
1963-1965 Albert Welling, hoofdred.
1964-1965 W.C.H. Leijdeckers, dir. (tevens dir. van *de Tijd*)
✦ *bijzonderheden* De 42e jaargang beslaat twee kalenderjaren: 1950 en 1951. Vanaf 1 april 1960 tot en met 11 aug. 1963 behielden de verschillende edities aanvankelijk de jaargang- en afleveringsnummering van de eigen voorloper. Zo liep de editie voor Gouda van 65(1960), nr. 18886(1 april) tot en met 67(1962), nr. 19603(10 aug.). Daarna volgde: 51(1962/63), nr. 15212(13 aug.) tot en met nr. 15383(6 maart). En tenslotte: 54(1963), nr. 15384(7 maart) tot en met 57(1965), nr. 16244(23 dec.), waarbij de nieuwe jaargang op 1 oktober begon. De nummering van de editie voor Delft liep aanvankelijk van 15(1960), nr. 4543(1 april) tot en met 18(1962), nr. 5261(11 aug.), gevolgd door eveneens 51(1962/63), nr. 15212(13 aug.).
– Kopblad van *de Maasbode* en vanaf 1959 van *de Tijd*.
– Als kopbladen van *het Nieuwe dagblad* verschenen: *Nieuwe Dordtsche courant* (vanaf 22 sept. 1917), *Nieuwe Schiedamsche courant* (vanaf 1 juli 1927), *Nieuwe Zuid-Hollander* (vanaf 1928), *de Toekomst* (vanaf 1945), voortgezet als *Delfts katholiek dagblad*, en *de Westerbode* (vanaf 23 maart 1946). Per 2 jan. 1960 ging *de Westerbode* en vanaf 1 april van het zelfde jaar de vier overige kopbladen op in *het Nieuwe dagblad* en voortaan verscheen de krant met verschillende edities.[3]
– In {1910} is er in de titelkop sprake van een zondagsblad, waarop de lezers zich konden abonneren.
✦ *relaties* Hierin opgegaan vanaf 2 jan. 1960 *de Westerbode* en vanaf 1 april 1960 *Delfts katholiek dagblad*, *Nieuwe Dordtsche courant*, *Nieuwe Schiedamsche courant* en *Nieuwe Zuid-Hollander*[11]
– Opgegaan in *de Nieuwe dag*
✦ *autopsie* 2(1910), nr. 388(29 maart); 1923, 6 sept.; 19(1927), nr. 5601(29 april); 22(1930), nr. 6600(6 okt.); 23(1931), nr. 6754(8 april); 29(1937), nr. 8669(8 juli); 1940, 10 juni – 31 dec. (incomplete nummers; alleen de pagina's met plaatselijk nieuws zijn aanwezig); 37(1945), nr. 10039(1 sept.); 39(1947), nr. 10470(1 febr.) – 1965

– NPM ∞ 1910, nr. 388; 1923, 6 sept.; 1927, nr. 5601; 1930, nr. 6600; 1931, nr. 6754; 1937, nr. 8669; 1945, nr. 10039
– GA Schiedam ∞ 1940, 10 juni – 31 dec.
– GA Rotterdam ∞ 1947, 1 febr. – 1960
– GA Gouda ∞ 1961-1965

✦ *typering* Kopblad van *de Maasbode*. Over *het Nieuwe dagblad* werd in *de Maasbode* van 10 dec. 1908 gezegd, dat het de bedoeling was "een orgaan te stichten voor het Katholieke Nederlandsche volk, waar de groote belangen van de Katholieke zaak in artikelen over apologie, sociologie, politiek enz. zullen worden behandeld. Wij stellen ons vervolgens voor, dat men daarnevens zal vinden kolommen met uitgebreide nieuwsberichten, gelijk men van een dagblad in onzen tijd verwachten mag. Wij zullen trachten *Het Nieuwe Dagblad* zoo populair mogelijk te doen zijn en in te richten op die wijze, dat het het vertrouwen verdient van onze Katholieke Nederlandsche bevolking". Op 5 juli 1908 was het nieuwe kopblad reeds in *de Maasbode* aangekondigd als "een geheel nieuw op te richten goedkoope groote Katholieke volkscourant, hoofdzakelijk bestemd voor hen, die om den verhoogden prijs van *de Maasbode* zich met een minder kostbaar blad moeten tevreden stellen, of wel een blad van den omvang van *de Maasbode* niet verlangen, als niet geeischt door hun zaken, hun levenspositie, of hun behoefte, maar toch een blad, dat over het dagelijksche gebeuren en over de belangrijke vraagstukken van dezen tijd de lezers zoo snel, zoo accuraat en zoo compleet mogelijk hoopt in te lichten (...). [Het] zal ons streven zijn deze volkseditie te laten doordringen in alle lagen der Katholieke gemeenschap om aldus ook de minst bedeelden der fortuin geestelijk op te heffen, voor te lichten, duisternis en onwetendheid van hen weg te vagen en ze op alle terrein, hen en hunne kinderen te beveiligen tegen allerlei soort volksmisleiders, die hun met hun geloof, ook de tevredenheid en het beetje stoffelijken welstand wat hun nog rest, zoeken te ontfutselen".

✦ *noten*

(1) Waaraan toegevoegd vanaf 10 juni 1940 tot en met {31 dec. 1940}: "waarin opgenomen: de *Nieuwe Schiedamsche courant*, de *Nieuwe Zuid-Hollander* en de *Nieuwe Dordtsche courant*".

(2) *Het Nieuwe dagblad* begon te verschijnen kort voordat *de Maasbode* overging tot de uitgave van een ochtend- en avondeditie. Volgens *de Maasbode* van 10 dec. 1908 zou op 14 dec. het eerste nummer van *het Nieuwe dagblad* uitkomen.

(3) Vermoedelijk kon de krant op 11 mei niet meer verschijnen. Er kwam die dag nog wel een noodeditie uit van *de Maasbode*, gedrukt bij de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*.

(4) In de krant van 10 juni 1940 wordt bericht dat *het Nieuwe dagblad* weer kan verschijnen: "Helaas kunnen wij nog niet in den ouden vorm en omvang verschijnen. Er zijn nog talrijke hindernissen, die dit bemoeilijken. Zoo zullen om technische moeilijkheden te ontgaan onze vier bladen onder één hoofd *Het Nieuwe Dagblad* verschijnen. Voorts wordt de tot dusver aan het abonnement verbonden verzekering buiten werking gesteld.". Er wordt op de lezers een dringend beroep gedaan het abonnement aan te houden: "(...) bij soberder leven en afschaffing van luxe mag de krant niet mede uitgeschakeld worden. Een kranten-abonnement behoort nu eenmaal niet tot de luxe-artikelen maar veeleer tot de groep der dagelijksche behoeften".

(5) Vermoedelijk op 3 febr. 1941 voor 't laatst verschenen. Op 4 februari werden de kantoren van de Maasbode door de Duitsers binnengevallen.

(6) Volgens de *Pius-almanak* van 1946 was de krant op 28 juli 1945 weer begonnen te verschijnen.

(7) De ondertitel 'Voor Rotterdam en omstreken' was reeds in gebruik vanaf 3 jan. 1958.

(8) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 57).

(9) Vgl. *de Journalist*, 18(1967), nr. 5(15 maart), p. 77. Volgens *de Katholieke encyclopaedie*, dl. 15 (Amsterdam/Antwerpen 1952), k. 159 was Kasteel hoofdredacteur van 1926 tot en met 1940.

(10) Informatie ontleend aan de *Pius-almanak* van de betreffende jaren.

(11) De samenvoeging van de verschillende kopbladen onder één titel werd in de kopbladen van 1 april 1960 als volgt meegedeeld: "Steden en dorpen, die oorspronkelijk op behoorlijke afstand van elkaar lagen, zijn de laatste jaren hard bezig naar elkaar toe te groeien tot bijna één grote agglomeratie, welke we tegenwoordig de Randstad Holland noemen. Gevolg van die ontwikkeling is, dat de gemeenten naast behandeling van zuiver plaatselijke aangelegenheden tot een zekere binding komen, wijl grote plannen of belangen onderling overleg afdwingen (...). Een van de conclusies bij dit interlokale proces is de beslissing om van heden onze negen edities onder één naam te doen verschijnen, nl. *het Nieuwe dagblad*. Natuurlijk wordt door die naamsverandering het plaatselijk cachet niet gewijzigd. Onder het nieuwe hoofd wordt uit respect voor traditie als tweede titel de plaatselijke naam gehandhaafd. Voorts blijft de band met een groot landelijk dagblad, dat het voordeel heeft – door eigen directe, uitvoerige reportages en kostbare berichtendiensten – van een brede horizon over wereldgebeurtenissen" (vgl. de editie voor Gouda, bewaard in Gemeentearchief Gouda).

161

Nieuwe Delftsche courant 1875-1944
• *jaren* 1875, proefnr.(23 mei)
– 1875, nr. 1(3 juni) – 69(1943/44), nr. 15462(31 jan.)[1]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentie-bode voor Delft en omliggende gemeenten ∞ 1875 – 23(1897), nr. 2297(27 juni)
– Nieuws- en advertentieblad voor Delft en omliggende gemeenten ∞ 23(1897), nr. 2298(1 juli) – 36(1910)
– R.K. dagblad voor Delft[2] en omliggende gemeenten ∞ 37(1911) – 66(1940/41), nr. 35756[sic](4 sept. 1941)
– Dagblad voor Delft en omliggende gewesten ∞ 67(1942)-69(1943/44)
• *uitgever* Boek- en Handelsdrukkerij A.J. Brouwer ∞ 1875 – 15(1889), nr. 1463(29 juni)
– Uitgevers Brouwer en Co ∞ 15(1889), nr. 1464(4 juli) – 69(1943/44)
• *plaats* Delft
• *frequentie* tweemaal per week (gedateerd op donderdag en zondag, maar verschijnend op woensdag- en zaterdagavond) ∞ 1875 – 25(1899), nr. 2506(29 juni)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 25(1899), nr. 2507(2 juli) – 36(1910)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 37(1911)-69(1943/44)
• *formaat* C ∞ 1875; D ∞ 1876 – 23(1897), nr. 2297(27 juni); E ∞ 23(1897), nr. 2298(1 juli) – 68(1942/43), nr. 15093(23 nov.); C ∞ 68(1942/43), nr. 15094(24 nov.) – 69(1943/44)
• *omvang* III ∞ 1875; V ∞ 1876-14(1888); VI ∞ 15(1889)-69(1943/44)
• *redactie* [1875 A.C. Akveld, eerste red. gedurende enkele dagen][3]
[1875-1880 Jan J.F. Wap, medewerker][3]
[1875-1908 H.C. Stolk, medewerker][4]
[1882-1892 J.W. Prins, medewerker][3]
[1886-{1925} B.J. Post, medewerker][4]
[1912-1920 P.A. Lebens, hoofdred.][5]
1920-1923 J.J.M. Douwes, hoofdred.
[1923][6]-1942 Jos. Verhulst, hoofdred.
[{1925} G.A.J. Akveld, redacteur][4]
[{1925}][4]-1944 J.G. van Dam, redacteur en vanaf 1941 plaatsverv. hoofdred.
{1942}-1944 D.Th. van Dijk, red. Westland (vermeld vanaf jan. 1942)
1942-1944 J. Veldhuis, red. Delft en sport
1942-1944 J.W. de Vries, hoofdred.
In 1919 en 1920 worden in de titelkop als vaste medewerkers genoemd:
Politiek: pater G. Vrijmoed OFM en B. Th. de Wolf
Natuurkunde en middenstand: H.B.G. Flottow
Toneel, week- en raadsoverzichten: P.A. Lebens
Juridische rubriek: mr. W.A.M. Cremers
Vrouwenrubriek: mej. Toos Post
Geldwezen: J.H.A. Duijnstee
Vergaderingen: H. Koops
• *speciale nummers* 26(1900), nr. 2649(3 juni): jubileumnummer ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de krant
– 41(1915/16), nr. 5637(3 juni): 'Bij het 40-jarig jubilé der Nieuwe Delftsche courant'
– 50(1924/25), nr. 9563(3 juni): 'Feestnummer ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan'
• *bijzonderheden* De jaargangnummering werd gebruikt met ingang van 5(1879), nr. 373(1 jan.). De jaargangen liepen gelijk per kalenderjaar tot en met 2 juni 1915 en sindsdien begon de nieuwe jaargang omstreeks 3 juni: 41(1915/16) tot en met 65(1939/40). De 66e jaargang liep van juni 1940 tot en met dec. 1941; de 67e van jan.1942 tot en met 2 juni 1942; de 68e en 69e begonnen weer rond 3 juni.
– Vanaf 1925 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Vanaf januari 1893 was het voor de abonnees mogelijk om zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad*. De redactie van het zondagsblad streefde ernaar, zo schreef de *Nieuwe Delftsche courant*, "het Weekblad voor elk gezin een vriendelijke, onderhoudende gast te doen zijn, die, door oud en jong welkom geheeten, elke week met steeds klimmend genoegen zal worden ontvangen". Het betrof het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Vanaf 8 dec. 1929 verscheen wekelijks als bijlage: de *Delftsche kerkklok*, waarin de parochiemededelingen waren opgenomen. De deken van Delft introduceerde in het eerste nummer als volgt het blad: "Een gemeenschappelijk weekblad voor de vier parochies in onze stad! Het zal kerknieuws geven en alles, wat met het parochieleven samenhangt. (...) Alles wat tot dusver 's Zondags van den preekstoel werd afgelezen, heel die eindelooze ceel, komt voortaan van elke parochie in die krant te staan. Men heeft dus elke week zijn kerkgids bij zich thuis. Men heeft maar te nemen en te lezen". Vanaf 19 aug. 1933 werd de kerkklok een zelfstandige uitgave: "Ze is op ander papier gedrukt, er is een nieuwe kop ontworpen, de indeeling is meer overzichtelijk geworden en tenslotte is er meer ruimte vrij gekomen". Vanwege het groene papier kreeg het blad als titel *'t Groentje*, 'Zaterdagavond-bijvoegsel van de Nieuwe Delftsche courant'. In het Gemeentearchief Delft is het zaterdagbijvoegsel aanwezig tot en met 16 aug. 1941.
• *relaties* In 1944 samengegaan met *de Leidsche courant* en *de Westerbode* en voortgezet als *Zuidhollandsch dagblad*. Na de bevrijding verscheen het katholieke dagblad voor Delft onder een nieuwe titel: *Toekomst*.
• *autopsie* Volledig
– GA Delft
• *typering* In de beginjaren stelde de krant zich niet zozeer op een katholiek als wel een christelijk stand-

punt. In het 'proefnommer' was gezegd, dat gerekend werd niet alleen op de steun van de katholieken, maar ook op die van de "duizenden Protestanten, die Gode zij dank! nog open oor hebben voor waarheid en recht". In het openingsartikel 'Aan den Lezer' in het eerste nummer schreef de redactie naar aanleiding van de reacties op het proefnummer, dat er blijkbaar velen zijn, "die behoefte gevoelen aan een blad, dat waarlijk een nieuwsblad genoemd mag worden, zonder iemands godsdienstige overtuiging voortdurend te kwetsen, zonder iemand te beleedigen in wat hem, als Christen, het dierbaarst is, den Godsdienst". De redactie wil Delft en omliggende gemeenten een nieuwsblad schenken, "dat elke geloovige Christen zal kunnen lezen". Het blad ontwikkelde zich tot het katholiek dagblad voor Delft en omgeving. Ook tijdens de Duitse bezetting bleef het verschijnen. In het 'Ten afscheid' in het laatste nummer verdedigde de scheidende hoofdredacteur zich met te schrijven, dat de krant steeds geijverd had "voor al wat goed en schoon en edel is. Daarom hebben wij onze lezers voorgehouden de groote figuren der Kerk, (...) hebben wij gehekeld, wat gehekeld moest worden en ons gericht tegen het onchristelijk individualisme, het monster, dat zooveel andere monsters heeft gebaard. (...) Nimmer hebben wij geschreven om wie dan ook naar den zin te schrijven of te gerieven, wij hebben geschreven uit roeping en schreven dus wat wij schrijven moesten".

+ *noten*

(1) In het laatste nummer van 31 jan. 1944 wordt meegedeeld: "Op last van de autoriteiten moet ons blad *de Nieuwe Delftse Courant* een fusie aangaan met *De Leidsche Courant* te Leiden".

(2) Waaraan toegevoegd "Rijswijk" vanaf 47(1921/22), nr. 8483(12 nov.) tot en met 49(1924), nr. 9129(3 jan.). Op 12 nov. 1921 begon de 'Rijswijksche editie' te verschijnen, als volgt door pastoor Van Buchem begroet: "Reeds lang werd door menigeen in Rijswijk de behoefte gevoeld aan een in Roomschen geest en volgens Roomsche beginselen geredigeerd plaatselijk blad. De groote katholieke dagbladen bemoeien zich niet, kunnen zich niet inlaten met allerlei plaatselijke toestanden en belangen; daarbij, een groot deel van ons volk leest ze niet, wijl ze te breed van opzet en te kostbaar moeten zijn. Maar een plaatselijk blad, waarin, wat in het wereldgebeuren belangrijk is, geschift, uitgezocht, gemakkelijk te begrijpen, beknopt bijeengebundeld wordt, – dat vooral niet vergeet, belangstelling te wekken voor de Katholieke zaak, voor al wat goed is, stoffelijk en geestelijk, in eigen omgeving – waar vader naast de verslagen van den gemeenteraad leest de agenda's en de verslagen zijner Roomsche vereenigingen en moeder verteld wordt van opvoeding en kinderverzorging, van Vrouwenbond en Congregaties;- waar de advertentie-kolommen haar terechtwijzen om voordeelige inkoopen te doen vlak bij huis met besparing van tramkaartjes; – waar de kinderen Zondags hun speelhoekje vinden; – waar de kerklijst roept als een onverpoosd luidende klok, – dat is de vriend, die in ieder Roomsch gezin met open armen wordt ontvangen".

(3) Vgl. 26(1900), nr. 2649(3 juni).

(4) Vgl. 50(1924/25), nr. 9563(3 juni).

(5) Vgl. 46(1920/21), nr. 8149(30 sept.).

(6) Vgl. 67(1942), ongen.(15 april).

162

Nieuwe Dongebode [1910]-{1912}

+ *jaren* [begin 1910][1] – {3(1912), nr. 86(1 dec.)}

+ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Geertruidenberg, Raamsdonksveer, Raamsdonk, Waspik, Made, Drimmelen, Hank, Dussen enz.

+ *uitgever* Firma M. Hopstaken

+ *plaats* Oudenbosch

+ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op zondag)

+ *formaat* E

+ *omvang* [VI]

+ *redactie* Niet in het blad vermeld.

+ *bijzonderheden* Kopblad van de *Oudenbossche courant*.

+ *autopsie* 2(1911/12), nr. 68(29 sept.) en 3(1912), nr. 86(1 dec.). Deze twee afleveringen zijn meegebonden in de *Oudenbossche courant*.

– Streekarchivariaat de Markkant, depôt Oudenbosch

+ *typering* Kopblad van de *Oudenbossche courant* voor Geertruidenberg en omliggende dorpen.

+ *noten*

(1) De begindatum van het blad is afgeleid van de jaargang- en afleveringsnummering.

163

Nieuwe Dordtsche courant 1917-1960

+ *jaren* 1917, [nr. 2670(22 sept.)][1] – [1940, mei][2]

– 28(1945/46), nr. 9543(2 nov.) – 43(1959/60), nr. 18943(31 maart)

+ *uitgever* NV Courant de Maasbode

– De krant werd vanaf 2 nov. 1945 tot en met begin dec. gedrukt bij de *Nieuwe Rotterdamsche courant* te Rotterdam

+ *plaats* 'Bureau' te Dordrecht, gedrukt te Rotterdam

+ *frequentie* zesmaal per week

+ *formaat* E ∞ 1917 – {21(1938/39), nr. 9278(30 juni)}; D ∞ 28(1945/46) – 29(1946/47), nr. 9959(18 maart); E ∞ 29(1946/47), nr. 9960(19 maart) – 43(1959/60)

+ *omvang* VI, m.u.v. III in 1945

+ *redactie* [1919-1935 kapelaan A. Kokkelkoren, hoofdred.][3]

[?-{1927} L. Dresselaars, red.][4]
Voor de periode 1945-1960 zie de red. en dir. bij de beschrijving van *het Nieuwe dagblad*
+ *speciale nummers* 1922/23, nr. 4196(22 sept. 1922): lustrumnummer ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van de krant
– 9(1926/27), nr. 5723(22 sept. 1927): jubileumnummer ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de krant
+ *bijzonderheden* De afleveringsnummering was identiek aan die van *het Nieuwe dagblad*. De jaargangnummering werd gebruikt met ingang van 8(1926), nr. 5204(13 jan.). De nieuwe jaargang begon op of omstreeks 22 september, de dag van de oprichting der krant. De 10e jaargang loopt van 22 sept. 1927 tot en met 21 sept. 1928, gevolgd door de 12e jaargang (1928/29). De 17e jaargang loopt van sept. 1933 door tot en met 16 sept. 1935, gevolgd door de 18e jaargang.
– Vanaf 1926 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Kopblad van *het Nieuwe dagblad*.
– Bij de krant werd het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Spaarnestad geleverd (zie aldaar).
– Tot en met {1939, juni} verscheen wekelijks op woensdag of donderdag *Gezellige lectuur*, aanvankelijk als bijvoegsel, later als rubriek in de krant. *Gezellige lectuur* bevatte, zoals de titel doet vermoeden, verhalen, wetenswaardig allerlei, historische vertellingen en ontspanningslectuur.
+ *relaties* Vóór 1917 verscheen het *R.K. Kerkbericht voor Dordrecht*. In het jubileumnummer uit 1927 werd daarover geschreven: "het was klein, verscheen eenmaal per week, en was hoofdzakelijk gewijd aan de aankondiging van de Kerkdiensten op Zondag en door de week".
– Opgegaan in *het Nieuwe dagblad*.
+ *autopsie* 1917, nr. 2676(29 sept.) en nr. 2677(1 okt.); 1918, nr. 2755(2 jan.) – 21(1938/39), nr. 9278(30 juni) en 28(1945/46), nr. 9543(2 nov.) – 43(1959/60), nr. 18943(31 maart). Van 1918 is uitsluitend het eerste en vierde kwartaal ingezien.
– NPM ∞ 1917, nrs. 2676 en 2677
– GA Dordrecht ∞ alle overige afleveringen
+ *typering* In Dordrecht kwam het laat tot een eigen katholiek dagblad. In het jubileumnummer uit 1927 werd hierover gezegd, dat de situatie in Dordrecht zo verschillend was met die elders: "Wanneer ergens in een stad een katholiek dagblad verschijnt, dan steunt de stichting daarvan op de Roomsche bevolking van stad en omgeving. De uitgestrektheid van ieders rayon is wel verschillend, doch een rayon hebben ze alle. En die missen wij hier geheel. Heel het Dordtsche eiland is wel bezaaid met dorpen en gehuchten, doch ze zijn alle geheel of bijna geheel niet-katholiek". De Dordtsche pastoors zagen echter reeds lange tijd uit naar een eigen orgaan voor katholiek Dordrecht. Tenslotte, zo werd in het nummer van 2 nov. 1945 verhaald, trok een deputatie, bestaande uit de heren W. Eygenraam, H. Ahaus en Pastoor van der Cammen naar Rotterdam, om te vragen of *de Maasbode* een 'dochterblad' voor Dordrecht zou willen uitgeven. In het eerste nummer van 22 sept. 1917 werd een inleidend artikel 'Het Kruis aan de Merwe' geplaatst – de volgende dag afgedrukt in *de Maasbode* – , dat eindigt met het uitspreken van de wens, dat de nieuwe krant zich een plaats zal veroveren "in onze katholieke huisgezinnen, wien zij tot dagelijksche gezellin zijn wil, om met de verdedigers van het Kruis aan de Merwe pal te staan voor het behoud en de stage verbreiding van ons katholiek beginsel".
+ *noten*
(1) In *de Maasbode* van 23 sept. 1917 werd bericht: "Door de Directie van onze Vennootschap is met ingang van gisteren overgegaan tot het uitgeven van een plaatselijk orgaan voor Dordrecht, onder den titel van *Nieuwe Dordtsche Courant*". In het lustrumnummer uit 1922 wordt verteld, hoe de pakken kranten op 22 sept. 1917 van Rotterdam per trein naar Dordrecht werden verstuurd, maar in Eindhoven terechtkwamen. Pas om elf uur 's avonds waren ze in Dordrecht en "(...) gelukkig waren onze loopers nog opgebleven om ten minste nog heel laat bij de abonné's het eerste nummer te bezorgen".
(2) Volgens het eerste nummer dat in 1945 verscheen, werd in de eerste dagen na het bombardement op Rotterdam, waarbij het Maasbode-gebouw werd vernietigd, in Dordrecht een klein blaadje gedrukt, "dat we royaal den naam gaven: *Maasbode en Nieuwe Dordtsche courant*. Gelukkig kwam er spoedig een noodoplossing en Dordt ontving tijdelijk een plaatselijke editie van *het Nieuwe Dagblad*. Dat duurde tot 3 febr. [1941]".
(3) Vgl. 1919, nr. 3294(1 okt.) en 28(1945/46), nr. 9543(2 nov. 1945).
(4) Vgl. het jubileumnummer ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de krant.

164

de Nieuwe eeuw 1917-1957
+ *jaren* 1(1917/18), nr. 1(1 sept.) – 25(1941/42), nr. 1295(18 juni 1942)
– 1944, ongen.(Kerstmis); 26(1945), nr. 1287(1) (5 jan.) – 38(1957), nr. 50(21 dec.)[1]
+ *ondertitel* Weekblad voor Nederland ∞ 1(1917/18) – 33(1953), nr. 421(28 maart)
– Katholiek onafhankelijk weekblad ∞ 37(1956), nr. 2(14 jan.) – 38(1957)
+ *uitgever* NV Boekdrukkerij Helmond[2]
– Op 31 dec. 1954 werd officieel opgericht Stichting de Nieuwe Eeuw, die het eigendom en de exploitatie van het blad overnam van de NV Boekdrukkerij Helmond.[3]
+ *plaats* Helmond. Vanaf 33[=34](1953), nr. 14(4 april)

was de redactie en administratie in Amsterdam gevestigd. Het blad bleef gedrukt te Helmond
✦ *frequentie* wekelijks
✦ *formaat* C ∞ 1(1917/18) – 29(1948), nr. 1451(165)(20 maart); E ∞ 29(1948), nr. 17(3 april) – 37(1956); C ∞ 38(1957)
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* [1917][4]-{1942} G.J. Hendriks, dir.
[1917-1924; 1930-? Jos van Wel, mede-oprichter en medewerker][5]
[1917][5]-1936 Max van Poll (1921-1926 en 1930-1932 hoofdred., onder pseud. van Sub Umbra)
[ca. 1918][6]-1924, 1927-1929 mr. G.C.J.D. Kropman (1920-1924 hoofdred.)
1921-1924 Pieter van der Meer de Walcheren, red. van de rubriek 'Kunst en letteren'[7]
1923-1926 Jan Bruna
1924-1926 pater Henricus OFMCap. (= W.C.M. Hendrikx)
1937-1940 geen opgave van redacteuren; mogelijk in deze jaren A. Laudy, hoofdred.[8]
?-1941 J. Wasser, hoofdred. (vermeld vanaf 22 mei 1941)
1942 A.J.D. v. Oosten, hoofdred.
1944-1953 Gerard Knuvelder, hoofdred.
1944-1957 H. van der Grinten, dir.
1945-1946 Paul Kuijpers, redsecr.
1945-1950 Han Jonkers
1945-1953 Albert Troost
1946-1957 Ad. J. Odijk, 1954-1955 "1e Redacteur"
1948-1952 B.J. Bertina
1948-1953 C. de Groot
1948-1953 K. Meeuwesse
1948-1953 W. Paap
1948-1953 C. Terburg OP
1948-1954 Hans Wagemans
1953-1955 P.H. van Dijk, hoofdred.
1955-1957 Gér Derkx
1957 Fons Hermans
In de jaren 1924-1929 is in het blad de 'redactieraad' oftewel 'raad van medewerking' vermeld, waarvan de volgende personen deel uitmaakten:
1924 jhr. Pieter van der Meer de Walcheren
1924-1926 prof. dr. Jac. van Ginneken
1924-1926 mr. G.C.J.D. Kropman
1924-1926 Max van Poll
1924-1929 prof. dr. Desiderius Franses OFM
1924-1929 pater Henricus Hendrikx OFMCap.
1924-1929 prof. mr. E.J.J. van der Heyden
1924-1929 prof.dr. J.B. Kors OP
1924-1929 prof.mr. W.P.J. Pompe
1925 Bernard Verhoeven
1927-1929 prof.mr.dr. J. van der Grinten
1927-1929 prof.drs. H.A. Kaag
1927-1929 prof. F. van de Loo
✦ *speciale nummers* 4(1920/21), nr. 211(10 sept.): 'Dantenummer', n.a.v. 600ste sterfdag van Dante
– Bij 29(1948), nr. 198(13 nov.) verscheen 'Boekenkrant' met besprekingen van uitgaven van NV Boekdrukkerij Helmond
– 1948, onged.: 'Jubileum-nummer *de Nieuwe eeuw*', ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van het blad, 16 p.
– 34(1953), nr. 19(9 mei): '100 jaar kromstaf', jubileumnummer ter gelegenheid van het eeuwfeest van het herstel der bisschoppelijke hiërarchie, 16 p.
✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon tot en met 1941 steeds rond 1 oktober. Vanaf 1945 liep de jaargang gelijk met het kalenderjaar. De nummers 1-18 van 1953 zijn abusievelijk als 33e i.p.v. 34e jaargang genummerd.
– De afleveringsnummering startend vanaf nr. 1 uit 1917 loopt door tot en met nr. 1451(20 maart 1948). Vanaf nr. 1 uit 1945 begint er tevens een nieuwe afleveringsnummering die doorloopt tot en met nr. 421(28 maart 1953). Daarna is de nummering per jaargang.
– Vanaf 4(1920/21) nr. 185(12 maart) verscheen de rubriek 'Kunst en letteren'.
– De tekst van *de Nieuwe eeuw* werd gedeeltelijk gebruikt voor de uitgave van een zondagsblad dat vanaf 1925 werd geleverd aan onder meer het *Overijselsch dagblad* en de *Tilburgsche courant*.
– In de jaren 1945-1946 verscheen er tevens 'De Nieuwe Eeuw-reeks', die onder redactie stond van Gerard Knuvelder. Zoals de omslagen van de delen vermelden, lag het in de bedoeling, dat per jaar minstens zes uitgaven in beperkte oplaag zouden verschijnen, "geschriften van qualiteit, typografisch verzorgd door Albert Troost en Jan Dirks". In deze reeks verschenen: 1) L. van Egeraat, *Wat gebeurt er met ons geld?*; 2) J. Snijders, *Partijvorming op principiële grondslag*; 3) C. Debrot en G. Knuvelder, *Ars et vita*; 4) H. Swildens, *Met de deur in huis*; 5) *Het huis met de elf kamers*; 6) K. Meekel, *Aan de rand van de Maquis* (vgl. *Brinkman's catalogus*, 1941-1945, p. 607 en 1946-1950, p. 1039).
✦ *relaties* Ten dele voortgezet als *de Morgen* (zie aldaar)
✦ *literatuur* Max van Poll, 'Na 10 jaren', in: *de Nieuwe eeuw*, 10(1926/27), nr. 523(1 sept. 1927), p. 1491-1492 en nr. 524(8 sept.), p. 1523-1524
– Joep Eijkens, '*De Nieuwe eeuw*. Het eerste opinieweekblad voor katholiek Nederland', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 334-345
✦ *autopsie* Volledig
– KB ∞ 1942, nr. 1275(29 jan.) – nr. 1295(18 juni)
– UBN ∞ alle overig jaargangen
✦ *typering* Opiniërend weekblad dat aandacht besteedde zowel aan politiek, levensbeschouwing als ook aan letteren en kunst. In het inleidend artikel 'De eerste schrede' in het eerste nummer wordt gezegd: "De Nieuwe Eeuw is de uiting eener lang gekoesterde gedachte,

de verwezenlijking van een in breeden Katholieken kring lang gedroomden droom, de verwerkelijking van een rein en hoog ideaal. Zoo is onze richting dan 'catholique avant tout'". Het blad stelde zich onder het kerkelijk gezag, maar wilde verder "wars van alle drijverij of groepsgestook" blijven: "Het Katholiek belang is voor ons niet identiek met het belang van clubs of groepen". *De Nieuwe Eeuw* wil een "interessant, modern blad [zijn], zonder te vervallen in de excessen eener frivole mondainiteit". Tot 1924 was *de Nieuwe eeuw* een politiek vooruitstrevend weekblad. In het nummer van 17 jan. 1924 kondigde Max van Poll in het hoofdartikel 'De koepel op de Kerk' aan, dat de redactie zou worden uitgebreid "met een trits van professoren aan de nieuwe Katholieke Universiteit van Nederland, te Nijmegen", die ook buiten de studenten zoveel mogelijk katholieken wensten te bereiken. De voorwaarde was gesteld, "dat alles wat de Katholieken kan verdeelen uit *de Nieuwe Eeuw* zou worden weggenomen, dat *de Nieuwe Eeuw* een weekblad zou worden, hetwelk door iederen ontwikkelden Katholiek kan worden gelezen, zonder dat hij op meeningen stuit, waarover onderlinge strijd heerscht tusschen Katholieken". In de twee volgende nummers schreef Jac. van Ginneken over de nieuwe opzet van het blad: "*De Nieuwe eeuw* doet van dit oogenblik af aan niet meer aan politiek" en "Wij willen het cultuurweekblad zijn voor Katholiek Nederland", dat het hoger plan, de algemene oriëntering, de bredere samenvatting brengt "die al die verschillende kringen en kringetjes tot hun recht laat komen overeenkomstig hun innerlijke cultuurwaarde". Door deze "veroveringe" van de Nijmeegse professoren kon – in de woorden van N. de Rooy – *de Nieuwe eeuw* niet langer "het tentenkamp der Jongeren bergen" (vgl. L.J. Rogier en N. de Rooy, *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853-1953* (Den Haag 1953), p. 645). De koersverandering van *de Nieuwe eeuw* was mede een reactie op het verschijnen van het nieuwe katholieke culturele weekblad *Nieuw Nederland* (zie aldaar). De betrokkenheid van de Nijmeegse hoogleraren met het blad duurde tot 1929. *De Nieuwe eeuw* bleef tot de opheffing in 1957 een politiek, cultureel opinieblad met een open signatuur. Toen de Stichting de Nieuwe Eeuw zich in het nummer van 8 jan. 1955 presenteerde, schreef het blad, dat zij deze tijd niet wilde afwijzen, "ook niet de verschijnselen en eigenaardigheden van deze tijd". Nog minder wilde zij de mens in zijn totaliteit afwijzen, omdat zij meent "dat de mens in zijn totaliteit, heilig is en dat hij, juist nu hij afdaalt tot in diepste ontluistering bezig is duidelijk te worden als beeld en geliefde Gods".

✦ *noten*

(1) In het laatste nummer wordt gezegd, dat het voor het Stichtingsbestuur onmogelijk was het blad financieel nog voort te zetten. Het recht van uitgave ging terug naar de NV Boekdrukkerij Helmond.

(2) Tot en met 3(1919/20), nr. 126(24 jan.) werd het blad uitgegeven in samenwerking met NV Uitgevers-Maatschappij voorheen Paul Brand, Hilversum.

(3) In het nummer van 8 jan. 1955 werd de lezers bericht dat de Stichting was opgericht om ervoor te zorgen dat *de Nieuwe eeuw* kon blijven voortbestaan "als onafhankelijk, opinievormend en geestelijk ruimte scheppend blad". Bestuursleden van de Stichting waren: Th.D.J.M. Koersen (voorzitter), mr. Th.M. Bot, dr. M.A.M. Klompé, Th.H.A. Oltheten, mr. F.J.A. Verberk en Joan M. Willems.

(4) In de eerste jaren lag de leiding en verantwoordelijkheid van het blad geheel in handen van Hendriks. Vgl. 3(1919/20), nr. 127(31 jan).

(5) Vgl. Eijkens.

(6) Op het moment dat Hendriks Kropman als hoofdredacteur voorstelt, schrijft hij, dat deze reeds geruime tijd een leidende positie aan het blad innam, als medewerker en als adviseur in redactie-zaken (vgl. 3(1919/20), nr. 127(31 jan.)).

(7) Over de medewerking van Pieter van der Meer de Walcheren, zie: P. van der Meer de Walcheren, *Menschen en God*, dl. 1: *1911-1929* (Utrecht 1940), p. 172-200. In 1924 verscheen *Branding*, een bundel verzamelde opstellen van Pieter van der Meer de Walcheren uit de jaargangen 1922 en 1923 van *de Nieuwe eeuw*. Na zijn vertrek bij *de Nieuwe eeuw* ging Pieter van der Meer de Walcheren schrijven in het tijdschrift *Opgang*.

(8) Vgl. A. van Domburg, 'Alphons Laudy', in: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden*, 1969/70, p. 135.

165

Nieuwe Eindhovense krant[1] 1958-1964

✦ *jaren* 13(1958), nr. 255(1 sept.) – [1964, 4 april][2]

✦ *ondertitel* Katholiek dagblad voor Eindhoven ∞ 13(1958) – 16(1959/60), nr. 205(5 juli)

– Dagblad voor Eindhoven ∞ 16(1959/60), nr. 206(6 juli) – {20(1963/64), nr. 120(31 maart)}

✦ *uitgever* [NV Dagblad en Drukkerij Oost Brabant ∞ 1958 – 1960, 12 dec.][3]

– [NV Nieuwe Eindhovense Krant ∞ 1960, 13 dec. – 1964][3]

✦ *plaats* Eindhoven

✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)

✦ *formaat* E

✦ *omvang* VI

✦ *redactie* 1958-1959 Jef de Brouwer, hoofdred. en dir.

✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon steeds medio november. De 14de jaargang heeft niet bestaan: na 13(1958), nr. 318(17 nov.) volgt 15(1958/59), nr. 1(18 nov.).

– Vanaf 18(1961/62), nr. 115(24 maart) verscheen op zaterdag het bijvoegsel *Tussenspel*.

– Er verscheen naast de stadseditie ook een streekeditie met als ondertitel: 'Dagblad Oost Brabant. Editie voor Aalst-Waalre, Geldrop, Nuenen, Son, Best en Veldhoven'.
• *relaties* Voortzetting van *Oost-Brabant*, editie Eindhoven.[4] De titel *Oost-Brabant* bleef gehandhaafd in de overige edities.
– Opgegaan in *Eindhovens dagblad*
• *autopsie* Volledig tot en met 20(1963/64), nr. 120(31 maart), waarvan 1959-1961 op microfiches
– Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven
• *typering* Katholiek dagblad voor Eindhoven, dat in het begin van de jaren zestig in handen kwam van de CEBEMA NV, welk vennootschap in 1963 ook het *Eindhovens dagblad* verwierf. Dit leidde tot een fusie tussen de beide bladen.
• *noten*
(1) In het eerste nummer van 1 sept. 1958 werd gezegd, dat voor de titel *Nieuwe Eindhovense krant* was gekozen "onder meer ter onderscheiding van de oude *Eindhovensche courant*, die hier vroeger werd uitgegeven".
(2) Het eerste nummer van het *Eindhovens dagblad*, waarin de *Nieuwe Eindhovense krant* was opgenomen, verscheen op maandag 6 april 1964. De nummers van 1-4 april konden niet worden ingezien.
(3) Op 13 dec. 1960 werd de NV Dagblad en Drukkerij Oost Brabant omgezet in de NV Nieuwe Eindhovense Krant, welke zich ten doel stelde: "de uitoefening van het drukkerij- en uitgeversbedrijf; in het bijzonder het drukken en uitgeven van een of meer dagbladen, een en ander met al wat daarmede in verband staat in de meest uitgebreide zin genomen, zomede het deelnemen in andere vennootschappen met soortgelijke of verwant doel" (vgl. *Akten betreffende Naamloze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1961, nr. 68(7 april), NV-nr. 1073). De NV Nieuwe Eindhovense Krant werd in 1961 door NV CEBEMA overgenomen (vgl. Maarten Schneider, Joan Hemels, *De Nederlandse krant 1618-1978. Van 'Nieuwstydinghe' tot dagblad* (Baarn 1979[4]), p. 499).
(4) Over de titelwijziging zegt de krant op 1 september 1958, dat het de bedoeling is "in deze naam de plaats van vestiging en de inhoud en opzet van de eigen stadseditie ook in de kop van de krant duidelijk tot uiting te brengen".

166

Nieuwe Haarlemsche courant 1877-1965
• *jaren* 2(1877), nr. 12(25 maart)[1] – 65(1941), nr. 23238(30 sept.)[2]
– 1945, ongenr.(7 mei) – 89(1965), nr. 32236(23 dec.)
• *ondertitel* Dagblad voor Noord- en Zuid-Holland ∞ {21(1896, nr. 2498(7 okt.)} – 41(1917), nr. 9265(17 febr.); 47(1924), nr. 14730(3 mei) – 51(1927), nr. 16728(12 dec.)
• *uitgever* W. Küppers[3] ∞ 2(1877) – 28(1903/04), nr. 5437(9 juli)
– NV de Nieuwe Haarlemsche Courant[4] ∞ 28(1903/04), nr. 5438(10 juli) – 31(1906/07), nr. 6345(10 juli)
– NV Drukkerij de Spaarnestad[5] ∞ 31(1906/07), nr. 6346(11 juli) – 89(1965)
• *plaats* Haarlem
• *frequentie* tweemaal per week (gedateerd op donderdag en zondag, maar verschijnend op woensdag en zaterdag) ∞ 2(1877) – 12(1887), nr. 1148(29 sept.)
driemaal per week (gedateerd op woensdag, vrijdag en zondag, maar verschijnend op dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 12(1887), nr. 1149(2 okt.) – {21(1896), nr. 2470(9 aug.)}
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ {21(1896), nr. 2498(7 okt.)} – 56(1933/34), nr. 18614(24 febr.)
dagelijks[6] ∞ 56(1933/34), nr. 18615(25 febr.) – 65(1941)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 69(1945/46)-89(1965)
• *formaat* D ∞ 2(1878) – 18(1893), nr. 2048(20 okt.); E[7] ∞ 18(1893), nr. 2049(22 okt.) – 89(1965)
• *omvang* III ∞ 2(1877); IV ∞ 3(1878); V ∞ 4(1879)-18(1893); VI ∞ 19(1894)-89(1965)
• *redactie* 1877-1906 W. Küppers (vanaf 27 aug. 1893: red.-uitg.; vanaf 10 juli 1903: hoofdred.-dir.)
[1906-1907 H.G. van Alfen, dir.][8]
[1906-1907 L.B.M. Lammers, hoofdred.][8]
[1907-1927 F.H.M. van de Griendt, dir. (in 1918 tevens plaatsverv. hoofdred.)][8]
[1907-1916 F.X.M. Schiphorst, hoofdred.][8]
[1914-1917 H.N. Smits, red.-verslaggever][9]
[1917-1918 Max van Poll, hoofdred.][8]
[1919-? Louis M. Weterings, hoofdred.; vanaf 1928: hoofdred.-dir.][8]
[1927-{1956} C.P. Ooms (1927: plaatsverv. dir.; vanaf 1928: dir.; vanaf 1952: gedelegeerd commissaris met de bevoegdheid van dir.)][8,10]
[1930-1951 J.W. Lucas, gedelegeerd commissaris met de bevoegdheid van dir.][8]
[{1936} J.H. van Oosten, hoofdred.][11]
[1938-1941 Leo Speet, hoofdred.][12]
Vanaf 8 mei 1941 werd de hoofdredactie en vanaf 5 juli 1941 de redactie in de krant vermeld:
{1941} G. Geurtsen, opmaak en foto red.
{1941} A. de Graaf, red. gewestelijk nieuws
{1941} H.C.J.A. baron van Lamsweerde, hoofdred.
{1941} W. Putman, red. binnenland
{1941} F. Seuter, red. binnenland
{1941};1946-1963 W. Severin (1941: plaatsverv. hoofdred. en red. buitenland; 1946-1952: waarn. hoofdred.; 1952-1963: hoofdred.)
{1941}, 1952-1954 W. van Willige (1941: gewestelijk verantw. red. en red. stad; 1952-1954 waarn. hoofdred.
1945-1946 mr. L.G.A. Schlichting, waarn. hoofdred.
1945-1961 J.J.W. Boerrigter, dir.

1948-1963 drs. H. van Run, hoofdred.
1952-1965 mr. W.A.M. van der Kallen, dir.
1961-1965 W.C.H. Leijdeckers, dir.
1963-1965 Paul Kropman, adj.-hoofdred.
1963-1965 Albert Welling, hoofdred.
• *speciale nummers* 26(1901/02): feestnr.(1 april), ter gelegenheid van. het 25-jarig jubileum van de uitgever W. Küppers (in autopsie-exemplaar ingebonden in 25(1900/01), begin april)
– 50(1925/27), nr. 16479(18 febr. 1927): 'Jubileumnummer Nieuwe Haarlemsche courant, 1877-1927'
• *bijzonderheden* Na 2(1877), nr. 91(30 dec.) verspringt de afleveringsnummering naar 3(1878), nr. 132(3 jan.). Waarschijnlijk was het de bedoeling om daarmee de 40 nummers van de voorloper, het *Nieuw Haarlemsch weekblad*, in de nummering op te nemen. Tot en met 21(1896) lopen de jaargangen gelijk aan het kalenderjaar. De 22e jaargang (1897/98) bestrijkt de periode januari 1897 tot en met 31 maart 1898. Daarna lopen de jaargangen van begin april tot en met eind maart.[13] Na WO II werd de jaargangnummering weer hervat met ingang van 69(1945/47), nr. 23263(14 juni). De 69e jaargang loopt tot en met 1 okt. 1947. Daarna verspringt de jaargangnummering naar de 71e jaargang, welke loopt van 2 okt. 1947 tot en met 31 maart 1948. Vervolgens bestrijken de jaargangen steeds weer de periode 1 april tot en met 31 maart.
– Volgens *Gedenkboek NV Drukkerij de Spaarnestad* [1906-1931], p. 29 verscheen de krant in april 1924 voor het eerst met een foto-pagina.
– Van 1918 tot en met 1928 verscheen als kopblad de *Nieuwe Zuid-Hollander*. In 1928 werd tussen de Spaarnestad en *de Maasbode* een vergelijk getroffen, waarbij de *Nieuwe Zuid-Hollander* overging naar het Maasbodebedrijf en als kopblad van *het Nieuwe dagblad* ging verschijnen.[11]
– Vanaf juli 1929 verscheen als kopblad het *Noord-Hollandsch dagblad* en vanaf [1954] het *Kennemer dagblad*.
– Volgens het *Gedenkboek NV Drukkerij de Spaarnestad [1906-1931]*, p. 31 begon rond 1926 een afzonderlijke stadseditie te verschijnen. In het Gemeentearchief te Haarlem zijn de leggers van verschillende edities bewaard.
– In de titelkop van 2(1877), nr. 15(8 april): "Dit blad verschijnt twee maal per week. In half formaat 's Woensdags avonds. In geheel formaat 's Zaterdags". De term 'half formaat' duidt op een omvang van 2 pagina's; 'heel formaat' van 4 pagina's.
– Vanaf oktober 1891 verscheen als zondagsbijlage van de *Nieuwe Haarlemsche courant*: het *Zondagsblad*, een uitgave van Küppers, met de ondertitel 'Onderhoudende lectuur voor de huiskamer'.[14] Dit zondagsblad kende een eigen jaargang- en afleveringsnummering. De lezers van de *Nieuwe Haarlemsche courant* konden tegen een gereduceerd tarief zich op het zondagsblad abonneren. De nieuwe jaargang ervan begon per 1 oktober. Toen in 1906 de krant overging in handen van de NV Drukkerij de Spaarnestad, werd aanvankelijk het 'zondagsblad' van *de Tijd* overgenomen (zie de beschrijving van het *Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken*), dat in Haarlem verscheen onder de titel *Geïllustreerd weekblad voor Katholieken*. Het tweede blad van de zaterdagkrant was getiteld 'Zondagsblad van de Nieuwe Haarlemsche courant en Stad en land'. In de krant van 27 okt. 1906 werd hierover gezegd: "Zooals onze lezers uit de toezending ter kennismaking hebben kunnen zien, is het ons gelukt het vroegere Zondagsblad door een fraai geïllustreerd Zondagsblad te vervangen".
– In oktober 1907 ging de krant ertoe over om een eigen *Geïllustreerd zondagsblad* uit te geven. Dit blad en zijn opvolgers werden ook aan andere kranten geleverd. Zie hiervoor de beschrijvingen van *Geïllustreerd zondagsblad /de Spaarnestad*, *Ons zondagsblad / de Spaarnestad*, *de Witte raaf* (1935) en *Katholiek weekblad voor Nederland*.
– Vanaf 87(1963/64), nr. 31696(20 maart) verscheen op vrijdag de weekendbijlage *Plus*, onder eindredactie van Hans Stevens.
– Vanaf oktober 1906 verscheen op zaterdag als gratis bijlage de *Officieele kerklijst der openbare godsdienstoefeningen in de R.K. Kerken te Haarlem en omliggende plaatsen*; later luidde de titel *Kerklijst* en vanaf 29 okt. 1932 *Officieele kerklijst voor Haarlem en omgeving*. Naast de kerkberichten bevat deze kerklijst de lezingen van de zondag en stichtelijke lectuur. De kerklijst is geregeld meegebonden in de leggers van de *Nieuwe Haarlemsche courant* in het Gemeentearchief van Haarlem. Vanaf april 1916 kon de kerklijst enige tijd niet verschijnen wegens de forse stijgingen van de papierprijzen.
– In februari 1910 verscheen voor het eerst het wekelijks bijvoegsel *Voor de huiskamer* met gezinslectuur, anekdotes, raadsels etc. In de volgende jaren is *Voor de huiskamer* nu eens een apart bijvoegsel, dan weer een rubriek in de krant. In juni 1914 begon een 'Tweede serie' van *Voor de huiskamer* te verschijnen. Hiervan zijn slechts enkele afleveringen in het autopsie-exemplaar meegebonden. In 1922 startte een aparte jaargang- en afleveringsnummering voor het bijvoegsel.
– Vanaf 1915 verscheen er een bijvoegsel voor de jeugd, aanvankelijk onder de titel *de Kindercourant*, vervolgens *Onze jeugdkrant* en later *Oprechte Haarlemsche courant* geheten.
• *relaties* Voortzetting van *Nieuw Haarlemsch weekblad*[15]
– Opgegaan in *de Nieuwe dag*. In de Haarlemse editie van *de Nieuwe dag* en vervolgens van *de Tijd*, waarin in 1967 *de Nieuwe dag* zou opgaan bleef 'Nieuwe Haarlemse courant' als ondertitel gehandhaafd.

◆ *literatuur* *Gedenkboek NV Drukkerij de Spaarnestad [1906-1931]*, Haarlem 1931, 44 + [36] p.
– *Vijftig jaar Spaarnestad [1906-1956]*, Haarlem 1956, 80 p. (Extra-huisorgaan).
◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1892, 28 dec. – 1893, 13 jan.; 1894, 30 dec. – 1895, 16 jan.; 1896, 12 aug. – 6 okt.; 1898, 11-23 febr.; 1900, 29 sept. – 8 okt.; 1902, 24 febr. – 15 maart; 1914, april – juni.
– GA Haarlem ∞ 1877-1941, 1945-1965. In verband met de materiële toestand van de krant, zijn niet alle jaren voor inzage beschikbaar.
– KB ∞ 1941, april-juni
– NPM ∞ 1945, 7 mei
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Haarlem en omstreken, dat aanvankelijk werd uitgegeven door W. Küppers. In 1906 werd de NV Drukkerij de Spaarnestad opgericht om voortzetting van de krant te garanderen. Daarmee werd het begin gelegd voor het Spaarnestad-concern. Op dat moment formuleerde de redactie als volgt haar doelstelling: "Onze courant wil zijn een flink plaatselijk blad, maar voor en boven alles een Katholiek dagblad. Naast het gewone nieuws, dat ook in ieder onzijdig of vrijzinnig blad te vinden is, zal het als Katholiek orgaan de lezers op de hoogte houden van al wat het Katholiek leven raakt. Vooral te Haarlem en in de omliggende gemeenten. Uit alle krachten zal het bovendien meewerken, om den groei en den bloei der Katholieke zaak te bevorderen (vgl. 31(1906/07), nr. 6345(10 juli)). Toen in september 1931 de Spaarnestad *de Tijd* overnam, werd de *Nieuwe Haarlemsche courant* een onderdeel van de Vereenigde Katholieke Pers en ging uiteindelijk op in *de Nieuwe dag*, kopblad van *de Tijd*.
◆ *noten*
(1) De jaargang- en afleveringsnummering van de voorloper, het *Nieuw Haarlemsch weekblad*, werden voortgezet.
(2) In 65(1941), nr. 23238(30 sept.) wordt bericht: "Naar officieel werd meegedeeld, zal ook ons blad met ingang van 1 October 1941 moeten verdwijnen op grond van de heerschende papierschaarste".
(3) Vanaf 3(1878), nr. 149(3 maart) tot en met {17(1892), nr. 1927(25 dec.)}: Küppers en Laurey.
(4) Op 12 juni 1903 werd de NV de Nieuwe Haarlemsche courant opgericht met als doel: "het exploiteeren van eene drukkerij, het redigeeren en uitgeven van de *Nieuwe Haarlemsche Courant* en van verschillende uitgaven". Directeur was W. Küppers en plaatsvervangend directeur H.J.B. Küppers (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1903, nr. 157(8 juli), NV-nr. 406). In het voorjaar van 1906 kocht de journalist L.B.M. Lammers het bedrijf inclusief de aandelen van de NV Nieuwe Haarlemsche Courant uit handen van Küppers, in het vertrouwen dat hij voor de koopsom van 30.000 gulden wel deelnemers zou vinden onder de katholieke Haarlemmers. Dit lukte hem niet, maar een twintigtal katholieke priesters en leken vormde een comité dat het geld bijeenbracht en daarmee de NV Drukkerij de Spaarnestad oprichtte (vgl. Willibrord van der Kallen, *Uit de voorgeschiedenis van de Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven* [interne publicatie], p. 8-9).
(5) De oprichtingsakte van de NV Drukkerij de Spaarnestad is gedateerd op 23 oktober 1906. Zij stelde zich ten doel: "Het redigeeren, drukken, uitgeven en exploiteeren van nieuws- en advertentiebladen, een en ander in Katholieken geest, tot verdediging en verspreiding van Katholieke beginselen; voorts het drukken en uitgeven van tijdschriften en boeken en de handel daarin, alsmede het leveren van boek-en drukwerk" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel bij de *Nederlandsche staatscourant*, 1906, nr. 259(6 nov.), NV-nr. 683, p. 2.) In de titelkop van de *Nieuwe Haarlemsche courant* is van 23 aug. tot en met 12 sept. 1906 vermeld: "Gedrukt bij NV Nieuwe Electrische Drukkerij". Vanaf 31(1906/07), nr. 6398(13 sept.) wordt de naam NV Drukkerij de Spaarnestad gebruikt.
(6) In de krant van zaterdag 24 februari 1934 werd de uitgave van een dagelijkse ochtendeditie in een artikel 'Een blije boodschap' als volgt meegedeeld: "Het ochtendblad, dat de *Nieuwe Haarlemsche courant* voortaan zal vergezellen, bevat al het nieuws van binnen- en buitenland tot in den vroegen morgen, in een blad, dat meestal niet grooter dan vier pagina's behoeft te zijn. Bij het redigeeren gaan wij n.m. van de gedachte uit, dat de lezers des ochtends weinig tijd hebben, zoodat hun het voornaamste nieuws in korten en aantrekkelijken vorm moet worden voorgelegd. Op de vierde pagina zal het ochtendblad regelmatig ook het stadsnieuws van den laten namiddag en avond bevatten". Op zondag verscheen er enkel een ochtendeditie; op maandag slechts een avondeditie.
(7) Tot en met 27(1901/02), nr. 5207(30 sept.) afwisselend E- en D-formaat. In 69(1945/46) verscheen de krant in D-formaat op 7 mei, B-formaat in de periode 9 mei – 23 juni 1945 en D-formaat voor de periode 3 juni 1945 – 2 nov. 1946.
(8) Vgl. *Gedenkboek NV Drukkerij de Spaarnestad [1906-1931]*.
(9) Vgl. *Westfriesch dagblad*, 35(1939), ongen.(27 april).
(10) Vgl. *Vijftig jaar Spaarnestad [1906-1956]*.
(11) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 94-96.
(12) Vgl. *de Tijd*, 18 febr. 1941: 'In memoriam Leo Speet'.
(13) Onregelmatigheden in de nummering: De 40e jaargang loopt tot en met 10 april 1916. Op 11 april begint de 41e jaargang; tot en met 22 augustus zijn de afleveringen niet genummerd. Op 31 juli 1917 begint de 42e jaargang; op 9 oktober 1918 de 43e jaargang, maar 1919 is weer in zijn geheel de 42e jaargang. De 43e begint

opnieuw op 2 jan. 1920; de 44e op 19 aug. 1920; de 45e tot en met 47e per 1 april 1922, 1923 en 1924; de 48e op 30 dec. 1924; de 49e op 16 mei 1925; de 50e op 29 sept. 1925; de 51e op 1 april 1927; de 52e op 5 mei 1928. Vervolgens begint de nieuwe jaargang steeds per 1 april, maar de 58e jaargang beslaat slechts 26, 27 en 28 maart 1935 en de 59e slechts 29 en 30 maart van hetzelfde jaar. De 64e jaargang loopt van 1 april 1938 tot en met 23 dec. 1938; de 65e begint op 24 dec. 1938; de 66e op 1 april 1939; de 63e reeds op 6 april 1939 en de 64e op 1 april 1940.
(14) Van het zondagsblad konden in autopsie worden genomen: in het Gemeentearchief Haarlem: 1(1891/92), nr. 1(4 okt.) – 4(1894/95), nr. 170(30 dec.); nummers uit 1906 en 1907 incidenteel meegebonden in de leggers van de *Nieuwe Haarlemsche courant*; in het NPM: 5(1895/96), nr. 260(20 sept.); 10(1900/01), nr. 513(28 juli) en 14(1905), nr. 922(17 dec.).
(15) Het *Nieuw Haarlemsch weekblad* was een uitgave van W. Küppers te Haarlem. Het verscheen vanaf 1(1876), nr. 1[2 april] tot en met 2(1877), nr. 11(18 maart) en is behoudens de eerste 10 nummers aanwezig in het Gemeentearchief te Haarlem. De ondertitel luidde: 'Voor katholieken van Haarlem en omstreken'. Van het *Nieuw Haarlemsch weekblad*, lokaal weekblad, is geen beschrijving in de BKNP opgenomen.

167

Nieuwe Heldersche courant [1919]-[1923]
✦ *jaren* [1919, maart][1] – [1923][2]
✦ *ondertitel* [R.K. nieuws- en advertentieblad voor Den Helder en omstreken][3]
✦ *uitgever* [NV Drukkerij de Spaarnestad][4]
✦ *plaats* [Alkmaar][4]
✦ *frequentie* [zesmaal per week (niet op zondag)][4]
✦ *formaat* [E]
✦ *omvang* [VI]
✦ *bijzonderheden* Kopblad van *Ons blad*, in 1921 voortgezet als *Noord-Hollandsch dagblad*.
– Vanaf 8 april 1919 had de Vereeniging Sint Christophorus wekelijks een halve pagina ter beschikking in de *Nieuwe Heldersche courant*.[5] Na korte tijd ging *Sint Christophorus* zelfstandig verschijnen. Zie de afzonderlijke beschrijving van het blad, die in een van de volgende BKNP-delen zal worden opgenomen.
✦ *relaties* Hierin opgenomen *Kerkbericht voor Roomsch-Katholieken in Helder*[6]
✦ *autopsie* Niet in autopsie kunnen nemen.
✦ *typering* Katholiek dagblad voor Den Helder en omstreken, verschenen als kopblad van *Ons blad*. Vermoedelijk werd de uitgave van het blad gestaakt, toen in 1923 *de Heldersche post* ging verschijnen en daarmee Den Helder een eigen katholiek nieuwsblad kreeg.
✦ *noten*
(1) In het voorlaatste nummer van het *Kerkbericht voor Roomsch-Katholieken in Helder* van 23 maart 1919 wordt gezegd, dat *Ons blad* is begonnen met de uitgave van een editie voor Den Helder, waarin zijn opgenomen: "distributienieuws, burgerlijke stand, raadsverslagen, nieuwsberichten, scheepstijdingen, agenda's en verslagen van Roomsche vergaderingen, in één woord, alles en alles wat Roomsch den Helder betreft (...). De berichten over de Vrouwencongregatie, Jongelingsvereeniging, de lesopgave van den Katechismus enz. zullen er in verschijnen". Deze Helderse editie van *Ons blad* kreeg spoedig de titel *Nieuwe Heldersche courant*.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1923 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(4) Vgl. de beschrijving van *Ons blad*.
(5) Vgl. L.A.M. Goossens, 'De Nederlandsche Roomsch-Katholieke Vereeniging van Marinepersoneel St. Christophorus', in: *Marineblad*, 88(1978), nr. 7(juli), p. 346.
(6) In het *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1382/62 zijn de twee laatste nummers van het *Kerkbericht* aanwezig: 2(1919), nr. 8(23 maart) en nr. 9(30 maart). In het laatste nummer schrijft de redactie van het *Kerkbericht* dat er een contract is gesloten met *Ons blad*, waarin is vastgelegd dat voorlopig het zaterdagnummer van de Helderse editie van *Ons blad* en vervolgens, zodra de colportage is afgelopen, het bijblad met de kerkberichten en de andere aankondigingen van "Heldersch-Katholiek leven" tegen dezelfde prijs als thans het *Kerkbericht* beschikbaar blijft voor "degenen, die niet in staat zijn een heel abonnement op *Ons blad* te nemen". Later was de redacteur van het *Kerkbericht*, kapelaan H.J.P. Hemsing, blijkbaar ontevreden over de samenwerking met *Ons blad*. Archiefstukken over het conflict tussen Hemsing en *Ons blad* zijn bewaard in *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1382/63-65. Hoewel Hemsing iedere drie maanden 25 gulden ontving voor het leveren van de kerkberichten, zou hij, volgens de klacht van *Ons blad* aan de bisschop van Haarlem, de *Nieuwe Heldersche courant* tegenwerken: "een soort stille tegenwerking, die tot gevolg heeft, dat een deel der katholieken van Helder onze Heldersche uitgave niet apprecieert". Voor Hemsing was de *Nieuwe Heldersche courant* een Alkmaars blad, "waarvan het Heldersche cachet bijna alleen ligt in den veranderden titel".

168

de Nieuwe koerier 1887-1904
◆ *jaren* 1887, proefnrs.(22,24,29 en 31 dec.)
– 1(1888), nr. 1(3 jan.) – 17(1904), [eind sept.][1]
◆ *ondertitel* Provinciale en Roermondsche courant ∞ 1e proefnr. (22 dec. 1887) – {2(1889), nr. 146(28 dec.)}
– Provinciale Limburgsche courant ∞ {4(1891), nr. 1(3 jan.)} – {17(1904), nr. 44(19 april)}
◆ *uitgever* Snelpersdrukkerij Henri van der Marck, vanaf 28 maart 1899 onder de naam Roermondsche Stoomdrukkerij
◆ *plaats* Roermond
◆ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)
◆ *formaat* D ∞ proefnrs. en 1(1888); D (dinsdag- en donderdageditie) en E (zaterdageditie) ∞ 2(1889) – 6(1893); E ∞ 7(1894) – 17(1904)
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [1887-1895 Alph. Ruyten, hoofdred.][2]
[1896-1904 kapelaan Th. van der Marck, hoofdred.][2]
Als medewerkers zijn de namen bekend van A.F. van Beurden, Th. van Emstede, Frans Luijten en E. Menten.[2]
◆ *bijzonderheden* De lezers van *de Nieuwe koerier* konden zich vanaf jan. 1892 abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. Aanvankelijk betrok de krant dit zondagsblad van de Firma Van Ditmar (vgl. *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*). Vanaf maart 1897 werd de levering van het geïllustreerd zondagsblad niet meer in de titelkop vermeld. In 1902 ontvingen de abonnees gedurende enige tijd de uitgave van het Vennootschap Geïllustreerd Weekblad Roetemeijer, Witstijn & Co (vgl. *Geïllustreerd weekblad*).
◆ *relaties* Voortgezet als *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode*.
◆ *autopsie* Van 3(1890) kon geen enkele aflevering, van 5(1892) en 17(1904) slechts vier afleveringen worden ingezien. De overige jaargangen zijn vrijwel volledig ingezien.
– NPM ∞ 1892, nrs. 1, 18, 86 en 145; 1904, nrs. 11, 15, 16 en 44
– GA Roermond ∞ de overige jaargangen
◆ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Roermond en omgeving dat begon te verschijnen, toen de *Maas- en Roerbode* slechts wekelijks uitkwam. In het eerste proefnummer wordt gezegd: "(...) er was ons zoo dikwijls en van zoo verschillende zijden gevraagd om een degelijk, driemaal in de week te verschijnen Nieuws- en Advertentieblad, dat we den steeds heviger wordenden aandrang niet langer konden weêrstaan". Over de richting van het blad werd op 24 dec. 1891 geschreven: "Steeds hebben wij vooraan gestaan, waar het gold te strijden voor de katholieke zaak, de belangen van Kerk, Staat en Maatschappij, en ook om te waarschuwen, waar dit noodig was". Volgens Van Meerdervoort was *de Nieuwe koerier* een der weinige bladen, welke in zake de leerplichtwet de zijde koos der Schaepmannianen (vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 73).
◆ *noten*
(1) Het eerste nummer van de opvolger, *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode* verscheen op 1 okt. 1904.
(2) Vgl. *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode*, 50(1937), nr. 301(23 dec.), jubileumnummer ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan.

169

de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode 1904-1944
◆ *jaren* 17(1904), nr. 111(1 okt.) – 57(1944), nr. 212(11 sept.)
◆ *ondertitel* Provinciale Limburgsche courant ∞ 17(1904) – 38(1925), nr. 142(10 dec.)
– Provinciaal Limburgsch dagblad ∞ 38(1925), nr. 143(12 dec.) – 50(1937), nr. 300(22 dec.)
– Dagblad voor Limburg en Oostelijk Noord-Brabant ∞ 50(1937), nr. 301(23 dec.) – 57(1944), nr. 206(4 sept.)
◆ *uitgever* Roermondsche Stoomdrukkerij ∞ 17(1904)-30(1917)
– NV Courant de Nieuwe koerier, Maas- en Roerbode[1] ∞ 31(1918) – 57(1944)
– Tot en met 1925 bleef de krant gedrukt bij H. van der Marck in de Roermondsche Stoomdrukkerij; daarna in de eigen drukkerij van de NV
◆ *plaats* Roermond
– Vanaf dec. 1937 worden er bijkantoren vermeld te Echt en Weert.
◆ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 17(1904) – 38(1925) , nr. 142(10 dec.) zesmaal per week (niet op zondag)[2] ∞ 38(1925), nr. 143(12 dec.) – 57(1944)
◆ *formaat* D ∞ 17(1904) – 38(1925), nr. 142(10 dec.); E ∞ 38(1925), nr. 143(12 dec.) – 57(1944); afwisselend E- en B-formaat ∞ juli-sept. 1944
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [1904-1921 Th. van der Marck pr., hoofdred.][3]
[1904-1941 J.M.J. Thomassen, red., vanaf 1921 hoofdred.][3]
[1918-1930 G.J. Beckers, dir.][3]
[1925-1940 C.M. Dosker, red., vanaf 1930 dir.][3]
[1933][3]-1941 Herman Bresser, chef-red., in 1941 waarn. hoofdred.
1941-1944 J.M.M. Raab
1941-1944 A.H. Schreurs, red., in 1941 waarn. hoofdred.
1942-1944 J.F.A.M. Frencken, hoofdred.
◆ *speciale nummers* 38(1925), nr. 143(12 dec.): 'Ons eerste dagbladnummer'
– 45(1932), nr. 90(16 april): feestnummer bij ingebruikname van nieuwe 24-zijdige rotatiepers
– 50(1937), nr. 301(23 dec.): jubileumnummer ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan

+ *bijzonderheden* Vanaf 1925 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Toen de krant vanaf december 1925 als dagblad ging verschijnen, werd de lezers de mogelijkheid geboden zich op een geïllustreerd zondagsblad te abonneren. De krant betrok dit zondagsblad tot en met 1931 van de Spaarnestad te Haarlem (zie de afzonderlijke beschrijving van het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad*). In 1926 en 1927 verscheen dit zondagsblad voor de lezers van *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode* onder de titel *Limburgsch zondagsblad*. Op 16 januari 1932 meldt de krant dat vanaf die dag een nieuw zondagsblad wordt geleverd, *Mooi Limburg*, met "een Limburgsch karakter (...), het karakter van onze streek". Daarmee, zo wordt gezegd, "voldoen [wij] aan een wensch, dien wij meermalen vernamen om in dit ontspanningsblad meer Limburgsche kiekjes te geven" (zie de beschrijving van *Mooi Limburg*).
+ *relaties* Samenstelling van de *Maas- en Roerbode* en van *de Nieuwe koerier*[4]
Voortgezet als de *Maas- en Roerbode* (1945-1971)
+ *literatuur* Erik Geraards, *De Nieuwe Koerier in de oorlogsjaren 1940-1944*. Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Nieuwste Geschiedenis, 1988, 145 p.
+ *autopsie* Volledig
– GA Roermond
+ *typering* Katholiek nieuwsblad – vanaf 1925 dagblad – voor Roermond en omstreken. In het eerste nummer van 1 okt. 1904 werd gezegd, dat het blad "de zedelijke en stoffelijke belangen van ons katholiek Limburg met kracht [wil] bevorderen". Daaraan wordt toegevoegd, dat er met name voor het katholieke verenigingswezen nog veel te doen is: "Met vernieuwden ijver willen wij hierin allen behulpzaam zijn, die met ons voor Kerk en Maatschappij veel steun verwachten van de sociale katholieke of christelijke Bonden". In het eerste dagbladnummer uit 1925 wordt over de katholiciteit van de krant gezegd: "Het katholiek karakter van ons blad, dat als locale courant ook door de in onze katholieke omgeving wonende andersdenkenden wordt gelezen, sluit vanzelf verdraagzaamheid tegenover dezen in". "De slechte pers", zo wordt gesteld, kan het best worden tegengegaan "door een katholiek dagblad voor de streek zelve, welks redactie naast nieuwsberichten uit geheel het land en alle werelddeelen aan de courant een locale en gewestelijke kleur kan geven, zich speciaal kan toeleggen op het verschaffen van die lectuur, waarin de lezers der streek het meest belang stellen".
+ *noten*
(1) In 1917 kocht Henri van der Marck het drukkers- en uitgeversbedrijf der Firma J.J. Romen en Zonen. Tegelijkertijd verkocht hij *de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode* aan een "consortium onder leiding van het destijdsche Tweede Kamerlid voor het district Roermond, den heer Ir. Max Bongaerts" (vgl. G.J.Beckers, 'Bij een mijlpaal', in: 38(1925), nr. 143(12 dec.). Met dit consortium werd ongetwijfeld bedoeld de NV Courant de Nieuwe koerier, Maas- en Roerbode, opgericht op 2 april 1918 door M.C.E. Bongaerts, H.J.M. van der Marck, P.J.H. Geurts, P.H.E. Hupperetz, J.H.M. Smeets en G.J.B. Beckers. Het doel van de NV werd als volgt geformuleerd: "het uitgeven, verkoopen en verspreiden van Katholieke couranten en tijdschriften, het adverteeren in couranten, en voorts al hetgeen met het voormelde doel in verband staat, tot de bereiking er van wordt geëischt, of daaraan bevorderlijk kan zijn". Bepaald werd, dat voor de benoeming van de hoofdredacteur de goedkeuring van de bisschop van Roermond nodig was (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1918, nr. 142(20 juni), NV-nr. 670).
(2) Het blad ging als dagblad verschijnen mede op instigatie van de Vereeniging van den H. Vincentius à Paulo, die bij herhaling verzocht "in de vraag naar meer goede lectuur voor haar clienten te helpen voorzien, om zoo in die kringen te doen verminderen het koopen van lectuur, die de Katholieke Overheid nadeelig acht voor het Geloof en de goede zeden van het Katholieke volk" (vgl. 38(1925), nr. 140(5 dec.)).
(3) Vgl. *Maas- en Roerbode*, Januari 1956: 'Maas- en Roerbode 100 jaar'.
(4) Over het samengaan van de twee kranten werd in het laatste nummer van de *Maas-en Roerbode* gezegd, dat twee couranten die naast elkaar verschijnen "geen voldoende veld kunnen vinden, om tot die volle ontwikkeling en bloei te komen, als noodig is voor eene krachtige katholieke Pers".

170

de Nieuwe krant 1971-{1980}
+ *jaren* 1(1971/72), nr. 1(10 dec.) – {9(1979/80), nr. 309(31 dec.)}
+ *ondertitel* Dagblad voor Arnhem en omgeving ∞ 4(1974/75), nr. 137(26 mei) – {9(1979/ 80)}
+ *uitgever* NV Uitgeversmaatschappij de Gelderlander
+ *plaats* Nijmegen
– Kantoor: Arnhem
+ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
+ *formaat* E
+ *omvang* VI
+ *redactie* 1971-1977 Louis Frequin, hoofdred. van *de Gelderlander*
1977-{1980} Frans Hulskorte, hoofdred. van *de Gelderlander*
1971-{1980} Adri Laan, adj. hoofdred., hoofdred. voor het Arnhemse gedeelte van de krant
[1971-{1980} D. Rooseboom, dir. van *de Nieuwe krant*][1]
+ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint steeds rond 10 dec. De 9de jaargang loopt echter door tot en

met {31 dec. 1980}. In deze jaargang verspringt de afleveringsnummering van nr. 229(9 sept. 1980) naar nr. 330(10 sept.) en vervolgens van nr. 372(29 okt.) naar nr. 258(30 okt.).
– Kopblad van *de Gelderlander*.
– Als zaterdagbijvoegsel verscheen tot en met 2(1972/73), nr. 272(27 okt.) *Weekend*, vanaf 2(1972/73),nr. 278(3 nov. 1973) luidde de titel *Extra*.
– Wegens een landelijke staking in de grafische industrie verscheen de krant niet van 8 tot en met 16 febr. 1977; na 6(1976/77), nr. 49(7 febr.) volgt nr. 50(17 febr.).
• *relaties* Samensmelting van het *Arnhems dagblad* en *het Vrije volk*, editie Arnhem[2]
• *literatuur* Hélène van Beek en Hans Sternsdorff, 'Een rooms-rode kranten-coalitie', in: *de Journalist*, 38(1987), nr. 22(21 dec.), p. 21-27.
• *autopsie* Volledig tot en met 1980
– GA Arnhem
• *typering* Aanvankelijk een min of meer autonoom kopblad van *de Gelderlander* met een eigen hoofdredacteur, later verloor het blad meer en meer zijn zelfstandigheid en werd het tot een editie van *de Gelderlander*. De krant ontstond uit de fusie tussen het katholieke *Arnhems dagblad* en het socialistische blad *het Vrije volk*, editie Arnhem.
• *noten*
(1) Vgl. *de Journalist*, 37(1986), nr. 6(24 maart).
(2) Bij de bekendmaking van de fusie tussen het *Arnhems dagblad* en de Arnhemse editie van het *Vrije volk* werd in het *Arnhems dagblad* van 20 okt. 1971 geschreven: "De beginselen c.q. de doelstelling van de nieuwe dagbladuitgave worden allereerst ontleend aan de waarden van christendom en humanisme. Deze beginselen c.q. deze doelstelling zijn gericht op het bevorderen van waarachtig menselijke en verdraagzame verhoudingen in de samenleving zoals die herkend worden in de eerbied voor de mens en voor het menselijk leven; in de erkenning van de wezenlijke gelijkheid van allen en deswege in de bevordering van democratische verhoudingen in de samenleving; in het respect voor de vrijheid van meningsuiting; in de plicht ook aan de opvattingen van minderheden recht te doen en in de opdracht te getuigen voor gerechtigheid en naastenliefde en op te komen voor de zwakken en onderdrukten, aldus een beginselverklaring waarover beide partijen in principe akkoord zijn".

171

de Nieuwe Leidsche courant 1903-1906
• *jaren* 1903, nr. 1(21 febr.) – 1906, nr. 291(28 febr.)
• *ondertitel* Voor stad en omstreken
• *uitgever* [Uitgeverij G.F. Théonville][1]
• *plaats* Leiden
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1903, nr. 1(21 febr.) – nr. 30(29 aug.)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag)[2] ∞ 1903, nr. 31(2 sept.) 1906
• *formaat* D
• *omvang* VI
• *redactie* [1903-? Herm. Smits Azn.][3]
• *bijzonderheden* Voor de lezers van de krant was het mogelijk zich te abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. Zoals uit het eerste nummer van 21 februari 1903 is af te lezen, betrof het het zondagsblad van "ons hoofdorgaan" *de Tijd* (zie de beschrijving van *Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken*). Over dit zondagsblad wordt gezegd, dat "het in woord en beeld de voornaamste gebeurtenissen van de week te lezen en te aanschouwen geeft" en "tevens eene keur van gezonde en onderhoudende uitspanningslectuur, geschikt voor jong en oud" geeft. De eerste drie weken was de levering van het zondagsblad in de abonnementsprijs inbegrepen, maar veel lezers verzochten de krant zonder zondagsblad tegen lager tarief te ontvangen en er werd dan ook voortaan een afzonderlijke abonnementsprijs voor het zondagsblad berekend.
• *relaties* Voortzetting van *de Leidsche courant* (1869-1902)[4]
– Voortgezet als *de Leidsche courant* (1906-1909)
– Vanaf 1 april 1920 verscheen opnieuw een krant o.d.t. *Nieuwe Leidsche courant* met als ondertitel "Christelijk dagblad voor Leiden en omstreken'. Van dit blad van protestantse huize is geen beschrijving opgenomen in de BKNP.
• *autopsie* Volledig
– GA Leiden
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Leiden en omgeving. In het eerste nummer zegt het blad, dat het met de leuze 'Voor Kerk en Gezin' een bescheiden plaatsje komt vragen "binnen de Katholieke haardsteden van Leiden en omstreken". In de courant zullen, zo wordt daaraan toegevoegd, de lokale belangen met nadruk op de voorgrond worden geplaatst: "Er is nl. den Katholieken van Stad en Omgeving, zoowel met het oog op hunne particuliere belangen als ter bevordering van den bloei van hunne vereenigingen en organisaties, vóór alles aan gelegen, dat zij in een orgaan van eigen richting hunne meeningen en plannen kunnen toelichten en uiteenzetten". Het blad verwacht een steentje aan te dragen "tot den voortbouw aan het grootsche en indrukwekkende monument der Katholieke actie in ons Vaderland".
• *noten*
(1) Vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. Théonville had de uitgeverij overgenomen van J.W. van Leeuwen. Laatstgenoemde had vanaf [1891] het *Kerkbericht voor Roomsch-Katholieken te Leiden* uitgegeven. Hiervan is in het NPM één aflevering bewaard gebleven: 4(1894), nr. 45(2 dec.). De titelkop

vermeldt: "In het *Kerkbericht* worden opgenomen: Advertentiën, Mededeelingen en Stichtelijke Lectuur". De uitgave van het *Kerkbericht* werd in {1928} verzorgd door E.J.J. van der Linden.
(2) In het nummer van 14 aug. 1903 is een 'Voorlopig Bericht' opgenomen, waarin wordt meegedeeld, dat aan het eind van de maand de courant tweemaal per week gaat verschijnen. Daaraan is toegevoegd: "Zoo de Katholieken van Stad en Omstreken ons blijven steunen als tot heden, dan kan spoedig tot de uitgave eener anderdaagsche Courant (Dinsdag, Donderdag en Zaterdag) worden overgegaan". In de *Pius-almanak* werd abusievelijk vermeld, dat de courant driemaal per week zou zijn verschenen.
(3) Herm. Smits Azn. ondertekent 'Een woord ter inleiding' in het eerste nummer als 'redacteur'.
(4) *De Leidsche courant* (1869-1902) was een niet-katholieke krant en is derhalve niet in de BKNP opgenomen, hoewel de uitgave van het blad vanaf 1883 tijdelijk in katholieke handen was van de gebroeders Muré (vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 92-93).

172

de Nieuwe Limburger [1874]-[1883]
✦ *jaren* [1874, nr. 1(4 april)][1] – [1883, april][2]
✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad aan de belangen van Limburg gewijd
✦ *uitgever* Henri Bogaerts
✦ *plaats* Maastricht
✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1874 – [1878][3]
[driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 1879-1883][3]
✦ *formaat* D ∞ {1874}; E ∞ {1877}
✦ *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
✦ *redactie* Niet in het blad vermeld.
✦ *relaties* Voortzetting van *de Limburger* ([1867]-[1874])
– Voortgezet als *Bijblad van de Courrier de la Meuse*[2]
✦ *autopsie* 1874, nr. 29(17 okt.) en 1877, nr. 2(13 jan.)
– NPM ∞ 1874, nr. 29
– SBM ∞ 1877, nr. 2
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad met nieuws uit binnen- en buitenland en feuilleton.
✦ *noten*
(1) In *le Courrier de la Meuse*, 1874, nr. 80(5-6-7 april) wordt in een advertentie aangekondigd: "Verschenen No. 1 van *de Nieuwe Limburger*. Nieuws- en advertentieblad aan de belangen van Limburg gewijd".
(2) *Le Courrier de la Meuse*, 1883, nr. 81(7 april) bericht: "Ter oorzake van den grooten toevloed van advertentiën, die ons Zaterdags ter insertie worden aangeboden, zijn wij meermalen verplicht geweest, een gedeelte dier annoncen, tot in de volgende week te laten liggen, hetwelk ons heeft doen besluiten, om des Zaturdags het dagblad *Le Courrier de la Meuse* in twee bladen uit te geven, namenlijk de gewone Courrier in de Fransche en het 2e blad in de Nederlandsche taal, het laatste ter vervanging van *de Nieuwe Limburger*".
(3) Informatie ontleend aan *Algemeen adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 494).

173

de Nieuwe Limburger 1955-1971
✦ *jaren* 110(1955), nr. 228(1 okt.) – 1971, ongen.(20 sept.)
✦ *ondertitel* Provinciaal dagblad[1]
✦ *uitgever* NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia[2]
– Stichting Veritas[3]
– Vanaf 1964 deelname in het samenwerkingsverband de Pers Unie[4]
– Op 6 dec. 1967 werd de NV Audet opgericht, een samenwerkingsverband tussen de NV Uitgeversmaatschappij De Gelderlander en NV Uitgeversmaatschappij Neerlandia.[5]
– Op 17 dec. 1968 werd de NV Uitgeversmaatschappij De Nieuwe Limburger opgericht.[6]
– Vanaf 1 april 1968 werkte *de Nieuwe Limburger* met het *Dagblad voor Noord-Limburg* en de *Maas- en Roerbode* samen in de Limburgia-Pers.[7]
✦ *plaats* Maastricht
✦ *redactie* [1955 A. Laudy, hoofdred.][8]
1955-1956 mr. A.A. Landman, dir.
1956-1957 dr. J.E.A. van de Poel, waarn. hoofdred.
1956-? drs. F.H.C.M. Schweitzer, dir.
1957-? mr. J.J.A. Diening, adj.-hoofdred.
1957-? J.D.A. Schils, chef-red.
1957-1962 Jan M. Peters, hoofdred.
[1957-1968 Henk Gruwel, chef sportred.][9]
{1962} J.D.C.L. Groot, dir.
1962-1963 A.J. Roetenberg, waarn. hoofdred. en chef-red.
1963-1971 G.A. Knepflé, hoofred.
1965-1971 mr. F.M.J. Pompen, dir.
1970-1971 F.J.G. Hulskorte, hoofdred.
✦ *speciale nummers* mei 1963: 'Limburgnummer', ter gelegenheid van het gereed komen der vernieuwde en uitgebreide gebouwen van het hoofdkantoor te Maastricht, 64 p.
– maart 1969: 'Persnummer', ter gelegenheid van het ingebruiknemen van de nieuwe tachtigzijdige rotatiepers, 40 p.
– okt. 1970: 125 jaar *de Nieuwe Limburger*, 104 p.
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd niet gebruikt tussen 120(1965) en 124(1969), febr. Vanaf 125(1970), nr. 53(4 maart) hield zowel de jaargang- als ook de afleveringsnummering definitief op.
– Er verschenen verschillende edities (zie ook noot 1).

Volgens *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.), p. 409 waren dat in 1968: 1) Provinciaal dagblad (Maastricht), 2) Idem (Mergelland), 3) Dagblad voor Sittard/Geleen, 4) Dagblad voor de Mijnstreek, 5) Editie Noord- en Midden Limburg.
– Vanaf 29 aug. 1964 tot in 1966 verscheen op zaterdag de weekendbijlage *Weekgazet (De week van A tot Z)*. Vanaf 16 sept. 1967 tot in 1969 luidde de titel van de bijlage *DNL* en vanaf sept. 1969 *Weekend*.
– Vanaf 4 okt. 1965 verscheen op maandag *Sportgazet*.
– Vanaf 5 maart 1970 verscheen de krant in twee katernen, waarvan het eerste gewijd was aan het nieuws uit de regio. Over deze indeling schreef de krant: "wij [zijn] een provinciale krant en (...) het nabije gebeuren [moet] de lezers ook het meest nabij (...) zijn". Het tweede katern bevatte het nieuws uit binnen- en buitenland, de financieel-economische pagina, de televisie- en radiorubrieken, de sport. "Wij bieden U dus een optimale provinciale krant, die méér nieuws uit héél Limburg zal gaan bevatten naast het gebeuren van eigen streek. Bovendien bieden wij U in het tweede deel een algemene nieuwsvoorziening uit binnen- en buitenland, die de toets der vergelijking kan doorstaan met de grote landelijke dagbladen. Daarbij streven wij, de haast van de lezer kennende, eerder naar volledigheid dan naar uitvoerigheid. Wij willen U over véél zaken kort en bondig voorlichten en wij willen voor u de kern van het nieuws uit de harde bolster plukken."
◆ *relaties* Voortzetting van de *Gazet van Limburg*
– Samengegaan met de *Maas- en Roerbode* (1945-1971) en voortgezet als *de Limburger* (1971-{1980})[10]
◆ *literatuur* J. Brauer, J. Driever, 'Krantenstrijd in Maastricht, 1944-1949. Is er nog plaats voor Neerlandia?', in: *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg*, 28(1983), p. 64-91.
◆ *autopsie* Volledig
– UBN (microfiches)
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Zuid-Limburg. Bij de aankondiging van de naamsverandering in de *Gazet van Limburg* van 1 sept. 1955 werd over de nieuwe titel *de Nieuwe Limburger* geschreven: "Hij klinkt als vanouds Limburgs, tevens echt-Nederlands en veronderstelt een bewust-katholieke richting. Aansluitend aan de traditie willen wij overigens ook onze taak als 'nieuwe' zien, aanvaardend de nieuwe tijd met de stijgende betekenis van onze provincie in het Nederlandse en West-Europese geheel, aanvaardend de geestelijke, culturele, maatschappelijke en technische ontwikkeling met al haar grote kansen, zonder blind te zijn voor de hierin schuilende gevaren". Toen op 2 nov. 1963 de nieuwe hoofdredacteur Kneflé aantrad, schreef hij in 'Een nieuw begin': "De krant zal katholiek zijn. Dit zal meer hebben te betekenen dan dat de leer en het gezag der Kerk zullen worden gerespecteerd, dat de katholieke tradities zullen worden in ere gehouden en dat de lof zal worden gezongen van alles wat zich tooit met het grote praedicaat katholiek. Het betekent veeleer dat de hele inhoud van de krant zal moeten zijn doortrokken van de geest, die voortvloeit uit de diepste gevoelens van de bevolking van dit gewest. De krant zal een weerspiegeling moeten zijn van de blijde levenshouding van het Limburgse volk, die opwelt uit de zekerheid van zijn religieuze overtuiging". De katholieke beginselen in de katholieke politiek zullen worden verdedigd, maar "met het recht en de plicht soms kritisch te staan tegen dingen uit eigen kring".
◆ *noten*
(1) Geregeld vervangen editievermeldingen de ondertitel. Vanaf 26 april 1960 zijn er de volgende vermeldingen: 'Provinciaal dagblad' (editie Maastricht); 'Dagblad voor de Mijnstreek' (editie Heerlen); 'Dagblad voor Midden- en Noord-Limburg', 'Dagblad voor Sittard Geleen en omstreken'. Vanaf 2 febr. 1970 luidt de volledige ondertitel: 'Provinciaal dagblad. Maastricht – Heerlen – Sittard Geleen – Kerkrade – Valkenburg – Roermond – Venlo – opgericht in 1845'.
(2) Voor de NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia, zie de beschrijving van de *Utrechtsche courant*, noot 1.
(3) Hoewel de Stichting Veritas in 1949 het uitgaverecht van de voorloper, de *Gazet van Limburg* had overgedragen aan Neerlandia bleef ze toch betrokken bij de uitgave van de krant en had recht op een commissaris in de raad van commissarissen van Neerlandia. Vgl. Brauer, Driever, p. 87-88.
(4) Voor de Pers Unie, zie de beschrijving van *het Binnenhof*, noot 3.
(5) Voor de NV Audet, zie de beschrijving van *de Gelderlander*, noot 8.
(6) De NV Uitgeversmaatschappij De Nieuwe Limburger werd opgericht door J.D.C.L. de Groot, hoofd dir. van de NV Uitgeversmaatschappij Neerlandia en door F.M.J. Pompen, dir. van het Dagblad De Nieuwe Limburger. De NV stelde zich ten doel: "het uitgeven van het katholieke dagblad De Nieuwe Limburger en het drukken en uitgeven van andere periodieken en boeken en al hetgeen daarmede in verband staat in de ruimste zin". In artikel 9 van de statuten werd bepaald: "Slechts een persoon die katholiek is, kan tot hoofdredacteur worden benoemd" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1969, nr. 38(24 febr.), NV-nr. 476).
(7) Voor de Limburgia-Pers, zie de beschrijving van het *Dagblad voor Noord-Limburg*, noot 2.
(8) Vgl. 'In memoriam Alphons Laudy' in *de Nieuwe Limburger*, 1970, 20 jan.
(9) Vgl. *de Journalist*, 21(1970), nr. 16(15 okt.), p. 35.
(10) Vanaf 20 aug. 1971 verscheen *de Nieuwe Limburger* reeds samen met de *Maas- en Roerbode*.

174

de Nieuwe Limburger koerier 1901-[1941]
• *jaren* [1(1901), nr. 1(17 aug.)][1] – [1941, 30 sept.][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor het Land van Heerlen en Zuidelijk Limburg ∞ {1(1901), nr. 11(21 sept.)} – {nr. 13(28 sept.)}
– Nieuws- en advertentieblad ∞ {6(1906)} – {18(1918), nr. 120(24 okt.)}
– Anderdaagsche editie van het Limburgsch dagblad ∞ {24(1928), nr. 8(19 jan.)}
• *uitgever* Firma Beckers, Versterren en Co[3] ∞ 1(1901)-[1904][4]
– Firma Penners en Co ∞ [1904][5] – [1907, jan.][5]
– NV Nieuwe Limburger Koerier[6] ∞ [1907, jan.][5] – 1918
– In 1918 werd *de Nieuwe Limburger koerier* een kopblad van het *Limburgsch dagblad*. Voor de uitgevers van de krant na 1918, zie de beschrijving van het *Limburgsch dagblad*
• *plaats* Heerlen
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ {1(1901), nr. 11(21 sept.)} – {nr. 13(28 sept.)} driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ [1902][6]-{1940}
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* [1904][5]-[1918] Th.C. Vianen, hoofdred. {1913} dr. H.A. Poels, vast medewerker
Voor de redactie in de periode dat de krant kopblad was van het *Limburgsch dagblad*, zie aldaar.
• *bijzonderheden* Vanaf okt. 1918 kopblad van het *Limburgsch dagblad*.
– Vanaf januari 1906 was het voor de abonnees mogelijk zich te abonneren op een *Geïllustreerd zondagsblad*. Vermoedelijk betrof het het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie aldaar). In de krant van 6 januari 1906 werd gezegd: "Door actualiteit en uitvoering staat ons *Geïllustreerd Zondagsblad* boven, door prijs beneden de meeste geïllustreerde Zondagsbladen. Ook belangrijke gebeurtenissen uit onze streken zal ons Zondagsblad in beeld en schrift brengen".
– Op zaterdag bevatte de krant vanaf {jan. 1906} de 'Landbouw-kroniek. Mededeelingen op het gebied van den landbouw en de veeteelt' onder redactie van F.R.C. (mogelijk Fr. Corsten). Deze rubriek had een afzonderlijke nummering: {nr. 63(6 jan. 1906)} tot en met nr. 186(23 mei 1908). Sindsdien werd het landbouwnieuws in de krant opgenomen.
– Bovendien was vanaf {jan. 1906} tot en met 8 dec. 1906 op zaterdag in de krant opgenomen: 'Orgaan van den Centralen Bond van R.-K. Mijnwerkersvereenigingen in Limburg' met berichten over het mijnwezen en mijnwerkersbelangen. Daarna verscheen nog enkele weken de rubriek 'Mijnwezen en mijnwerkersbelangen', die onder redactie stond van de Centrale Bond van R.K. Mijnwerkersvereenigingen in Limburg. Deze rubriek verscheen voor het laatst in de krant van 5 jan. 1907.
• *relaties* De krant noemde zich *de Nieuwe Limburger koerier* om zich te onderscheiden van *de Limburger koerier*, die kort tevoren van Heerlen naar Maastricht was verhuisd.
– In 1918 kwam het tot de uitgave van een dagblad: het *Limburgsch dagblad*. *De Nieuwe Limburger koerier* bleef voortbestaan als anderdaagse editie.[7]
• *literatuur* Servé Overhof, '50 jaar geleden eiste men in de Mijnstreek een eigen krant', in: *Limburgs dagblad*, oktober 1968, '50 jaar *Limburgs dagblad*', p. 9-13
– Henk van Denzen, Willy Heijmans, Cor Lommers, *Een bijzonder bedrijf in Limburg. Wel en wee van het Limburgs dagblad* (Heerlen 1986), p. 1-9
• *autopsie* 1(1901), nr. 11(21 sept.) en nr. 13(28 sept.); 6(1906)-8(1908); 10(1910) – 18(1918), nr. 120(24 okt.) en 24(1928[sic]), nr. 8(19 jan.)
– NPM ∞ 1901, nrs. 11 en 13; 1928, nr. 8
– GA Heerlen ∞ 1906-1908, 1910-1912
– SHC ∞ 1913 – 1918, nr. 120
• *typering* Nieuwsblad voor Heerlen en omgeving, dat vanuit Roermond werd opgericht, toen *de Limburger koerier* van Heerlen naar Maastricht was verhuisd.
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(2) In de titelkop van het *Limburgsch dagblad* blijft tot en met 30 sept. 1941 de abonnementsprijs vermeld voor "de anderdaagsche editie N.L.K." Van 1 okt. tot en met 18 okt. is er nog sprake van "de anderdaagsche editie" en vervolgens zijn ook deze woorden weggevallen. Op 30 september 1941 kwam het *Limburgsch dagblad* in Sittard de plaats innemen van *de Limburger*. *De Limburger* was ook in een anderdaagse editie verschenen. Wellicht lag hierin de reden waarom vanaf 1 oktober de titel *de Nieuwe Limburger koerier*, bekend als de anderdaagse editie van het *Limburgsch dagblad*, werd opgeheven.
(3) Beckers en Versterren waren journalist geweest bij *de Limburger koerier*, maar na een conflict met uitgever Weyerhorst vertrokken naar Roermond, alwaar ze de *Maas- en Roerbode* hadden gekocht.
(4) Volgens het jubileumnummer van 8 okt. 1959 van het *Limburgsch dagblad* heeft Penners in 1904 *de Nieuwe Limburger koerier* opgekocht van Beckers, toen laatstgenoemde de uitgave van de krant wilde staken, "althans gaan combineren met een anderdaagse krant in Roermond" [=*Maas- en Roerbode*]. Penners keerde met Th.C. Vianen uit Waalwijk, waar zij de *Noordbrabantsche post* uitgaven, terug naar Heerlen.
(5) Op 26 jan. 1907 werd door de drukkers en uitgevers G.E.C. Penners en Th.C. Vianen de NV Nieuwe Limburger Koerier opgericht, voorheen Penners en Co, welke zich ten doel stelde: "het exploiteeren van de courant

Nieuwe Limburger Koerier te Heerlen, het drukken van boekwerken, den handel daarin, alsmede het leveren van handelsdrukwerk en in het algemeen de uitoefening van het drukkersvak in den uitgebreidsten zin" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijlage van de *Nederlandsche staatscourant*, 1907, nr. 66(19 maart), NV-nr. 183). In de krant blijft de naam van de Firma Penners en Co vermeld tot en met 16 april 1907.
(6) Gegeven ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(7) In het nummer van 3 okt. 1918 werd gezegd, dat *de Nieuwe Limburger koerier* als anderdaagsche uitgave van het *Limburgsch dagblad* zou blijven verschijnen: "Allen, die dus geen behoefte hebben aan een dagblad zullen in *de Nieuwe Limburger koerier* vinden wat zij zoeken". Toen het *Limburgsch dagblad* op 26 oktober begon te verschijnen, ontvingen de abonnees van *de Nieuwe Limburger koerier* gedurende de eerste week de dagbladuitgave, zo werd op 22 okt. meegedeeld. Daaraan werd toegevoegd, dat wie na een week zich niet als dagbladabonnee zou hebben opgegeven, geacht zou worden liever de anderdaagse editie te willen ontvangen, "welke van dan af weer geregeld, in veranderden vorm, zal verschijnen". Volgens *Een bijzonder bedrijf in Limburg*, p. 19 had medio 1922 het *Limburgsch dagblad* 4875 abonnementen en *de Nieuwe Limburger koerier* 498.

175

Nieuwe Limburgsche aankondiger [1913]-[1921]
✦ *jaren* [1913][1]-[1921][1]
✦ *ondertitel* [Kath. nieuws- en adv. blad ∞ 1913-1915][2]
– Roomsch katholiek provinciaal nieuwsblad ∞ {4(1916), nr. 1(8 jan.) – {8(1920), nr. 9(28 febr.)}
– Provinciaal nieuwsblad ∞ {8(1920), nr. 49(24 juli)} – {9(1921), nr. 72(10 sept.)}
✦ *uitgever* NV Nieuwe Limburgsche Aankondiger[3] ∞ 1913 – {7(1919), nr. 46(27 sept.)}. In deze periode werd het blad gedrukt door de Firma J.K. Alberts.
– NV Sittardsche Boek- en Handelsdrukkerij Mercurius[4] ∞ {7(1919), nr. 48(11 okt.)} – {9(1921), nr. 72(10 sept.)}
✦ *plaats* Sittard
✦ *frequentie* [wekelijks][5] ∞ [1913] – {8(1920), nr. 9(28 febr.)}
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ {8(1920), nr. 31(22 mei)} – {9(1921), nr. 72(10 sept.)}
✦ *formaat* E ∞ {4(1916)} – {8(1920), nr. 9(28 febr.)}; D ∞ {8(1920), nr. 31(22 mei)} – {9(1921), nr. 72(10 sept.)}
✦ *omvang* III ∞ [1913]-[1919]; V ∞ [1920]-[1921]
✦ *redactie* [1913 mr. Gadiot][6]
[1917-? J. Beusmans, red.][7]
[1917-? M. Corbeij, adm.-dir.][7]
✦ *relaties* In 1913 ging *de Limburgsche aankondiger* samen met *Limburg* op in de *Nieuwe Sittardsche courant*. De *Nieuwe Limburgsche aankondiger* wilde zich blijkbaar ook presenteren als opvolger van de *Limburgsche aankondiger*, waarbij mogelijk een rol speelde dat de redacteur mr. Gadiot, ex-redacteur was geweest van de *Limburgsche aankondiger*.
✦ *literatuur* Jos Goltstein, *Limburg voor de Limburgers (?). Een krantenonderzoek naar het ontstaan van het Limburgs chauvinisme in Sittard in de periode 1890-1930*. Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Instituut voor Culturele en Sociale Antropologie, 1983, p. 159.
✦ *autopsie* 1913, extra nr.[begin sept.]; 4(1916), nr. 1(8 jan.), nr. 44(11 nov.) en nr. 45(18 nov.); 5(1917), nr. 4(27 jan.), nr. 9(3 maart), nr. 10(10 maart), nr. 12(21 maart), nr. 18(5 mei); 7(1919), incompleet; 8(1920), tiental incomplete nummers; 9(1921) tiental incomplete nummers
– SHC ∞ 7(1919), incompleet
– GA Sittard ∞ alle overige afleveringen
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Sittard en omgeving. Het blad steunde in Zuid-Limburg de opvattingen van H.A. Poels en was daarmee de concurrent van de *Nieuwe Sittardsche courant*, voortgezet als *het Zuiden*.
✦ *noten*
(1) De titel is voor het eerst vermeld in de uitgave van 1913 en voor het laatst in die van 1921 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) Vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Op 5 maart 1913 werd opgericht de NV Nieuwe Limburgsche Aankondiger, Katholiek Nieuws- en Advertentieblad, welke zich ten doel stelde: "het uitgeven van de Nieuwe Limburgsche Aankondiger, Katholiek Nieuws- en Advertentieblad, en daarmede in verband staande nieuwstijdingen, zoomede het bezorgen en doen plaatsen van advertentiën in nieuwsbladen, tijdschriften en dergelijken". Vastgesteld werd dat het blad zou worden "geredigeerd in den zin der Roomsch-Katholieke beginselen, op staatkundig gebied volgens het programma van de Nederlandsche Katholieke Kamerclub, op maatschappelijk gebied volgens de voorschriften van de Encycliek Rerum Novarum" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1913, nr. 70(26 maart), NV-nr. 469). Op 4 mei 1915 werd de naam van de NV veranderd in: Nieuwe Limburgsche Aankondiger, Roomsch-Katholiek (R.-K.) Provinciaal Nieuwsblad. (vgl. *ibidem*, 1915, nr. 117(21 mei), NV-nr. 355).
(4) In de zomer van 1919 kwam er een fusie tot stand tussen de Firma J.K. Alberts en de NV Limburgsche Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij, welke het concurrerende blad *het Zuiden* uitgaf. Tegelijkertijd en ongetwijfeld als gevolg daarvan werd op 30 juni 1919 opgericht de NV Sittardsche Boek- en Handelsdrukkerij Mercurius, welke zich ten doel stelde: "het exploiteeren

van een drukkerij, het uitgeven van couranten, het uitgeven van en handel drijven in boekwerken, het inbinden van boeken en al hetgeen met een en ander in verband staat in den ruimsten zin des woords" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1919, nr. 171 (6 aug.), NV-nr. 1197).
(5) Het is onduidelijk of het blad één- of tweemaal per week verscheen. De nummering doet vermoeden, dat we te maken hebben met een weekblad, maar in de titelkop is er sprake van, dat het blad tweemaal per week uitkwam, waarbij in 1919 wordt gespecificeerd "op vrijdag en zaterdag".
(6) Vgl. Goltstein, p. 159.
(7) *Het Zuiden* van 22 mei 1917 bericht, dat tijdens de 's avonds tevoren gehouden vergadering van de NV Nieuwe Limburgsche Aankondiger J. Beusmans is benoemd tot redacteur van het blad en M. Corbeij tot administrateur-directeur. Als nieuwe aandeelhouders zijn bekend gemaakt en toegelaten de heren M. Palmen en M. Hendriks. Volgens Goltstein, p. 159 was Beusmans reeds redacteur vanaf 1913.

176

de Nieuwe linie 1963-{1980}
+ *jaren* 18(1963), nr. 892(4 mei) – {35(1980)}[1]
+ *uitgever* De Linie NV[2], later BV De Nieuwe Linie
– Uitgever vanaf 1966: NV Uitgeversmaatschappij Res[3]
– Achtereenvolgens gedrukt bij NV Uitgeversmaatschappij De Gelderlander, bij NV de Volkskrant en bij Drukkerij Salland van het uitgeversconcern Kluwer
+ *plaats* Amsterdam
+ *frequentie* wekelijks
+ *formaat* D ∞ 18(1963) – 21(1966), nr. 1075(5 nov.); E ∞ 21(1966), nr. 1076(12 nov.) – 32(1977); C ∞ 33(1978) – {35(1980}}
+ *omvang* VI
+ *redactie* 1963 pater Simon Maas SJ, dir.
1963-1966 Wim Janssen, dir.
1963-1975, 1978-{1980} Gerard van den Boomen, hoofdred. (vanaf 1966 tevens dir.)
1975-1977 Gerard de Bruyn, hoofdred.
1975-1978 Hiero Oosterbaan, dir.
{1980} Henk-Jan Kuijpers, dir.
In 1964 traden de paters jezuïeten uit de redactieraad.[4] Klaasen noemt in chronologische volgorde de volgende redactieleden: Joos Arts, Nico van Hees, Wim Pisa, Henk Morel, Jan Verdonck, Henk Enkelaar, Henk Michielse, Ben Bos, Jac. Vroemen, Gerard de Bruyn, Hanneke Wijch, Marjo van Soest, Rudie Kagie, Henny van der Zande, Marianne van Ophuijsen, Kees Boonman, Huub Oosterhuis en Marianne Ebertowski
+ *bijzonderheden* De jaargangnummering verspringt van 21(1967) naar 23(1968).
– In 1973 verscheen *Van provo tot Groenevelt. Tien jaar verandering zoals geregistreerd in 'de Nieuwe linie'*, [Amsterdam 1973], 208 p,.
– In het KDC berust het archief van *de Nieuwe linie* afkomstig van G. van den Boomen.
+ *relaties* Voortzetting van *de Linie*
+ *literatuur* G.J.M. Klaasen, *De Nieuwe linie, 1963-1982. Ontwikkeling van een opinieblad binnen de katholieke geloofsgemeenschap van Nederland*, Amsterdam 1985, 152 p. (*Politikologische studies VU*, nr. 2)
– Gerard van den Boomen, *Een kat heeft negen levens. Negentien jaren 'De Nieuwe Linie'*, Aalsmeer 1988, 350 p.
+ *autopsie* Volledig tot en met 1980
– UBN
+ *typering* Politiek en cultureel opinieweekblad. Voortgekomen uit het jezuïetenweekblad *de Linie*. In het eerste nummer werd gezegd: "Dit is *de Nieuwe linie*. Geënt op het weekblad, dat zoveel duizenden vrienden bleek te hebben". De doelstelling van het blad werd als volgt omschreven: "*De Nieuwe Linie*, die u thans hebt opengeslagen, wil zijn een onafhankelijk Nederlands opinieblad, dat in vrijheid vanuit het christelijk levensbesef, kritisch maar positief, mede gestalte wil geven aan de toekomst". In de loop der jaren verloor het blad zijn katholiek cachet en kwam er steeds meer aandacht voor de feministische beweging en de dialoog tussen christendom en marxisme. In 1976 werd dertig jaar na het begin van *de Linie* gezegd: "Nu zoveel jaar later, zien redactie en medewerkers DNL als onderdeel van de socialistische beweging en hopen zij die koers verder vorm te geven" en directeur Oosterbaan typeerde in dat jaar het blad als "een links rooms-katholiek blad, dat steeds linkser en steeds minder rooms-katholiek wordt".
+ *noten*
(1) *De Nieuwe linie* verscheen tot en met 37(1982), nr. 25/26(23-30 juni).
(2) Op 14 febr. 1963 werd Stichting De Linie omgezet in De Linie NV, welke zich ten doel stelde: "het uitgeven en alles wat daarmede in de ruimste zin verband houdt, van periodieken, boeken en brochures, speciaal op cultureel gebied, alsmede het deelnemen in en het samenwerken met ondernemingen, welke een gelijk of aanverwant doel nastreven, meer in het bijzonder het uitgeven van het Katholiek Weekblad 'de Linie'" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1963, nr. 85(3 mei), NV-nr. 1171).
(3) Op 25 aug. 1966 werd de NV Uitgeversmaatschappij Res opgericht, welke zich ten doel stelde: "Het uitgeven respektievelijk verzorgen en alles wat daarmede in de ruimste zin verband houdt van periodieken, boeken, brochures, audiovisuele en andere uitgaven, zulks in de meest uitgebreide zin des woords" (vgl. *Akten*

betreffende Naamlooze Vennootschappen. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1966, nr. 190(30 sept.), NV-nr. 4521).
(4) In het nummer van 2 mei 1964 werd door de raad van commissarissen van de Nieuwe Linie meegedeeld: "Op last van de pater generaal der jezuïeten in Rome heeft de pater provinciaal van de Orde der jezuïeten in Nederland aan de raad van commissarissen en de hoofdredacteur van *De Nieuwe Linie* mondeling meegedeeld dat de paters jezuïeten uit de redactie van dit Weekblad zullen worden teruggetrokken". Het besluit werd door de raad ernstig betreurd: "De samenwerking tussen priester en leek die in Nederland in stijgende mate tot stand komt, had in *De Nieuwe Linie* een bijzondere vorm gekregen, welke naar het oordeel van de raad een positieve bijdrage was tot de vrije meningsvorming binnen de Kerk".

177

de Nieuwe Maas en Waler [1924]-[1941]
• *jaren* [1924, dec.][1] – [1941, 27 sept.][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor het land van Maas en Waal
• *uitgever* NV Drukkerij en Boekhandel St. Maarten
• *plaats* Tiel
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afl.: 6 p.
• *redactie* Voor directie en redactie, zie de beschrijving van *de Waalbode*
• *bijzonderheden* De jaargang- en afleveringsnummering werd overgenomen van *de Waalbode*.
– Kopblad van *de Waalbode*.
• *autopsie* 20(1927/28), nr. 1456(7 jan.)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor het land van Maas en Waal, kopblad van *de Waalbode* uit Tiel. Voor deze streek verscheen reeds vanaf [1907] *de Maas en Waler*.
• *noten*
(1) *De Nieuwe Maas en Waler* begon vermoedelijk in 1924 te verschijnen. In *de Waalbode* van 13 dec. 1924 is voor het eerst het bericht opgenomen, dat advertenties voor *de Waalbode* gratis worden geplaatst in *de Nieuwe Maas en Waler*. De titel is voor het eerst vermeld in de uitgave van 1925 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) In het nummer van 27 sept. 1941 van *de Waalbode* wordt meegedeeld, "dat van het Rijksbureau voor de Grafische Industrie bericht is ontvangen, dat in opdracht van de Rijkscommissaris van het bezette Nederlandsch gebied en in verband met de papierschaarste geen papier meer zal worden geleverd ten behoeve van *de Waalbode* en *de Nieuwe Maas en Waler*. Dit houdt in dat genoemde bladen vanaf 1 october a.s. niet meer verschijnen".

178

Nieuwe Noordbrabander [1851]-[1872]
• *jaren* [1851, jan.][1]-[1872][2]
• *uitgever* P. Stokvis (vanaf {1862, nr. 1682(11 jan.)} P. Stokvis en Zoon)
• *plaats* 's-Hertogenbosch
• *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)
• *formaat* C
• *omvang* VI
• *redactie* [1851-1863 J. van der Linde][3]
[1863-? Louis Philippona][4]
• *autopsie* 1851, nr. 75(29 juli); 1855-1859; 1860, nr. 1450(7 juli); 1862, nr. 1682(11 jan.); 1863, nr. 1911(16 juli); 14(1865), nr. 2270(14 nov.) en 15(1866), nr. 2455(22 nov.)
– GA Schiedam ∞ 1851, nr. 75; 1860, nr. 1450; 1863, nr. 1911; 1865, nr. 2270 en 1866, nr. 2455
– PGNB, Tilburg ∞ 1855-1859
– NPM ∞ 1862, nr. 1682
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Noord-Brabant, opgericht door J. van der Linde, voormalig redacteur van *de Noord-Brabander*. Bij het overlijden van Van der Linde schreef *de Noord-Brabander* op 10 oktober 1863: "Mogten wij gedurende tien jaren, menigmaal, vooral wat de gemeente-aangelegenheden betreft, verschillende gevoelens zijn toegedaan geweest, dikwijlder hadden wij het genoegen bij hem dezelfde meening aan te treffen; mogten wij hem niet altijd met even prijzenswaardige middelen tegen ons zien strijden, wij hebben dit niet aan zijn karakter kunnen toeschrijven, en elke strijd houdt op aan de rand des grafs, waarop wij niets anders dan zijne goede hoedanigheden willen herdenken. Op godsdienstig terrein vonden wij hem steeds in de rangen der katholieke schrijvers en trad hij op als verdediger van de Kerk en van de regten van haar geëerbiedigd opperhoofd den Paus."
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1872 van *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 495.
(3) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 29.
(4) Vgl. een ongedateerde brief van Philippona (*Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853*, (RA Noord-Holland, Haarlem, nr. 1383-42), waarin hij bericht "ten gevolge van het overlijden van den voormaligen Redacteur" de

Nieuwe Noordbrabander te hebben aangekocht en zich met de redactie ervan te gaan belasten.

179

de Nieuwe Noord-Hollander 1868-[1907]
✦ *jaren* 1(1868), nr. 1(25 maart) – [1907, eind sept.][1]
✦ *ondertitel* Gewestelijke courant ∞ 1(1868) – {27(1894), nr. 90(11 nov.)}
– Katholiek nieuws- en advertentieblad ∞ {28(1895), nr. 76(21 sept.)} – {39(1906), nr. 17(28 april)}
✦ *uitgever* G. Veel ∞ 1(1868), nr. 1(25 maart) – {nr. 2(1 april)}
– Erven G. Veel ∞ {2(1869), buitengewoon nr.(5 juni)}
– [J. Bezaan ∞ 1870-1871][2]
– A. Nuijens ∞ [1872-1874][2]
– J. Bezaan ∞ [1875-1883][2]
– A. Kusters ∞ [1884][2] – {39(1906), nr. 17(28 april)}
✦ *plaats* Alkmaar
✦ *frequentie* wekelijks ∞ 1(1868) – {2(1869), buitengewoon nr.(5 juni)}
tweemaal per week (woensdag en zaterdag)[3] ∞ [1870][2] – [sept. 1895][4]
wekelijks ∞ [1 okt. 1895][4] – {39(1906), nr. 17(28 april)}
✦ *formaat* D ∞ 1868 – {27(1894), nr. 90(11 nov.)}; E ∞ {28(1895), nr. 76(21 sept.)} – {39(1906), nr. 17(28 april)}
✦ *omvang* [II] ∞ 1868; [III] ∞ {1869}; [V] ∞ {1873}-{1894}; [III] ∞ {1895}-{1906}
✦ *redactie* [1868-? dr. W.J.F. Nuyens, hoofdred.][5]
[1868-? dr. J. Kraakman, rédacteur-gérant][5]
[1868-? pastoor J.L.A. Nabbeveld, medewerker][5]
[1868-? kapelaan dr. J.A.G. Volkers, medewerker][5]
✦ *bijzonderheden* In de titelkop van {28(1895), nr. 76(21 sept.)} – {39(1906), nr. 17(28 april)} wordt vermeld: "Met bijblad: *Kerklijst voor de Katholieken van Alkmaar, Purmerend en Schagen*".
✦ *relaties* Voortgezet als *Ons blad*
✦ *autopsie* 1(1868), nr. 1(25 maart), nr. 2(1 april); 2(1869), buitengewoon nr.(5 juni); 6(1873), nr. 16(23 febr.); 13(1880), nr. 62(1 aug.); 21(1888), nr. 1(1 jan.); 25(1892), nr. 13(14 febr.); 27(1894), nr. 90(11 nov.); 28(1895), nr. 76(21 sept.); 29(1896), nr. 33(16 aug.); 39(1906), nr. 3 (20 jan.) en nr. 17(28 april)
– Internationales Zeitungsmuseum, Aken ∞ 1888, nr. 1
– Regionaal Archief Alkmaar ∞ 1896, nr. 33
– NPM ∞ overige nummers
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Alkmaar en omgeving. In een confidentiële circulaire (vgl. noot 5) schreef dr. J. Kraakman, de 'rédacteur-gérant', dat de toon en strekking van het plaatselijk blad, de *Alkmaarsche courant*, velen en vooral katholieken aanstoot gaven: "Men verlangde een orgaan, 't welk de Katholieke Conservatieve Ideeën zoude kunnen bevorderen en desnoods in zijne ruime omgeving, bij voorkomende omstandigheden, het wachtwoord der Catholiciteit overbrengen kon". In het openingsartikel 'Wat wij willen' in het eerste nummer van 25 maart 1868 werd met geen woord over de katholiciteit van het blad en zijn redacteuren gerept. *De Nieuwe Noord-Hollander* wilde, zo werd gezegd, "vooral trachten zelfstandig te wezen, en het minst van alles ons te laten inspannen in het gareel van het moderne liberalisme". Het blad wil een gewestelijke courant zijn: "de kring waarop wij een geoorloofden invloed trachten uit te oefenen, niet te (...) bepalen bij een enkele stad, maar bij geheel het gewest, voornamelijk boven het IJ".
✦ *noten*
(1) Op 1 oktober 1907 verscheen het eerste nummer van *Ons blad*, de voortzetting van *de Nieuwe Noord-Hollander*.
(2) Gegevens ontleend aan *Algemeen ...*, *Brinkman's ...* en *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 495.
(3) Het nummer dat op zaterdagavond verscheen heeft de datum van de daaropvolgende zondag.
(4) Vgl. 28(1895), nr. 76(21 sept.).
(5) Vgl. Confidentiële circulaire van de redactie van *De Nieuwe Noord-Hollander*, in: *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1382-1a. Aanvankelijk had mgr. G.P. Wilmer, de bisschop van Haarlem, ingestemd met de betrokkenheid van de twee geestelijken, omdat zij toezicht zouden kunnen houden "over de orthodoxie en Godsdienstige stukken en wat met de Kath. Leer in verband staat". Toen hem echter de confidentiële circulaire werd toegestuurd waarin de katholiek-conservatieve opvattingen van het nieuwe blad werden ontvouwd en waarin Nabbeveld en Volkers als medewerkers aan de redactie werden gepresenteerd, kregen de twee geestelijken van hem te horen: "Dit bevalt mij niet. (...) Het is niet mogelijk dat UWEd zich zoo in de politiek inlate van de Redactie zonder daardoor aan Uwe priesterlijke pligten nadeel te doen". (vgl. brief mgr. G.P. Wilmer aan J.A.G. Volkers (11 maart 1868), in: *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853*, (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1382-2).

180

Nieuwe Oosterhoutsche courant [1909]-[1911]
✦ *bron Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1909-1911
Aldaar vermeld met als ondertitel 'R.-K. Nieuws-, markt- en advent.blad v. Oosterhout e.o.'. Als drukkers zijn vermeld de Gebroeders Juten te Bergen op Zoom, terwijl het hoofdbureau voor Oosterhout en omstreken gevestigd was bij de Firma J.M. van Helvert-van der Bom te Oosterhout. De courant zou tweemaal per week

zijn verschenen op woensdag en op zaterdag, mogelijk als kopblad van *de Avondster*.
+ *autopsie* Niet in autopsie kunnen nemen.

181

Nieuwe Over-Betuwe [1910]-[1923]
+ *jaren* [1910][1] – [1923][2]
+ *uitgever* NV Stoomdrukkerij De Maas en Waler
+ *plaats* Druten
+ *frequentie* [wekelijks (zaterdag) ∞ 1910-1921][3] [tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ 1922-1923][3]
+ *formaat* E
+ *omvang* Ingeziene afl.: 6 p.
+ *redactie* Niet in de krant vermeld.
+ *bijzonderheden* Kopblad van *de Maas en Waler*.
– In de titelkop wordt vermeld: "Dit blad verschijnt in: Huissen, Elst, Gendt, Doornenburg, Bemmel, Angeren, Pannerden, Elden, Driel, Heteren, Randwijk, Valburg, Zetten, Andelst, Oosterhout en Lent".
+ *relaties* Tot en met [1909] was als kopblad van *de Gelderlander* een weekblad voor de Betuwe verschenen o.d.t. *de Over-Betuwe*. Mogelijk bracht Max van Poll *de Over-Betuwe* mee bij zijn overgang van *de Gelderlander* naar *de Maas en Waler*.
+ *autopsie* 21(1918), nr. 13(30 maart)
– NPM
+ *typering* Katholiek nieuwsblad voor de Betuwe.
+ *noten*
(1) De titel is voor het eerst vermeld in de uitgave van 1910 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1923 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. In de *Pius-almanak* bleef de titel opgenomen tot en met de uitgave van 1933.
(3) Vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

182

Nieuwe provinciale Noord-Hollandsche courant [1921]-[1929]
+ *jaren* [1(1921/22), 1 okt.][1] – [1929, juni][2]
+ *uitgever* [NV Drukkerij de Spaarnestad][3]
+ *plaats* Purmerend
+ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
+ *formaat* E
+ *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
+ *redactie* Voor directie en redactie, zie de beschrijving van het *Noord-Hollandsch dagblad*
+ *bijzonderheden* Kopblad van de *Nieuwe Purmerender courant*, welke op haar beurt kopblad was van het *Noord-Hollandsch dagblad*.
– In de titelkop van de ingeziene aflevering is er sprake van een Geïllustreerd zondagsblad. Het betreft ongetwijfeld het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Spaarnestad (zie de afzonderlijke beschrijving).
– In de *Pius-almanak*, 1922-1931 opgenomen met de toevoeging: "voor Volendam, Monnikendam, Edam, Ilpendam en omstreken".
+ *autopsie* 7[1928], nr. 2(7 jan.)
– NPM
+ *typering* Katholiek nieuwsblad met nieuws uit streek, binnen- en buitenland voor Volendam, Monnikendam en omgeving.
+ *noten*
(1) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 96-97.
(2) In *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* voor het laatst vermeld in de uitgave van 1929. In de uitgave van 1930 wordt bij de *Nieuwe Purmerender courant* bericht: "waarin opgenomen N.Prov.N.Holl.Crt.". Vanaf juli 1929 verscheen de *Nieuwe Purmerender courant* niet langer als uitgave van de NV Drukkerij de Spaarnestad. Ongetwijfeld heeft op dat ogenblik de *Nieuwe provinciale Noord-Hollandsche courant* opgehouden te bestaan.
(3) Vgl. de beschrijving van de *Nieuwe Purmerender courant*.

183

Nieuwe Purmerender courant[1] 1918-{1945}
+ *jaren* 1(1918/19), nr. 1(30 sept.) – [1941, 30 sept.][2]
– 25(1945), nr. 3184(5 mei) – {nr. 3204(25 aug.)}[3]
+ *ondertitel* R.-K. dagblad voor Purmerend en omstreken ∞ 1(1918/19) – 23(1929), nr. 148(30 juni)
– Nieuws- en advertentieblad voor Purmerend, Beemster, Purmer, Wijde Wormer, Waterland, Edam, Volendam, Monnikendam, Ilpendam en wijde omgeving ∞ [1929, juli] – {23(1940)}
– Nieuwe provinciale Noordholl. courant – Nieuws- en advertentieblad voor Midden Noordholland ∞ 25(1945), nr. 3184(5 mei) – {nr. 3191(13 juni)}
– Nieuwe provinciale Noordholl. courant – R.K. nieuws- en advertentieblad voor Midden Noordholland ∞ {25(1945), nr. 3197(7 juli)} – {nr. 3204(25 aug.)}
+ *uitgever* [NV Drukkerij De Spaarnestad ∞ 1(1918/19) – 23(1929), nr. 148(30 juni)][4]
– Nooy's Boekhandel, Drukkerij en Uitgeverij ∞ [23(1929), juli][4] – {25(1945), nr. 3204(25 aug.)}
– De krant werd tot en met juni 1929 gedrukt in Alkmaar in de drukkerij waar ook *Ons blad*, voortgezet als *Noord-Hollandsch dagblad* van de pers kwam. Vanaf juli 1929 werd het blad verzorgd in de Eerste Purmerender Electrische Drukkerij van J.D. Schuitemaker. Op 1 april 1940 werd deze drukkerij overgenomen door Nooy's Boekhandel, Drukkerij en Uitgeverij (vgl. 23 (1940), nr. 4140(11 mei)).

◆ *plaats* Purmerend
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 1(1918/19) – 23(1929), nr. 148(30 juni)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1929, juli] – [1935][5]
wekelijks (zaterdag) ∞ [1936][5] – {25(1945), nr. 3204(25 aug.)}
◆ *formaat* E
◆ *omvang* VI ∞ 1(1918/19)-{16(1934)}; V ∞ {1938}-22(1939); III ∞ {23(1940)} – {25(1945)}
◆ *redactie* Voor directie en redactie, zie de beschrijvingen van *Ons blad* en *Noord-Hollandsch dagblad*
◆ *speciale nummers* 21(1938), nr. 4062(8 okt.): '*De Nieuwe Purmerender Courant* 20 jaren'
◆ *bijzonderheden* De 2e jaargang begon op 1 okt. 1919 en liep door tot en met nr. 351(26 febr. 1921). De 3e jaargang begon met nr. 123(28 febr. 1921) en liep door tot en met nr. 359(4 febr. 1922) met een verspringing der afleveringsnummering van nr. 383(14 jan.) naar nr. 341(16 jan.). Vanaf 6 febr. 1922 werd de nummering overgenomen van het *Noord-Hollandsch dagblad*, waardoor de jaargangnummering verspringt naar de 14e jaargang in 1922 en plotseling naar de 17e jaargang in 1923. Toen de krant vanaf juli 1929 als nieuwsblad ging verschijnen, werd de jaargangnummering weer gebaseerd op de eerste jaargang uit 1918/19: 12(1930). De 20e jaargang loopt van 8 jan. tot en met 1 okt. 1938 en de 21e van 8 okt. tot en met dec. 1938. Ook de afleveringsnummering was in de jaren dertig enigszins chaotisch: de nummering verspringt van nr. 300(4 april 1931) naar nr. 3301(7 april) en moet ook zijn versprongen tussen nr. 3687(31 dec. 1934) en nr. 7447(8 jan. 1938); de tussenliggende jaren konden niet worden ingezien. In 1938 versprong de nummering nog weer eens van nr. 7485(1 okt.) naar nr. 4062(8 okt.).
– Vanaf 1924 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Kopblad van *Ons blad*, in maart 1921 voortgezet als *Noord-Hollandsch dagblad*.
– Vanaf [okt. 1921] tot en met [juni 1929] verscheen als kopblad de *Nieuwe provinciale Noord-Hollandsche courant* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Per 1 juli 1929 veranderde de krant van dagblad tot tweemaal per week verschijnend nieuwsblad. De lezers werd gevraagd zich te abonneren op de *Nieuwe Haarlemsche courant*. De abonnees van de *Nieuwe Haarlemsche courant* in Purmerend en omgeving zouden tevens gratis ontvangen de *Nieuwe Purmerender courant* "in haar nieuwen vorm, zooals deze voortaan één keer per week zal verschijnen. Dit blad zal meer nog aan de belangen van dit gewest zijn gewijd". In feite ging het blad in zijn nieuwe opzet tweemaal per week verschijnen.[6]
– De abonnees waren op aanvraag gratis verzekerd "tegen ongevallen in en buiten beroep".
– In de titelkop is tot en met juni 1929 sprake van de mogelijkheid zich te abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. Het betrof ongetwijfeld het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Spaarnestad (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Vanaf 1922 tot en met 1928 ontvingen de abonnees wekelijks *Voor de huiskamer*, de bijlage van de *Nieuwe Haarlemsche courant*', met ontspanningslectuur, anekdotes en raadsels voor het hele gezin.
◆ *relaties* Hierin opgegaan vanaf [juli 1929] *Nieuwe provinciale Noord-Hollandsche courant*[1]
◆ *autopsie* 1(1918/19) – 2(1919/21), nr. 76(31 dec. 1919); 2(1919/21), nr. 306(3 jan. 1921) – 14(1922/23), nr. 500(31 mei 1922); 17(1923) – 23(1929), nr. 148(30 juni); 12(1930), nr. 187(11 jan.) – 16(1934), nr. 3687(31 dec.); 20(1938), nr. 7447(8 jan.) – 23(1940), nr. 4174(31 dec.). Vanaf juni 1928 met lacunes. 25(1945), nr. 3184(5 mei), nr. 3187(26 mei), nr. 3188(31 mei) – nr. 3191(13 juni), nr. 3197(7 juli), nr. 3199(21 juli) en nr. 3204(25 aug.)
– Oudheidkundig Genootschap Oud-Quadyck, Kwadijk ∞ 1918/19-1940
– Streekarchief Waterland, Purmerend ∞ 1945, nrs. 3184, 3187, 3188-3191, 3197, 3199 en 3204
◆ *typering* In het eerste nummer wordt in 'Uw eigen dagblad' gesproken over het gemis dat de katholieken geen eigen dagblad hadden, "dat de talrijke en meerendeels vurige Katholieken onder u geen lijfblad hadden, waarin zij de rechten van hun schoon Geloof en de rechten van hen zelf, als belijders van dat Geloof, krachtig hoorden verdedigen". Door dat gemis kon het geloofsleven door middel der eigen pers niet worden verinnigd en verdiept en "een liberale- en socialistischgezinde pers had ruime gelegenheid om – profiterend van de alleenheerschappij – haar verderfelijke ideeën te verkondigen en ingang te doen vinden". Vanaf het moment dat in 1929 het *Noord-Hollandsch dagblad*, waarvan de *Nieuwe Purmerender courant* een kopblad was, in Haarlem werd gedrukt, veranderde laatstgenoemd blad van karakter en werd een nieuwsblad.
◆ *noten*
(1) Vanaf [1929, juli] is in de titelkop als neventitel opgenomen: *Nieuwe provinciale Noord-Holl. courant*.
(2) In het bevrijdingsnummer van 5 mei 1945 wordt gezegd, dat de *Nieuwe Purmerender courant* op 30 september 1941 werd verboden "wegens papierschaarste".
(3) Het is niet zeker tot hoelang het blad is blijven verschijnen. De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1941 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. In de *Pius-almanak* blijft de titel echter opgenomen tot en met de uitgave voor 1959.
(4) Tot en met juni 1929 was de *Nieuwe Purmerender courant* een kopblad van *Ons blad* uit Alkmaar, dat vanaf maart 1921 verscheen onder de titel *Noord-Hollandsch dagblad*. *Ons blad* was in juli 1918 in bezit gekomen van NV Drukkerij de Spaarnestad.
(5) Gegeven ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

(6) Vgl. 'Belangrijk bericht aan onze abonné's', in: 23(1929), nr. 147(29 juni): "Om de groote vlucht in de vooruitgang van onze Katholieke pers te kunnen volgen, was het noodig dat er ernstige stappen tot verbetering van de *Nieuwe Purmerender* [sic] werden gedaan. Deze stappen op zichzelf te doen, zou een groote dwaasheid zijn, waarom is besloten onze uitgaven onder te brengen bij de *Nieuwe Haarlemsche Courant*, een R.K. Dagblad, dat zeker wel als een der allerbesten van onze Nederlandsche bladen mag worden aangemerkt. Dit heeft tot gevolg dat vanaf Maandag 1 Juli a.s. de *Nieuwe Purmerender* als Dagblad niet meer zal verschijnen. In plaats daarvan zal U worden aangeboden de *Nieuwe Haarlemsche Courant*, een in alle opzichten prima verzorgd Dagblad, dat U naast het, in groote verscheidenheid uitstekend verzorgde, algemeene nieuws met een schitterend afgedrukte fotorubriek, ook zal geven het plaatselijk nieuws, zooals U dat tot nog toe in de *Nieuwe Purmerender Courant* zoo gaarne aantrof. Het moge waar zijn, dat van de *Nieuwe Haarlemsche Courant*, met inbegrip van het keurig verzorgde geïllustreeerde Zondagsblad iets hooger abonnementsgeld van U zal worden gevraagd, doch wij twijfelen er niet aan of onze lezers zullen deze verbetering zoo op prijs stellen, dat zij dit kleine offertje gaarne zullen brengen".

184

Nieuwe Schiedamsche courant 1878-1960
✦ *jaren* [1878, proefnr.(6 jan.)][1]
– [1878, nr. 1(3 febr.)][1] – 63(1940), 10 mei[2]
– [68(1945), 11 aug.][3] – 82(1960), nr. 24252(31 maart)
✦ *ondertitel* Dagblad voor Schiedam en omstreken ∞ 15(1892), nr. 4348(2 aug.) – 82(1960)
✦ *uitgever* Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij Van Steenbergen en Co ∞ 1878 – 1879, nr. 372(30 april)
– [J.C. Meelberg ∞ 1879, mei – juni][4]
– NV Schiedamsche Boek- en Courantdrukkerij[5] ∞ [1879, juli][4] – [1908, febr.][6]
– NV Nieuwe Schiedamsche Courant[6] ∞ [1908, febr.][6] – 1927, 30 juni
– NV De Courant de Maasbode[7] ∞ 1927, 1 juli – 1960
– Gedrukt werd de krant bij de Firma Van Steenbergen en Co (1878-1879, april); "bij de Administratie der N. Schiedamsche Courant" (1879, mei – 1880, 3 juli); "Ter Schiedamsche Boek- en Courantdrukkerij" (1880, 4 juli – 1883, 18 juni); in de "Stoom-Boekdrukkerij Gebr. Van Noortwijk"[8] (1883, 19 juni – 1927, juni) en daarna te Rotterdam bij de Maasbode.
✦ *plaats* Schiedam
✦ *frequentie* zesmaal per week (wegens antedateren aanvankelijk geen maandagnummer; vanaf jan. 1905 geen zondagnummer)
✦ *formaat* C ∞ 1878 – 15(1892), nr. 4347(31 juli); D ∞ 15(1892), nr. 4348(2 aug.) – 27(1904), nr. 8016(1 okt.); E ∞ 27(1904), nr. 8017(2 okt.) – 1940, ongen.(10 mei); C ∞ {68(1945), nr. 18784(14 aug.)} – 69(1947), nr. 20266(18 maart); E ∞ 69(1947), nr. 20267 – 82(1960)
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* [1878-1912 J.W.N. Melchers (onder het pseudoniem Fidelius correspondent te Parijs)][1]
[1878-? M.J. Vincent, red.][9]
[1878-? Jan Michiel Bomans, medewerker voor de parlementaire kroniek][10]
[1886-1904 B.G.G. Verhoeve][11]
[1895-1925 pater G.A. Meijer OP, medewerker onder het pseudoniem 'Schielander'][12]
[{1905} – ? N.J.M. Dresch, red. en dir. van de NV Nieuwe Schiedamsche courant][13]
[?-1923 J.H.M. Ferier, hoofdred.][9]
[1923-? Nic.J. Karhof, hoofdred.][9]
Vanaf 1927 stond de krant onder redactie van *het Nieuwe dagblad*. Zie aldaar.
✦ *speciale nummers* 41(1918), nr. 12056(2 febr.): 'Feestnummer ter herdenking van het 40-jarig bestaan van de Nieuwe Schiedamsche courant. Dagblad voor Schiedam en omstreken, 1878-1918'
– 51(1928), nr. 15082(2 febr.): speciaalnummer ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de krant
– 1953, 3 febr.: 'Jubileum-uitgave Nieuwe Schiedamsche courant, Dagblad voor Schiedam en omstreken, bij gelegenheid van haar vijfenzeventig-jarig bestaan op dinsdag 3 februari', 24 p.
✦ *bijzonderheden* Jaargangnummering vanaf 6(1883), nr. 1473(18 jan.).
– Vanaf 1927 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Vanaf 1 juli 1927 kopblad van *het Nieuwe dagblad*.[7]
– In de krant van 20 dec. 1904 wordt gezegd, dat voortaan "als premie" voor de abonnees zal verschijnen het gratis geïllustreerd zondagsblad. De verwachting wordt uitgesproken, dat het zondagsblad "met zijn keurigen platenrijkdom, sierlijke gravures, met zorg bewerkten inhoud" de huisvriend zal worden in talrijke gezinnen. Het is niet bekend of het *Geillustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* oftewel het *Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken* van *de Tijd* aan de abonnees werd geleverd.
✦ *relaties* Opgegaan in *het Nieuwe dagblad*
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1878, nr. 1; 1945, 11-13 aug. en 1949, juli-dec.
– Collectie van P.J.M. Meijer, Schiedam ∞ 1878, nr. 2(5 febr.) – 1885
– GA Schiedam ∞ 1886-1960, m.u.v. 1945, 11 – 13 aug. en 1949, juli – dec.
✦ *typering* Katholiek dagblad voor Schiedam en omgeving. Na *de Tijd* en *de Gelderlander* het derde katholieke dagblad in Nederland. De krant werd opgericht door de Firma Van Steenbergen en Co met financiële hulp van enkele Schiedamse katholieken (W. van Gent, T.A.J. Sie-

mers, J. Bomans). In de eerste jaren was het blad niet uitgesproken katholiek. In het eerste nummer wordt de wens geuit dat de uitgave van het blad "het hare er toe moge bijdragen om het algemeen Gemeentebelang en de bizondere belangen onzer lezers bevorderlijk te zijn". Weldra wordt de katholiciteit manifester. Zo worden in juni 1881 de lezers opgeroepen bij de aanstaande verkiezingen de kandidaten van de Katholieke Vereenigingen De Grondwet te Rotterdam en te Schiedam te steunen.

• *noten*

(1) Vgl. 41(1918), nr. 12056(2 febr.), alwaar een facsimilé is afgedrukt van de voorpagina van het eerste nummer.

(2) In *het Nieuwe dagblad* van 10 juni 1940, het eerste nummer dat weer kon verschijnen na het bombardement op Rotterdam, wordt meegedeeld, dat "om technische moeilijkheden te ontgaan onze vier bladen [= *het Nieuwe dagblad*, de *Nieuwe Dordtsche courant*, de *Nieuwe Schiedamsche courant* en de *Nieuwe Zuid-Hollander*] onder één hoofd Het Nieuwe Dagblad verschijnen".

(3) Volgens de *Pius-almanak*, 1946, p. 690 is de krant op 11 aug. 1945 weer voor het eerst na de oorlog verschenen.

(4) De firma Van Steenbergen en Co liquideerde op 1 mei 1879. J.C. Meelberg, de medefirmant naast J.F. van Steenbergen, exploiteerde de zaak verder, totdat op 1 juli 1879 de NV Nieuwe Schiedamsche Boek- en Courantdrukkerij in oprichting de uitgave van de krant van hem overnam. (vgl. het 'Feestnummer' t.g.v. het 40-jarig bestaan van de krant).

(5) Op 18 aug. 1879 werd de NV Schiedamsche Boek- en Courantdrukkerij opgericht door mr. W.H.J. Jansen, advokaat, C.J. Wouterlood, brander, A.J.J. Jansen, brander en commissionair, en A.C.A. Nolet, brander en koopman. De NV stelde zich ten doel: "het drukken, uitgeven en leveren van alle soorten van drukwerk en het uitoefenen van den daarmede in verband staanden handel" (vgl. *Nederlandsche staatscourant*, 1879, nr. 265(13 nov.)).

(6) Op 13 febr. 1908 werd de NV Nieuwe Schiedamsche Courant opgericht, welke zich ten doel stelde: "het uitoefenen van het bedrijf van boek- en courantdrukkers, het drukken of doen drukken en het uitgeven van het nieuws- en advertentieblad de Nieuwe Schiedamsche Courant en andere drukwerken" . De oprichters waren thans de heren Nolet en Wouterlood en M.L.H. Grete, distillateur, en J.J.S. Engering, expediteur. (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1908, nr. 54(4 maart), NV-nr. 208). In de speciale nummers van de krant wordt 1904 als jaar van oprichting van de NV genoemd.

(7) In de krant van 1 juli 1927 wordt in 'Op ruimer baan' gezegd: "De uitgave van de *Nieuwe Schiedamsche Courant* zal van heden af geschieden door de NV de Courant De Maasbode. De nauwe aansluiting met *De Maasbode* en *Het Nieuwe Dagblad* waarborgt onzen lezers dat zij uit de beste bronnen het nieuws bekomen en op de meest vlugge wijze".

(8) Tijdens een korte periode van 1892, 2 aug. – {1893, 22 dec.} gedrukt bij Chr. J. Rebers.

(9) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 56-57.

(10) Vgl. J.J. van der Horst, *Geen ideaalmenschen. De Schiedamsche SDAP tot 1917* (Schiedam 1984), p. 257.

(11) In de krant van 1 okt. 1904 schreef Verhoeve: "Met dit nummer besluit ik mijn werkkring aan dit blad, waaraan ik circa achttien jaar verbonden was".

(12) Vgl. 1953, 3 febr., 'Jubileum-uitgave'.

(13) Vgl. *de Katholieke illustratie*, 1905, nr. 24.

185

Nieuwe Sittardsche courant[1] 1913-1915

• *jaren* 45(1913), nr. 1(4 jan.) – 47(1915), nr. 98(1 sept.)

• *uitgever* NV Nieuwe Sittardsche Courant[2]

– Drukker: Bern. Claessens

• *plaats* Sittard

• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 45(1913)-46(1914)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 47(1915)

• *formaat* E

• *omvang* VI

• *redactie* Niet in de krant vermeld.

• *bijzonderheden* De jaargangnummering van *Limburg*, één der voorlopers, werd voortgezet.

• *relaties* Samensmelting van *de Limburgsche aankondiger* en *Limburg*

– Voortgezet als *het Zuiden*

• *literatuur* Jos Goltstein, *Limburg voor de Limburgers (?). Een krantenonderzoek naar het ontstaan van het Limburgs chauvinisme in Sittard in de periode 1890-1930*. Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Instituut voor Culturele en Sociale Antropologie, 1983, p. 157-159.

• *autopsie* 45(1913) en 47(1915) volledig; van 46(1914) enkel nr. 6(21 jan.)

– SHC ∞ 1913 en 1915

– GA Sittard ∞ 1914, nr. 6

• *typering* Katholiek nieuwsblad, dat verklaarde uitdrukkelijk op te willen komen voor de belangen van Limburg en zijn autochtone bevolking. Het blad steunde de agrarisch-conservatieve groepering rond het kamerlid Jan Beckers. In het inleidend artikel 'Blijde inkomste' in het eerste nummer wordt gezegd: "Ons richtsnoer op maatschappelijk gebied is ons reeds sinds vele jaren door een meesterhand getrokken, sinds wijlen Paus Leo XIII (...) zijn van hooge wijsheid en diep inzicht getuigende Encycliek *Rerum novarum*

als een lichtbaken op sociaal terrein aan de leiders der christelijke partijen voorhield. Ook in het politieke strijdperk is ons de route reeds scherp afgeteekend door het staatkundig program der Katholieke Kamerclub in ons land, dat wij ons tot veiligen leiddraad hebben gekozen". Bij de overgang tot een anderdaagse uitgave werd in het nummer van 5 januari 1915 over de doelstelling van de krant geschreven: "Er zijn naast de ongereptheid onzer beginselen, tegelijk met de belangen van ons Limburgsch katholieken geloof, zoovele, zoo diep ingrijpende speciaal Limburgsche interessen te bepleiten, er vallen zooveel sociale, economische en politieke ontginningen tot wasdom en bloei te brengen, er ligt, in één woord, in ons mooi, dierbaar Zuid- en Midden Limburg, zooveel moois en goeds, zooveel echt Limburgs, dat een dagblad met ochtend- en avondeditie werk in overvloed zou hebben".

• *noten*

(1) Waaraan toegevoegd: "vh. Limburgsche Aankondiger en Limburg".

(2) Op 19 sept. 1913 werd opgericht de NV Nieuwe Sittardsche Courant, welke zich ten doel stelde: "het uitgeven van de Nieuwe Sittardsche Courant en daarmede verband houdende couranten, boeken, platen of kaarten, het adverteeren in couranten, benevens het handel drijven in alle artikelen die op de exploitatie der zaak betrekking hebben. De *Nieuwe Sittardsche Courant* zal geredigeerd zijn naar den zin der Roomsch Katholieke beginselen, in het staatkundige het program der Nederlandsche Katholieke Kamerclub tot richtsnoer nemen en op maatschappelijk gebied de voorschriften volgen van de Encycliek Rerum Novarum" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1913, nr. 282(2 dec.), NV-nr. 1581).

186

Nieuwe Tilburgsche courant 1879-1944

• *jaren* 1(1879), [nr. 1(9 april)] – 66(1944), nr. 15172(24 okt.)

• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Tilburg en omstreken ∞ 5(1883), nr. 217(3 juni) – 14(1892), nr. 713(13 nov.)

– Algemeen nieuws- en advertentieblad ∞ 14(1892), nr. 714(20 nov.) – 22(1900)

– Tilburgsch dagblad[1] ∞ 23(1901)-66(1944)

• *uitgever* Firma Antoine Arts ∞ 1879 – [1927, dec.][2]

– NV Dagblad en Drukkerij Nieuwe Tilburgsche Courant (Tilburgsch Dagblad), voorheen firma Antoine Arts[2] ∞ [1927, dec.] – 1944

• *plaats* Tilburg

• *frequentie* wekelijks (tot en met 30 okt. 1879 op woensdag, gedateerd op donderdag; daarna op zaterdag, gedateerd op zondag) ∞ 1(1879) – 17(1895) , nr. 851 (29 juni)

tweemaal per week ∞ 17(1895), nr. 852(4 juli) – 22(1900) zesmaal per week (tot en met 14 jan. 1901 niet op maandag, daarna niet op zondag)[3] ∞ 23(1901)-66(1944)

• *formaat* D ∞ 1(1879) – 14(1892), nr. 713(13 nov.); E[4] ∞ 14(1892), nr. 714(20 nov.) – 66(1944)

• *omvang* II ∞ 1(1879); III ∞ 2(1880) – 16(1894); IV ∞ 17(1895); V ∞ 18(1896) – 20(1898); VI ∞ 21(1899) – 66(1944)

• *redactie* 1879-1926 Antoine H.A. Arts, dir. en tot [1895][5] tevens hoofdred.

[1893][5]-1940 dr. Antoon C.B. Arts (vanaf [1895][5] hoofdred. en vanaf 1926 mede-dir., hoofdartikelen deels onder het pseudoniem 'Flaneur' en 'Aemstel')[6]

[1901][6]-1944 Leo J.J.A. Arts, adjunct-dir. en vanaf 1926 dir.

[ca.1901-1906 A. Pennings, red.][7]

[1906-1910 Arnold Prins, red.][6]

[1908][6]-1942 Henri K. Arts, (vanaf 1908 red., vanaf 1941 hoofdred. en vanaf 1926 mede-dir.)

• *speciale nummers* In 26(1904), nr. 2948(9 april) is een gedicht en een herdenkingsartikel opgenomen i.v.m. het 25-jarig bestaan van de krant.

• *bijzonderheden* Toen per 1 jan. 1901 *het Tilburgsch dagblad* in de *Nieuwe Tilburgsche courant* werd opgenomen, versprong de nummering van 22(1900), nr. 1418(30 dec.) naar 23(1901), nr. 1974(1 jan.). De 556 nummers van *het Tilburgsch dagblad* werden daarmee aan de verschenen nummers van de *Nieuwe Tilburgsche Courant* toegevoegd.

– Vanaf 1924 zijn er foto's in de krant opgenomen.

– Op 1 jan. 1901 werd de verschijning van het *Zondagsblad van de Nieuwe Tilburgsche courant. Tilburgsch dagblad* aangekondigd, waarvoor men zich van de medewerking had verzekerd van "bekwame schrijvers, die ieder op hun tijd voor afwisseling van goede lectuur zullen zorg dragen". In het nummer van 13 jan. 1901 werd gezegd, dat het gratis zondagsblad "behalve Letterkundige omtrekken van een schrijver van naam, onderhoudende lectuur voor groot en klein zal bevatten".[8] Met ingang van 27 maart 1910 werd het *Zondagsblad* tot *Geïllustreerd zondagsblad*. In de krant van 26 maart werd hierover gezegd, dat dit gebeurde "tegenover de gevaarlijke illustraties, die neutralen naam dragen, doch die inderdaad somstijds overvloed geven van schandaallectuur en bovendien bijna altijd een anti-katholieken geest ademen. (...) Er komen al te veel geïllustreerde neutrale en liberale bladen in Tilburg. Daarom zijn wij te rade gegaan om den lezers van ons dagblad prenten te geven om niet". Het zondagsblad zal voor iedereen, ook voor vrouwen en kinderen "leerzaam, aantrekkelijk en vooral ongevaarlijk" zijn. In het *Geïllustreerd zondagsblad* werd tevens een nieuwe rubriek opgenomen: 'Een uurtje letterkunde' onder redactie van dr. Van Rhenen.[9] Tot wanneer dit eigen geïllustreerd zondagsblad bleef verschijnen is niet

bekend. Het laatst ingeziene nummer is van 28 dec. 1913.
– Vanaf {okt. 1918} werd de lezers de mogelijkheid geboden zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Spaarnestad (zie de afzonderlijke beschrijving). Vanaf 4 juli 1931 werd dit vervangen door een ander geïllustreerd zondagsblad, aangekondigd als beter, uitgebreider en "méér dan ons vorig zondagsblad aan Noord-Brabant gewijd". Het betrof een titeluitgave van *de Illustratie voor het katholieke huisgezin* van de NV Boek- en Handelsdrukkerij Helmond, welke in Tilburg verscheen als 'Geïllustreerd zondagsblad van de Nieuwe Tilburgsche courant'. Hiervan zijn in het Gemeenterachief Tilburg aanwezig: 1(1931), nrs. 1-27; 1(1932), nrs. 1-52; 2(1933)-4(1934) en 6(1936), nrs. 1-11. In de titelkop blijft tot en met december 1940 de levering van het geïllustreerd zondagsblad vermeld. In 1941 verschenen er 42 afleveringen van de bijlage *De Zaaier. Ontspanningsbijlage van de Nieuwe Tilburgsche courant*, welk blad beoogde "om in zware tijden den lezer opwekking, steun en troost, ontwikkeling en ontspanning te brengen. Om met het oog op de toekomst, die dra betere dagen moge brengen, wanneer de vrede ook in ons land normale toestanden zal hebben gebracht en vrije opleving van een vrij en zelfstandig volk, als zaad in den bodem, vruchten te helpen ontkiemen van oude, beproefde, christelijke, brabantsche, algemeen nederlandsche volkskracht".
– Antoon Arts was tevens hoofdredacteur van het in 1919 opgerichte *Overijselsch dagblad* en zijn artikelen verschenen in beide bladen. Aanvankelijk vonden de werkzaamheden voor de beide kranten afzonderlijk plaats, maar later werd de samenwerking door uitwisseling van de stereotype inniger.[5]
– Volgens de titelkop was het mogelijk, toen de krant tweemaal per week verscheen, een abonnement te nemen op alleen het zaterdagsblad en toen het dagblad was geworden, zich te abonneren op een uitgave voor twee keer of éénmaal per week. Dit bleef volgens de titelkop mogelijk tot en met 17 okt. 1941.
– Een advertentie in de aflevering van 8 jan. 1882 onthult de bronnen van nieuwsgaring van de krant: "Op den dag der uitgifte worden ter lezing aangeboden: *Het Dagblad van Z-Holl. en 's-Gravenhage*, *De Maasbode* en *De Noordbrabanter*. Men adresseere zich aan het bureau dezer".
✦ *relaties* Hierin opgenomen *het Tilburgsch dagblad* (1898-1900)
– Hierin opgenomen de *Tilburgsche courant* (1869-1931)[10]
– Voortgezet als *de Tilburgsche courant* (1945-1951)
✦ *literatuur* W.J. Pouwelse, F.J.M. van Puijenbroek, 'Kranten in Tilburg', in *de Lindeboom*, 3/4(1979/80), p. 123-210, alhier p. 155-174
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1(1879), nr. 1
– GA Tilburg
✦ *typering* Katholiek nieuws-, later dagblad voor Tilburg. Bij een terugblik in de *Nieuwe Tilburgsche courant* van 6 aug. 1951 werd over de keuze van de titel het volgende geschreven: "In 1879 koos de oprichter en uitgever de naam Nieuwe Tilburgsche Courant. In die dagen was dat zo het gebruik en overal had men, naast de oude bestaande, nieuwe opgericht, die over het algemeen op den duur de oudere verdrongen. Om voorbeelden te geven: men had de "Nieuwe Amsterdamsche", 'Nieuwe Rotterdamsche", "Nieuwe Haarlemsche", "Nieuwe Arnhemsche", "Nieuwe Groningsche", "Nieuwe Bredasche", "Nieuwe Leidsche", "Nieuwe Haagsche Courant"(en). Zo lag de benaming "Nieuwe Tilburgsche" naast (oude) Tilburgsche voor de hand, al geloven wij dat een meer algemene benaming voordeliger ware geweest. Tilburg had al was 't ook toen waarschijnlijk "de schonste stad van 't land" toch in Nederland zulk een favoriete reputatie niet". Toen het blad zesmaal per week ging verschijnen, schreef de redactie: "De tijd, waarin men zich tevreden stelde, met wekelijks een of twee couranten te ontvangen is, voor het groote publiek, er geweest. De twintigste eeuw vordert een dagblad in iederen plaats van beteekenis". Over de richting van het blad werd bij die gelegenheid gezegd dat het doel was: "een goed katholiek dagblad, in den breeden zin van het woord. Niet meer, niet minder". In vergelijking met het standpunt van de *Tilburgsche courant* was de krant van Arts voor een meer open en een meer sociaal katholicisme.
✦ *noten*
(1) Waaraan toegevoegd vanaf 53(1931), nr. 11111(1 juli): "waarin opgenomen *Tilburgsche courant*, *Dagblad van het Zuiden*".
(2) Op 20 dec. 1927 werd door de drie broers Antonius C.B., Leo J.J.A. en Henri K. Arts de NV Dagblad en Drukkerij Nieuwe Tilburgsche Courant (Tilburgsch Dagblad), voorheen firma Antoine Arts opgericht, welke zich ten doel stelde "de uitgave van dagbladen en van periodieken en geschriften, zoomede de exploitatie eener drukkerij, alles in den ruimsten zin des woords" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*, Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1928, nr. 115(14 juni), NV-nr. 1396.
(3) In sept. en okt. 1944 onregelmatig verschenen.
(4) Aug.-okt. 1944 soms afleveringen van geringer formaat.
(5) Vgl. Antoon Arts, *Van blad tot boek. Verzameld werk van dr. A.C.B. Arts* (Tilburg 1937), p. 398.
(6) Vgl. Pouwelse, Van Puijenbroek.
(7) Vgl. 'Tilburgse pers is bijna honderd jaar oud', in: *Nieuwe Tilburgse courant*, 11 april 1964.
(8) Het *Zondagsblad van de Nieuwe Tilburgsche courant. Tilburgsch dagblad*, voortgezet als *Geïllustreerd zondagsblad van de Nieuwe Tilburgsche courant. Tilburgsch*

dagblad is aanwezig in het Gemeentearchief Tilburg vanaf het eerste nummer van 31 dec. 1900 tot en met het nummer van 28 dec. 1913. De paginanummering loopt door vanaf pagina 1 van het eerste nummer tot en met pagina 3016 van het nummer van 5 jan. 1913. Daarna volgt een nieuwe paginanummering die doorloopt tot en met pagina 400 in het laatst ingeziene nummer van 28 dec. 1913.
(9) De rubriek 'Een uurtje letterkunde' werd door Van Rhenen als volgt gepresenteerd: "Ik geloof zelfs, dat het bijzonder goed is voor een stad als Tilburg, waar veel en gestadig gewerkt wordt, doch betrekkelijk weinigen zich met geestes-arbeid bezig houden, de aandacht te vestigen op de schatten van geestelijken rijkdom, die voor de ware grootheid van het volk meer betekenis hebben, dan kelders vol goud".
(10) Bij de bekendmaking aan de lezers, dat de *Tilburgsche courant* in de *Nieuwe Tilburgsche courant* werd opgenomen, schreef de krant: "(...) sinds de redactie, de hoofdleiding, van de *Tilburgsche Courant* in handen was van de hoofdredactie van *De Morgen*, was er zoo goed als algeheele sociale homogeniteit [tussen de *Tilburgsche courant* en de *Nieuwe Tilburgsche courant*], zoodat het geheel op onzen weg lag hetzelfde werk voortaan alléén door te zetten" (vgl. 53(1931), nr. 11111(1 juli)).

187

Nieuwe Tilburgse courant 1951-1964
• *jaren* 73(1951), nr. 22146(6 aug.) – 86(1964), nr. 26023(18 april)
• *ondertitel* Tilburgs dagblad, Dagblad voor Centraal Brabant[1]
• *uitgever* Stichting Nieuwe Tilburgse Courant ∞ 73(1951), nr. 22146(6 aug.) – 86(1964), nr. 25940(12 jan.)
– NV Drukkerij het Nieuwsblad[2] ∞ 86(1964), nr. 25941(13 jan.) – nr. 26023(18 april)
– De *Nieuwe Tilburgse courant* was aangesloten bij de advertentiecombinatie van de Provinciale Pers-Combinatie
• *plaats* Tilburg
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* 1951-1955 dr. A.C.B. Arts, dir.
1951-1964 L.J.J. Arts, dir.
• *relaties* Voortzetting van *de Tilburgsche courant* (1945-1951)[3]
– Opgegaan in *het Nieuwsblad van het Zuiden*[4]
• *autopsie* Volledig
– GA Tilburg
• *typering* Katholiek dagblad voor Tilburg en omgeving, dat in 1964 zijn zelfstandigheid verloor en opging in de plaatselijke concurrent *het Nieuwsblad van het Zuiden*.
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd: "waarin opgenomen *de Tilburgsche courant, Dagblad van het Zuiden*".
(2) In het nummer van 7 jan. 1964 werd de lezers meegedeeld, dat vanaf 13 januari de uitgave van de *Nieuwe Tilburgse courant* zou worden toevertrouwd aan de NV Drukkerij Het Nieuwsblad. Daaraan werd toegevoegd, dat de directies van de beide bladen, de *Nieuwe Tilburgse courant* en *het Nieuwsblad van het Zuiden* erop vertrouwen, "dat dit besluit de voorlichting door beide dagbladen in Tilburg en Midden-Brabant ten goede zal komen". In de krant van 11 april werd gezegd, dat aanvankelijk is bezien of de *Nieuwe Tilburgse courant* als zelfstandig orgaan zou kunnen blijven verschijnen met een eigen onafhankelijke redactie, maar dat dit niet mogelijk is gebleken: "De lezers van die *Nieuwe Tilburgse courant* zouden eveneens recht moeten hebben op zoveel informatie, dat zij zich een eigen oordeel kunnen vormen. Dat vereist een krant van een zodanige omvang, dat zij niet exploitabel zou zijn".
(3) In het nummer van 6 aug. 1951 werd in 'Weer de oude naam' geschreven, dat tot de oude naam wordt teruggekeerd, "die ons nooit verboden is geweest".
(4) Over de opheffing schreef de krant op 11 april 1964, dat de exploitatie van het blad niet langer voldoende rendabel was om zelfstandig te blijven voortbestaan: "De noodzaak om de redactionele voorlichting voortdurend uit te breiden en aan te passen aan de steeds voortgaande ontwikkeling van onze maatschappij op economisch, politiek en cultureel terrein, hebben de kosten flink doen stijgen en in de komende jaren zullen zij nog in versterkte mate toenemen door de noodzaak van steeds verdergaande specialisatie in de voorlichting".

188

Nieuwe Venlosche courant[1] 1908-1944
• *jaren* 46(1908), nr. 37(2 april) – 82(1944), nr. 250 (4 nov.)
• *uitgever* NV Nieuwe Venlosche Courant[2]
– De krant werd gedrukt tot en met maart 1921 in de drukkerij van W. van der Sloot en daarna in de eigen Courant- en Handelsdrukkerij Naaml. Venn. Nieuwe Venlosche Courant
• *plaats* Venlo
• *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 46(1908) – 59(1921) , nr. 50(30 april) zesmaal per week (niet op zondag)[3] ∞ 59(1921), nr. 51 (2 mei) – {82(1944), nr. 250(4 nov.)}
• *formaat* E ∞ 46(1908) – {81(1943), nr. 308(31 dec.)}; C ∞ {82(1944), nr. 206(4 sept.)} – {nr. 250(4 nov.)}
• *omvang* VI
• *redactie* 1908-1918 Th. van Emstede, dir.
[1908-1918 W. Nolens, medewerker][4]
1919-{1926} Th.C. Vianen (vanaf 1919 dir.; vanaf febr.

1921 dir.-hoofdred.; vanaf 1 aug. 1923 hoofdred.; vermeld tot en met jan. 1926)[5]
[1924-? August Faldera, medewerker][5]
[ca.1924 Seelen, red.][5]
[ca.1924 Van der Marck, red.][5]
{1924}-1944 W. Cox, dir. (vermeld vanaf 9 april 1924)
[1925][6]-1941 Johan Bechtold (chef-red., vanaf 1940 hoofdred.)[5]
[1927-1928 Mathias Kemp, hoofdred.][7]
[1928][5]-1942 G. Bertels, redacteur (als plaatsverv. hoofdred. vermeld vanaf mei 1941; als hoofdred. vanaf nov. 1941)
[1928][5]-1942 L. Schoenmakers, red.
[1928][5]-1942 P. Stroeken, red. en vanaf 1942 vermeld als plaatsverv. hoofdred.
1942 C. Drabbe, red.
1942 W. Reiné, red.
1942-1944 H. Hol, red.
1942-1944 Th. Peters, hoofdred.
1942-1944 M. Plukker, red.
1942-1944 J. van Schaveren, plaatsverv. hoofdred.
1943-1944 W.A.M. van Heugten, red.
+ *bijzonderheden* Bij de verovering van Venlo door de Duitsers in mei 1940 werd de drukkerij van de krant ernstig beschadigd en de elektriciteitsvoorziening ontregeld. Daardoor kon de krant enige dagen niet verschijnen.
– Vanaf oktober 1923 verscheen als bijlage *het Weekblad. Zondagsuitgave van de Nieuwe Venlosche courant*. In de krant van 29 sept. werd hierover bericht: "H.H. Adverteerders. Vanaf heden hebben wij, door toevoeging van *het Weekblad* aan het dagblad de *Nieuwe Venlosche courant*, de oplage Zaterdags opgevoerd tot meer dan 17.000 exemplaren, waarvan eene accountantsverklaring op aanvrage wordt verstrekt. Deze gecombineerde oplage bestrijkt het rayon van Roermond tot en met Mook, aan weerszijden der Maas, huis-aan-huis."[8].
– Vanaf oktober 1926 verscheen als bijlage *Limburgsche illustratie*, voortgezet als *Mooi Limburg*. Deze beide bladen zijn afzonderlijk beschreven.
– Voor de lezers was een ongevallenverzekering verbonden aan het abonnement op de krant.
+ *relaties* Samensmelting van *Venloosch nieuwsblad* en *Venloosche courant*[9]
– Voortgezet als *Dagblad voor Noord-Limburg*
+ *literatuur* Ragdy van der Hoek, Adri Gorissen, *De Venlose krant. 125 jaar in Noord-Limburg* (Venlo 1988), p. 90-141
+ *autopsie* Tot en met 1943 volledig, m.u.v. 1927, jan.-juni en 1940, jan.-juli (behoudens enkele nrs. uit mei). Van 1944 ingezien: 82(1944), nr. 206(4 sept.) – nr. 250(4 nov.) Nummer 21 van 1921 – juist het moment dat de titelkop verandert – ontbreekt zowel in het exemplaar van het GA Venlo als dat van de KB.
– GA Venlo
+ *typering* Katholiek nieuws-, later dagblad voor Noord-Limburg. Over de richting van het blad wordt in het eerste nummer van 2 april 1908 gezegd: "Niet anders dan wij in het leven zijn, zullen wij in de pers wezen: katholiek. Ons gedrag dient zich steeds te richten naar de voorschriften van den katholieken godsdienst en zijne zedenleer: dus mag onze voorlichting nooit op leerstellingen berusten, daarmede in strijd. (...) In Limburg zijn wij wellicht het eerste blad, welks statuten reeds uitdrukken, dat men Katholieke courant wil zijn: De *Nieuwe Venlosche Courant* zal geredigeerd worden naar den zin der Roomsch-Katholieke beginselen, het staatkundige program der Nederlandsch Katholieke Kamerclub tot richtsnoer nemen en op maatschappelijk gebied de voorschriften volgen van de Encycliek *Rerum Novarum*". De krant bleef tijdens de Tweede Wereldoorlog verschijnen. In het eerste nummer van het *Dagblad voor Noord-Limburg* van 18 april 1945 wordt gezegd, dat de commissarissen van de NV Nieuwe Venlosche courant "allen om principieele redenen hun ontslag namen toen de courant in een richting gedreven werd, die niet met hun opvattingen strookte". Ook de redactie heeft op tijd ontslag genomen en de hoofdredacteur, de heer J. Bechtold verzette zich "met alle middelen en tot het uiterste (...) tegen een richtingverandering, die strijdig was met zijn principes".
+ *noten*
(1) Waaraan toegevoegd tot en met 80(1942), nr. 275(21 nov.) "voorheen *Venloosch Nieuwsblad – Venloosche Courant*".
(2) Op 11 juli 1908 werd de NV Nieuwe Venlosche Courant opgericht, welke zich ten doel stelde "het uitgeven van de Nieuwe Venlosche Courant en daarmede verband houdende couranten, boeken, platen of kaarten, het adverteeren in couranten, benevens het handeldrijven in alle artikelen, die op de exploitatie der zaak betrekking hebben." (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1908, nr. 187(11 aug.), NV-nr. 594).
(3) Bij de overgang naar dagblad bleef het korte tijd mogelijk zich te abonneren op de anderdaagse uitgave, die driemaal per week bleef verschijnen (vgl. *De Venlose krant*, p. 105).
(4) In het *Archief W. Nolens* (KDC), inv. nrs. 357-367 bevinden zich knipsels van de artikelen van Nolens uit de *Nieuwe Venloosche courant*. In het Gemeentearchief Venlo is aanwezig *Overzicht artikelen W. Nolens in de Venlose [sic] Courant, sinds 1908 in de NVC*, 50 p. Deze chronologische lijst van de artikelen van Nolens loopt tot en met 24 april 1915.
(5) Vgl. *De Venlose krant*.
(6) Vgl. Johan Bechtold, *Van jong tot oud. Bloemlezing uit de artikelen van de zeventigjarige Johan Bechtold* (Tilburg 1962. *Opvoedkundige brochurenreeks*, nr. 209), p. 5.

(7) Vgl. A. Gorissen, 'Verbroken tradities. Mathias Kemp als hoofdredacteur van de *Nieuwe Venlosche courant*, 1 april 1927 – 1 april 1928', in: *Venlo's mozaïek. Hoofdstukken uit zeven eeuwen stadsgeschiedenis* (Maastricht 1990), p. 303-324.
(8) Van *het Weekblad* is in het NPM aanwezig: 1(1923), nr. 2(6 okt.). In de notulen van de commissarissenvergadering van de Nieuwe Venlosche courant van 21 sept. 1923 staat het volgende: "Er wordt besloten in *het Weekblad* op te nemen (wijzigingen kunnen nog steeds worden aangebracht) evangelie met uitleg, korte verhaaltjes en feuilleton uit het dagblad". In de notulen van 2 nov. 1923 wordt opgemerkt: "*Het Weekblad* wordt eerst gratis verspreid onder de abonnees. Er zijn echter plannen in voorbereiding om abonnementsgeld te heffen. Er zullen nog meer kerkberichten worden opgenomen". Tijdens de jaarlijkse algemene vergadering van aandeelhouders van de krant van 3 juli 1924 werd opgemerkt: "Om het natuurlijke terrein van de *Nieuwe Venlosche courant* met één slag en voorgoed op de concurrentie te veroveren, die er bijna zonder onderbreking werkt, werd *het Weekblad* gesticht, als aanvulling der oplage van het dagblad – tot uitbreiding der publiciteitswaarde dus" (mededeling van A. Gorissen)
(9) Over de samensmelting van de beide bladen werd in het nummer van 2 april 1908 gezegd: "Gaandeweg kwam men tot beter inzicht over de werking der pers. Eertijds klonk de leuze: steunt de katholieke pers! en men meende een zeer verdienstelijk werk te doen, door links en rechts katholieke blaadjes op te richten, die natuurlijkerwijze als even zoovele parasieten voortwoekerden ten nadeele van het groote lichaam der katholieke pers. In Venlo had men een goeden kijk op de zaak: door samensmelting één krachtig geheel te vormen, dat was het doel, waaraan wij ons ontstaan danken".

189

Nieuwe IJselbode 1872-1899
◆ *jaren* [1(1872/73), nr. 1(3 juli)][1] – 28(1899), nr. 2870(30 dec.)[2]
◆ *uitgever* Snelpersdruk van P.J. van Spijk[3] ∞ 1(1872/73) – 9(1880), nr. 815(21 april)
– Thomas-à-Kempis-Vereeniging[4] ∞ 9(1880), nr. 816(24 april) – 28(1899)
◆ *plaats* Zwolle
◆ *frequentie* tweemaal per week[5]
◆ *formaat* D ∞ 1(1872/73) – {5(1876), nr. 400(29 april)}; E ∞ {5(1876), nr. 402(6 mei)} – 28(1899)
◆ *omvang* V
◆ *redactie* Gomarius Mes noemt als achtereenvolgende hoofdredacteuren: J.G. Heeres, kapelaan F.W. Tschierschke, rector F.C. de Hosson[6] en pastoor P.H.T. Braam. Als medewerker noemt hij J.W. Prins (vgl. Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-1888), p. 301)
◆ *bijzonderheden* De 2e en 3e jaargang begonnen respectievelijk 1 juli 1873 en 1 juli 1874. De 3e jaargang loopt tot en met nr. 261(31 dec. 1874). Vanaf 4(1875) lopen de jaargangen gelijk aan het kalenderjaar.
◆ *relaties* Vanaf 1870 zou door Josué Witz te Arnhem *de Rijn- en IJselbode* zijn uitgegeven onder hoofdredactie van pastoor W. Wessels.[7] Volgens Mes hield dit weekblaadje in 1872 op te bestaan, toen veel abonnees overgingen naar de *Nieuwe IJselbode* (vgl. Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-1888), p. 301).
◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1(1872/73), nrs. 1 en 2, en 26(1897), nr. 2610(3 juli), hetgeen mogelijk een jubileumnummer was i.v.m. het 25-jarig bestaan van de krant.
– Uitgeverij Waanders, Zwolle
◆ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Zwolle en omgeving. In 1(1872/73), nr. 27(3 okt.) schreef de redactie in 'Een woord aan onze lezers' dat de uitgave van het blad "door de Vereeniging van Thomas à Kempis met zulk een edel doel op touw gezet, reeds terstond heeft voorzien in eene door de Katholieken dezer provincien gevoelde behoefte, n.l. een waarlijk en echt Katholiek blad te bezitten, waarin ze, behalve gezonde beginselen en ware beschouwingen der dagelijksche gebeurtenissen, ook dat voor hunnen handel of stand kunnen vinden, wat zij tot dusverre in andere provinciale, veelal zeer verdachte en antikatholieke bladen moesten zoeken". De *Nieuwe IJselbode* steunde in de jaren tachtig de politieke opvattingen van Schaepman.
◆ *noten*
(1) Vgl. 14(1885), nr. 1306(3 jan.).
(2) Aan het einde van het jaar 1899 nam de uitgeverij Waanders de drukkerij van de Thomas-à-Kempis-Vereeniging over. De uitgave van de *Nieuwe IJselbode* werd niet langer rendabel geacht en in het nummer van 30 dec. 1899 stond te lezen: "De *Nieuwe IJselbode* zal met 1 Januari a.s. ophouden te verschijnen".
(3) Waaraan toegevoegd vanaf 6(1877), nr. 513(30 mei): "Uitgever der Thomas-à-Kempis-Vereeniging".
(4) De Thomas-à-Kempis-Vereeniging werd opgericht door drie pastoors (H.H. Nieuwenhuis te Kampen, G. Roelofs te Zwolle en W.J. Vinke te IJsselmuiden) en was van meet af aan betrokken bij de uitgave van de *Nieuwe IJselbode*. Het doel der vereniging was "het verspreiden van goede boeken en geschriften". Dit doel wilde de vereniging bereiken "door het drukken en uitgeven van nieuwsbladen, tijdschriften en andere goede boekwerken in het bijzonder van die welke betrekking hebben op het onderwijs" (Vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1880, nr. 135(10 juni), verenigingsnr. 71).
(5) Tot en met 1 jan. 1875 was het blad gedateerd op don-

derdag en zondag, daarna op woensdag en zaterdag.
(6) Volgens het *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, dl. 1 (Leiden 1911), kolom 1164 was De Hosson hoofdredacteur van 1873 tot aan zijn dood in oktober 1875.
(7) Van *de Rijn- en IJselbode* van Josué Witz kon geen enkele aflevering worden ingezien. Wel zijn in het NPM vier afleveringen aanwezig van een enkele jaren later eveneens te Arnhem verschenen weekblad met de titel: *Rijn en IJselbode*, verschenen vanaf [1879] tot en met {1892}. De ondertitel luidde aanvankelijk: 'Volksblad voor Arnhem en omstreken' en vanaf {1891}: 'Nieuws- en advertentieblad voor Arnhem, Velp, Oosterbeek, Westervoort, Huisen en omstreken'. De katholiek A.L. van der Meer was vanaf {1886} drukker en uitgever van het blad.

190

Nieuwe Zeeuwsche courant 1904-1934
✦ *jaren* [1904, proefnrs.(dec.)][1]
– 1(1905), nr. 1[begin jan.][2] – 30(1934), nr. 122(30 sept.)
✦ *ondertitel* Katholiek orgaan voor de Zeeuwsche eilanden[3] ∞ {1(1905), nr. 33(18 maart)} – 5(1909), nr. 53(8 mei)
– Dagblad voor Zeeland[4] ∞ 16(1920), nr. 39(1 april) – 19(1923), nr. 152(30 juni)
– Nieuws- en advertentieblad voor geheel Zeeland ∞ 19(1923), nr. 153(3 juli) – {30(1934), nr. 108(13 sept.)}
✦ *uitgever* NV Nieuwe Zeeuwsche courant. Katholiek orgaan voor de Zeeuwsche eilanden[5]
– [NV Uitgeversmaatschappij Neerlandia ∞ 1934, sept.][6]
– Tot en met 1920 werd de krant gedrukt bij de drukkerij-uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre.[1] In 16(1920), nr. 39(1 april) kon worden meegedeeld: "Zooals de Katholieken in de andere provincies van ons vaderland, zoo hebben ook wij nu een eigen dagblad, gedrukt op eigen drukkerij".
✦ *plaats* Goes
– Bijkantoren te Middelburg (vanaf 1920 tot en met 1934) en te Vlissingen (in 1920 en 1921)
✦ *frequentie* driemaal per week (maandag, woensdag en vrijdag) ∞ {1(1905), nr. 33(18 maart)} – [16(1920), nr. 38 (31 maart)][7]
zesmaal per week (niet op zondag)[7] ∞ 16(1920), nr. 39 (1 april) – 19(1923), nr. 152(30 juni)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag][8] ∞ 19(1923), nr. 153(3 juli) – [30(1934), nr. 108(13 sept.)][9]
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ [30(1934), nr. 109 (15 sept.)][9] – nr. 122(30 sept.)
✦ *formaat* E
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* [1905-1909 Ch. Claessen, hoofdred.][1]
[1905-1917 Jos. Witkam, dir.-adm.][1]
[1909-1926 J.W. Vienings, hoofdred., vanaf 1922 dir.-hoofdred.][1]
[1917-1920 Joh. Stieger, dir.-adm.][1]
1920-1922 Jos. van de Griendt, dir.
[1926][1]-1934 Nic. J. Karhof, dir. hoofdred.
✦ *speciale nummers* 26(1930), nr. 1(2 jan.): jubileumnummer ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de krant, 4 p.
✦ *bijzonderheden* Gedurende de laatste maand van zijn bestaan was de *Nieuwe Zeeuwsche courant* kopblad van het *Dagblad van Noord-Brabant*.
– Voor de lezers was het mogelijk zich te abonneren op een 'geïllustreerd zondagsblad', dat op vrijdag bij de krant werd meegeleverd. Van dit zondagsblad kon geen enkel exemplaar in autopsie worden genomen en het is derhalve niet geheel zeker van welke firma het blad betrokken werd. In de aflevering van 11 febr. 1908 werd meegedeeld: "Tot onzen spijt zijn wij gedwongen onze lezers van het *Geïllustreerd Zondagsblad* te leur te stellen. Degene namelijk die volgens contract gehouden was het Zondagsblad te leveren, schijnt aan de verplichtingen uit die verbintenis voortvloeiende, niet meer te kunnen voldoen. Hij durfde ons zelfs Vrijdag j.l. Zondagsbladen toezenden van veel kleiner formaat, van slechts twee kleine blaadjes inhoud, en met oude, reeds geplaatst zijnde platen. Noodgewongen alzoo staken wij de uitgave van het Zondagsblad". Dit zondagsblad van klein formaat was waarschijnlijk de beknopte editie van het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*. Vanaf april 1920 is er in de titelkop echter weer sprake van een 'geïllustreerd zondagsblad' dat bij het zaterdagnummer werd meegeleverd. Ook hiervan kon geen exemplaar in autopsie worden genomen. Toen in 1923 de krant van dagblad weer anderdaags nieuwsblad werd, kwam de toevoeging van het *Geïllustreerd zondagsblad* als gratis bijvoegsel te vervallen.
✦ *relaties* Samengegaan met de Zeeuwse editie van het *Dagblad van Noord-Brabant* en voortgezet als *Dagblad van Zeeland*[10]
✦ *autopsie* 1(1905), nr. 33(18 maart) en nr. 34(21 maart); 2(1906) – 30(1934), nr. 108(13 sept.) en nr. 122(30 sept.), m.u.v. 16(1920), nrs. 1-38
– NPM ∞ 1905, nrs. 33 en 34; 1934, nr. 122
– Zeeuwse Bibliotheek, Middelburg ∞ 1906 – 1934, nr. 108
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad, gedurende enkele jaren dagblad, voor Zeeland. Over de doelstelling van het blad werd bij het tienjarig bestaan geschreven: "Geboren uit de behoefte aan Katholieke courantenlectuur op de Zeeuwsche eilanden, heeft zij naar best vermogen getracht de taak te vervullen, die hare stichters haar opdroegen: het leveren van vlug en betrouwbaar nieuws en het bespreken van de vraagstukken van den dag in het licht der Katholieke beginselen. (...) Langzamerhand heeft zij haar invloedssfeer zien uitbreiden en thans geniet zij niet alleen het vertrouwen van het

overgroot deel van de Katholieken in het dekenaat Middelburg, maar is ook een welkome gast geworden in tal van Katholieke gezinnen in de dekenaten Aardenburg en Hulst, terwijl zij ook een niet gering aantal andersdenkenden, vooral onder politieke geestverwanten, tot haar lezers en vrienden mag rekenen".

✦ *noten*

(1) Vgl. 26(1930), nr. 1(2 jan.), jubileumnummer.

(2) Vgl. 2(1906), nr. 1(1 jan.): "Ook is het nu een jaar geleden, dat de *Nieuwe Zeeuwsche Courant* werd opgericht".

(3) Over de ondertitel wordt in het eerste nummer van de tweede jaargang geschreven, dat bij de oprichting van het blad gedacht was, dat er slechts op de eilanden behoefte aan bestond, "echter bleek ons spoedig, dat ook in Zeeuwsch-Vlaanderen de *Nieuwe Zeeuwsche Courant* gewild was. Wij zullen nu spoedig genoopt zijn het hoofd van ons blad 'Katholiek orgaan voor de Zeeuwsche eilanden' te doen vervallen en daarvoor in de plaats te stellen 'Katholiek orgaan voor Zeeland'.

(4) In het autopsie-exemplaar zijn enkele nummers meegebonden met de ondertitel 'Dagblad voor Middelburg' en 'Dagblad voor Vlissingen'. Vermoedelijk handelt het om afzonderlijke edities voor Middelburg en Vlissingen.

(5) Op 30 januari 1905 werd de NV Nieuwe Zeeuwsche courant opgericht. Het doel van de NV werd aldus geformuleerd: "(...) de oprichting, de uitgifte en exploitatie van de courant, genaamd Nieuwe Zeeuwsche courant, Katholiek orgaan voor de Zeeuwsche eilanden". In artikel 22 van de oprichtingsakte werd bepaald, dat de directeur en de commissarissen "in overleg met den redacteur, de beginselen vast [stellen] van de door de courant te volgen politieke richting, behoudens goedkeuring van zijn doorluchtige hoogwaardigheid den bisschop van Haarlem". (Vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1905, nr. 38(14 febr.), NV-nr. 106).

(6) In het begin van de maand september 1934 werd de *Nieuwe Zeeuwsche courant* aangekocht door de NV Uitgeversmaatschappij Neerlandia. De krant werd een kopblad van het *Dagblad van Noord-Brabant* en ging dagelijks verschijnen.

(7) In de krant van 1 april 1920 wordt over de overgang tot dagblad geschreven, dat de eisen des tijds vragen "op het stuk van courantenlectuur, ook voor de plattelandsbevolking, een dagblad (...) : geen opgewarmd nieuws van den vorigen dag, hoe smakelijk ook toebereid, hoe keurig ook opgediend, maar het dagelijksch gebeuren op het groote levenstooneel, dagelijks den nieuwsgragen lezer gemeld, ziedaar wat gevraagd wordt".

(8) Gedurende drie jaar en drie maanden kon de courant als dagblad verschijnen. In de krant van 27 juni 1923 moest echter worden bericht, dat ingevolge het besluit van de jongste algemene vergadering van commissarissen en aandeelhouders van de NV Nieuwe Zeeuwsche Courant het bedrijf der Handelsdrukkerij op dezelfde voet, maar het bedrijf van exploitatie der krant op beperkte voet, namelijk als anderdaags nieuwsblad, zou worden voortgezet. In het jubileumnummer ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de krant werd hierover gezegd: "(...) tegenslag op tegenslag schokte het bedrijf tot in de grondvesten en na verloop van drie jaren dreigde niet alleen 't dagblad, maar de geheele *Nieuwe Zeeuwsche courant* te verdwijnen. (...) De financieele grondslag was niet sterk, de abonnementen-aanwinst in Zeeuwsch-Vlaanderen bleef beneden verwachting, de advertentie-opbrengst eveneens; in den duursten tijd begonnen, waren de lasten zwaar, zoodat het niet te verwonderen was, dat het exploitatieverlies jaarlijks groot was. Toch gelooven wij, dat alles te redden was geweest (...) indien er aan de leiding van de vennootschap niets gehaperd had; helaas mankeerde daar veel aan".

(9) In het nummer van 13 sept. 1934 werd in 'De *Nieuwe Zeeuw* als dagblad' bericht: "Zaterdag a.s. komt ons orgaan opnieuw als dagblad uit, in nieuw gewaad en op vergroot formaat (...). Dank zij een overeenkomst met de uitgevers van het *Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland* vertrouwen wij aan de Katholieken van het Dekenaat Middelburg voor de toekomst een flink, modern Katholiek dagblad te kunnen geven, dat zijn volle aandacht schenkt aan alle problemen op godsdienstig, sociaal- en economisch gebied van Zeeland en dat een invloedrijk orgaan zal zijn hetwelk een eereplaats gaat innemen in de rij van Zeeuwsche dag- en nieuwsbladen".

(10) In het laatste nummer van de *Nieuwe Zeeuwsche courant* werd de naamswijziging als volgt gemotiveerd: "thans [zijn] de Zeeuwsche katholieken in het bezit gekomen (...) van één katholiek Zeeuwsch dagblad, waardoor zij in de gelegenheid gesteld zijn een eigen dagblad te lezen, dat evenveel aandacht besteedt aan al de gewestelijke als de katholieke gebeurtenissen en belangen in Zeeland. Nu dit een feit geworden is, willen de uitgevers van dit katholiek Zeeuwsche dagblad dit algemeene Zeeuwsche karakter ook tot uitdrukking laten komen in den kop van het blad, het welk daarom vanaf Maandag a.s. 1 October als eersten titel den naam *Dagblad van Zeeland* zal voeren".

191

Nieuwe Zuid-Hollander [1909]-1960

✦ *jaren* [1909, 1 jan.][1] – [1940, 10 mei][2]

– 50(1945), nr. 14424(25 aug.)[3] – 65(1960), nr. 18885 (31 maart)

✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Gouda, Boskoop, Haastrecht, Hekendorp, Moordrecht, Nieu-

werkerk a/d IJsel, Oudewater, Papekop, Reeuwijk, Schoonhoven, Waddingsveen, Willeskop, Woerden enz. ∞ {8(1916), nr. 1233(30 dec.)} – {10(1918), nr. 1437(25 april)}
– Dagelijks verschijnend nieuws- en advertentieblad voor Gouda en omstreken, Boskoop, Haastrecht, Hekendorp, Moordrecht, Nieuwerkerk a/d IJsel, Oudewater, Papekop, Reeuwijk, Schoonhoven, Waddinxveen, Willeskop, Woerden enz. ∞ {10(1918), nr. 1546(14 nov.)} – {43(1938), nr. 13727(1 febr.)}
– Dagblad voor Gouda en omstreken ∞ {50(1945), nr. 14424(25 aug.)} – 65(1960)
• *uitgever* NV Nieuwe Zuid-Hollander[4] ∞ [1909][4] – [1918][5]
– [NV de Spaarnestad ∞ 1918-1928][5]
– NV De Courant de Maasbode ∞ [1928][5] – 65(1960)
• *plaats* Gouda
• *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ [1909 – sept. 1918][1]
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ [sept. 1918][1] – 65(1960)
• *formaat* E ∞ {8(1916)} – {43(1938)}; D ∞ {50(1945), nr. 14424(25 aug.)} – {52(1947), nr. 14893(18 maart)}; E ∞ – {52(1947), nr. 14983(1 juli)} – 65(1960)
• *omvang* VI
• *redactie* [1909-1915 Jos. Verhulst][6]
[{1918} Willem van de Griendt, hoofdred.][6]
Voor redactie en directie in de periode dat het blad kopblad was van *het Nieuwe dagblad*, zie aldaar
• *speciale nummers* 25(1920), nr. 15386(31 dec.): 'Feestnummer ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Nieuwe Zuid-Hollander'
• *bijzonderheden* In de loop van 1920 versprong de jaargangnummering van "12", naar "25", waarmee de 13 jaargangen van de voorloper, het *Goudsch nieuwsblad* (1896-1908) in de nummering werden meegeteld. In 1929 was het jaargangnummer tot en met 25 juli abusievelijk '43' i.p.v. '34'. De afleveringsnummering versprong in 1920 en [1931].
– Vanaf {1929} zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Kopblad van de *Nieuwe Haarlemsche courant* (1918-1928) en vervolgens van *het Nieuwe dagblad* (1928-1960).[5]
– Vanaf [1924] verscheen op zaterdag als bijlage *Kerkklok voor het dekenaat Gouda*, vanaf [1929] o.d.t. *Goudsche kerkklok. Gewijd aan de belangen van het dekenaat Gouda*. De *Kerkklok* bevatte kerkberichten en apologetische en stichtende artikelen.
– Vanaf [1925] tot en met 1928 bevatte de krant meestal op zaterdag het ontspanningsbijvoegsel van de *Nieuwe Haarlemsche courant*: *Voor de huiskamer*.
• *relaties* Voortzetting van *Goudsch nieuwsblad*[7]
– Opgegaan in *het Nieuwe dagblad*
• *autopsie* 8(1916), nr. 1233(30 dec.) – 9(1917), nr. 1387(29 dec.); 10(1918), nr. 1437(25 april) en nr. 1546(14 nov.); 12(1920), nr. 1857(31 jan.) – nr. 1859(3 febr.) en 25(1920), nr. 15386(31 dec.); 30(1925), nr. 17658(1 juli) – 41(1936), nr. 13317(30 sept.); 43(1938), nr. 13726(31 jan.) en nr. 13727(1 febr.); 50(1945), nr. 14424(25 aug.) – 65(1960), nr. 18885(31 maart); echter met een aantal lacunes, nl.: 1926-1927; 1928, juli – 1929, juni; 1929, okt. – dec.; 1930, april – juni; 1931, april – 1932, sept.; 1933, jan. – maart; 1933, juli – 1934, maart; 1934, juli – 1936, juni; 1947, 19 maart – juni
– NPM ∞ 1918, nrs. 1437 en 1546; 1920, nrs. 1857-1859 en 15386; 1938, nrs. 13726 en 13727
– Streekarchiefdienst Hollands Midden, Gouda ∞ alle overige ingeziene nummers
• *typering* Katholiek nieuwsblad, vanaf 1918 dagblad, voor Gouda en omgeving. De krant begon als een zelfstandige uitgave en werd later een kopblad van achtereenvolgens het Spaarnestad- en het Maasbodebedrijf.
• *noten*
(1) Vgl. 25(1920), nr. 15386(31 dec.), p. 2.
(2) Vermoedelijk kon de krant op 11 mei 1940 niet meer verschijnen. Er kwam die dag nog wel een noodeditie uit van *de Maasbode*, gedrukt bij de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*. Toen *het Nieuwe dagblad* vanaf 10 juni 1940 weer kon gaan verschijnen, moest worden bericht, dat de drie kopbladen (*Nieuwe Dordtsche courant*, *Nieuwe Schiedamsche courant* en *Nieuwe Zuid-Hollander*) om "technische moeilijkheden te ontgaan" onder één titel, die van *het Nieuwe dagblad*, zouden verschijnen.
(3) Volgens de *Pius-almanak* van 1946 verscheen de krant weer voor het eerst op 25 augustus 1945.
(4) Op 23 december 1908 werd door onder meer de boekhandelaar L.H.A.J.M. Quant opgericht de NV Nieuwe Zuid-Hollander, R.K. Nieuws- en advertentieblad voor Zuid-Holland, welke zich ten doel stelde: "het uitgeven en exploiteeren van een nieuws- en advertentieblad, genaamd: *Nieuwe Zuid-Hollander*, R.K. Nieuws- en Advertentieblad, gewijd aan de verdediging en verbreiding der Katholieke beginselen". Het beginkapitaal was f 2.500. In de oprichtingsakte werd gesteld: "Geen andere dan te goeder naam bekend staande Roomsch-Katholieken kunnen aandeelhouders zijn; zoo noodig beslist de pastoor der parochie, waartoe iemand behoort, omtrent dit vereischte" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1909, nr. 28(3 febr.), NV-nr. 39). Vermoedelijk ging deze NV spoedig failliet. Op 26 november 1912 werd er in elk geval opnieuw de NV Nieuwe Zuid-Hollander opgericht met een beginkapitaal van f 10.000. De formulering van de doelstelling van deze tweede NV was identiek aan die uit 1908. Wel werd in de statuten toegevoegd, dat om zekerder aan het doel te beantwoorden aan de kerkelijke overheid een censor was aangevraagd, die tevens als adviseur aan het bestuur zou worden toegevoegd. (vgl. *Akten*

betreffende Naamlooze Vennootschappen. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1913, nr. 35(11 febr.), NV-nr. 201).
(5) Van 1918 tot en met 1928 verscheen de *Nieuwe Zuid-Hollander* als kopblad van de *Nieuwe Haarlemsche courant*. In 1928 werd tussen de Spaarnestad en de Maasbode een vergelijk getroffen, waarbij de *Nieuwe Zuid-Hollander* overging naar het Rotterdamse krantenbedrijf en als kopblad van *het Nieuwe dagblad* ging verschijnen (vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 96).
(6) Vgl. Willibrord van der Kallen, *Uit de voorgeschiedenis van Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven* (Niet uitgegeven studie), dl. 1, p. 35.
(7) Het *Goudsch nieuwsblad*, de voorloper van de *Nieuwe Zuid-Hollander*, verscheen vanaf 1 jan. 1896. Het is als wekelijks verschijnend lokaal blad niet in de BKNP opgenomen. In het NPM is één aflevering aanwezig: 10(1905), nr. 475(6 febr.). In 25(1920), nr. 15386(31 dec.) verhaalt H.H. Weck, één van de oprichters van het *Goudsch nieuwsblad*, over het begin van dit blad: "Gaarne hadden we de beschikking gehad over een dagelijks verschijnend blad en daarom werd eerst onderzocht of soms een onzer Roomsche dagbladen eene Goudsche editie zou willen uitgeven. Met de directies van verschillende bladen zijn vrij langdurige onderhandelingen gevoerd, maar de uitkomst was nihil".

192

Nieuws- en advertentieblad van Bergen-op-Zoom en omstreken 1872-[1876]
• *jaren* 1872, proefnrs.(17 en 24 maart)
– 1(1872/73), nr. 1(31 maart) – 4(1875/76), nr. 415(30 maart)
• *uitgever* J.J.H. Verlinden[1]
• *plaats* Bergen op Zoom
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op donderdag en zondag)
• *formaat* C ∞ 1(1872/73); D ∞ [2(1873/74)][2] – 4(1875/76)
• *omvang* V
• *redactie* 1872-1876 J. Ditvoorst, correspondent voor Oudenbosch en omstreken
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon in de eerste week van april.
• *relaties* Vanaf 1856 bestond er reeds het protestantse *Nieuws- en advertentieblad van Bergen op Zoom* van J.C. Verkouteren. Deze stierf in 1872. Het blad werd voortgezet door Pieter Harten en gedrukt bij Jac. Arn. Verkouteren.[3] Kort na de dood van Verkouteren begon Verlinden met zijn katholieke *Nieuws- en advertentieblad van Bergen-op-Zoom en omstreken*. Totdat dit in 1876 werd herdoopt in *de Zoom*, bestonden er dus twee bladen met min of meer dezelfde titel naast elkaar. Het *Nieuws- en advertentieblad van Bergen op Zoom* werd in 1897 voortgezet als *Bergen op Zoomsche courant*, 'Vrijzinnig weekblad voor het Zuiden'.
– Voortgezet als *de Zoom*
• *literatuur* P.J. v.d. Gaag, *De krant in Bergen op Zoom*. Ongepubliceerd werkstuk, 1974, p. 35-48.
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 1873
– GA Bergen op Zoom
• *typering* Katholiek nieuwsblad, dat zich in het eerste nummer duidelijk als rooms-katholiek afficheerde: "Ja! van uit het Vaticaan rijst het heldere licht, 't welk de heerschende duisternis zal verdrijven; van uit het Vaticaan ontwikkelt zich de zedelijke macht, die de waarheid en het recht zal herstellen en de geschokte maatschappij zal opheffen uit haar diep verval". Volgens het feestnummer bij het 50-jarig bestaan van *de Zoom* van 1 april 1922, zou het doel van het blad bij de oprichting als volgt zijn geformuleerd: "Aan Bergen-op-Zoom en omstreken een betrouwbaar nieuwsblad te geven dat met de Katholieke vlag in top, doch wars van heftige of vergezochte partijzucht, zich den taak zou stellen de goede beginselen, zoo broodnoodig voor eene ordelijke Christelijke samenleving, krachtig voor te staan en tegen den revolutionnairen geest, waarmede de zich baanbrekende nieuwere ideeën meer en meer doortrokken worden, te helpen handhaven en verdedigen".
• *noten*
(1) In het feestnummer van de opvolger *de Zoom*, bij het vijftigjarig bestaan van de krant (1 april 1922), wordt gezegd, dat "Verlinden vooral op aandringen der Eerw. Geestelijkheid een kloek besluit nam en zonder eenige finantieele hulp, steunend alleen op eigen werkkracht, ondernemingsgeest en arbeidslust, de exploitatie van een tweemaal per week verschijnend nieuwsblad op zich nam".
(2) Vgl. 51(1922), nr. 8698(1 april): 'Feestnummer van de Zoom Dagblad van het Zuiden, 1872-1922'.
(3) Vgl. Gaag.

193

het Nieuws van de week 1880-1909
• *jaren* 1(1880/81), nr. 40(23 okt.) – 30(1909), nr. 52(30 juni)
• *ondertitel* Volks- en advertentieblad voor stad en land. Helmondsche courant
• *uitgever* Stoomdrukkerij Aug. Pellemans[1] ∞ 1(1880/81) – 21(1900), nr. 52(30 juni)
– 1900-[1903][2] P.C.P. de Louw, red.-uitg.
– [1904][2]-1909 Jos. van Wel, red.-uitg.
– Van 21(1900), nr. 53(4 juli) tot en met 24(1903), nr. 27(4 april) wordt in de krant vermeld, dat het blad gedrukt wordt bij Drukkerij Frans Wolters
• *plaats* Helmond
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1(1880/81)-2(1881/82) tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞

3(1882/83)-30(1909)
• *formaat* E
• *omvang* I ∞ 1(1880/81); III ∞ 2(1881/82); IV ∞ 3(1882/83)-9(1888); V ∞ 10(1889)-18(1897); VI ∞ 19(1898)-29(1908); III ∞ 30(1909)
• *redactie* [1880-1881 dr. E.H.A. Fritsen][3] 1900-[1903][2] P.C.P. de Louw, red.-uitg. [1904][2]-1909 Jos. van Wel, red.-uitg.
• *speciale nummers* 26(1905), ongenr.(24 jan.): 'Feestnummer van het Nieuws van de Week – Helmondsche courant, aangeboden aan de lezers bij gelegenheid van het vijf en twintig-jarig bestaan der Courant', waarin een overdruk van het eerste nummer van de voorloper, *Helmondsche courant*, 1(1880), nr. 1(24 jan.)
• *bijzonderheden* De 2e, 3e en 4e jaargang beginnen respectievelijk op 22, 21 en 20 januari. Met ingang van de 5e jaargang loopt de jaargangnummering gelijk aan het kalenderjaar.
• *relaties* Voortzetting van *Helmondsche courant* (1880)[4]
– Opgegaan in *de Zuid-Willemsvaart*[5]
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 20(1899)
– GA Helmond
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Helmond en omgeving.
• *noten*
(1) Aug. Pellemans was samen met zijn vrouw Maria Pfennings, weduwe van Nicolaas Hendrik van den Boom, eigenaar geworden van de Firma N.H. van den Boom (vgl. Giel van Hooff, 'Drukkers in Helmond en hun drukwerk in de 19de eeuw', in: *Helmonds heemkroniek*, 1983, nr. 3, p. 85). In de krant wordt tot en met 6(1885), nr. 78(30 sept.) de Firma N.H. van den Boom, later Stoomdrukkerij N.H. van den Boom, als uitgever genoemd.
(2) In 25(1904), nr. 3(9 jan.) wordt een artikel geplaatst van P.C.P. de Louw en in het naschrift van Jos. van Wel schrijft deze dat De Louw de vorige redacteur-uitgever van *het Nieuws van de week* was. Van Wel is vanaf 31 dec. 1903 de redacteur-uitgever. Het recht van uitgave van het blad was in handen van P.C.P. de Louw van 20 juni 1900 tot en met 1 april 1901, op welke datum het overging aan Jacq. J.J. Raymakers Hz. (vgl. Giel van Hooff, 'Drukkers in Helmond en hun drukwerk', in: *Helmonds heemkroniek*, 1983, nr. 3, p. 87). Vervolgens is het recht van uitgave overgegaan naar Jos. van Wel.
(3) In het aan Fritsen gewijde 'In memoriam' (*Nieuws van de week*, 2(1881/82), nr. 35(17 sept. 1881)) wordt over hem gezegd: "Van hem het eerst is het denkbeeld uitgegaan, Helmond en omstreken een eigen orgaan te schenken, dat kloekmoedig optredende waar het geldt de groote godsdienstige en maatschappelijke belangen, zonder hartstochtelijkheid, zonder op kleine en persoonlijke quaestiën acht te slaan, wekelijks in iederen kring als huisvriend zou worden toegelaten. Langdurige en steeds toenemende ongesteldheid beletten den hooggeschatten overledene zich later met ons blad bezig te houden, zóó als zijn ijver zou gewenscht hebben".
(4) De *Helmondsche courant*, waarvan het eerste nummer verschenen was op 24 jan. 1880, was een wekelijks verschijnend lokaal nieuwsblad en derhalve is er geen beschrijving van in de BKNP opgenomen. In nr. 39(16 okt.) wordt de titelwijziging als volgt aan de lezers bericht: "Voor een katholiek orgaan, dat met overtuiging, waarheidsliefde en kalmte, week voor week de gebeurtenissen van het binnen- en buitenland mededeelt en tevens de strekking, aard en gevolgen dier gebeurtenissen tracht uiteen te zetten, zullen gewis ook buiten Helmond en omstreken nog wel lezers te vinden zijn. De naam *Helmondsche Courant* echter wekt het vermoeden, alsof wij ons alleen en uitsluitend de mededeeling van locale nieuwstijdingen, uitsluitend de behartiging van locale belangen ten doel hadden gesteld. Dit vermoeden (...) staat de ruimste verspreiding van ons blad in den weg (...) Wij hebben daarom besloten de *Helmondsche Courant* onder een meer algemeenen naam te doen verschijnen". In de titelkop bleef 'Helmondsche courant' gehandhaafd als tweede ondertitel.
(5) In 30(1909), nr. 51(26 juni) wordt door Jos. van Wel, uitg.red. van het *Nieuws van de week*, de lezers bericht, dat m.i.v. 1 juli a.s. het recht van uitgave van de krant is overgegaan aan de firma v. Moorsel en v.d. Boogaard, uitgevers van *de Zuid-Willemsvaart*, "die voortaan beide bladen onder één gemeenschappelijken titel zullen doen verschijnen". Het laatste nummer van 30 juni bevat een advertentie dat wegens liquidatie de stoomdrukkerij Jos. v. Wel "allerlei drukwerken" tegen veel verminderde prijzen te koop heeft".

194

het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden [1913]-1937
• *jaren* [1913][1] – 32(1937), nr. 92(30 okt.)[2]
• *uitgever* [R.K. Persvereeniging De Gooische en Stichtsche Post ∞ 1913-1918][3]
– [NV tot Courant- en Drukkerij Exploitatie Gooi en Sticht ∞ 1919-1930][3]
– ['Plaatselijke uitgevers': Bussum, Paul Brand ∞ 1917-1922; Weesp, J.F. van der Meer ∞ 1917; C. van Kooten ∞ 1918; C. van Leeuwen ∞ 1919-1920; Boekhandel J. van Gelderen ∞ 1925-1928; Boekhandel E. Steur ∞ 1929-1937][4]
• *plaats* Hilversum
• *frequentie* [wekelijks (zaterdag) ∞ 1913 – 1917][4]
[tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 1918-1928][4]
[driemaal per week (maandag, woensdag en zaterdag) ∞ 1929-1937][4]

• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afln.: 4 p. (+ op zaterdag *de Officieele R.K. Kerklijst* van twee pagina's)
• *redactie* Zie de beschrijving van *de Gooische post* [1934-1937 J.W. de Vries, red.][5]
• *bijzonderheden* Aanvankelijk had het blad een eigen jaargangnummering, maar na 1922 is blijkbaar de jaargangnummering van *de Gooische post* overgenomen.
– Als nevenuitgave verschenen *de Gooische post* en *de Stichtsche post*.
– In de titelkop wordt vermeld, dat tegen een verhoogde abonnementsprijs het *Geïllustreerd zondagsblad* wordt meegeleverd. Het betrof het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Als bijvoegsel verscheen op de zaterdagen: *de Officieele R.K. kerklijst*.
• *relaties* *Het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden* en *de Gooische post* werden voortgezet in drie weekbladen: *de Gooische post*, 'Algemeen katholiek weekblad', *het Weekblad voor Laren, Blaricum en Eemnes* en *het Weekblad voor Bussum, Naarden en Ankeveen*.[2]
• *autopsie* 5(1917), nr. 246(29 dec.); 10(1922), nr. 24 (25 maart) en 32(1937), nr. 92(30 okt.)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden.
• *noten*
(1) Het beginjaar is afgeleid van de jaargangnummering. In *de Gooische post* van 23 maart 1927 wordt gezegd, dat *het Nieuwsblad* op dat ogenblik reeds meer dan 12 jaar bestaat.
(2) Zie voor de opheffing en de voortzetting van *het Nieuwsblad*, de beschrijving van *de Gooische post* (noot 3).
(3) Voor gegevens over de uitgevende instanties, zie de beschrijving van *de Gooische post*.
(4) Vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(5) Vgl. *Nieuwe Delftsche courant*, 15 april 1942.

195

Nieuwsblad van Helmond [1911]-[1937]
• *jaren* 2(1911), nr. 1(1 jan.) – [begin 1937][1]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Helmond en omstreken ∞ 2(1911) – {19(1928), nr. 1(1 jan.)}
• *uitgever* W. Verhallen jr. ∞ 2(1911) – {6(1915)}
– [NV Het Nieuwsblad van Helmond ∞ 1918-1919][2]
– [Gebr. van de Burgt ∞ 1920-1937][2]
• *plaats* Helmond
• *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 2(1911) – {6(1915)}
[tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 1918-1919][2]
[driemaal per week (maandag, woensdag en zaterdag) ∞ 1920-1922][2]
[wekelijks (vrijdag) ∞ 1925-1937][2]
• *formaat* E
• *omvang* VI ∞ 2(1911) – {6(1915)}
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
[Jac. Dekker, dir.-red.][3]
• *relaties* Voortzetting van *het Helmondsch nieuwsblad*.
• *autopsie* 2(1911) – 6(1915), nr. 146(28 dec.) en 19(1928), nr. 1(1 jan.)
– GA Helmond ∞ 1911-1915
– NPM ∞ 1928, nr. 1
• *typering* Katholiek regionaal nieuwsblad voor Helmond en omgeving.
• *noten*
(1) Volgens Van Oirschot werd begin 1937 de uitgave van het *Nieuwsblad van Helmond* gestaakt "tengevolge van de stijging van de papierprijs en de concurrentie van een nieuw advertentieblaadje, dat door de firma Rooyakkers werd uitgegeven". Vgl. A. van Oirschot, *De kranten in Brabant* ['s-Hertogenbosch] 1963), p. 42. Ongetwijfeld doelde van Oirschot op het *Nieuws- en advertentieblad voor Helmond en omstreken*, uitgave van Th. Roijakkers.
(2) Vgl. *Sythoff's adresboek van den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Vgl. *Mededeelingen van de Ned. Kath. Journalisten Vereeniging*, 1920, nr. 30(19 febr.).

196

Nieuwsblad voor het kanton Oosterhout[1] 1874-{1920}
• *jaren* 1(1874), [begin jan.][2] – {46(1920), nr. 105(29 dec.)}[3]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad ∞ 30(1904), nr. 103(22 dec.) – {32(1906), nr. 23(18 maart)}
• *uitgever* Drukkerij van H.J. Moonen, vanaf [1900] overgenomen door C.A.M. Mertens ∞ 1(1874) – [1902, maart][4]
– NV Oosterhoutsche Courant- en Handelsdrukkerij[4] ∞ 1902, maart – {46(1920)}
– In 1920 was het blad een uitgave van NV Futura[5]
• *plaats* Oosterhout
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1(1874) – 14(1887), nr. 26(26 juni)
tweemaal per week ("woensdags- en zaterdag-avonds", de afleveringen zijn gedateerd op donderdag en zondag) ∞ 14(1887), nr. 27(3 juli) – 32(1906), [eind maart]
zesmaal per week (niet op maandag) ∞ 32(1906), nr. 1[1 april] – nr. 176(31 okt.); verschenen o.d.t. *het Dagblad voor het katholieke Noord-Brabantsche volk*
tweemaal per week (woensdag en zaterdag, tot en met 43(1917) gedateerd op donderdag en zondag) ∞ 30(1906)-46(1920)

◆ *formaat* D ∞ 1(1874) – 26(1899), nr. 82(12 okt.); E ∞ 26(1899), nr. 83(15 okt.) – {46(1920)}
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* Niet in het blad vermeld.
◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering moet zijn versprongen tussen 28(1901) en 38(1904). In 1904 versprong de nummering van 38(1904), nr. 47(9 juni) naar 45(1904), nr. 48(12 juni)[6], vervolgens na nr. 65(11 aug.) weer terug naar 38e jaargang, nr. 66(14 aug.) en tenslotte na nr. 102(18 dec.) naar 30e jaargang, nr. 103(22 dec.). In januari 1905 ging de 31e jaargang in, in 1906 de 32e, maar op 1 nov. 1906 sprong de nummering terug van de 32e naar de 30e.
– In 1906 verscheen het blad vanaf [1 april] tot en met 31 okt. als dagblad o.d.t. *het Dagblad voor het roomsch-katholieke Noord-Brabantsche volk*. Vanaf 1 mei was het bureau van redactie en administratie van het dagblad gevestigd bij J.W. Leijten te Dongen. Toen het dagblad weer als nieuwsblad ging verschijnen, werd in de krant in een bijdrage 'Luctor et emergo' gezegd: "Toen wij voor ruim een half jaar het *Kanton* herdoopten en als dagblad de wereld inzonden, verkeerden wij in den stelligen waan, daarmede tegemoet te komen aan een nieuwe behoefte. Achteraf gezien, schijnt die behoefte niet te hebben bestaan, althans niet te zijn gevoeld, en wij geloofden daarom, zoowel met den Raad onzer vrienden als met de "vox populi", de algemeene opinie, rekening te moeten houden, die in een goedkoop nieuwsblad meer heil zagen dan in een dagblad, dat om zijn duurderen prijs voor velen onbereikbaar bleef".
– Als kopblad verscheen vanaf [1905] tot en met [1920] *de Dongenaar*, 'Nieuwsblad voor het roomsch-katholieke Noord-Brabantsche volk'. In het Drukkerijmuseum te Etten-Leur is hiervan aanwezig: 6(1910), nr. 1(1 jan.). De redactie en administratie berustte op dat ogenblik bij J.W. Leijten en het blad verscheen tweemaal per week, op woensdag en zaterdag.
◆ *relaties* Hierin opgenomen[7] vanaf juli 1920 de *Oosterhoutsche courant*[8]
◆ *autopsie* 1(1874), nr. 52(25 dec.); 2(1875)-6(1879); 7(1880), nr. 38(19 sept.); 8(1881); 11(1884)-28(1901); 38(1904)-46(1920)
– NPM ∞ 1874, nr. 52 en 1880, nr. 38
– Drukkerijmuseum Etten-Leur ∞ 1875-1879, 1881, 1884-1901, 1904-1920
◆ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Oosterhout en omgeving. Op 12 juni 1904 werd in een artikel 'Juni 1859 – juni 1904' geschreven, dat in de afgelopen 45 jaar (zie hieronder noot 6) het blad "als Katholiek veel, veel goeds heeft uitgewerkt, door het zijne bij te dragen, de katholieke sociaal economische ideeën te verspreiden en te doen inwortelen". Daar werd aan toegevoegd: "In het steunen en verspreiden der katholiek pers ligt voor een groot deel het toekomstige, openbare levendige volkatholieke leven van ons volk". Bij het samengaan met de *Oosterhoutsche courant* werd op 3 juli 1920 geschreven, dat het programma van het blad zal zijn "Katholiek vóór alles! Op politiek terrein één met onze eminente regeering, op sociaal gebied ons richtend naar de verheven lessen door Z.H. Paus Leo XIII z.g. neergelegd in zijn encycliek *Rerum Novarum* en door onzen H. Vader Paus Benedictus behandeld en aangevuld".
◆ *noten*
(1) Vanaf 12 juni 1904 tot en met [eind maart 1906] luidde de titel *Kanton Oosterhout*. Vanaf [1 april] tot en met 31 okt. 1906 verscheen het nieuwsblad als dagblad, o.d.t. *het Dagblad voor het roomsch-katholieke Noord-Brabantsche volk*. Vanaf 46(1920), nr. 54(3 juli) is aan de titel toegevoegd: "waarin opgenomen de *Oosterhoutsche courant*".
(2) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(3) Vanaf 1921 verscheen het blad nog slechts éénmaal per week. In het nummer van 29 dec. 1920 wordt hierover gezegd, dat het afgelopen jaar voor "de uitgevers van bladen – zoowel dag, als meermalen 's weeks verschijnenden – met zwarte letteren staat aangetekend, immers de steeds hoogere loonen, de immer stijgende bedrijfsonkosten, de verkorting van den arbeidsduur, en vooral de abnormale hooge papierprijzen zijn oorzaak, dat er weinig bladen in ons vaderland gevonden zullen worden, die gedurende 1920 niet met verlies en vaak met groot verlies gewerkt hebben". Als lokaal weekblad is er geen verdere beschrijving van het *Nieuwsblad* in de BKNP opgenomen. Vanaf [eind 1926] tot en met maart 1928 is het blad opnieuw tweemaal per week verschenen. M.i.v. 18 okt. 1941 werd de titel *Kanton Oosterhout*, 'Nieuwsblad voor Oosterhout e.o.'. Na de bevrijding in 1944 luidde de titel aanvankelijk *het Vrije Kanton*, en vanaf 1947 weer *Nieuwsblad voor het Kanton Oosterhout*. Vanaf aug. 1957 was de titel *het Kanton*.
(4) Op 5 maart 1902 werd door onder andere C.A.M. Mertens de NV Oosterhoutsche Courant- en Handelsdrukkerij opgericht, welke zich ten doel stelde de "exploitatie van den boekhandel en de handels- en courantdrukkerij, vroeger gedreven door den heer Hubertus Johannes Moonen, later door voorgenoemden heer Cornelis Adrianus Maria Mertens" (vgl. *Nederlandsche staatscourant*, 1902, nr. 68(21 maart), NV-nr. 197). In *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* worden als directeuren van de NV genoemd: C.A.M. Mertens in 1903, A.J. de Hoog van 1904 tot en met 1909; S.A. Vermijs van 1910 tot en met 1920. *Het Dagblad voor het roomsch-katholieke Noord-Brabantsche volk* was een uitgave van J.W. Leijten te Dongen.
(5) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 82. In het nummer van 10 juli 1920 stelt de nieuwe redacteur zich voor,

die zegt te behoren tot de uitgeversvennootschap Futura.
(6) Tegelijk met de naamsverandering in het *Kanton Oosterhout* versprong de jaargangnummering van 38 naar 45. Op 12 juni 1904 schreef het blad in een artikel 'Juni 1859 – juni 1904', dat het op dat ogenblik 45 jaar bestond. Daarmee werd de begindatum van het *Weekblad voor Oosterhout en omstreken* als startpunt genomen. In feite was dit *Weekblad* de voorloper van de *Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant* (zie aldaar).
(7) Over het samengaan van het *Nieuwsblad voor het kanton Oosterhout* en de *Oosterhoutsche courant* werd in de krant van 3 juli 1920 geschreven: "Twee bladen hadden in Oosterhout geen reden van bestaan, terwijl een goed flink blad voor Oosterhout een levensbelang is. Wij stellen ons voor onze lezers een zeer lezenswaardige courant aan te bieden, die Woensdag en Zaterdag verschijnen zal. Voorop zij gemeld, dat wij ons stellen zullen op zuiver Katholiek standpunt".
(8) De *Oosterhoutsche courant* was op 9 april 1910 begonnen te verschijnen als 'Gratis nieuws- en advertentieblad voor Oosterhout en omstreken'. Het was een wekelijks verschijnende uitgave van Handelsdrukkerij Louis Vermijs. In het eerste nummer werd in het artikel 'Een vriend van den huize' gezegd, dat er in het blad plaats was voor ingezonden stukken, "ondertekend met den werkelijken naam van den inzender en dan alleen handelende over plaatselijke en zakelijke aangelegenheden en niet bevattende persoonlijke hatelijkheden". Vanaf 8 juli 1911 was het blad niet langer gratis. Als kopbladen van de *Oosterhoutsche courant* verschenen: *Dongensche courant*, 'Nieuws- en advertentieblad voor Dongen en omstreken', *Gilze-Rijensche courant*, 'Nieuws- en advertentieblad voor Gilze-Rijen en omstreken' en *Madensche courant*, 'Nieuws en advertentieblad voor Made en omstreken'. Ook na de fusie met het *Nieuwsblad voor het kanton Oosterhout* bleven de kopbladen tot {1923} verschijnen. Bovendien kwamen er nog drie andere kopbladen bij: de *Ginnekensche courant*, de *Princenhaagsche courant* en de *Teteringsche courant* (vgl. *Couranten catalogus Van Staal & Co. Juli 1923*, Rotterdam [1923], p. 54). Van de *Oosterhoutsche courant* en de kopbladen zijn als lokale weekbladen geen beschrijving in de BKNP opgenomen.

197

Nieuwsblad voor de katholieke nieuwsbladuitgever 1955
+ *jaren* 1(1955), nr. 1(20 sept.) – ?
+ *uitgever* Intrapress Servicecentrale voor Pers en Publiciteit
– [Katholieke Nieuwsblad Uitgevers, KNU][1]
+ *plaats* Amsterdam
+ *frequentie* Volgens het eerste nummer lag het in het voornemen om driemaal per week te gaan verschijnen: op dinsdag, donderdag en zaterdag. Hoe vaak het blad feitelijk is verschenen, is onduidelijk.
+ *formaat* B
+ *omvang* Ingeziene afl.: 8 p.
+ *redactie* 1955 A.J.M. Triesscheijn, samensteller
+ *bijzonderheden* Gestencild.
+ *relaties* Min of meer voortzetting van *Maandelijks bulletin / Katholieke Nederlandse Nieuwsblad Pers*[1]
+ *autopsie* 1(1955), nr. 1(20 sept.)
– KDC
+ *typering* Bulletin dat de katholieke nieuwsbladuitgever in zijn taak wilde steunen. In het eerste en het enige nummer dat kon worden ingezien, schreef Triesscheijn, dat het nieuwsblad ertoe wilde dienen "de uitgevers middelen te bieden en wegen te wijzen, tot een zo efficiënt mogelijke exploitatie van hun uitgaven, alsook tot een verantwoorde verzorging van de inhoud van hun uitgaven. Met deze doelstelling hopen wij de ontwikkeling voor het katholieke nieuwsblad, tot een uitgave van betekenis voor de katholieke opinievorming te kunnen dienen. Wanneer eenmaal de commerciële consolidatie van de katholieke nieuwsbladen een feit is, dan zal de voorlichting door middel van deze bladen aanzienlijk in betekenis toenemen".
+ *noten*
(1) In het *Jaarverslag* over de periode juni 1954 tot juni 1955 van de Nederlandse Nieuwsblad Pers wordt gesproken over de KNU (Katholieke Nieuwsblad Uitgevers) die zich tijdens de verslagperiode had aangediend als "opvolgster van de Katholieke Ned. Nieuwsbladpers". Ongetwijfeld heeft het *Nieuwsblad voor de katholieke nieuwsbladuitgever* willen functioneren als orgaan van de KNU en is als zodanig min of meer te beschouwen als voortzetting van het *Maandelijks bulletin / Katholieke Nederlandse Nieuwsblad Pers*.

198

Nieuwsblad voor Oost-Brabant[1] 1924-{1940}
+ *jaren* 1(1924), [1(4 jan.)] – [1941, sept.][2]
+ *uitgever* NV Jos J. van Lindert's Drukkerij
+ *plaats* Cuyk
– Bijkantoren: Gennep (vanaf 1928) en Uden (vanaf [1929][3])
+ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, vanaf 1938 op dinsdag en vrijdag)
+ *formaat* E
+ *omvang* VI
+ *redactie* {1937}-[1941][3] B.Th. Roosenboom, dir.-hoofdred.
+ *bijzonderheden* Vanaf 1928 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Kopblad van *de Echo van het land van Cuyk*.

– Voor de lezers van het *Nieuwsblad voor Oost-Brabant* was het mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*.
• *relaties* Opgegaan in *de Echo van het land van Cuyk*
• *autopsie* 1(1924)-5(1928), 8(1931)-11(1934), 13(1936)-16(1939), m.u.v. 1(1924), nr. 1
– Streekarchief Land van Cuyk, Grave
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Uden en omgeving. Kopblad van *de Echo van het land van Cuyk*.
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd: "(Uden, Veghel, Erp, Boekel, Volkel, Zeeland, Nistelrode en omgeving)".
(2) Vanaf 3 okt. 1941 is in de titelkop van *de Echo van het land van Cuyk* vermeld, dat het *Nieuwsblad voor Oost-Brabant* in *de Echo* is opgenomen.
(3) Vgl. de beschrijving van *de Echo van het land van Cuyk*.

199

Nieuwsblad voor Peelland en Meierij [1901]-[1908]
• *jaren* [1901, okt.][1] – [1908][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Valkenswaard en omstreken
• *uitgever* Uitgever Adr. M. Berkers-Kuypers ∞ {2(1902/03), nr. 1(1 okt.)} – nr. 122(2 dec. 1903)
– Uitgevers Berkers en Brueren[3] ∞ 2(1902/03), nr. 123(5 dec. 1903) – [1904][4]
– Uitgevers Berkers Verbunt ∞ {4(1905), nr. 66(16 aug.)} – [1906][4]
– [Uitgeverij NV Stoom-boek- en handelsdrukkerij, voorheen Berkers-Verbunt ∞ 1907][4,5]
– [Uitg. P.J. Schriks ∞ 1908][4]
• *plaats* Asten
• *frequentie* [wekelijks ∞ 1(1901/02)][6]
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 2(1902/03) – [1908][4]
• *formaat* D
• *omvang* VI ∞ {2(1902/03)}
• *redactie* {1902} – {1903} M.J.G. Kuypers (vermeld t/m nr. 61(2 mei 1903))
• *bijzonderheden* De 2e jaargang loopt van nr. 1(1 okt. 1902) – {nr. 128(24 dec. 1903)}.
– In {1903} verscheen als kopblad *het Kempenland* en mogelijk vanaf 1904 de *Veghelse courant*.
• *autopsie* 2(1902/03) en 4(1905), nr. 66(16 aug.)
– GA Helmond ∞ 1902/03
– NPM ∞ 1905, nr. 66
• *typering* Katholiek regionaal nieuwsblad voor Valkenswaard en omgeving.
• *noten*
(1) Begindatum afgeleid uit de jaargangnummering.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* van 1908.
(3) In 2(1902/03), nr. 122(2 dec. 1903) wordt de oprichting bekend gemaakt van het vennootschap de Firma Berkens en Brueren, welke zich ten doel stelt "het uitoefenen van een Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij en het drijven van handel in boeken en papier, en wat verder tot deze vakken behoort".
(4) Gegevens ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(5) Op 24 aug. 1906 werd door de drukkers A.M. Berkers en A.T.M. Verbunt de NV Stoom-boek- en handelsdrukkerij, voorheen Berkers-Verbunt opgericht, welke zich ten doel stelde het voortzetten van de door beiden "voor eigen rekening gedreven stoom-boek- en handelsdrukkerij, alles in den meest uitgebreiden zin genomen, en in het algemeen de handel in alles wat daarmede, volgens het oordeel van directie en commissarissen in verband staat" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1906, nr. 211(11 sept.), NV-nr. 541).
(6) In 2(1902/03), nr. 1(1 okt.) wordt bericht, dat het nieuwsblad voortaan tweemaal per week zal gaan verschijnen.

200

Nieuwsblad van Roermond 1875-1879
• *jaren* 1875, proefnr. 1(4 dec.), nr. 2(11 dec.), nr. 3(18 dec.) en nr. 4(24 dec.)
– 1(1876), nr. 1(1 jan.) – 4(1879), nr. 103(31 dec.)[1]
• *uitgever* Snelpersdrukkerij van Gebroeders Lockum
• *plaats* Roermond
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
• *formaat* D
• *omvang* IV
• *redactie* Niet in het blad genoemd.
• *autopsie* Volledig
– GA Roermond
• *typering* Nieuwsblad dat zich in het eerste proefnummer presenteert als "halfweekblad", dat wil bijdragen aan de vooruitgang op alle gebied van Roermond. Door deze vooruitgang zal binnenkort, zo spreekt de redactie uit, "de voorvaderlijke spreuk, Oud-Gelderlands vier kwartieren kenschetsende, bewaarheid worden: Nijmegen is het oudste; Zutphen, het rijkste; Arnhem, het bekoorlijkste, en Roermond, het grootste". Het blad wil geen polemiek voeren: "Wij vergenoegen ons met oogluikend toe te zien en nieuws te vertellen". Over de richting van het blad laat men geen twijfel: "Wij zijn en blijven flink Katholiek. Onze vaandrager is Pius IX of zijn wettige opvolger".
• *noten*
(1) In het voorlaatste nummer van 27 dec. 1879 wordt gezegd: "dat de uitbreiding onzer zaken op verschillend gebied, maar bijzonder, de groote en aanhoudende werkzaamheden aan de uitgave van een Courant van 2

nommers per week verbonden, ons verplichten de uitgaaf van het *Nieuwsblad van Roermond* te staken, wijl onze veelvuldige werkzaamheden ons in den vervolge niet veroorloven aan ons blad al die aandacht te schenken waarop onze hoog vereerde lezers billijk aanspraak kunnen en mogen maken".

201

Nieuwsblad voor IJmuiden 1919-[1925]
✦ *jaren* 1(1919/20), nr. 1(10 mei) – {6(1925), nr. 499(31 dec.)}[1]
✦ *ondertitel* R.K. orgaan voor IJmuiden, Velsen, Velseroord, Wijkeroog, Driehuis, Santpoort, Jan Gijzenvaart ∞ 1(1919/20) – {4(1922/23), nr. 376(30 dec. 1922)}
– R.K. orgaan voor de gemeente Velsen ∞ {5(1923/25), nr. 429(11 jan.)} – {6(1925)}
✦ *uitgever* NV Drukkerij de Kennemer
✦ *plaats* Beverwijk
– Tot en met {dec. 1922} wordt IJmuiden vermeld als plaats van uitgave voor redactie en administratie
✦ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 1(1919/20) – [4(1922/23), nr. 376(30 dec. 1922)][2] wekelijks (zaterdag) ∞ [4(1922/23), begin jan. 1923][2] – {6(1925)}
✦ *formaat* E
✦ *omvang* V ∞ 1(1919/20)-3(1921/22); IV ∞ 4(1922/23); [V] ∞ 5(1923/25); [II] ∞ 6(1925)
✦ *redactie* Niet in het blad vermeld.
✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon medio mei. De 5e jaargang liep van vermoedelijk mei 1923 tot en met nr. 475(26 juni 1925). De afleveringsnummering sprong tijdens de 5e jaargang terug van nr. 457 naar nr. 428.
– Kopblad van *de Kennemer*.
– In 1922 verscheen als zondagsbijlage *Zondagslectuur*.
✦ *autopsie* tot en met 6(1925), nr. 499(31 dec.), m.u.v. 1923
– Kennemer Kaartenuitgeverij, Beverwijk
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor IJmuiden en omliggende dorpen. In het openingsartikel 'De Heraut' in het eerste nummer wordt het nieuwsblad als volgt voorgesteld: "De goede heraut is in uw midden verschenen. Het Nieuwsblad voor IJmuiden bekijkt en ziet alle dingen in het vijandelijke en het eigen kamp met goede Roomsche oogen". In het nummer van 28 maart 1924 presenteerde zich een nieuwe, niet met name genoemde redactie met de volgende beginselverklaring: "Onze bedoeling is eenvoudig: aan onze Roomsche bevolking geven een katholieke beoordeling van hetgeen op politiek, sociaal en godsdienstig gebied in onze gemeente geschiedt, of van belang is; het goede naar onze beginselen te helpen bevorderen. Wat van meer algemeen belang is vinde hier stellig een plaats; doch meer speciaal zal het oog gericht zijn op onze eigene gemeente en naaste omgeving".
✦ *noten*
(1) Vermoedelijk verschenen tot en met december 1925. De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1925 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) In het nummer van 30 dec. 1922 wordt gezegd, dat het blad voortaan alleen op zaterdag zal gaan verschijnen.

202

het[1] Nieuwsblad van het Zuiden 1917-{1980}
✦ *jaren* 1(1917/18), nr. 1(6 aug.) – 25(1941), nr. 8509(30 sept.)[2]
– 1e jrg. na de bevrijding(1944/45), nr. 1(2 nov.)[3] – {64(1980/81), nr. 125(31 dec.)
✦ *ondertitel* Dagblad met ochtend- en avondeditie[4] ∞ 1(1917/18) – 3(1919/20), nr. 1073(13 sept.)
– Grootste dagblad van Noord-Brabant[5] ∞ 3(1919/20), nr. 1074(15 sept.) – 12(1928), nr. 3806(29 sept.)
– Dagblad voor Tilburg e.o. ∞ 1(1944/45), nr. 41(19 dec.) – 8(1951/52), nr. 2135(29 dec.)
– Dagblad voor Tilburg en Centraal Brabant ∞ 8(1951/52), nr. 2136(31 dec.) – 11(1954/55), nr. 6095(4 febr.)
– Katholiek dagblad voor Brabant ∞ 11(1954/55), nr. 6096(5 febr.) – 17(1960/61), nr. 4876(31 dec.)
– Dagblad voor Noord-Brabant[6] ∞ 17(1960/61), nr. 4877(2 jan. 1961) – {64(1980/81), nr. 125(31 dec.)}
✦ *uitgever* NV Drukkerij Het Nieuwsblad[7],[8]
– In 1967 verloor het *Nieuwsblad* haar zelfstandigheid en ging op in de Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven (VNU). Technisch, commercieel en redactioneel ging het blad samenwerken met de overige bladen van de Brabant-Pers.[9]
✦ *plaats* Tilburg
✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)[10]
✦ *formaat* D ∞ 1(1917/18) – 3(1919/20), nr. 1073(13 sept.); E ∞ 3(1919/20), nr. 1074(15 sept.) – 25(1941); wisselend formaat ∞ 1944, 28 okt. – {1(1945/ 46), nr. 295(27 okt.)}; E ∞ {2(1946/47), nr. 348(3 jan.)} – {64(1980/81)}
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* [1917-1919 H. Gianotten, dir.][8]
[1917-1919 Louis M. Weterings, hoofdred.][11]
[1917-? Jan de Louw, red.][11]
[1917-? Jac. v. d. Marck, red.][11]
[1919][11]-1948 W.H. Oltheten, hoofdred,-dir.
{1941} H.A. van Rijthoven
{1941}-{1946} R.C.M. Emig (vermeld tot en met 22 jan. 1946)
1945-{1946} Ger. Derkx, red. (vermeld tot en met 22 jan. 1946)
1948-1977 J.W.W. Oltheten (tot en met 1969 hoofdred.-dir.; 1969-1972 en 1974-1977 dir.)
1969-1971 drs. L.A. van Vlijmen, hoofdred.

1971-{1980} A. de Mug, hoofdred.
1972-1974 en 1977-{1980} drs. J.A.M. van Tienen, dir.
1977-{1980} J. Scholten, dir.
◆ *speciale nummers* 61(1977/78), nr. 1(6 aug.): feestnummer b.g.v. het zestigjarig bestaan van de krant, 62 p. Hierin: A.M. Lauret, 'In liefde bloeijende? Verkenning in de Tilburgse perswereld' op p. 53, 55, 57 en 59.
◆ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon tot aan de Tweede Wereldoorlog in de eerste week van augustus, m.u.v. de vierde jaargang, die pas op 2 jan. 1920 startte. Na 1945 werd opnieuw aangevangen met jaargang 1 en deze nummering werd doorgezet tot en met 17(1960/61), nr. 4880(5 jan.), waarna de jaargangnummering van voor de Tweede Wereldoorlog weer werd opgenomen: 45(1961), nr. 5(6 jan.). De nieuwe jaargang begon tot en met 17(1960/61) meestal in de maand november; vanaf 46(1962) tot en met 49(1965/66) op 1 januari; vanaf 50(1966/67) medio augustus.
– Vanaf 1922 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Vanaf 13 maart 1918 wordt in de titelkop van de krant vermeld: "Met gratis geïllustreerd Zondagsblad". Na enige tijd vervalt het woord "gratis". In het NPM is echter al aanwezig het *Geïllustreerd bijblad voor het Nieuwsblad van het Zuiden*, gedateerd op 24 febr. 1918. Het betreft een uitgave van NV Neerlandia, een beknopte uitgave van het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*. In de leggers van de krant in het Gemeentearchief Tilburg is het geïllustreerd bijblad niet meegebonden. In de titelkop blijft tot en met 14 aug. 1941 sprake van de uitgave van een zondagsblad.
– In het nummer van 25 sept. 1922 wordt aangekondigd, dat de abonnees voortaan iedere woensdag een romanbijlage zullen ontvangen, in boekformaat van 16 pagina's groot: "Wie deze bewaart vormt zich op den duur een eigen bibliotheek". Deze *Romanbijlage v.h. Nieuwsblad v.h. Zuiden* kende een doorlopende paginering. De bijlage is slechts zeer incidenteel meegebonden in de leggers van de krant in het Gemeentearchief Tilburg. De bijlage bestond zeker nog in jan. 1938.
– Vanaf 25 sept. 1922 verscheen 's maandags het *Sportblad behoorende bij het Dagblad Nieuwsblad van het Zuiden*, dat niet alleen verslagen van wedstrijden en dergelijke zou gaan bevatten, maar, zo werd in de krant aangekondigd, ook "een reeks artikelen over verschillende sporten (...) en wij zullen niet aarzelen misstanden aan te wijzen en overdrijving te hekelen, indien dit noodig is. Misschien zal het dikwijls noodig zijn".
– Vanaf [1 okt. 1926] verscheen er wekelijks een bijlage *Voor onze kinderen*.
◆ *relaties* *Het Nieuwsblad van het Zuiden* is min of meer als voortzetting te beschouwen van de *Kleine koerier* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Hierin opgenomen de *Nieuwe Tilburgse courant* (1951-1964)
◆ *literatuur* W.J. Pouwelse, F.J.M. van Puijenbroek, 'Kranten in Tilburg', in: *de Lindeboom*, 3/4(1979/80), p. 182-184
◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1918, jan.-febr.; 1919, maart-april; 1935, okt.-dec.; 1940, jan.-juni; 1945, 28 okt. – 1946, 2 jan.
– NPM ∞ 1919/20, nrs. 1073 en 1074
– GA Tilburg ∞ alle overige afleveringen
◆ *typering* *Het Nieuwsblad van het Zuiden* was het derde katholiek dagblad dat in 1917 in Tilburg ging verschijnen. Het blad werd al snel aangeduid als de 'fabrikantenkrant'. Reeds in 1913 was de NV Drukkerij het Nieuwsblad opgericht, maar het eerste nummer van de krant verscheen pas op 6 aug. 1917. Het doel van de krant werd hierin als volgt geformuleerd: "De voorlichting van het volk in het Roomsche Zuiden naar katholieken geest, door middel van een orgaan, dat in zijn soort als nieuwsblad aan alle eischen van het moderne dagblad voldoet". Na vijf maanden te zijn verschenen schreef de krant op 31 dec. 1917: "(...) en ieder uur bijna van ons bestaan bleek ons opnieuw hoe noodig in het Roomsche Zuiden een Katholieke volkspers is, die zich uitwerkt boven klein-plaatselijke belangen, breeder inzichten opent, wakker maakt vóór den zeker komenden, harden levensstrijd en tracht in te halen, waarin wij op persgebied bij de niet-katholieken, ten achter staan". In het nummer van 5 febr. 1955 bij de ingebruikname van een nieuwe rotatiepers werd het standpunt van de krant als volgt geformuleerd: "Het *Nieuwsblad van het Zuiden* wil de waarheid dienen en onze redactie wil hetgeen zich in de wereld afspeelt zien in het licht van haar geloof en wijsbegeerte. Het is daarom dat ons blad geredigeerd wordt in overeenstemming met: a) de geloofs- en zedenleer der Katholieke Kerk; b) de directieven neergelegd in de Pauselijke encyclieken; c) de Herderlijke brieven van het Nederlands Episcopaat".
◆ *noten*
(1) 'Het' werd pas toegevoegd m.i.v. 3(1919/20), nr. 1074(15 sept.).
(2) In het nummer van 30 sept. 1941 wordt in 'Gedwongen scheiding' meegedeeld, dat wegens de reorganisatie van de Nederlandse pers *het Nieuwsblad* geen papier meer krijgt toegewezen en derhalve niet meer zal kunnen verschijnen.
(3) Op 28, 30 en 31 okt. 1944 verscheen *Mededeelingenblad voor Tilburg*, gedrukt bij H. Gianotten en geredigeerd door R.C.M. Emig. In het derde nummer werd geschreven: "Het *[Mededeelingen-]Blad* verscheen op initiatief van de mannen, die in het kader van de organisatie van de Binnenlandsche Strijdkrachten de maatregelen hebben voorbereid en uitgevoerd, noodig bij de bevrijding van de stad en de overname van het bestuur door de wettige regering en had tot taak het contact te vormen tusschen bevolking en stadsbestuur, tot het oogenblik dat het particulier initiatief hierin zou kunnen voorzien. Dit oogenblik is thans aangebroken".

Aan *het Nieuwsblad van het Zuiden* was door het Militair Gezag toegestaan weer te verschijnen. Vanaf 21 april 1945 moest de krant wegens een tekort aan papier in beperkte oplage verschijnen. De abonnees werden verzocht gezamenlijk te lezen: "Wij hebben onze bezorgers opdracht gegeven de couranten zoo goed mogelijk te verdeelen, opdat ze zoo verspreid worden, dat zij, die geen courant ontvangen die bij hun buurman links of rechts ter lezing kunnen bekomen".
(4) Vanaf 1(1917/18), nr. 333(13 maart) vervalt "Dagblad" en wordt toegevoegd: "en gratis geïllustreerd zondagsblad".
(5) Waaraan toegevoegd: "met gratis geïllustreerd zondagsblad"; "gratis" vervalt vanaf 4(1920/21), nr. 1163(2 jan. 1920).
(6) Waaraan toegevoegd vanaf 48(1964/65), nr. 93(20 april) tot en met 54(1970/71), nr. 114(16 dec.): "waarin opgenomen de *Nieuwe Tilburgsche courant*".
(7) Op 27 oktober 1913 werd door R.J.A. Diepen, H.M.J. Blomjous en mr. G.E. Passtoors de NV Drukkerij het Nieuwsblad opgericht, welke zich ten doel stelde: "het exploiteeren van eene drukkerij, het uitgeven van couranten met inbegrip van het uitgeven van en handeldrijven in boekwerken en al hetgeen daarmede verband houdt" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1913, nr. 267(14 nov.), NV-nr. 1516).
(8) In ruil voor het inbrengen van zijn drukkerij werd H. Gianotten directeur van het vennootschap. In 1919 werd hij volgens zijn zeggen ontslagen, omdat de krant commercieel weliswaar wel een succes was, maar de mede-aandeelhouders in hun politieke strevingen waren mislukt. Gianotten was zijn bedrijf kwijt: "Daar stond ik. Mijn mooie zaak van 1917 weg. Mijn persen, lettervoorraad en andere materialen verdisconteerd in 41 aandelen van *het Nieuwsblad*". Kort daarop begon Gianotten een nieuwe drukkerij in Rijen (vgl. *Ons blad*, ongedateerd [1925]. Eenmalige uitgave van H. Gianotten, bewaard in NPM, map 'Nieuwsblad van het Zuiden').
(9) Vgl. 'Brabant-Pers neemt Nieuwsblad van het Zuiden over', in de *Journalist*, 18(1967), nr. 13(27 juli), p. 285-286. Hier wordt verhaald, hoe het *Brabants dagblad* reeds gedurende enige tijd pogingen ondernam om in Tilburg op de markt te komen.
(10) Tot en met 3(1919/20), nr. 1073(13 sept.) met ochtend- en avondeditie. In het nummer van 7 aug. 1917 werd gezegd, dat de krant een katholiek nieuwsblad wil zijn: "ons werk is, tweemaal daags te geven een courant in den meest modernen zin van het woord (...). Daardoor hopen wij een reeds veel te lang bestaande leemte voor 't grootste deel van Katholiek Nederland aan te vullen, daardoor hopen wij te bereiken dat nu voortaan verstommen de gerechte klachten op onze meetings en Katholiekendagen, op de kansels en in Bisschoppelijke mandementen over het neutrale dagblad, dat slechts slapheid en beginselloosheid aankweekt onder ons Roomsche volk, over de liberale pers, die in onze kringen twijfelzucht en ongodsdienstigheid binnendraagt, over de socialistische bladen vooral, die het gezag in onze gelederen ondermijnen en den gevaarlijksten kiem van onzen tijd, den klassehaat in de harten der onzen doen ontluiken en daardoor de aangeboren en zorgvuldig gekweekte hoogste deugd van onzen godsdienst, de Christelijke liefde tot elkander, dagelijks pogen te verdrukken".
(11) Vgl. 'Tilburgse pers is bijna honderd jaar oud', in: *het Nieuwsblad van het Zuiden*, 10 april 1964, p. 13.

203

Nieuwsbladservice / Katholiek Nederlands Persbureau [1952]-1967
- *jaren* [1952, jan.][1] – 1967, ongen.(24 febr.)
- *uitgever* Katholiek Nederlands Persbureau, KNP
- *plaats* 's-Gravenhage
- *frequentie* wekelijks
- *formaat* C
- *omvang* VI ∞ {2(1953)}-1957; V ∞ 1958-{1963}, {1965}-1966; I ∞ 1967
- *redactie* [1952]-1953 H.B.A.M. Kemna, hoofdred. 1953-1967 J.H. Hetzler, hoofdred.
- *bijzonderheden* De jaargang- en afleveringsnummering wordt gebruikt tot en met 3(1954), nr. 23(8 juni).
– Gestencild.
– Naast deze weekeditie verscheen er de dagelijkse editie o.d.t. *Dagelijks bulletin / Katholiek Nederlands Persbureau* (zie de afzonderlijke beschrijving).
- *autopsie* Volledig, m.u.v. 1952 en 1964
– KDC
- *typering* Weekuitgave van het Katholiek Nederlands Persbureau met berichten voor week- en advertentiebladen. In het laatste nummer wordt gezegd, dat de *Nieuwsbladservice* getracht heeft "vanuit een katholieke visie kommentaar te leveren op het gebeuren, zoals een lezer van een weekblad dat wenst". De hoofdredacteur Hetzler sprak in een lezing over het KNP in 1954: "Naast de dagdienst stelt het KNP een weekdienst samen voor de Katholieke weekbladen. Men heeft geen idee hoe allerlei kleine neutrale persbureaux proberen geld te verdienen aan deze bladen, met voorbijgaan van alle beginselen. De weekbladen zijn vaak niet in staat voldoende onderscheid te maken. Te hunner behoefte stelt het KNP een weekdienst samen, die een gevarieerd karakter heeft met een hoofdartikel, Zondagsartikel en reportages" (*Archief Katholiek Nederlands Persbureau* (KDC), nr. 641).
- *noot*
(1) De begindatum is afgeleid uit de jaargangnummering.

204

de Noord-Brabander[1] 1829-1895
✦ *jaren* 1829, 10 maart: 'Prospectus van een uit te geven dagblad onder den titel van Noord-Brabander'
– 1829, nr. 1(2 april) – 67(1895), nr. 48(27 febr.)
✦ *ondertitel* Staat- en letterkundig dagblad ∞ 13(1841) – 50(1878)
✦ *uitgever* Gebr. Langenhuysen[2] ∞ 1829 – 1836, nr. 73(18 juni)
– A.P. van Langenhuysen ∞ 1836, nr. 1(11 juli) – 1837, nr. 66(3 juni)
– D.A.A. de Rooij ∞ 1837, nr. 67(6 juni) – 21(1849), nr. 55(12 mei)
– Wed.e D.A.A. de Rooij ∞ 21(1849), nr. 56(15 mei) – {51(1879)}
– J.H. Poell-de Rooij ∞ {56(1884)} – 67(1895)
✦ *plaats* 's-Hertogenbosch ∞ 1829, nr. 1(2 april) – 1836, nr. 73(18 juni)
– 's-Gravenhage ∞ 1836, nr. 1(11 juli) – 1837, nr. 66(3 juni)
– 's-Hertogenbosch ∞ 1837, nr. 67(6 juni) – 67(1895)
✦ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)[3] ∞ 1829 – 41(1869), nr. 63(1 juni)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 41(1869), nr. 64(2 juni) – 67(1895)
✦ *formaat* C ∞ 1829-42(1870); D ∞ 43(1871)-50(1878); E ∞ 51(1879)-65(1895)
✦ *omvang* V ∞ 1829; VI ∞ 1830 – 64(1894); II ∞ 65(1895)
✦ *redactie* [1829-{1840} Hein de Wijs][4]
[1829-? mr. Jacobus Gerris, red.][5]
[1840-1841 Jan Wap, hoofdred.][6]
[1841-1845 Judocus Smits, hoofdred.][7]
[1845 P.F. van Cooth, hoofdred.][8]
[1845 E.F.J. van der Gheijn, hoofdred.][8]
[1845-1850 J. van der Linde, hoofdred.][9]
[1853-{1863} Joannes Vrancken, hoofdred.][9]
[1867-? Johan Hubert Poell, red. en drukker][10]
[?-1895 jhr. Jos de la Court][11]
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering begon met de 13e jaargang op 2 januari 1841. De 29e jaargang is van nr. 103(1 sept.) tot en met nr. 138(21 nov.) abusievelijk als de 26e jaargang geteld.
– Op 1 november 1830 werd *de Noord-Brabander* wegens zijn anti-regeringsgezinde houding onder censuur gesteld. Het laatste ongecensureerde nummer, waarin o.a. het volledige ontwerp van de Belgische grondwet werd afgedrukt, dateerde van 2 november. Daarop volgt de aflevering, gedateerd: 4, 6, 9 en 11 november. Voortaan ontbraken redactiecommentaren. In de collectie van het Provinciaal Genootschap van Noord-Brabant bevindt zich voor de periode november 1830 tot en met januari 1832 een aantal ongecensureerde exemplaren, waarop de censuurcorrecties zijn aangebracht door de ambtenaar J. Menu, onder wie provinciale politiezaken resorteerden. In juni 1839 kwam met het opheffen van de status-quo periode ook een einde aan de censuur (vgl. Hoffman, p. 163-179 en *de Noord-Brabander*, 18 juni 1839).
– In juni 1836 werd de uitgave van de krant geschorst op bevel van de militaire autoriteiten. Het laatst aanwezige nummer is dat van 18 juni. Op 11 juli kwam de krant opnieuw uit, gedrukt te Den Haag en de afleveringsnummering startte dat jaar voor de tweede maal bij nummer 1. In de aflevering van 11 juli werd de abonnees bericht, dat: "tengevolge der schorsing tot nader orde (...), door den heer Generaal Majoor, Opperbevelhebber der vesting 's-Hertogenbosch gedaan, hetzelve [= *de Noord-Brabander*] zal worden gedrukt en verzonden te 's-Gravenhage, tot tijd en wijle, dat de schorsing zal zijn opgeheven (...). Vermits er in geheel Oud-Nederland slechts één dagblad bestaat, waarin de berigten nopens den R.K. Godsdienst onpartijdig en met meer belangstelling worden meegedeeld, is het van het hoogste belang, dat hetzelve blijve voortduren. De Noord-Brabander zal dan ook in denzelfden geest van waarheid, gematigd en zelfs in het wezenlijk belang van Gouvernement en alle bestaande autoriteiten voortgaan, en op denzelfden voet en voorwaarden als *de Noord-Brabander* vroeger werd gedrukt en uitgegeven. Vanaf 6 juni 1837 kon de krant weer te Den Bosch worden gedrukt.
✦ *relaties* Samengegaan met *Noordbrabantsch dagblad* en voortgezet als *de Noordbrabanter – Noordbrabantsch dagblad*
✦ *literatuur* J.H.J.M. Witlox, *De Katholieke Staatspartij in haar oorsprong en ontwikkeling geschetst*, dl. 1: *De Noord-Nederlandsche katholieken in de politiek onder Koning Willem I* ('s-Hertogenbosch 1919), p. 201-203; dl. 2: *De Nederlandsche katholieken in de politiek onder Koning Willem II* ('s-Hertogenbosch 1927), p. 89-90, noot 1
– E.R.M. Hoffman, *Noord-Brabant en de opstand van 1830*, Tilburg 1974, met name p. 9-20, 163-179, 222-225
– P. Hollenberg, ''s-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica Brabantica*, 4(1975), p. 171-193. Eerder verschenen in verkorte vorm in *Brabants dagblad*, 201(1971/72), nr. 74(25 sept. 1971)
– J.W.M. Peijnenburg, 'Judocus Smits en *de Noord-Brabander* 1842-1845', in: *Brabants dagblad*, 201(1971/72), nr. 74(25 sept. 1971), p. [31]
– Jos. F.A. Wassink, 'De eerste twee decennia van *de Noord-Brabander*', in: *Brabants heem*, 39(1987), p. 110-121
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1880-1883; 1886, jan.-juni; 1887
– PGNB ∞ 1829-1859; 1863-1870; 1886, juli-dec; 1888-1891
– KB ∞ 1860-1862; 1874-1877; 1884; 1892-1895
– UBM, oude collectie ∞ 1871-1873, 1878-1879
– GA 's-Hertogenbosch ∞ 1885

◆ *typering* Het oudste katholieke dagblad in Nederland, dat tijdens de Belgische opstand wegens zijn anti-regeringsgezinde houding onder censuur werd gesteld. In 1840 werd Jan Wap hoofdredacteur en na een korte periode waarin hij onomwonden uiting gaf aan ultramontaanse opvattingen, zwaaide hij in het najaar van 1840 om en maakte de krant tot een gedwee regeringsorgaan. Bij een terugblik op de eerste vijftig jaar van zijn bestaan noemt de krant zich "het orgaan van het katholieke Noordbrabant". De krant wil dienstbaar blijven "aan de verdediging van de beginselen van de overgroote meerderheid onder Noordbrabant's bevolking, dat zoo door en door gehecht is aan het geloof en de zeden der voorvaderen".

◆ *noten*

(1) Van 21(1849), nr. 25(1 maart) tot en met 24(1852), nr. 73(22 juni) is de titel *de Noord-Brabanter* en vanaf 24(1852), nr. 74(24 juni): *de Noordbrabanter*.

(2) De Gebroeders A.P. en C.L. van Langenhuysen, zich noemende Gebroeders Langenhuysen, waren in 1821 naar Den Haag verhuisd. Zij behielden in Den Bosch een filiaal. In 1826 begon C.L. van Langenhuysen een boekhandel, later uitgebreid met een uitgeverij, in Amsterdam. A.P. van Langenhuysen behield de leiding in Den Haag (vgl. Anton van Duinkerken, *Veertig jaar katholieke uitgeverij* (Bussum 1951), p. 17).

(3) De krant werd vanaf 36(1864), nr. 1(1 jan.) niet meer 'geantidateerd' en verscheen voortaan, tot en met 38(1866), nr. 92(7 aug.), op maandag, woensdag en vrijdag. Vanaf 38(1866), nr. 93(9 aug.) verscheen de krant echter weer op dinsdag, donderdag en zaterdag.

(4) Hein de Wijs was in de beginjaren van *de Noord-Brabander* eigenaar van de krant en bovendien mogelijk ook de hoofdredacteur (vgl. Hoffman, p. 9-13).

(5) In het afscheidsartikel van de hand van C.C. Prinsen in *de Noordbrabanter – Noordbrabantsch dagblad*, 81(1910), nr. 6497(30 sept.) wordt gezegd, dat de akte tot uitgifte van *de Noordbrabanter* getekend werd door de Gebr. Langenhuizen (...) ter eene als uitgevers en Mr. Jacobus Gerris, praktiseerend Advokaat, ter andere zijde als redacteur. Witlox baseerde zich voor de namen van een aantal redacteuren van *de Noord-Brabander* op correspondenten van de minister van justitie Van Maanen (Archief Van Maanen, ARA Den Haag). Zo zou volgens mr. J. van Blarkom, procureur-generaal van het Bossche Gerechtshof, mr. Gerris één van de eerste redacteurs zijn geweest en ondermeer voor 600 gulden per jaar talrijke stukken uit het Frans hebben vertaald. Door een volgens Witlox minder betrouwbare correspondent van Van Maanen werden als medewerkers de namen genoemd van Le Sage ten Broek, jhr. Leopold van Sasse van Ysselt, Van Gils, mr. J.H. Sassen en de advocaat Beerends als een der "hoofdredacteurs" (vgl. Witlox, dl. 1, p. 201, nt. 11).

(6) Volgens Rogier verklaarde Wap zich tegenover de regering bereid de leiding van *de Noord-Brabander* in handen te nemen om het blad in een regeringsgezinde koers te brengen. Vgl. L.J. Rogier en N. de Rooy, *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853-1953* ('s-Gravenhage 1953), p. 50-51.

(7) Vgl. Peijnenburg. Na het vertrek bij *de Noord-Brabander* begon Smits met de uitgave van *de Tijd*. Volgens Peijnenburg was het de bedoeling, dat advokaat Willebois mederedacteur van Smits zou worden, met name voor de politieke artikelen, maar hij betwijfelt of dit in feite is gebeurd.

(8) Vgl. Wassink.

(9) Vgl. Witlox, dl. 2 p. 89-90. Op 2 juli 1853 wordt in de krant meegedeeld, dat de redactie in handen van een nieuwe – niet met name genoemde – redacteur zal komen. De uitgeefster schrijft, dat zij "met steeds toenemende bekommering zag (...), hoezeer het Dagblad *de Noordbrabanter* van zijne vroegere eerebaan afwijkende, eene rigting aannam, die elken opregten inwoner onzer Provincie en ieder' waren Katholiek in het vaderland minder bevallig moest toeschijnen. (...) Hierom dan heb ik het mij ten pligte geacht de redactie van dit Dagblad, binnen weinige dagen over te geven in handen van eenen persoon, die onafhankelijk van karakter en maatschappelijke betrekking, de algemeene welvaart van Nederland, in het bijzonder het welzijn van Noordbrabant en vooral dat der Katholieken beoogt en zonder belemmering kan verdedigen". Mogelijk was deze redacteur J. Vrancken, die althans in 1863, blijkens het nummer van 29 sept. van dat jaar, de redactie voerde. In 1865 werd Vrancken redacteur van het *Weekblad van Tilburg* (vgl. *Noord-Brabander*, 16 juni 1868).

(10) Vgl. A.A.J. Thelen, *Lambert Poell (1872-1937) en de katholieke sociale beweging. Sociaal-klerikaal spanningsveld in het Bossche Diocees 1896-1915. Analyse van een mentaliteit* (Tilburg 1990), p. 39.

(11) Volgens M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 52 was De la Court eigenaar van de krant. Door Hollenberg, p. 194 wordt hij redacteur van de krant genoemd.

205

Noordbrabanter koerier [1906]-[1910]

◆ *jaren* [1906, mei][1] – [ca.1910][2]

◆ *uitgever* Druk.: A. Scholberg-de Reijdt

◆ *plaats* Tilburg

◆ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)

◆ *formaat* E

◆ *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.

◆ *redactie* 1906-[1907][2] Anton Pennings, uitg.-red.

◆ *autopsie* 1(1906), nr. 54(20 sept.)

– NPM

◆ *typering* Nieuwsblad voor Tilburg en omgeving.
◆ *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(2) Volgens M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 78 werd de *Noordbrabanter koerier* na enkele jaren van bestaan opgeheven. Mogelijk werd de uitgave van het blad reeds in december 1907 beëindigd, toen de redacteur Pennings naar Bussum vertrok (vgl. W.J. Pouwelse, F.J.M. van Puijenbroek, 'Kranten in Tilburg', in: *de Lindeboom*, 3/4(1979/80), p. 208, nt. 225).

206

de Noordbrabanter – Noordbrabantsch dagblad 1895-1910
◆ *jaren* 67(1895), nr. 923(1 maart)[1] – 81(1910), nr. 6497(30 sept.)
◆ *uitgever* Eigenaar: NV het Noordbrabantsch dagblad[2]
– Uitgever-drukker: J.H. Poell-de Rooij ∞ 67(1895) – 71(1899/1900), nr. 2387(31 dec. 1899/2 jan. 1900); Henri Berger[3] ∞ 71(1899/1900), nr. 2388(3 jan.) – 81(1910)
◆ *plaats* 's-Hertogenbosch
◆ *frequentie* zesmaal per week[4]
◆ *formaat* E
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [1895-1910 Henri Thijssen, hoofdred.][5]
◆ *bijzonderheden* De 71e jaargang beslaat twee kalenderjaren: 1899 en 1900.
◆ *relaties* Samensmelting van *de Noord-Brabander* en *Noordbrabantsch dagblad*[6]
– Samengegaan met *het Huisgezin* en voortgezet als *Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin*.
◆ *literatuur* P. Hollenberg, ''s-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica Brabantica*, 4(1975), p. 196
◆ *autopsie* Volledig; 1907 echter met lacunes
– GA 's-Hertogenbosch
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Den Bosch en omgeving, voortgekomen uit het samengaan van *de Noord-Brabander* en het *Noordbrabantsch dagblad*. In het laatste nummer schreef de redactie, dat het blad had geleefd in "de geest, die het kenmerk moet zijn van een katholiek blad, de geest der zuivere katholieke beginselen, toegepast op godsdienstig, politiek en sociaal gebied".
◆ *noten*
(1) De jaargangnummering van de *Noordbrabanter* werd voortgezet, terwijl van het *Noordbrabantsch dagblad* de nummering der afleveringen werd overgenomen, waarbij echter per vergissing begonnen werd door te tellen vanaf nr. 923 in plaats van nr. 943.
(2) Op 12 juni 1895 werd de formulering van de doelstelling van de twee jaar tevoren opgerichte NV gewijzigd in: de uitgave "van een dagblad onder den titel door het bestuur te bepalen" (vgl. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1895, nr. 135(12 juni), NV-nr. 165).
(3) Op 12 aug. 1904 werd opgericht de NV Boek-, courant- en handelsdrukkerij voorheen Henri Berger, welke zich ten doel stelde: "de voortzetting van de (...) door (...) Berger uitgeoefende boek-, courant en handelsdrukkerij, met alle daaraan verbonden handelszaken, in den ruimsten zin" (vgl. *Akten betreffende Naamloze Vennootschappen*. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1904, nr. 208(6 sept.), NV-nr. 511).
(4) Tot en met 80(1909), nr. 6141(25 en 26 juli) verscheen er een gecombineerd nummer voor zondag en maandag. Daarna ontvingen de abonnées een aflevering op zaterdag en vervolgens op maandag.
(5) Vgl. *Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin*, 70(1938/39), nr. 12(14 jan.): In memoriam Henri Thijssen.
(6) In het hoofdartikel 'De ineensmelting' in het eerste nummer wordt gezegd: " Het Katholiek Noordbrabant heeft door onze ineensmelting op heden één orgaan gekregen, dat strijden gaat voor de belangen van dit gewest".

207

Noordbrabantsch dagblad 1892-1895
◆ *jaren* 1892, nr. 1(1 jan) – 1895, nr. 942(28 febr.)
◆ *uitgever* NV Noordbrabantsch dagblad[1]
– Gedrukt bij Lutkie en Cranenburg
◆ *plaats* 's-Hertogenbosch
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* VI ∞ 1892-1894; II ∞ 1895
◆ *redactie* [1893-1895 Henri Thijssen, dir.-hoofdred.][2]
◆ *relaties* Samengegaan met *de Noord-Brabander* en voortgezet als *de Noordbrabanter – Noordbrabantsch dagblad*
◆ *literatuur* P. Hollenberg, ''s-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica Brabantica*, 4(1975), p. 193-196
◆ *autopsie* Volledig
– GA 's-Hertogenbosch
◆ *typering* In het verschil van politieke opvattingen tussen enerzijds Schaepman c.s. en anderzijds de Bahlmannianen koos de redacteur van *de Noordbrabanter* Jos de la Court duidelijk de zijde van Schaepman. Als reactie daarop werd door onder meer pastoor C.C. Prinsen het *Noordbrabantsch dagblad* gesticht. Hoewel het blad anti-Schaepmanniaans was georiënteerd, speelde het desalniettemin een belangrijke rol in de opkomst van de sociale beweging in Brabant door de artikelen van pastoor Prinsen en pater Van den Elsen. In het inleidend artikel 'Den lezer heil' in het eerste nummer wordt erop gewezen, "dat er altijd nog plaats overblijft

voor een algemeen orgaan van de katholieken der gansche provincie, dat de trouwe afspiegeling is van het politieke leven, zooals het zich vooral in den laatsten tijd in dit gewest zoo krachtig , zoo zelfstandig en zoo beslist heeft geuit". Het *Noordbrabantsch dagblad* zal de katholieke zaak 'warm' verdedigen, "maar als overwegend katholieke provincie vormt Noord-Brabant een zelfstandig deel van het katholieke kamp met eigenaardige belangen in overeenstemming met zijn bijzondere toestanden". Voor die belangen, zo wordt gesteld, wil het *Noordbrabantsch dagblad* strijden.

◆ *noten*

(1) Op 10 maart 1893 werd het Naamlooze Vennootschap het Noordbrabantsch dagblad opgericht door H.M. Thijssen, P.H. Verschuuren, en twee leden van de Provinciale Staten van Noord-Brabant, J.F. Boex en F.W.M. Manders. De NV stelde zich ten doel: de voortzetting van de uitgave van het *Noordbrabantsch dagblad* (vgl. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1893, nr. 71(24 maart), NV-nr. 82).

(2) Vgl. *Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin*, 70(1938/39), nr. 12(14 jan.): In memoriam Henri Thijssen.

208

Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin 1910-1941

◆ *jaren* 1(1910/11), nr. 1(1 okt.) – 72(1941), nr. 256(31 okt.)[1]

◆ *uitgever* NV Maatschappij Dagblad het Huisgezin en NV het Noordbrabantsch dagblad, gefuseerd tot NV Noordbrabantsch dagblad het Huisgezin[2], in 1928 van naam veranderd in NV Algemeene Uitgevers Maatschappij van bladen en tijdschriften[3]

– De krant werd tot in 1918 uitgegeven door de Firma Lutkie en Cranenburg en ging toen over naar de NV C.N. Teulings Drukkerijen[4]

◆ *plaats* 's-Hertogenbosch

◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)

◆ *formaat* E

◆ *omvang* VI

◆ *redactie* 1910-[1930][4] H.M. Thijssen, dir.
1910-[1934][4] J.B. Vesters, hoofdred.
[1918 kapelaan J.J. Kroon, red.][5]
[1922-1927 G.H.J.L. Hol, chef red.][6]
[1930-1941 drs. H.C.M. Wijffels, dir., vanaf 1934 tevens hoofdred.][7]

◆ *bijzonderheden* Er verscheen naast de Brabantse ook een landelijke editie, aanvankelijk onder de titel *R.K. dagblad het Huisgezin*; vanaf 18 maart 1918 tot en met 2 dec. 1930 als *het Huisgezin*, 'Roomsch-katholiek dagblad voor Nederland'. Vanaf 62(1930/31), nr. 7652(4 dec.) verscheen ook deze landelijke editie onder de titel *Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin*.

– De jaargangnummering van de plaatselijke editie begon aanvankelijk op 1 oktober, die van de landelijke editie op 1 april. In 1920 startte de plaatselijke editie haar nieuwe jaargang voortaan ook op 1 april. Dientengevolge liep de tiende jaargang van de plaatselijke editie slechts van 1 oktober 1919 tot 1 april 1920. Op 4 dec. 1930 namen beide edities dezelfde titel aan en ook de nummering liep voortaan gelijk, waarbij de nummering van de landelijke editie werd voortgezet. De landelijke editie had in 1910 de jaargangnummering van de voorloper *het Huisgezin* gecontinueerd, waardoor jrg. 1, nr. 1 van de Brabantse editie correspondeerde met 42e jrg, nr. 6279 van de landelijke editie. Vanaf 63(1932) beginnen de nieuwe jaargangen steeds op 1 januari en bovendien begint de nummering der afleveringen dan steeds per 1 januari. Vanaf nr. 7783(20 sept. 1915) tot en met nr. 7926(10 maart 1916) is de 47e jaargang van de landelijke editie abusievelijk genummerd als 74e.

– Vanaf 1924 zijn er foto's in de krant opgenomen.[8]

- Vanaf 1 mei 1921 verscheen voor Oss en omgeving als kopblad *de Stad Oss* (zie de afzonderlijke beschrijving).

– Vanaf 1929 verscheen voor Boxtel en omgeving als kopblad de *Boxtelsche courant*, 'Weekblad voor Boxtel en omstreken'[9]. Dit blad was een voortzetting van *Onze kerkklokken*, 'R.K. weekblad voor Boxtel, Esch, Gemonde, Liempde, St. Michielsgestel, Nijnsel, St. Oedenrode, Olland, Schijndel, Vught, Wijbosch enz.'[10].

– Het was mogelijk zich te abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. In de catalogus van het PGNB was vóór de verhuizing naar de KUB te Tilburg de jaargang 1914 opgenomen van het 'Geïllustreerd zondagsblad van het Huisgezin', maar in september 1984 was deze band niet aanwezig. In de titelkop van de krant wordt niet gesproken over een zondagsblad en het is derhalve onbekend welk zondagsblad aan de lezers werd aangeboden.

– Volgens de *Pius-almanak*, 1922 verscheen wekelijks als gratis bijblad *Roomsch leven*, 'Kerkklokje van 's-Hertogenbosch'. Als bijlage bij de plaatselijke editie verscheen vanaf {augustus 1919} de *Officiëele kerkelijke dienstregeling voor 's-Hertogenbosch*. Vanaf 29 oktober 1932 heet deze bijlage *Bijblad voor de kerkdiensten*.

– Op maandagochtend verscheen als bijlage *de Maandagmorgen* (zie de afzonderlijke beschrijving).

– Vanaf 68(1937), nr. 71(25 maart) tot en met 72(1941), nr. 256(31 okt.) verscheen wekelijks de bijlage *de Vrouw en haar huis*.

– Vanaf 69(1938), nr. 3(5 jan.) tot en met 70(1939), nr. 101(29 april) verscheen wekelijks de bijlage *Film en radio*.

– Vanaf 69(1938), nr. 36(12 febr.) tot en met 72(1941), nr. 256(31 okt.) verscheen wekelijks een bijlage voor de jeugd: *Onze eigen krant*. De ondertitel van deze bijlage wisselde geregeld: 'Versterkt de vriendschapsband', 'Is leerzaam, leuk en amusant!', etc..

– Vanaf 6 mei 1939 tot en met 31 okt. 1941 verscheen op zaterdag aanvankelijk met een eigen nummering: *het*

Bottende hout, een tweede bijlage voor de jeugd, met wisselende ondertitels, zoals 'Alles sal regkom', 'Were di, edele Brabant', etc..
– In 1941 verscheen vanaf 72(1941), nr. 63(15 maart) wekelijks de bijlage *Brabant is ons eigen land* met streekgeoriënteerde bijdragen.
• *relaties* Samensmelting van *het Huisgezin* en van *de Noordbrabanter – Noordbrabantsch dagblad*
– Samengegaan met *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant* en voortgezet als *Noordbrabantsche courant*
• *literatuur* *Een kijkje in een Bosch' bedrijf. Noordbrabantsch dagblad het Huisgezin*, Z.pl., z.j., 24 p.
– P. Hollenberg, ''s-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica Brabantica*, 4(1975), p. 205-215, met name noot 93
– Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. De geschiedenis van de Volkskrant* (Baarn 1981), p. 119-122
• *autopsie* Volledig
– GA 's-Hertogenbosch ∞ editie 's-Hertogenbosch
– KB ∞ landelijke editie
• *typering* Katholiek dagblad voor 's-Hertogenbosch en omgeving, waarvan tevens een landelijke editie verscheen.
• *noten*
(1) In het laatste nummer wordt in een mededeling 'Aan onze abonné's' bericht, dat de maatregelen tot persorganisatie "door de bevoegde instanties genomen" tot een fusie moeten leiden van de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant* met het *Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin*: "Dientengevolge komen beide couranten heden voor het laatst in den aan haar abonné's vertrouwden vorm uit".
(2) Op 21 mei 1921 werd de naam van de NV Maatschappij Dagblad het Huisgezin gewijzigd in NV Noordbrabantsch dagblad het Huisgezin. Het doel van de NV werd als volgt geformuleerd: "(...) de uitoefening van het drukkers- en uitgeversbedrijf, met al wat daarmede in verband staat, in den uitgebreidsten zin genomen, en het deelnemen in andere vennootschappen met gelijk of verwant doel" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1921, nr. 150(4 aug.), NV-nr. 1904).
(3) Vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1929, nr. 29(11 febr.), NV-nr. 228. Deze NV Algemeene Uitgevers Maatschappij van bladen en tijdschriften was een dochteronderneming van de NV C.N. Teulings Drukkerijen.
(4) In 1918 werd de krant overgenomen door Teulings Drukkerijen. In 49(1917/18), nr. 9445(18 maart 1918) werd de lezers bericht, dat vanaf die dag de bureaus van redactie en administratie gevestigd zijn in het gebouw van de NV C.N. Teulings Drukkerijen. Mogelijk was het blad reeds in het najaar van 1917 van eigenaar veranderd. Dit tijdstip wordt genoemd door mr. Jos van Roosmalen, directeur van de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant*. Volgens Van Roosmalen werd met de overname van de krant door Teulings Drukkerijen een mondelinge afspraak niet nagekomen, namelijk dat de NV Teulings Drukkerijen nooit tot het uitgeven van een krant zou overgaan (vgl. Hollenberg, p. 208). De Firma C.N. Teulings was in 1917 omgezet in de NV C.N. Teulings Drukkerijen; in 1920 werd het predicaat 'Koninklijk' verleend. Voor de geschiedenis van het Teulings' bedrijf zie: '75-jarig bestaan van Teulings' Drukkerijen', in: *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant* 1919, nr. 182(8 aug.).
(5) Vgl. *Mededeelingen van de Nederlandsche Katholieke Journalisten-Vereeniging*, 1918, nr. 10(5 jan.), p. 48.
(6) Vgl. Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. De geschiedenis van de Volkskrant* (Baarn 1981), p. 146.
(7) Vgl. Hollenberg, p. 208.
(8) In 14(1923/24), nr. 4681(6 maart) wordt bericht: "We gaan nu, zooals uit het blad van heden blijkt, een geheel geïllustreerde pagina geven, bevattende de voornaamste feiten en personen in beeld gebracht". Aanvankelijk verscheen deze fotopagina op dinsdag, donderdag en zaterdag, weldra echter dagelijks.
(9) De *Boxtelsche courant* verscheen wekelijks op vrijdag vanaf 13(1929), nr. 1(4 jan.) tot en met 30(1941), nr. 38(26 sept.). Dit was vermoedelijk het laatste nummer dat kon verschijnen. De jaargangnummering versprong tussen 23(1939) en 30(1941). Jaargang 1940 ontbreekt in het Gemeentearchief te 's-Hertogenbosch, alwaar alle overige jaargangen wel aanwezig zijn. Van de *Boxtelsche courant* is als lokaal weekblad geen beschrijving in de BKNP opgenomen.
(10) In het Gemeentearchief te 's-Hertogenbosch zijn aanwezig van *Onze kerkklokken*: 11(1926/27), nr. 8(7 jan.) tot en met 13(1928), nr. 5(28 dec.). In 13(1928), nr. 5(28 dec.) werd over de toekomst van het blad gezegd, dat vanaf 4 jan. 1929 de *Sint Jansklokken* aan het blad zouden worden toegevoegd: "De mening, dat de *St. Jansklokken* alleen voor de stad 's-Hertogenbosch bestemd zijn, is geheel onwaar. Integendeel, in iedere streek van het bisdom wordt een extra-blad gevoegd bij de *Sint Jansklokken*, die zelf zijn berekend voor geheel het bisdom. Dit extra-blad zal voor Boxtel en omstreken zijn de *Boxtelsche courant*".

209

Noordbrabantsche courant 1941-1943
• *jaren* 1(1941/42), nr. 1(3 nov.) – 3(1943), nr. 51(31 dec.)
• *ondertitel* Dagblad voor 's-Hertogenbosch en de Provincie Noordbrabant ∞ 1(1941/42), nr. 1(3 nov.) – nr. 48 (31 dec.)

– Algemeen nieuwsblad voor 's-Hertogenbosch en de Provincie Noord-Brabant ∞ 1(1941/42), nr. 49(2 jan.) – 2(1942/43), nr. 31(7 dec.)
• *uitgever* Noordbrabantsche Courant NV[1]
• *plaats* 's-Hertogenbosch
• *formaat* E ∞ 1(1941/42) – 2(1942/43), nr. 31(7 dec.); D ∞ 2(1942/43), nr. 32(8 dec.) – 3(1943)
• *omvang* VI ∞ 1(1941/42)-2(1942/43); III ∞ 3(1943)
• *redactie* 1941-1942 A.A.M. van Roosmalen, "leiding"
1941-1942 Jos. A.G.M. van Roosmalen, "leiding"
1941-1942 A. Schotten, "leiding"
1941-1943 H.C.M. Wijffels, "leiding", later dir.
1941-1943 W.A.Th.J.M. Boelaars, hoofdred.
1941-1943 L.M.H.E. van Bunge, verantw. red. voor binnen- en buitenland
1941-1943 N.G.A. de Rooij, verantw. red. stad en provincie
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon per 1 november.
• *relaties* Samensmelting van *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant* en van het *Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin*[2]
– Voortgezet in *Nieuwe Brabantsche courant*[3]
• *literatuur* P. Hollenberg, ''s-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica Brabantica*, 4(1975), p. 233-234
• *autopsie* Volledig
– GA 's-Hertogenbosch
• *typering* Katholiek dagblad voor Den Bosch en omgeving, ontstaan uit het gedwongen samengaan van de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant* en van het *Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin*. In het eerste nummer van 3 november 1941 werd gezegd, dat de redactie zou worden gevoerd "op den grondslag van de godsdienstig-zedelijke overtuiging, die in het in overgroote meerderheid katholieke, Brabantsche volk leeft, ter bevordering van het gemeene welzijn met een bijzondere aandacht voor de economische en cultureele belangen van het gewest Noord-Brabant en de stad 's-Hertogenbosch en beider bevolking". Langzamerhand werd de krant meer en meer spreekbuis van de nazi-propaganda.
• *noten*
(1) Het doel van de NV Noordbrabantsche Courant werd als volgt omschreven: "het vervaardigen en exploiteeren van de *Noordbrabantsche Courant* en de uitoefening van het drukkers- en uitgeversbedrijf, een en ander met al wat daarmede in verband staat, in den meest uitgebreiden zin genomen, zoomede het samenwerken met of deelnemen in andere ondernemingen met gelijk of verwant doel" (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1942, nr. 24(4 febr.), NV-nr. 92).
(2) De samensmelting van de beide kranten werd als volgt in de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant*, 170(1941), nr. 256(31 okt.) aangekondigd: "De reorganisators der Nederlandsche pers hebben ook de beide in 's-Hertogenbosch verschijnende dagbladen, het *Noordbrabantsch dagblad het Huisgezin* en de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant* in hun plannen betrokken; zij bepaalden dat na 31 October genoemde bladen dienden saam te gaan". In de titelkop van de *Noordbrabantsche courant* is tot en met 1(1941/42), nr. 48(31 dec.) vermeld: "Ter vervanging van de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant* en van het *Noordbrabantsch dagblad het Huisgezin*".
(3) Het 'Ten geleide' in het eerste nummer (3 jan. 1944) van de *Nieuwe Brabantsche courant* begint aldus: "Nu als gevolg van de van Overheidswege verder doorgevoerde concentratie in de uitgifte van dagbladen, dit dagblad van en voor 's-Hertogenbosch, de Langstraat en Noord-Oost Brabant in nieuwen vorm verschijnt (...)". Op de voorpagina van het eerste nummer maakt de directie van de *Nieuwe Brabantsche courant* expliciet bekend "om een einde te maken aan onjuiste gerucht-en", dat de *Nieuwe Brabantsche courant* en de Noordbrabantsche courant NV afzonderlijke ondernemingen zijn. De *Nieuwe Brabantsche courant* was een uitgave van H. Vervoort, directeur van het *Dagblad van het Zuiden* (vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 358-359). De *Nieuwe Brabantsche courant* is niet als een katholieke krant te beschouwen en er is derhalve geen beschrijving van in de BKNP opgenomen.

210

de Noordbrabantsche post 1902-[1906]
• *jaren* 1(1902), [begin april][1] – [1906, febr.][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad
• *uitgever* Firma P.C. Baijens[3]
• *plaats* Waalwijk
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op vrijdag)
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afln.: respectievelijk 4 en 6 p.
• *redactie* [1903-1904 Th.C. Vianen, uitg.-red.][3]
• *relaties* Opgegaan in *de Echo van het Zuiden*[2]
• *autopsie* 1(1902), nr. 51(17 sept.) en 4(1905), nr. 309(24 maart)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Waalwijk en omgeving.
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(2) In *de Echo van het Zuiden* van 11 febr. 1906 werd meegedeeld dat het recht van uitgave van *de Noordbrabantsche post* was overgenomen.

(3) Gerard Penners, "kruidenier in ruste", trok vanuit Heerlen naar Waalwijk en werd eigenaar van "een boekhandel met drukkerij, waar *de Noordbrabantsche post* werd uitgegeven". Th. Vianen, die journalist was geweest bij de *Limburger koerier* in Heerlen, ging met hem mee en werd redacteur bij *de Noordbrabantsche post*. In 1904 gingen beiden terug naar Heerlen en namen aldaar *de Nieuwe Limburger koerier* over (vgl. *Limburgsch dagbad*, jubileumnummer van 8 okt., p. 3).

211

het Noorden 1964-1967
✦ *jaren* 1964, proefnr.(7 nov.)
– 1(1965), nr. 1(9 jan.) – 3(1967), nr. 52(23 dec.)[1]
✦ *ondertitel* Katholiek nieuwsblad voor Noord-Nederland ∞ 1(1965), nr. 1(9 jan.) nr. 34(28 aug.)
– Katholiek weekblad voor Noord-Nederland ∞ 1(1965), nr. 35(4 sept.) – 3(1967)
✦ *uitgever* Tot en met {2(1966), nr. 26(25 juni)} gedrukt in de Drukkerij Twentsche Courant NV te Hengelo
✦ *plaats* Red. en Adm. Groningen ∞ 1(1965) – 2(1966), nr. 26(25 juni)
– Assen ∞ 2(1966), nr. 27(2 juli) – 3(1967)
✦ *frequentie* wekelijks
✦ *formaat* C ∞ 1(1965), nr. 1(9 jan.) – nr. 34(28 aug.); E ∞ 1(1965), nr. 35(4 sept.) – 2(1966), nr. 26(25 juni); C ∞ 2(1966), nr. 27(2 juli) – 3(1967)
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* 1965 A.J.M. Triesscheijn, hoofdred.
1965-1966 M. de Boer, prov.red. Friesland
1965-1966 A.A. Diepstraten, red.raad
1965-1966 J.D. Gerritsen, prov.red. Groningen
1965-1966 K. Goinga, prov.red. N-O-Polder
1965-1966 N. Grol-Veeger, red.raad
1965-1966 A. de Jong, prov.red. Drente
1965-1966 T. Kuis, prov.red. Drente
1965-1966 J. Lemstra, prov.red. Groningen
1965-1966 W. Lunter, prov.red. Friesland
1965-1966 J.F. v.d. Oetelaar, prov.red. N-O-Polder
1965-1966 J. Oude Brunink, eindred.
1965-1967 Sj. Galama, red.raad
1965-1967 moderator J.F.A. Griepink, red.raad, vanaf 1966 hoofdred.
1966-1967 G.L.W. Gommans, eindred.
1966-1967 dr. Theo P.M. de Jong, red.raad
✦ *relaties* Voortzetting van *Ons Noorden* (1913-1964)[2]
– Min of meer voortgezet als *Informatiebulletin van het bisdom Groningen*[3]
✦ *autopsie* Volledig
– Provinciale Bibliotheek van Friesland, Leeuwarden
✦ *typering* Katholiek weekblad voor Groningen, Friesland, Drenthe en de Noordoostpolder. Op de Katholiekendag van 11 augustus 1964 te Bolsward was reeds meegedeeld, dat *Ons Noorden* weer als weekblad zou gaan verschijnen. (vgl. *de Journalist*, 15(1964), nr. 15(15 aug.), p. 323). Bij de uitgave van het proefnummer was de titel gewijzigd in *het Noorden*. In het hoofdartikel 'Een nieuwe kans' werd geschreven, dat het blad een "eigen conversatie-ruimte", een ontmoetingspunt wil zijn voor overleg, berichten en plannen. In het eerste nummer van 9 jan. 1965 werd gezegd, dat met de uitgave van het blad "een nieuwe fase is begonnen in de katholieke publiciteit van Noord-Nederland. (...) Wat nu verschijnt is een nieuwsblad dat eenmaal in de week uitkomt, wat vroeger werd uitgegeven [=*Ons Noorden*] was een krant die dagelijks nieuws en commentaren bracht." Met ingang van 2 juli 1966 onderging het blad een koerswijziging en presenteerde zich in het hoofdartikel 'Noorderlicht. Nieuwe weg' als "een middel (...) van concentratie en gezamenlijke bezinning; zij wil het middel zijn waarin diverse aspecten van de samenleving doorlicht en belicht kunnen worden". Het blad wil ontmoetingspunt zijn, "de schuurpaal, als U wilt. Dat zal betekenen, dat elke authentieke christelijke uiting en mening, van welke kleur en geaardheid die ook is, in *het Noorden* mag doorklinken".
✦ *noten*
(1) *De Gelderlander* berichtte dat *het Noorden* was opgeheven deels als gevolg van financiële moeilijkheden, deels ten gevolge van problemen aangaande de inhoud. De hoofdredacteur, kapelaan Griepink, was van mening dat een deel van de lezers kerknieuws wenste, anderen algemeen nieuws en een derde groep regionaal en plaatselijk nieuws (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 1(15 jan.), p. 8).
(2) In het laatste nummer van *Ons Noorden* van 31 maart 1964 werd reeds een voortzetting aangekondigd: "een eigen katholiek weekblad bestemd voor heel ons bisdom, maar ook met een duidelijke regionale gerichtheid".
(3) In het eerste nummer van het *Informatiebulletin van het bisdom Groningen* van 13 jan. 1968 schrijft bisschop Nierman: "Wij misten de dagelijkse berichtgeving van ons eigen dagblad [=*Ons Noorden*], daarna meenden wij dat tenminste een wekelijks opinieblad [=*het Noorden*] ons denken fris moest houden. Wij zijn er nu van overtuigd, dat het informatieblad de katholieke Kerk van de noordelijke provincies zal brengen wat zij al zo lang heeft gezocht. Wij moesten bezuinigen, maar toch, met het weinige zijn wij weer rijk". Van het *Informatiebulletin van het bisdom Groningen* zal een beschrijving worden opgenomen in een van de volgende delen van de BKNP.

212

de Noorderpost [1936]-[1941]
◆ *jaren* [1936, 20 juli][1] – [1941, 1 okt.][2]
◆ *ondertitel* Noord-Hollandsch dagblad
◆ *uitgever* NV Drukkerij de Spaarnestad
– Onderdeel van 'Vereenigde Katholieke Pers'
◆ *plaats* Bureaus te Den Helder, Schagen en Alkmaar
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [1936-1940 Fr. Otten, red.][3]
◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering is die van het *Noord-Hollandsch dagblad*. De nieuwe jaargang begon op 1 oktober.
– Kopblad van het *Noord-Hollandsch dagblad*.
– Voor het conflict tussen NV de Spaarnestad en het bedrijf van Stumpel, zie *Archief De Tijd* (KDC), nr. 291.
◆ *autopsie* 29(1936), nr. 246(25 juli) – 32(1938/39), nr. 230(30 juni)
– Drukkerij Noordholland, Hoorn
◆ *typering* Kopblad van het *Noord-Hollandsch dagblad* voor Den Helder, Schagen en omliggende dorpen. Met de uitgave van *de Noorderpost* werd volgens de Spaarnestad begonnen in het kader van de nieuwe koers om alle edities van de 'Vereenigde Katholieke Pers' te verbeteren. Volgens het *Westfriesch dagblad*, uitgave van de NV Onze Courant van Stumpel te Hoorn, was het laten verschijnen van *de Noorderpost* een poging om de invloed tegen te gaan van het *Westfriesch dagblad*, dat druk doende was met de voorbereidingen voor de uitgave van het *Alkmaarsch dagblad* en het *Schager dagblad*. Toen deze twee bladen in het voorjaar van 1937 van de pers kwamen, ontspon zich een persstrijd in Noordholland tussen enerzijds de NV de Spaarnestad en anderzijds het bedrijf van Stumpel. De bisschop van Haarlem, mgr. Huibers, drong er bij beide kranten op aan deze onverkwikkelijke ruzie te beëindigen.
◆ *noten*
(1) Blijkens een memorandum van de directie van de NV Drukkerij de Spaarnestad verscheen op 20 juli 1936 het eerste nummer van *de Noorderpost* (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nr. 291).
(2) Vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 309.
(3) Vgl. *Noord-Hollands dagblad*, 51(1955), nr. 11413(15 juni): 'Jubileumnummer 50 jaar jong'.

213

Noordhollands dagblad 1952-{1980}
◆ *jaren* 48(1952/53), nr. 12587(25 sept.) – {76(1980/81), nr. 24300(31 dec.)}
◆ *ondertitel* Katholiek dagblad voor ...[1] ∞ 51(1955/57), nr. 11453(1 aug. 1955) – nr. 11561(14 dec. 1955)
– Dagblad voor ...[1] ∞ 51(1955/57), nr. 11562(15 dec. 1955)
◆ *uitgever* [NV Onze Courant ∞ 48(1952/53) – 1955, 18 febr.][2]
– NV Noorderpers ∞ 1955, 18 febr. – {76(1980/81)}
– Het blad werd gedrukt bij Drukkerij Noordholland, vanaf 19 dec. 1953 NV Drukkerij Noordholland.[3]
– Vanaf 1964 deelname in het samenwerkingsverband de Pers Unie.[4]
◆ *plaats* Hoorn
– Kantoren te Alkmaar, Den Helder en Schagen. Vanaf 1969 ook te Heerhugowaard.
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* 1952-1957 E.J.M. Stumpel, dir.
1952-1958 H.N. Smits, hoofdred.
[1952]-1980 J.M. Onstenk (aanvankelijk chef van de Westfriese red., vanaf 1958 hoofdred.)[5]
1957-1979 H.B.A.A. Stumpel, dir.
1957-1979 M.A.J. Stumpel, dir.
1962-{1980} J. Toes, hoofdred.
1977-{1980} L.C. Lelieveld, dir.
◆ *speciale nummers* 51(1955), nr. 11413(15 juni): 'Jubileumnummer 50 jaar jong'
◆ *bijzonderheden* De nummering der jaargangen is nogal chaotisch. De nieuwe jaargang begon aanvankelijk rond 1 april. De 51e jaargang beslaat twee jaren van 1 april 1955 tot en met 31 maart 1957, waarop onmiddellijk de 53e jaargang volgde. De 57e jaargang loopt van april 1961 tot en met dec. 1962; de 58e begint jan. 1963 en verspringt op 15 mei 1963 naar de 53e jaargang. De 53e jaargang loopt door tot en met 30 maart 1965. De 54e jaargang loopt van 1 april 1965 tot en met 18 april 1967; de 56e van 19 april 1967 tot en met jan. 1971. De 57e begint op 25 jan. 1971; vanaf 22 juli 1972 is er echter weer sprake van de 55e jaargang. Op 2 jan. 1973 begint de 56e, op 2 jan. 1974 de 57e, die doorloopt tot 6 mei 1976. Op 7 mei 1976 verspringt de jaargangnummering naar 72. Jaargang 73 begint in juli 1977; jaargang 74 in mei 1978; jaargang 75 in juni 1979 en jaargang 76 op 3 mei 1980.
– Ook de nummering der afleveringen is onregelmatig. De nummering verspringt van nr. 13356(4 april 1955) naar nr. 11357(5 april); van nr. 11965(12 april 1957) naar nr. 19966(13 april); van nr. 20444(25 okt. 1961) naar nr. 10445(26 okt.); van nr. 10622(29 mei 1962) naar nr. 16623(30 mei); van nr. 18738(5 maart 1974) naar nr. 187139(6 maart); van nr. 187220(14 juni 1974) naar nr. 287221(15 juni); van nr. 287312(1 okt. 1974) naar

nr. 287113(2 okt.); van nr. 28801(28 mei 1976) naar nr. 82802(29 mei); van nr. 82812(11 juni 1976) naar nr. 822813(12 juni); van nr. 823118(23 febr. 1977) naar nr. 23119(24 febr.).
– Vanaf mei 1956 tot in het najaar van 1957 verscheen op zaterdag het bijvoegsel *Tussen 2 weken*.
– Tot en met 15 september 1962 verschenen min of meer als kopbladen *Ons Noorden* en het *Overijssels dagblad*.
• *relaties* Voortzetting van *Nieuw Noord-Hollandsch dagblad*
• *autopsie* Volledig
– Archiefdienst Westfriese Gemeenten, Hoorn
• *typering* Katholiek dagblad voor Noord-Holland
• *noten*
(1) Editievermelding: 'voor Alkmaar en omgeving'. 'voor het Noorderkwartier', 'voor West-Friesland' en 'voor Den Helder / Schagen'.
(2) Op 18 febr. 1955 werd de NV Onze Courant omgezet in de NV Noorderpers, welke zich ten doel stelde: "het redigeren, doen drukken, uitgeven en exploiteren van dag-, nieuws- en advertentiebladen en het verrichten van al hetgeen in verband staat daarmede in de ruimste zin des woords". Vastgelegd werd, dat de dagbladen zouden worden geredigeerd in overeenstemming met: "1) de geloofs- en zedenleer der Katholieke Kerk, 2) de directieven, neergelegd in de Pauselijke Encyclieken, 3) de herderlijke brieven van het Nederlandse Episcopaat" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschap*. Bijvoegsel van de *Nederlandse Staatscourant*, 1955, nr. 71(13 april), NV-nr. 700).
(3) Vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1954, nr. 40(26 febr.), NV-nr. 115.
(4) Voor de Pers Unie, zie de beschrijving van *het Binnenhof*, noot 3.
(5) Vgl. 75(1979/80), nr. 24046(1 maart).

214

Noord-Hollandsch dagblad 1921-[1941]
• *jaren* 14(1921/22), nr. 124(1 maart 1921) – [1941, 16 okt.][1]
• *ondertitel* Ons blad
• *uitgever* NV Drukkerij de Spaarnestad[2]
– Vanaf 1 juli 1929 gedrukt te Haarlem bij de Spaarnestad, vanaf 1 april 1932 te Amsterdam in 't Kasteel van Aemstel
• *plaats* Alkmaar
– Vanaf 29 dec. 1937 worden bureaus vermeld te Alkmaar, Den Helder, Hoorn en Schagen
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* [1921-1929 Leo Speet, hoofdred.][3] [1929-1940 N. Andriesma, red. en adm.][4]
• *speciale nummers* 25(1932), nr. 304(30 sept.): speciaalnummer ter gelegenheid van het feit dat 25 jaar geleden het eerste nummer van *Ons blad*, voorloper van *Noord-Hollandsch dagblad* verscheen
• *bijzonderheden* De 14e jaargang loopt tot en met nr. 632(21 nov. 1922), waarop volgt 16e jaargang, nr. 272(22 nov.) tot en met nr. 305(30 dec. 1922). Vanaf 17(1923) lopen de jaargangen gelijk met het kalenderjaar, maar na 26(1932), nr. 218(14 sept.) volgt 25e jaargang, nr. 290(15 sept.). Op 1 okt. 1932 begint opnieuw de 26e jaargang en vanaf dat ogenblik start de nieuwe jaargang steeds rond 1 okt..
– Vanaf 1924 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Kopblad van de *Nieuwe Haarlemsche courant*. Vanaf 1 juli 1929 gedrukt te Haarlem als 'buiten-editie' van de *Nieuwe Haarlemsche courant* met aparte kop en met speciaal nieuws voor Alkmaar en omstreken (vgl. *Gedenkboek NV de Spaarnestad [1906-1931]*, p. 38). Vanaf 1932 werd de krant gedrukt bij *de Tijd* in Amsterdam en is het als een kopblad te beschouwen van *de Nieuwe dag*.
– Als kopbladen verschenen *de Noorderpost*, de *Nieuwe Purmerender courant* (tot en met juni 1929) en de *Nieuwe provinciale Noord-Hollandsche courant*.
– In de titelkop wordt vermeld, dat de lezers zich konden abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. Ongetwijfeld betrof het hier het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad* en de opvolgers.
– Vanaf sept. 1921 tot in 1926 verscheen als wekelijkse bijlage *Voor de huiskamer*.
– De krant verscheen in verschillende edities, welke in het Gemeentearchief Alkmaar zijn bewaard gebleven.
– Voor de persstrijd met het *Westfriesch dagblad*, zie aldaar bij de bijzonderheden.
• *relaties* Samengegaan met *Westfriesch dagblad* en voortgezet als *Nieuw Noord-Hollands dagblad*
• *literatuur* 'De groei van ons dagblad in Alkmaar' in: *Noord-Hollands dagblad*, 51(1955), nr. 11413(15 juni), *Jubileumnummer 50 jaar jong*
• *autopsie* tot en met 33(1939/40), nr. 332(31 okt. 1939), m.u.v. 1926, okt.-dec.; 1928, jan., okt.-dec.; 1929, jan.-maart, juli-sept.; 1934, mei-juni; 1939, jan.-febr
– Regionaal archief Alkmaar
• *typering* Katholiek dagblad voor Alkmaar en omgeving.
• *noten*
(1) Vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 309.
(2) Vanaf 26(1932), nr. 162(11 juli) tevens vermeld: "Vereenigde Katholieke Pers".
(3) Vgl. *de Tijd*, 18 febr. 1941, 'In memoriam Leo Speet'.
(4) Vgl. *Noord-Hollands dagblad*, 51(1955), nr. 11413(15 juni).

215

de Noord-Limburger 1922-1941
◆ *jaren* 1922, proefnrs.(18, 22, 25 en 29 maart)
– 1(1922), nr. 1(1 april) – 20(1941), nr. 73(30 sept.)
◆ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Gennep en omstreken
◆ *uitgever* NV Jos J. van Lindert's Electrische Drukkerij en Boekhandel
◆ *plaats* Cuyk
– Bijkantoren: Gennep (vanaf 1928) en Uden (vanaf 1929)
◆ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, vanaf [1938][1] dinsdag en vrijdag)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [1922][2]-1941 B.Th. Roosenboom, dir.-hoofdred.
◆ *bijzonderheden* Vanaf 1928 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Kopblad van *de Echo van het land van Cuyk*.
– Voor de lezers van *de Noord-Limburger* was het mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*.
– De krant is niet verschenen op 14 mei 1940.
◆ *relaties* Opgegaan in *de Echo van het land van Cuyk*
◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 2(1923) en 17(1938)-18(1939)
– Streekarchief Land van Cuyk, Grave
◆ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Gennep en omstreken. Kopblad van *de Echo van het land van Cuyk*. In het proefnummer van 18 maart 1922 wordt geschreven, dat het op den duur praktisch onmogelijk is gebleken om in *de Echo* zowel de belangen van het land van Cuyk als die van Noord-Limburg op voldoende wijze te behartigen: "De bespreking van de belangen der streek, het behandelen van de gemeentepolitiek, het steunen en aanmoedigen van de Katholieke sociale en politieke actie in beide streken, gevoegd bij het geven van volledige berichten over de voornaamste gebeurtenissen uit beide gewesten, dat alles kon niet in een en hetzelfde blad zoodanig behartigd worden, als onze tijd dat eischt". In het eerste nummer van 1 april werd over de katholiciteit van het blad gezegd: "Wij zijn Katholiek, wij huldigen niet alleen de leer onzer Moederkerk in de binnenkamer en in den huiselijken kring, maar wij willen haar goed recht ook verdedigen daarbuiten en schromen daarvoor geen strijd met haar felste tegenstanders". De redactie wil het politiek en sociaal verenigingsleven in de plaatsen van Noord-Limburg bevorderen en aanmoedigen "door algemeene artikelen, door het gratis opnemen van agenda's en het geven van verslagen der vergaderingen".
◆ *noten*
(1) Vgl. de beschrijving van *de Echo van het Land van Cuyk*.
(2) Roosenboom wordt in de titelkop vermeld vanaf 31 dec. 1929, maar in dat nummer staat, dat hij dan al jaren leiding geeft aan het blad.

216

Noord-Nederlandsche courant 1823
◆ *jaren* 2(1823), nr. 1(4 jan) – {nr. 52(27 dec.)}[1]
◆ *ondertitel* Godsdienstig, staat- en zedekundig weekblad
◆ *uitgever* Gebroeders Langenhuysen
◆ *plaats* 's-Gravenhage
◆ *frequentie* wekelijks (zaterdag)[2]
◆ *formaat* B
◆ *omvang* V
◆ *redactie* [1823 J.G. Le Sage ten Broek][3]
◆ *relaties* Voortzetting van *Nederlandsche catholijke courant*
◆ *literatuur* Zie de literatuuropgave in de beschrijving van de *Roomsch catholijke courant*
◆ *autopsie* 2(1823), nrs. 1-52
– KB
◆ *typering* Katholiek weekblad met nationaal en internationaal politiek nieuws en met 'mengelwerk'. Opvolger van de *Nederlandsche catholijke courant* en van de eerste katholieke krant, de *Roomsch catholijke courant*.
◆ *noten*
(1) In het nummer van 27 december 1823 wordt geklaagd over "de weinige aanmoediging welke wij ondervonden hebben. (...) Inzonderheid moeten wij ons beklagen over zoodanige Catholijken, welke hunne advertentiën naar andere Couranten opzenden met voorbijgaan van ons blad". Om tegemoet te komen aan het bezwaar, dat geboorte-, trouw- en sterfberichten te lang blijven liggen bij een wekelijkse uitgave zou de krant voortaan weer tweemaal per week gaan verschijnen. Er konden geen afleveringen uit 1824 worden gevonden en er moet worden aangenomen dat het blad na nummer 52 van 27 dec. 1823 niet verder is verschenen.
(2) In de *Nederlandsche catholijke courant*, 1(1822), nr. 97(4 dec.) was over de frequentie van de *Noord-Nederlandsche courant* meegedeeld, dat de courant "provisioneel slechts éénmaal ter week, en wel des Zaturdags zal uitgegeven worden, terwijl echter, bij eene uitgebreide deelneming en medewerking, dit Blad in het vervolg tweemaal en welligt driemaal ter week zal worden uitgegeven".
(3) Vgl. noot 3 van de beschrijving van de *Roomsch catholijke courant*.

217

de Noord-Ooster 1945-1953
• *jaren* 97(1945), nr. 292(17 dec.)[1] – [105(1953), nr. 214(12 sept.)][2]
• *ondertitel* Dagblad voor N.O.-Brabant en N.-Limburg
• *uitgever* NV Maatschappij De Gelderlander
• *plaats* Nijmegen
– 'Kantoor': Grave
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* [E, m.u.v. wisselend D- en E-formaat in de beginperiode]
• *omvang* [VI]
• *redactie* Voor redactie en directie van *de Gelderlander*, zie aldaar
{1945} C. Verhaak, red.
{1946} H. Kerkhoffs, red.
[{1948} F.J.H. van Dongen, chef red.][3]
• *bijzonderheden* De jaargangnummering is die van *de Gelderlander*.
– Kopblad van *de Gelderlander*.
• *relaties* Afgesplitst van *de Gelderlander*, 'Provinciaal dagblad'[1]
– Voortgezet als *de Gelderlander*, editie voor Oost Noord-Brabant en editie voor Oss en omgeving[2]
• *autopsie* 97(1945), nr. 292(17 dec.) en 98(1946), nr. 181(6 aug.)
– NPM
• *typering* Kopblad van *de Gelderlander* voor Noord-Oost-Brabant en Noord-Limburg.
• *noten*
(1) In een hoofdartikel 'Een eigen gewestelijk dagblad' in het eerste nummer van 17 dec. 1945 wordt gezegd: "*De Noord-Ooster* verschijnt nu in plaats van *de Gelderlander* en zooals de onderkop vermeldt, wil zij het Dagblad voor Noord-Oost Brabant en Noord-Limburg zijn. (...) Het is geen ander gebied, dan waarin wij reeds als *De Gelderlander* verschenen, maar waaraan wij met alle intensiteit willen werken, in de belangen die primair en secundair in onze taak liggen opgesloten". In J. Brinkhoff, *Een eeuw de Gelderlander-Pers* (Nijmegen 1948), p. 116 wordt abusievelijk vermeld, dat *de Noord-Ooster* pas in januari 1947 voor het eerst zou zijn verschenen.
(2) In *de Gelderlander* van 14 sept. 1953 wordt bericht dat het editiesysteem vanaf die dag verandert. Het kopblad *de Noord-Ooster* verdwijnt en zal worden vervangen door twee verschillende edities van *de Gelderlander*, een editie voor Oost Noord-Brabant (Grave, Cuyk en Boxmeer) en een editie voor Oss en omgeving.
(3) Vgl. J. Brinkhoff, *Een eeuw de Gelderlander-Pers*, (Nijmegen 1948), p. 124.

218

de Onpartijdige 1833-[1839]
• *jaren* [1833, jan.][1] – [1839, nr. 77(30 juni)][2]
• *uitgever* "Bureau van de Onpartijdige"[3] ∞ 1833, [jan.] – nr. 107(29 sept.)
– A.P. van Langenhuysen[4] ∞ 1833, nr. 108(2 okt.) – 1839
• *plaats* Rotterdam[3] ∞ 1833, [jan.] – nr. 107(29 sept.)
– 's-Gravenhage ∞ 1833, nr. 108(2 okt.) – 1839
• *frequentie* driemaal per week (zondag, woensdag en vrijdag)
• *formaat* B ∞ {1833, nr. 13(22 febr.)} – 1838, nr. 75(29 juni); C ∞ 1838, nr. 76(1 juli) – 1839
• *omvang* VI
• *redactie* [1833-? M. Der Kinderen, red.][5]
[1833-? A.A.J. Meylink, medewerker][6]
[1833-? H.J.W. Thompson, medewerker][7]
[1833-? Jean Bapties Wibmer, "oprichter en leider"][6]
• *relaties* Min of meer voortgezet als *de Nederlander*.[8]
• *literatuur* J.H.J.M. Witlox, *De Katholieke Staatspartij in haar oorsprong en ontwikkeling geschetst* dl. 1: *De Noord-Nederlandsche katholieken in de politiek onder koning Willem I* ('s-Hertogenbosch 1919), p. 273-275
– M. Schneider, J. Hemels, *De Nederlandse krant 1618-1978. Van 'nieuwstydinghe' tot dagblad*. Vierde, geheel herziene en uitgebreide druk, (Baarn 1979), p. 129-130
– L. Valstar, *De Onpartijdige. De rol van een oppositiekrant 1833-1839*. Doctoraalscriptie RU Utrecht, Vakgroep Nieuwe Geschiedenis, 1988
• *autopsie* 1833, nr. 13(22 febr.); 1833, nr. 81(31 juli) – 1838, nr. 154(30 dec.); 1839, nr. 20(15 febr.) – nr. 73(21 juni), nr. 76(28 juni)
– UBL ∞ 1833 – 1839, nr. 73
– GA Schiedam ∞ 1839, nr. 76
• *typering* Gematigd oppositieblad dat ijverde voor beëindiging van het geschil met België, bezuiniging in het landsbestuur, herziening van de grondwet en gewetensvrijheid inzake godsdienst en politiek. Het blad is wel het "eerste Roomsche politieke orgaan" genoemd. Witlox is het met deze betiteling volstrekt niet eens, waarbij hij erop wijst dat Jean Bapties Wibmer, volgens hem oprichter en leider van het blad, niet katholiek was. *De Onpartijdige* kwam wel onomwonden voor de katholieken op. Op 1 juli 1838 omschreef de redactie als doel van het blad: vrijheid voor allen, "oorlog tegen uitsluitingen, uit godsdienstige begrippen voortspruitende, vooral tegen hen, die den katholijken hunne regten zoeken te ontnemen". En een klein jaar later wordt er op 29 mei 1839 aangedrongen op gelijkstelling van de katholieken "met alle andere ingezetenen des rijks en het hun toekomend bezit dier vrijheden en voorregten, welke hun door de grondwet gewaarborgd zijn". Schneider en Hemels achten het waarschijnlijk dat *de Onpartijdige* subsidie van klerikale zijde heeft ontvangen. Het blad bevatte opiniëren-

de artikelen en nieuws uit binnen- en buitenland. Op 20 juni 1838 werd een uitbreiding der afleveringen aangekondigd, welke ten goede zou komen aan het geven van binnen- en buitenlandsche nieuwstijdingen: "Hierdoor vermeenen wij de lezing van ons blad nog aanbevelingswaardiger te maken, daar men over het algemeen in een dagblad niet alleen uiteenzetting van principes en beredeneringen van staatsomstandigheden zoekt, maar ook tevens gaarne door hetzelve *au courant* der voornaamste gebeurtenissen van den tijd gehouden wordt".

✦ *noten*

(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.

(2) De laatst ingeziene aflevering is nr. 76 van vrijdag 28 juni 1839. Het eerste nummer van de opvolger, *de Nederlander*, is van woensdag 3 juli. Vermoedelijk verscheen dus op zondag 30 juni het laatste nummer van *de Onpartijdige*.

(3) Tot en met 1833, nr. 107(29 sept.) was de uitgever, "het Bureau van de Onpartijdige", te Rotterdam gevestigd. In het nummer van 2 oktober 1833 werd bericht: "Door de moeijelijkheden, welke de verwijdering van woonplaats tusschen den Uitgever en Drukker des Onpartijdigen te weeg brengt, zijn wij (...) te rade geworden de uitgave van dit Blad, van 1 October af, bij onzen Drukker, den Heer A.P. van Langenhuysen, te 's Hage, te doen plaats hebben".

(4) Van Langenhuysen was in deze jaren een belangrijk uitgever van catholica, onder meer van het werk van Le Sage ten Broek. Deze vurige verdediger van het katholieke geloof nam Van Langenhuysen kwalijk zich in te laten met in zijn ogen niet als katholiek te beschouwen publikaties, waaronder *de Onpartijdige*. Voor deze en andere klachten van Le Sage jegens Van Langenhuysen, zie: G. Gorris SJ, *J.G. Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emancipatie der katholieken*, dl. 2 (Amsterdam 1949), p. 185-186.

(5) Vgl. P.J. Blok, *Geschiedenis van het Nederlandsche volk* (Leiden 1915[2]), dl. 4, p. 329.

(6) Vgl. Witlox.

(7) Vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 18.

(8) In juli 1839 gaf A.P. van Langenhuysen een nieuw nieuwsblad uit: *de Nederlander*, 'Onpartijdig dagblad'. Hiervan zijn slechts twee afleveringen bewaard gebleven: nr. 1 van 3 juli 1839 (Gemeentearchief Schiedam) en nr. 13 van 18 juli 1839 (Gemeentearchief Den Haag). *De Onpartijdige* droeg als devies in de titelkop "Amicus Socrates, amicus Plato, magis amicus Veritas"; bij *de Nederlander* luidde de tekst "Amicus Plato, amicus Socrates, magis amicus Veritas".

219

Ons blad 1907-1921

✦ *jaren* [1907, proefnrs.(28 aug. tot 1 okt.)][1]

– [1907, nr. 1(1 okt.)][1] – 14(1921), nr. 123(28 febr.)

✦ *ondertitel* R.Kath. nieuws- en advertentieblad voor Noord-Holland

✦ *uitgever* NV Ons Blad, R.-K. nieuws- en advertentieblad voor Noordholland[2] ∞ 1907 – 1918, juli

– NV Drukkerij De Spaarnestad[3] ∞ 1918, juli – 1921

– Tot aan de overname door de Spaarnestad werd de krant gedrukt bij de NV Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij v/h A. Kusters.[4] Met *Ons blad* kwam ook de drukkerij Kusters in handen van de Spaarnestad (vgl. *Gedenkboek NV de Spaarnestad [1906-1931]*, p. 32)

✦ *plaats* Alkmaar

✦ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1907][1] – 6(1912), nr. 26(30 maart)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 6(1912), nr. 27(2 april) – [1918, 30 sept.][1]
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ [1918, 1 okt.][1] – 14(1921)

✦ *formaat* E

✦ *omvang* V ∞ [1(1907)]-3(1909); VI ∞ 4(1910)-13(1919/21)

✦ *redactie* [1907-1908 H.H. van Calker, red. en adm.][1]
[1908-1909 A. van der Steele, red. en adm.][1]
[1909-1918 S.J.A. Keesom, red. en adm.; vanaf ca. 1916 dir.adm.][1]
[1914-1921 Leo Speet, hoofdred.][5]
[1918-1921 C.M. van Hamersveld, dir.][1]

✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon steeds op 1 januari. Vanaf 1919 is de jaargangnummering onregelmatig. De 13e jaargang loopt vanaf januari 1919 tot en met nr. 284(29 nov.), gevolgd door 12e jaargang, nr. 285(1 dec.) – nr. 307(30 dec.). Op 2 jan. 1920 begint dan opnieuw de 13e jaargang met nr. 1, doorlopend tot en met nr. 351(26 febr. 1921). Alleen het laatste nummer van 28 febr. 1921 is van de 14e jaargang.

– Vanaf januari 1910 was het voor de lezers mogelijk zich te abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. In het nummer van 8 jan. 1910 werd hierover gezegd: "Dit Zondagsblad zal, wat den voornaamsten plaatwerken betreft, een Noordhollandsch karakter dragen. Een schat van degelijke en boeiende lectuur komt er in voor, benevens een rubriek voor jongens en meisjes en een schaakrubriek". Het betreft vermoedelijk het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad*. Zie hiervoor de afzonderlijke beschrijving.

– Als kopbladen van *Ons blad* verschenen de *Nieuwe Helderse courant* en de *Nieuwe Purmerender courant* (vgl. de afzonderlijke beschrijvingen).

✦ *relaties* Voortzetting van *de Nieuwe Noord-Hollander*. Bij de oprichting van *Ons blad* werd *de Nieuwe Noord-Hollander* van de drukker-uitgever, R.A. Kusters overgenomen.

– Voortgezet als *Noord-Hollandsch dagblad*[6]
• *literatuur* 'De groei van ons dagblad in Alkmaar', in: *Noord-Hollands dagblad*, 51(1955), nr. 11413(15 juni), *Jubileumnummer 50 jaar jong*
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 1(1907), 6(1912), jan.-15 febr.; 8(1914)-9(1915), 12(1918), 18 aug.-dec.
– Regionaal archief Alkmaar
• *typering* Katholiek dagblad voor Alkmaar en omgeving. Het initiatief tot oprichting van het blad werd genomen door het bestuur van de Katholieke Sociale Actie te Alkmaar. In 1918 ging de krant over aan het Spaarnestad-bedrijf.
• *noten*
(1) Vgl. *Noord-Hollandsch dagblad*, 51(1955), nr. 11413(15 juni), alwaar p. 1 van proefnr.(18 sept. 1907) in facsimilé is afgedrukt.
(2) Op 26 augustus 1907 werd de NV Ons Blad, R.-K. nieuws-en advertentieblad voor Noordholland opgericht. Het doel van de NV was: "(...) het uitgeven en exploiteeren van een nieuws- en advertentieblad (...) gewijd aan de verdeediging en verbreiding der katholieke beginselen". In de oprichtingsakte werd gesteld, dat "geen andere dan te goeden naam bekend staande Roomsch-Katholieken (...) aandeelhouders [kunnen] zijn; zoo noodig beslist de pastoor der parochie, waartoe iemand behoort, omtrent dit vereischte" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche Staatscourant*, 1907, nr. 211(10 sept.), NV-nr. 631). A. Nuijens schreef een *Open brief aan de aandeelhouders in de N.V. tot het oprichten van een nieuwe Katholieke courant voor Alkmaar en omstreken* (bewaard in Gemeentearchief Alkmaar), waarin hij zijn teleurstelling heftig uitte, dat hij ondanks al zijn voorbereidend werk niet tot redacteur van de krant was benoemd. In de krant van 22 juni 1918 werden de aandeelhouders van de NV opgeroepen tot een vergadering op 1 juli, waarop zou worden behandeld de verkoop van het 'uitgeefrecht' aan de NV Drukkerij De Spaarnestad en de opheffing der NV Ons Blad. Het nummer van 27 juli 1918 was het laatste nummer dat onder verantwoordelijkheid van de NV Ons Blad verscheen.
(3) In het eerste nummer, dat verscheen onder verantwoordelijkheid van de Spaarnestad, 12(1918), nr. 89(30 juli), werd in een artikel, getiteld 'De wensch van velen' aangekondigd dat de krant vanaf eind september dagelijks zou gaan verschijnen: "Met vuur en geestdrift, maar ook met diep besef van onze verantwoordelijkheid, hebben wij, nadat de vroegere eigenaren van *Ons Blad*, de courant aan ons hadden overgedragen, deze niet gemakkelijke taak, het verzorgen van een katholiek dagblad voor Alkmaar en omgeving op ons genomen".
(4) Op 30 juni 1917 werd door A.J. Mulder, bankier, en W.J.A.G. Kusters, drukker, de NV Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij v/h A. Kusters opgericht, welke zich ten doel stelde "alles wat in den ruimsten zin tot het drukkers- en uitgeversvak en den boekhandel kan worden gerekend" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1917, nr. 194(20 aug.), NV-nr. 1393).
(5) Vgl. *R.K. Wie is dat. Biografisch lexicon van bekende Nederlandsche Roomsch-Katholieke tijdgenoten* (Leiden, z.j.), p. 129.
(6) In het voorlaatste nummer van 26 febr. 1921 wordt als verklaring voor de naamsverandering gegeven, dat het gebied waarin *Ons blad* gelezen werd, zich heeft uitgebreid: "(...) onze schoone groei is oorzaak, dat de 'kleine', de gewestelijke, de particularistische en àl te separatistische naam *Ons Blad* omschreven dient te worden met een naam van meer-omvattende beduiding".

220

Ons Noorden 1880-1882
• *jaren* [1880, nr. 1(5 juni)][1] – [1882, begin juli][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor de Noordelijke Provincien
• *uitgever* Snelpersdrukkerij van T. Draaisma ∞ 1880, [juni-nov.][1]
– Leonard Tijsen, 'De Nieuwe Drukkerij' ∞ [1880, nov.][1] – [1882, begin juli]
• *plaats* Bolsward
• *frequentie* wekelijks (zaterdags) ∞ {1880, nr. 2(12 juni)}
tweemaal per week (zaterdags in "heel" en woensdags in "half"-formaat) ∞ {1881, nr. 109(16 juli)}
• *formaat* D
• *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
• *redactie* [pater Eustachius Stevens OFM, oprichter van het blad][1]
• *relaties* Voortgezet als *Ons Noorden* (1882-1913)
• *literatuur Hoe wij groeiden. Gedenkboek, 1882-1932. Uitgegeven bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan van den Frieschen Bond*. O.r.v. W.R. Casparie, H. Lampe Fzn, J.B.H. Westerman pr. (Z. pl. 1932), p. 97-105
• *autopsie* 1880, nr. 2(12 juni) en 1881, nr. 109(16 juli)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor de noordelijke provinciën. In de *Nederlandsche katholieke stemmen* van 24 april 1880 wordt bericht, dat tot uitgave van het weekblad is besloten in een vergadering "van eenige katholieke geestelijken en leeken uit verschillende gemeenten". Het doel van het blad is "den Katholieken zooveel mogelijk een kampioen aan te bieden tegen de menigte vuile locale bladen, hier in 't Noorden verspreid".
• *noten*
(1) Vgl. *Hoe wij groeiden*.
(2) Het eerste nummer van de opvolger verscheen op 10 juli 1882.

221

Ons Noorden 1882-1913
✦ *jaren* [1(1882/83), nr. 1(10 juli)][1] – [1913, 27 sept.][2]
✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor de Noordelijke Provincien
✦ *uitgever* [Maatschappij Ons Noorden ∞ 1882-1907][3]
– [Perscomité ∞ 1907-1913][4]
– Het blad werd tot en met 1907 gedrukt door Leonard Tijssen, 'De Nieuwe Drukkerij' te Leeuwarden en daarna door J.G. de Vries te Sneek[2]
✦ *plaats* Leeuwarden ∞ 1882-[1907][2]; [Sneek ∞ 1907-1913][2]
✦ *frequentie* tweemaal per week (maandag en donderdag)
✦ *formaat* D
✦ *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
✦ *redactie* [1882-ca.1884 P.P.L. van der Hark, hoofdred.][2]
[1882-1884 H.J.A.M. Schaepman, medewerker][2]
[1882-1899 M.H. Ridder, red.][2]
[1882-1913 Th. van der Loos, red. en vanaf 1908 hoofdred.][2]
[1907-1908 N.J. van der Steele, hoofdred.][2]
[1907-1913 kapelaan Van Beurden, medewerker][5]
✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon vermoedelijk steeds begin juli.
✦ *relaties* Voortzetting van *Ons Noorden* (1880-1882)
– Samengegaan met *Stemmen van het Noorden* en voortgezet als *Ons Noorden* (1913-1964)
– Toen *Ons Noorden* in 1913 naar Groningen verhuisde, begon J.G. de Vries uit Sneek met de uitgave van *Sint Bonifacius*, 'Kerkelijk weekblad voor het katholieke Friesland'. Van dit blad, dat tot december 1915 verscheen, zal in een van de volgende BKNP-delen een beschrijving worden opgenomen.
✦ *literatuur* *Hoe wij groeiden. Gedenkboek, 1882-1932. Uitgegeven bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan van den Frieschen Bond.* O.r.v. W.R. Casparie, H. Lampe Fzn, J.B.H. Westerman pr. (Z. pl. 1932), p. 105-119
✦ *autopsie* 1(1882/83), nr. 2(13 juli), nr. 90(17 mei), nr. 93(28 mei), nr. 96(7 juni), nr. 97(11 juni) en nr. 100(21 juni); 2(1883/84), nr. 2(5 juli) – 3(1884/85), nr. 73(12 maart); 4(1885/86), nr. 64(8 febr.); 6(1887/88), nr. 1(4 juli); 7(1888/89), nr. 7(23 juli); 11(1892/93), nr. 32(20 okt.); 13(1894/95), nr. 49(17 dec.); 17(1898/99), nr. 101(15 juni); 18(1899/1900), nr. 30(9 okt.); 21(1902/03), nr. 59(22 jan.), nr. 68(23 febr.), nr. 72(9 maart) en nr. 101(18 juni); 22(1903/04), nr. 76(24 maart)
– Fries Scheepvaartmuseum, Sneek ∞ 1882/83, nrs. 90, 93, 96-97 en 100; 1883/84, nr. 2 – 1884/85, nr. 73 (met enkele lacunes); 1887/88, nr. 1
– KDC ∞ 1902/03, nrs. 59, 68 en 72
– NPM ∞ overige ingeziene afleveringen
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor het Noorden des lands. Het blad, dat werd uitgegeven in nauwe samenwerking met de Friesche Bond, bevat nieuws uit buiten- en binnenland, streek- en landbouwnieuws in de vorm van 'Brieven over landbouw'. Van meet af aan werden de ideeën van dr. Schaepman verdedigd, zoals moge blijken uit het commentaar in het nummer van 14 jan. 1884: "Het 'Program' van dr. Schaepman is geen nieuwtje dat in een week of zes veroudert. Alles er in verraadt het werk van den denker, van den meester, werk derhalve, dat zijn volle waarde blijft behouden, ook als de tijd er haar tanden op stuk zal hebben geknaagd. Het 'Program' van dr. Schaepman, wij twijfelen er geen ogenblik aan, zal gedijen tot een heerlijk, krachtig gewas, dat het vaderland sterken zal met zijn levendmakende sappen – maar, men weet het, krachtige gewassen groeien uiterst langzaam; men denke aan den eik." Bij gelegenheid van het vijfjarig bestaan werd in het eerste nummer van de zesde jaargang gezegd, dat *Ons Noorden* "als orgaan van den Katholieken Bond in Friesland, zich ten taak stelde zoo veel mogelijk de belangen der noordelijke provincien te bespreken en te behartigen".
✦ *noten*
(1) Aangezien *Ons Noorden* nog in een proces gewikkeld was met de heer Draaisma, de eerste drukker van het blad, werd voorzichtigheidshalve besloten om in Leeuwarden te beginnen met jaargang 1, nummer 1. Vgl. *Hoe wij groeiden*, p. 105-106.
(2) Vgl. *Hoe wij groeiden*.
(3) Op 5 febr. 1882, de stichtingsdag van de Friesche Bond, werd besloten tot oprichting van de Maatschappij Ons Noorden. In de statuten daarvan werd bepaald, dat het bestuur van de Maatschappij steeds in handen zou zijn van het bestuur van de Friesche Bond (vgl. *Hoe wij groeiden*, p. 106).
(4) In 1907 werd de Maatschappij gelikwideerd en *Ons Noorden* werd voortaan geëxploiteerd door een perscomité. De voorzitter van het comité werd aangewezen door de drie dekens van Friesland, één bestuurslid door de Friesche Bond, één door de Sint-Bonifacius-Vereeniging en twee door de leden van het perscomité (vgl. *Hoe wij groeiden*, p. 112-113).
(5) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 58.

222

Ons Noorden 1913-1964
✦ *jaren* 1(1913/14), nr. 1(1 okt.) – [28(1940/41), nr. 195(31 jan.)][1]
– 32(1945), ongenr.(19 april); nr. 1(23 april)[1] – 83(1964), nr. 17948(31 maart)
✦ *ondertitel* Dagblad voor de noordelijke provinciën ∞ 1(1913/14) – 27(1939/40), nr. 20072(10 okt.)
– Dagblad voor de drie noordelijke provincies ∞ 27(1939/40), nr. 9(11 okt.) – 32(1945), nr. 42(22 juni)

– Dagblad voor Groningen, Friesland, Drente en westelijk Overijssel ∞ 32(1945), nr. 43(23 juni) – nr. 200(29 dec.)
– Dagblad voor Groningen, Friesland en Drente ∞ 32(1945), nr. 201(2 jan.) – 36(1950/52), nr. 634(26 juni)
– Verschillende edities: 'Dagblad voor Friesland', 'Dagblad voor Groningen'[2] ∞ 36(1950/52), nr. 635(27 juni) – 83(1964)
• *uitgever* NV Ons Noorden[3] ∞ 1(1913/14) – 34(1947/48), nr. 721(19 sept.)
– Stichting Ons Noorden[4] ∞ 34(1947/48), nr. 722(20 sept.) – 83(1964)
– De Stichting Ons Noorden werd m.i.v. 35(1948/49), nr. 115(14 febr.) ondergebracht in de NV Noorderpers (te Hoorn)
– Het drukken van *Ons Noorden* werd aanvankelijk uitbesteed aan de Electrische Drukkerij Oppenheim NV, alwaar ook het *Groninger dagblad* werd gedrukt.[5] Vanaf 2 jan. 1926 tot in 1941 kwam de krant van de persen van de eigen drukkerij, maar weldra in nauwe samenwerking met de Boek- en Handelsdrukkerij A.W. Spiering. Na de oorlog werd de krant gedrukt bij de Firma Spiering en vanaf 14 febr. 1949 bij Drukkerij Noordholland te Hoorn
• *plaats* Groningen
– Bijkantoren worden vermeld te Leeuwarden (1918-1928, 1935-1938 en vanaf 1947) en te Sneek (1918-1928 en vanaf 1947)
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 1(1913/14) – 32(1945), nr. 12(5 mei)
viermaal per week (maandag, woensdag, vrijdag en zaterdag) ∞ 32(1945), nr. 13(7 mei) – nr. 32(9 juni)
vijfmaal per week (maandag, woensdag, donderdag, vrijdag en zaterdag) ∞ 32(1945), nr. 33(11 juni) – nr. 37 (16 juni)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 32(1945), nr. 38 (18 juni) – 83(1964)
• *formaat* E ∞ 1(1913/14) – {28(1940/41), nr. 195(31 jan.)}; C ∞ 32(1945), nr. 1(23 april) – 33(1946), nr. 324(31 mei); E ∞ 33(1946), nr. 325(1 juni) – 83(1964)
• *omvang* VI
• *redactie* [1913-1915] Jos. P.H. Hamers, dir.-hoofdred.][5]
[1916, 1925-1928 pastoor H.F. van der Horst (1916 hoofdred. a.i.; 1925-1928 dir. a.i.)][5]
[1916 apotheker Tonella, hoofdred. a.i.][5]
[1917-1918 W.H. Oltheten, dir.-hoofdred.][5]
[ca.1918-ca.1923 R.R. Post, medewerker][6]
[1919-1925 Johan Bechtold, dir.-hoofdred., vanaf 1923 alleen hoofdred.][5]
[1923-1925 A.L. Smits, dir.][5]
1925-1929 hoofdredactie onbekend
[1929-1933 H. Veeger, jr., dir. a.i.][5]
[1930][5]-{1951} J.B.H. Hulsman (1930-1933 red. vanuit Den Haag; 1933-1947, 1948-1949 hoofdred.; 1949-{1951} red.; na juni 1951 niet meer vermeld)
[1934][5]-1947 A.W. Spiering jr., dir.
{1945}[7]-1948 G. Groothoff (vanaf 1947 waarn. hoofdred.)
1946-? F.L.A. Dickman, alg. red.
1947-1949 C.J.A. van Westerloo, dir.
1949-1957 E.J.M. Stumpel sr., dir. (tevens dir. van *Noordhollands dagblad*)
1949-1958 H.N. Smits, hoofdred. (1948-{1951}: red.; tevens hoofdred. van *Noordhollands dagblad*)
1957-1964 E.J.M. Stumpel jr., dir. (tevens dir. van *Overijsels dagblad*)
1958-1964 J.M. Onstenk, hoofdred. (tevens hoofdred. van *Noordhollands dagblad*)
1962-1964 J. Toes, hoofdred. (tevens hoofdred. van *Noordhollands dagblad*)
Als redacteuren zijn bekend: Th. van der Loos (1913-[1926], Joh. G.J. Sluiter (ca.1920-ca.1925), J.J.Th. Bijkerk (ca.1921-1922), Ko de Haan (ca.1924-[1927]), P.J. van Vogelpoel (ca.1925-1940), Tjebbe de Jong, landbouwred. (1928-?), P. van der Berg ([1934]-[1936]), mej. M.H. Broek (ca.1934-[1937]), Groothuis ({1938}), B. Smit ({1938}) en Venhuis ({1938}).[5]
• *speciale nummers* 10(1923), nr. 2907(9 mei): jubileumnummer t.g.v. het 10-jarig bestaan van de krant, 16 p.
– 26(1938/39), nr. 3970(1 okt.): '25 jaar Ons Noorden', 40 p.
– 83(1963/64), nr. 17948(31 maart): afscheidsnummer, 10 p.
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon voor de Tweede Wereldoorlog steeds circa 1 oktober. De afleveringsnummering loopt met enkele onregelmatigheden[8] door tot en met nr. 20072 [moet zijn nr. 2072] (10 okt. 1939) en verspringt dan naar nummer 9 van 11 okt. Na de bevrijding volgt opnieuw nummer 1 van 23 april 1945. De 33e en 34e jaargang beginnen respectievelijk op 1 jan. 1946 en 1 jan. 1947, de 35e op 1 okt. 1948, de 36e op 11 april 1950, de 37e pas twee jaar later op 11 april 1952. Vanaf 10 sept. 1952 was de jaargang- en afleveringsnummering gelijk aan die van het *Nieuw Noord-Hollandsch dagblad*, voortgezet als *Noordhollands dagblad*: na 37(1952), nr. 1004(9 sept.) volgt 48(1952/53), nr. 12574(10 sept.). De nieuwe jaargang begint nu rond 1 april, maar er zijn nogal wat onregelmatigheden (zie de beschrijving van het *Noordhollands dagblad*). In 1958 verspringt de nummering van 54(1958), nr. 20400(20 sept.) naar 79(1958), nr. 16132(22 sept.), waarmee de jaargangnummering weer terugging naar het allereerste begin van *Ons Noorden* in 1880.
– Vanaf 1928 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Als bijlage bij het zaterdagnummer verscheen het *Zondagsblad van het dagblad Ons Noorden*, welke de liturgische weekkalender bevatte, stichtende en historische artikelen, wetenswaardigheden, een feuilleton en rubrieken voor de vrouw en de jeugd. Tengevolge van het papiertekort kwam het zondagsblad te verval-

len vanaf 15 sept. 1917 tot en met dec. 1917. Later luidde de titel *Zondagsblad van het R.K. dagblad Ons Noorden* en *Zondagsblad Ons Noorden*. Het zondagsblad verscheen tot en met 25(1937/38), nr. 8907(19 maart). Vanaf 26 maart 1938 tot en met 31 jan. 1941 werd het zondagsblad voortgezet als *Frisia catholica*, 'bijvoegsel van het dagblad Ons Noorden' (voor Friesland) en *Sint-Maartensklok*, 'parochieblad voor stad en land' (voor Groningen, Drenthe en West-Overijssel).
– Behalve het eigen 'Zondagsblad' konden de lezers zich ook abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. In het nummer van 4 okt. 1913 werd dit zondagsblad als volgt aanbevolen: "Dit Zondagsblad, dat verlucht met een aantal keurige afbeeldingen, betrekking hebbende op het nieuws van de week, iederen Zaterdag een rijke keur van Zondagslectuur biedt, is bij ons dagblad verkrijgbaar gesteld tegen de aan het hoofd van het blad vermelde conditiën". In het NPM bevindt zich dit geïllustreerd zondagsblad van 4 okt. 1913, waaruit blijkt dat het hier om het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Spaarnestad handelde (zie aldaar).
– Tot medio 1934 kwam de krant uit met twee edities: de eerste om half één "voor de ver-afgelegen dorpen" en de tweede om vier uur[5].
– Vanaf 23 juni tot en met 29 dec. 1945 verscheen *Ons Noorden* ook met een editie voor het noord-westelijk deel van Overijssel. Vanaf jan. 1946 werd de Overijselse editie omgezet in het *Nieuw Overijsels dagblad*. Hierover wordt in het nummer van 23 juni gezegd: "Was ons verschijningsgebied tot nu toe beperkt tot de drie noordelijke provinciën, op veler verzoek uit de N.-W.-hoek van Overijssel, zijn we thans besloten, ook dit gebied binnen onze verschijningssfeer te trekken en wel het gebied van Wijhe over Raalte en verder het gehele Westen, met Zwolle als hoofdcentrum".
– Er verscheen vanaf 1926 wekelijks als bijlage een 'romanbijvoegsel'.
– In de jaren dat *Ons Noorden* redactioneel en technisch werd verzorgd door de NV Noorderpers te Hoorn is het min of meer als een kopblad te beschouwen van het *Nieuw Noordhollandsch dagblad*, voortgezet als *Noordhollands dagblad*. Vanaf mei 1956 tot in het najaar van 1957 bevatte *Ons Noorden* op zaterdag het weekendbijvoegsel van het *Noordhollands dagblad Tussen 2 weken*.
✦ *relaties* Samensmelting van *Stemmen van het Noorden* en *Ons Noorden* (1882-1913)[9]
– Voortgezet als *het Noorden*.
✦ *literatuur* *Hoe wij groeiden. Gedenkboek, 1882-1932. Uitgegeven bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan van den Frieschen Bond*. O.r.v. W.R. Casparie, H. Lampe Fzn, J.B.H. Westerman pr. (Z. pl. 1932), p. 120-122
– J.H., 'Ons Noorden wordt opgeheven', in: *de Journalist*, 15(1964), nr. 5(14 maart), p. 73-74
– Tinie van Aalsum,'Ons Noorden. Een katholiek blad in de diaspora', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 259-270. Gebaseerd op haar scriptie: *Ons Noorden, katholiek dagblad tijdens het interbellum. 'Een geharnaste ridder in de wapenrusting des geloofs'*. Doctoraalscriptie Univ. van Groningen, Vakgroep Nieuwe Geschiedenis, 1986, 191 p.
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1927, april-juni
– RIOD ∞ 1945, 19 april
– GA Groningen ∞ alle overige jaargangen
✦ *typering* Katholiek dagblad voor Noord-Nederland. In 'Den Lezer Heil' in het eerste nummer van 1913 presenteerde het blad zich als volgt: "Ons Noorden wil en zal voor de Noordelijke provinciën het R.K. dagblad zijn. Echter, dan dient het 'kleur te bekennen' en dat zal het ook. Hieruit vloeit voort, dat het zich tot taak stelt – behalve het propageeren der katholieke beginselen in geloofs- en zedeleer, in politieke en sociale strevingen – de Katholieke Kerk en hare instellingen te verdedigen tegen aanvallen van buiten en te wijzen op de gevaren, die ons alom, zoowel op godsdienstig, als politiek en sociaal terrein bedreigen". In het eerste nummer na de bevrijding wordt gezegd, dat het blad bij de opbouw van het land zal staan "op de basis van onze katholieke beginselen (...), maar dit behoeft niet te leiden tot enig isolement, integendeel wij voelen ons daardoor juist sterker om naar buiten te treden." In de krant van 20 sept. 1947 werd het doel van de krant als volgt geformuleerd: "Ons dagblad dient een gezinskrant te worden voor de Katholieken en heeft tot taak het Katholieke leven in het gewest te stimuleren in de vorm van het propageren van acties, het steunen van het organisatieleven en het op de bres staan voor de belangen van de Katholieken en hun instellingen. Daarnaast zal de aandacht worden besteed aan een deugdelijke nieuwsvoorziening uit binnen- en buitenland en vooral aan de gewestelijke en plaatselijke berichtgeving, waarin zich derhalve het ganse leven in het betrokken verspreidingsgebied weerspiegelt".
✦ *noten*
(1) Op 28 jan. 1941 publiceerde *Ons Noorden* ondanks een Duits verbod de bisschoppelijke brief tegen de Nationaal-Socialistische Beweging. Tengevolge daarvan werd verdere uitgave van de krant door de bezetters verboden, de hoofdredacteur gearresteerd en de bedrijfsinstallaties werden verbeurd verklaard. In het RIOD is het eerste nummer van *Ons Noorden* aanwezig dat na de bevrijding verscheen: een ongenummerde aflevering, gedateerd op 19 april 1945 met als ondertitel 'Dagblad voor de Noordelijke provinciën'. Hierin wordt als volgt verhaald hoe de krant in 1941 de uitgave moest staken: "Op 1 Februari 1941, precies Zaterdagmiddag na het afdrukken van de courant kregen we de 'Grüne Polizei' op ons bureau met de mededeling, dat de Rijkscommissaris een verdere verschijning van ons blad verbood. Wij waren daarmee het eerste Nederlandse dag-

blad, dat door de bezettingsautoriteiten verboden werd." Vervolgens verscheen nr. 1 op 23 april; in nr. 2 van 24 april 1945 werd gezegd, dat gisteren "voor het eerst sinds 1 Febr. 1941" *Ons Noorden* weer in de bus kwam.
(2) Mogelijk is er ook een Drenthse editie verschenen met als ondertitel: "Dagblad voor Drenthe".
(3) Op 14 aug. 1913 werd de NV Ons Noorden, Dagblad voor de drie Noordelijke Provinciën opgericht, welke zich ten doel stelde: "het uitgeven van een Katholiek dagblad, genaamd *Ons Noorden* Dagblad voor de drie Noordelijke Provinciën en daarmede verband houdende uitgaven, het adverteeren in couranten, benevens het handel drijven in alle artikelen die op de exploitatie der zaak betrekking hebben" en voorts "het oprichten, in stand houden en exploiteeren eener drukkerij met al hetgeen daartoe behoort, in de eerste plaats ten behoeve der exploitatie van het [hierboven] genoemde dagblad". Bepaald werd dat *Ons Noorden* geredigeerd zou worden volgens de Roomsch-Katholieke beginselen (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche Staatscourant*, 1913, nr. 219(19 sept.), NV-nr. 1302).
(4) In 2(1947/48), nr. 510(20 sept.) wordt de lezers meegedeeld: "Met ingang van vandaag is er een belangrijke periode in de geschiedenis van ons dagblad afgesloten. Reeds geruime tijd geleden werd het besluit genomen, om een stichting Ons Noorden in het leven te roepen, in plaats van de bestaande N.V. in liquidatie".
(5) Vgl. Van Aalsum.
(6) Vgl. 'De historicus en hoogleraar R.R. Post 1937 – 25 januari 1962', in: *Mededelingen van het Nederlands Historisch Instituut te Rome*, dl. 32, afl. 4, p. 4.
(7) In de krant van 13 juli 1945 werd bericht onder de kop 'Onze redactie in Leeuwarden': "Wij kunnen onze lezers mededelen, dat onze vroegere medewerker uit Friesland, Geert Groothoff, ook in het vervolg zijn medewerking wederom aan *Ons Noorden* zal verlenen en wel hoofdzakelijk in de vorm van publicaties op politiek, staatsrechtelijk en apologetisch terrein. Ook zal hij aandacht schenken aan het katholieke leven in Friesland en aan de meer algemene belangen in deze provincie.".
(8) In 1938 versprong de nummering van nr. 9036(23 aug.) naar nr. 3937(24 aug.) en van nr. 3989(24 okt.) naar nr. 8990(25 okt.); in 1939 van nr. 9120(28 maart) naar nr. 1921(29 maart) en van nr. 2071(9 okt.) naar nr. 20072(10 okt.).
(9) In de *Nieuwe Tilburgsche courant* van 20 juli 1912 werd het volgende bericht uit *het Centrum* overgenomen over de oprichting van het dagblad: "De plannen tot oprichting van een R.K. dagblad voor de drie noordelijke provinciën beginnen een vasten vorm aan te nemen. Op de vergadering, door het voorlopig comité te Leeuwarden gehouden, bleek, dat van verschillende zijden toezeggingen gedaan waren tot het nemen van aandeelen en wel tot een bedrag van ruim dertig duizend gulden. Er werd dan ook definitief besloten het dagblad op te richten".

223

Ons zondagsblad / de Spaarnestad {1932}-1934
- *jaren* {1932, ongen.(28 mei)}[1] – 1934, ongen.(30 dec.)
- *ondertitel* Geïllustreerd bijvoegsel voor zondag ...[datum]
- *uitgever* NV Drukkerij de Spaarnestad
- *plaats* Haarlem
- *frequentie* wekelijks (gedateerd op zondag)
- *formaat* B
- *omvang* VI
- *redactie* Niet in het blad vermeld.
- *relaties* Voortzetting van *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad*[1]
– Voortgezet als *de Witte raaf* (1935)
- *autopsie* 1932, ongen.(28 mei) – 1934, ongen.(30 dec.)
– KB ∞ 1932, mei-aug. (meegebonden in *het Centrum*)
– KB ∞ 1932, aug. – 1934 (meegebonden in de *Nieuwe Haarlemsche courant*)
- *typering* Zondagsblad van NV Drukkerij de Spaarnestad voor de kranten van dit concern. Bovendien werd het blad ook aan andere dagbladen geleverd.
- *noten*
(1) Vanaf 28 aug. 1932 verscheen *Ons zondagsblad* als voortzetting van het *Geïllustreerd zondagsblad* van de *Nieuwe Haarlemsche courant*, maar het bestond reeds eerder als bijlage van andere kranten. De inhoud was deels gelijk aan die van het *Geïllustreerd zondagsblad*. Het eerst aangetroffen nummer is dat van 28 mei 1932 als bijlage van *het Centrum*.

224

Ons Zuiden 1893-[1894]
- *jaren* Proefnummer [23 of 24 dec. 1892]
– 1(1893), nr. 1(3 jan.) – [2(1894), nr. 302(30 en 31 dec.)][1]
- *ondertitel* Dagblad van Maastricht, voorheen "Courrier de la Meuse" en "Grensbode"
- *uitgever* Maastrichtsche Stoomdrukkerij
- *plaats* Maastricht
- *frequentie* zesmaal per week (gecombineerd nummer voor zondag en maandag)
- *formaat* E
- *omvang* VI
- *redactie* [1893-1894 A. Nuijens, hoofdred.][2]
- *bijzonderheden* Het gecombineerde zondag-maandagnummer heeft als tweede 'blad' een franstalige bijlage, *Courrier hebdomadaire des arts, sciences et lettres*. Deze verscheen tot en met 2(1894), nr. 204(2 en 3 sept.).
- *relaties* Samensmelting van *le Courrier de la Meuse*[4] en van *de Grensbode*

– Min of meer voortgezet als *Dagblad van Maastricht*[1]
• *autopsie* proefnr. [23 of 24 dec. 1892], 1893-1894
– NPM ∞ proefnr. [1892]
– SBM ∞ 1893-1894
• *typering* Katholiek dagblad voor Maastricht en omstreken dat ontstond uit de samensmelting van het franstalige blad *le Courrier de la Meuse* en de nederlandstalige *Grensbode*.
• *noten*
(1) Waarschijnlijk na 2(1894), nr. 302 niet verder verschenen. In december 1894 ging de uitgevende instantie, de Maastrichtsche Stoomdrukkerij failliet. De curatoren wensten de verkoop van zowel de gehele boedel als "het recht tot continueren voor zooveel van de failliete Vennootschap afhangt, van de uitgifte van het dagblad Ons Zuiden". In het nummer van 30/31 dec. werd echter aangekondigd, dat deze verkoop niet doorging. Er is niets bekend van een eventueel herverschijnen in 1895. Wel kwam in het begin van de maand januari 1895 het *Dagblad van Maastricht* van de pers bij A. Crolla. Hiervan was op 1 dec. 1894 reeds het proefnummer verschenen.
(2) Vgl. A. Nuijens, *Open brief aan de aandeelhouders in de N.V. tot het oprichten van een nieuwe Katholieke Courant voor Alkmaar en omstreken* (Z.pl., z.j.), p. 25.
(3) In *le Courrier de la Meuse* van 9 dec. 1892 was bericht: "Dans son assemblée générale extraordinaire, la Société anonyme Maastrichtsche Stoomdrukkerij a décidé à l'unanimité des membres présents, de créer un journal en langue hollandaise, en remplacement du *Courrier de la Meuse*. Le journal portera le titre *Ons Zuiden*".

225

Onze courant 1905-1931
• *jaren* 1905, proefnrs.(19, 22, 26 en 29 april)
– 1(1905/06), nr. 1(3 mei) – 27(1931), nr. 15641(3 dec.)
• *ondertitel* Katholiek nieuws- en advertentieblad ∞ 1(1905/06) – 16(1920/21), nr. 1663(11 aug.) [moet zijn nr. 1664]
– R.K. nieuws- en advertentieblad ∞ 16(1920/21), nr. 1665(13 aug.) – 18(1922/23), nr. 2060(26 maart)
– Katholiek dagblad voor West-Friesland ∞ 18(1922/23), nr. 2061(28 maart 1923) – 27(1931)
• *uitgever* Oprichter van *Onze courant* was de drukker-uitgever H. Stumpel. In 1907 werd de Sint Cyriacus-vereniging opgericht, op wier naam in het vervolg de uitgave van de krant geschiedde.[1] De feitelijke uitgave van het blad bleef in handen van de firma Stumpel. In 1919 werd de Sint Cyriacus-vereeniging omgezet in de Naamloze Vennootschap Onze Courant.[2]
• *plaats* Hoorn
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, vanaf juli 1912 op dinsdag- en vrijdagavond) ∞ 1(1905/06) – 14(1918/19), nr. 1425(31 dec.)
driemaal per week (maandag, woensdag en vrijdag) ∞ 14(1918/19), nr. 1426(3 jan.) – 18(1922/23), nr. 2060(26 maart)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 18(1922/23), nr. 2061(28 maart) – 27(1931)
• *formaat* D ∞ 1(1905/06) – 4(1908/09), nr. 352(12 sept.); E ∞ 4(1908/09), nr. 353(16 sept.) – 27(1931)
• *omvang* VI
• *redactie* [1905 kapelaan L.J. Boogmans, red.][3]
[1905-ca. 1907 kapelaan Th. van Noord, medewerker][3]
[1905-1911 kapelaan G. van Kelckhoven, red.][4]
[ca. 1907-1912 kapelaan L.N. Geldermans, red.][3]
[1912-1917 J.C. Berger, red.][3]
[1917-1919 Albert Käller, red.][3]
[1919-? rector L.J. Roozen, dir.][5]
[1919-1927 A.L.G.M. van Oorschot, red.][3]
[1927-1930 H.N. Smits, hoofdred.][3]
• *speciale nummers* 1930, ongen.(19 april): 'Herdenkingsnummer' ter gelegenheid van 25-jarig bestaan van de krant
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon aanvankelijk rond 1 mei. Vanaf 1 mei 1909 tot en met dec. 1914 was er geen jaargangnummering. Deze werd weer gebruikt m.i.v. 10(1914/15), nr. 1005(22 dec.). De nieuwe jaargang begon voortaan rond 1 april.
– Vanaf 1926 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– In 3(1907/08), nr. 213(15 mei) wordt het verschijnen van twee nieuwe edities aangekondigd: "Zóó komen nu, naast de oudste, *Onze Courant*, in de Dekenaten Hoorn en Wervershoof zoo goed bekend, nog twee anderen, wel gelijkend, maar toch eigen, n.l. *Onze Courant voor Purmerend en Omstreken* en *Onze Courant voor Schagen en ommelanden*. Deze twee edities met de afzonderlijke ondertitels 'Katholiek nieuws- en advertentieblad voor Schagen en omstreken' en 'Katholiek nieuws- en advertentieblad voor Purmerend en omstreken' hadden vanaf 1(1907/08), nr. 1(15 mei) tot en met 2(1908/09), nr. 457(18 sept.) een eigen jaargang- en afleveringsnummering.
– In 3(1907/08), nr. 253(2 okt.) werd de lezers meegedeeld, dat zij zich konden abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. De voordelen van het zondagsblad werden breed uitgemeten: "Weer komen ze aan de lange winteravonden met heel veel vrijen tijd. Weer vraagt menigeen zich af: hoe zal ik mij nu weder voorzien van goede, degelijke lectuur. Weer trekken er velen rond, aan de huizen aanbiedend allerlei geschriften tegen matigen prijs, maar helaas! vaak boekjes en afbeeldingen, welke gij niet in uw huizen kunt dulden". Door middel van het geïllustreerd zondagsblad biedt *Onze courant* de gelegenheid "om zich aangename, degelijke en tevens goedkoope lectuur voor geheel den winter te kunnen verschaffen". Het zondagsblad zal afbeeldingen bevatten, zoveel mogelijk uit de pro-

vincie Noordholland, aantrekkelijke romans en novellen en afzonderlijke rubrieken voor de dames en de jeugd. Aan het einde van het jaar bieden de ingebonden zondagsbladen "een prachtvol boekdeel (...), waarin later uwe kinderen, eenmaal wat ouder geworden, wederom een schat van verzet en onderrichting zullen vinden". Vermoedelijk betrof het hier het *Geïllustreerd zondagsblad /de Spaarnestad*, dat aan de lezers werd aangeboden.
– Vanaf 11 maart 1925 bevatte de krant eenmaal per week een bijblad voor de jeugd: *Onze courant voor de huiskamer*.
+ *relaties* Voortgezet als *Westfriesch dagblad*
+ *literatuur* 'Van weekblad tot modern dagblad', in: *Noord-Hollands dagblad*, 51(1955), nr. 11413(15 juni), *Jubileumnummer 50 jaar jong*
– J.J.M. Leenders, 'De papieren kapelaan. Katholiek Hoorn (1905-1911)', in: '*Broeders sluit U aan'. Aspecten van verzuiling in zeven Hollandse gemeenten* (Z.pl., 1985), p. 199-246, hier p. 227-231: Onze Courant.
+ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1909, april; 1925, april-sept.; 1930, april
– Archiefdienst Westfries Gemeenten, Hoorn
– NPM ∞ 26(1930/31), herdenkingsnummer van 19 april 1930
+ *typering* Katholiek dagblad voor Hoorn en omstreken. *Onze courant* begon te verschijnen met het oog op de Kamerverkiezingen van het voorjaar van 1905. In het hoofdartikel 'Ter kennismaking' werd het verschijnen van een plaatselijk katholiek blad als volgt gerechtvaardigd: "Reeds lang is er gevraagd naar een Katholieke courant in het Noorderkwartier. Katholieke couranten zijn er genoeg, maar naast de groote bladen bestaat er ook behoefte aan plaatselijke bladen. Velen zijn er, wien het aan tijd ontbreekt dagelijks de vele kolommen van een groot blad door te lezen, anderen gaan de politieke beschouwingen daarin te hoog". De plaatselijke bladen die wel het lokale nieuws geven, zijn voor een katholiek niet geschikt: "zij geven te weinig en te veel. Te weinig geven zij over dingen die ons Katholieken ter harte gaan, over onze kerken, gestichten, vereenigingen en bonden. Te veel geven ze ook, want met den besten wil kunnen niet altijd berichten en advertentiën geweerd worden, die Katholieken niet onder de oogen moesten krijgen. Bleef het nu echter nog maar altijd bij die hooggeroemde neutraliteit. Maar er zijn bladen, die rechtstreeks vijandig zijn tegenover de Katholieken, vijandig tegenover onze staatspartij. Zulke bladen mogen de Katholieken zeker niet lezen, die mogen in onze huizen niet worden gevonden".
+ *noten*
(1) In de krant van 15 mei 1907 werd bericht, dat op 29 april door verscheidene geestelijken uit de dekenaten Hoorn, Purmerend, Schagen en Wervershoof de St. Cyriacus-Vereniging was opgericht. Het doel van de vereniging zou zijn het steunen en bevorderen van de katholieke pers. Het voortbestaan van *Onze courant* was nu verzekerd: "de vereeniging heeft alle mogelijke rechten op het blad gekocht en betaald, en 't is nu voor goed haar krant – dat is Uw krant – onze eigen courant". In de statuten werd het doel van de vereniging als volgt omschreven: "De vereeniging stelt zich ten doel de bevordering der Katholieke Journalistiek in Noordholland. De vereeniging tracht haar doel te bereiken door het vormen van een ondersteuningsfonds, het oprichten van propagandavereenigingen en de verspreiding van Katholieke couranten in Noordholland." (vgl. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1907, nr. 237(10 okt.), ver. nr. 1006).
(2) Vgl. 1930, ongen.(19 april). De NV Onze Courant werd op 22 sept. 1919 opgericht. In de oprichtingsakte werd het doel van de NV als volgt geformuleerd: "het redigeeren, drukken, uitgeven en exploiteeren van het nieuws- en advertentieblad *Onze Courant*, een en ander in Katholieken geest, tot verdediging en verspreiding der Katholieke beginselen" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1919, nr. 221(16 okt.), NV-nr. 1572).
(3) Vgl. 1930, ongen.(19 april): 'Herdenkingsnummer' ter gelegenheid van 25-jarig bestaan van de krant.
(4) Vgl. Leenders, p. 231. Volgens het herdenkingsnummer uit 1930 bleef Van Kelckhoven redacteur tot ca. 1907; volgens Leenders tot aan zijn vertrek uit Hoorn in 1911.
(5) Vgl. *Noord-Hollands dagblad*, 51(1955), nr. 11413(15 juni).

226

Onze courant 1911-1915
+ *jaren* [1(1911), nov.][1] – 1915, [begin juli][2]
+ *ondertitel* Centraal orgaan voor het katholiek Twente ∞ {1(1911), nr. 13(30 dec.)}
– [R.K. nieuws- en advertentieblad ∞ 1912-1915][3]
+ *uitgever* Niet in het nieuwsblad vermeld.
+ *plaats* Enschede
+ *frequentie* "verschijnt woensdags en zaterdags"
+ *formaat* D
+ *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
+ *redactie* Niet in de krant vermeld.
+ *relaties* Opgegaan in de *Twentsche courant*[2]
+ *autopsie* 1(1911), nr. 13(30 dec.)
– NPM
+ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Enschede en omgeving dat in 1915 opging in de *Twentsche courant*.
+ *noten*
(1) De begindatum is uit de nummering afgeleid.
(2) In de *Twentsche courant*, 72(1915), nr. 53(3 juli) werd bericht: "Met ingang van 5 Juli wordt (...) het te Ensche-

de verschijnende Nieuws- en Advertentieblad *Onze Courant*, Centraal orgaan voor Katholiek Twente, in de *Twentsche Courant* opgenomen".
(3) Gegevens ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1912-1915.

227

Onze mail 1931-1940
◆ *jaren* 1(1931/32), nr. 1(19 aug.) – 9(1939/40), nr. 20(1 mei)[1]
◆ *ondertitel* Veertiendaagsch Indisch nieuws- en correspondentieblad tevens officieel orgaan van het Kath. Indisch Bureau
◆ *uitgever* Katholiek Indisch Bureau
◆ *plaats* 's-Gravenhage
◆ *frequentie* veertiendaags
◆ *formaat* B
◆ *omvang* V ∞ 1(1931/32); IV ∞ 2(1932/33); V ∞ 3(1933/34)-8(1938/39);IV ∞ 9(1939/40)
◆ *redactie* 1931-1940 P.J.F.J. Schnebbelié
◆ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon steeds medio augustus.
◆ *autopsie* Volledig tot en met 9(1939/40), nr. 20(1 mei)
– UBN
◆ *typering* Het Katholiek Indisch Bureau stelde zich ten doel: het verstrekken van inlichtingen aan hen, die naar Indië gingen of daarvandaan kwamen. *Onze mail* wilde "niet anders zijn, dan een eenvoudig middel tot voorlichting van Kath. Nederlanders, die Indië als woonplaats kozen en anderen, die hoewel in het moederland woonachtig, toch belangstelling koesteren voor dat deel van het Rijk, dat buiten Europa gelegen is". Het blad bevat lijsten van verlofgangers en vertrekkers, "wereldnieuws in weinig woorden" en algemene informatie over toestanden en ontwikkelingen in Oost-Indië.
◆ *noten*
(1) Vermoedelijk niet verder verschenen wegens de Duitse bezetting.

228

Oost-Brabant 1944-[1964]
◆ *jaren* 1(1944/45), nr. 1(22 sept.) – [1964, 4 april][1]
◆ *ondertitel* Dagblad voor Midden- en Oost-Brabant ∞ 1(1944/45), nr. 1(22 sept.) – nr. 164(16 april)
– Vanaf 1(1944/45), nr. 165(17 april) tot en met 3(1946/47), nr. 81(7 febr.) is in de titelkop alleen nog maar de vermelding van de respectievelijke editie opgenomen.[2] Wel luidt de kopregel van elke pagina in deze periode: 'Dagblad voor Midden- en Oost-Brabant'.
– Katholiek Brabants dagblad ∞ 3(1946/47), nr. 82(8 febr.) – 8(1951/52), nr. 272(25 sept.)
– Vanaf 8(1951/52), nr. 273(26 sept.) varieert de ondertitel voor de verschillende edities: 'Katholiek dagblad voor Eindhoven', '... voor Helmond e.o.', '... voor de Kempen', '... voor Meierij en Peelland'. Op 10 juni 1960 verviel het woord 'Katholiek' in deze ondertitels.
◆ *uitgever* Stichting Oost-Brabant[3] ∞ 1(1944/45) – 13(1956/57), nr. 121(26 maart); pas vanaf 27 juli 1946 als zodanig in de krant vermeld
– NV Dagblad en Drukkerij Oost-Brabant[4] ∞ 13(1956/57), nr. 122(27 maart) – [1960, 12 dec.][5]
– [NV Nieuwe Eindhovense Krant ∞ 1960, 13 dec. – 1964][5]
◆ *plaats* Eindhoven
– De plaatselijke edities vermelden als plaats van uitgave: Helmond, 's-Hertogenbosch, Oss en Tilburg
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* Wisselend D- en E-formaat ∞ 1(1944/45), nr. 1(22 sept) – nr. 233(7 juli); D ∞ 1(1945), nr. 234(9 juli) – 3(1946/47), nr. 81(7 febr.); E ∞ 3(1946/47), nr. 82(8 febr.) – 20(1963/64)
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* In 1(1944/45), nr. 165(17 april) wordt vermeld: "Er is één Bestuur voor de Stichting Oost-Brabant, één Hoofdredactie en één Directie. Maar er is voor iedere editie een eigen plaatselijke Commissie van Bijstand en een eigen plaatselijke redactie".
1944-1959 Jef de Brouwer, hoofdred. en vanaf 1947 tevens dir.
1944-1946 C.H.M. Lindner, dir.
1944-{1946} drs. W. Claus, chefred. (na 26 juli 1946 niet meer in de krant vermeld)
1944-[1958] Hub. van Reuth, kunstredacteur (vgl. *de Journalist*, 9(1958), nr. 14(20 sept.), p. 185)
1945-[1961] Koos Wasser, aanvankelijk plaatselijk red. van editie Helmond, later algemeen chefred. (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 19(28 okt.)
{1946} ir. Q. Laumans, dir. (na 26 juli 1946 niet meer in de krant vermeld)
De 'Commissie van Bijstand', later aangeduid als 'Bestuur voor de Stichting Oost-Brabant' werd gevormd door:
1944-1945 dr. L.J.M. Beel
1944-1945 dr. G.W.M. Huysmans
1944-1945 dr. J.F.H. Custers
In de editie Eindhoven worden als redacteuren genoemd:
1944 Th. van Dartel
1945 A. Wijnen
1945-{1946} L. Nouwen (vermeld tot en met 26 juli 1946)
1945-{1946} drs. J. Stalpers (vermeld tot en met 26 juli 1946)
De 'Commissie van Bijstand' voor de editie Eindhoven werd in {1945}-{1946} gevormd door mr. F.J.F. Claessens, dr. J.F.H. Custers en Cl.F.J. Schellens. Na 26 juli 1946 is de Commissie niet meer vermeld.
In de editie Tilburg worden als redacteuren genoemd:

1945-{1946} Alb. van Hoek (vermeld tot en met 26 juli 1946)
1945-{1946} H.A. van Rijthoven (vermeld tot en met 26 juli 1946)
De 'Commissie van Bijstand' voor de editie Tilburg werd in {1945}-{1946} gevormd door dr. F.S.P. van Buchem, ir. C.J. van Meel en dr. F.A. Vercammen. De Commissie is vermeld tot en met 26 juli 1946.
In de editie 's-Hertogenbosch worden als redacteuren genoemd:
1945-1946 E. Damen
1945-1946 L. v.d. Laar
1945-{1946} D. v. Rosmalen (na 26 juli 1946 niet meer vermeld)
1946 mr. H. Vinkenburg, plaatselijk hoofdred. en dir. (na 26 juli 1946 niet meer vermeld)
De 'Commissie van Bijstand' voor de editie 's-Hertogenbosch werd in 1945-{1946} gevormd door P.F.M. Karthaus, M.G.W. van Soestbergen en dr. H. van Velthoven. De commissie is na 26 juli 1946 niet meer vermeld.
In de editie Oss worden als redacteuren genoemd:
1945 G.J. van Balveren, plaatselijk dir.
1945-1946 Ad. van Grunsven, plaatselijk hoofdred.
1945-1946 B. v.d. Krabben
1945-1947 Th. van Dartel
1946-1947 J. v. Rosmalen
De 'Commissie van Bijstand' voor de editie Oss werd in {1945} en 1946 gevormd door M. Bauer, B. Daniëls en F. van Will.
In de editie Helmond worden als redacteuren genoemd:
1945-1946 Th. Nolens
1945-1946 Jan de Vries, plaatselijk hoofdred.
1945-{1946} Th. Roijakkers, plaatselijk dir. (na 26 juli 1946 niet meer vermeld)
De 'Commissie van Bijstand' voor de editie Helmond werd in 1945-1946 gevormd door Th.J.A. Driessen, S. Rood en C.J.M. Smits.
✦ *bijzonderheden Oost-Brabant* verscheen in verschillende edities. In 1(1944/45), nr. 165(17 april) wordt hierover bericht: "(...) dat *Oost-Brabant* in verschillende edities verschijnt, en gezien de omstandigheden, verschijnen móet. De fusie met *de Brabanter* in januari was aanleiding dit het eerst in 's-Hertogenbosch te verwezenlijken. Thans krijgt dat ook in Eindhoven en in Tilburg zijn vasteren vorm.[6] Er is één Bestuur voor de Stichting Oost-Brabant, één Hoofdredactie en één Directie. Maar er is voor iedere editie een eigen plaatselijke Commissie van Bijstand en een eigen plaatselijke redactie, die de garantie geven dat iedere grote plaats in Oost-Brabant haar eigen dagblad bezit, waarop de eigen lokale sfeer zijn stempel drukt en waarin het eigen nieuws van stad en omgeving de volle aandacht heeft." Op 22 mei 1945 verscheen het eerste nummer van de editie voor Oss en blijkens de krant was er toen ook reeds een editie "voor het platteland van de Kempen". En op 8 nov. 1945 wordt gezegd, dat er dan zeven verschillende edities verschijnen, waarvan vijf edities voor de "vijf grootere steden van Oostelijk Brabant" met elk een plaatselijke redactie "met een eigen, relatief zéér groote zelfstandigheid en een sterke eigen verantwoordelijkheid". Vanaf 8 febr. 1947 verdwenen de afzonderlijke redacties voor de verschillende edities.[7] De editie voor Tilburg en tijdelijk die van de Kempen en de Peel verdwenen. In het begin van de jaren vijftig werd de afzonderlijke editie voor 's-Hertogenbosch opgeheven. Er bleven afzonderlijke edities voor Eindhoven (vanaf sept. 1958 o.d.t. *Nieuwe Eindhovense krant*), voor Helmond (vanaf mei 1961 o.d.t. *Nieuw Helmonds dagblad*), voor Oss (vanaf febr. 1947 o.d.t. *de Sirene*), voor de Kempen, en voor Meierij en Peelland.
– De nieuwe jaargang startte steeds in het begin van de maand november. De 13e jaargang beslaat twee jaren: vanaf nov. 1956 tot en met okt. 1958. Daarna volgt onmiddellijk de 15e jaargang.
– De editie voor 's-Hertogenbosch en die voor Oss hebben aanvankelijk een eigen nummering. De editie voor 's-Hertogenbosch begon met nr. 1(27 jan.). De nummering van de eerste jaargang van de Bossche editie loopt tot en met nr. 229(31 okt. 1945). Abusievelijk verspringt de nummering van nr. 159(8 aug.) naar nr. 170(9 aug.). De editie voor Oss begon met nr. 1(22 mei 1945).
– In de beginmaanden van *Oost-Brabant* verschenen ook een aantal bulletins. De volgende nummers konden worden ingezien: nrs. 3 en 4 (beide 25 sept. 1944), nr. 9(1 okt.), nr. 10(2 okt.), nr. 13(3 okt.), nr. 16(5 okt.), nr. 18(6 okt.), nr. 25(21 okt.), nr. 34(30 okt.), nr. 35(31 okt.), nr. 37(3 nov.), nr. 39(4 nov.), nrs. 40 en 41(beide 6 nov.).
– Eind maart 1945 kreeg *Oost-Brabant* een verschijningsverbod van een week opgelegd. Op maandag 19 maart was de krant uitgekomen met het bericht, dat koningin Wilhelmina die dag Eindhoven zou bezoeken, waarbij tevens de door haar te volgen route was bekend gemaakt. Met deze berichtgeving werd het door het Militaire Gezag vereiste stilzwijgen over het bezoek verbroken en als straf werd een publicatieverbod van een week opgelegd. Wel kwamen een aantal bulletins uit met bekendmakingen van de distributiedienst. Op maandag 26 maart kon de krant weer verschijnen en daarin gaf Jef de Brouwer 'Een nadere verklaring' van het verschijningsverbod. Het gewraakte nummer van 19 maart is niet in het Streekarchief Zuid-Oost Brabant aanwezig.
– Op 15 zaterdagen in de periode van 14 sept. 1953 tot en met 3 april 1954 verscheen als bijlage *het Boemeltje*,'Gezellig bijblad van het dagblad Oost-Brabant'. In het eerste nummer van 14 sept. werd *het Boemeltje* gepresenteerd als "een gezellig treintje, waarin niet geredeneerd wordt over zwaarwichtige onderwer-

pen, maar waarin leut en gemoedelijkheid de boventoon voeren".
– De editie Helmond bevat vanaf 24 sept. 1960 tot aan het laatste nummer van 13 mei 1961 elke zaterdag een bijlage *Stad en streek*.
– Vanaf 18(1961/62), nr. 115(24 maart) verscheen op zaterdag het bijvoegsel *Tussenspel*.
◆ *relaties* *Oost-Brabant* kreeg in 1944 de beschikking over de persen van Drukkerij De Meierij, waarop de *Eindhovensche en Meierijsche courant* en het *Dagblad van het Zuiden* waren gedrukt. In het eerste nummer noemde *Oost-Brabant* zich een voortzetting van de *Eindhovensche en Meierijsche courant*.[8]
– De editie voor 's-Hertogenbosch kwam voort uit de fusie met *de Brabanter*.[9]
– De editie voor Oss was een voortzetting van *de Sirene* en werd in febr. 1947 ook weer voortgezet als *de Sirene*.[10]
– De editie voor Helmond kan beschouwd worden als een voortzetting van het *Helmondsch dagblad*, waarvan het eigendom in oktober 1945 door de uitgever Th. Royakkers aan de Stichting Oost Brabant werd verkocht. Deze Helmondse editie was een kopblad van de Eindhovense editie en werd in 1961 voortgezet onder de titel *(Nieuw) Helmonds dagblad.*
– De editie voor Eindhoven werd in sept. 1958 voortgezet als *Nieuwe Eindhovense krant*.
◆ *literatuur* Anton van Oirschot, *De krant in Brabant* (Z. pl. 1963), p. 30-33
– J.L.G. van Oudheusden, J.A.M. Verboom, *Herstel- en vernieuwingsbeweging in het bevrijde Zuiden. Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Waalwijk 1944-1945* (Tilburg 1977. Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland, nr. 38), p. 57-60, 65-66
– J.M.P. van Oorschot, *Eindhoven. Een samenleving in verandering*, dl. 2: 1920-1960 (Eindhoven 1982), p. 1005-1007
◆ *autopsie* De 'hoofdeditie' voor Eindhoven kon volledig worden ingezien m.u.v. 1945, 19 maart. Daarnaast zijn in autopsie genomen: 'Bulletins' uit 1944; editie 's-Hertogenbosch: 1(1945), nr. 1(27 jan.) – 7(1950/51), nr. 197(30 juni) (uit 1945 ontbreken de nrs. 6, 8-12, 14-16 en 18); editie Oss: 1(1945), nr. 1(22 mei) – 3(1946/47), nr. 81(7 febr.); editie Tilburg: 1(1944/45), nr. 61(6 dec.) – 3(1946/47), nr. 81(7 febr.); editie Helmond: 2(1945/46), nr. 1(2 nov.) – 3(1946/47), nr. 81(7 febr.) en 9(1952/53), nr. 178(4 juli) – 17(1960/61), nr. 162(13 mei)
– Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven ∞ de 'hoofdeditie' van Eindhoven: 1944-1958; de edities 'voor de Kempen' en 'voor Meierij en Peelland': 1958 – 1964, 31 maart; editie voor 's-Hertogenbosch: 1945, nrs. 1-2; editie voor Oss: 1945, nr. 138 – 1946/47, nr. 81; editie voor Tilburg: 1945, nr. 165 – 1946/47, nr. 81; editie voor Helmond: 1945/46, nr. 198 – 1946/47, nr. 81
– RIOD ∞ 1944/45, nr. 1; 'Bulletins' uit 1944 (zie onder bjzonderheden); editie voor Tilburg: 1944/45, nr. 61 – 1945/46, nr. 201 (met lacunes)
– GA 's-Hertogenbosch ∞ editie 's-Hertogenbosch: 1945, nr. 3 – 1950/51, nr. 197
– Streekarchivariaat Maasland, Oss ∞ editie Oss: 1945, nrs. 1-137
– GA Helmond ∞ editie Helmond: 1945/46, nrs. 1-198; 1952/53, nr. 178 – 1960/61
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Eindhoven met afzonderlijke edities voor Tilburg, Den Bosch, Oss en Helmond. *Oost-Brabant* begon onmiddellijk na de bevrijding van Eindhoven te verschijnen op de persen van NV Drukkerij De Meierij. De minister van justitie van de Nederlandse regering in ballingschap verbood vanuit Londen de verschijning van het blad, omdat de NV Drukkerij De Meierij tijdens de Tweede Wereldoorlog het *Dagblad van het Zuiden* had gedrukt en daarmee "de belangen van de vijand" had gediend. Met toestemming van de burgemeester en de militaire commandant van Eindhoven bleef de krant echter verschijnen. Op 22 december 1944 trok de minister van binnenlandse zaken het verschijningsverbod in en bevorderde dat de NV Drukkerij De Meierij ter beschikking van *Oost-Brabant* werd gesteld (vgl. *Oost-Brabant*, 28 dec. 1944). Het dagblad diende zich uitdrukkelijk aan als een katholieke krant. Pastoor Sicking, de bisschoppelijke censor, schreef in het eerste nummer: "Dit blad wil positief medewerken aan de Katholieke Actie. 't Wil goed stichten in wijden kring en stevig staan op den grondslag van het Katholieke beginsel". En in het nummer van 17 april 1945 formuleerde Jef de Brouwer de beginselen van het blad nog eens als volgt: "1) het Christendom in de concrete gestalte van het Katholicisme, 2) de Nationale gedachte van de eigensoortige Nederlandsche Volksgemeenschap binnen het Europeesch en mondiaal verband".
◆ *noten*
(1) In 1961 werd de NV Nieuwe Eindhovense Krant en daarmee *Oost-Brabant* overgenomen door CEBEMA NV (vgl. Maarten Schneider, Joan Hemels, *De Nederlandse krant 1618-1978. Van 'Nieuwstydinghe' tot dagblad* (Baarn 1979[4]), p. 499). CEBEMA was de eigenaar van het *Brabants dagblad*. Per 1 januari 1960 was er reeds een nauwe samenwerking tot stand gekomen met het *Brabants dagblad*. Vgl. *Oost-Brabant*, 23 dec. 1959: "De beide ondernemingen [*Brabants dagblad* en *Oost-Brabant*] blijven zelfstandig. Zij behouden eigen bestuur, eigen redactie, eigen exploitatie en eigen technische vervaardiging, doch zij gaan elkaar op bestuurs-, commercieel, redactioneel en technisch terrein tegemoet treden. Dit zal ontegenzeggelijk tot besparing op werkzaamheden leiden, grotere mogelijkheden openen en onjuiste concurrentie opheffen." In 1963 kwam ook het *Eindhovens dagblad* in handen van CEBEMA, hetgeen leidde tot een fusie tussen de

beide dagbladen, welke inging op 6 april 1964. Het laatst aanwezige nummer van *Oost-Brabant* in het Streekarchief Zuid-Oost-Brabant is dat van 31 maart 1964, maar de eerste dagen van de maand april is het blad vermoedelijk ook nog verschenen.
(2) De volgende editievermeldingen zijn bekend: 1) 'Editie voor Eindhoven en omgeving' (vanaf 13 juli 1945: 'Editie voor de stad Eindhoven'); 2) 'Editie voor Tilburg en omgeving'; 3) 'Editie voor 's-Hertogenbosch en omgeving' (vanaf 6 aug. 1945 tot en met 25 febr. 1946: 'Editie voor de stad 's-Hertogenbosch'); 4) 'Editie voor Oss en omgeving: de Sirene' (vanaf 26 febr. tot en met 8 juli 1946: 'De Sirene. Editie voor Oss en de Maaskant'; 5) 'Editie Helmond en omgeving: Helmonds dagblad".
(3) In 2(1945/46), nr. 2(3 nov.) wordt de taak van het Stichtingsbestuur door Jef de Brouwer als volgt omschreven: het bestuur "neemt alle principiele en wezenlijke beslissingen, benoemt de hoofdredactie, vertrouwt de exploitatie toe aan de directie, draagt kortom uiteindelijk de verantwoording".
(4) Op 2 maart 1956 werd de NV Drukkerij de Meierij omgezet in de NV Dagblad en Drukkerij Oost Brabant, welke zich ten doel stelde: "1) de uitoefening van het uitgevers- en drukkersbedrijf; 2) het uitgeven en drukken van dagbladen en periodieken; 3) het beheren van, het deelnemen in en het verlenen van steun aan andere ondernemingen met soortgelijk of aanverwant doel; 4) alles wat verder in de ruimste zin geacht kan worden tot het hiervoren omschreven bedrijf te behoren". Voorts werd er bepaald, dat de uitgaven zouden worden verzorgd "in katholieke geest en tot verspreiding en verdediging van de katholieke beginselen". In artikel 20 werd vastgelegd, dat de bisschop van 's-Hertogenbosch zou worden verzocht een katholieke priester aan te wijzen als censor voor de eigen dagblad-uitgaven en als adviseur in zaken van geloof en zeden (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1956, nr. 74(16 april), NV-nr. 810).
(5) Vgl. beschrijving van *Nieuwe Eindhovense krant*.
(6) Al vóór 17 april 1945 was een eigen Tilburgse editie verschenen, eveneens met de ondertitel 'Dagblad voor Midden- en Oost-Brabant' en met Tilburg als plaats van uitgave. Van deze editie zijn aanwezig in het Gemeentearchief Tilburg: 1(1944/45), nr. 49(22 nov.), nr. 69(15 dec.), nr. 73(20 dec.), nr. 99(24 jan.) en nr. 127(26 febr.).
(7) Over het opheffen van de afzonderlijke redacties van de verschillende edities schreef De Brouwer in de krant van 8 febr. 1947: "Op geheel nieuwe wijze hebben wij een oplossing gegeven aan de samenhang van plaatselijke belangen, die vaak boven-plaatselijk zijn. Kleinere details in de geëigende proporties bewarend, willen wij het gelijksoortige bijeenbrengen en het voornamere gebeuren meer centraal in de belangstelling trekken. Dit mag 'n korte tijd onwennig aandoen, zooals de nieuwe spelling en de strip op de achterpagina, maar steeds duidelijker zal blijken, dat het de krant ten goede komt, als de juiste verhoudingen en de onderlinge band tussen de plaatsen meer tot hun recht worden gebracht".
(8) In het nummer van 22 sept. wordt gezegd: "Per 1 april 1942 heeft het Bestuur der NV Drukkerij De Meierij zijn ontslag genomen, daar het weigerde aan de door de bezettende macht gestelde eischen te voldoen (...). Vanaf dien datum is door de NV Drukkerij de Meierij geen courant meer uitgegeven en het verband met haar toenmalige Directeur H. Vervoort Jr. verbroken. Daar in beslagneming der persen anders onherroepelijk zou gevolgd zijn, is, om erger te voorkomen, speciaal dus tot behoud der persen, bij wijze van industrieele opdracht de drukorder van de door H. Vervoort Jr. voor eigen rekening en verantwoordelijkheid uitgegeven courant aanvaard". Op pagina 4 in het zelfde nummer wordt bericht: "Dit dagblad is de voortzetting in vernieuwden vorm van de tot op 3 November 1941 verschenen *Eindhovensche en Meierijsche courant*".
(9) In het eerste nummer van de editie voor 's-Hertogenbosch wordt gezegd, dat het initiatief tot samenwerking is uitgegaan van *de Brabanter*. Daaraan wordt toegevoegd: "Door een eigen Bossche Commissie van Bijstand en een eigen Bossche Redactie is de garantie gegeven dat 's-Hertogenbosch haar eigen dagblad bezit, waarop de specifieke Bossche sfeer zijn stempel drukt en waarin het eigene nieuws van de stad en haar omgeving de volle aandacht heeft. (...) Oorspronkelijk was onze gedachte, omwille van de roemrijke historie der oude Hertogstad en uit eerbied voor de hoofdstad een nieuwe naam aan het dagblad van 's-Hertogenbosch te geven. Na lang beraad en na de meening van diverse groepen en personen uit 's-Hertogenbosch zelve beluisterd te hebben, kwamen wij tot het inzicht dat men dit niet prefereerde en besloten wij tot de naam *Oost-Brabant*, editie voor 's-Hertogenbosch en omgeving".
(10) Vanaf 30 dec. 1946 tot en met 18 jan. 1947 verscheen de *Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin* met een kopblad o.d.t. *de Sirene – Dagblad voor Oss en omgeving*. *Oost-Brabant* protesteerde tegen het gebruik van deze naam, tengevolge waarvan de titel veranderd werd in *Dagblad voor Oss en omstreken* (zie aldaar, noot 1).

229

de Oost-Gelderlander 1945-1953
- *jaren* 97(1945), nr. 1(1 mei)[1] – [105(1953), nr. 214(12 sept.)][2]
- *ondertitel* Dagblad voor de Graafschap en de Lijmers
- *uitgever* NV Uitgeversmaatschappij De Gelderlander
- *plaats* Nijmegen

– 'Kantoren': Doetinchem en Groenlo (in 1945 ook in Zutphen)
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E formaat, m.u.v. wisselend D- en E-formaat in de beginperiode
• *omvang* VI
• *redactie* Voor redactie en directie van *de Gelderlander*, zie ook aldaar
{1945} J. Oosterholt, red.
1945-1948 W.L. Driessen, chef red.
1945-{1948} W.H. Heitling, eerste red.
1948-1953 H.C.J. Erkens, chef red.
1951-1953 H.R. Ebbers, red.
• *bijzonderheden* De jaargangnummering is die van *de Gelderlander*.
– Kopblad van *de Gelderlander*.
• *relaties* Voortgezet als *de Gelderlander*, editie voor de Graafschap en de Liemers[2]
• *autopsie* 97(1945), nr. 1(1 mei) – nr. 92(20 aug.), nr. 97(25 aug.), nr. 114(15 sept.) – nr. 116(18 sept.); 98(1946), nr. 181(6 aug.); 100(1948) – 105(1953), nr. 151(30 juni), m.u.v. 1949, juli – 7 aug. en 1952, juli-dec.
– RIOD ∞ 1945, nrs. 1-10
– KB ∞ 1945, nrs. 11-92 en 1948-1953
– NPM ∞ 1945, nr. 97 en 1946, nr. 181
– Bibliotheek Arnhem ∞ 1945, nrs. 114-116
• *typering* Kopblad van *de Gelderlander* voor de Graafschap en de Liemers.
• *noten*
(1) In het eerste nummer van 1 mei 1945 wordt gezegd: "Wij zijn verheugd dat *de Oost-Gelderlander* thans zijn intrede bij U kan doen. Onder dezen naam zal ons blad in uw gebied verschijnen".
(2) In *de Gelderlander* van 14 sept. 1953 wordt bericht dat het editiesysteem vanaf die dag verandert. Het kopblad *de Oost-Gelderlander* verdwijnt en wordt vervangen door een editie voor de Graafschap en de Liemers.

230

Opgang 1921-1934
• *jaren* 1(1921), nr. 1(19 febr.) – [14(1934), nr. 11(683)(17 maart)][1]
• *ondertitel* Geïllustreerd weekblad voor godsdienst, wetenschap, kunst, staatkunde, economie, techniek, nijverheid[2], handel, industrie ∞ 1(1921), nr. 1(19 febr.) – {4(1924), nr. 1(151)(5 jan.)}
– Algemeen geïllustreerd weekblad ∞ {6(1926), nr. 27(281)(3 juli)} – 14(1934)
– Ondertitel op de jaarbandpagina's: 'Geillustreerd weekblad'
• *uitgever* NV van Munster's Uitgevers-Maatschappij[3]
• *plaats* Amsterdam
• *frequentie* wekelijks
• *formaat* C
• *omvang* VI ∞ 1(1921)-13(1933); II ∞ 14(1934)
• *redactie* 1921-1934 Herman van den Eerenbeemt, hoofdred.
[1924-1929][4] Pieter van der Meer de Walcheren, red. secr.
[1924-? Hypertonides (pseud. van Lou Lichtveld), medewerker muziek][5]
• *bijzonderheden* Naast de nummering der afleveringen per jaargang, was er een tweede, doorlopende nummering van nr. 1 tot en met {nr. 683}.
– Elke jaargang bevat een inhoudsopgave.
– Er was naast het Arabisch gepagineerde gedeelte een Romeins gepagineerd omslaggedeelte met een verhaal, de concert- en toneelkroniek, een boekenrubriek, een 'vrouwenhoekje', de prijsvraag 'Kent Gij Uw eigen land' en advertenties van ondermeer het Centraal R.K. Betrekkingen-Secretariaat van de Vereeniging Blijvend Verband tusschen betrekkinggevenden en betrekkingzoekenden uit de niet-arbeidersklasse (vgl. 4(1924), nr. 1 in NPM).
– Van Munster's Uitgevers-Maatschappij gaf tevens een boekenreeks uit, de *Opgang-bibliotheek*. Hierin verschenen 14 deeltjes, waarvan als laatste in 1931 *Saamgebracht* van F. Montgomery.
• *autopsie* 1(1921) – 14(1934), nr. 11(683)(17 maart)
– UBN ∞ 1921-1934 (waarvan 1926, juli – 1927 en 1934 met omslagen)
– NPM ∞ 1924, nr. 1 (met omslag)
• *typering* Katholiek weekblad met bijdragen op het gebied van de godsdienst, kunst, literatuur, wetenschap, techniek, staatkunde. Het blad bevat zeer veel illustraties. In het 'Ter inleiding' in het eerste nummer schreef Van den Eerenbeemt: "*Opgang* wil trachten door beeld en woord de banen te effenen naar de gebieden van den geest voor allen, die zijn van goeden wil. Dit weekblad wil terug roepen uit het verleden de waarheden en schoonheden van lang vervlogen eeuwen, het wil bepalen de geestelijke waarden van den huidigen tijd, het wil opwekken, wat nog te sluimeren ligt". In een brief aan J. Nieuwenhuis werd *Opgang* omschreven als "een didactisch-paedagogisch tijdschrift" (brief H. van den Eerenbeemt aan J. Nieuwenhuis, (29 jan. 1921), in: *Collectie Nieuwenhuis* (KDC), nr. 18).
• *noten*
(1) Vermoedelijk niet verder verschenen. In de collecties van de KB, KDC en UBA is nummer 11 van 17 maart de laatst aanwezige aflevering. In *Brinkman's catalogus*, 1931-1935, p. 1437 wordt vermeld, dat de uitgave is gestaakt in maart 1934.
(2) M.i.v. 1(1921), nr. 3(5 maart) 'Nijverheid' vervangen door 'Landbouw'.
(3) In 1914 was de NV Boek- en Handelsdrukkerij voorheen de Erven H. van Munster & Zoon opgericht, welke zich ten doel stelde "het exploiteeren van eene boek- en handelsdrukkerij, boekhandel en uitgeverszaak, en

alles wat daartoe in den ruimsten zin kan worden gerekend" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1914, nr. 67(20 maart), NV-nr. 347). Op de algemene vergadering van aandeelhouders op 23 dec. 1919 werd H.A.L. van den Eerenbeemt tot mededirecteur benoemd naast L.H. Schut (vgl. *ibidem*, 1920, nr. 145(28 juli), NV-nr. 1119).
(4) Vgl. Albert Helman, *Vriend Pieter. Het levensavontuur van Pieter van der Meer de Walcheren*, Brugge/Nijmegen 1980.
(5) Vgl. Anton van Duinkerken, 'Brabantse herinneringen', in: *Roeping*, 38(1962/63), p. 625.

231

de Ossche courant 1913-[1921]
• *jaren* 1913, proefnrs.([6, 13] en 20 dec.)
– 1(1914), nr. 1[3 jan.] – [1921][1]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Oss, Alem, Berchem, Geffen, Heesch, Kessel, Lith, Lithoijen, Maren, Nuland, Ooijen, Rosmalen, Teeffelen, Vinkel en omstreken
• *uitgever* Firma Gebrs. Verhaak, voorh. A.F.G. van Dieren
• *plaats* Grave
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, volgens de *Pius-almanak* vanaf 1920 op dinsdag en vrijdag)
• *formaat* E
• *omvang* V
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* Kopblad van de *Graafsche courant*.
• *autopsie* proefnummers [6, 13] en 20 dec. 1913 en 1(1914)
– Streekarchief Land van Cuyk, Grave
• *typering* Kopblad van de *Graafsche courant* voor Oss en omgeving. In het proefnummer van 20 dec. 1913 wordt gezegd, dat het blad veel plaatselijk nieuws wil geven, "dat geeft eene eigenaardige locale kleur aan de kleine bladen, welke zoo weldadig aandoet, de streek zoo juist kenmerkt en de kleine bladen bijzonder aangenaam maakt voor de bewoners der streek, waarvoor die bladen moeten dienen".
• *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1921 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

232

Oudenbossche courant[1] 1906-{1933}
• *jaren* 1906, proefnrs.(18 en 25 nov.)
– 1(1906/07), nr. 1(2 dec.) – {27(1932/33), nr. 2739(29 nov. 1933)}[2]
• *ondertitel* Algemeen nieuws- en advertentieblad voor Oudenbosch, Standdaarbuiten, Klundert, Fijnaart, Oud-Gastel, Rucphen, Sprundel, St. Willebrord, Etten-Leur en Hoeven ∞ 1(1906/07), proefnummer (18 nov.) – 2(1907/08), nr. 140(19 april)
– Algemeen nieuws- en advertentieblad ∞ 2(1907/08), nr. 141(22 april) – 7(1912/13), nr. 637(5 maart)
– Algemeen nieuws-en advertentieblad voor West-Noord-Brabant ∞ 7(1912/13), nr. 638(9 maart) – 13(1918/19), nr. 1236(8 jan.)
– Nieuws- en advertentieblad voor West-Noord-Brabant ∞ 16(1921/22), nr. 1546(5 maart) – {27(1932/33)}
• *uitgever* Firma M. Hopstaken
• *plaats* Oudenbosch
– Vanaf okt. 1918 tot en met febr. 1922 tevens een 'bureau' in Oud-Gastel
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* V ∞ 1(1906/07)-{2(1907/08)}; VI ∞ {4(1909/10)}-{27(1932/33)}
• *redactie* [M. Hopstaken, red.][2]
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint steeds rond 1 december.
– Als kopbladen verschenen de *Nieuwe Dongebode*, *Mark- en Dintelbode* en *Gastelsche courant*. Zie hiervoor de afzonderlijke beschrijvingen.
– In het nummer van 1 dec. 1912 wordt de lezers in een advertentie aangeboden zich tegen zeer lage prijs te abonneren op het 'Geïllustreerd zondagsblad', dat tot doel heeft "een aanschouwend beeld te geven van al wat er belangrijks op den aardbol voorvalt". Het is niet duidelijk of het hier om het geïllustreerd zondagsblad van Neerlandia te Utrecht oftewel van de Spaarnestad te Haarlem oftewel van de Tijd te Amsterdam handelt.
– Vanaf 5(1910/11), nr. 470(9 juli) tot en met 6(1911/12), nr. 541(31 maart) verscheen als wekelijks bijvoegsel *Landbouw en veeteelt*, 'Bijvoegsel van de Oudenbossche courant, gewijd aan de belangen van land- en tuinbouw en veeteelt'. In het eerste nummer van deze bijlage wordt gezegd, dat reeds meermalen door belanghebbenden is verzocht een landbouwblad op te richten. Voor de grote onkosten hiervan schrok de uitgever steeds terug, maar hij wil nu wel overgaan tot uitgave van een bijvoegsel. Vanaf april 1912 werd het bijvoegsel omgezet in een rubriek in de krant.
• *autopsie* tot en met 27(1932/33), nr. 2739(29 nov. 1933), m.u.v. 2(1907/08), aug.-nov.; 3(1908/09) en 23(1928/29)
– Streekarchivariaat De Markkant, depôt Oudenbosch

• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Oudenbosch en omgeving. In het eerste proefnummer wordt gezegd, dat het blad op de eerste plaats een rooms katholiek blad wil zijn. En voorts een gewestelijk blad, "dat van Oudenbosch en de omgeving, van Sprundel tot Klundert zo volledig mogelijk alle wetenswaardigheden zal vermelden. Maar dan ook zo onpartijdig mogelijk. Wij wensen ons o.a. niet te begeven op het gevaarlijke terrein van partijbelangen. (...) Alle R.K. vereenigingen zonder onderscheid kunnen op onzen steun rekenen". Voorts zullen zoveel mogelijk de gemeenteraadsverslagen van de plaatsen uit de ondertitel worden opgenomen.
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd vanaf 12(1917/18), nr. 1197(25 sept.) tot en met 13(1918/19), nr. 1226(8 jan.): "waarin opgenomen *Mark & Dintelbode*".
(2) Hopstaken was uitgever en redacteur van de krant. Zijn bedrijf werd na zijn dood niet voortgezet en de uitgave van het blad werd stopgezet (mededeling van P.B.J. Mol, Oudenbosch aan O. Lankhorst, 30 okt. 1987).

233

de Overmaassche courant [1876]-[1882]
• *jaren* [1876][1]-[1882][2]
• *ondertitel* Politiek, nieuws- en marktberichten, landbouw[3] ∞ {2(1877), nr. 27(4 april)} – {nr. 75(19 sept.)}
– Politiek, nieuws- en marktberichten, advertentien ∞ {5(1880), nr. 56(10 juli)}
• *uitgever* Drukkerij M. Alberts
• *plaats* Red.: Maastricht
– Adm.: Gulpen
• *frequentie* [wekelijks (zaterdag) ∞ 1876 – 1877, maart][4]
tweemaal per week (woensdag en zondag)[5] ∞ 2(1877), nr. 27(4 april) – [1882][4]
• *formaat* D
• *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
• *redactie* Niet in het tijdschrift vermeld.
1877-? Fr. Corten, red. van de landbouw-kroniek
• *bijzonderheden* Vanaf april 1877 bevat het blad op woensdag de *Landbouw-kroniek der Overmaassche courant*, een rubriek met zakelijke en beknopte mededelingen over landbouw, tuinbouw, veeteelt en houtteelt. Deze kroniek was een voortzetting van het blad *Ceres*. In 2(1877), nr. 75(19 sept.) werd de abonnees meegedeeld, dat vanaf 1 okt. de kroniek gedrukt zou gaan worden "in vier bladzijden, groot quarto, over twee bladzijden en doorlopend gepagineerd. Men kan ze alzoo van de andere helft der courant afscheiden, ze bewaren en in een omslag verzamelen". Voortaan kon men zich ook uitsluitend op de *Landbouwkroniek* abonneren: "Belangstellenden, buiten Limburg, zullen dan niet meer genoodzaakt zijn, bij de kroniek een politiek gedeelte op den koop toe te nemen, wiens inhoud en richting misschien in strijd met hunne denkbeelden is".
• *relaties* Hierin opgenomen *Ceres*[6]
• *autopsie* 2(1877), de oneven nummers tussen nr. 27(4 april) – nr. 75(19 sept.) en 5(1880), nr. 56(10 juli)
– Bibliotheek Landbouwuniversiteit, Wageningen ∞ 1877, nrs. 27-75
– SHC ∞ 1880, nr. 56
• *typering* Het blad is, voor zover er afleveringen konden worden ingezien, niet uitgesproken katholiek, maar door de katholieke drukker Alberts voor het katholieke Limburgse platteland uitgegeven.
• *noten*
(1) Het beginjaar is afgeleid van de jaargangnummering.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1882 van *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 519).
(3) In 2(1877), nr. 27(4 april) – nr. 31(18 april) luidt de ondertitel 'Landbouw, politiek, nieuws- en marktberichten'.
(4) Vgl. *Brinkman's adresboek (...)*, zie noot 2.
(5) In 2(1877), nr. 27(4 april) wordt gezegd, dat het blad vanaf 1 april in "twee wekelijksche nummers" verschijnt. "Iedereen, in of buiten Limburg kan abonneeren òf op de Zondags-editie, òf op de Woensdags-editie alléén of beiden samen houden. Beiden zijn zoo veel mogelijk zelfstandig: iedere b.v. krijgt haar eigen feuilleton".
(6) Van het landbouwblad *Ceres* is in de BKNP geen beschrijving opgenomen.

234

Overijselsch dagblad 1919-[1941]
• *jaren* 1919, nr. 1(27 juni)[1] – [30 sept. 1941][2]
• *ondertitel* Provinciaal dagblad voor Overijsel. Nieuwsblad voor Noordelijk Gelderland ∞ 1919 – {1938, nr. 5803(30 juni)}
– Nieuwsblad voor Overijsel en Noordelijk Gelderland, waarin opgenomen de Nieuwe IJselbode ∞ {1938, ongen.(1 sept.)}
• *uitgever* Overijselsche Courant- en Handelsdrukkerij[3] ∞ 1919 – [1938, 31 aug.][4]
– NV Drukkerij de Spaarnestad / Vereenigde Katholieke Pers[4] ∞ 1938, ongen.(1 sept.) – [1941]
• *plaats* Zwolle[5]
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* 1919-1923 mr. A.C.B. Arts, hoofdred.[7]
1919-1923 Th. van Emstede, dir.[6]

1927-{1938} J. Waanders, dir.
1923-1928 drs. Alb. van de Poel, hoofdred.
◆ *bijzonderheden* Vanaf 1927 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– In de jaren 1919 tot en met 1938 verscheen het *Overijselsch dagblad* in nauwe samenwerking met de *Twentsche courant*. Als kopblad verscheen *de Nieuwe IJselbode*, 'Nieuws- en advertentieblad voor Overijsel en Gelderland'.[8]
– Vanaf 1927, nr. 2510(24 sept.) verscheen op zaterdag het bijvoegsel *Zondagsblad van het Overijselsch dagblad*, dat als volgt werd aangekondigd: "Dit extra blad, doeltreffend geïllustreerd met schitterende verhalen en amusant allerlei, zal zeker in alle gezinnen met vreugde worden begroet". Dit *Zondagsblad* verscheen ook o.d.t. *Geïllustreerde zondagslectuur voor de lezers van de Tilburgsche courant. Dagblad van het Zuiden*. Nadat het *Overijselsch dagblad* was overgenomen door de Spaarnestad, werd bij de abonnees vermoedelijk het geïllustreerd zondagsblad van de Spaarnestad, *het Katholiek weekblad voor Nederland*, bezorgd.
– Vanaf [nov. 1925] tot en met {maart 1933} verscheen op donderdag de *Bijlage voor Twente*, waarin raadsverslagen, berichten van de burgerlijke stand en verslagen van de rechtbank waren opgenomen.
◆ *relaties* Voortzetting van *de Nieuwe IJselbode*[8], welk blad een opvolger was van het *Deventer weekblad*[9] en het *Zwolsch weekblad*[10]. De *Nieuwe IJselbode* bleef als kopblad van het *Overijselsch dagblad* verschijnen.
– Voortgezet als *Nieuw Overijsels dagblad*
◆ *autopsie* tot en met 1938, nr. 5803(30 juni), m.u.v. 1933, eind juli – 1934, eind maart en tevens ingezien 1938, ongenr.(1 sept.)
– Twentsche courant, Hengelo ∞ 1919 – 1938, nr. 5803(30 juni)
– NPM ∞ 1938, ongenr.(1 sept.)
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Overijssel, opgericht door de NV Twentsche Courant- en Handelsdrukkerij. In het eerste nummer werd door mr. Arts zijn taak als hoofdredacteur als volgt geformuleerd: "naar den eisch van den dag en den loop der omstandigheden de voorkomende vraagstukken van godsdienstigen, wijsgeerigen, politieken, socialen, economischen en zelfs van stoffelijken aard te beschouwen of te doen beschouwen in het licht der Katholieke beginselen". Het was de bedoeling om een dagblad voor geheel Overijssel te zijn. Zo bevatte het eerste nummer een artikel 'Het O.D. en de Twentsche arbeiders', waarin de Twentsche arbeiders werden aangespoord om zich op de nieuwe krant te abonneren. Het lukte echter niet om in Twente door te dringen. In de jaren dertig groeide de concurrentie met het Spaarnestad-concern, dat vanaf 1933 het *Dagblad voor Twente* uitgaf. Over en weer werden verwijten geuit over oneerlijke practijken om elkaars abonnees afhandig te maken. De financiële positie van het *Overijselsch dagblad* was zeer zwak en op 1 september 1938 werd de krant door zijn concurrent, de Spaarnestad, opgekocht. De plaatselijke geestelijkheid probeerde aanvankelijk zich te verzetten tegen de monopoliepositie van de Spaarnestad door aan lokale katholieke blaadjes, zoals *De Twentsche post*, de *Nieuwe Twentsche en Almelosche courant* en het *Katholiek zondagsblad van Deventer* het alleenrecht te geven op de kerklijsten, maar weldra lukte het de Spaarnestad zich van de medewerking der pastoors te verzekeren.
◆ *noten*
(1) In het eerste nummer van 27 juni 1919 schrijft directeur Van Emstede: "Het is de Raad van Commissarissen van de NV Twentsche Courant- en Handelsdrukkerij, die het aandorst te Zwolle eene filiaal te vestigen, welke onder den naam Overijselsche Courant- en Handelsdrukkerij het waagstuk zou ondernemen, aan Overijsel en Noordelijk Gelderland een katholiek gewestelijk dagblad te bezorgen".
(2) Op 30 september 1941 werd het *Overijselsch dagblad* door een verschijningsverbod getroffen. Vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 309.
(3) De Overijselsche Courant- en Handelsdrukkerij kwam tot stand uit de samenwerking van de Twentsche Courant- en Handelsdrukkerij en de Firma J.M.W. Waanders. Waanders verkocht zijn drukkerij en het door hem uitgegeven weekblad, de *Nieuwe IJselbode* aan de Overijselsche Courant- en Handelsdrukkerij, welke als een zusteronderneming is te beschouwen van de NV Twentsche Courant- en Handelsdrukkerij. In de *Twentsche courant*, 76(1919), nr. 15(8 febr.) werd een kapitaaluitbreiding van de NV aangekondigd in verband met het streven naar de uitgave van een katholiek dagblad voor Overijssel: "Doen het anderen dan wij, dan wordt het monopolie van de katholieke pers in Overijsel verstoord, een monopolie, dat wij thans bezitten door onze zaken in Almelo, Oldenzaal en Deventer, en dat straks door onze dagbladen in Zwolle en Almelo onaanvechtbaar wordt".
(4) Met de overgang naar het Spaarnestad-concern kwam er een eind aan de concurrentie tussen de twee destijds verschijnende katholieke Overijsselse dagbladen: het *Overijselsch dagblad* en het *Dagblad voor Twente*. Het *Overijselsch dagblad* berichtte in 1938, ongen.(1 sept.) in 'Aan alle vrienden en lezers van O.D.': "De strijd van twee katholieke dagbladen in de provincie om den voorrang, verzwakte in het algemeen den invloed der katholieke pers (...). Deze jarenlange strijd is thans (...) beëindigd, zoodat de onderlinge concurrentie is uitgeschakeld en alle krachten kunnen worden aangewend tot het ééne doel: in ieder katholiek gezin het katholieke dagblad". Overijssel werd door de Spaarnestad-pers opgedeeld in twee 'verzorgingsgebieden'; in Twente verscheen het *Dagblad voor Twente* en in Sal-

land en de kop van Overijssel het *Overijselsch dagblad*. Stukken over de overname van het *Overijselsch dagblad* door de Spaarnestad bevinden zich in *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1378, 166-170 en in *Archief De Tijd* (KDC), nrs. 327 en 4371.
(5) Vanaf 1938, ongen.(1 sept.) wordt Haarlem, waar de Spaarnestad is gevestigd, vermeld als de plaats van uitgave van het *Overijselsch dagblad*. Te Zwolle bleven echter de bureaus van het blad en volgens de titelkop was in Deventer een bijkantoor gevestigd.
(6) In het *Overijsels dagblad*, 1923, nr. 1265(30 aug.) wordt gezegd, dat Emstede niet meer voor herbenoeming in aanmerking wenst te komen.
(7) Antoon Arts was tevens hoofdredacteur van de *Nieuwe Tilburgsche courant* en zijn artikelen verschenen in beide bladen. Aanvankelijk vonden de werkzaamheden voor de beide kranten afzonderlijk plaats, maar later werd de samenwerking door uitwisseling van de stereotype nauwer (vgl. Antoon Arts, *Van blad tot boek. Verzameld werk van dr. A.C.B. Arts* (Tilburg 1937), p. 398).
(8) *De Nieuwe IJselbode* is, afgaande op de jaargang- en afleveringsnummering, aan het einde van de maand juni 1918 beginnen te verschijnen als voortzetting van het *Deventer weekblad* en het *Zwolsch weekblad*. In de *Mededeelingen van de Nederlandsche Katholieke Journalisten-Vereeniging* van 2 aug. 1918 werd bericht dat de eigenaars van het *Deventer weekblad*, met daaraan verbonden edities als *Zwolsch weekblad* en *Nieuwe Raalter courant*, deze hadden verkocht aan de NV De Nieuwe IJselbode. Deze NV was een dochteronderneming van de NV Twentsche Courant- en Handelsdrukkerij. De jaargangnummering van *de Nieuwe IJselbode* versprong abusievelijk van 7(1924/25), nr. 38(21 maart) naar 27(1925), nr. 39(28 maart) en de 35e jaargang loopt van juli 1932 tot en met juni 1934. Bij de Twentsche courant te Hengelo zijn aanwezig: 2(1919/20), nr. 10(23 aug.) tot en met 37(1935/36), nr. 52(26 juni), met uitzondering van het eerste halfjaar 1923 en 32(1929/30). In de jaren 1872-1899 was reeds een katholiek nieuwsblad verschenen onder de titel *de Nieuwe IJselbode*, welk blad afzonderlijk is beschreven.
(9) In het NPM is aanwezig het eerste nummer van 13 jan. 1900 van het *Deventer weekblad* met als ondertitel 'Nieuws- en advertentieblad voor Deventer, Apeldoorn, Diepenveen, Gorsel, Olst, Vaassen, Voorst, Wijhe en omliggende plaatsen'. Uitgever-administrateur was A.F. Stroober, drukker was H.W. Velders. In het openingsartikel wordt gezegd dat het blad steeds op "positief Christelijk standpunt" zal staan. Commissarissen waren G. Koekkoek, J.J. Bodifée en J.C.L. van der Lande. In *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* wordt in de uitgaven tot en met 1918 A.F. Stoober als uitgever vermeld. Het adresboek vermeldt als kopbladen van het *Deventer weekblad*: de *Nieuwe Raalter courant* (vanaf 1902), het *Nieuwe Apeldoornsch weekblad* (vanaf 1903) en het *Zwolsch weekblad* (vanaf 1905). H. Hogenstyn voerde een groot aantal jaren de redactie van het *Deventer weekblad* en ook nog gedurende het eerste jaar van de opvolger, *de Nieuwe IJselbode*.
(10) In een terugblik op de geschiedenis van het *Zwolsch weekblad* schreef *de Nieuwe IJselbode* op 23 aug. 1919 dat in het begin van de eeuw Zwolle grote behoefte had aan een katholiek blad: "Men had daar gekend *de Nieuwe IJselbode* van pastoor Braam, maar toen dit blad ophield, stonden de katholieken weerloos tegenover de *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant*, die zoo fel en venijnig de katholieken kon bestoken. Een drietal Zwolsche heeren zocht verbinding met de namen van de Deventer katholieke pers. Het waren de Zeer Eerw. heer pastoor A. Visser, wijlen de heer T.E.F. Heerkens en de heer H.J. Holterman. Het resultaat der bemoeiingen was, dat *Het Zwolsche weekblad* den katholieken te Zwolle tot orgaan werd". In het *Archief van de O.L. Vrouwe Parochie te Zwolle* (GA Zwolle), nr. 276, bevindt zich het register van afgedragen gelden voor de levering van het *Zwolsch weekblad*, later *Nieuwe IJselbode* aan een drukker/uitgever te Deventer over de jaren 1910-1918.

235

Overijssels dagblad 1953-{1980}
• *jaren* 48(1953), nr. 1169(25 maart) – {1980}
• *ondertitel* Katholiek dagblad voor Overijssel ∞ 48(1953) – 51(1955/56), nr. 11702(1 juni 1956)
– Dagblad voor Salland, Vechtstreek, Noordwesthoek, Noordoost Veluwe en het Nieuwe land ∞ 51(1955/56), nr. 11703(2 juni 1956) – 57(1961/62), nr. 16713(15 sept. 1962)
– Katholiek dagblad voor Salland-, Vecht- en IJsselstreek ∞ 115(1962), nr. 219(17 sept.) – {nr. 230(29 sept.)}
– Dagblad voor Salland- Vecht- en IJsselstreek ∞ {121(1968), nr. 71(23 maart)}[1]
• *uitgever* NV Onze Courant (op 18 febr. 1955 omgezet in NV de Noorderpers)[2] ∞ 48(1953) – 57(1961/62), nr. 16713 (15 sept. 1962)
– NV Drukkerij Twentsche courant[3] ∞ 115(1962), nr. 219(17 sept.) – {1980}
• *plaats* 'Bureau': Zwolle; vanaf 1961 tevens te Raalte. In {1968}[1] alleen te Raalte.
• *redactie* 1953-1956 H.J. Alferink, red.
1953-1957 E. Evers, dir.
1953-1958 H.N. Smits, red. (tevens hoofdred. van *Noordhollands dagblad*)
1953-1957 E.J.M. Stumpel, dir. (tevens dir. van *Noordhollands dagblad*)
1956-1957 W.A.A. Siero, red.
1957-1962 E.J.M. Stumpel jr., dir. (tevens dir. van *Ons Noorden*)

1958-1962 Jan Onstenk, hoofdred. (tevens hoofdred. van *Noordhollands dagblad*)
1962 J. Toes, hoofdred. (tevens hoofdred. van *Noordhollands dagblad*)
Voor de directie en de redactie van de krant in de periode 17 sept. 1962 – {1980}, waarin het *Overijssels dagblad* kopblad was van de *Twentsche courant*, zie de beschrijving van de *Twentsche courant*.
1962 G.J. Bruggink, gewestelijk red. (vermeld vanaf 17 sept. 1962)
◆ *bijzonderheden* Gedurende de jaren dat het *Overijssels dagblad* als uitgave van de NV Onze Courant, voortgezet als NV de Noorderpers, verscheen, was de jaargang- en afleveringsnummering gelijk aan die van het *Noordhollands dagblad* (voor de onregelmatigheden in de nummering zie de beschrijving van het *Noordhollands dagblad*). Met de overgang naar de NV Drukkerij Twentsche courant werd de jaargang- en afleveringsnummering gelijk aan die van de *Twentsche courant*.
– In de jaren 1953 tot en met 15 sept. 1962 min of meer als kopblad te beschouwen van het *Noordhollandsch dagblad*; vanaf 17 sept. 1962 kopblad van de *Twentsche courant* voor Salland, Vecht- en IJsselstreek. Met de overgang naar de *Twentsche courant* werd de editie van de krant voor Zwolle en naaste omgeving opgeheven per 1 okt. 1962.
– In de periode mei 1956 tot in het najaar van 1957 verscheen op zaterdag het bijvoegsel *Tussen 2 weken*, uitgave van het *Noordhollands dagblad*. Vanaf september 1962 verscheen wekelijks de zaterdagbijlage van de *Twentsche courant*: *Weekend-passage*; vanaf 11 sept. 1971:*Weekend*.
◆ *relaties* Voortzetting van *Nieuw Overijsels dagblad*
◆ *autopsie* Volledig tot en met 115(1962), nr. 230(29 sept.)
– GA Zwolle ∞ 1953 – 1962, sept
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Overijssel, waarvan de invloedssfeer zich echter beperkte tot het westelijk deel van de provincie. Twente had sinds 1945 zijn eigen katholiek dagblad: de *Twentsche courant*.
◆ *noten*
(1) Vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.), p. 384.
(2) In het nummer van 15 sept. 1962 werd de lezers de verkoop van de krant aan de *Twentsche courant* als volgt meegedeeld: "Nu, na veertien jaren, is het financieel echter niet langer verantwoord om, bij het steeds stijgende kostenpeil, de redaktionele en technische verzorging van de krant in Hoorn te handhaven".
(3) In de *Twentsche courant* van 15 sept. 1962 werd de overname van het *Overijssels dagblad* als volgt bekend gemaakt: "Sinds 1948 wordt het *Overijssels dagblad* uitgegeven door de Noorderpers te Hoorn. De uitgave van dit blad is steeds een grote opgave geweest, omdat dagelijks de enorme afstand tussen Noord-Holland en Overijssel overbrugd moest worden. Overleg met de directie van het *Overijssels dagblad* heeft geleid tot de overeenkomst, dat de *Twentsche courant* ingaande maandag 17 september a.s. de uitgave van het *Overijssels dagblad* voor Salland, Vecht- en IJsselstreek overneemt. Dit zal geschieden in de vorm van een aparte editie van de *Twentsche courant*".

236

de Patriot [1943]-[1944]
◆ *jaren* [1943, juni][1] – [1944, okt.][2]
◆ *ondertitel* Nieuwsbulletin uit Londen
◆ *plaats* Maastricht
◆ *frequentie* [dagelijks][2]
◆ *formaat* C
◆ *omvang* I
◆ *redactie* [A. Kesselaer][2]
[kapelaan Lemmens][2]
[P.H. Willems][2]
Aan de opinie-uitgave werd volgens Winkel meegewerkt door: L. Breuer, F.A. Brunklaus, L. Maas en L. Roumen.
◆ *bijzonderheden* Naast het nieuwsbulletin dat beoogde dagelijks te verschijnen werd vanaf maart 1944 onder dezelfde titel een maandblad uitgegeven, dat vooral actie voerde tegen de *Limburger koerier*. Na de bevrijding werden de artikelen uit het maandblad in boekvorm uitgegeven: *De Patriot. Verzameling van clandestien verschenen nummers in den bezettingstijd* (Maastricht 1944) en *De Patriot. Artikelen verschenen in het illegale blad de Patriot te Maastricht tijdens de Nazi-Duitse bezetting* [1945].
◆ *relaties* Vanaf 28 okt. 1945 tot en met 30 maart 1946 verscheen als onderdeel van *Christofoor*: *de Patriot*, 'Bijdragen uit Limburg' (zie de beschrijving van *Christofoor*).
◆ *literatuur* L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk ([Utrecht] 1989), p. 210, nrs. 672-673
◆ *autopsie* 1944, onvolledig
– RIOD
◆ *typering* Katholiek Limburgs illegaal blad. Naast het nieuwsbulletin dat beoogde dagelijks te verschijnen, werd vanaf maart 1944 een maandblad onder dezelfde titel uitgegeven, dat voornamelijk actie voerde tegen het dagblad de *Limburger koerier*.
◆ *noten*
(1) Vgl. de opmerking in de titelkop van het bijblad *de Patriot*, bijblad van *Christofoor* van 28 okt. 1945 tot en met 30 maart 1946: "Opgericht Juni 1943".
(2) Vgl. Winkel.

237

de Peel- en Kempenbode[1] 1876-1911

✦ *jaren* [1(1876/77), nr. 1(proefnr.)(18 nov.)][2] – [35(1911), eind dec.][3]

✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Eindhoven, Helmond en omstreken

✦ *uitgever* Van Rooy en Strijbos ∞ [1(1876/77)][2] – {4(1879/80), nr. 35(31 juli)}

– Van Rooy en Co ∞ {10(1886), nr. 11(13 maart)} – 17(1893), nr. 10(1 febr.)

– P.E. van Piere-Bijsterveld ∞ 17(1893), nr. 11(4 febr.) – 35(1911)

– Het eigendom van de krant ging omstreeks 1910 over in handen van de sigarenfabrikant Remi P.P.A.M. Mignot en mr. Hubertus J. Passtoors, die in 1914 de NV Drukkerij Hermes oprichtten.[4]

✦ *plaats* Eindhoven

– In het eerste nummer van 18 nov. 1876 wordt in de titelkop vermeld, dat er ook een bureau gevestigd was te Helmond bij de boekhandelaar H. van den Bogaart.

✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ [1(1876/77)][2] – [12(1888)][5]

tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [13(1889)][5] – 35(1911)

✦ *formaat* D ∞ {4(1879/80), nr. 35(31 juli)}; E ∞ {10(1886), nr. 11(13 maart)} – 35(1911)

✦ *omvang* [III] ∞ 1(1876/77)-{10(1886)}; VI ∞ {14(1890)}-35(1911)

✦ *redactie* [ca. 1906][6] – 1911 Willem Schippers, red.

[? – 1911 F.A. van den Heuvel, medewerker][7]

✦ *bijzonderheden* Tot en met {4(1879/80)} begon de nieuwe jaargang vermoedelijk in november; vanaf {10(1886)} liep de jaargang gelijk aan het kalenderjaar.

✦ *relaties* Voortgezet als *Eindhovensch dagblad*[8]

✦ *autopsie* 4(1879/80), nr. 35(31 juli); 10(1886), nr. 11(13 maart); 12(1888), nr. 54(22 dec.); 14(1890), nr. 62(2 aug.); 16(1892), nr. 1(1 jan.); 17(1893), nr. 2(4 jan.), nr. 11(4 febr.) – nr. 104(30 dec.); 18(1894), nr. 77(26 sept.) en nr. 100(15 dec.); 19(1895)-20(1896); 22(1898) – 28(1904), nr. 96(30 dec.); 29(1905), nr. 34(26 april); 30(1906) – 35(1911), nr. 100(20 dec.)

– NPM ∞ 1879/80, nr. 35; 1886, nr. 11; 1890, nr. 62; 1892, nr. 1; 1893, nr. 2; 1894, nr. 100; 1905, nr. 34

– SA Zuid-Oost Brabant, Eindhoven ∞ 1893, nrs. 11-104; 1894, nr. 77; 1895-1896; 1898-1904, 1906-1911 (microfiches)

✦ *typering* In het eerste nummer van 18 nov. 1876 wordt gezegd, dat *de Peel- en Kempenbode* zal meehelpen de katholieke kerk te verdedigen tegen de aanvallen van "de Revolutie", welke sinds een eeuw bezig is "hare strijdkrachten te tellen, hare gelederen in slagorde te scharen, en alle hulptroepen bijeen te brengen tot den grooten stormloop, die (...) een eind moet maken (...) aan den godsdienst, aan de Kerk en door de Kerk beleden en verdedigde beginselen, waarop de maatschappij steunt. In één woord: wij zijn katholiek zonder eenig bijvoegsel of voorbehoud; katholiek uit één stuk". De krant steunde de opkomende katholieke sociale beweging in Eindhoven en verdedigde daartoe de opvattingen van pater H. Ermann SJ.

✦ *noten*

(1) Vanaf {10(1886), nr. 11(13 maart)} vervalt "de".

(2) In het *Eindhovens dagblad*, 87(1963), nr. 203(30 aug.) is een facsimilé afgedrukt van de voorpagina van het eerste nummer.

(3) Het laatst ingeziene nummer is nr. 100(20 dec.). Het eerste nummer van de opvolger, het *Eindhovensch dagblad*, verscheen in het begin van de maand januari 1912.

(4) Vgl. Ravo [=F.A. van den Heuvel], 'Uit de kinderjaren van ons blad', in: *Eindhovensch dagblad*, 18(1928), nr. 256(2 nov.): "De uitgever ervan [=*de Peel- en Kempenbode*] begon naar rust te verlangen en omstreeks 1910 ging het in eigendom over aan de tegenwoordige eigenaars. Men had toen echter nog geen eigen drukkerij, geen bureaux en geen personeel, zoodat voorlopig de vroegere uitgever zich met het drukken bleef belasten". Zie voor NV Drukkerij Hermes, de beschrijving van het *Eindhovensch dagblad*.

(5) In 12(1888), nr. 54(22 dec.) werd meegedeeld, dat het blad met ingang van 1 jan. 1889 tweemaal per week zou gaan verschijnen.

(6) In de krant wordt Schippers als redacteur vermeld vanaf 24 maart 1906. Volgens Zoetmulder was Schippers reeds in 1900 overgegaan van de *Meierijsche courant* naar *de Peel- en Kempenbode*, maar dit lijkt twijfelachtig, aangezien Schippers in {1903} als redacteur wordt genoemd in de derde Eindhovense krant, de *Eindhovensche courant* (vgl. S.H.A.M. Zoetmulder, 'Een opmerkelijk journalistenleven: W.A.A. Schippers, een Kempische dorpsjongen', in: *Brabantia*, 28(1979), p. 84-85).

(7) Vgl. Ravo [pseudoniem van F.A. van den Heuvel], 'Wandelingen door het heden en verleden', in: *Eindhovensch dagblad*, 27(1937), nr. 61(13 maart).

(8) In 35(1911), nr. 66(14 aug.) werd de lezers bericht, dat de *Peel- en Kempenbode* was overgegaan "in handen van een consortium van Eindhovensche katholieken". Vanaf 31 augustus, zo was de bedoeling, zou het blad dagelijks verschijnen onder de titel *Eindhovensch dagblad*. De katholiek vooruitstrevende richting zou worden bewaard. In het nummer van 1 september moest echter worden gemeld, dat de uitgave van het dagblad met "eenige dagen" moest worden uitgesteld, "daar onze nieuwe machines, in strijd met alle verzekeringen, niet op tijd in werking konden gesteld worden, en tevens de noodzakelijkheid eener verbouwing der drukkerij is gebleken". Het eerste nummer van het *Eindhovensch dagblad* zou pas begin januari 1912 verschijnen.

238

le Politique hollandais 1781-{1784}
◆ *jaren* dl 1(1781), nr. 1(12 febr.)[1] – {dl. 6(1783/84), nr. 153(12 jan.)}[2]
◆ *uitgever* J. Crajenschot
◆ *plaats* Amsterdam
◆ *frequentie* wekelijks (maandags)
◆ *formaat* A ∞ dl. 1(1781) – dl. 2(1781/82); B ∞ dl. 3(1782) – {dl. 6(1783/84)}
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [1781 – 1783, aug. Antoine Marie Cérisier][3] [1783, aug. – 1784 François Bernard][3]
◆ *bijzonderheden* Jaarlijks verschenen er twee delen: dl. 2 begon met nr. 27(13 aug. 1781); dl. 3 met nr. 53(11 febr. 1782); dl. 4 met nr. 79(12 aug. 1782); dl. 5 met nr. 106(17 febr. 1783) en dl. 6 met nr. 132(18 aug. 1783).
– Inhoudsopgaven ∞ dl. 1(1781) – dl. 2(1781/82).
– Er verschenen twee Nederlandstalige edities: *de Hollandsche politiek* (vanaf [26 nov. 1781] gedurende enkele maanden) en *de Staatkundige Hollander* (vanaf 12 febr. 1782). Zie hierover: Sautijn Kluit, p. 14-16.
◆ *relaties* In augustus 1783 vertrok Cérisier bij uitgever Crajenschot en hij gaf bij J.F. Rosart & Comp. een blad uit dat verscheen onder de titel *le Politique hollandais. Seconde partie*, later geheten *Politique hollandais nouveau*.[4] Van Cérisiers nieuwe blad verscheen eveneens bij Rosart een Nederlandstalige editie onder de titel *de Politique hollandais*, 'Uit het Fransch in het Nederduitsch vertaalt'.[5]
◆ *literatuur* W.P. Sautijn Kluit, 'Le Politique hollandais', in: *Mededeelingen gedaan in de vergaderingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, 1881/82, p. 3-36
– M.J.M. van der Heijden, *De dageraad van de emancipatie der katholieken. De Nederlandsche katholieken en de staatkundige verwikkelingen uit het laatste kwart van de achttiende eeuw* (Nijmegen 1947), p. 4, 13-18, 20-24
– P. Polman OFM, *Katholiek Nederland in de achttiende eeuw*, dl. 2: *De Hollandse zending, 1727-1795* (Hilversum 1968), p. 194-195
◆ *autopsie* tot en met dl. 6(1783/84), nr. 153(12 jan.)
– UBA ∞ dl 1(1781) – dl. 3(1782)
– KB ∞ dl. 4(1782/83) – dl. 6(1783/84)
◆ *typering* Weekblad van de patriotten, geredigeerd door de katholieke Antoine Marie Cérisier en uitgegeven door de katholieke uitgever J.A. Crajenschot. In nr. 132(18 aug. 1783) wordt in het 'Preface de l'Editeur' de volgende uiteenzetting gegeven van wat in het blad te vinden is: "Celui qui aura *le Politique hollandais* entier pourra y lire, les droits des Provinces, celui de chaque Ville, leurs privilèges et s'instruire des intérêts respectifs des unes et des autres. On y puisera des connoissances sur les Provinces-Unies de l'Amérique, on y verra le développement des événements qui ont accéléré sa révolution, et ceux qui ont affermi son indépendance (...). Ainsi notre utilité n'est point bornée à la curiosité momentanée. Ce qui n'est aujourd'hui qu'une feuille périodique deviendra un recueil intéressant. On apprendra à y connoître notre nation, qui ne le cède à aucune en courage, et qui l'emporte sur beaucoup en science et surtout en industrie".
◆ *noten*
(1) Het 'Préface', toegevoegd aan tome I, begint aldus: "La rupture avec l'Angleterre inspira l'idée de rassembler dans une suite de feuilles périodiques toutes les observations qui pouvaient intéresser l'Etat, dans une conjoncture également critique et par les attaques hostiles au dehors et par les discordes civiles au dedans".
(2) Mogelijk na nr. 153 niet verder verschenen. Zowel in het exemplaar van de Koninklijke Bibliotheek als in dat van de UB Groningen, van het Koninklijk Huisarchief te 's-Gravenhage en van de Bibliothèque Nationale te Parijs is nummer 153 de laatst aanwezige aflevering. Sautijn Kluit (p. 29) vermoedt echter dat het blad bleef bestaan tot kort voor het moment (26 juli 1784) dat Bernard met zijn blad *de Batavier* begon.
(3) Vgl. Sautijn Kluit.
(4) Zie over het conflict tussen Crajenschot en Cérisier, Sautijn Kluit, p. 28-30. Van *le Politique hollandais. Seconde partie* is slechts één aflevering (1783, nr. 2(27 okt)) in de UBA bewaard gebleven.
(5) Van *de Politique hollandais* zijn 14 afleveringen bewaard in de KB: 1783, nr. 1(27 okt.) – 1784, nr. 14(26 jan.). In de 'Voorrede' van het eerste nummer wordt over de vertaling het volgende geschreven: "(...) daar er ook een aantal weldenkende Patriotten gevonden worden, die de gezegde taal niet magtig zyn, en echter gaarne mededeelgenooten van den arbeid des geleerden en nuttigen Schrijvers wenschen te weezen, hebben wy, op hun ernstig aanzoek, beslooten, dit voortreffelyke weekblad, door een kundige hand, een patriot, even yverig en welmeenend als de Fransche Autheur zelf, in de Nederduitsche taal te doen overbrengen". Tevens wordt meegedeeld: "Indien het debiet eenigszins aan het oogmerk van de Uitgevers voldoet, zullen dezelven niet alleen weeklyks dit geachte Tydschrift in het Nederduitsch uitgeeven; maar ook 't geen meest van belang is in de vorige Nommers van tyd tot tyd het licht doen zien, om dit Werk volledig te maken".

239

de Post 1883-[1937]
✦ *jaren* 1(1883/84), nr. 1(19 mei) – [1937][1]
✦ *ondertitel* Weekblad voor Gelderland ∞ 1(1883/84), nr. 1(19 mei) – 2(1884/85)
– Nieuwsblad voor Gelderland ∞ 3(1885/86)-[1937]
✦ *uitgever* Uitgever: J.J. van Mastrigt ∞ 1(1883/84) – 4(1886/87), nr.296(1 jan.);
– Firma Van Mastrigt en Verhoeven[2] ∞ 4(1886/87), nr. 297 (5 jan.) – [1937]
– De krant werd opgericht door de Vereeniging tot oprichting en uitgifte van het weekblad De Post.[3] In 1905 kwam het eigendom in handen van de NV De Post.[4]
– Gedrukt bij Minkman en Co te Arnhem (1883, mei – 1885, juni) en vervolgens bij de Wageningsche Boek- en Muziekdrukkerij (1885, juli – 1886, dec.). Vanaf januari 1887 werd de krant gedrukt in de drukkerij van de Firma van Mastrigt en Verhoeven.[5]
✦ *plaats* Arnhem
✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1(1883/84) – 2(1884/85), nr. 86(27 dec.)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag)[6] ∞ 2(1884/85), nr. 87(31 dec.) – [1937]
✦ *formaat* D ∞ 1(1883/84), nr. 1(19 mei) – nr. 21(6 okt.); E ∞ 1(1883/84), nr. 22(13 okt.) – [1937]
✦ *omvang* III ∞ 1(1883/84); IV ∞ 2(1884/85); V ∞ 3(1885/86)-[1937]
✦ *redactie* 1883-1907 L. van Ewijk, red. (vermoedelijk achtereenvolgens vader B.W.L.F. van Ewijk en zoon C.B.L.F. van Ewijk)
[1883-1890 jhr. J.W.J.C.M. van Nispen tot Sevenaer, medewerker][7]
[1887-? J.G. Verhoeven, medewerker][8]
✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon vermoedelijk steeds begin juli.
✦ *relaties* Hierin opgenomen *Zevenaarsche courant* en *Geldersch weekblad*[8]
✦ *autopsie* 1(1883/84)-11(1893/94); 12(1894/95), nr. 1121(28 nov.) en nr. 1124(8 dec.); 14(1896/97), nr. 1346(23 jan.), nr. 1349(3 febr.) en nr. 1378(15 mei); 16(1898/99), nr. 1560(11 febr.) en nr. 1573(29 maart); 18(1900/01), nr. 1799(29 mei); 21(1903/04), nr. 2052(31 okt.); 23(1905/06), nr. 2270(1 dec.); 24(1906/07), nr. 2434(28 juni); 28(1910/11), nr. 2774(30 sept.); 34(1916/17), nr. 3427(2 jan.); 45(1927/28), nr. 6474(3 jan.)
– UBN ∞ 1883/84-1893/94
– NPM ∞ 1894/95, nr. 1121 en 1124; 1896/97, nr. 1346 en 1349; 1898/1899, nr. 1560 en 1573: 1900/01, nr. 1799; 1903/1904, nr. 2052; 1905/06, nr. 2270; 1906/07, nr. 2434; 1910/11, nr. 2774; 1916/1917, nr. 3427; 1927/28, nr. 6474
– GA Delft ∞ 1896/97, nr. 1378
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Arnhem en omgeving. In het eerste nummer wordt gezegd, dat *de Post* wil proberen "een vertrouwbare en onontbeerlijke tolk te worden voor een groot gedeelte van de Katholieke bevolking van Gelderland", voor de meer dan 50.000 katholieke bewoners van Arnhem en omliggende dorpen. Over de katholiciteit van het blad wordt geschreven: "Wij zijn Katholiek. Het spreekt dus van zelf, dat deze courant door Katholieken geschreven en voor Katholieke lezers bestemd, niets zal bevatten wat volgens de uitspraken van het Kerkelijk Gezag op eenigerlei wijze geacht kan worden in strijd te zijn met het Katholieke geloof en de Katholieke zedeleer". De uitgave van het blad hing nauw samen met de oprichting van de Katholieke Kiesvereniging Recht voor Allen in het kiesdistrict Arnhem in 1882.
✦ *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1937 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(2) Op 1 febr. 1908 werd opgericht de NV Drukkers- en Uitgeverszaak voorheen van Mastrigt en Verhoeven, welke zich ten doel stelde: "het uitoefenen van eene drukkers- en uitgeverszaak". De NV werd opgericht door J.J. van Mastrigt en J.G. Verhoeven (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1908, nr. 53(3 maart), NV-nr. 195).
(3) In het eerste nummer van 19 mei 1883 tekenden voor de Vereeniging: S.M. van Wijck (voorzitter), J.W. van Nispen tot Sevenaer (secretaris), A. Sprenger (penningmeester), mr. M.J. Kolkman, R.J.C.T. Kolfschoten, H.I.C. Walters en B.W.L.F. van Ewijk.
(4) Op 25 jan. 1905 werd de NV De Post opgericht door onder meer M.J.C.M. Kolkman, jhr. J.W.J.C.M. van Nispen tot Sevenaer, mr. C.B.L.F. van Ewijk, R.J.C.T. Kolfschoten, A.J.L. Sprenger, mevr. H.J.J. van Wijck en mevr. J.G. van Wijck. Het doel van de NV werd als volgt geformuleerd: "de uitgifte en exloitatie voort te zetten van het blad *de Post* ter verspreiding en verdediging van de Katholieke beginselen op staatkundig en maatschappelijk gebied" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1905, nr. 38(14 febr.), NV-nr. 99). Volgens M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 61, kwam de meerderheid der aandelen in bezit van NV de Spaarnestad.
(5) In de krant van 1 jan. 1887 werd gezegd, dat de krant voortaan in de drukkerij van de Firma Van Mastrigt en Verhoeven van de pers kwam. Daaraan werd toegevoegd: "De wensch van hen – laat staan nu, of die in alle opzichten redelijk genoemd kan worden – dat de "ultramontaansche" Post niet alleen een katholieken uitgever maar ook een katholieken drukker zoude hebben, is dus thans vervuld". De drukkerij was overgenomen van de in 1882 overleden Josué Witz (vgl. G. Gorris SJ, *J.G. Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emanci-*

patie der katholieken, dl. 2 (Amsterdam 1949), p. 328).
(6) In het eerste nummer van het *Dagblad van Arnhem* van 29 sept. 1925 wordt gezegd, dat een tiental jaren geleden ernstige pogingen waren gedaan om *de Post* tot dagblad te maken, maar dat dit vergeefs was gebleven.
(7) Vgl. 'Jubileum-nummer van de Residentiebode, 1894 – 1 mei – 1934'.
(8) Vgl. *de Post* van 1 jan. 1887 waarin wordt gezegd, dat J.G. Verhoeven vast medewerker is geworden, "tot nu toe uitgever en redacteur van de *N. Zeven. Ct.* of het *Geld. Weekblad*. In verband daarmede heeft, zooals den lezers dier courant bereids werd medegedeeld, die *N. Zeven. Ct.* opgehouden te bestaan en wordt deze met *De Post* samengesmolten". Vanaf 1872 bestond de *Zevenaarsche courant* als uitgave van Josué Witz, mogelijk een voortzetting van *de Rijn- en IJselbode*, welke van 1870 tot in 1872 eveneens door Witz zou zijn uitgegeven (vgl. Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-1888), p. 301). In het NPM is als eerste nummer van de *Zevenaarsche courant* aanwezig: 1(1872), nr. 2(23 nov.) en als laatste nummer: 14(1885/86), nr. 689(13 maart). Volgens Sautijn Kluit werd het eigendomsrecht en het recht van uitgave van de *Zevenaarsche courant* op 3 juli 1882 voor 1560 gulden gekocht door W.K. Kien. Na diens dood werd het blad vanaf mei 1886 door de Firma Van Mastrigt en Verhoeven voortgezet als *Geldersch weekblad*, 'Orgaan voor Arnhem, Lijmers en Betuwe' (vgl. W.P. Sautijn Kluit, 'Arnhemse couranten', in: *Bijdragen tot de geschiedenis van den Nederlandschen boekhandel*, dl. V (Amsterdam 1892-1895), p. 147). Van de *Zevenaarsche courant* en het *Geldersch weekblad* zijn als lokale weekbladen geen beschrijvingen in de BKNP opgenomen.

240

Provinciaal Noordbrabantsch dagblad 1945-1946
+ *jaren* 1945, nr. 1(28 april) – 1946, nr. 452(25 okt.)
+ *ondertitel* Algemeen dagblad voor 's-Hertogenbosch en de provincie Noordbrabant ∞ 1945, nr. 1(28 april) – nr. 168(16 nov.)
– Katholiek dagblad voor 's-Hertogenbosch en omgeving ∞ 1945, nr. 169(17 nov.) – 1946, nr. 452(25 okt.)
+ *uitgever* Stichting Christofoor ∞ 1945, nr. 1(28 april) – 1946, nr. 331(3 juni)
– [NV Noordbrabantsche Courant ∞ 1946, nr. 332(4 juni) – nr. 452(25 okt.][1]
+ *plaats* 's-Hertogenbosch
+ *frequentie* zesmaal per week
+ *formaat* Afwisselend E en C
+ *omvang* VI
+ *redactie* 1945-1946 drs. A. Wijffels (aanvankelijk vermeld als hoofdred., daarna als gevolmachtigde van de Stichting Christofoor, tenslotte als dir.)
1945 mr. C. ten Hagen, gevolmachtigde van de Stichting Christofoor
1945-1946 drs. Joep Naninck (aanvankelijk waarn. hoofdred., later hoofdred.)
In 1945 worden als redacteuren genoemd:
N. de Rooij jr.
A. Verhoeven
J. v.d. Wijngaard.
+ *bijzonderheden* Op 27 en 29 okt. 1945 verscheen er ook een Engelstalige uitgave van de krant met als ondertitel: 'Newspaper for the city of 's-Hertogenbosch and the Province of Noordbrabant. Special edition for the English guests in 's-Hertogenbosch'. Dit gebeurde in verband met de viering van de eerste verjaardag van de bevrijding van de stad.
– In het exemplaar van het Gemeentearchief te 's-Hertogenbosch zijn verschillende edities meegebonden.
+ *relaties* Voortzetting van *de Vrije pers* (1944-1945)[2]
– Voortgezet als *Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin*
+ *literatuur* P. Hollenberg, ''s-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica Brabantica*, 4(1975), p. 236-237
+ *autopsie* Volledig
– GA 's-Hertogenbosch
+ *typering* Dagblad, in Brabant verschenen onmiddellijk na de bevrijding en uitgegeven door de Stichting Christofoor, de uitgeefster in de oorlog van het illegale blad *Christofoor*. Wat de politieke richting betreft, naderde het blad, volgens Hollenberg, enigszins de ideeën van de Nederlandse Volksbeweging.
+ *noten*
(1) Vgl. Hollenberg.
(2) In het artikel 'Wat wil Christofoor?' in het eerste nummer van het *Provinciaal Noordbrabantsch dagblad* wordt het ontstaan van het dagblad als volgt geschetst: "'s-Hertogenbosch verlangde een katholiek en Brabantsch orgaan te bezitten. Dit werd de reden, waarom Christofoor, als eenigste orgaan van een katholieke groep, zich bereid verklaarde een dergelijk dagblad te brengen. Zoo werd na overleg met den uitgever van *de Vrije pers* en met de vertegenwoordigers van de andere illegale bladen besloten tot uitgifte van het *Provinciaal Noord-Brabantsch dagblad*".

241

Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin 1946-1959
+ *jaren* 175(1946/47), ongen.(26 okt.) – 188(1959), nr. 1(2 jan.)
+ *uitgever* NV Noord-Brabants dagblad
– Drukkerij: NV C.N. Teulings' Koninklijke Drukkerijen
+ *plaats* 's-Hertogenbosch

◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* C ∞ 175(1946/47), ongen. (26 okt. 1946) – ongen. (2 nov.); E ∞ 175(1946/47), ongen. (4 nov. 1946) – 188(1959)
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* 1946-1947 drs. A. Wijffels, dir.
1946-1959 drs. Joep Naninck, hoofdred.
1947-1958 A. Schotten, dir.
1958-1959 mr. J.P. Miessen, waarn. dir.
◆ *bijzonderheden* De afleveringsnummering wordt gebruikt vanaf 175(1946/47), nr. 83(9 april 1947). Vanaf de 176e jaargang begint de nieuwe jaargang aan het begin van het kalenderjaar. De 184e jaargang loopt tot en met nr. 257(31 okt. 1956) en de 185e van nr. 258(2 nov.) tot en met 31 dec. 1956.
– Vanaf 30 december 1946 verscheen als kopblad voor Oss: *de Sirene -Dagblad voor Oss en omgeving*. Vanaf 20 januari 1947 moest de titel ten gevolge van een conflict met *Oost-Brabant* veranderd worden in *Dagblad voor Oss en omstreken* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– In het Gemeentearchief 's-Hertogenbosch zijn verschillende edities van de krant aanwezig.
– Vanaf 28 febr. 1953 verscheen wekelijks op zaterdag de bijlage *de Week uit*.
◆ *relaties* Voortzetting van *Provinciaal Noordbrabantsch dagblad*
– Voortgezet als *Brabants dagblad*[1]
◆ *autopsie* Volledig
– GA 's-Hertogenbosch
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Den Bosch en omgeving. In het eerste nummer wordt gezegd, dat het blad de katholieke en de Brabantse belangen wil dienen. Daaraan wordt toegevoegd, dat het dienen van de katholieke belangen geenszins met zich meebrengt, "dat wij daarom een braaf, saai krantje voor preutsche kwezels moeten brengen. Goed katholiek zijn houdt immers ook in frisch en gezond van geest zijn; het houdt geen verenging, maar verruiming van begrip en waardering in, ook voor degenen, die niet van onze levensbeschouwing zijn. Omgekeerd mogen den katholieken journalist zeker strengere eischen worden gesteld bij de opvatting en uitvoering van zijn taak". Wat de Brabantse belangen betreft gaat het niet om "die van het benepen-gewestelijke, het provincialistische van Brabant-op-zichzelf, maar die van Brabant als varieerend, eigen-geaard onderdeel van het grootere geheel: Nederland".
◆ *noten*
(1) In het eerste nummer van het *Brabants dagblad* van 3 jan. 1959 werd de titelwijziging als volgt gemotiveerd: "Reeds jaren lang bleek de behoefte groeiende, vooral ook bij het lezende publiek, aan een naam, die op beknopte wijze ons blad zou karakteriseren en gemakkelijk in het spraakgebruik te hanteren was. Bovendien werden door de naamsveranderingen, die ons blad tengevolge van verschillende omstandigheden gedurende de afgelopen decennia had ondergaan, allerlei benamingen door elkaar gebruikt". De naamsverandering viel samen met het ingebruiknemen van een nieuwe rotatiepers.

242

Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant 1853-1941
◆ *jaren* 1853, nr. 79(3 okt.) – 170(1941), nr. 256(31 okt.)
◆ *uitgever* Firma J.J. Arkesteyn en Zoon[1]
– Vanaf 1936 aangesloten bij de Gemeenschappelijke Pers Dienst
◆ *plaats* 's-Hertogenbosch
◆ *frequentie* tweemaal per week (maandag en donderdag; vanaf 8 jan. 1861: dinsdag en vrijdag) ∞ 1853-1870 driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 1871-1887, nr. 38(31 maart)
zesmaal per week (niet op zondag)[2] ∞ 1887, nr. 39(2 april) – 170(1941)
◆ *formaat* C ∞ 1853 – {1869, nr. 52(29 juni)}; D ∞ {1869, nr. 67(20 aug.)} – {1877}
◆ *omvang* V ∞ 1853-1869; VI ∞ 1870-170(1941)
◆ *redactie* [1853-1880 C.A.J. Arkesteyn, hoofdred.][3]
[1873-1916 L.C.J. Strijbosch, red.][3]
[1880-1916 G.C.J. Teulings, dir.][3]
[1916-1937 Jos van Roosmalen, dir.][4]
[L. van Bunge, red.][4]
[?-1937 J. Pastoor, hoofdred.][4]
[1937-1941 W. Boelaars, hoofdred.][4]
◆ *speciale nummers* 1871, 2 juli: jubileumuitgave van één pagina op blauw papier met gouden letters t.g.v. het honderdjarig bestaan van de krant
– 1921, nr. 150(2 juli): jubileumnummer t.g.v. het honderdvijftigjarig bestaan van de krant, 56 p.
◆ *bijzonderheden* Jaargangnummering vanaf 158(1929), nr. 304(31 dec.).
– Vanaf 1920 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Vanaf {1914} verscheen de krant met een stads- en een landelijke editie.
– Vanaf okt. 1912 was het voor de lezers mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (vgl. de afzonderlijke beschrijving).[5] In het NPM is van deze Bossche editie van het *Geïllustreeerd zondagsblad* aanwezig: 41(1930), nr. 41(12 okt.).
– Vanaf 5 juli 1919 verscheen in de krant de rubriek 'Voor de vrouwen', later getiteld: 'Voor de huisvrouw'.[6]
– Vanaf 1 nov. 1908 waren de abonnees van de krant tevens gratis verzekerd tegen ongevallen.
– Na de bezetting van Nederland door de Duitsers in mei 1940 kon de krant enige dagen niet verschijnen. Op 17 mei 1940 verscheen het eerste nummer na de inval. In de legger van de krant in het Gemeentearchief

's-Hertogenbosch zijn wel ingebonden openbare bekendmakingen van "de Provinciale en het Huisgezin" van 13, 14 en 16 mei aanwezig.
✦ *relaties* Voortzetting van *Provinciaal dagblad voor Noord-Brabant en 's-Hertogenbossche courant* (1845-1853)[7]
– Samengegaan met *Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin* en voortgezet als *Noordbrabantsche courant*
✦ *literatuur* J. Pastoor, 'De geschiedenis van onze courant 1771-1921', in: *Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche courant*, 1921, nr. 150(2 juli), derde en vierde blad, p. [9]-[16]
– P. Hollenberg, ''s-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica Brabantica*, 4(1975), p. 215-233
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1869, nrs. 53-66; 1871; 1873; 1875, jan.-juni; 1892, april-juni
– GA 's-Hertogenbosch ∞ 1853-1877, 1890-1941, m.u.v. 1869, nrs. 53-66, 1871, 1873, 1875, jan.-juni, 1892, april-juni
– NPM ∞ 1871, jubileumuitgave
– KB ∞ 1878-1889
✦ *typering* Dagblad voor 's-Hertogenbosch en omgeving. Aanvankelijk was het blad niet uitgesproken katholiek. Zo wordt in het nummer van 2 jan. 1872 gezegd, dat de hulde ontvangen bij het honderdjarig bestaan van de krant een spoorslag zal wezen om op de ingeslagen weg voort te gaan "ten einde te midden van den strijd onzer dagen die kalmte te bewaren, welke noodig is om naar waarheid en onpartijdigheid een getrouw beeld te leveren van de feiten en gebeurtenissen, waaraan onze tijd zoo rijk is. Op die wijze meenen wij het zekerst aan onze roeping te beantwoorden en de beste weldaad te bewijzen aan Vaderland en Koning, aan Stad en Provincie". In de jaren twintig en dertig kreeg de krant een duidelijker katholiek karakter: de R.K. Staatspartij werd steeds meer gesteund en er werd uitgebreider verslag gedaan van het kerkelijk leven in het bisdom. Wegens het ontbreken van een censor had de krant echter niet de officiële katholieke status.
✦ *noten*
(1) Jacobus Josephus Arkesteyn was in februari 1851 overleden. Zijn zoon, Carolus Arnoldus Johannes, zette de zaak voort onder de naam van zijn vader. Op 5 okt. 1880 werd door Carel Arkesteyn aan C.N. Teulings verkocht: de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant*, de copierechten van de fondsartikelen en het uitsluitend recht op de firma J.J. Arkesteyn en zoon. Directeur van de uitgeverij en de drukkerij was C.N. Teulings. De leiding van de krant kreeg diens zoon G.C.J. Teulings (vgl. Pastoor). In een circulaire, januari 1881, berichtte C.N. Teulings, dat hij de zaak van Arkesteyn onder diens naam en "afgescheiden van die, onder mijn eigen naam gedreven" zou voortzetten (vgl. BVBBB, map C.N. Teulings).
(2) Vanaf jan. 1914 werd de krant niet meer geantedateerd.
(3) Vgl. Pastoor.
(4) Vgl. Hollenberg.
(5) In de krant van 7 okt. 1912 werd de lezers meegedeeld: "Vanaf heden kunnen onze lezers, die niet alleen in woord maar ook in beeld op de hoogte willen blijven van wat in alle landen belangrijks geschiedt, zich voor een luttelen prijs een *Geïllustreerd Zondagsblad* verschaffen, dat in alle opzichten kan wedijveren met de weekbladen, die de in-beeld-gebrachte feiten-van-den-dag tot hun hoofdzaak maken". De volgende week werd daar nog aan toegevoegd: "Na verloop van een jaar zal men een fraai werk in eigendom hebben verkregen, dat met zijn honderden met smaak uitgezochte, keurig uitgevoerde illustraties en met zijn talrijke met zorg gekozen artikelen en verhalen van blijvende waarde voor elke huiskamer zal wezen".
(6) De vrouwenrubriek werd als volgt in de krant aangekondigd: "Nu de oorlog geëindigd is, hebben wij gemeend (...) uitvoering te moeten geven aan eenige plannen, welke beoogen ons blad weer geleidelijk zijn oude vredesaanzien terug te geven en verdere verbeteringen en aanvullingen aan te brengen, die door de wijziging der tijdsomstandigheden gewenscht zijn geworden. Dat wij daarbij het eerst aan de vrouwen hebben gedacht zal niemand verwonderen, die zich rekenschap geeft van de groote beteekenis, welke de vrouwenbeweging thans heeft gekregen en in de toekomst nog meer krijgen zal. Maar bovendien geldt in ons landje, hoe vreemd men in sommige staten ook met de vrouwen moge omspringen, gelukkig nog altijd het oude gebruik van 'l'honneur aux dames'."
(7) Het *Provinciaal dagblad voor Noord-Brabant en 's-Hertogenbossche courant* ging via een aantal naamsveranderingen terug op de *'s-Hertogenbossche courant*, waarvan het eerste nummer verscheen op 2 juli 1771. Voor de periode 1771-1853 zijn de voorlopers van de *Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche courant* niet als principiëel katholieke kranten te beschouwen en derhalve niet in de BKNP opgenomen. Voor deze voorlopers zie: P. Hollenberg, 'Enkele episoden uit de geschiedenis van de oudste Noordbrabantse krant', in: *Voor Rogier. Een bundel opstellen van oud-leerlingen de hoogleraar bij zijn afscheid aangeboden* (Hilversum/Antwerpen 1964), p. 161-180 en A.W.M. Bogers, 'De 's-Hertogenbossche Dingsdagse en Vrydagse Courant 1771-1780. De beginjaren van de oudste courant in Staats-Brabant', in: *Noordbrabants historisch jaarboek*, 3(1986), p. 63-85.

243

le Publiciste 1849-1850
+ *jaren* Circulaire, okt. 1849[1]
– 1(1849), nr. 1(1 nov.) – 2(1850), nr. 226(31 juli)[2]
+ *ondertitel* Journal des Pays-Bas
+ *uitgever* J.W. ten Hagen
+ *plaats* 's-Gravenhage
+ *frequentie* zesmaal per week (gecombineerd nummer voor zondag en maandag)
+ *formaat* C
+ *omvang* III ∞ 1849; VI ∞ 1850
+ *redactie* [1849-1850 J.J.E. Gagneux][3]
Beekelaar (p. 137-140) noemt de volgende medewerkers: L. Boulanger, Josephus Diderich, L. van Vliet, mr. C.C.E. Engelbronner, Mordechai Vas Dias en mogelijk ook Jan Wap.
Het 'Collegie van sociétaires' werd gevormd door J.W. Cramer, graaf Fortuné Duchastel, mr. Van den Aardwegh, mr. H. van Berkel, mr. H.A.A. van Berkel, jhr. Dommer van Poldersveldt, C.F. Lurasco, mr. A. Meylink en jhr. Van Nispen tot Sevenaer. De dagelijkse en financiële leiding berustte bij Cramer en Duchastel (vgl. Witlox, *De staatkundige emancipatie*, p. 98).
+ *bijzonderheden* Op 1 jan. 1850 begon de tweede jaargang; de nummering der aflevering loopt echter door.
– In de *Collectie Cramer* (Archief van de Nederlandse Provincie der Jezuïeten, Nijmegen) zijn onder het nr. R 4h stukken betreffende de uitgave van *le Publiciste* te vinden. Ondermeer is aldaar een lijst van 140 abonnees aanwezig.
+ *relaties* Het verdwijnen van de niet-katholieke *Journal de la Haye* heeft indirect meegespeeld bij de oprichting van *le Publiciste* (vgl. Witlox, *Een Zuid-Nederlander*, p. 29-30.
– Voortgezet als *l'Echo universel de la presse catholique*[4]
+ *literatuur* J.H.J.M. Witlox, *Een Zuid-Nederlander als emancipator van Neêrlands katholieken. Graaf Fortuné Duchastel* (Tilburg 1930), p. 27-47
– G.A.M. Beekelaar, *Rond grondwetsherziening en herstel der hiërarchie. De Hollandse katholieke jongeren, 1847-1852* (Hilversum/Antwerpen 1964), p. 131-144
– J.H.J.M. Witlox, *De staatkundige emancipatie van Nederlands katholieken 1848-1870. Derde deel van: De Katholieke Staatspartij in haar oorsprong en ontwikkeling geschetst* (Bussum 1969), p. 87-102
+ *autopsie* Volledig
– Rijksarchief Limburg, Maastricht: De rugband van het Maastrichtse exemplaar draagt het opschrift "Geschenk der Gebr. ridder Alph. en jhr. V. de Stuers".
+ *typering* Franstalig katholiek dagblad met vooral politieke berichtgeving, ook uit het buitenland. In de circulaire wordt over de doelstelling van de krant geschreven: "(...) *le Publiciste* (...) sera redigé sous la direction et le contrôle d'un conseil composé de quelques personnes unies et dévouées en se consacrant entièrement à la défense et à la réalisation des droits des Catholiques néerlandais". Door Beekelaar (p. 136) werd de politieke kleur omschreven als "weifelend, gematigd Thorbeckiaans".
+ *noten*
(1) Deze Franstalige circulaire is bewaard in de *Collectie Cramer* (Archief van de Nederlandse Provincie der Jezuïeten, Nijmegen) onder het nr. R 4h. Een Nederlandstalige circulaire betreffende het verschijnen van de krant, gedateerd 22 augustus 1849, werd gepubliceerd in P. Albers SJ, *Geschiedenis van het herstel der hierarchie in de Nederlanden*, dl. 2 (Nijmegen 1904), Aanhangsel: bijlage III, p. 11-13.
(2) In 2(1850), nr. 226(31 juli) wordt bericht: "A partir du 1er Août prochain, *le Publiciste*, Journal des Pays-Bas, suspendra momentanément sa publication". In zijn 'Liber rationum' schreef Cramer, dat het blad zijn uitgave moest staken "faute de moyens de subsistance" (vgl. *Collectie Cramer* (Archief van de Nederlandse Provincie der Jezuïeten, Nijmegen), nr. R 1, hfdst. VI, p. 36).
(3) Vgl. Witlox, *De staatkundige emancipatie*, p. 91-93.
(4) In 1851, nr. 226(31 juli) wordt meegedeeld: "J.W. ten Hagen, Imprimeur Libraire à La Haye, publiera prochainement et pour son compte, le prospectus d'un nouveau Journal rédigé en Français, sous le titre *l'Echo universel de la presse catholique*.

244

de Residentiebode 1894-1945
+ *jaren* 1(1894), nr. 1(1 mei) – 52(1945), nr. 12758(4 mei)[1]
+ *uitgever* Maatschappij De Residentiebode[2] ∞ 2(1895), nr. 358(9 juli) – 40(1933), nr. 12044(30 dec.). Daarna niet meer vermeld.
– De krant werd tot en met 31 dec. 1933 gedrukt bij Drukkerij T.C.B. ten Hagen, vanaf 2 jan. 1934 in de eigen drukkerij.[3]
+ *plaats* 's-Gravenhage
+ *frequentie* zesmaal per week (tot en met dec. 1914 een gecombineerd nummer voor zondag en maandag; vanaf jan. 1915 niet op zondag verschijnend)
+ *formaat* E ∞ 1(1894) – 49(1942/43), nr. 12031(21 nov.); D ∞ 49(1942/43), nr. 12032(23 nov.) – {51(1944/45), nr. 12738(9 april)}; B ∞ {51(1944/45), nr. 12743(14 april)} – nr. 12758(4 mei)
+ *omvang* VI ∞ 1(1894) – 51(1944/45); I ∞ 52(1945)
+ *redactie* [1894-1895 P.J.A. ten Hagen, dir.-uitg.][3]
[1894-? A.J. Oostdam, red.][4]
[1894-1905 A.C.A. van Vuuren, eerste red.][3]
[1894-1917 jhr. J.W.J.C.M. van Nispen tot Sevenaer, dir.-hoofdred.][3]
[1895-1928 C. Smit, red.; vanaf 1905 eerste red.][3]
[1895-1932 A.E.J.M. Sinkel, dir.-uitg.][3]

[1905-{1934} S. Bruijsten, vanaf 1917 dir.-hoofdred.][3, 5]
[{1917}-{1933} G.P. Bon, red.][6]
[1920-1940 C.M. Drabbe (red., vanaf 1933 chef-red.)][7]
[{1923}-1933 J.B.H. Hulsman, red.; vanaf 1928 eerste red.][3, 5]
[1928-? pater Martialis Vreeswijk OFM, red.][8]
[1933][3]-1945 jhr. mr. C.H.M.J.J. van Nispen tot Sevenaer, dir.-uitg.
1941-1942 L. Thijssen, waarn. hoofred.
1943-1945 C.L.A. Daniëls, waarn. hoofdred. (vermeld tot en met 13 febr. 1945)
1945 J.C.F.M. Lutz, hoofdred. ad interim (vermeld van 14 tot en met 27 febr.)
1945 V.J. Thijssen, hoofdred. ad interim (vermeld van 26 april tot en met 3 mei)
• *speciale nummers* 26(1919), nr. 7568(1 mei): jubileumnummer t.g.v. het 25-jarig bestaan van de krant
– *Jubileum-nummer van "de Residentiebode" 1894-1 mei-1934*. Volgens 41(1934), nr. 12143(27 april) een nummer "dat deze week in de plaats komt van het Zondagsblad".
• *bijzonderheden* Tot en met 47(1941) begon de nieuwe jaargang steeds per 1 januari. Na 47(1941), nr. 11600(25 april) kreeg *de Residentiebode* een publicatieverbod opgelegd gedurende twee maanden.[9] Het eerstvolgende nummer was 48(1941/42), nr. 11601(23 juni). De 49e tot en met 52e jaargang begonnen steeds op 1 mei.
– Vanaf 1924 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Gedurende de gehele verschijningsperiode bevatte de krant op zaterdag, aanvankelijk als bijvoegsel, later als rubriek, het *Officieel kerkbericht voor 's-Gravenhage en Scheveningen*. Dit kerkblad was overgenomen van de uitgever Jos van Roozenburg, die het aanvankelijk had uitgegeven onder de titel *Kerkberigt voor Roomsch-Katholieken te 's-Gravenhage*[10] en vanaf 10 mei 1890 onder de titel *de Katholieke kring*.[11]
– In 17(1910), nr. 4967(8 okt.) wordt het verschijnen aangekondigd van een geïllustreerd zondagsblad en meegedeeld, dat *de Residentiebode* de eerstkomende twee zaterdagen dit geïllustreerd zondagsblad als proef gratis zal versturen aan abonnees. In het NPM is aanwezig *Geïllustreerd zondagsblad van de Residentiebode*, zondag 9 en maandag 10 oktober 1910, nr. 4968. In het KB-exemplaar van *de Residentiebode* is het *Geïllustreerd zondagsblad* meegebonden vanaf juli 1916. Het betreft het zondagsblad, dat door de Spaarnestad aan diverse kranten werd geleverd (vgl. de beschrijving van het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad*). Vanaf 28 augustus 1932 luidde de titel van dit zondagsblad *Ons zondagsblad* met de ondertitel 'Geïllustreerd bijvoegsel voor zondag ... [datum]'. Toen de Residentiebode vanaf januari 1934 over een eigen drukkerij beschikte werd er een eigen zondagsblad uitgegeven: *de Zevende dag*, dat in het KB-exemplaar is meegebonden tot en met 1940, nr. 319(4 mei). *De Zevende dag* bevat verhalen, boekbesprekingen, godsdienstige artikelen, reisverhalen etc.
– Naast het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Spaarnestad verscheen vanaf 19(1912), nr. 5489(29, 30 juni, 1 juli) tot en met 40(1933), nr. 12044(30 dec.) op zaterdag ook het eigen *Zondagsblad van de Residentiebode* met stichtelijke, amusante en historische verhalen. In het KB-exemplaar is dit *Zondagsblad* niet altijd meegebonden.
– Met ingang van 17 febr. 1940 werd de kinderrubriek omgezet in een afzonderlijke bijlage met eigen nummering: *Ons eigen blad*. Deze bijlage bleef bestaan tot en met 2(1941), nr. 14(6 sept.). In de krant van 13 sept. moest worden bericht dat wegens de papierbeperking 'Ons eigen blad' "voorlopig althans" zou worden stopgezet. Wel bleef er eenmaal per week een hoekje voor de kinderen, "waarin zij weliswaar in kleineren omvang spekje voor hun bekje vinden".
– Vanaf 8 juli 1940 tot en met november 1940 verscheen als een aparte editie van *de Residentiebode*: *het Nederlandsch dagblad*, orgaan van het Nationaal Front.[12]
– In een herderlijke brief van 7 juli 1944 namen de bisschoppen openlijk stelling tegen een viertal oorspronkelijk katholieke dagbladen die geheel in nationaalsocialistisch vaarwater waren geraakt; het betrof de volgende vier kranten: *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*, de *Limburger koerier*, *Utrechtsche courant* (uitgaven van NV Neerlandia Uitgeversmaatschappij) en *de Residentiebode*.[13]
• *relaties* Hierin opgenomen *de Zuidhollander*
• *literatuur* 'Rond den Hofvijver. Herinneringen' [t.g.v. 50-jarig bestaan van de krant], in: *de Residentiebode*, 51(1944/45), nr. 12482(26 mei), p. 3
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 1894, nrs. 2-9 en 1945, nrs. 12739-12742, 12744-12750
– NPM ∞ 1894, nr. 1
– KB ∞ 1894, nr. 10 – 1944, nr. 12627
– GA 's-Gravenhage ∞ 1944, nr. 12628 – 1945, nr. 12758
• *typering* Katholiek dagblad voor Den Haag en omgeving. In het eerste nummer van 1 mei 1894 werd de lezer als volgt begroet: "Eindelijk is het Katholieke 's-Gravenhage in het bezit van zijn eigen orgaan". Met 50.000 katholieke ingezetenen is er alle reden tot een eigen katholiek orgaan, zo wordt betoogd, temeer "waar wij in tal van plaatsen met veel kleiner zielental, voorlang reeds een eigen orgaan bezaten, maar bovenal door het feit, dat de *Residentiebode* reeds vóór zijn verschijnen zich in meer dan 2.000 abonnementen mocht verheugen". Het blad wilde zich niet uitsluitend tot de inwoners van Den Haag richten, maar zijn diensten aanbieden ook "aan hen, die elders woonachtig, vlug en op degelijke wijze willen ingelicht worden omtrent hetgeen er in de Hofstad voorvalt, die inlichtingen bij voorkeur uit Katholieke bron putten, maar ...

liefst niet te duur betalen". Over de katholiciteit was er geen twijfel mogelijk: "Wij zijn Katholiek! Niets meer, maar vooral ook ... niets minder". Tijdens de Tweede Wereldoorlog koos de krant steeds duidelijker de zijde van de bezetters, hetgeen uiteindelijk in 1944 het episcopaat openlijk stelling deed nemen tegen de krant.

✦ *noten*

(1) Ook op 3 mei was reeds een nr. 12758 verschenen, waarin de proclamatie van Dönitz en de oproep van de rijkscommissaris in Nederland waren gepubliceerd. De aflevering van 4 mei bevat slechts mededelingen over de voedselvoorziening.

(2) Op 24 april 1894 werd de Maatschappij de Residentiebode opgericht, welke zich ten doel stelde: "de uitgifte en de exploitatie van het dagblad *De Residentiebode* ter verspreiding en verdediging van katholieke beginselen op maatschappelijk en politiek gebied, met vermijding van al, wat om persoonlijke redenen verdeeldheid tusschen de katholieken onderling zou kunnen wekken" (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1894, nr. 112(17 mei), NV-nr. 110).

(3) Vgl. 'Jubileum-nummer van de Residentiebode, 1894 – 1 mei – 1934' en M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 89-90.

(4) Vgl. 'Rond den Hofvijver. Herinneringen'.

(5) In 1923 waren Bruysten en Hulsman redacteuren van *de Residentiebode*. Het katholieke gemeenteraadslid J.J. Verburg, aandeelhouder van de NV de Residentiebode, zette in twee brochures zijn bezwaren tegen deze redacteuren uiteen, die hij ervan betichtte de katholieke beginselen niet te volgen in hun journalistieke bezigheden. Vgl. [J.J. Verburg], *De Residentiebode en hare adepten* door Een Katholiek Raadslid. ['s-Gravenhage 1923], 32 + 48 p. (aanwezig in het Gemeentearchief 's-Gravenhage).

(6) Vgl. 24(1917), nr. 6871(13 jan.) en 40(1933), nr. 11740(2 jan.).

(7) Vgl. *de Katholieke werkgever*, 34(1960), p. 745: '40-jarig bedrijfsjubileum C.M. Drabbe'.

(8) Vgl. *de Katholieke pers*, 1928, nr. 50(15 okt.), p. 6.

(9) Na de publikatie in het nummer van 23 april 1941 van een ironisch verslag van een reis in het Ruhrgebied en in het Rijnland, waarin werd gesuggereerd, dat de Engelse bommenwerpers hele steden hadden weggevaagd, werd de verschijning van *de Residentiebode* en van *de Tijd*, welke krant het betreffende artikel had overgenomen, bij wijze van strafmaatregel twee maanden verboden (vgl. L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dl. 5: *Maart '41 – juli '42* ('s-Gravenhage 1974. Wetenschappelijke editie), p. 16-17).

(10) In het NPM zijn de prospectus en 3 afleveringen (uit 1880 en 1883) aanwezig van het *Kerkberigt*. In de prospectus, gedateerd maart 1880, wordt gezegd, dat het blad zal bevatten: "eene Stichtende Lectuur, Mededeelingen, Boekaankondigingen, Advertentiën enz.".

(11) In het NPM zijn drie afleveringen (uit 1890, 1892 en 1894) aanwezig van *de Katholieke kring*. Het eerste nummer van 10 mei 1890 deelt de lezers mee, dat reeds langere tijd het verlangen tot een uitbreiding bestond "om – zonder nog van het Kerkbericht een courant te maken in optima forma – het evenwel zulk een uitbreiding te geven, dat ook de voornaamste gebeurtenissen der week er in opgenomen konden worden". Het blad zal, zo wordt bericht, gaan bevatten: "het allerbelangrijkste dat in of buiten Nederland op staatkundig, kerkelijk of maatschappelijk gebied is voorgevallen".

(12) Vgl. L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dl. 4: *Mei '40 – maart '41. Eerste helft* ('s-Gravenhage 1972), p. 431 en René Vos, *Niet voor publicatie. De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 139-140.

(13) Vgl. S. Stokman OFM, *Het verzet van de Nederlandse bisschoppen tegen nationaal-socialisme en Duitse tirannie* (Utrecht 1945), p. 290-292.

245

Roomsch catholijke courant 1822

✦ *jaren* Prospectus 'de Waarheids-geest. Algemeene godsdienstige, staatkundige en zedekundige courant'[15]

– 1(1822), nr. 1(2 jan.) – nr. 26(30 maart)

✦ *uitgever* "Bureau van het blad"[3]

– [Gebroeders Langenhuysen][4]

✦ *plaats* 's-Gravenhage

✦ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)[5]

✦ *formaat* C

✦ *omvang* II

✦ *redactie* [1822 J.G. le Sage ten Broek][3]

✦ *bijzonderheden* Blijkens de berichten aan het publiek in de nummers 3 en 9 zijn van de twee eerste afleveringen wegens de grote belangstelling herdrukken verschenen.

– In het *Archief J.A. Alberdingk Thijm* (KDC), nr. 6009 bevindt zich een inhoudsopgave van het 'Mengelwerk' in de *Roomsch catholijke courant* en in de opvolgers, *Nederlandsche catholijke courant* en *Noord-Nederlandsche courant*.

✦ *relaties* Voortgezet als *Nederlandsche catholijke courant*

✦ *literatuur* Fr. B. Kruitwagen OFM, 'De oudste Nederlandsche Katholieke courant', in: *de Maasbode*, 51(1918/19), nr. 15944(22 okt.), nr. 15946(23 okt.) en nr. 15948(24 okt.)

– G. Gorris SJ, *J.G. Le Sage ten Broek en de eerste faze van de emancipatie der katholieken*, dl. 1(Amsterdam 1947), p. 306-320, 467

✦ *autopsie* Volledig

– UBN

◆ *typering* De eerste katholieke krant in Nederland. Het blad kwam met zijn titel openlijk uit voor zijn katholiciteit. Als embleem droeg het een zon met daarin geschreven "waarheid". Het blad verdedigde en propageerde het katholieke geloof en het belijden daarvan in de toenmalige Nederlanden.
◆ *noten*
(1) Aanvankelijk was het de bedoeling geweest de krant te doen verschijnen onder de titel *de Waarheids-geest*, 'Algemeene godsdienstige, staatkundige en zedekundige courant'. Onder deze titel werd het verschijnen van de krant bekend gemaakt in een prospectus, welke is opgenomen in *de Godsdienstvriend*, 1821, dl. 7, p. 219-220. In deze prospectus wordt gezegd, dat de courant zal bevatten "de zakelijke opgave der belangrijkste en wetenswaardige gebeurtenissen van den dag, betrekkelijk de Godsdienstige en Staatkundige aangelegenheden van Europa in het algemeen, en die van het Koningrijk der Nederlanden in het bijzonder". Wat het mengelwerk betreft zal het dagblad uitsluitend gewijd zijn "aan de leer en de onveranderlijke grondstellingen der Catholijke Kerk, en aan derzelver verdediging en voortplanting. Wij willen ons dit voorname doel geenszins ontveinzen en huiveren niet, openlijk te zeggen, dat dit dagblad eigenlijk zal ingerigt zijn ten dienste onzer geloofsgenooten, die tegenwoordig bijna niet een nieuwblad kunnen inzien, zonder beleedigingen en bespottingen aan te treffen van hunnen voorvaderlijken Godsdienst, die hun hoogste geluk is in dit leven, en hunne eenigste hoop voor de eeuwigheid uitmaakt". Uiteindelijk werd gekozen voor de titel *Roomsch catholijke courant*. Van de oorspronkelijk gekozen naam bleef het woord 'waarheid' bewaard, opgenomen in het vignet in de titelkop, omgeven door een stralende zonnekrans.
(2) De prospectus vormde het laatste blad van een aflevering van *de Godsdienstvriend* (gepagineerd: 219-220). Het volgende nummer begon opnieuw met pagina 219, hetgeen waarschijnlijk de reden is, dat de twee pagina's met de prospectus in een aantal exemplaren bij het inbinden zijn verwijderd "door al te ijverige boekbinders – de aartsvijanden van iederen bibliograaf" (vgl. Kruitwagen, nr. 15944, kolom 2). De prospectus is met een begeleidende brief van Weppelman, gedateerd oktober 1821, ook bewaard in de BVBBB, collectie Cahais, dl. H, nr. 183.
(3) De uitgever en de redacteur worden in de krant niet genoemd, maar uit de inhoud valt af te leiden dat Le Sage ten Broek de redacteur was, ondanks de ontkenning van dit feit in nummer 18 van 2 maart. Als uitgevende instantie kan Le Sage's Catholijke Maatschappij der Nederlanden worden beschouwd. In de prospectus was de naam van J. Weppelman te 's-Gravenhage genoemd als de boekverkoper, bij wie men zich kon inschrijven op de courant. Toen de krant eenmaal begonnen was te verschijnen, werd zijn naam niet meer genoemd. Over de boekverkoper Weppelman en de kritiek van Le Sage op diens onzakelijk handelen, zie Gorris, dl. 1, p. 413.
(4) De Gebroeders A.P. en C.L. van Langenhuysen, zich noemende Gebroeders Langenhuysen, waren in 1821 uit Den Bosch naar Den Haag verhuisd. Zij hielden in Den Bosch tot 1837 een filiaal, waar onder meer *de Noord-Brabander* verscheen. In Den Haag werden zij de drukker van Le Sage ten Broek en noemden zich op hun uitgaven "Drukkers der R.C. Maatschappij".
(5) In de prospectus 'de Waarheids-geest' was aangekondigd, dat de krant driemaal per week zou gaan verschijnen, en wel op dinsdag, donderdag en zaterdag.

246

de Roosendaaler 1913-[1917]
◆ *jaren* 1(1913), nr. 1(1 juni) – [1917, sept.][1]
◆ *ondertitel* Dagblad voor Roosendaal en omstreken
◆ *uitgever* Uitgevers L. Hontelé en Zonen
◆ *plaats* Roosendaal
◆ *frequentie* [zesmaal per week]
◆ *formaat* E
◆ *omvang* Ingeziene afl.: 6 p.
◆ *redactie* Niet in het dagblad vermeld.
◆ *relaties* Opgegaan in *de Zoom*[1]
◆ *autopsie* 1(1913), nr. 1(1 juni)
– NPM
◆ *typering* Dagblad met nieuws uit stad en streek, uit binnen- en buitenland. In het eerste nummer wordt gezegd, dat het blad zich wil plaatsen "op zuiver Katholiek standpunt".
◆ *noten*
(1) Vanaf 19 sept. 1917 is in de titelkop van *de Zoom* vermeld: "waarin de Roosendaler opgenomen".

247

Roosendaalsche courant[1] 1862-1869
◆ *jaren* 1862, proefnr.(dec.)
– 1(1863), nr. 1(4 jan.) – 7(1869), [begin juni][2]
◆ *ondertitel* Weekblad voor Rosendaal en omstreken ∞ 2(1864), nr. 53(2 jan.) – {nr. 104(26 dec.)}
– Algemeen nieuws- en advertentieblad ∞ {3(1865), nr. 131(2 juli)} – {7(1869), nr. 37(16 mei)}
◆ *uitgever* Jac. van Poll Suykerbuyk, in de krant vermeld als J. Suykerbuyk
◆ *plaats* Roosendaal
◆ *frequentie* wekelijks (zaterdags, gedateerd op zondag) ∞ 1(1863) – 5(1867), nr. 235(30 juni)
tweemaal per week (dinsdags en zaterdags, gedateerd op woensdag en zondag) ∞ 5(1867), nr. 236(3 juli) – {7(1869), nr. 37(16 mei)}
◆ *formaat* C ∞ proefnr. dec. 1862 – {2(1864), nr. 104(25

dec.)}; D ∞ {3(1865), nr. 131(2 juli)} – 5(1867), nr. 235(30 juni); C ∞ 5(1867), nr. 236(3 juli) – {7(1869), nr. 37(16 mei)}
• *omvang* III ∞ 1(1863) – 5(1867); V ∞ 6(1868); III ∞ 7(1869)
• *redactie* Niet in de krant vermeld.
[Jean-Jacques Sandeling, medewerker][3]
• *bijzonderheden* De jaargangen lopen gelijk aan het kalenderjaar. De afleveringsnummering loopt door tot en met 6(1868), nr. 387(30 dec.), gevolgd door 7(1869), nr. 1(3 jan.).
– Als kopblad verscheen de *Nieuwe Zevenbergsche courant*. Hiervan kon geen enkele aflevering worden ingezien. Volgens het *Algemeen adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1868-1869 was het blad een wekelijkse uitgave (op donderdag) van de Uitgeverij J. van Poll Suykerbuyk, alwaar ook de *Rosendaalsche courant* en *de Grondwet* van de pers kwamen (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 500)
• *relaties* Vóór de oprichting van de *Rosendaalsche courant* "werd er al een, op losse tijdstippen verschijnend marktkrantje uitgegeven, waarin marktberichten, trein- en voerluidiensten enz. werden vermeld" (vgl. '75 jaar Grondwet', p. 7).
– Samengegaan met de *Nieuwe Zevenbergsche courant* en voortgezet als *de Grondwet*
• *literatuur* *Vijfenzeventig jaar Grondwet, 1863-1938. Jubileumnummer bij gelegenheid van haar 75-jarig bestaan*, 112 p.
• *autopsie* proefnr. dec. 1862; 1(1863) – 2(1864), nr. 104(25 dec.); 3(1865), nr. 131(2 juli) – 7(1869), nr. 37(16 mei)
– GA Roosendaal
• *typering* Katholiek blad voor Roosendaal en omstreken met veel aandacht voor plaatselijke en regionale gebeurtenissen, maar ook nationaal en internationaal nieuws, beurs- en martkberichten e.d.
• *noten*
(1) In M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 79 wordt abusievelijk gesproken over de *Roosendaalsche- en Nieuwe Zevenbergsche courant*.
(2) Vgl. *de Grondwet*, 67(1929), nr. 227(28 sept.).
(3) Vgl. *Vijfenzeventig jaar Grondwet*, p. 19.

248

Schager dagblad {1937}-[1941]
• *jaren* [1937, voorjaar][1] – [1941, 30 sept.][2]
• *ondertitel* Voor Schagen en omliggende gemeenten
• *uitgever* NV Onze Courant
• *plaats* Bureau: Schagen
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* VI
• *redactie* [1937-1941 H.N. Smits, hoofdred.][3]
[{1941} Jos. van Schaveren, plaatsverv. hoofdred.][3]
• *bijzonderheden* Kopblad van het *Westfriesch dagblad*.
• *autopsie* 1937, ongen.(1 okt.) – ongen.(31 dec.) en 1940, ongen.(2 jan.) – ongen.(29 juni)
– Drukkerij Noordholland, Hoorn
• *typering* Katholiek dagblad voor Schagen en omgeving; kopblad van het *Westfriesch dagblad*.
• *noten*
(1) Volgens het jubileumnummer van het *Noord-Hollands dagblad* van juni 1955 nam het *Westfriesch dagblad* in april 1937 een nieuwe pers in gebruik, die als eerste producten de kopbladen *Alkmaarsch dagblad* en *Schager dagblad* afleverde.
(2) Vanaf 1 okt. 1941 was de uitgave van de kopbladen van het *Westfriesch dagblad* niet langer mogelijk, aangezien hiertoe geen papier meer ter beschikking werd gesteld. Het *Westfriesch dagblad* kon nog blijven verschijnen tot en met 29 nov. 1941.
(3) Vgl. de beschrijving van het *Westfriesch dagblad*.

249

de Scheldebode [1885]-[1912]
• *jaren* [1885, 1 mei][1] – [1912][2]
• *uitgever* Drukkerij Chr. Verhaak
• *plaats* [Westdorpe ∞ 1885-1887][2]
– Sas van Gent ∞ [1887-1912][2]
• *frequentie* [wekelijks (vrijdag) ∞ 1885-1887, sept.][1] tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1887, okt.][1] – {1893}
[driemaal per week ∞ 1896-1912][3]
• *formaat* D ∞ {4(1888), nr. 163(8 febr.)}; E ∞ {8(1892), nr. 601(24 april)} – {9(1893), nr. 733(27 juli)}
• *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
• *redactie* [1885-1909][2] Chr. Verhaak, red.-uitgever
[1901-1912 M. Verhaak, vanaf 1901 red.; vanaf 1909 red.-uitgever][2]
• *bijzonderheden* In 9(1893), nr. 733(27 juli) wordt bericht dat degenen die zich op dat ogenblik op *de Scheldebode* abonneren het 'Geïllustreerd zondagsblad' tot 1 oktober gratis ontvangen. In het IISG is aanwezig één aflevering van de editie van dit geïllustreerd zondagsblad voor *de Scheldebode*: 4(1896), nr. 1115(12 jan.). Het betreft een editie van het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving).
• *relaties* Opgegaan in [*de Zeeuwsche koerier*][2]
• *autopsie* 4(1888), nr. 163(8 febr.); 8(1892), nr. 601(24 april); 9(1893), nr. 733(27 juli)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Sas van Gent en omgeving.

✦ *noten*
(1) Vgl. G. Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-88), p. 307.
(2) Vgl. brief van M. Verhaak aan het Nederlands Persmuseum, 29 juli 1938 (bewaard in NPM, map: 'de Scheldebode').
(3) Vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. De titel is voor het eerst vermeld in de uitgave van 1896 van *Sythoff's adresboek*.

250

de Sirene [1944]-1945
✦ *jaren* [1944, juni][1] – 2(1944/45), nr. 176(19 mei 1945)
✦ *ondertitel* Ondergrondsch blad, verschijnt thans openlijk ∞ {2(1944/45), nr. 16(sept.)} – nr. 20(10 okt.)
– Katholiek nieuwsblad voor Oss en omstreken; verscheen eerst ondergrondsch thans openlijk ∞ 2(1944/45), nr. 21(12 okt.) – nr. 22(14 okt.)
– Nieuwsblad voor Oss en omstreken; verscheen eerst ondergronds thans openlijk ∞ 2(1944/45), nr. 23(17 okt.) – nr. 38(21 nov.)
– Dagblad voor Oss en omgeving ∞ 2(1944/45), nr. 39 (22 nov.) – nr. 176(19 mei)
✦ *uitgever* Drukker: M.W. van Loosbroek
✦ *plaats* Oss
✦ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ {2(1944/45), nr. 16(sept.)} – 1944, nov. frequenter, maar onregelmatig ∞ 1944, dec. – 2(1944/45), nr. 176(19 mei 1945)
✦ *formaat* Afwisselend B- en D-formaat[2]
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* [1944 Nel Botden, red.][1]
{1944}-1945 G.J. v. Balveren, dir.
{1944}-1945 Ad van Grunsven, hoofdred. en dir.
✦ *bijzonderheden* In 1945 volgt na nr. 88(30 jan.): nr. 89(31 jan.), nr. 88(1 febr.) en dan nr. 90(2 febr.).
✦ *relaties* Vanaf juni 1943 verscheen in Heusden een blad onder de titel *de Sirene*, dat aanvankelijk ook in Oss werd verspreid. Later werd te Oss de hier beschreven *Sirene* gemaakt, waarvoor de inhoud van het Heusdense blad werd aangevuld met plaatselijke mededelingen. Oss werd twee maanden eerder bevrijd dan Heusden en de Osse *Sirene* kon dus ook eerder op legale wijze verschijnen.[1]
– Voortgezet als *Oost-Brabant*, editie voor Oss[3]
✦ *literatuur* M. van de Loop, 'Hoe *de Sirene* in Oss kwam', in: *Oost-Brabant*, editie voor Oss en omgeving, 3(1946/47), nr. 48(30 dec.) en J. van Roosmalen, 'De Sirene boven den grond', in: *ibidem*, nr. 49(31 dec.)
– L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. uitgave, ([Utrecht] 1989), p. 224, nrs. 739-740
✦ *autopsie* 2(1944/45), nr. 16(sept. 1944) – nr. 176(19 mei 1945)
– Jan Cunencentrum, Oss
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Oss en omgeving. In het nummer van september 1944, het eerste nummer dat legaal verscheen, werd over de titel van het blad het volgende geschreven: "Sirene: woord, dat wel volkomen rijmt met het tijdbeeld, dat wij meer dan vier lange, bittere jaren voor oogen hebben gehad. Sirene: waarschuwingssein, noodkreet, cacophoon, dat verwoesting, ellende en ondergang aankondigt. Bijna ligt deze tijd volkomen achter ons". De naam blijft gehandhaafd, "omdat die naam een beteekenisvolle herinnering zal zijn voor de moedige 'illegale' samenstellers en uitgevers, die eigenaardige, bitter-zoete herinnering, waarvan het wezen zoo treffend is uitgedrukt door den Latijnschen dichter: olim meminisse juvabit, een uitdrukking, die onvertaalbaar is, doch die ik zou willen omschrijven in deze zin: Zoet is de herinnering aan het leed, dat wij zonder blijvende schade hebben doorleden. En vervolgens blijve de naam bestaan als een waarschuwingssein, als een menetekel: tevens is er een tijd geweest, dat we werden geknecht, dat wij slechts fluiterend [sic] en nooit zonder gevaar elkander konden mede deelen, wat er leefde in ons hart".
✦ *noten*
(1) Vgl. Winkel.
(2) Op 9 april 1945 verscheen het volgende bericht in het blad: "Ingevolge een bindend voorschrift van de Nederl. Dagbladpers mogen de Dagbladen alleen op Dinsdag, Donderdag en Zaterdag in groot formaat en op de overige dagen in klein formaat uitkomen".
(3) In het eerste nummer van de editie voor Oss en omgeving van *Oost-Brabant* van 22 mei 1945 schreven Van Balveren en Van Grunsven in 'Ons ideaal in nieuwe vorm', dat zij met *de Sirene* waren begonnen, "omdat wij er de mogelijkheid in zagen, om – in tegenstelling met vroeger – Oss en omgeving een eigen Katholiek dagelijks verschijnend streekblad te verschaffen, een blad dat naast algemeene voorlichting op staatkundig, sociaal en cultureel gebied, vooral de aandacht zou vestigen op datgene, wat Oss en omgeving specifiek eigen is. (...) De persoonlijke ervaring en ondervinding in dezen tijd opgedaan, en de ontwikkeling van het dagbladwezen in het bevrijde gebied, hebben ons met den dag méér overtuigd, dat geen enkel redactioneel volkomen verantwoord blad tot stand kan komen, wanneer men voort blijft gaan met naast elkaar te werken in plaats van met elkaar. (...) Toen er dan ook eenmaal een contact ontstaan was tusschen *Oost-Brabant* en *De Sirene*, dat haar oorsprong vond in de gelijke doelstelling, zijn wij in volkomen wederzijdsch begrijpen tot dezen vorm van samenwerking gekomen, waarbij wij zonder de voordeelen van een streekblad te hebben prijsgegeven – de nadeelen daarvan hebben weten op te vangen door het nog grootere voordeel van een centrale leiding. Door deze bundeling van

krachten op redactioneel gebied wordt n.l. bereikt, dat de algemeene artikelen steeds deskundig verantwoord kunnen zijn en het algemeene nieuws steeds up-to-date, terwijl daarnaast door een aparte streekredactie de waarborg gegeven is, dat er voldoende aandacht geschonken wordt aan het specifiek eigen van deze streek".

251

de Sirene 1947-1960
◆ *jaren* 3(1947), nr. 82(8 febr.) – 17(1959/60), nr. 75(30 jan.)
◆ *ondertitel* Katholiek dagblad voor Oss en omgeving
◆ *uitgever* NV Dagblad en Drukkerij Oost Brabant
◆ *plaats* Oss
◆ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* Zie de beschrijving van *Oost-Brabant*
◆ *bijzonderheden* Kopblad van *Oost-Brabant*.
◆ *relaties* Voortzetting van *Oost Brabant*, editie voor Oss[1]
– Vanaf 30 december 1946 tot en met 20 januari 1947 verscheen *de Sirene – Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin*, voortgekomen uit de samenwerking van de redacteuren van de editie voor Oss van *Oost-Brabant* met de *Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin*. Over het gebruik van de naam *de Sirene* ontstond onenigheid met *Oost-Brabant* en de *Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin* moest de titel van haar editie voor Oss wijzigen in *Dagblad voor Oss en omstreken* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Per 1 februari 1960 werd *de Sirene* opgekocht door het *Brabants dagblad* en samengevoegd met de editie Oss van het *Brabants dagblad*. De Osse editie verscheen voortaan onder de titel *Brabants dagblad – de Sirene*[2] (zie de beschrijving van het *Brabants dagblad*).
◆ *autopsie* Volledig
– Streekarchief Zuid-Oost Brabant, Eindhoven
◆ *typering* Kopblad van *Oost-Brabant* voor Oss en omgeving.
◆ *noten*
(1) In het nummer van 8 febr. 1947 wordt gezegd, dat de editie voor Oss en omgeving weer onder de 'vertrouwde' naam van *de Sirene* verschijnt: "Immers in tegenstelling tot de andere rayons was die editie in Oss en omgeving het enige plaatselijk dagblad. En wij willen Oss waarachtig zijn krant niet ontnemen".
(2) In het laatste nummer van 30 januari 1960 werd gezegd, dat de nauwe samenwerking waartoe is besloten tussen de NV Oost Brabant en de NV Brabants Dagblad onder andere tot uitdrukking zou komen in het opheffen van onnodige concurrentie: "Op grond daarvan hebben beide besturen thans besloten om met ingang van 1 februari a.s. hun in Oss en omgeving verschijnende bladen: *De Sirene* en *Brabants Dagblad, Dagblad voor Oss en omgeving* te doen samengaan. Van die dag af zal in Oss en omgeving een krant verschijnen, die de naam, zal dragen *Brabants dagblad – De Sirene*.

252

Sittardsche courant 1869-[1873]
◆ *jaren* [1(1869), begin jan.][1] – [1873][2]
◆ *ondertitel* Weekblad ∞ {1(1869), nr. 27(3 juli)} – {2(1870), nr. 52(31 dec.)}
– Nieuws-en advertentieblad voor Limburg ∞ [1872-1873][3]
◆ *uitgever* Drukker-uitgever: J.L.M. Jansen
◆ *plaats* Sittard
◆ *frequentie* wekelijks ∞ 1(1869) – [2(1870)][4] [tweemaal per week ∞ 3(1871)-5(1873)][4]
◆ *formaat* [B of C ∞ 1(1869), jan.-juni][5]; D ∞ 1(1869), nr. 27(3 juli) – {4(1872) , nr. 56(27 juli)}
◆ *omvang* III ∞ 1869-1870; [V ∞ 1871-1873]
◆ *relaties* Voortgezet als *Limburg* ([1874]-1912)
◆ *autopsie* 1(1869), juli-dec.; 2(1870); 4(1872), nr. 56(27 juli)
– GA Sittard ∞ 1869, juli-dec,; 1870
– NPM ∞ 1872, nr. 56
◆ *typering* Nieuwsblad voor Sittard en omgeving, dat de opvattingen van de Maastrichtse politicus Pyls steunde. De katholiciteit van het blad is niet uitgesproken. Het blad was de katholiek-liberale tegenhanger van het katholieke weekblad *Mercurius*, 'Week- en advertentieblad voor Sittard en omstreken', de voorloper van de *Katholieke Limburger*.
◆ *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1873 van *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.J.H. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 534).
(3) Gegeven ontleend aan *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(4) In 2(1870), nr. 52(31 dec.) wordt de lezers meegedeeld, dat met ingang van het nieuwe jaar de courant tweemaal per week zal gaan verschijnen, maar zowel de ingeziene aflevering van 27 juli 1872, als ook *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* vermelden dat het blad slechts éénmaal per week verscheen. De afleveringsnummering '56' van het ingeziene nummer uit 1872 doet echter vermoeden dat het blad in dat jaar wel tweemaal per week uitkwam.
(5) In het nummer van 3 juli 1869 wordt gezegd, dat nu

het dagbladzegel is afgeschaft de courant in groter formaat kan verschijnen.

253

de Sociale voorvechter 1918
• *jaren* [1(1918), begin mei][1] – {nr. 14(3 aug.)}
• *ondertitel* Sociaal politiek provinciaal katholiek weekblad met advertentiebijlage
• *uitgever* NV R.K. Volksdrukkerij Mercurius[2]
• *plaats* Kerkrade
• *frequentie* wekelijks (zaterdag)
• *formaat* D
• *omvang* Ingeziene afl.: 6 p.
• *redactie* 1918 J. Vaassen
[1918 Win. Koken][3]
• *literatuur* N.H. Bischoff, *Persbiografie 80 jaar Kerkrade 1894-1974*, (Sittard 1978), p. 64-65
• *autopsie* 1(1918), nr. 14(3 aug.)
– NPM
• *typering* Politiek opinieblad, vooral bestemd voor de arbeidende stand. Het blad zou door Jos. Vaassen zijn opgericht om zich af te zetten tegen het bestaande lokale weekblad *de Kerkradenaar*.
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(2) Volgens Bischoff berustte de administratie en het drukken van het blad bij H. Wehrens. Hij voegt daaraan toe: "Soms de electrische drukkerij Mercurius, Einderstraat 112, Kerkrade??".
(3) Vgl. Bischoff.

254

Stad en land {1905}-[1909]
• *jaren* {1905}[1]-[1909][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Haarlem, Kennemerland, de Zuid en Haarlemmermeer[3]
• *uitgever* H.G. van Alfen ∞ {1905}-1906
– [NV Drukkerij de Spaarnestad ∞ 1906-1909][4]
• *plaats* Haarlem
• *frequentie* driemaal per week[5]
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* Volgens *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1908-1909 verscheen *Stad en land* "met gratis *Officieele kerklijst* en *Geïllustreerd zondagsblad*". Dit was ongetwijfeld het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad*.
• *autopsie* 1906, nr. 47(18 jan.)
– NPM
• *typering* Katholiek nieuwsblad met buitenlands-, binnenlands- en streeknieuws.
• *noten*
(1) Gelet op de nummering van het ingeziene nummer moet *Stad en land* zeker vanaf 1905 zijn verschenen.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1909 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) In *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1908-1909 wordt als ondertitel vermeld: 'Anderdaagsche courant v. Haarlem en omstreken'.
(4) Volgens het *Gedenkboek NV Drukkerij de Spaarnestad* [1906-1931], p. 10 werd *Stad en land* voortaan uitgegeven door de Spaarnestad, vanaf het ogenblik dat Van Alfen, de uitgever van *Stad en land*, de directeur werd van de Spaarnestad.
(5) Het was ook mogelijk een abonnement te nemen om éénmaal per week *Stad en land* te ontvangen.

255

de Stad Oss[1] [1884]-1940
• *jaren* [1884, 1 febr.][2] – 56(1940), nr. 46(26 juli)[3]
• *ondertitel* Algemeen nieuws- en advertentieblad ∞ {3(1886), nr. 108(23 jan.)} – {nr. 115(20 maart)}
– Nieuwsblad voor Oss en omstreken ∞ 36(1919), nr. 36(4 mei) – 40(1924/25) , nr. 24(3 juni)
– Nieuwsblad voor Oss en omstreken en het Land van Maas en Waal ∞ 40(1924/25), nr. 25(5 juni) – 56(1940)
• *uitgever* Boek-, courant en handelsdrukkerij J.A. Acket[4] ∞ [1884] – 38(1921/23), nr. 32(29 april 1921)
– Op 1 mei 1921 is *de Stad Osch* overgegaan in eigendom van de NV Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin[2]
• *plaats* Oss
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ [1884] – {5(1888), nr. 224(21 april)}
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ {5(1888), nr. 244(4 aug.)} – 56(1940), nr. 38(10 mei)
wekelijks (vrijdag) ∞ 56(1940), nr. 39(7 juni) – nr. 46(26 juli)
• *formaat* D ∞ {3(1886), nr. 108(23 jan.)} – nr. 115(20 maart); E ∞ {3(1886), nr. 150(20 nov.)} – 56(1940)
• *omvang* III ∞ [1884]-[5(1888)]; V ∞ [6(1889)]-55(1939); IV ∞ 56(1940)
• *redactie* [1884]-1919 J.A. Acket, red.-uitgever
1919-1940[5] paters Carmelieten te Oss, red.
[1919-1921 pater dr. Titus Brandsma OCarm, hoofdred.][2]
[1921-1923 pater Angelinus Koenders OCarm, hoofdred.][2]
[1924-1931 pater Marcus van Haaren OCarm, hoofdred.][2]
[1931-{1934} pater Gerardus Wuisman OCarm, hoofdred.][2]
• *speciale nummers* 50(1933/34), nr. 1(2 febr.): 'Feestnummer ter gelegenheid van het verschijnen van den vijftigsten jaargang, 1884-februari-1934'
• *bijzonderheden* De jaargangnummering loopt gelijk

met het kalenderjaar, m.u.v. de jaren 1921 tot en met 1927. De 38e jaargang loopt van jan. 1921 tot en met maart 1923; de 39e tot en met 43e jaargang beginnen medio maart. De 44e jaargang begint weer op 1 jan. 1928.
– Tussen 10 mei 1940 en 7 juni is *de Stad Oss* niet verschenen. In 56(1940), nr. 39(7 juni) werd dit aldus aan de lezers bericht: "Door het intreden van den oorlogstoestand en de daarmee samenhangende stremmingen in ons bedrijf was de heruitgave van *de Stad Oss* op een vroeger tijdstip zeer tot ons leedwezen niet mogelijk". Het nummer van 10 mei is waarschijnlijk niet meer verspreid. In nr. 39(7 juni), p. 2 wordt gememoreerd: "Het laatste nummer van *de Stad Oss* op 10 mei j.l. lag kant en klaar gedrukt, doch kon wegens den ingetreden toestand niet meer besteld worden".
– Voor de lezers was het in {1898} mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving). In het Jan Cunencentrum te Oss is hiervan aanwezig: *Geïllustreerd zondagsblad voor de Stad Osch*, 8(1898/99).
✦ *relaties* Voortzetting van *de Echo van de Maas*
✦ *literatuur* John van Zuylen, 'Helden van 't sleutelgat. Honderd jaar dagbladpers in Oss', in: *Brabants dagblad*, 1984, 28 jan
✦ *autopsie* 3(1886), nrs. 108-113, 115 en 150; 4(1887), nrs. 157-159, 164 en ongen.(31 dec.); 5(1888), nrs. 217, 220-224, 244-270; 6(1889), nr. 360 – 7(1890), nr. 441; 9(1892), nrs. 584-614, 647-650; 10(1893), nrs. 706-721, 770-777; 11(1894), nrs. 789-802, 841-886; 12(1895), nrs. 909-934, 979-984; 13(1896), nrs. 1040-1049; 15(1898), nr. 1282; 10(1902), nr. 1640; 22(1905), nrs. 34, 36-37, 59 en 82; 26(1909), nr. 32; 32(1915); 35(1918) – 56(1940)
– NPM ∞ 1886, nr. 150; 1898, nr. 1282; 1902, nr. 1640
– Feestnummer t.g.v. het 50-jarig bestaan, p. 2: facsimilé's van de titelkoppen van 1887, nr. 164 en 1909, nr. 32
– Internationales Zeitungsmuseum Aken ∞ 1887, ongen.
– GA 's-Hertogenbosch ∞ 1921, juli – 1923, maart (op microfilm in Jan Cunencentrum, Oss)
– Jan Cunencentrum, Oss ∞ alle overige ingeziene afleveringen en jaargangen
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Oss en omstreken. In 1919 namen de paters Carmelieten de redactie van het blad op zich. Pater Titus Brandsma schreef bij die gelegenheid over de gedachten, waardoor de redactie zich bij haar werk zou laten leiden: "Om dit aan te geven zijn twee woorden voldoende. Katholiek zal het blad zijn, d.w.z. in alles de katholieke overtuiging volgen en voorstaan. Plaatselijk zal het trachten te blijven, zooveel dit mogelijk is, en op de eerste plaats geven, waarin vooral ter plaatse belang wordt gesteld en behoort gesteld te worden".
✦ *noten*
(1) Vanaf {3(1886), nr. 150(20 nov.)} tot en met {19(1902), nr. 1640(9 aug.)} luidt de titel *de Stad Osch*.
(2) Vgl. het 'Feestnummer' t.g.v. het vijftigjarig bestaan van het blad.
(3) In het nummer van 26 juli 1940 wordt het stopzetten van het blad als volgt aangekondigd: "Bij de wederuitgave van *de Stad Oss* op 7 Juni j.l. werd gerekend op een zoodanige verbetering in de omstandigheden, dat op korten termijn het normale verschijnen, tweemaal per week, zou kunnen worden hervat. Nu de mogelijkheid daartoe nog steeds uitblijft, hebben wij het besluit moeten nemen, de uitgave tot beter tijden stop te zetten. Dit nummer van *de Stad Oss* zal derhalve het laatste zijn, dat den lezer vooreerst bereikt".
(4) In 1920 werd door J.A. Acket en zijn zonen opgericht de NV Boekdrukkerij en Cartonnage-Fabriek Acket. Het doel van de NV werd als volgt geformuleerd: "het maken van alle drukwerken, het exploiteeren eener cartonnagefabriek, beiden in den ruimsten zin van het woord, en het uitgeven van de courant *de Stad Oss*, dag- of weekbladen en tijdschriften" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*, Bijvoegsel tot den *Nederlandschen staatscourant*, 1921, nr. 21(31 jan.), NV-nr. 244).
(5) In 1940 wordt tot en met nr. 38(10 mei) vermeld, dat de hoofdredactie in handen was van de paters Carmelieten. In de nummers 39-46 is deze informatie weggevallen.
(6) Vgl. het 'Feestnummer' t.g.v. het vijftigjarig bestaan van het blad. Volgens H.W.F. Aukes, *Titus Brandsma* (Utrecht/Brussel 1947), p. 42 en volgens Van Zuylen bleef Brandsma tot in 1923 redacteur.

256

de Steenbergenaar [1906]-[1909]
✦ *bron Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1906-1909
Aldaar vermeld als tweemaal per week verschijnend nieuwsblad met de ondertitel 'Nieuws-, markt- en advertentieblad voor de stad Steenbergen, haar omstreken en oostelijk Zeeland'. Het hoofdbureau was gevestigd bij de Gebr. Nijssen te Steenbergen. *De Steenbergenaar* was ongetwijfeld een kopblad van het *Kanton Zevenbergen*; in elk geval wordt in *Sythoff's adresboek* vermeld, dat alle advertenties voor *de Steenbergenaar* tevens gratis worden geplaatst in het *Kanton Zevenbergen*.
✦ *autopsie* Niet in autopsie kunnen nemen.

257

Steenbergsche[1] **courant** 1881-{1980}
• *jaren* 1881/82, nr. 1(30 maart) – 62(1942/43), nr. 5562(13 febr. 1943)[2]
– 63(1944/50), ongen.[medio nov. 1944][3] – {100(1980/81), nr. 3587(30 dec. 1980)}
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Steenbergen en omstreken ∞ 1881/82-{4(1884/85)}
– Algemeen nieuws- en advertentieblad voor Steenbergen[4], Oud- en Nieuw Gastel[5], Wouw, Fijnaart, Halsteren, Dinteloord, Standdaardbuiten en Nieuw-Vosmeer ∞ {5(1885/86), nr. 247(16 dec.)} – 38(1918/19), nr. 2676(12 maart 1919)
• *uitgever* Drukkerij Firma P.A. Vermeulen
• *plaats* Steenbergen
• *frequentie* wekelijks (woensdag) ∞ 1881/82 – 25(1905/06), nr. 1262(7 juni)
tweemaal per week (dinsdag en zaterdag, aanvankelijk gedateerd op woensdag en zondag) ∞ 25(1905/06), nr. 1263(11 juni) – 54(1933/34), nr. 4291(29 sept.)
driemaal per week (maandag, woensdag, zaterdag) ∞ 54(1933/34), nr. 4292(1 okt.) – 62(1942/43), nr. 5551(30 nov.)
wekelijks (zaterdag)[6] ∞ 62(1942/43), nr. 5552(5 dec.) – nr. 5562(13 febr.)
wekelijks ∞ 63(1944/50), ongen.[medio nov. 1944] – {nr. 46(24 sept. 1945)}
tweemaal per week (dinsdag en vrijdag) ∞ {63(1944/50), nr. 86(6 juli 1946)} – {100(1980/81)}
• *formaat* C ∞ 1881/82, nr. 1(30 maart) – nr. 5(27 april); D ∞ 1881/82, nr. 6(4 mei)-14(1894/95); E ∞ 15(1895/96)-{100(1980/81)}, m.u.v. D-formaat in de eerste jaren na de bevrijding
• *omvang* III ∞ 1881/82-24(1904/05); VI ∞ 25(1905/06)-63(1944/50); IV ∞ 70(1950/51)-{100(1980/81)}
• *redactie* [1881-ca.1932 P.A. Vermeulen, uitgever en hoofdred.][7]
[1892-1928 Jan Mol, red.][7]
[ca. 1920-? kapelaan Van Lierop, red.][7]
[ca.1932-1961 J.A. Vermeulen, red.][7]
[1940-1942 Ans Vermeulen, red.][7]
[1945-1973 J. Michels, red.][7]
[1948-{1980} P.J. Vermeulen, red.][7]
• *speciale nummers* 100(1980/81), nr. 3611(31 maart 1981): 'Jubileumnummer ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan'. 20 p.
• *bijzonderheden* De jaargangaanduiding begint met 2(1882/83), nr. 53(29 maart). De nieuwe jaargangen beginnen steeds rond 1 april. De 63e jaargang loopt abusievelijk van 1944 tot en met nr. 471(28 maart 1950). Daarop volgt 70(1950/51), nr. 472(1 april 1950).
– Vanaf 1936 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Als kopblad verscheen *het District Zevenbergen*.[8]
– Vanaf jan. 1892 was het mogelijk zich te abonneren op het *Geillustreerd zondagsblad*. Het betrof ongetwijfeld het *Geillustreerd zondagsblad* dat aanvankelijk door de Firma F.B. van Ditmar en later door de Uitgeversmaatschappij Neerlandia werd uitgegeven. Bij de Drukkerij Vermeulen is aanwezig *Geillustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*, 28(1917), waarbij onder de titel is gedrukt: "Verkrijgbaar bij den Uitgever van Steenbergsche Courant, P.A. Vermeulen te Steenbergen".
• *autopsie* tot en met 100(1980/81), m.u.v. 6(1886/87), 22(1902/03), 30(1910/11), 52(1932)33), 55(1935/36), 57(1937/38) – 59(1939/40) en 73(1953/54). Onvolledig ingezien: 5(1885/86) en 63(1944/50)
– NPM ∞ 1885/86, nr. 247; 1944/50, nrs. 40 en 46
– RIOD ∞ 1944/50, nr. 3-27
– Drukkerij Vermeulen Steenbergen (in depôt in Gemeentearchief Steenbergen) ∞ alle overige afleveringen, waaronder van de 63(1944/50) een ongedateerd nummer van medio nov. 1944 en voorts vanaf nr. 86(6 juli 1946)
• *typering* Plaatselijk nieuws- en advertentieblad. Aanvankelijk geen uitgesproken katholiek blad. In het eerste nummer van 1881 werd gezegd, dat met de uitgave van de courant werd begonnen om aan de wens te voldoen "de Handel- en Neeringdoende Inwoners van Steenbergen en Omstreken de gelegenheid te verschaffen, hun ambacht of hunne zaken, door geschikte publiciteit uit te breiden, en bovendien elk ingezetene op de hoogte te stellen van de tijdsomstandigheid waarin hij zich bevindt". In juli 1882 wordt de liberale, tolerante richting van het blad verwoord: "Het voordeel van een lokaal blad is juist daarin gelegen, dat elk in de gelegenheid worde gesteld, met vrijmoedigheid de dingen van den dag te bespreken (...). Wat in gemeenteraden, polderbesturen, enz. wordt verhandeld is van publiek belang; ieder heeft het recht daaromtrent zijn gevoelen mede te deelen, al wijkt het ook af van dat van anderen" (vgl. 2(1882/83), nr. 68(12 juli 1882)). Rond de eeuwwisseling wordt echter steeds duidelijker een katholiek standpunt ingenomen en als het blad in 1905 tweemaal per week gaat verschijnen volgt deze beginselverklaring: "Met God! Voor Koningin en Vaderland! hoopt onze redactie steeds trouw op haar post te wezen om Steenbergen en zijn wakkere bevolking allereerst, en verder de Katholieke Christelijke levensbeschouwing en politiek uit alle kracht te steunen, wijl zij zich overtuigd houdt, dat een politiek in die richting de politiek is, die voor Godsdienst, Vaderland en Volk, 't zekerst tot bloei en vooruitgang leidt". (vgl. 25(1905/06), nr. 1263(11 juni)).
• *noten*
(1) Vanaf sept. 1944 luidde de titel *Steenbergse courant*.
(2) Na 13 febr. 1943 was uitgave van de krant door de Duitsers onmogelijk gemaakt. Ter vervanging kwam voortaan het *Steenbergsch nieuwsblad* van de pers, een

uitgave van het *Brabantsch nieuwsblad* te Roosendaal. Het *Steenbergsch nieuwsblad* verscheen wekelijks vanaf 1(1943), nr. 1(20 febr.) tot en met 2(1944), nr. 23(19 aug.). De afleveringen zijn bewaard in het Gemeentearchief Steenbergen. De verantwoordelijke redacteur was W. Assmann. Elke aflevering telde vier pagina's. In het *Mededelingenblad van de Steenbergse courant*, ongen.[medio nov. 1944] werd gezegd, dat het *Steenbergsch nieuwsblad* door het *Brabantsch nieuwsblad* is uitgegeven "in volledige samenwerking" met de directrice van de *Steenbergsche courant* en dankzij "loyale houding en echt Katholiek-collegiaal helpen". Als uitgave van Firma P.A. Vermeulen verschenen nog onder deze titel een ongenummerde aflevering van 17 sept. 1944 en vervolgens 2(1944), nr. 5646(23 sept.) tot en met nr. 5650(31 okt.). Volgens Winkel verscheen vanaf circa juli 1943 de *Steenbergsche bus-courant* als illegaal blad (vgl. L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945* ('s-Gravenhage 1954), p. 264, nr. 762).
(3) Medio november 1944 verscheen een ongenummerde aflevering onder de titel *Mededelingenblad van de Steenbergse courant*, waarin werd gezegd dat het blad nu weer in zijn oude vorm verschijnt. Vanaf {63(1944/50), nr. 3(9 dec. 1944)} tot en met {nr. 40(24 aug. 1945)} is de krant wekelijks uitgekomen onder de titel *Mededelingen Blad*, 'Gedrukt op last van het Militair Gezag door den uitgever der Steenbergse courant'. Vanaf {24 sept. 1945} luidt de titel *Steenbergse courant*.
(4) Vanaf 26(1906/07), nr. 1402(21 okt.) aan de ondertitel toegevoegd: "en Kruisland c.a.".
(5) "Nieuw Gastel" vervalt vanaf 33(1913/14), nr. 2124(5 nov. 1913).
(6) In het nummer van 30 nov. 1942 werd de lezers gezegd, dat bericht was ontvangen, dat de krant per 1 december zou moeten verdwijnen, maar alle pogingen waren in het werk gesteld om dit besluit te doen herroepen. "Want niet alleen voor ons persoonlijk en ons personeel achten wij deze opheffing van nadeel, maar ook voor zeer velen van onze lezers, die geen dagbladen bekostigen kunnen, en de speciale mededelingen op landbouwgebied etc. toch niet ontberen kunnen". Het lukte om toestemming te krijgen éénmaal per week te kunnen verschijnen, maar dit zou slechts van korte duur zijn.
(7) Vgl. het jubileumnummer t.g.v. het 100-jarig bestaan van de krant en aanvullende mondelinge informatie (mei 1986) van P.J. Vermeulen.
(8) Van Oirschot noemt ten onrechte ook als kopblad *de Zevenbergsche courant* (vgl. Anton van Oirschot, *De kranten in Brabant* ['s-Hertogenbosch] 1963), p. 49).

258

de Stem[1] [1942]-[1944]
• *jaren* [eind 1942][2] – [1944, aug.][3]
• *ondertitel* Strijdblad voor Nederland ∞ nr. 1/4-3(onged.)
– Voor God, koningin en Vaderland. Strijdblad voor Nederland ∞ nr. 1/4-6(1 okt. 1943) en nr. 1/4-7(6 nov. 1943)
– Voor God, koningin en vaderland ∞ {1(1944), nr. 4-9(febr.)} – {nr. 4-12(27 mei)}
• *uitgever* [Drukker: Greven][2]
• *plaats* [Tilburg/Bergen op Zoom][2]
• *frequentie* maandelijks
• *formaat* Afwisselend B- en C-formaat
• *omvang* I
• *redactie* F.J.C. van Bilsen begon in 1942 met de uitgave van het blad. Vervolgens kwam hij in contact met G. Dercks en pater Gervasius, die hun medewerking aan de uitgave verleenden.[2]
[B. de Wijs][2]
[Jan Roovers][4]
• *bijzonderheden* Ongedateerd nummer (gestencild) bevat als bijlage de protestbrief der Nederlandse kerken aan Seyss Inquart, d.d. mei 1943 i.v.m. de sterilisatie van Joden uit gemengde huwelijken en een brief d.d. 3 juni 1943 van de Nederlandse artsen aan Seyss-Inquart i.v.m. "de achteruitgang van de gezondheidstoestand van de Ned. Bevolking, die in de laatste maanden verontrustende vormen heeft aangenomen".
– Voor 's-Hertogenbosch verscheen éénmalig in sept. 1944: *Oranje garde de Stem* (vgl. Winkel, p. 219, nr. 619).
• *relaties* Min of meer voortgezet als *de Stem*, 1944-{1980}[5]
• *literatuur* L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk ([Utrecht] 1989), p. 230, nr. 773 en p. 229, nr. 764
– Joop Bartman, 'Een 125-jarig jubileum? 84 jaar *Dagblad van Noord-Brabant* of 42 jaar dagblad *De Stem*, in: *de Journalist*, 36(1985), nr. 15(9 sept.), p. 18-19, 21
• *autopsie* 1943, nr. 1/4-3(onged.); nr. 1/4-6(1 okt.); nr. 1/4-7(6 nov.) en 1944, nr. 1/4-9 febr. tot en met nr. 1/4-12(27 mei) en ongen.[aug.]
– RIOD
• *typering* Illegaal verschenen blad voor West-Brabant. *De Stem* stelde zich, zoals in de aflevering van 6 november 1943 werd uiteengezet, op "het standpunt van den Katholiek, den Christen" en zag als voornaamste taak van de ondergrondse pers: "het leveren van artikelen van opbouwenden aard, van artikelen met positieven inhoud en niet maar steeds en overwegend van negatief werk. Daarnaast is het ook een zeer belangrijke taak den strijdgeest en den geest van verzet onder ons volk levendig te houden en aan te wakkeren". Als christen, als katholiek wordt er ook gestreden "om na dezen

oorlog te verkrijgen een rechtvaardigen vrede, een betere wereld waar recht zal heerschen en waar voor ieder zal zijn vrijheid, arbeid en bestaansmogelijkheid".

◆ *noten*

(1) Tot en met nov. 1943 luidde de titel *de Stem van Vrij Nederland*. Het blad veranderde van titel, omdat het elke schijn van concurrentie met *Vrij Nederland* wilde vermijden. In de aflevering van 6 nov. 1943 werd hierover gezegd: "Uit hoogachting voor het groote zusterblad *Vrij Nederland* en om iederen zweem van z.g. oneerlijke concurrentie weg te nemen, hebben we besloten den naam van ons blad in dien zin te wijzigen, dat het te beginnen met de eerstvolgende editie zal heeten *De Stem*".

(2) Vgl. Winkel. Volgens Winkel is *de Stem* eind 1942 begonnen te verschijnen, maar in het nummer van 6 nov. 1943 wordt gezegd, dat het blad oorspronkelijk slechts in pamfletvorm verscheen: "Geleidelijk aan groeide ook dit blad en bereikte ongeveer een jaar geleden den heden bekenden omvang".

(3) Het laatste gedateerde nummer dat kon worden ingezien, is van 27 mei 1944. Vervolgens is nog aanwezig een ongedateerde aflevering van vermoedelijk augustus 1944, waarin wordt gezegd: "Wegens zeer byzondere omstandigheden, is het ons voorlopig onmogelijk, het maandblad *De Stem* in origineel formaat te doen verschijnen. Wij achten het echter tot onze plicht, nu alles erop wijst, dat de eindstrijd gaat naderen, ook thans op bescheiden wijze, het contact met U te bewaren".

(4) In het eerste nummer van *de Stem* na de bevrijding van 1 nov. 1944 werd gezegd, dat de redacteuren van de illegaal verschenen voorganger "een opgejaagd leven [leidden] of hun werk met den dood [hebben] moeten bekoopen, zooals de actieve Jan Roovers, die onder den schuilnaam Jac. de Groot dagelijksch in touw was, om het blad regelmatig en op tijd van de pers te krijgen".

(5) Op 1 nov. 1944 manifesteerde *de Stem* zich als opvolgster van het illegale blad *de Stem*. Volgens Winkel had de groep, die na de bevrijding van Zuid-Nederland het dagblad *de Stem* ging uitgeven, slechts zijdelings te maken met de in de illegaliteit verschenen naamgenoot. Zie hierover: Bartman.

259

de Stem[1] 1944-{1980}

◆ *jaren* 1944, nr. 1(1 nov.) – {120(1980), nr. 19367(31 dec.)}

◆ *ondertitel* Dagblad voor Noordbrabant[2] ∞ 6(1949/50), nr. 1706(5 juni) – 108(1968), nr. 25903(29 aug.)

– Dagblad voor Zuidwest Nederland ∞ 108(1968), nr. 25904(30 aug.) – {120(1980)}

◆ *uitgever* Stichting de Stem[3] ∞ 1944/45 – 4(1947/48), nr. 988(2 febr.)

– NV Uitgeversmij Neerlandia[4] ∞ 4(1947/48), nr. 989(3 febr.) – [108(1968)][5]

– NV Uitgevers Maatschappij De Stem[6] ∞ [108(1968)][7] – {120(1980)}

– *De Stem* neemt deel in de NV Audet.[8]

– Vanaf 1964 deelname in het samenwerkingsverband de Pers Unie.[9]

◆ *plaats* Breda

– Bijkantoren (vermeld vanaf 13 maart 1946): Roosendaal, Bergen op Zoom, Waalwijk (tot en met 1967), Hulst en Goes. Vanaf 1959 tevens een bijkantoor in Oosterhout, vanaf 1970 in Terneuzen, vanaf 1976 in Vlissingen en vanaf 1978 in Etten-Leur.

◆ *frequentie* zesmaal per week

◆ *formaat* C ∞ 1944/45, nr. 1(1 nov.) – nr. 44(22 dec.); D ∞ 1944/45, nr. 46(sic) (23 dec.) – 3(1946/47), nr. 876(19 sept.); E ∞ 3(1946/47), nr. 877(20 sept.) – {120(1980)}

◆ *omvang* II ∞ 1944; VI ∞ 1945 – {120(1980)}

◆ *redactie* 1944-1947 J.A.H.M. van Schijndel, dir.
1944-1948 P.J. Alberts (1944-1947: chef red.; 1947-1948: waarn. dir.)
1944-1963 E.H.B. Brader (1944-1948: adj. dir.; 1948-1963: dir.)
1944-1964 J.J.H.A. Bruna, hoofdred.
1944-{1945} A.J. v.d. Meer, red. voor Zeeland
[1960]-{1980} L. Leyendekker, hoofdred. (aanvankelijk parlementair red., vanaf 1964 hoofdred.)
1963-{1980} dr. W.A.J.M. Harkx, dir.
1977-{1980} J.H.M. Brader, dir.

Op een der binnenpagina's van elke editie worden de namen van plaatselijke redacteuren genoemd.

In 1944 werd een Brabantse en een Zeeuwsche 'commisssie van toezicht' gevormd. Vanaf 1948 wordt er gesproken van 'redactieraad', waarvan de leden in de titelkop blijven vermeld tot en met 30 aug. 1968.[10] De Brabantse 'commissie', respectievelijk 'raad' bestond uit:
1944-1945 dr. L.A.H. Albering
1944-1950 R.A.M.E. Gommers
1944-1951 ir. H.J.M. Steenbergen
1944-1947, 1951-{1968} mr. J.H. Jacobs
1944-{1968} dr. H.M. Houben
1946-1952 mr. dr. C.J.M.A. v. Rooy
1947-1948 mr. dr. W.J.L.I. van Wijmen
1947-1953 Jan Mertens
1947-1966 deken M. Vos
1947-{1968} A.J.A. van Putte
1952-1953 mr. J.P. Hustinx
1952-1962 ir. J.W. Wellen
1952-{1968} H. Broeders
1954-1965 F.A.J. v. Oers
1962-{1968} ir. C.A.J. van Schendel

De Zeeuwsche 'commissie van toezicht' bestond in 1944 uit: A.E. Langenhorst (opgevolgd door P. Vercauteren), mr. dr. Ch. van Rooy, C.J. Hootegem, mr. H.B.L.

de Rechter, de heer Aernoudts (opgevolgd door Sjef van Dongen), mr. dr. A.J.J. Mes en L.J. van 't Westende. In 1968 hadden de heren Mes, Vercauteren, Hootegem, Van Dongen en Van 't Westende nog steeds zitting in de redactieraad samen met A.L. van Geesbergen en F.M. Berbers.[11]

◆ *speciale nummers* 100(1960), bijlage bij nr. 23513(5 nov.): 'Dagblad de Stem. Een eeuw lang. Een eigen geluid in Brabant en Zeeland', 72 p.

◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering begint bij 2(1945/46), nr. 351(28 dec.). De 3e jaargang begint met nr. 617(12 nov. 1946); de 4e jaargang met nr. 913(3 nov. 1947). Daarna begint de nieuwe jaargang steeds in het begin van de maand november. Na 8(1951/52), nr. 2224(14 febr.) wordt de jaargangnummering van de voorloper, het *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland* weer voortgezet en wel met 92(1952), nr. 20345(15 febr.). De 93e jaargang begint met nr. 20608(29 dec. 1952). Voortaan beginnen de nieuwe jaargangen steeds rond 1 januari, m.u.v. de 102e jaargang, die al op 6 nov. 1961 begint en de 103e die reeds op 1 dec. 1962 start. In 1970 verspringt de afleveringsnummering plotseling terug: na nr. 26504(15 aug.) volgt nr. 16505(17 aug.).

– Vanaf 110(1970), nr. 26427(16 mei) bevat de krant op zaterdag de bijlage *Vrij uit*.

– Na de bevrijding van Zeeland verscheen aldaar onafhankelijk van Breda een eigen krant. In het jubileumnummer van 5 nov. 1960, p. 7 wordt daarover verteld: "Door de overname van *de Zeeuwsche koerier* had men voorlopig papier. De toenmalige eigenaar, de heer Van der Meer zorgde voor berichten, die hij via de radio ontving. Negentien weken duurde het, vóór de eerste kranten voor Zeeland op de oude manier centraal in Breda gedrukt konden worden". In de Zeeuwse Bibliotheek te Middelburg zijn 11 afleveringen aanwezig van deze 'Editie voor Zeeland'. Het eerste bewaarde nummer is nr. 16(14 dec. 1944); het laatste is nr. 92(16 maart 1945). In de titelkop is vermeld: "Wordt op last van het Militair Gezag gedrukt op de persen van Drukkerij G. de Mul, Sas van Gent". De redactie werd gevoerd te Sas van Gent; de administratie te Hulst.

– Voor niet-abonnees geeft *de Stem* twee weekbladen uit, waarin de advertenties uit de krant zijn opgenomen. Het zijn de *Zeeuws-Vlaamse koerier* (sinds april 1974) en *de West-Brabant koerier* (sinds maart 1979). Deze bladen hebben een eigen redactie. Directeur J.H.M. Brader zei in een interview met *de Dagbladpers* over deze bladen: "Wij zien deze uitgaven als een hulpmiddel voor het bereiken van expansie met de krant. Je streeft er uiteindelijk naar om ze op te heffen. Als iedereen abonnee is, kan dat".[12]

– Er verschenen verschillende edities van *de Stem*. In *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.) worden de volgende edities vermeld: "1) Editie voor Zeeland; 2) Editie voor Bergen op Zoom en omgeving; 3) Editie voor Roosendaal en omgeving; 4) Editie voor Noord-Brabant (4 sterren: Zevenbergen); 5) idem (3 sterren: Etten-Leur); 6) idem (2 sterren: Gilze-Dongen); 7) idem (1 ster: Oosterhout); 8) idem (zonder ster: Stad Breda)". In 1980 werd het editiesysteem gesaneerd tot vijf edities: 1) Zeeland; 2) West-Brabant; 3) Etten-Leur/Westhoek; 4) Breda; 5) Oosterhout (vgl. *de Journalist*, 31(1980), nr. 21(30 okt.), p. 16).

◆ *relaties* Voortzetting van het *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland* en van het illegaal verschenen blad *de Stem*[13]

– Hierin opgenomen *de Avondster* (in 1950) en *de Vrije Zeeuw* (in 1975)[14]

◆ *literatuur* 'Revolutie bij *De Stem* impuls voor toekomst. Krant op zicht 25. Seriereportage dagbladen', in: *de Dagbladpers*, 32(1979)), nr. 11, p. 7-14

– Wim Kock, '120 jaar groeien tegen de verdrukking. Van Oosterhout naar 't Spinveld', in: *de Stem*, Nieuwbouwnummer februari 1981, p. 7

– Joep Bartman, 'Een 125-jarig jubileum? 84 jaar *Dagblad van Noord-Brabant* of 42 jaar dagblad *De Stem*', in: *de Journalist*, 36(1985), nr. 15(9 sept.), p. 18-19, 21

– Loek Leijendekker, '*De Stem* 1860-1985. De geschiedenis', in: *de Stem*, 1985, 21 september, jubileumnummer t.g.v. het 125-jarig bestaan, p. 3,5 en 9

– Annekatrien Cameron, *De katholieke stem verstomt. De ontzuiling van dagblad De Stem in de jaren '60*. Doctoraalscriptie Erasmus Universiteit, Rotterdam, Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen, 1993, 100 p.

◆ *autopsie* Volledig tot en met 120(1980), nr. 19367(31 dec.)

– GA Breda

◆ *typering* Katholiek dagblad voor Breda en wijde omgeving. De krant beschouwde zich als voortzetting van de illegaal verschenen *de Stem*, maar eveneens van het vooroorlogse *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*. Volgens hoofdredacteur Loek Leijendekker in een interview met *de Dagbladpers* in 1979 veranderde de krant tegen het einde van de jaren zestig "van een puur katholieke visie (...) in een snel tempo naar een brede belangstelling voor het totale maatschappelijke gebeuren. Er werd niet meer alleen door een r.k. bril gekeken door de redactie. Politiek gooiden we de krant open. We kozen voor een onafhankelijke opstelling. Zo zijn we van de behoudende kant opgeschoven naar een plaats die wat links van het midden ligt. Vanuit een christelijk denken bepalen we onze keuze in de politiek".

◆ *noten*

(1) Vanaf 5(1948/49), nr. 1269(3 jan.) tot en met 108(1968), nr. 25903(29 aug.) luidde de titel *Dagblad de Stem*. In het nummer van 3 jan. 1949 werd deze naamswijziging als volgt verklaard: "De bedoeling van deze naamswijziging is duidelijk te doen uitkomen, dat *de*

Stem een dagblad is. Er verschijnen in ons land verschillende periodieken, die het woord Stem of Stemmen in de kop dragen. Om misverstand met onze uitgave uit te sluiten wordt thans het woord Dagblad aan de vertrouwde naam *De Stem* toegevoegd".
(2) De ondertitel wisselde per editie. Zo had de editie voor Roosendaal als ondertitel: 'Dagblad voor Roosendaal en omgeving'.
(3) Tot en met 2(1945/46), nr. 413(12 maart) wordt in de titelkop vermeld: "Deze krant wordt op last van het Militair Gezag gedrukt op de persen van het *Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland*". De Stichting De Stem werd in 1984 omgezet in de Stichting ter Bevordering van de Media in Ontwikkelingslanden, voorheen Stichting De Stem (vgl. Leijendekker, p. 9).
(4) In het nummer van 3 febr. 1948 werd bericht, dat Uitgeversmaatschappij Neerlandia het recht had herkregen om zelf als uitgeefster op te treden, "nu een nieuwe Raad van Commissarissen is aangewezen". De Commissie van Toezicht werd omgezet in een redactieraad.
(5) Als uitgevende instantie vermeld tot en met 108(1968), nr. 25903(29 aug.).
(6) Op 17 dec. 1968 werd opgericht de NV Uitgevers Maatschappij De Stem, welke zich ten doel stelde: "het uitgeven van het katholieke dagblad *De Stem* en het drukken en uitgeven van andere periodieken en boeken en al hetgeen daarmede in verband staat in de ruimste zin". In art. 6 en 9 werd bepaald, dat "slechts een persoon die katholiek is" tot directeur, commissaris en hoofdredacteur kan worden benoemd (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse Staatscourant*, 1969, nr. 38(24 febr.), NV-nr. 477). In 1972 werd de NV omgezet in een BV.
(7) Als uitgevende instantie in de krant pas vermeld vanaf 112(1972), nr. 17205(14 dec.).
(8) Voor de NV Audet, zie de beschrijving van *de Gelderlander*.
(9) Voor de Pers Unie, zie de beschrijving van *het Binnenhof*, noot 3.
(10) De redactieraden werden in 1968 omgezet in redactie-adviesraden. De Brabantse bleef bestaan tot begin 1980, de Zeeuwse tot in 1984 (vgl. Leijendekker).
(11) Vgl. *de Stem*, 100(1960), 5 nov., p. 7 en *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(21 okt.), p. 407. Leijendekker noemt ook nog de namen van burgemeester Van Waes en de dekens Blommerde en Aarts.
(12) Vgl. 'Revolutie bij De Stem', p. 11.
(13) In het eerste nummer manifesteerde *de Stem* zich allereerst als opvolgster van het illegaal verschenen blad *de Stem*: "Jarenlang heeft het katholieke blad *De Stem* een ondergrondsch bestaan moeten leiden. (...) Thans treedt dit blad in het volle licht en nog wel als dagblad". Daarnaast nam *de Stem* ook "min of meer" de taak over van het *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*: "Het is dan ook de bedoeling, aan allen die in de registers van het 'Dagblad' als abonné staan ingeschreven *De Stem* te bezorgen, zoodra de voor de hand liggende technische moeilijkheden van het oogenblik zijn overwonnen" (Vgl. 'Boven den grond', in: 1944, nr. 1(1 nov.)). Zie over deze kwestie ook Bartman.
(14) *De Stem* van 4 nov. 1969 berichtte, dat met ingang van 3 nov. *de Vrije Zeeuw*, uitgave van NV v/h Firma P.J. van de Sande te Terneuzen, technisch, redactioneel en administratief verzorgd wordt door de NV Uitgevers Maatschappij De Stem, waardoor "de reeds bestaande samenwerking op het gebied van de advertentieacquisitie [wordt] versterkt". In 1975 ging *de Vrije Zeeuw* geheel op in *de Stem*. Vanaf 115(1975), nr. 17793(11 nov.) is aan de titel toegevoegd: "waarin opgenomen *De Vrije Zeeuw*".

260

Stemmen van het Noorden 1906-[1913]
• *jaren* 10(1906/07), nr. 1(1 juli) – [1913, 27 sept.][1]
• *ondertitel* Katholiek weekblad
• *uitgever* W.R. Casparie
• *plaats* Groningen
• *frequentie* wekelijks (zaterdag, gedateerd op zondag tot en met 25 dec. 1909)
• *formaat* D
• *omvang* IV
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang startte in het begin van de maand juli.
– Als bijlage verscheen *Kerkelijke diensten voor roomsch-katholieken in de gemeente Groningen*.
• *relaties* Voortzetting van *de Katholieke Groninger*
– Samengegaan met *Ons Noorden* (1882-1913) en voortgezet als *Ons Noorden* (1913-1964)
• *literatuur* *Hoe wij groeiden. Gedenkboek, 1882-1932. Uitgegeven bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan van den Frieschen Bond*. O.r.v. W.R. Casparie, H. Lampe Fzn., J.B.H. Westerman pr. (Z. pl. 1932), p. 120-121
• *autopsie* 10(1906/07)-13(1909/10) en 16(1912/13), nr. 21(23 nov.)
– GA Groningen
• *typering* Katholiek blad, dat van origine bedoeld was voor de provincie Groningen, maar het verspreidingsgebied strekte zich uit tot in Drenthe en ook in Friesland, alwaar het een concurrent was van *Ons Noorden*. Het blad bevat katholiek nieuws uit de noordelijke provinciën, godsdienstige beschouwingen, historische verhalen, kroniek van het wereldgebeuren en in een bijlage de kerkdiensten.
• *noot*
(1) Vgl. *Hoe wij groeiden*, p. 120-121.

261

Stemmen onzer eeuw 1905-1906
◆ *jaren* 1(1905), nr. 1(7 jan.) – 2(1906), nr. 13(31 maart)[1]
◆ *ondertitel* Katholiek algemeen weekblad
◆ *uitgever* NV Dagblad en Drukkerij de Tijd
– De exploitatie voor de boekhandel was opgedragen aan de Firma C.L. van Langenhuysen
◆ *plaats* Amsterdam
◆ *frequentie* wekelijks (zaterdag)
◆ *formaat* D
◆ *omvang* V ∞ 1(1905); II ∞ 2(1906)
◆ *redactie* 1905-1906 Alph. Laudy, red.
In *de Tijd* van 3 januari 1905 wordt gezegd, dat voor de uitgave van *Stemmen onzer eeuw* de medewerking is toegezegd door mr. G.A.P.M. van der Aa, prof. B.P. Aalberse pr., prof. J.D.J. Aengenent pr., J.C. Alberdingk Thijm SJ, dr. A.W. Ausems, Ant. Averkamp, Th. Bensdorp CssR, prof. Jos.Th. Beijsens pr., Ed. Brom, Jan H. Brom, Fr. van Cauwelaert, Jos.Th.J. Cuypers, Hub. Cuypers, H.J.M. Donders pr., dr. A.H. Geurts pr., Caesar Gezelle, L. van Gorkom stud., Hyacinth Hermans OP, prof. Th. van Hoogstraten OP, A. Huijbers pr., mgr. dr. Andr. Jansen, W.P.H. Jansen pr., A.J. Joling, Alb. van der Kallen, mgr. B.H. Klönne, dr. mr. D.A.P.N. Koolen, L.B.M. Lammers, J.R. van der Lans, Th. van der Marck pr., Melati van Java (mej. M. Sloot), Theo Molkenboer, M. Nieuwbarn OP, jhr. J.W. van Nispen tot Sevenaer, A.K. Noyons stud., dr. mr. Ch. Raaymakers SJ, A.H.M.J. van Rooy stud., Felix Rutten, J.A.S. van Schaik pr., D.A.W. Sloet pr., J.F.M. Sterck, Leo Tepe, Jos. van Veen pr., Is. Vogels SJ, dr. P.J. Vullings, A.C.A. van Vuuren en G.H. Weustink.
◆ *bijzonderheden* In het NPM is de eerste aflevering aanwezig voorzien van een omslag, waarop niet alleen advertenties, maar ook een feuilleton zijn afgedrukt.
◆ *autopsie* Volledig
– UBN
◆ *typering* Katholiek algemeen weekblad gewijd aan wetenschap, kunst, letteren en politiek, dat een katholieke tegenhanger moest zijn van *de Groene Amsterdammer*. In 'Ter inleiding' in het eerste nummer werd gezegd, dat de redactie de roomse cultuur wil herstellen "die eeuwen geleden in ons land ineenstortte onder de slagen van de stormknechten der vervolging, doch tot welker wederoprichting uit het puin de getrouwen zich vereenigden, de ijverigen aan het werk zijn getogen, geloof en liefde en talent gelijkelijk hebben bijgedragen". Er werd gekozen voor een wekelijkse frequentie om met geregelde tussenpozen de belangstelling aan te wakkeren in het openbare, vooral in het kunst- en intellectuele leven. Het blad wil proberen de evenaarslijn te zoeken "tusschen de deftige geleerdheid van het maand-periodiek en het gejacht van ochtend- en avondcourant".
◆ *noot*
(1) In het nummer van 24 maart 1906 werd door de directie van de NV Dagblad en Drukkerij de Tijd bericht, dat na de uitgave van het nummer van 31 maart de uitgave zou worden gestaakt. Er waren te weinig abonnees en de exploitatie was niet rendabel: "De ettelijke duizenden guldens, die wij voor de zaak hadden gereserveerd, en die, naar wij meenden, voldoende zouden wezen, om, zelfs in het ongunstigste geval, aan de *Stemmen* eenige jaren levens te verzekeren, zijn na vijf kwartalen reeds nagenoeg geheel verbruikt". Ferd. Wierdels schreef (p. 4) in het *Rapport van een onderzoek naar de mogelijkheid der oprichting van het "groote katholieke ochtendblad"* (Amsterdam 1907) dat de *Stemmen onzer eeuw* in vijf kwartalen 10.000 gulden hadden verslonden.

262

de Ster 1883-[1889]
◆ *jaren* 1883, proefnr.(24 dec.)
– 1(1883/84), nr. 1(31 dec.) – [1889][1]
◆ *ondertitel* Katholiek volksblad
◆ *uitgever* Sint Paulus-Vereeniging en gedrukt in de Sint-Paulusdrukkerij
◆ *plaats* Maastricht
◆ *frequentie* driemaal per week[2] (dinsdag, donderdag en zaterdag)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [kapelaan Lucas][3]
◆ *bijzonderheden* Als ongenummerd bijvoegsel verscheen wekelijks: *de Handelsbode*, 'bijvoegsel van *de Ster*'.[4]
◆ *autopsie* proefnummer(24 dec. 1883); 1(1883/84), nr. 1(31 dec.) – nr. 43(8 april) en nr. 57(10 mei); 3(1886), nr. 31(16 maart); 4(1887), nr. 45(12 nov.)
– UBM, oude collectie ∞ proefnummer en 1883/84, nrs. 1-43
– SBM ∞ 1883/84, nr. 57
– NPM ∞ 1886, nr. 31 en 1887, nr. 45
◆ *typering* Nieuwsblad met kerkelijk nieuws en berichten uit binnen- en buitenland. In het proefnummer wordt gezegd, dat in de tijdens de voorgaande week verspreide circulaire de strekking van het blad reeds duidelijk was omschreven: "algeheele toewijding aan de katholieke beginselen". De katholieken moeten zich nauw aaneensluiten door eenheid van beginselen, "vooral, nu de worsteling tusschen katholieken en anti-katholieken steeds heviger wordt en reusachtiger afmetingen aanneemt".
◆ *noten*
(1) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1889 van *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

(2) Volgens de uitgaven van 1886 tot en met 1889 van *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* was het ook mogelijk zich alleen op het zondagsnummer te abonneren. De aflevering van 12 november 1887 in het NPM heeft de ondertitel 'Katholiek weekblad' en in de titelkop de vermelding, dat het blad wekelijks op zaterdag verschijnt. Het betreft hier vermoedelijk de editie voor de abonnees op het zondagsnummer, tenzij het blad op dit moment de frequentie voor alle abonnees had teruggebracht tot een wekelijkse uitgave.
(3) Vgl. J.F.R. Philips, 'Maastricht op een keerpunt, de jaren 1895-1914', in: *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg*, 34(1989), p. 37.
(4) In het NPM zijn aanwezig: 1(1882), ongen.(8 juli) en ongen.(5 aug.). De uitgever van *de Handelsbode* is Th. Croon-Chambille, Maastricht, en de ondertitel luidt: 'Algemeen advertentieblad'. *De Handelsbode* bevat uitsluitend handelsberichten en advertenties.

263

de Stichtsche post[1] [1906]-1930
✦ *jaren* [1906, 30 maart][2] – 25(1930), nr. 76(30 juni)[3]
✦ *uitgever* [Maatschappij tot exploitatie van een R.K. courant voor het Gooi en het Sticht ∞ 1906-1912][4]
– R.K. Persvereeniging De Gooische en Stichtsche Post ∞ [1913-1918][4]
– NV tot Courant- en Drukkerij Exploitatie Gooi en Sticht ∞ 1919-1930 [4]
– Het blad is in de beginjaren gedrukt in de drukkerij van het anti-revolutionaire blad *de Hilver- en Vechtbode* en vanaf mei 1917 in de drukkerij van NV de Tijd. Vanaf [1919] kwam de krant in de eigen drukkerij van de pers.[4]
✦ *plaats* Hilversum en van {1917} tot en met {1919} 'bureau' te Utrecht
✦ *frequentie* [wekelijks (vrijdag) ∞ 1906-1908] tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1909] – [1928, 8 sept.][5]
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ [1928, 11 sept.][5] – 25(1930)
✦ *formaat* E
✦ *omvang* [II ∞ 1906-1908]; V ∞ [1909]-[21(1926)]; VI ∞ [22(1927)]-25(1930)
✦ *redactie* Zie de beschrijving van *de Gooische post*
✦ *bijzonderheden* Als nevenuitgaven verschenen *de Gooische post* en *het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden*.
– Als kopbladen verschenen het *Nieuwsblad van Culemborg* en het *Nieuwsblad van Woerden*.[6] Deze twee bladen zijn als tweemaal per week verschijnende nieuwsbladen voor het eerst vermeld in de uitgave van 1917 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. In 1917 werden ze tijdelijk opgenomen in *de Stichtsche post*[7], maar ze zijn nadien weer onder hun eigen titel verschenen. In de uitgave van 1929 van *Sythoff's adresboek* is voor beide bladen vermeld dat ze zijn opgenomen in *de Stichtsche post*. In de ingeziene aflevering van het *Nieuwsblad van Culemborg* wordt vermeld: "Uitgave van Culemborgsch Perscomité".
– De lezers konden zich abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad* van de Spaarnestad (zie aldaar).
– Vanaf {1917} verscheen zaterdags als bijvoegsel: *de Officieele R.K. kerklijst*.
– Vanaf sept. 1928 verscheen er "ter volkomen bevrediging aan de behoefte van het platteland" ook een weekeditie "voor hen, voor wie een dagblad te veel zou zijn".[8]
✦ *autopsie* 12(1917), nr. 40(23 mei) en nr. 102(29 dec.); 14(1919), nr. 77(27 sept.) en 25(1930), nr. 76(30 juni)
– NPM
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor het Utrechtse platteland, neveneditie van *de Gooische post*. Het blad kwam in conflict met de kerkelijke overheid, toen het in 1928 als dagblad ging verschijnen zonder toestemming van de bisschop. Op de achtergrond van het conflict speelde, dat de concurrentie van een tweede katholieke dagblad op het Utrechtse platteland een ernstige bedreiging vormde voor het voortbestaan van *het Centrum*. *De Stichtsche post* werd geen erkenning verleend om als katholiek dagblad te verschijnen. Desalniettemin bleef het blad als dagblad verschijnen tot juni 1930, toen Gooi en Sticht zich door de tegenwerking gedwongen zag de uitgave te staken.
✦ *noten*
(1) Waaraan toegevoegd: "Waarin tijdelijk opgenomen: *Nieuwsblad van Woerden – Nieuwsblad van Culemborg*" ∞ {12(1917), nr. 40(23 mei)} – {14(1919), nr. 77(27 sept.)}.
(2) Vgl. C.M.J. Aleven, *Eenige mededeelingen over voorvallen rond het katholieke dagblad de Stichtsche post* (Hilversum 1929), p. 3, in: *Archief Katholieke Nederlandse Journalistenkring* (KDC), nr. 113.
(3) Op 22 aug. 1928 schreef C.M.J. Aleven, de directeur van de NV Gooi en Sticht, dat *de Stichtsche post* zou worden omgezet tot dagblad "zulks teneinde te voldoen aan datgene, wat het katholieke platteland vraagt". De brief werd doorgestuurd aan kapelaan F. van Leeuwen, de censor van *het Centrum*, met de vraag of deze Utrechtse krant veel nadeel zou ondervinden van de concurrent. Van Leeuwen antwoordde dat dit inderdaad het geval zou zijn en *het Centrum* vermoedelijk "in onoverwinnelijke moeilijkheden zou raken". De aartsbisschop nam *het Centrum* in bescherming en berichtte Aleven, dat hij niet akkoord ging met het dagelijks gaan verschijnen en geen erkenning verleende om zich als katholiek dagblad uit te geven. De naam van *het Centrum* werd niet genoemd, maar de bisschop schreef in algemene zin, dat er reeds meer dan voldoende katholieke dagbladen in het aartsbisdom ver-

schenen en "dat het niet in het belang van een goede katholieke pers moet worden geacht, dat dit aantal onnodig worde vermeerderd". Gooi en Sticht ging tegen deze bisschoppelijke wens in en *de Stichtsche post* verscheen toch als dagblad. De geestelijkheid onthield daarop, al dan niet op aandringen van hogerhand, de kerkberichten aan het nieuwe dagblad. In juni 1930 zag Gooi en Sticht zich door de tegenwerking gedwongen om *de Stichtsche post* op te heffen. In het laatste nummer werd over de opheffing gezegd, dat het blad niet "onder de voet [was] geloopen door liberalen, socialisten of neutralen, onze natuurlijke tegenstanders. (...) Krachtiger invloeden en sterker machten moeten er dus geweest zijn om het werk, dat wij in September 1928 met de zekere verwachting van welslagen ondernamen, tot mislukking te brengen. Inderdaad, zij waren er. En zij hebben ons meer dan anderhalf jaar achtereen leed en veel leed gedaan (...). Het is gebeurd (...) en wij leggen te dezer plaatse slechts vast, dat ons heengaan niet aan onze schuld te wijten is. (...) Verder bewaren wij over wat is voorgevallen thans een stilzwijgen. Dit, ons zwijgen (...) getuigt, dat wij tot het einde toe de Roomsche zaak voor oogen hebben: de Roomsche zaak, die wij hebben willen dienen door te spreken in de kolommen van ons blad voor recht en billijkheid; óók door te zwijgen zooals nu." Over deze kwestie: C.M.J. Aleven, *Eenige mededeelingen* (zie noot 2) en *Verdere mededeelingen over voorvallen rond het dagblad de Stichtsche post*, Hilversum 1930, in: *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1378-138. Bovendien gevoerde correspondentie over de kwestie, in: *Archief aartsbisdom Utrecht* (Utrecht), pers I-I-dossier 2 en Brief C.M.J. Aleven aan de aandeelhouders (30 juni 1930), in: *Archief Katholieke Nederlandse Journalistenkring* (KDC), nr. 113. Van Meerdervoort vermeldde abusievelijk, dat *de Stichtsche post* na 1 juli 1930 zou zijn blijven voortbestaan als viermaal per week verschijnend nieuwsblad (vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 62). *De Stichtsche post* verdween echter; het nevenblad *de Gooische post* bleef voortbestaan.

(4) Voor gegevens over de uitgevende instanties, zie de beschrijving van *de Gooische post*.

(5) Vgl.C.M.J. Aleven, *Eenige mededeelingen*, p. 6 (zie noot 2).

(6) Van het *Nieuwsblad van Woerden* kon geen enkele aflevering worden ingezien. Van het *Nieuwsblad van Culemborg* één aflevering in het NPM: 23(1928), nr. 1(4 jan.).

(7) Toen het blad vanaf mei 1917 voor enige tijd bij *de Tijd* werd gedrukt, werden de twee kopbladen tijdelijk opgeheven. Vgl. 'Bericht', in 12(1917), nr. 40(23 mei): "Wat onze beide nevenbladen *Nieuwsblad van Culemborg* en *Nieuwsblad van Woerden* betreft, deze zijn als onvermijdelijk gevolg van een overgangstoestand tijdelijk met *de Stichtsche post* samengesmolten, doch zullen zoo spoedig mogelijk weer afzonderlijk worden uitgegeven".

(8) Vgl. 25(1930), nr. 76(30 juni), p. 1: 'Ten afscheid'.

264

de Talmudjood[1] 1890-1892

- *jaren* [1890, zomer][2] – 3(1892), nr. 128(25 dec.)
- *uitgever* J. Russel (in {1(1890/91), nr. 4(26 juli)}: J. Russel Canivet)
- *plaats* Meersen ∞ {1(1890/91), nr. 4(26 juli)} – {nr. 25(20 dec.)}; Lanaeken/Maastricht ∞ {2(1891/92), nr. 88(13 maart)}; Meersen ∞ {2(1891/92), nr. 91(3 april)} – 3(1892)
- *frequentie* wekelijks
- *formaat* D- of E-formaat (slechts in copie ingezien) ∞ {1(1890/91), nr. 4(26 juli)}; C ∞ {1(1890/91), nr. 7(16 aug.)} – {2(1891/92), nr. 105(17 juli)}; E ∞ {3(1892), nr. 128(25 dec.)}
- *omvang* Ingeziene afln.: 4 p., m.u.v. 1(1890/91), nr. 4(26 juli): 2 p. en 2(1891/92), nr. 91(3 april): 8 p.
- *redactie* [Edouard Drumont, medew.][3]
- *relaties* Voortgezet als *Waarheid en recht*
- *literatuur* Anita Löwenhardt, 'Den kamp tegen het verderfelijk Jodendom', in *Trouw*, 1980, 3 mei, p. 17
  – Guy Miellet, *Antisemitisme en de Nederlandse katholieken (1882-1894)*. Doctoraalscriptie RU Utrecht, 1981, p. 47-60
- *autopsie* 1(1890/91), nr. 4(26 juli), nr. 7(16 aug.), nr. 9(30 aug.) – nr. 13(27 sept.), nr. 17(25 okt.), nr. 20(15 nov.), nr. 23(6 dec.) – nr. 25(20 dec.); 2(1891/92), nr. 88(13 maart), nr. 91(3 april), nr. 104(10 juli), nr. 105(17 juli); 3(1892), nr. 128(25 dec.)
  – SBM ∞ 1890/91, nr. 4(fotokopie; origineel in bezit van Internationales Zeitungsmuseum, Aken), nrs. 7, 9-13, 20, 23-25 (fotokopieën; originelen in bezit van P.G.J. Leerschool, Meerssen)
  – NPM ∞ 1891/92, nrs. 88, 91, 104, 105; 1892, nr. 128
- *typering* Fel anti-semitisch blad, geschreven voor katholieken. Aanvankelijk met nieuws uit Zuid-Limburg, maar weldra ook met verhalen over joodse 'overheersing' elders in Nederland en Europa. De ingeziene afleveringen bevatten o.a. een vervolgserie 'Het geheim des Christenbloeds bij de Talmud-Joden' en een feuilleton 'Marteldood van een Jodenknaap'.
- *noten*

(1) Vanaf {3(1892), nr. 128(25 dec.)}: *de Talmud-jood*.

(2) Vgl. 3(1892), nr. 128(25 dec.): "Het drijven der Joodsche overheersers in onze Limburgse dorpen moede, richtten wij in den zomer van 1890 ons Blad op".

(3) Vgl. Löwenhardt.

265

le Temps 1844
◆ *jaren* 1(1844), nr. 1(6 febr.) – nr. 76(28 sept.)
◆ *ondertitel* Journal des Pays-Bas
◆ *uitgever* "Imprimerie de A.P. van Langenhuysen"
– "Editeur [F.W.] Schmaling" ∞ 1(1844), nr. 1(6 febr.) – nr. 39(4 mei)
◆ *plaats* 's-Gravenhage
◆ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 1844, nr. 1(6 febr.) – nr. 63(29 juni)
wekelijks (zaterdag) ∞ 1844, nr. 64(6 juli) – nr. 76(28 sept.)
◆ *formaat* D
◆ *omvang* IV
◆ *redactie* [1844 J.J.E. Gagneux, hoofdred.][1]
[1844 A.A.J. Meylink, medewerker][1]
◆ *relaties* Afgesplitst van [*le Journal de la Haye*][1] (niet-katholiek)
– Voortgezet als [*Un de plus*][2]
◆ *literatuur* W.P. Sautijn Kluit, 'Het Journal de la Haye', in: *Handelingen en mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden*, 1879, p. 113-115
– G.A.M. Beekelaar, *Rond grondwetsherziening en herstel der hiërarchie. De Hollandse katholieke jongeren, 1847-1852* (Hilversum/Antwerpen 1964), p. 26-28
◆ *autopsie* Volledig
– GA 's-Gravenhage
◆ *typering* Franstalig blad dat voornamelijk bestaat uit vertalingen van artikelen uit de binnen- en buitenlandse pers. Door Beekelaar omschreven als een "onbelangrijk oppositieblad", dat door katholieken werd gedrukt, uitgegeven en geredigeerd met aandacht voor de belangen van de katholieken.
◆ *noten*
(1) Vgl. Beekelaar.
(2) *Un de plus* zou vanaf eind 1844 zijn uitgegeven door J.J.E. Gagneux en gedrukt bij A.P. van Langenhuysen te 's-Gravenhage. Het was een franstalig blaadje dat zondags verscheen. Nadat Gagneux per 1 oktober 1845 was teruggekeerd bij de redactie van het *Journal de la Haye* werd *Un de plus*, gewijd aan letteren, kunst en toneel, vanaf november 1845 zondags toegevoegd aan het *Journal de la Haye* en verscheen voortaan onder de titel *Journal de la Haye du dimanche*, met als ondertitel 'Sciences, beaux-arts, théatres, littérature et modes'. Dit *Journal de la Haye du dimanche* is meegebonden in het KB-exemplaar van het *Journal de la Haye*. Aanwezig zijn de afleveringen van 2(1845), nr. 54(9 nov.) tot en met 3(1846), nr. 91(26 juli), het laatst verschenen nummer. Vgl. W.P. Sautijn Kluit, 'Het Journal de la Haye', in: *Handelingen en mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden*, 1879, p. 117-118.

266

de Tilburgerbode[1] 1862-[1878]
◆ *jaren* 1(1862), 'Proef-Nommer'(12 april) – [1878][2]
◆ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad ∞ 1(1862), 'Proef-Nommer'(12 april) – ?
– Nieuws- en advertentieblad voor Tilburg, Waalwijk en Besoijen ∞ {3(1864), nr. 98(20 febr.)}
– Politiek, nieuws, nijverheid, landbouw ∞ {8(1869), 7 aug.} – {8(1869), nr. 66(23 okt.)}
◆ *uitgever* Het blad werd uitgegeven door Louis Jean Goewie in samenwerking met zijn zoon Eduard Anthonie, op wiens naam de krant verscheen.[3]
◆ *plaats* Tilburg
◆ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ [1862) – [1869, aug.][4]
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1869, aug.][4] – [1878][5]
◆ *formaat* C
◆ *omvang* Ingezien afln.: 4 p.
◆ *redactie* Niet in het blad vermeld.
◆ *literatuur* W.J. Pouwelse, F.J.M. van Puijenbroek, 'Kranten in Tilburg', in: *de Lindeboom*, 3/4(1979/80), p. 123-210, alhier p. 140-147
◆ *autopsie* 1(1862), proefnr.(12 april) (in fotokopie; origineel in RA 's-Hertogenbosch, collectie Cuypers van Velthoven, nr. 3761), 3(1864), nr. 98(20 febr.); 8(1969), 29 mei, 7 aug., 19 okt. en nr. 66(23 okt.); 13(1874), nr. 32(16 mei)
– GA Tilburg ∞ 1862, proefnr.; 1869, nr. 66 en 1874, nr. 32
– NPM ∞ 1864, nr. 98; 1869, 29 mei, 7 aug. en 19 okt.
◆ *typering* Nieuwsblad voor Tilburg en omstreken, vooral bestemd voor de fabrikanten. De krant werd aanvankelijk gesteund vanuit de fabrikantensociëteit de Philharmonie. In het proefnummer wordt het doel van het blad als volgt omschreven: "(...) vooreerst te voldoen aan de behoefte, welke onze stad sedert lang gevoelt aan een blad, hetwelk hare zedelijke en stoffelijke belangen handhaaft, hare industriëlen op de hoogte houdt van alles, wat hun nuttig kan wezen, en hetwelk hunne nijverheid, die rijke bron van welvaart voor onze medeburgers des noods verdedigt". *De Tilburgerbode* is niet uitgesproken katholiek, maar wil wel in het belang van 'Godsdienst en Vaderland' de eeuwige beginselen van recht en vrijheid als de hechtste grondslagen der maatschappij verdedigen. Over de revolutionaire denkbeelden die Europa bedreigen wordt gezegd, dat die voortkomen uit de Reformatie: "(...) de voltairiaansche en jakobijnse filozofie kon zich niet verheffen dan op het monsterachtige voetstuk der hervorming". Tenslotte wordt in het proefnummer geschreven, dat de redactie de conservatieve grondstellingen van godsdienst en maatschappij wil bevorderen.

◆ *noten*
(1) Volgens het *Weekblad van Tilburg* zou de titel in 1866 *Nieuwe Tilburger bode* zijn geweest (vgl. Pouwelse, p. 142). Vanaf {8(1869), 7 aug.} luidde de titel *Tilburgerbode*.
(2) Volgens Pouwelse (p. 141) bestond de krant vermoedelijk tot 1878, toen L.J. Goewie overleed en zijn zoon Eduard Anthonie naar Boxtel vertrok.
(3) Volgens Pouwelse (p. 204, nt. 105) heeft E.A. Goewie vermoedelijk in de jaren zeventig de uitgave en de redactie daadwerkelijk van zijn vader overgenomen.
(4) Vgl. Pouwelse.
(5) Vgl. *Brinkman's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 540).

267

het[1] Tilburgsch dagblad 1898-1900
◆ *jaren* 1(1898), nr. 1(10 jan.) – 3(1900), nr. 556(28 dec.)
◆ *ondertitel* Voor het volksbelang ∞ 1(1898), nr. 1(10 jan.) – nr. 17(8 febr.)
– Het volksbelang ∞ 1(1898), nr. 18(10 febr.) – 3(1900)
◆ *uitgever* Antoine Arts
◆ *plaats* Tilburg
◆ *frequentie* viermaal per week[2] (maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag)
◆ *formaat* C
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* Antoine Arts, dir.-uitg.
◆ *relaties* Opgegaan in *Nieuwe Tilburgsche courant* (1879-1944)
◆ *literatuur* W.J. Pouwelse, F.J.M. van Puijenbroek, 'Kranten in Tilburg', in: *de Lindeboom*, 3/4(1979/80), p. 123-210, alhier p. 167-169
◆ *autopsie* Volledig
– GA Tilburg
◆ *typering* Nieuwsblad, dat op die dagen uitkwam, waarop de overige lokale bladen niet verschenen. De uitgever Antoine Arts verzorgde reeds de *Nieuwe Tilburgsche courant* en met een gecombineerd abonnement op zijn beide bladen had men in feite de nieuwsvoorziening van een dagblad. Vanaf januari 1901 werden de beide bladen samengevoegd tot het dagblad de *Nieuwe Tilburgsche courant*. Het *Tilburgsch dagblad* wilde, zo werd in het eerste nummer gezegd, voorzien "in de telken dage, grooter wordende behoefte aan goede en goedkoope dagblad-lectuur in stad en land: tegelijk te helpen den stroom te keeren van de verderfelijke bladen, die sterker dag aan dag de huisgezinnen binnendringt". Het blad presenteert zich als uitgesproken katholiek: "Katholiek als wij zijn, – is het niet van noode, een program te geven. Wat ons program is, begrijpt ieder katholiek, weet ieder, die vasthoudt aan de aloude kerk van Rome". In de *Nieuwe Tilburgse courant* van 6 augustus 1951 wordt in een terugblik geschreven, dat het *Tilburgsch dagblad* hoofdzakelijk op losse verkoop berekend was: "Het kostte (...) één cent per exemplaar en er konden er overal zoveel worden verkocht als men maar wilde. In Nijmegen werden er b.v. 800 per avond geplaatst!".
◆ *noten*
(1) 'Het' vervalt m.i.v. 2(1899), nr. 232(20 maart).
(2) De bedoeling van de uitgever was het blad te laten verschijnen op die dagen, waarop de overige Tilburgse kranten niet verschenen.

268

Tilburgsche courant 1869-1931
◆ *jaren* 1869, nr. 196(3 juli) – 66(1931), nr. 11496(30 juni)
◆ *ondertitel* Algemeen nieuws- en advertentieblad ∞ 1869 – 23(1887), nr. 2100(1 dec.)
– Algemeen nieuws- en advertentieblad. Tevens gewijd aan de belangen van de Langstraat[1] ∞ 23(1887), nr. 2101(4 dec.) – 27(1891)
– Voormalig weekblad van Tilburg ∞ 28(1892) – 33(1897), nr. 3401(7 febr.)
– Anderdaagsch nieuwsblad ∞ 42(1906), nr. 3998(12 mei) – [47(1911), nr. 4860(16 dec.)]
– Dagblad van het Zuiden ∞ 47(1911), nr. 4861(18 dec.) – 66(1931)
◆ *uitgever* Firma N. Luijten[2] ∞ 1869 – [1926, febr.][3]
– [NV Boek- en Handelsdrukkerij Helmond ∞ 1926, febr.-1931][3]
◆ *plaats* Tilburg
◆ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 1869 – 42(1906), nr. 3997(10 mei)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 42(1906), nr. 3998(12 mei) – 47(1911), nr. 4859(14 dec.)
zesmaal per week (niet op zondag)[4] ∞ 47(1911), nr. 4861(18 dec.) – 66(1931)
◆ *formaat* C ∞ 1869 – 11(1875); D ∞ 12(1876) – 33(1897), nr. 3040(4 febr.); E ∞ 33(1897), nr. 3041(7 febr.) – 66(1931)
◆ *omvang* V ∞ 1869 – 31(1895); VI ∞ 32(1896) – 66(1931)
◆ *redactie* [1869-? Joannes Vrancken, hoofdred.][5],[6]
[{1875} Banning, hoofdred.][6]
[1882-1892 Edmond Neelis, hoofdred.][5]
[1892-1895 pater Victor Zwijsen, medewerker][5]
[1896-1900 P.N. Brouns, red.][5]
[1910-1922 A.J. Prins, hoofdred.][5]
1918-{1926} Vincent Luijten, dir. (na 6 febr. 1926 niet meer vermeld)
[1926-1931 Jan Bruna, hoofdred.][5]
[1926-1931 Gerard Knuvelder, medewerker][5]
◆ *bijzonderheden* Jaargangnummering vanaf 6(1870).
– Vanaf {1925} zijn er foto's in de krant opgenomen.
– De Firma N. Luijten gaf vanaf [1897] een kerkelijk weekblad voor Tilburg uit onder de titel het *Kerkklokje*

van Tilburg, 'Officieele lijst der kerkelijke diensten, tevens bevattende verhalen op godsdienstig en maatschappelijk gebied'. Mogelijk is dit het zondagsblad, waarvan af en toe in de krant sprake is.[7] Zo wordt vanaf 28 juli 1910 enige tijd in de donderdagkrant vermeld: "bij dit nummer behoort een Zondagsblad". In 1916 werd de Stichting Roomsch leven opgericht, welke onder meer overging tot de uitgave van een kerkelijk weekblad, *Roomsch leven*[8], waarin de kerkberichten waren opgenomen, die nu niet langer ter beschikking van de Firma Luijten werden gesteld.

– Met ingang van 1912 wordt er in de krant gesproken over een geïllustreerd zondagsblad dat de lezers gratis ontvangen. Afgaande op de annonces in de krant betrof het hier het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad* (zie de afzonderlijke beschrijving). In het nummer van 31 dec. 1919 van de *Tilburgsche courant* wordt gezegd, dat het zondagsblad voortaan niet meer gratis zal worden verspreid, maar dat een verhoogde abonnementsprijs wordt gevraagd voor levering van de krant met zondagsblad. Vanaf april 1925 tot en met 1931 verscheen naast dit *Geïllustreerd zondagsblad* als zaterdagbijlage *Geïllustreerde zondagslectuur voor de lezers van de Tilburgsche courant, Dagblad van het Zuiden*, aangekondigd als "een met teekeningen geïllustreerd bijblad, uitsluitend aan ontspanningslectuur gewijd". De tekst van deze zaterdagbijlage kwam deels uit *de Nieuwe eeuw*.

– Volgens een bericht in de krant van 25 dec. 1897 was het met ingang van 1898 mogelijk zich enkel op het zondags verschijnend blad te abonneren. Toen de courant werd omgezet in een dagblad, bleef de mogelijkheid bestaan zich te abonneren op een eenmaal per week verschijnende editie en daarnaast op een driemaal per week verschijnende editie. Tot en met 1 mei 1914 is in de titelkop sprake van deze vorm van deelabonnement.

✦ *relaties* Voortzetting van *Weekblad van Tilburg*[9]

– Opgegaan in de *Nieuwe Tilburgsche courant* (1879-1944)

✦ *literatuur* W.J. Pouwelse, F.J.M. van Puijenbroek, 'Kranten in Tilburg', in: *de Lindeboom*, 3/4(1979/80), p. 151-155

– Fr. Caesario Peters, 'Drukker en uitgever Bartje Luijten over de Tilburgsche courant', in: *Tilburg*, 2(1984), nr. 1, p. 17-20

✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1907, 1920 – 1925, maart en 1931, jan.-maart

– GA Tilburg

✦ *typering* Katholiek nieuws-, later dagblad voor Tilburg en omstreken. Na de afschaffing van het dagbladzegel werd het *Weekblad voor Tilburg* omgezet in de tweemaal per week verschijnende *Tilburgsche courant*. In het eerste nummer van 3 juli 1869 werd daarover gezegd: "Het dagbladzegel is afgeschaft; de wet welke de laatste belasting op de vrije uiting der gedachten door de drukpers, opheft, is den 1ste dezer maand in werking getreden. De Nederlandsche lezers van de organen der openbare meening krijgen nu over het algemeen voor hetzelfde geld tweemaal zooveel ter lezing als vroeger; immers de eigenlijke dagbladen hebben zich meest allen in een grooter pak gestoken; de couranten, die driemaal 's weeks uitkwamen verschijnen thans zesmaal, en vele weekbladen hebben aangekondigd dat zij voortaan twee nummers per week zullen aanbieden. Dien weg slaan ook wij in". Over de richting van de krant werd daaraan toegevoegd: "Katholiek, al datgene voorstaande en bevorderende, wat met de belangen van godsdienst, volk, vaderland, provincie en gemeente strookt". Het blad steunde aan het eind van de negentiende eeuw de conservatieve richtingen binnen het katholicisme. Onder het hoofdredacteurschap van Prins ontwikkelde de krant zich in een meer democratische richting. Toen de krant in 1926 was overgenomen door Drukkerij Helmond en ook aldaar werd gedrukt, verloor het blad steeds meer zijn specifiek Tilburgs karakter. Dit veroorzaakte een zo groot verlies van abonnees, dat het blad niet langer kon voortbestaan.

✦ *noten*

(1) In het nummer van 4 december 1887 wordt gezegd, dat geregeld is verzocht de *Tilburgsche courant* zo in te richten, "dat dit blad tevens zou zijn het Katholiek orgaan voor de Langstraat in haar geheelen omvang". Aan deze wens wordt gevolg geven en daarmee krijgt de Langstraat, "deze zoo nijvere streek met haar duizenden katholieken", een blad dat voortaan haar belangen kan behartigen.

(2) In 1912 werd de Firma N. Luyten opgericht. Het doel van de firma werd als volgt omschreven: het uitoefenen van "de drukkers- en uitgevers-affaire, waaronder in de eerste plaats het drukken en uitgeven van de *Tilburgsche courant*, 'Dagblad van het Zuiden', en van het *Kerkklokje van Tilburg*, voorts het drijven van handel in boeken en schrijf-, kantoor- en schoolbenodigdheden" (vgl. *Nederlandsche staatscourant*, 1912, nr. 43(21 febr.)).

(3) Vanaf het nummer van 6 febr. 1926 vervalt de vermelding van de naam van de firma Luijten en van de directeur Vincent Luijten in de titelkop. Er wordt in hetzelfde nummer bericht, dat het bureau van de krant is verplaatst binnen Tilburg: "Met deze verplaatsing gaat gepaard een algeheele reorganisatie van de Redactie, waardoor de *Tilburgsche courant* op alle gebied zal zijn het vlugst en best ingelichte provinciale blad van Noord-Brabant". Pouwelse, Van Puijenbroek (p. 153) vermelden abusievelijk dat de krant reeds in 1922 door Boek- en Handelsdrukkerij Helmond zou zijn opgekocht.

(4) In het nummer van 18 dec. 1911 wordt over de omzet-

ting van de krant tot dagblad het volgende gezegd: "De drang des tijds is naar een Dagblad. Er ontwikkelt zich in onze hedendaagsche maatschappij naar alle zijden eene krachtige aktie op alle gebied. Heel het Katholieke leven heeft zich de laatste jaren als 't ware vernieuwd. Die opleving vindt allereerst zijn terugslag in de pers. Van haar wordt steeds meer verlangd. Kon men zich vroeger tevreden stellen met een blad, dat twee, hoogstens driemaal per week uitkwam, het openbare leven geeft telkens meer, werpt herhaaldelijk nieuwe vraagstukken op, en stelt dientengevolge aan de pers altijd hoger eischen. Slechts een dagblad kan daaraan voldoen".
(5) Vgl. Pouwelse, Van Puijenbroek.
(6) Volgens Pouwelse, Van Puijenbroek, (p. 153) zou Vrancken hoofdredacteur zijn gebleven tot in 1882. Volgens frater Caesario Peters berust dit op een vergissing en was Vrancken in elk geval in 1875 al geen redacteur meer. Zijn plaats zou zijn ingenomen door Banning.
(7) Op het NPM is één aflevering aanwezig van het *Kerkklokje*: 9(1905), nr. 444(10 sept.). Op het Gemeentearchief Tilburg is aanwezig: 20(1915), nr. 924(7 febr.). De afleveringen bevatten het epistel en evangelie van de betreffende zondag, stichtende lectuur en de lijst der kerkdiensten.
(8) Van *Roomsch leven* is als lokaal kerkelijk weekblad geen afzonderlijke beschrijving opgenomen. De eerste aflevering verscheen op 30 dec. 1916, waarin over het doel van het blad werd geschreven: "bevordering van het godsdienstige en sociale leven". Het blad werd aanvankelijk verzorgd door de NV Drukkerij het Nieuwsblad en vanaf 1920 door de firma H. Bergmans. Achtereenvolgens waren hoofdredacteuren van *Roomsch leven*: pastoor W. de Klijn, J. van Wijck pr., G. Cudde pr., C. Berkelmans pr. en G. Vrins (vgl. 'Tilburgse pers is bijna honderd jaar oud', in: *Nieuwe Tilburgse courant*, 11 april 1964).
(9) Van het *Weekblad van Tilburg* (1865-1869), de voorloper van de *Tilburgsche courant*, is als lokaal weekblad geen beschrijving in de BKNP opgenomen. Het blad is aanwezig in het Gemeentearchief Tilburg en werd aanvankelijk uitgegeven door Wilhelmus Bergmans en vanaf juli 1866 door N. Luijten.

269

de Tilburgsche[1] courant 1945-1951
• *jaren* 1945, nr. 1(23 april) – 1951, nr. 1764(4 aug.)
• *ondertitel* Dagblad voor Centraal Brabant
• *uitgever* Stichting De Tilburgsche Courant, v/h Fa. Antoine Arts
• *plaats* Tilburg
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E[2]
• *omvang* V ∞ 1945; VI ∞ 1946-1951
• *redactie* {1945} P. van Beek, red. (vermeld tot en met 4 dec. 1945)
{1945} J. Majoie, red. (vermeld tot en met 4 dec. 1945)
{1945} Chr. Ganzeboom, red. (vermeld tot en met 4 dec. 1945)
1945-{1947} J. Bechtold, hoofdred. (vermeld tot en met 2 juli 1947)
1945-1951 L.J.J. Arts, dir.
1947 prof.dr. P.P. van Berkum, dir.
{1948}-1951 dr. A.C.B. Arts, dir. (vermeld vanaf 6 dec. 1948)
In de jaren 1945-1947 was er een Commissie van Bijstand bestaande uit J.M.F.J. Bloemen en Pieter van der Meer de Walcheren.
• *relaties* Voortzetting van *Nieuwe Tilburgsche courant* (1879-1944)[3]
– Voortgezet als *Nieuwe Tilburgse courant* (1951-1964)
• *autopsie* Volledig
– GA Tilburg
• *typering* Katholiek dagblad, voortzetting van de *Nieuwe Tilburgsche courant*, die in de oorlogsjaren enigszins in Duits vaarwater was gekomen. Na de bevrijding mocht de *Nieuwe Tilburgsche courant* dan ook niet onmiddellijk opnieuw verschijnen. In het eerste nummer van 23 april 1945 van *de Tilburgsche courant* werd de ministeriële toestemming tot verschijnen van de krant gepubliceerd. De toestemming was verkregen op voorwaarde dat voor de krant een Commissie van Bijstand werd benoemd. Deze commissie had het recht van veto over ontslag en benoeming van redacteuren. De commissie bepaalde samen met de redactie de redactionele gedragslijn.
• *noten*
(1) M.i.v. 1947, nr. 616(1 mei): *de Tilburgse courant*.
(2) Enkele nummers uit 1945: C-formaat.
(3) In het eerste nummer van de *Nieuwe Tilburgse courant* van 6 aug. 1951 wordt over de naamsverandering het volgende gezegd: "Tenslotte kwam het eind van de oorlog en achtte het Tilburgs militair gezag, vanwege het revolutiegevaar, het nodig dat de naam van ons blad bij de herverschijning zou zijn "*De Tilburgsche Courant*".

270

Tilburgsche post [1921]-[1940]
• *jaren* [1921, begin dec.][1] – [1940][2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad
• *uitgever* De Tilburgsche Handelsdrukkerij Jean Smits en Zonen
• *plaats* Tilburg
• *frequentie* wekelijks (vrijdag) ∞ 1(1921/22) – [13(1933/34), nr. 632(29 dec.)][3]
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 13(1933/34), nr. 633(3 jan.) – {16(1936/37), nr. 1034(24 nov.)}

◆ *formaat* D ∞ 1(1921/22) – {9(1929/30), nr. 447(4 juli)}; E ∞ {10(1930/31), nr. 482(6 maart)} – {16(1936/37)}
◆ *omvang* V ∞ [1(1921/22)] – [12(1932/33)]; VI ∞ [13(1933/34)] – [16(1936/37)]
◆ *redactie* [1922-? Arnold Prins, hoofdred.][4]
[?-? Willem van Mook, hoofdred.][4]
◆ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang startte in het begin van de maand december.
◆ *literatuur* A.M. Lauret, 'In liefde bloeijende? Verkenningen in de Tilburgse perswereld', in: *het Nieuwsblad van het Zuiden*, 61(1977/78), nr. 1(6 aug.), p. 59
◆ *autopsie* 1(1921/22), nr. 32(21 juli) – nr. 35(11 aug.), nr. 42(29 sept.), nr. 77[datum afgescheurd]; 3(1923/24), nr. 107(31 dec.); 4(1924/25), nr. 161(9 jan.); 7(1927/28), nr. 328(23 maart); 8(1928/29), nr. 415(22 nov. 1929) – nr. 416(29 nov.); 9(1929/30), nr. 419(20 dec.) – nr. 447(4 juli) (met lacunes); 10(1930/31), nr. 482(6 maart), nr. 493(15 mei), nr. 503(24 juli), nr. 515(16 okt.); 11(1931/32), vrijwel volledig; 12(1932/33), onvolledig; 13(1933/34), vrijwel volledig; 14(1934/35), vrijwel volledig; 15(1935/36), zeer onvolledig; 16(1936/37), nr. 1034(24 nov.); 17(1937/38), nr. 1085[datum afgescheurd] en juni 1939(gelegenheidsuitgave i.v.m. de verkiezingen)
– NPM ∞ 1924/25, nr. 161; 1927/28, nr. 328; 1930/31, nr. 482
– GA Tilburg ∞ alle overige afleveringen
◆ *typering* Nieuwsblad voor Tilburg en omgeving met vooral, maar niet uitsluitend plaatselijk nieuws. Volgens Lauret was het blad in het begin een strijdorgaan voor de R.K. Staatspartij. Onder Van Mook nam de *Tilburgsche post* een steeds kritischer houding aan tegenover het stadsbestuur en bij de staking in de textielindustrie in 1935 werd de zijde van de stakers gekozen. Pastoor W.J.J. de Klijn, directeur van het weekblad *Roomsch leven* wist bij het dekenaat Tilburg te bereiken, dat vanaf de preekstoel de *Tilburgsche post* voor alle katholieken tot verboden lectuur werd verklaard. In de laatste jaren van zijn bestaan was het blad orgaan van het R.K. Zuiderfront, de plaatselijke concurrent van de R.K. Staatspartij.
◆ *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(2) Gegevens ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*. De titel is aldaar voor het laatst vermeld in de uitgave van 1940.
(3) In het nummer van 3 jan. 1934 wordt gezegd, dat het blad vanaf die datum tweemaal per week verschijnt.
(4) Vgl. Lauret.

271

de Toekomst 1848-1851
◆ *jaren* 1848, nr. 1(1 april) – 1851, nr. 184(28 sept.)[1]
◆ *ondertitel* Katholijk weekblad ∞ 1848, nr. 1(1 april) – {nr. 22(27 aug.)}
◆ *uitgever* Gebr. J. en H. van Langenhuysen ∞ 1848, nr. 1(1 april) – {1851, nr, 157(23 maart)}
– J. Diderich ∞ {1851, nr. 159(6 april) – nr. 184(28 sept.)
– Vanaf oktober 1848 is het weekblad *de Toekomst* enige tijd het orgaan geweest van de Haagse vereniging voor roomsch-katholieke kiesbevoegden de Toekomst. Vanwege de te sterke democratische richting van het blad, werden eind 1849 of in 1850 de banden verbroken.
◆ *plaats* 's-Gravenhage
◆ *frequentie* wekelijks
◆ *formaat* C
◆ *omvang* [II] ∞ 1848; [III] ∞ 1849-1850; [II] ∞ 1851
◆ *redactie* [E.P. Borst, dir.][2]
[J.F. van Heerdt, medewerker][2,3]
◆ *bijzonderheden* Doorlopende paginering van nr. 1, p. 1 tot en met nr. 184, p. 754.
◆ *literatuur* G.A.M. Beekelaar, *Rond grondwetsherziening en herstel der hiërarchie. De Hollandse katholieke jongeren, 1847-1852* Hilversum/Antwerpen 1964), p. 93-94, 105, 121-122
– J.H.J.M. Witlox, *De staatkundige emancipatie van Nederlands katholieken 1848-1870. Derde deel van: De Katholieke Staatspartij in haar oorsprong en ontwikkeling geschetst* (Bussum 1969), p. 86-87
◆ *autopsie* 1848, nrs. 1-11, 14, 18, 22, 38; 1850, nrs. 95, 127, 135; 1851, nrs. 146-149, 151-152, 154, 157, 159-177, 180-184
– IISG ∞ 1848, nrs. 1-11, 14
– NPM ∞ 1848, nrs. 18, 22, 38; 1850, nrs. 95, 127
– KB ∞ 1850, nr. 135; 1851
◆ *typering* Katholiek weekblad met 'Binnenlandsche' en 'Buitenlandsche berigten'. Democratisch gekleurd blad, dat, volgens Beekelaar, na de breuk met de gelijknamige kiesvereniging afzakte tot het peil van een boulevardblad. Volgens 1848, nr. 1(1 april) bestaat er "voor Katholijken in Nederland behoefte (...) aan bladen, die, in meer beperkten omvang voor ieder in het algemeen geschikt zijn, om gelezen te worden, ten einde hen voor te lichten in de belangen, die met hun godsdienstig en maatschappelijk belang in een nauw verband staan". *De Toekomst* wil in deze behoefte voorzien en propageren voor vrijheid van godsdienst en onderwijs en voor gelijkstelling in de verlening van ambten. Naast katholieken hebben ook protestanten hun medewerking aan *de Toekomst* verleend. Vgl. 1851, nr. 184(28 sept.), p. 752, 'Aan onze Correspondenten zoo hier als elders!': "Gij bovenal, Protestanten onder U, gij hebt ons in Uwe ziel doen lezen, (...) dat gij, door onze inspanningen te ondersteunen, ook offers veil had voor hen, die wel met

U in godsdienst verschillen, maar met U overeenstemmen in de meening, dat niemand mag onthouden worden, wat het zijne is".
◆ *noten*
(1) Witlox (p. 87) vermeldt abusievelijk dat het laatste nummer van het blad op 28 sept. 1854 zou zijn verschenen.
(2) Vgl. Beekelaar.
(3) Volgens Witlox (p. 87) werd Van Heerdt op een gegeven ogenblik alle medewerking aan het blad verboden.

272

Toekomst [1944]-1954
◆ *jaren* [1944, ongen.(zomer)][1] – 10(1954), nr. 2941(31 dec.)
◆ *ondertitel* Weekblad voor strijdend Nederland[2] ∞ {1944, ongen.(7 okt.)} – {1945, ongen.(mei)}
– Sociaal-politiek weekblad voor katholiek Delfland ∞ {1(1945/46), nr. 36(18 mei)} – nr. 41(22 juni)
– Katholiek dagblad voor Delft en Delfland ∞ 1(1945/46), nr. 42(30 juni) – {nr. 144(31 okt.)} Katholiek dagblad voor Delft en omstreken ∞ {1(1945/46), nr. 151(9 nov.)} – 10(1954)
◆ *uitgever* Stichting Toekomst[3] ∞ {1(1945/46), nr. 36(18 mei)} – {nr. 144(31 okt.)}
– NV De Courant de Maasbode ∞ {1(1945/46), nr. 151(9 nov.)} – 10(1954)
– De krant werd tot en met oktober 1945 gedrukt bij de gebroeders Van der Drift[1], daarna bij de Maasbodepers in Rotterdam
◆ *plaats* Delft
◆ *frequentie* wekelijks (aanvankelijk zaterdag, later vrijdag) ∞ {1944, ongen.(7 okt.)} – 1(1945/46), nr. 41(22 juni)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 1(1945/46), nr. 42(30 juni) – 10(1954)
◆ *formaat* B ∞ {1944, ongen.(7 okt.) – 1945, ongen.(mei); C[4] ∞ 1(1945/46), nr. 36(18 mei) – nr. 94(3 sept.); E ∞ 1(1945/46), nr. 95(4 sept.) – {nr. 144(31 okt.)}: D ∞ {1(1945/46), nr. 151(9 nov.)} – 2(1946/47), nr. 561(18 maart); E ∞ 2(1946/47), nr. 562(19 maart) – 10(1954)
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* [1944-1945 kapelaan Van der Hoogte][1]
[1944][1]-{1945} pater Commandeur OFM, hoofdred. en later waarn. red. (vermeld tot en met 13 juli 1945)
[1945 A. Deering, red. tijdens de gevangenschap van pater Commandeur][1]
{1945} drs. H. Lammers, waarn. hoofdred. (vermeld tot en met 13 juli 1945)
{1945} A. Sipman, waarn. red. (vermeld tot en met 13 juli 1945)
Voor de directie en redactie vanaf het moment dat het blad kopblad werd van *het Nieuwe dagblad*, zie aldaar
◆ *bijzonderheden* De jaargang- en afleveringsnummering wordt gebruikt vanaf {1(1945/46), nr. 36(18 mei)}. Vanaf de tweede jaargang begint de nieuwe jaargang steeds in het begin van de maand juli.
– Vanaf november 1945 kopblad van *het Nieuwe dagblad*.
◆ *relaties* Voortgezet als *Delfts katholiek dagblad*
◆ *literatuur* Pater Commandeur, *Van cel naar cel. Noordeinde 20, Delft – Haagse Veer, Rotterdam* [Delft 1946], 53 p.
– L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945*. Derde herz. druk ([Utrecht] 1989), p. 237-238, nr. 810
◆ *autopsie* 1944, ongen.(7 okt.) – 1945, ongen.(mei) en 1(1945/46), nr. 36(18 mei) – 10(1954), m.u.v. 1(1945/46), nrs. 145-150
– RIOD ∞ 1944, ongen.(7 okt.) – 1945, ongen.(mei)
– GA Delft ∞ 1945/46, nr. 36 – 1954
◆ *typering* Katholiek blad, dat in 1944 in de illegaliteit begon te verschijnen. Volgens het bevrijdingsnummer had het zich als doel gesteld "de katholieken voor te lichten op sociaal gebied, maar in de bezettingstijd vooral ook om onder hen de geest van de illegaliteit te verlevendigen en levendig te houden". De hoofdredacteur pater Commandeur schreef over de keuze van de naam van het blad: "Toekomst, omdat het blad tevens richtlijnen wil geven voor de tijd na de oorlog. Het wil de strijdgeest onder de katholieken niet alleen levendig houden, maar vooral benadrukken dat die strijd gestreden wordt voor een beter vaderland" (vgl. Pater Commandeur, *Van cel naar cel*, p. 14). Vanaf november 1945 werd *Toekomst* kopblad van *het Nieuwe dagblad*.
◆ *noten*
(1) Vgl. Winkel.
(2) Het 'Speciaal vredes-en bevrijdingsnummer' heeft als ondertitel: 'Katholiek weekblad voor strijdend Nederland'.
(3) In 1(1945/46), nr. 37(25 mei) wordt over de Stichting Toekomst gezegd, dat deze is voortgekomen uit de katholieke illegaliteit van Delft: "Deze illegale werkers vormen een vertegenwoordiging uit de jongeren, die de Katholieke sociale beginselen tot de hunne hebben gemaakt. Zij hebben den vijand bestreden en zullen ook het initiatief nemen tot den wederopbouw van het Katholieke leven".
(4) In 1(1945/46), nr. 49(9 juli) wordt over het formaat van de krant gezegd, dat de krant te klein is in verband met de papiertoewijzingen en dat derhalve niet alle nieuwsberichten kunnen worden geplaatst: "Teneinde hierin enigermate te voorzien, zullen binnenkort op verschillende punten in de stad meer uitgebreide nieuwsborden van *Toekomst* geplaatst worden".

273

Twentsche courant [1844]-{1980}
✦ *jaren* [Prospectus, onder de titel 'Weekblad van Twenthe' (18 dec. 1843)][1]
– [1844, 6 jan.][1] – 98(1941), nr. 78(30 sept.)[2]
– Bulletin (10 april 1945); 99(1945), nr. 1(11 april) – {133(1980), nr. 309(31 dec.)}
✦ *ondertitel* Nieuwsblad voor Twente, waarin opgenomen: Weekblad voor Oldenzaal en omstreken. Oldenzaalsche courant ∞ 80(1923)-98(1941)
– Katholiek dagblad voor Twente ∞ 99(1945), nr. 3(17 april) – 112(1959), nr. 2(3 jan.)
✦ *uitgever* Eigenaar: J.T. Sommer sr en jr ∞ 1844-72(1915); NV Twentsche Courant- en Handelsdrukkerij[3] ∞ 72(1915) – 90(1933), juli; Bruggeman's Uitgevers-Maatschappij[4] ∞ 90(1933), juli – 92(1935); H.Th. Hasewinkel[5] ∞ 93(1936)-98(1941); Stichting Twentsche Courant[6] ∞ 99(1945)-{133(1980)}
– Drukker: Drukkerij J.T. Sommer ∞ 1844-72(1915); NV Twentsche Couranten Handelsdrukkerij ∞ 72(1915)-79(1922); Oldenzaalsche Courant- en Handelsdrukkerij ∞ 80(1923)-98(1941); NV Drukkerij Twentsche Courant[7] ∞ 1945-{133(1980)} (vanaf 1972: BV Drukkerij Twentsche Courant)
– Vanaf 1964 deelname in het samenwerkingsverband de Pers Unie[8]
✦ *plaats* Almelo ∞ [1844]-79(1922). Vanaf 5 juli 1916 was er een bureau te Enschede gevestigd, vanaf 1 jan. 1917 ook te Hengelo en vanaf 1 jan. 1918 tevens te Oldenzaal. Vanaf febr. 1920 worden er geen bureaus vermeld.
– Oldenzaal ∞ 80(1923) – 112(1959), nr. 2(3 jan.). Toen de *Twentsche courant* naar Oldenzaal verhuisde, werd te Almelo een nieuw katholiek weekblad gestart, de *Nieuwe Twentsche en Almelosche courant*.[9] Tot en met april 1931 hield de *Twentsche courant* een kantoor in Almelo. Vanaf dec. 1945 waren er kantoren in Almelo, Enschede en Hengelo.
– Hengelo ∞ 113(1959), nr. 3(5 jan.) – {133(1980)}. Vanaf jan. 1959 waren er kantoren in Almelo, Enschede en Oldenzaal. Vanaf 1974 was er ook een kantoor te Raalte en vanaf 1976 tevens te Losser en Haaksbergen.
✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ [1844][1] – 26(1869), nr. 27(3 juli)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag – in feite was het verschijningstijdstip: dinsdag- en vrijdagavond en als zodanig ook vermeld vanaf 5 juli 1915) ∞ 26(1869), nr. 28(7 juli) – 74(1917))
driemaal per week (maandag, woensdag en zaterdag) ∞ 75(1918)-79(1922)
tweemaal per week (dinsdag en vrijdag/zaterdag) ∞ 80(1923)-98(1941)
zesmaal per week (niet op zondag)[10] ∞ 99(1945)-{133(1980)}
✦ *formaat* B[11] ∞ {1845}-11(1854); C ∞ 12(1855)-40(1883); D ∞ 41(1884) – 58(1901), nr. 78(28 sept.); E ∞ 58(1901), nr. 79(2 okt.) – 98(1941); D ∞ 99(1945), nr. 1(11 april) – nr. 7(21 april); C ∞ 99(1945), nr. 8(23 april) – nr. 207(21 dec.); afwisselend C- en E-formaat ∞ 99(1945), nr. 208 (22 dec.) – 100(1946), nr. 32(7 febr.); E ∞ 100(1946), nr. 33(8 febr.) – {133(1980)}
✦ *omvang* III ∞ {1845}-26(1869); V ∞ 27(1870)-62(1905); VI ∞ 63(1906)-{133(1980)}
✦ *redactie* [1844-? J.T. Sommer sr, dir.][1]
? – 1920 J.T. Sommer jr, dir.
[ca. 1916 – 1922 G.B. Vloedbeld, red.]
[1921-1922 Th. van Emstede, dir.][12]
1923-{1933} L.A.M. Bruggeman, dir. (vermeld tot en met 15 juli 1933)
{1941} J.H. Sterenberg, hoofdred. (vermeld vanaf 9 mei 1941)
1945 Jos Panhuysen, hoofdred.
1945-[1946][13] C.J. v.d. Pol, hoofdred.
1945-{1946} pastoor F.H.J. Stokman, vaste medewerker (vermeld tot en met 2 jan. 1946)
[1945][14]-1968 J.Th. A. Niessen, dir.
[1945][13]-{1980} J.G.H. Oude Brunink (tot 1970 red. chef, vanaf 1970 hoofdred.)
[1946-? J.H.M. Poelman, chef red.][14]
[1946]-1969 mr. B.H.A.M. Plegt, hoofdred. (vgl. 'Ten afscheid' in: 31 dec. 1969)
1968-{1980} drs. J.H. Niessen, dir.
✦ *speciale nummers* 25 febr. 1959: 'Feestnummer' t.g.v. de inzegening en in gebruikstelling van de 32-zijdige rotatiepers en het nieuwe gebouw te Hengelo, 64 p.
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd ingevoerd met ingang van 3(1846), nr. 1(3 jan.). De nieuwe jaargang begon steeds op 1 januari. In 1959 is het jaargangverloop enigszins warrig. Van 5 jan. tot en met 23 febr. is er sprake van jaargang 113; van 24 febr. tot en met 1 april van jaargang 114 en vanaf 2 april tot en met 31 dec. opnieuw van jaargang 112, hoewel ook gedurende het jaar 1958 dit jaargangnummer was gebruikt.
– Vanaf 1926 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Van 1919 tot en met 1938 verscheen de *Twentsche courant* in nauwe samenwerking met het *Overijselsch dagblad*. Als kopbladen verschenen de *Geldersche courant*, voortgezet als de *Geldersche krant*, (van 1934 tot en met {1941}) en het *Overijssels dagblad* (van 17 sept. 1962 tot en met {dec. 1980}).
– Reeds aan het begin van de 20e eeuw verscheen de krant in verschillende edities. Zo wordt in 74(1917), nr. 103(29 dec.) gezegd, dat de krant enkele jaren geleden overging tot "de uitgave van een speciale editie voor de Veen- en Vechtstreek, d.i. voor Coevorden, Dedemsvaart, Ommen, Dalfsen, Vroomshoop, Vriezenveen e.a. plaatsen aan of bij de Vecht en Dedemsvaart". Bij de Twentsche Courant te Hengelo worden voor de jaren vanaf 1945 de edities bewaard voor Almelo, Enschede, Hengelo en Oldenzaal. In 1968 verschenen er zeven ver-

schillende edities: 1. Wierden, Rijssen en Hellendoorn; 2. Tubbergen; 3. Almelo; 4. Hengelo; 5. Oldenzaal; 6. Enschede; 7. Gelderse Achterhoek (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(28 okt.), p. 384).
– Vanaf 73(1916), nr. 4(15 jan.) verscheen als derde blad van de zaterdag-uitgave: *Zondagsblad van de Twentsche courant*. In dit zondagsblad, zo was de bedoeling, zouden artikelen van 'blijvende waarde' worden geplaatst; het zondagsblad kon door de abonnees "van week tot week worden bewaard. Mettertijd krijgt men zoo een lezenswaardig boekwerk". Vanaf 7 april 1917 kon wegens de beperking in de stroomvoorziening het zondagsblad niet meer als afzonderlijk bijvoegsel verschijnen, maar de daarin geplaatste artikelen werden op een aparte pagina *Zondagslectuur* ondergebracht. Kort daarop verdween ook deze rubriek *Zondagslectuur*.
– Vanaf 112(1959), nr. 114(16 mei) verscheen zaterdags de bijlage *Weekend-passage*, welke titel vanaf 11 sept. 1971 werd gewijzigd in *Weekend*.
– Vanaf 10 maart 1962 tot en met 5 april 1968 verscheen het kerkelijk nieuws elke zaterdag in een afzonderljke bijlage *Kerkblad*; het eerste nummer verscheen onder de titel *Kerkkrant*. Met ingang van 12 april 1968 werd het kerkblad opgeheven en daarvoor in de plaats kwam wekelijks een pagina *Kerk en wereld*. Over deze verandering werd in de krant van 12 april 1968 (p. 23) geschreven, dat ze een gevolg was van de verschuiving in de verhouding tussen Kerk en Wereld. De Kerk zal zich, zo werd gezegd, anders dan vroeger in de wereld gaan opstellen en moeten opstellen. Zij moet "om het heil aan de wereld te verkondigen zich in de wereld aan de wereld (...) verliezen".
✦ *relaties* Hierin opgenomen *Onze courant* (1911-1915) en *Weekblad voor Oldenzaal en omstreken* (1885-1922). Het op zaterdag verschijnende *Weekblad voor Oldenzaal en omstreken* is uitgekomen vanaf 1(1885) tot en met 38(1922).[15] Vanaf {jan. 1899} was aan de titel toegevoegd *Oldenzaalsche courant*.[16]
✦ *literatuur* J. Poelman, 'De katholieke pers in ons gewest' en B.H.A.M. Plegt, 'Hoe Twente een katholiek dagblad kreeg', in: *Twentsche courant*, 101(1947), nr. 255(31 okt.)
– Jan Ankoné, *Twentsche courant 1945-1959. Een dagblad tussen open en gesloten katholicisme*. Scriptie doctoraal bijvak 'Geschiedenis van de pers, propaganda en openbare mening', Universiteit van Amsterdam, 1988, 77 p.
✦ *autopsie* Volledig: 1845-1881; 1883-1894; 1897; 1899; 1901; 1905-1906; 1909; 1911-1919; 1921-1980. Niet ingezien: 1844; 39(1882); 52(1895), jan. en febr.; 53(1896), nov. en dec.; 57(1900), april-aug.; 59(1902), aug.-dec.; 67(1910). Onvolledig ingezien: 55(1898), 60(1903), 61(1904) en 77(1920). Zeer onvolledig ingezien: 64(1907) en 65(1908).
– Twentsche courant, Hengelo ∞ 1845-1950 (leggers); 1952, juli-dec., 1953, juli – 1956, dec., 1962 (microfiches)
– RIOD ∞ 1945, nrs. 1-5
– KB ∞ 1951, 1952, jan.-juni, 1953, jan.-juni, 1957-1961, 1963-1980
✦ *typering* Gedurende de 19de eeuw was de *Twentsche courant* een neutraal blad, dat zich volgens de prospectus van 1843 "stiptelijk [zou] onthouden van alle partijdigheid in staatszaken en godsdienstige geschillen" (geciteerd naar 76(1919), nr. 1(4 jan.)). Bij het 75-jarig bestaan van de krant werd geschreven, dat het blad liberaal getint was "in den tijd toen liberaal en katholiek aan de stembus samen gingen", maar daarna "eerst nog vrij schuchter, weldra openlijk de katholieke vlag ontplooide" (vgl. 76(1919), nr. 1(4 jan.)). In 1909 werd in elk geval naar aanleiding van de Tweede-Kamerverkiezingen gesproken over "wij, katholieken". De *Twentsche courant* werd dé katholieke krant voor Twente, die in de jaren twintig en dertig nauw samenwerkte met het mede op haar initiatief opgerichte *Overijselsch dagblad* in Zwolle. Toen op 2 januari 1970 de nieuwe hoofdredacteur J.G.H. Oude Brunink zich presenteerde, schreef hij in het hoofdartikel 'Taak van de krant', dat de *Twentsche courant* niet wil spreken "namens, maar wel binnen de katholieke kerk. Zij heeft er geen behoefte aan haar afkomst te verloochenen, maar ook niet om kritiekloos een ouderwets soort apologetiek te bedrijven. Zo is zij van mening dat de katholieke kerk, wil zij haar geloofwaardigheid behouden, een andere taal moet gaan spreken dan in het verleden".
✦ *noten*
(1) Vgl. 76(1919), nr. 1(4 jan.).
(2) In het nummer van 30 sept. 1941 wordt de abonnees en adverteerders meegedeeld, dat de krant "door de maatregelen op het gebied van papierbezuiniging" na 1 oktober niet meer zal mogen verschijnen.
(3) Op 1 jan. 1915 werd het faillissement van J.T. Sommer in de krant meegedeeld. In het nummer van 3 juli 1915 werd de abonnees bericht, dat de uitgave van de *Twentsche courant* en van de exploitatie der Boek- en Handelsdrukkerij, tot dan toe gedreven door J.T. Sommer, overgingen aan de NV Twentsche Courant- en Handelsdrukkerij, waarvan tot eerste directeur werd benoemd J.T. Sommer, die alle machines, materialen en stoffering van kantoren, drukkerij en zetterij inbracht. De redactionele leiding zou in dezelfde handen blijven, maar met nieuwe krachten worden aangevuld en "de Redactie zal, zonder aankweeking van partijhaat en met eerbiediging der gevoelens van andersdenkenden, voortgaan met het propageeren der Katholieke beginselen". De NV werd opgericht op 29 dec. 1915 door J.T. Sommer, H.F. Sommer en mr. A.C.B. Arts. Arts bracht het eigendomsrecht van de krant in. In de oprichtingsakte werd het doel van de NV als volgt omschreven: "het uitgeven van couranten, boekwer-

ken en tijdschriften, het adverteeren in couranten, het drukken van alle soorten boeken, staten, registers en formulieren, benevens den handel in alle artikelen die met de exploitatie in verband staan" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1916, nr. 39(16 febr.), NV-nr. 207). Bij de wijziging der akte in 1919 werd Zwolle de plaats van vestiging van de NV en aan de doelstelling werd toegevoegd: "benevens het deelnemen in andere naamlooze vennootschappen, die een gelijk doel als dat van deze vennootschap nastreven" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandse staatscourant*, 1920, nr. 15(22 jan.), NV-nr. 73.

(4) Vanaf 80(1923) was de krant gedrukt bij de Oldenzaalsche Couranten Handelsdrukkerij. In 90(1933), nr. 57(18 juli) werd de lezers en 'cliëntele' bericht, dat de Oldenzaalsche Courant- en Handelsdrukkerij "met het recht van uitgave van de *Twentsche Courant* (...) tot dusver gedreven door de NV Twentsche Courant- en Handelsdrukkerij te Zwolle in eigendom is overgegaan aan Bruggeman's Uitgevers-Maatschappij".

(5) In 93(1936), nr. 1(3 jan.) wordt gezegd, dat de *Twentsche courant* in andere handen is overgegaan. De richting van de krant zal hetzelfde blijven: de katholieke beginselen zullen op ieder terrein van het openbare leven krachtig en eerlijk voorgestaan en verdedigd worden. Tevens wordt uitgesproken, dat er "bij geen van ons eenige neiging aanwezig is voor welke politieke afdwaling dan ook, of, als het nog duidelijker moet gezegd worden, dat er in onze heele leiding geen enkele NSB-er of KDP-er gevonden wordt, en dat bovendien (...) is beschreven en vastgesteld, dat altijd een der plaatselijke parochiepriesters de opperste leiding onzer Courant in handen heeft".

(6) De Stichting Twentsche courant kwam tot stand in 1943 met het doel om na de bevrijding een katholiek dagblad uit te geven. In juli 1943 werd besloten om daartoe van H.Th. Hasewinkel, eigenaar van de toenmalige Twentsche courant het gebouw, de machines en de uitgaafrechten met goodwill te kopen. (Vgl. het 'Feestnummer' van 25 febr. 1959, p. 7). In het begin van de jaren zestig deed de Stichting Twentsche Courant het uitgaverecht van de krant over aan de NV Drukkerij Twentsche Courant. De Stichting is aandeelhoudster van de NV en garandeert de katholieke signatuur van de krant. Naast deze Stichting bestaat er de Egb. Geerdink Stichting, waarin de vier dekens van Twente zitting hebben. De Egb. Geerdink Stichting is tevens aandeelhoudster van de NV. Zij had het statutaire recht op een vertegenwoordiger in de Raad van Commissarissen. Vanaf 1985 werd dit gewijzigd in het recht om een adviseur voor te dragen (mededeling M.H.J. Rabeling, vraaggesprek met O.S. Lankhorst, 6 febr. 1986).

(7) Op 14 okt. 1946 werd de NV Drukkerij Twentsche Courant definitief opgericht. De NV stelde zich ten doel "de voortzetting der zaken van het bedrijf der door (...) heer Hasewinkel onder den naam van Oldenzaalsche Courant- en Handelsdrukkerij gedreven drukkerij, uitgeverij en advertentiebureau, het uitoefenen van het drukkers- en uitgeversbedrijf en al hetgeen daarmede in verband staat, in den meest uitgebreiden zin" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche Staatscourant*, 1946, nr. 255(31 dec.), NV-nr. 855).

(8) Voor de Pers Unie, zie de beschrijving van *het Binnenhof*, noot 3.

(9) Toen de *Twentsche courant* naar Oldenzaal verhuisde, werd te Almelo een nieuw katholiek weekblad gestart, *de Nieuwe Twentsche en Almelosche courant*. In het NPM is het eerste nummer aanwezig, 1(1923), nr. 1(6 jan.), waarin in het welkomstwoord 'Aan den Lezer' wordt gezegd, dat "nu de *Tw. Courant* naar Oldenzaal is verplaatst, de zaak der Roomsche pers in onze stad en omgeving op denzelfden en naar wij hopen verbeterden voet zal worden voortgezet door *de Nieuwe Twentsche en Almelosche Courant*". Volgens M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 47 stond het weekblad onder redactie van J.G. Overmars en werd het in februari 1936 overgenomen door mr.dr. J.W. Schneider. Tot aan 1941 was G.B. Vloedbeld redacteur van *de Nieuwe Twentsche en Almelosche courant*. De leggers van dit weekblad (1923-1941) zijn aanwezig in het Museum voor Heemkunde te Almelo.

(10) De eerste drie nummers van jrg. 99(1945) verschenen op 11, 13 en 17 april. Daarna verschijnt het blad zes maal per week.

(11) In 1845, nr. 1(4 jan.) wordt de lezers meegedeeld, dat de krant voortaan "in grooter formaat" verschijnt.

(12) Vgl. de *Pius-almanak*, 1921-1922.

(13) Vgl. Ankoné.

(14) Vgl. Plegt.

(15) Het *Weekblad voor Oldenzaal en omstreken* was een uitgave van Gerrit Bruggeman, die door de priester Alphons Ariëns als "ideale lekenapostel" is gekenschetst (vgl. Alph. Ariëns, 'Een ideale leekenapostel', in: *Overijselsch dagblad*, 1928, nr. 2727(9 juni) en nr. 2728(11 juni)). Op 29 maart 1917 werd door Gerrit Bruggeman de NV Oldenzaalsche Courant opgericht. Medeoprichters waren: N.X.Th.M. Vos de Wael, L.F.J.M. baron van Voorst tot Voorst, mr. A.C.B. Arts en H.J.M. van der Marck. Deze NV stelde zich ten doel: "het uitgeven, verkoopen en verspreiden van couranten, boekwerken en tijdschriften" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1917, nr. 112(14 mei), NV-nr. 711). De NV Oldenzaalsche Courant kwam onmiddellijk of kort na de oprichting in handen van de NV Twentsche Courant- en Handelsdrukkerij, die daartoe haar maat-

schappelijk kapitaal uitbreidde van 30.000 tot 100.000 gulden. Nieuwe aandeelhouders waren: L.F.J.M. baron van Voorst tot Voorst, H.J.M. van der Marck, J. van de Griendt, S.A. Rutte en A. Spoorenberg (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1917, nr. 231(3 okt.), NV-nr. 1679). Vanaf juli 1889 tot en met {1902} verscheen als kopblad van het *Weekblad voor Oldenzaal en omstreken*: het *Weekblad voor Raalte, Heino, Hellendoorn, Nijverdal, Haarle, Heeten, Luttenberg, Olst, Wijhe, de Boerhaar enz.* In 1893 begon als kopblad te verschijnen het *Katholiek weekblad voor Deventer en omstreken* (aanwezig in het NPM: 'proefnommer' en 1893, nr. 3(25 maart)) en volgens *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1900-1910 verscheen tevens als uitgave van G. Bruggeman het *Katholiek zondagsblad voor Enschedé en omstreken*. Vanaf {1917} verscheen er een reeks plaatselijke kopbladen, concurrenten van de in de volgende noot genoemde nieuwsbladen van J. Verhaag: *Bornsch nieuws- en advertentieblad*, *Deldensch nieuws- en advertentieblad*, *Denekamper nieuws- en advertentieblad*, *Haaksberger nieuwsblad*, *Hengelo'sch nieuws- en advertentieblad*, *Lonneker courant*, *Lossersch nieuws – en advertentieblad*, *Ootmarsumer courant*, *Rijssensche courant*, *Tubberger courant* en *Weerselosche courant*. Bij de Twentsche courant te Hengelo zijn van het *Weekblad voor Oldenzaal en omstreken* aanwezig de jaren 1885-1889, 1892-1896, 1899-1912, 1914-1915, 1917, 1919-1922 en van het *Weekblad voor Raalte* de jaren 1889-1902.
(16) Vanaf {1899} tot en met 1902 was het *Weekblad voor Oldenzaal en omstreken* een uitgave van Bruggeman en Verhaag. Toen het compagnonschap tussen Bruggeman en Verhaag werd beëindigd, begon J. Verhaag met een concurrerend weekblad *het Nieuws van de week*, 'Nieuws- en advertentieblad voor Oldenzaal en omstreken', dat na 1932 uitkwam onder de titel *de Oldenzaalsche*. Tevens gaf Verhaag uit: *de Twentsche koerier*, vermeld in *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* van 1932-1941 als "meest verspreid nieuws- en advert.-blad voor Twente". In de *Pius-almanak* werd het blad opgenomen met de ondertitel 'Nieuwsblad voor Twente en omstreken'. Vanaf 1907 worden in de *Sythoff's adresboeken* als plaatselijke kopbladen van *het Nieuws van de week* genoemd: *Denekamper courant*, *Hengelosche courant*, *Lossersche courant*, *Nieuwe Enschedesche courant*, *Nieuwe Haaksbergsche courant*, *Weekblad voor Borne*, *Weekblad voor Ootmarsum* en *Weekblad voor Tubbergen*. Van deze kopbladen is geen afzonderlijke beschrijving in de BKNP opgenomen, hoewel een aantal onder hen volgens de *Pius-almanak*, 1932-1940 tweemaal per week zou zijn verschenen.

274

de Tijd[1] 1845-1974
✦ *jaren* 1(1845), nr. 1(17 juni) – 100(1944/45), nr. 32930 (5 mei 1945)[2]
– 100(1944/45), nr. 32931(14 juni)[3] – 130(1974), nr. 41866(31 aug.)
✦ *ondertitel* Godsdienstig-staatkundig dagblad[4] ∞ 1845, nr. 1(17 juni) – nr. 64(11 nov.)
– Noord-Hollandsche Courant[5] ∞ 1846, nr. 1(2 juli) – 1868, nr. 6563(31 dec.)
– Dagblad voor Nederland ∞ 96(1940/41), nr. 31694(7 febr.) – 130(1974), nr. 41866(31 aug.)
✦ *uitgever* Eigenaars van *de Tijd* waren achtereenvolgens: Judocus Smits (1845-1868); M.W. van der Aa (1868-1884); dr. P.J.F. Vermeulen (1884-1892); Commanditair Vennootschap Vermeulen & Co. (1892-1903). Op 10 december 1903 werd opgericht de NV Dagblad en Drukkerij de Tijd.[6]
– Gedrukt werd *de Tijd* achtereenvolgens door: de Gebroeders Verhoeven (1845 – juni 1846); de Firma C.L. van Langenhuysen[7] (juli 1846 – nov. 1879); Ellerman, Harms en Co (dec. 1879 – sept. 1892); Holdert & Co (okt. 1892 – 1904); NV Dagblad en Drukkerij de Tijd (1904 – 1972, april); Nederlandse Dagbladunie, NDU (1972, mei – 1974).
– In september 1931 werd *de Tijd* overgenomen door de NV Drukkerij de Spaarnestad en ging deel uitmaken van de VKP, de Vereenigde Katholieke Pers.[8] In 1964 ging de Spaarnestad op in de VNU, de Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven.
– In september 1970 kwam het tot een journalistieke, commerciële en technische samenwerking met *NRC Handelsblad* (vgl. *de Journalist*, 21(1970), nr. 14(15 sept.), p. 6-8).
✦ *plaats* 's-Hertogenbosch ∞ 1845 – 1846, nr. 76(30 juni); Amsterdam ∞ 1846, nr. 1(2 juli) – 130(1974), nr. 41866(31 aug. 1974)
✦ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 1845, nr. 1(17 juni) – 1848, nr. 258(22 febr.)
zesmaal per week (niet op zondag)[9] ∞ 1848, nr. 259(24 febr.) – 88(1932/33), nr. 26595(15 okt.)
dagelijks ∞ 88(1932/33), nr. 26596(16 okt)[10] – 99(1943/44), nr. 32790(30 okt.)
driemaal per week (maandag, woensdag en vrijdag) ∞ 99(1943/44), nr. 32791(2 nov.) – nr. 32844(3 maart)
tweemaal per week (maandag en vrijdag) ∞ 99(1943/44), nr. 32845(6 maart) – 100(1944/45), nr. 32893(21 aug. 1944)
eenmaal per week (vrijdag) ∞ 100(1944/45), nr. 32894(26 aug. 1944) – nr. 32930(5 mei 1945)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 100(1944/45), nr. 32931(14 juni) – 130(1974), nr. 41866(31 aug.)
✦ *formaat* C ∞ 1845-1868; D ∞ 1869-1879; E ∞ 1880-{100 (1944/45), nr. 32897(15 sept. 1944)}; D ∞ {100(1944/45),

nr. 32903(20 okt.)} – 102(1946/47), nr. 33354(2 nov.); E ∞ 102(1946/47), nr. 33355(4 nov.) – 130(1974)
• *omvang* IV ∞ 1845; VI ∞ 1846-1943; [III] ∞ 1944; [V] ∞ 1945; VI ∞ 101(1945/46) – 130(1974)
• *redactie* [1845-1872 J.A. Smits pr., hoofdred.(tot 1868 tevens eigenaar)][11]
[1846-1857 dr. J.W. Cramer, red.][11]
[1848-1853 mr. J.B. van Son, medewerker][11]
[ca. 1850-1863 J.A. Alberdingk Thijm, medewerker][11]
[1856-1884 M.W. van der Aa, medewerker (vanaf 1868-1884 tevens eigenaar)][11]
[1863-1870 J.W. Brouwers pr., red.][11]
[1863-1892 A. van Gestel SJ, medewerker][11]
[?-1867 H.A. Banning, red. binnenland][12]
[1870-1883 B.H. Klönne pr., red.][11]
[1870-1883 dr. H.J.A.M. Schaepman, red.][11]
[1872-1881 J.G. Heeres (1872-1875 medewerker, 1875-1881 red.)][13]
[1881-1902 L.C.L. Eygenraam pr.(vanaf 1884 hoofd-red.)][13]
[1881-1913 dr. P.J.F. Vermeulen (1881-1884 adj. dir.; vanaf 1884 dir; in 1913 tevens waarn. hoofdred.)][13]
[1894-1932 F.J.A.M. Wierdels (aanvankelijk red.; daarna onderdir.; vanaf 1913 dir.)][14]
[1894-1937 Alph. Laudy (1894-1913 red., 1913 waarn. hoofdred., 1914-1937 hoofdred.)][15]
[1903-1928 P.J.H. Geurts pr. (1903-1911 hoofdred., daarna medewerker)][16]
[1912 rector C.J. Zwijsen, hoofdred.][13]
[1922-1965 H.C.J.A. baron van Lamsweerde (1922-1932 red. kunst; 1932 -1936 chef red. buitenland; 1952-1965 hoofdred.)][17]
[1930-1943, 1945-1946 mr. L. Schlichting (1930-1937 Romeins correspondent, 1937-1943, 1945-1946 hoofd-red.)][18]
[1932-1936 J.V.L.M. Verbiest, dir.][19]
[1932-1936 L.M. Weterings, dir.][19]
[1936-? L.J. Stolwijk, dir.][19]
[1936][19]-1961 J.J.W. Boerrigter, dir.
1941-1943, 1946-1952 mr. J. Derks (1941-1943, 1946 waarn. hoofdred.; 1947-1952 hoofdred.)
1943-1945 W. Severin, waarn. hoofdred.
1946-1947 P.A. Kerstens, hoofdred.[20]
[1952 A. van Domburg, waarn. hoofdred.] (vgl. 1 sept. 1952)
1952-1972 mr. W.A.M. van der Kallen, hoofdred./dir. (vanaf 1966 dir.)
1961-1965 W. Leydeckers, dir.
1963-1973 drs. A.J. Cuppen (1963 adj.-hoofdred., vanaf 1965 hoofdred.)
1965-1971 J.M. Lücker, hoofdred.
1972-1972 drs. B.P.A.R. Bakker, waarn. dir.
1972-1974 drs. H.W.M. van Run, hoofdred.
1972-1974 drs. F.P.J.M. Sweens (in 1972 aanvankelijk adj.-dir., vervolgens dir.)
Van 5 juli 1941 – 5 mei 1945 worden als redacteuren genoemd:
1941-1942 drs. H. v. d. Waerden, red. financiën
1941-1945 J. Cottaar, red. sport
1941-1945 A. van Domburg, red. kunst
1941-1945 G. Geurtsen, fotored. en opmaak
1941-1945 W. Putman, red. binnenland
1941-1945 F. Seuter, red. binnenland
1941-1945 W. Severin, red. buitenland
1941-1945 F. Thomas, red. stadsnieuws Amsterdam
1942-1944 drs. K. Bervoets, red. financiën
In de speciale nummers en de geciteerde literatuur worden als redacteuren en medewerkers vermeld: Anne Biegel (vanaf 1938 red. van vrouwenrubriek); Leonardus van den Broeke (1916-1941 toneelred. en red.secr.), Hans Bronkhorst (vanaf 1948 red.), Henri Bruning, Jan Claessen (medewerker), Ton Crijnen, A. van Domburg (red. kunst), Anton van Duinkerken (vanaf aug. 1927 vast medewerker, vanaf 1929 red.), Frans Duister (red. kunst), Tom Eijsbouts (red. buitenland), Ton Elias (onderwijsred.), Jan Engelman (vanaf 1933 red. kunst), Piet van der Eyk, Ben Greif (econ. red.), Cor de Groot (chef reportage-afd., later chef-buitenland), Leo Hanekroot (parlementair red.), J.W. Helmer (ca. 1911 chef-red.), Ruud van den Hende (chef-red.), F.A. van den Heuvel (vanaf 1868 red.), Herman Hofhuizen, J.F. Kenens (vanaf 1894 red. buitenland), C.R. de Klerk (1931-1934 red. van de rubriek 'Tijd en tij'), Ben Kroon, Ernest Michel (red. buitenland), W.A.M. de Moor, Walter Opzeeland (red. buitenland), André Rutten (vanaf 1939 toneelred.), N. Schrama (vanaf 1954 red.), Daan van der Vat (correspondent Engeland), dr. A.J. Vitringa (vanaf 1890 als medewerker schrijvend onder het pseudoniem Jan Holland), Alb. Welling (tot 1963 chef-red.), mr. L.B.M. Wüst (vanaf 1959 politiek red.) en Steph. Zoetmulder (ca. 1927-1930 red.)
• *speciale nummers* 1871, nr. 7312(3 juli), waarin een hoofdartikel 'Na vijf-en-twintig-jaren'
– 'Feestnummer van de Tijd uitgegeven ter gelegenheid van het vijftig-jarig bestaan van het Blad in de hoofdstad den 1sten Juli 1896', 16 p. + facsimilé van 1846, nr. 1(2 juli), 4 p.
– 85(1929/30), nr. 25186(15 dec.), waarin een aantal gelukwensen zijn opgenomen in verband met de uitgave van het eerste ochtendblad
– 1945, 17 juni: sober jubileumnummer t.g.v. het 100-jarig bestaan van de krant. In dit nummer werd een "groot gedenkboek" aangekondigd, dat zou verschijnen bij het eeuwfeest van *de Tijd* als Amsterdamse krant. Tot uitgave van dit gedenkboek, waartoe L.J. Rogier de opdracht had gekregen, is het niet gekomen (vgl. *Archief De Tijd* (KDC), nr. 6).
– 102(1946/47), nr. 33248(28 juni): jubileumnummer t.g.v. het eeuwfeest van *de Tijd* als Amsterdamse krant
– 1962, 12 maart (editie Rotterdam): 'Deltakrant', t.g.v.

de nieuwe rotatiepers in Rotterdam, 20 p.
– 126(1970/71), nr. 40575(17 juni 1970): 'De Tijd 125', 16 + 48 p.
– 130(1974), nr. 41866(31 aug.): [Afscheidsnummer], 12 + 20 p.
◆ *bijzonderheden* De eerste jaargang loopt van 1(1845), nr. 1(17 juni) tot en met nr. 84(30 dec.); de tweede jaargang van 2(1846), nr. 1(1 jan.) tot en met nr. 76(30 juni). Daarna wordt jarenlang geen jaargangnummering gebruikt. Vanaf 69(1914/15), nr. 20513(20 jan.) komt de nummering opnieuw in de titelkop te staan. De nieuwe jaargangen beginnen op 2 juli. Op 2 augustus 1919 versprong de jaargangnummering onverwachts van de 74e jaargang naar de 75e jaargang. J.W. [Jan Witlox] verhaalde bij het overlijden van directeur Wierdels, dat laatstgenoemde hiertoe opdracht gaf, toen Witlox hem erop attendeerde dat de eerste Bossche jaargang tot dan toe buiten de jaargangnummering viel (vgl. J.W., 'Ferdinand Wierdels overleden', in: *de Maasbode*, 3 april 1935).
– *De Tijd* nam in april 1941 een ironisch verslag uit *de Residentiebode* over van een reis in het Ruhrgebied en in het Rijnland, waarin werd gesuggereerd, dat de Engelse bommenwerpers hele steden hadden weggevaagd. Bij wijze van strafmaatregel werd de verschijning van beide kranten gedurende twee maanden verboden (vgl. L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dl. 5: *Maart '41 – juli '42* ('s-Gravenhage 1974. Wetenschappelijke editie), p. 16-17). Van 11 mei tot en met 26 juni 1941 is dientengevolge *de Tijd* niet verschenen. In het autopsie-exemplaar wordt nr. 31849(10 mei – avondblad) gevolgd door nr. 31851(28 juni).
– Als Amsterdamse kopbladen van *de Tijd* verschenen successievelijk *de Morgenpost* (1892-1909), *de Amstelbode* (1909-1932) en *de Nieuwe dag* (1932-1967). Na de fusie met *de Maasbode* in 1959 verscheen het Rotterdamse kopblad, *het Nieuwe dagblad*, voortaan als kopblad van *de Tijd*. Deze bladen met hun eigen kopbladen zijn afzonderlijk beschreven in de BKNP.
– Reeds voor de Tweede Wereldoorlog verschenen er verschillende edities van *de Tijd*, maar hierover valt weinig met zekerheid te zeggen. In 1968 verschenen er vijf verschillende edities, te weten: een post-editie, een Zuid-editie (gedrukt in Den Bosch bij het *Brabantsch dagblad*), een editie Amsterdam, een editie Rotterdam (met als ondertitel 'de Maasbode') en een editie Haarlem (met als ondertitel 'Nieuwe Haarlemsche courant') (vgl. *de Journalist*, 19(1968), nr. 18(28 okt.), p. 395). Buis sprak in 1967 over zes edities: een kiosk-editie, een Noord-, een Zuid-editie en de edities voor Amsterdam, Haarlem en Rotterdam (vgl. Buis, p. 83). Toen *de Tijd* vanaf 2 mei 1972 bij *NRC Handelsblad* werd gedrukt, verdwenen de streekedities. In het hoofdartikel 'Een nieuw begin' van die dag schreef Ton Cuppen: "*De Tijd* wordt een krant die bewust en weloverwogen het landelijke boven het regionale verkiest".
– Vanaf 3 juli 1898 tot en met 31 december 1929 verscheen voor de lezers van *de Tijd* het *Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken*. Vanaf 1926 bestond daarnaast als zaterdagbijlage *de Tijd gewijd aan het katholieke beschavingsleven*, voortgezet als *de Tijd op zondag* (zie de afzonderlijke beschrijvingen van deze bladen). Vanaf 6 december 1952 verscheen er opnieuw een aparte zaterdagbijlage, onder de titel *Gun U De Tijd*. Hierover werd in de krant van 6 dec. 1952 geschreven dat de bijlage zou bevatten "informatie op allerlei gebied, speciaal voor de rustige uren van het winterse weekeinde. Om van *de Tijd* en in het bijzonder van dit nummer het volle genot te beleven, moet men zich meer tijd gunnen dan nodig is voor het kennis nemen van koppen en illustraties. Wij hopen, dat de nieuwe indeling en uitbreiding van ons Zaterdagse nummer zal uitnodigen tot het aandachtig en geïnteresseerd lezen van de gehele krant. Gun U De Tijd". Vanaf 8 september 1973 verscheen het zaterdagbijvoegsel onder de titel *TS*, afkorting voor *Tijdspiegel*.[21]
– Vanaf 14 december 1929 verscheen de krant in een ochtend- en avondeditie. Reeds in 1903 en in 1907 is er sprake van geweest om met een ochtendeditie te beginnen, maar deze plannen zijn niet doorgegaan (vgl. *Het groote katholieke dagblad met ochtend-editie* (in: *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1372-48) en Ferd. Wierdels, *Rapport van een onderzoek naar de mogelijkheid der oprichting van het "Groote Katholieke Dagblad met Ochtendblad" aan Heeren Commissarissen der Naaml. Venn. Dagblad en Drukkerij de Tijd* (Amsterdam 1907), idem, *Advies omtrent een voorstel om een "groot katholiek ochtendblad" uit te geven* (Amsterdam 1908) en *Een brief van den heer H.M.J. Holdert en een antwoord van Ferd. Wierdels* (Amsterdam 1908)). Volgens Van Meerdervoort, p. 100 kwam het eind 1929 definitief tot uitgave van een ochtendblad om te voorkomen dat de Spaarnestad haar plan tot uitgave van een volksdagblad in Amsterdam met ochtend- en avondeditie zou doorzetten. Volgens Verbiest was het ochtendblad een overdruk met afzonderlijke kop van dat van het kopblad *de Nieuwe dag* (vgl. [J.V.L.M. Verbiest], *De R.K. pers door Spaarnestadbril gezien* (Amsterdam 1936), p. 14). Over de perikelen bij de totstandkoming van het ochtendblad, zie: F. Wierdels, *Hoe zijn wij gekomen tot de uitgifte onzer ochtendbladen? En nog iets* (Amsterdam 1931; aanwezig in Nederlands Pers Instituut). Tot 97(1941/42), nr. 32368(15 juni) verscheen de krant met een ochtend- en een avondblad. Op last van het Rijksbureau voor de Grafische Industrie kwam de ochtendeditie in 1942 te vervallen in verband met de heersende papierschaarste.
– In de jaren 1848-1850 werden minstens een tiental circulaires door *de Tijd* uitgegeven in verband met de

grondwetsherziening en de verkiezingen (aanwezig in de *Collectie Cramer* (Archief van de paters Jezuïeten te Nijmegen), nr. R 3A).
– Vanaf 23 oktober 1892 ontvingen de Amsterdamse abonnees van *de Tijd* en van de successievelijke Amsterdamse kopbladen, te weten *de Morgenpost*, *de Amstelbode* en *de Nieuwe dag*, de *Officieele kerklijst van het dekenaat Amsterdam*. In de krant van 22 oktober 1892 werd geschreven: "Het is ons namelijk gelukt, met mej. de Wed. Tresoor – den amsterdamschen lezers wel bekend – een overeenkomst te treffen, waarbij het uitgeven van de *Kerklijst* door ons wordt overgenomen, terwijl mej. Tresoor, gelijk vroeger, bij die uitgave eerste belanghebbende blijft". In *de Morgenpost* van 1 maart 1895 werd als volgt reclame gemaakt voor de *Officieele kerklijst*: "een blad onmisbaar in elk katholiek huisgezin, waarin de officieele opgave voorkomt van de godsdienstoefeningen in elke kerk van het dekenaat Amsterdam, en dat elke week, behalve een Feuilleton, goede, aangename boeiende Lectuur voor de katholieke huiskamer bevat".Op 30 oktober 1938 verscheen het laatste nummer van deze *Officieele kerklijst van Amsterdam*: 88(1938), nr. 12(30 okt.). Een week later, op 6 november, volgde de nieuwe uitgave *de Heilige stede*, 'Officieele kerklijst van het dekenaat Amsterdam'.[22] *De Heilige stede* kon blijven verschijnen tot en met 7 sept. 1941. Daarna werd de kerklijst in de zaterdagkrant opgenomen. Van de *Officieele kerklijst* en *de Heilige stede* zijn als lokale weekbladen geen beschrijvingen in de BKNP opgenomen. Na de bevrijding werden eerst summiere kerkberichten in de krant opgenomen en vanaf augustus 1946 kwam er weer als bijlage voor de Amsterdamse abonnees de *Officieele kerklijst voor het dekenaat Amsterdam*.
– Vanaf circa 1895 tot en met 1908 was het mogelijk een half abonnement te nemen tegen iets meer dan de halve abonnementsprijs. Dit hield in dat de krant 's avonds bij de eerste abonnee werd bezorgd en 's ochtends weer opgehaald en daarna bij de tweede abonnee werd afgeleverd die de krant mocht behouden. (vgl. Buis, p. 35).
– Gedurende de eerste wereldoorlog verschenen regelmatig extra nummers, voornamelijk gevuld met oorlogsnieuws. De eerste extra editie van deze aard verscheen op zaterdag 15 augustus (vanwege de viering van Maria-ten-hemelopneming met toestemming van de bisschop van Haarlem). Vanaf 17 augustus 1914 verscheen een reeks maandagochtendbladen die op last van de overheid en de Vereeniging van Uitgevers van Dagbladen 'De Nederlandsche Dagbladpers' op 12 febr. 1917 beëindigd werd toen alle dagbladen het aantal gedrukte pagina's moesten reduceren.
– In 1931 dreigde *de Tijd* te worden verkocht aan *de Maasbode*, maar op 17 juni 1931 kon de directie in het ochtendblad berichten, dat in de daags tevoren gehouden aandeelhoudersvergadering het voorstel tot statutenwijziging, waardoor verkoop mogelijk zou zijn geworden, met grote meerderheid was verworpen en daarmee het voortbestaan van *de Tijd* gered. In het avondblad van 18 juni werden passages afgedrukt die in de voorgaande weken in diverse kranten waren verschenen betreffende de mogelijke opheffing van *de Tijd*. Op 17 juni was hierover reeds gezegd: "Men zal daarin zien, hoe vrienden en tegenstanders (...) de gedachte, die aan *De Tijd* eigen wezen geeft, nog niet stervens-rijp achtten. Dit verleden bloeit te vitaal in het heden, om door de rotatie-pers van de moderne dagblad-techniek vermalen te worden".
– Vanaf 2 oktober 1938 verscheen een rubriek voor de vrouwen onder de titel 'De vrouw en haar tijd'. Zonder eigen titel was er reeds enkele jaren een vrouwenrubriek in de krant opgenomen.
– Vanaf 1 december 1945 verscheen onder de titel *Financieel-economisch bulletin* een dagelijkse uitgave met financieel-economisch nieuws, berichten op het gebied van binnen- en buitenlandse handel, financiën, economie, industrie en scheepvaart. Deze 'Nood-uitgave van de Tijd' stond onder directie van J.J.W. Boerigter en redactie van J.C. van Essen. In *de Tijd* van 4 november 1946 werd bericht, dat het *Financieel-economisch bulletin* in *de Tijd* werd opgenomen.
– Met het vertrek van J.M. Lücker van *de Volkskrant* naar *de Tijd* verhuisden ook Marten Toonders stripfiguren Tom Poes en Ollie B. Bommel van krant. Op 6 februari 1965 berichtte *de Tijd*: "De meer ontwikkelde lezertjes hebben misschien wel eens van het Slot Bommelstein gehoord. Het is een oud gebouw, dat niet ver van hier zijn torens in de lucht verheft en dat bewoond wordt door een zekere Olivier B. Bommel, een heer van stand". Het eerste verhaal dat werd afgedrukt was 'Tom Poes en de vuursalamander', waaruit men leren kan "dat misdaad niet loont, doch zaken doen wel".
– Vanaf 29 sept. 1969 verscheen 's maandags de *Sporttijd*, de aparte sportbijlage in klein formaat, welke 's ochtends afzonderlijk verkrijgbaar was en 's avonds aan de abonnees werd bezorgd.
– Van september 1970 tot en met december 1973 verscheen in samenwerking met de Nederlandse Katholieke Oudervereniging het maandblad *Schooltijd*, bestemd voor ouders van leerlingen van kleuterschool tot en met gymnasium.
– In het Katholiek Documentatie Centrum bevindt zich het archief van *De Tijd*. Dit archief is echter zeer onvolledig. Zo is uit de negentiende eeuw vrijwel niets bewaard gebleven. De eerste hoofdredacteur, Judocus Smits, heeft vóór zijn dood zijn correspondentie en overige papieren laten verbranden.
• *relaties* Hierin opgenomen *de Maasbode* (vanaf 1959)[23]
– Hierin opgenomen *de Nieuwe dag* (vanaf 1967). De

ondertitel van de Haarlemse editie luidde 'Nieuwe Haarlemse courant', welke krant in 1965 in *de Nieuwe dag* was opgegaan.
– Voortgezet als *de Tijd* (1974-{1980})
✦ *literatuur* P. Albers SJ, *Geschiedenis van het herstel der hierarchie in de Nederlanden*, dl. 2 (Nijmegen 1904), p. 22-33
– H.J.M. Witlox, *De Katholieke Staatspartij in haar oorsprong en ontwikkeling geschetst*, dl. 2: *De Nederlandsche katholieken in de politiek onder koning Willem II* ('s-Hertogenbosch 1927), p. 82-109
– M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 32-44
– *Het eeuwfeest van de Tijd. Een overzicht der redevoeringen gehouden op 27, 28 en 29 juni 1946*, [Amsterdam] 1946, 52 p.
– Henri Overhoff, 'Een eeuw magistrale arbeid. Data en feiten uit de roemrijke historie van "De Tijd"', in: *Kasteelklanken*, 1(1946), nr. 3(juni), p. 3-7
– L.J. Rogier en N. de Rooy, *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853-1953* ('s-Gravenhage 1953), p. 67-73, 291-303, 538-540
– L.J. Rogier, '*De Tijd* en het herstel van de kerkelijke hiërarchie', in: *de Tijd*, 1953, 13 mei, extra editie 'Honderd jaar Kromstaf', p. 13
– A.J. Buis, *De Tijd. Geschiedenis van een krant. Samengesteld voor belangstellenden en ten dienste van het onderwijs ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de Tijd*, Amsterdam [1970], 86 p.
– In *de Tijd*, 126(1970/71), nr. 40575(17 juni 1970): H. Bronkhorst, '125 jaar spiegel van ontwikkeling' (p. 31) en L.J. Rogier, 'Voorgeschiedenis van de Tijd' (p. 5). De bijdrage van Rogier werd herdrukt in: *Herdenken en herzien. Verzamelde opstellen van L.J. Rogier* (Bilthoven 1974), p. 201-209
– Kees Fens, 'De Tijd 125 jaar', in: *de Volkskrant*, 17 juni 1970, p. 9
– A.F. Manning, 'De Tijd wordt geschiedenis', in: *de Tijd*, 130(1974), nr. 41866(31 aug.), p. 10-11
– J.W.M. Peijnenburg, *Judocus Smits en zijn Tijd*, Amsterdam 1976 (*Publicaties van het Katholiek Documentatie Centrum*, nr. 5), 2 dln.
– I.E. de Graaff, *Het dagblad de Tijd en de liberalen 1848-1872*. Doctoraalscriptie RU Utrecht, Vakgroep Nieuwe Geschiedenis, 1981, 103 p. (UB Utrecht, Bibliotheek Geschiedenis, scriptienr. 602)
– Nic. Schrama, 'De Tijd in 't Kasteel van Aemstel. 1904-1972. Hoe een dagblad groeide en ten onderging', in: *de Tijd*, speciale editie, 5 juni 1986 i.v.m. de opening van Hotel Capitool
– Nic. Schrama, 'P.J.H. Geurts als hoofdredacteur van *De Tijd*. En L.J. Rogier als geschiedschrijver', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 196-212.
– Nic. Schrama, *Dagblad De Tijd. 1845-1974*, Nijmegen 1996, 668 p. (*Publicaties van het Katholiek Documentatie Centrum*, 31).
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 95(1939/40), nr. 31235(11 mei) – nr. 31239(16 mei); 96(1940/41), nr. 31850(27 juni)
– GA Amsterdam ∞ 1846, jan.-juni
– KB ∞ 1944, 15 sept. – 13 okt.
– UBN ∞ overige jaren
✦ *typering* Katholiek dagblad voor Nederland dat in 1845 te 's-Hertogenbosch werd opgericht door de priester Judocus Smits. In het eerste nummer verklaarde Smits: "De katholijken hebben behoefte, iedereen heeft het erkend, aan een dagblad dat duurzaam echt katholijke denkbeelden aankleeft". In hetzelfde nummer verklaarde hij dat de kerkelijke overheid geen verantwoording droeg voor de inhoud van de krant: "Wij zijn onafhankelijk: wij vertegenwoordigen niemand. Wij zijn de uitdrukking van niemand. Noch de geestelijkheid, hetzij hoogere of lagere, noch de katholijken, niemand is aansprakelijk voor onze opiniën, dan wij alleen, omdat wij in het verdedigen der algemeene en katholijke belangen het orgaan zijn van niemand dan van ons eigen zelven". In 1846 verhuisde *de Tijd* naar Amsterdam, waar behoefte was aan een katholiek blad. In februari 1848 kon de krant als dagblad gaan verschijnen. Onder meer door het geregeld publiceren van cijfers over de achterstelling van katholieken in de diverse functies vervulde *de Tijd* een belangrijke rol in de katholieke emancipatie. Toen in 1868 M.W. van der Aa eigenaar van *de Tijd* was geworden, verloor de krant geleidelijk aan haar liberale karakter en werd zij conservatiever van aard. Aanvankelijk vormde H.J.A.M. Schaepman hiertegen nog enig tegenwicht, maar deze verliet in 1883 de redactie. Onder hoofdredacteur P.J.H. Geurts werd de strekking van de krant weer progressiever door zich af te zetten tegen de integralistische opvattingen van *de Maasbode*. Ondanks de omstandigheid dat *de Tijd* in de jaren twintig in ernstige economische moeilijkheden verkeerde, verscheen de krant op aandringen van het episcopaat vanaf december 1929 in een ochtend- en avondeditie. In 1932 volgde de overname door de Spaarnestad. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef de krant op wens van het episcopaat verschijnen. Op 1 sept. 1952 noemde *de Tijd* zich "hèt blad voor de ontwikkelde katholieke lezer, een blad van culturele standing, geen journalistiek warenhuis". In 1959 kwam een fusie tussen *de Maasbode* en *de Tijd* tot stand. In de jaren zestig daalde het abonneebestand zodanig, dat de uitgever, de Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven, zich beraadde over opheffing van de krant. In 1971 kon met behulp van een rijkssubsidie het voortbestaan nog worden gered, maar in 1974 kwam het definitieve einde.
✦ *noten*
(1) Vanaf 114(1958/59), nr. 37141(1 april) tot en met 121(1965/66), nr. 39205(24 dec.) luidde de titel *de Tijd – de*

Maasbode. Op 24 dec. 1965 schreef *de Tijd* als volgt over het verdwijnen van de naam van *de Maasbode*, met welke krant zij per 1 april 1959 was gefuseerd: "Op de eerste april van dat jaar [= 1959] schreven wij, dat de naam van het Rotterdamse dagblad met enig optisch aplomb in de kop was opgenomen als een teken van de wil het goede dat beide bladen gemeen hadden voort te zetten en datgene waarin zij van elkaar afweken tot een vruchtbare combinatie te brengen. Velen zal dit optisch aplomb echter typografisch een balk in het oog geweest zijn. Ook taalkundig lag de naam *de Tijd – de Maasbode* niet prettig in het gehoor. Het doet ons dan ook deugd, dat het integratieproces van de beide bladen nu wel zo ver gevorderd is dat het terugvallen op de koptitel *de Tijd* en op de oude vertrouwde ondertitel 'Dagblad voor Nederland' niet alleen op esthetische maar ook op journalistiek reële gronden berust". Voor de Rotterdamse editie bleef tot in 1972 *de Tijd – de Maasbode* als titel gehandhaafd.

(2) In het RIOD zijn twee verschillende edities van nr. 32930 van 5 mei 1945 bewaard, waarvan de laatste gedrukt met het nieuws: "Hedenochtend capitulatie". Omdat *de Tijd* na 1 januari 1943 was blijven verschijnen, werd na de bevrijding aan de krant aanvankelijk een verschijningsverbod opgelegd. *De Nieuwe dag*, het kopblad van *de Tijd*, kon wel weer onmiddellijk verschijnen.

(3) Vanaf 14 juni mocht *de Tijd* opnieuw verschijnen. In de krant van 14 juni werd hierover gezegd: "Wij hebben er nooit aan getwijfeld, dat deze vergunning spoedig zou worden verleend; zóó duidelijk was het, dat ons blad, al was het dan na 1 Januari 1943, den fatalen datum van het Persbesluit, nog verschenen, nooit in het schuitje van den bezetter gevaren had en door hem ook als een vijandig blad was behandeld".

(4) Vanaf 1(1845), nr. 65(13 nov.) vervalt de ondertitel. Als reden daarvan werd opgegeven: "*De Tijd*, zich voordoende als Godsdienstig-staatkundig dagblad, drukte slechts een gedeelte uit van de taak, die wij op ons hebben genomen te torschen. Behalve de Godsdienst en de staatkunde treffen onze lezers in onze kolommen dikwerf onderwerpen aan, behoorende op het gebied des handels, of der nijverheid of der letteren. Wij hebben het dus beter geacht ons blad eenvoudig *de Tijd* te noemen, omdat wij door de opsomming van een gedeelte van onze onderwerpen, den schijn hadden van de anderen uit te sluiten". Tegelijkertijd werd het tot dan toe in de titelkop geplaatste citaat "Longum tempus ut breve est imparatis" vervangen door het motto "Dieu et mon droit".

(5) Om de verhuizing naar Amsterdam aan te kondigen, werd een prospectus verspreid, gedateerd 12 juni 1846 (aanwezig: Gemeentearchief Amsterdam), getiteld: 'Prospectus van eene te Amsterdam uit te geven kourant: *de Avond-post*'. Deze prospectus verving vanwege "de meer drukkende zegelwet" de "gewone" drie proefnummers. De naam van de krant zou volgens de prospectus worden veranderd, omdat in Den Haag reeds een tijdschrift onder de naam *de Tijd* verscheen. In 1846, nr. 1(2 juli) werd echter meegedeeld: "Men heeft ons gewaarschuwd, dat er reeds één *Avond-post* bestaat, die te Utrecht uitkomt; daarom hebben wij het noodzakelijk gevonden, ons Blad eenen anderen titel te geven. Hetzelve verschijnt dien ten gevolge onder de benaming van *de Tijd*, Noord-Hollandsche courant".

(6) Op 10 december 1903 werd opgericht de NV Dagblad en Drukkerij De Tijd, welke zich ten doel stelde: "de exploitatie van het dagblad *de Tijd*, het dagblad *De Morgenpost*, de *Officieele Kerklijst van het Dekenaat Amsterdam* en het *Geïllustreerd Zondagsblad*, zoomede van andere op te richten, over te nemen of voort te zetten dag- en weekbladen of andere al dan niet periodiek verschijnende uitgaven, benevens van een courant-, boek- en handelsdrukkerij en hetgeen daarmede in verband staat". (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1903, nr. 305(31 dec.), NV-nr. 809).

(7) De firma Van Langenhuysen was vanaf 1863 in handen van Jos. A. Alberdingk Thijm. In 1879 ging de drukorder voor *de Tijd* over naar de protestantse firma Ellerman, Harms en Co, omdat deze een lagere prijs berekende (vgl. L.J. Rogier en N. de Rooy, *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853-1953* ('s-Gravenhage 1953), p. 302). Van Langenhuysen behield tot en met december 1903 de exploitatie-verzorging en bleef in de krant vermeld als 'uitgever'. Ferd. Wierdels schreef in 1907 in het *Rapport van een onderzoek naar de mogelijkheid der oprichting van het "Groote Katholieke Dagblad met Ochtendblad"* (p. 32) over de exploitatie-verzorging: "Vroeger werd voor ons deze dienst verricht door de firma Van Langenhuysen, maar wij hebben èn om de tallooze klachten over de slechte bezorging en kinderexploitatie, èn om de hooge kosten, èn om het onnatuurlijke van het geval, aan eigen exploitatie reeds vóór verscheidene jaren de voorkeur gegeven".

(8) De overname van *de Tijd* door de Spaarnestad bracht de nodige opschudding teweeg in de katholieke perswereld. Zie hierover de discussies in het blad *de Katholieke pers*, M.J. [v.d. Biggelaar], *Er is onrecht gedaan in Katholiek Amsterdam* (Amsterdam 1932, 28 p.; aanwezig in UBN) en L.M. Weterings, *Afgeperst. Antwoord aan den heer Ferd. Wierdels ...*, ([Haarlem] 1933, 24 p.; eveneens aanwezig in UBN). Laatstgenoemde brochure was een antwoord op *Rumor in de katholieke pers* van Ferd. Wierdels, waarvan echter geen exemplaar kon worden ingezien. De Spaarnestad werd ervan beschuldigd zoveel mogelijk katholieke gewestelijke bladen te willen wegconcurreren. De verhouding tussen *de Tijd* en het Spaarnestad-concern bleef in de volgende jaren gespannen, hetgeen resulteerde in het vertrek van J.V.L.M. Verbiest, directeur van *de Tijd* (mei

1936) en van vijf der commissarissen der NV de Tijd (juli 1936). Zie hierover onder meer een aantal publicaties van Verbiest: *De Tijd op drift*, *Jan Willem Lucas aan de geestelijkheid van Nederland*, *Tantièmisten. In fraudem legis*, *De R.K. pers door Spaarnestadbril gezien*, *Nazi-regering en Spaarnestad*, *Het schandaal aan De Tijd*, *Tusschen Haarlem en Berlijn*, *Berlijn-München-Luxemburg* en *De deken en de koster*. Deze negen brochures verschenen in 1936 en 1937 in de reeks *Spaarnestadiana* bij NV Uitgeversmaatschappij Fidelitas te Amsterdam. Daarnaast verstuurde Verbiest in augustus 1936 een brochure aan de Nederlandse geestelijkheid (aanwezig in UBN). De Spaarnestad verdedigde haar beleid in een aantal brieven aan de geestelijkheid (zie KDC druksels: Spaarnestad).

(9) Op 29 februari 1848 werd in de krant bericht: "De gebeurtenissen zijn zoo gewigtig, dat onze lezers wenschen zullen, daar van dagelijks berigt te ontvangen. Wij hebben daarom besloten, daarvan alle dagen mededeeling te doen, door het uitgeven van een nummer op de tusschendagen, in het formaat, dat wij tot nu toe op die dagen hebben gebruikt. Des Zondags zal de Tijd alleen uitkomen als er groote voorvallen mogten te vermelden zijn".

(10) De uitgave van 16 oktober 1932 is de eerste zondagsuitgave die in autopsie genomen kon worden (zowel in de collectie UBN als die van de KB) en afgaande op de afleveringsnummering zou er ook niet eerder een zondagsuitgave zijn verschenen. Enkele zondagedities van *de Nieuwe dag* (vanaf 2 oktober 1932) zijn in de UBN-collectie meegebonden.

(11) Vgl. Peijnenburg.

(12) Vgl. *Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek*, dl. 3, kolom 59.

(13) Vgl. Rogier, de Rooy, p. 303 en 540. Volgens *de Tijd* van 10 okt. 1913 was P. Vermeulen vanaf 1881 adj. dir..

(14) Vgl. L.C.L. Eijgenraam, 'F.J.A.M. Wierdels', in: *Geïllustreerd zondagsblad voor katholieken*, 1918/19, nr. 32(9 febr.).

(15) Vgl. 'In memoriam Alphons Laudy', in: *de Nieuwe Limburger*, 1970, 20 jan..

(16) Vgl. Schrama,'Geurts'. In de polemiek tussen *de Maasbode* (M.A. Thompson) en *de Tijd* (P.J.H. Geurts) schreef A.J.M. Vervoort een felle verdediging van Thompson in een brochure, getiteld *Mislukt optreden van een ex-hoofdredacteur* (Eindhoven 1914). De bijdragen van 'Van week tot week', welke Geurts in de zaterdagkrant schreef, werden gebundeld in 6 delen *Gestalten en gedachten* (Amsterdam 1923-1928).

(17) Vgl. In memoriam H. baron van Lamsweerde, in: *de Journalist*, 16(1965), nr. 3(9 febr.).

(18) Vgl. F.J.F.M. Duynstee, 'In memoriam prof.mr. L.G.A. Schlichting' in: *Jaarboek Katholieke Universiteit Nijmegen*, 1967/68, p. 52. Schlichting werd in mei 1943 verdere uitoefening van het journalistenberoep verboden door het Departement van Volksvoorlichting (vgl. *de Nieuwe dag*, 7 mei 1945).

(19) Vgl. Buis, p. 58.

(20) Vgl. Rob Vermaas, 'Hoe *De Tijd* aan de Indonesiëkwestie zijn hoofdredacteur verloor', in: *de Tijd*, 1979, 21 dec. p. 18-22 en Ruud Rottier, 'Piet Kerstens: *De Tijd* vooruit. De hoofdredacteur die struikelde over de Indonesische kwestie', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 156-172.

(21) In *de Tijd* van 1 september 1973 werd *TS* als volgt aangekondigd: "Een wekelijkse uitgave die verder gaat. Feiten en meningen nader belicht. Intenser en konkreter dan dit in een dagblad, zelfs in *de Tijd* mogelijk is. De krant blijft tenslotte toch gebonden aan de dagelijkse aktualiteit. De redaktionele formule van *TS-Tijdspiegel* neemt meer afstand. Om dieper op de dingen in te kunnen gaan".

(22) In het eerste nummer van 6 november 1938 van *de Heilige stede* werd geschreven in 'Een nieuwe bladzij voor kerkelijk Amsterdam': "Ons vorig kerkblad [= *Officieele kerklijst*] kon niet bepaald bogen op een aantrekkelijk uiterlijk. Het leek ons noodig allereerst hierin verandering te brengen. Behalve een wijziging echter in technisch opzicht, bedoelt de uitgave van dit blad nog iets anders het wil namelijk ernstig en met toewijding aandacht schenken aan den rijkdom van het godsdienstig leven. Gelijk ook in den parochiedienst het opsommen der berichten eerst zijn waarde ontleent aan den dienst zelf, zoo wil ook dit kerkblad naast de berichten allereerst wijzen op datgene wat in het kerkelijk leven een voorname plaats bekleedt. Dat wil niet zeggen, dat wij den lezer wekelijks willen vóórprevelen wat hij bidden moet. Wat hij bidden wil, bepaalt hij zelf, en als hij niet bidden kàn, zal hij het uit de krant niet leeren. Doch buiten het gebied van het persoonlijk gebedsleven ligt een terrein, dat ons allen toebehoort en waar we toch nog zoo weinig van weten. Goed beschouwd kent dit terrein geen grenzen; het beslaat alle gebieden, die samenhangen met den godsdienst, zooals de liturgie, de kerkgeschiedenis, de exegese, de levens der heiligen, de religieuze kunst, de geschiedenis van het dogma en de geloofsverdediging".

(23) Vgl. noot 18 in de beschrijving van *de Maasbode*.

275

de Tijd 1974-{1980}
◆ *jaren* 1(1974/75), nr. 1(6 sept.) – {7(1980/81), nr. 326(19 dec.)}
◆ *uitgever* Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven, VNU
◆ *plaats* Amsterdam
◆ *frequentie* wekelijks
◆ *formaat* D ∞ 1(1974/75) – 3(1976/77); E ∞ 4(1977/78) – {1980}
◆ *omvang* VI
◆ *redactie* 1974-{1980} N.G. Schrama, dir.
1974-{1980} Arie Kuiper, hoofdred.
1974-{1980} Ton Crijnen, plaatsverv. hoofdred.
1974-{1980} Paul Klare, eindred.
1974-1976 Hans Amesz
1974-{1980} Hans Bronkhorst
1974-{1980} Piet van der Eijk
1974-{1980} Ben Kroon
1974-{1980} Jet Kunkeler
1974-1975 Dick van de Pol
1974 Wim Scheurer
1974-{1980} Corine Spoor
1974-{1980} Rob Vermaas
1974-{1980} Jan Wienema
1976-1978 Joan Smithuis
1977-{1980} Ton Oostveen
{1980} Matt Dings
{1980} Frénk van der Linden
{1980} Truusje van Tol
{1980} Gerard Driehuis
{1980} Dirk Kuin
◆ *speciale nummers* In 1(1974/75), nr. 2(13 sept.) – nr. 4(27 sept) verscheen in drie afleveringen 'Een kroniek van vandaag en morgen' van L.J. Rogier over katholiek Nederland gedurende de laatste dertig jaar. Deze tekst verscheen vervolgens als afzonderlijke publicatie o.d.t. *Vandaag en morgen* in *Annalen van het Thijmgenootschap*, 62(1974), nr. 3, 67 p.
– In 1(1974/75), nr. 42(20 juni) – nr. 45(11 juli) verschenen vier artikelen over de orde der jezuïeten o.d.t. 'Portret van een miskende orde'
– In 4(1977/78), nr. 180(17 febr.), p. 29-36: 'Dossier: Kerk zonder priesters' (over de theologische opleidingen in Nederland)
– In 5(1978/79), nr. 223(15 dec.), p. 35-46: 'Dossier. Het einde van het NKV'
– In 5(1978/79), nr. 240(20 april), p. 27-42: Walter Goddijn, 'Dossier. Kwart eeuw bisschoppelijk mandement'
– In 6(1979/80), nr. 265(12 okt.), p. 69-92: 'Lustrum-enquête. Opnieuw God in Nederland'. De uitgebreide versie van de enquête verscheen als *Opnieuw God in Nederland. Onderzoek naar godsdienst en kerkelijkheid*, Amsterdam 1979, 232 p. In de titel wordt teruggewezen naar een eerder onderzoek naar de godsdienstigheid in Nederland uit 1966, waarvan de eerste resultaten waren gepubliceerd in de *Margriet* (najaar 1966) en vervolgens in boekvorm: *God in Nederland. Een statistisch onderzoek naar godsdienst en kerkelijkheid in Nederland*, Amsterdam 1967, 312 + 12 p.
– In 7(1980/81), nr. 309(3 okt.), p. 37-48: Melchior Bogaarts, 'Dossier. Het einde van de KVP, 1945-1980'
– In 7(1980/81), nr. 310(10 okt.), p. 35-98: 'Het CDA-dossier' (over het ontstaan van het Christen Democratisch Appel)
– In 7(1980/81), nr. 325(12 dec.), p. 26-43: 'Dossier. Den Bosch, de val van een rooms bolwerk'
◆ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint met het eerste nummer van de maand september.
◆ *relaties* Voortzetting van *de Tijd* (1845-1974)
◆ *autopsie* Volledig tot en met 7(1980/81), nr.326(19 dec.)
– UBN
◆ *typering* Opinieweekblad van katholieken huize. In het eerste nummer schreef de directeur N. Schrama dat het weekblad *de Tijd* een poging was "iets te behouden van hetgeen [de lezers] in het dagblad *de Tijd* als zinvol en waardevol ervaren hebben". Daaraan voegde hij toe: "Veel van het oude zullen zij [= de lezers] in het weekblad herkennen, zij het in aangepaste vorm. Wat nieuw is, zullen zij hopelijk ervaren als een verbetering". In hetzelfde nummer schreef de redactie in 'Hier staan wij', dat *de Tijd* een katholiek weekblad wilde zijn, "een platform (...) voor een grote verscheidenheid van meningen". Een open christendom werd voorgestaan, waarin de problemen van geloof en wereld essentieel zijn: "Wij geloven, dat ook vele niet-katholieke christenen zich zullen herkennen in het blad dat ons voor ogen staat". Bij het lezersonderzoek dat in 1975 in opdracht van *de Tijd* werd gehouden, antwoordde 82 procent van de ondervraagden op de vraag "Met welke godsdienstige stroming voelt u zich het meest verwant?": "rooms-katholiek" (vgl. *de Tijd*, 1(1974/75), nr. 42(20 juni 1975), p. 2.). Langzamerhand verdween het katholieke cachet van het blad. Bij het tienjarig bestaan schreef de hoofdredacteur Arie Kuiper in *de Tijd* van 28 sept. 1984 in 'Tien jaar De Tijd – katholiek of niet?', dat het blad niet katholiek was, wanneer katholiek betekent "altijd achter Rome (en alle onzin die daar wordt uitgekraamd, alle vergissingen die daar worden gemaakt)" te moeten staan. *De Tijd*, zo vervolgde hij, wil "een zo goed mogelijk journalistiek produkt [maken], helder, leesbaar en (vergeef me al die gemeenplaatsen) belangwekkend". Daar komt "méér dan elders" bij "de dimensie van wat in de wandeling religie en levensbeschouwing heet, de vraag (alweer een cliché) naar God en naar de zin van leven die christenen en niet-christenen even fel dient bezig te houden. Die dimensie zullen wij nimmer over boord gooien".

276

de Tijd gewijd aan het katholieke beschavingsleven 1926-1931
• *jaren* 1926, ongen.(9 jan.) – 1931, ongen.(3 okt.)
• *uitgever* NV de Tijd
• *plaats* Amsterdam
• *frequentie* wekelijks (zaterdag)
• *formaat* C
• *omvang* IV ∞ 1926; V ∞ 1927-1931
• *redactie* [1928-1930 S.H.A.M. Zoetmulder, eindred.][1] [1930-1931 E.J.A.M. Hoornik, eindred.][1]
• *bijzonderheden* *De Tijd gewijd aan het katholieke beschavingsleven* vormde steeds het vierde blad van de zaterdagavondeditie van *de Tijd*.
• *relaties* Voortgezet als *de Tijd op zondag*
• *autopsie* Volledig
– KDC ∞ 1926-1929
– UBN ∞ 1930-1931 (meegebonden bij het dagblad *de Tijd*)
• *typering* Wekelijks bijvoegsel van *de Tijd* waarin vooral nieuws werd gebracht uit katholiek Nederland, met name over kunst en cultuur. In het eerste nummer van 9 jan. 1926 schreef de redactie ter inleiding, dat het bijvoegsel "voortaan wekelijks aan de geestelijke verschijnselen van dezen tijd een verzorgde oplettendheid kan wijden. In ons gewone dagblad, dat de politieke onweeren, de maatschappelijke problemen en het rumoer van elk uur heeft op te vangen, is dit kwalijk mogelijk, en onder de toeneming van allerlei onrustige rubrieken, werd het ten laatste allermoeilijkst. Een bijgevoegd weekblad, gewijd aan het katholieke beschavingsleven – wij gelooven, dat de getrouwe en opgroeiende geslachten, welke 'De Tijd' helpt vormen, met eenige genegenheid zullen luisteren naar de leiding, die uitgelezen medewerkers met ons hier zullen geven aan de geestelijke stroomingen en onderstroomingen van een onrustig en verward uitgestorte eeuw. Deze onrust en verwarring zullen wij trachten op te helderen en te verstillen in den vrede van den katholieken geest op Zondagmorgen, die alle aardsche dingen ziet in het licht der eeuwigheid."
• *noten*
(1) Vgl. brieven van S.H.A.M. Zoetmulder aan J. Roes, dir. Katholiek Documentatie Centrum, 14 okt. 1976 en 4 nov. 1982.

277

de Tijd op zondag 1931-1933
• *jaren* 1931, ongen.(10 okt.) – 1933, ongen.(10 maart)
• *uitgever* NV de Tijd
• *plaats* Amsterdam
• *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1931, ongen.(10 okt.) – 1932, ongen.(17 sept.) wekelijks (vrijdag) ∞ 1932, ongen.(23 sept.) – 1933, ongen.(10 maart)
• *formaat* D
• *omvang* II ∞ 1931; VI ∞ 1932; II ∞ 1933
• *redactie* Niet in het weekblad vermeld. [Albert Helman, medewerker][1]
Herman Moerkerk, illustraties
• *bijzonderheden* *De Tijd op zondag* was een gratis bijblad voor de Tijd-abonnees. Vanaf november 1931 kon men zich ook afzonderlijk abonneren op het zaterdagavondblad van *de Tijd*, waarvan *de Tijd op zondag* tot en met 17 sept. 1932 als bijlage fungeerde. Vanaf 23 sept. was *de Tijd op zondag* gedateerd op vrijdag. De titelkop vermeldde voortaan "gratis bijblad van de Tijd", maar tevens dat het weekblad ook afzonderlijk verkrijgbaar was (vgl. circulaire in *Archief De Tijd* (KDC), nr. 4183).
• *relaties* Voortzetting van *de Tijd gewijd aan het katholieke beschavingsleven*
– *De Tijd* van maandag 13 maart (88(1932/33), nr. 26845) bericht dat met ingang van de volgende dag de voorpagina van het tweede blad cultureel nieuws zal bevatten. *De Tijd op zondag* zal gaan verdwijnen om een als het ware dagelijks onderdeel van de krant te worden.
• *autopsie* Volledig
– KDC
• *typering* Wekelijks bijvoegsel van *de Tijd* met artikelen op allerlei gebieden, vooral godsdienst, letterkunde, kunst, literatuur, poëzie en techniek.
• *noten*
(1) Vgl. Anton van Duinkerken, 'Ferd. Wierdels. In memoriam', in: *de Tijd*, 3 april 1935.

278

Udensche courant [1896]-{1939}
• *jaren* [1896, jan.][1] – {1939}[2]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad
• *uitgever* [Firma A.F.G. van Dieren ∞ 1896 – 1911, nov.][3]
– [Firma Gebrs. Verhaak, voorh. A.F.G. van Dieren ∞ 1911, nov. – 1935, april][3]
– [Graafsche Drukkerij Wed. A. Verhaak NV ∞ 1935, april – 1939][3]
• *plaats* Grave
• *frequentie* tweemaal per week [woensdag en zaterdag, vanaf 1931 dinsdag en vrijdag][4]
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
• *redactie* {1906} A.F.G. van Dieren, "redacteur-uitgever"
• *bijzonderheden* Kopblad van de *Graafsche Courant*.
– Blijkens de titelkop van 6(1901), nr. 42(8 juni) was het op dat ogenblik ook mogelijk om een abonnement te nemen, waarbij men de krant slechts éénmaal per week ontving.

– Vanaf 1938 verscheen er ook de *Nieuwe Udensche Courant*, met als ondertitel 'Nieuws- en advertentieblad voor Uden, Volkel, Odiliapeel en omstreken', kopblad van *de Echo van het land van Cuijk*, een uitgave van NV Van Lindert's Drukkerij. Het betrof een lokaal weekblad, waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen. In het NPM is het eerste nummer van 3 september 1938 aanwezig, waarin naar aanleiding van de *Udensche courant* wordt gezegd: "laten we eerlijk zijn en erkennen, dat deze niet en zeker niet meer de Udensche belangen behartigt en de publiciteit verschaft, waarop we als sterk groeiende gemeente recht hebben. De *Nieuwe Udensche Courant* wil dat wèl doen en kan dat ook. Zij is speciaal gewijd aan de belangen van de gemeente Uden, te weten de parochie Uden, Volkel en Odiliapeel".
✦ *autopsie* 6(1901), nr. 42(8 juni)
– NPM
✦ *typering* Kopblad van de *Graafsche courant* voor Uden en omgeving.
✦ *noten*
(1) De begindatum is afgeleid van de jaargang- en afleveringsnummering.
(2) Vanaf [1939] verscheen de krant niet meer twee-, maar slechts éénmaal per week. In de uitgave van 1939 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* is het blad voor het laatst vermeld als tweemaal per week verschijnend nieuwsblad. Ook na de bevrijding in 1944 bleef de uitgave beperkt tot een lokaal weekblad en als zodanig is het blad alhier niet verder beschreven.
(3) Vgl. de beschrijving van de *Graafsche courant*.
(4) Gegeven ontleed aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

279

Utrechtsch[1] katholiek dagblad 1945-1955
✦ *jaren* 62(1945), nr. 1(8 mei)[2], nr. 2(9 mei), nr. 3(11 mei)
– 1(1945/46), nr. 1(12 mei) – 10(1954/55), nr. 3042(3 mei 1955)
✦ *uitgever* Stichting Utrechtsche Katholieke Pers[3]
✦ *plaats* Utrecht
– Bijkantoor: Amersfoort
✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
✦ *formaat* D ∞ 1(1945/46) – 2(1946/47), nr. 498(31 dec.); E ∞ 2(1946/47), nr, 499(2 jan.) – 10(1954/55)
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* 1945-1950 F.J.M. Oremus, dir. en aanvankelijk tevens hoofdred.
1945-1953 mr. H.C.M. Edelman (waarn. hoofdred., vanaf nov. 1946 hoofdred.)
1950-1955 J.P. van Vonderen, dir.
1953-1955 Paul de Waart, hoofdred.
In 1945 worden als redacteuren genoemd:
Jan Engelman, red. voor kunst en letteren
P.J. van Vogelpoel, red. binnenland
Alb.L.R. Welling, stad en gewest
J.B.Th. Wilbrink, red. stad en gewest
✦ *speciale nummers* 6(1950/51), nr. 1517(5 mei 1950): lustrumnummer t.g.v. het 5-jarig bestaan van de krant
✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon per 5 mei.
– Als kopblad verscheen vanaf 1948 tot en met mei 1955 het *Amersfoorts katholiek dagblad*, waarvan geen enkele aflevering in autopsie kon worden genomen. Er was een aantal jaargangen aanwezig in de UB Utrecht, collectie Thomaasse, maar in het voorjaar van 1988 waren deze niet meer te raadplegen.
– Vanaf 6(1950/51), nr. 1635(23 sept.) verscheen als zaterdagbijlage *Zondag*. Hierover werd in de krant van 23 sept. 1950 gezegd: "*Zondag* biedt u een keur van lezenswaardige en boeiende artikelen, een interessant feuilleton, een pagina voor de vrouw en verder kleiner goed, dat u zeker niet vergeten mag". *Zondag* wil "gepaste verpozing" en "enkele ogenblikken van pretentieloze gezelligheid" brengen.
✦ *relaties* Voortzetting van *het Centrum* (1884-1941)[4]
– Voortgezet als *het Centrum* (1955-1971)
✦ *autopsie* Volledig
– GA Utrecht
– KDC ∞ 1945, nr. 1 – Amersfoortse editie (fotokopie; origineel in bezit van mevr. A. Thien, Amersfoort).
✦ *typering* Katholiek dagblad voor de stad Utrecht en omgeving. In het eerste nummer van 8 mei 1945 (editie Utrecht) wordt gezegd: "De speciale taak van het blad, dat in tegenstelling met "Het Centrum", zooals dat vóór den oorlog verscheen, geheel en al zal worden geredigeerd en gedrukt te Utrecht, zal liggen in een ruime gewestelijke en stedelijke nieuwsberichtgeving". Daaraan wordt toegevoegd, dat de krant wil zijn: "een onafhankelijk dagblad ten behoeve van de katholieke gemeenschap van stad en gewest Utrecht". Paul de Waart schreef op 1 december 1953 op het moment dat hij het hoofdredacteurschap aanvaardde, als volgt over de taak van de krant: "Wij – dat zijn allen aan ons blad verbonden – willen onze taak zo verstaan: de toenadering tussen de volkeren bevorderen; de harmonie, in de zin van Christelijke solidariteit tussen de groepen in eigen land vergroten; zoeken naar wat de eenheid kan versterken onder de katholieken op alle terreinen van de samenleving; nauwgezet in het oog houden, wat ons met andersdenkenden verenigt. De gewestelijke krant heeft hier een eigen taak, welke ook haar eigen karakter bepaalt. Die taak is noch geringer noch meer omvattend dan die van het landelijk dagblad; slechts ten dele anders".
✦ *noten*
(1) Vanaf 2(1946/47), nr. 599(1 mei): *Utrechts*.
(2) Van het nummer van 8 mei verschenen twee verschillende edities, de een in Amersfoort (bij Drukkerij

Patria) en de tweede in Utrecht (bij Drukkerij NV Bosch en Zonen). In de eerste drie nummers na de bevrijding werd de jaargangnummering van het vooroorlogse *Centrum* voortgezet.
(3) In het eerste nummer van 12 mei 1945 worden als bestuursleden van de Stichting genoemd: deken A.W.G.M. Wiegerink, bisschoppelijk commissaris; mr. J.H. van Maarseveen, voorz.; P.H. Bogaard, vice-voorz.; mr. J. de Vreeze, secr.; drs. M. Janssen, penningm.; H.A. Bekker; L.C.F.M. Smulders en dr. J.A.A. Verlinden.
(4) Tijdens de oorlog had Frans Oremus de eigendomsrechten van het *Centrum* overgenomen van de Spaarnestad. De eerste dagen na de bevrijding luidde de titel *Utrechtsch katholiek dagblad – het Centrum – Dagblad voor gewest en stad Utrecht*. Door het militair gezag werden er echter bezwaren gemaakt tegen het uitgeven van de krant onder de oude naam en vanaf 12 mei 1945 verdween 'het Centrum' uit de titel. In het 1000e nummer op 21 augustus 1948 werd het vooroorlogse *Centrum* niet in de geschiedenis betrokken: "Voor ons geen zilveren haren, geen eerbiedwaardige baard. Voor ons geen eeuwfeest. Wij zijn nog jong (...) Voor ons is alles nog frisser, wij zijn nog minder geroutineerd in het vieren van kroonjaren en gedenkdagen". Het zuiveringsonderzoek, dat was voorzien, heeft nooit plaatsgevonden en vanaf 4 mei 1955 werd de vooroorlogse titel weer in ere hersteld.

280

Utrechtsch volksblad[1] [1873]-1874
✦ *jaren* [1873, begin juli][2] – 1874, nr. 417(22 okt.)
✦ *ondertitel* Algemeen advertentieblad
✦ *uitgever* Firma C.F. van Steijn
✦ *plaats* Utrecht
✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
✦ *formaat* D
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* Niet in het blad vermeld.
✦ *relaties* Voortgezet als het *Volksblad*, 'Algemeen nieuws- en advertentieblad'[3]
✦ *autopsie* 1873, nr. 7(15 juli), nr. 60(16 sept.), nr. 126(3 dec.) en nr. 146(29 dec.); 1874 volledig ingezien
– NPM ∞ 1873, nrs. 7 en 60
– KB ∞ 1873, nrs. 126 en 146 (in 1992 niet ter inzage)
– GA Utrecht ∞ 1874
✦ *typering* Nieuwsblad voor de stad Utrecht en omgeving. Hoewel het blad niet uitgesproken katholiek was, kwam het wel regelmatig op voor de belangen van de katholieke minderheid. Volgens het eerste nummer van 23 oktober 1874 van de opvolger, het *Volksblad*, was bij de oprichting van het *Utrechtsch volksblad* geschreven: "Personen en zaken beloven wij juist zoo te kleuren, als ze ons werkelijk toeschijnen. Vaderlandslievend, en altijd en alles voor Utrecht en onze provincie. De godsdienstige quaestiën zullen wij zooveel mogelijk onaangeroerd laten. Ons politiek standpunt is niet liberaal, maar aan de zijde der conservatieven".
✦ *noten*
(1) Tot en met {16 sept. 1873} luidde de titel *Utrechtsch algemeen volks- en advertentieblad*.
(2) De begindatum is afgeleid van de afleveringsnummering.
(3) Het *Volksblad* was een uitgave van de protestant C.A. van Teylingen en derhalve niet in de BKNP opgenomen.

281

Utrechtsche courant 1889-1945
✦ *jaren* 1889, nr. 774(2 jan.) – 1945, ongen.(4 mei)
✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad ∞ 1889 – 16(1898/99), nr. 3516(15 okt.)
– Provinciaal dagblad ∞ 41(1925/26), nr. 11953(3 april 1926) – 44(1926/27) , nr. 12124(23 okt. 1926)
– Dagblad-uitgave voor stad en provincie ∞ 44(1926/27), nr. 12125(25 okt. 1926) – 58(1941/42), ongen.(12 dec.)
✦ *uitgever* F.B. van Ditmar ∞ [1889]-[1893]
– Firma F.B. van Ditmar[1] ∞ [1893] – 25(1907/08), nr. 6340(31 dec. 1907)
– NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia[1] ∞ 25(1907/08), nr. 6341(2 jan.) – 1945
✦ *plaats* Utrecht
– In 1942 en 1943 wordt een bijkantoor vermeld te Amersfoort
✦ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 1889-1890, nr. 1045(28 sept.)
zesmaal per week (niet op zondag)[2] ∞ 1890, nr. 1046(2 okt.) – 1945
✦ *formaat* D ∞ 1889 – 1890, nr. 1045(28 sept.); E ∞ 1890, nr. 1046(2 okt.) – 58(1941/42), ongen.(12 dec.); D ∞ 58(1941/42), ongen.(14 dec.) – 59(1944/ 45), nr. 17758(3 april); A ∞ 1945, ongen.(5 april) – ongen.(4 mei)
✦ *omvang* VI ∞ 1889-1944; II ∞ 1945
✦ *redactie* Tot en met mei 1941 en tussen dec. 1942 en mei 1944 wordt de redactie niet in de krant genoemd.
[1890-1894 F.J.A.M. Wierdels, hoofdred.][3]
[1907-1935 J.J. Vinkesteyn, hoofdred.][4]
[1912-1922 G.H.J.L. Hol, red.][5]
?-1941 J.J.H.A. Bruna, hoofdred.
[1936][6]-1944 F.J. Koster, chef red.
{1941}-{1942} A.J.M. v.d. Biggelaar, waarn. hoofdred.
{1941}-1945 C.J. van der Pol, red.
{1941}-1945 A.C. Veraart, red.
{1944}-1945 L. Bosshardt, red.
✦ *speciale nummers* 41(1925/26), nr. 11953 (3 april): 'Buitengewoon nummer. In vernieuwd gewaad', in verband met het in gebruik nemen van een nieuwe rotatiepers en het verschijnen in vergroot formaat

◆ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd gebruikt vanaf 8(1891), nr. 1134 (16 jan.). Op 25 juli 1883 was het eerste nummer van de voorganger, het *Utrechtsch nieuws- en advertentieblaadje*, verschenen. Tot en met 1894 begon de nieuwe jaargang in het begin van de maand oktober, daarna aan het eind van de maand juli.[7] Met ingang van 5 april 1945 werd de jaargang- en afleveringsnummering weggelaten.
– Vanaf 1920 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Als bijvoegsel verscheen vanaf 9(1891/92), nr. 1415 (14 dec.) het *Zondagsblad van de Utrechtsche courant*. Dit zondagsblad was gevoegd bij de krant van maandag, maar blijkens de courant van 9 dec. 1891 werd de krant van maandag en het bijvoegsel reeds verspreid op zaterdagavond. Vanaf 6 juli 1907 is het zondagsblad gevoegd bij de zaterdagkrant. Het laatst aangetroffen zondagsblad is dat van 29 april 1916.
– Daarnaast werd vanaf jan. 1892 aan de lezers van de courant ter beschikking gesteld het *Geïllustreerd familieblad*, een uitgave van de Firma Van Ditmar (zie de beschrijving van het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*). Blijkens de titelkoppen van de *Utrechtsche courant* werd in de loop van 1898 het zondagsblad *de Illustratie* geleverd en vanaf april 1907 de *Nederlandsche illustratie*. In het nummer van 4 jan. 1892 werd het zondagsblad met dezelfde woorden aangekondigd als waarmee drie dagen eerder de lezers van de *Nieuwe Bredasche courant* waren toegesproken (vgl. de beschrijving van het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*). Daar werd nog aan toegevoegd dat het *Geïllustreerd familieblad* "zoowel door de talrijke fraaie gravures als door den degelijken inhoud en den netten vorm kan wedijveren met illustraties als: *Eigen Haard*, de *Hollandsche Illustratie*, de *Katholieke Illustratie*, wanneer zij deze allen niet reeds overtreft".
– Het gezamenlijk abonnement op een courant was in de 19de eeuw zeer gebruikelijk, zoals ook valt af te lezen uit het bericht in de *Utrechtsche courant* van 28 sept. 1890, toen het blad als dagblad ging verschijnen: "Wij wenschen ten slotte te doen uitkomen, dat men de *Utrechtsche courant* voor hetzelfde geld in eigendom ontvangt, als waarvoor men andere couranten eenige uren daags ter lezing krijgt".
– In een herderlijke brief van 7 juli 1944 namen de bisschoppen openlijk stelling tegen een viertal oorspronkelijk katholieke dagbladen die geheel in nationaal-socialistisch vaarwater waren geraakt: het betrof de volgende vier kranten: *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*, de *Limburger koerier*, *Utrechtsche courant* (uitgaven van NV Neerlandia Uitgeversmaatschappij) en *de Residentiebode* (vgl. S. Stokman OFM, *Het verzet van de Nederlandsche bisschoppen tegen nationaal-socialisme en Duitse tirannie* (Utrecht 1945), p. 290-292).
◆ *relaties* Voortzetting van *Utrechtsch nieuws- en advertentieblaadje*[8]
– In het begin van de jaren dertig is er sprake geweest van een fusie tussen *het Centrum* en de *Utrechtsche courant*. Toen *het Centrum* werd overgenomen door het Spaarnestad-concern, werden de fusiebesprekingen gestopt.[9]
◆ *literatuur* P.J.A. van Meegeren, *Katholiek Utrecht in de tweede helft van de 19e eeuw* (= *Utrechtse historische cahiers*, 8(1987), nr. 3/4), p. 111-113
◆ *autopsie* Volledig
– GA Utrecht
◆ *typering* Dagblad voor Utrecht, opgericht als een godsdienstig neutrale krant. De redactie vermeed zich te mengen in kerkelijke kwesties, maar de pro-katholieke opstelling van het blad was – in de woorden van Van Meegeren – onmiskenbaar. De krant berichtte uitvoerig over het katholieke verenigingsleven en vanaf 1890 tot 1894 was de katholiek Wierdels hoofdredacteur. Na de Eerste Wereldoorlog kreeg het blad een uitgesprokener katholieke signatuur. De courant schreef op 8 okt. 1930 over haarzelf, dat het in de afgelopen jaren zich op de grondslag had geplaatst "van het positieve Christendom, recht doende aan alle kerkelijke gezindten, stelling nemende voor het Christelijk geloofs- en zedelijkheidsbeginsel, orde en gezag verdedigende tegen vrijzinnigheid en revolutie." Daaraan werd toegevoegd, dat voortaan niet meer werd volstaan met het epitheton 'Christelijk', maar dat er in vaste koers gevaren zou worden onder katholieke vlag: "Alzoo: van heden af zal het ons streven zijn naast in algemeenen zin verslaggevend nieuwsblad ook dagelijksche leidsman en voorlichter te zijn op R.-K. kerkelijk en politiek terrein". Onder aartsbisschop Van de Wetering bleef *het Centrum* echter het alleenrecht behouden als katholiek dagblad voor Utrecht, waaraan de kerkberichten werden geleverd. Onder bisschop Jansen kreeg de *Utrechtsche courant* verlof om openlijk als katholiek blad te verschijnen en op 28 dec. 1931 werd in de krant bericht dat H.J.J. van Schaick als censor was aangesteld, waarmee de courant officieel als katholiek dagblad werd erkend.
◆ *noten*
(1) De Firma Van Ditmar werd in 1883 onderdeel van de vennootschap onder de firma's P.W. van de Weijer en Gebrs. Oukoop te Breda. In 1899 werd door de vennootschap bovendien de Firma Weyerhorst aangekocht. Eigenaren van de vennootschap waren de broers P.W., J.H. en I.A.J. van de Weijer. De vennootschap werd op 1 jan. 1908 omgezet in de NV Uitgevers-Maatschappij Neerlandia. Het doel van de NV werd als volgt omschreven: "de voortzetting der zaken door comparanten in vennootschap onder bovengenoemde firma's gedreven en mitsdien de uitoefening van uitgeverszaken, van het drukkerij- en binderijbedrijf, clichéfabriek en papierhandel. Voorts van al wat in den ruimsten zin kan geacht worden met die soorten van zaken in ver-

band te staan of daartoe te behooren." Bepaald werd, dat uitgaven door de vennootschap te exploiteren of te ondernemen, als boeken, couranten, tijdschriften als anderszins, nimmer strijdig zullen mogen zijn met de geloofs- of zedenleer der Rooms-Katholieke Kerk (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1908, nr. 26 (31 jan.), NV-nr. 81). In 1930 luidde de formulering van deze bepaling als volgt: "De dagbladen en andere uitgaven, het karakter van courant hebbende, welke de vennootschap uitgeeft, zullen zijn Nederlandsche Roomsch-Katholieke dagbladen (couranten); de overige uitgaven, niet het karakter van courant hebbende, zullen nimmer strijdig mogen zijn met de Roomsch-Katholieke geloofs- of zedenleer, noch met Nederlandsch-nationale belangen." (vgl. *ibidem*, 1930, nr. 181 (18 sept.), NV-nr. 3270).
(2) Toen de krant zesmaal per week ging verschijnen, werd de abonnees de gelegenheid geboden om buiten de stad de courant driemaal per week te blijven ontvangen: "Voor deze intekenaren wordt een afzonderlijk feuilleton gegeven, terwijl zij, die op de Dagelijksche editie zijn geabonneerd, twee feuilletons ontvangen".
(3) Vgl. 'F.J.A.M. Wierdels overleden', in: *de Tijd*, 3 april 1935.
(4) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 62.
(5) Vgl. Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. De geschiedenis van de Volkskrant* (Baarn 1981), p. 146.
(6) Vgl. 59(1944/45), nr. 17584(14 aug. 1944).
(7) Enkele onregelmatigheden in de jaargangnummering: de 21e jaargang loopt van aug. 1903 tot en met dec. 1903; de 22e van jan. tot en met aug. 1904; de 24e van juli 1905 tot en met juli 1907; de 33e van aug. 1915 tot en met okt. 1917, de 34e komt niet voor; de 38e loopt van juli 1920 tot en met jan. 1922; de 39e van jan. 1922 tot en met aug. 1923; de 40e van aug. 1923 tot en met juli 1925, de 41e van juli 1925 tot en met juli 1926; de 42e en 43e komen niet voor; de 48e van aug. 1930 tot en met aug. 1932; de 52e van aug. 1935 tot en met dec. 1937; de 53e van dec. 1937 tot en met aug. 1941; de 54e van aug. tot en met sept. 1941; de 55e, 56e en 57e komen niet voor; de 58e begon op 18 sept. 1941; de 59e op 12 aug. 1944.
(8) Het *Utrechtsch nieuws- en advertentieblaadje* was een niet-katholiek nieuwsblad en er is derhalve geen beschrijving van het blad in de BKNP opgenomen.
(9) In de *Utrechtsche courant* van 28 dec. 1931 werd hierover bericht: "Tegemoetkomend aan het nadrukkelijk verlangen van de Kerkelijke Overheid hebben de Uitgevers van *Het Centrum* en de *Utrechtsche courant* sedert maanden onderhandelingen gevoerd om de beide genoemde Katholieke bladen saam te voegen tot één te Utrecht verschijnend Katholiek Dagblad. Deze onderhandelingen zijn j.l. Woensdagavond afgebroken ten gevolge van de mededeeling van *het Centrum* dat buiten zijn medeweten een zeer aanzienlijk deel van zijn belang is overgedragen aan eene combinatie buiten het aartsbisdom [i.e. de Spaarnestad]. De *Utrechtsche Courant* zal derhalve als zelfstandig Katholiek Dagblad van Utrecht blijven voortbestaan".

282

Valkenburgs[1] nieuws- en advertentieblad [1897]-1912
- *jaren* [1897, medio oktober][2] – 16(1912), nr. 50(14 dec.)
- *ondertitel* Nieuws-en advertentieblad ∞ {3(1899), nr. 42(29 juli)}
- *uitgever* Jos. Crolla-Falise
- *plaats* Valkenburg
- *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ [1897]-[1901][3]
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1902][3]-12(1908)
wekelijks (zaterdag)[4] ∞ 13(1909)-16(1912)
- *formaat* E
- *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
- *redactie* Niet in het blad vermeld.
- *bijzonderheden* Als zondagsblad verscheen *de Gezellige huisvriend*, vervolgens *de Geluksbode* (zie de afzonderlijke beschrijvingen) en vanaf augustus 1908 konden de lezers zich abonneren op een geïllustreerd zondagsblad. Om welke van de geïllustreerde zondagsbladen het handelde, is niet bekend.
- *relaties* Voortgezet als *de Limburger* (1913-[1920])
- *autopsie* 2(1898), nr. 10(17 dec.); 3(1899), nr. 42(29 juli); 7(1903), nr. 26(24 maart); 9(1905), nr. 24(25 maart); 10(1906), nr. 89(7 nov.); 12(1908)-16(1912)
– NPM ∞ 1898, nr. 10; 1899, nr. 42; 1903, nr. 26; 1905, nr. 24 en 1906, nr. 89
– Drukkerij Crolla, Valkenburg ∞ 1908-1912 (1910 op microfiche in SBM)
- *typering* Nieuwsblad voor Valkenburg en omgeving. Het blad, dat geen uitgesproken katholiek karakter had, werd uitgegeven door Jos. Crolla-Falise, broer van Alphons, Joseph Aug. en Mathias Crolla, de uitgevers van het *Limburgsch nieuwsblad*. Jos. Crolla was getrouwd met Anna Falise.
- *noten*
(1) Van {7(1903), nr. 26(24 maart)} – {10(1906), nr. 89(7 nov.)}: "Valkenbergs".
(2) De begindatum is afgeleid van de jaargang- en afleveringsnummering.
(3) Gegevens ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(4) Vanaf de 13e jaargang, nr. 1 verscheen het blad alleen op zaterdag. In de titelkop bleef echter nog vermeld een frequentie van tweemaal per week. In nr. 12 van 27 maart 1909 werd gezegd: "Aangezien er groote moeielijkheden ontstaan om nu met de Woensdaguitgave dezer courant te herbeginnen, zien wij ons genoodzaakt voorloopig de courant slechts éénmaal

per week uit te geven. Om evenwel de abonné's voor lectuurgemis schadeloos te stellen, zal het Zaterdagnummer uitgebreid en tevens de abonnementsprijs lager gesteld worden".

283

Veghelsche courant 1903-[1907]
• *jaren* 1(1903), [nr. 1(18 maart)][1] – [1907][2]
• *uitgever* Fr. de Goede en Co ∞ {1(1903), nr. 2(21 maart) en nr. 3(25 maart)}
– [Uitgeverij Gebr. de Goede ∞ 1903-1905][3]
– [Uitgeverij W.P.I. de Goede-de Greeff ∞ 1906-1907][3]
• *plaats* Veghel
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag)
• *formaat* E
• *omvang* Ingeziene afln.: respectievelijk 8 en 4 p.
• *redactie* 1903-? M.J.G. Kuypers
• *bijzonderheden* Vermoedelijk was de *Veghelsche courant* een kopblad van het *Nieuwsblad voor Peelland en Meierij*. Advertenties werden in elk geval gratis overgenomen in laatstgenoemd blad.
– Vermoedelijk was de *Brabantsche koerier* een kopblad van de *Veghelse courant*.
• *relaties* Rond 1920 verscheen er opnieuw een nieuwsblad onder de titel *Veghelse courant*. Thans betrof het een lokaal weekblad, dat tot na 1945 bleef voortbestaan, maar waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen.
• *autopsie* 1(1903), nr. 2(21 maart) en nr. 3(25 maart)
– NPM
• *typering* Katholiek lokaal nieuwsblad voor Veghel en omgeving.
• *noten*
(1) De begindatum is afgeleid uit de datering van nummer 2.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1907.
(3) Vgl. *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1903-1907.

284

Veluwe- en IJsselbode 1945-1953
• *jaren* 97(1945), nr. 81(4 aug.) – [105(1953), nr. 214(12 sept.)][1]
• *ondertitel* Dagblad voor Apeldoorn en Zutphen ∞ 97(1945), nr. 81(4 aug.) – {nr. 98(27 aug.)}
– Dagblad voor Apeldoorn, Deventer en Zutphen ∞ {98(1946), nr. 181(6 aug.)} – {105(1953), nr. 151(30 juni)}
• *uitgever* NV Uitgeversmaatschappij De Gelderlander
• *plaats* Nijmegen
– 'Kantoor': Apeldoorn (in 1945 ook te Zutphen)
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E-formaat, m.u.v. wisselend D- en E-formaat in de beginperiode
• *omvang* [VI]
• *redactie* Voor de redactie en directie van *de Gelderlander*, zie aldaar
1945-{1946} Jos van de Griendt, alg. chef
{1948}-1953 P.C.J.M. Snijdewind, chef-red.
• *bijzonderheden* De jaargangnummering is die van *de Gelderlander*.
– Kopblad van *de Gelderlander*.
• *relaties* Voortzetting van *de Gelderlander*, ' Apeldoorns dagblad[2]
– Voortgezet als *de Gelderlander*, editie voor Apeldoorn en omgeving[1]
• *autopsie* 97(1945), nr. 81(4 aug.) en nr. 98(27 aug.); 98(1946), nr. 181(6 aug.); 100(1948) – 102(1950), juni; 103(1951); 104(1952), juli – 105(1953), juni
– NPM ∞ 1945, nrs. 81 en 98; 1946, nr. 181
– KB ∞ 1948 – 1950, juni; 1951; 1952, juli – 1953, juni
• *typering* Kopblad van *de Gelderlander* voor de Veluwe. In het eerste nummer van 4 aug. 1945 schrijft de directeur van *de Gelderlander*: "De actieve medewerking van plaatselijke comités heeft het ons mogelijk gemaakt voor het noordwestelijk deel van ons verspreidingsgebied een eigen regionaal dagblad uit te geven, waardoor de speciale streekbelangen beter tot hun recht kunnen komen. Het ligt in de bedoeling zoo mogelijk gevolg te geven aan hierop betrekking hebbende verzoeken en in overleg met instanties en comités het gebied van Deventer en omgeving in de invloedssfeer van dit nieuwe dagblad te betrekken". In het zelfde nummer spreekt 'Pastor' een welkomstwoord "namens het katholiek Pers-Comité, dat werd opgericht op initiatief van de Katholieke Actie te Apeldoorn met het doel te komen tot oprichting van een eigen katholiek dagblad voor Apeldoorn en de Veluwe".
• *noten*
(1) In *de Gelderlander* van 14 sept. 1953 wordt bericht dat het editiesysteem vanaf die dag verandert. Het kopblad de *Veluwe- en IJsselbode* verdwijnt en zal worden vervangen door een speciale editie van *de Gelderlander* voor Apeldoorn en omgeving.
(2) Vanaf 1935 was er een editie voor Apeldoorn en omgeving met als ondertitel 'Apeldoorns dagblad' (vgl. J. Brinkhoff, *Een eeuw de Gelderlander-Pers* (Nijmegen 1948), p. 116).

285

Venloosch nieuwsblad[1] 1898-1908
• *jaren* 36(1898), nr. 39(1 okt.) – [46(1908), nr. 36(eind maart)]
• *ondertitel* Meest gelezen blad in en om Venlo en Noord-Limburg ∞ 41(1903), nr. 72(15 sept.) – {45(1907)}
• *uitgever* Wed. H.H. Uyttenbroeck[2]
• *plaats* Venlo
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 36(1898), nr. 39(1 okt.) – 41(1903), nr. 71(12 sept.) driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 41(1903), nr. 72(15 sept.) – {45(1907)}
• *formaat* E
• *omvang* II ∞ 1898; VI ∞ 1899-{1907}
• *redactie* [1898-? Jan Truyen, red.][3]
[pastoor J.L.H. Vrancken, medewerker onder het pseudoniem Valuas][4]
[Louis Geelen, medewerker onder het pseudoniem Frydank][4]
[Dionisius Schram, medewerker onder het pseudoniem BAZ][4]
• *bijzonderheden* Voor de lezers van het *Venloosch nieuwsblad* was het mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving).
• *relaties* Voortzetting van *Venloosch weekblad*
– Samengegaan met de *Venloosche courant* en voortgezet als de *Nieuwe Venlosche courant*
– Op 1 april 1908 zou onder verantwoordelijkheid van H. Derkx, H. Lebesque en F. Wollaert ter drukkerij van de Noord-Limburgse Boekhandel, voorheen firma Wed. H.H. Uyttenbroeck een nieuw weekblad zijn verschenen o.d.t. *Nieuwsblad van Venlo* om werk te verschaffen aan hen die door de fusie van het *Venloosch nieuwsblad* en de *Venloosche courant* werkloos waren geworden. Dit blad is slechts tweemaal verschenen. (vgl. *de Nieuwe Limburger*, 101(1963), 15 april, jubileum-uitgave '100 jaar krant in Noord-Limburg' en *De Venlose krant*, p. 92-93).
• *literatuur* Ragdy van der Hoek, Adri Gorissen, *De Venlose krant. 125 jaar in Noord-Limburg* (Venlo 1988), p. 53-73
• *autopsie* Ingezien tot en met 45(1907)
– GA Venlo ∞ 1898-1907
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Venlo en omstreken. Opvolger van het conservatieve *Venloosch weekblad* van mr. Haffmans.
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd: "voorheen Venloosch weekblad".
(2) In 1908 was A. van Dieren eigenaar van de uitgeverij van de Wed. H. Uytenbroek.
(3) Vgl. G.J. B[ertels], 'Jan Truyen als journalist', in: *de Nieuwe Limburger*, 101(1963), 15 april, jubileum-uitgave.
(4) Vgl. *De Venlosche krant*.

286

Venloosch weekblad 1863-1898
• *jaren* 1(1863), nr. 1(28 febr.) – 36(1898), nr. 38(24 sept.)
• *uitgever* Drukkerij der wed. H.H. Uyttenbroeck
• *plaats* Venlo
• *frequentie* wekelijks (zaterdag)
• *formaat* C ∞ 1(1863) – 7(1869), nr. 25(19 juni); D ∞ 7(1869), nr. 26(26 juni) – 11(1873); E ∞ 12(1874)-36(1898)
• *omvang* II ∞ 1(1863); III ∞ 2(1864)-23(1885); IV ∞ 24(1886)-36(1898)
• *redactie* [1863-1896 mr. L. Haffmans, hoofdred.][1]
[1880, 1 april-10 juli H.J.A.M. Schaepman, red.][2]
[1896-1898 Jan Truyen, hoofdred.][3]
[1896-1898 pastoor J.L.H. Vrancken, red., onder het pseudoniem Valuas][1]
• *bijzonderheden* Vanaf 1892 konden de lezers zich abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* van de firma Ditmar uit Utrecht (zie de afzonderlijke beschrijving).
• *relaties* Voortzetting van *Markt- en aankondigingsblad*[4]
– Voortgezet als *Venloosch nieuwsblad*
• *literatuur* S.H.H. van der Hoek, *Het Venloosch Weekblad 1863-1872. Een politiek orgaan in handen van mr. Leopold Haffmans*. Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Vakgroep Nieuwe Geschiedenis, 1984, IX+157 p.
– S.H.H. van der Hoek, J.M.W.C. Schatorjé, 'Het Venloosch Weekblad en de verkiezingen voor de Tweede Kamer, met name in 1869 en 1871', in: *de Maasgouw*, 104(1985), kol. 57-81
– Ragdy van der Hoek, Adri Gorissen, *De Venlose krant. 125 jaar in Noord-Limburg* (Venlo 1988), p. 33-53
• *autopsie* Volledig
– GA Venlo ∞ 1863-1897
– KB ∞ 1898
• *typering* Katholiek nieuwsblad voor Venlo en omstreken. Het blad begon als een liberaal orgaan. In het eerste nummer uit 1863 noemt het blad zich een volgeling van Thorbecke, "zonder nogthans van ons regt af te zien, om de daden van dezen of genen minister vrijelijk te bespreken en aan de belangen van Limburg ten toetse te brengen". Het weekblad ontwikkelde zich al snel tot het orgaan van de conservatief-katholieke groepering in Limburg. Het werd de pleitbezorger van de Limburgse belangen, met name op het gebied van de landbouw en grondbezit.
• *noten*
(1) Vgl. *De Venlosche krant*.
(2) Vgl. J. Witlox, *Schaepman als staatsman*, dl. 1 (Amsterdam 1960), p. 156.
(3) Vgl. G.J. B[ertels], 'Jan Truyen als journalist', in: *de Nieuwe Limburger*, 101(1963), 15 april, jubileum-uitgave.
(4) Het *Markt- en aankondigingsblad* was een uitgave van de firma H. Uyttenbroeck, na het overlijden van

Hendrik Uyttenbroeck in 1850 voortgezet onder de naam Wed. H.H. Uyttenbroeck. Het blad verscheen vanaf 29 aug. 1840 tot en met 21 febr. 1863. (vgl. *De Venlose krant*, p. 27-31). Van het *Markt- en aankondigingsblad* is als lokaal weekblad geen beschrijving in de BKNP opgenomen.

287

Venloosche courant[1] 1869-1908
+ *jaren* [proefnummer, 27 maart 1869][2]
– [1(1869), nr. 1(3 april)][2] – 40(1908), [nr. 38(29 maart)][3]
+ *ondertitel* Nieuw weekblad ∞ {12(1880), nr. 30(24 juli)} – 21(1889), nr. 27(6 juli)
+ *uitgever* W. van der Sloot
+ *plaats* Venlo
+ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ 1(1869) – 32(1900), nr. 44(3 nov.)
tweemaal per week (zaterdag en zondag)[4] ∞ 32(1900), nr. 45(10 nov.) – 35(1903), nr. 70(30 aug.)
driemaal per week (woensdag en zaterdag "in twee edities", nl. zaterdag- en zondagnummer) ∞ 35(1903), nr. 71(2 sept.) – 40(1908)
+ *formaat* C ∞ {1(1869), nr. 10(5 juni)}; D ∞ {12(1880), nr. 30(24 juli)}; E ∞ {15(1883), nr. 36(8 sept.)} – 40(1908)
+ *omvang* [II] ∞ 1(1869); III ∞ [2(1870)]-32(1900); V ∞ 33(1901)-34(1902); VI ∞ 35(1903)-40(1908)
+ *redactie* [1869-1894 J.M.L.H. Clercx, hoofdred.][2]
In de jaren 1897-1908 is een groot aantal hoofdartikelen ondertekend door dr. W.H. Nolens.[5]
+ *bijzonderheden* Voor de lezers was het mogelijk zich te abonneren op het *Humoristisch weekblad* (vgl. *De Venlose krant*, p. 69).
+ *relaties* Samengegaan met het *Venloosch nieuwsblad* en voortgezet als de *Nieuwe Venloosche courant*
+ *literatuur* Ragdy van der Hoek, Adri Gorissen, *De Venlose krant. 125 jaar in Noord-Limburg* (Venlo 1988), p. 57-73
+ *autopsie* 1(1869), nr. 10(5 juni); 12(1880), nr. 30(24 juli); 15(1883), nr. 36(8 sept.); 18(1886), nr. 11(13 maart) en 19(1887)-40(1908), m.u.v. 24(1892) en 40(1908), nrs. 34, 35, 37 en 38
– NPM ∞ 1880, nr. 30; 1883, nr. 36 en 1886, nr. 11
– GA Venlo ∞ alle overige afleveringen, waarvan 1869, nr. 10 in fotokopie (origineel in bezit van H. van de Hoogen)
+ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Venlo en omstreken. De *Venloosche courant* nam een liberaler standpunt in dan het *Venloosch nieuwsblad* van Haffmans. Na 1880 steunde het geruime tijd de opvattingen van Schaepman.
+ *noten*
(1) De nummers 1 tot en met 7 zijn verschenen onder de titel *Nieuw Venloosch weekblad* (vgl. *De Venlose krant*).
(2) Vgl. *De Venlose krant*.
(3) Het eerste nummer van de opvolger, de *Nieuwe Venloosche courant*, verscheen op 2 april 1908.
(4) In 32(1900), nr. 44(3 nov.) wordt over het tweemaal per week gaan verschijnen het volgende gezegd: "Door het Bestuur der Posterijen is bepaald, dat vanaf 4 nov. de couranten, die slechts éénmaal per week verschijnen, des Zondags niet meer bezorgd worden. Ten einde voor eene geregelde bestelling ook op Zondag te kunnen zorgdragen, verschijnt de *Venloosche Courant* voortaan tweemaal 's weeks, zoodat de abonné's, die onze courant per post ontvangen, het no. van Zaterdag reeds des Zaterdags en het volgende no. des Zondags in hun bezit kunnen hebben". Vermoedelijk ontvingen allen die de krant niet per post onvingen het zaterdag- én zondagnummer op zaterdag.
(5) In het Gemeentearchief Venlo is aanwezig *Overzicht artikelen W. Nolens in de Venlose [sic] courant, sinds 1908 in de NVC*, 50 p. Deze chronologische lijst van de artikelen van Nolens loopt tot en met 24 april 1915. Vgl. ook J.P. Gribling, *Willem Hubert Nolens 1860-1931. Uit het leven van een priester-staatsman* (Assen 1978), p. 45. In het *Archief W. Nolens* (KDC), nrs. 349-356 bevinden zich knipsels van de artikelen van Nolens uit de *Venloosche courant* uit de jaren 1897-1907.

288

Veritas 1944-1945
+ *jaren* 1944, nr. 1(15 sept.) – nr. 8(23 sept.) o.d.t. *Mededeelingen van den Nederlandschen orde-dienst*[1]
– 1944, nr. 1(25 sept.) – 10(1945), nr. 151(14 maart)
+ *uitgever* Stichting Veritas
+ *plaats* Maastricht
+ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
+ *formaat* D
+ *omvang* III ∞ 9(1944); II ∞ 10(1945)
+ *redactie* [1944 F. Brunklaus][2]
[1944 P. Builtjes][2]
[1944 J. Jonkes][2]
1944 H. Jussen, waarn. dir.
1944 P. van Kempen
1944-1945 M. Berden
1944-1945 M. Debats
1944-1945 M. Duyzings
1944-1945 W. Goldschmitz, districtscommandant en later waarn. hoofdred.
1944-1945 S. Kleijn, dir.
1944-1945 L. Maas
1944-1945 R. Renckens
1944-1945 J. van Term jr.
1944-1945 F. Tuinstra, hoofdred.
1944-1945 J. Wintraecken
1945 L. Veugen
+ *bijzonderheden* Met ingang van 9(1944), nr. 3(27 sept.) wordt het jaargangnummer vermeld. Daarmee wordt

de nummering van de voorloper *Veritas* (1932-1941) voortgezet.
– *Veritas* verscheen in verschillende edities: aanvankelijk in een editie voor Maastricht en een tweede voor de Mijnstreek; vanaf febr. 1945 een derde voor Noord- en Midden-Limburg.
◆ *relaties* *Veritas* was bedoeld om de plaats in te nemen van de *Limburger koerier*, aan welk blad een verschijningsverbod was opgelegd. Volgens het Tijdelijk Persbesluit mocht er geen nieuw blad worden opgericht en daarom werd besloten het vooroorlogse *Veritas* (1932-1941) als dagblad voort te zetten.[3]
– Voortgezet als *Gazet van Limburg*
◆ *literatuur* J. Brauer, J. Driever, 'Krantenstrijd in Maastricht, 1944-1949. Is er nog plaats voor Neerlandia?', in: *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg*, 28(1983), p. 64-91
◆ *autopsie* Volledig
– SHC
◆ *typering* Katholiek dagblad voor Limburg, 'opvolger' van de *Limburger koerier*. De doelstelling van het blad was volgens de statuten van Stichting Veritas: "het verdedigen en verspreiden van katholieke beginselen op alle gebieden en meer in het bijzonder de bevordering eener principieel juiste voorlichting in Nederlandschen zin van de Limburgsche bevolking".
◆ *noten*
(1) In het nummer van 15 sept. 1944 wordt meegedeeld dat de Nederlandsche Ordedienst op last van de regering heeft besloten dat de *Limburger koerier* niet meer mag verschijnen en dat publicaties "van algemeen nut" voorlopig in de vorm van *Mededeelingen van den Nederlandschen Ordedienst* zullen verschijnen, terwijl te zijner tijd overwogen zal worden in welke meer definitieve vorm dagelijks of periodiek publicaties "ten gerieve van het volk" zullen gedaan worden. De uitgave der *Mededeelingen* stond onder toezicht van W. Goldschmitz, districts-perscommandant. Aan de taak van de O.D.-persdienst kwam een einde, toen een vertegenwoordiger van de Nederlandse regering in ballingschap in Maastricht was gearriveerd.
(2) Vgl. Brauer en Driever, p. 73, nt. 22.
(3) In het eerste nummer van 25 september 1944 wordt meegedeeld dat de redactie van het in mei 1941 door de Duitsers verboden blad *Veritas* heeft besloten, naar aanleiding van het staken van de bemoeiingen met de pers door de Nederlandsche ordedienst, en in verband met het door het Nederlandse gezag aan de *Limburger koerier* opgelegde verschijningsverbod, dagelijks te gaan verschijnen tot er een definitieve oplossing gevonden zal zijn, en daarbij de berichtgeving omtrent het wereldgebeuren én van stad en streek op zich te nemen. Van het vooroorlogse blad *Veritas* (1932-1941) zal in een van de volgende BKNP-delen een beschrijving worden opgenomen.

289

de Volkscourant 1886-[1895]
◆ *jaren* 1886, nr. 1(24 dec.) – [1895][1]
◆ *ondertitel* Populaire editie van het dagblad het Centrum ∞ 1886 – {1892, nr. 771(4 jan.)}
◆ *uitgever* Maatschappij tot Exploitatie van het Dagblad het Centrum en van de Volkscourant
– Als drukkerij wordt vermeld tot en met {1888, nr. 249(20 aug.)}: Stoomdruk Holdert & Co, Amsterdam
◆ *plaats* Amsterdam
– Tot en met {1887, nr. 78(1 juli)} worden ook bureaus vermeld te Utrecht en 's-Hertogenbosch
◆ *frequentie* driemaal per week (maandag, woensdag en vrijdag)
◆ *formaat* E
◆ *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
◆ *redactie* De redactie van *de Volkscourant* werd verzorgd door *het Centrum* (zie aldaar)
◆ *bijzonderheden* De abonnees van *de Volkscourant* ontvingen gratis het *Zondagsblad van het Centrum*.
◆ *literatuur* José Eijt, *Een eigenzinnig geluid in katholieke kring. Het Centrum en de Volkscourant 1884-1903*. Niet uitgegeven werkstuk KU Nijmegen, afd. Nieuwe Geschiedenis, 1986, 30 p.
◆ *autopsie* 1886, nr. 1(24 dec.); 1887, nr. 13(21 jan.); nr. 78(1 juli); nr. 143(2 dec.); 1888, nr. 249(20 aug.); 1890, nr. 497(2 april), nr. 512(9 mei), nr. 514(12 mei), nr. 515(14 mei); 1892, nr. 771(4 jan); nr. 862(3 aug.)
– NPM
◆ *typering* In het openingsartikel 'Aan den Lezer!' in het eerste nummer wordt gesteld, dat er van katholieke zijde nog steeds geen volksblad bestaat. *De Volkscourant* wil in die leemte voorzien en wil zijn: "een goedkoop volksblad, waarin allereerst voor de waarachtige belangen van het volk zal worden geijverd, door bestrijding van hetgeen daarmee in strijd is en door voorlichting van hetgeen daaraan bevorderlijk kan zijn. Uitgaande van de waarheid, dat het ongeloof onzer dagen de voornaamste oorzaak is van de maatschappelijke ellenden, die ons teisteren, – zal de Volkscourant met allen ijver er naar streven de banier van den godsdienst omhoog te houden onder het volk". In *het Zondagsblad van het Centrum*, 1891, ongen.(23 nov.) werd aldus over *de Volkscourant* gesproken: "*De Volkscourant*, goedkope uitgave van *het Centrum* verschijnt driemaal per week. *De Volkscourant* bevat behalve den verkorten inhoud uit het Dagblad, Besprekingen en Mededeelingen omtrent Sociale Aangelegenheden en is bijzonder geschikt ter verspreiding van goede Katholieke beginselen onder het volk". *De Volkscourant* droeg veel bij aan de totstandkoming van de Nederlandsche Roomsch-Katholieke Volksbond.
◆ *noten*
(1) Het is niet geheel duidelijk tot wanneer *de Volkscou-*

rant is verschenen. Van Meerdervoort schrijft, dat de krant in 1895 samenging met *het Centrum* en dus in feite werd opgeheven (vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 45). Hemels neemt dit jaartal over van Van Meerdervoort, maar zegt elders, dat de krant tot in 1897 zou zijn verschenen, mogelijk afgaande op het feit dat in *het Centrum* als uitgevende instantie tot en met 11 jan. 1897 gesproken wordt van de Maatschappij tot Exploitatie van het Dagblad het Centrum en van de Volkscourant (vgl. Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. Geschiedenis van de Volkskrant* (Baarn 1981), p. 28 en p. 142). De opheffing van *de Volkscourant* was een gevolg van de komst van andere katholieke arbeidersbladen. Vanaf juni 1891 verscheen *de Volksbanier*, orgaan van de R.K. Volksbond, en vanaf oktober 1892 *de Morgenpost*, kopblad van *de Tijd* voor de arbeidersgezinnen. Koelman, de directeur van *het Centrum* schreef hierover aan H. Schaepman: "De oprichting van *Volksbanier* en *Morgenpost* gaf ons een gevoeligen knak". Bovendien was A.M.A.J. Ariëns vanaf januari 1893 begonnen met de uitgave van *de Katholieke werkman*. In 1894 werd dit blad het officieel orgaan van de Utrechtse diocesane werkliedenbond. In de zojuist geciteerde brief noemt Koelman de komst van dit bondsorgaan voor Utrecht "voor ons een zeer kwade zaak" (vgl. Brief van Th. Koelman aan H. Schaepman (17 dec. 1893), in: *Collectie Schaepman* (KDC), nr. 35). In elk geval is de titel *de Volkscourant* voor het laatst genoemd in de uitgave van 1894 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

290

de Volkscourant 1904
✦ *jaren* 1(1904), nr. 1(26 nov.) – nr. 22(21 dec.)[1]
✦ *ondertitel* Goedkoop dagblad[2]
✦ *uitgever* Eigenaar: NV de Volkscourant[3]
– Uitgever/drukker: Electrische Drukkerij Leiter-Nypels
✦ *plaats* Maastricht
✦ *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
✦ *formaat* E
✦ *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
✦ *redactie* 1904 Jac. P. van Term, hoofdred. [1904 M.J.M. van Poll, red.][4]
✦ *bijzonderheden* In de titelkop wordt vermeld: "Met inbegrip van het dagelijksch bijblad *Elk wat wils*.". De eerste aflevering van dit bijblad is onderdeel van het *Advertentieblad voor Limburg*. 'Bijblad van de Volkscourant'.
✦ *relaties Maastrichtsch advertentieblad*[5]
✦ *autopsie* 1(1904), nr. 2(28 nov.), nr. 6(2 dec.), nr. 8(3 dec.), nr. 9(5 dec.), nr. 9(6 dec.), nr. 12(9 dec.), nr. 16(14 dec.), nr. 17(15 dec.), nr. 17(19 dec.) [= nr. 19(17 dec.)] nr. 20(19 dec.) en nr. 22(21 dec.)
– NPM ∞ 1904. nrs. 2, 8 en 22
– SBM ∞ 1904, nr. 6, 9(5 dec.), 9(6 dec.), 12, 16, 17, [19] en 20
✦ *typering* Katholiek dagblad voor Maastricht. Het blad beoogde een politiek volksdagblad op katholieke grondslag te zijn, waarin naast nieuws uit binnen- en buitenland ook een 'Sociale Kroniek' was opgenomen.
✦ *noten*
(1) In het nummer van 21 dec. wordt door de directie aan de lezers meegedeeld "dat zij er niet in geslaagd is, de door het uittreden van de heeren Bohnen en Deterre vacant geworden aandelen 'Volkscourant' te plaatsen, zoodat tot haar leedwezen de uitgave van het blad moet worden gestaakt". In 'Een woord van scheiden' van de redactie wordt gezegd, dat na het onverwachte onttrekken van bedrijfskapitaal de drukker de uitgave van de krant nog twee weken op eigen risico heeft voortgezet.
(2) Waaraan toegevoegd tot en met {1(1904), nr. 9(6 dec.)}: 'Verbonden met het *Advertentieblad voor Limburg*.
(3) Op 6 nov. 1904 werd de NV de Volkscourant opgericht, welke zich ten doel stelde "het uitgeven en exploiteeren van een politiek volksdagblad op katholieken grondslag". Directeur van de NV was Henri Bohnen (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*, Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1904, nr. 274(22 nov.), NV-nr. 680).
(4) Vgl. *Biografisch woordenboek van Nederland*, dl. 2('s-Gravenhage 1979), p. 462.
(5) Over het ontstaan van *de Volkscourant* werd in 'Uit de geschiedenis van de Limburger koerier' (in *Limburger koerier*, 29 okt. 1931) geschreven: "Een Duitsch uitgever, uit Aken, in samenwerking met een Ned. koopman, uit Vaals, kocht in 1904 het uitgaverecht van het *Maastrichtsche advertentieblad* en stichtte een nieuw dagblad: de redactioneel en technisch uiterst verzorgde *Volkscourant*, naar het model der zoo bloeiende *Volksfreund* uit het naburige Aken".

291

de Volkskrant 1920-{1980}
✦ *jaren* 1(1920), nr. 1(19 jan.) – 22(1941), nr. 6219(4 okt.)[1]
– 22(1945), nr. 6220(8 mei) – {59(1980/81), nr. 17123(31 dec.)}
✦ *ondertitel* Dagblad voor het katholieke volk ∞ 2(1921), nr. 115(1 okt.) – 5(1924), nr. 1000(2 sept.)
– Algemeen landelijk dagblad voor het katholieke volk ∞ 5(1924), nr. 1001(3 sept.) – 13(1932), nr. 3420(11 aug.)
– Dagblad voor het katholieke volk ∞ 13(1932), nr. 3421(12 aug.) – 16(1935), nr. 4169(12 jan.)
– Dagblad voor het katholieke volk in Nederland ∞ 16(1935), nr. 4170(14 jan.) – 22(1941), nr. 6192(30 aug.)
– Dagblad voor de katholieke werkers in Nederland ∞ 22(1941), nr. 6192(1 sept.) – nr. 6219(4 okt.)

– Katholiek dagblad voor Nederland ∞ 22(1945), nr. 6220(8 mei) – 44(1965/ 66), nr. 12435(24 sept.)
• *uitgever* NV De Volkskrant[2]
– In 1968 ging de NV Volkskrant samenwerken met de NV Het Parool in de Perscombinatie NV[3]
– De krant werd tot en met 1934 gedrukt in Den Bosch bij de Firma Teulings; vanaf 1935 in Drukkerij Lumax[4], de drukkerij van het R.K. Werkliedenverbond (later van de Katholieke Arbeiders Beweging) en vanaf 1965 in de eigen drukkerij in het nieuwe gebouw aan de Wibautstraat te Amsterdam
• *plaats* 's-Hertogenbosch ∞ 1(1920) – 16(1935), nr. 4169(12 jan.)
– Utrecht[5] ∞ 16(1935), nr. 4170(14 jan.) – 22(1941), nr. 6219(4 okt.)
– Amsterdam ∞ 22(1945), nr. 6220(8 mei) – {59(1980/81)}
• *frequentie* driemaal per week ∞ 1(1920) – 2(1921), nr. 114(30 sept.)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 2(1921), nr. 115(1 okt.) – {59(1980/ 81)}
• *formaat* E ∞ 1(1920) – 22(1941); C ∞ 22(1945) – 24(1946/47), nr. 6704(13 dec.); E ∞ 24(1946/47), nr. 6705(14 dec.) – {59(1980/81)}
• *omvang* VI
• *redactie* 1920-1941 J.B. Vesters, 1932-1941 hoofdred.
1923-1931 J.J.M Douwes, dir.
1932-1941 mr. C.Ch. van Kessel, dir.
1939-1941 G.H.J.L. Hol (1939-1941 chef red., 1941 waarn. hoofdred.)
1941 D.C. van der Poel, hoofdred.
1945-1947 C. Slewe, dir.
1945-1953 prof. mr. C.P.M. Romme, staatk. hoofdred.
1945-1964 J.M. Lücker, alg. hoofdred.
1947-1958 J.A. Kolkman, dir.
1958-1970 J.H.J. Grundmeijer, dir.
1964-{1980} drs. J.M.M. van der Pluym, hoofdred.
1966-{1980} drs. Th. Coppes, dir.
1975-{1980} Jan Damen, dir.
In de geciteerde literatuur worden als redacteuren en medewerkers vermeld:
Bertus Aafjes. B.J. Bertina (filmred.), Ad Bevers (vanaf 1933 red.), Ch. van de Bilt (1920-1932 red.; vanaf 1933 vast medewerker; deels schrijvend onder het pseudoniem K.A. Merman), Godfried Bomans (1945-1946 chef kunstred., daarna medewerker), Wim Boost, Jan Bouman, Tom Bouws, Simon van Collum, mr. Jan Derks, Carel Enkelaar (1946-1956 red.), Henry Faas, Kees Fens, C. de Groot (1953-1972), Henri Hermans (1920-1932 red.; vanaf 1933 vast medewerker), A.C. van Hilst (1927-1940 red.), L. Kortenhorst, B. Kuiper, C.J. Kuiper (1920-1932 red.; 1933-1941 vast medewerker), Ad Langebent (ca. 1960-1964 Haags red.), Harriët Laurey, H. Leenes (vanaf 1945), Jan Mul (muziekred.), Cees Nooteboom, Ad Overeem (vanaf 1933 red.), C.F. Pauwels OP, H.L. Prenen, Th.M. Schlichting (medisch medewerker), P.M. Smedts, Gabriël Smit, Wim Snitker, Ph. Somers (vanaf 1929 red.), Jan A. Vesters (vanaf 1927 red. buitenland en sport), Marijke Vetter (vanaf 1945), Piet v.d. Vliet, Henriëtte en Annemie van Weert (modered.), dr. A. van der Wey OCarm., B.A.H. Wilbrink (1936-1946 red.) en Piet Worm
• *speciale nummers* 44(1965/66), nr. 12436(25 sept.): 'De Volkskrant in de zevende hemel', 48 p. (t.g.v. de opening van het nieuwe gebouw aan de Wibautstraat te Amsterdam)
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint steeds omstreeks 8 mei. De 22e jaargang loopt tot en met 7 juli 1945; de 23e van 9 juli 1945 tot en met 7 mei 1946. De 39e en 40e jaargang beslaan elk slechts een aantal maanden. De 39e jaargang loopt van nr. 11096(8 mei 1961) tot en met nr. 11221(4 okt. 1961); de 40e van nr. 11222(5 okt. 1961) tot en met nr. 11400(7 mei 1962). Nummer 6192 van de 22e jaargang komt tweemaal voor: zowel op 30 aug. als ook op 1 sept. 1941.
– Vanaf 8 maart 1924 verscheen er tweemaal per week (woensdag en zaterdag) een fotopagina.
– Er verschenen verschillende regionale edities. Zo werden in 1941 de volgende edities uitgegeven: Rotterdamse editie (voor Rotterdam en omgeving, Dordrecht, Schiedam en Gouda), Haagse editie (voor Den Haag en omgeving, Delft en het Westland), noordelijke editie (voor Beverwijk, Haarlem, de Zaanstreek, Friesland en Groningen), Gelderse editie (voor Gelderland), Overijselse editie (voor Overijsel), Limburgse editie (voor Limburg), Brabantse editie A (voor Oost- en Midden-Brabant) en Brabantse editie B (voor West-Brabant, de Langstraat en Zeeland) (vgl. Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad*, p. 165).
– Als bijvoegsel verscheen tot en met 1929 het politiek satirische blad *de Roskam*. Vgl. de afzonderlijke beschrijving in een van de volgende BKNP-delen.
– Als bijblad verscheen van 1932 tot en met 1936 *Vrouwenleven*, een uitgave van de Centrale Commissie voor de Vrouwenorganisatie van het R.K. Werkliedenverbond onder redactie van J.F.J. van der Maden. Geen enkele aflevering van dit blad kon in autopsie worden genomen. De verstrekte informatie is bekend uit *Jaarboek van het R.K. Werkliedenverbond in Nederland*, 8(1932), p. 57 en 12(1936), p. 56.
– In 1937 verscheen gedurende enige tijd als wekelijkse bijlage *Tik-tak*. Hiervan kon geen enkele aflevering in autopsie worden genomen. De uitgave van het blad is vermeld als "een bindmiddel" in *Jaarboek van het R.K. Werkliedenverbond in Nederland*, 13/14(1937/38), p. 109.
– Vanaf 7 okt. 1978 verscheen zaterdags als bijlage *het Vervolg*.
– Vanaf 1930 was er een wekelijkse 'Vrouwenrubriek', later o.d.t. 'Voor moeder en gezin'.

– Vanaf 12 nov. 1945 tot en met 1952 verscheen in de krant het stripverhaal van Godfried Bomans over Pa Pinkelman en Tante Pollewop, getekend door Carol Voges.[6] De verhalen zijn veelvuldig in boekvorm herdrukt.
– Vanaf 5 dec. 1946 verscheen als Sinterklaascadeau de eerste aflevering van de 'Kinderkrant' met "praatjes, pretjes en prentjes voor de jeugd". Deze kinderrubriek zou voortaan elke zaterdag gaan verschijnen.
– Vanaf 10 maart 1947 tot en met 11 januari 1965 verschenen de stripbelevenissen van Olivier Bommel en Tom Poes van de hand van Maarten Toonder in de krant[7].
– In 1951 begon Jan Bouman onder het pseudoniem 'Lijnentrekker' met een wekelijkse rubriek over curieuze beziens- en wetenswaardigheden uit Amsterdam en vanaf 1954 uit geheel Nederland. Van deze rubriek 'Het merckwaerdigste meyn bekent' verschenen drie bundels met overdrukken bij de Volkskrant en in 1969 een compilatie bij Kruseman te Den Haag.
– In het Katholiek Documentatie Centrum bevindt zich het archief van *De Volkskrant* voor de periode 1945-1980.
+ *relaties* Afgesplitst van *de Volkskrant* (weekblad)[8]
+ *literatuur* Ad Bevers, 'De krant is niet van gisteren', in: *de Volkskrant*, 37(1959/60), nr. 10607(2 okt.), p. 5
– Ad Bevers, *Een dag bij ... de Volkskrant*, Amsterdam [1965], 18 p. (= bezoekersfolder)
– Daan Dijksman en John Jansen van Galen, 'Hoe links/rooms/goed is de Volkskrant?', in: *Haagse post*, 64(1977), nr. 37(17 sept.), p. 32-41
– *De Volkskrant*, 60(1981), nr. 17362(1 okt.), 'Het Vervolg': 'Zestig jaar de Volkskrant', 30 p.
– Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. De geschiedenis van de Volkskrant*. Baarn 1981, 415 p.
– J. van der Pluijm, 'KAB/NKV en de Volkskrant', in: *Terugblikken bij het vooruitzien. De Katholieke Arbeiders Beweging in herinneringen en beschouwingen. Een liber amicorum voor KAB/NKV* (Baarn 1981), p. 239-246
– Richard Auwerda, 'De emancipatie van een dagblad en van een journalist', in: Joan Hemels, Henk Hoekstra (red.), *Media en religieuze communicatie. Een uitdaging aan de christelijke geloofsgemeenschap* (Heerlen 1985), p. 179-186
– Jan van der Pluijm, 'De Volkskrant. Hoe 'katholiek' uit kop en kolommen verdween', in: *Jaarboek van het Katholiek Documentatie Centrum*, 18(1988), p. 230-239
– Han van Gessel, *Een beeld van een dagblad*. Geheel herziene en bewerkte editie. Amsterdam 1995, 143 p. [Eerdere edities: 1986 en 1990].
– Martin Sommer, *Krantebeest. J.M. Lücker. Triomf en tragiek van een courantier*. Amsterdam 1996, 239 p.
– Frank van Vree, *De metamorfose van een dagblad. Een journalistieke geschiedenis van de Volkskrant*, Amsterdam 1996, 238 p.
+ *autopsie* Volledig tot en met 59(1980/81), nr. 17123(31 dec.)
– KB ∞ 1920-1940 en 1945, nr. 6222 – 1974
– UBN ∞ 1941, nrs. 5992-6179 en 1945, nrs. 6220-6221; 1975-1980
– IISG ∞ 1941, nrs. 6180-6219
+ *typering* Katholiek dagblad, gelieerd met de katholieke vakbeweging. In 1965 werd de ondertitel 'Katholiek dagblad voor Nederland' weggelaten. In de krant van 25 sept. 1965 werd daarover gezegd, dat dit geen koerswijziging van de krant betekende: "We blijven een katholieke krant en zullen dat niet camoufleren". Als motief voor het weglaten van de ondertitel werd aangevoerd, dat de tijd voorbij was, waarin het bijvoegsel 'katholiek' voor katholieken de voornaamste reden was om zich als abonnee op te geven. Bovendien wilde *de Volkskrant* niet uitsluitend een krant voor katholieken zijn: "Wij maken een krant, waarin katholieke beginselen gestalte krijgen. We maken een Nederlandse krant voor Nederlanders". In een informatiebrochure van *de Volkskrant* uit 1985 werden de aanpassingen van 1965 wel als een "fundamentele koerswijziging" gewaardeerd: "de krant verliet het confessionele uitgangspunt en werd een niet-partijgebonden ochtendblad met een sterk sociale en maatschappijkritische inslag. In het redactiestatuut staat het sindsdien als volgt geformuleerd: 'Om ontwikkelingen te bevorderen die een belofte inhouden voor een menswaardiger samenleven'" (vgl. J. van Lieshout, *Informatie over het meest informatieve ochtendblad van Nederland* (Amsterdam [1985], p. 6).
+ *noten*
(1) Toen de krant voor het eerst weer op 8 mei 1945 verscheen, werd over de gebeurtenissen in de zomer en herfst van 1941 als volgt bericht: "Toen eind Juli 1941 het Werkliedenverbond onder commissariaat van den NSB'er Woudenberg werd gesteld en *de Volkskrant* van die zijde een nieuwen hoofdredacteur werd opgedrongen, heeft de tot dan toe fungerende redactie om principiële redenen vrijwillig ontslag genomen. Aangezien met dit vrijwillig ontslag *de Volkskrant* niet ophield te bestaan, maar, wederrechtelijk in handen geraakt van een nationaal-socialistische leiding, een propagandaapparaat voor den vijand dreigde te worden, heeft de redactie, in samenwerking met administratie en propaganda-dienst, op zo groot mogelijke schaal de overval op de krant bekend gemaakt. Hiermede werd bereikt, dat lezers en agenten het blad dusdanig negeerden en tegenwerkten, dat een maand later [= 4 okt.] de NSB-redactie in het afscheidsartikel moest verklaren, de krant te moeten opheffen bij gebrek aan abonné's". In het nummer van 4 okt. 1941 was de lezers meegedeeld, dat ze "vanaf heden gedurende een week *het Volk* of één van de plaatselijke edities van dit blad, dat vrij van elke partij-politiek het algemene orgaan is

van alle Nederlandse werkers, op proef ontvangen".
(2) Op 19 oktober 1920 werd de NV de Volkskrant te 's-Hertogenbosch opgericht, welke zich ten doel stelde: "de uitoefening van het uitgeversbedrijf, met al wat daarmede in verband staat in den uitgebreidsten zin genomen, en het deelnemen in andere vennootschappen met gelijk of verwant doel" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1920, nr. 231(26 en 27 nov.), NV-nr. 2163). De Firma Teulings had een grote inbreng in de NV. In 1932 werd de structuur van de NV zodanig gewijzigd, dat de krant los kwam te staan van het Teulingsbedrijf (vgl. *ibidem*, 1932, nr. 140(21 juli), NV-nr. 1389). De aandeelhouders waren het R.K. Werkliedenverbond en daarbij aangesloten bonden en instellingen. J.G. van Schaik, de Verbondsadviseur, kon in de krant van 12 aug. 1932 schrijven: "De R.K. Arbeidersbeweging in Nederland beschikt thans volkomen over een eigen dagblad". Toen *de Volkskrant* toetrad tot de Perscombinatie werden de statuten van NV de Volkskrant gewijzigd (*ibidem*, 1968, nr. 249(20 dec.), NV-nr. 4815) en bovendien werd door het Nederlands Katholiek Vakverbond, de Katholieke Bond van werknemers in het kleding en textielbedrijf Sint Lambertus en de Katholieke Bond van werknemers in de bouwnijverheid Sint Joseph de NV Gemeenschappelijk Bezit Dagbladaandelen Volkskrantgroep opgericht, welke beoogde om aandelen te verwerven en te beheren in de NV de Volkskrant en in de nieuwe Perscombinatie NV (*ibidem*, 1968, nr. 251(24 dec.), NV-nr. 4817).
(3) In *de Volkskrant* van 21 juni 1968 schreef de redactie in een 'Ten geleide', dat het ging om een geleidelijke samenwerking van bedrijven in de technisch-commerciële zin, niet om een fusie tussen kranten. Daaraan werd toegevoegd: "Het uitgangspunt, dat de twee kranten elk hun eigen 'persoonlijkheid' zullen bewaren heeft bij de onderhandelingen uitdrukkelijk voorop gestaan". Voor de NV Perscombinatie, zie Hemels, p. 363-373. In 1975 trad ook *Trouw* toe tot de Perscombinatie.
(4) Voor NV Drukkerij en Uitgeverij Lumax, zie: A. Bevers en G. Hol, *Van vonk tot vlam. Gedenkboek uitgegeven t.g.v. het dertigjarig bestaan van de NV Drukkerij en Uitgeverij Lumax [1917-1947]*, Utrecht 1947.
(5) Vanaf 22(1941), nr. 6165(26 juli) was de hoofdredactie in Amsterdam gevestigd; de bureaus bleven tot okt. 1941 in Utrecht.
(6) In de krant van 10 november 1945 werden Kareltje Flens, Flop (het negertje), Pa Knetterteen [= de aanvankelijke naam van Pa Pinkelman], drie knechten en Tante Pollewop voorgesteld. Deze hadden zich, zo luidde het, bereid verklaard "gedurende de eerstvolgende maanden de jongere en misschien ook de oudere lezers van *de Volkskrant* op leerzame en hartverwarmende wijze bezig te houden".
(7) De komst van de Bommelstrip werd in de krant van 8 maart 1947 als volgt aangekondigd: "Door het gulle gebaar van Heer Bommel is *de Volkskrant* dus in staat om Maandag een aanvang te maken met een nieuw stripverhaal: gebaseerd op de verhalen van Tom Poes". Van 16 maart 1941 tot en met 20 november 1944 waren Olivier Bommel en Tom Poes dagelijks in *de Telegraaf* en *de Courant Nieuws van den dag* opgetreden (vgl. Henk R. Mondria, *Toonderstripkatalogus* (Hazerswoude-dorp 1979), p. 7 en A.H. den Boef, 'Tegen list kan geen reus op. Tom Poes als oorlogskindje', in: *de Groene Amsterdammer*, 115(1991), nr. 10(6 maart), p. 16-17). Op 11 januari 1965 werd de intocht van de nieuwe stripruBriek 'D'Arteljan' aangekondigd en tevens de aftocht van heer Bommel en Tom Poes: "De ene edelman maakt plaats voor de andere; het wel haast oudste Nederlandse stripverhaal krijgt het nieuwste tot opvolger. Zo dringt de jeugd op, dat is onvermijdelijk. Maar wij missen er wel een Heer van Stand mee. Als u begrijpt wat wij bedoelen. Het zij zo. Nu met de aloude Schicht een stoet van even oude Toonder-figuren uit het gezicht verdwijnt, kunnen wij na bijna twintig jaar niet anders zeggen dan: 't Is mooi geweest". Enkele weken later, op 8 februari, maakte Heer Bommel zijn entree in *de Tijd*.
(8) Naast het dágblad *de Volkskrant* bleef het gelijknamige wéékblad verschijnen, dat als ondertitel droeg 'Orgaan van de Federatie der Diocesane R.K. Volks-en Werkliedenbonden in Nederland'. De beschrijvingen van dit blad, zijn voorlopers en opvolgers zullen worden opgenomen in een van de volgende BKNP-delen.

292

de Voorhoede[1] 1907-[1933]
+ *jaren* 1907, proefblad om advertenties te winnen (gedateerd 6 aug.) en proefnr.(31 aug.)
– 1907, nr. 1(6 okt.) – [1933][2]
+ *ondertitel* Weekblad voor Nederland
+ *uitgever* Uitgeverij Futura, vanaf 1 sept. 1911 NV Drukkerij en Uitgeversvennootschap Futura[3]
– In 1918, nr. 570(31 aug.) wordt gezegd, dat met ingang van het volgende nummer *de Voorhoede* zou worden gedrukt in de drukkerij Het Centrum te Utrecht, eigendom van de NV Futura
+ *plaats* Red.: Leiden ∞ 1907, proefnr.(31 aug.) – 12(1918/1920), nr. 584(6 dec.); Utrecht ∞ 12(1918/20), nr. 585(13 dec.) – {24(1931), nr. 1214(2 jan.)}
– Adm.: Leiden ∞ 1907, proefnr.(31 aug.) – {18(1924), nr. 888(2 okt.)}; Utrecht ∞ {19(1926), nr. 964(18 maart)} – {24(1931), nr. 1214(2 jan.)}
+ *frequentie* wekelijks[4]
+ *formaat* E
+ *omvang* II ∞ 1907; V ∞ 1908-1909; VI ∞ 1910-1914; V ∞ 1915-1916; IV ∞ [1917]-{1921}

◆ *redactie* [1910-1917 A. Kellenaers, hoofdred.][5,6]
[1917-? Jan Zwetsloot, hoofdred.][5]
[prof.mr. P.J.M. Aalberse, medewerker][7]
[kap. Joh.C. Aalberse, medewerker voor de rubriek 'Geloofsverdediging'][7]
1910-1917 Anna Kellenaers-Damerau, red. van de rubriek 'Voor de vrouwen'
1912-1913 A.H.J. Engels, red. van het bijblad *de Propagandist*
1913-1914 S.J. Robitsch, red. van het bijblad *de Propagandist*
1912-1914 Joh.C.M. Burkunk, medewerker van het bijblad *de Propagandist*
1919-{1921} mej.mr. E.C. Boekelman, red. van de rubriek 'Voor de roomsche vrouwen'
{1921} kap. B.P.M. de Jong, medewerker van de rubriek 'Onze apologetische vragenbus'
◆ *speciale nummers* 1912, nr. 262(5 okt.): speciaalnummer ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van het blad
– 1917, nr. 523(6 okt.): speciaalnummer ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het blad
◆ *bijzonderheden* In oktober 1918 werd de jaargangnummering ingevoerd. Er werd begonnen met de twaalfde jaargang, die doorliep tot en met 12(1918/20), nr. 678(23 sept.). Daarop volgde 2(1920), nr. 679(30 sept.) en vervolgens 14(1920/21), nr. 680(7 okt.). De 15e jaargang begon met nr. 735 op 27 okt. 1921. De jaargangnummering moet in de volgende jaren zijn versprongen, maar het is niet duidelijk op welke manier.
– Vanaf {1929} zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Vanaf de aanvang figureerde in het blad de rubriek 'Geloofsverdediging', waarvoor de lezers in de latere jaren "vragen betreffende de katholieke geloofsleer of de practijk van het katholieke leven" konden opsturen. Vanaf 15(1921), nr. 741(9 dec.) heette deze rubriek 'Onze apologetische vragenbus'.
– Met ingang van 26 febr. 1910 kreeg de vrouwenrubriek een geregelder verschijning onder de titel 'Voor de vrouwen', welke bleef bestaan tot en met 1917, nr. 490(17 febr.). Met ingang van 12(1918/20), nr. 628(9 okt.) werd de vrouwenrubriek weer opgenomen, voortaan onder de titel 'Voor de roomsche vrouwen', waarin "onze Roomsche vrouwen nuttige wenken kunnen vinden en de noodige kracht zoeken voor haar tegenwoordige levensomstandigheden".
– Vanaf 1912, nr. 227 (2 febr.) tot en met 1914, nr. 353 (4 juli) was éénmaal per maand als bijblad opgenomen '*De Propagandist*' met de ondertitel 'Orgaan van den Nationalen Bond van R.K. Sociale Propagandaclubs in Nederland'.
– Vanaf medio 1917 was de rubriek 'Vragenbus', later 'Onze vragenbus' opgenomen, waarin op zowel huishoudelijke, praktische als ook politieke en financiële vragen werd geantwoord.
– Op verzoek van bestuur en leden van de Bond van Roomsch Katholieke Kommiezen in Nederland werden in de jaren tot en met 1912, toen deze Bond nog geen eigen orgaan had, haar mededelingen opgenomen in *de Voorhoede* (vgl. *Jubileum-uitgave van de A.R.K.A. Subgroep Belastingen (St. Mattheüs) ter gelegenheid van haar vijftig-jarig bestaan* (Z. pl. 1959), p. [45]).
– Voor Zaandam en omgeving verscheen als bijblad van *de Voorhoede* op elke zaterdag *de Zaanstreek*.[8] Gelet op de afleveringsnummering is dit bijblad vermoedelijk in oktober 1909 begonnen te verschijnen. In de *Pius-almanak* blijft de titel opgenomen als uitgave van NV Futura vermeld tot en met 1927. In 1928 en 1929 is de titel opgenomen als uitgave van NV de Spaarnestad. Vanaf 1930 is er niet langer sprake van dat *de Zaanstreek* bijblad van *de Voorhoede* is, maar het blad blijft in de *Pius-almanak* opgenomen, als 'Gratis R.K. weekblad voor Zaandam, 't Kalf, Koog aan de Zaan, Wormerveer, Krommenie, Assendelft, Wormer'.
◆ *literatuur* J.P. Gribling, *P.J.M. Aalberse, 1871-1948* (Utrecht 1961), p. 127-131
– Joan Hemels, *De emancipatie van een dagblad. Geschiedenis van de Volkskrant* (Baarn 1981), p. 34-36
– In het *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1383-52 bevindt zich een circulaire betreffende de oprichting van *de Voorhoede*.
◆ *autopsie* Volledig tot en met 15(1921), nr. 744(30 dec.). Daarna slechts incidentele nummers ingezien: 16(1924), nr. 880(7 aug.); 18(1924), nr. 888(2 okt.); 19(1926), nr. 964(18 maart); 23(1929), nr. 1149(4 okt.); 24(1931), nr. 1214(2 jan.)
– NPM ∞ 1907, proefblad; 1924, nrs. 880 en 888; 1926, nr. 964; 1929, nr. 1149; 1924, nr. 1214
– IISG ∞ 1907, proefnr. – 1911 en 1917
– KB ∞ 1912-1913; 1920-1921
– Bibliotheek van de Tweede Kamer, 's-Gravenhage ∞ 1914-1916, 1918-1919
◆ *typering* Wekelijks verschijnend katholiek nieuws- en opinieblad, met vooral veel aandacht voor binnenlandse politiek en de katholieke sociale beweging. In het proefnummer werd het ideaal van *de Voorhoede* als volgt door P.J.M. Aalberse omschreven: "door deugdelijke, breede volksvoorlichting, (...) door zooveel mogelijk alle polemiek te vermijden, en de verschillende meeningen onder ons tot uiting te laten komen, – door breedheid van inzicht te leeren paren aan krachtige eigen overtuiging, door dit alles mede te werken aan de eenheid in de katholieke partij". Over de richting van het blad werd in het proefnummer gezegd, dat "getracht zal worden het juiste midden te bewaren tusschen doldriftige democratie en achterlijk conservatisme". Bij de oprichting ondervond het blad nogal wat tegenstand uit katholieke kring (vgl. Gribling, p. 130). Aanvankelijk werd het blad door buitenstaanders beschouwd als uitgave van de Katholieke Sociale Actie,

maar in het proefnummer van *de Voorhoede* was duidelijk gesteld: "De Voorhoede is niet een uitgave van de K.S.A., doch van de Uitgeversvennootschap Futura (...) De K.S.A. draagt dus niet de minste verantwoordelijkheid, noch voor de uitgave, noch voor den inhoud van de Voorhoede". Het blad noemde zichzelf in 1918 het "grootste katholiek politiek-sociaal weekblad" (vgl. 1918, nr. 570(31 aug.)).

◆ *noten*

(1) A. Smits, directeur van Uitgevers-Vennootschap Futura schreef in 1907 een streng vertrouwelijke circulaire om te komen tot "een groot Katholiek Weekblad voor het Nederlandsche volk, in den geest van het bekende groote Engelsche weekblad *The Catholic times*". Dit katholieke volksweekblad moet "spotgoedkoop" zijn, zodat "het voor weinigen een bezwaar zal zijn, om er, bij hun neutraal blad, een abonnement op te nemen". Smits berichtte, dat medewerking was toegezegd door prof. J.D.J. Aengenent, mr. P.J.M. Aalberse en A.H.J. Engels. Het blad zou zich noemen *de Voorhoede* om daarmee aan te geven, dat het wilde zijn de voorhoede van de katholieke dagbladpers. "Overal – vooral in die gemeenten, waarin de Katholieken een neutraal plaatselijk dagblad lezen – zullen wij den pioniersarbeid verrichten, om den weg naar de Katholieke Dagbladen te banen. Ook aan het platteland, waar nog veel te weinig gelezen wordt, zullen wij onze bijzondere aandacht wijden" (Circulaire (1907), in: *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1383-52).

(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1933 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.

(3) Op 1 sept. 1911 werd de Uitgeverij Futura omgezet tot NV Drukkerij en Uitgeversvennootschap Futura, welke zich ten doel stelde: "a. Het exploiteeren van een drukkerij; b. het uitgeven en verkoopen van platen en van boeken, brochures, vlugschriften en periodieken, geschreven overeenkomstig de Katholieke beginselen; c. het bestemmen van de te maken zuivere winst (...) ter bevordering van de uitgave van Katholieke wetenschappelijke of populaire werken of periodieken, en het steunen van vereenigingen en instellingen van Katholieken, wetenschappelijken, socialen of liefdadigen aard." (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche Staatscourant*, 1911, nr. 226(27 sept.), NV-nr. 1180). In 1925 werd de drukkerij en het fonds van Futura verkocht. De veilingcatalogus is bewaard in de BVBBB (Vgl. *Catalogus van de fondsartikelen uitgegeven door de NV Futura te Leiden (...)*, Amsterdam 1925 (BVBBB, fv. 424)). Futura had in 1930 nog niet voldaan aan haar verplichtingen ten opzichte van de uitstaande obligatieleningen. (vgl. *Nieuwsblad voor den boekhandel*, 97(1930), nr. 25(18 juni)).

(4) Tot en met aug. 1918 verscheen het blad op zaterdag; van sept. 1918 tot en met dec. 1920 op vrijdag, van dec. 1920 tot en met {maart 1926} op donderdag en vanaf {okt. 1929} tot en met {jan. 1931} weer op vrijdag.

(5) In 1917, nr. 492(3 maart) is het bericht opgenomen, dat aan A. Kellenaers eervol ontslag is verleend als redacteur van *de Voorhoede* onder dankbetuiging voor zijn veeljarige werkzaamheid. Als zijn opvolger is benoemd Jan Zwetsloot, die "vanaf de oprichting van *de Voorhoede* bij onze Vennootschap werkzaam was".

(6) Volgens *Wie is dat?* was Kellenaers vanaf 1910 redacteur bij Futura. Vgl. *Wie is dat? R.K. Biografisch lexicon van bekende Nederlandsche Roomsch-Katholieke tijdgenoten* (Leiden [1925], p. 131.

(7) Vgl. 1917, nr. 523(6 okt.).

(8) In het Gemeentearchief Zaanstad zijn twee afleveringen van *de Zaanstreek* bewaard: 1911, nr. 78(1 8 maart en 1912, nr. 141(1 juni); in het NPM één aflevering: 1924, nr. 33(16 aug.).

293

Vrijdag 1936

◆ *jaren* 1(1935), nr. 1(13 dec.)[1]

– 1(1936), nr. 1(14 febr.) – nr. 46(25 dec.)

◆ *uitgever* Paul Brand ∞ 1(1936), nr. 1(14 febr.) – nr. 10(17 april)

– NV De Residentiebode ∞ 1(1936), nr. 11(24 april) – nr. 46(25 dec.)

◆ *plaats* Hilversum ∞ 1(1936), nr. 1(14 febr.) – nr. 10(17 april); 's-Gravenhage ∞ 1(1936), nr. 11(24 april) – nr. 46(25 dec.)

◆ *frequentie* wekelijks (vrijdag)

◆ *formaat* C

◆ *omvang* VI

◆ *redactie* 1936 mr. Jan Derks

1936 Ad. J.M. Sassen

In het eerste nummer werden de volgende medewerkers genoemd:

'schrijvend': Hendrik Andriessen, Jac. Andros, B. Bekman, Paul van Boven, prof.dr. Titus Brandsma OCarm. mr. J. Brans Woltering, J. de Brouwer, dr. P.C. de Brouwer, Martin Bruyns, mag. Alb. C. Doodkorte OP, mr. H. Drost, K. Galesloot, M. Galesloot v.d. Berg, W. van Gent, J. v.d. Heyden, L. Hoebens, Luc. van Hoek, H. Kreutzer, H. Kuitenbrouwer, Alb. Kuyle (pseud. van L.M.A. Kuitenbrouwer), Willem Maas, Irma Meyer, M. Molenaar MSC, Fr. van Oldenburg Ermke, dr. A. Ramselaar, Peter Roovers, prof.dr. Gerlach Royen OFM, Ad. Sassen, rector H. van Schaick, ir. St. van Schaick, Jac. Schreurs MSC, Hans Schnabel, mr. C. van Soest, Kees Spierings, J. Strieder, Kees Strooband, dr. J. de Swart, dr. F. Thijssen, mr. H. Tonino, dr. Fr. v.d. Ven, Bernard Verhoeven, moderator S.Th. Visser, J. v. Vonderen;

'beeldend': J. Adams pr., Edm. Bellefroid, Charles Eyck,

T. Mertens, Ries Mulder, Joep Nicolas, IJ. Pijper, Otto van Rees, H.J.L. Schoonbrood, Lambert Simon, Gerard Snelder, Cuno van den Steene, Harry Sterk, Karel Thole; 'adviseerend': mr.dr. D. Beaufort OFM, prof.dr. J. Cobbenhagen, prof.dr. G. Kreling OP, prof. Schmutzer.
• *literatuur* L.M.H. Joosten, *Katholieken en fascisme in Nederland, 1920-1940* (Hilversum/Antwerpen 1964), p. 240-248
• *autopsie* Volledig, m.u.v. nr. 43
– KDC ∞ nrs. 8 en 30
– UBL ∞ alle overige afleveringen
• *typering* Katholiek opinieblad. In het eerste nummer kondigde het blad aan vast besloten te zijn "zich van de publieke smaak niets aan te trekken, waar deze smaak systematies bedorven werd. In zoverre mag men zijn naam *Vrijdag*, die aan onthouding herinnert, als een symbool beschouwen". De redactie verklaarde alleen het werkelijk belangrijke te zullen geven, waartoe als maatstaf zou dienen het inzicht dat het maatschappelijk leven onverandelijke wetten kent, afgeleid uit de natuur. De inrichting van de natuur, zo verklaarde de redactie, is doelmatig en in laatste instantie gericht op God. Slechts het katholicisme zou in staat zijn de natuurwetten volledig te achterhalen en consequent toe te passen. In het hoofdartikel 'Een weekblad, een beweging' in nummer 6 van 20 maart werd het programma uitgebreider gepresenteerd. In de loop van zijn bestaan werd de politieke richting van het blad steeds uitgesprokener: anti-liberaal, anti-democratisch, anticommunistisch en antisemitisch. Anton van Duinkerken sprak over *Vrijdag* als "het blad van Dietse solidaristen en sensatie-fascisten" (vgl. Anton van Duinkerken, *Veertig jaar katholieke uitgeverij* (Bussum 1951), p. 72). In het laatste nummer verklaarde de redactie: "Wij kwamen nergens en nooit in strijd met de Katholieke en natuurlijke beginselen".
• *noten*
(1) Het nummer van 13 dec. 1935 is een proefnummer bedoeld om een idee te geven van de omvang en indeling van het te verschijnen blad. Deze dummy bevat slechts de 'Verantwoording' die ook in 1(1936), nr. 1(14 febr.) zou verschijnen. Een begeleidende brief bij het proefnummer vermeldt dat het in de bedoeling lag het eerste nummer op 3 januari 1936 te laten verschijnen.

294

de Vrije pers 1944-1945
• *jaren* 1944, nr. 1(13 nov.) – 1945, nr. 137(27 april)[1]
• *ondertitel* Dagblad voor 's-Hertogenbosch en omgeving, waarin samenwerken: het Parool, Christofoor, Vrij Nederland, Je maintiendrai, Ons volk, Trouw, Kath. kompas en Ons vrije Nederland
• *uitgever* Stichting de Vrije pers
• *plaats* 's-Hertogenbosch
• *frequentie* zesmaal per week
• *formaat* E-formaat, ook afwisselend B- en D-formaat vanaf 1945, febr.
• *omvang* I ∞ 1944; III ∞ 1945
• *redactie* 1944 J.J. Ricken, red.
1944-1945 A.B.M. Brans, dir.-hoofdred.
1944-1945 H. Hammecher, red.
1944-1945 A. Verhoeven, red.
1944-1945 J. van den Wijngaard, red.
Tot en met 1944, nr. 20(5 dec.) wordt tevens vermeld: "Onder toezicht en medewerking van L. van Bunge, mr. E. Sassen, Toon Wijffels, ir. K. Bouman".
• *bijzonderheden* In het exemplaar van het Gemeentearchief 's-Hertogenbosch zijn verschillende edities meegebonden.
• *relaties* Het ontstaan van *de Vrije pers* wordt in 'Een slotwoord' in het laatste nummer als volgt beschreven door de directeur-hoofdredacteur A.B.M. Brans: "(...) bij besluit van 8 November 1944 werd mij door den Militairen Commissaris voor de Provincie Noord-Brabant verlof verleend een dagblad uit te geven in samenwerking met eenige onder de vijandelijke bezetting regelmatig verschenen illegale bladen. Daartoe moest worden gevorderd het technisch en administratief apparaat der N.V. Noord-Brabantsche Courant, hetwelk geschiedde."
– Voortgezet als *Provinciaal Noordbrabantsch dagblad.*[2]
• *literatuur* P. Hollenberg, 's-Hertogenbosch als perscentrum', in: *Varia historica Brabantica*, 4(1975), p. 235-236
– J.L.G. van Oudheusden, J.A.M. Verboom, *Herstel- en vernieuwingsbeweging in het bevrijde Zuiden. Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Waalwijk 1944-1945* (Tilburg 1977. *Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland*, nr. 38), p. 200-201, 216-224
• *autopsie* Volledig
– GA 's-Hertogenbosch
• *typering* In de beginperiode werd regelmatig in de krant de volgende 'beginselverklaring' afgedrukt: "De Vrije Pers wordt geredigeerd naar de beginselen der Katholieke zedeleer als niet-politiek orgaan van algemeene voorlichting voor de streek van 's-Hertogenbosch en ruime omgeving, in den geest van medewerking aan een duurzame herrijzenis van Nederland, door vestiging van een personalistisch-sociale orde". De krant had geen bisschoppelijke censor of geestelijk adviseur en dit droeg er mede toe bij dat na de bevrijding van verschillende zijden, met name van de kant van de geestelijkheid, steeds meer werd aangedrongen op een principieel katholieke krant, die bovendien meer Brabants zou zijn gericht. Als gevolg hiervan werd het uitgave-recht van *de Vrije pers* overgedragen aan een nieuwe stichting Christofoor, waarvan de leden overgingen tot de uitgave van het *Provinciaal Noordbrabantsch dagblad.*

◆ *noten*
(1) De aflevering van 26 april evenals die van 27 april dragen het afleveringsnummer '137'.
(2) In het laatste nummer wordt door A.B.M. Brans in 'Een slotwoord' het stoppen van de uitgave van *de Vrije pers* als volgt toegelicht: "De basis voor de door mij geredigeerde *Vrije pers* versmalde, toen na de uitspraak van den Bisschop van 's-Hertogenbosch d.d. 4 December 1944 ten aanzien van het karakter der Katholieke pers, twee leden der Commissie van Toezicht Mr. E. Sassen en Toon Wijffels, tevens de vertegenwoordigers van enkele illegale bladen, meenden bezwaar te moeten maken tegen verdere medewerking. Op dit moment meenden nog anderen gerechtigd te zijn hun mandaat terug te nemen (...). Hangende een beslissing, meende de Militaire Commissaris voor Noord-Brabant een hem aangeboden ontslag der twee Commissieleden voornoemd aan te moeten houden tot een nadere oplossing. Thans is eindelijk die oplossing gevonden, waar met ingang van Zaterdag 28 April a.s. aan de Stichting Christofoor, het illegale blad, hetwelk gedurende de duitsche bezetting is verschenen en nog verschijnt, in strijd met de door den bezetter uitgevaardigde maatregelen, vergunning is verleend tot de uitgave van het *Provinciaal Noord-Brabantsch dagblad*, waardoor dus de taak der *Vrije Pers* geëindigd is".

295

de Waalbode[1] 1919-1941
◆ *jaren* 12(1919/20), nr. 604(1 okt.) – 34(1941), nr. 2823(27 sept.)[2]
◆ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Tiel, Maas en Waal, Neder- en Over-Betuwe, Tieler- en Bommelerwaard ∞ 12(1919/20) – 17(1924/25), nr. 1093(25 juni)
– Nieuwsblad voor Tiel, Maas en Waal, Neder- en Over-Betuwe, Tieler- en Bommelerwaard ∞ 17(1924/25), nr. 1094(28 juni) – nr. 1166(7 maart)
– Nieuwsblad voor Tiel, Neder- en Over-Betuwe, Tieler- en Bommelerwaard ∞ 17(1924/25), nr. 1167(11 maart 1925) – 34(1941), nr. 2803(7 mei)
– Parochieblad voor Tiel en omgeving ∞ 34(1941), nr. 2804(10 mei) – nr. 2823(27 sept.)
◆ *uitgever* NV Drukkerij en Boekhandel St. Maarten[3]
◆ *plaats* Tiel
◆ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 12(1919/20) – 34(1941), nr. 2803(7 mei) wekelijks (zaterdag) ∞ 34(1941), nr. 2804(10 mei) – nr. 2823(27 sept.)
◆ *formaat* D ∞ 12(1919/20) – 17(1924/25), nr. 1093(25 juni); E ∞ 17(1924/25), nr. 1094(28 juni) – 34(1941)
◆ *omvang* VI ∞ 12(1919/20)-33(1940); II ∞ 34(1941)
◆ *redactie* [1919-1921 pater Ed.C. Piels OP, red.][4]
[1919-1923 Jac. Zoetmulder, dir.][3]
[1921-1924 pater Joannes F.A.J. Dickman OP, red.][4]
[1923-1941 B.P.F. Bruggeman, dir.][3]
[1924-1926 pater M. Hulsman OP, red.][4]
[1926-1927 pater C. Micklinghoff OP, red.][4]
[1927 pater D.A. Linnebank OP, red.][4]
[1927-1931 pater A. Stevens OP, red.][4]
[1931-1933 pater Dominicus A.J.M. Daniels OP, red.][4]
[1933] -1941 pater P.J.Th. de Bruijn OP, red.][4]
◆ *speciale nummers* 26(1933), nr. 1988(1 april): 'Jubileumnummer 1 april 1908-1933', 4 p.
◆ *bijzonderheden* De jaargang- en afleveringsnummering van de voorloper, *Ons weekblad*, werd voortgezet. De nieuwe jaargang begon tot en met {22(1929/30)} op 1 april. Vanaf {24(1931)} loopt de jaargang gelijk met het kalenderjaar.
– Als kopbladen verschenen *de Nieuwe Maas en Waler* en de *Nieuwe Betuwsche krant*. Van *de Nieuwe Maas en Waler* is een afzonderlijke beschrijving in de BKNP opgenomen. De *Nieuwe Betuwsche krant* is vermeld als eenmaal per week verschijnend nieuwsblad in de uitgaven 1930 tot en met 1934 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
◆ *relaties* Voortzetting van *Ons weekblad*[5]
◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 14(1921/22) en 23(1930)
– Streekarchivariaat Tiel-Buren-Culemborg, Tiel
◆ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Tiel en omgeving. In het eerste nummer schreef de redactie dat *de Waalbode* dezelfde vriend zou zijn als de voorganger *Ons weekblad*: "steeds bereid om zoowel op geestelijk als op stoffelijk terrein, het goede Roomsche Volk te dienen en vóór te lichten". In 1941 werd het blad, vermoedelijk op last van de bezetter, tot kerkelijk blad gedegradeerd.
◆ *noten*
(1) Waaraan toegevoegd tot en met 34(1941), nr. 2803(7 mei): "waarin opgenomen *Ons weekblad*".
(2) In het nummer van 27 sept. 1941 wordt meegedeeld, "dat van het Rijksbureau voor de Grafische Industrie bericht is ontvangen, dat in opdracht van de Rijkscommissaris van het bezette Nederlandsch gebied en in verband met de papierschaarste geen papier meer zal worden geleverd ten behoeve van *de Waalbode* en *de Nieuwe Maas en Waler*. Dit houdt in dat genoemde bladen vanaf 1 october a.s. niet meer verschijnen".
(3) Op 27 juni 1919 werd de NV Drukkerij en Boekhandel St. Maarten opgericht, welke zich ten doel stelde "het uitoefenen van het uitgevers- en drukkersbedrijf en den boekhandel in den uitgebreidsten zin". Een der oprichters was J.W.H. Zoetmulder, drukker en uitgever te Tiel (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel tot de *Nederlandsche staatscourant*, 1919, nr. 166(30 juli), NV-nr. 1099). De NV was de voortzetting van de Firma A.J. Izaks, uitgever van *Ons weekblad*. In 1923 werd B.P.F. Bruggeman directeur van de NV. In 1935 nam hij de zaak geheel over en werd de NV beëindigd (vgl. *Nieuwsblad voor de boekhandel*, 126(1959), nr. 29(16 juli), p. 565).

(4) Vgl. het jubileumnummer uit 1933.
(5) *Ons weekblad* was een lokaal weekblad voor Tiel en omstreken, waarvan geen afzonderlijke beschrijving in de BKNP is opgenomen. De voorloper van *Ons weekblad* was het *Katholiek zondagsblad voor Tiel en omstreken*. In het proefnummer van het zondagsblad, 1 maart 1908, werd gezegd, dat de oprichting ervan te danken was aan het plaatselijk comité voor Katholieke Sociale Actie. Op 26 november 1910 werd het zondagsblad, dat vooral gevuld was met godsdienstige artikelen en kerkberichten omgezet in een nieuwsblad met de titel *Ons nieuwsblad*. Het laatste nummer van *Ons nieuwsblad* van 27 sept. 1919 kondigt aan, dat naar aanleiding van "de gestadig toenemende, onze stoutste verwachtingen overtreffende, uitbreiding van ons aantal lezers" is besloten de uitgave om te zetten tot een tweemaal per week verschijnend blad: *de Waalbode*.

296

Waarheid en recht 1893
+ *jaren* 3(1893), nr. 129(1 jan.) – [1893, dec.][1]
+ *ondertitel* Anti-semitisch weekblad
+ *uitgever* J. Russel
+ *plaats* Meersen
+ *frequentie* wekelijks (zondag)
+ *formaat* E
+ *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
+ *redactie* Niet in het blad vermeld.
+ *relaties* Voortzetting van *de Talmudjood*[2]
– Voortgezet als [*de Wacht*]
+ *literatuur* Anita Löwenhardt, 'Den kamp tegen het verderfelijk Jodendom', in *Trouw*, 1980, 3 mei, p. 17
– Guy Miellet, *Antisemitisme en de Nederlandse katholieken (1882-1894)*. Doctoraalscriptie RU Utrecht, 1981, p. 47-60
+ *autopsie* 3(1893), nr. 129(1 jan.), nr. 131(15 jan.), nr. 133(29 jan.), nr. 136(19 febr.), nr. 140(19 maart), nr. 147(7 mei), nr. 151(11 juni); 4(1893), nr. 155(23 juli)
– NPM ∞ 1893, nr. 129
– SBM ∞ 1893, nrs. 131, 133, 136, 140, 147, 151 en 155 (fotokopieën; originelen in bezit van W. Löwenhardt, Amsterdam)
+ *typering* Fel anti-joods blad met een vervolgserie 'De Ritueele Moord der Talmud-Joden', een feuilleton 'De Jood-Vrijmetselaar' en antisemitisch 'nieuws' uit binnen en buitenland. Het blad stelt zich niet zo zeer op katholiek, als wel op christelijk standpunt, maar gelet op de plaats van uitgave zal het vooral door katholieken zijn gelezen. In het laatste nummer van *de Talmudjood* werd de katholieke bladen gevraagd de aankondiging van het verschijnen van *Waarheid en recht* over te nemen.
+ *noten*
(1) Het blad *Waarheid en recht* hield in elk geval op te bestaan met het vertrek van diens uitgever, J. Russel, in december 1893 naar België, die daarmee poogde de hem opgelegde gevangenisstraffen te ontlopen. (vgl. Guy Miellet, p. 55-56).
(2) In het nummer van 1 jan. 1893 wordt gezegd, dat de titel *de Talmudjood* is afgelegd, "omdat deze aan velen een bittere beschuldiging, aan anderen een ongegronde aantijging scheen. Wij hebben dus naar een naam gezocht, die ons doel, ons streven, ons karakter zou uitdrukken en niemand aanstoot kan geven; en dien naam vonden wij in: *Waarheid en Recht*. Wij, de Natie van Christus tegenover de Natie, die de ruïne der Christenen beoogt, wij vragen allen: Waarheid en Recht".

297

de Wacht 1894-?
+ *jaren* 1(1894), nr. 1[begin jan.][1] – {nr. 50/51(8/15 dec.)}
+ *ondertitel* Orgaan ter verdediging der christelijke belangen
+ *uitgever* P. Ramaekers
+ *plaats* Meersen
+ *frequentie* wekelijks (zaterdag)
+ *formaat* E
+ *omvang* Ingeziene afl.: 4 p.
+ *redactie* Niet in het blad vermeld.
+ *bijzonderheden* In het *Noordbrabantsch dagblad*, 1893, 30 dec. en 1894, 6-8 en 14-15 jan. wordt door dr. Fuss uit Sint Pieter, nabij Maastricht, geadverteerd met proefnummers van het *Anti-Semietisch orgaan*. Mogelijk betrof het hier proefnummers van *de Wacht*.
+ *relaties* Voortzetting van [Waarheid en recht][2]
+ *autopsie* 1(1894), nr. 50/51(8/15 dec.)
– NPM
+ *typering* Weekblad met berichtgeving uit binnen- en buitenland gericht tegen joden, vrijmetselaars en socialisten.
+ *noten*
(1) De begindatum is afgeleid uit de afleveringsnummering.
(2) Het blad *Waarheid en recht* was opgehouden te bestaan met het vertrek van diens uitgever, J. Russel, in december 1893 naar België, die daarmee poogde de hem opgelegde gevangenisstraffen te ontlopen. Het is niet uitgesloten, dat Russel vanuit België betrokken was bij de uitgave van *de Wacht* (vgl. Guy Miellet, *Antisemitisme en de Nederlandse katholieken (1892-1894)*. Doctoraalscriptie RU Utrecht, 1981, p. 55-56).

298

Weekblad voor Limburg [1857]-[1859]
• *bron* *De Limburger*, 1857-1859
Vanaf eind dec. 1857 of begin jan. 1858 verscheen op zaterdag in plaats van *de Limburger* het *Weekblad voor Limburg*. De abonnees waren hierover in de laatste week van december in de krant op de hoogte gesteld: "De geabonneerden op den *Limburger* zullen voortaan, des zaturdags, in plaats van dat dagblad, het *Weekblad voor Limburg* ontvangen; zulks zonder verhooging van den abonnementsprijs". Voor de uitgave van het weekblad had de uitgever van de Limburger, Emile Roberts, een contract gesloten met de uitgevers van *le Courrier de la Meuse*, A.J. van Osch-America en K.L.H. Hollman.[1] Roberts was het echter niet eens met de hem geleverde kopij, waarin de liberale groepering rondom de politicus Pijls, de eigenaar van *le Courrier de la Meuse*, werd gesteund. De lezers van *de Limburger* werd op 18 januari 1859 meegedeeld, dat het *Weekblad* niet langer als uitgave van Roberts zou verschijnen.[2] Het *Weekblad voor Limburg* ging nu verschijnen als Nederlandstalig weekblad van *le Courrier de la Meuse*. Volgens *de Limburger* van 3 maart 1859 zou het eerste nummer weer verschijnen op 5 maart bij Van Osch-America en Hollman, de uitgevers van *le Courrier*. Flament vermeldt daarentegen een exemplaar, 2(1859), nr. 27(20 aug.), gedrukt door W. Koymans Zoon.[3]
• *autopsie* Van dit weekblad kon geen enkel nummer in autopsie worden genomen. In het exemplaar van de Stadsbibliotheek Maastricht van *de Limburger* ontbreken van 1858 alle zaterdagnummers. Vanaf 27 maart 1858 tot en met 15 jan. 1859 was de zaterdagkrant ook niet in de nummering opgenomen.
• *noten*
(1) Volgens *de Limburger* van 18 jan. 1859 werd dit contract gesloten op 15 dec. 1857. Hollman en Van Osch-America zouden de kopij leveren, terwijl de weduwe Roberts voor het drukken zou zorgen.
(2) Vgl. *de Limburger*, 15(1859), nr. 5(18 jan.): "Sedert een geruimen tijd werden de artikelen die ons gedurig door genoemde heeren van het *Weekblad* geleverd werden, niet meer in een scherpen zin geschreven, maar zijn dezelve zoo zeer beneden het fatsoenlijke, zoo zeer beneden het ware, zoo zeer tegen niets anders meer dan tegen fatzoenlijke en achtingswaardige mannen gerigt, dat wij niet alleen meer huiverden zoo als vroeger om dezelve te plaatsen, maar dat wij ronduit moesten de plaatsing weigeren, zoo dezelve niet gemodificeerd wierden, hetwelk dan ook meestal gebeurde".
(3) Vgl. A.J. Flament, 'Maastrichter en andere Limburgsche kranten in de Stadsbibliotheek en op het Rijksarchief te Maastricht', in: *de Maasgouw*, 9(1887), p. 173.

299

de Westerbode [1919]-1959
• *jaren* [1919, 25 okt.][1] – [1944, 31 jan.][2]
– 27(1946), nr. 4049(23 maart)[3] – 41(1959), nr. 8835(31 dec.)[4]
• *ondertitel* [Nieuwsblad voor het Westland ∞ 1919-1928][5]
– R.K. nieuws- en advertentieblad voor het Westland en aangrenzende streken ∞ [1929-1940][5][6]
– R.K. dagblad voor het Westland ∞ 27(1946)-41(1959)
• *uitgever* [Uitgevers: NV Futura ∞ 1919-1926; NV de Westerbode[7] ∞ 1926-1956; NV Courant de Maasbode ∞ 1956-1959][8]
– Het blad werd achtereenvolgens gedrukt bij NV Futura te Leiden (1919-1925), bij *het Centrum* in Utrecht (1926), bij Drukkerij Th. Greven te Naaldwijk (1926 – 1934, okt.), bij de Firma Brouwer en Co te Delft (1934, nov. – 1944) en bij *de Maasbode* in Rotterdam.[8]
• *plaats* Naaldwijk
– Gedrukt te [Leiden ∞ 1919-1925; Utrecht ∞ 1926; Naaldwijk ∞ 1926 – 1934, okt.; Delft ∞ 1934, nov. – 1944; Rotterdam ∞ 1946-1959][8]
• *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ [1919][8] – [1940, 2e halfjaar][9]
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ [1940, 2e halfjaar][9] – 41(1959)
• *formaat* D ∞ 27(1946), nr. 4049(23 maart) – 28(1946/47), nr. 4348(18 maart); E ∞ 28(1946/47), nr. 4349(19 maart) – 41(1959)
• *omvang* VI ∞ {27(1946)}-41(1959)
• *redactie* [1919][1]-1959 D.Th. van Dijk, red.
[1929-1935 G.W. Kampschröer, dir.][5]
Voor de periode waarin *de Westerbode* kopblad was van *het Nieuwe dagblad*, zie aldaar voor dir. en hoofdred.
• *bijzonderheden* De jaargangen lopen vanaf {1946} van oktober tot oktober.
– Van 1919 tot en met 1926 was *de Westerbode* als uitgave van NV Futura min of meer een kopblad van *het Centrum* en van 1934 tot en met 1944 als uitgave van Brouwer en Co te Delft min of meer van *de Nieuwe Delftsche courant*. Vanaf 1946 was het een kopblad van *het Nieuwe dagblad*.
• *relaties* Op 1 febr. 1944 samengegaan met *de Leidsche courant* en met de *Nieuwe Delftsche courant* en voortgezet als *Zuidhollandsch dagblad*. Na de bevrijding in 1945 opnieuw verschenen onder de titel *de Westerbode*.
– Opgegaan in *het Nieuwe dagblad*
• *autopsie* 12(1931), nr. 1559(5 sept.); 20(1939), nr. 2049(29 maart); 21(1940), nr. 2125(27 maart); 27(1946), nr. 4049(23 maart) – 36(1954/55) , nr. 7311(31 dec.) en 39(1957/58), nr. 8227(2 jan.) 41(1959), nr. 8835(31 dec.)
– GA Naaldwijk ∞ 1931, nr. 1559; 1939, nr. 2049; 1940, nr. 2125

– GA Delft ∞ 1946-1954; 1958-1959
• *typering* Katholiek nieuwsblad en vanaf 1946 dagblad voor het Westland. Het blad bleef tijdens de oorlog verschijnen. De redacteur Van Dijk schreef hierover bij zijn afscheid op 31 dec. 1959: "De mooiste bekroning op mijn arbeid heb ik altijd gevonden, dat, ofschoon *De Westerbode* onder een andere naam [*Zuidhollandsch dagblad*] tot het eind van de oorlog is blijven verschijnen, we nimmer een op- of aanmerking hebben gekregen noch van onze geestelijke noch van onze burgerlijke overheid. Ofschoon het uiterst moeilijk was in die periode hebben we onder Gods onmisbare zegen nooit iets in de krant geplaatst, dat in strijd was met de Katholieke beginselen". Toen de krant op 23 maart 1946 opnieuw verscheen, werd in het hoofdartikel geschreven, dat *de Westerbode* "waar mogelijk en waar noodig, leiding [zal] weten te geven in katholieken geest, in den geest ook der doelstellingen van de Katholieke Actie, welke van zoo groot belang zijn bij de oplossingen van de vele moeilijke vraagstukken, waarvoor wij ons in de na-oorlogsche wereld zien gesteld".
• *noten*
(1) In het laatste nummer van 31 dec. 1959 schreef Van Dijk: "Het was 25 oktober jl. 40 jaar geleden dat het eerste nummer van *De Westerbode* in het Westland verscheen en ondergetekende van 1 oktober af aan *De Westerbode* was verbonden".
(2) Op 1 februari 1944 verscheen het eerste nummer van het *Zuidhollandsch dagblad*, waarin *de Westerbode* was opgenomen.
(3) In het nummer van 23 maart 1946 werd in het openingsartikel 'Ons dagblad terug' geschreven: "Met ingang van heden (...) gaat *De Westerbode* weer verschijnen. Wij verheugen ons hierover in hooge mate, omdat Katholiek Westland thans zijn eigen dagblad terugkrijgt, een dagblad met een volkomen zelfstandig, een specifiek Westlandsch karakter".
(4) Het opgaan van *de Westerbode* in *het Nieuwe dagblad* hing ongetwijfeld samen met het vertrek op 31 dec. 1959 van de redacteur Van Dijk. De overige kopbladen van *het Nieuwe dagblad* zouden drie maanden later eveneens hun eigen titel verliezen. In de editie 'de Westerbode' van *het Nieuwe dagblad* van 2 jan. 1960 werd over de bedoeling van de nieuwe bestaansvorm van de krant gezegd: "Natuurlijk blijven berichten en verslagen over de levensuitingen van de "tuin van Europa" gehandhaafd. Doch die tuin is geen besloten ruimte meer. (...) Daarom is nu een voornemen tot uitvoering gerijpt, nl. om ook de krant der Westlanders meer binding met de grote steden te geven. Juist ook door nieuws in bericht- of advertentievorm uit die gemeenten".
(5) Gegevens ontleend aan de *Pius-almanak*.
(6) In *Voor studie en praktijk*, 3(1924), nr. 44, p. 10 wordt deze ondertitel reeds vermeld. In de ingeziene nummers uit 1939 en 1940 zijn de woorden "en aangrenzende streken" uit de ondertitel vervallen.
(7) Op 9 dec. 1926 werd te Naaldwijk de NV de Westerbode opgericht, welke zich ten doel stelde "het uitgeven of doen uitgeven en verspreiden van een Roomsch-Katholiek Nieuwsblad voor het Westland en omgeving" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1927, nr. 29(10 febr.), NV-nr. 314). De NV werd op 31 dec. 1957 ontbonden (vgl. de *Nederlandse staatscourant*, 1958, nr. 22(31 jan.), p. 8).
(8) Vgl. Notulenboek van commissie van advies en de vergaderingen van de NV de Westerbode, 1925-1937 en 1956 (particuliere collectie van A. van der Valk, 's-Gravenhage; gegevens verstrekt door F. Groot, Amsterdam).
(9) Volgens Vos maakte *de Westerbode* in de tweede helft van 1940 de overstap van nieuwsblad naar dagelijkse verschijning (vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale Nederlandsche pers tijdens de Duitse bezeting* (Amsterdam 1988), p. 308).

300

Westfriesch dagblad 1931-1945
• *jaren* 27(1931/32), nr. 15642(4 dec.) – 37(1941), ongen.(29 nov.)[1]
– 1945, extra editie(5 mei) – ongen.(22 mei)
• *ondertitel* Onze courant voor Hoorn, Enkhuizen, Medemblik en omstreken ∞ 27(1931/32) – 37(1941), ongen.(30 sept.)
– Onze courant ∞ 37(1941), ongen.(1 okt.) – ongen. (29 nov.)
• *uitgever* NV Onze Courant[2]
• *plaats* Hoorn
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 27(1931/32)-37(1941)
tweemaal per week ∞ 1945
• *formaat* E ∞ 27(1931/32)-37(1941); C ∞ 1945
• *omvang* VI ∞ 27(1931/32)-37(1941); I ∞ 1945
• *redactie* [1931][3]-1941 H.N. Smits, hoofdred.[3]
{1941} Jos. van Schaveren, plaatsverv. hoofdred. (vermeld vanaf 1 juli 1941)
• *bijzonderheden* De jaargangen lopen van mei tot en met april. De afleveringsnummering loopt door tot en met 32(1936/37), nr. 17302(12 maart 1937). Daarna zijn de afleveringen ongenummerd.
– Als kopbladen verschenen het *Alkmaarsch dagblad* en het *Schager dagblad*. Door de uitgave van deze kopbladen ontspon zich een persstrijd met het *Noord-Hollandsch dagblad* van het Spaarnestad-concern, dat kort tevoren was overgegaan tot uitgave van het kopblad *de Noorderpost*. Mgr. J.P. Huibers, de bisschop van Haarlem, drong er bij herhaling op aan de onverkwikkelijke ruzie te beëindigen, waarbij hij duidelijk partij koos voor het *Westfriesch dagblad*.[4]

– De lezers konden zich abonneren op een geïllustreerd zondagsblad, waarvan in het eerste nummer van het *Westfriesch dagblad* van 4 dec. 1931 wordt gezegd, dat het nieuwe zondagsblad naast "schitterende en actueele foto's uit binnen- en buitenland en uit eigen omgeving (...) mooie en spannende vervolgverhalen, korte novellen en prettige ontspanningslectuur" zal bevatten. Een afzonderlijk abonnement op het blad is nodig, maar, zo wordt gezegd: "Voor velen zal dit nog een besparing geven. Ons nieuwe Zondagsblad toch is zoo mooi geïllustreerd en bevat zooveel lectuur, dat men allicht ertoe over kan gaan, andere lectuur af te schaffen". Het betrof hier vermoedelijk het *Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad*, dat afzonderlijk is beschreven.
• *relaties* Voortzetting van *Onze courant*
– Samengegaan met *Noord-Hollandsch dagblad* en voortgezet als *Nieuw Noord-Hollands dagblad*
• *literatuur* Monique Neerincx, *Nationaal-socialisme en fascisme in Onze courant, 1933-1939. Een onderzoek naar de houding van een regionaal katholiek dagblad ten aanzien van maatschappelijke ontwikkelingen in Duitsland en Italie*. Doctoraalscriptie VU Amsterdam 1984, III + 109 p.
• *autopsie* Volledig
– Archiefdienst Westfriese Gemeenten, Hoorn
• *typering* Katholiek dagblad voor Hoorn met kopbladen voor Alkmaar en Schagen.
• *noten*
(1) In het nummer van 29 nov. 1941 wordt de lezers meegedeeld, dat de krant ten gevolge van de papierschaarste niet langer zal kunnen verschijnen. Door Vos wordt 16 oktober 1941 abusievelijk als datum van opheffing genoemd (vgl. René Vos, *Niet voor publicatie. De legale pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988), p. 309). Volgens Joan Hemels zouden er plannen zijn geweest om het *Westfriesch dagblad* te fuseren met het niet-katholieke *Dagblad voor West-Friesland*. Vgl. Joan Hemels, 'Titus Brandsma und die katholische Presse der Niederlande zwischen 1935 und 1942', in: *Communicatio socialis*, 6(1973), nr. 1, p. 24, nt. 44.
(2) Vgl. de beschrijving van *Onze courant*.
(3) Vgl. *Noord-Hollands dagblad*, 51(1955), nr. 11413(15 juni).
(4) Stukken over deze Noordhollandse persruzie, in: *Archief de Tijd* (KDC), nr. 291 en in *Archief R.K. bisdom Haarlem na 1853* (RA Noord-Holland, Haarlem), nr. 1382/29-59.

301

de Witte raaf 1935
• *jaren* 1935, ongen.(6 jan.) – {ongen.(30 juni)}[1]
• *ondertitel* Ons zondagsblad voor zondag ... [datum]
• *uitgever* NV Drukkerij de Spaarnestad
• *plaats* Haarlem
• *frequentie* wekelijks (gedateerd op zondag)
• *formaat* B
• *omvang* VI
• *redactie* Niet in het blad vermeld.
• *relaties* Voortzetting van *Ons zondagsblad / de Spaarnestad*
– Reeds eerder had de Spaarnestad als bijvoegsel van de *Katholieke illustratie* een blad uitgegeven onder de titel *de Witte raaf* (vgl. de beschrijving in een van de volgende delen van de BKNP).
• *autopsie* 1935, jan.-juni
– KB (meegebonden in de *Nieuwe Haarlemsche courant*)
• *typering* Zondagsblad uitgegeven door NV Drukkerij de Spaarnestad, waarop de abonnees van de Tijd, van zijn kopbladen en mogelijk ook van andere bladen van het Spaarnestadconcern zich konden abonneren tegen gereduceerd tarief. Verbiest sprak over *de Witte raaf* als de "Zaterdagsche bijlage bij de bladen zonder ochtendblad (...), welke tegen een zeer behoorlijk bedrag door de Spaarnestad aan *De Tijd* werd geleverd". (vgl. J.V.L.M. Verbiest, *De Tijd op drift* (Amsterdam 1936), p. 12). Ter vervanging van *de Witte Raaf* gaf NV de Tijd in eigen beheer *het Katholieke weekblad voor Nederland* uit.
• *noten*
(1) Vanaf juli 1935 is *de Witte raaf* niet meer als zondagsblad geleverd aan de lezers van *de Tijd*. Het is niet duidelijk of het blad daarna nog is verschenen als zondagsblad voor andere kranten.

302

Wijchensche courant [1928]-[1936]
• *bron* *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*, 1928-1936
Aldaar vermeld als tweemaal per week verschijnende uitgave van de Firma Gebr. Verhaak, v.h. A.F.G. van Dieren te Grave. Kopblad van de *Graafsche courant*. Volgens *Sythoff's adresboek* luidde de ondertitel 'Nieuws- en advertentieblad voor Het Rijk van Nijmegen en Maas en Waal'. In de *Pius-almanak* bleef de titel – vanaf 1934 als weekblad – vermeld tot en met de uitgave van 1940.
• *autopsie* Niet in autopsie kunnen nemen.

303

de Zeeuwsche koerier [1895]-{1931}
✦ *jaren* [1895][1] – {46(1931), nr. 3864(30 dec.)}[2]
✦ *ondertitel* Provinciaal nieuwsblad ∞ {1899, nr. 345(9 dec.)} – {13(1907), nr. 1106(13 april)}
– Provinciaal volksblad[3] ∞ {13(1907), nr. 1160(19 okt.)} – {19(1913), nr. 1756(28 juni)}
– Nieuws- en advertentieblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen ∞ {38(1924), nr. 2870(9 sept.)} – 46(1931)
✦ *uitgever* Stoomdrukkerij Chr. Verhaak, later M. Verhaak ∞ {1898}-[1924][4]
– [J. Schuurs ∞ 1924-1936][4]
✦ *plaats* Sas van Gent
✦ *frequentie* wekelijks (zaterdag) ∞ {1898}
tweemaal per week (woensdag en zaterdag, vanaf {1924} dinsdag en vrijdag) ∞ {1899} – 40(1926), nr. 3102(14 dec.)
driemaal per week (maandag, woensdag en vrijdag) ∞ 40(1926), nr. 3013(17 dec.) – {1930}
✦ *formaat* E
✦ *omvang* III ∞ [1895-1898]; VI ∞ [1899]-46(1931)
✦ *redactie* [1895-1909 Chr. Verhaak (1895-1901 uitgever-redacteur, vanaf 1901 uitgever)][4]
[1901-1924 M. Verhaak (1901-1909 redacteur, 1909-1924 uitgever-redacteur)][4]
[1924-1931 J. Schuurs, uitgever-redacteur][4]
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering begint {10(1904)}. Rond 1912 versprong de jaargangnummering, omdat op dat ogenblik *de Scheldebode* in *de Zeeuwsche koerier* opging. Het oprichtingsjaar van *de Scheldebode* werd als uitgangspunt voor de jaargangtelling genomen. Op 1 mei 1931 versprong de jaargangnummering van de 45e naar de 46e jaargang.
– In {1926} is er sprake van een geïllustreerd zondagsblad, dat bij de krant werd geleverd. Het is niet bekend welke van de geïllustreerde zondagsbladen het hier betreft.
✦ *autopsie* 1898, nr. 206(12 maart); 1899, nr. 345(9 dec.); 10(1904), nr. 798(27 april); 13(1907), nr. 1106(13 april) en nr. 1160(19 okt.); 19(1913), nr. 1705(1 jan.) – nr. 1756(28 juni); 38(1924), nr. 2870(9 sept.); 39(1925), nr. 3002(23 dec.); 40(1926); 42(1928), nr. 3299(4 april); 44(1930) – 46(1931)
– NPM ∞ 1898, nr. 206; 1899, nr. 345; 1904, nr. 798; 1907, nrs. 1106 en 1160; 1924, nr. 2870; 1925, nr. 3002 en 1928, nr. 3299
– Zeeuwse Bibliotheek, Middelburg ∞ 1913, jan.-juni; 1926, 1930-1931
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen, dat in het begin van de eeuw zijn verspreidingsgebied over heel Zeeland wilde uitbreiden. Bij de overgang naar een driemaal per week verschijnend nieuwsblad richtte de redactie zich in het nummer van 17 dec. 1926 vooral tot de katholieke arbeiders, die tot dan toe te weinig deelnamen aan de katholieke arbeidersbeweging door enerzijds gebrekkig inzicht en gebrek aan ontwikkeling en anderzijds gemis aan vertrouwen. *De Zeeuwsche koerier* wil om dit te bestrijden "een betere voorlichting" geven: "De niet georganiseerde arbeider moet weten, wat door het sociale vereenigingsleven, door stands- en vakorganisatie wordt beoogd. Hij moet doel en streven kennen. Dit moet hem eenvoudig en klaar worden uiteengezet, en dan zou het wel een wonder zijn, wanneer niet ook zijn wantrouwen werd weggenomen, wanneer hij niet zou navolgen, wat honderdduizenden in ons land en vele millioenen over de geheele wereld hem hebben voorgedaan".
✦ *noten*
(1) Het beginjaar is afgeleid van de jaargangnummering.
(2) Met ingang van januari 1932 veranderde *de Zeeuwsche koerier* ingrijpend van karakter. Het blad werd een weekblad en in het nummer van 30 dec. 1931 werd in 'In nieuwe banen' geschreven, dat ook de doelstelling van het blad zou veranderen: "Haar streven zal zich namelijk uitsluitend richten op het zoo perfect mogelijk dienen van de belangen van adverteerders en van het publiek – meer speciaal in Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen – dat bij advertenties geïnteresseerd is". Daaraan wordt toegevoegd, dat een zevenjarige ervaring geleerd heeft, dat de uitgaaf van een behoorlijk, aan redelijke eisen voldoend principieel katholiek gewestelijk orgaan onder de bestaande omstandigheden in Zeeuwsch Vlaanderen niet mogelijk is. De redactionele inhoud zal zo aantrekkelijk mogelijk gemaakt worden "teneinde de belangstelling der lezers te prikkelen en daardoor tevens het belang van adverteerders te dienen". In beknopte vorm zal melding gemaakt worden van de voornaamste gebeurtenissen in gewest, provincie, binnenland en buitenland, "doch dan ook uitsluitend in berichtvorm, niet meer in den vorm van artikelen, uitgebreide verslagen e.d. Voorts geven wij: een boeiend feuilleton, wetenswaardigheden, lezenswaardige wenken voor de huisvrouw, bijdragen over land- en tuinbouw, pluimveeteelt, duivensport, enz. enz.". Het blad is vanaf januari 1932 niet langer als katholiek blad te beschouwen en is derhalve hier niet verder beschreven. In de Zeeuwse Bibliotheek te Middelburg zijn aanwezig de jaargangen 1937-1939.
(3) Waaraan toegevoegd: "Thans de meest gelezen Courant van Zeeland" ∞ {1899} – {1913, juni}.
(4) Vgl. brief van M. Verhaak aan het Nederlands Persmuseum, 29 juli 1938 (NPM, map 'de Scheldebode').

304

Zelandia [1870]-[1884]
✦ *jaren* [1870][1]-[1884, april][2]
✦ *ondertitel* [Eenig katholiek orgaan van geheel Zeeland][2]
– Nieuws- en advertentieblad voor de provincie Zeeland ∞ {2(1880), nr. 75(18 sept.)}
✦ *uitgever* Uitgever onbekend ∞ 1870-1877
– Drukkerij C.J. Langendam[3] ∞ [1878-1879][2]
– Snelpersdrukkerij van F.H. Schiffer ∞ [1880-1884][2]
✦ *plaats* [Vlissingen ∞ 1870-1877][2]
– Middelburg ∞ [1878-1879][2]
– Vlissingen ∞ [1880-1884][2]
✦ *frequentie* driemaal per week (dinsdag-, donder- en zaterdagavond)[2] ∞ [1878-1879][2]
tweemaal per week (maandag- en vrijdagavond) ∞ [1880-1884][2]
✦ *formaat* D
✦ *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
✦ *redactie* [1870-1878 pastoor H.L. Spoorman][1]
✦ *autopsie* 1879, nr. 55(30 maart) en 2(1880), nr. 75(18 sept.)
– NPM
✦ *typering* Katholiek nieuws- en advertentieblad voor Zeeland. Het blad zou zijn opgericht door pastoor H.L. Spoorman. Bij zijn overlijden schreef *de Maasbode* op 24 mei 1909: "Het blad *Zelandia* werd door hem opgericht. Dit blad was een dubbelwekelijksch blad, een nieuws- en advertentieblad voor de provincie Zeeland en na de drukke zorgen, die de pastorie den herder boden, was het hem steeds een aangename afwisseling aan de redactie van dit orgaan zijn overigen tijd te wijden".
✦ *noten*
(1) Het is niet geheel duidelijk wanneer het blad is begonnen te verschijnen. Volgens Mes heeft het blad al vanaf 1866 bestaan, "den tijd van haar oprichting door pastoor H.L. Spoorman" (vgl. Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-88), p. 310). Spoorman werd echter pas in 1870 pastoor te Vlissingen en vermoedelijk is het blad dan ook pas in dat jaar begonnen. Ook *de Maasbode* schreef bij het overlijden van Spoorman, dat *Zelandia* door hem was opgericht (vgl. *de Maasbode*, 24 mei 1909).
(2) Vgl. H.P. Abrahams, *De pers in Zeeland 1758-1900* ('s-Gravenhage 1912), p. 396. Volgens Abrahams is het blad pas in 1878 begonnen te verschijnen en zou het hebben bestaan tot in april 1884. De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1881 van *Algemeen adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* (vgl. J.M.H.J. Hemels, *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869* (Assen 1969), p. 576).
(3) C.J. Langendam, de zoon van S.P. Langendam, de uitgever van *de Gelderlander*, is vanuit Middelburg vertrokken naar Breda. Daar heeft hij mogelijk uitgegeven: *Advertentieblad voor Breda, Oosterhout, Teteringen, Terheijden e.v.*. Deze titel wordt vermeld door Anton van Oirschot als uitgave van C.J. Langendam te Breda, die dit blad tweemaal per week (op woensdag en zaterdag) zou hebben uitgegeven vanaf 1883 (vgl. Anton van Oirschot, *De krant in Brabant* ('s-Hertogenbosch] 1963), p. 26). Geen enkele aflevering van dit *Advertentieblad* kon worden achterhaald. In 1884 begon Langendam met de uitgave van *het Centrum* in Utrecht.

305

Zelandia 1901-{1941}
✦ *jaren* 1(1901/02), nr. 1(proefnr.)[17 dec.][1] – {1941, nr. 9147(27 juni)}[2]
✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Zeeland ∞ 1(1901/02) – 1918, nr. 1755(9 okt.)
– Nieuws- en advertentieblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen[3] ∞ 1920, nr. 2031(15 juni) – 1928, nr. 4200(22 febr.)
– Nieuwsblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen ∞ 1928, nr. 4201(23 febr.) – nr. 4217(22 maart)
– Nieuwsblad voor Zeeland ∞ 1928, nr. 4218(23 maart) – nr. 4364(20 okt.)
– Dagblad voor Zeeland ∞ 1928, nr. 4365(22 okt.) – 1931, nr. 5206(19 mei)
– Nieuws- en advertentieblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen ∞ 1931, nr. 5207(20 mei) – {1941, nr. 9147(27 juni)}
✦ *uitgever* NV Zelandia[4]
– Gedrukt in Zuiddorpe bij drukkerij A. Moerdijk en vervolgens te Hulst bij de Coöperatieve Drukkersvereniging Zelandia
✦ *plaats* Zuiddorpe ∞ 1(1901/02) – 1902
– Hulst[5] ∞ 1903 – {1941}
✦ *frequentie* tweemaal per week (dinsdag- en vrijdagavond, gedateerd op woensdag en zaterdag) ∞ 1(1901/02) – 1920, nr. 2030(12 juni)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 1920, nr. 2031(15 juni) – 1927, nr. 4156(3 dec.)
viermaal per week (maandag, woensdag, donderdag en zaterdag) ∞ 1927, nr. 4157(5 dec.) – 1928, nr. 4206(6 maart)
vijfmaal per week (niet op zondag en maandag) ∞ 1928, nr. 4207(7 maart) – nr. 4362(18 okt.)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 1928, nr. 4363(19 okt.) – 1931, nr. 5206(19 mei)
tweemaal per week (dinsdagavond, gedateerd op woensdag, en zaterdagochtend)[6] ∞ 1931, nr. 5207(20 mei) – {1941, nr. 9147(27 juni)}
✦ *formaat* D
✦ *omvang* VI
✦ *redactie* 1901-{1904} P.N. Brouns, red. en adm. {1904}-{1941} Jos. Maertens-Wilking, tot en met {1906}

Jos. Maertens ({1904}-{1916} adm.; vanaf 13 mei 1941 vermeld als hoofdred.)
1905-1924 J.J.F. van Zeyl
✦ *bijzonderheden* De jaargangnummering werd gebruikt tot en met 1(1901/02), nr. 57(9 juli).
– Vanaf 1928 zijn er foto's in de krant opgenomen.
– Als wekelijks verschijnende kopbladen verschenen *het Land van Hulst*[7] en *de Vier ambachten*[8]. Van deze lokale weekbladen zijn geen afzonderlijke beschrijvingen in de BKNP opgenomen.
– *Zelandia* verscheen in minstens twee edities. In het nummer van 17 dec. 1902 wordt hierover gezegd: "De eerste editie wordt 's avonds om 7 uur afgedrukt en gaat om half acht ter post voor de richtingen Terneuzen, Philippine, Sas van Gent, Westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, Goes en Midddelburg. In deze editie komen de telegrammen die wij tot 7 uur ontvangen. (...) De tweede editie voor het land van Hulst wordt na half acht afgedrukt en bevat de laatste berichten.
– In het proefnummer van 17 dec. 1901 werd gezegd: "Daarenboven verbinden wij aan het blad een Geïllustreerd Zondagsblad dat veel wetenswaardigs bevat in woord en beeld, en den lezer op de hoogte houdt van de interessantste personen, voorvallen en vindingen van verre en nabij". Bovendien was voor de lezers als premie verkrijgbaar *het Nieuwe modeblad* en de *Muzikale bloemlezing*. Het betrof hier het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* en twee van de nevenuitgaven van dit blad (vgl. de afzonderlijke beschrijving van het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie*). Tot en met juli 1935 bleef in de titelkop sprake van een "geïllustreerd zondagsblad".
– Vanaf 21 oktober 1905 tot en met 1 aug. 1914 verscheen wekelijks als gratis bijlage *de Zeeuwsche huisvriend*. Op 14 okt. 1914 was het verschijnen van *de Zeeuwsche huisvriend* aangekondigd als gratis bijblad van *Zelandia*. Per jaar zouden 216 bladzijden in quartoformaat verschijnen, gedrukt in twee kolommen.
– Vanaf 23 febr. 1928 tot en met 19 mei 1931 is in de titelkop vermeld: "met gratis ongevallenverzekering".
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1903, 1907 en 1939
– Zeeuwse Bibliotheek, Middelburg ∞ 1901/02
– NPM ∞ 1903, nr. 9(31 jan.)
– GA Hulst ∞ 1904-1906, 1908-1938, 1940-1941
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad – gedurende enkele jaren dagblad – voor Zeeuwsch-Vlaanderen. In nr. 1 van 17 dec. 1901 werd gezegd, dat de katholieke partij nog altijd haar eigen orgaan miste: "een orgaan, dat zich enkel en alleen zou wijden aan de politiek, gegrondvest op het staatkundig program van de Katholieke partij in de Tweede Kamer der Staten Generaal". Drie weken later werd op 8 januari 1902 het doel van *Zelandia* als volgt omschreven: het blad wil zijn "een vriend en strijdgenoot op politiek en sociaal gebied in dagen van troebelen en van gewicht, en een onderhoudend mededeeler, van eigen huize en eigen gezindheid, in de meer kalme en bezadigde tijden, als de stormen en vlagen in de politieke sferen slapen".
✦ *noten*
(1) Na nr. 1(proefnr.)[17 dec.] verscheen nr. 2(24 dec.), nr. 3(1 jan.) en vervolgens kwam de courant tweemaal per week uit.
(2) Vermoedelijk niet verder verschenen wegens de oorlogssituatie. De titel is in elk geval niet meer vermeld in de lijst van bladen die op 1 april 1943 nog verschenen (vgl. H.A. Goedhart, *De pers in Nederland* (Amsterdam 1943), p. 296).
(3) Vanaf 6 juli 1920 tot en met 15 mei 1924 luidt de ondertitel: 'Anderdaagsch nieuws- en advertentieblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen'.
(4) Op 9 juni 1902 werd de NV Zelandia, nieuws- en advertentieblad voor Zeeland te Hulst opgericht, welke zich ten doel stelde: "het doen uitgeven en exploiteeren van eene courant genaamd *Zelandia*, gewijd aan de verdediging en verbreiding der Katholieke staatkundige beginselen" (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1902, nr. 157(8 juli), NV-nr. 376). In de oprichtingsakte zijn alle namen van de aandeelhouders vermeld.
(5) Naar aanleiding van de verhuizing naar Hulst werd in de krant van 6 dec. 1902 geschreven, dat *Zelandia* wegens het belang der zaak uit het rustige Zuiddorpe verhuisde: "Ja het belang ten voordeele der katholieke politiek en der maatschappelijke beweging, die zich langzaam aan maar krachtig en zeker in Zeeuwsch-Vlaanderen zal gaan verbreiden, voortgestuwd en voortgerold in de goede richting door *Zelandia*. Om dit echter met vrucht en succes te volbrengen, dienen wij te zijn gevestigd in een plaats, die het centrum is van den werkkring, die om ons heen ligt. Niet een uur ver van treinen enz. verwijderd, en in een plaats waar maar twee postjes per dag met het nieuws aankomen, doch in een middenpunt van verkeer en vervoer en vertier". Daaraan beantwoordt Hulst.
(6) Toen de krant tweemaal per week ging verschijnen, werd in het nummer van 20 mei 1931 gezegd, dat dit gebeurde, omdat door de slechte economische situatie de inkomsten uit advertenties drastisch waren teruggelopen, en omdat veel lezers om een goedkoper blad hadden gevraagd. Daaraan wordt toegevoegd, dat het voor een gewestelijk blad voldoende is tweemaal per week te verschijnen: "In normalen tijd zal ieder zich graag wat weelde veroorloven, ook wel de weelde van een dagelijksche krant, maar nu dwingen de maatschappelijke omstandigheden om ons tevreden te stellen met wat voldoende is. Wat maakt het trouwens uit om een dagje vroeger of later te weten, dat in Den Haag of Amsterdam wéér een moord werd gepleegd, of dat juist gelijk eergisteren en alle dagen daarvoor, ook gisteren roekelooze auto- of motorbestuurders het

beheer over hun voertuig verloren? Neen, voor een Katholiek blad geldt de cultureele taak en roeping véél hooger dan de snelle berichtgeving over ongelukken en rampensensaties. En deze cultureele taak zullen we ook straks onverzwakt kunnen volvoeren, als we twee maal per week verschijnen".
(7) *Het Land van Hulst* begon te verschijnen in mei 1931. De uitgave ervan werd aangekondigd in *Zelandia* van 20 mei 1931: "we garanderen, dat het [= *het Land van Hulst*] een algemeene verspreiding zal hebben, in ieder geval de grootste oplage zal tellen van alle in het Land van Hulst verschijnende bladen. De neringdoenden zullen het voorloopig gratis ontvangen." In het Gemeentearchief Hulst zijn aanwezig de jaren 1931 en 1934 – 1941, juni. De ondertitel luidde aanvankelijk 'Politiek, nieuws- en advertentieblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen', vanaf {1934} was 'Politiek' in de ondertitel vervallen.
(8) Van *de Vier ambachten* zijn in het Gemeentearchief Hulst een aantal nummers aanwezig uit de periode januari 1940 tot en met juni 1941. De ondertitel luidde: 'Nieuws- en advertentieblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen'.

306

Zevenbergsche courant [1867]-[1921]
✦ *jaren* [1867][1]-[1921][2]
✦ *ondertitel* Kantonnaal nieuws- en advertentieblad ∞ [1867][3] – {34(1900), nr. 70(2 sept.)}
– [Nieuws- en advertentieblad ∞ 1900-1921][3]
✦ *uitgever* Snelpersdruk van C.L. Heijl ∞ [1867-1909][3]
– [Sneep en Maris[4] ∞ 1910-1921][3]
✦ *plaats* Zevenbergen
✦ *frequentie* wekelijks (woensdag, gedateerd op donderdag) ∞ [1867-1870][3]
tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op donderdag en zondag) ∞ [1871-1900][3]
frequentie onbekend, niet vermeld in *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* ∞ 1901-1921
✦ *formaat* C
✦ *omvang* Ingeziene afln.: 4 p.
✦ *redactie* Niet in het blad vermeld.
✦ *relaties* Vanaf [1926] verscheen opnieuw een nieuwsblad onder de titel *Zevenbergsche courant*[5], een voortzetting van het *Nieuwsblad voor Zevenbergen* (vgl. de beschrijving van het *Kanton Zevenbergen*, noot 6).
✦ *autopsie* 3(1869), nr. 154(9 dec.); 12(1878), nr. 50(23 juni); 14(1880), nr. 76(19 sept.); 20(1886), nr. 23(21 maart) en nr. 70(2 sept.); 21(1887), nr. 9(30 jan.); 24(1890), nr. 36(4 mei); 26(1892), nr. 1(7 jan.); 34(1900), nr. 70(2 sept.)
– NPM
✦ *typering* Nieuwsblad met binnen- en buitenlands nieuws en officiële bekendmakingen van het kanton Zevenbergen. Het blad is niet uitgesproken katholiek.
✦ *noten*
(1) Het beginjaar is afgeleid van de jaargangnummering.
(2) De titel is voor het laatst vermeld in de uitgave van 1921 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(3) Gegeven ontleend aan *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel*.
(4) G. Sneep had zich per 1 april 1885 als boekhandelaar gevestigd te Zevenbergen (zie ook de beschrijving van het *Kanton Zevenbergen*). Op 1 juli 1902 werd de zaak overgedaan aan A.D.C. Maris en voortgezet onder de firma Sneep & Maris (vgl. BVBBB, map prospectussen 'Sneep').
(5) In de uitgave van 1926 van *Sythoff's adresboek voor den Nederlandschen boekhandel* is vermeld: *Zevenbergsche courant*, (voorheen Het Nieuwsblad voor Zevenbergen e.o.), als uitgave van Arn. M. Greven te Zevenbergen. Het betrof een lokaal, wekelijks verschijnend nieuwsblad, waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen. Na de bevrijding begon het weekblad vanaf 10 februari 1945 opnieuw te verschijnen, als uitgave van Drukkerij W. Leijten.

307

de Zondagscourant 1924-1933
✦ *jaren* Propagandablad (onged.)
– 1(1924), nr. 1(17 febr.) – 10(1933), nr. 53(31 dec.)
✦ *ondertitel* Algemeen roomsch-katholiek kerkbericht ∞ 1(1924/25)
✦ *uitgever* NV de Maasbode
✦ *plaats* Rotterdam
– Vanaf 2(1925) worden ook administratieadressen opgegeven te Amsterdam, 's-Gravenhage en Dordrecht
✦ *formaat* E
✦ *omvang* V ∞ 1(1924)-3(1926); VI ∞ 4(1927)-10(1933)
✦ *redactie* Niet in het blad vermeld.
✦ *bijzonderheden* In 1924 bevat het derde blad, het 'Algemeen Roomsch-Katholiek kerkbericht', met de "Officieele opgave van de godsdienstoefeningen van alle R.K. Kerken van Rotterdam".
✦ *relaties* Hierin opgenomen *Kerkbericht voor Roomsch-Katholieken*[1]
– Opgegaan in *de Maasbode*[2]
✦ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1(1924), nrs. 3-7
– NPM ∞ propagandablad en 1924, nrs. 1-2
– Gemeentebibliotheek Rotterdam ∞ 1924, nrs. 8-46
– UBN ∞ 1925-1933
✦ *typering* Zondagsblad uitgegeven door *de Maasbode*. In 1924 werd het blad uitsluitend in Rotterdam verspreid, maar vanaf januari 1925 werd *de Zondagscourant* voor het hele land beschikbaar gesteld met de bedoeling dat, zo werd in het nummer van 4 jan. 1925 gezegd, het zou uitgroeien "tot het beste weekblad, dat

in Nederland op Katholiek-geestelijk gebied bestaat". Daaraan werd toegevoegd, dat de eisen, die de eigenlijke nieuwsdienst aan de couranten stelt, het immers goeddeels onmogelijk maken binnen het kader van het dagblad de nodige ruimte te reserveren voor "de geestelijke lectuur in den besten en hoogsten zin des woords". Het blad bevat artikelen van godsdienstige en apologetische aard, literaire en historische bijdragen, een rubriek voor de vrouwen en voor de jeugd en veel illustraties.

✦ *noten*

(1) In het propagandablad wordt gezegd: *De Zondagscourant* is het nieuwe weekblad, dat wordt uitgegeven door de NV de Courant De Maasbode en waarin het *Kerkbericht* is opgenomen dat sinds 70 jaar bestaat". Dit *Kerkbericht voor Roomsch-Katholieken* werd vanaf 1842 uitgegeven door J.A. van Belle en vervolgens door zijn zoon G. W. van Belle. Later nam NV de Maasbode de uitgave over. In het Gemeentearchief van Rotterdam zijn hiervan aanwezig: 37(1891/92)-54(1908) en in de Gemeentebibliotheek van Rotterdam: 65(1919)-69(1923). Toen *de Zondagscourant* vanaf januari 1925 voor geheel Nederland ging verschijnen, werden de kerkberichten voor Rotterdam weer afzonderlijk uitgegeven, eerst o.d.t. *Algemeen roomsch-katholiek kerkbericht* (aanwezig in de Gemeentebibliotheek Rotterdam: 71(1925)-74(1928)), later o.d.t. *het Katholiek kerkbericht*, 'Weekblad voor de parochiën van de stad Rotterdam' (in de Gemeentebibliotheek Rotterdam: 1934-1939).

(2) In het laatste nummer van 31 dec. 1933 wordt gezegd: "Wij mogen (...) de verheugende mededeeling doen, dat de belangrijke artikelen van onze voornaamste medewerkers voortaan in de Zondag-Ochtend-Editie van *de Maasbode* zullen verschijnen, in een daarvoor gereserveerd gedeelte".

308

de Zoom[1] 1876-1941

✦ *jaren* 5(1876/77), nr. [416(2 april)] – 70(1941), nr. 21839(15 okt.)

✦ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad van Bergen-op-Zoom en omstreken ∞ 5(1876/77) – 41(1912/13), nr. 5782(15 aug.)

– Dagblad van het Zuiden[2] ∞ 41(1912/13), nr. 5783(18 aug.) – 62(1933/34) , nr. 12135(1 aug.)

✦ *uitgever* J.J.H. Verlinden ∞ 5(1876/77) – 18(1889/90), nr. 1831(14 nov.)

– Henri P.M. Verlinden ∞ 18(1889/90), nr. 1832(17 nov.) – [1922, okt.][3]

– NV Drukkerij en Uitgeversmaatschappij de Zoom[3] ∞ [1922, okt.][3] – 1941

✦ *plaats* Bergen op Zoom

✦ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag, gedateerd op donderdag en zondag) ∞ 5(1876/77) – 24(1895/96), nr. 2462(31 dec.)

driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag, gedateerd op woensdag, vrijdag en zondag) ∞ 24(1895/96), nr. 2463(3 jan.) – 41(1912/13), nr. 5782(15 aug.)

zesmaal per week (niet op zondag)[4] ∞ 41(1912/13), nr. 5783(18 aug.) – 70(1941)

✦ *formaat* D ∞ 5(1876/77) – 24(1895/96), nr. 2462(31 dec.); E ∞ 24(1895/96), nr. 2463(3 jan.) – 70(1941)

✦ *omvang* V ∞ 5(1876/77)-20(1895/96); VI ∞ 21(1892/93)-70(1941)

✦ *redactie* 1876-1889 J.J.H. Verlinden, dir.

[1876-1916 Antonius Loomans, hoofdred.][5]

1883-{1932}[6] H.P.H. Verlinden, mede dir.

1876-1893 J. Ditvoorst, correspondent voor Oudenbosch en omstreken

[?-? J.P. Brogtrop, medewerker][5]

{1902}-1941 J.J.Th. Bakker (aanvankelijk typograaf, vanaf 1902 tevens medewerker, vanaf 1912 red., vanaf 1916 hoofdred.)[5]

[1919-? ir. L.J.M. Feber, medewerker][6]

{1932}[7] F.J.M.M. Verlinden, dir.

{1941} F.J. van der Pas, dir. (vermeld vanaf juni 1941)

{1941} G. Timmermans, plaatsverv. hoofdred. (vermeld vanaf mei 1941)

✦ *speciale nummers* 26(1897), nr. 2640(2 april): 'Feestnummer van de Zoom', bij het 25-jarig bestaan van het blad, 4 p.

– 51(1922), nr. 8698(1 april): 'Feestnummer van de Zoom – Dagblad van het Zuiden, 1872-1922', 24 p.

– 61(1932/33), nr. 11732(2 april): 'Feestnummer uitgegeven op het 60-jarig Jubeltij – 1 april 1932', 20 p.

✦ *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begint steeds in de eerste week van april.

– Veel abonnees drongen in de jaren negentig erop aan, dat het "in die dagen zoo zeer gewilde geïllustreerde Zondagsblad" aan *de Zoom* zou worden toegevoegd, maar de redactie was volgens het feestnummer bij het zestigjarig bestaan van het blad zo "verstandig" hierop te antwoorden: "Ondanks de gunstige voorwaarden ons aangeboden, dienen wij het aanbod, o.i. te weigeren, wijl het naar onze meening eene Redactie tot taak heeft, vóór alles de Katholieke zaak in alle opzichten te behartigen en niet toe te laten, dat onder hare vlag neutrale waar wordt binnengesmokkeld". Gedoeld werd hier ongetwijfeld op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* van de Firma Van Ditmar. In de krant van 29 dec. 1897 werd de abonnees echter bericht, dat de uitgever met ingang van 1 januari een geïllustreerd zondagsblad aan de krant verbond, "degelijk van inhoud en aantrekkelijk van vorm". Verlinden voegde daaraan toe: "Door eene overeenkomst met de Uitgevers van de gunstig aangeschreven Nederlandsche Illustratie, ben ik met opoffering van vele kosten in staat gesteld, met den aanvang van den nieuwen jaargang, aan de geabonneerden hunner Courant,

tegen eene geringe tegemoetkoming, deze belangrijke uitgave (...) als een Geïllustreerd Zondagsblad aan te bieden". (vgl. de beschrijving van *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie).*
– Naast het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* verscheen gratis vanaf 54(1925/26), nr. 9730(29 aug. 1925): *Zondagsblad*, als volgt aangeprezen: "Ons nieuwe Zondagsblad begint met een buitengewoon spannend hoofdverhaal, getiteld 'De Man in 't zwart'. Het geeft verder verschillende kleinere verhalen, wenken, raadgevingen, anecdoten, gezelschapsspelen, een moderubriek, een rubriek voor de keuken enz. enz. en bevat tal van illustraties op allerlei gebied". Dit zondagsblad, dat deels is meegebonden in de leggers van *de Zoom* in het Gemeentearchief Bergen op Zoom, bleef verschijnen tot en met [8(1932/33), nr. 48(29 juli)]. Daarna verscheen tot en met [4 mei 1940] als blad 3 van de zaterdagkrant: *Zondagsblad van het Dagblad de Zoom*.
– Vanaf 28 sept. 1931 werd bij de krant van maandag gratis een wekelijkse sportbijlage geleverd: *het Sportblad*, 'Extra-bijlage van De Zoom, – Dagblad van het Zuiden'. Hierover werd in het nummer van 26 sept. geschreven: "De Sport is een integraal onderdeel van onze maatschappelijke samenleving geworden. Het is een gelukkig verschijnsel van onzen tijd, waarin aan het psychisch en phisiologisch uithoudingsvermogen van het individu zulke groote eischen worden gesteld, dat niet alleen duizenden belangstellen in de sport, maar dat ook duizenden mannen en vrouwen, jongens en meisjes in feite de sport bedrijven, m.a.w. hun individueele levensfuncties door gezonde lichaamsoefeningen en sportieve vergelijking van de daarbij verkregen resultaten zichzelven een tegenwicht bezorgen voor de nadeelen die de zenuwschokkende jacht in den struggle for life hen dagelijks bezorgt. Aan deze belangstelling wil *de Zoom* beantwoorden door de lezers op de hoogte te houden van alles wat hen op sportgebied kan interesseren. '*Het Sportblad* verscheen als afzonderlijke bijlage tot en met januari 1934. In het Gemeentearchief te Tilburg is *het Sportblad* meegebonden tot en met maart 1932.
– Tussen 11 en 20 mei 1940 is de krant niet verschenen. In de krant van 21 mei wordt daarover gezegd: "Het is wel vanzelfsprekend, dat onder de omstandigheden, waaronder gedurende de thans voorbije dagen sinds de oorlog over ons land sloeg, niet alleen de maatschappelijke samenleving ernstig getroffen werd, maar dat ook het verschijnen van de dagbladpers en derhalve ook van *de Zoom* moest worden stopgezet. Niet alléén, dat de ontwrichting van bepaalde materiële hulpmiddelen hierop al aanstonds haar volledig remmenden invloed deed gelden, veel meer nog was het de geestelijke ontwrichting, waarvan wij als zoovele anderen den noodlottigen invloed hadden te ondergaan, welke het ons onmogelijk maakte tot een gedachtenwisseling te komen, die kon voldoen aan datgene wat de lezer van ons verlangen kon".
◆ *relaties* Voortzetting van *Nieuws- en advertentieblad van Bergen-op-Zoom en omstreken*
– Hierin opgenomen *de Roosendaaler* (vanaf sept. 1917)
– Samengegaan met *de Grondwet* en voortgezet als *Brabantsch nieuwsblad*[8]
◆ *literatuur* P.J. v.d. Gaag, *De krant in Bergen op Zoom*. Ongepubliceerd werkstuk, 1974, p. 35-48.
◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1891; 5(1876/77) onvolledig ingezien
– GA Bergen op Zoom
◆ *typering* Katholiek nieuws- en later dagblad voor Bergen op Zoom en omstreken. In het feestnummer bij het vijfentwintigjarig bestaan van de krant wordt de passage aangehaald, waarmee de redactie in 1876 de nieuwe naam bekend maakte: "Van verschillende zijden en bij herhaling zijn wij aangezocht ons blad een eigenaardigen naam te geven, zoo om der kortheid wille, als omdat wij eigenlijk tot nu toe op den algemeenen regel een uitzondering maakten". Besloten is het blad de Zoom te noemen "naar het riviertje, dat zoowel onze stad, als hare omstreken besproeit".
◆ *noten*
(1) Vanaf 62(1933/34), nr. 12136(2 aug.) luidt de titel *Dagblad de Zoom*.
(2) Waaraan toegevoegd vanaf 46(1917/18), nr. 7324(19 sept.) – 62(1933/ 34), nr. 12135(1 aug.): "waarin de Roosendaler opgenomen".
(3) Op 27 oktober 1922 werd door H.P.M. en F.J.M.M. Verlinden de NV Drukkerij en Uitgeversmaatschappij De Zoom opgericht, welke zich ten doel stelde "de exploitatie van een drukkerij, een binderij en aanverwante bedrijven, het vervaardigen en uitgeven van boeken, couranten en tijdschriften, alles in den ruimsten zin des woords genomen" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1922, nr. 229(23 nov.), NV-nr. 2158).
(4) In het nummer van 18 aug. 1912 wordt de vraag 'Waarom dagblad' als volgt beantwoord: "De vooruitgang in alles is zichtbaar en tastbaar, de tijdstroom rolt vlugger voorwaarts en noopt allen die zich daarin bewegen mêe te gaan. (...) Voor 40 à 50 jaar was iedereen hoogst tevreden wanneer hij tweemaal 's weeks zijn klein plaatselijk blad onder de oogen kreeg. Die tevredenheid duurde echter niet lang. Wij voelden den drang naar grooter en méér en volgden dien, door gaandeweg ons blad te vergrooten en verder door in plaats van tweemaal per week driemaal te verschijnen, des Zondags zelfs met meerdere bladen. (...) De prikkel tot het lezen van couranten was er en nam steeds toe in proportie. Daar kwamen minder gewenschte bladen opdagen om den leeslust te bevredigen, onder aanbie-

ding van voordeelen als lokaas. Ons doel bewust volgden wij hen op den voet en boden dezelfde voordeelen als zij, aldus een dam opwerpende tegen het vernielend gif der liberale, neutrale en socialistische pers. 't Is een rustelooze strijd, waarbij de Katholieke pers niet mag versagen". Daarom werd het nodig geacht om als dagblad te gaan verschijnen.
(5) Vgl. 51(1922), nr. 8698(1 april): 'Feestnummer van de Zoom Dagblad van het Zuiden, 1872-1922'.
(6) Vgl. Gaag, p. 39.
(7) Vgl. 61(1932/33), nr. 11732(2 april): 'Feestnummer uitgegeven op het 60-jarig Jubeltij – 1 april 1932'.
(8) In het nummer van 14 okt. 1941 werd de concentratie in het krantenbedrijf de oorzaak genoemd van de samensmelting met *de Grondwet*. In het laatste nummer wordt gezegd, dat het nieuwe blad in zorgvolle tijden begint, maar dat het juist in moeilijke tijden goed is "elkaar van dichtbij in de oogen te zien, den band die ons allen in West-Brabant omvat, nauwer aan te halen, opdat ook wij straks ons deel zullen bijbrengen aan de grootsche taak, die ons aloude, roemruchte Brabant zal worden toegewezen".

309

het Zuiden[1] 1915-1927
✦ *jaren* 47(1915), nr. 99(4 sept.) – 59(1927), nr. 12(29 jan.)
✦ *ondertitel* Provinciale courant ∞ {56(1924), nr. 114(25 nov.)} – 59(1927)
✦ *uitgever* NV Limburgsche Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij[2] ∞ 47(1915) – [51(1919), juli][3]
– NV Alberts' Drukkerijen[3] ∞ 51(1919), nr. 87(2 aug.) – {53(1921), nr. 21(22 febr.)}
– NV Boek- en Handelsdrukkerij Mercurius[4] ∞ {56(1924), nr. 24(26 febr.)} – 59(1927)
✦ *plaats* Sittard[5]
✦ *frequentie* driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag)
✦ *formaat* E
✦ *omvang* III ∞ 47(1915); VI ∞ 48(1916)-58(1926); I ∞ 59(1927)
✦ *redactie* 1915-1924 H. America (vanaf 1915 dir.; vanaf aug. 1919 hoofdred.; vanaf {april 1921} dir.-hoofdred.; {febr.-juli 1924} hoofdred.)[6]
[pastoor Jos Cremers, medew.][7]
[priester J. Bemelmans, medew.][7]
✦ *relaties* Voortzetting van *Nieuwe Sittardsche courant*[8]
– Opgegaan in *de Limburger*[9]
✦ *literatuur* Jos Goltstein, *Limburg voor de Limburgers (?). Een krantenonderzoek naar het ontstaan van het Limburgs chauvinisme in Sittard in de periode 1890-1930*. Doctoraalscriptie KU Nijmegen, Instituut voor Culturele en Sociale Antropologie, 1983, p. 157-159
✦ *autopsie* 47(1915)-50(1918); 51(1919), 5 nrs.; 52(1920), 10 nrs.; 53(1921), 17 nrs.; 54(1922), 33 nrs.; 55(1923); 56(1924), 26 nrs.; 57(1925)-59(1927)
– SBM ∞ 1915-1918
– GA Sittard ∞ 1919, 5 nrs.; 1920, 10 nrs.; 1921, 17 nrs.; 1922, 33 nrs.; 1924, 26 nrs.
– SHC ∞ 1923, 1925-1927
✦ *typering* Katholiek nieuwsblad voor Sittard en omgeving. In het eerste nummer van 4 sept. 1915 wordt over datgene wat het blad beoogt, het volgende geschreven: "Er zijn, naast de ongereptheid onzer beginselen, tegelijk met de belangen van ons Limburgsch katholiek geloof, zoovele, zoo diep ingrijpende speciaal Limburgsche interesssen te bepleiten, er vallen zooveel sociale, economische en politieke ontginningen tot wasdom en bloei te brengen, er ligt in één woord, in ons mooi dierbaar Zuid-Limburg, zooveel moois en goeds, zooveel echt Limburgs, dat een dagblad met ochtend- en avondeditie werk in overvloed zou hebben". Volgens Goltstein was het blad geregeld in conflict met dr. Poels. Voor *het Zuiden* stelde Poels de belangen van de autochtone Limburgers teveel achter bij die der van elders geïmmigreerde mijnwerkers. Evenals zijn voorloper, de *Nieuwe Sittardsche courant*, steunde *het Zuiden* de agrarisch-conservatieve groepering rond het kamerlid Jan Beckers. *De Limburger*, in navolging van de Limburgse redactie van *de Maasbode*, ging zover te schrijven, dat *het Zuiden* onder invloed was gekomen van een "dissidente groep van katholieke democraten" (vgl. *de Limburger*, 3(1924), nr. 76(7 juni).
✦ *noten*
(1) Over de nieuwe naam werd in het nummer van 4 sept. 1915 geschreven, dat bij het kiezen van de naam op de eerste plaats gedacht was "aan onze Zuid-Limburgsche steden en dorpen, voor welker bewoners wij in steeds stijgende mate hopen te zijn en te blijven een welkome gast, naar wier stemmen met graagte wordt geluisterd, omdat zij haar leering en leiding zal blijven vertolken in vrije, franke taal, harmonieerend met ons Zuidelijk volkskarakter".
(2) Op 9 maart 1915 werd de NV Nieuwe Sittardsche Courant omgezet in de NV Limburgsche Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij, welke zich ten doel stelde: "het exploiteeren eener drukkers- en uitgevers-affaire, den boek- en papierhandel, het uitgeven van couranten, periodieken, boeken en ander drukwerk, een en ander in overeenstemming met en naar de Roomsch-Katholieke beginselen" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1915, nr. 91(20 april), NV-nr. 274).
(3) *Het Zuiden* van 2 aug. 1919 berichtte, dat de NV Limburgsche Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij werd uitgebreid met de Firma J.K. Alberts en dat de naam werd veranderd in NV Alberts' Drukkerijen. De akte van de nieuwe NV passeerde op 18 nov. 1919. De doelstelling bleef het zelfde geformuleerd (vgl. *Akten*

betreffende Naamlooze Vennootschappen. Bijvoegsel van *de Nederlandsche staatscourant*, 1920, nr. 175(9 sept.), NV-nr. 1556).
(4) De NV Boek- en Handelsdrukkerij Mercurius was op 30 juni 1919 opgericht. Vgl. de beschrijving van de *Nieuwe Limburgsche aankondiger*.
(5) In de titelkop is tot en met 1919 vermeld dat er ook te Maastricht een kantoor gevestigd was, vanaf 1920 dat er te Maastricht en Beek bijkantoren waren, vanaf juli 1924 alleen een bijkantoor te Maastricht.
(6) In de *Nieuwe Limburgsche aankondiger*, 9(1921), nr. 62(6 aug.) wordt bericht dat H. America *het Zuiden* heeft gekocht van mr. dr. H. van Groenendael en van de heer Florin.
(7) Vgl. Goltstein, p. 158.
(8) Vanaf {53(1921), nr. 43(16 april)} in titelkop toegevoegd: "voorh. N. Sitt. Courant, Limb. Aankondiger en Limburg". *Limburgsche Aankondiger* en *Limburg* zijn de voorlopers van *Nieuwe Sittardsche courant*.
(9) *De Limburger* van 29 jan. 1927 bevat de aankondiging, dat het de Raad van Commissarissen van de NV Courant de Limburger is gelukt om het nieuws- en advertentieblad *het Zuiden* over te nemen.

310

de Zuidhollander 1887-1896
• *jaren* 1(1887/88), nr. 1(16 aug.) – 9(1895/96), nr. 2688(6 juli)
• *ondertitel* Dagblad voor Leiden en omliggende gemeenten ∞ 2(1888/89), nr. 306(16 aug.) – 9(1895/96), nr. 2688(6 juli)
• *uitgever* Vereeniging Katholiek Dagblad De Zuidhollander[1]
– Gedrukt bij Joh. T. Schut
• *plaats* Leiden
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* D
• *omvang* VI
• *redactie* Niet in het dagblad vermeld.
[Jos. Smits Azn., hoofdred.][2]
[A.C.A. van Vuuren, red.][3]
• *bijzonderheden* De nieuwe jaargang begon medio augustus.
• *relaties* Voortzetting van *Leidsch weekblad*[4]
– Opgegaan in *de Residentiebode*[5]
• *autopsie* Volledig
– GA Leiden
• *typering* Katholiek dagblad voor Leiden en omgeving. In het openingsartikel 'Aan de Katholieken van Leiden en Omstreken' in het eerste nummer werd geschreven: "Het mocht niet langer geduld worden, dat in eene streek, waar de Katholieke bevolking zoo talrijk is en zoo'n groot gewicht in de schaal kan leggen, zij geen eigen orgaan bezat, om hare belangen te verdedigen, waar die werden aangevallen; hare rechten te beschermen, waar die werden bedreigd. Nog minder kon het worden gedoogd, dat, bij gebrek aan een Katholiek Dagblad in vele Katholieke huisgezinnen ter wille van marktberichten, van advertentiën of om andere redenen een blad had ingang gevonden, dat verre van de Katholieke beginselen te verkondigen of te verdedigen, soms artikelen bevatte of stukken te lezen gaf, die den rechtzinnigen Katholiek pijnlijk aandeden". Het nieuwe blad beoogde, zo werd gezegd, artikelen te brengen, gewijd aan de belangen van de katholieke zaak. Met name zouden goede feuilletons worden gebracht, "die in elk Katholiek huisgezin door een ieder gelezen mogen worden, het blad tot een aangenamen en welkomen gast maken in elke binnenkamer".
• *noten*
(1) De Vereeniging verkreeg op 30 nov. 1888 de koninklijke goedkeuring. Zij stelde zich ten doel "door middel van het Dagblad *De Zuidhollander* de Katholieke beginselen te verspreiden en de Katholieke beginselen voor te staan" (vgl. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1889, nr. 34(9 febr.)).
(2) Vgl. Gomarius Mes, *De katholieke pers van Nederland, 1853-1887* (Maastricht 1887-1888), p. 310.
(3) Vgl. *de Leidsche courant*, 25(1934), nr. 7927(29 sept.).
(4) Het *Leidsch weekblad*, dat verscheen tot en met 21 maart 1885, is min of meer als voorloper te beschouwen van *de Zuidhollander*. Van het *Leidsch weekblad*, wekelijks verschijnend lokaal nieuwsblad, is geen beschrijving in de BKNP opgenomen.
(5) In juli 1896 ging het recht tot uitgave over op *de Residentiebode*; er kwam een correspondent van deze krant voor Leiden (vgl. *de Zuidhollander*, 9(1895/96), nr. 2687(4 juli)).

311

Zuidhollandsch dagblad[1] 1944-1945
• *jaren* 1(1944/45), nr. 1(1 febr.) – 2(1945), nr. 359(4 mei)
• *uitgever* Niet in de krant vermeld.
• *plaats* 'Delftsche editie': Delft en Naaldwijk; 'Editie Leiden': Leiden
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 1(1944/45), nr. 1(1 febr.) – nr. 234(4 nov.)
vijfmaal per week (niet op zondag en maandag) ∞ 1(1944/45), nr. 235(7 nov.) – 2(1945)
• *formaat* C ∞ 1(1944/45) – {2(1945), nr. 341(7 april)}; B ∞ {2(1945), nr. 343(12 april)} – nr. 359(4 mei)
• *omvang* VI ∞ 1(1944/45); II ∞ 2(1945)
• *redactie* 1944 mr. H. Geise, red. buitenland
{1944} L.C.J. Roozen, red. omgeving (voor de editie Leiden)
1944-Th. Wilmer, hoofdred. en red. binnenland
1944 M. Zonderop, red. stad en sport en binenland (voor de editie Leiden)

1944-1945 J.G. van Dam, alg. red., later red. buiten- en binnenland
1944-1945 J. Veldhuis, red. stad en sport (voor de Delftse editie)
1944-1945 J.W. de Vries, plaatsverv. hoofdred.
1945 D.Th. van Dijk, red. Westland
• *bijzonderheden* De tweede jaargang begon met nr. 301 op 9 febr. 1945.
– Er verschenen verschillende edities van het dagblad. Het exemplaar van het Gemeentearchief Leiden bevat in de titelkop de vermelding "Editie Leiden", die van het Gemeentearchief Delft "Delftsche editie" en bovendien zijn er aldaar enkele nummers met de vermelding "Westlandsche editie".
• *relaties* Samensmelting van *de Leidsche courant*, *Nieuwe Delftsche courant* en *de Westerbode*
– Na de bevrijding in 1945 verschenen er weer drie afzonderlijke plaatselijke dagbladen: *de Burcht* (voor Leiden), *Toekomst* (voor Delft) en *de Westerbode* (voor het Westland).
• *autopsie* Volledig, m.u.v. 2(1945), nr. 342
– GA Delft
• *typering* Dagblad voor Leiden, Delft en omgeving, voortgekomen uit het gedwongen samengaan van de drie katholieke bladen *de Leidsche courant*, de *Nieuwe Delftsche courant* en *de Westerbode*.
• *noten*
(1) Waaraan toegevoegd: "Waarin opgenomen: *Nieuwe Delftsche courant*, *de Westerbode* en *de Leidsche courant*".

312

de Zuid-Limburger 1897-[1900]
• *jaren* 3(1897), nr. 264(13 nov.) – 6(1900), nr. 63(17 maart)[1]
• *ondertitel* Provinciaal en stedelijk dagblad van Maastricht. Nieuws- en advertentieblad
• *uitgever* Maastrichtsche Dagblad-Drukkerij
• *plaats* Maastricht
• *frequentie* zesmaal per week (niet op zondag)
• *formaat* E
• *omvang* IV ∞ 3(1897); VI ∞ 4(1898)-5(1899); [III] ∞ 6(1900)
• *redactie* [1897-? E. Indemans, red.][2]
[1897-? M. de Ras, red. en eigenaar][2]
• *bijzonderheden* De jaargang- en afleveringsnummering van de voorloper, het *Dagblad van Maastricht*, werd voortgezet.
– Het driemaal per week verschijnende *Limburgsch nieuwsblad* ging vanaf jan. 1898 verschijnen als een kopblad van *de Zuid-Limburger*. In de titelkop van *de Zuid-Limburger* wordt het *Limburgsch nieuwsblad* "tweede uitgave" van de krant genoemd, waarin de advertenties gratis worden overgenomen.
– Als bijblad verscheen *Bijblad van den Zuid-Limburger*. Men kon zich ook afzonderlijk op dit bijblad abonneren en ontving het blad in dat geval onder de titel *het Katholiek volksblad*. Beide bladen zijn afzonderlijk beschreven.
• *relaties* Voortzetting van het *Dagblad van Maastricht*
– Als opvolger werd in *de Tijd* van 27 maart 1900 het verschijnen aangekondigd van het eerste nummer van een twee maal per week te verschijnen katholiek orgaan onder de naam *de Maasgalm*. Hiervan kon echter geen enkele aflevering in autopsie worden genomen.
• *literatuur* J.F.R. Philips, 'Maastricht op een keerpunt, de jaren 1895-1914', in: *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg*, 34(1989), p. 37
• *autopsie* Volledig
– SBM
• *typering* Katholiek dagblad voor Maastricht en omstreken. In het eerste nummer van 13 nov. 1897 schreef de redactie: "Wij steunen en verdedigen uwe godsdienstige belangen, uwe belangen van handel, landbouw en nijverheid". Volgens Philips gaf M. de Ras, lid van de Tweede Kamer voor het district Maastricht, die in 1897 de nieuwe eigenaar van de krant was geworden, het blad een liberale strekking, met name gericht tegen de clericale *Limburger koerier* uit Heerlen.
• *noten*
(1) In de nummers van 13 tot en met 16 maart 1900 was een advertentie opgenomen met de volgende tekst: "Ter overname aangeboden eene in werking zijnde Courant- en Handelsdrukkerij te Maastricht, waaraan verbonden is de uitgave van een R.K. Dagblad en een Anderdaagsche Courant". Het nummer van 17 maart bevat een klaarblijkelijk als afscheid bedoelde advertentie: "De Redactie en de Administratie van de Zuid-Limburger p.p.c. [=pour prendre congé]". *De Tijd* berichtte op dinsdag 20 maart 1900: "Zaterdag verschenen te Maastricht *De Zuid-Limburger*, dagblad van Maastricht, na bestaan van 5 jaren, en de daarmede verbonden 'Anderdaagsche Crt.' na een bestaan van 25 jaren, voor het laatst".
(2) Vgl *de Tijd*, 1 nov. 1897.

313

de Zuid-Limburger[1] 1916-{1959}
• *jaren* [1(1916), nr. 1(8 juli)][2] – 25(1940/41), nr. 1366(7 febr.)[3]
– 26(1944), nr. 1(8 juli) – {40(1959)}[4]
• *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor Kerkrade, Spekholzerheide, Chèvremont, Bleyerheide, Eygelshoven, Simpelveld, Bocholtz enz. enz. ∞ {1(1916), nr. 9(2 sept.)} – nr. 51(28 dec.)
– Nieuws- en advertentieblad voor de mijnstreek ∞ 1(1916), nr. 52(30 dec.) – [1927, dec.][2]

– Anderdaagsch blad voor de mijnstreek ∞ [13(1928), 3 jan.][2] – [24(1939) , nr. 2866(12 dec.)][5]
– Dagblad voor de mijnstreek ∞ 24(1939), nr. 2867(13 dec.)[5] – 26(1944), nr. 3(18 nov.)
– Anderdaagse courant voor het Land van Rode ∞ 34(1953), nr. 135(13 nov.) – 40(1959), nr. 114(30 sept.)
– Anderdaags nieuwsblad voor het Land van Rode ∞ 40(1959), nr. 115(2 okt.) – nr. 152(31 dec.)
• *uitgever* NV Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij de Zuid-Limburger[6]
• *plaats* Kerkrade
• *frequentie* wekelijks (zaterdag)[7] [1(1916), nr. 1(8 juli)] – nr. 11(16 sept.)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 1(1916), nr. 12(23 sept.) – [24(1939), nr. 2866(12 dec.)][5]
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 24(1939), nr. 2867(13 dec.) – 25(1940/41)
wekelijks (zaterdag) ∞ 26(1944/45)-28(1947)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 29(1948), nr. 1(2 jan.) – nr. 74(29 sept.)
driemaal per week (maandag, woensdag en vrijdag) ∞ 29(1948), nr. 75(1 okt.) – 40(1959)
• *formaat* E ∞ 1(1916)-25(1940/41); D ∞ 26(1944) – 28(1947), nr. 8(22 febr.); E ∞ 28(1947), nr. 9(1 maart) – {40(1959)}
• *omvang* VI
• *redactie* [1916 – ca. 1928 Antoon Bovendeert, red.][2]
1916-{1946} dr. H.J. Verhagen (oprichter en red.; vanaf 1944 tot en met dec. 1946 vermeld als vaste medewerker)
[{1936}][8]-1945 B.J.M. Bekman, red.-adm.
1945-1946 J.M.F. Geilenkirchen, red.
1946-1953 Jan Schaars (1946-1947, red.; 1948-1953 dir.)
1948-1952 mr. G. v.d. Hoek, hoofdred.
1953-1956 H. Berghuis, hoofdred.
1956-1958 Fred. Geilenkirchen, hoofdred.
{1959} Herman H. Sips, dir. en verantwoordelijk red.
Als medewerkers zijn de namen bekend van rector J. Colsen CM, Antoon Coolen, prof. dr. Gerlach Royen en Ad Sassen.[2]
• *bijzonderheden* De jaargangen lopen gelijk met het kalenderjaar. De 25e jaargang loopt over 1940 en de eerste vijf weken van 1941; de 26e van 4 nov. 1944 tot en met dec. 1945.
– De afleveringen worden tot en met 13(1928) jaarlijks genummerd vanaf nummer 1. De eerste aflevering van 1929 wordt na herberekening vanaf de start genummerd als nr. 1852. Abusievelijk wordt nr. 2924(5 okt.) gevolgd door nr. 2493(7 okt.) en na nr. 3136(30 nov.) volgt nr. 1316(3 dec.). Deze fouten zijn niet hersteld. Vanaf 1944 worden de afleveringen weer per kalenderjaar genummerd.
– Vanaf het begin werden de kerkberichten van Kerkrade in het blad opgenomen o.d.t. 'Officiële kerkberichten', 'Officieel Parochieblad' en vanaf 24 dec. 1952 tot en met dec. 1956 o.d.t. 'Roda klokken'.
– Vanaf [1917] ontvingen de abonnees het *Geïllustreerd zondagsblad van de Zuidlimburger*. Het betreft ongetwijfeld een door derden geleverd illustratieblad. Slechts één nummer kon worden ingezien: 15(1931), nr. [3](17 jan.) (aanwezig in NPM). Deze aflevering in octavoformaat telt 16 pagina's met een doorlopende paginanummering en bevat illustraties, verhalen, "wetenswaardig allerlei", praktische tips voor de huisvrouw en mopjes. Het is niet bekend van welke firma het zondagsblad werd betrokken, in elk geval niet van Neerlandia, noch van de Spaarnestad of *de Tijd*.
– Bij Boekhandel Zuid te Kerkrade berust archiefmateriaal betreffende de uitgave van *de Zuid-Limburger* (vgl. Bischoff, p. 57).
• *relaties* Voortzetting van de *Kerkraadsche courant*[9]
• *literatuur* N.H. Bischoff, *Persbiografie 80 jaar Kerkrade 1894-1974* (Sittard 1978), p. 40-58, 79-81
• *autopsie* 1(1916)-5(1920) (van de eerste jaargang niet ingezien de nrs. 1-8, 10, 19-21); 13(1928) (vier afleveringen ingezien); 15(1930)-25(1940/41) (alle jaargangen onvolledig ingezien); 26(1944)-40(1959)
– NPM ∞ 1939, nrs. 2867 en 2868
– SBM ∞ alle overige afleveringen
• *typering* Nieuwsblad en korte tijd dagblad voor Kerkrade en omstreken. Het blad, orgaan van de R.K. kiesvereniging, werd opgericht door dr. H.J. Verhagen en vertolkte diens sympathie met de opkomende katholieke sociale beweging. In het eerste nummer schreef Verhagen, volgens de aflevering van 8 jan. 1960, dat de krant zich in alles zou richten naar de leer der katholieke kerk en naar de voorschriften van de geestelijke overheid.
• *noten*
(1) Vanaf {1(1916), nr. 22(19 okt.)} – {24(1939), nr. 2859(4 dec.)} *de Zuidlimburger*.
(2) Vgl. Bischoff.
(3) In het nummer van 8 jan. 1960 wordt gezegd: "Op 7 februari 1941 viel de te verwachten beslissing: als eerste dagblad in Nederland werd *De Zuid-Limburger* door de bezettende macht een verschijningsverbod opgelegd".
(4) Vanaf 8 jan. 1960 verschijnt *de Zuid-Limburger* als lokaal weekblad en is derhalve hier niet verder beschreven. In het nummer van 8 jan. wordt uiteengezet, wat de taak als weekblad zal zijn. Deken Ramaekers schrijft, dat de eigen taak als weekblad "bestaat niet in de eerste plaats in aandacht op nieuws en nieuwtjes. Zou deze taak worden vooropgesteld, dan zou het blad een kleine en vrijwel overbodige doublure worden van de dagbladen. (...) De voornaamste taak van een plaatselijk weekblad zal zijn het waarnemen, het stimuleren en het zo nodig critiseren van alles wat geschiedt of zou kunnen geschieden in alle sektoren van het plaatselijk gemeenschapsleven".
(5) In het nummer van 13 dec. 1939 (aanwezig in NPM)

wordt gezegd, dat dit het eerste dagbladnummer is.
(6) Op 28 febr. 1917 werd de NV Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij de Zuid Limburger opgericht, welke zich ten doel stelde "het uitgeven van een nieuws- en advertentieblad, het inrichten en exploiteeren van eene boek- en handelsdrukkerij en van eene winkelzaak in boeken, brochures, papier en aanverwante artikelen; het verrichten van alle wettelijke handelingen, welke voor het doel noodzakelijk of nuttig kunnen zijn" (vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1917, nr. 106(7 mei), NV-nr. 604). De uitgever van de *Kerkraadsche courant*, Herpers, deed blad en drukkerij over aan de NV de Zuid-Limburger voor f 5047,04. In de *Nederlandsche staatscourant* worden de namen van de 87 aandeelhouders die de NV oprichtten, genoemd.
(7) In het nummer van 8 jan. 1960 wordt verhaald, dat de krant in de eerste maanden van zijn bestaan slechts éénmaal per week kon verschijnen "door gebrek aan papier, materiaal en arbeidskrachten (het was midden in de eerste wereldoorlog!)".
(8) Vgl. M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier* (Hilversum 1936), p. 72.
(9) De opeenvolgende voorlopers van *de Zuid-Limburger* waren: *Kirchrather Volkszeitung* (1907-1911), *Nieuwsblad van Kerkrade* (1910-1911); *Nieuwe Kerkraadsche courant* (1911-1912) en *Kerkraadsche courant* (1913-1916). Dit waren wekelijks verschijnende lokale nieuwsbladen, waarvan geen beschrijving in de BKNP is opgenomen. De *Kerkraadsche courant* was het orgaan van dr. Poels, waarin hij de hoofdartikelen schreef. Voor deze vier bladen, zie Bischoff, p. 23-40.

314

de Zuid-Willemsvaart[1] 1881-1944
◆ *jaren* 1(1881), proefnr.(9 april)
– 1(1881), [nr. 1(13 april)] – 64(1944), nr. 218(16 sept.)
◆ *ondertitel* Nieuws- en advertentieblad voor handel en landbouw[2], Nieuwe Helmondsche courant[3] ∞ 1(1881) – 19(1899), nr. 56(12 juli)
– Nieuws- en advertentieblad voor het Peelland, Nieuwe Helmondsche courant[4] ∞ 19(1899), nr. 57(15 juli) – 29(1909), nr. 52(30 juni)
– en het Nieuws van de week(Helmondsche courant) ∞ 29(1909), nr. 53(3 juli) – nr. 91(17 nov.)
– Nieuwe Helmondsche courant, waarin opgenomen het Nieuws van de week, Helmondsche courant ∞ 29(1909), nr. 92(20 nov.) – 41(1921), nr. 34(24 maart)
– Dagblad ∞ 41(1921), nr. 35(26 maart) – 43(1923), nr. 149(30 juni)
– Nieuwe Helmondsche courant, waarin opgenomen het Nieuws van de week, Helmondsche courant ∞ 54(1934), nr. 12(15 jan.) – 64(1944)
◆ *uitgever* Gebrs. Leloup ∞ 1(1881) – 2(1882), nr. 13(15 febr.)
– Leloup en Peters ∞ 2(1882), nr. 14(18 febr.) – nr. 80(7 okt.)
– Joseph Leloup ∞ 2(1882), nr. 81(11 okt.) – 17(1897), nr. 118(24 nov.)
– Van Moorsel en Van den Boogaart[5] ∞ 17(1897), nr. 119(27 nov.) – [1913, juni][6]
– NV Boek- en Handelsdrukkerij Helmond ∞ [1913, juni][6] – 64(1944)
◆ *plaats* Helmond
◆ *frequentie* tweemaal per week (woensdag en zaterdag) ∞ 1(1881) – 7(1887), nr. 41/42(2 april)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 7(1887), nr. 43(5 april) – 17(1897), nr. 96(7 sept.)
tweemaal per week (woensdag en zaterdag)[7] ∞ 17(1897), nr. 97(11 sept.) – 36(1916), nr. 74(16 sept.)
driemaal per week (dinsdag, donderdag en zaterdag) ∞ 36(1916), nr. 75(19 sept.) – 41(1921), nr. 34(24 maart)
zesmaal per week (niet op zondag) ∞ 41(1921), nr. 35(26 maart) – 64(1944)
◆ *formaat* E ∞ 1(1881) – 64(1944), nr. 159(10 juli); D ∞ 64(1944), nr. 160(11 juli) – nr. 218(16 sept.)
◆ *omvang* III ∞ 1881; VI ∞ 1882-1884; V ∞ 1885-1886; VI ∞ 1887-1943; V ∞ 1944
◆ *redactie* [1899-1922 Hendrik Nicolaas Ouwerling, hoofdred.][8]
[1903-1944 G.J.H. Hendriks, red. en vanaf 1913 dir. van de NV Boek- en Handelsdrukkerij Helmond][9]
[?-1921 Antoon Coolen, medewerker][10]
[1922-1936 Max van Poll, hoofdred.][11]
[1922][10]-1944 M.J.J. Vissers, chef red. en vanaf [1936] hoofdred.
[?-1941 Paul Kuypers, red.][11]
{1941}-1944 J. Wasser, plaatsverv. hoofdred. (vermeld vanaf 17 juni 1941)
1942-1943 Jan de Vries, red.
1942-1944 A.J.D. van Oosten, medewerker
1943-1944 A. Smits, red.
[ca. 1943 P.E.H. Verberne, Haags red][12]
Met name in de jaren 1904-1906 heeft kapelaan H.W. Roes onder diverse pseudoniemen regelmatig bijdragen geleverd aan *de Zuid-Willemsvaart*, o.a. de artikelenreeks 'Kietelkeikes' (vgl. Aantekeningen van Werenfridus Stokman OPraem, bewaard in Abdij van Berne, Heeswijk, met name p. 50-51).
◆ *speciale nummers* 42(1922), nr. 274(25 nov.): 'Feestnummer van *de Zuidwillemsvaart*, 1897-1922. Bij de herdenking van het 25-jarig bestaan onzer Uitgevers-Maatschappij'
◆ *bijzonderheden* Vanaf juli 1895 was het voor de lezers mogelijk zich te abonneren op het *Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie* (zie de afzonderlijke beschrijving).
– Vanaf 17(1897), nr. 101(25 sept.) verscheen enkele maanden *Zondags-lectuur*, 'Gratis-Bijvoegsel behoorende bij de Zuidwillemsvaart'. De uitgave van dit bij-

voegsel hield verband met de omstandigheid dat de krant tweemaal in plaats van driemaal per week was gaan verschijnen. In het nummer van 11 september was daarover gezegd: "er zal nu en dan bij het Zaterdags nummer meer lectuur worden gevoegd, waardoor dan onze geachte abonné's voor schadeloos worden gesteld".

– Min of meer als kopblad van *de Zuid-Willemsvaart* verscheen van 1909 tot en met [1920] *Centraal Brabant*.

◆ *relaties* Hierin opgenomen *het Nieuws van de week* (vanaf 3 juli 1909)

◆ *literatuur* J. Bartholomeus, *Helmond 1940-1945. Een geschiedenis van de stad tijdens de jaren der bezetting* (Zaltbommel 1977), p. 71-77: 'De plaatselijke krant De Zuidwillemsvaart'

– Leo van Lieshout, 'Het roerige wereldje van de Helmondse pers', in: *Helmonds dagblad*, 'Nieuwbouwnummer, 1981, 6 mei, p. 9, 11

◆ *autopsie* Volledig, m.u.v. 1(1881/82), nr. 1

– GA Helmond

◆ *typering* In Helmond bestond sinds 1880 het weekblad *de Helmondsche courant*, voortgezet als *het Nieuws van de week*. De uitgevers van *de Zuid-Willemsvaart* stelden echter in het proefnummer van 9 april 1881 dat er wel degelijk behoefte bestond "in deze environs (...) aan een orgaan dat tweemaal per week zijne Lezers van het nieuws op de hoogte houdt, niet alleen van onze plaatselijke omgeving maar ook van onze Zuidelijke Limburgsche naburen". De richting van het blad, zo schreven zij, zou streng katholiek zijn: "wars van alles dat maar eenigszins onzen H. Godsdienst kan krenken". Inzake handel en nijverheid zou een onpartijdig standpunt worden ingenomen. "Elk vindt er dus wat wils in, de godsdienstige, lafenis voor zijne ziel, de fabrikant voor zijn handel, de landbouwer voor zijne aarde enz. enz.". Op het moment dat de krant dagblad werd, op 26 maart 1921, begroette deken Rath dit als volgt: "Een dagblad, dat fier en kloek de banier des kruises zal hoog houden, de Katholieke beginselen en hunne practische toepassing in onze maatschappij zal bevorderen in artikelen en berichten in redactie en schrijftrant". De krant is tijdens de gehele periode der Duitse bezetting blijven verschijnen tot aan het moment dat de Geallieerden voor Helmond stonden. Dit werd door de Duitsers getolereerd wegens de volgzame houding van het blad. Dientengevolge oordeelde het episcopaat, dat *de Zuidwillemsvaart* niet langer als een katholieke krant kon worden beschouwd.

◆ *noten*

(1) Vanaf 10(1890), nr. 83(24 juli): *de Zuidwillemsvaart*.

(2) "Nieuws en advertentieblad voor handel en landbouw" is niet in de ondertitel opgenomen vanaf 3(1883), nr. 72(12 sept.) tot en met 5(1885), nr. 12(11 febr.) en vanaf 8(1888), nr. 18(11 febr.) tot en met 12(1892), nr. 43(16 april). Vanaf 17(1897), nr. 126(22 dec.) tot en met 19(1899), nr. 56(12 juli) zijn de woorden "voor handel en landbouw" vervallen.

(3) "Nieuwe Helmondsche courant" is niet in de ondertitel opgenomen vanaf 1(1881), nr. 1(9 april) tot en met 3(1883), nr. 71(8 sept.) en vanaf 12(1892), nr. 45(23 april) tot en met 16(1896), nr. 99(15 sept.).

(4) "Nieuwe Helmondsche courant" is niet in de ondertitel opgenomen vanaf 27(1907), nr. 1(1 jan.).

(5) In het nummer van 27 nov. 1897 wordt meegedeeld dat *de Zuidwillemsvaart*, het *Zondagsblad voor vrouwen* en de drukkerij zijn overgenomen door Van Moorsel en van den Boogaart. De naam Joseph Leloup bleef aanvankelijk in de firmanaam gehandhaafd.

(6) De NV Boek- en Handelsdrukkerij Helmond werd op 26 juni 1913 opgericht door J.L. van den Boogaard en G.J.H. Hendriks. In de oprichtingsakte werd als doel gesteld: "(...) het voortzetten van de te Helmond door de firma Van Moorsel en Van den Boogaard voor eigen rekening gedreven boek-, courant- en handelsdrukkerij, het uitgeven van nieuwsbladen, het handel drijven in boeken en papier en in het algemeen de fabricage van en de handel in alles wat tot het vak behoort en daarmede in den meest uitgebreiden zin in verband staat" (Vgl. *Akten betreffende Naamlooze Vennootschappen*. Bijvoegsel van de *Nederlandsche staatscourant*, 1913, nr. 163(15 juli), NV-nr. 976).

(7) In het nummer van 3 juli 1909, op het moment dat *het Nieuws van de week* in *de Zuid-Willemsvaart* wordt opgenomen, beklaagt de redacteur H.N. Ouwerling zich erover, dat de krant slechts tweemaal per week verschijnt. Daardoor moeten zeer geregeld stukken blijven liggen en veel nieuws komt te laat in de krant: "Een paar dagen soms hebben dingen van belang al de ronde gedaan in grootere bladen; velen hebben er reeds in alle kleuren en geuren kennis van genomen en dan komt *de Zuidwillemsvaart*, als de zaak bij sommigen al haast vergeten is, ze haren lezers nog eens vertellen. (...) Driemaal per week verschijnen zou 'n verbetering wezen en daar moet het heen". Pas in september 1916 zou ertoe worden overgegaan om driemaal per week te gaan verschijnen.

(8) Vgl. J.P.M. van Oorschot, 'H.N. Ouwerling 1861-1932. (1) Journalist van de Peel', in: *Brabantia*, 28(1979), p. 5-11.

(9) Vgl. *de Journalist*, 3(1952), nr. 3, p. 17.

(10) Vgl. *Helmondse courant*, 18(1962/63), nr. 226(29 dec.).

(11) Vgl. Van Lieshout, p. 9.

(12) Vgl. Bartholomeus, p. 77.

Systematisch overzicht

In dit overzicht zijn de in dit deel beschreven bladen systematisch geordend. De vier landelijk verschijnende dagbladen openen de reeks. De regionale dag- en nieuwsbladen zijn per provincie en daarbinnen per plaats chronologisch geordend. Vervolgens komen de opiniebladen, de verzetsbladen, de zondagsbladen, en tenslotte de 'vakbladen' in de katholieke perswereld. Ook zijn enkele bladen opgenomen die geen afzonderlijke beschrijving hebben, maar bijvoorbeeld als een wekelijks verschijnende voorloper in de beschrijving van de opvolger zijn vermeld. De nummers achter de titel verwijzen naar de beschrijving in dit deel 1 van de BKNP.

Het gebruik van haken rond de jaartallen in dit overzicht stemt overeen met het gebruik binnen de BKNP-beschrijvingen. De vierkante haken -[ ]- duiden erop dat de datering vermoedelijk is en gebaseerd op secundaire bronnen. De datering vermeld tussen accolades -{}- is *zeker* vanaf c. q. tot en met het vermelde jaar, maar strekt zich vermoedelijk ook uit over vroegere, c. q. latere jaren; de informatie is onvolledig wegens het ontbreken van jaargangen of omdat de betreffende titel niet in zijn geheel in de BKNP is beschreven. Indien een blad rechtstreeks is voortgezet onder een andere titel, wordt dit aangegeven door: →. Als het blad min of meer is voortgezet onder een andere titel, is dit aangegeven door: ± →.

Systematic survey

In this survey the periodic publications described in this volume have been arranged in systematic order. First the four national newspapers have been listed. The regional newspapers have been arranged by province, and then chronologically by town or village. The regional papers are followed by the weekly magazines, the underground publications, the Sunday papers and, finally, the 'trade' journals of the Catholic press. This survey also includes a number of periodic publications that have not been described separately, but are mentioned, for instance in the description of their successors. The number after the title refers to the description in this first volume of the BKNP.

With reference to dates of publication: in this survey brackets and braces are used in the same way as they have been used in the descriptions of the BKNP. Square brackets -[]-indicate that the date is probably correct and is based on information from secondary sources. A date between braces -{ }- is *accurate* as from, c. q. up to and including the year mentioned, but probably also extends over earlier, c. q. later years; the information is not complete because of missing volumes, or because the title in question has not been described in its entirety in the BKNP. If a periodical was continued straightforwardly under a different title, this is indicated by: ->. If a periodical was more or less continued under a different title, this is indicated by: ±->.

a. landelijke dagbladen

1845 – 1974	de Tijd (274)
1868 – 1959	de Maasbode (140)
1884 – 1941	het Centrum (22)
1920 -‹1980›	de Volkskrant (291)

b. regionale dag- en nieuwsbladen

Groningen

Groningen

1897 – 1906	de Katholieke Groninger (100)
1906 -[1913]	→ Stemmen van het Noorden (260)
1913 – 1964	→ Ons Noorden (222)
1964 – 1967	het Noorden (211)

Friesland

Bolsward

1880 – 1882	Ons Noorden (220)

Leeuwarden

1882 -[1907]	Ons Noorden (221)

Sneek

[1907]- 1913	Ons Noorden (221)
1913 – 1915	± → Sint Bonifacius (zie BKNP, dl. 3)

Overijssel

Almelo

[1844]- 1922	Twentsche courant (273)
1923 – 1941	Nieuwe Twentsche en Almelosche courant (zie onder nr. 273)

Deventer

1893 – ?	Katholiek weekblad voor Deventer en omstreken (zie onder nr. 273)
1900 – 1918	Deventer weekblad (zie onder nr. 234)

Enschede

[1900]-[1910]	Katholiek zondagsblad voor Enschede en omstreken (zie onder nr. 273)
1911 – 1915	Onze courant (226)
[1933]- 1941	Dagblad voor Twente (35)

Hengelo
1959 -‹1980› Twentsche courant (273)

Oldenzaal
1885 – 1922 Weekblad voor Oldenzaal en omstreken (zie onder nr. 273)
[1902]-[1932] het Nieuws van de week (zie onder nr. 273)
[1932]- ? → de Oldenzaalsche (zie onder nr. 273)
1923 – 1958 Twentsche courant (273)
[1932]-[1941] de Twentsche koerier (zie onder nr. 273)

Raalte
1889 -‹1902› Weekblad voor Raalte, Heino, Hellendoorn etc. (zie onder nr. 273)
[1902]- 1918 Nieuwe Raalter courant (zie onder nr. 234)
1962 -‹1980› Overijssels dagblad (235)

Zwolle
1872 – 1899 Nieuwe IJselbode (189)
[1904]- 1918 Zwolsch weekblad (zie onder nr. 234)
[1918]-‹1936› ± → de Nieuwe IJselbode (zie onder nr. 234)
1919 -[1941] Overijselsch dagblad (234)
1946 – 1953 Nieuw Overijselsch dagblad (156)
1953 – 1962 → Overijssels dagblad (235)

Gelderland

Apeldoorn
[1903]- 1918 Nieuw Apeldoornsch weekblad (zie onder nr. 234)
1945 – 1953 Veluwe- en IJsselbode (284)

Arnhem
1883 -[1937] de Post (239)
1925 -[1941] Dagblad van Arnhem (29)
1925 -[1929] Geldersch dagblad (64)
1945 – 1971 Arnhems dagblad (8)
1971 -‹1980› → de Nieuwe krant (170)

Culemborg
[1917]-[1928] Nieuwsblad van Culemborg (zie onder nr. 263)

Druten
[1887]-[1906] Maas- en Waalsche courant (zie onder nr. 139)
[1898]-[1907] Maas- en Waalbode (zie onder nr. 139)
[1907]-[1939] → de Maas en Waler (139)
[1924]-[1941] de Nieuwe Maas en Waler (177)

Elst
1898 -[1909] de Over-Betuwe (zie onder nr. 63)
[1910]-[1923] Nieuwe Over-Betuwe (181)

Gendringen
[1895]-[1897] de Grensbode (77)
[1914]-[1936] Geldersch volksblad (65)

Groenlo
1889 – 1930 de Geldersche bode (66)
1930 – ‹1947› → de Geldersche bode en Geldersche Achterhoeker (67)
[1898]-[1925] de Grensbode (77)
1945 – 1953 de Oost-Gelderlander (229)

Nijmegen
1843 – 1845 de Batavier (11)
1848 -‹1980› de Gelderlander (63)
[1911]- 1915 Geldersche koerier (69)

Tiel
[1904]-[1912] Neder Betuwe (zie onder nr. 139)
1908 – 1910 Katholiek zondagsblad voor Tiel en omstreken (zie onder nr. 295)
1910 – 1919 → Ons weekblad (zie onder nr. 295)
1919 – 1941 → de Waalbode (295)

Ulft
1934 – 1937 Geldersche courant (68)
1938 -‹1951› → Geldersche krant (70)

Wijchen
[1928]-[1936] Wijchensche courant (302)

Utrecht

Amersfoort
[1887]- 1941 de Eembode (51)
[1948]- 1955 Amersfoorts katholiek dagblad (zie onder nr. 279)

Utrecht zie ook: het Centrum (landelijk dagblad, nr. 22)
[1873]- 1874 Utrechtsch volksblad (280)
1945 – 1955 → Utrechtsch katholiek dagblad (279)
1955 – 1971 → het Centrum (23)
1889 – 1945 Utrechtsche courant (281)

Zeist
1922 – 1930 het Weekblad voor Zeist, Rijsenburg, Driebergen en Soesterberg (zie onder nr. 74)

Noord-Holland

Alkmaar
1868 -[1907] de Nieuwe Noord-Hollander (179)
1907 – 1921 → Ons blad (219)
1921 -[1941] → Noord-Hollandsch dagblad (214)
[1937]- 1941 Alkmaarsch dagblad (3)

Amsterdam zie ook: de Tijd en de Volkskrant (landelijke dagbladen, nrs. 274 en 291)
1845 – 1846 Nederland (150)
1880 -‹1896› de Amstelbode (6)
1886 -[1896] de Volkscourant (289)
1892 – 1909 de Morgenpost (149)
1909 – 1932 → de Amstelbode (7)
1932 – 1967 → de Nieuwe dag (159)
[1899]-[1931] het Katholieke weekblad voor Haarlemmermeer, Amstelland en omstreken (106)

Beverwijk
[1889]-[1898] 't Katholiek volksblad (98)
1914 -‹1952› de Kennemer (110)
‹1954›- 1965 Kennemer dagblad (111)

Bussum
[1913]- 1937 het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden (194)

Castricum
[1919]-[1923] Weekblad voor Castricum (zie onder nr. 110)

Enkhuizen
1889 -‹1892› de Westfries (zie onder nr. 98)

Haarlem
[1874] Klein dagblad (114)
1876 – 1877 Nieuw Haarlemsch weekblad (zie onder nr. 166)
1877 – 1965 → Nieuwe Haarlemsche courant (166)
‹1905›-[1909] Stad en land (254)
1920 -[1924] de Katholieke Meerbode (102)

Den Helder
1918 – 1919 Kerkbericht voor Roomsch-Katholieken in Den Helder (zie onder nr. 167)
[1919]-[1923] ± → Nieuwe Heldersche courant (167)
1923 -[1936] de Heldersche post (83)
[1936]-[1941] de Noorderpost (212)

Hilversum
[1906]-‹1937› de Gooische post (74)
[1906]- 1930 de Stichtsche post (263)
[1939]-[1952] Gooische courant (73)

Hoorn
1905 – 1931 Onze courant (225)
1931 – 1945 → Westfriesch dagblad (300)
1945 – 1952 → Nieuw Noord-Hollandsch dagblad (155)
1952 -‹1980› → Noordhollands dagblad (213)

Purmerend
1918 -‹1945› Nieuwe Purmerender courant (183)
[1921]-[1929] Nieuwe provinciale Noord-Hollandsche courant (182)

Schagen
‹1937›-[1941] Schager dagblad (248)

IJmuiden
1919 -[1925] Nieuwsblad voor IJmuiden (201)

Zaandam
[1913]-[1941] de Zaanstreek (zie onder nr. 292)

Zuid-Holland

Delft
1875 – 1944 Nieuwe Delftsche courant (161)
[1944]- 1954 ± → Toekomst (272)
1955 – 1960 → Delfts katholiek dagblad (39)

Dordrecht
1917 – 1960 Nieuwe Dordtsche courant (163)

Gouda
1896 – 1909 Goudsch nieuwsblad (zie onder nr. 191)
1909 – 1960 → Nieuwe Zuid-Hollander (191)

's-Gravenhage
1822 Roomsch catholijke courant (245)
1822 → Nederlandsche catholijke courant (151)
1823 → Noord-Nederlandsche courant (216)
1844 le Temps (265)
1849 – 1850 le Publiciste (243)
1850 – 1851 → l'Echo universel de la presse catholique (48)
1851 -[1860] → l'Echo universel (47)
[1861]-[1862] → Journal des Pays-Bas (93)
[1892]-[1896] de Haagsche morgenpost (81)
1894 – 1945 de Residentiebode (244)
1945 -‹1980› het Binnenhof (12)

Leiden
1879 – 1885 Leidsch weekblad (zie onder nr. 310)
1887 – 1896 ± → de Zuidhollander (310)
1903 – 1906 Nieuwe Leidsche courant (171)
1906 – 1909 → de Leidsche courant (118)
1909 – 1944 → de Leidsche courant (119)

1944 – 1945	→ Zuidhollandsch dagblad (311)
1945 – 1946	de Burcht (18)
1946 -‹1980›	→ de Leidsche courant (119)

Naaldwijk

[1919]- 1959	de Westerbode (299)

Rotterdam

	zie ook: de Maasbode (landelijk dagblad, nr. 140)
[1908]- 1965	het Nieuwe dagblad (160)

Schiedam

1878 – 1960	Nieuwe Schiedamsche courant (184)

Woerden

[1917]-[1928]	Nieuwsblad van Woerden (zie onder nr. 263)

Zeeland

Goes

1904 – 1934	Nieuwe Zeeuwsche courant (190)
1934 -[1937]	→ Dagblad van Zeeland (36)

Hulst

1865 -‹1949›	het Hulsterblad (90)
1903 -‹1941›	Zelandia (305)
1931 -[1941]	het Land van Hulst (zie onder nr. 305)

Middelburg

[1878]-[1879]	Zelandia (304)

Sas van gent

[1887]-[1912]	de Scheldebode (249)
[1895]-‹1931›	de Zeeuwsche koerier (303)

Vlissingen

[1870]-[1884]	Zelandia (304)

Westdorpe

[1885]-[1887]	de Scheldebode (249)

Zuiddorpe

1901 – 1902	Zelandia (305)

Noord-Brabant

Asten

[1901]-[1908]	Nieuwsblad voor Peelland en Meierij (199)

Bergen op Zoom

1872 -[1876]	Nieuws- en advertentieblad van Bergen-op-Zoom en omstreken (192)
1876 – 1941	→ de Zoom (308)
1895 – 1950	de Avondster (9)

Boxtel

‹1892›- 1920	de Dommel- en Aabode (42)
1908 -[1920]	Centraal-Brabant (21)
[1916]- 1928	Onze kerkklokken (zie onder nr. 208)
1929 -[1941]	→ Boxtelsche courant (zie onder nr. 208)

Breda

1860 – 1863	Weekblad voor Oosterhout en omstreken (zie onder nr. 158)
1863 – 1888	→ Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant (158)
1888 – 1899	→ Nieuwe Bredasche courant (157)
1899 – 1937	→ Dagblad van Noord-Brabant (31)
1937 – 1944	→ Dagblad van Noordbrabant en Zeeland (33)
1944 -‹1980›	± → de Stem (259)
[1881]- 1920	de Bredanaar (17)

Cuyk

1881 – 1944	de Echo van het land van Cuyk (44)
1924 -‹1940›	Nieuwsblad voor Oost-Brabant (198)

Dongen

1905 -[1910]	Dongensche courant (43)
[1905]-[1920]	de Dongenaar (zie onder nr. 196)

Eindhoven

1857 – 1929	Meierijsche courant (146)
1930 – 1941	→ Eindhovensche en Meierijsche courant (54)
1941 – 1944	→ Dagblad van het Zuiden (37)
1876 – 1911	de Peel- en Kempenbode (237)
1912 -‹1980›	→ Eindhovensch dagblad (52)
1900 -[1915]	Eindhovensche courant (53)
1944 -[1964]	Oost-Brabant (228)
1958 – 1964	± → Nieuwe Eindhovense krant (165)

Gastel

‹1919›-‹1924›	Gastelsche courant (56)

Geertruidenberg

[1910]-‹1912›	Nieuwe Dongebode (162)

Grave

1852 – 1877	Weekblad voor de stad en het kanton Grave (zie onder nr. 75)
1877 -[1941]	→ Graafsche courant (75)
1945 – 1953	de Noord-Ooster (217)

Helmond

1880	Helmondsche courant (zie onder nr. 193)
1880 – 1909	→ het Nieuws van de week (193)
1881 – 1944	de Zuid-Willemsvaart (314)
1909 – 1910	Helmondsch nieuwsblad (87)
1911 -[1937]	→ Nieuwsblad van Helmond (195)
1919 -[1929]	Helmondsch dagblad (85)
1924 – 1938	de Morgen (148)
1935 – 1941	Nieuws- en advertentieblad voor Helmond en omstreken (zie onder nr. 1)
1944	→ de Aabode (1)
1944 – 1945	→ Helmondsch dagblad (86)
1945 – 1961	→ Oost-Brabant, ed. Helmond (zie onder nr. 228)
1961 – 1964	→ Nieuw Helmonds dagblad (153)
1945 – 1964	Helmondsche courant (88)
1964 -‹1980›	Helmonds dagblad (84)

’s-Hertogenbosch

1829 – 1895	de Noord-Brabander (204)
[1851]-[1872]	Nieuwe Noordbrabander (178)
1853 – 1941	Provinciale Noordbrabantsche en ’s-Hertogenbossche courant (242)
1869 – 1910	het Huisgezin (89)
1892 – 1895	Noordbrabantsch dagblad (207)
1895 – 1910	→ de Noordbrabanter – Noordbrabantsch dagblad (206)
1910 – 1941	→ Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin (208)
1941 – 1943	→ Noordbrabantsche courant (209)
1944 – 1945	de Brabanter (13)
1945 -[1951]	→ Oost-Brabant, ed. Den Bosch (zie onder nr. 228)
1944 – 1945	de Vrije pers (294)
1945 – 1946	Provinciaal Noordbrabantsch dagblad (240)
1946 – 1959	Provinciale Noordbrabantsche courant – het Huisgezin (241)
1959 -‹1980›	→ Brabants dagblad (14)

Oosterhout

	zie ook: Weekblad voor Oosterhout en omstreken (zie onder nr. 158)
1874 -‹1920›	Nieuwsblad voor het kanton Oosterhout (196)
[1909]-[1911]	Nieuwe Oosterhoutsche courant (180)
1910 – 1920	Oosterhoutsche courant (zie onder nr. 196)

Oss

[1878]-[1884]	de Echo van de Maas (46)
[1884]- 1940	→ de Stad Oss (255)
1913 -[1921]	de Ossche courant (231)
[1944]- 1945	de Sirene (250)
1945 – 1947	→ Oost-Brabant, ed. Oss (zie onder nr. 228)
1947 – 1960	→ de Sirene (251)
1946 – 1959	Dagblad voor Oss en omstreken (34)

Oudenbosch

1906 -‹1933›	Oudenbossche courant (232)
1912 -‹1917›	Mark- en Dintelbode (143)

Roosendaal

1862 – 1869	Roosendaalsche courant (247)
1869 – 1941	→ de Grondwet (79)
1941 -‹1980›	→ Brabantsch nieuwsblad (15)
[1896]-‹1905›	de Grensbode (78)
1913 -[1917]	de Roosendaler (246)

Sint Oedenrode

[1889]-‹1892›	de Dommel- en Aabode (42)

Steenbergen

1881 -‹1980›	Steenbergsche courant (257)
[1906]-[1909]	de Steenbergenaar (256)

Tilburg

[1862]-[1878]	de Tilburgerbode (266)
1865 – 1869	Weekblad van Tilburg (zie onder nr. 268)
1869 – 1931	→ Tilburgsche courant (268)
1879 – 1944	Nieuwe Tilburgsche courant (186)
1945 – 1951	→ de Tilburgsche courant (269)
1951 – 1964	→ Nieuwe Tilburgsche courant (187)
1898 – 1900	het Tilburgsch dagblad (267)
[1906]-[1910]	Noordbrabanter koerier (205)
1909 -‹1912›	Kleine koerier (115)
1917 -‹1980›	± → het Nieuwsblad van het Zuiden (202)
[1921]-[1940]	Tilburgsche post (270)

Uden

[1896]-‹1939›	Udensche courant (278)

Valkenswaard

1903 -[1906]	het Kempenland (109)

Veghel

1903 -[1907]	Veghelsche courant (283)
1904 -[1907]	Brabantsche koerier (16)

Waalwijk

1878 – 1970	de Echo van het Zuiden (50)
1902 -[1906]	de Langstraat (117)
1902 -[1906]	de Noordbrabantsche post (210)

Zevenbergen

1867 -[1921]	Zevenbergsche courant (306)
[1868]-[1869]	Nieuwe Zevenbergsche courant (zie onder nr. 247)
1889 -[1936]	het District Zevenbergen (41)

[1903]-[1910]	Kanton Zevenbergen (95)
‹1906›-[1907]	de Grensbode (78)

Limburg

Gennep

1922 – 1941	de Noord-Limburger (215)

Heerlen

1847 – 1886	Limburger courier (127)
1886 – 1901	→ Limburger koerier (128)
1901 -[1941]	Nieuwe Limburger koerier (174)
1918 -‹1980›	→ Limburgsch dagblad (129)
1919 – ?	de Heerlensche courant (82)

Houthem

[1876]-[1880]	het Nieuwsblad (zie onder nr. 130)
[1880]-[1897]	→ Limburgsch nieuwsblad (130)

Kerkrade

1907 – 1911	Kirchrather Volkszeitung (zie onder nr. 313)
1910 – 1911	Nieuwsblad van Kerkrade (zie onder nr. 313)
1911 – 1912	→ Nieuwe Kerkraadsche courant (zie onder nr. 313)
1913 – 1916	→ Kerkraadsche courant (zie onder nr. 313)
1916 -‹1959›	→ de Zuid-Limburger (313)
1918	de Sociale voorvechter (253)

Maastricht

1839 – 1854	Journal du Limbourg (92)
1845 -[1866]	de Limburger (122)
1851 – 1892	le Courrier de la Meuse (28)
1893 -[1894]	→ Ons Zuiden (224)
1894 – 1897	→ Dagblad van Maastricht (30)
1897 -[1900]	→ de Zuid-Limburger (312)
[1857]-[1859]	Weekblad voor Limburg (298)
[1867]-[1874]	→ de Limburger (123)
[1874]-[1883]	→ de Nieuwe Limburger (172)
[1883]-[1890]	→ Bijblad van de Courrier de la Meuse (zie onder nr. 28)
[1890]-[1892]	→ Limburgsch volksblad (131)
1864 – 1865	l'Ami des intérêts Limbourgeois (4)
1866 -[1876]	→ l'Ami du Limbourg (5)
[1876]-[1882]	de Overmaassche courant (233)
1881 -[1884]	de Echo der waarheidsvriend (49)
1883 -[1889]	de Ster (262)
1886	Courrier du Limbourg (27)
1886	→ het Dagblad van Limburg (zie onder nr. 27)
1890 – 1892	de Grensbode (76)
1901 – 1944	Limburger koerier (128)
1944 – 1945	→ Veritas (288)
1945 – 1955	→ Gazet van Limburg (57)
1955 – 1971	→ de Nieuwe Limburger (173)
1971 -‹1980›	→ de Limburger (126)
1904	de Volkscourant (290)

Roermond

[1855]- 1904	Maas- en Roerbode (137)
1875 – 1879	Nieuwsblad van Roermond (200)
1887 – 1904	de Nieuwe koerier (168)
1904 – 1944	→ de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode (169)
1945 – 1971	→ Maas- en Roerbode (138)

Sittard

1869 -[1873]	Sittardsche courant (252)
[1874]- 1912	→ Limburg (121)
[1879]-[1912]	de Limburgsche aankondiger (132)
1913 – 1915	→ Nieuwe Sittardsche courant (185)
1915 – 1927	→ het Zuiden (309)
[1882]-[1883]	de Echo van Limburg (45)
[1913]-[1921]	Nieuwe Limburgsche aankondiger (175)
1921 – 1941	→ de Limburger (125)

Thorn

[1908]- 1919	het Land van Thorn (zie onder nr. 94)

Valkenburg

[1897]- 1912	Valkenburgs nieuws- en advertentieblad (282)
1912 -[1920]	→ de Limburger (124)

Venlo

1863 – 1898	Venloosch weekblad (286)
1898 – 1908	→ Venloosch nieuwsblad (285)
1869 – 1908	Venloosche courant (287)
1908 – 1944	→ Nieuwe Venlosche courant (188)
1945 -‹1980›	→ Dagblad voor Noord-Limburg (32)

Weert

1869 -‹1925›	het Kanton Weert (94)

c. opiniebladen

1781 -‹1784›	le Politique hollandais (238)
1784 -‹1787›	de Batavier (10)
1833 -[1839]	de Onpartijdige (218)
1833 – 1834	de Correspondent of kerkelijk register (26)
1835 – 1852	→ Catholijke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat- geschied- en letterkunde (20)
1848 – 1851	de Toekomst (271)
1852 – 1856	→ Katholieke Nederlandsche stemmen (103)
1857 -[1871]	→ Kerkelijke courant (112)

1872	→ Katholieke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde (104)
1873 – 1874	→ Kerkelijke courant (113)
1879 – 1900	→ Nederlandsche katholieke stemmen (zie onder nr. 113)
[1881]-[1897]	de Nederlandsche katholiek (152)
1890 – 1892	de Talmudjood (264)
1893	→ Waarheid en recht (296)
1894 – ?	→ de Wacht (297)
1904 -[1906]	de Elf provinciën (55)
1905 – 1906	Stemmen onzer eeuw (261)
1907 -[1933]	de Voorhoede (292)
1917 – 1957	de Nieuwe eeuw (164)
1921 – 1934	Opgang (230)
1924 -‹1925›	Nieuw Nederland (154)
1933 – 1934	de Christophore (25)
1936	Vrijdag (293)
1946 – 1963	de Linie (134)
1963 -‹1980›	→ de Nieuwe linie (176)
1950 -[1958]	't Knuppeltje in het hoenderhok van godsdienst en politiek (116)
1964 – 1967	het Noorden (211)
1974 -‹1980›	de Tijd (275)

d. verzetsbladen

1942 – 1946	Christofoor (24)
[1942]-[1944]	de Stem (258)
[1943]- 1945	Katinpers (108)
1943 – 1944	Maasbode (141)
[1943]-[1944]	de Patriot (236)
1944 – 1945	In den storm (91)
1944	Katholiek kompas (97)
1945	het Aambeeld (2)
1945	Lichtstralen (120)

e. zondagsbladen & bijbladen van dagbladen
zie voor de niet zelfstandig verschenen bijbladen het register van namen, titels en zaken

[1891]-[1942]	Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie (61)
[1897]-[1904]	de Gezellige huisvriend (72)
[1905]-[1908]	→ de Geluksbode (71)
1898	Bijblad van den Zuid-Limburger (19)
1898 – 1900	→ het Katholiek volksblad (99)
1898 – 1929	Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken (60)
1902 -‹1903›	Geïllustreerd weekblad (58)
[1907]- 1932	Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad (62)
1932 – 1934	→ Ons zondagsblad / de Spaarnestad (223)
1935	→ de Witte raaf (301)
1918 – 1932	Geïllustreerd weekblad voor Nederland (59)
1923 -[1940]	de Maandagmorgen (135)
1924 – 1933	de Zondagscourant (307)
[1926]-[1930]	Limburgsche illustratie (133)
[1930]-[1941]	→ Mooi Limburg (147)
1926 – 1931	de Tijd gewijd aan het katholieke beschavingsleven (276)
1931 – 1933	→ de Tijd op zondag (277)
1935 -[1941]	het Katholieke weekblad voor Nederland (107)

f. 'vakbladen' voor dagbladuitgevers en journalisten

1915 – 1921	Mededeelingen van de Nederlandsche Katholieke Journalisten-Vereeniging (145)
1921 -‹1940›	→ de Katholieke pers (105)
1946 – 1949	→ de Katholieke journalist (101)
1927	Katholiek Indisch weekblad (96)
1927	Mailberichten van het Katholiek Indisch Persagentschap (142)
1927 -[1931]	Diaria catholica (40)
[1931]-[1940]	→ Mededeelingen van de Katholieke Nederlandsche Dagbladpers (144)
1931 – 1940	Onze mail (227)
1947 – 1973	Dagelijks bulletin / Katholiek Nederlands Persbureau (38)
[1952]- 1967	Nieuwsbladservice / Katholiek Nederlands Persbureau (203)
1953	Maandelijks bulletin / Katholieke Nederlandse Nieuwsblad Pers (136)
1955	Nieuwsblad voor de katholieke nieuwsbladuitgever (197)

Chronologisch overzicht

In dit overzicht zijn de in dit deel beschreven bladen chronologisch geordend naar eerste jaar van verschijnen.

1781-{1784}	le Politique hollandais
1784-{1787}	de Batavier
1822	Roomsch catholijke courant
1822	Nederlandsche catholijke courant
1823	Noord-Nederlandsche courant
1829-1895	de Noord-Brabander
1833-1834	de Correspondent of kerkelijk register
1833-[1839]	de Onpartijdige
1835-1852	Catholijke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat- en letterkunde
1839-1854	Journal du Limbourg
1843-1845	de Batavier
1844	le Temps
[1844]-{1980}	Twentsche courant
1845-1974	de Tijd
1845-[1866]	de Limburger
1846	Nederland
1847-1886	Limburger courier
1848-1851	de Toekomst
[1848]-{1980}	de Gelderlander
1849-1850	le Publiciste
1850-1851	l'Echo universel de la presse catholique
1851-1892	le Courrier de la Meuse
1851-[1860]	l'Echo universel
[1851]-[1872]	Nieuwe Noordbrabander
1852-1856	Katholieke Nederlandsche stemmen
1853-1941	Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche courant
1856-1904	Maas- en Roerbode
1857-1929	Meierijsche courant
1857-{1871}	Kerkelijke courant
[1857]-[1859]	Weekblad voor Limburg
[1861]-[1862]	Journal des Pays-Bas
[1862]-[1878]	de Tilburgerbode
1863-1869	Rosendaalsche courant
1863-1888	Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant
1863-1898	Venloosch weekblad
1864-1865	l'Ami des intérêts Limbourgeois
1865-{1949}	het Hulsterblad
1866-[1876]	l'Ami du Limbourg
[1867]-[1874]	de Limburger
[1867]-[1921]	Zevenbergsche courant
1868-1959	de Maasbode
1868-[1907]	de Nieuwe Noord-Hollander
1869-1908	Venloosche courant
1869-1910	het Huisgezin
1869-1931	Tilburgsche courant
1869-1941	de Grondwet

Chronological survey

In this survey the periodic publications described in this volume have been chronologically arranged on the basis of the year of publication of the first issue.

1869-[1873]	Sittardsche courant
1870-{1925}	het Kanton Weert
[1870]-[1884]	Zelandia
1872	Katholieke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde
1872-1899	Nieuwe IJselbode
1872-[1876]	Nieuws- en advertentieblad van Bergen-op-Zoom en omstreken
1873-1874	Kerkelijke courant
[1873]-1874	Utrechtsch volksblad
1874-{1920}	Nieuwsblad voor het kanton Oosterhout
[1874]	Klein dagblad
[1874]-1912	Limburg
[1874]-[1883]	de Nieuwe Limburger
1875-1879	Nieuwsblad van Roermond
1875-1944	Nieuwe Delftsche courant
1876-1911	de Peel- en Kempenbode
1876-1941	de Zoom
[1876]-[1882]	de Overmaassche courant
[1876]-[1897]	Limburgsch nieuwsblad
1877-1967	Nieuwe Haarlemsche courant
1877-[1941]	Graafsche courant
1878-1960	Nieuwe Schiedamsche courant
1878-1970	de Echo van het Zuiden
[1878]-[1884]	de Echo van de Maas
1879-1944	Nieuwe Tilburgsche courant
[1879]-[1912]	de Limburgsche aankondiger
1880-1882	Ons Noorden
1880-1909	het Nieuws van de week
1880-{1896}	de Amstelbode
1881-1944	de Echo van het land van Cuyk
1881-1944	de Zuid-Willemsvaart
1881-{1980}	Steenbergsche courant
1881-[1884]	de Echo der waarheidsvriend
[1881]-1920	de Bredanaar
[1881]-[1897]	de Nederlandsche katholiek
1882-1913	Ons Noorden
[1882]-[1883]	de Echo van Limburg
1883-[1889]	de Ster
1883-[1937]	de Post
1884-1941	het Centrum
[1884]-1940	de Stad Oss
[1885]-[1912]	de Scheldebode
1886	Courrier du Limbourg
1886-1944	Limburger koerier
1886-[1895]	de Volkscourant
1887-1896	de Zuidhollander
1887-1904	de Nieuwe koerier

[1887]-[1941]	de Eembode
1888-1899	Nieuwe Bredasche courant
1889-1930	de Geldersche bode
1889-1945	Utrechtsche courant
1889-[1936]	het District Zevenbergen
[1889]-1920	de Dommel- en Aabode
[1889]-[1898]	't Katholiek volksblad
1890-1892	de Talmudjood
1890-1892	de Grensbode
[1890]-[1892]	Limburgsch volksblad
[1891]-[1942]	Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie
1892-1895	Noordbrabantsch dagblad
1892-1909	de Morgenpost
[1892]-[1896]	de Haagsche morgenpost
1893	Waarheid en recht
1893-[1894]	Ons Zuiden
1894-1945	de Residentiebode
1894-?	de Wacht
1895-1897	Dagblad van Maastricht
1895-1910	de Noordbrabanter – Noordbrabantsch dagblad
1895-1950	de Avondster
[1895]-{1931}	de Zeeuwsche koerier
[1895]-[1925]	de Grensbode
[1896]-{1939}	Udensche courant
[1896]-[1907]	de Grensbode
1897-1906	de Katholieke Groninger
1897-[1900]	de Zuid-Limburger
[1897]-1912	Valkenburgs nieuws- en advertentieblad
[1897]-[1904]	de Gezellige huisvriend
1898	Bijblad van den Zuid-Limburger
1898-1900	het Tilburgsch dagblad
1898-1900	het Katholiek volksblad
1898-1908	Venloosch nieuwsblad
1898-1929	Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken
1899-1937	Dagblad van Noord-Brabant
[1899]-[1931]	het Katholieke weekblad voor Haarlemmermeer, Amstelland
1900-[1915]	Eindhovensche courant
1901-{1941}	Zelandia
1901-[1941]	de Nieuwe Limburger koerier
[1901]-[1908]	Nieuwsblad voor Peelland en Meierij
1902-{1903}	Geïllustreerd weekblad
1902-[1906]	de Langstraat
1902-[1906]	de Noordbrabantsche post
1903-1906	de Nieuwe Leidsche courant
1903-[1906]	het Kempenland
1903-[1907]	Veghelsche courant
[1903]-[1910]	Kanton Zevenbergen
1904	de Volkscourant
1904-1944	de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode
1904-[1906]	de Elf provinciën
1904-[1907]	Brabantsche koerier
1905-1906	Stemmen onzer eeuw
{1905}-[1909]	Stad en land
1905-1931	Onze courant
1905-1934	Nieuwe Zeeuwsche courant
1905-[1910]	Dongensche courant
[1905]-[1908]	de Geluksbode
1906-1909	de Leidsche courant
1906-{1933}	Oudenbossche courant
1906-[1913]	Stemmen van het Noorden
[1906]-1930	de Stichtsche post
[1906]-{1937}	de Gooische post
[1906]-[1909]	de Steenbergenaar
[1906]-[1910]	Noordbrabanter koerier
1907-1921	Ons blad
1907-[1933]	de Voorhoede
[1907]-1932	Geïllustreerd zondagsblad/ de Spaarnestad
[1907]-[1939]	de Maas en Waler
1908-1944	Nieuwe Venlosche courant
[1908]-1965	het Nieuwe dagblad
1909-1932	de Amstelbode
1909-{1912}	Kleine koerier
1909-{1980}	de Leidsche courant
1909-[1920]	Centraal-Brabant
[1909]-1960	Nieuwe Zuid-Hollander
[1909]-[1911]	Nieuwe Oosterhoutsche courant
1910	Helmondsch nieuwsblad
1910-1941	Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin
[1910]-{1912}	Nieuwe Dongebode
[1910]-[1923]	Nieuwe Over-Betuwe
1911-1915	Onze courant
[1911]-1915	Geldersche koerier
[1911]-[1937]	Nieuwsblad van Helmond
1912-{1917}	Mark- en Dintelbode
1912-{1980}	Eindhovensch dagblad
1912-[1920]	de Limburger
1913-1915	Nieuwe Sittardsche courant
1913-1964	Ons Noorden
1913-[1917]	de Roosendaler
[1913]-1937	het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden
[1913]-[1921]	Nieuwe Limburgsche aankondiger
1914-{1952}	de Kennemer
1914-[1921]	de Ossche courant
[1914]-[1936]	Geldersch volksblad
1915-1921	Mededeelingen van de Nederlandsche Katholieke Journalisten-Vereeniging
1915-1927	het Zuiden
1916-{1959}	de Zuid-Limburger
1917-1957	de Nieuwe eeuw
1917-1960	Nieuwe Dordtsche courant
1917-{1980}	het Nieuwsblad van het Zuiden
1918	de Sociale voorvechter

1918-1932	Geïllustreerd weekblad voor Nederland
1918-{1945}	Nieuwe Purmerender courant
1918-{1980}	Limburgsch dagblad
1919-1941	de Waalbode
1919-?	de Heerlensche courant
{1919}-{1924}	Gastelsche courant
1919-[1925]	Nieuwsblad voor IJmuiden
1919-[1929]	Helmondsch dagblad
1919-[1941]	Overijselsch dagblad
[1919]-1959	de Westerbode
[1919]-[1923]	Nieuwe Heldersche courant
1920-{1980}	de Volkskrant
1920-[1924]	de Katholieke meerbode
1921-1934	Opgang
1921-1941	de Limburger
1921-{1940}	de Katholieke pers
1921-[1941]	Noord-Hollandsch dagblad
[1921]-[1929]	Nieuwe provinciale Noord-Hollandsche courant
[1921]-[1940]	Tilburgsche post
1922-1941	de Noord-Limburger
1923-[1936]	de Heldersche post
1923-[1940]	de Maandagmorgen
1924-1933	de Zondagscourant
1924-1938	de Morgen
1924-{1925}	Nieuw Nederland
1924-{1940}	Nieuwsblad voor Oost-Brabant
[1924]-[1941]	de Nieuwe Maas en Waler
1925-[1929]	Geldersch dagblad
1925-[1941]	Dagblad van Arnhem
1926-1931	de Tijd gewijd aan het katholieke beschavingsleven
[1926]-{1927}	Limburgsche illustratie
1927	Katholiek Indisch weekblad
1927	Mailberichten van het Katholiek Indisch Persagentschap
1927-[1931]	Diaria catholica
[1928]-[1936]	Wijchensche courant
1930-1941	Eindhovensche en Meierijsche courant
{1930}-[1941]	Mooi Limburg
1930-{1947}	de Geldersche bode en Geldersche Achterhoeker
1931-1933	de Tijd op zondag
1931-1940	Onze mail
1931-1945	Westfriesch dagblad
[1931]-[1940]	Mededeelingen van de Katholieke Nederlandsche Dagbladpers
{1932}-1934	Ons zondagsblad/de Spaarnestad
1932-1967	de Nieuwe dag
1933-1934	de Christophore
[1933]-1941	Dagblad voor Twente
1934-1937	Geldersche courant
1934-[1937]	Dagblad van Zeeland
1935	de Witte raaf
1935-[1941]	het Katholieke weekblad voor Nederland
1936	Vrijdag
[1936]-[1941]	de Noorderpost
{1937}-[1941]	Schager dagblad
1937-1944	Dagblad van Noordbrabant en Zeeland
[1937]-1941	Alkmaarsch dagblad
1938-{1951}	Geldersche krant
[1939]-[1952]	Gooische courant
1941-1943	Noordbrabantsche courant
1941-1944	Dagblad van het Zuiden
1941-{1980}	Brabantsch nieuwsblad
1942-1946	Christofoor
[1942]-[1944]	de Stem
1943-1944	de Maasbode
[1943]-1945	Katinpers
[1943]-[1944]	de Patriot
1944	de Aabode
1944	Katholiek kompas
1944-1945	Veritas
1944-1945	de Vrije pers
1944-1945	Helmondsch dagblad
1944-1945	In den storm
1944-1945	Zuidhollandsch dagblad
1944-1945	de Brabanter
1944-{1980}	de Stem
1944-[1964]	Oost-Brabant
[1944]-1945	de Sirene
[1944]-1954	Toekomst
1945	Lichtstralen
1945	het Aambeeld
1945-1946	Provinciaal Noordbrabantsch dagblad
1945-1946	de Burcht
1945-1951	de Tilburgsche courant
1945-1952	Nieuw Noord-Hollandsch dagblad
1945-1953	de Oost-Gelderlander
1945-1953	de Noord-Ooster
1945-1953	Veluwe- en IJsselbode
1945-1955	Utrechtsch katholiek dagblad
1945-1955	Gazet van Limburg
1945-1964	Helmondsche courant
1945-1971	Arnhems dagblad
1945-1971	Maas- en Roerbode
1945-{1980}	Dagblad voor Noord-Limburg
1945-{1980}	het Binnenhof
1946-1949	de Katholieke journalist
1946-1953	Nieuw Overijsels dagblad
1946-1959	Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin
1946-1959	Dagblad voor Oss en omstreken
1946-1963	de Linie
1947-1960	de Sirene
1947-1973	Dagelijks bulletin/Katholiek Nederlands Persbureau
1949	Groot-Limburg
1950-[1958]	't Knuppeltje in het hoenderhok van godsdienst en politiek

1951-1964	Nieuwe Tilburgse courant
1952-{1980}	Noordhollands dagblad
[1952]-1967	Nieuwsbladservice/Katholiek Nederlands Persbureau
1953	Maandelijks bulletin/Katholiek Nederlands Persbureau
1953-{1980}	Overijssels dagblad
{1954}-1965	Kennemer dagblad
1955	Nieuwsblad voor de katholieke nieuwsbladuitgever
1955-1960	Delfts katholiek dagblad
1955-1971	het Centrum
1955-1971	de Nieuwe Limburger
1958-1964	Nieuwe Eindhovense krant
1959-{1980}	Brabants dagblad
1961-1964	Nieuw Helmonds dagblad
1963-{1980}	de Nieuwe linie
1964-1967	het Noorden
1964-{1980}	Helmonds dagblad
1971-{1980}	de Limburger
1971-{1980}	de Nieuwe krant
1974-{1980}	de Tijd

Register van namen, titels en zaken

In dit register zijn opgenomen: de namen van personen, instellingen en plaatsen, de titels van periodieken en een beperkt aantal onderwerpen (zaken) die in de beschrijvingen ter sprake komen.

De *nummers* in het register verwijzen *niet* naar bladzijden, maar naar de nummers van de beschrijvingen. Een vetgedrukt nummer verwijst naar het nummer van de betreffende periodiek.

Als *persoonsnamen* zijn opgenomen: de redacteuren en medewerkers, alsmede de personen die op een of andere wijze bij de uitgave van de periodiek betrokken waren, en de personen die het onderwerp vormen van speciale nummers. Voor de persoonsnamen geldt, dat deze in het register zijn gestandaardiseerd, waarbij de voornaam voluit wordt geschreven, indien één voornaam bekend is, en de initialen worden gegeven, indien meer dan één voornaam bekend is.

Als namen van *instellingen* zijn opgenomen: de uitgevende instanties, drukkerijen, uitgeverijen, stichtingen, samenwerkingsverbanden tussen kranten, alsmede de namen van instellingen die het onderwerp vormen van speciale nummers. In het geval van verschillende schrijfwijzen is de laatst gebruikte naam in het register opgenomen.

Als *plaatsnamen* zijn de plaatsen van uitgave van de periodieken opgenomen. Ook zijn de geografische aanduidingen (plaatsen, dorpen, provincies, regio's) opgenomen die in de beschrijvingen (bij titel, ondertitel of bijzonderheden) worden genoemd. Namen van plaatsen waar de redactie gehuisvest was, zijn *niet* opgenomen, indien het snel wisselende locaties betreft.

De *titels* van alle periodieken die in de beschrijvingen voorkomen, zijn opgenomen in het register: voorlopers, opvolgers, kopbladen. Tevens zijn rubriektitels, ondertitels en bijlages opgenomen, voor zover de gebruiker deze mogelijk als titel zou kunnen zoeken. De titels van periodieken zijn cursief afgedrukt.

Een aantal *onderwerpen* (zaken) die in de beschrijvingen ter sprake komen, zijn in dit register opgenomen. Hoewel het slechts om een beperkte selectie gaat, kan deze ontsluiting op trefwoord hopelijk de gebruiker toch van dienst zijn. Ter onderscheiding van de namen van personen, instellingen en plaatsen zijn de onderwerpen zonder hoofdletter afgedrukt.

Index of names, titles and subjects

This index includes the names of persons, institutions and places, the titles of periodicals and a limited number of subjects that are referred to in the descriptions.

The *numbers* do not refer to pages, but to the numbers of the descriptions. A number in bold face refers to the number of the periodical in question.

The following *names of persons* have been included: those of the editors and members of the editorial board, the persons in some way involved in the publication of the periodical, as well as the persons to whom special issues have been devoted. In this index the names of persons are described according to a standard model: the first name is mentioned in full if only the first name is known; the initials are mentioned if more than one first name is known.

The following *names of institutions* have been included: those of the issuing bodies, printers, publishers, foundations, cooperatives of newspapers, as well as the institutions to which special issues have been devoted. In the case of varying spellings, the name last used has been included.

The *place-names* are the places of publication of the periodicals. Geographical references (such as towns, villages, provinces, regions) mentioned in the description of entries such as title, subtitle or special details, have been included as well. The locations of editorial offices have *not* been included if they changed often.

The index lists the *titles* of all periodicals mentioned in the descriptions: predecessors, successors and independent additional papers. In addition, the titles of columns, subtitles, and supplements have been included, in cases where the user might regard them as titles. The titles of periodicals have been printed in italics.

The index lists a number of *subjects* that have been mentioned in the descriptions. Despite the fact that a limited selection has been made, the possibility to search under a particular key word may still be of help to the user. In order to distinguish between subjects and the names of persons, institutions and places, the subjects have been printed in lower case letters only.

Aa, G.A.P.M. van der 261
Aa, M.W. van der 274
de Aabode **1**, 86
Aafjes, Bertus 291
Aalberse, B.P. 261
Aalberse, Joh. C. 292
Aalberse, P.J.M. 22, 29, 79, 292
Aalsmeer 106
Aalst-Waalre 165
het Aambeeld **2**
Aan de leden – KNDP 144
Aankondigingsblad der provincie Limburg 92
Aankondigingsblad voor Limburg 92
de Aanwijzer 61
Aanwijzing der kerkelijke diensten voor roomsch-katholijken te Groningen 100
Aardwegh, J.J.A. van den 243

Aarlanderveen 106
Aarle-Rixtel 1
Aarts, deken 259
Abbenes 106
Abcoude 23, 106
Achterhoek 65, 67, 273
de Achterhoeker-Pers, Stichting 67
Achterveld 51
Acket, Boek-, courant en handelsdrukkerij J.A. 152, 255
Acket, J.A. 46, 255
Ackooij 139
Adams, J. 293
Adema, N. 38
Adriaansen, G.J. 134
advertentieblad 196
Advertentieblad voor Breda, Oosterhout, Teteringen, Terheijden e.v. 304
Advertentieblad voor de Brabantsche industrie 115
Advertentieblad voor de provincie Friesland 61
Advertentieblad voor Hunsingo en omstreken 61
Advertentieblad voor Limburg 121, 290
Advertentiebureau A.L.T.A. 135
advertentiebijlage 63, 69, 130
Aelst, uitgeverij J.H. van 49
Aemstel (pseud. van A.C.B. Arts) 186
Aengenent, J.D.J. 261, 292
Aernoudts 259
afsplitsing 27, 69, 88, 146
Ahaus, H. 163
Akveld, A.C. 161
Akveld, G.A.J. 161
Alberdingk Thijm, J.A. 274
Alberdingk Thijm, J.C. 261
Albering, L.A.H. 259
Alberts, Drukkerij M. 233
Alberts' Drukkerijen, NV 309
Alberts, Firma J.K. 175
Alberts, P.J. 31, 33, 259
Alem 231
Aleve, C.M.J.A.L.V. 74, 145, 263
Aleven, C.M.J. (=C.M.J.A.L.V. Aleven)
Alfen aan de Rijn 106
Alfen, H.G. van 166
Alfen, uitgeverij H.G. van 254
Alferink, H.J. 156, 235
Algemeen land- en tuinbouwblad 59
Algemeen roomsch-katholiek kerkbericht [Rotterdam] 307
Algemeene Exploitatie Maatschappij Zuid-Limburg, NV 129
Algemeene Uitgevers Maatschappij van bladen en tijdschriften, NV 208
Alink, H.J.M.M. 154
Alkemade 106
Alkmaar 3, 98, 155, 167, 179, 183, 212, 213, 214, 219
Alkmaarsch dagblad **3**, 248, 300
Alkmaarsche courant 179
Almelo 273
Alta, D.Y. 135
Altena 14
Ambrosius, broeder 154
Ament, J.J.L. 94
America, H. 309
Amersfoort 22, 23, 51, 74, 152, 279, 281
Amersfoorts katholiek dagblad 23, 279
Amesz, Hans 275
l'Ami des intérêts Limbourgeois **4**, 5
l'Ami du Limbourg 4, **5**
Amorie van der Hoeven, Herman des 79
de Amstelbode (1880-1896) **6**, 61
de Amstelbode (1909-1932) 6, **7**, 22, 106, 149, 159, 274
Amstelland 106
Amstelveen 106
Amsterdam 6, 7, 22, 24, 25, 58, 60, 73, 89, 105, 106, 107, 116, 134, 135, 145, 149, 150, 152, 154, 159, 164, 176, 197, 230, 238, 261, 274, 275, 276, 277, 289, 291, 307
Amsterdamsche courant 61
Andelst 63, 181
Andriesma, N. 214
Andriessen, H. 154
Andriessen, Hendrik 293
Andros, Jac. 293
Angenent, A.W.P. 83
Angenent, uitgeverij A.W.P. 154
Angeren 63, 181
Ankeveen 74
Anna-Paulowna 83
anonimiteit 26, 75, 196
ANP – speciale dienst geestelijk leven 38
antedateren 5, 28, 92, 184, 204, 242
Anten, J.H. 82
Anti-Semietisch orgaan 297
antisemitisme 264, 296, 297
Apeldoorn 8, 51, 234, 284
Appelternsch nieuwsblad 139
arbeiderspers 289, 303
archiefmateriaal 28, 47, 134, 140, 176, 274, 243, 313
Ariëns, A.M.A.J. 22, 154, 289
Arkesteyn, C.A.J. 242
Arkesteyn en Zoon, Firma J.J. 26, 242
Arnhem 8, 20, 22, 29, 63, 64, 97, 103, 104, 112, 113, 141, 170, 239
Arnhems dagblad **8**, 29, 63, 170
Arts, A.C.B. 186, 187, 234, 269, 273
Arts, A.H.A. 186
Arts, Antoine 267
Arts, Firma Antoine 186, 267, 269
Arts, H.K. 186
Arts, J. 134
Arts, Joos 176
Arts, L.J.J. 187, 269
Arts, L.J.J.A. 186
Asselbergs, W.J.M.A. 18, 24, 63, 274
Assen 211
Assendelft 110, 292
Assmann, P.W. 134
Assmann, W. 15, 79, 257
Asten 1, 199
Audet, NV 23, 32, 63, 138, 173, 259
Ausems, A.W. 261
Averkamp, A. 261
Avest 67
de Avond-post 149, 274
de Avondster **9**, 135, 180, 259
Baambrugge 106
Baardwijk 117
Baaren, H.J.G. van 110
Baarn 51, 74
Baars, W.F.C. 140
Bakel 1
Bakhuizen van den Brink, R.C. 6
Bakker, B.P.A.R. 274
Bakker, J.J.T. 15, 308
Balveren, G.J. van 34, 228, 250
Banning 268
Banning, C.G. 66
Banning, Drukkerij Ferd. 66, 67, 77
Banning, F. 66
Banning, F.B. 69
Banning, F.J.H. 66
Banning, H.A. 89, 274
Banningh, F.J.H. (= F.J.H. Banning) 67
Barneveld 51
Bartels, H. 63
Bartels, L. 41
de Batavier (1784-(1787)) **10**, 238
de Batavier (1843-1845) **11**, 63
Bauer, M. 228
Baumgarten, E.K.M.L. 24
Baijens, uitgeverij P.C. 210
BAZ (pseud. van Dionisius Schram) 285
Beaufort, D. 293
Bechtold, Johan 188, 222, 269
Beckers, G.J. 125, 137, 169, 174
Beckers, Jan 185, 309
Beckers, Versterren en Co, Firma 174
Beek (bij Maastricht) 309
Beek (bij Nijmegen) 63
Beek en Donk 1
Beek, G. van 33
Beek, P. van 269
Beek, W. van 33
Beekman, A. 134
Beekman, Drukkerij 65, 70
Beel, L.J.M. 228
Beemster 183
Beerends, mr. 204
Beerman, V.A.M. 24
Beesd 139
Beesems, C. 37
Bekker, H.A. 279

Bekker, uitgeverij F.H.J. 152
Bekman, B.J.M. 74, 293, 313
Bella 61
Belle, uitgeverij G.W. van 140, 307
Belle, Van Eyck en Ernst, firma Van 140
Bellefroid, E. 24, 293
Beltrum 67
Bemelmans, J. 309
Bemmel 63, 181
Bennebroek 106
Benschop, T. 261
Berbers, F.M. 259
Berchem 231
Berden, M. 288
Berends, Jan 11, 63
Berg en Dal 63
Berg, C. v.d. (pseud. van C.M. Dosker) 138
Berg, Joop van den 129
Berg, P. van der 222
Bergen op Zoom 9, 15, 31, 33, 180, 192, 258, 259, 308
Bergen op Zoomsche courant 192
Berger, J.C. 225
Berger, uitgeverij Henri 206
Berghuis, H. 313
Bergkamp, N. 126, 138
Bergmans, Firma H. 268
Bergmans, uitgeverij Wilhelmus 268
Berichtenblad van Christofoor en Je Maintiendrai 24
Berichtenblad van Je Maintiendrai en Christofoor 24
Berkel, H. van 243
Berkel, H.A.A. van 243
Berkel, R.Th. van 63
Berkelmans, C. 268
Berkers en Brueren, drukkerij 199
Berkers, uitgeverij Gebr. 109
Berkers-Kuypers, drukkerij Adr. M. 199
Berkers-Verbunt, NV Stoom- boek-en handelsdrukkerij 109, 199
Berkum, P.P. van 269
Bernard, François 10, 238
Bertels, G.J. 32, 188
Bertina, B.J. 164, 291
Bervoets, K. 274
Besoijen 117, 266
Best 165
Bethanië (pseud. van broeder Ambrosius) 154
Betuwe 181, 239, 295
Betuwsche courant 63
Beuken, W. 88
Beukering, F.C. van 154
Beukman, uitgeverij en drukkerij J.F.A. 109
Beurden, A.F. van 168
Beurden, kapelaan Van 221
het Beurs-bulletin 140
Beusmans, J. 125, 175
Bevers, Ad 101, 291
Beverwijk 98, 110, 111, 159, 201, 291
Bevort, H.A. 13
Beijsens, J.T. 261
Bezaan, uitgeverij J. 179
bezorging 163, 202, 274, 287
Biegel, Anne 274
Biesen, J.J.W. van den 22
Biesthorst, P. 63
Biggelaar, A.J.M. v.d. 281
Biggelaar, M.J. v.d. 140
Bilsen, F.J.C. van 258
Bilt, C. van de 291
Binger, drukkerij Gebroeders 22
het Binnenhof **12**, 119
het Binnenhof, NV Dagblad 12
bisschoppelijke bemoeienis 140, 179, 212
bisschoppelijke goedkeuring 190
Blaricum 51, 74
Blerick 32
Bleyerheide 313
Bloemen, J.M.F.J. 269
Blomjous, H.M.J. 202
Blommerde, A.C.M. 259
Bocholtz 313
Bodewes, G.H.J.B. 63
Bodifée, H.B. 63
Bodifée, J.J. 234
Boekel 198
Boekelman, E.C. 292
Boelaars, W.A.T.J.M. 209, 242
het Boemeltje 228
Boer, J.P.C. de 12
Boer, M. de 211
Boer-Cuperus NV, Drukkerij De 23
Boeren, P.C. 134
boerenbeweging 21
Boerrigter, J.J.W. 166, 274
Boex, J.F. 207
Bogaard, P.H. 279
Bogaarts, Melchior 275
Bogaerts, uitgeverij Henri 28, 89, 123, 172
Bohnen, Henri 290
Bolder, C. 97
Bollenstreek 119
Bolsward 220
Bomans, Godfried 291
Bomans, J.M. 184
Bommelerwaard 14, 295
Bon, G.P. 105, 244
Bond van Roomsch Katholieke Kommiezen in Nederland 292
Bongaerts, M.C.E. 169
Bongartz-Smeets, mevr. 22
Boogaard, J.L. van den 314
Boogaart, boekhandelaar H. van den 237
Boogmans, L.J. 225
Boom, Stoomdrukkerij N.H. van den 193
Boomen, Gerard van den 176
Boonekamp, H.J.Ch. 110
Boonekamp, Uitgeverij Th. 98
Boonman, Kees 176
Boost, Wim 291
Bornewasser, E. 22
Bornsch nieuws- en advertentieblad 273
Borst, E.P. 271
Bos, Ben 176
Bos, J. 140
Bosch en Zonen, Drukkerij NV 279
Boskoop 191
Bosman 35
Bosschardt, L. 281
Bot, Th.M. 164
Botden, Nel 250
boterhandel 46
Bots, J. 119
het Bottende hout 208
Boulanger, L. 243
Bouman, Jan 291
Bouman, K. 294
Bouws, Tom 291
Boven, Paul van 293
Bovendeert, Antoon 313
Bovenkerk 106
Boxmeer 16
Boxtel 16, 21, 42, 208
Boxtelsche courant 208
Braak, A. van den 14
Braam, P.H.T. 189, 234
Brabander! 13
Brabant 228
Brabant is ons eigen land 208
Brabant-Pers 14, 52, 84, 129, 202
de Barabanter **13**, 228
Brabants dagblad **14**, 34, 50, 202, 241, 251
Brabants dagblad – de Sirene 14, 251
Brabants Dagblad, NV 14
Brabantsch dagblad 274
Brabantsch nieuwsblad **15**, 79, 257, 308
Brabantsche koerier **16**, 283
de Brabantsche morgen 148
Brader, E.H.B. 33, 259
Brader, J.H.M. 12, 119, 259
Brand NV, Uitgeverij Paul 164, 194, 293
Brandsma, Titus 255, 293
Brans Woltering, J. 293
Brans, A.B.M. 294
Breda 15, 17, 31, 33, 36, 157, 158, 259
Breda, W.C. 12
de Bredanaar **17**
Bresser, H.H.G. 138, 169
Breuer, J.H. 24
Breuer, L. 236
Breuer, uitgeverij Marius 117
Broeck, Hugo van den 33
Broeders, H. 259

Broek, C. van de 9
Broek, J.F. van den 63
Broek, M.H. 222
Broeke, Leonardus van den 154, 274
Brogtrop, J.P. 308
Brom, E.Th.J. 154, 261
Brom, F.W.A. 154
Brom, Gerard 22
Brom, Gisbert 22
Brom, J.H. 261
Brongersma, E. 24
Bronkhorst, Hans 274, 275
Brouns, P.N. 268, 305
Brounts, P.H. 137
Brouwer en Co, Uitgeverij en Drukkerij 134, 161, 299
Brouwer, Boek- en Handelsdrukkerij A.J. 161
Brouwer, Jef de 165, 228, 293
Brouwer, P.C. de 293
Brouwer, Theodorus 20, 103, 112
Brouwers, J.W. 6, 274
Brouwers, Ton 52, 84
Bruggeman's Uitgevers-Maatschappij 273
Bruggeman, B.P.F. 295
Bruggeman, Gerrit 22, 273
Bruggeman, L.A.M. 65, 273
Bruggeman, uitgeverij B.P.F. 295
Bruggink, G.J. 235
Bruin, P. de 134
Bruinhof, Lex 119
Bruna, G. 22
Bruna, J.J.H.A. 33, 51, 148, 164, 259, 268, 281
Bruna, M. 154
Bruna, Th. 29
Bruning, Gerard 148
Bruning, Henri 25, 148, 274
Brunklaus, F.A. 236, 288, 293
Brunssum 129, 136
Bruyn, Gerard de 176
Bruijn, P.J.Th. de 295
Bruyn, W. de 134
Bruyns, Martin 8, 293
Bruijsten, S. 40, 105, 140, 244
Buchem, F.S.P. van 228
Buchem, J.S. van 161
Buger, Herman 110
Builtjes, P. 288
Buitenen, J. van 154
Buitenveldert 106
Bulletin du Journal du Limbourg 92
Bullewijk 106
Bunge, L.M.H.E. van 209, 242, 294
de Burcht **18**, 119, 311
de Burcht, Stichting 18
Buren 139
Burger, J. 24
Burgerveen 106
Burgt, uitgeverij Gebr. Van de 195
Burkunk, Joh. C.M. 292
Bury, uitgeverij H. 92
Bury-Lefèbvre, uitgeverij 92
Bussum 51, 73, 74, 194
Buijteweg, Wim 119
Bij 23
Bijblad le Courrier de la Meuse 172
Bijblad van den Zuid-Limburger **19**, 99, 312
Bijblad voor de kerkdiensten 208
Bijkerk, J.J.T. 222
Bijlage voor Twente 234
Bijsterveld, F. 84
Calish, N.S. 150
Calker, H.H. van 219
Cammen, P.J.A. van der 163
Campaert, A. (pseud. van Henk Morel) 134
Campen, J. van 154
Campman, H.J. 74
Capelle 117
Carillon 32
Casparie, uitgeverij W.R. 100, 260
Castricum 110
the Catholic times 292
Catholijke Maatschappij der Nederlanden 245
Catholijke Nederlandsche stemmen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde **20**, 26, 103
Cauwelaert, F. van 261
CEBEMA, NV 14, 52, 88, 165
censor 52, 74, 191, 242, 281, 294
censuur 204
Centraal Brabant 314
Centraal R.K. Betrekkingen-Secretariaat van de Vereeniging Blijvend Verband tusschen betrekkinggevenden en betrekkingzoekenden uit de niet-arbeidersklasse 230
Centraal-Brabant **21**
Centrale Bond van RK Mijnwerkersvereenigingen in Limburg 174
Centrale Commissie voor de Vrouwenorganisatie van het R.K. Werkliedenverbond 291
*het Centrum (*1884-1941*)* **22**, 29, 35, 59, 64, 69, 79, 223, 263, 279, 281, 289, 299, 304
*het Centrum (*1955-1971*)* 12, **23**, 279
het Centrum en van de Volkscourant, Maatschappij tot Exploitatie van het Dagblad 289
het Centrum, NV Dagblad en Drukkerij 22, 29, 59, 292, 299
Ceres 233
Cérisier, A.M. 238
Chavonnes Vrugt, W.P. de 150
Chèvremont 313
Christen Democratisch Appèl 275
de Christen-journalist 101
Christofoor **24**, 141, 294
Christofoor, Stichting 24, 294
de Christophore **25**
de Christophore, Uitgeverij 25
Claassen, J.J. 90
Claessen, C. 119, 190
Claessen, Jan 22, 274
Claessens, drukkerij Bern. 185
Claessens, F.J.F. 228
Claus, W. 228
Cleef, uitgeverij P.M. van 150
Cleerdin, Vincent 140
Clercx, J.M.L.H. 287
Cobbenhagen, J. 293
Coevorden 273
Collem, Simon van 291
Colsen, Jos. 125, 313
Comité Katholiek 's-Gravenhage 12
Commandeur, N.J. (= pater Egmund Commandeur OFM) 272
Concilie Vaticanum I 140
concurrentie tussen katholieke bladen 34, 65, 74, 83, 178, 195, 207, 212, 234, 251, 263, 300
conservatisme 134, 266, 286, 293
conservering 62, 132, 202, 273
Coolen, Antoon 74, 313, 314
Cooth, P.F. van 204
Coppes, T. 291
Corbeij, M. 175
de Correspondent of kerkelijk register 20, **26**
Corten, F. 174, 233
Corten, G. 129
Corten, NV Drukkerij 129
Cottaar, J. 274
Courant het Nieuws van den Dag, de 22, 114, 291
le Courrier de la Meuse 4, 5, **28**, 76, 92, 123, 128, 131, 224, 298
le Courrier de la Meuse, Stoomdrukkerij van 131
Courrier de la Meuse-Marbaise, Stoomdrukkerij van de 28
Courrier du Limbourg **27**
Courrier hebdomadaire des arts, sciences et lettres 224
Court, Jos de la 204
Cox, W. 129, 188
Crajenschot, uitgeverij J.A. 238
Cramer, J.W. 150, 243, 274
Credo 80
Cremers, Jos 309
Cremers, W.A.M. 161
Creyghton, J.H.C. 134, 140
Creyghton, J.J.P. 37
Cristofoor, Stichting 240
Crolla, Ch. 80
Crolla jr., Electrische Drukkerij Joseph 124
Crolla, Stoomdrukkerij Gebr. 30, 130, 224

Crolla-Falise, Jos. 71
Crolla-Falise, uitgeverij en drukkerij Jos. 72, 282
Croon-Chambille, uitgeverij Th. 262
Crijnen, Ton 274, 275
Cudde, G. 268
Culemborg 23, 55
Culemborgsch Perscomité 263
cultuur 261, 276, 277
Cuppen, A.J. 159, 274
Custers, J.F.H. 228
Cuyk 44, 198, 215
Cuypers, Aug. 134
Cuypers, H. 154, 261
Cuypers, J.T.J. 261
Cuypers, Jules 134
Daane, T. 9
Dagblad de Grondwet 79
Dagblad de Stem 259
Dagblad van Arnhem 8, 22, **29**, 64
Dagblad van het Zuiden **37**, 54, 209
het Dagblad van Limburg 27
Dagblad van Maastricht **30**, 72, 130, 224, 312
Dagblad van Noord-Brabant **31**, 33, 36, 43, 61, 157, 190
Dagblad van Noordbrabant en Zeeland 31, **33**, 36, 128, 244, 259, 281
Dagblad van Twente 22
Dagblad van Zeeland 31, 33, **36**, 190
Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage 186
het Dagblad voor het katholieke volk 149
het Dagblad voor het roomsch-katholieke Noord-Brabantsche volk 196
Dagblad voor Noord-Limburg 12, **32**, 129, 138, 173, 188
Dagblad voor Noord-Limburg, NV 32
Dagblad voor Oss en omstreken **34**, 241, 251
Dagblad voor Twente **35**, 234
het Dagblad voor West-Friesland 300
dagbladconcentratie 50
dagbladdirecteuren 40, 144
dagbladplannen 20, 51, 114, 140, 196, 239
dagbladzegel 26, 94, 137, 252
dagbladzegel, afschaffing van 268
Dagelijks bulletin / Katholiek Nederlandse Persbureau **38**, 203
Dagelijksch nieuws- en advertentieblad 61
Dalfsen 273
Dam & Van der Marck, Uitgeverij Van 55
Dam, C. van 15
Dam, J.G. van 161, 311
Damen, E. 228
Damen, Jan 291
Daniëls, B. 228
Daniëls, C.L.A. 244
Daniels, D.A.J.M. 295
Dante 164
Dartel, T. van 37, 52, 228
Debats, M. 288
Debrot, G. 164
Dedemsvaart 273
deelabonnement 63, 89, 90, 98, 121, 125, 128, 174, 186, 188, 254, 262, 263, 268, 278, 281
Deering, A. 272
dekenaatsblad 140
Dekker, Jac. 195
Deldensch nieuws- en advertentieblad 273
Delfland 272
Delft 12, 39, 160, 161, 272, 291, 299, 311
Delfts katholiek dagblad **39**, 160, 272
Delftsche kerkklok 161
Den Bosch 22
Den Helder 83, 155, 167, 212, 213, 214
Denekamper courant 273
Denekamper nieuws- en advertentieblad 273
Dercks, G. 258
Derks, Jan 274, 291, 293
Derksen, A.B.A. 100
Derkx, Ger. 164, 202
Derkx, H. 285
Deterre 290
Deurne 1
Deuss, Chr. 141
Deventer 24, 234, 284
Deventer weekblad 234
Diaria catholica **40**, 144
Dickman, F.L.A. 222
Dickman, J.F.A.J. 295
Diderich, Josephus 243
Diderich, uitgeverij J. 271
Dieges, P.J.T. 22
Diemerbrug 106
Diening, A. 134
Diening, J.J.A. 173
Diepen, A.F. 25
Diepen, R.J.A. 202
Diepenveen 234
Diepstraten, A.A. 211
Dieren, A.F.G. van 75, 278, 285
Dieren, Firma A.F.G. van 75, 278
Dieren, Joseph van 75
Dings, Matt 275
Dinteloord 257
Distributienieuws Roosendaal 15
het District Zevenbergen **41**, 257
Ditmar, Firma F.B. van 61, 128, 281
Ditvoorst, J. 192, 308
DNL 173
Does, uitgeverij Frans de 10
Doetinchem 229
Domburg, A. van 24, 63, 274
de Dommel- en Aabode **42**, 53, 146
Dommer van Poldersveldt, G.E.G.C.K. 243
Donck, L.G. van der 50
Donders, H.J.M. 261
Dongen 43, 196, 259
Dongen, F.J.H. van 217
Dongen, Sjef van 259
de Dongenaar 43, 196
Dongensche courant (1905-{1910}) **43**
Dongensche courant (1910-{1923}) 43, 196
Doodkorte, A.C.293
Doolaard, A. den 63
doorbraak 24, 258, 294,
Doornenburg 63, 181
Dorbeck, J. 31
Dordrecht 160, 163, 291, 307
Dosker, C.M. 32, 129, 138, 169
Douven-Weegels, Firma 138
Douwes, J.J.M. 161, 291
Draaisma, Snelpersdrukkerij van T. 220, 221
Drabbe, C. 188
Drabbe, C.M. 12, 119, 244
Dreesmann, W. 12
Drehmanns, Jos 129
Drenthe 211, 220, 221, 222
Dresch, N.J.M. 184
Dresmé, T.M. 12
Dresselaars, L. 163
Dreumelsch nieuws- en advertentieblad 139
de Drie St. Andrieskruisen 140
Driebergen 51
Driehuis 201
Driehuis, Gerard 275
Driel 63, 181
Driessen, T.J.A. 228
Driessen, W.L. 229
Drift, drukkerij Gebr. Van der 272
Drimmelen 162
Drost, H. 293
drukpers 20
drukpers, nieuwe 281
Drumont, Edouard 264
Drunen 117
Druten 139, 181
Duchastel, Fortuné 243
Duinkerken, Anton van (pseud. van W.J.M.A. Asselbergs) 18, 24, 63, 274
Duister, Frans 274
Duitstalige bladen 127
Duivendrecht 106
Dungen, J.A.A. van den 50
Dussen 162
Duynstee, F.J.F.M. 24, 63, 140
Duijnstee, J.H.A. 161
Duyzings, M. 57, 288
Dijk, D.T. van 161, 299, 311
Dijk, P.H. van 164
E.D. bijvoegsel voor zaterdag 52
Ebbers, H.R. 229
Ebertowski, Marianne 176
de Echo / Cuyk 44

de Echo der waarheidsvriend **49**
l'Echo universel **47**, 48, 93
l'Echo universel de la presse catholique 47, **48**, 243
de Echo van de Maas **46**, 255
de Echo van het kanton Boxmeer en omstreken 44
de Echo van het land van Cuyk **44**, 61, 75, 198, 215, 278
de Echo van het Zuiden **50**, 61, 210
de Echo van Limburg **45**
Echt 126, 138, 169
Edam 182, 183
Edelman, H.C.R. 279
Eefsele 67
Eekeren, W.A.M. van 9
de Eembode **51**
de Eembode, Stichting 51
Eemnes 51, 74
Eerenbeemt, H.A.L. van den 230
Eerenbeemt, H.F. van den 28
Eerenbeemt, uitgeverij H.F. van den 27
Eerste Purmerender Electrische Drukkerij van J.D. 183
Egb. Geerdink Stichting 273
Egeraat, L. van 164
Eich, S.M. 79
Eigen haard 281
Eindhoven 16, 37, 52, 53, 54, 85, 146, 165, 228, 237
Eindhovensch dagblad **52**, 84, 85, 165, 237
Eindhovensch Dagblad, NV 52
Eindhovensche courant **53**, 58, 146
Eindhovensche Dagbladen Combinatie NV 52
Eindhovensche en Meierijsche courant 37, **54**, 146
Eindhovense Dagbladen Combinatie NV 84
Ekert, H. van 88
Elburg, G.G. van 18
Elden 63, 181
de Elf provinciën **55**
Elias, Ton 24, 274
Elk wat wils 290
Ellerman, Harms en Co, drukkerij 274
Elsen, G. van den 207
Elsen, T.P.J. 12
Elsevier-NDU 15
Elst 63, 181
emancipatie 5, 11, 23, 55, 79, 94
Emig, R.C.M. 202
Emonds, Joseph 82
Emstede, T. van 168, 188, 234, 273
Engelbregt, uitgeverij H. 17
Engelbronner, C.C.E. 243
Engelman, Jan 22, 274, 279
Engels, A.H.J. 292
Engering, J.J.S. 184
Enkelaar, Carel 35, 291
Enkelaar, Henk 176
Enkhuizen 98, 300
Enschede 22, 35, 226, 273
Enspijck 139
Erens, Emile 154
Erens, Fons 24, 80
Erftemeijer, H.G.J. 140
Erkens, H.C.J. 63, 229
Ermann, Herman 79, 237
Erp 198
Esch 208
Etten 15
Etten-Leur 232, 259
Eupen, uitgeverij W. van 42
Evers, E. 156, 235
Everwijn 160
Ewijk, B.W.L.F. van 239
Ewijk, C.B.L.F. van 239
Exploitatie-Maatschappij Quod Bonum, NV 22, 29, 35
Extra 63, 129, 170
Extra zaterdagnummer 148
Eyck, Charles 293
Eygelshoven 313
Eygenraam, L.C.L.274
Eygenraam, W. 163
Eyk, M. van 29
Eijk, Piet van der 274, 275
Eijkelenburg, J. van 50
Eijsbouts, Tom 274
Faas, Henry 291
Fabianus OFMCap (= W.E. van de Ven) 154
Faldera, August 188
de Familiebode 61
fascistische bladen 25
Feber, L.J.M. 140, 308
Federatie van Nederlandse Journalisten 101
Felling, E. 44
Fens, Kees 134, 291
Ferier, J.H.M. 129, 184
Feron, F.J. 147
feuilleton 94, 110, 281
Fidelius (pseud. van J.W.N. Melchers) 184
Film en radio 208
filmbijlage 208
Finale 119
Financieel-economisch bulletin 274
Flament, A.J.A. 154
Flaneur (pseud. van A.C.B. Arts) 186
Florin 309
Flottow, H.B.G. 161
formaat 92, 149, 166
foto's 7, 31, 44, 50, 63, 74, 75, 79, 83, 119, 125, 129, 146, 161, 163, 169, 183, 184, 186, 188, 191, 198, 202, 208, 214, 215, 222, 225, 234, 242, 244, 257, 268, 273, 281, 291, 292, 305, 308
fotopagina 52, 166,
Fraiture, F.J. de 63
Franquinet, E. 80
Franses OFM, Desiderius 164
Franstalige bladen 4, 5, 27, 28, 47, 48, 224, 238, 243, 265
Frencken, J.F.A.M. 33, 169
Frequin, Louis 23, 63, 97, 141, 170
Friesche Bond 221
Friesland 211, 220, 221, 222, 291
Friesland, West 213, 225
Frisia catholica 222
Fritsen, E.H.A. 193
Frydank (pseud. van Louis Geelen) 285
fusie 15, 23, 52, 88, 119, 138, 155, 160, 169, 170, 183, 186, 187, 188, 196, 209, 274, 281, 291, 308
Futura, NV 22, 51, 59, 79, 119, 196, 292, 299
Fijnaart 232, 257
Gadiot, Ernest 132, 175
Gagneux, J.J.E. 243, 265
Galama, S. 211
Galen, A. van 24
Galesloot v.d. Berg, M. 293
Galesloot, K. 293
Galesloot, Willem 22
Gambon, uitgeverij Hubert 27
Ganzeboom, Chr. 269
Gastel 56
Gastel, M.P.J. van 79
Gastelsche courant **56**, 232
Gazet van Limburg **57**, 173, 288
Geelen, Louis 285
Geertruidenberg 117, 162
Geerts, M.C. 90
Geesbergen, A.L. van 259
geestelijkheid, rol van de 65, 68, 83, 146, 159, 191, 219, 263, 270
Geffen 231
Geilenkirchen, Fred. 313
Geilenkirchen, J.M.F. 313
Geïllustreerd bijblad 61
Geïllustreerd familieblad 61, 281
Geïllustreerd weekblad 53, **58**, 168
Geïllustreerd weekblad Roetemeijer, Witstijn & Co., Vennootschap 58
Geïllustreerd weekblad voor Katholieken 60, 166
Geïllustreerd weekblad voor Nederland 22, **59**, 79
Geïllustreerd zondagsblad – Nederlandsche illustratie 6, 31, 44, 56, **61**, 75, 79, 94, 128, 132, 146, 157, 161, 168, 174, 184, 190, 198, 202, 215, 232, 242, 249, 255, 257, 261, 285, 286, 305, 308, 314
Geïllustreerd zondagsblad / de Spaarnestad **62**, 74, 110, 118, 119, 140, 159, 163, 166, 169, 182, 183, 186, 194, 214, 219, 222, 223, 225, 232, 244, 254, 263, 268, 300

Geïllustreerd zondagsblad / Tilburgsche courant 186
Geïllustreerd zondagsblad van de Zuidlimburger 313
Geïllustreerd zondagsblad voor Katholieken 7, **60**, 106, 118, 149, 171, 184, 274
Geïllustreerd zondagsblad voor de stad Osch 255
Geïllustreerd zondagsblad voor het Kanton Weert 94
Geïllustreerd zondagsblad voor het katholieke huisgezin 232
Geïllustreerde zondagslectuur voor de lezers van de Tilburgsche courant 234, 268
Geise, H. 119, 311
Gelderen, Boekhandel J. van 194
Gelderland 29, 63, 64, 65, 69, 239, 291
Gelderland, Noord 234
Gelderland, Oost 66, 67, 68, 70, 77
Gelderland, Zuid 44, 139
de Gelderlander 8, 11, 23, 29, 32, **63**, 129, 170, 217, 229, 284, 304
de Gelderlander, NV Uitgeversmaatschappij 8, 23, 63, 134, 170, 173, 176, 217, 229, 284
Gelderlander-Pers 14
Geldermalsen 139
Geldermans, L.N. 225
Geldersch dagblad 29, **64**
Geldersch volksblad **65**, 68, 70
Geldersch weekblad 239
de Geldersche Achterhoeker 66, 67
de Geldersche bode **66**, 67, 77
de Geldersche bode en Geldersche Achterhoeker 66, **67**
Geldersche courant 65, **68**, 70, 273
Geldersche courant en Geldersch volksblad 68
de Geldersche Courant, NV 68
Geldersche koerier **69**
de Geldersche Koerier, NV Courant- en Handelsdrukkerij 69
Geldersche krant 68, **70**, 273
Geldrop 165
Geleen 126, 173
Gellicum 139
Geloofsverdediging 292
geloofsverdediging 20, 26, 89, 116, 151
de Geluksbode **71**, 72, 282
Gemeenschappelijk Bezit Dagbladaandelen Volkskrantgroep, NV 291
Gemeenschappelijke Pers Dienst 129, 242
Gemert 1
Gemonde 208
Gendringen 65, 77
Gendt 181
Gennep 44, 129, 198, 215
Gent 63
Gent, W. van 24, 184, 293
Gerats MSC, A. 24
Gerits, J.A.M. 32
Gerlach OFM (= N.J.H. Royen) 293, 313
Gerris, Jacobus 204
Gerritsen, J.D. 211
Gervasius OFM Cap (= H.F. van der Leemputten) 258
Gestel 53
Gestel, A. van 274
Geurts, A.H. 261
Geurts, P. 154
Geurts, P.J.H. 137, 169, 274
Geurtsen, G. 166, 274
Gezelle, Caesar 261
de Gezellige huisvriend 30, **72**, 130, 282
Gezellige lectuur 163
Ghert, Ed van 1, 86
Gheijn, E.F.J. van der 204
Gheyn, J.V.H.Th. van den 63
Gianotten, H. 202
Gianotten, uitgeverij en drukkerij H. 13, 202
Gielen, A.B.H. 154
Gielen, J.J. 15
Gils, A.A. van 119
Gils, Antonius van 204
Gilze 259
Gilze-Rijen 196
Gilze-Rijensche courant 196
Ginneken 196
Ginneken, Jac. van 164
Ginnekensche courant 196
Goddijn, Walter 275
Goderie, Jan 31
de Godsdienstvriend 245
Goede en Co., uitgeverij Fr. de 283
Goede, Uitgeverij Gebr. de 16, 283
Goede-de Greeff, Uitgeverij W.P.I. de 16, 283
Goemans, A.J. (= pater Monald Goemans OFM) 120
Goes 31, 33, 36, 190, 259, 305
Goewie, uitgeverij E.A. 266
Goewie, uitgeverij L.J. 266
Goinga, K. 211
Goldschmitz, W. 57, 129, 288
Gommans, G.L.W. 211
Gommers, R.A.M.E. 259
Gompertz, Eug. 22
Gons, Peter 50
het Gooi 73, 74
Gooi en Sticht, NV 74, 194, 263
Gooische courant **73**, 159
de Gooische post **74**, 159, 194, 263
Goossens, E.F.M. 32, 126
Goossens, P. 13
Gorinchem 139
Gorkom, L. van 261
Gorris, Gabriël 80
Gorsel 234
Gouda 22, 106, 160, 191, 291
Goudsch nieuwsblad 191
Goudsche kerkklok 191
Gouw, Nico de 50
Graaf, A. de 166
de Graafschap 65, 229
Graafsche courant 44, 61, **75**, 231, 278, 302
Graafsche Drukkerij Wed. A. Verhaak NV 75, 278
Gratis advertentieblad [Nijmegen] 63
Gratis advertentieblad voor Nijmegen en omstreken 69
Gratis bijblad van de Graafsche courant gewijd aan den landbouw, veeteelt en populaire wetenswaardigheden 75
Grave 20, 26, 75, 217, 231, 278, 302
's-Graveland 74
's-Gravenhage 12, 38, 40, 47, 48, 81, 93, 96, 105, 119, 142, 145, 151, 203, 204, 216, 218, 227, 243, 244, 245, 265, 271, 291, 293, 307
Greif, Ben 274
*de Grensbode (*1890-1892*)* **76**, 224
*de Grensbode ([*1895*]-[*1925*])* 66, 67, **77**
*de Grensbode ([*1896*]-[*1907*])* **78**
de Grensbode, NV 76
Grete, M.L.H. 184
Greven, drukkerij 258
Greven, Drukkerij Th. 299
Greven, uitgeverij Arn. M. 95, 306
Griendt, F.H.M. van de 166
Griendt, Jos. van de 190, 273, 284
Griendt, Willem van de 191
Griensven, F. v. 37
Griepink, J.F.A. 211
Grinten, H. van der 84, 88, 164
Grinten, J. van der 164
Grinten, L.M.J.A.van der 31
Groen, J. 129
de Groene Amsterdammer 261
Groenendael, H. van 309
Groenendael, J. van 33
Groenlo 66, 67, 77, 229
't Groentje 161
Grol-Veeger, N. 211
Grolsche Courant 67
de Grondwet 15, 59, 61, **79**, 247, 308
de Grondwet, Katholieke Vereenigingen (Rotterdam, Schiedam) 184
de Grondwet, NV Uitgeversmaatschappij 15, 79
de Grondwetsgezinde Batavier 63
Groningen 100, 105, 156, 211, 222, 260, 291
Groningen, provincie 100, 211, 220, 221, 222, 260
Groninger Dagblad 222
Grood, R. de 135
Groot, Cor de 24, 140, 164, 274, 291
Groot, J.D.C.L. 173
Groot, Jac de (pseud. van Jan Roovers) 258

Groot, Kees de 120
Groot, uitgeverij P.S. de 51
Groot-Limburg **80**
Groothoff, Geert 2, 156, 222
Groothuis 222
de Grote Provinciale Dagbladen, Vereniging 15
Grovestins, K.F. Sirtema van 47, 48
Grundmeijer, J.H.J. 291
Grunsven, Ad van 34, 228, 250
Gruwel, Henk 129, 173
Grijpink, Jacques 12
Gualzatta 31
Gulpen 233
Gun u De Tijd 274
Gunther, G. 22
Haagsche courant 12
de Haagsche morgenpost **81**, 149
Haagse vereniging voor roomsch-katholieke kiesbevoegden de Toekomst 271
Haaksbergen 273
Haaksberger nieuwsblad 273
Haan, Ko de 222
Haaren, Marcus van 255
Haarlem 62, 91, 102, 106, 111, 114, 154, 159, 166, 183, 223, 234, 254, 291, 301
Haarlemmerliede 106
Haarlemmermeer 102, 106, 254
Haas, J. de (pseud. van H. Bresser) 138
Haas, uitgeverij J.S. de 6, 152
Haastrecht 191
Haffmans, L. 285, 286, 287
Hagen, C. ten 24, 240
Hagen, Drukkerij T.C.B. ten 12, 47, 93, 244
Hagen, P.J.A. ten 244
Hagen, Th. ten 24
Hagen, uitgeverij J.W. ten 47, 48, 243
Hahn, K.J. 134
Haimon, Paul 80
half abonnement 274, 281
Halfweg 106
Hallewas, J.J. 12, 119
Halsteren 257
Hamers, J.P.H. 222
Hamersveld 51
Hamersveld, C.M. van 119, 219
Hammecher, H. 294
Handel 1
de Handelsbode 262
handelsnieuws 46, 50, 140, 257, 262, 274
Hanekroot, Leo 24, 274
Hank 162
Hansma, Lieuwe 13
Harderwijk 51
Haren, C.C.A. van 18
Hark, P.P.L. van der 221
Harkx, W.A.J.M. 259
Harten, Pieter 192
Hasewinkel, H.T., uitgeverij 273
Hasselt, R.J.G.M. van 15
Haver, H.J.Ch. 110
Haye, F. 154
Hazelzet, L.J.M. 140, 160
Heelsum 63
Heemskerk 110
Heemskerk aan Duin 110
Heemstede 106, 108
Heemstede, Leo van (pseud. van Leo Tepe) 22, 261
Heerdt, J.F. van 271
Heeres, J.G. 112, 189, 274
Heereveld & Co, uitgeverij J.F. van 139
Heerhugowaard 213
Heerkens, T.E.F. 234
Heerlen 57, 80, 82, 126, 127, 128, 130, 138, 174
de Heerlensche courant **82**
Heerlensche Drukkerij J. Anten en Zonen 82
Heerler Zeitung 127
Hees 63
Hees, Nico van 134, 176
Heesch 231
de Heilige stede 159, 274
Heilo 110
Heirman en Co, Firma 90
Heitling, W.H. 229
Hekendorp 191
de Heldersche post **83**, 167
de Heldersche Post, Drukkerij en Uitgeverij 83
Hellendoorn 273
Helman, Albert 277
Helmer, J.W. 274
Helmond 1, 16, 84, 85, 86, 87, 88, 138, 148, 153, 164, 193, 195, 228, 237, 314
Helmond, NV Boek- en Handelsdrukkerij 21, 88, 138, 148, 164, 268, 314
*Helmonds dagblad (*1961*)* 153
*Helmonds dagblad (*1964-*[*1980*])* 52, **84**, 88, 153
*Helmondsch dagblad (*1919-*[*1929*])* 52, **85**
*Helmondsch dagblad (*1944-1945*)* 1, **86**, 228
Helmondsch nieuwsblad **87**, 195
Helmondsche courant 23, 84, 86, **88**, 153
Helmondsche courant, Stichting 88
Helmondsche koerier 88
Helvert-van der Bom, Firma J.M. 180
Helvert-Weijermans, uitgeverij E.H.B. van 78
Hemsing, H.J.P. 167
Hende, Ruud van den 274
Hendrichs, F.L.E.M. 79, 154
Hendriks, G.J.H. 164, 314
Hendriks, L. 65
Hendriks, M. 175
Hendrikx, F.N.J. 37
Hendrikx, W.C.M. 88, 164
Hengelo 35, 273
Hengelo'sch nieuws- en advertentieblad 273
Hengelosche courant 273
Henkus, Uitgeverij J.A.H.A. 6
Henricus OFMCap. (= W.C.M. Hendrikx) 88, 164
herdrukken 20, 245
Hermans, A.L. 79
Hermans, Fons 164
Hermans, Henri 9, 154, 291
Hermans, Hyacinth 140, 261
Hermes, NV Drukkerij 52, 85, 237
Hernould, A. 134
Herold, Felix 31, 128, 157
Herpers 313
herstel der bisschoppelijke hiërarchie 164
's-Hertogenbosch 13, 14, 16, 24, 26, 50, 89, 135, 178, 204, 206, 207, 208, 209, 228, 240, 241, 242, 274, 289, 291, 294
's-Hertogenbossche courant 14, 242
Heruer, H.P.M. 119
Herveld 63
Heteren 63, 181
Hetzler, J.H. 8, 38, 203
Heugten, Johannes van 25
Heugten, W.A.M. van 188
Heusden 14, 117, 250
Heuts, T.A.M. 15
Heuvel, F.A. van den 52, 60, 149, 237, 274
Heuvel, uitgeverij A.B. van den 114
Heijden, A.C. van der 50
Heyden, drukkerij T. van der 146
Heyden, E.J.J. van der 164
Heyden, J. van der 293
Heijl, Snelpersdruk van C.L. 306
Highly, kolonel 52
Hillegom 106, 120
Hilst, A.C. van 291
de Hilver- en Vechtbode, drukkerij 74, 263
Hilversum 22, 51, 73, 74, 101, 145, 194, 263, 293
Hilversumsche courant 61
Hoeben, Hein 38
Hoebens, L. 293
Hoefnagels, Frans 52
Hoefsmit, A. 129
Hoek, A. van 228
Hoek, G. v.d. 313
Hoek, Luc. van 293
Hoensbroek 129
Hoeven 232
Hoeven, C.A. van 63
Hoeven, uitgeverij Adr. van der 28
Hofhuizen, Herman 274
Hogenstyn, H. 234
Hol, G.H.J.L. 22, 29, 208, 281, 291
Hol, H. 129, 188

Holdert en Co, Drukkerij 22, 81, 149, 274, 289
Holland, Drukkerij 134
Holland, Jan (pseud. van A.J. Vitringa) 274
Hollandsche Illustratie 281
de Hollandsche politiek 238
Hollman, K.L.H. 298
Hollman, uitgeverij Chr. 123
Hollman-Rutten, uitgeverij Chr. 28
Holterman, H.J. 234
Honig, G.G. 152
Hontelé en zonen, uitgeverij L. 246
Hoofddorp 102, 106
Hoog, A.J. de 196
Hoogenhoff, M. van den 15
Hoogenstraaten, E.J. 138
Hoogland 51
Hooglanderveen 51
Hoogstraten, T. van 261
Hoogte, J.A.G. van der 272
Hoogveld, P.C. 15
Hoorn 155, 156, 213, 214, 222, 225, 235, 300
Hoornik, E.J.A.M. 276
Hootegem, C.J. 259
Hopstaken, Firma M. 56, 143, 162, 232
Horst 32
Horst, H.F. van der 74, 222
Hosson, F.C. de 189
Houben, H.M. 259
Houben, J.J.A. 79
Hourakpolder 106
Houten 23
Houthem 130
Huberti en Co, uitgeverij 152
Hüffer, C. 154
Hugens, Wim 12
Huibers, J.P. 212, 300
het Huisgezin **89**, 206, 208
het Huisgezin, NV Maatschappij Dagblad 89, 208
Huissen 63, 181
Hulskorte, F.J.G. 23, 63,126, 129, 170, 173
Hulsman, Bernard 74
Hulsman, J.B.H. 105, 156, 222, 244
Hulsman, M. 295
Hulst 31, 33, 36, 90, 259, 305
Hulster weekblad 90
het Hulsterblad **90**
Humoristisch weekblad 63, 287
Hunting, K.J. 65, 68
Hupperetz, P.H.E. 169
Hussen, N.J.J. van 52
Hustinx, J.P. 259
Huijbers, A. 261
Huys, G. 31
Huyskens, Pierre 129
Huysmans, G.W.M. 228
Hypertonides (pseud. van Lou Lichtveld) 230
de Illustratie / Van Ditmar 61, 128, 281
de Illustratie voor het katholieke huisgezin 186
illustratiebladen 44, 50, 52, 79, 128, 146, 149, 171, 174, 184, 186, 190, 202, 208, 219, 242, 281, 300, 308
Ilpendam 182, 183
In den storm **91**
Indemans, E. 30, 312
Indonesië 227
Indoornik 63
industrie 115
Informatiebulletin van het bisdom Groningen 211
Inkijk 126
integralisme 54, 140,
Intermezzo 138
Intrapress Servicecentrale voor Pers en Publiciteit 197
Italië 134
Izaks, Firma A.J. 295
jaargangnummering 196, 274
Jacobi, H. 9
Jacobs, J.H. 259
Jacobs, J.H.P. 80
Jacobs, Jac. 125
Jacobs, M.H. 134
Jan Gijzenvaart 201
Jansen, A. 261
Jansen, A.B. 63
Jansen, A.J.J. 184
Jansen, L.F.W. 24
Jansen, uitgeverij en drukkerij J.L.M. 121, 252
Jansen, W.H.J. 184
Jansen, W.P.H. 261
Janssen, A.J. 65, 68
Janssen, Gerard 157
Janssen, M. 279
Janssen, M.P. 155
Janssen, Wim 176
Janssens, L. 154
Je Maintiendrai 24, 294
Jeugdkrant 159
Jezuïeten, paters 176, 275
Joling, A.J. 261
Jong, A. de 211
Jong, B.P.M. de 292
Jong, T.P.M. de 211
Jong, Tjebbe de 222
jongeren 24
Jonkers, H. 33, 164
Jonkers, J. 288
Jorden, Adolph 127
le Journal de la Haye 243, 265
Journal de la Haye du dimanche 265
Journal des Pays-Bas 47, **93**
Journal du Limbourg 28, **92**
de Journalist 101
journalisten 101, 105, 145
Junior (pseud. van F.J.F.M. Duynstee) 24
Jurgens, J. 134
Jussen, H. 288
Juten jr., Ant. 9
Juten, A.G.G. 9
Juten, A.J.L. 9
Juten, J.A.G. 9
Juten, NV Stoomboekdrukkerij van Gebr. 9, 180
Juten, W.J.F. 9
Juten, W.L.A. 9
Jutphaas 23
Kaag, A.H.W. 22
Kaag, H.A. 154, 164
Kaatsheuvel 43, 50, 117
Käller, A.J.M. 31, 225
Kagie, Rudie 176
Kalb, W. 88
't Kalf 292
Kallen, Albert van der 31, 63, 140, 261
Kallen, W.A.M. van der 29, 160, 166, 274
Kampenhout, J.W. van 154
Kampschröer, G.W. 299
de Kandelaar 31, 33
het Kanton 196
Kanton Oosterhout 196
het Kanton Weert 61, **94**
Kanton Zevenbergen **95**, 256
Karakter 140
Karhof, Nic. J. 184, 190
Karmelk, R. 24
Karthaus, P.F.M. 228
't Kasteel van Aemstel, Drukkerij 149, 214
Kasteel, P.A. 154, 160
katernen 23, 129, 173
katholiek democratische beweging 22, 148
Katholiek Indisch Bureau 227
Katholiek Indisch Persagentschap 96, 142
Katholiek Indisch weekblad **96**, 142
Katholiek Journalisten Centrum 101
het Katholiek kerkbericht [Rotterdam] 307
Katholiek kompas **97**, 141, 294
*Katholiek leven (*1944-1947*)* 80
Katholiek Nederlands Persbureau, NV 38, 136, 203
Katholiek Perscongres, Brussel (1930) 40
*'t Katholiek volksblad ([*1889*]-[*1898*])* **98**
*het Katholiek volksblad (*1898-1900*)* 19, **99**, 312
Katholiek weekblad voor Deventer en omstreken 273
Katholiek zondagsblad voor Enschedé en omstreken 273
Katholiek zondagsblad voor Tiel en omstreken 295
Katholieke Actie 38, 284, 299
Katholieke Arbeiders Beweging 291

Katholieke Bond van werknemers in de bouwnijverheid Sint Joseph 291
Katholieke Bond van werknemers in het kleding en textielbedrijf Sint Lambertus 291
katholieke cultuur 154, 164
de Katholieke Groninger **100**, 260
de Katholieke illustratie 89, 281, 301
de Katholieke Illustratie, NV 89
de Katholieke journalist **101**, 105
Katholieke Kamerclub 185, 188
Katholieke Kiesvereniging Recht voor Allen 239
de Katholieke kring 244
Katholieke Limburger 252
de Katholieke meerbode **102**
Katholieke Nederlandsche Dagbladpers, KNDP 144
Katholieke Nederlandsche stemmen (1852-1856) 20, **103**, 112
Katholieke Nederlandsche stemmen, over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde **104**, 112, 113
Katholieke Nederlandse Dagbladpers, Vereniging de 38
Katholieke Nederlandse Journalistenkring 101
Katholieke Nederlandse Nieuwsblad Pers, KNNP 136
Katholieke Nieuwsblad Uitgevers, KNU 136, 197
de Katholieke pers 101, **105**, 145
Katholieke Sociale Actie 119, 219, 292, 295
Katholieke Universiteit Nijmegen 59, 164
Katholieke Volkspartij 275
het Katholieke weekblad voor Haarlemmermeer, Amstelland en omstreken 6, **106**, 107
het Katholiek weekblad voor Nederland 35, **107**, 159, 166, 234, 301
de Katholieke Wereld-Pers, Persbureau 38
de Katholieke wereldpers 38
de Katholieke werkman 289
Katinpers **108**
Keesen, S.P.M. 23
Keesom, S.J.A. 219
Kelckhoven, G. van 225
Kellenaers, A. 292
Kellenaers-Damerau, Anna 292
Kemna, H.B.A.M. 24, 38, 203
Kemp, Mathias 188
Kempen 237
Kempen, P. van 288
Kempen, W. van 24
Kempenland 37
het Kempenland **109**, 199
de Kennemer 62, **110**, 201
Kennemer dagblad **111**, 159, 166
de Kennemer, NV Drukkerij 110, 201
Kennemerland 111, 159, 254
Kerk en wereld 273
Kerkbericht voor Roomsch-Katholieken [Rotterdam] 307
Kerkbericht voor Roomsch-Katholieken in Helder 167
Kerkbericht voor Roomsch-Katholieken te Leiden 171
Kerkbericht voor Twente 35
kerkberichten 74, 79, 81, 83, 100, 110, 125, 129, 140, 161, 163, 167, 171, 179, 191, 208, 244, 260, 263, 268, 274, 307, 313
Kerkberigt voor Roomsch-Katholieken te 's-Gravenhage 244
Kerkblad [Twente] 273
Kerkelijk register 26
Kerkelijke courant (1857-(1871)) 103, 104, **112**
Kerkelijke courant (1873-1874) 104, **113**
Kerkelijke diensten voor roomsch-katholieken in de gemeente Groningen 100, 260
kerkelijke invloed 169
Kerkhoffs, H. 29, 217
Kerkhoffs, L. 8
Kerkklok 125, 129
Kerkklok voor het dekenaat Gouda 191
Kerkklokje van Tilburg 268
de Kerkklokken van Sint Joris 51
Kerkkrant [Twente] 273
Kerklijst [Haarlem] 166
Kerklijst voor de Katholieken van Alkmaar, Purmerend en Schagen 179
kerklijsten 35
Kerkraadsche courant 313
Kerkrade 57, 126, 129, 136, 253, 313
de Kerkradenaar 253
Kerssemakers, Ton 148
Kersten, kapelaan 79
Kerstens, F.A. 90
Kerstens, P.A. 274
Kervel en Co., Drukkerij J. 6
Kessel 231
Kessel, C.C. van 291
Kesselaer, A. 236
Keulemans OCarm, Th. 24
Keulen, H.A.C. van 88
Keulen, W. 88
Kien, uitgeverij W.K. 239
kiesdistrict 41, 98
kiesvereniging 271, 313
Kimpe, P. de 88
kinderbijlage 22, 159, 166, 202, 208, 225, 244
de Kindercourant 166
Kinderen, M. Der 218
Kinderkrant 291
kinderrubriek 63
Kirchrather Volkszeitung 313
Klare, Paul 275
Klein dagblad **114**
Kleine koerier **115**, 202
Kleine koerier voor Tilburg en omstreken 115
Klerk, C.R. de 274
Kleijn, Stef 57, 288
Klönne, B.H. 261, 274
Klompé, H. 119
Klompé, M.A.M. 164
Klundert 232
Kluwer, NV 176
Klijn, W.J.J. de 268, 270
KNDP Mededeeling 144
Knepflé, G.A. 33, 126, 173
Knippenberg, H.H. 88
Knipping, B. 134
't Knuppeltje in het hoenderhok van godsdienst en politiek **116**
Knuvelder, G.A.J.M. 22
Knuvelder, G.P.M. 148, 164, 268
Koegras 83
Koekkoek, G. 234
Koelman, T.A. 22, 289
Koenders, Angelinus 255
Koens, J.F.J.M. 12, 119
de Koerier 69
Koersen, Th.D.J.M. 164
Koken, Win. 253
Kokkelkoren, Antonius 160, 163
Kolfschoten, R.J.C.T. 239
Kolkman, J.A. 291
Kolkman, M.J.C.M. 239
Koog aan de Zaan 292
Koolen, D.A.P.N. 261
Koops, H. 161
Kooten, uitgeverij C. van 194
Kors, J.B. 164
Kortenhoef 74
Kortenhorst, L. 291
Kortenhorst, L.G. 12
Korteraar 106
Korthout, Wim 119
Koster, F.J. 281
Koymans Zoon, drukkerij W. 298
Kraakman, J. 179
Krabben, B. v.d. 228
Krekel, J.B. 63
Kreling, G. 293
Kreutzer, H. 293
Kreutzer, H.H. 134
Kromme Rijnstreek 23
Krommenie 292
Kronenburg, J. 154
Kroon, Ben 274, 275
Kroon, J.J. 208
Kropholler, A.J. 154
Kropman, G.J.C.D. 22, 164
Kropman, Paul 159, 160, 166
Kruisland 257
Krijnen, P.J.C. 68
Kudelstaart 106

Kühn, drukkerij C. 100
Küppers en Laurey, uitgeverij W. 166
Küppers, H.J.B. 166
Küppers, W. 52, 166
Kuilenburg 139
Kuin, Dirk 275
Kuiper, Arie 275
Kuiper, B. 291
Kuiper, C.J. 291
Kuis, T. 211
Kuitenbrouwer, H. 293
Kuitenbrouwer, L.M.A. 22, 293
Kunkeler, Jet 275
kunstbijlage 52, 265
Kusters, uitgeverij en drukkerij A. 45, 98, 179, 219
Kusters, W.J.A.G. 219
Kuyle, Albert (pseud. van L.M.A. Kuitenbrouwer) 22, 293
Kuijpers, H.-J. 176
Kuijpers, Henri 140
Kuypers, J. 129
Kuijpers, Johan 140, 160
Kuypers, M.J.G. 199, 283
Kuypers, Paul 1, 86, 88, 164, 314
Kwakel 106
Kwakman, T. 154
Laan, Adri 63, 170
Laar, L. v.d. 228
Lagé, W. 141
Lammers, H. 272
Lammers, L.B.M. 166, 261
Lamsweerde, H.C.J.A. van 22, 159, 166, 274
Lanaeken 264
Land en vee 94
het Land van Hulst 305
Land van Maas en Waal 139, 302
Land van Rode 313
het Land van Thorn 94
landbouw 16, 41, 44, 75, 79, 94, 174, 232, 233, 286, 309
Landbouw en veeteelt 232
Landbouw-kroniek 174
Landbouw-kroniek der Overmaassche courant 233
de Landbouwgids 79
Lande, J.C.L. van der 234
landelijke editie 22, 69, 208
landelijke edities 242
Landman, A.A. 173
Langebent, Ad 12, 291
Langendam, A.J.J.M. 63
Langendam, C.J. 304
Langendam, Drukkerij C.J. 22, 304
Langendam, Firma & Co 63
Langendam, S.P. 11, 63, 304
Langendam, uitgeverij S.P. 63
Langenhorst, E.A. 259
Langenhuysen, Firma C.L. van 6, 261, 274
Langenhuysen, uitgeverij A.P. van 204, 218, 265
Langenhuysen, uitgeverij Gebr. 151, 204, 216, 245, 271
Langeraar 106
Langstraat 14, 50, 117, 268, 291
de Langstraat **117**
Lans, B. 119
Lans, J.R. van der 63, 89, 261
Laren 51, 73, 74
lasterproces 11
Laudy, A. 57, 79, 154, 164, 173, 261, 274
Laumans, Q. 228
Laurel, A.M. 202
Laurey, Harriët 291
Lautenslager, F.L. 63
Lebens, P.A. 161
Lebens, W.H. 129
Lebesque, H. 285
Ledenlijst / Nederlandsche Roomsch Katholieke Journalisten-Vereeniging 105
Leemputten, H.F. van der 258
Leenes, H. 291
Leer, J. van 154
Leerdam 139
Leeuwarden 2, 221, 222
Leeuwen, F. van 263
Leeuwen, uitgeverij C. van 194
Leeuwen, uitgeverij J.W. van 171
de Leeuwensche courant 139
Leguit Cz, Drukkerij P. 106
Leiden 10, 18, 105, 106, 118, 119, 171, 292, 299, 310, 311
Leidsch weekblad 310
*de Leidsche courant (*1869-1902*)* 171
*de Leidsche courant (*1892-1902*)* 61
*de Leidsche courant (*1906-1909*)* **118**, 119, 171
*de Leidsche courant (*1909-[1980])* 12, 18, 60, 62, 118, **119**, 161, 299, 311
de Leidsche courant, NV 119
Leimuiden 106
Leiter-Nijpels, Electrische Drukkerij 121, 290
Lelieveld, L.C. 213
Leloup en Peters, uitgeverij 314
Leloup, uitgeverij Gebrs. 314
Leloup, uitgeverij Joseph 314
Lemmens, V. 236
Lemstra, J. 211
Lent 63, 181
Leo, Albert 140
Leune, J.W.C. 119
Leusden 51
Leusink, A.A.B. 63
Levigne, H. 24
Leijdeckers, W.C.H. 160, 166, 274
Leyen, C.A. 140
Leyendekker, L. 259
Leijten, Drukkerij W. 306
Leijten, J.W. 196
Leijten, uitgeverij J.W. 196
Leythe, Alphonse de (pseud. van P.J.M. Aalberse) 22
liberaal-katholicisme 5, 28, 47, 92, 93, 121, 122, 157, 252, 273, 287, 298, 312
liberalisme 26
Lichtstralen **120**
Lichtveld, Lou 230
Liemers 239
Liempde 208
Lierop 1
Lierop, A.S.A.A. van 38, 257
Lierop, K. van 1, 86
Lieshout 1
Lieshout, G. van 12
Liessel 1
Lievelde 67
Limburg 4, 5, 27, 28, 30, 57, 80, 92, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 147, 168, 169, 172, 173, 175, 252, 264, 291
Limburg, Midden 138, 173, 288
Limburg, Noord 32, 44, 173, 215, 217, 285, 288
Limburg, Zuid 19, 174, 312
*Limburg ([*1874*]*-1912*)* **121**, 132, 175, 185, 252, 309
*Limburg (*1945-*)* 121
*Limburg (*1947-1948*)* 80
Limburg aan Christus 129
*de Limburger (*1845-[1866]*)* **122**, 298
*de Limburger (*1912-[1920]*)* **124**, 282
*de Limburger (*1921-1941*)* **125**, 129, 174, 309
*de Limburger (*1971-[1980])* 32, **126**, 129, 138, 173
*de Limburger ([*1867*]*-[1874]*)* 28, 122, **123**, 172
Limburger courier **127**, 128
Limburger koerier 33, 57, 61, 127, **128**, 174, 210, 236, 244, 281, 288
de Limburger, NV Courant 125
Limburgia Krant 32
Limburgia, Zondagsblad van 't Limburgsch nieuwsblad 130
Limburgia-Pers 14, 32, 126, 129, 138, 173
Limburgsch advertentieblad 130
Limburgsch dagblad 32, 125, **129**, 138, 174
Limburgsch Dagblad NV, Uitgeversmaatschappij 129
het Limburgsch Dagblad, NV Maatschappij tot Exploitatie van 125
Limburgsch nieuwsblad 19, 30, 72, **130**, 282, 312
het Limburgsch volksblad 28, 99, **131**
Limburgsch zondagsblad 62, 169
de Limburgsche aankondiger 61, 121, **132**, 175, 185, 309
Limburgsche Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij, NV 175, 309

Limburgsche illustratie **133**, 147, 188
Limburgsche Landbouwbond 94
de Limburgsche morgen 148
Limmen 110
Linde, J. van der 178, 204
Linden, Frenk van der 275
Linden, uitgeverij E.J.J. van der 171
Lindendaal Jacobs, H.L. 22
Linders, Jan 84, 153
Lindert's Electrische Drukkerij, NV Jos J. van 44, 198, 215
Lindner, C.H.M. 228
Lindveld 67
de Linie **134**, 176
de Linie, NV 176
de Linie, Stichting 134
Linnebank, D.A. 295
Linnebank, Herman 139
Lisonne, P. 154
Lisonne-Wierdels, P. 154
Lisse 106
Lisserbroek 106
Lith 231
Lithoijen 231
Lockum, Snelpersdrukkerij Gebr. van 200
Lodewijks, J.L.M. 52
Lohuis, H.J.A. 67
Lom, H.A. 137
Lombardo, Riccardo 134
Lonneker courant 273
Loo, F. van de 164
Loomans, Antonius 308
Loon op Zand 117
Loon, uitgeverij M.J. van 78
Loos, T. van der 221, 222
Loosbroek, drukkerij M.W. van 250
losse verkoop 267
Losschersch nieuws- en advertentieblad 273
Losser 273
Lossersche courant 273
Louw, Jan de 202
Louw, P.C.P. de 193
Lovinfosse, drukkerij F., Luik 4
Lucas, Charles 22
Lucas, H.J. 262
Lucas, J.W. 166
Ludwig 79
Lücker, J.M. 159, 274, 291
Luik 4
Lumax, NV Drukkerij en Uitgeverij 291
Lunter, W. 211
Lurasco, C.F. 243
Lurasco, F.M. 22
Lutkie en Cranenburg, Firma 50, 89, 207, 208
Lutkie, Eugène 89
Lutz, J.C.F.M. 244
Lux 110
Luijten, Firma N. 268
Luijten, Frans 168
Luijten, Vincent 268
Lijmers 65, 229
Lijnentrekker (pseud. van Jan Bouman) 291
de Maandagmorgen 9, 44, **135**, 208
Maandelijks bulletin / Katholieke Nederlandse Nieuwsblad Pers **136**, 197
Maarseveen, J.H. van 279
Maas en Waal, Land van 177, 255, 295
de Maas en Waler **139**, 177, 181
de Maas en Waler, NV Electrische Drukkerij 139, 181
Maas, Loe 24, 57, 236, 288
Maas, Simon 134, 176
Maas, Willem 134, 293
*Maas- en Roerbode (*1856-1904*)* 138, **137**, 169, 174
*Maas- en Roerbode (*1945-1971*)* 12, 32, 126, 129, **138**, 169, 173
Maas- en Waal's advertentieblad 139
Maas- en Waal's nieuws- en advertentieblad 139
Maas- en Waalbode 139
Maas- en Waalbode, Drukkerij 139
Maas- en Waalsche courant 139
*de Maasbode (*1868-1959*)* 62, **140**, 141, 160, 166, 186, 274, 307
*de Maasbode (*1943-1944*)* 97, **141**
Maasbode en Nieuwe Dordtsche courant 163
de Maasbode, NV Courant 39, 140, 160, 163, 184, 191, 272, 299, 307
de Maasbode-bulletin 140
de Maasgalm 312
de Maaskantse Pers 44
Maasland 75
Maastricht 4, 5, 19, 27, 28, 30, 49, 57, 76, 92, 99, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 172, 173, 224, 233, 236, 262, 264, 288, 290, 309, 312
Maastrichtsch advertentieblad 290
Maastrichtsche Dagblad-Drukkerij 19, 99, 312
Maastrichtsche Stoomdrukkerij 28, 76, 131, 224
Maatschappij tot exploitatie van een RK courant voor het Gooi en het Sticht 74, 263
Maatschappij tot exploitatie van het Dagblad het Centrum 22
Made 162
Maden 196
Maden, J.F.J. van der 291
Madensche courant 196
Maertens-Wilking, Jos 305
Mailberichten van het Katholiek Indisch Persagentschap 96, **142**
Majoie, J. 269
Malden 25
Man, Herman de 135
Manders, F.W.M. 207
Manders, H. 63
Marck, A.J.J.M. van der 22
Marck, H.J.M. van der 169, 273
Marck, Jac. v.d. 202
Marck, Snelpersdrukkerij Henri van der 27, 168, 169
Marck, T. van der 168, 169, 261
Marck, T.J.A.M. van der 22
Marck, van der 188
Maren 231
Margry, J.C.F. 140
Maris, A.D.C. 306
Mark- en Dintelbode **143**, 232
Markt- en aankondigingsblad 286
marktblad 94, 95
Mastrigt en Verhoeven, Firma 239
Mastrigt en Verhoeven, NV Boekdrukkers- en Uitgeverszaak v/h Van 29, 64, 239
Mastrigt, J.W.L. van 35, 101
Mastrigt, uitgeverij J.J. van 239
Matser, C.G. 57
Maurik 139
Meddens, B.A. 100
Mededeelingen van de Katholieke Nederlandsche Dagbladpers 40, **144**
Mededeelingen van de Nederlandsche Katholieke Journalisten-Vereeniging 105, **145**
Mededeelingen van den Nederlandschen orde-dienst 288
Mededeelingen: Weert 138
Mededeelingenblad voor Tilburg 202
Mededeelingenblad, gedrukt op last van het Militair Gezag door de uitgevers van het Brabantsch Nieuwsblad 15
Mededelingen Blad, gedrukt op last van het Militair Gezag door den uitgever der Steenbergse courant 257
Mededelingenblad van de Steenbergse courant 257
Medemblik 300
Mee, W. van de 50
Meegeren OESA, D. van 24
Meegeren, J. van 24
Meekel, K. 164
Meel, C.J. van 228
Meelberg, uitgeverij J.C. 184
Meer de Walcheren, Pieter van der 22, 164, 230, 269
Meer, A.J. v.d. 259
Meer, G. van 79
Meer, uitgeverij en drukkerij A.L. van der 189
Meer, uitgeverij J.F. van der 194
Meerbach, Cor 15
De Meern 23
Meersen 264, 296, 297
Meeuwesse, K. 164

Meeuwissen, B. 74
Meeuwsen, Frans 96, 142
Meierij 54, 88, 199
de Meierij, NV Drukkerij 146
Meierijsche courant 42, 53, 54, 61, **146**
Melati van Java (pseud. van mej. M. Sloot) 261
Melchers, J.W.N. 184
Melsen, J. 24
Menten, E. 168
het Merckwaerdigste meyn bekent 291
Mercurius 252
Mercurius, Drukkerij 125
Mercurius, NV Sittardsche Boek- en Handelsdrukkerij 125, 175, 309
Mercurius, RK Volksdrukkerij 253
Mergelland 173
Merman, K.A. (pseud. van C. van de Bilt) 291
Mertens, A.Th. 134
Mertens, C.A.M. 196
Mertens, drukkerij C.A.M. 196
Mertens, Jan 259
Mertens, T. 293
Mes, A.J.J. 259
Meuleman, E.W.M. 68
Mey, J.L. 134
Meyer, Annie 154
Meijer, G.A. 184
Meyer, Irma 293
Meijer, J.W.H.M. 70
Meijerij 37, 146
de Meijerij, NV Drukkerij 37, 54
Meijerijsche courant 146
Meylink, A.A.J. 218, 243, 265
Michaëlsbeweging 148
Michel, Ernest 25, 52, 274
Michels, D. 134
Michels, Jan 257
Michielse, Henk 176
Michielsen, drukkerij A.J. 51
Micklinghoff, C. 295
Middelburg 190, 304, 305
Mierlo 1
Mierlo, Frans van 63
Miessen, J.P. 14, 241
Mignot, R.P.P.A.M. 52, 237
Milheeze 1
Minderop, C. 134
Mindszenty, J. 134
Minkman en Co, drukkerij 239
Misset, uitgeverij 79
missie 26
Moerdijk, drukkerij A. 305
Moerkerk, Herman 154, 277
Mokveld, L. 52
Mol, Jan 257
Molenaar, M. 154, 293
Molkenboer, Th. 261
Moll, A.P. 52
Monnikendam 182, 183
monopoliepositie 129
Montfoort 23
Montgomery, F. 230
Mooi Limburg 133, **147**, 169, 188
Mook 188
Mook, Willem van 270
Moonen, drukkerij H.J. 196
Moor, W.A.M. de 274
Moordrecht 191
Mooren, Richard 52, 84
Moorsel en Van den Boogaart, uitgeverij Van 21, 314
Moorsel, C. van 154
Mooij, C. de 15, 79
Morel, Henk 134, 176
de Morgen **148**, 164, 186
de Morgenpost 6, 7, **149**, 274, 289
Mortel 1
Mug, A. de 12, 52, 84, 202
Muiden 74, 194
Mul, Drukkerij G. de 90, 259
Mul, Jan 291
Mulder, A.J. 219
Mulder, Ries 293
Munster's Uitgevers-Maatschappij, NV van 230
Muré, uitgeverij gebroeders 171
Muzikale bloemlezing 50, 61, 305
Mijdrecht 23, 106
de Mijnstreek 129
Mijnstreek 173, 288, 313
mijnwezen 174
Naaldwijk 299, 311
naamsverbod 44, 155, 187, 279
Naar de overwinning 91
Naarden 51, 74, 194
Nabbeveld, J.L.A. 179
Naninck, Joep 14, 240, 241
Napoleon III 47, 92
Nationaal Front 244
Nationale Bond van R.K. Sociale Propagandaclubs 292
Necomin 15
Neder-Betuwe 139
Nederhorst den Berg 74, 106
Nederland **150**
de Nederlander 218
Nederlands Indië 96, 140, 142,
Nederlands Katholiek Vakverbond 275, 291
het Nederlandsch dagblad 244
Nederlandsche catholijke courant **151**, 216, 245
Nederlandsche illustratie 61, 281
de Nederlandsche katholiek **152**
Nederlandsche katholieke stemmen (1879-1900) 113
Nederlandsche R.K. Volksbond 289
Nederlandsche Roomsch-Katholieke Journalisten-Vereeniging 105, 145
Nederlandse Journalisten Kring 101
Nederlandse Katholieke Oudervereniging 274
Nederlandse Nieuwsbladpers, NNP 136
Nederlandse Vereniging van Journalisten 101
Nederlandse Volksbeweging 240
Neelis, Edmond 268
Neerbosch 63
Neerlandia, NV Uitgeversmaatschappij 23, 31, 33, 36, 51, 57, 61, 63, 128, 173, 190, 259, 281
Neerven, J.P.S. van 129
Nes 106
neutraliteit 58, 61, 146, 161, 179, 184, 273
Nichtevecht 106
Nicolaas, Joep 293
Niessen, J.H. 273
Niessen, J.T.A. 273
Nieuw Apeldoorn's weekblad 234
Nieuw Gelders volksblad 65
Nieuw Haarlemsch weekblad 166
Nieuw Helmonds dagblad 84, 88, **153**
Nieuw Nederland **154**, 164
Nieuw Nederland, NV Uitgevers-Maatschappij 154
Nieuw Noord-Hollands dagblad 300
Nieuw Noord-Hollandsch dagblad **155**, 156, 213, 214, 222
Nieuw Overijsels dagblad **156**, 222, 234, 235
Nieuw Venloosch weekblad 287
Nieuw Vennep 106
Nieuw-Gastel 257
Nieuw-Vossemeer 257
Nieuwbarn, M. 261
de Nieuwe 134
Nieuwe Betuwsche krant 295
Nieuwe Brabantsche courant 13, 209
Nieuwe Bredasche courant 31, 61, **157**, 158
Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche courant 157, **158**
de Nieuwe dag 7, 73, 74, 111, **159**, 160, 166, 214, 274
het Nieuwe dagblad 39, 140, 159, **160**, 163, 166, 184, 191, 272, 274, 299
Nieuwe Delftsche courant 12, 61, 119, **161**, 299, 311
het Nieuwe diepertje 83
Nieuwe Dongebode **162**, 232
Nieuwe Dordtsche courant 62, 160, **163**, 184
de Nieuwe Drukkerij 221
de Nieuwe eeuw 148, 154, **164**, 268
de Nieuwe Eeuw, Stichting 164
Nieuwe Eindhovense krant 52, 153, **165**, 228
Nieuwe Eindhovense Krant, NV 153, 165, 228
Nieuwe Electrische Drukkerij, NV 166
Nieuwe Enschedesche courant 273

Nieuwe Gorinchemsche courant 61
Nieuwe Haaksbergsche courant 273
Nieuwe Haarlemsche courant 60, 62, 111, 159, **166**, 183, 191, 214, 219, 223
de Nieuwe Haarlemsche Courant, NV 166
Nieuwe Heldersche courant **167**, 219
Nieuwe Kerkraadsche courant 313
de Nieuwe koerier 58, 61, 125, 137, **168**, 169
de Nieuwe koerier – Maas- en Roerbode 62, 137, 138, 147, 168, **169**
de Nieuwe koerier, Maas- en Roerbode, NV Courant 138, 169
de Nieuwe krant 8, 63, **170**
de Nieuwe Leidsche courant 60, 118, 119, **171**
de Nieuwe Limburger ([1874]-[1883]) 28, 123, **172**
de Nieuwe Limburger (1955-1971) 12, 23, 32, 57, 126, 129, **173**
de Nieuwe Limburger (1970-[1980]) 138
de Nieuwe Limburger koerier 129, **174**, 210
Nieuwe Limburger koerier, NV 174
Nieuwe Limburger koerier, voorheen Penners en Co, NV 129
de Nieuwe Limburger, NV Uitgeversmaatschappij 173
Nieuwe Limburgsche aankondiger 125, 132, **175**
Nieuwe Limburgsche Aankondiger, NV 175
de Nieuwe Linie 134, **176**
de Nieuwe Linie, BV 176
de Nieuwe Maas en Waler **177**, 295
Nieuwe Maas- en Waalsche courant 139
het Nieuwe modeblad 50, 61, 305
de Nieuwe Noord-Hollander **179**, 219
Nieuwe Noordbrabander **178**
Nieuwe Nijmeegsche courant 63
Nieuwe Oosterhoutsche courant 9, **180**
Nieuwe Over-Betuwe 139, **181**
Nieuwe provinciale Noord-Hollandsche courant **182**, 183
Nieuwe Purmerender courant 182, **183**, 219
Nieuwe Raalter courant 234
Nieuwe Rotterdamsche courant 127, 140, 163
Nieuwe Schiedamsche courant 160, **184**
Nieuwe Schiedamsche courant, NV 184
Nieuwe Sittardsche courant 121, 132, 175, **185**, 309
Nieuwe Sittardsche courant, NV 185
de Nieuwe Soerabaiasche courant 1
Nieuwe Tilburger bode 266
Nieuwe Tilburgsche courant (1879-1944) 62, **186**, 234, 267, 268, 269
Nieuwe Tilburgsche Courant, NV Dagblad en Drukkerij 186
Nieuwe Tilburgse courant (1951-1964) **187**, 202, 269
Nieuwe Tilburgse Courant, Stichting 187
Nieuwe Twentsche en Almelosche courant 273
Nieuwe tijden 154
Nieuwe Udensche courant 44, 278
Nieuwe Venlosche courant 32, 133, 147, **188**, 285, 287
Nieuwe Venlosche Courant, NV 32, 133, 147, 188
het Nieuwe volk 154
Nieuwe IJselbode **189**, 234
Nieuwe Zeeuwsche courant 31, 36, 61, **190**
Nieuwe Zeeuwsche courant, NV 190
Nieuwe Zevenaarsche courant 239
Nieuwe Zevenbergsche courant 79, 247
Nieuwe Zuid-Hollander 160, 166, 184, **191**
Nieuwe Zuid-Hollander, NV 191
Nieuwenhuis, H.H. 189
Nieuwenhuis, Willem 105, 145
Nieuwer-Amstel 6
Nieuwerkerk a/d IJsel 191
Nieuwerveen 106
Nieuwkoop 106
Nieuwkuik 117
het Nieuws van de week **193**, 273, 314
het Nieuws van den Dag 114
het Nieuws- en Advertentieblad Het Katholieke Weekblad, NV 106
Nieuws- en advertentieblad van Bergen op Zoom (1856-1897) 192
Nieuws- en advertentieblad van Bergen-op-Zoom en omstreken **192**, 308
Nieuws- en advertentieblad voor de stad en het arrondissement Roermond 137
Nieuws- en advertentieblad voor Helmond en omstreken 1, 86, 195
Nieuws- en advertentieblad voor het kanton Weert 94
Nieuws- en advertentieblad voor het arrondissement Eindhoven 146
Nieuws- en informatiedienst / Katholiek Nederlands Persbureau 38
Nieuws-, informatie- en documentatiedienst / Katholiek Nederlands Persbureau 38
het Nieuwsblad 130
Nieuwsblad van Culemborg 263
Nieuwsblad van de stad en het distrikt Roermond 137
Nieuwsblad van Helmond 87, **195**
het Nieuwsblad van Helmond, NV 195
het Nieuwsblad van het Zuiden 61, 187, **202**
Nieuwsblad van Kerkrade 313
Nieuwsblad van Roermond **200**
Nieuwsblad van Venlo 285
Nieuwsblad van Woerden 263
het Nieuwsblad voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden 74, **194**, 263
Nieuwsblad voor de katholieke nieuwsbladuitgever 136, **197**
Nieuwsblad voor het kanton Oosterhout **196**
Nieuwsblad voor Kaatsheuvel, Loon op Zand en omstreken 50
Nieuwsblad voor Oost-Brabant 44, **198**
Nieuwsblad voor Peelland en Meierij 109, **199**, 283
Nieuwsblad voor IJmuiden 110, **201**
Nieuwsblad voor Zevenbergen 95, 306
het Nieuwsblad, NV Drukkerij 187, 202, 268
Nieuwsbladservice / Katholiek Nederlands Persbureau 38, **203**
nieuwsbladuitgevers 136, 197, 203
nieuwsgaring 186
Nieveen van Dijkum, F.A. 108
Nimwegen, F. van 134
Nispen tot Sevenaer, C.H.M.J.J. van 244
Nispen tot Sevenaer, J.A.C.A. van 243
Nispen tot Sevenaer, J.W.J.C.M. van 239, 244, 261
Nistelrode 198
Nolens, T. 86, 228
Nolens, W.H. 188, 287
Nolet, A.C.A. 184
Noord, T. van 225
de Noord-Brabander **204**, 206, 207, 245
Noord-Brabant 13, 14, 17, 31, 33, 54, 95, 135, 139, 159, 178, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 240, 242, 259
Noord-Brabant, Midden 187, 202, 291
Noord-Brabant, Oost 44, 84, 169, 198, 217, 291
Noord-Brabant, West 15, 79, 143, 232, 291
Noord-Brabants dagblad het Huisgezin, NV 241
Noord-Brabants dagblad, NV 34
Noord-Brabantsche Courant, NV 294
Noord-Holland 155, 166, 179, 182, 183, 212, 213, 214, 219, 274
Noord-Hollandsch dagblad 3, 155, 166, 167, 182, 183, 212, **214**, 219, 300
Noord-Hollandsch Noorderkwartier 83
de Noord-Limburger 44, **215**
Noord-Limburgse Boekhandel, drukkerij van de 285
Noord-Nederlandsche courant 151, **216**, 245
de Noord-Ooster 63, **217**
de Noordbrabanter 186, 204
de Noordbrabanter – Noordbrabantsch dagblad 89, 204, **206**, 207, 208
Noordbrabanter koerier **205**
Noordbrabantsch dagblad 135, 204, 206, **207**
Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin 89, 206, **208**, 209, 242

Noordbrabantsch dagblad – het Huisgezin, NV 208, 255
het Noordbrabantsch Dagblad, NV 135, 206, 207, 208
Noordbrabantsche courant **209**, 242
Noordbrabantsche Courant, NV 209, 240
de Noordbrabantsche post 50, 174, **210**
Noorddam 106
Noorden 106
het Noorden **211**, 222
Noorderkwartier 213
Noorderpers, NV 213, 222, 235
de Noorderpost **212**, 214
Noordholland, Drukkerij 155, 156, 213, 222
Noordhollands dagblad 12, 155, 156, **213**, 222, 235
Noordoostpolder 211
Noordwijk 106
Noordwijkerhout 106
Noort, uitgeverij H.F. van 43
Noortwijk, Stoom-Boekdrukkerij Gebr. Van 184
Nooteboom, Cees 291
Nooteboom, Uri 63
Nooy's Boekhandel, Drukkerij en Uitgeverij 183
Nota, J. 134
Notermans, J. 80
Notermans, W.A. 137
Nouwen, L. 228
Nouwens, M. 9
Noyons, A.K. 261
NRC Handelsblad 274
Nuenen 165
Nuland 231
Nunen, J.P.T. van 41
Nunen, uitgeverij Van 53
Nuijens, A. 6, 28, 76, 219, 224
Nuijens, uitgeverij A. 179, 214
Nuyens, W.J.F. 179
Nijkerk 51
Nijmegen 8, 11, 24, 44, 63, 69, 97, 141, 170, 217, 229, 284
Nijnsel 208
Nypels, uitgeverij L.Th. 92
Nijssen, Gebr. 256
ochtend- en avondeditie 7, 22, 63, 128, 140, 166, 202, 274
Odijk, A.J. 164
Oers, F.A.J. van 259
Oetelaar, J.F. v.d. 211
Officieel kerkbericht voor 's-Gravenhage en Scheveningen 244
Officieel parochieblad [Kerkrade] 313
Officiëele kerkelijke dienstregeling voor 's-Hertogenbosch 208
Officieele kerklijst [Haarlem] 254
Officieele kerklijst [voor Twente] 35
Officieele kerklijst der openbare godsdienstoefeningen in de R.K. Kerken te Haarlem en omliggende plaatsen 166
de Officieele kerklijst van het dekenaat Amsterdam 7, 149, 159, 274
Officieele kerklijst voor Haarlem en omgeving 166
de Officieele R.K. kerklijst [Hilversum] 263
de Officieele R.K. kerklijst [voor Bussum, Naarden, Weesp en Muiden] 194
de Officieele R.K. kerklijst [voor 't Gooi] 74
Officiële kerkberichten [Kerkrade] 313
Oisterwijk 42
Oldenboom, J.C. 154
Oldenburg Ermke, Fr. van (pseud. van F.A. Brunklaus) 293
Oldendorff, A. 24, 134
Oldenkott, B.G.F. 63, 140
Oldenzaal 273
de Oldenzaalsche 273
Oldenzaalsche courant 273
Oldenzaalsche Courant, NV 273
Oldenzaalsche Courant- en Handelsdrukkerij 273
Olland 208
Olst 234
Oltheten, J.W. 14, 52, 84, 202
Oltheten, Th.W.A. 164
Oltheten, W.H. 202, 222
Ommen 273
omslagenprobleem 261
Onder den St. Jacob, Drukkerij 12
ongevallenverzekering 7, 22, 83, 119, 129, 149, 183, 188, 242
de Onpartijdige **218**
Ons blad 62, 167, 179, 183, **219**
Ons Blad, NV 219
Ons bijblad 52
Ons eigen blad 244
Ons geïllustreerd bijblad 52
Ons nieuwsblad 295
*Ons Noorden (*1880-1882*)* **220**, 221
*Ons Noorden (*1882-1913*)* 220, **221**, 222, 260
*Ons Noorden (*1913-1964*)* 62, 156, 211, 213, 221, **222**, 260
Ons Noorden, Maatschappij 221
Ons Noorden, NV 156, 222
Ons parochieblad [Den Helder] 83
Ons volk 294
Ons vrije Nederland 294
Ons weekblad 295
Ons zondagsblad / de Spaarnestad 35, 59, 62, 159, 166, **223**, 244, 301
*Ons Zuiden (*1893-[1894]*)* 28, 30, 76, 131, **224**
ontspanningsbijlage 54, 60, 83, 107, 163, 183, 186
Onstenk, J.M. 63, 155, 213, 222, 235
Onze apologetische vragenbus 292
*Onze courant (*1905-1931*)* 62, **225**, 300
*Onze courant (*1911-1915*)* **226**, 273
Onze courant voor de huiskamer 225
Onze Courant, NV 3, 155, 156, 212, 213, 225, 235, 248, 300
Onze eigen krant 208
Onze jeugdkrant 159, 166
Onze kerkklokken 208
Onze mail **227**
Onze vragenbus 292
Ooms, C.P. 166
oorlog, 1870-1871 89, 127, 140
oorlog, 1914-1918 124, 274, 313
oorlog, 1940-1945 50, 110, 128, 138, 161, 188, 209, 222, 228, 244, 250, 255, 257, 269, 274, 279, 281, 288, 291, 305, 308, 311, 314,
oorlogsbladen 15, 18, 33, 37, 44
Oorschot, A.L.G.M. van 101, 225
Oost Brabant, NV Dagblad en Drukkerij 165, 251
Oost Brabant, Stichting 228
Oost-Brabant 13, 14, 34, 86, 153, 165, **228**, 241, 250, 251
Oost-Gelderland 68
de Oost-Gelderlander 63, **229**
Oostdam, A.J. 244
Oosten, A.J.D. van 164, 314
Oosten, J.H. van 166
Oostendorp, Th. 24
Oosterbaan & Le Cointre, drukkerij-uitgeverij 190
Oosterbaan, Hiero 176
Oosterbeek 63
Oosterholt, J. 229
Oosterhout 63, 157, 158, 180, 181, 196, 259
Oosterhoutsche courant 196
Oosterhoutsche Courant- en Handelsdrukkerij, NV 196
Oosterhuis, Huub 176
Oostveen, Ton 275
Ootmarsumer courant 273
Ooijen 231
Opgang 164, **230**
Opgang-bibliotheek 230
opheffing 17, 23, 25
Ophuijsen, Marianne van 176
oplage 140, 149
oplagecijfers 88, 127, 188, 243, 244
Oppenheim NV, Electrische Drukkerij 222
Oprechte Haarlemsche courant 166
Opzeeland, Walter 274
Oranje garde de Stem 258
Oremus, F.J.M. 22, 29, 279
Osch-America en Co., uitgeverij A.J. van 28, 298
Osch-America, A.J. van 298
Osdorp 106
Oss 14, 16, 34, 44, 46, 152, 228, 231, 241, 250, 251, 255

de Ossche courant 75, **231**
Otten, Frans 155, 212
Oud Ade 106
Oud-Gastel 56, 232, 257
oud-katholieken 26
Oude Brunink, J.G.H. 211, 273
Oude Wetering 106
Oudenbosch 15, 41, 56, 143, 162, 232
Oudenbossche courant 56, 143, 162, **232**
Ouderkerk 106
Oudewater 23, 191
Oukoop, Firma Gebr. 31, 128, 157, 158, 281
Ouwerling, H.N. 21, 314
de Over-Betuwe 63, 181
Overal 129
Overeem, Ad 291
de Overmaassche courant **233**
Overmars, J.G. 273
Overijselsch dagblad 35, 156, 164, 186, **234**, 273
Overijselsche Courant- en Handelsdrukkerij 234
Overijssel 156, 222, 234, 235, 291
Overijssels dagblad 156, 213, **235**, 273
Oyen, J. 14, 138
de Paal 148
Paalvast, H.A. 160
Paap, W. 164
Palmen, M. 175
Panhuysen, Jos 12, 63, 273
Pannerden 63, 181
Papekop 191
papierschaarste 35, 37, 51, 90, 166, 177, 183, 202, 248, 272, 273, 295, 300
Parochieblad voor de parochies van St. Agatha en O.L. Vrouw van Goeden Raad te Beverwijk 110
het Parool 294
het Parool, NV 291
Pas, F.J. van der 15, 308
Passtoors, G.E. 202
Passtoors, H.J. 52, 237
Pastoor, J. 242
Paters Carmelieten 255
Paters Jezuïeten 134
Patria, Drukkerij 279
de Patriot 24, **236**
patriotse bladen 10, 238
Pats 54
Paulussen, L.H. 134
Pauwels OP, C.F. 24, 291
Pavert, R.A. van de 60
Payens, H. 97
Pecasse, J. 13
Peel 37, 75, 199, 237
de Peel- en Kempenbode 52, **237**
Peelbode 52
Peelland 88
Peeperkorn, H. 140
Pel, M. H. 51
Pellemans, Stoomdrukkerij Aug. 193
Penners en Co, Firma 174
Penners, G.E.C. 174
Penners, Gerard 210
Pennings, Anton 186, 205
Perquin, P.J. 119
pers, nieuwe 12, 32, 52, 63, 128, 129, 140, 259, 274, 291
Pers Unie 12, 23, 32, 119, 138, 173, 213, 259, 273
persbureau 38, 142, 203
Perscombinatie, NV 291
Perscomité Achterhoek NV, Uitgeversmaatschappij 65, 68, 70
Perscomité Ons Noorden 221
Perscomité St. Paulus 22
Persdienst / Katholiek Nederlands Persbureau 38
Peters, J.M. 173
Peters, T. 188
Philippine 305
Philippona, Louis 146, 178
Phönica, Stoomdrukkerij 65
Piels, E.C. 295
Piere en Co, uitgeverij M.F. van 146
Piere-Bijsterveld, uitgeverij P.E. van 237
Pisa, Wim 176
Plegt, B.H.A.M. 273
Pleunis-Buijsse, Drukkerij A. 90
Ploem, uitgeverij Gebrs. 92
Plug, F.J. 12, 119
Plukker, M. 32, 188
pluriformiteit 29
Plus 32, 159, 166
Pluym, J.M.M. van der 291
Poel, Albert van de 31, 33, 128, 234
Poel, D.C. van der 291
Poel, J.E.A. van de 173
Poell, J.H. 204
Poell-de Rooij, uitgeverij J.H. 204, 206
Poelman, J.H.M. 63, 273
Poels, H.A. 129, 174, 175, 309, 313
Pol, C.J. van der 273, 281
Pol, Dick van de 275
Pol, P.A. van de 139
politiek 114, 115, 125, 239, 270, 305
de Politique hollandais 238
le Politique hollandais **238**
le Politique hollandais. Seconde partie 238
Politique hollandais nouveau 238
Poll Suykerbuyk, A. van 79
Poll Suykerbuyk, J. van 79
Poll Suykerbuyk, NV Grafische Kunstinrichting J. van 15, 79, 247
Poll, M.J.M. van 17, 63, 69, 129, 134, 139, 140, 148, 164, 166, 181, 290, 314
Pompe, W.P.J. 24, 164
Pompen, F.M.J. 126, 173
de Post 29, **239**
de Post, NV 239
Post, B.J. 161
Post, J.L.F 110
Post, R.R. 222
Post, Toos 161
postdateren 63, 179, 189, 260, 281
de Postduif 129
postduiven 127, 129
Pott, A. 40
Prenen, H.L. 134, 291
Princenhagen 196
Princenhaagsche courant 196
Prins, A.J. 78, 186, 268, 270
Prins, J.W. 63, 161, 189
Prins, Uitgeverij S.J. 78
Prinsen, C.C. 207
de Propagandist 292
Protestants Christelijke Journalisten Vereniging 101
protestantse drukker 239, 263, 274
Provinciaal dagblad voor Noord-Brabant en 's-Hertogenbossche courant 242
Provinciaal Noordbrabantsch dagblad **240**, 241, 294
Provinciale Geldersche en Nijmeegsche courant 61
Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin 14, 34, 240, **241**, 251
Provinciale Geldersche en Nijmeegsche courant 61
Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant 208, 209, **242**
Provinciale Pers-Combinatie 15, 187
publicatieverbod 52, 54
le Publiciste 48, **243**
Purmer 183
Purmerend 179, 182, 183, 225
Putman, W. 22, 166, 274
Putte, A.J.A. van 259
Pijls, W.H. 4, 5, 28, 252, 298
Pijper, IJ. 293
Quant, L.H.A.J.M. 191
R.K. dagblad het Huisgezin 89, 208
R.K. Kerkbericht voor Dordrecht 163
de R.K. Meerbode 102
R.K. Staatspartij 270
R.K. Vereeniging van Nederlandsche Drukkerspatroons 65
R.K. Werkliedenverbond 291
R.K. Zuiderfront 270
Raab, J.M.M. 169
Raalte 235, 273
Raamsdonk 117, 162
Raamsdonksveer 117, 162
Raaymakers, Ch. 261
Raaymakers, P.J. 6
Ramaekers, H.T.H. 313
Ramaekers, uitgeverij P. 297
Ramselaar, A. 293
Randwijk 63, 181
Ras, M. de 30, 312

Rath, M.P.P. 314
Raven 31
Ravenstein 16
Ravo (pseud. van F.A. van den Heuvel) 149
Raymakers HZ., Jacq. J.J. 193
Raymakers, A.F.M. 37, 54
Rebers, drukkerij C.J. 184
Rechter, H.B.L. de 259
de Reclame-bode 44
Rees, Otto van 293
Reeuwijk 191
Regionale Dagblad Pers 15
regionale pers, taak van de 126, 193
Regout, Petrus 4, 5
Reiné, W. 32, 188
Renckens, R. 57, 288
Renkum 63
Res, NV Uitgeversmaatschappij 176
de Residentiebode 12, 33, 62, 128, **244**, 274, 281, 310
de Residentiebode, NV 244, 293
Ressen 63
Rete, A. 52
Reuser, B.J.W. 69
Reuser, P. 129
Reuth, H. van 37, 228
Revue de la presse catholique 47
Reijsen, N. van 140
Rhenen, dr. Van 186
Rhenooy 139
Ricken, J.J. 294
Ridder, M.H. 221
Rips 1
R.K. Kerkbode voor Roosendaal en Nispen 79
R.K. Maas- en Waalsche Courant- en Boekdrukkerij, NV 139
R.K. Persvereeniging De Gooische en Stichtsche Post 74, 194, 263
R.K. Vereeniging van Directeuren van RK Dagbladen 40, 144
R.K. Volksbond 149
Roberts, Firma Emile 4, 49, 122, 298
Roberts, uitgeverij en drukkerij A.H. 122
Roberts, uitgeverij en drukkerij Wed. A.H. 122
Robitsch, S.J. 292
Roda klokken 313
Röling, G. 106
Roelofarendsveen 106
Roelofs, G. 189
Roermond 57, 126, 129, 137, 138, 168, 169, 188, 200
Roermonds markt- en aankondigingsblad 137
Roermondsche Stoomdrukkerij 168, 169
Roes, G.W.M. 139
Roes, H.W. 139, 314
Roestenberg, boekverkoper C. 43
Roetenberg, A.J. 23, 173
Rogier, L.J. 275
Roman-bijvoegsel 74
romanbijlage 9, 72, 74, 94, 128, 202, 222
Romanbijlage v.h. Nieuwsblad v.h. Zuiden 202
Rome 140
Romen en Zonen, Drukkerij J.J. 137
Romme, C.P.M. 291
Romijn, Ben 129
Rondehoep 106
Rood, S. 228
Roomsch catholijke courant 151, 216, **245**
Roomsch leven 268, 270
Roomsch leven, Kerkklokje van 's-Hertogenbosch 208
Rooseboom, D. 170
Roosenboom, B.T. 44, 198, 215
Roosendaal 15, 31, 33, 78, 79, 246, 247, 259
de Roosendaaler **246**, 308
Roosendaalsche courant **247**
Roosmalen, A.A.M. van 209
Roosmalen, J.A.G.M. van 209, 242
Roovers, Jan 258
Roovers, Peter 293
Rooy en Co, uitgeverij Van 237
Rooy en Strijbos, uitgeverij Van 237
Rooij jr., N. de 240
Rooy, A.H.M.J. van 154, 261
Rooy, C.J.M.A. van 259
Rooij, N.G.A. de 209
Rooij, uitgeverij D.A.A. de 204
Rooij, uitgeverij weduwe D.A.A. de 204
Rooyakkers, Firma zie Roijakkers, uitgeverij T.
Rooijen, Albert van 22
Roozen, L.C.J. 119, 311
Roozen, L.J. 225
Roozenburg, uitgeverij Jos. M. van 244
Rosart en Comp, J.F. 238
Rosendaalsche courant 79, 247
de Roskam 291
Rosmalen 231
Rosmalen, D. v. 228
Rosmalen, J. van 228
Rossum, firma Wed. J.R. van 22
Rossum, J.F.T. van 22, 69
Rossum, T.J.G. van 22
Rotterdam 40, 105, 140, 160, 163, 184, 218, 272, 291, 299, 307
Rouma, J.J. 154
Roumen, L. 236
Rouw, Winus de 129
Roijakkers, T. 1, 86, 228
Roijakkers, uitgeverij T. 1, 86, 195
Royen, N.J.H. 293, 313
Rucphen 232
Ruigrok, Annie 120
Rumpt 139
Run, H.W.M. van 166, 274
Russel, Jos. 4, 5, 28
Russel, uitgeverij en drukkerij Jos. 4, 5, 264, 296, 297
Ruth, H. van 154
Rutte, S.A. 273
Rutten, André 274
Rutten, Felix 261
Ruygers, G. 24
Ruygers, J. 24
Ruyten, A. 168
Rijk van Nijmegen 302
de Rijn- en IJselbode ([1870]-[1872]) 189, 239
Rijn- en IJselbode ([1879]-[1892]) 189
Rijnsaterwoude 106
Rijnstreek 106, 119
Rijpwetering 106
Rijssen 273
Rijssensche courant 273
Rijswijk 161
Rijthoven, H.A. van 31, 202, 228
Sage ten Broek, J.G. le 20, 151, 204, 216, 245
Salland 235
Salland, Drukkerij 176
Sancta Maria 79
Sande, NV v/h Firma P.J. van de 259
Sandeling, Jean-Jacques 247
Santpoort 201
Sars, Hans 23
Sas van Gent 90, 249, 303, 305
Sasse van Ysselt, Leopold van 204
Sassen, A.J.M. 293, 313
Sassen, E. 294
Sassen, J.H. 204
Schaars, J.J. 136, 313
Schaepman, H.J.A.M. 22, 63, 75, 79, 168, 189, 221, 274, 286, 287, 289
Schaepman, T.F.M. 22
Schagen 83, 155, 179, 212, 213, 214, 225, 248
Schager dagblad 3, **248**, 300
de Schager post 83
Schaick, H.J.J. van 281, 293
Schaick, J.G. van 291
Schaick, S. van 293
Schaik, J.A.S. van 261
Schaik, J.G. van 100
Schaveren, J. van 3, 188, 248, 300
Scheepers, J. 32
Scheepmaker, A.G. 120
de Scheldebode 61, **249**, 303
Schellekens, J.M. 50
Schellens, C.F.J. 228
Schendel, C.A.J. van 259
Scheurer, Wim 275
Schiedam 160, 184, 291
Schiedamsche Boek- en Courantdrukkerij, NV 184

Schielander (pseud. van G.A. Meijer) 184
Schiffer, Snelpersdrukkerij van F.H. 304
Schils, J.D.A. 33, 37, 173
Schiphorst, F.X.M. 62, 166
Schippers, Willem 52, 53, 146, 237
Schlichting, L.G.A. 24, 159, 166, 274
Schlichting, T.M. 291
Schmaling, uitgeverij F.W. 265
Schmutzer, J.I.J.M. 293
Schnabel, Hans 293
Schnabel, J. 96, 142
Schnebbelié, P.J.F.J. 227
Schneider, J.W. 273
Schneiders, F.I.M. 12, 119
Schneiders, Frans 105
Schoenmakers, H. 32
Schoenmakers, L. 188
Scholberg-de Reijdt, drukkerij A. 115, 205
Schols, drukkerij M. 76
Scholten, G. 70
Scholten, J. 14, 52, 84, 202
Schooltijd 274
Schoonbrood, H.J.L. 293
Schoondergang, Huub 119
Schoonhoven 23, 191
Schotten, A. 209, 241
Schram, Dionisius 285
Schrama, N.G. 119, 274, 275
Schreurs, A.H. 138, 169
Schreurs, Jac. 293
Schrievers, H.J. 63
Schriks, Uitgeverij P.J. 199
Schröder, E.F. 134
Schrijnen, P.A. 32
Schuh, Hub. 80
Schuit, P. 24
Schuitemaker 183
Schul, E.J.L.M. 33
Schut, drukkerij Joh.T. 310
Schut, L.H. 230
Schuuller, E.J.W. 120
Schuurs, J. 140, 303
Schuurs, uitgeverij J. 303
Schuijt, W.J. 24
Schweitzer, F.H.C.M. 173
Schijndel 42, 208
Schijndel, H. van 22
Schijndel, J.A.H.M. van 33, 51, 259
Seelen 188
Semaine religieuse 79
Sengers, J.G. 139
Seuter, F. 22, 166, 274
Severin, W. 22, 159, 166, 274
Sicking, J.J.M. 228
Siebel, J. 116
Siebelt, Joop 18
Siemers, T.A.J. 184
Siero, W.A.A. 235
Sies, B.H.M. 14
Sigon, P. 155
Sillen, G. 138
Simon, Lambert 293
Simpelveld 313
Sinkel, A.E.J.M. 244
Sinner, Louis 119
Sint Bonifacius 221
Sint Bonifacius Vereeniging 221
Sint Christophorus 83
Sint Christophorus, Vereeniging 167
Sint Cyriacus-vereniging 225
Sint Jansklokken 208
Sint-Maartensklok 222
Sint-Paulusdrukkerij 262
Sint Paulus-Vereeniging 262
Sipman, A. 272
Sips, H.H. 313
de Sirene ([1944]-1945) 228, **250**
de Sirene (1947-1960) 14, 228, **251**
de Sirene – Dagblad voor Oss en omgeving 34, 241
de Sirene – Provinciale Noord-Brabantsche courant – het Huisgezin 251
Sittard 45, 57, 121, 125, 126, 129, 132, 173, 175, 185, 252, 309
Sittardsche courant 121, 125, **252**
Slewe, C. 291
Sleijffers, J. 134
Sloet, D.A.W. 261
Sloot, M. 261
Sloot, uitgeverij W. van der 188, 287
Slootmans, C. 9
't Slot Loevenstein, NV Boek-, courant- en handelsdrukkerij 43, 78, 95
Sloten 106
Sloterdijk 106
Sluiter, J.G.J. 222
Slijk-Ewijk 63
Smedts, P.M. 134, 291
Smeenk, uitgeverij Gebr. 65, 77
Smeets, J.H.M. 169
Smeets, M.A. 158
Smeets, Stoom-, Boek- en Steendrukkerij 94
Smiets, Michaël 137
Smit, B. 222
Smit, C. 244
Smit, Gabriël 24, 291
Smithuis, Joan 275
Smits Azn., Herm. 171
Smits van Waesberghe, J. 134
Smits, A. 88, 314
Smits, A.L. 222
Smits, Arnold 22, 79
Smits, C.J.M. 228
Smits, drukkerij Jean 115
Smits, H.N. 3, 140, 155, 156, 166, 213, 222, 225, 235, 248, 300
Smits, J.A. 204, 274
Smits, Jos. 310
Smits, L.H.J. 128, 129, 140
Smulders, L.C.F.M. 279
Sneek 221, 222
Sneep en Maris, Firma 306
Sneep, G. 306
Snelders, Gerard 293
Snitker, Wim 291
Snijders, L. 164
Snijdewind, P.C.J.M. 284
sociale problematiek 19, 76, 99, 124, 148, 149, 176, 185, 186, 207, 237, 253, 292, 309
de Sociale voorvechter **253**
Soest 51, 74
Soest, C. van 293
Soest, G.H. van 47, 48
Soest, Marjo van 176
Soestbergen, M.G.W. 228
Soesterberg 51
Someren 1
Somers, P. 291
Sommer, H.F. 273
Sommer jr, J.T. 273
Sommer sr, J.T. 273
Sommer, J.T., Drukkerij 273
Sommer-de Voogd 154
Son 165
Son, J.B. van 274
Sondaal, H.L.J.M. 18
Spaar- en beleggingskas voor Roomsch-Katholieken, NV 154
de Spaarnestad, NV 14, 22, 35, 62, 102, 107, 166, 167, 182, 183, 191, 212, 214, 219, 223, 234, 239, 254, 274, 292, 300, 301
Spaarnewoude 106
Speet, Leo 166, 214, 219
Spekholzerheide 313
Spekman, G.J. 15, 79
Spekman, J.G. 15, 79
Spiekman, B.W. 134
Spiering, A.W. 222
Spiering, Firma 156, 222
Spierings, Kees 293
Spoor, Corine 275
Spoorenberg, A. 273
Spoorman, H.L. 304
sport 74
het Sportblad 308
Sportblad behoorende bij het Dagblad Nieuwsblad van het Zuiden 202
sportbijlage 135, 173, 202, 208, 274, 308
Sportgazet 173
Sporttijd 274
Sprang 117
Sprenger, A.J.L. 239
Sprundel 232
Spijk, Snelpersdruk van P.J. van 189
St. Maarten, NV Drukkerij en Boekhandel 177, 295
St. Michielsgestel 208
St. Oedenrode 42, 208

St. Willebrord 232
de Staatkundige hollander 238
Stad en land 62, **254**
Stad en streek 228
de Stad Oss 46, 61, 208, **255**
staking 170
Stalpers, J. 228
Standdaarbuiten 232, 257
Steele, A. van der 219
Steele, N.J. van der 221
Steenbergen 41, 95, 256, 257
Steenbergen en Co, Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij Van 184
Steenbergen, H.J.M. 259
de Steenbergenaar 95, **256**
Steenbergsch nieuwsblad 257
Steenbergsche bus-courant 257
Steenbergsche courant 41, **257**
Steene, Cuno van den 293
Steenhoff, P.H.J. 22
Stegeman, H.M. 44
Steger, A. 154
de Stem ([1942]-[1944]) **258**, 259
de Stem (1944-[1980]) 9, 12, 23, 33, 258, **259**
de Stem van Vrij Nederland 258
de Stem, NV Uitgevers Maatschappij 259
Stemmen onzer eeuw **261**
Stemmen van het Noorden 100, 221, 222, **260**
de Ster **262**
Sterck, J.F.M. 154, 261
Sterenberg, J.H. 273
Sterk, Harry 293
Steur, Boekhandel E. 194
Stevens, A. 295
Stevens, Eustachius 220
Stevens, Hans 166
Steijn, Firma C.F. van 280
Stichting ter Bevordering van de Media in Ontwikkelingslanden voorheen Stichting De Stem 259
de Stichtsche post 62, 74, 194, **263**
Stieger, Joh. 190
Stiphout 1
Stokman, F.H.J. 273
Stokvis en Zoon, uitgeverij P. 178
Stolk, H.C. 161
Stolwijk, L.J. 63, 105, 160, 274
Stoutenburg 51
Stouthard, P. 15
Sträter, Carl 115
Stratum 53
streekedities 12, 14, 15, 23, 31, 33, 44, 52, 62, 63, 119, 126, 128, 129, 155, 159, 165, 166, 173, 213, 214, 222, 225, 228, 240, 241, 259, 273, 274, 288, 291, 305, 311
Strieder, J. 293
stripverhalen 274, 291
Stroeken, P.J. 32, 188
Strooband, Kees 293
Stroober, uitgeverij A.F. 234
Strijbosch, L.C.J. 242
Strijp 53
Stumpel, E.J.M. 155, 156, 213, 222, 235
Stumpel jr., E.J.M. 222, 235
Stumpel, H.B.A.A. 213
Stumpel, M.A.J. 213
Stumpel, uitgeverij en drukkerij H. 225
Sub Umbra (pseud. van M.J.M. van Poll) 164
Swart, J. de 293
Swart, T. 52
Sweens, F.P.J.M. 274
Swildens, H. 164
Sijbesma, F. 134
Sijpkens, P.G. 14, 52, 84
Sijthoff Pers 12
de Talmudjood **264**, 296
Tans, J. 24
Tazelaar, H.J. 15, 79
Te elfder ure (1950-1953) 24
Teeffelen 231
Tegelen 32
de Telegraaf 291
de Telegraaf, NV Holding 129
telegrafisch nieuws 9, 124
Tellegen, F. 24
le Temps **265**
Tepe, Leo 22, 261
Ter Aar 106
Terborgh 68
Terburg, C. 164
Term jr, J. van 288
Term, J. van 57
Term, J.P. van 63, 128, 140, 290
Terneuzen 259, 305
Tesser, S. 140, 160
Tetering, P.J.M. van 95
Teteringen 196
Teteringsche courant 196
Teulings Koninklijke Drukkerijen, NV C.N. 14, 129, 208, 241, 242
Teulings, C.N. 242
Teulings, Firma 129, 291
Teulings, G.C.J. 242
Texel 83
de Texelsche post 83
Teylingen, uitgeverij C.A. van 280
Théonville, Uitgeverij G.F. 118, 171
Theunis, L.C. 91
Thiel, R. van 134
Thien, J.J. 51
Thier, drukkerij L. de, Luik 4
Thissen, F.H.J. 127, 128
Thole, Karel 293
Tholen, uitgeverij Gerard 27, 132
Thomas, F. 274
Thomas-à-Kempis-Vereeniging 189
Thomassen, A.I.M. 126, 138
Thomassen, J.M.J. 169
Thompson, H.J.W. 218
Thompson, J.W. 140
Thompson, M.A. 140
Thorbecke, J.R. 286
Thorn 94
Thijssen, F. 293
Thijssen, H.M. 140, 206, 207, 208
Thijssen, L. 244
Thijssen, V.J. 244
Tiel 139, 177, 295
Tielen, Antoon 50
Tielen, Jan 50
Tielen, uitgeverij Antoon 50
Tielen, W.P. 63
Tielerwaard 295
Tienen, J.A.M. van 14, 52, 84, 202
Tik-tak 291
Tilburg 13, 50, 115, 186, 187, 202, 205, 228, 258, 266, 267, 268, 269, 270
de Tilburgerbode **266**
het Tilburgsch dagblad 186, **267**
Tilburgsche courant (1869-1931) 62, 148, 164, 186, 234, **268**
de Tilburgsche courant (1945-1951) 186, 187, **269**
de Tilburgsche courant, v/h Fa. Antoine Arts, Stichting 269
Tilburgsche Handelsdrukkerij Jean Smits en Zonen 270
Tilburgsche post **270**
Tilken, A. 138
Timmermans, G. 15, 308
de Toekomst (1848-1851) **271**
Toekomst ([1944]-1954) 39, 160, 161, **272**, 311
Toekomst, Stichting 272
Toes, J. 155, 213, 222, 235
Tol, Truusje van 275
Tonella 222
Tongelre 53
Tonino, H. 293
Tonnaer-Adams, Firma Antoine 94
Toonder, Maarten 274, 291
Toorop, Jan 154
Tresoor, uitg. Wed. 274
Triesscheijn, A.J.M. 197, 211
Triniteitslyceum, Haarlem 91
Tromp, Jan 110
Troost, Albert 164
Trouw 291, 294
Truyen, Jan 285, 286
TS 274
Tschierschke, F.W. 189
Tubbergen 273
Tubberger courant 273
Tuinstra, Fons 57, 288
Tummers, A.A.V. 63
Tussen 2 weken 213, 222, 235
Tussenspel 153, 165, 228
Twente 35, 226, 273
Twentsche courant 12, 68, 70, 226, 234, 235, **273**

Twentsche Courant, NV Drukkerij 211, 234, 235, 273
Twentsche Courant, Stichting 273
de Twentsche koerier 273
de Twentsche post 35
*de Tijd (*1845-1974*)* 7, 14, 35, 60, 73, 106, 118, 119, 140, 141, 149, 159, 160, 166, 171, 204, **274**, 275, 291, 301
*de Tijd (*1974-*[*1980*])* 274, **275**
de Tijd gewijd aan het katholieke beschavingsleven 274, **276**, 277
de Tijd op zondag 274, 276, **277**
de Tijd, NV Dagblad en Drukkerij 7, 60, 73, 74, 81, 106, 111, 149, 159, 261, 263, 274, 276, 277
de Tijdspiegel 128
Tijdspiegel 274
Tijsen, drukkerij Leonard 220, 221
Ubbergen 63
Uden 44, 198, 215, 278
Udensche courant 44, 75, **278**
Uitgeest 110
Uithoorn 106
Ulft 68, 70
Un de plus 265
Unitas 12
Utile Dulci 60
Utrecht 22, 23, 35, 59, 61, 101, 263, 279, 280, 281, 289, 291, 292, 299
Utrechtsch algemeen volks- en advertentieblad 280
Utrechtsch katholiek dagblad 22, 23, **279**
Utrechtsch nieuws- en advertentieblaadje 281
Utrechtsch nieuwsblad 23
Utrechtsch volksblad **280**
Utrechtsche courant 33, 51, 61, 128, 244, **281**
Utrechtsche Katholieke Pers, Stichting 23, 279
een Uurtje letterkunde 186
Uyttenbroeck, Drukkerij der Wed. H.H. 285, 286
Vaassen 234
Vaassen, J. 253
Valburg 63, 181
Valck, P. van de 11
Valk, J. de 138
Valkenburg 71, 72, 124, 126, 130, 282
Valkenburgs nieuws- en advertentieblad 71, 72, 124, **282**
Valkenswaard 109, 199
Valuas (pseud. van J.L.H. Vrancken) 285, 286
Varik 139
Vas Dias, Mordechai 243
Vat, Daan van der 274
Vechtstreek 23, 106, 273
Veeger, Herman 222
Veel, uitgeverij Erven G. 179
Veel, uitgeverij G. 179
Veen, Jos. van 261
Veendammer courant 61
Veenendaal 51
Veenman, Drukkerij J.C.F. 6
Veenstreek 273
Veghel 16, 42, 198, 283
*Veghelsche courant (*1903-*[*1907*])* 16, 199, **283**
*Veghelsche courant (*1920-*])* 283
Velden, J. v.d. 138
Velden, W. v.d. 33
Velden-Vygh, L.G. van der 140
Velders, drukkerij H.W. 234
Veldhoven 165
Veldhuis, J. 161, 311
Velsen 110, 201
Velseroord 110, 201
Velthoven, H. van 228
Velthunten, W. van (pseud. van A.W.M. van Welsem) 65
Veluwe 235
Veluwe- en IJsselbode 63, **284**
Ven, F.J.H.M. van der 24, 293
Ven, W.E. van de 154
Venema, G. 37
Venhuis 222
Venlo 32, 57, 126, 129, 133, 147, 188, 285, 286, 287
Venloosch nieuwsblad 61, 188, **285**, 286, 287
Venloosch weekblad 32, 61, 285, **286**
Venloosche courant 188, 285, **287**
Venray 32, 129
Veraart, A.C. 31, 281
Veraart, J.A. 148
verandering van frequentie 74, 90, 125, 137, 190, 219, 268, 305, 308, 314
verandering van identiteit 32, 50, 67, 74, 90, 110, 150, 259, 281, 303
verandering van inhoud 51, 74, 75, 295, 313
Verberk, F.J.A. 164
Verberne, A.H.J. 106
Verberne, L.G.J. 140
Verberne, P.E.H. 314
Verbiest, J.V.L.M. 22, 134, 274, 301
Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen 25
Verbond van Nederlandsche Journalisten 105
Vercammen, F.A. 228
Vercauteren, P. 259
Verdonck, J. 15
Verdonck, Jan 176
Vereenigde Katholieke Pers 22, 29, 159, 166, 212, 214, 234, 274
Vereeniging tot oprichting en uitgifte van het weekblad De Post 239
Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven 202, 274, 275
Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven, NV 14
Verhaag, drukkerij J. 273
Verhaak voorheen A.F.G. van Dieren, Firma Gebr. 75, 231, 278, 302,
Verhaak, Antoon 75
Verhaak, C. 217
Verhaak, Chr. 249, 303
Verhaak, Drukkerij Chr. 249, 303
Verhaak, Kees 75
Verhaak, M. 249, 303
Verhaak, Theodoor 75
Verhaak, uitgeverij M. 249, 303
Verhaak-Van Haren, C. 75
Verhaar, N. 29
Verhagen, H.J. 22, 313
Verhallen en Zn., uitgeverij W. 87, 195
Verheul, G. 24
Verhoeve, B.G.G. 184
Verhoeven, A. 240, 294
Verhoeven, Bernard 22, 24, 29, 140, 164, 293
Verhoeven, drukkerij Gebr. 274
Verhoeven, J.G. 239
Verhofstad, K. 134
Verhulst, Jos. 12, 128, 161, 191
*Veritas (*1932-1941*)* 288
*Veritas (*1944-1945*)* 57, 128, **288**
Veritas, Stichting 57, 173, 288
Verkade, J. 15
Verkouteren, uitgeverij 192
Verlinden, F.J.M.M. 308
Verlinden, H.P.H. 308
Verlinden, H.P.M. 308
Verlinden, J.A.A. 154, 279
Verlinden, J.J.H. 308
Verlinden, uitgeverij H.P.M. 308
Verlinden, uitgeverij J.J.H. 192, 308
Vermaas, Rob 275
Vermeulen en Co, Commanditair Vennootschap 274
Vermeulen, Ans 257
Vermeulen, boekverkoper J. 43
Vermeulen, Drukkerij Firma P.A. 257
Vermeulen, J. 29
Vermeulen, J.A. 257
Vermeulen, J.H. 139
Vermeulen, J.P.M. 14
Vermeulen, P.A. 257
Vermeulen, P.J. 257
Vermeulen, P.J.F. 7, 149, 274
Vermeulen, uitgeverij P.A. 41
Verschuur, T.J. 140, 145
Verschuuren, P.H. 207
verschijningsfrequentie 89
verschijningsonderbreking 35
verschijningsverbod 9, 18, 67, 110, 129, 222, 228, 234, 244, 269, 274, 313
Verstegen, W.Q. 134
Versterren, H.J.W.F. 137, 174
het Vervolg 291

Vervoort, A.J.M. 53, 54, 146, 274
Vervoort jr., A.J.Th.J.M. 54
Vervoort, H. 37
Vervoort, H.A.A.M. 54
Vervoort, uitgeverij A.J.M. 53
Verwayen, C. 11
Verwayen, uitgeverij en drukkerij C. 11
Verwilghen, Drukkerij 90
Verwilghen, H.M.F. 90
Verwilghen, Honoré 90
Verwilghen, L.J. 90
Verwilghen, uitgeverij L.J. 90
Verwilghen, uitgeverij P.L. 90
Verwijs, Handelsdrukkerij Louis 196
Verwijs, S.A. 196
verzetsbladen 13, 250, 272
Vesters, J.A. 89, 291
Vesters, J.B. 89, 146, 208, 291
Vetter, Marijke 291
Veugen, L. 57, 288
Vianen, T.C. 129, 174,188, 210
Vienings, J.W. 190
de Vier ambachten 305
Vilsteren, T.C. van 65
Vincent, M.J. 184
Vincentiusvereniging 169
Vink Pieterszoon, J. 110
Vinke, W.J. 189
Vinkel 231
Vinkenburg, H. 228
Vinkesteyn, J.J. 281
Vinkeveen 23, 106
Visser, A. 234
Visser, S. 22
Visser, S.T. 293
Vissers, M.J.J. 314
Vissers, Thieu 88, 148
Vitringa, A.J. 274
de Vlaamse linie 134
Vlaardingen 160
Vlekke, J.F. 22
Vleuten 23
Vliet, L. van 243
Vliet, Piet v.d. 291
de Vlietstreek 12
Vlissingen 190, 259, 304
Vloedbeld, G.B. 273
Vlooswijk, H.J. 63
Vlijmen 117
Vlijmen, L.A. van 202
Vlijmincx, W. 52
Vogelpoel, P.J. van 222, 279
Vogels, Is. 261
Voges, Carol 291
Volendam 182, 183
het Volk 22, 291
Volkel 198
Volkers, J.A.G. 179
de Volksbanier 59, 149, 289
het Volksblad 280
volksblad 99, 193, 262, 289, 290, 292
volksbladen 7, 9, 53, 55, 65, 89, 98, 124, 131, 149, 160, 280
de Volkscourant (1886-[1895]) 22, **289**
de Volkscourant (1904) **290**
de Volkscourant, NV 290
Volksfreund 290
volkskatholicisme 129
de Volkskrant (1919-[1926]) 291
de Volkskrant (1920-[1980]) 149, **291**
de Volkskrant, NV 176, 291
volksuitgave 63
Vonderen, J.P. van 23, 129, 279, 293
Voor de huiskamer 63, 166, 183, 191, 214
Voor de huisvrouw 242
Voor de roomsche vrouwen 292
Voor de vrouwen 242, 292
Voor koningin en vaderland, voor vrijheid, waarheid en recht 13
Voor moeder en gezin 291
Voor onze jeugd 22
Voor onze kinderen 202
Voor vandaag en morgen 52
Voor-Beltrum 67
de Voorhoede 59, **292**
Voorhoeve, Ernst 25
Voorst 234
Voorst tot Voorst, L.F.J.M. baron van 273
Vos de Wael, N.X.T.M. 273
Vos, M. 259
Vragenbus 292
vragenrubriek 74, 292
Vrancken, J.L.H. 137, 285, 286
Vrancken, Joannes 204, 268
Vranken, P.J.J. 61
Vreeswijk N.J. (= pater Martialis Vreeswijk OFM) 244
Vreeze, J. de 279
Vries, J.W. de 129, 161, 194, 311
Vries, Jan de 1, 52, 86, 228, 314
Vries, uitgeverij en drukkerij J.G. de 221
Vriezenveen 273
Vrins, G. 268
Vroemen, J. 176
Vroemen-Bormans, uitgeverij en drukkerij J.H. 121
Vroomshoop 273
de Vrouw en haar huis 208
de Vrouw en haar tijd 274
Vrouwenakker 106
vrouwenbijlage 208, 242
vrouwenbijlage en -rubriek 291, 292
Vrouwenleven 291
Vrouwenrubriek 291
vrouwenrubriek 60, 63, 129, 274
Vrij Nederland 258, 294
Vrij uit 259
Vrijdag **293**
Vrijdagavond 52
Vrije gedachten van een burger, onder den naam van den Batavier 10
het Vrije Kanton 196
de Vrije pers 240, **294**
de Vrije pers, Stichting 294
het Vrije volk 8, 63, 170
de Vrije Zeeuw 90, 259
Vrijhoeven-Cappel 117
Vrijmoed, J.J.A. (= pater Germanus Vrijmoed OFM) 161
Vrijwaert, C.J. (pseud. van L.G.A. Schlichting) 24
Vught 14, 208
Vugt, uitgeverij G.L. van 46
Vulink, W. 24
Vullings, P.J. 261
Vuuren, A.C.A. van 244, 261, 310
Vuysters, Davo 115
Vijfhuizen 106
de Waalbode 177, **295**
Waalwijk 14, 31, 33, 50, 117, 210, 259, 266
Waalwijksche Stoomdrukkerij Antoon Tielen 50
Waanders, Firma J.M.W. 234
Waanders, J. 234
Waanders, uitgeverij 189
Waarheid en recht 264, **296**, 297
de Waarheids-geest 245
Waart, Paul de 23, 38, 279
de Wacht 296, **297**
Waddinxveen 191
Wael, Willem de (pseud. van Louis Frequin) 63
Waerden, H. v.d. 274
Waes, van 259
Wagemans, Hans 164
Wageningen 63
Wageningsche Boek- en Muziekdrukkerij 239
Walters, H.I.C. 239
Wap, J.J.F. 150, 161, 204, 243
Waspik 43, 117, 162
Wasser, J. 88, 164, 314
Wasser, Koos 228
Watering, Kees van de 9
Waterland 183
Waterveen 106
Weck, H.H. 191
Week uit 14, 34,52, 84, 241
Week uit, week in – week in, week uit 140
het Weekblad 188
Weekblad van Heerlen 127
Weekblad van Tilburg 268
het Weekblad voor Baarn 51
Weekblad voor Borne 273
het Weekblad voor Bussum, Naarden en Ankeveen 74, 194
Weekblad voor Castricum 110
Weekblad voor de stad en het kanton Grave 75
het Weekblad voor Laren en Blaricum 74

het Weekblad voor Laren, Blaricum en Eemnes 74, 194
Weekblad voor Limburg 28, 122, 123, **298**
Weekblad voor Oldenzaal en omstreken 273
Weekblad voor Oosterhout en omstreken 158
Weekblad voor Ootmarsum 273
Weekblad voor Raalte, Heino, Hellendoorn 273
Weekblad voor Tubbergen 273
het Weekblad voor Zeist, Rijsenburg, Driebergen en Soesterberg 74
Weekeinde 32
Weekend 23, 32, 63, 126, 138, 170, 173, 235, 273
Weekend-passage 235, 273
weekendbijlage 138
Weekgazet 173
Weening, Theo 63
Weerselosche courant 273
Weert 94, 126, 129, 138, 169
Weert, Annemie van 291
Weert, Henriëtte van 291
Weesp 74, 152, 194
Weesperkarspel 106
Wehberg, H.F. 8, 63
Wehrens, H. 253
Wekelijksche kerklijst voor 's-Gravenhage 81
Wel, Jos van 164, 193
Wellen, J.W. 259
Welling, Albert 159, 160, 166, 274, 279
Welschen, R. 154
Welsem, A.W.M. van 65
Weppelman, boekhandel J. 245
Werkhoven, A.G. van 22
Wery, F.G. 47
Wessels, F. 140
Wessels, W. 189
de West-Brabant koerier 259
Westdorpe 249
Westende, L. J. van 't 259
de Westerbode 119, 160, 161, **299**, 311
de Westerbode, NV 299
Westerloo, C.J.A. van 156, 222
de Westerpers NV 12, 119
Westerwoudt, J. 12
de Westfries 98
Westfriesch dagblad 3, 62, 155, 214, 225, 248, **300**
Westhoek 259
Westland 12, 160, 291, 299
de Wetenschappelijke Nederlander 6
Weterings, L.M. 140, 166, 202, 274
Weustink, G.H. 261
Wey, A. van der 24, 291
Weijer, Firma P.W. van de 22, 31, 128, 140, 157, 158, 281
Weijer, I.A.J. 281
Weijer, J.H. 281
Weijer, P.W. 281
Weyerhorst, Firma 128, 281
Weyerhorst, Frans 127
Weyerhorst, Karel 174
Weyerhorst, Rotatiedrukkerij Karel 128
Weyerhorst, uitgeverij Hermann 127
Weyerhorst, uitgeverij Karl 127
Weyerhorst, uitgeverij Margaretha 127
Weyers, F.J. 129
Weijers, W.P.A. 22
Weyn Banningh, F.J.H. (= F.J.H. Banning) 67
Weijnen, A. 134
Wibmer, J.B. 218
Wiegerink, A.W.G.M. 279
Wienema, Jan 275
Wierdels, F.J.A.M. 7, 74, 149, 274, 281
Wierden 273
Wieringen 83
de Wieringer post 83
Wilbrink, B.A.H. 291
Wilbrink, J.B.T. 160, 279
Wildnis 106
Will, F. van 228
Willebois, mr. 204
Willems, J.M. 164
Willems, P.H. 236
Willeskop 191
Willige, W. van 166
Wilmer, G.P. 179
Wilmer, T.B.J. 105, 119, 311
Winants, uitgeverij 80
Winkel, J. 154
Winkler, Johan 63
Wintershoven, Edmond van 122
Wintraecken, J. 57, 288
Witkam, Jos. 190
Witlox, J. 140, 160
de Witte raaf 35, 107, 159, 166, 223, **301**
Witte, J. 134
Witteman, P.J. 154
Witz, Josué 20, 26
Witz, uitgeverij en drukkerij Josué 20, 103, 104, 112, 113, 189, 239
Woensel 53
Woerden 23, 191
Woesik, G. van 154
Wolf, B.T. de 161
Wollaert, F. 285
Wolters, Drukkerij Frans 193
Wolters, uitgeverij H. 152
Worm, Piet 291
Wormer 292
Wormerveer 292
Woude, Johan van der 63
Wouterlood, C.J. 184
Wouw 257
Wüst, L.B.M. 140, 160, 274
Wuisman, Gerardus 255
Wijbosch 208
Wijch, Hanneke 176
Wijchen 302
Wijchensche courant 75, **302**
Wijck, H.J.J. van 239
Wijck, J. van 268
Wijck, J.G. van 239
Wijck, S.M. van 239
Wijde Wormer 183
Wijers, G.P. 63
Wijffels, A. 12, 63, 240, 241, 294
Wijffels, H.C.M. 208, 209
Wijhe 234
Wijk aan Zee 110
Wijkeroog 110, 201
Wijmen, W.J.L.I. van 259
Wijnands, F. 126
Wijnen, A. 228
Wijngaard, J. van den 240, 294
Wijnhoven, H.M. 37
Wijs, B. de 258
Wijs, Hein de 204
IJmuiden 110, 111, 201
de IJselstroom 68
de IJselstroom, Drukkerij 65, 68, 70
IJsselstein 23, 24
de Zaaier 186
Zaandam 292
Zaanstreek 291
de Zaanstreek 292
't Zand 83
Zande, Henny van der 176
zaterdagbijlage 52, 63, 84, 119, 126, 129, 140, 213, 222, 228, 234, 268, 274, 279
Zeegelaar, Jan 87
Zeeland 31, 33, 36, 190, 259, 291, 303, 304, 305
Zeeland (NB) 198
Zeeland, Oost 256
de Zeeuws-Vlaamse koerier 259
Zeeuws-Vlaanderen 303, 305
de Zeeuwsche huisvriend 305
de Zeeuwsche koerier 249, 259, **303**
de Zeeuwsche Koerier, Drukkerij 90
zegelrecht 47
Zegers, J. 63
Zeist 23, 51
Zelandia ([1870]-[1884]) **304**
Zelandia (1901-{1941}) 61, **305**
Zelandia, Coöperatieve Drukkersvereniging 305
Zelandia, NV 305
Zetten 63, 181
Zevenaar 239
Zevenaarsche Courant 239
Zevenbergen 41, 43, 78, 79, 95, 259, 306
Zevenbergsche courant ([1867]-[1921]) 257, **306**
Zevenbergsche courant [[1926]-{1945}] 306
de Zevende dag 244
Zevenhoven 106
Zeyl, J.J.F. van 154, 305

Zeyl, Uitgeverij J.J.F. van 6
Zilk 106
Zoetmulder 31
Zoetmulder, A.J. 52
Zoetmulder, Jac. 295
Zoetmulder, S.H.A.M. 52, 84, 101, 274, 276
Zondag 23, 279
Zondags-lectuur 314
zondagsblad 244, 273
Zondagsblad [de Grondwet] 79
Zondagsblad Ons Noorden 222
Zondagsblad van de Nieuwe Tilburgsche courant 186
Zondagsblad van de Residentiebode 244
Zondagsblad van de Twentsche courant 273
Zondagsblad van de Utrechtsche courant 281
Zondagsblad van het Centrum 289
Zondagsblad van het dagblad de Zoom 308
Zondagsblad van het dagblad Ons Noorden 222
Zondagsblad van het Dagblad van Noord-Brabant 31
Zondagsblad van het Overijselsch dagblad 234
Zondagsblad van het R.K. dagblad Ons Noorden 222
Zondagsblad voor kunst, letteren en ontspanning 140
Zondagsblad, hoofdzakelijk gewijd aan de belangen der gemeente Rotterdam 140
Zondagsblad, Onderhoudende lectuur voor de huiskamer 166
Zondagsblad. Bijvoegsel Eindhovensch dagblad 52
zondagsbladen 128, 130, 225, 308
zondagsbijlage 22, 31, 63, 68, 79, 110, 130, 186
de Zondagscourant **307**
zondagseditie 35
Zondagslectuur 74, 110, 201, 273
Zonderop, M. 119, 311
de Zoom 15, 61, 79, 192, 246, **308**
de Zoom, NV Drukkerij en Uitgeversmaatschappij 308
de Zuid 254
Zuid-Holland 12, 81, 119, 159, 160, 166, 311
de Zuid-Limburger (1897-[1900]) 19, 30, 99, 130, **312**
de Zuid-Limburger (1916-[1959]) **313**
de Zuid-Limburger, NV Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij 313
Zuid-Nederlandsche Drukkerij, NV 13
Zuid-Nederlandsche Zuivelbond 94
Zuid-Oost-Pers, Stichting de 14, 32, 52, 63, 84, 129, 138
de Zuid-Willemsvaart 21, 61, 88, 193, **314**
Zuiddorpe 305
het Zuiden 125, 175, 185, **309**
de Zuidhollander 244, **310**
de Zuidhollander, Vereeniging Katholiek Dagblad 310
Zuidhollandsch dagblad 18, 119, 161, 299, **311**
Zutphen 229, 284
Zutphen, Van 31
Zuydewindt, P.J. (pseud. van L.G.A. Schlichting) 24
Zwaluwenbuurt 106
Zwarte Kat 106
de Zwarte Ridder (pseud. van C. Sträter) 115
Zwetsloot, Jan 22, 63, 292
Zwolle 156, 189, 234, 235
Zwolle (Gld.) 67
Zwolsch weekblad 234
Zwijsen, C.J. 274
Zwijsen, Victor 268

Colofon

Vormgeving: Gerrit Noordzij, Hattem
Opmaak: Gerrit Vroon, Nijmegen
Lettertype: Tret, Gerrit Noordzij (The Enschedé Font Foundry)
Druk: A-D Druk, Zeist
Bindwerk: Callenbach, Nijkerk

© 1999 by KDC, Nijmegen
ISBN: 90 5625 061 2
NUGI: 602/656